

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Maart-April 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

BESTUURSVERKIEZING

Heemkunde Nieuwerkerken heeft op haar statutaire vergadering van 8 februari II. haar bestuursploeg voor de volgende twee jaren aangeduid. André Schiffeleers is voorzitter, Rombout Nijssen secretaris, en Robert Vandevoot is schatbewaarder.

Maken deel uit van Heemkunde Nieuwerkerken:

Carlens Agnes, Oude Processieweg 32, 011-686125	Raskin Ludo, Opperstraat 183, 011-311076
Cox Eddy, Berkenstraat 22, 011-681495	Schiffeleers André, Klein Tegelij 67, 011-671126
Cuypers Carmen, Klein Tegelij 116, 011-687077	Thomas Jan, Diestersteenweg 66, 011-683247
Grauwels Valère, Molenstraat 9, 011-680307	Vandevoot Robert, Opperstraat 47, 011-593849
Heusdens Denis, Amandinaweg 130, 3540 Hrk d St, 013-551948	Vanoirbeek Etienne, Oude Processieweg 32, 011-686125
Nijssen Rombout, Schansstraat 135, 011-582506	Vanspauwen Dirk, Schansstraat 182, 011-315458
Quarem Johny, Daalstraat 4, 011-683205	Verheyden Jos, Rode Haagstraat 10, 011-685154

Geïnteresseerden die zich in verenigingsverband actief willen inzetten kunnen steeds contact opnemen met één van de leden naar keuze.

LIMBURGSE GESCHIEDENISDAG

Lummen, 21 mei e.k. in het cultureel centrum Oosterhof, Dr. Vanderhoeydonckstraat 56. Aanvang vanaf 09.30 uur.

Deze Limburgse geschiedenisdag staat in het teken van de familiegeschiedenis. Omdat Limburgers die onderzoek doen nogal eens de grens met Nederland over moeten, wordt er die dag vooral aandacht besteed aan wettige mogelijkheden en moeilijkheden op het vlak van stamboomonderzoek en van de publicatie van stamboomgegevens in België en in Nederland.

Rombout Nijssen (Rijksarchief Hasselt) spreekt te 10.15 uur over Bronnen voor familiegeschiedenis in Belgische archieven. Nadien volgen nog referaten door J. Sanders (Rijksarchief Noord-Brabant), F. Schram (KUL) en J. van Rensch (Rijksarchief Maastricht) over archiefonderzoek en de wettelijke kaders in beide landen. Na het middagmaal hebben Limburgse verenigingen voor heemkunde evenals particulieren de gelegenheid hun publicaties voor te stellen.

Kosten (middagmaal-koffie) bedragen 16 euro. Zonder middagmaal slechts 1 euro. Bedrag te storten (liefst voor 1 mei) op 068-0440180-21.

Voor meer inlichtingen: Rombout Nijssen ☎ 011-221766.

ACTIVITEITEN IN MAART-APRIL

- Maart: Deelname Algemene Statutaire Vergadering Koepel Heemkunde Limburg.
- 5 maart: Derde quiz over uw gemeente - buurthuis Cosen. Onze leden Rombout Nijssen en Dirk Vanspauwen leidden als quizmasters de vragen in goede banen. Heemkunde Nieuwerkerken won deze quiz met glans, doch wel op de valreep.
- 7 april: Lezing door Rombout Nijssen over De heiligen in de kerk van Nieuwerkerken, in het gemeentehuis te 20 uur. Toegang vrij. Iedereen is welkom.
- 12 april: Tweemaandelijks bestuurs- en studievergadering.
- 17 april: Jaarlijkse Erfgoeddag - Thema gevaar, toegepast op de heiligenbeelden in de kerk van Kozen. Gratis groepsrondleidingen in de kerk van Kozen tussen 10 en 18 uur. Brochure met toelichting door Etienne Vanoirbeek is beschikbaar.
- 1 mei: Langs oude pelgrimspaden naar Scherpenheuvel - Cultuurhistorische wandeling i.s.m. Natuurpunt Leefmilieu Nieuwerkerken. Vertrek aan de kerk van Nieuwerkerken te 05.30 uur, terug met de bus, 5 euro. Verplicht inschrijven vóór 15/04/05, ☎011-686125, knapzak en drank zelf voorzien.

KLEINE VELDSLAG TE NIEUWERKERKEN

Hetgeen als 'De Grote Oorlog' de wereldgeschiedenis is in gegaan heeft ook in Nieuwerkerken als 'de oorlog van 14-18' zijn sporen achter gelaten.

Op 17 augustus 1914 rond zeven uur s'avonds is er een klein gevecht met zware gevolgen ontstaan in de dennenbossen en op de boswegen van het Leihartbos (Begijnenbos) tussen een onbekend aantal gevluchte Belgische soldaten van het 1ste Gidsen van het 3de eskadron te paard en een groep Duitse Infanteriewielrijders.

Aan Belgische zijde vielen twee doden te betreuren; ook een onbekend aantal zwaargewonde soldaten werd door de Duitsers gevangen genomen. De anderen hadden meer geluk, en zij vluchtten door de velden van Tichelrij en het Nonnenkerkhof te Schakkebroek. Van sommige lichtgewonden is geweten dat zij door de plaatselijke bewoners werden opgevangen en verzorgd. Ook aan Duitse zijde was het raak, en zijn er doden gevallen. Met zekerheid is de naam van een dode soldaat bekend; er waren ook een onbekend aantal gewonden.

Jos Verheyden werkt aan een nieuwe publicatie over 'de oorlog van 14-18' en reconstrueert bovenstaand verhaal. Wie hieromtrent bijkomende informatie heeft wordt gevraagd hem te contacteren op 011-685154. Hij wil desgewenst U ontmoeten. Ook andere gegevens en feiten over deze oorlog in en om Nieuwerkerken zijn welkom.

ERFGOEDDAG DIT JAAR IN KOZEN

Op Zondag 17 april wordt in heel Vlaanderen de erfgoeddag georganiseerd, die dit jaar in het teken staat van het thema gevaar. Hieronder kan velerlei verondersteld worden; gevaar op de weg, gevaar in huis, gevaar op het werk, gevaar op school, gevaar voor allerlei ziekten... Overal waar mensen samen komen, en in ontelbare situaties kan gevaar ontstaan. Onze ouders, grootouders, overgrootouders kenden niet de gevaren die de huidige generatie kent, en zeker niet de mogelijkheden om de gevaren van hun tijd zoals gevaar voor ziekten en gevaar in huis te omzeilen of te voorkomen. Ze riepen daarom meermaals de hulp in van hun bekende heiligen om bescherming af te smeken tegen deze gevaren.

Heemkunde Nieuwerkerken wil naar aanleiding van de erfgoeddag deze heiligen, die in deze tijd misschien niet meer zo goed gekend zijn, in het daglicht stellen. Heemkunde Nieuwerkerken heeft trouwens voor deze erfgoeddag een brochure samengesteld over het leven en werk van de meeste heiligen die voorkomen of afgebeeld worden in de kerk van Kozen. Deze brochure is die dag ter beschikking. Er worden ook rondleidingen voorzien door de leden van heemkunde, die toelichting geven over deze heiligen.

U kan de kerk bezoeken tussen 10 en 18 uur. De toegang en rondleidingen zijn gratis. Inlichtingen: Etienne Vanoirbeek ☎ 011-686125.

NUTTIGE INTERNETADRESSEN

Voor historisch en heemkundig opzoekingswerk zijn volgende internetadressen bijzonder nuttig:

- Heemkunde Limburg: <http://www.heemkunde-limburg.be/>
- Limburg het oude land van loon: <http://users.skynet.be/limbuloon/>
- Rijksarchief Hasselt: <http://arch.arch.be/hasselt.htm>
- Oud Limburg – Fotoarchief: <http://www.oud-limburg.be/asp/foto-index.asp>
- Huwelijken in Limburg: <http://users.skynet.be/fa041422/>
- Oude kaarten: <http://patrimoine.met.wallonie.be/cartoth%C3%A8que/>
Voor het bekijken van de kaarten moet er een plug-in afgeladen worden.
- Kwartierstaat van Mathilde d'Udekem d'Acoz met voorouders uit Binderveld: <http://home.scarlet.be/~jos81/vorstenhuis/mathilde/m1048.htm>
- Geografische spreiding van je familienaam: <http://www.familienaam.be/>

Inlichtingen: Valère Grauwels, ☎ 011-680307.

VERHALEN VAN VROEGER EN NU

André Schiffeleers bundelde zijn vele gesprekken met dorpsgenoten in een nieuwe brochure die deze maand zal verschijnen. Het is een bont allegaartje geworden van verhalen die zich in onze dorpsgemeenschap hebben voorgedaan, of die door inwoners bij ons werden beleefd. Zo staan er ondermeer waar beleefde verhalen in van opgroeiende tieners vlak na de oorlog in 1945. Of gaat het over ware gebeurtenissen van een van onze krijgsgevangenen tijdens die oorlog, gelukkig met een happy end. Ook enkele straffe verhalen over echte volksfiguren kleuren deze publicatie. Een radioreportage van M. Vanbergen bij zijn op pensioenstelling werd indertijd nog uitgezonden op de regionale radio. En zeker niet te missen is het verhaal van onze oudste winkelierster, al 87 jaren jong en nog dagelijks present.

Deze brochure (29 blz.), die eveneens verlucht is met aangepaste foto's, kost 1,50 euro, en is verkrijgbaar bij André Schiffeleers, ☎ 011-671126.

BROCHURES OVER NIEUWERKERKEN, KOZEN, WIJER EN BINDERVELD

Deze brochures (een dertigtal) werden vanaf 1990 vooral geschreven door Jef Bonneux, oud-schepen en heemkundige uit Kozen, en zijn nog steeds beschikbaar aan de spotprijzen variërend van 0,75 tot 1,25 euro.

Ook enkele andere brochures werden geschreven door leden van Heemkunde Nieuwerkerken. Zij geven een interessant en vooral historisch en heemkundig inzicht in de geschiedenis van onze voorouders, en verwijzen vaak verhelderend naar plaatsnamen en gebeurtenissen, die ook nu nog een grote betekenis hebben in het dagelijks leven. Ook voor de vele inwijkelingen in onze fusiegemeente is deze informatie nuttig en verhelderend, direct herkenbaar en vlot geschreven in een volkse en begrijpelijke taal.

Inlichtingen hieromtrent evenals een lijst van 36 brochures kan aangevraagd worden bij André Schiffeleers, ☎ 011-671126.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Mei-Juni 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

LEZINGEN

In het voorjaar werden reeds twee lezingen georganiseerd.

■ Op 17 februari sprak Ludo Raskin n.a.v. het verschijnen van zijn kunstboek "Een eeuw beeldende kunst in Limburg", waarin de kunstgeschiedenis vanaf 1870 tot 2000 voor het eerst uitvoerig uit de doeken wordt gedaan.

Ondanks het feit dat Limburg in de 19de eeuw tot de armste en onderontwikkelde regio's van België behoorde waren er toch een twintigtal jonge Limburgers die afstudeerden aan de kunstacademies te Brussel, Antwerpen en Luik. Godfried Guffens (1823-1901) uit Hasselt en Louis Hendrix (1827-1888) uit Peer zijn nog steeds de belangrijkste uit deze periode. De belangstelling van vreemde kunstenaars voor het ongerepte Limburgse heidelandschap krijgt gestalte in hetgeen populair ook de Genkse School wordt genoemd, met als exponenten de landschapschilders Emile Van

Paul Bamps, De Ossekop
Gouache ca. 1890

Doren (1865-1949) en Armand Maclot (1877-1959). Het kunstleven zal in Limburg echter pas in volle ontwikkeling komen door o.a. de oprichting te Hasselt in 1956 van een kunstschool met dagonderwijs waar beroepskunstenaars werden opgeleid. Onze provincie heeft dank zij het onderwijs in enkele decennia een eeuwenlange culturele achterstand snel weggewerkt.

Ook Sint-Truidense kunstenaars zoals Georges Baltus (1874-1967), Lambert Lemmens (1893-1952), Jozef Tysmans (1893-1974), Ri Coëme (1914-1979), Oscar Bronkaers (1899-1977), alsook de Alkense jezuïet-schilder-architect Lodewijk Taeymans (1874-1937) kwamen uitvoerig aanbod. Gezien het boek ook een staalkaart is van de kunst van nu werden belangrijke hedendaagse kunstenaars die in Sint-Truiden leven of ervan afkomstig zijn toegelicht o.a. Bram Bogart, Hugo Duchateau, Jan Carlier, Johan Creten, Betty Cuykx, Willo Gonnissen, Gert Robijns, Koen Vanmechelen. Het kunstboek omvat 288 blz. met 233 illustraties, is uitgegeven door Concentra-Hasselt, en kost 80 euro.

Inlichtingen ☎ 011-311076.

ERFGOEDDAG

■ Rombout Nijssen stond in voor de tweede lezing welke plaatsvond op 7 april in het gemeentehuis. In het kader van de Vlaamse Erfgoeddag was zij gewijd aan “de heiligen in de kerk van Nieuwerkerken”.

Vanuit de invalshoek dat zelfs onze grootouders nog tot voor kort hun toevlucht in nood zochten bij en een diepe devotie ontwikkelden voor hun parochieheiligen schetste hij de historiek van het ontstaan

van de heiligenverering, wat heiligen in feite zijn, en hoe iemand kerkelijk gezien heilig wordt. Veel aandacht ging uiteraard naar de H. Amandina van Schakkebroek, die familiaal ook nog met Nieuwerkerken verbonden is, en recent werd heilig verklaard. Een geanimeerde rondleiding in de kerk, met pittige en aanvullende commentaar door de aanwezigen, sloot deze gesmaakte lezing af.

THEMA “HET GEVAAR”

Het algemeen thema van de Vlaamse Erfgoeddag was “het gevaar” en werd te Kozen op zondag 17 april op originele wijze ingevuld. Heemkunde en het Gemeentebestuur werkten hier voortreffelijk samen.

Etienne Vanoirbeek en Rombout Nijssen stelden rond dit thema de relatie in het daglicht tussen de kerkgangers en de heiligenbeelden en -verering in de kerk van Kozen. Onze voorouders riepen immers de hulp in van populaire heiligen bij gevaarlijke situaties zoals ziekte, slecht weer, tegenvallende oogsten, of zij bouwden een erg persoonlijke relatie op met hun favoriete volksheiligen. Wie werd er wanneer aanroepen en waarvoor, was een van de onderwerpen van de gratis rondleidingen door

Etienne Vanoirbeek en Rombout Nijssen in de Sint-Laurentiuskerk.

Zij die er meer van willen weten kunnen zich nog steeds de begeleidende brochure “Geneesheiligen en beschermelingen in de Sint-Laurentiuskerk te Kozen” (54 blz. met 26 afbeeldingen) aanschaffen op het gemeentehuis. Prijs 2,50 euro.

OORLOG 1914-1918 IN WIJER

14-18

In een oorlogsblad voor soldaten uit Sint-Truiden en omstreken staat volgende gebeurtenis die Jos Verheyden erg interesseert, en waarvoor hij de medewerking van zijn dorpsgenoten vraagt. Er zou op 23 januari 1916 's morgens een confrontatie plaats gevonden hebben te

Wijer tussen een zestal stropers, op jacht in de velden en bossen, en een Duitse legerpatrouille. Er werd geschoten met als gevolg een dode stroper, en een andere stroper werd gevangen genomen. Is er iemand die dit verhaal nog ooit heeft horen vertellen? Wie waren deze stropers, van waar kwamen zij, en wie waren beide slachtoffers? Inlichtingen hieromtrent graag naar Jos Verheyden, ☎ 011-685154. Hij verwerkt ze in zijn publicaties over beide wereldoorlogen.

WANDELEN OP OUDE PELGRIMSPADEN

41 bedevaarders, waaronder ook leden van Heemkunde Nieuwerkerken, maakten op zondag 1 mei een gesmaakte wandeltocht van 28 km via oude pelgrimspaden naar het oude bedevaartsoord Scherpenheuvel.

Vanaf 5.30 uur ging de tocht over landwegen, door bos en wijngaard, en langs historische kerken en kapellen. Als kleine voorproef van een dagtocht in een pelgrimstocht naar Compostella kon het al tellen... Pater Jos, een

van de medestappers deed de mis in de basiliek, en de teksten werden gelezen door enkele wandelaars die na zes uur stappen nog niet te moe waren.

Ondanks een versterkende knapzak werd de terugtocht toch en zoals voorzien met de autobus afgelegd. Voor de organiserende verenigingen Natuurpunt, KAV, KWB, Mirani en Heemkunde was het een boeiende ervaring die zeker voor herhaling vatbaar is.

PUBLICATIES

"Kastelen op papier", heet het recent verschenen boek van Rombout Nijssen en Raf Van Laere, als de nr.2 van de reeks Limburgse Studies. Het betreft een verzameling van 57 aquarellen van vooral Zuid-Limburgse kastelen gemaakt ca 1830 door de Hasseltse ridder Philippe de Corswaren (1759-1839).

Na decennia lang spoorloos te zijn geweest komt deze verzameling in 2002 boven water bij baron André de Moffarts(+) te Lummen, en wordt zij vrijgegeven voor een beschrijvende publicatie. De afbeeldingen van de kastelen van Binderveld, Nieuwerkerken en Wijer leren ons dat de huidige toestand nog vrij goed overeenstemt met vroeger. Het kasteel van Wijer, waar de heren van Kozen resideerden, had toen evenwel nog een zadeldak; nu lijkt het eerder een woontoren met kantelen en plat dak. Het kasteel van Kortenbos, het vroegere rectoraat van de Norbertijnen van Averbode, werd daarentegen sterk verbouwd.

Deze typografisch en artistiek zeer verzorgde uitgave is een gedroomd geschenk voor iedereen, doch vooral waardevol voor de bouwgeschiedenis in Zuid-Limburg. De officiële voorstelling met uitstekende receptie in het Hasseltse Museum Stellingwerff-Waerdenhof op vrijdag 22 april was, ook al door de opvallende aanwezigheid van zoveel dorpsgenoten, een groot succes.

"Kastelen op papier", 128 blz., 60 afbeeldingen in kleur, is te koop in de boekhandel voor 25 euro; bijkomende inlichtingen op ☎ 011-582506.

BESTAANDE BROCHURES

Het aantal brochures over feiten uit de geschiedenis van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer is reeds tot een veertigtal uitgegroeid. Kostprijs van 0,75 tot 2,50 euro per stuk. Vraag de lijst op bij André Schiffeleers, ☎ 011-671126.

DE LIMBURGSE GESCHIEDENISDAG

is de eerstvolgende activiteit waar Heemkunde aan deelneemt, en die plaats vindt op 21 mei e.k. in het cultureel centrum Oosterhof te Lummen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
September-Oktober 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

IN MEMORIAM JOS VERHEYDEN

Op 11 augustus is onze vriend Jos Verheyden lid van de heemkundige kring thuis plotseling overleden, amper 55 jaar oud. Hij was een van de medeoprichters van onze vernieuwde kring, die zonder zijn inzet mogelijk nooit was heropgestart. Op Jos Verheyden kon men immers rekenen. Niets was hem te veel en ondanks zijn moeilijke werkomstandigheden stond hij als eerste paraat bij de verenigingsactiviteiten. Veel te vroeg komt dit afscheid van een innemende persoonlijkheid die, nog vol plannen voor de toekomst, ook bijzondere belangstelling en studie ontplooidde m.b.t. de beide wereldoorlogen.

Namens de leden van Heemkunde Nieuwerkerken bied ik aan zijn echtgenote en familie onze gevoelens van deelneming aan in de diepe rouw die hun treft.

André Schiffeleers, voorzitter

RETTLERORGEL GERESTAUREERD

Bij de afbraak in 1974 van de redemptoristenkerk op de Stenaertberg te Sint-Truiden werd het zeldzame Rettlerorgel door componist-dirigent Juliaan Wilmots van de ondergang gered. Het werd voor lange tijd opgeslagen op de zolders van het stadhuis, in afwachting van een grondige restauratie evenals van een nieuwe bestemming. Speciaal aan dit Duitse orgel met groot klankvolume uit 1842 zijn ook de ruime afmetingen: acht meter hoog, vijf meter breed en twee en een halve meter diep. Het doksaal van de minderbroeders kerk was de enige geschikte plaats in Sint-Truiden waar het orgel zowel een ruimtelijke als inhoudelijk verantwoorde bestemming kon krijgen. Orgelbouwer Filip Nijs uit Nieuwerkerken heeft recent de restauratie (begonnen in 1995) tot een goed einde gebracht. De Duitse pater redemptorist-orgelbouwer Anton Rettler zal bij de wedergeboorte en inwijding van zijn in België zeer zeldzaam orgel volgend jaar in de minderbroeders kerk als een belangrijk orgelbouwer uit het Rijnland in de kijker staan.

11 SEPTEMBER : OPEN MONUMENTENDAG

IN DE KERK VAN BINDERVELD

In september 2004 bekroonde de Vlaamse minister bevoegd voor Monumenten en Landschappen, Dirk van Mechelen, de vereniging Heemkunde Nieuwerkerken als laureaat van een projectoproep van het Vlaams Contactforum voor Erfgoedverenigingen. Aan de bekroning is een subsidie verbonden, die onze vereniging toelaat op de Open Monumentendag een mooi uitgegeven brochure over de geschiedenis van de kerk van Binderveld voor te stellen. Auteur Rombout Nijssen kreeg hiervoor en voor andere geschiedkundige publicaties de Cultuurprijs 2004 van de gemeente Nieuwerkerken.

De Open Monumentendag gaat dit jaar door op zondag 11 september. Die dag kan, van 10 tot 18 uur, de kerk van Binderveld bezocht worden. Leden van onze vereniging geven er tekst en uitleg bij de heiligenbeelden en andere belangrijke elementen in het kerkinterieur. Inwoners van Binderveld kunnen er gratis de brochure over hun kerk afhalen. Andere geïnteresseerden kunnen haar aankopen: inlichtingen bij André Schiffeleers.

LEZINGEN IN HET NAJAAR

OVER STAMBOOMONDERZOEK

Twee lezingen in het najaar en twee in het voorjaar worden ook dit werkingsjaar het grote publiek kosteloos aangeboden. Zij zijn vulgariserend van inhoud en zoveel als mogelijk betrokken op de lokale geschiedenis van onze gemeente.

Op de eerste lezing op 6 oktober te 20 uur in het gemeentehuis spreekt de Hasseltse genealoog Paul Wolfs over stamboomonderzoek, en over het wel en wee dat de gedreven onderzoeker overkomt wanneer hij zijn voorouders opspoot.

Voor het stamboomonderzoek in Nieuwerkerken ligt bovendien op het gemeentehuis een "Gezinsrepertorium van 1700 tot 1904" kosteloos ter inzage. Ook alle "Huwelijken op naam van de vrouw" in hoger vermelde periode zijn er eveneens beschikbaar. Dank zij de jarenlange opzoeken van Paul Wolfs worden alzo de familiale bindingen in Binderveld-Kozen-Nieuwerkerken-Wijer evenals in het vroegere Gorsems-Schelfheide gemakkelijker en beter ontsloten.

CAFE D'AFRIQUE

Heemkunde Nieuwerkerken verleende ook medewerking aan een dianamiddag in het Sint-Pietersheem op zondag 14 augustus, georganiseerd door de Missiegroep Café d'Afrique. Gemma Dendas bezocht enkele missieposten in Tanzania waaronder die van pater Edgard Cuypers, en vertelde over haar boeiende ervaringen.

NIEUWERKERKEN-GORSEM-SCHELFHEIDE (Deel 1)

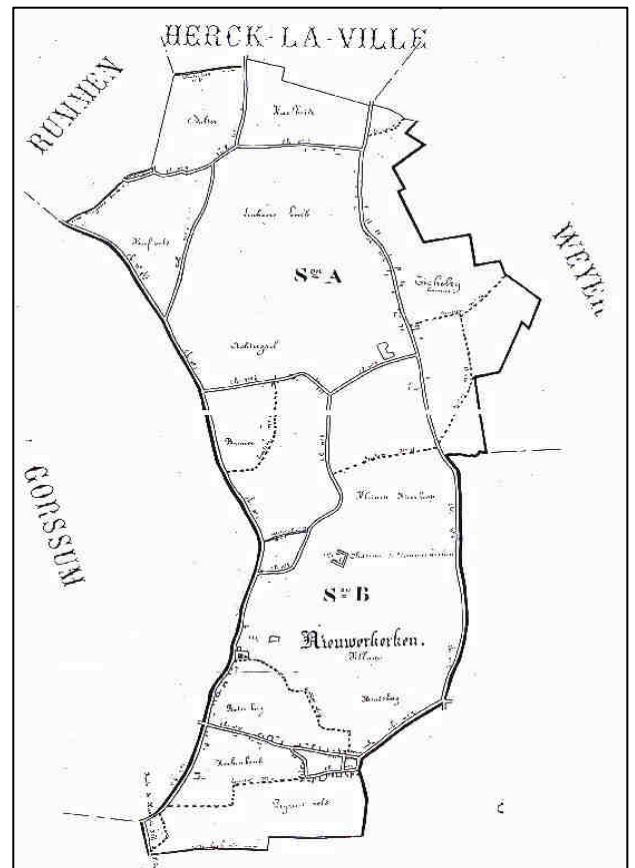
Gorsems-Schelfheide werd Nieuwerkerken

*Pas een halve eeuw geleden - in 1954 - kreeg ons centrumdorp Nieuwerkerken zijn huidige grenzen. Voordien behoorden alle parochianen van Nieuwerkerken ofwel tot de gemeente Nieuwerkerken of tot Gorsems-Schelfheide, een enclave die behoorde tot de gemeente Gorsems. **Jean Thomas** heeft het allemaal zelf meegemaakt en hij vertelt in een dubbele aflevering hoe het gewone leven op een dorp zich probleemloos aanpaste aan deze toch vreemde administratieve situatie.*

Mijn eerste schreeuw liet ik in de Kattesteeg - nu Pastorijstraat - en werd dus Nieuwerkerkenaar. Een maand later verhuisden mijn ouders naar de Grote Steenweg - nu Diestersteenweg - en wij werden inwoner van Gorsems-Schelfheide. Iedereen zei - ik later ook - dat ik van Nieuwerkerken was en dat was ook zo, behalve in het bevolkingsregister. Wat iedereen Nieuwerkerken, Noarkerken of Naarkerken voor de Truienaars noemde, was voor een groot deel Gorsems-Schelfheide en dat vormde samen met Gorsemsdorp één gemeente, al moest je met tram, fiets of koets (auto's waren zeldzaam) door Binderveld en Runkelen of door Metsteren-St Truiden, om van Gorsems Schelfheide in Gorsemsdorp te geraken.

Onze jaarlijkse schoolreis in het 5de en 6de jaar bij de strenge meester Severijns was een wandeling op de grens van Nieuwerkerken en Gorsems-Schelfheide.

Vertrek in de jongensschool - gemeente Nieuwerkerken - richting St-Truiden aan de kant van de Zusterschool - nu postkantoor - en we stapten in Gorsems, tot einde Kerkstraat tegen de Kelsbeekstraat dat St Truiden is. Omdraaien en aan de andere kant van de weg gaan - kant Kelsbekerhof - en we wandelden in Nieuwerkerken. Wie van St Truiden naar Herk-de-Stad fietste was overtuigd dat hij door Nieuwerkerken kwam, al was dat maar 100 meter - van de grens St-Truiden - Zillebeek - tot splitsing Diestersteenweg - Kerkstraat en nog een 50 meter voorbij het kruispunt Diestersteenweg - Klein Tegelij, Rummenweg tegen Rummen. De rest van de Diestersteenweg was Gorsems. Als spelende wandelaars stoorde ons dat niet en de meester liet ons altijd wat rugske springen van Gorsems naar Nieuwerkerken en van Nieuwerkerken naar Gorsems. Voor auto's moesten we niet oppassen, die waren er bijna niet.

Van de Kerkstraat trokken we naar de Heuvel - nu Heuvelstraat - waar pap Janneke witte zavel verkocht, waar nu de boomkwekerij Carolus is en die kant was Nieuwerkerken. De kant van de Graefswinning Charles Strauven was Gorseem. Op Klein Tichelarij woonde de Lange Lewie, die burgemeester van Gorseem was - waar nu Bauknecht is - en de winkel en café bij Fik - nu café bij Nasser - was Gorseem tot aan de Diestersteenweg waar de grens verder liep naar de Zavelkuilstraat in Rummen, en waar de Diestersteenweg terug een stukje Nieuwerkerken was.

De kleuters van Nieuwerkerken en Gorseem-Schelfheide gingen allen door het donker gangetje van het kolenkot naar de bewaarschool, naar de onvergetelijke zuster Adriana, heel alleen voor de kleuters van Nieuwerkerken en Gorseem-Schelfheide. De meisjes van Nieuwerkerken gingen in Gorseem-Schelfheide naar de Zusterschool, de jongens van Gorseem Schelfheide gingen naar de jongensschool in Nieuwerkerken. Allen gingen we twee jaar voor onze plechtige communie dagelijks naar de catechismus in de kerk onder Nieuwerkerken om na onze communie nog twee jaren te volharden in de catechismus van volharding.

Gedoopt worden, communie doen, trouwen en begraven worden gebeurde in de kerk van Nieuwerkerken. Nieuwerkerken en Gorseem-Schelfheide was één parochie, en een inwoner van Gorseem-Schelfheide werd begraven op het kerkhof van Nieuwerkerken.

Jean Thomas

ONDERWIJS IN HET NIEUWS

Wist u dat de oude gemeenteschool van Kozen gebouwd werd in 1856, en dat er in Kozen al enige vorm van onderwijs bestond in 1734. Toen werd er een som van 47,5 gulden voorzien voor de kapelaan of de schoolmeester die les gaf aan de arme kinderen.

Wist u dat Jozef Bonneux niet minder dan 31 brochures heeft geschreven over onze gemeente, en dat nr. 31 handelt over de oude gemeenteschool van Kozen.

Wist u ook dat de kinderen van Nieuwerkerken in Gorseem naar school moesten gaan, en dat door een ministrieel besluit dit op zeker ogenblik niet meer toegelaten werd zodat Nieuwerkerken zelf een school moest oprichten. Halfweg dat 19de eeuw zaten er toen soms meer dan 70 kinderen in een klaslokaal van 5 op 5 meter. De meeste kinderen bezochten de school in die periode alleen maar in de winter; de overige maanden werden de kinderhanden ingezet op de akkers en bij klussen en thuisarbeid.

Deze en andere wetenswaardigheden staan in de 39 brochures die te koop zijn op het gemeentehuis of bij André Schiffeleers (☎011-671126), en dit aan een schappelijke prijs.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
November-December 2005

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

NIEUWERKERKEN IN OORLOGSTIJD

Na een succesvolle avond omtrent "stamboomonderzoek" (6 oktober) wordt onze reeks lezingen afgesloten met een geleid bezoek aan het Luchtmachtmuseum, in de oude abdijgebouwen te Sint-Truiden.

De heer Jos Schrijnemakers zal spreken over Nieuwerkerken in relatie tot beide wereldoorlogen.

Deze lezing op verplaatsing gaat door op donderdag 8 december te 19u45. Samenkomst aan het museum, Abdijstraat 1.

Toegang vrij.

HISTORISCH CENTRUM
LUCHTMACHTBASIS
BRUSTEM

Heemkunde Nieuwerkerken

Bezoek aan Historisch Centrum
Luchtmacht

Abdijstraat 1 St-Truiden

Donderdag 8 December

Samenkomst 19.45u

inaana Museum

Het Historisch Centrum Luchtmachtbasis Brustem schetst met fotomateriaal, voorwerpen, uniformen en teksten de geschiedenis van deze vliegbasis vanaf mei 1940 tot de sluiting in 1996.

ERFGOEDDAG 2006... TE WIJER

Na Kozen, Nieuwerkerken en Binderveld is het de beurt aan Wijer om de Erfgoeddag in 2006 te ontvangen. Als locatie werd gekozen voor de historische Kerckemhoeve op de kasteelsite achter de kerk van Wijer. Datum: zondag 23 april 2006. Het thema "kleur" zal hier ingevuld worden met een tentoonstelling met oude "iconografische afbeeldingen op papier" van historische gebouwen en landschappen in onze fusiegemeente. Hieromtrent wordt nog uitvoerig bericht in onze volgende infobladen.

OVER POSTKANTOREN EN POSTSTEMPELS

De eerste Belgische postzegels werden in 1849 uitgegeven; zij zijn hierdoor zeldzaam, gezocht, en zeer duur.

De georganiseerde postdienst in de Zuidelijke Nederlanden werd echter reeds in 1516 opgericht door Maximiliaan van Oostenrijk, die enkele jaren voordien het monopolie van de brievenpost aan de Duitse familie Thurn und Taxis had gegeven. Vanaf 1793 fungeerde hier de Franse nationale postdienst, gevolgd in 1815 door de diensten van de provinciegouverneurs onder het Hollands Bewind. Vanaf 1830 start bij ons de Belgische Posterijen.

Voor een studie i.v.m. de geschiedenis en de postale ontwikkeling van het postkantoor te Nieuwerkerken zoekt Eddy Cox postale documenten. Dit kunnen zijn: ontvangstbewijzen van aangetekende zendingen, verzonden briefkaarten, ontvangkaarten, briefomslagen zonder inhoud, vervoerdocumenten, verhuiskaarten, telegrammen, enz. In principe zoekt hij oude afgestempelde documenten die via het postkantoor verzonden of behandeld werden in Nieuwerkerken, Binderveld, Kozen en Wijer. De ter inzage gegeven documenten worden terug bezorgd.

Wie daarenboven ook nog informatie heeft over de verdwenen stoomtram "verbinding Sint-Truiden via Nieuwerkerken naar Herk-de-Stad" is eveneens welkom bij Eddy COX, Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken - Tel. 011/68 14 95.

PUBLICATIES

De geïllustreerde brochure omtrent "De geschiedenis van de kerk van Binderveld (auteur Rombout Nijssen)", welke gepresenteerd werd op de Monumentendag te Binderveld op 11 september kende ruime belangstelling. Niet minder dan 324 bezoekers bezochten de kerk en kregen er een geanimeerde rondleiding. Deze brochure is nog steeds te koop aan 3 euro. Inlichtingen bij Etienne Vanoirbeek, Tel. 011/68 61 25.

EINDE WERKJAAR 2005

Van september 2004 tot en met augustus 2005 was Heemkunde Nieuwerkerken betrokken bij méér dan dertig activiteiten. Het betreft lezingen, publicaties, vergaderingen, organisatie van monumentendag en erfgoeddag, tentoonstellingen, rondleidingen, samenwerking met gemeentebestuur en andere verenigingen.

Er wordt een oproep gedaan aan geïnteresseerden om zich bij Heemkunde Nieuwerkerken aan te sluiten, en bij te dragen aan de studie, de bescherming en de ontsluiting van ons lokaal roerend en onroerend erfgoed.

Bij het afsluiten van het werkjaar wensen wij aan onze medewerkers, lezers, en aan alle inwoners een goede gezondheid, en veel vriendschap in 2006.

NIEUWERKERKEN-GORSEM-SCHELFHEIDE (Deel 2)

Iedereen voelde zich Nieuwerkerkenaar en als kinderen wisten we zelfs niet dat we van een andere gemeente waren, maar als volwassene was dat wel even anders. In Nieuwerkerken was Jeank van den Hoveniers - Jean Graulus - secretaris, maar hij woonde in Gorsem-Schelfheide. Het gemeentehuis was jarenlang bij hem aan huis, dus in Gorsem. Geboorte, sterfgeval aangeven en trouwen gebeurde meestal s' avonds. De burgemeester kon daarvoor zijn werk op het veld niet laten staan en de secretaris heel alleen als gemeenteambtenaar regelde alles wel en schreef alles met de pen in "schoonschrift" in de registers. Voor die van Gorsem was het anders. Voor de oorlog van 1940 woonde de burgemeester in Gorsemdorp, de secretaris woonde tot 1954 in Sint-Truiden, de veldwachter - de Garde - in Duras. Om te trouwen ging men te voet, met de fiets als je er een had - de bruid op de buis of op het stoeltje - of met de tram naar Gorsemdorp. Bij alle verkiezingen moesten vóór 1940 de inwoners van Gorsem-Schelfheide naar Gorsemdorp en na 1945 moest Gorsemdorp samen met Gorsem-Schelfheide gaan stemmen in de Zusterschool, die van Nieuwerkerken altijd in de jongensschool. Weinigen van Gorsem kenden hun secretaris, die secretaris van Runkelen en Duras was, omdat we hem zo weinig zagen. Maar Henrieke de Garde - Bessemans - die in Duras woonde kende elk kind, elke ouderling, elke inwoner van Gorsem, Gorsem-Schelfheide, Runkelen en Duras. Elke dag, weer of wind, zomer of winter, regen, hagel of sneeuw was Henrieke met de fiets in Gorsem-Schelfheide, hij doorkruiste de straten en zorgde voor alle paperassen die moesten getekend worden door secretaris of burgemeester. Eén week zonder Henrieke de Garde bestond niet. Hij zorgde voor paspoorten, deed controle voor de gemeentetaks op honden en motoren; veel honden werden op papier trekhond, dat was iets goedkoper. Hij zorgde voor je gratis reiscoupon als je naar het leger moest, bracht je Pro-Justitia als je een proces had om zonder licht op de weg te fietsen, was aanwezig op processies en op de kermissen van Nieuwerkerken, Gorsem, Runkelen of Duras om vechtpartijen te voorkomen, wat niet altijd mogelijk was. In de oorlog moest hij ook mee met de douaniers om tabaksplanten te tellen, maar bij kapelaan Peeters telde hij de tabaksplanten nooit omdat die tabak kweekte om weg te geven. Henrieke was een monument van eenvoudig dienstbetoon, behulpzaamheid en vriendelijkheid voor jan en alleman.

Velen praten over de goede oude tijd, maar vergeten dat onze ouders en grootouders het veel minder goed hadden dan wij, maar spijtig genoeg zijn plichtbewuste, behulpzame, vriendelijke mensen als Henrieke de Garde uit onze samenleving verdwenen.

Op de vlag van onze Fanfare - een gift van de familie Lejeune de Schiervel 't Serstevens uit Metsteren - was met gouden letters Fanfare Eendracht Gorssum-Schelfheyde geborduurd. In 1953 werden de letters van Gorssum-Schelfheide vervangen door gouden letters Nieuwerkerken, door de Zusters Ursulinen van St-Truiden voor de prijs van 2000 fr. In het boek Fanfares en Harmonies in Limburg lezen we onder gemeente Gorsem, dat de fanfare Eendracht in 1905 in Hasselt mee opstapte bij de viering van 75 jaar België en verder dat die fanfare na 1918 stilaan

verdween. Onder Nieuwerkerken lezen we dat Fanfare de Eendracht ontstond in 1899 uit een zang- en toneelgroep " De Ware Vrienden". Het gaat hier heel zeker over dezelfde Eendracht die bij de stichting (veel vroeger dan 1899) van Gorsem-Schelfheide was.

Bij elke gemeenteraadsverkiezing was er wel een lijst die opkwam voor Gorsem-Schelfheide bij Nieuwerkerken en Gorsem bij Duras en dat was dan van Gorsem zonder school en Duras zonder kerk horen bijeen, en Gorsem-Schelfheide en Nieuwerkerken waren voor alles één, behalve op hun paspoort.

Elke dag een werkloosheidsstempel halen - doppen - gebeurde bij Jeank de secretaris, de ene dag Nieuwerkerken eerst, de volgende Gorsem eerst. Omdat Gorsem minder inwoners had bedroeg het dopgeld in 1953 voor een 20-jarige van Gorsem 63 fr. per dag en een dopper van Nieuwerkerken kreeg 70 fr. Gorsem betaalde dan weer aan de brandweer en blussen was in Gorsem geen probleem, maar in Nieuwerkerken een groot probleem. De tramstatie van Nieuwerkerken en het postkantoor waren gelegen in Gorsem-Schelfheide, evenals de molen, de houtzagerij, de smid, de fietsenmaker, de rader- en gareelmaker, nu onbekend maar vroeger broodnodig. Nieuwerkerken, grote- en klein kermis was op de Boulevard. De Nieuwe Steenweg zei niemand Bakker, beenhouwer en de meeste café's lagen in Gorsem. Het zal dan ook niemand verwonderen dat die van Gorsem zich wat méér voelden. Zij woonden toch op de Boulevard, de Grote Steenweg, de Statie of op de Hei. In de Wolverstraat en een stukje Klein Tichelarij stonden maar enkele huizen. Zelfs de Jeugdbeweging van Nieuwerkerken speelde elk jaar in de parochiezaal onder Gorsem. Zingen was er altijd bij en het liedje "In Holland zingen ze zo" werd omgevormd tot – het refrein ken ik nog:

Cherio, cheerio, in Gorsem daar zingen ze zo.
Weg met de zorgen en weg met verdriet.
Zijn we van Gorsem of zijn we het niet.
En zolang als de zaal zal bestaan,
Zal Gorsem toch nooit vergaan.
Wij weten wat lol is, de zaal maar goed vol is.
De rest trekken wij ons niet aan.

Tijdens de oorlog 1940-1945 was er boerenwacht, een groepje opgeëiste mannen die 's nachts de veldvruchten en fruit moesten bewaken tegen hongerige plunderslaars. In een fruitweide waren verdachte bewegingen waargenomen en de boerenwacht van Gorsem kwam tot de vaststelling dat de boerenwacht van Nieuwerkerken een nachtelijk pruimpje at.

Fanfare en andere verenigingen kregen gemeentetoelagen van Gorsem en Nieuwerkerken, de fanfare speelde zelfs in de processie van Gorsemdorp.

Bij de gemeentefusie in 1954 waren er toch nog Gorsemnaren die huisbezoek deden met petitieijsten om bij Gorsem te blijven, maar gelukkig werden alle inwoners van Gorsem-Schelfheide nu Nieuwerkerkenaren, wat ze altijd waren geweest, behalve dan op hun paspoort.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Januari-Februari 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Heemkunde
Nieuwerkerken
wenst alle inwoners
bij de aanvang van
het nieuwe werkjaar
een goede
gezondheid en veel
familiaal geluk.

ERFGOEDDAG TE WIJER

Op dit ogenblik worden de eerste verenigingsactiviteiten voorbereid, te beginnen met de jaarlijkse Erfgoeddag die dit jaar doorgaat in het weekend van 22-23 april 2006, in de Kerckemhoeve op de kasteelsite te Wijer. Met als uitgangspunt het brede thema "kleur" zullen 57 aquarellen van vooral Zuid-Limburgse kastelen, gemaakt ca 1830 door de Hasseltse ridder Philippe de Corswarem (1759-1839), tentoongesteld worden. Ook de kastelen van Binderveld, Nieuwerkerken, Wijer en Kortenbos maken hiervan deel uit. Meer hierover in het infoblad van maart-april.

ST-ANTONIUS HERDACHT IN KOZEN

Ook dit jaar (21 januari) zal de populaire "Sint-Antonius met het varken" in de parochie Kozen opnieuw in de belangstelling staan. Deze kluizenaar-woestijnvader stierf in 356 na een leven van vasten en boete, een levenswijze die veel volgelingen aantrok, en hem door de eeuwen heen populair maakte als geliefde volkshelige. Sluitstuk van deze herdenking is de openbare verkoop na de avondmis van 18 uur van de geschonken veldvruchten en de traditionele varkenskop.

Ook het instandhouden en beleven van oude volksgebruiken is een belangrijk aspect van heemkunde.

HET VLEGVELD VAN SINT-TRUIDEN - VROEGER EN NU

Als laatste activiteit van 2005 bracht Heemkunde Nieuwerkerken een bezoek aan het museum Historisch Centrum Luchtmachtbasis Brustem.

Dit museum brengt een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen op het vliegveld van Brustem. Vanaf de eerste Belgische eenheden die aankomen, van de eerste aanval tegen de vijand, tot de bezetting van het vliegveld door de Duitsers. Door de bezetters zijn in de verre omgeving controletorens gebouwd, voor de beveiliging of om de vliegtuigen naar het vliegveld te leiden. Ook te Nieuwerkerken werden zulke torens gebouwd. Op sommige plaatsen zijn de funderingen als stille getuigen nog steeds zichtbaar.

De aankomst van de bevrijders - een nieuwe wereld voor de inwoners van Brustem en omgeving - de heropbouw en bloei van de basis. Veel foto's, documenten, maar ook uitrusting en kledij van de bemanningsleden – Belgische, Duitse, Engelse - zijn er uitgestald. De verre omgeving van het vliegveld en ook de beproevingen en tragedies die de vele bombardementen meebrachten, toont de waanzin van de oorlog. De uitbouw na de oorlog als opleidingcentrum, en de oprichting van het wereldvermaarde stuntteam Rode Duivels geeft de naam van de luchtmachtbasis wereldfaam.

De bezoekers waren dan ook aangenaam verrast, niet alleen door de mooie opbouw, het enthousiasme en kennis van de gids maakte dit bezoek zeer geslaagd. Voor wie er niet bij kon zijn, het museum is geopend van april t.e.m. oktober alle zaterdagen, zon- en feestdagen van 14.00 tot 18.00u. Abdijstraat 1, St-Truiden. Toegang gratis.

Etienne Vanoirbeek

SCHOOLSTRIJD IN NIEUWERKERKEN

Gerardus Joris was vanaf 1848 tot 1884 de eerste gediplomeerde onderwijzer te Nieuwerkerken. Op 19 oktober 1884 besliste de gemeenteraad onder druk van de pastoor om de gemeenteschool af te schaffen, en zo de weg vrij te maken voor een nieuw op te richten "vrije" school, met natuurlijk een andere onderwijzer. Deze dramatische gebeurtenis, als gevolg van de eerste Belgische schoolstrijd, wordt door meester Joris zelf verteld in zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken". Hij begon zijn eerder romantische geschiedenis van ons dorp in 1872, en beëindigde zijn handgeschreven tekst in 1896. Nooit uitgegeven werd dit manuscript na lange omzwerving binnen zijn familie omstreeks 1950 door Jozef Cuypers gecopieerd. Heemkunde Nieuwerkerken heeft dit 82 pagina's tellende verhaal nu ter beschikking van geïnteresseerde inwoners, die hieromtrent contact kunnen opnemen met André Schiffeleers, ☎011-671126.

Hierna volgt als een boeiend vervolgverhaal, en in de taal van die tijd, het wel en vooral het wee van de eerste gemeenteschool van Nieuwerkerken. (L.R.)

OPSTAND DER GEESTELIJKEN

In het jaar 1879 hadden de Volksvertegenwoordigers der beide Kamers de wet van 1842 op het lager onderwijs herzien. De geestelijkheid protesteerde tegen deze herziening en vooral tegen het artikel der Wet, hetwelk luidde: "De geestelijkheid zal

dagelijks 's morgens en 's avonds voor of na de praktische lessen, het godsdienstig onderwijs geven. Ingeval zij om ene of andere reden hiertoe niet in staat zou zijn, kan zij ene anderen bekwamen persoon benoemen. Hiervoor zal de leraar jaarlijks honderd frank genieten”.

Ter nauwernood was de wet in beide kamers gestemd of in alle gemeenten, waar de pastoor alleen meester was, werden den Koning verzoekschriften toegezonden, om de gestemde wet niet te bekrachtigen. Doch onze wijze vorst kende hunne heerszucht en politiek, verwierp hunne smeekschriften en tekende de wet in juli van hetzelfde jaar. De geestelijken stelden een spotgebed op, hetwelk zij elken Zondag op den preekstoel, na het sermoen lazen en dat met de volgende woorden eindigde: “Van ongelovige en goddeloze onderwijzers, verlos ons Heer!”. Daarenboven hadden zij de kinderen een lied geleerd, dat even zo ophitsend was als hun gebed. In dit lied kwam de volgende zinsnede voor: “Zij zullen haar niet krijgen, de schoone ziel van 't kind”. Het staatsbestuur verstond maar al te wel, met welk inzicht zij dit gemaakt hadden, dat het enkel was om het volk tegen de wet op het onderwijs en tevens tegen de onderwijzers op te hitsen. Het gebood de bisschoppen dit gebed te doen ophouden, hetwelk ook dadelijk gebeurde. Hiermede was het nog niet gedaan, zij maakten gebruik van hunne dagbladen, waarvan een groot gedeelte hunner de opstellers waren. Zij donderden op hunne preekstoelen tegen de Staat, school en onderwijzers, sloegen deze in de ban omdat ze ook niet tegen de wet wilden opstaan en werden met de benaming van Liberalen en Geuzen bestempeld.

Gelijk ik kom te zeggen, de geestelijken werden ondersteund door hunne dagbladen en enige rijke kasteelheren, vooral door diegenen die vroeger domeinen goederen gekocht of geërfd hadden. Door deze rijken begiftigd, bouwden zij overal scholen, en dwongen de ouders er hunne kinderen er naartoe te zenden. Indien zij zich niet gewillig aan hen onderwierpen, werd hun allen onderstand onttrokken. Ja, hen werd zelfs de biecht en hunne kleinen de 1ste communie geweigerd. Dus niets werd gespaard om de ouders te dwingen en hunne kinderen naar hunne scholen te zenden. De enen door middel van bedreigingen en leugentaal, de anderen door giften, zoals: geld, eetwaren, kleederen, beloften, enz. In één woord, niets werd gespaard om zich over het staatsbestuur te kunnen wreken, ja, men maakte het volk wijs, dat alle godsdienstige boeken en het Christusbeeld uit de scholen moesten verdwijnen en er niets anders als slechte en goddeloze boeken moesten geleerd worden.

Deze onderwijzers, welke pas enige maanden geleden de boezemvrienden der geestelijken waren, werden nu door hen gehaat, bespot en vervolgd omdat zij getrouw bleven aan hun Vaderland, en hunne heerszuchtige grillen niet wilden inwilligen.

De door de geestelijken gekozen mannen, welke in de kamers der Volksvertegenwoordigers zetelden, bespotteden de tegenkanten der wet zeggende: “De geestelijken gebruiken gene dwangmiddelen om de kinderen de vrije scholen te doen bijwonen, zij verlaten de uwen uit vrijen wil, en indien gij zulks verlangt, zullen we een onderzoek

doen". Hierdoor meenden zij den vogel geschoten te hebben, maar zij hadden nog geen pluim geraakt, integendeel, zij hadden zichzelf veroordeeld. Dit voorstel werd met geestdrift door de tegenstanders der wet toegejuicht. In de maand mei 1881 begon het onderzoek, ondanks den wil der voorstellers, want zij hadden het inzicht niet gehad, dat hunne tegenstrevers het voorstel zouden aangenomen hebben.

Maar welke dwingelandszaken kwamen nu voor de dag. Hier hoorde men getuigen die verklaarden dat de pastoor geweigerd had hunnen stervende vader, moeder of broeder de laatste H. Sacramenten toe te dienen, omdat zij hunne kinderen de officiële school bijwoonden; daar was een landbouwer, die zijne pachtgoederen ontnomen waren; ginder eene winkelier, dien de pastoor zijne klanten had onttrokken en zo bij honderden van dezelfde redenen.

In de vrije of katholieke scholen, zoals men ze noemde, zag het niet al te godsdienstig uit. Bijna elke week las men in de dagbladen dat enen katholieken onderwijzer of een Broederken om hunne godsdienstige lering aan de kinderen, die hun toevertrouwd waren, tot geldboete en gevangenis waren veroordeeld. Ik wil van hun heilig leven niets meer zeggen, omdat mijne eerlijkheid en mijne goede opvoeding zulks verbieden. Nochtans wil ik den geëerden lezer nog een woordje zeggen, over de onderwijzers met God, die in dien tijd het volk onderwezen, maar vooreerst wil ik U doen opmerken, dat in de ganse provincie Limburg slechts 3 of 4 gemeente-onderwijzers waren, die zich door hunne pastoors hadden laten bepraten en tot hunne scholen waren overgegaan. Dit zo geringe getal, dat ze maar hadden kunnen bekomen, verbitterden de geestelijken nog meer tegen de getrouwe onderwijzers, omdat zij hen alreeds in de Ban geslagen hadden met het oogmerk dat zij alsdan allen het officieel onderwijs zouden verlaten, en alzo het Staatsbestuur dwingen, de zo even gestemde wet intrekken. Maar neen, de officiële onderwijzers waren getrouwe Belgen, mannen van het hart, getrouw aan hunnen eed en aan 't Vaderland.

In de vrije of katholieke scholen, werd al wie den Catechismus kon, als onderwijzer aangenomen. Onder deze vond men er die gene genoegzame kennissen bezaten om met de leerlingen ener lagere gemeenteschool te kunnen wedstrijden, want stalknechten, metsers, koewachters en dergelijken, die maar den vriend van den enen of den anderen pastoor waren, werden tot onderwijzers aangenomen. Hier en daar in ene kleine arme gemeente, waar gene kasteelheren waren, eenen onderpastoor, welke tegen wil en dank het onderwijs moest geven, om zich den haat van zijne naburige amtgenoten niet op den hals te halen. Enige hunner scholen waren even zo gebrekkig als hunne onderwijzers. Hiertoe gebruikten zij: stallen, schuren, bakhuizen, kamers, enz. Van dien tijd af, heeft men begonnen het volk weder zo geleerd te maken als over een 50-tal jaren, wanneer men somtijds eene halve uur ver moest gaan, om enen brief te doen schrijven, of een schrift te laten lezen, maar hoe dommer het volk is, des te beter zij het met de neus kunnen geleiden en alles naar hun zin doen.

(wordt vervolgd)

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

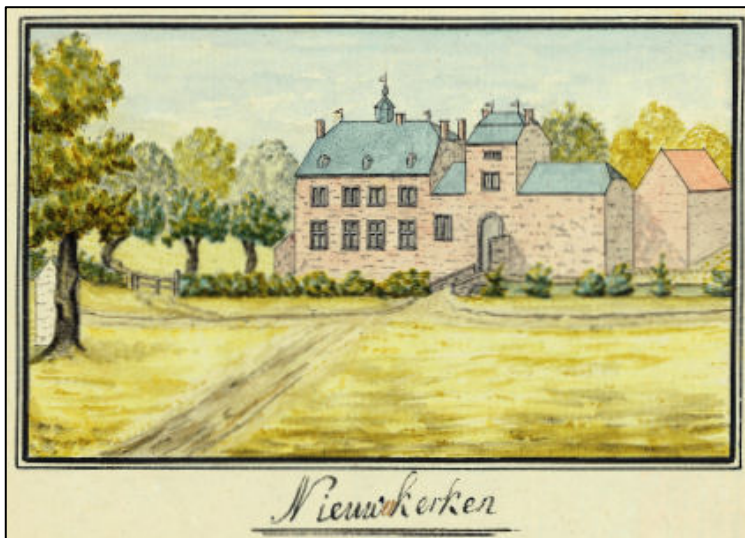
Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Maart-April 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

ERFGOEDDAG TE WIJER OP 23 APRIL

Dit jaar gaat de jaarlijkse Erfgoeddag, met het algemene thema 'kleur', door in de Kerckemhoeve op de kasteelsite te Wijer. Op zondag 23 april loopt er dan van 10 tot 18 uur een ééndagstentoonstelling met reproducties van 57 kleurrijke aquarellen van Zuid-Limburgse kastelen. De Hasseltse ridder Philippe de Corswarem (1759-1839) schilderde deze naïeve-poëtische voorstellingen ca 1830 als herinnering aan zijn vele kasteelbezoeken.

Hieromtrent werd in 2005 door Rombout Nijssen en Raf Van Laere een prachtig kunstboek uitgegeven waarin deze 57 kastelen, hun geschiedenis en hun tegenwoordige toestand worden beschreven. Dit boek is ter plaatse te koop aan 21,50 euro. De tentoonstelling is gratis toegankelijk.

Gedurende deze ééndaagse tentoonstelling wordt permanent toelichting aan de bezoekers verschaft.

Deze Erfgoeddag is een gezamenlijke organisatie van Heemkunde Nieuwerkerken i.s.m. het gemeentebestuur.

1913 - DE PASTOOR ALS BUUR, VERZOENER EN SCHEIDSRECHTER

In de Kattesteeg - nu Pastorijstraat - wonen de twee gebroeders Swijsen, met elk 8 kinderen, in het ouderlijke huis. Elk gezin heeft één woonkamer, een paar slaapkamertjes, wat stallen en achter het woonhuis een fruitweide.

In 1913 verkoopt de Kerkfabriek een aanliggend stuk weiland, waar volgens de kinderen Swijsen de stenen van de kerktoren zouden gebakken zijn, aan de gebroeders Pieter en Jan Swijsen.

Jan Swijsen kan niet op zijn gekochte weide zonder de grond van zijn broer Pieter te betreden. Ze hebben elk een paar koeien, wat varkens, hennen en konijnen en een mesthoop met mestplas. Doch dakgoten en riolering bestonden er nog niet.

Om voorziene moeilijkheden en ruzie te voorkomen zorgde naaste buur pastoor Jan Franssens voor volgende schriftelijke overeenkomst.

Vaststelling der vaart tussen Pieter en Jan Swijsen: Volgens notarieel akte door notaris A. Coemans, bij verkoop van den kerkgrond aan de gebroeders Swijsen gemaakt, moet Pieter Swijsen op de minste schade vaart leveren aan zijne broeder Jan Swijsen. De vaart zal komen langs den achterkant der woning van Pieter Swijsen.

Daarom wordt vastgesteld op heden 3 maart 1913 tussen getuigen:

Ieder der twee gebroeders Swijsen verplicht zich alle mogelijke schade te voorkomen hetzij door koeien, varkens enz... en om alle moeilijkheden tussen beide huisgezinnen te vermijden zal Pieter Swijsen zijn mesthof zo goed mogelijk afsluiten, en om te beletten dat deze vaart, twee meter breed, niet onbruikbaar wordt door overtollig mestwater of beer zal Pieter Swijsen eene kleine brug leggen om het nat door te laten, het onderhoud dezer brug zal vallen op Jan Swijsen, de vaart zal langs beide kanten afgebakend worden en er zal door Pieter Swijsen eenen barier gehangen worden waarvan Jan Swijsen alleen de sleutel zal hebben om naar zijn land te gaan. Indien een derde persoon tot deze vaart toegelaten wordt, zal deze nooit dit als een recht mogen beschouwen. Deze vaart zal tot het gebruik gereed zijn binnen de twee dagen en er zal ook voorzien worden in den afloop van het regenwater door Pieter Swijsen.

Aldus gedaan te Nieuwerkerken ten pastorie in tegenwoordigheid van de hier ondergetekenden.

De getuigen:

- ▶ Hubert Vandormael, koster
- ▶ Jan Franssens (pastoor) voor

De gebroeders:

- ▶ Pieter Swijsen
- ▶ Jan Swijsen
- ▶ een +.

Geen vijf jaar later was er onenigheid en ruzie o.a. over het mestwater en trok Pieter Swijsen naar Schimpen in Kuringen. Jan Swijsen verhuisde naar de Boulevard.

Woonhuis Pieter Swijsen werd tot aan zijn dood verhuurd en dan verkocht; afstammelingen van Jan Swijsen erfden en bewoonden zijn woonhuis. Op het grootste deel van het betrokken weiland staat nu de basisschool " De Letterboom".

Jean Thomas

SCHOOLSTRIJD IN NIEUWERKERKEN (deel 2)

In deze tweede en laatste aflevering over de geschiedenis van de gemeenteschool, gedurende de schoolstrijd van 1870, bespreekt meester Gerardus Joris, in de schrijfwijze van de tijd, zijn eigen dramatisch lot dat na 35 jaar trouwe dienst in 1884 eindigde in zijn roemloos ontslag, in de opheffing van zijn gemeenteschool, en aanleiding was tot de start van het vrij lager onderwijs. (L.R.)

VERNIETIGING VAN HET ONDERWIJS

Ter nauwernood was de geestelijke partij aan het bewind, of zij droeg een wetsontwerp voor, waardoor zij de wet op het onderwijs van 1879 afschafte, en deze

door een andere verving, den 20 september 1884, ten voordele van priesters en kloosters. Wel is waar, de tegenstrevers dezer verfoeilijke wet droegen verscheidene verbeteringsvoorstellen voor, maar niet een werd aangenomen. Hierdoor ontstond ene grote ontevredenheid, niet alleenlijk in de kamers, maar zelfs in gans het land.

Voor dat de gestemde wet door den Koning bekrachtigd was, hadden te Brussel verscheidene betogingen plaats. De 1ste werd de 1ste september door de liberalen van geheel België gedaan. Zij werden door de Brusselaren gunstig onthaald en alles liep in de grootste kalmte en beste orde af. Maar dit verwekte ene grote jaloersheid onder de klerikale en zij besloten ene tegenbetoging te doen; door hevige sermoenen werden de boeren en aanhangers der geestelijke partij hiertoe aangezet om de daaropvolgende Zondag naar Brussel te gaan. Gene onkosten werden gespaard. Geld, eten en drinken, en vrije reis werd hen vergund. Dit was immers het beste middel om de onnozele boeren aan hunne betoging doen deel te nemen.

Hier uit Nieuwerkerken trokken er ook 4 op Brussel af, om zo als men hen wijsmaakte, de processie bij te wonen en zich voor de Koninklijke familie te vertonen, maar het was gans anders. De bevolking van Brussel verzette zich tegen deze betoging en onze mannen ontvingen er eene goede klopping. Geheel het land was in oproer, aan alle standplaatsen wachte men de aankomst en het vertrek der betoging af. De gewapende macht had de aller grootste moeite om de goede orde te handhaven en grote onheilen voor te komen.

Alle betogingen werden nu door den heer Buls, burgemeester van Brussel, verboden. De burgemeesters der grote steden en vlekken van België verenigden zich te Brussel: 799 protestatiën werden den Koning overhandigd, waarvan 4.171 gemeenteraadsleden ene bevolking van 2.685.239 inwoners vertegenwoordigen. Doch alle middelen, die men aanwende waren vruchteloos. Wij weten niet of de Koning na de bijeenkomst met de Burgemeesters nog gearzeld heeft, maar nu is het katholiek werk, de vernietiging van het officieel onderwijs, een voltrokken feit. Den 20sten september werd de wet door de Koning bekrachtigd en den 23sten verscheen de afkondiging in de Moniteur.

Wel is waar, wij oprechte Belgen, moeten aan de wetten des Vaderlands gehoorzamen en er ons aan onderwerpen, maar het staat ons ook vrij middelen te beramen om er de slechte toepassing of uitvoering van te beletten en alles te doen wat mogelijk is om onze landgenoten zoals de officiële onderwijzers en onderwijzeressen, die benadeeld worden, te verdedigen en recht te doen gelden. Ten dien einde werden er te Brussel intekeningen gedaan voor de onderwijzers en onderwijzeressen, die zonder plaats en bestaan waren. De lijst beliep op min dan 10 dagen, meer dan 34.000 frank. De Heer Minister had juist de verjaardag van de omwenteling van 1830 gekozen om de wet door de Koning te doen tekenen. Het is nu 54 jaar dat België zich vrij maakte om een zelfstandig land te worden en na meer dan eene halve eeuw gewerkt te hebben voor de vooruitgang van het onderwijs, werd het nu voor lange jaren achteruitgeslagen.

Door de gebeurtenissen, die ik zoëven kom aan te halen, heb ik getracht den geëerde lezer kennis te geven van de staat van zaken, die op min dan 5 maanden tijds ons Vaderland en onze gemeente gebeurd zijn. Thans wil ik tot mijn vorig plan terug komen. Gelijk ik reeds gezegd heb waren de Belgen weldra, de heer- en wraakzucht der klerikale partij moede die den 10 juni met ene grote meerderheid aan het bewind gekomen waren; want kort daarna den 8 juni hadden de provinciale verkiezingen plaats en zij, die slechts eene maand geleden zo zegepraalden werden nu onverwachts gans verslagen, want in Brussel alleen bekwamen de liberalen niet min dan 3.400 stemmen meerderheid. Hierop volgde 19 oktober de gemeenteraadsverkiezingen, die voor hen nog noodlottiger waren: in alle steden en vele gemeenten behaalden de liberalen een verpletterende zegepraal. Hieruit volgde dat 2 dagen later den 21 oktober, onze welbeminde Koning de heren Ministers Jacobs, Woeste en Malou hun ontslag toezond en hen door de heren Thonissen, de Caraman en de Volder verving.

De oud-minister Jacobs had gezegd, dat de gemeenten niet te streng zouden zijn in het toepassen der schoolwet, het was juist het tegenovergestelde van deze belofte, want overal waar de geestelijken de meesters in de gemeenten waren, werden de gemeentescholen afgeschaft en door hunne private scholen vervangen.

In de Limburgse Kempen, in de kantons Achel en Bree, werden maar 2 gemeentescholen behouden, te weten die van Helchteren en Houthalen. In het kanton Sint-Truiden werden de volgende gemeentescholen afgeschaft: Aelst, Brusthem, Cortenbosch, Niel, Nieuwerkerken en Runckelen. In 9 kantons van Limburg werden er 116 onderwijzers afgezet. Hier te Nieuwerkerken verlangde het gemeentebestuur de vacantie tot den 12/11/1884 en den dag der kiezing 19/10/1884 ontving de gemeenteonderwijzer eene beslissing van den gemeenteraad, waardoor dat men hem verwittigde dat de gemeenteschool was afgeschaft en door de private vervangen werd. De gemeenteschool werd gesloten en achteraf verkocht.

Ziedaar de onderwijzer, die gedurende 35 jaren aan de opvoeding der jeugd gewerkt heeft, opeens door den haat die zijnen pastoor hem toedroeg van zijne bediening opgeschorst en door eenen private vervangen. Geoorloof mij, geachte lezer, U de redenen van de verandering aan te halen. De pastoor, die hier den alleenmeester geweest is en bleef, kon de gemeenteonderwijzer niet zo gemakkelijk onder zijne heerschappij brengen, gelijk de andere parochianen. Hij koos zijne plichten boven alle beloften, bleef getrouw aan zijnen gezworen eed, en wederstond, gedurende 5 jaren aan alle bedreigingen en vervolgingen. Men verlangde dat de onderwijzer zijne school zou sluiten, maar hij weigerde, bleef getrouw zijne plichten vervullen en zijn innig verlangen was, leerlingen in zijne school te hebben, en een goed onderwijs te kunnen geven. De geestelijkheid werd krachtadig ondersteund door het gemeentebestuur en de rijke kasteelheren des omtreks; hier ontbrak geen geld om de ouders over te halen van hunne kleinen de private school te doen bijwonen. Ziedaar hoever de haat enen geestelijken persoon kon brengen, die enigen jaren te voren zijnen oprechten vriend was, nu alle mogelijke middelen aanwendde om dien oude gedecoreerden onderwijzer te vervolgen en door enen ongeletterde te doen vervangen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
Mei-Juni 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

VERENIGINGSACTIVITEITEN

→ De Erfgoeddag in de Kerkchemhoeve te Wijer op zondag 23 april werd een succes. Méér dan 250 bezoekers werden er geteld op de tentoonstelling 'aquarellen van Limburgse kastelen uit begin 19de eeuw'.

→ Op zondag 30 april werd deze tentoonstelling ook bezocht door door de deelnemers aan de recreatieve fietshappening, georganiseerd door de Nationale Fietslus Vacantiegenoegens uit Herk-de-Stad en omgeving.

De aanwezige leden van Heemkunde Nieuwerkerken op de Erfgoeddag

→ Ook de deelname aan de bedevaart naar Scherpenheuvel op 1 mei lokte menig moedige wandelaar die gedurende méér dan zes uur genoten van het ontwaken van de natuur. Langs oude pelgrimspaden, hoeses en historische kapellen liep de tocht door bucolische landschappen met eeuwen oude bomen, waaronder zelfs een Ginko Biloba en de wijngaard van de Elzenhoeve. Geschiedenis en religie gaan hier jaarlijks harmonisch samen.

→ In voorbereiding

Als nummer 41 van onze reeks brochures over de geschiedenis en heemkunde in Nieuwerkerken verschijnt in het najaar 'De caerte van de Sint-Sebastiaansgilde van Binderveld in 1769', een door Rombout Nijssen samengestelde en becommentarieerde tekst over de schutterij en wat er nu nog van overblijft.

Jean THOMAS vertelt over...

100 (?) JAAR FANFARE 'DE EENDRACHT' SCHELFHEYDEN-NIEUWERKERKEN

In de aangepaste statuten van 25-06-1966 lezen we dat 'de enige plaatselijke muziekmaatschappij' te Schelfheyden werd opgericht op datum van 1892.

Op de grafsteen van Petrus Marneffe °08-08-1875 +02-11-1918 lezen we 25 jaar lid van de fanfare, dus 1893.

Meester Gerardus Joris - die heel veel schreef over Nieuwerkerken - werd in 1884 ontslagen in de gemeenteschool van Nieuwerkerken, en vervangen door meester Meeuwissen in een nieuw opgerichte 'kerkelijke' school.

Meester Joris werd voorzitter van 'Ene Zangsocieteit' die men de naam 'De Eendracht' gaf, met als stichtingsdatum 13-07-1896.

Pastoor Jan Meeuwissen vertelde me dat zijn vader aan de wieg stond van de fanfare, zijn broer Jozef volgde vader op als schoolmeester, was bestuurslid en leidende figuur evenals diens zoon Paul de latere gemeentesecretaris van Nieuwerkerken.

Tinneke Boonen, dochter van de stichter Eduard, wist dat de fanfare zeker ontstond uit een zangvereniging, haar moeder zong veel o.a. het liedje dat haar vader maakte met als refrein 'In Loksbergen behaalden we een eerste prijs en kregen een medaille als eerbewijs'.

De stichtingsakte van 'De Ware Vrienden' is van 25 juli 1895, en op de eerste vlag van de fanfare, geschenk van Lejeune de Schiervel 't Serstevens uit Metsteren, stond tot 1953 'Fanfare Eendracht Schelfheyden'.

De fanfare neemt als stichtingsjaar 1899. WAAROM ?

Pastoor Jan Creyns (1967-1991) zag ooit een schoolschrift over de scheiding tussen de 'Fanfare' en de 'De Ware Vrienden', maar waar vertelde hij mij niet.

Constant Plevoets wist dat zijn nonkel burgemeester Isidoor Plevoets voorzitter was van een zangvereniging en samen met Jozef Collin verder zong als kerkzanger en niet meestapte met de fanfare.

Zeker was er dus een zang-, toneel-, en ontspanningsvereniging die al dan niet met een ruzie gesplitst is. Waarom op die eerste vlag van de fanfare 'Eendracht Schelfheyden' en in artikel 1 van de stichtingsakte van de 'Ware Vrienden' ? De omschrijving dezer maatschappij zal zich over Nieuwerkerken uitstrekken, goed wetende dat Gorssum-Schelfheide voor alles Nieuwerkerken was, behalve op hun identiteitskaart.

De stichters van de fanfare woonden in Gorsems-Schelfheyden; de ledenlijst 'De Ware Vrienden' in 1904 waren meestal Nieuwerkerkenaren. Beide verenigingen hadden betalende leden en steunende ereleden. Het lidgeld bij 'De Ware Vrienden' was in 1905 0,10 fr. per maand, zonder reden afwezig ook 0,10 fr. en de prijs van 'n bock (pintje) 0,10 fr. Bij de stichters van de fanfare vernoemt men steeds Eduard Boonen,

Frans of Sooi Jeuris, Janneke Vandermeeren, Jean Zurinckx, Petrus Motmans, Frans Vrancken, pachter Serdons.

Als spelers o.a. Lucien Surinx, Petrus Carlens, Fons en Pierre Marneffe, Staaf Vanleeuw, Fons Vrancken e.a. Fons Coppers droeg de Grosse Caisse, en de vlag Karel Berden beter gekend als Serlet; de virtuoos op de kleine trommel was Mil Peeters.

Repetities waren er in woonkamer en in de keuken van Eduard Boonen, met 10 kinderen. Eveneens in café 'het Rood Kruis', bij Sooi Jeuris in café 'Le Nouveau Corbeau' gekend als bij Marjan uit de kraai. In 1937 kozen de muzikanten een nieuw lokaal voor 3 jaar, met als uitslag 14 voor Fons Strauven (huis naast apotheek) en 10 stemmen voor Brans Jozef (nu bakkerij Hendrixx), 2 stemmen voor Vandormael-koster, en 1 wit briefje was er ook bij voor Trees Vrancken (naast schoenwinkel Skoebidoe), café Joris-Boulevard, schoolhuis, parochiezaal, Mil en Georges Vrancken en café Sportwereld bij Mathilde.

Stichter Eduard Boonen werd geboren in Wijer in 1860. Zijn dochter Tinneke vertelde: Pa verloor zeer vroeg zijn moeder en pastoor Creten van Wijer en zijn broer gaven pa de kans om o.a. muziekstudies te doen. Pa sprak goed Vlaams en Frans en ging voor Lejeune de Schiervel hout opmeten in de bossen tot in Duitsland. Later werd hij paardenvoerman bij Petrus Motmans en woonde waar nu het Kelsbekerhof is. Zijn 6 zonen waren muzikant bij de Eendracht en vandaag zijn 10 muzikanten afstammeling van Eduard Boonen. Pa dirigeerde tot aan zijn dood in 1933, werd opgevolgd door zoon Pierre tot 1957 en nadien door zijn zoon Eduard tot 1966.

Frans Jeuris (Sooi), hoek Bornestraat-Diestersteenweg, was in voorkomen, spreken en werken een echte heer en was een uitstekende piano- en orgelspeler met een gouden stem, volgens Jeanne Vandormael van de koster, Manuel Vanstraelen, Constant Plevoets en Tinneke Boonen. In zijn café 'Het Rood Huis' diende de deur van de kelderkamer als bord, dit volgens de zonen Jean en Mil.

Janneke Vandermeeren woonde naast de zaagkuil tussen Bornestraat en Boulevard (Nieuwesteenweg) op de Diestersteenweg; hij was schrijnwerker, radermaker en Johannes Zurinckx die met de postkoets reed woonde er naast in café 'Le Corbeau' vandaar de naam Jeank uit de kraai, naam die hij meenam als hij in 1912 verhuisde naar de Tramstatie. Petrus Motmans was boer en cafébaas 'In de Boerendans bij Petrus Motmans'. Fons Vrancken zagde bomen tot kepers en planken en pachter Serdons boerde op Schelfheide en was schepen van Gorssum.

Karel Berden, door iedereen gekend als Serlet, was de zoon van Marjan uit de Kraai. Hij was vlaggendrager en was 70 jaar inwonende knecht bij Petrus Motmans, zoon Jozef en kinderen en vertelde heel graag over de herkomst van de vele medailles die in een grote ring aan de vlag hingen.

Mil Peeters, den dikke van Truikes, sloeg de kleine trommel. Op zijn klompen volgde hij de repetities, en een grote stok tussen zijn vingers doen draaien deed hij voor alle kinderen die hij ontmoette. Een speciale muzikant was velomaker en accordeonist Eduard Peyffers die altijd 3 à 4 meter achter de rest stapte; hij speelde bij De Eendracht, later bij De Gilde te Sint-Truiden.

Eerste voorzitter was Janneke Vandermeeren, nadien Jozef Motmans, zoon van Petrus, en vervolgens meester Severeyns. In 1966 kwam de jonge garde aan het roer met Raf Plevoets en René Grooten in 1969.

In 1905 bij de viering van 75 jaar onafhankelijk België stapte 'Eendracht Schelfheyden' mee op in Hasselt. Processies werden gespeeld in Nieuwerkerken, Gorssem dorp maar ook in Melveren. Vertrek Melveren kerk richting Diestersteenweg rond Metsteren en terug naar de kerk. Concerten, tornooien en carnavalsstoeten werden gespeeld in en buiten de gemeente, en als toneel- en ontspanningsgroep, volksspelen en andere was de fanfare een echte concurrent voor 'De Ware Vrienden'. Toneel werd gespeeld onder meer bij Jeank uit de kraai in de Tramstatie en laddermakerij Ruymen op de Boulevard.

Tijdens de oorlog 14-18 werd het koper opgeëist door de Duitsers en daarom werden de instrumenten verstopt, om in 1918 nog beter te klinken.

Op 7 mei 1928 machtigt de Koning de fanfare 'De Eendracht' uit Schelfheyden-Nieuwerkerken de titel 'Koninklijke Maatschappij' te voeren. Anna van de kantonnier - Anna Boonen, die kant- en borduurschool volgde, zorgde voor een roodfluwelen plaatje 'KONINKLIJK' dat nog steeds onze oude vlag siert.

De verplaatsingen gebeurden te voet, met koets en paard, met de tram vanaf 1912, met de fiets voor wie er een had, zelfs met de hondenkar vervoerde Fons Strauven ooit de instrumenten. In de jaren voor de oorlog waren het voor iedereen lange werkdagen. Om 's avonds thuis weg te geraken en als ontspanning was er niet veel meer dan muziek en voetbal. Muzikant worden werd aangeraden door pastoor Franssens, daar was geen 'verderfelijke in vloed' te vrezen.

In 1929 kostte een klarinet 112,20fr, en Graaf d' Oultremont van Duras schonk 3000fr. In 1930 waren er samen met andere verenigingen '100 jaar België-feesten' in de Tramstatie bij Jozef Motmans, handelaar in kolen, meststoffen en granen, graanmolen en café 'L' Arret du tram'. In die jaren was de vlag verzekerd voor 2000fr, vanaf 1933 voor 4000fr met als verzekeringspremie 22fr. De drager van de Grosse Caisse kreeg 10fr, vanaf 1933 werd het 20fr.

Een eerste kiosk kwam op de Boulevard, een hoop dennen om ladders te maken, afgeplat met planken, omringd door takken uit Kasteelsbos - nu Muggeboske - was de eerste kiosk.

In 1936 betaalde men 493,75fr aan Vrancken en 128fr aan de smid en had men een mooie kiosk die bij kermissen, maar ook bij Vlaamse kermissen, en muziekfeesten opgesteld werd.

In 1938 werd kapelaan Hendrickx die op de Diestersteenweg een huis bouwde, pastoor in Borlo, en de fanfare trok met een bus naar Borlo;

Kostprijs: 46 leden X 6fr = 276fr ⊙ Souper in 1939: 22kg vis x 10,50fr 231fr ⊙

7 dozen pilchards 7 x 2,80fr = 19,60fr ⊙ 2 flessen olie 9fr ⊙ 2kg bonen 6fr ⊙

fles azijn 1,5fr ⊙ mosterd 4fr ⊙ 2 broden 7,20fr ⊙ 1kg boter 26fr ⊙ 15 eieren 11fr ⊙

Totaal : 315,30fr ⊙

(wordt vervolgd)

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
September-Oktober 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

100 (?) JAAR FANFARE 'DE EENDRACHT' SCHELFHEYDEN-NIEUWERKERKEN door Jean Thomas (2de deel)

Van 1940 tot 1942 is er geen muziek meer, maar in 1942 leerde de dirigent Pierre Boonen bij hem aan huis een groep jongeren muziek aan waaronder de latere voortrekkers Pierke Boonen, Adrien Luwel en de nog steeds gedreven muzikant Georges Vrancken.

In 1943 plaatst de fanfare in het schoolhuis lampen voor de repetities en 2 uur voor aanvang zorgt iemand voor vuur in de kachel.

Voetbal in Binderveld zorgt in 1945 voor 900fr inkomsten en een nieuwe trompet kost 2600fr. Naar concert in Geetbets en Duras is er vervoer op open camion. 2 bakken bock voor op de kiosk aan Pol Donn e voor 156fr in 1947. In 1950 kwamen de eerste uniformen voor de muzikanten, een witte bloes en groene muts. Concours in Mielenboven-Aalst; Constant slaat mis op de grosse Caisse en het stokje van de dirigent vloog naar mijne kop lachte Constant Plevoets.

In mei 1953 zijn er Koningsfeesten in Hasselt, en in april 1953 vervangt de Kant en Borduurschool van de Ursulinen te Sint-Truiden de gouden letters Schelfheyden door Nieuwerkerken. In 1953 is er ook een autokoers in het centrum van Nieuwerkerken, met tapkraan van de fanfare. In 1954 wordt Gorseem-Schelfheide samengevoegd met de gemeente Nieuwerkerken.

1957: veel te vroeg het verlies van dirigent Pierre Boonen; hij werd opgevolgd door zijn zoon Eduard.

In 1959 werd het 60 jarig bestaan van de fanfare gevierd in de fruitweide (nu Mouveldstraat) van burgemeester Jef Herbots met een tentoonstelling van land- en tuinbouwwerktuigen en huishoudartikelen. Optochten van verschillende muziekmaatschappijen in het centrum. Concerten op de kiosk. Viering met tombola en grote balavond. De gevierden waren: Janneke Vandermeeren 96 jaar en oudste Nieuwerkerkenaar, Fons Marneffe, Petrus Carlens, Mil Peeters, Karel Berden, Strauven Emile (ook Sooi genoemd), Boonen Libert, Vandermeeren Emile, Vanleeuw Gustaaf en Boonen Gustaaf. Eerste prijs van de tombola was een nieuwe fiets en iemand van de Militaire Politie wonende in het dorp zou instaan voor de bewaking in de tentoonstellingstent. Maar voor een weddenschap hadden enkele farceurs de fiets gepikt wat zorgde voor heel wat onrust... van korte duur.

In 1965 komt er een trommelkorps voor meisjes met volledig uniform en in 1972 een majorettekorps. Er zijn dan 35 spelende muzikanten, 20 trommelaarster en 18 majorettes. Vanaf 1966 kennen we de grootse Eendrachtfeesten in de Tramstatie bij Vital Motmans. Grote tent, friet en schietkraam, paardenmolen en alle mogelijke vedetten. In 1974 Will Tura, Ann Christi en Corrie. Andere jaren Marva, Marc Dex, Juul Kabas, Rita Deneve en vele anderen. Twee autocars vol muzikanten, trommelaars en majorettes verbroederen met Brül am Rhein in Duitsland. Nadien komen de Duitsers in 1968-69 verbroederen met Nieuwerkerken.

Een enorm aanbod aan ontspanningsmogelijkheden, en de veel grotere vrijheid van de jeugd zorgen voor minder belangstelling en doen trommel- en majorettenkorps sneuvelen.

90 jaar Eendracht in 1989: een nieuwe vlag wordt gewijd met als meter Mathilde Joris en peter Emanuel Vanstraelen, een tentoonstelling op het gemeentehuis over het verleden van de fanfare, prachtige foto's, de uniformen door de loop der tijden en nog veel meer. In 1990 werd als afsluiter van het 90 jarig bestaan een grootse taptoe gehouden, iets wat nog nooit was gezien in Nieuwerkerken.

De viering van het 95 jarig bestaan is een muzikale happening, samen met 45 jaar St Cecilia zangkoor in een versierde sporthal werd aan elkaar gepraat door de Limburgse TV-presentatrice Inge Becks, toen nog woonachtig in Nieuwerkerken.

1999 - Het honderdjarig bestaan. In het voorjaar was er een enig mooie misviering met oud dirigent Luc Ponet aan het orgel en dirigent Stefaan Daems met saxofoon. Nadien een receptie en tentoonstelling op het gemeentehuis. In de zomer volksspelen en concert in Wijer. In Binderveld zorgen wielerclub en fanfare voor feestmuziek en in Kozen is er concert.

Herfst 1999: alle gekende oud-muzikanten, trommelaars en majorettes worden uitgenodigd voor een receptie, barbecue en gratis bal in een grote tent op de parking.

Winter 1999. Op een sneeuwrijke zondagavond zorgen de 100 jarige fanfare en het 50 jarig St Ceciliakoor samen voor een waardevol afsluiten van 100 jaar Muziek in Schelfheyden-Nieuwerkerken.

De Cultuurraad reikte de cultuurprijs in 1999 uit aan de fanfare voor 100 jaar cultuur, muziek en ontspanning in onze gemeente. In 2003 was de fanfare erbij in San-Casciano Italië om te verbroederen met Corpo Musicale Creste Carlini.

2004-2005. Nieuwe trend, concerteren samen met vreemde muziek- en zanggroepen.

In dankbaarheid zal de fanfare, die reeds meer dan 100 jaar kan rekenen op de gulle steun van alle Nieuwerkerkenaren en van de gemeentelijke en kerkelijke overheid, trachten in een eerlijke verstandhouding, in vrede en vriendschap, muziek, ontspanning en cultuur te brengen voor gans de gemeenschap.

De fanfare leefde van iedereen, en zij speelde voor iedereen.

LANG LEVE EENDRACHT NIEUWERKERKEN. (slot)

OMTRENT DE OUDE PASTORIJ VAN NIEUWERKERKEN

Deze getuigenis is overgenomen uit het verslagboek van de gemeente, en ook geschreven volgens de spellingsregels uit die tijd.

Onze oude pastorijs was een zeer statig gebouw, gelegen naast de kerk en omgeven met een statige tuin, altijd even goed onderhouden. Deze tuin was omringd met een altijd groene haag, afgesloten met een ijzeren hek tegen de straat, dat bijna altijd open stond en daar hing dan ook de bel. Diegenen die er op bezoek kwamen moesten nooit lang wachten om binnen gelaten te worden, want dit hek stond op wel 30 m. van de pastorijs verwijderd, zodat de bezoeker bijna nooit moest wachten want de meid had gewoonlijk de deur al geopend.

De tuin zoals gezegd was altijd even goed onderhouden. Er stonden mooie sierstruiken en bloemen, maar vooral mooie kastanjabomen. De brave kinderen mochten in de herfst de kastanjes rapen. De stoute kinderen? Ja, deze raapten evengoed kastanjes, daar er in de haag voldoende grote openingen waren waar men gemakkelijk doorheen kon.

Wanneer men nu in het midden van de parking staat kan men zich voorstellen, hier stond onze vorige pastorijs voltrokken in 1872 en afgebroken in 1973.

Hier volgt nu de lijdensweg die voorafging aan de bouw van deze pastorijs.

1 september 1862. In zitting van de fabrieksraad is veel sprake geweest van het bouwen eener nieuwe pastorijs of de oude te verbeteren.

5 september 1865. Er is sedert twee jaar sprake van ene nieuwe pastorijs te bouwen, doch de kerkraad verschild van meening. De eene wil eene nieuwe bouwen en de andere wil de oude repareren.

3 september 1866. De gemeentegebouwen zijn in goede staat doch men is voornemens eene nieuwe pastorijs te bouwen.

7 mei 1867. Er bestaan plannen om een nieuwe pastorijs te bouwen.

7 september 1868. Plan van nieuwe pastorijs is aangenomen voor 14.000 fr. De kareelen zijn reeds gebakken.

25 november 1868. De gemeenteraad stemt een toelage van 500 fr. plus te leveren en het bijvaren van de noodige zavel voor het bouwen van de nieuwe pastorijs. De kosten zijn berekend op 12.800 fr. En 64 centiemen. Hiervoor zullen boomen op de gemeentelijke goederen verkocht worden.

6 september 1869. Op 18-8-1869 krijgt de gemeente een schrijven van Monseigneur de Bisschop van Luik waarbij deze zich beroept op een decreet van 30-12-1809 zeggende dat het bouwen eener pastorijs een gemeentezaak is.

Gezien dit decreet en overweegende dat Tichelrij nog parochie Weijer is. Dat Nieuwerkerken 450 zielen telt en Schelfheide 280. Besluit tot een toelage van 600 fr. Per jaar gedurende drie jaar. Richt een smeekbede tot de Bestendige deputatie van de provincie Limburg "met verzoek" de gemeente Gorsum te bewegen een evenredige inspanning te doen.

5 september 1870. De pastorij is uitgegeven aan Frans Holens van St Truiden voor 13.040 fr.

4 september 1871. De begroting van 1872 levert geen batig saldo daar de kosten voor het bouwen der pastorij toch ten laste van gemeente vallen. Het gebouw is bijna voltrokken.

12 september 1871. De gemeenteraad vraagt toelating tot verkoop van volgende titels: 1- 2700 fr. Gemeentekrediet 4,5% 2de reeks, 2- 1000 fr. Belgische fondsen 4,5% 3de reeks, 3- 100 fr. Belgische fondsen 4,5% 3de reeks. Het geld moet dienen voor de bouw van de pastorij.

12 september 1872. De nieuwe pastorij is voltrokken en reeds door de pastoor bewoond.

Nawoord: het was pastoor Voets die de pastorij het eerst bewoonde. De E.H. Voets was achtereenvolgens kapelaan en pastoor te Nieuwerkerken. Hij overleed op 12-05-1898 in de ouderdom van 50 jaar. Zij grafsteen staat op het kerkhof.

Deze geschiedenis is ons verteld door M. Vanbergen die indertijd voorzitter was van de "Oudheidkundige Kring" van Nieuwerkerken. Van deze auteur zijn veel verhalen verschenen in het tijdschrift "Limburg".

Bijdrage door André Schiffeleers

OPROEP BOEK URSULINEN HERK

Op de Erfgoeddag 2007 zal er te Herk-de-Stad een boek voorgesteld worden waarin de aanwezigheid en het werk van de zusters Ursulinen op het vlak van onderwijs (Herk, Donk, Schakkebroek, Rummen en Kermt) en de ziekenzorg (kliniek Herk) uitvoerig wordt besproken.

Aansluitend is er ook een tentoonstelling waarop foto's, documenten, schoolbulletins, rekeningen, brieven, programma's, schooluniformen, processiekleren, enz. worden getoond.

Gezien Wijer, Kozen, Nieuwerkerken en Binderveld ook tot het onmiddellijke uitstralingsveld van Herk-de-Stad en zijn Ursulinen en zelfs nu nog behoorden wordt deze oproep warm aanbevolen.

Indien U hieromtrent materiaal bezit en hieraan wilt meewerken kan U contact opnemen met Paul Bonneux, Amandinaweg 120 te Schakkebroek, ☎ 013-551155.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
November-December 2006

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

OVER EEN MEISJESSCHOOL TE NIEUWERKERKEN

Wat voorafging. Op de plaats waar het klooster stond tegenover de kerk lag vroeger een kleine herberg. Daar werd nogal veel gerucht gemaakt onder de goddelijke diensten, vooral 's zondags. Baron Charles de Wettall (1811-1882), die protestant was, kon zulks niet verdragen en kocht de herberg met tuin en land. Hij brak het huis af en liet een klooster bouwen, met de bedoeling er ook een kostschool voor meisjes op te richten. De baron bekeerde zich en is op zijn kasteel (van Nieuwenhoven) gedoopt door Mgr. Doutreloux. Hij stierf in 1882.

Ontstaan. In 1885 richtte barones de Wettall een private meisjesschool op in Nieuwerkerken.

Op 16 april 1885 vertrokken van uit het klooster van de Heilige Vincentius a Paulo te Opwijk - in gezelschap van Moeder Overste - drie zusters: Innocentia, Mechtildis en Wivina, om in het nieuwe huis te Nieuwerkerken van start te gaan. Ze werden afgehaald met de koets van de baron en kregen een glas wijn aangeboden op het kasteel te Nieuwenhoven (Milveren). In de pastorij dineerden ze nadien samen met pastoor Voets en de priesters die er in conferentie waren. Hun sober avondmaal bestond uit brood, broodsuiker en koffie, alles gekregen van de barones. De eerste maanden werden in de strengste armoede doorgebracht. De zusters leefden meestendeels van wat de pastoor en de barones hun aanboden. Al heel vlug genoten de zusters de meest hartelijke genegenheid van de bevolking.

De school. Omdat de nieuwe klassen nog niet gereed waren, moest er voorlopig les gegeven worden in de oude gemeenteschool: een grote plaats door een schutsel in twee verdeeld. Alles was er heel primitief en ongeschikt om als klassen dienst te doen; de leerkracht moest drie trappen op om op het bord te kunnen schrijven. In september 1885 was de nieuwe school bij het klooster afgewerkt; ze bestond uit twee grote klassen voor lager onderwijs; een bewaarschool was er toen nog niet. Het gebouw werd in oktober ingewijd door Mgr. Doutreloux, bisschop van Luik. Moeder Josepha en moeder Marie van Lebbecke waren op de plechtigheid aanwezig. De overste heeft Mgr. Doutreloux toegesproken in het Frans. De opschriften op de kerk, de school en het klooster waren in het Latijn geschreven. Vertaald betekende de tekst: op de school: " DE WETTALL BOUWT. DOUTRELOUX ZEGENT." op het klooster: ". H. CHRISTINA BESCHERM DEZE WONING."

In 1886 richtte pastoor Voets, de ijverige herder van de parochie, een zondagsschool op. Het dubbele doel was de lagere schoolkennis te onderhouden en de meisjes tot deugdzame huismoeders op te leiden. Van twintig deelnemende meisjes bij de

aanvang groeide dit getal gestadig aan, zodat bij het overlijden van pastoor Voets in 1889 deze school vijftig leerlingen telde.

Bezoldiging. In 1900 was het getal leerlingen gestegen tot 83 en werd besloten de staatstoelagen te aanvaarden en deze te besteden om de leerlingen bij de Lijfrentekas aan te sluiten. Er werden ook prijzen overhandigd aan de leerlingen die regelmatig de lessen bijwoonden. In 1903 werd E.H. Musselaers pastoor van Nieuwerkerken; door zijn toedoen kwam er een derde klas bij in 1904. In 1905 stichtte hij "het werk der gesloten retraites" voor de leerlingen, en in 1906 verrijkte hij de zondagsschool met een parochiale bibliotheek. In 1911 vierde de parochie het zilveren jubileum van de zondagsschool. Ook de lagere school nam uitbreiding. In 1896 werd een bewaarschool toegevoegd door de twee bestaande lokalen in drie te verdelen. In 1902 bouwde men een nieuwe lagere klas: er waren toen vier zusters-onderwijzeressen. De staatstoelage voor de bijgekomen zuster werd ook aanvaard. Voorheen - vanaf 1887 - waren alle kosten van de school ten laste van de zusters. De familie de Wettinall betaalde jaarlijks 1200 Bf. plus 40 Bf. voor het onderhoud van de gebouwen. Ieder jaar zolang de barones leefde, kregen al de schoolkinderen met Sinterklaas een grote speculaasman, enige appels, een zakdoek of een klein kledingstuk. Dit was voor de kinderen een echte kermisdag! In 1915 werd het schoolgebouw verhoogd en telde nu vijf klaslokalen.

Het aantal leerlingen bleef groeien en weer was er de noodzaak om bij te bouwen. Een voorstel om drie nieuwe lokalen te voorzien (een lagere klas, een vierde graadklas en een huishoudklas) werd goedgekeurd door Moeder Overste van het klooster in Opwijk. Vlaamse kermissen en bedeltochten hielpen de nodige sommen vergaren. Onder de weldoeners werden vernoemd: baron d'Oultremont van Duras, die al het hout gezaagd en geschaafd leverde voor dak en zoldering, en Mevrouw Lejeune die een merkelijke geldelijke steun verleende. Het graspleintje naast de (huidige) Nieuwe steenweg was het aangewezen terrein voor de uitvoering. In 1938 kon de nieuwbouw in gebruik genomen worden. Ook de toiletten en de overdekte speelplaats werden herbouwd - er kwam zelfs een 2de speelplaats. In 1942 is er een 2de bewaarklas geopend. In datzelfde jaar deed O.L. Heer zijn intrede in het klooster... De oude slaapzaal werd herschapen in een mooie kapel en zo konden de zusters hun gebedsstonen houden in hun eigen woonst. Tijdens de tweede wereldoorlog hebben de zusters - het voorbeeld van naastenliefde van hun patroon de Heilige Vincentius navolgend - een veertigtal joden geherbergd gedurende zeven maanden. Eenmaal werd hun door de Duitsers bevolen het klooster te verlaten. Na onderhandeling met de bisschop van Luik, werd door de algemene overste een protestbrief gestuurd naar generaal von Falkenhause en het bevel werd ingetrokken. Stilaan kwamen leken leerkrachten de zusters aanvullen in onderwijs en opvoeding van de Nieuwerkerkense jeugd. In 1965 was er nog 1 religieuze in de lagere en 1 in de kleuterklas; ook werd voorlopig een leek aangesteld als schoolhoofd. Door het toenemend teruglopen van kloosterroepingen besliste de algemene overste in 1966 om de kloostergemeenschap in Nieuwerkerken op te heffen. Na 81 jaar van algehele toewijding en onbaatzuchtige inzet namen de laatste bejaarde zusters afscheid van hun intussen ouderwets geworden huis in een steeds welvarender gemeente.

De eerste zusters die het klooster van Nieuwerkerken begonnen in 1884 waren:

Zr Innocentia, Zr Mechtildis en Zr Wivina.

Verder kwamen ook nog:

Zr Dominica en Zr Juliana			Zr Delphine	24-09-1945	01-09-1947
Zr Alice	01-10-1908	30-09-1909	Zr Alcantara	01-09-1947	31-08-1953
Zr Caroline	15-06-1919	30-10-1925	Zr Theresa	20-10-1947	22-04-1948
Zr Veronica	01-02-1925	30-09-1925	Zr Servatia	01-09-1948	02-09-1951
Zr Maria			Zr Dymphna	03-09-1951	04-05-1954
Zr Fidelia	27-04-1936	31-08-1938	Zr Cyrina	03-09-1951	03-09-1956
Zr Cecilia	06-09-1937	30-09-1937	Zr Philomena	01-09-1953	01-09-1957
Zr Ivona	01-09-1938	31-08-1944	Zr Elisabeth	05-05-1954	31-08-1955
Zr Hildegarde	01-09-1938	31-08-1944	Zr Digna	01-09-1955	02-09-1956
Zr Adriana ?			Zr Vitalia	01-09-1955	06-09-1956
Zr Bernarda	09-09-1941	29-06-1945	Zr Lea (Delgouffe)	03-09-1956	31-08-1960
Zr Theophile	01-09-1944	30-11-1947	Zr Hilduarda	03-09-1956	31-08-1959
Zr Ghislina	01-09-1944	23-09-1945	Zr Ragenufla	02-09-1957	31-08-1966
Zr Marcella	30-06-1945	31-08-1948	Zr Leonarda	01-09-1959	21-09-1962
Zr Liguaria	24-09-1945	31-08-1947	Zr Valeria	01-09-1960	31-08-1965
Zr Wilfrieda	24-09-1945	31-08-1948	Zr Norbertina	03-09-1962	31-08-1966

Klooster en school te Nieuwerkerken vanaf 16 april 1885.

Lagere school:

Als eerste zusters begonnen Innocentia, Mechtildis en Wivina. Nadien volgden:

Zr Domenica	Zr Fidelia	Zr Alcantara	Zr Ragenufla	Zr Juliana	Zr Cecilia
Zr Theresa	Zr Valerie	Zr Alice	Zr Ivona	Zr Dymphna	Zr Damascena
Zr Caroline	Zr Hildegarde	Zr Philomena	Zr Honorine	Zr Paula	Zr Theophile
Zr Elisabeth	Zr Philomena	Zr Ghislina	Zr Digna	Zr Hermelinde	
Zr Liguoria	Zr Vitalia	Zr Cordula	Zr Delphine	Zr Lea	

In de Bewaarschool:

Zr Adriana ? (1ste bewaarklas) Zr Veronica Zr De Donder (Adriana)

Zr Bernarda Zr Marcella Zr Wilfrieda Zr Servatia

Zr Cyrina Zr Hilduarda Zr Leonarda Zr Norbertina

Maria Langenaken (1925-2005) Oud-hoofdonderwijzeres

KASTEEL NIEUWENHOVEN IN DE KIJKER

Het Provinciaal Domein Nieuwenhoven is sedert zijn aankoop in 1972 als deel van het vroegere kasteeldomein de Moffarts bij het breed publiek bekend als een natuurgebied.

Een twintigtal leden en sympathisanten van Heemkunde Nieuwerkerken bezochten zondagnamiddag 26 november het kasteel van Nieuwenhoven, dat recent te koop werd gesteld. Onder de humoristische leiding van een van de schoonzons werd het vroegere Engels park verkend. Vandaag is het eerder een klein natuurgebied met o.a. restanten van twee ijskelders, nu beschermde vleermuisbehuizingen. De blauwe en de witte reiger vissen er op de vijver; zelfs de ijsvogel heeft er zijn habitat. Nieuwenhoven was vanaf ca 1303 en tot de Franse Revolutie (1789) een buitenverblijf van de abdij van Sint-Truiden. In 1861 bouwde de Engelsman Charles Wettall er een immens

kasteel in neo-Tudorstijl, een bouwwerk als een filmdecor waarvan er na de brand van 1932 nog slechts een klein gedeelte overblijft.

Het was een geanimeerd bezoek. De gids omschreef het in zijn slotwoord zo treffend: "Ik dank U allen omdat ik vandaag zoveel van U over Nieuwenhoven heb bijgeleerd".

TRAGE WEGEN IN NIEUWERKERKEN

Op dinsdag 14 november organiseerde Mirani (Milieuraad Nieuwerkerken) i.s.m. Heemkunde Nieuwerkerken, Natuurpunt Nieuwerkerken een infovergadering over trage wegen in onze gemeente.

Wat zijn trage wegen?

Trage wegen zijn verbindingen of paden voor niet gemotoriseerd verkeer, die in de eerste plaats bedoeld zijn voor wandelaars en fietsers. Veel trage wegen zijn relictten van historische verbindingen. Ze zijn in de loop der tijd in het landschap aangelegd en waren belangrijk voor de dorpsgemeenschap.

Hoe ontstonden trage wegen?

Het waren verbindingen tussen buurtwegen, paden die gebruikt werden om naar de kerk te gaan, onverharde wegen om de velden te bereiken.

Zijn deze trage wegen er nog, zijn ze verdwenen, kunnen we de trage wegen terugvinden in het landschap?

In 1841 moest er volgens een nieuwe wet, alle wegen in elke gemeente in kaart gebracht worden. In de periode 1842-1845 ontstond zo de Atlas der buurtwegen

Wat staat er in deze atlas der buurtwegen?

Door die wet kregen alle wegen - buurtwegen, paden, veldwegen - die voorkwamen in deze Atlas een officieel statuut. Deze wegen zijn openbaar, iedereen mag er gebruik van maken.

De Atlas ligt ter inzage bij het gemeentebestuur en bij het provinciebestuur.

Met kaart- en beeldmateriaal konden de talrijke aanwezigen kennis maken met de nog bestaande en reeds verdwenen trage wegen in onze gemeente. Dat deze wegen een grote betekenis hadden voor de inwoners, bleek uit de gesprekken en anekdotes van de enthousiaste aanwezigen. De benamingen van de wegen verwezen dikwijls naar historische anekdotes, weetjes, misschien zelfs naar (verdwenen familienamen), voorkomen van bos, beemd, agrarische gebruiken.

Na soms een kleine aanpassing - nivellering, verwijderen van struiken - kunnen deze wegen gebruikt worden voor korte verplaatsingen in het dorp. Het kan een veilige weg zijn voor schoolgaande jeugd, misschien zelfs een mogelijkheid voor meer sociale contacten. Zeker voor het uitbouwen van recreatieve wandel- en fietsroutes. De voorbije decennia verdween een groot deel ervan. De resterende trage wegen verdienen bescherming als cultuurhistorisch erfgoed.

Ken jij nog de benamingen van deze oude paden, veldwegen?

Wil je meehelpen bij het inventariseren van de resterende wegen?

Etienne Vanoirbeek ☎ 011/686125

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
3de Jaargang - Januari-Februari 2007

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

ONZE NIEUWJAARSWENSEN,... EN EEN BLIK VOORUIT.

Heemkunde Nieuwerkerken wenst alle inwoners in 2007 veel voorspoed en vooral een goede gezondheid.

Het nieuwe werkjaar belooft immers druk te worden. Nu reeds te signaleren is de Erfgoeddag op 22 april die in het teken zal staan van "de muntschat van Nieuwerkerken". Deze oude munten zullen in een tentoonstelling voor het eerst publiek voorgesteld worden, begeleid met een uitvoerige publicatie.

Aan de studie, de realisatie en de openstelling van "Trage wegen" zal Heemkunde ook dit jaar haar actieve medewerking verlenen. De eerste openbare vergadering in het gemeentehuis in november 2006 was alleszins een schot in de roos wat publieke belangstelling betreft. Opvallend was de grote interesse en betrokkenheid van de aanwezigen. De discussie over de ligging en de benamingen van vele paadjes en kerkwegen toonde aan dat deze problematiek nog velen beroert. Het is dan ook positief dat als eerste concreet actiepunt door het gemeentebestuur een dossier omtrent de heropening van sommige "trage wegen" voor subsidiëring door de Vlaamse Gemeenschap zal ingediend worden.

Bij het in gaan van de 3de jaargang van dit informatieblad vraagt Heemkunde aan geïnteresseerden zich kenbaar te maken. Een functie als bestuurslid, of een tekstbijdrage voor dit blad, of tips met betrekking tot de geschiedenis van onze gemeente (verhalen, documenten, foto's, voorwerpen, ideeën) zijn van harte welkom.

NIEUWS..... VROEGER.....

In onze kinderjaren kende men geen gazetten of TV, maar dorp, streek en wereld. Nieuws deed immers mondeling zijn ronde. Op zomeravonden zag men overal groepjes samen op de trap van de deur (de zul) of op de kant (kaant) van de gracht. In de winter babbelden burens achter een goed brandende Leuvense stoof of bij een gebuur (boer of boerke) in een door paard of koeien verwarmde stal. Iedere zondag ging iedereen te voet naar de mis en wie wat ver van de kerk woonde wachtte zeker op zijn gebuur om wat te klappen onderweg. De pastoor preekte over God en Zijn Schepselen, maar ook mededelingen als: "door het aanhoudende slecht weer is het vandaag (zondag) toegelaten om in de oogst te werken". Grote ergernis bij een niet boerenbond plantpatatten verkoper als de pastoor van op de preekstoel mededeelde dat de plantpatatten toegekomen waren bij de boerenbond. Weken voor hun kerkelijk huwelijk vielen trouwlustigen van de preekstoel als volgt: "1ste roep. Zijn zinnens het kerkelijk huwelijk aan te gaan, Jef Deketel en Fien Castrol, wie enig beletsel weet is verplicht het ons bekend te maken". Moeten trouwen kon dan weer 2de en 3de roep samen zijn. Na de mis was het verzameling ronde de "Gard" (veldwachter) die van op de kerktrappen mededeelde dat er in het gemeentehuis (café Bangels voor Gorsem Schelfheide, schoolhuis of woning van Jeang de secretaris (J Graulus) voor Nieuwerkerken, zitdag was voor het afhalen van veloplasten, het invullen belastingsbrieven, het afhalen van rantsoenzegels (in de oorlog). Houtverkoop in de bossen, verkoop van de sjop, (sjop zijn takken van gekapte bomen) hout dat nodig was om te oven te verwarmen, want iedereen bakte zijn brood zelf. "Uitroepen" deelde hij mee en deed hij meestal zelf. Een uitroep was een verkoop aan de meest biedende van inboedel bij ophouden van bedrijf, onenigheid bij deling, enz. Wat nog bruikbaar was werd te koop gesteld, iets weggooid bestond niet, daarvoor was de armoede te groot. Velen die nu 70 jaar en meer zijn sliepen ooit in een bed, warmden zich aan een kachel, kregen een fiets of werkten met een schup, riek, hamer, tang of kruiwagen gekocht op een "Uitroep".

Drinkwater was er aan de gemeenteput of bij de geburen, want weinig gezinnen hadden een waterput, maar wel een koe, geit, varken en hennen die altijd "gewassen" en veel gekookt voeder kregen. Winkelwaar was in de dorpswinkels, of te voet, met koets of tram naar St Truiden. ½ kg stroop (pond) op een boterpapier, ¼ kg (250gr) borstbollen "è Viejedel", een fles petrol voor verlichting, zout, suiker, bruin zeep, en al de rest allemaal los uitgewogen in een papieren zak en de rekening in potlood op de doos van de klontjessuiker. Het waren allemaal "nieuwskanalen" meestal voor onze Moeders. Bij de smid, in de molen, in de vele dorpscafés en aan den "Dop" (iedere werkloze moest dagelijks zijn stempel halen aan het doplokaal) werd meer mannennieuws uitgewisseld. Vrouwelijke werklozen waren er niet.

Voor "Streeknieuws" was er de voddeman die oud ijzer, voddens en konijnenvellen kocht, de kolenmarchand die in de meeste gezinnen maar "één mud" (zak 50kg) kolen

of slam in den oorlog verkocht bij gebrek aan geld. De bierkar, de zavelman, de visman, de baastenmaker (mandenvlechter), het kloenkenvrouwtje, de zaadman, het stoffenmenneke, de paters voor eieren en boter en eens per jaar voor patatten, de ene met paard en kar, de andere met de hondenkar, met de fiets en Jef de Duvel droeg zijn "baasten" op zijne kop en een bussel wissen op zijnen rug.

"De Tram" was een weekblad van de drukkerij Leenen, Hamelstraat St Truiden met vooral nieuws uit St Truiden, maar ook uit de omliggende dorpen met o.a. publieke Verkopen, verkoop van allerhande landbouwgerief als cultivator (en rus), eg, botervat, kruiwagen, bieten en patatten en hondenkar enz. Hier en daar een abonnement in het dorp, een verkoper die op zaterdag de tram bij vaste afnemers bezorgde en op zondag de gard met mededelingen aan de ene kant, de verkoper aan de andere kant van de kerktrappen.

Velen werkten vroeger op het kasteel, boerderij of klooster waar de spreuk "Vrouwenhanden en paardentanden mogen nooit stilstaan" meestal een werkelijkheid was. Dan kwam de tijd van "Dienen gaan", vooral in Brussel als inwonende meid of knecht, meestal eens per maand naar huis. Jonge mannen trokken meer voor de week naar het Luikse, om te werken in de mijnen en de staalfabrieken, tot grote ergernis van veel pastoors en Kerk, want vooral in Luik was er verderfelijk socialisme volgens de Kerk. Wie diende kwam thuis vol lof vertellen over het kastje dat kon praten en waar muziek uit kwam met de naam "het Gesproken dagblad". In de oorlog 40-45 ging een buurman een half dorp ver om te luisteren naar "de Engelse post" wat streng verboden was door de Duitse bezetter. Zelf zag en hoorde ik de eerste radio na de bevrijding in 1945, de tijd dat ook een jonge dorpsgenoot trachtte dagelijks een gazet te verkopen. Op de "Dooienberg" toen weiland nu Sancta Maria in Molveren dropte omstreeks 1950 een klein vliegtuig een speciale "Avondeditie het Volk" tijdens de ronde van Frankrijk en tijdens mijn legerdienst in 1953-1954 zag ik voor het eerst een "TV" in een electriekwinkel in Tienen: "doorschuiven a.u.b. iedereen wil zien".

Nu overrompelen ze ons met Radio en TV, gazetten en allerhande moderne spullen die zorgen dat we het "WERELDNIEUWS" dezelfde dag vernemen, wat zeker een grote vooruitgang is maar het "GOEDE NIEUWS" van buurman, straat of streek weten we niet meer omdat er in onze moderne tijd zagezegd geen tijd meer is voor contacten met buurman, straat, dorp of streek, en DAT was misschien wel het "ENIG GOEDE" in wat velen de "GOEDE OUDE TIJD" noemden.

Jan Thomas, december 2006.

ZO GING DAT IN BINDERVELD IN 1886

De oude verslagregisters van de gemeenteraden van onze dorpen bieden soms een onverwachte inkijk op vergeten aspecten van het gemeenschapsleven in vorige eeuwen. Leden van Heemkunde Nieuwerkerken namen de registers van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer door en selecteerden enkele fragmenten, om ze u in dit en volgende nummers van ons informatieblad aan te bieden.

Een eerste tekst komt uit het verslagregister van de gemeenteraad van Binderveld uit 1886, en hij gaat over het gebruiksrecht van de inwoners op het zogenaamde nagras.

Graslanden in beemden werden in vroegere tijden in de regel door de eigenaar of de pachter in het begin van de zomer een eerste keer gehooïd, en vervolgens hing het van het statuut van de beemd af of de eigenaar of pachter al dan niet ook nog mocht gebruikmaken van het gras dat daarna nog op zijn land doorschoot. Dit gras dat groeide nadat het een eerste keer gemaaid was, werd de achtermaat of het nagras genoemd.

In de meeste gemeenten was het zo dat alle inwoners het recht hadden om tenminste in een deel van de beemden hun vee te laten grazen in de achtermaat. In Binderveld was dat niet anders. Daar waren de weilanden in het Voorste Broek, het Elsbroek en het Kelsbroek aan het openbaar gebruiksrecht van de achtermaat onderworpen.

In 1886 zag het gemeentebestuur hierin een mogelijkheid om de gemeentekas wat bij te spijzen. Op 11 juli van dat jaar werd een reglement opgesteld waarin de voorwaarden werden vastgesteld waaronder de inwoners van het nagras gebruik konden maken.

In de eerste plaats werd vastgesteld dat enkel met koeien, vaarzen, ossen en kalveren van het weiderecht gebruik gemaakt mocht worden. Stieren werden om evidente redenen gemeden, maar ook varkens bijvoorbeeld mochten er niet geweid worden. Zij zouden door te wroeten de weiden beschadigen en de eigenaars van de landerijen schaden. Om die reden werd ook vastgelegd dat de dieren begeleid moesten worden door een koeienhoeder. Voorts werd vastgesteld dat men in de toekomst moest wachten tot het college van burgemeester en schepenen het Broek open verklaarden, alvorens men er zijn vee op mocht weiden. Op die wijze kon voorkomen worden dat dieren op het broek gejaagd werden voordat alle gras gehooïd was, en anderzijds kon men zo de eigenaars verplichten hun gras voor een bepaalde datum te maaien en het hooi af te voeren.

Hoewel de eigenaars van de gronden in kwestie voor dit weiderecht niet vergoed werden, was het gebruik ervan toch niet gratis. De gemeente hief immers een taks op elk dier dat in het nagras geweid werd. Voor runderen van drie jaar of ouder werd de taks op twee frank vastgesteld. Voor jongere dieren betaalden de eigenaars één frank. Om de taks vast te stellen die ieder moest betalen, werd besloten dat ieder die van het weiderecht gebruik wilde maken, dat uiterlijk op de eerste dag waarop het weiderecht inging bij het gemeentebestuur kenbaar moest maken, en dat hij

tegelijktijd moest melden hoeveel dieren hij wilde weiden, en de verschuldigde taks voldoen.

Het reglement van 1886 werd afgesloten met een aantal bepalingen over de straffen voor overtreders. Dat het gemeentelijk weiderecht in die tijd in Binderveld serieus genomen werd, blijkt uit het feit dat wie zijn dieren in het Broek liet lopen zonder ze op voorhand aangegeven te hebben, of wie dieren die aan iemand van buiten Binderveld toebehoorden op het gemeentelijk Broek liet lopen, zich mocht verwachten aan een boete die drie keer hoger lag dan het gewone weiderecht of zelfs aan een gevangenisstraf.

Een bijdrage van Rombout Nijssen.

De Raad der gemeente Binderveld

gezien art. 78 der gemeentewet,

overwegende dat de gemeente de weiding bezit van het nagras op het Voorste Broek, het Elsbroek en Kelsbroek,

dat de ingezetenen die voor hun vee gebruik dezer weiding maken, aan eenen weilast ten voordeele der gemeente zijn onderworpen,

dat het dus noodig is dat er een reglement van weiding besta, besluit:

Art. 1. Tot het weiden op de gemeentebeemden worden alleen toegelaten koeien, vaarzen, ossen en kalveren.

Art. 2. Worden als koeien aangezien en als dusdanig belast de melkkoeien en de vaarzen of ossen van drie jaren.

Art. 3. De opening der weiden wordt jaarlijks vastgesteld en afgekondigd door de burgemeester en schepenen.

Art. 4. De weilast is bepaald voor koeien op twee franks en voor vaarzen en kalveren op eenen frank.

In bijzonder gevallen zal het aan het gemeentebestuur vrij staan de taks van den weilast te verhoogen, mits er kennis van te geven aan de ingezetenen ten minste tien dagen voor de opening der weiding.

Art. 5. Al wie verlangt zijn vee op de gemeentebeemden te laten weiden, zal er voorafgaandelijk aangifte van doen, ten laatste den dag zelven van de weiding, aan het gemeentebestuur, en terzelfder tijd op voorhand de weilasten voldoen.

Art. 6. De overtreders van art. 5 zullen gestraft worden met eene boete van drie tot zes franks voor ieder dier of met eene gevangenzitting van eenen tot drie dagen.

Bij hervalling in het zelfde jaar zal de boete mogen verdubbelt worden.

Art. 7. De boete vermeld onder art. 6 zal toepasselijk gemaakt worden op degenen welke valsche aangiften van hun vee zullen doen.

Art. 8. Zal ook gestraft worden met eene boete bepaald bij art. 6, allen ingezetenen die zal aangenomen en op gemelde Broeken hebben laten weiden beesten toebehoorend aan personen vreemd aan de gemeente.

Art. 9. Buiten de opening der weiding zullen de beschikkingen bepaald bij art. 560 § 3 van het strafwetboek op het tegenwoordig reglement van toepassing gemaakt worden.

Art. 10. Zal gestraft worden met eene boete van drie franks al die zijne beesten op gemelde beemden zal laten weiden zonder herder.

Art. 11. De overtredingen van het tegenwoordig reglement zullen door procesverbaal bestatigd worden.

Art. 12. Het tegenwoordig reglement zal onmiddellijk afgekondigd en aangeplakt worden.

Aldus gedaan in zitting van den gemeenteraad te Binderveld, den 11 juli 1886.

UIT ONS LANDELIJK LEVEN CIRCA 1900

Of uit de tijd dat de derde wereld heel dichtbij lag...

Een verhaal van Eduard Roosen, die geboren werd in 1894.

Op het Nonnenkerkhof, in de parochie Schakkebroek, stond er vroeger een hut, gemaakt van bramen, mutsaarden en varens. Ze bezat geen schoorsteen en het regende er op vele plaatsen doorheen. De hut stond tegen het bos aangebouwd dat toen nog tot tegen de weg kwam.

De man die de hut bewoonde droeg de bijnaam "Wierke" en hij was tengevolge van een werkongeval gedeeltelijk werkonbekwaam. Zijn vrouw ging voor het gezin, dat meerder kinderen telde, regelmatig op bedeltocht en kwam rond drie uur in de namiddag terug. Haar mandje was dan gevuld met boterhammen. Soms meer, soms minder. Met een emmer ging ze dan in de gracht water scheppen en de boterhammen werden aangesproken. Het hele gezin schepte met enkele gebroken tassen water uit de emmer als drank bij hun boterham. Die emmer en die tassen waren hun enig huisgerief.

Maar het schone van de zaak was, dat de kinderen uit de buurt ook dikwijls honger hadden en dan kwamen mee eten. De vrouw deelde gewoon de gekregen boterhammen uit, zolang zij er had. Ik heb zelf meer dan eens een boterham meegegeten want met de tien kinderen uit ons gezin hadden wij het ook niet te breed.

De mensen van het Nonnenkerkhof waren allen arm. Ze woonden in zelfgetimmerde lemen huisjes met een dak van stro. Ze verdienden de kost met seizoenwerk in het Walenland, en tijdens de winter maakten en verkochten zij bezems. Als de mannen wat geld hadden, ging dit voor een groot deel naar jeneververbruik. Niet allen deden dit, maar toch velen.

Wij zelf woonden in een nogal zindelijk huisje en bewerkten daarbij één hectare grond. Alles gehuurd natuurlijk!

Zekere dag vernam vader zaliger - de man is vroegtijdig gestorven van een slag van een paard, ergens in het Walenland - dat ons huis, samen met de grond zou verkocht worden. Vader had geen geld en van een lening aan te gaan was toen geen sprake. Hij wilde echter met zijn kinderen niet op straat zitten en besliste het huis te kopen.

Om het nodige geld samen te krijgen verkocht hij alles wat hij bezat, de koe en een paar varkens, de kruiwagen en onze stoof; ook onze stoelen, de tafel, de bedden en al het gerief werden verkocht. Het enige familiestuk waar hij niet van wilde scheiden was de koffiemolen. Die bleef dus.

Om te zitten maakte vader voor ons stoeltjes van graszoden en voor hem en moeder een soort zetel, eveneens van graszoden... Ik was nog zeer jong, maar in mijn verbeelding zie ik die graszodenstoeltjes nog staan.

Vader kreeg 1000 fr. bijeen en kon overgelukkig voor die som het huis en de grond kopen.

Wij behielpen ons zoals we konden. Mijn vader en de oudsten gingen aan het werk in alle mogelijke voorwaarden, maar we kwamen er terug bovenop.

Toen ik elf jaar was, ging ik al met mijn grotere broers werken, dit wil zeggen met de kruiwagen stalmest van de boerenerven naar het veld brengen. We waren daarvoor gekend. We gingen in al de omliggende dorpen zelfs tot in Stevoort, en kwamen steeds terug met onze eigen kruiwagen vol mest! We begonnen met het eerste daglicht om te eindigen als het reeds donker werd. Dit alles op klompen en over modderige wegen. Ons loon? 1 fr. per dag en de kost. Het duurde tot 1914.

Eens hadden wij een ganse week voor eenzelfde boer gewerkt. Op zaterdagavond kregen we ons loon van de boerin, en daarbij een klein flesje jenever voor vader die toen al niet meer kon gaan werken, evenals een papieren zakje met wat koffiebonen voor moeder. Een van de mooiste herinneringen uit mijn jonge tijd!

Dit eenvoudige verhaal is opgetekend in 1973 door M. Vanbergen, die toen voorzitter was van de "Oudheidkundige Kring" van Nieuwerkerken.

KASTEEL NIEUWENHOVEN IN DE KIJKER

Zoals reeds vermeld in ons vorig nummer bezochten een twintigtal leden van Heemkunde Nieuwerkerken op zondagnamiddag 26 november het kasteel van Nieuwenhoven, dat recent te koop werd gesteld.

Onder de humoristische leiding van een van de schoonzons werd het vroegere Engels park verkend.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
3de Jaargang - Maart-April 2007

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

VERNIEUWING BESTUUR HEEMKUNDE

Op 13 februari ll. werd op een statutaire vergadering het nieuwe bestuur verkozen voor de volgende twee jaren. Rombout Nijssen is voorzitter, Etienne Vanoirbeek secretaris, en Robert Vandevooort schatbewaarder.

Uittredend voorzitter André Schiffeleers wordt ere-voorzitter.

Maken deel uit van Heemkunde Nieuwerkerken:

Carlens Agnes	Oude Processieweg 32	011-686125
Carlens Josiane	Rode Haagstraat 10	011-685154
Cox Eddy	Berkenstraat 22	011-681495
Grauwels Valère	Molenstraat 9	011-680307
Heusdens Denis	Amandinaweg 130, Hrk d St	0494-717091
Nijssen Rombout	Schansstraat 135	011-582506
Raskin Ludo	Opperstraat 183	011-311076
Schiffeleers André	Klein Tegelrij 67	011-671126
Thomas Jean	Diestersteenweg 66	011-683247
Vandevooort Robert	Opperstraat 47	011-593849
Vanoirbeek Etienne	Oude Processieweg 32	011-686125
Vanrusselt Ludo	Leemstraat 114	011-689048
Vanstraelen Omer	Kerkstraat 37	011-689038

Geïnteresseerden die zich in verenigingsverband willen inzetten, of personen die vrijblijvend tekstbijdragen voor dit infoblad willen leveren mogen steeds contact opnemen met een van deze leden naar keuze.

OVERLEG MET SCHEPEN DRIES DEFERM

Op 13 maart ll. ging een eerste contact-overleg door met onze nieuwe schepen voor cultuur Dries Deferm uit Kozen. In de raadszaal van het gemeentehuis ontspan zich een levendig gesprek omtrent de werking van Heemkunde Nieuwerkerken en de noden en wenselijkheden die zich stellen in de relatie van de vereniging ten opzichte van het gemeentebestuur.

Een summiere inventaris van het onroerend, roerend en immaterieel erfgoed in een gemeente is een noodzakelijke doch ook jarenlange opdracht waaraan constant moet gewerkt worden. Rekeninghoudend met de beperkingen en mogelijkheden waarmee zowel de vereniging als het gemeentebestuur worden geconfronteerd moeten er echte prioriteiten gesteld worden. In functie van hun belangrijkheid en mogelijke koppeling aan gelegenheidsactiviteiten (erfgoeddag, monumentendag) zullen keuzes worden gemaakt. Zo is de Erfgoeddag 2007 op 22 april gewijd aan "de muntschat van Nieuwerkerken", en zal op de Monumentendag 2007 op 9 september er "een monumentenroute" in de gemeente worden georganiseerd.

Doch werken aan de basis blijft een uitgangspunt. In die context werd er als een eerste gemeenschappelijk project vooropgesteld het streven naar "een nieuwe inventarisatie van het historisch kunstbezit van de kerken van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer". Zij bewaren immers onze oudste en meest kostbare kunstvoorwerpen.

Ludo Raskin.

ZO GING DAT IN KOZEN IN 1916

Het verslagregister van de beraadslagingen van de gemeenteraad van Kozen voor de jaren 1912-1923 bevat een reglement van 18 december 1916 op het arenrapen of na oogsten. Het recht op het na oogsten betekent dat mensen die zelf niet boerden, het recht hadden om het graan dat na het maaien op het veld was blijven liggen, te vergaren. Dat recht was voorbehouden aan inwoners van het eigen dorp: iemand van Kozen mocht in Wijer niet na oogsten, en iemand van Wijer moest in de oogsttijd in Kozen van de akkers blijven. Met name in slechte tijden, met schaarste ten gevolge van misoogsten of van oorlogsomstandigheden, zag de plaatselijke overheid zich soms verplicht om regelend op te treden om mistoestanden te voorkomen.

Zowel de rechten van de eigenaars van het koren, als die van de mensen die wilden na oogsten, moesten beschermd worden. Zo was het verboden om met het na oogsten te beginnen voordat het graan opgebonden en in schoven gezet was. Voorts moesten de na oogsters op een zekere afstand van de maaiers en binders, en van hun schoven blijven. Tussen zonsondergang en zonsopgang mocht ook niet nageogst worden.

Maar ook de mensen die gebruik maakten van de na oogst moesten beschermd worden. Zo was het aan de eigenaars of pachters verboden hun vee op de stoppels te laten weiden, voordat de na oogsters gedurende minstens 24 uur de gelegenheid gekregen hadden het overgebleven graan bijeen te zoeken. Het was de boeren en hun knechten ook niet toegelaten hun eigen dienstlieden te laten na oogsten voordat de andere mensen daar de gelegenheid voor kregen.

Hoewel de gewoonte om aren te rapen na de oogst in de twintigste eeuw geleidelijk aan verloren ging, kende het fenomeen om voor de hand liggende redenen een

heropleving tijdens de beide wereldoorlogen, toen de voedselbevoorrading van ons land moeilijk verliep. Vooral in de eerste wereldoorlog was er in ons land een voedseltekort. In de jaren die aan de eerste wereldoorlog voorafgingen, was België voor een groot deel van de voedselvoorziening van het buitenland afhankelijk. 75 % van de benodigde tarwe werd ingevoerd. Voor rogge en haver was het tekort kleiner, maar in eigen land werd er niet genoeg geproduceerd om iedereen te voeden. Toen die invoer ten gevolge van de oorlogsomstandigheden voor een groot stuk wegviel, leidde dat tot schaarste, en schoten de prijzen van levensmiddelen de hoogte in.

Eén en ander leidde er ook in Kozen toe dat het oude gebruik van het arenrapen weer populair werd. Toen de gemeentebestuurders vaststelden dat de mensen in 1916 in de oogsttijd zelfs hun kinderen uit de school hielden om bij het naaogsten te helpen, werd besloten daar iets aan te doen. Er werd besloten dat de schooluren in de oogsttijd beperkt werden tot twee en half uur in de namiddag, van één tot half vier. Tijdens die schooluren werd het verboden aren te rapen. Pas vanaf vier uur in de namiddag mochten zowel kinderen als volwassenen naaogsten. Na zonsondergang moest iedereen weer uit het veld zijn.

Reglement

Betrekkelijk het verbod van in den oogsttijd gedurende de schooltijd aren te lezen.

Art. 1. Gezien de beraadslaging van 17 oogst jongstleden, waardoor de gemeenteraad de jaerlijksche groote vacanties opnieuw op het vroeger tijdstip vaststelt;

Art. 2 Gedurende de klasuren der lagere school is het streng verboden aan kinderen en volwassenen aren te rapen.

Art. 3. In den oogsttijd zullen de schooluren vastgesteld zijn van 1 uur tot 3 ½ uren.

Art. 4. Van af 4 uren tot 's zonsondergang zal het geoorloofd zijn aan kinderen en volwassenen op de velden aren te rapen.

Tegenwoordig reglement zal in driedubbel afschrift aan het schoolopzicht onderworpen en aan de goedkeuring der Bestendige Deputatie overgemaakt worden.

Vastgesteld in zitting van den gemeenteraad van Cosen den 18 december 1916.

Waren tegenwoordig M.M. Senden, Wintmolders, Gilot, Doucé, Jeuris, Ruymen.

Van wege de gemeenteraad:

De secretaris

De burgemeester

Wintmolders

Senden

(Rijksarchief Hasselt, Gemeenterachief Kozen. Overdracht 2001, nr. 4)

ERFGOEDDAG ZONDAG 22 APRIL,

MET DE MUNTSCHAT VAN NIEUWERKERKEN

Dit evenement dat ongetwijfeld ook grote belangstelling zal opwekken buiten onze gemeente werd door cultuur-coördinator Linda Van Marsenille reeds zo treffend toegelicht in het recente infoblad van onze gemeente. Van daar dat deze toelichting integraal wordt overgenomen, waarvoor onze dank.

In de zomer van 2005 werd door een groep archeologen in Nieuwerkerken de grootste muntschat die ooit in Vlaanderen werd aangetroffen, opgedolven. Het was dé historische ontdekking van het jaar, die ook de krantenkoppen en zelfs het TV-nieuws haalde. Om schattenzoekers niet op verkeerde ideeën te brengen werd toen nog niet onthuld dat deze schat in Nieuwerkerken werd gevonden. De vondst bestaat uit naar schatting 8000 koperen munten uit de jaren 1600-1800, uit diverse streken van Europa. Een gigantische hoop kleingeld uit vervlogen tijden.

Deze muntschat werd zoals het hoort aangemeld bij de cel archeologie van de Afdeling Monumenten en Landschappen. Het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE) staat in voor de conservatie en het onderzoek van deze muntschat.

Vooraf in wetenschappelijk opzicht is de vondst heel belangrijk. Over de circulatie van kopergeld in de 18de eeuw werd nog nauwelijks onderzoek verricht omdat de bronnen hiervoor totnogtoe te beperkt waren. Deze vondst opent een venster op het gebruik van pasmunt in deze periode. Een groot aantal van de munten zijn ondertussen bestudeerd en geïdentificeerd. Ter gelegenheid van de Erfgoeddag worden zij naar Nieuwerkerken overgebracht en

worden zij in het gemeentehuis tentoongesteld. Archiefonderzoek heeft bovendien aanwijzingen opgeleverd over hoe deze schat vroeger bijeen gebracht is, en wie de Nieuwerkerkenaar zou zijn die deze munten heeft verzameld en in de grond gestopt.

Wie even nieuwsgierig is als wij en kennis wil maken met een onverwacht stuk Nieuwerkerkens erfgoed, kan deze munten gaan zien tijdens de Erfgoeddag in de raadszaal van het gemeentehuis op zondag 22 april, tussen 10 en 18u. Heemkunde Nieuwerkerken is uw gastheer en geeft tekst en uitleg bij de tentoonstelling.

Bij inlevering van de huis-aan-huis bestelde bon ontvangt ieder Nieuwerkerks gezin die dag op de tentoonstelling kosteloos de gelegenheidsbrochure over deze muntschat, geschreven door Rombout Nijssen.

Bovendien kan iedereen er de ganse dag terecht bij een muntenexpert voor het toelichten en het schatten van uw geërfde of mogelijk op de zolder gevonden oude munten. Wie weet misschien nog een muntschat, doch nu in uw bezit.

(47)

Les quarts du Ducaton, faisant 17. Sols & trois Liards courant.

De quarten van den Ducaton, doende 17. Stuyvers en dry Oorden courant.

Les huitiemes du Ducaton, faisant 8. Sols & trois Liards courant.

De achtste van den Ducaton, doende 8. Stuyvers en dry Oorden courant.

Les Pieces de sept Sols courant.

Den Schelling doende 7. Stuyvers courant.

(29)

Demi Ducaton de l'Imperatrice Reine, du poids de 10. Esterlins 26. Grains.

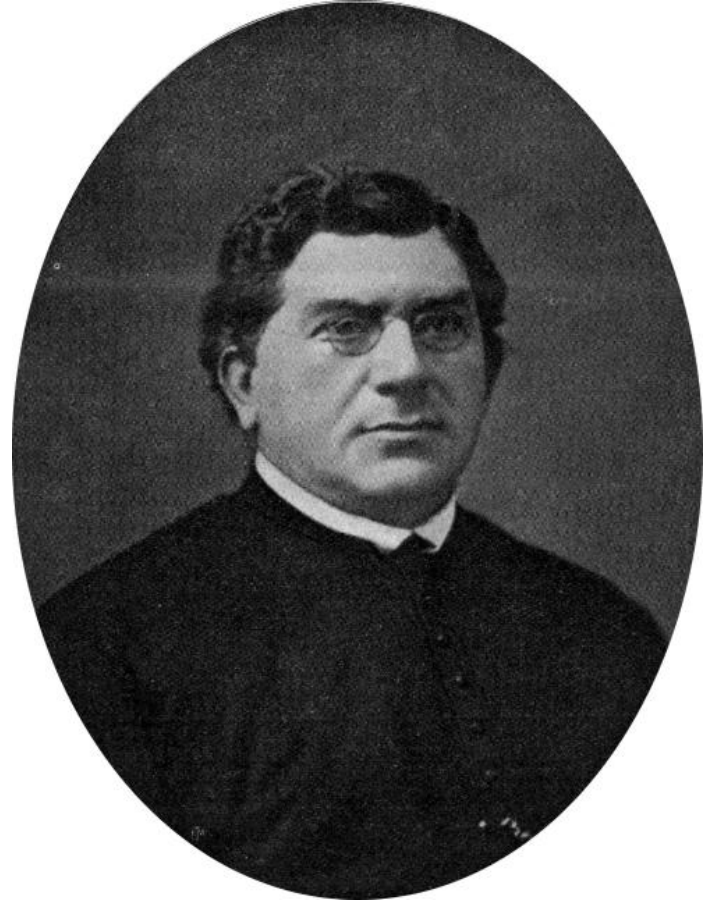
Halven Ducaton van de Koninginne wegende 10. Engelschen 26. Greynen gewigtigt.

N ^o	arg. de ch. wissel-geld			arg. coura. courant.			arg. de cha. wissel-geld.			argent coura. courant.			
	G	S	O	G	S	O	P	S	G	P	S	G	O
1	1	10	2	1	15	2	0	5	1	0	5	11	0
2	3	1	0	3	11	0	0	10	2	0	11	10	0
3	4	11	2	5	6	3	0	15	3	0	17	9	1
4	6	2	0	7	2	1	1	0	4	1	3	8	1
5	7	12	2	8	17	3	1	5	5	1	9	7	1
6	9	3	0	10	13	2	1	10	6	1	15	7	0
7	10	13	2	12	8	3	1	15	7	2	1	6	0
8	12	4	0	14	4	1	2	0	8	2	7	5	0
9	13	14	2	16	0	1	2	5	9	2	13	4	1
10	15	5	0	17	15	3	2	10	10	2	19	3	1
11	16	15	2	19	11	1	2	15	11	3	5	2	1
12	18	6	0	21	7	0	3	1	0	3	11	2	0
13	19	16	2	23	2	2	3	6	1	3	17	1	0
14	21	7	0	24	18	0	3	11	2	4	3	0	0
15	22	17	2	26	13	3	3	16	3	4	8	11	1
16	24	8	0	28	9	1	4	1	4	4	14	10	1
17	25	18	2	30	4	3	4	6	5	5	0	9	1
18	27	9	0	32	0	2	4	11	6	5	6	9	0
19	28	19	2	33	16	0	4	16	7	5	12	8	0
20	30	10	0	35	1	2	5	1	8	5	18	7	0
21	32	0	2	37	7	1	5	6	9	6	4	6	1

PIETER-HUBERT CRETEN

van pastoor te Wijer tot Limburgse Hendrik Conscience.

P.-H. Creten werd te Stevoort geboren op 18 december 1823 als oudste van negen kinderen in het gezin van een horlogemaker, die in 1836 om den brode naat Sint-Truiden verhuisde. Na middelbaar onderwijs aldaar volgde hij een priesteropleiding te Rolduc (NL), en werd hij op 14 juni 1851 te Luik priester gewijd. Achtereenvolgens was hij onderpastoor te Mechelen aan de Maas (1851), Halen (1854) en Aubel (1863). Aansluitend was hij vijftien jaar pastoor te Wijer (1866-1881). Nadien volgden nog Neeroeteren (1881) en Overhespen (1888) waarna hij in 1893 met pensioen naar Wijer terugkeerde, en er op 22 september 1894 overleed.

ALS PASTOOR

De aanwezigheid van pastoor Creten te Wijer moet nog grondig onderzocht worden.

Enkele feiten duiden toch nu al op zijn groot belang. Gezien de vervallen parochiekerk uit 1840-42 onder zijn bewind werd hersteld, en hij er in 1869 het befaamde Van Peteghemorgel uit het minderbroedersklooster van Tielt voor aankocht, evenals de bouw van de huidige pastorie (1870) en de jongensschool/gemeentehuis in deze bloeiperiode werden gerealiseerd duidt er op dat pastoor Creten op zijn minst invloedrijk en ondernemend was. Hij ijverde en bekwam ook van de overheid de aanpassing van een 3 km lange zandweg als verbinding tussen de stations van Schulen en Kortenbos, in de volksmond de zogenaamde "steenweg van pastoor Creten" (de huidige Grote Straat).

Uit een uitgebreide studie van Dr. Flor Van Vinckenroy (Het Oude Land van Loon, Jaarboek, jg. XLV, 1990) kan men afleiden dat Creten geliefd, volks van aard en Vlaamsvoelend was, doch ook rechtlijnig in opvatting wat hem menig botsing met zijn superieuren opleverde. Buiten de parochiegrenzen bemoeide hij zich bovendien actief als een naamloos auteur en criticus van het maatschappelijk en politieke leven in Limburg.

ALS AUTEUR

De priester P.-H. Creten heeft als auteur steeds anoniem of onder pseudoniem gepubliceerd. De reden hiertoe was dat hij via volkse verhalen, als feuilletons gepubliceerd in plaatselijke week- en maandbladen, de leidende klasse vaak op de

korrel nam, en zo het gewone volk dat geen boeken las toch kon bereiken. Hij zette zich ook af tegen de pseudo-literaire kringen, waarvan vele collega's priesters deel uitmaakten, en waarin onder het mom van vervlaamsing evenwel éénzelfde mentaliteit van verdrukking van de kleine man werd in stand gehouden.

P.-H. Creten was in feite een volksmens die afstand nam van de sociale onderdrukking. Zijn scherpe pen en zijn spottende humor leidde wegens de anonimiteit van hun auteur vaak tot speculaties en ergernis in de geviseerde kringen.

Pas in 1908, nu honderd jaar geleden, werd zijn anonimiteit verbroken door de zesdelige publicatie (1.258 blz.) van zijn "Volledige Werken". Zijn leerling en latere ULB-professor Dr. Théodore Hauben (faculteit geneeskunde) heeft de grote verdienste dit anonieme literaire werk hiermee van de vergetelheid te hebben gered, vooral gezien het voordien alleen onder verschillende pseudoniemen of anoniem werd gepubliceerd.

Deze zesdelige reeks verscheen in de periode 1908-1914, en werd onder de hoge bescherming van Dr. Th. Hauben uitgegeven te Sint-Truiden door de Sint-Lutgardis drukkerij Jos. Leenen. Zij omvat:

Deel I - De Zot (een romantisch verhaal uit 1857-58), 1908.

Deel II - Mononkel Kwinten, burgemeester van Rombrouck, 1909.

Deel III - De Botti of de priestervervolging tijdens de Franse Omwenteling van 1793,

en Baron Kwibus, taferelen uit het dorpsleven, 1909.

Deel IV - Moeder Nel (1873), 1910.

Deel V - Sus en Trees Scheersliep, later mijnheer en mevrouw Vanbergen,

en De Pioeters en de Kajoeters, of Belgisch Congo, vandaag de gemeente Lusthove (opgedragen aan Zijne Majesteit Leopold II), 1912.

Deel VI - Mengelingen (Kullage en Verzen), 1914.

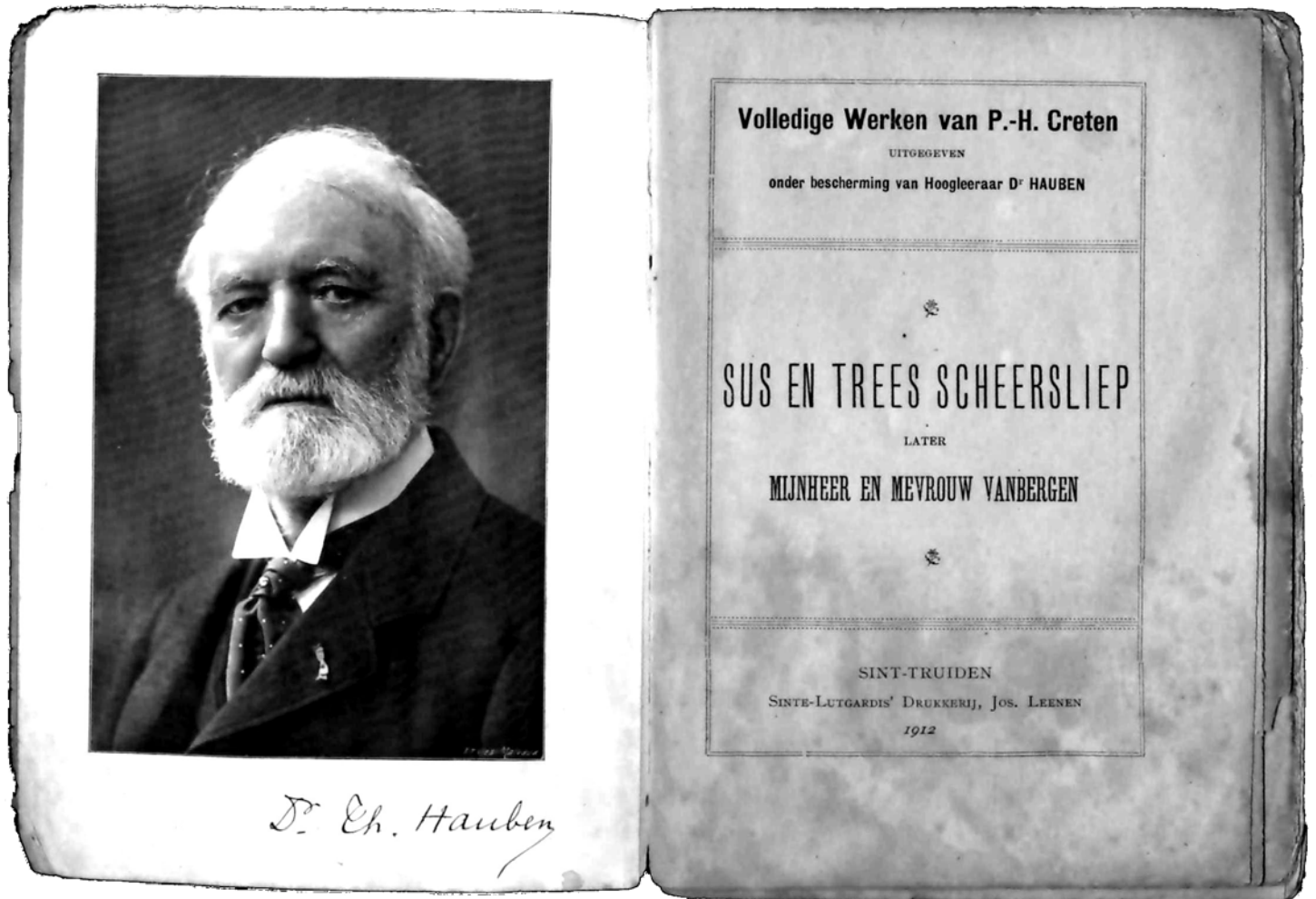
De verhalen De Longziekte, en Meester Mellemans werden niet in de "Volledige Werken" opgenomen.

Grafsteen Pieter-Hubert Creten

P.-H. Creten wordt wel eens de Hendrik Conscience van Limburg genoemd, gezien zijn volkse verhalen door de gewone man in de lokale periodieken gretig werden gelezen en herkenbaar verstaan. Soms iets te langdradig uitgesponnen door de vele afleveringen is het werk van Creten een soort voorloper van de soaps zoals wij ze nu op de televisie kennen.

Dr. Th. Hauben zorgde niet alleen voor de publicatie van deze "Volledige Werken". Hij liet in 1909 te Wijer uit dank, bewondering en piëteit voor zijn leermeester ook het grafmonument P.-H. Creten oprichten op het oude kerkhof.

De naam "Pastoor Creten" geven aan een nieuwe straat of plein in onze fusiegemeente moet een eerste stap zijn naar een brede herwaardering door de bevolking van een zowel voor Limburg als voor Nieuwerkerken historisch belangrijke persoonlijkheid.

Ludo Raskin

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
3de Jaargang - Mei-Juni 2007

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

AKTIVITEITENVERSLAG

22 april: De Muntschat van Nieuwerkerken (tentoonstelling en brochure)

De Erfgoeddag was om meerdere redenen een schot in de roos.

Vooreerst bezochten méér dan 500 bezoekers in het gemeentehuis de tentoonstelling van deze uitzonderlijke muntschat, gevonden op Begijnenbos.

Onze munten-expert Raf Van Laere had er gans de dag zijn werk met het schatten en duiden van de vele munten die hem ter expertise werden voorgelegd.

Ook de brochure die n.a.v. deze tentoonstelling werd uitgegeven had veel aftrek; deels door de inwoners die hun gratis aanschafbon binnenbrachten, deels door aankoop door belangstellenden van buiten de gemeente.

Opvallende interesse was er ook vanwege het basisonderwijs; vier klassen kregen een geleid bezoek op 23 en 25 april, en maakten er kennis met de metaaldetector die de muntschat ontdekte.

Deze muntschat wordt permanent opgesteld in het gemeentehuis. De brochure is er bovendien verkrijgbaar. (LR)

1 mei: Voettocht naar Scherpenheuvel

Dertien onversaagden hebben ook dit jaar de 29 km lange voettocht over de oude pelgrimspaden man- en vrouwmoedig volbracht. Het mooie weer was van de partij en bracht hen langs de molen van Oriënten en de Grazenwinning, en verder langs het Lui-piskapelletje van Grazen en de Sint-Rochuskapel van Geetbets. Gepauzeerd werd er op de hoeve van de familie Vanderborght, en de brug over de Velp diende als picknicktafel. Na de mis in de basiliek, waar zich nog Nieuwerkerkenaren-sympathisanten bij het gezelschap aansloten en er het hemels patersbier meedronken, werd de terugtocht gemotoriseerd aangevat. Afspraak op 1 mei 2008.

29 april: Over de "trage wegen" te Genoelselderen.

Na de infovergadering over "trage wegen" in het gemeentehuis op dinsdag 14 november 2006, en de wandeling in Nieuwerkerken op zondag 18 maart 2007, wandelden leden van Heemhunde Nieuwerkerken en Natuurpunt over de "trage wegen" te Genoelselderen. Ivo Thijs en milieuambtenaar Françoise Thewissen lieten ons genieten van een mooie, rustige tocht langs de onlangs herstelde en voor wandelaars opengestelde voet- en kerkpaden.

Hoe belangrijk buurtwegen, paden en onverharde wegen waren voor onze voorouders in hun dagdagelijkse gebruiken, zo belangrijk zijn ze nu om uit te bouwen tot recreatieve wandel- en fietsroutes. (EV)

9 SEPTEMBER - OPEN MONUMENTENDAG

Heemkunde Nieuwerkerken organiseert een driedledige activiteit in het kader van de landelijke open monumentendag.

- De publicatie "Monumenten in Nieuwerkerken" (Ludo Raskin) is een eerste bundeling van een dertigtal belangrijke gebouwen (kastelen, kerken, pastorieën, huizen, hoeses, kapellen en vakwerkhuisen in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

- Een gemeentegrenzen overschrijdende "Fietsroute" langs deze monumenten wordt voor de eerste keer georganiseerd samen met de Stad Sint-Truiden. De folder van deze fietsroute zal beschikbaar blijven gezien deze route opgenomen wordt in het toeristisch aanbod van beide gemeenten.

- Een tentoonstelling "Vakwerkhuisen in Zuid-Limburg" met tekeningen door de cartoonist-journalist Steven Wilsens uit Kuringen, bekend om o.a. zijn publicaties in De Standaard, is alleen te bezichtigen op zondag 9 september in de raadszaal van het Gemeentehuis te Nieuwerkerken.

Gelijktijdig wordt een brochure voorgesteld over deze tekeningen van Steven, met teksten van Ludo Raskin (over de kunstenaar) en van Willem Driesen (over vakwerkbouw).

ZO KLONK DAT IN 1873

Pieter Hubert Creten, die pastoor van Wijer was vanaf 1866, schreef in 1873 een aantal liederen in zijn parochiekroniek. Het gaat om liederen die in die tijd in Wijer bij speciale gelegenheden gezongen werden. Wellicht is de tekst van de hand van pastoor Creten zelf. Wanneer de mensen van Wijer in het begin van de meimaand te voet op bedevaart trokken naar Kortenbos, dan klonk het zo:

1.

Als de mei begint te blaren
 En te zingen in het bosch,
 Trekken wij in bedevaren
 Naar Maria's Cortenbosch;
 Biddend langs bedauwde wegen,
 Zingen wij den lenten tegen
 In ons vrome pelgrims rij
 O Maria sta ons bij!

2.

Hoeveel eeuwen vlogen henen
 Met mirakels op de schacht
 Die als sterren duurzaam schenen
 Van Maria's moedermacht
 En de volken die ze zagen
 Liepen daar hun zielen dragen
 Zingend in hun pelgrims rij
 O Maria sta ons bij!

3.

En wij hunne stammelingen
 Ook met leed en kwaad belaan
 Gaan den weg dien zij ons gingen
 Met Maria op ons vaan!
 Cortenbosch is hare stede,
 Daar verhoort zij aller bede,
 Daar zingt elke pelgrims rij,
 O Maria sta ons bij!

4.

Smarten die het hart verteeren,
 Onbegrepen zielennoed,
 Pijnen die het lichaam deeren,
 Afgezanten van den dood:
 Cortenbosch geneest en heiligt,
 Troost, bekeert, beschermt en veiligt,
 Zingt met elke pelgrims rij
 O Maria sta ons bij!

5.

O Maria dat nog eeuwen,
 Zoo als wij naar Cortenbosch,
 Nageslachten zich begeven,
 Bij den frischen lenteblos
 Uwe naam geldt bloei en kleuren,
 Wasdom, weelde, bloemen, geuren
 Voor des levens pelgrims rij
 O Maria sta ons bij!

ONZE LANDELIJKE SAMENLEVING CIRCA 1900

Enkele gegevens over het leven en het werk van onze boerenmensen op het einde van de 19de eeuw, door M. Vanbergen opgetekend uit de mond van Gerard Jaenen, een man in wie de tradities levend bleven.

Onze vriend werd in 1896 te Kozen geboren. Pas 9 jaren oud was hij wees en werd hij er uitbesteed. Zijn dagindeling ging als volgt. 's Morgens om 7 uur naar de mis op klompen en door modderwegen, dan naar school tot 17 uur in de namiddag. Dat schoolgaan was voor hem een zegen en een kans, want de grote meerderheid van de kinderen ging of mocht helemaal niet naar school. Er was geen schoolplicht en langer dan tot 12 jaar ging praktisch niema nd naar school. Na 17 uur begon het werk.

In de zomer de koeien hoeden: twee "huurkoeien". Grote boeren en veehandelaars wachtten namelijk met een nieuwe dracht tot de grote melkgift voorbij was en zulk een pas drachtige koe werd dan bij een kleine boer of dagloner geplaatst. Deze moest de koe voederen en liet zijn kinderen met de koe daarom alle beschikbare graskanten opzoeken. Een echte weide had hij gewoonlijk niet. Als betaling beschikte het huishouden dan over de melk, die van dag tot dag uiteraard verminderde. Naar het einde van de dracht haalde de eigenaar de koe terug en bracht opnieuw een afgemolken scharminkel. Soms werd voor een huurkoe, op de koop toe, nog een klein bedrag gevraagd. Behalve de melk kon de huurder op deze wijze toch wat stalmest krijgen voor zijn veldje.

In de winter moest de jongen stoofhout kappen en de stal uitmesten. Was er geen school, dan werd er droog hout uit de bossen gehaald, geholpen aan hooi en oogst, of aardappelen geraapt bij andere boeren aan 50 centiemen per dag. Verder moest hij mest naar het veld brengen met de kruiwagen, dorsen met de vlegel, paarden- en koemest bijeen rapen op straat en vele zaken meer. De dagtaak eindigde als het donker was.

Kleding: een klapbroek met halflange pijpen, hemd, vest en klak. Gebreide sokken en klompen. Als een der klompen stuk was werden er wel een twee verschillende en soms twee linkse of twee rechtse gedragen. Zaterdagavond werd alles gewassen, want er was maar één kostuum, soms nog erg opgelapt.

Voeding: zwart brood met platte kaas, soms met spekvet. Soep met sloorzaadolie als vetstof en aardappelen met ajuinsaus. Af en toe kwam er wel een stukje spek bij en ook melk met roggemeel. Er werd met zessen aan een schotel gegeten.

Ontspanning: vooral "schreumen", (dit is met een geldstuk of een rond schijfje naar een lijn werpen), knickers en vogels zoeken of vechten onder elkaar.

Speelgoed: een top, een ijzeren reep en een zelfgemaakte klakkebus. In plaats van knickers werden soms ook wel kleine keitjes genomen. Dan hingen de zakken scheef van het gewicht, want men had er nooit genoeg.

Boerengereedschap: dat bestond uit een schup, riek, houten hark om bladeren bijen te scharen en te hooien, schoffel, kleine en grote hak, kapbijl, "hestel" geheten, zaag,

zeis en pik of zicht. De steel van de zeis noemde men "snaat" en de lat om te wetten een "streek". De steel van de pik heette "werf" en daarbij hoorde de pikhaak. De pik en de zeis werden "gehaard" (scherp gemaakt) met een hamer op het "haarspeet", en met een leisteen en een streek "gewet". Die steek werd ingesmeerd met nat zand dat men in een oude klomp meedroeg en het zand moest van een bepaalde kwaliteit zijn. Sommige boeren gingen dat zand soms uren ver halen.

Het graan werd gedorsen met de vlegel op de "schuurneere". Dit was de vloer van de schuur die speciaal uit gestampte klei gemaakt was. Het kaf werd van het graan gescheiden met de wan, een soort korf; grotere boeren hadden een wanmolen.

Maar het bijzonderste van alle gereedschappen was toch de kruiwagen en daarbij hoorde de "hulp" of kruiem. Bij die kruiwagen hoorde een ton om water te vervoeren, en een ton om de aal in te doen; niet zelden gebruikte men één ton voor de twee. Voor elk werk werd er een kruisteken gemaakt.

De vrouwen hadden ook hun keukengereedschap: aarden potten en ook houten gerei. Alle eten werd op de Leuvense stoof of boven de open haard gekookt. De woonplaats was tegelijk keuken en had ook een aarden vloer. Zelfs bij grote hitte moest de stoof nog branden. Als meubels waren er een kast, een tafel, stoelen en een bank. Prentjes aan de muren, de kast vol heiligenbeeldjes.

Er behoorde een afzonderlijk plaatsje bij de woonkamer waar een stenen vloer lag. Dat was de "goot". Daar was op de vloerhoogte gewoon een gat in de muur, het "gootgat". Alle vuil water werd door het gootgat naar buiten gegoten, met als gevolg dat er aan de buitenkant zich een stinkende modderpoel vormde. Was dat gootgat nu naar de noordkant gelegen, wat bijna altijd het geval was, dan joeg tijdens de winter de koude wind naar binnen, zodanig dat de rokken van de vrouwen ervan wapperde. Op de goot werd ook de was gedaan, natuurlijk met de hand. Er stond een tafeltje en een "riebank". Een riebank is een houten rek met leggers uit latten in plaats van volle planken (die te duur waren). Ze herbergden de tassen, teljoren, kookpotten, teilen en flessen met wijwater. Men maakte een onderscheid tussen Paaswijwater en Pinsterwijwater. Soms werd een riebank gemaakt van zelfgesneden stokken.

Aan een nagel hing de waterpint en daarnaast stond een emmer of een kruik met drinkwater. Vanaf de goot was er toegang tot een nog kleiner plaatsje, de "spin" of "spinde". Hier werden de teilen met melk bewaard om te ontromen en ook de kuip met spek indien dit er was. Spek en hesp werden na drie weken in de pekkel te hebben gestoken in de woonkamer aan de zoldering gehangen. Er waren ook slaapkamers, groot genoeg om een bed te zetten, voorzien van een strozak, bij voorkeur haverstro dat tweemaal per jaar verversd werd. Luizen en vlooiën waren bestendig aanwezig. Gewoonlijk was er een iets grotere slaapkamer voor de ouders.

De kleding van de vrouwen bestond uit een hemd en in de winter een open onderbroek, een rok tot op de grond en een soort bloes dat ze "kazavek" noemden. Een voorschoot in blauwe stof, zwarte gebreide kousen en klompen die van een ander model waren dan die van de mannen, lichter en vaak versiert met ingesneden figuurtjes. De lange haren werden gevlochten en dan in een wrong met haarspelden op het achterhoofd vastgemaakt. Bijna allen droegen ringen in de oren. Zondags

kwam er een hoofddekse bij: een soort hoed die "kornet" genoemd werd. De meer gegoeden hadden een kapmantel. De mannen droegen toen nog de blauwe kiel en hadden een rode zakdoek om de hals gebonden.

Paarden. De boeren die meer grond hadden beschikten over meerdere paarden. Die paarden werden dan uitgeleend aan de kleinere die geen paard hadden. Een halve dag het paard gebruiken noemde men een "hot" en voor een hot moest men een dag bij de boer gaan werken. Het paard beschikte over een eigen stal. Waren er meer paarden dan stond ieder paard nog afzonderlijk in een afsluiting van 1,7m breed die ze "box" noemden. Was er een paardenknecht, dan sliep deze ook in de paardenstal in een bed tegen de zoldering. Het paard beschikte over een krib voor water en haver en een ruif voor hooi en stro. Het was gebonden met een ketting en een halster. Het paardengetuig bestond uit een kopstuk met gebit en lonklappen, een haam, een zadel met achterhaam en staart, de teugel en een onderhulp. In de kar gespannen, waren er nog karstrengen bij en een buikzeel. Voor de ploeg gespannen sprak men van veldstrengen en een koppel, ook wel "ameel" genoemd. Werden er twee paarden samengespannen dan kwam er nog een dwarsschede bij die wel eens "drijvertel" genoemd werd. Waren er twee paarden voor elkaar gespannen dan had het voorste paard "voorstrengen"

Het paard werd in de kar bestuurd met een "kordeel" en dan kwamen er steeds de woorden "hot en haar" bij te pas. "Hot" was naar rechts en "haar" naar links; de paarden kenden dit. Voor de ploeg of eg gespannen werd het paard bestuurd met een "ploeglijn" in koord of leder. Voor twee paarden gespannen moest die ploeglijn 12m lang zijn.

De ploeg van die tijd was een houten handploeg met een stalen schelp en rooster: een voetje om de diepte en een kam om de breedte te regelen. Om de ploegvoor recht af te snijden was er een kouter bij, om onkruid onder te ploegen of stalmest maakte men gebruik van de kleine schelp. Na de oogst der graangewassen werd het land zeer ondiep ondergeploegd. Deze bewerking noemde men "stroppen" of "belken". De schelp, de kleine schelp en het kouter moesten regelmatig door de smid worden gescherpt.

Een even belangrijk gereedschap was de eg, ze was van hout gemaakt, in driehoeksvorm. De tanden waren eveneens van hout en stonden onder een bepaalde hoek. Stonden de tanden ver van elkaar sprak men van een "bole eg of graseg". Stonden ze echter dicht bij elkaar, dan was het een "zaaieg". Werd de eg ook met de rug naar onder gebruikt, dat noemde men "slepen". Ook werd de eg wel eens met de goede kant naar onder, maar dan omgekeerd ingespannen. Dat was dan "stuiken". Deze bewerking diende alleen om granen onder te doen. Bij de eg behoorde een "ligstok" (hefstok) en een "trekel" met drie haken aan. Een trekel is de ketting waarmee de eg wordt voortgetrokken. Ze was bij een driehoekige eg aan de neus en aan de voorste dwarsbalk bevestigd en voorzien van haken om de eg min of meer diepgang te geven. Ploeg en eg werden naar het veld vervoerd op een houten slede. De straten waren immers niet verhard. Er bestonden ook eggen op een kleiner formaat om dan door een mens getrokken te worden. De boer beschikte ook over een

"wel" of rol; een ronde boomstam in een houten kader gevat om de aardkluiten te verbrijzelen.

Ook in de karren was er verschil. Zo had men een lange kar en een "boddelkar". Deze laatste kon men opklimmen. Volgens hun draagvermogen werden de karren gerangschikt in karren van zes, van negen, van elf en meer. De cijfers duiden de breedte van de wielen aan. In 1900 waren er nog karren met houten assen. Voor minder zwaar en sneller vervoer kwam later de zogenaamde ressortkar in gebruik. Omdat met dit soort kar weleens mensen vervoerd werden noemde men dit ook wel eens "tram". De rijken hadden een koets of "tilburie", soms echte juweeltjes van vakmanschap. Er werden ook ossen ingespannen en zelfs koeien. Het gereedschap bleef hetzelfde maar was van lichtere makelij.

De voeding der dieren was toen helemaal anders dan nu. Voor de paarden hooi en stro, een wortel of voederbeet in de winter en gras en klaver in de zomer. Haver werd ook gevoederd maar zeer weinig. Het graan moest dienen voor de mensen. De koeien vroegen meer werk. De boerenvrouwen hadden het zwaar, vooral in de winter als er geen gras of klaver beschikbaar waren. Dan werd immers alles gekookt. Zo een "koeiensoep" was samengesteld uit onkruiden, die men bij ietwat gunstig weer ging uitsteken, onder andere hondsribben (= smalbladige weegbree) en "pettemen" (= zijn de ondergrondse uitlopers van het hondsgras), wat kaf, wat licht of onvolkomen graan, een voederbiet, wortel of raapkool. Die soep werd warm in de voederbakken geschept. Dit rantsoen werd aangevuld met wat hooi en stro. Van graan of meel te voederen aan de koeien was er geen sprake. De melkgift van de koeien was dan ook zeer laag.

Varkens werden er in die tijd niet erg veel gehouden. Tenminste niet bij de kleine boeren omdat er geen graan beschikbaar was. De varkens werden gewoon langs de straten gehoed. Zo ook voor de kippen. Ze moesten hun voedsel gewoon al scharrelend gaan zoeken. Hierdoor ontstonden zeer vele ruzies, als de kippen namelijk op andermans grond gingen scharrelen.

Wat de akkeropbrengsten betreft, deze waren zeer laag, bij gebrek aan voldoende bemesting. Van scheikundige meststoffen was er in die jaren immers geen sprake en wanneer deze dan toch op de markt kwamen stonden de boeren er zeer wantrouwig tegenover. Gevolg van dit alles was geen mest en geen opbrengst. Geen opbrengst, geen rendement van de dieren die dan weer geen goede mest achterlieten.

Nu is alles ongelooflijk veranderd. Wij zijn prinses in vergelijking met toen. Maar één zaak missen we toch en dat is de echte vriendschap en het steeds tot helpen gereedstaande buurtschap van voor de eerste wereldoorlog. Aldus sprak Gerard Jaenen.

Noot: moesten deze personen nu kunnen terugkeren, wat voor ogen zouden ze open trekken. Vergeten we niet dat dit notities zijn van minstens dertig jaren geleden. Het gegeven handelt over het begin van de 20ste eeuw. Het was toen een heel andere tijd dan wat we nu kennen. Goede buurtschap en vriendschap zijn nu meestal een zeer vaag begrip geworden, voor velen zelfs iets onbestaande.

(een bijdrage van André Schiffeleers)

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
3de Jaargang – September-Oktober 2007

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

IN MEMORIAM AGNES CARLENS

Op 14 september is Agnes van ons heengegaan en, zoals het zo mooi met een christelijke zegswijze uitgedrukt wordt, "naar het Vaderhuis weergekeerd."

We weten nu dat Agnes die terugreis niet onvoorbereid heeft aangevat. Maar bij leven liet zij daarvan niets merken. Zij leefde graag, Agnes was altijd goedgezind en minzaam in de omgang. Ze was blij met de kleinste attentie en voelde zich gelukkig met de alledaagsheid van het bestaan en van de eenvoudige dingen die haar bestaan vulden.

Als natuurgids kon zij genieten van landschappen, van bloemen en planten hoe klein en miniem ze soms ook mochten zijn. En evenzeer had ze oog voor kunst, voor cultuur en de innerlijke en uiterlijke verfijning die daarvan uitstraalde. Je kon dat zo van haar gelaat aflezen.

Niet in het minst had zij aandacht voor wie klein was en tekort kwam. In de Missiegroep was Agnes een gedreven werkbij met bijzondere interesse voor het ontwikkelingswerk van Pater Edgar Cuypers, een missionaris waar zij grote bewondering voor had.

In Mirani en Natuurpunt was zij jarenlang een gewaardeerd raads- en bestuurslid, niet eentje van veel woorden, wel iemand die met een oogopslag en een paar woorden een gedachtegang kon bijsturen;

Agnes voelde zich thuis bij "Heemkunde" waar zij oude wijsheid puurde uit het gedachtegoed en de tradities van onze voorouders en genoot van het erfgoed dat zij ons nagelaten hebben. Waren er in de vereniging helpende handen nodig, dan mocht men op haar rekenen.

Agnes is hier niet meer. Maar in ons hart bewaren we wel een mooie herinnering aan haar. Zij ruste in vrede.

Heemkunde Nieuwerkerken sluit zich aan bij deze mooie woorden van Omer Vanstraelen, en wenst haar medebestuurslid Etienne Vanoirbeek en zijn familie de nodige sterkte om dit zware verlies te verwerken.

MONUMENTENDAG 9-9-2007

De bijdrage van Heemkunde Nieuwerkerken was dit jaar drieledig.

◆ De tentoonstelling “Vakwerkhuisen in Limburg” met 24 pentekeningen van Steven Wilsens sloot perfect aan bij het landelijke thema “wonen”. Gekozen werd voor het vakwerkhuis dat bijna iedere straat in onze gemeente nog opvallend siert. Jaarlijks verdwijnen er spijtig genoeg enkele huizen in deze toch typische woonvorm, die weinig of niet aan te passen is aan ons huidige wooncomfort. Niettemin zijn er toch de echte liefhebbers die deze vakwerkhuisen met veel liefde en respect restaureren of grondig aanpassen.

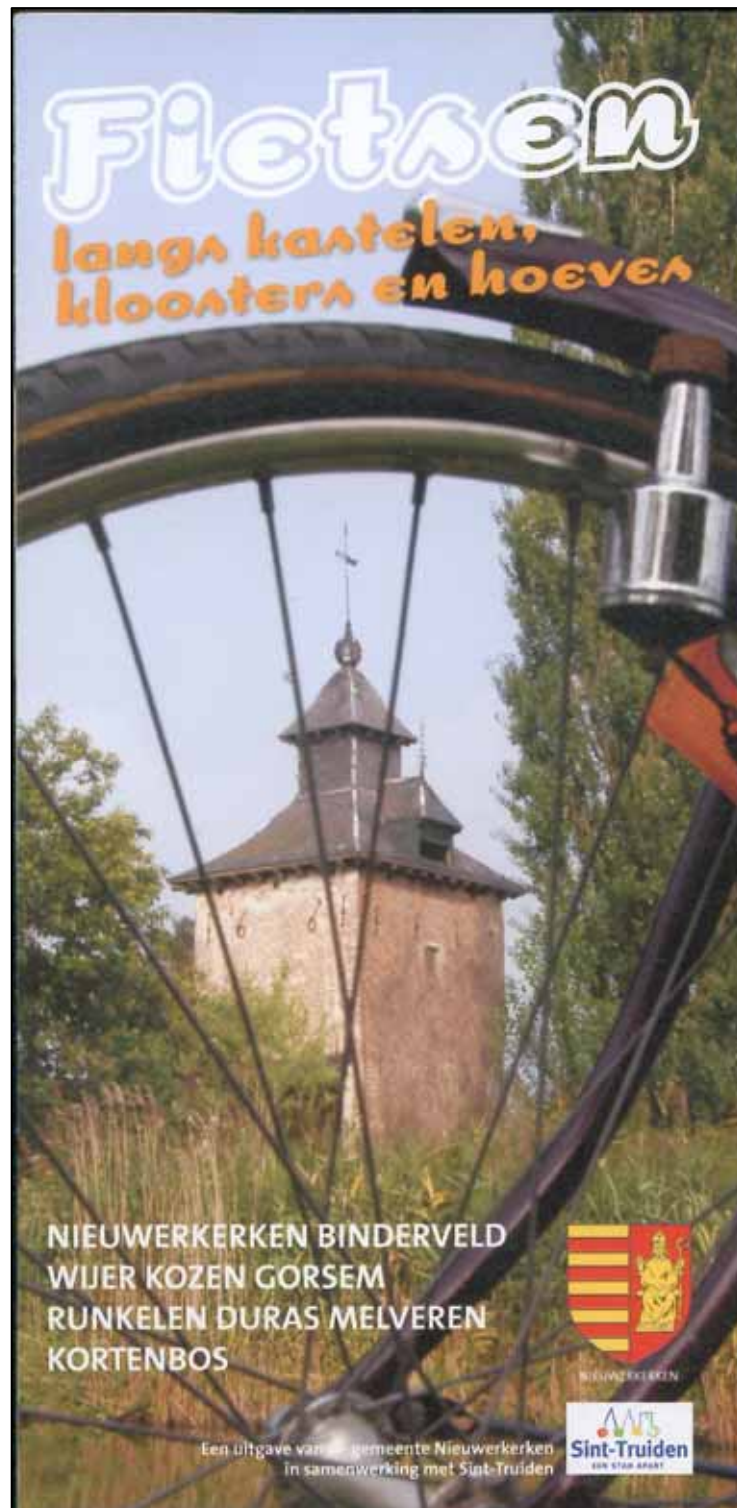
Opvallend in deze tentoonstelling waren de vijf pentekeningen van vakwerkhuisen uit onze gemeente. Zij staan afgebeeld in de gelegenheidspublicatie “Vakwerkhuisen in Limburg” (31 blz. en 24 pentekeningen), als nr. 42 van de reeks uitgegeven door Heemkunde Nieuwerkerken, en nog verkrijgbaar aan 2 Euro bij E. Vanoirbeek, 011/68.61.25.

◆ Gelijktijdig werden alle monumenten in onze gemeente voor het eerst gevat in een publicatie “Monumenten in Nieuwerkerken”. Het betreft méér dan 30 kastelen; kerken, pastorieën, kapellen, scholen, gemeentehuizen, schoolhuizen, hoeves en vakwerkhuisen (samenstelling Ludo Raskin). Deze brochure (38 blz. met 34 ill.) en nr. 41 in de lopende reeks publicaties, is eveneens nog verkrijgbaar aan 2 Euro op 011/68.61.25.

◆ Heemkunde Nieuwerkerken verleende haar actieve medewerking aan de realisatie van een toeristische route "Fietsen langs kastelen, kloosters en hoeves" door de gemeente i.s.m. de stad Sint-Truiden. Deze fietsroute is immers grensoverschrijdend en doet buiten onze belangrijke monumenten ook de kastelen van Nieuwenhoven en Duras aan, evenals de Sint-Nikolaashoeve en het domein Nonnemielen en de hoeve Casselaer.

De kleurrijke routefolder met uitgebreide toelichting en wegenkaart is gratis te verkrijgen bij Toerisme Nieuwerkerken, gemeentehuis, ☎011/48.03.60.

PREHISTORISCHE VONDSTEN IN WIJER

Bij grondwerken in de fruitplantage Paesmans op de Mierhoop te Wijer werd begin augustus 11. een nog gaaf prehistorisch stenen bijltje opgegraven. Het bestuur van Heemkunde Nieuwerkerken kwam hierop in spoedvergadering samen en kreeg van de Lommelse archeoloog Ferdi Geerts een uiteenzetting i.v.m. het belang van deze vondst. De vindplaats werd vervolgens bezocht. Omdat zoals verder zal blijken dit geen eenmalig feit was werd afgesproken de volgende dagen bij het nivelleren van de vindplaats aandachtig een

oogje in het zeil te houden in de hoop op méér. Deze operatie leverde evenwel geen bijkomende vondsten op.

Zoals uit een bijdrage van A. Claassen in het tijdschrift Limburg over "Prehistorische bijlen uit de streek van Herk-de-Stad" blijkt, is de Mierhoop méér dan een toevallige vindplaats. Uit vorige eeuw zijn er immers reeds een tiental vondsten bekend. In het boek "Wijer, verleden en heden", uitgegeven door de KVLV in 1978 n.a.v. het Jaar van het dorp, vermeldt Magda Vantilt reeds vondsten van stenen bijltjes op de Mierhoop in 1896 en 1897, evenals een bijltje op het groot Heerenveld. Ook prehistorische bewoningssporen van houtskool op de Mierhoop en een grote hoeveelheid vuursteenafslagen en pijlpunten duiden op een vroege nederzetting en alzo op een permanente bewoning.

Kenmerkend voor deze gevonden silexbijltjes is dat zij een lengte hebben tussen de 6 à 12 cm, een scherpe snede tussen de 4 à 6 cm, en een dikte tussen de 2 à 4 cm. Zij werden toevallig in het veld gevonden, of bij grondwerken tot op een diepte van 1 meter, en werden vaak boven geploegd.

Wat zijn dat nu voor stenen bijltjes?

Zij werden als scherpe scherven geslagen uit harde silexsteen die vooral in Zuid-Limburg (regio Maastricht) nu nog gevonden wordt. De uitbating van primitieve vuursteenmijnen dateert van voor 3000 jaar voor C., voor het Neolithicum. Na het polijsten en het slijpen werden deze bijltjes gevat in een houten steel en gebruikt om hout te hakken, voor landbouwactiviteiten en o.a. ook als verdedigingswapen, cultusvoorwerp en statussymbool.

Ook zouden de bijltjes in de ruilhandel als betaalmiddel hebben gediend. Silenscherven werden dan weer als scherpe schrapers gebruikt bij o.a. het looien van dierenhuiden.

Inventarisatie van vondsten is nodig

Verwijzend naar de uitzonderlijke kunstschat aan kopergeld die in 2005 op Begijnenbos werd gevonden, en die voor het eerst op de Erfgoeddag 2007 en nu permanent in het gemeentehuis tentoongesteld wordt, kan men zich afvragen of het toch gewenst is de bekende archeologische vondsten uit Groot Nieuwerkerken te inventariseren in een publicatie. Ongetwijfeld zijn er nog archeologische voorwerpen die niet gekend zijn. Buiten aan geld en stenen bijltjes wordt dan gedacht aan potten, vaatwerk en scherven in keramiek, evenals aan metalen werktuigen, wapens en sieraden. Niet alleen hebben deze voorwerpen op zichzelf reeds een grote esthetische en ook een emotionele waarde. Zij werden vaak vererfd of zij werden door de eigenaar zelf gevonden. Niet te onderschatten is evenwel de historische waarde van archeologische vondsten die een inzicht geven in onze lokale geschiedenis, en die ons het reilen en zeilen van onze voorouders beter leren kennen en waarderen.

Eigenaars van archeologische vondsten gevonden in onze gemeente mogen in alle vertrouwen steeds contact opnemen met Heemkunde Nieuwerkerken. (L.R.)

BEZINNING VOOR 50 PLUSERS

Als wij, al een tijdje vijftigplussers (zoals ze ons nu noemen, niet meer senioren of ouderlingen), de leeftijd van 100 jaar willen bereiken, moeten wij sterker in ons schoenen staan dan ooit, want:

Als de jeugd moe is, is ze aan vakantie toe.

Als wij moe zijn, zegt men "ze takelen af".

Als de jeugd bezwaren maakt, heeft zij een uitgesproken mening.

Als wij bezwaren maken, hebben we het niet begrepen.

Als de jeugd iets vergeet, hoor je hen zeggen "ik heb het waanzinnig druk" gehad.

Als wij iets vergeten, zegt men "dat is de ouderdom, of Alzheimer".

Maar wij ouderen zijn overlevers, kijk maar naar de veranderingen die wij hebben meegemaakt, meebeleefd én overleefd:

Wij werden geboren vóór dat er sprake was van televisie, diepvries, flicscamera's, creditcards, computers, afwasmachines, microgolfovens, inductieplaten, droogkasten en stoomstrijkijzers.

Wij trouwden eerst en woonden dan samen zonder kennis van zaken en zonder ondervinding (allez, dat was bij de meesten toch het geval).

Wij werden geboren vóór er huismannen waren of deeltijdse banen, kinderdagverblijven, groepstherapieën, samenlevingscontracten of generatiepacten.

Wij hadden nooit gehoord van jongens met piercings, van bom-moeders en van H5N1.

Wij waren er al vóór de E40, de B747 jumbo, de shuttle en de TGV.

Wij gebruikten alleen ons geheugen met hersencellen; nu hebben ze daarvoor nog RAM en ROM en geheugens met Harde Schijven vol Mega- en Gigabytes.

Toen betekende "Made in Japan" rommel.

Een i-POT(D) was bij ons een stoofpotje om een ei in te koken.

Wij dansten op 45 en 33 toeren platen, nu heeft men Cd's, DVD's en MP3's.

Konijnen en ook andere zoogdieren aten nog selder, nu beschikken zij voor hetzelfde effect over Viagra en Vibrators.

Aids was het Engels woord voor helpers.

Een relatie met iemand hebben, had te doen met zaken, en niet met een bed.

Wij zaten nog buiten op de stoep met burens te praten, nu gebruiken ze E-mail om elkaar iets te vertellen, zo mogelijk met een webcam.

Wij hadden nog een kodakske met zwart-wit film, nu nemen ze kleurenfoto's met een GSM die ze dan versturen met Bluetooth of ze gebruiken al een Blackberry Pda.

Het galènepostje met koptelefoon is een homestudio met surround klank geworden.

De factuur bracht nog te voet de krant op zondag, en de gratis gazet met de uitslag van de Ronde van Vlaanderen werd uit een vliegtuig van Het Volk naar beneden gesmeten, nu krijgt men 's zondags de uitslag op de PC van uit de website van de kranten.

Wij wisten niet wat geld uit de muur halen was of brood uit de automaat.

Wij hadden een afspraak met ons lief, nu is dat een "dating" met een "babe".

Als ge nu iemand naar de maan wenst, kan het zijn dat hij er echt naar toe gaat.

Wij noemden het nieuws op de radio nog "het gesproken dagblad", nu slaat men ons om de oren met digitale radio DAB en hoogdefinitie televisie HDTV.

De kleur "roze" had met baby's te maken en "homo" betekende 'mens'.

Wij waren nog bij de scouts of bij de Chiro, en jongens moesten bij den troep, nu moet de jeugd zich afreageren als hooligan op de voetbal of door een joint op te steken.

Wij zijn de laatste generatie waarbij men een man moest hebben om baby's te krijgen.

Wij keken vroeger op een landkaart, of zelfs op een kompas om de weg te zoeken, nu gebruiken ze een GPS.

Maar vrienden, wij zijn ook al die toer op gegaan, wij sturen ook nog weinig brieven met de post, maar gaan e-mailen en met onze GSM luisteren we naar muziek, nemen we foto's, en we kunnen er zelfs met telefoneren.

Wij zullen ons nog maar eens aanpassen, en meedoen met de moderne tijd zeker.

Zo slecht is dat toch niet.

Een bijdrage van André Schiffeleers

UIT DE OUDE DOOS

Nieuwerkerken - Boulevard

Nieuwerkerken Schelfheide - Boulevard

Nieuwerkerken - Steenweg

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
3de Jaargang – November-December 2007

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

Heemkunde Nieuwerkerken sluit deze derde jaargang van het infoblad af met een tevreden terugblik op een succesvol werkingsjaar. Hoogtepunten waren de Erfgoeddag met de voorstelling van de Muntschat van Nieuwerkerken, en de Monumentendag met aandacht voor onze vakwerkhuisen en de monumenten in onze gemeente. Een drietal publicaties werden uitgegeven. Het aangezette project "Trage wegen" zal in de nabije toekomst zijn eerste uitvoering kennen.

**Heemkunde Nieuwerkerken wenst alle inwoners
een Zelig Kerstfeest en een Voorspoedig 2008.**

GELEGENHEIDSLIED BIJ KERKWIJDING

Op 10 oktober 1922 werd door de Limburgse Mgr. Rutten, bisschop van Luik, de nieuwe Sint-Laurentiuskerk te Kozen plechtig ingewijd. De schoolkinderen hadden voor die gelegenheid een aangepast liedje ingestudeerd. De tekstdichter en de melodie zijn ons totnogtoe onbekend. De volledige tekst die berust in het Rijksarchief te Hasselt (Archief Kerkfabriek Kozen, nr. 30) wordt hierna afgedrukt.

Een tergblik in het verleden leert ons dat deze kerk de vierde gekende is in de rij van kerken in Kozen.

Onder pastoor Tijskens werd in 1913 besloten tot de bouw van een nieuwe kerk. Zij zou liggen aan de overkant van het huidige kerkhof, waar de oude bouwvallige voorganger uit 1763 lag. Architect-bouwmeester Hyacinth Martens uit Stevoort tekende de neo-romaanse plannen. In het voorjaar van 1914 werd dit grootschalig project aangevat. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in augustus 1914 werden de bouwwerken, al één meter boven de grond, stilgelegd. Dit duurde tot 1919 toen onder de nieuwe pastoor Smeyers de werken werden hervat en in 1921 afgerond. Kozen had na een langen lijdensweg zijn nieuwe kerk.

De oude kerk bleef zolang in dienst. Zij dateerde uit 1763 en werd gebouwd onder pater-pastoor Breugelmans. Zij bleef 150 jaar in dienst. Verder terug in de tijd stond op dezelfde plaats een ander kerkje, gebouwd in 1487 door de Abdij van Averbode. In 1230 verkreeg deze abdij immers het patronaatsrecht over Kozen van de landheer Diederich van Altena, een schenking die bevestigd werd door de Graaf van Loon en de Bisschop van Luik. Hierdoor had Kozen zeshonderd jaar lang Witheren van Averbode als pastoor, en dit tot 1835 toen de laatste pater-pastoor Furnal te Kozen overleed.

Over de voorganger van het kerkje uit 1487 is weinig geweten, behalve dat de legertroepen van de Prins-Bisschop van Luik het kerkje in 1486 afbrandden.

Wie hierover meer wil weten kan dit lezen in twee brochures die de lokale heemkundig-schepen Jef Bonneux hierover schreef in de reeks publicaties van Heemkunde Nieuwerkerken: Nr. 3 De pastoors van Kozen - 1835-1971, en Nr. 6 De kerken van Kozen - 1230-1993, beide te verkrijgen bij Etienne Vanoirbeek, Oude Processieweg 32 Nieuwerkerken - ☎ 011/686125.

Cosen, 10 October 1922.

O, Monseigneur ! Zie thans uw kinderscharen
 Hier gansch verheugd, eerbiedig rond U staan,
 Uw zegen zal ons voor het kwaad bewaren
 En met ons zijn op onze levensbaan.

Refrein:

Wij juichen nu; wees welkom in ons midden,
 Want gij brengt ons met U Gods Zegen aan.
 Wijd thans ons kerk, en wil er God voor bidden,
 Dat het Geloof hier rotsvast blijv' bestaan !

Gij, Limburgsch Zoon, als bisschop hoog verheven,
 Gij mint een volk, dat leeft in eer en deugd;
 Wij minnen U en door ons deugdzaam leven,
 Zal elk van ons, steeds zijn uw ware vreugd.

Refr.: Wij juichen nu, enz.

Wij danken U dat gij ons kerk komt wijden
 Waar elken dag, het offer wordt gebracht.
 Waar Jezus steeds ons troost is in het lijden,
 En van ons ziel wil zijn de ware kracht.

Refr.: Wij juichen nu, enz.

GERARD JORIS, DE EERSTE SCHOOLMEESTER VAN ONS DORP NIEUWERKERKEN - GORSSUM SCHELFHEYDEN.

Geboren in Gorssum-Schelfheyde op 12 juli 1825 en overleden op 3 oktober 1896.

De meest gekende zoon van Gerard Joris was Odilon Joris die boer, boomkweker en gemeenteraadslid was. Odilon was de vader van o.a. drie gebroeders Joris die jarenlang een boerderijtje en een goed marcherende kolenhandel hadden, waar nu het gemeentehuis staat. Een andere zoon Baziel was de vader van de door iedereen gekende Mathilde Joris, geliefd en geëerd als de vroegere bazin van café en zaal Sportwereld.

Jefke Bonneux van Kozen schrijft dat Gerard zijn diploma behaalde aan het College van St Truiden (vroeger Normaalschool), en dat hij op 23-12-1847 met algemeenheid van stemmen door de gemeenteraad benoemd werd tot de eerste schoolmeester van Nieuwerkerken en Gorssum-Schelfheyden. 15-01-1848 was zijn eerste schooldag in een lokaaltje van het gemeentehuis met 70 kinderen. Op 1-2-1851 beslist de gemeenteraad van Nieuwerkerken een school te bouwen. Kostprijs 3.662Fr., waarvan voor Nieuwerkerken 885Fr., voor Gorssum 400Fr., en de rest voor de Staat en de Provincie. Kostprijs voor meubelen 324Fr., en op 01-01-1853 kon Gerard Joris in zijn nieuwe school beginnen, die stond naast de parking aan de kerk tegenover café Spotwereld, nu woonhuis Roger Strauven.

Schoolplicht was er niet en in de winter had Gerard soms meer dan 100 kinderen; maar in de zomer veel minder, de kinderen moesten al heel jong thuis helpen.

In 1872 begint Gerard zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken" te schrijven en in zijn voorwoord van 20 maart 1872 lezen we:

Geachte lezer.

Misschien hebt gij bij den eerste oogopslag op den titel van dit werkje al reeds niet bij u zelve gedacht, wat belangen er zijn om zich bezig te houden met het najagen van de nietige gebeurtenissen die in een zo gering dorp als Nieuwerkerken hebben plaatsgehad, waar gij tot op heden toe, zelden of liever nooit hebt van horen spreken? Die zelfde gedachten hebben ook lange tijd in mijn geest gewoeld en mij wederhouden mijn plan ten uitvoer te brengen, en tevens het verlangen van eenen edelen heer te voldoen.

Eindelijk ben ik, in plaats van wederhouden, zelf aangezet geworden mijne krachten in te spannen en pogingen te doen, ten einde door het ophelderen der gebeurtenissen, die in ons dorp hebben plaatsgehad, uit de eeuwig durende duisternis te trekken waar het tot heden toe ingedompeld is geweest. Ik heb als een gewichtig punt beschouwd de waarheid niet aan de sierlijkheid of gezindheid op te offeren, want op onze dagen is de leugentaal vrij dikwijls met sierlijke bewoordingen en krachtige figuren ingekleed, om alzo des te beter het gevoel der lezer op te wekken en hunne ogen te verblinden.

Indien de daadzaken, die in onze gemeente gebeurd zijn, niet gewichtig zijn, dat is mij ene reden te meer om deselve niet te laten verloren gaan, want grote gebeurtenissen blijven langer bij, maar kleine zijn, om zo te zeggen, zo geschied zo vergeten.

Elke ware vaderlander aanziet de geschiedenis zijner voorouders als een heiligdom. Zo hoog moeten wij dan die schone kleinere daden niet schatten, die eens gepleegd werden op de plaats zelve waar wij het licht zagen, waar onze wieg stond, waar de stoffelijke overblijfsels berusten van afgestorvene ouders, bloedverwanten en vrienden, waar de gelukkigste stonden onzer kindsheid en jeugd vervlogen, de plaats die bestemd is om eens eene langdurige rust aan onze lichamen te verschaffen.

Ik heb mij enige afwijkingen moeten veroorloven, om mijn gezegden klaar en duidelijk te maken, daarom is het dat ik op sommige plaatsen algemene feiten nodig geacht heb in het kort aan te stippen om de geëerde lezer van alle ongemakkelijkheid en duisterheid te sparen. Deze gebeurtenissen, hoe verre zij dan ook van het doel dat ik mij voorstel verwijderd zijn, moeten echter onrechtstreeks tot deze verhandeling bijdragen.

Het enigste verlangen dat ik koester, is door mijn geachte lezers verstaan te worden. Dit verlangen heeft me doen besluiten mijne gedachten zo eenvoudig mogelijk uit te drukken, vandaar dat geleerde hoofden mij wellicht zullen ten laste leggen, om ene stijl ontbloot van alle zwier, van alle versiering te hebben gebezigd. Ik steun meestal op de waarheid mijner gezegden, die zo niet een der voornaamste vereisten van ieder opstel toch altoos in een opsomming van gebeurtenissen moet heersen. Want hoe schoon enen daadzaak bijgebracht zij of niet, ontbreekt er de waarheid, dan is zij ene schone bloem met enen onaangename geur.

Ziedaar de gedachten die mij bij het opstellen van dit werkje gediend hebben.

Nieuwerkerken, de 20ste maart 1872.

In zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken" 82 bladzijden in totaal lezen we dat $\frac{3}{4}$ van België in de 6e en 7e eeuw bossen en moeras was; dat St-Trudo zijn abdij stichtte in 657 in een onbewoond oord met aan de uiteinden Rummen, Herk de Stad, Zoutleeuw. Het ontstaan van Cortenbosch in 847; het klooster in den Mierhoop-Zijp met zoals alle kloosters- zeker toen- grote bezittingen.

Moeilijkheden met de Prins van Luik, onenigheid en vijandelijkheid met de Graaf van Rummen, steeds grotere rijkdom, weelde en braspertijen bij kloosterlingen Tempeliers, en grote armoede bij de schaarse bevolking - die in ongenade vielen bij o.a. de Prins van Luik, de Graaf van Rummen en andere Heren - vluchtten naar en bevolkten de bossen in Nieuwerkerken dat een soort vrijdom was volgens Gerard. Het bouwen van een kasteel en kerk in de nabijheid van het klooster, het bouwen van een Raedtshuis in 1387 met wetten en straffen, de Franse Revolutie en de doortocht van de Hollanders vullen 69 blz. van zijn geschiedenis.

(Nota van de redactie: de objectiviteit gebied hier te zeggen dat onderwijzer Joris ook niet ontsnapte aan de in de 19de eeuw veel verspreide verleiding om de lokale geschiedenis op te fleuren met een aantal geschiedkundige feiten die wetenschappelijk niet bewezen waren).

Schooloorlog !

“Vernietiging van het onderwijs” schrijft meester Joris over wat later de 1ste schooloorlog genoemd word.

Bij de verkiezingen in 1879 behalen de liberalen de volstrekte meerderheid in kamer en senaat, en veranderen de schoolwetten in het lager onderwijs waardoor kerk en geestelijkheid veel minder inspraak krijgen in het gemeentelijke en het staatsonderwijs.

Groot ongenoegen bij de katholieke geestelijkheid die een spotgebed opstelden dat eindigde met: “Van ongelovige en Goddeloze onderwijzers verlos ons Heer” en dat op zondag na de preek voorgelezen werd in de kerken. Zij leerden een lied met onder andere volgende zinsnede: “Zij zullen haar niet krijgen, de schone ziel van 't kind”.

Dagbladen - meestal katholiek - steunden, en rijke kasteelheren bouwden nieuwe scholen - ook een meisjesschool in Nieuwerkerken - en pastoors en kasteelheren dwongen ouders moreel om hun kinderen naar hun scholen te sturen, waar de kerk volledig de baas was. Gerard Joris schrijft dat vele getuigen verklaarden dat de pastoor weigerde een stervende vader, moeder, broeder de laatste sacramenten toe te dienen, en dat de landbouwers hun gehuurde gronden verloren. Iedereen bewerkte toen een stukje grond en de kerken waren de grote grondbezitters. In heel Limburg stapten maar 3 of 4 onderwijzers uit gemeente- of staatschool op aandringen van hun pastoor over naar het vrije onderwijs.

De kerkelijke overheid schilderde gemeente- en officiële scholen af als geuzen en liberalen. Andersom was het: de pastoors houden het volk dom, baron en kasteelheren houden het volk arm.

Viering meester Joris.

Den 20sten december 1882 werd aan Gerardus Joris, onderwijzer, het burgerlijk Erekrus 1ste klas vergund en op zondag 4 maart 1883 verzamelde het onderwijzerspersoneel van het kanton St Truiden en omliggende samen met de inspecteurs zich rond meester Joris. Meerder welluidende toespraken van inspecteurs, leden van het schoolcomiteit St-Truiden en collega's worden volledig vermeld in zijn geschiedenis.

Meester Joris zijn antwoord klonk als volgt: “Mijnheer”, zo sprak hij, “Het verblijdt en vereert mij U allen rond mij geschaard te zien. De verknochtheid, die gij mij vandaag bewijst, treft mij diep, want zij verzekert mij dat mijne inzichten, mijne bedoelingen de onze zijn, dat mijn arbeid en mijn zwoegen voor de stoffelijke en zedelijke verbetering des volks U niet onverschillig hebben gelaten.

Indien mijne 35-jarige loopbaan iets goed mocht strekken, is het echter niet enkel aan mijne persoonlijkheid te wijten.

Onze Heeren inspecteurs hebben mij steeds moedig en onwankelbaar ter zijde gestaan, en hun behoort het ruime aandeel in mijne beloning. Recht en rede heb ik immer over de kuiperijen der heerszucht trachten te doen zegepralen, en thans is de heilige zaak der vooruitgang gered, gered is 'Ons Vaderland', dat het juk van het ultramontanisme heeft afgeworpen en morgen juichend zijn bevrijding, zijne verlossing zal vieren.

Als slot van de viering zei inspecteur Debruyn: “De Heren Inspecteurs zijn wel geacht van de onderwijzers, verre van het voorbeeld te volgen van menige andere, die in hun onderwijzers niets zien dan slaafse onderdanen, behandelen zij deze als broeders, als kinderen die met hun hetzelfde doel betrachten; Volksonderwijs en Volksbeschaving. Zij zien in hen slechts vrienden, die hen behulpzaam zijn in het volbrengen der lastige taak van opvoeder! Dat is de reden der verbroedering tussen de heren inspecteurs en de onderwijzers.”

Het ogenblik was heerlijk voor dezen ijverige en moedige strijder welke rond zich geschaard zag zijne familie, zijn oversten, zijn ambtgenoten en vrienden, van buiten eene menigte volks die hem toejuichten, geweeschoten ter zijner eer gelost en het muziek dat hare spelende en zegepralende noten hem toestuurden. Lang zal alle geheugen de gelukkige stonden van dit echte broederfeest bewaren. De fanfare van Jerusalem van St Truiden kwam den held van het feest eene serenade geven.

Meester Joris bleef trouw aan zijn gemeenteschool, ondanks druk van geestelijke overheid. Bij de volgende parlementsverkiezingen was er een katholieke meerderheid die op 20 september 1884 de schoolwetten weer veranderen nu ten voordele van kerk, kloosters en priesters volgens meester Joris met als gevolg grootse betogingen voor of tegen nieuwe schoolwetten. De gemeentebesturen beslisten of de gemeentescholen bleven of vervangen werden door vrije scholen, maar zoals iedereen weet was in die tijd de pastoor meestal de baas van dorp en gemeente en in de 9 kantons van Limburg werden 116 gemeentescholen afgeschaft.

In Nieuwerkerken werd de schoolvakantie verlengd tot 12 november 1884 en de dag der kiezing 19-10-1884 ontving gemeenteonderwijzer Gerard Joris ene beslissing van de gemeenteraad waardoor men hem verwittigde dat de gemeenteschool was afgeschaft en door de private vervangen werd. De gemeenteschool werd gesloten en achteraf verkocht.

Lucienne Swijsen, buurmeisje van de Gemeenteschool voelde zich als kind schooljuffrouw op de trede in het vroegere klaslokaal en zag farden vol papieren en documenten bij Mathilleke en Rikus van Raisin die in het schoolhuis woonden.

De laatste woorden van meester Gerard Joris in zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken" zijn.

"Ziedaar de onderwijzer, die gedurende 35 jaren aan de opvoeding der jeugd gewerkt heeft, opeens door de haat die zijnen pastoor hem toedroeg van zijne bediening opgeschorst en door eenen private vervangen".

Geoorloof mij, geachte lezer, u de redenen van de verandering aan te halen. De pastoor die hier de alleenheerser geweest is en bleef, kon de gemeenteonderwijzer niet zo gemakkelijk onder zijne heerschappij brengen, gelijk zijne andere parochianen. Hij koos zijne plichten boven alle beloften, bleef getrouw aan zijne gezworen eed, en wederstond, gedurende 5 jaren aan alle bedreigingen en vervolgingen. Men verlangde dat de onderwijzer zijne school zou sluiten, maar hij weigerde, bleef getrouw zijne plichten vervullen en zijn innig verlangen was, de leerlingen in zijne school te hebben, en een goed onderwijs te kunnen geven. De geestelijkheid werd krachtig ondersteund door het gemeentebestuur en de rijke kasteelheren des omtreks; hier ontbrak geen geld om de ouders over te halen van hunne kleinen de private school te doen bijwonen.

Ziedaar hoever de haat enen geestelijken persoon kon brengen, die enige jaren te voren zijnen oprechte vriend was, nu alle mogelijke middelen aanwendde om dien ouden gedecoreerden onderwijzer te vervolgen en door enen ongeletterde te doen vervangen.

Ouderen hebben meegemaakt dat door kerk, katholieke pers en geestelijkheid het vrije onderwijs als enig goed onderwijs aanzien werd, al was gemeentelijk en officieel onderwijs zeker veel voordeliger voor de portemonnee van de ouders. Bij de parlementsverkiezingen van 1954 kwam er een meerderheid van socialisten en liberalen aan het bewind en de socialist Collard werd Minister van Onderwijs met als gevolg "GROTE Schooloorlog" 54-58 met stakingen, betogingen, optochten, bijna revolutie, waar katholieken het hadden over: "De ziel van het kind" spraken andersdenkenden over: "De frank van het kind".

Zelf heb ik de betogingen meegemaakt tegen Collard, maar moet ik toegeven dat er voor het personeel- zeker het vrouwelijk- veel veranderd en verbeterd is. Een onderwijzeres die trouwde voor 1950 verloor haar betrekking in het Vrije Onderwijs, en onderwijzend personeel krijgt sinds Collard zijn wedde rechtstreeks van de Staat wat voor velen een serieuze verhoging van wedde betekende.

In een oud museumklasje in Frans-Vlaanderen las ik op een vergeeld document:

In het jaar onzes Heren 1872.

RICHTLIJNEN VOOR LEERKRACHTEN.

- De leerkrachten moeten iedere dag de lampen bijvullen en de schoorsteen veggen.
- Iedere leerkracht moet een emmer water meebrengen en een bak kolen voor de behoeften van de schooldag.
- Besteed veel zorg aan het maken van de pennen. Men kan de pennen aanpunten op de manier die het meest gewenst is voor iedere leerling afzonderlijk.
- Mannelijke leerkrachten mogen per week één avond besteden aan het werven van een echtgenote, of twee avonden per week indien ze geregeld ter kerke gaan.
- Na tien uur aanwezigheid in de school mogen de leerkrachten de resterende tijd besteden aan de lectuur van de Bijbel of andere nuttige boekwerken.
- Vrouwelijke leerkrachten die huwen of zich op het slechte pad begeven dienen ontslagen te worden.
- Iedere leerkracht zal bij elke uitbetaling een behoorlijk deel van zijn verdiensten opzij leggen om ervan te genieten in de jaren dat hij aftakelt. Zo wordt hij geen last voor de gemeenschap.
- Iedere leerkracht die rookt, alcohol in enigerlei vorm tot zich neemt, kansspelen bijwoont, herbergen bezoekt of zich laat scheren in een barbierswinkel, zal terecht aanleiding geven tot argwanende bedenkingen over zijn morele opvattingen, over de eerbaarheid van zijn oogmerken, over zijn onkreukbaarheid en rechtschapenheid.
- De leerkracht die vijf jaar plichtsgetrouw en zonder fouten zijn taak heeft vervuld, kan een loonsverhoging van 25 cent per week ontvangen, mits akkoord van het Ministerie van Onderwijs.

Goede ouwe tijd !!! Geef mij maar deze tijd.

Jean Thomas

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
4de Jaargang – Januari-Februari 2008

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

GOUWDAG HEEMKUNDE LIMBURG

Heemkunde Nieuwerkerken heeft de vereerde opdracht gekregen dit jaar de traditionele Gouwdag van de Limburgse Heemkundige Verenigingen te organiseren.

Deze gaat door op zaterdag 31 mei 2008. De lezers worden in de volgende Info Heemkunde (maart-april) uitgebreid op de hoogte gebracht van de plaats en het gedetailleerd programma van deze studiedag, die zeker een viertal lezingen en enkele rondleidingen zal omvatten.

Voor onze nog jonge heemkundige kring is dit een grote eer en een niet te onderschatten inhoudelijke en organisatorische uitdaging.

VERNIEUWDE LEDENLIJST

Carlens Josiane	Rode Haagstraat 10, 3850 Nieuwerkerken	011-685154	carlensj@hotmail.com
Cox Eddy	Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken	011-681495	cobam@telenet.be
Cuypers Carmen	Klein Tegelrij 116, 3850 Nieuwerkerken	011-687077	daniel.busselen1@pandora.be
Grauwels Valère	Molenstraat 9, 3850 Binderveld	011-680307	valere.grauwels@telenet.be
Heusdens Denis	Amandinaweg 130, 3540 Herk-de-Stad	0494-717091	denis.heusdens@telenet.be
Joris Edmond	Schelfheide 58, 3850 Nieuwerkerken	011-685973	
Nijssen Rombout	Schansstraat 135, 3850 Wijer	011-582506	rombout.nijssen@telenet.be
Raskin Ludo	Opperstraat 183, 3850 Wijer	011-311076	ludo.raskin@skynet.be
Schiffeleers André	Klein Tegelrij 67, 3850 Nieuwerkerken	011-671126	andreschiffeleers@telenet.be
Thomas Jean	Dierstersteenweg 66, 3850 Nieuwerkerken	011-683247	
Vandevoort Robert	Opperstraat 47, 3850 Wijer	011-593849	vandevoort.robert@telenet.be
Vanoirbeek Etienne	Oude Processieweg 32, 3850 Nieuwerkerken	011-686125	etienne.vanoirbeek@skynet.be
Vanrusselt Ludo	Leemstraat 114, 3850 Binderveld	011-689048	ludo.vanrusselt@telenet.be
Vanstraelen- Vanacken Omer	Kerkstraat 37, 3850 Nieuwerkerken	011-689038	omer.vanstraelen@telenet.be

LIMBURGSE STUDIES MET EEN NIEUWE PUBLICATIE

In de reeks "Brochures van de Limburgse Studies" verscheen recent de uitgave "Gerard, Catharina, Arnold, Edmond en de anderen. Een genealogisch overzicht van de geschiedenis van de familie Briers te Hasselt, ca 1550-1900". Rijksarchivaris en dorpsgenoot Rombout Nijssen heeft hierin het economisch en maatschappelijk belang van de familie Briers over de laatste tien generaties in een eerste aanzet belicht.

Deze vooral Hasseltse burgerfamilie is een schoolvoorbeeld van hoe door een brede interesse, ondernemingszin, godsdienstige overtuiging, politiek engagement, doeltreffende huwelijksverbintenissen, en grondig lobbywerk een familie over generaties heen uitgroeit, uitbreidt en aan maatschappelijk aanzien en welstand wint. Nijssens archiefonderzoek verwijst naar talrijke nog bestaande aanknopingspunten zoals benamingen van woonhuizen en kastelen, glasramen in kerken,

gedenkstenen en grafplaten, die de aanwezigheid van Briersen in Midden- en Zuid-Limburg bevestigen en verklaren. Twee grote archieflegaten van deze familie, in de Rijksarchieven te Luik en te Hasselt, openen voor zowel de geschiedkundige vorsers als voor de lokale heemkundigen nieuwe en boeiende perspectieven. Vele onder ons wonen nu onbewust op een stukje grond dat ooit eigendom was van de vroegere grootgrondbezitters Briers, of lazen ooit boeken van de Franstalige schrijver Georges Virrès, pseudoniem van Henri Briers de Lumey (1869-1946), die ooit kasteelheer-burgemeester was te Lummen. Heemkundigen hebben met deze historische studie van Rombout Nijssen de interessante items maar voor het grijpen.

Deze publicatie (84 blz., 55 kleurenillustraties) is verkrijgbaar bij Limburgse Studies, Schansstraat 135, 3850 Wijer-Nieuwerkerken, Tel. 011/221766. Kostprijs: 14 Euro.

Ludo Raskin

JAN GRAULUS, GEMEENTESECRETARIS..., EN AMATEUR SCHILDER JUUL GRAULUS, DOUANIER..., EN BIJENKWEKER

Onlangs kwam per toeval een naamloos schilderijtje voorstellende een "fictief landschap" in handen van onze verenigingsvoorzitter. Spoedig bleek dat dit een werkje zou zijn van de hand van de vroegere gemeentesecretaris Jan Graulus. Sommige bestuursleden konden het met enige verbeelding zelfs situeren in het centrum van Nieuwerkerken.

Hierna volgt een korte levensbeschrijving van een merkwaardige figuur, die nog bij de ouderen onder ons levendige herinneringen oproept.

Jan Graulus werd geboren te Nieuwerkerken in 1895. Hij huwde Irma Graulus (1903-1939) in Halle-Booienhoven, en zij kregen vier dochters en een zoon. Al voor zijn huwelijk was Jan Graulus aangesteld als gemeentesecretaris te Nieuwerkerken. Hij bouwde zijn huis aan het snijpunt van de Diestersteenweg en de Bornestraat. In die tijd bezat Nieuwerkerken nog geen gemeentehuis. Jan Graulus stelde in zijn woning gratis een lokaal ter beschikking dat dienst deed als secretariaat en als

vergaderplaats voor de gemeenteraad. Ook gold zijn belangeloze behulpzaamheid voor iedereen die zich op zijn tussenkomst beriep.

Jan Graulus was niet alleen een integer ambtenaar. Als persoon was hij een uitgesproken natuurliefhebber. Al van in zijn jeugd ging hij op in de planten- en dierenwereld van de bosrijke omgeving van het kasteel van Nieuwenhoven. Zoals hoger gezegd was hij ook kunstzinnig aangelegd. Een van zijn eerste artistieke daden als twintigjarige tijdens de grote oorlog van 1914-1918, was het kerven van een soldatenfiguur in een boomstam, een boom die tot op de dag van vandaag nog bezoekers aantrekt. Een afbeelding van dat "kunstwerk" werd in 2002 opgenomen in de brochure "Bosinhoud" die de afdeling Bos en Groen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap uitgaf tijdens de 24ste Week van het bos.

Jan Graulus was ook bekend als amateur schilder. Geprezen werden zijn landschappen en jachttaferelen in olieverf op doek om zijn inzicht in de perspectiefwerking en hun stemmige kleuren. Waar zijn al deze kleurrijke dorpsgezichten gebleven? Mogelijk komen er een aantal boven water nu er met deze bijdrage weer belangstelling voor is. Ook dit is heemkunde. Het teruggevonden schilderijtje berust nu in het archief van Heemkunde Nieuwerkerken en wordt hier afgedrukt.

Het is aangewezen om ook de zoon van Jan Graulus even in herinnering te brengen: Juliaan, in zijn tijd bekend als Juul Graulus (1927-1995). Juul was douanier op het vliegveld te Zaventem, maar ook hij stelde zich ten dienste van Nieuwerkerken o.a. als voorzitter van de milieuraad Mirani. Daarnaast was hij beheerder van de Vlaams-Nederlandse Imkersfederatie. Van ons natuurdomeintje "De Zijp" maakte hij een waar bijenparadijs. Hij kweekte en koesterde er wel drieduizend bijenkoninginnen per jaar. Met die koninginnen van Beierse oorsprong, en met darren van Tsjechische afkomst kweekte hij werkbijen die mensvriendelijker waren omdat zij helemaal niet staken.

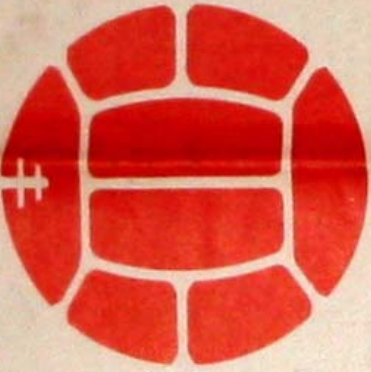
Maar het had hem wel jarenlang experimenteren gekost om dit kleine natuurwonder tot stand te brengen. Juuls kweekprogramma was dan ook van een internationaal gehalte dat binnenlandse biologen en buitenlandse bijenkenners regelmatig in De Zijp samenbracht. Hieruit zijn zelfs andere bevruchtungsstations voor bijenkoninginnen ontstaan. Het mooiste bevindt zich in het Nederlandse Valkenburg.

Josiane Carlens

UNE ORGANISATION DIGNE DE CONFIANCE

PREMIER

EEN VERTROUWBARE ORGANISATIE

Résultats des Matches - Uitslagen der Matches

Antwerp F.C. - Daring C.B.	4-1	1
Beerschot A.C. - S.C. Anderlecht	0-3	2
F.C. Bruges - O.C. Charleroi	2-0	1
La Gantoise - Standard C.L.	1-0	1
Belingen F.C. - Waterschei Th.	1-2	2
F.C. Magasin - St-Truiden V.V.	2-2	X
Charleroi S.C. - St-Niklaas S.K.	2-1	1
Racing C.B. - Diest F.C.	4-0	1
F.C. Seraing - R.C. Mechelen	2-0	1
V.V. Overpelt - Uccle Sport	1-1	X
Vilvorde F.C. - Contich F.C.	2-2	X
S.V. Zottegem - Hoboken S.K.	6-1	1

CONCOURS DU 6-3-1960 WEDSTRIJD VAN

Liste provision des prix dressée après première vérification - Voorlopige lijst der prijzen na het eerste nazicht opgemaakt

RECETTE BRUTE

BRUTO-ONTVANGST

10.348.419 Fr.

1er PRIX 42 concurrents obtiennent 12 points à chacun, 1te PRUIS deelnemers behalen 12 punten aan ieder,

47.430 Fr.

- M 151732 VEROFT Irène, Paleisstraat, 83, ANTWERPEN.
- M 951005 VERA J.-B., Leopoldlei, 29, HOBOKEN.
- M 788750 VERSCHAEREN J. J. E., Berlaerij, 74, LIER.
- 0092406 LAENEN Jules, Processieweg, 54/4, HEULTJE (Westerlo)
- 0395338 GOETELLEN Alois, Molenstraat, 24, VOSSELAAR (Turnhout)
- M 754513 DEVETTERE Albert, (2 vr.), Bronstraat, 39, OOSTENDE.
- M 083115 BARDYN Maria en M.-Thérèse, Statiesstraat, 80, PASSENDALE (W. Vl.)

- M 004924 DEBUISSON Albert, Rue de Dison, 75, VERVIERS.
- M 369594 GOBERT Lucien, Avenue Ste-Anne, 214, VILVORDE-KONINGSLO.
- M 812330 DE CLERCQ Marie, Rue Adolphe Lavallée, 75, St.-JANS-MOLENBEEK.
- M 791554 DE SMEDT Jules, Statie straat, 160, NIEL a/Rupel.
- 1599412 VERVOORT August, Heibloem, 19, OLEN (Turnhout)
- 1599412 VERVOORT August, Heibloem, 19, OLEN (Turnhout)
- M 422654 GITS Maria, Regelsbruggestraat, 126, AALST (O. Vl.)
- M 257952 VERBEECK Isidore, Dendermondsebaan, 26.

- M 554829 TYTGAT Gérard, Kortrijkstraat, 126, ZWEVEGEM (Kortrijk)
- 1250195 HANS Michel, (2 amis), Rue du 3 Juin, 43, HERSTAL.
- 0079194 NEUZY Joseph, (Cagnotte), Rue Ferrer, 298, SERAING S/M.
- 0934937 RONCHAIN Robert, Cagnotte, Rue Jean-Jaurès, 14, MONTEGNEE.
- 0352125 HANON Henri, Rue Monfort, 72, ANS (Liège)
- 1562861 VANDERHAEGEN Aloys, (2 amis), Rue Moresnet, 50, LA CALAMINE.
- 0174842 DELFOSSE Romain, Rue de l'Yser, 10, CHATELINEAU.
- 0453147 HAVELANGE Léon, Rue E. Vandervelde, 89, CHATELET.
- 0143996 BROSTEAU Georges, Rue St-Roch, 69, FOSSES (Namur)
- 1602096 DARCHE Marcel, Rue du Gazomètre, 19, ARLON.
- M 173037 DEBRULE Joseph, Rue Pierre Decoster, 83 FOREST (Br. 19)
- M 697155 LAUWERS Julien, Rue de la Luzerne, 32, BRUXELLES 3.
- M 209951 SIRRE Gisèle, Rue Ropsy-Chaudron, 49, BRUXELLES 7.
- M 851513 CEUPPENS Jules, Rue des Combattants, 4, BERCHEM-Ste-AGATHE.

- M 917833 DECONINCK Hugo, Pladijsstraat, 271, ZELE (Dendermonde)
- M 917833 DECONINCK Hugo, Pladijsstraat, 271, St-LODEWIJK (Deerlijk)
- M 088721 VERHAEGE Georges, 2 Vr., Statiestraat, 172, LOPPEM (Brugge)
- M 081840 GEERLANDT Adolf (en 8 Vr.), Vijfwegenstraat, 70, ROESELARE.
- 1613574 CLAESSENS Ferdinand (+ 8 amis), Avenue Van Volxem, 255, FOREST (Bruxelles)
- M 902258 BORRIZEE Eduard, Ravershooft straat, 98, EEKLO.
- 0605263 KENENS René, Korpelsteenweg, 17, BEVERLO.
- 0605263 KENENS René, Korpelsteenweg, 17, BEVERLO.
- M 918440 STALLAERT Alexander, (met vrienden), Steenweg op Brussel, 157, St-GILLIS (Dendermonde)
- 1669968 JOUVENIAU Camille, Rue de la Prairie, 37, CHAPELLE-LEZ-HERLAIMONT.
- 1505970 BECKX Cristiaan, Baron Coppéstraat, 28, EISDEN Cité (Limb.)
- 0771075 VASIH Amélio, Rue Sainte-Eugénie, 30, TAMINES.
- 0623487 MEKERS Calix, Grote straat, 48, WEIER (Post. Stevoort) Limb.

2me PRIX de PRIJS **1.307**

concurrents obtiennent **11** points
deelnemers behalen punten **aan ieder,**

914 Fr.

3me PRIX de PRIJS **16.262**

concurrents obtiennent **10** points
deelnemers behalen punten **aan ieder,**

49 Fr.

Taxes sur prix à déduire suivant loi du 17 Août 1948 — Belcatingen op prijzen af te houden volgens wet van 17 Augustus 1948.

PAIEMENT DES PRIX : 1ers Prix le 18 Mars 1960 — 2mes et 3mes Prix les 14 et 15 Mars 1960. — RECLAMATIONS : à introduire avant le 16 Mars 1960. 1 X 10 points par avis — Plus de 1 X 10 points par assignation postale.

UITBETALING DER PRIJZEN : 1ste Prijzen op 18 Maart 1960 — 2de en 3de Prijzen op 14 en 15 Maart 1960. — KLACHTEN : in te dienen vóór 16 Maart 1960. 1 X 10 punten per bericht — Meer dan 1 X 10 punten per postsignaal.

CONCOURS DU 28/2/60 — RESULTATS DEFINITIFS — WEDSTRIJD VAN 28/2/60 — EINDUITSLAGEN
5 X 12 à chacun **368.213 Fr.** • 219 X 11 à chacun **5.044 Fr.** • 3.068 X 10 à chacun **241 Fr.**
(M 576217 - 1295464)

Autorisé le 30 Juin 1959 par le Ministère de la Santé Publique et de la Famille par application de la loi du 15/3/1956 créant l'Institut National de l'Éducation Physique et des Sports et organisant le contrôle des entreprises de concours de sports sur épreuves sportives. Vergunning verleend door de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin op 30 Juni 1959 bij toepassing van de wet van 15 Maart 1956 houdende oprichting van een Nationaal Instituut voor de Lichamelijke Opvoeding en de Sport en tot regeling van het toezicht op de ondernemingen die wedstrijden van wedstrijdsporten op sportuitlagen inrichten.

Ne pas afficher sans timbres — Niet aanplakken zonder zegel

EEN VLEUGJE " GOKSPORT " NOSTALGIE

Tijdens het sorteren van de documenten en papieren die mijn vader en moeder tijdens hun leven bijgehouden hadden kwam ik nog iets tegen wat een zeer populair "gok-" of pronostiekspelletje was gedurende wel 30 jaar. Getuigen hiervan vond ik o.a. 4 exemplaren van de PRIOR - voetbalpronostiek van 1955 tot 1971. Wanneer het juist begonnen is weet ik niet, maar ik herinner mij dat op zondag om 17u45 de radio altijd op de voetbaluitslagen afgesteld was, en dat mijn nonkels André en Calixt met een pen en het afschrift van hun pronostiek aandachtig luisterden en noteerden of ze een prijs gewonnen hadden.

Wat moest men nu doen om zo een geldprijs te winnen? Men moest voorspellen welke de uitslag was van de voorgestelde matches op het formulier. Men moest niet zeggen of het 1-0 of 3-3 was,

COPIE - AFSCHRIFT
A conserver par le concurrent.
Door de mededinger te bewaren.

DEPOT N° 1293108

10 - 4 - 1955

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Combin	
S. R. U. Verviers - Lyra	1	2	1	1	X	2																										
Dar. Louvain - Herentals F.C.	2	1	1	X	2	2																										
Patria Tongres - F.C. Bressoux	3	1	1	2	1	1																										
V. Tienen - F.C. Seraing	4	2	1	1	2	X																										
CS Schaerbeek - CS Brugeois	5	2	1	2	1	X																										
Overpelt - F. C. Nylen	6	1	1	1	2	1																										
Boechout V.V. - Helst-o./Berg	7						1	2	X	1																						
Un. Jemappes - Kontich F.C.	8						1	1	2	X																						
F.C. Hondeng - Cr. Ganshoren	9						2	1	1	X																						
R. C. Ijkeren - Ixelles S. G.	10						1	1	2	2																						
Herve F. C. - Cappellen F. C.	11						1	X	2	1																						
Bastogne - C. S. Andenne	12						1	X	1	2																						

LES SPORTS belgique sports et La Vie Sportive en Sportleven verschijnen

maar als de eerste van de twee ploegen (de thuisploeg) won schreef men een 1 op het formulier. Dacht men dat de twee ploegen gelijk speelden schreef men een X. Dacht men dat de bezoekende ploeg ging winnen noteerde men een 2. Zo kon men een combinatie maken zoals hierbij afgedrukt voor zoveel geld als men wilde of op welke manier men

combinaties wilde maken. Een beetje vergelijkbaar met de huidige Lotto of Joker.

Wat kon men dan winnen? Van de twaalf wedstrijden die voorgesteld werden moest men er tien of elf of twaalf juist raden. Zodoende had men een 10, een 11, of als grootste prijs een 12. Al de winnende 12-ven werden dan in het lokaal waar de bulletins ingediend werden en/of konden afgehaald worden publiekelijk opgehangen, zodat alle cafébezoekers konden zien of er bijvoorbeeld een kennis of dorpsgenoot gewonnen had. Voor Wijer was dat lokaal het café van Albert Vantilt-Mekers in de Grote straat.

En zo gebeurde het dat mijn nonkels het geluk mochten smaken van een 12 te spelen, en dat ze de volgende keer op die affiche stonden tussen al die andere winnaars van heel België, wat natuurlijk een geldprijs en de nodige fierheid meebracht.

Daarom werden de documenten met die resultaten natuurlijk in de familie bewaard. Niet noodzakelijk voor het nageslacht maar toch deed dat plezier na ca 50 jaar die "oude troep" nog eens te zien en de herinnering te beleven aan de blijdschap dat men toch een voor die tijd niet onaardig bedrag gewonnen had, en dat hiervoor weer iets degelijks of duurzaam voor gekocht kon worden.

Zeker interessant is het eens in herinnering te brengen welke voetbalploegen in die tijd in hun respectievelijke afdelingen aan de slag waren, en opvallend is dat vele Vlaamse voetbalclubs toen alleen een Franstalige benaming hadden. Daar kan ik in een volgend artikel wel eens even over uitweiden.

Denis Heusdens

DE POST..., EEN HEEMKUNDIG BLOEMPJE ?

Oude zichtkaarten geven je een beeld van hoe het dorp eruit zag in vroegere jaren. Ze tonen o.a. gebouwen die er nog steeds staan , denk maar aan de kerk en het kasteel. Andere gebouwen zijn buiten gebruik geraakt en soms onherkenbaar verbouwd; velen zijn dan weer afgebroken of hebben plaats geruimd voor andere woongelegenheden of nutsvoorzieningen. Een mooi voorbeeld hiervan in onze gemeente is het huidige Postgebouw, een hypermoderne dienstverlening gebouwd waar zich vroeger de meisjesschool bevond.

Er wordt niet bij stilgestaan, doch ondanks het steeds toenemend sms- en e-mailverkeer heeft vrijwel iedere inwoner al dan niet rechtstreeks een dagelijks contact met De Post. Denk alleen al maar aan de postbode die iedere morgen in alle vroegte de krant aan huis bezorgt.

In het heemkundig gebeuren moet De Post méér zijn als een ouderwets doch te koesteren muurbloempje. Het is hoogst interessant om opzoek te gaan naar de ingrijpende evolutie van het gemeentelijk postkantoor. Dit kan vooral aan de hand van documenten die behandeld zijn in, of verzonden vanuit het gemeentelijk postkantoor. De poststempels met o.a. hun gegevens aan data zijn hierin belangrijk.

Een antwoord op de volgende vragen brengt ons ook al een heel eind op weg:

- Wie waren de postontvangers (ook postmeesters genoemd) doorheen de jaren?
- Hoe functioneerde het postkantoor gedurende de twee wereldoorlogen?
- In welke gebouwen (ook woonhuizen) was er ooit een postkantoor gevestigd?

Door het steeds toenemend automatiseringsproces en factoren voortvloeiend uit dit proces zijn de afgelopen jaren vele postkantoren gesloten en al dan niet vervangen door Postpunten. Zo ook verdwenen de postkantoren te Wijer en Kozen. Ook deze laatste verdienen de nodige aandacht.

Het antwoord op de volgende vragen laat toe zich een beeld te vormen van het statuut van deze kantoren voor hun sluiting.

- Wanneer werden de kantoren te Wijer en te Kozen gesloten?
- Welke persoon was destijds de postontvanger?
- Welk was het uitreikingskantoor voor deze postkantoren?

En dan de belangrijke vraag aan het publiek: wie kan er helpen? Indien u in het bezit zou zijn van foto's en /of documenten met betrekking tot de postkantoren van Nieuwerkerken, Kozen en Wijer neem dan contact op met Eddy COX op onderstaande telefoon- of e-mailadres. Ook mondelinge informatie is van harte welkom. Eddy COX maakt immers een studie omtrent De Post in onze gemeente, een activiteit die voor iedereen interessant is. Documenten en/of foto's worden enkel "ter inzage" aangeboden, en blijven alzo in het bezit van de eigenaars.

Met hoop op talrijke reacties, alvast bij voorbaat dank en een vriendelijke groet vanwege Eddy COX, Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken, Tel. 011/68 14 95, e-mail cobam@telenet.be

Nieuwerkerken Meisjesschool

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
4de Jaargang – Maart-April 2008

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

GOUWDAG 2008

Zaterdag 31 mei - Cultureel Centrum De Markthallen, Markt 2 te Herk-de-Stad

De Gouwdag wordt dit jaar georganiseerd door Heemkunde Nieuwerkerken. Om praktische redenen gaat de dag in het cultureel centrum in Herk-de-Stad door. Naar aanleiding van de muntvondst in Nieuwerkerken in 2005, toen daar een muntschat van ongeveer 8000 koperen munten gevonden werd, is het thema van de Gouwdag "geld".

In de voormiddag belichten vier sprekers vier thema's. Theo Coun zal het voormiddag gedeelte voorzitten. Rombout Nijssen zal spreken over het monetair systeem en het gebruik van geld in onze streek in de zeventiende en de achttiende eeuw. Vervolgens zal professor Johan van Heesch, van het muntenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, toelichten hoe men concrete munten kan opzoeken en bekijken in openbare muntverzamelingen in musea en elders. Vervolgens zal Raf van Laere na de pauze het verhaal brengen van de vondst van de muntschat van Nieuwerkerken, met een toelichting over de samenstelling van de schat en over wat de schat ons leert over de circulatie van koperen kleingeld aan het einde van het ancien régime. Tenslotte zal Peter van den Hove van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed ons uitleggen hoe men muntvondsten moet aangeven, en wat men in het algemeen moet doen wanneer men een archeologische vondst doet.

Aansluitend bij dit voormiddagprogramma zal professor Paul Janssens, voorzitter van de Stichting de Moffarts in Lummen, de Stichting voorstellen.

Na het middageten richten wij onze aandacht op enkele voorbeelden van neogotische kerkbouw in Herk-de-Stad. Daarvoor bezoeken wij met een gids de dekenale kerk en de kapel van het ursulinnenklooster, die voor ons uitzonderlijk wordt opengesteld.

Omstreeks 16 uur sluiten wij de dag af met een receptie die ons wordt aangeboden door het stadsbestuur van Herk-de-Stad.

Programma Gouwdag 2008

Vanaf 09.00 u. Onthaal met koffie in het cultureel centrum in Herk-de-Stad;

09.30 u. Welkomstwoord door de heer Paul Buekers, burgemeester van Herk-de-Stad, en door de heer Raymond Lambie, voorzitter van Heemkunde Limburg.

09.50 u. Geld in de zeventiende en achttiende eeuw, door Rombout Nijssen

10.20 u. Openbare muntverzamelingen in België en de Euregio, door Johan van Heesch

10.50 u. Pauze

11.15 u. De koperschat van Nieuwerkerken, door Raf van Laere

11.45 u. Wat te doen als je een muntvondst doet ?, door Peter van den Hove

12.10 u. Voorstelling van de Stichting de Moffarts uit Lummen, door Paul Janssens

12.40 Middagmaal

14.15 Bezoek aan de dekenale kerk en aan de kapel van het ursulinenklooster in Herk-de-Stad.

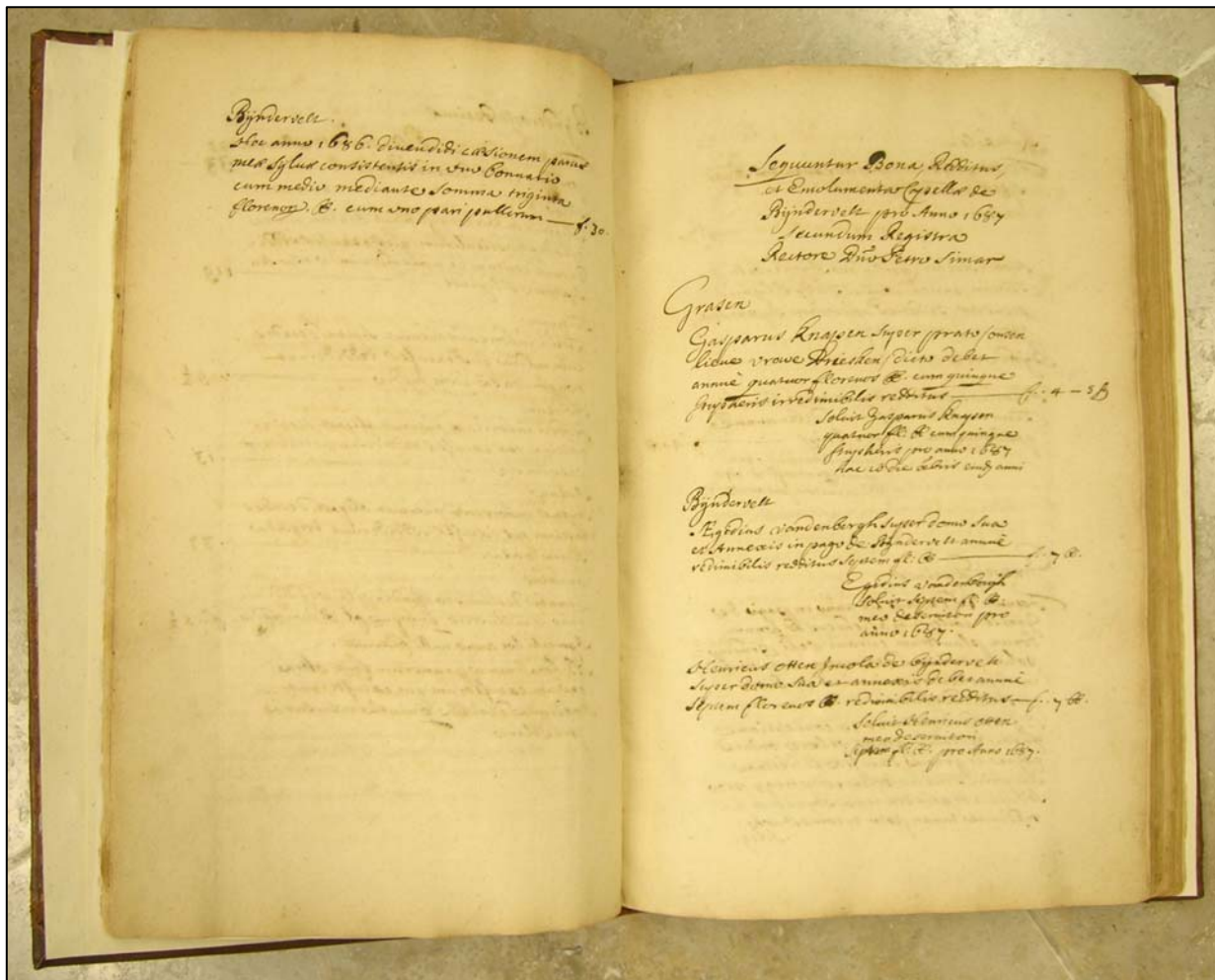
15.45. Slotwoord in het cultureel centrum, door Raymond Lambie en aansluitend receptie aangeboden door het stadsbestuur van Herk-de-Stad

Het totale bedrag (4 euro per persoon voor het hele dagprogramma zonder middagmaal, en 19 euro per persoon voor het dagprogramma inclusief middagmaal – soep, hoofdgerecht en dessert), wordt overgemaakt op rekening nummer 735-0084464-62 van Heemkunde Nieuwerkerken.

KERKFABRIEK BINDERVELD HERSTELT 250 JAAR OUD REGISTER UIT HET KERKARCHIEF

In het jaar 2000 gaf de kerkfabriek van Binderveld een deel van haar archief, voornamelijk stukken uit de achttiende en de negentiende eeuw, die niet meer nodig waren voor het dagelijks beheer van de kerkfabriek, in bewaring in het Rijksarchief te Hasselt. Ieder die daar in geïnteresseerd is, kan het archief raadplegen in de leeszaal van het Rijksarchief, Bampslaan 4 te Hasselt.

Daarmee stelde de kerkfabriek de goede bewaring van dat deel van het Binderveldse patrimonium veilig. Het archief wordt in het Rijksarchief immers in optimale klimatologische omstandigheden bewaard. De bestuurders van de kerkfabriek nemen het goed beheer van het hun toevertrouwde patrimonium bijzonder ernstig op. Daarom werd in de loop van 2007 beslist om één van de registers uit het archief, dat zwaar beschadigd was, door een gespecialiseerde firma te laten restaureren. De kerkfabriek van Binderveld volgt daarmee het voorbeeld van de kerkfabrieken van Nieuwerkerken en van Kozen, die eerder al oude stukken uit hun archief lieten restaureren.

Het register in kwestie dateert uit de tweede helft van de achttiende eeuw. Het telt een honderdvijftigtal bladen en is in leer ingebonden. Het bevat aantekeningen over de inkomsten van de kerkfabriek en van de pastoor van Binderveld van omstreeks 1684 tot omstreeks 1790.

Zowel het leer, als het papier en de binding waren zwaar beschadigd. De restauratiefirma heeft de gescheurde bladen weer hersteld en de gaten in het papier opgevuld. Vervolgens werden de bladen weer samengebonden en de oude lederen band werd hersteld.

Het register is nu weer in goede staat en het behoud van de informatie die het bevat is weer verzekerd.

Van harte proficiat, ook vanwege onze vereniging, aan de bestuurders van de kerkfabriek.

OMTRENT DE SCHUTTERIJ VAN NIEUWERKERKEN

In de Middeleeuwen was de verdediging van de steden toevertrouwd aan de verschillende gilden en ambachten, die ieder op hun specifieke wijze bewapend waren (bijvoorbeeld hand- en kruisboogschutters, schermers, kolveniers,...). Lees maar in de romantische literatuur hoe Jan Breydel, hoofdman van de slagsgilde, met succes de bijl hanteerde in de Gulden Sporenslag van 1302. Na de geleidelijke organisatie van de geregelde legers verloren deze schutterijen aan praktisch nut en beperkten hun activiteiten zich tot een vorm van burgerwacht. Na de Franse Revolutie verdwenen ze geleidelijk als milities. Opvallend in onze streken werden na Wereldoorlog I schutterijen vanuit een nostalgie naar het romantische verleden als folkloristische en sportieve verenigingen heropgericht. Het O.L.S. (Oud Limburgs Schuttersfeest) wordt nog jaarlijks georganiseerd als een kleurrijk en vriendschappelijk treffen tussen de beide Limburgen. Ook in Nieuwerkerken bestond er eeuwen geleden een "handboogschutterij". Uit de hierna volgende publicatie van een reglement van deze schutterij Sint-Sebastiaan uit 1791 blijkt reeds het bestaan van deze schutterij in 1657. Het wordt hierna in het oud Nederlands van toen afgedrukt. Onderwijzer Gerard Joris uit Nieuwerkerken heeft dit reglement, (nu ook op internet te raadplegen), reeds volledig opgenomen in zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken" uit 1872. Hij spreekt van een oprichting in 1650 op de plaats "Voorsten Dries". Hij beschrijft op lyrische wijze hoe enthousiast de bevolking hierbij betrokken was, en situeert de verdwijning van de schutterij onder de regering van Napoleon I. Ondanks het feit dat het bestaan, de werking en het verdwijnen van deze vereniging bij ons weten nog weinig of niet werd bestudeerd leren wij hieruit toch het een en het ander:

- Er bestond reeds een handboogschutterij (met officieel reglement) in 1657.
- Een oefenveld van circa een half bonder lag op den Dries.
- De schutterij bestond uit 12 leden.
- Deze moesten ook ter beschikking staan in beroerde tijden en bij ordehandhaving.
- Het schuttersfeest met koningsschieting gebeurde op de zondag voor Pinksteren.
- De schutterij escorteerde de processies en vierde Sint-Sebastiaan.
- Het reglement voorziet regels voor alle activiteiten, en misbruiken werden geldelijk beboet.

(L.R. en A.S.)

Reglement van de handboogschutterij, 1657 (1791)

Deze bewerking werd ter beschikking gesteld door Mathieu Vandenbosch.

Bron: Origineel in het archief van de politiepost Nieuwerkerken.

In den name ons Heere Jesu Christi. Amen.

STATUETEN, PRIVILEGIEN ENDE VERGUNNING MET REGLEMENTEN VOOR DIE GULDEBROEDEREN VAN DEN EEDELEN HANDBOOGHE CAMER ONDER DIE AUSPICIE VAN DEN HEIJLIGEN MARTELAER SEBASTIANUS VOOR HET DORP NIEUWERKERCKEN.

Vergunt den 30 april 1657.

Ende voorgehouden den 27 der maend november 1791 door den notaris Henricus Oris tot Rummen, in het bijweesen van die Guldebroederen tot Nieuwerkerken, op die camer aldaer.

Was getekend: H.Oris, nots. publijck en secretaris van Rummen ten desen versocht.

Voor desen register, registreren, vacatie van voorlesen, etc. twee franse croonen ontfangen.

H. Oris. Nots.

Aen die Eedele ende Welgeboren onse Genadige heeren,

Verthoenen met behoorlijke reverentie Sieur Adam De prins, deken, Gijsbrecht Vanstraelen, raedsman, joncker Francoijs De Sprimont, sieur Laurens van Hinnisdael, schutteren van St. Sebastiaen camere tot Nieuwerkerken, hoe dat die privilegien eertijts die voorschreven camere vergunt sijn met den quaden tijt gedemanieert, ende nu geerne sauden die selve hebben ververst, ende tot desen eijnde hebben geconcipteert eene charte met secrete poincten, clausulen ende conditien, conform welcke die gulde broeders van St. Sebastian voorschreven hen sullen hebben te reguleren. Hier medegaende, biddende dat mijne voorschreven Eersame Heeren die selve sullen gelieven te approbeeren ende te confirmeeren, soo die van alle alde tijden oock gebruijckt ende geobserveert geweest sijn, daar neffens aen suppliceren te vergunnen een plaetse erfve groot een half bonder op den Dries tot Nieuwerkerken, om daer op een camer te meugen doen timmeren met een plaetse der doulen tot een raemeplaetse daer die aude doulen tegenwoordigh oock sijn staende. Daerenboven die voorschreven guldebroeders tot twelfven toe met den knape die nu sijn als coemans mochten ontfangen worden ter eeuwigen daegen vrijdom te vergunnen van alle onnosele ende onversinnige ongevallen die welcke die guldebroederen, hunne vrouwen ende kinderen mochten overcomen, sal op die voorschreven camere als hunnen schutteren rame is, ende die schutteren mits desen soo verre bij voorgaende informatie, daer over te nemen die selve bevonden casu fortuito gebeurt te sijn, mits belofte onder eede bij die guldebroeders voorschreven te doen ende henne naecomelingen onse voorschreven eedele heeren ende officieren in tijde van noode te assisteeren over de apprehensie van alle quaetdoenders ende andersints daer het recht sulcx magh vereijsschen op pene naer voorgaende ordonnantie ende commande, ende bij gebreeke van obediencie te vervallen van voorschreven vergunde privilegie en remissie, doende

Ordonnantien ende statuijten gegeven bij die heeren coninck, deeken ende andere goede gulde broederen der heerlijkheid Nieuwerkercken ter eeren Godt almachtigh ende den hijligen martelaer Sebastianus, met consent ende voorgaende aprobatie van seer eedele welgeboren Heeren, Heer Petrus Roosen, cancellier van onsen doorluchtige prince van Luijk, etc. ende Theodorus Putelinx binnen henne heerlijkheid van Nieuwerkerken, soo hier naer te sien is.

Inden eersten, soo wat persoenen oft geselle hem in dese voorschreven gulde alhier presenteer om ontfangen te worden, moet wesen van goeden naeme, eere ende faeme ende den eed doen voor coninck, deken, raedsmannen ende gouverneurs, dese charte in alle haere poincten te onderhouden ende te volbrengen ende dat ter eere Godts ende den Hijligen martelaer Sebastianus, ende sal met gemijne stemmen ende suffragien eendrachtelijck aengenomen worden.

Item soo wie uijt dese gulde wilt scheijden, sal voor sijn affvaeren betaelen xxiiij stuijvers, ende daerenboven promptelijck voldoen sijne quote van alles wes tot dien dagh toe inclus staet te betalen, geens uijtgesondert, wel verstaende dat niemant op schietdaegen van papegaije sal meugen afvaeren maer wel te voorens ende daernaer sijne colfve boven alle lasten voldoen zijnde.

Soo wanneer eenigen broeder deser gulde oft sijne hujsvrauwe afflijvigh comt te worden, sullen die guldebroeders en henne hujsvrouwen schuldigh sijn den dienst voor den aflijvigen te comen hoeren, daertoe die gouverneurs deur de knaepe die guldebroeders goetstijd sal doen insinueren, op een pene van xxiiij str. om voor die laefenisse der ziele vanden afflijvigen te bidden, sonder eenige excusie ten sij schaeren noot wel te blijken ende sal die gulde vereert moeten worden.

Item op St. Sebastianus dagh sal men eenen loffelijken dienst doen ter eeren Godts ende van den martelaer St. Sebastianus, in welcken dienst die broederen met henne vrouwen sullen compareren sonder exceptie, ten waer scheeren noot, d'welcke genoeghsaem den gebreekelijken sonder fraude sal moeten doen blijken, op die peene van xxiiij str. ende sullen die broederen en susteren ten offeren gaen, ende in haere absentie hennen offer senden om daer mede te voldoen den priester doende den dienst.

Item des anderen daghs naer den eersten d... vergaderinghe daghen sal men jaerlijcx een misse van requiem laeten laeten doen tot laeffenisse van die zielen van onse hoogh gebooren heeren ende henne naecomelingen, broederen ende susteren aflijvigen, daertoe alle broederen ende susteren sullen schuldigh sijn te compareren sonder exceptie, ten waeren schaeren noot genoeghsaem bij den gebreekelijken te blijken op peene van xxiiij str. tot behoeff deser camer.

Item die gulde broederen sullen schuldigh sijn te compareren op die camere ter elcker reijse die daertoe door den geswoeren knaepe geroepen sijnde, t'sij sij totter colven oft andere saeken der camere privilegien aengaende.

Sullen oock die guldebroederen een geswijgh geboden sijnde op die camere van wegens coninck, deken, raedt ende gouverneurs t'selve sullen moeten obedieeren op peene van xxiiij str.

Item soo wie den papegaij affschiet, die sal vrije sijn ten daghe van schieten van cost, des sal hij voort gehauden sijn in alle andere costen moeten contribuieren gelijk die andere broederen.

Item soo wie ten schiet speele geboden is ofte gecosen te gaen, dien sal men acht dagen te vooren condigen, ende wie sullen versuijmen en daer over niet vroegh, sal verbeuren twee guldens, ten waere hij hadde schaeren noot d'welck hij drij dagen voordien gestelden daghe openbaeren ende condigen sal aen coninck ende deeken.

Item soo wie schieten wilt van der broederen den eenen tegen den anderen, sal niet hooger moghen schieten als voor twee oorden.

Item niemant van de broederen en sal meugen eenen anderen ingesetenen alhier oft vremdelin oft vrinden drincke brenghen op der camere oft doulen, ten waere met behaegen der broederen ende dat hij den gelaeghe van den selven oft sijn verbeuren sal betaelen ende voldoen ende anders niet, op peene van xxiiij str.

Item soo wie sijn colfve niet en geeft op den colfdagh hem gecondight ende geordonneert, die sal verbeuren dobbel colffve.

Item is geordonneert te schieten den papegaij des generaelijken geresolveert sijnde op den sondagh voor sinxen, als wanneer een ijgelijck der broederen hem daertoe sal vughen en schieten om sijn besten te doen tot prijze van gulde deser camere, ende sal staen tot bevel van den deeken, om hem in het schieten te quijten op die peene van twee guldens.

Item soo wie der broederen sijn colfve geeft die sal moghen eenen vrint mede brengen die niemant der broederen tegen is, oft misdaen heeft, waer over een jeder der broederen hem sal meughen beclaeghen aen coninck, deken oft gouverneurs, die sulx sullen condighen deur den geswoeren knaepe aen misbruijker die sulcken vrint sal stillekens aflijden op die peene van twelf stuijvers.

Item soo wat broeder merckelijken windt laet vlieden tusschen die buijken op de camere oft doulen daer die broeders zijn sittende, die sal verbeuren, ten waer hij genaede versocht, die hem sal meugen gebeuren ter discretie van coninck ende deeken.

Item wanneer die broederen schieten tusschen die doulen ende ijemanden van henlieden noemden den quade der hellen openbaer, die sal sonder verdragh oft dissimulatie sijn mutse oft haer hangen op een van doulen alleen voor eenen overganck.

Item is geordonneert dat niemant der broederen sweeren en sal op der camere doulen, oft andere plaetsen ongelijck eeden, nogh den eenen den anderen naernaemen, op die peene van xxxij str.

Item soo wie gecoren wort tot officie der camere en magh hem daer over niet excuseeren op peene van inhabel broeder ende van de camer gedestitueert te worden.

Item deeken ende raed sulen schuldigh sijn te verleggen, dat den boghe toebehoort ende die gemeijne broederen sullen hen ontheffen binnen acht dagen op die pene van xxiiij str. ende parate executie.

Item alle en jedere der broederen sullen schuldigh sijn op hooghweerdigh H. Sacramens dagh ende den 29 junij wesende St. Petrus en Paulus te compareren, ende die processie verciereren met henne Boegen, uijtgenomen Coninck ende raed gouverneurs op die peene van xxiiij str. Sonder exceptie, ten waere schaeren noot, die sij genoeghsaem sullen blijken, ende evenwel eenen anderen bequamen persoon in sijne stede stellen.

Item is geordonneert dat niemant vande broeders, jonck oft audt, edel oft onedel bij de vergaedinge der gemeijne broeders, t'sij op die schutter oft in der camere, neder setten om te eeten ofte drincken, hij en sal te bevorens van hem leggen sijn geweer, te weeten: rappiers, horden, duijtsche degen oft diergelijck geweer, op die boete van so dickmael aen hem gecondicht is deur den gesworen knaep, te verbeuren xxiiij str.

Item en sullen geene vremde afgesetene op dese camer ontfangen worden.

Item ordonneren, dat niemant der broederen den eenen den anderen forceeren oft quellen en sal met groote oft swaere droncken op peene van xij str.

Item is oock geordonneert dat soo wie der broederen strijdbaar bevonden wort, op den eenen den anderen leelijke stucken dede, sal verbeuren voor de eerste rijse alsulcke peene als bij den coninck, deeken, raadt ende gouverneurs naer exigentie ende gelegentheijdt der misdade oft feijt sal worden geordonneert, voor die tweede reijse dobbel, ende voor die derde reijse verclaert worden als inhabel gulde broeder ende gedestitueert van de camer. Daerenboven voldoen dat hij der camer ten achteren is op peene van executie.

Item is geordonneert, soo wie van der broederen den eenen op den anderen met den tonghe, den eenen den anderen eenen vuijstlagh gave, sal verbeuren twee guldens.

Item soo wie van der broederen den eenen den anderen schelde van verraderije, oft dieff sal verbeuren drij guldens ende voor den coninck, deeken, raadt ende gouverneurs vergiffenisse bidden, ende verclaeren dat hij den geoffendeerden haudt voor een man met eere.

Item soo iemant der gulde broederen strijdveerdigh thoende om den eenen oft den anderen toe te vallen, den eenen den anderen hoeren soone schelde, oft sijn moeder verweete, oft dergelijke onbeschaemde, oft onbetamelijcke woorden, ofte pointen, valt in amende van vier guldens.

Item zoo wie der broederen den eenen den anderen heijt liegen gaen, ende moeilijcke oft andere quereleuse worden voorbracht, sal eens gecallengeert worden ende geswighe geboden, het sij op der camer oft doulen, ende verbeuren op d'eerste xxiiij str, voor die tweede reijse dobbel ende voor de derde ende leste rijse verclaert als inhabel guldebroeder, ende van der camer gedesitueert.

Item soo verre eenige andere quereleuse poincten voorvallen, als hier vooren gestelt sijn, hoedanigh die mochten sijn gheen uijtgenomen, sal den misbruijker daer naer gecallengeert worden, ende gestraft met alsulcke peene ende amende als men naer equiteitj ende meriten der puncten sal bevinden te ..

Item soo wie der broederen breekt offt ontdraeght, pot, gelas, cruijke oft andere gehuerde meubelen der cameran sal schuldigh sijn t'selve op dobbel te besorgen op sijne coste ende laste.

Item voor een wiekende wonde die den eenen den anderen guldebroeder aen dede sal verbeuren sesthien guldens.

Item voor eene zuijpende wonde sal verbeuren drije guldens tot behoeff der camere sonder daer voor op eenighe der voorscreven misbruijken aengesproken te connen oft meughen worden bij den officier alhier maer alles tot behoeff der camere.

Item soo wie iemant der gulde broederen tegens dese ordonnantie gemaekt ende gesloeten ende alnogh te ordonneren ende te sluijten, contrarieerden ende niet en wilde obedieeren, soo sal men terstont aenden contraveneuren senden den knaepe om panden, soo wije hem wijgert ende den ordonnantien niet onderdanich en is metter sonnen sal verbeuren xij strs. ende sijn quote betalen van alles wes op dien dagh is geschiet in ontcosten en verteeringen.

Item soo wie van guldebroederen hem panden lieten sal verbeuren xii strs. Ende men sal die panden dragen ten huijse van den deeken. Aldaer sullen sij acht dagen staen ende en worden sij niet gelost, soo sal den deeken die selve vercoopen, en dan sullen die selve ten huijse des coopers staen acht dagen, ende soo t' geviel dat binnen die selve acht dagen niet gelost en bevonden ende, alles het warelijk niet is voldaan, soo sullen sij wel vercooght blijven. Ende in 't setten van panden sal men niemant die gebreekelijck is verschoenen. Welcke executie altijt sal geschieden deur den gesworen knaepe.

Item dat alle guldebroeders voor het schieten schuldigh sullen sijn te roepen Vast op de peene van twelf strs. Ende het selve geroepen sijnde, sal den pijle vrije sijn van alle ongeval daer over comende tot correctie staende van de camere.

Item sullen alle vergaderingen schieten eenen heul ter eeren van St. Sebastiaen voor twee oorden ende dat tot behoeff van die camere.

Item sullen alle naecomelingen der tegenwoordige guldebroeders ontfangen worden voor andere, sonder oock iet te contribueeren, andere niet sijnde van de tegenwoordige guldebroeders die sullen schuldigh sijn te contribuieren die somme naer rate als gestelt sal worden tot vervanginge der ontcosten ende profejt der camere.

Petrus Roosen archidiaeken ende canoninck de cathedrale kercke binnen Luijck van sijne doorluchtige Hoogheijd Bisschop en prince van Luijck cancelier, proest der collegiaele kercke van St. Jan Evangeliste, ende Theodorus Putelinx, canoninck der selve cathedrale kercken ende proost der collegiale kercken van Onse Lieve Vrouwe tot Maseijk, Heeren administrateurs tot Attenhoven, Nieuwerkercken, Bevingen, etc.

Aen allen ende een ijederen die dese tegenwoerdige sullen sien oft hoeren leezen, Sluijt.

Alsoo ons verhandt recht is een ootmoedigh requeste van wegens onse beminden onderdaenen en coninck, deeken, raedslieden ende andere guldebroeders onder den titule van St. Sebastianus genaemt den hantbooghe binnen onse heerlijkheijt Neuckercken bovens dien eenighen puncten van ordenantien ende omtsettighen, versoekende die selve deur ons van weerden gehauden ende teughelaaten te worden met ouck t'samen vergunninge van een erfve plecke groot een half bonder op den dries tot Neuckercken om daerop een camer te doen timmeren met plaetse der doulen tot een raeme. Versouckende eensgelijcx die selve gildebroeders soo voor hen als voor henne naecomelingen die hier naermaels saude meugen oft kunnen ontfangen worden vrijdom van onnoosele ende onversinnige gevallen welcken hunne oft die hunne sauden moeghen oft cunnen overcomen, soo op die camer als schutters raeme in soo verre die selve bevonden worden naer

behoorlijcke informatie casu fortuito gebeurt te sijn. Door welke beede beweeght zijnde gunschende oijck onse onderdaenen allen voordeel, ende welvaeren. Soo ist dat wij condescendeerende in die selve vergunnen ende toelaeten, soo wij mits desen vergunnen ende toelaten voor nu ende ten eeuwigen daeghen, voor soo veel in ons is, aen onse voornoempde onderdaenen guldebroeders supplianten, om voor hun als hunne naercomelingen een half bonder erfve uijt den gemeijnen dries tot Nieuwerkerken, om daer op een camer te mogen timmeren met plaetse der doulen tot eenen raeme ter selver plaetse te stellen, alwaer die aude doulen tegenwoordigh sijn bevindende, toelaetende, gunschende ende accorderende aen die selve compagnie oft gulde broeders alsulcke punten van ordonnantien, statuijten oft privilegien in vuegen ende manieren als dieselve hier voor in 't getal tot seven en dertigh voorgesteld staen aen onsen officier niet te min gereserveert die macht ende auctoriteijt die selve punten, regulen ende statuten te doen onderhouden ende ondersoeken over die overtredinge derselve om in faut van contraventie dese onse gratie te wederroepen ende te niet doen. Ende tot meerder bevestigheijt dese voorgaende onse gratie ende consent hebben wij d'origineele deses met onse eijgene handen onderteekent ende seegelen bevestight.

Datum tot Luijck den dertighsten aprille duijsent seshondert vijftigh zeven. Ende was onderteekent P. Rosen, Theodorus de Putelincks ende beseegelt met honne zeegelen daer op in roeden hostien gedrukt.

Dese uijt die voorscreven requeste, ordonnantien ende vergunnen excopieert ende daer mede gecollationeert sijn daer mede accordderende. Quod attestor. Was onderteekent: M. a Speculo, nots. geapprobeert ende geimmatriculeert volgens het lesten edict van S.H. prince tot Luijck, per copi infidem, subst. 1666.

Dese gecollationeert met die voorschreven geauthentiseerde copije des origineel berustende ter camere tot Nieuwerkercken voorseijt. Accordeert met die selve, welck ick attestere Henricus Oris, notaris geimmatriculeert en publijck van Luijck. Ten trouwe onderteekenende tot dito Nieuwerkercken ter camere aldaer in het jaer ons heeren jesu christi een duijsent seven hondert een en negentigh, desen 27 november 1791.

Presenten die volgende guldebroederen, aen welke die selve artykelen van ordonnantien, requeste ende vergunningbrieven oock ten selven daege sijn voorgelesen ten drij uren naer middagh. Te weeten:

Wilhelmus Putzeys	keijser
Wilhelmus Maes	koninck
Joannes Joachims	deeken
Leonard Lud. Lutinx	audsten raadsman
Leonardus Gielen	jonghsten raadsman
Renerus Carleijns	mede guldebroeder
Willem Vanbrabant	mede guldebroeder
Joannes Putzeijs	mede guldebroeder
Robertus van Rutten	mede guldebroeder
Nicolaus Pfhijzers	mede guldebroeder
Joannes Thomas	mede guldebroeder
Carolus Brughmans	mede guldebroeder, ende
Joannes Kuijpers	knaepe der gulde en dier broederen.

Waer over coninck en deken relateren dat die voorgaende hennen eede hebben gedaen.

Was getekend: H. Oris not.immatriculatus. Leodiensis ac premissa requisitus per notulum et registrum.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
4de Jaargang – Mei-Juni 2008

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

HET PAANHUIS TE WIJER

In een nieuwe rubriek "Verdwenen huizen in Wijer" wordt er gestart met "het paanhuis". Volgens oudere schrijfwijzen in archiefdocumenten ook al eens "paenhuys of paenhuyshof" genoemd.

Het paanhuis van Wijer stond waar nu het gemeenteplein met de parking ligt, tussen de huidige bibliotheek (het vroegere gemeentehuis met de woning van de hoofdonderwijzer en de jongensschool) en de woning van huisdokter Cathérine Vryens (de vroegere villa van Constant Kumpen en nadien van Gerard Slaets).

Het paanhuis was een familiebrouwerij en een herberg of staminee (estaminet), zoals bijgaande foto laat zien in zijn opschrift boven de ingangdeur. Deze foto dateert van 1890, en werd ons ter beschikking gesteld door Jos en Elza Vervoort-Tournel (tweede van links, de grootmoeder van Jos). Volgens de kadasterplannen van 1845 was dit huis eigendom van de adellijke familie de Heusch (toen weduwe

Nicolas, rentenierster in Vliermaal), ook eigenaar van de nabij gelegen Schans in de Schansstraat. Zie de publicatie van Jef Bonneux over "De Schans van Wijer", verkrijgbaar bij Heemkunde Nieuwerkerken.

Het paanhuis en/of herberg werd rond die tijd echter uitgebaat door Leo Vantilt (geboren te Wijer op 11 april 1833 en er gestorven op 28 mei 1898). Na Leo Vantilt werd Hubertus Vanbergen-Beckers (1864-1906) de nieuwe uitbater. Deze Hubertus was trouwens burgemeester van Wijer van 1904 tot 1906. Hij is in 1906 overleden en zijn weduwe (+1942) hertrouwde met Leon Bonneux met wie zij nog een tijd de herberg uitbaatte. Volgens getuigenissen heeft de zoon van Hubertus Vanbergen, n.l. Arthur (°1902-1987) er ook nog gewoond tot hij rond 1946 in zijn eigen huis in de Grote straat ging wonen. Of zij er zelf café gehouden hebben is mij niet bekend. Wel was er blijkbaar nog café tot rond 1943. Dit is mogelijk want er was gelegenheid om twee families te huisvesten in het paanhuis. Na Arthur Vanbergen-Hermans zijn Gustaaf en Clement Noblesse, werknemers bij Constant Kumpen,

er komen wonen, en dit van 1946 tot 1952 toen beide naar hun nieuw gebouwde woning in de Schansstraat verhuisden. Deze twee families hielden er zeker geen café meer.

Ondertussen had de industrieel Constant Kumpen uit Berbroek, die in Wijer achter het kasteel een keramiek buizenbakkerij uitbaatte, het paanhuis met aangrenzende grond gekocht om er een villa op te zetten, hetgeen voor die tijd het mooiste huis van Wijer was. Het paanhuis werd rond 1953 afgebroken; Denis Kumpen trok naar men vertelt het gebouw om met zijn jeep.

Zoals ik al schreef bij aanvang van dit artikel was het paanhuis een herberg met annex een brouwerij. Ook was er een kegelbaan en de mogelijk tot organisatie van hanengevechten, zodat ook weddingschappen en ander vertier tot de mogelijkheden behoorden. Rond 1930 lag er een voetbalveld, nu fruitplantage, achter het paanhuis; dit zorgde voor een nog grotere betrokkenheid van het paanhuis met de Wijerse dorpsgemeenschap.

Het paanhuis als brouwerij

Zoals gezegd was het een familiaal paanhuis dat bier brouwde voor eigen rekening, bier dat uitsluitend in het eigen café werd verkocht. Iedereen die bemiddeld was en er interesse voor had kon taksvrij bier brouwen voor eigen gebruik. Een brouwketel vroeg immers niet meer dan een klein gebouw te vergelijken met een vroeger bakhuis met annex een oven. Grotere paanhuizen waar meer gebrouwen werd met het oog op de verkoop van bier moesten natuurlijk wel brouwerijtaksen betalen.

Hier moet ik toch wel opmerken dat het brouwen te Wijer van "bier voor eigen gebruik" vooral moet gesitueerd worden voor 1800. In de Dictionnaire géographique de la Province de Limbourg (Ph. Vander Maele) uit 1835 worden echter onder Wijer bij commerce et industrie nog «une brasserie et trois tuileries assez importantes» vermeld.

In de middeleeuwen bestonden er ook Ban-paanhuizen. Dit waren plaatselijke brouwerijen die de Heer van de Heerlijkheid (in ons geval de kasteelheer van Cosen en Wijer) oprichtte om de inwoners van de Heerlijkheid die zelf geen brouwketel mochten bezitten te verplichten hun bier bij de kasteelheer te kopen. De brouwer zelf was dan ook een soort gerant en had alzo het monopolie voor verkoop van bier in het dorp. Het voorvoegsel Ban duidt alzo op "een verplichting".

Zo had men in die tijd ook Ban-molens, waar iedereen verplicht was zijn graan te laten malen. Voor Wijer en Kozen was dat de Elsaertmolen te Stevoort, nu nog gelegen achter de vroegere Plumax gebouwen. Dit was wel buiten de dorpsgrenzen gezien er in Wijer en Kozen geen grote beek voorhanden was waarop een watermolen kon uitgebaat worden. Tegenover de "verplichting" (naar de Elsaertmolen) te gaan stond wel dat taksen en boetes uit overtredingen van de regels terzake gelijkmatig verdeeld werden tussen de Heer en de gemeente(n).

De brouwer "moest" twee soorten bier brouwen en in voorraad hebben, namelijk gewoon "cleyn bier" en het betere en duurdere "gort bier". Bier werd trouwens in de zestiende zeventiende eeuw tot de "basisbehoeften" gerekend. Dit wegens het feit dat de vaak minder goede hygiënische toestanden ook aanleiding gaven tot gezondheidsproblemen met onder andere het putwater. Tenslotte garandeerde gekookt water, hetgeen bier in feite is, meer veiligheid voor de volksgezondheid.

Voor nog meer te lezen en te weten over paanhuizen en bierbrouwerijen in onze streek raadpleeg o.a.

- Wijer – Verleden en heden, door Magda Vantilt en medewerkers, 1978.
- Ban-paanhuis te Kozen in 1573, door Rombout Nijssen.
- Vademeccum met geboorten, huwelijken en overlijden in Groot Nieuwerkerken, door P. Wolfs.
- Atlas van de Buurtwegen van Wijer, uit 1845.

BESCHOUWINGEN BIJ EEN OUDE LANDKAART

Bijgevoegde kaart van Limburg, mij bezorgd door Robert Vandervoort, is een onderdeel van de "Nouvelle Carte de la Belgique" (schaal 1:300,000). Zij werd uitgegeven in 1844 door het Etablissement Géographique de Bruxelles (Philippe Vander Maelen), toen de belangrijkste privéproducent van landkaarten. Zij fungeerde zowat als de huidige wegenkaarten gezien alle wegen, kanalen, spoorwegen, provincie- en gemeentegrenzen, enz. erop vermeld werden. Vanuit verschillende invalshoeken is zij voor ons dan ook van "heemkundig" belang.

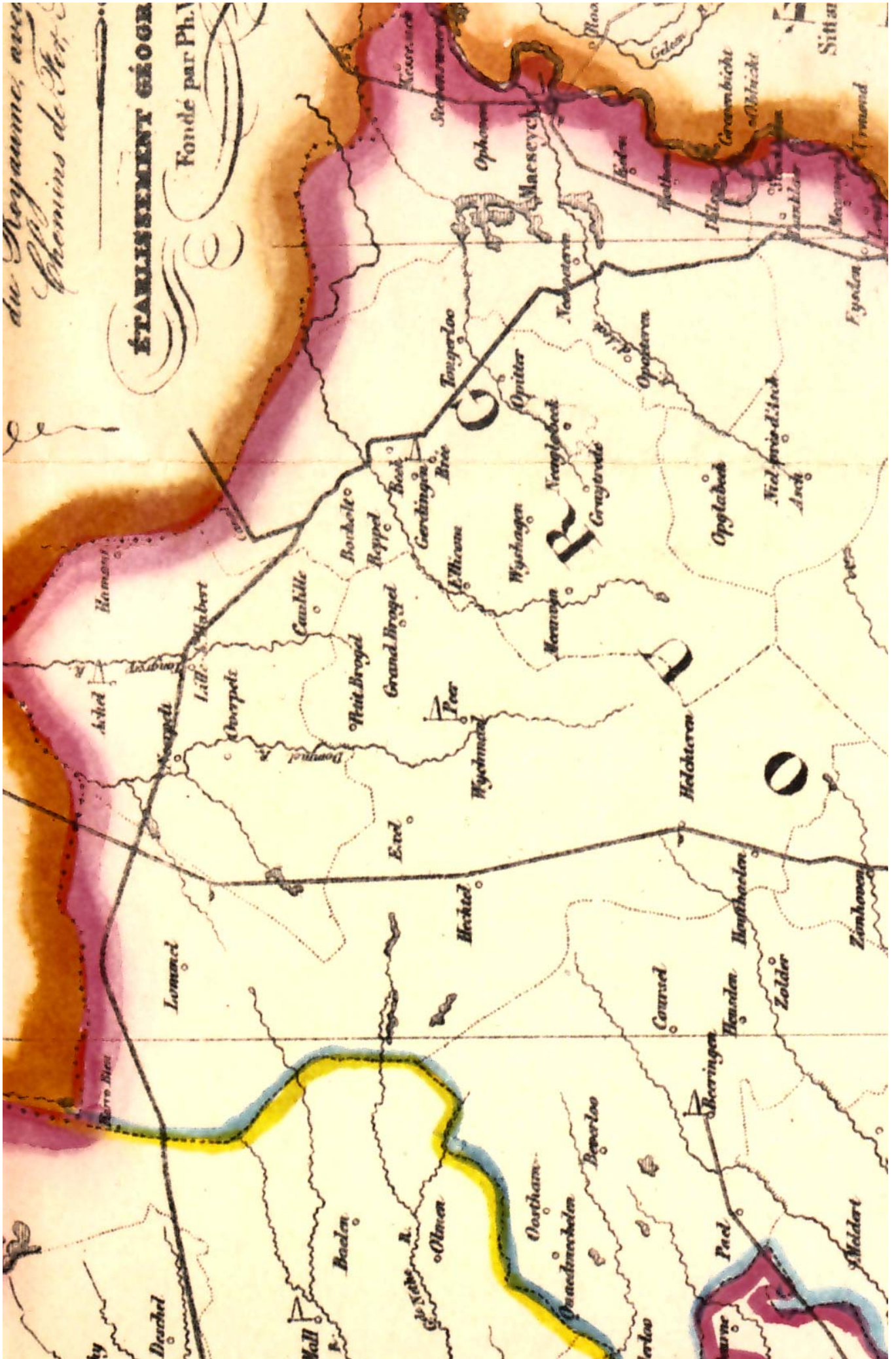
Een eerste vaststelling is dat de kaart volledig Franstalig is, en zo paste in het officiële Belgische bestuursbeleid. Opvallend ook is de oude schrijfwijze van veel gemeentenamen; Weyer en Cosen zijn hiervan mooie voorbeelden. Nog meer in het oogspringend zijn de huidige Limburgse (oud)gemeenten die ook een officiële Franstalige benaming hebben; en dan spreek ik niet over bijvoorbeeld Saint-Trond, Herck-la-Ville, Tongres, en Niel-près-d'Asch die eerder herkenbare vertalingen zijn. De meeste van deze echte en vandaag nog weinig gebruikte Franstalige benamingen vindt men vooral op de taalgrens met Luik, in de regio's Sint-Truiden, Tongeren en Riemst.

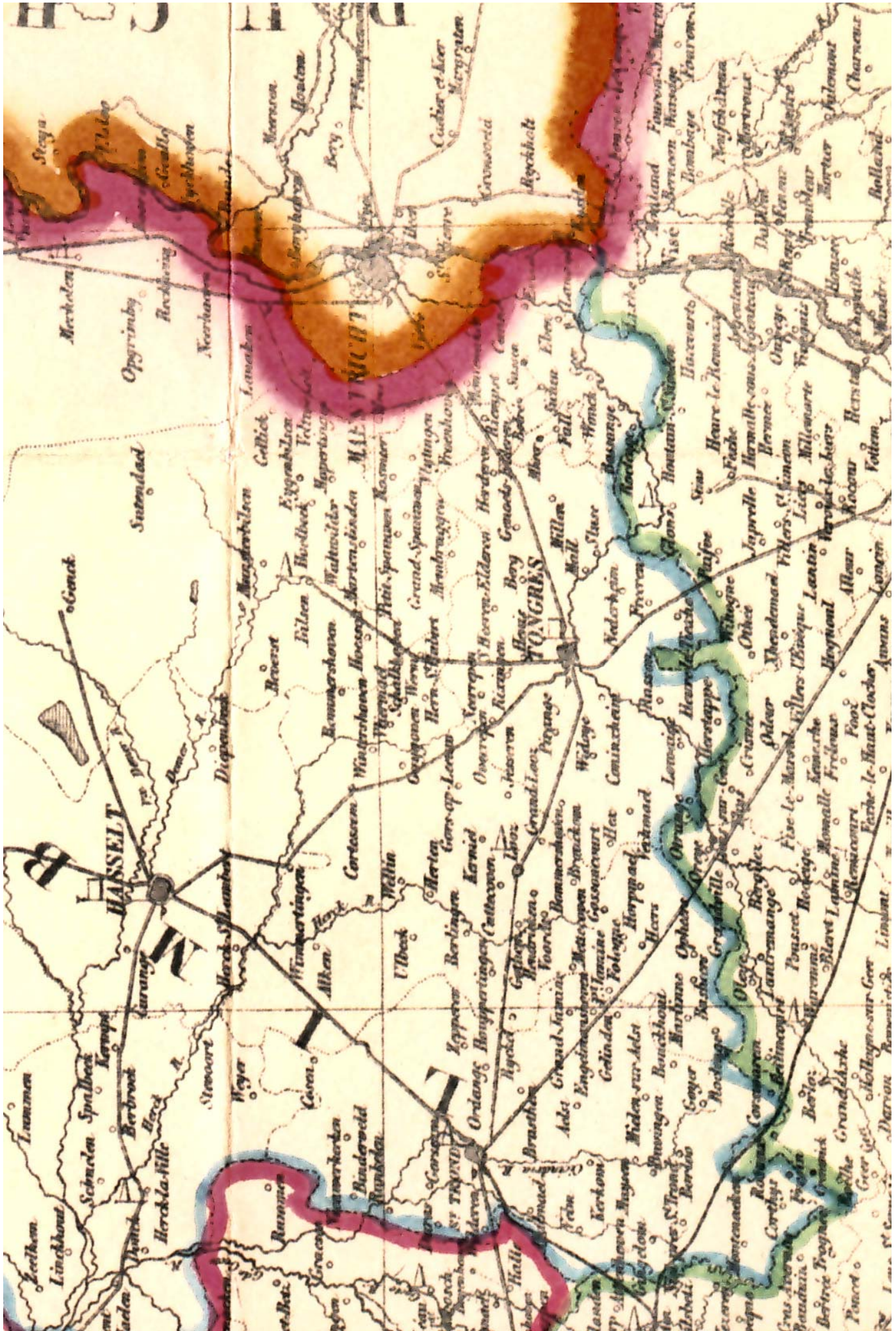
Hierna volgt een selectie van de ons vaak onbekende benamingen: Ordange (Ordingen), Grand et Petit Jamine (Groot en Klein Gelmen), Fologne (Veulen), Goyer (Jeuk), Looz (Borgloon), Wellin (Wellen), Pirange (Piringen), Sluse (Sluizen), Russon (Rutten), Heure-le-Tiexhe (Dietsheur), Louwaige (Lauw), Fall et Mheer (Valmeer), Gossoncourt (Gutschoven), Marlines (Mechelen Bovelingen), Roclenge sur Geer (Rukkelingen), Bassenge (Bitsingen), Rodange (Rukkelingen Loon), Fresin (Vorsen), Lanaye (Ternaaien), Otrange (Wouteringen),...

Een tweede invalshoek is de gemeentelijke indeling van Limburg op dat ogenblik. Een aantal van de huidige gemeenten bestonden nog niet of zijn op deze kaart mogelijk vergeten; bijvoorbeeld Kinrooi (met Molenbeersel) ontbreken, en Rijkhoven dat zich pas in 1870 afscheurde van Bilzen, en bij de recente gemeentefusies uit de zeventiger jaren er naar terugkeerde. De zes Nederlandstalige Voergemeenten behoorden toen nog bij Luik, en het Franstalige Jekerkanton met zijn vijf gemeenten was toen Limburgs grondgebied, hetgeen bij de vastlegging van de taalgrens in 1962 definitief veranderde. De gemeente Sussen omvatte de kerkdorpen Sichen en Bolréé hetgeen nadien Zichen-Zussen-Bolder werd; deze en andere combinaties zijn op deze kaart terug te vinden.

Ook de waterwegen vallen op. Het Albertkanaal (1930-39) is dan nog niet gegraven; wel zijn er als bevaarbare kanalen de Zuid-Willemsvaart (1822-26) en het Kempisch kanaal (1810-46) beide gegraven op initiatief van koning Willem I en daterend uit onze Hollandse periode. Sommige rivieren droegen toen ook een Franstalige benaming: La Meuse (Maas), Le Geer (Jeker), La Geete (Gete), La Nèthe (Nete); de huidige Bosbeek naar Maaseik toe heet op deze kaart "ruisseau d'Asch".

Het spoorwegnet is dan volop in uitbouw. De eerste Belgische spoorlijn, deze tussen Mechelen en Brussel, is tezelfdertijd ook de eerste commerciële spoorlijn op het Europese vasteland. Deze Belgische landkaart is méér dan een wegenkaart. Zij vermeldt ook nog een aantal toeristische routes die per trein te bezichtigen zijn. Het betreft trajecten tussen steden met oude bezienswaardigheden zoals kerken, stadhuizen en kastelen. Voor Limburg wordt er evenwel niets vermeld; waarschijnlijk omdat de trein met een aftakking van Landen toen slechts tot Sint-Truiden (1839) liep, en de spoorlijn pas in 1847 tot Hasselt zou verlengd worden.

GOUWDAG 2008 - EEN SUCCES OVER GANS DE LIJN

Een honderdtal deelnemers aan de Provinciale Gouwdag Heemkunde Limburg te Herk-de-Stad, op zaterdag 31 mei, moet op zich al als gelaagd beschouwd worden. Vond dit misschien zijn oorzaak in het congressthema "Geld", of was de belangstelling voor de jonge heemkundige kring uit Nieuwerkerken als organisator hier mede een belangrijke factor?

Uitgaande van het feit dat beide opties mogelijk zijn luisterden de deelnemers met aandacht naar de vier sprekers: Rombout Nijssen over Geld in de zeventiende en achttiende eeuw, Johan van Heesch over Openbare muntverzamelingen in België en in de Euregio, Raf Van Laere over De koperschat van Nieuwerkerken, en Tim Vanderbeken over Wat te doen als je een muntvondst doet? De brochure over De koperschat van Nieuwerkerken vond een goede aftrek, en is nog steeds voorradig.

Het Cultureel Centrum De Markthallen van Herk-de-Stad waar wij te gast waren verdient alle lof voor de vlotte ontvangst en een perfecte technische en personele begeleiding.

Na een uitgebreid "heemkundig" middagmaal werden nog twee gesmaakte geleide bezoeken georganiseerd. De weinig gekende neo-gotische kloosterkapel van de Zusters Ursulinnen, vermoedelijk deels gebouwd door de Stevoortse bouwmeester Hyacinthus Martens, oogste grote belangstelling. Ook bij het bezoek aan de decanale kerk werden veel historische en bouwkundige wetenswaardigheden opgestoken. Beide gidsen deden hun werk met overtuiging. Met een receptie, aangeboden door het stadsbestuur als gastheer, werd deze gouwdag vlot afgesloten.

De bestuursleden van Heemkunde Nieuwerkerken vormden een hecht organisatie-team. Zelfs de eindafrekening viel nog positief uit.

Bijgevoegde foto's geven een klein idee van dit geslaagde initiatief.

Ludo Raskin

Enkele sprekers
aan de
voorzitterstafel.

foto Ludo Vanrusselt

Neen, niet Heemkunde voorzitter Rombout Nijssen gaat hier een fruitkorf en een fles Dorre krijgen. Het is burgemeester Buekers van Herk-de-Stad die dankt voor de geschenken hem aangeboden als gastheer.

Foto Ludo Vanrusselt

Onze gids geeft toelichting bij het bezoek aan de kapel van de Zusters Ursulinnen.

Foto Eddy Cox

Een “stilleven” dat onze gouddag symboliseert: geld en fruit uit Nieuwerkerken samen met een fles Dorre, het bier met Binderveldse roots.

Foto Ludo Vanrusselt

EN NIEUWE UITGAVE VAN LIMBURGSE STUDIES

De Antwerpse Louise Moretus, geboren de Theux de Meylandt (1852-1923), bracht in de tweede helft van de 19de eeuw vakanties door in Limburg. Zij had als kunstenares in haar tekeningen, en dit in tegenstelling tot veel tijdgenoten die bij voorkeur kastelen en oude monumenten uitbeelden, vooral belangstelling voor het landschap in de Kempen en de mensonwaardige behuizing en leefomstandigheden van haar arme bewoners.

Een groot aantal van deze vaak ontroerende tijdsdocumenten werden door Rombout Nijssen en Raf Van Laere gebundeld en becommentarieerd in het prachtig kunstboek “Een adellijke blik op de Kempen. Tekeningen van Louise Moretus”, een uitgave van de vzw Limburgse Studies.

Dit kunstboek (170 blz.) kost 25 Euro, en kan besteld worden bij Limburgse Studies, Schansstraat 135 te 3850 Wijer (Nieuwerkerken), evenals bij het Rijksarchief, Bampslaan 4 te 3500 Hasselt (☎011-22.17.66) en de Standaard Boekhandel te Hasselt.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
4de Jaargang – September-Oktober 2008

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

Zondag 14 september 2008

MONUMENTENDAG TE WIJER

Heemkunde Nieuwerkerken organiseert een "Monumentenwandeling" doorheen het oude dorpscentrum. Uitgangspunt is de bewoning ervaren op basis van de wegenatlas uit 1845 in vergelijking met de huidige toestand van wegen en huizen.

Vertrek op het gemeenteplein te Wijer te 14 uur. Duur van de wandeling circa twee uur.
Wandelkledij.

Deze monumentenwandeling is gratis. De wandelaars ontvangen de nodige documentatie.

HET OUDE DORPSCENTRUM VAN WIJER IN 1845

Om het paanhuis en zijn geschiedenis te situeren in de dorpskern van Wijer wordt er een detailopname van de wegenatlas uit 1845 afgedrukt op de binnenbladzijde; de toenmalige bewoning en ook het paanhuis is hierop aangeduid. Er bestaat evenwel nog een oudere kaart uit 1745 waarop het paanhuis niet is afgebeeld gezien het toen nog niet bestond..

Het kadasterplan uit 1845 vermeldt alleen de "eigenaars" van de huizen en percelen, en "niet de huurders". Bijgevolg kon er in een huis een huurder wonen zoals het geval was met het paanhuis dat eigendom was van de adellijke familie de Heusch wonende op de Schans, maar uitgebaat werd door huurder Leo Vantilt.

Op bijgevoegd plan is de Schans onmiddellijk te herkennen, gelegen langs de Schansstraat met perceel 19 dat een weide is. Perceel 17 en 18 zijn boomgaarden. Deze zijn gescheiden door de beek (petit ruisseau) die de Schansstraat dwarst, komende van de Opperstraat (aan het huis Tournel) en zo verder langs de Schans doorloopt tot aan de Grote straat waar de beek overwelfd langs het huidige gemeenteplein doorloopt om uit te monden in de beek die vanaf het kasteel komt.

Perceel 8 was ook eigendom van de Schans en loopt achter het gebouw (omgeven met een grote watergracht) door tot een flink stuk in de Schansstraat.

Perceel 7 hoorde toe aan Lambert Liebens, die aan de overkant van de Grote straat woonde (79 tot en met 83). Hij was cafébaas, en burgemeester van Wijer in de periode 1853-1867. Later is dat de huidige hoeve Copis geworden. Op de percelen 82 en 83 op de hoek ligt nu de voormalige café "Carpe diem" van Jetje Lodewijkx (weduwe Emile Copis).

Op de percelen 4, 5 en 6 stond vroeger een mooi lemen huis met twee verdiepingen van de landbouwer Pierre Leunen. Later werd dit bewoond door de veldwachter van Wijer "Tuur de Garde" die eigenlijk Arthur Swinnen heette. Nu afgebroken wordt de grond bebouwd door Paul Martens.

Links op het plan liggen de percelen 85, 86, 87 tot en met 93, nu bewoond door René Motmans. In 1845 waren zij echter eigendom van de familie Gerard Vannitsem en consoorten, die van beroep schrijnwerker was. Via huwelijken en vererven kwam dit goed in handen van Arthur Wilms, die in de volksmond Tuur van Mienus werd genoemd verwijzend naar Dominicus Vannitsem. Zijn zonen waren Emile, en Jefke die met een driewieler met handbediening in heel Wijer bekend was.

Terug naar de kaart van 1845 ligt het paanhuis op de perceelnummers 9, 10, 11 en 12. Merk ook op dat waar 8 staat in 1869 de vroegere schoolgebouwen met

onderwijzerswoning en later gemeentehuis (nu bibliotheek) gebouwd werden.

De percelen 14 en 15 waren eigendom van Jan Vantilt, cafébaas van beroep. Hier stond het oude vakwerkhuis van Lowiske Clemens, waar nu Jos Vervoort /Elza Tournel en dochter wonen. De cartoonist Steven (Wilsens) heeft dit mooie vakwerkhuis nog getekend voor het werd afgebroken.

Het hoekperceel 16 was in 1845 nog eigendom van de gemeente Wijer. Later woonde er Charel Huybrechts en Mathilde Creten; nu is het bebouwd met de woning van de dakwerker Ersa. Tegenover op de hoek met de Schansstraat ligt de vroegere hoeve van Gustaaf Heusdens, nu eigendom van André Poelmans en Maria Degeling; in 1845 worden George Vandevooort en consoorten nog als eigenaar evenals van de percelen 25, 26 en 27 vermeld.

Verder langs de Grote straat liggen de percelen 28, 29 en 30 met in die tijd als eigenaars de weduwen van Gerard Groven en van Jean Vanweerts. Mogelijk lag hier het oude huis van de familie Mekers, waarvan ik Désiré (+1954) de koster van Wijer nog gekend heb. Dit huis werd afgebroken; nu woont er Paul Knapen.

De percelen 32 en 33 zijn in 1845 eigendom van Willem Wiggers; vervolgens waarschijnlijk Emile Bueckers die er een molen en winkel uitbaatte. Nadien komen Gaston Bueckers (zoon) en Bertha met hun café en winkel; alleen de huidige groenten- en fruitzaak ELRO blijft er nog over.

Verderop stond het lemen vakwerkhuis van een zekere Christiaan Francis, een dagloner uit Berbroek die hier blijkbaar eigendom bezat. Ik denk dat dit het huis van Jozef Vanstraelen was. Bekende zonen waren onder andere Ernest, Edmond en Arthur. Nu staat er het huis van Wim de chocolatier van Wijer.

Het volgende huis was dat van Naatje (Donatus) Lenaerts, de vader van Jozef Lenaerts (Jef van Naatje) en Carolientje zijn vrouw.

Tot hier ons plan richting Kozen. Terug naar de omgeving van de éénbeukige dorpskerk die in 1957 nog vergroot werd, en de huidige pastorij die in 1870 onder de befaamde pastoor Pieter-Hubert Creten werd gebouwd. Beide gebouwen hebben op de kaart een andere en kleinere omvang.

Waar de beek onder de Grote straat doorloopt ligt nu de slagerij Vandevelde-Peeters. Zij was voordien eigendom van de slager Jef Motmans-Lambrechts, met er naast het oude huis van de familie Lambrechts; nu verbouwd en bewoond door de familie Kris Motmans. De familie Lambrechts is gekend wegens haar verzetsactiviteiten gedurende de Tweede Wereldoorlog; het bronzen huldemonument aan de kerk verwijst ook hiernaar.

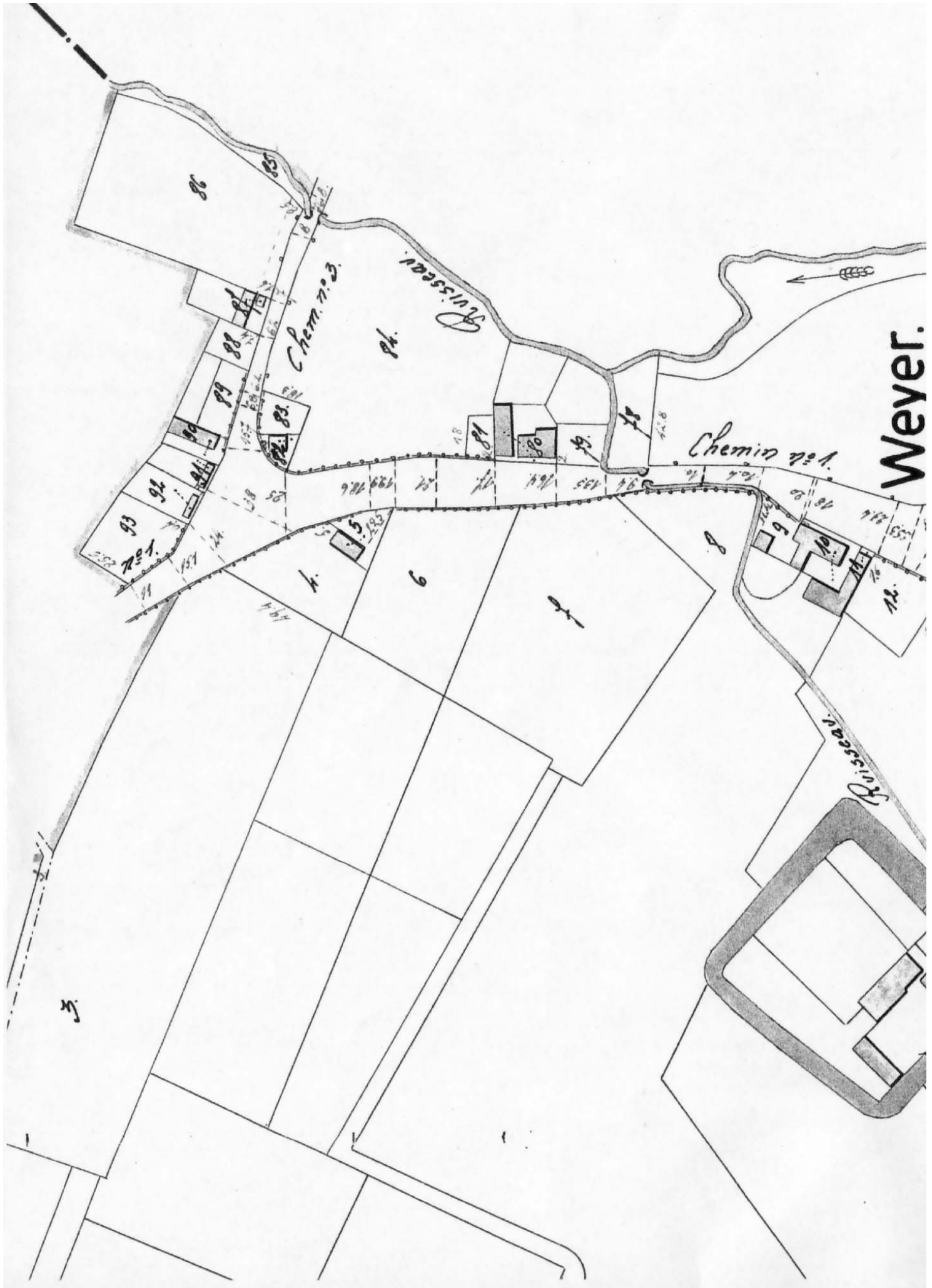
De huidige Marialaan met woonwijk situeert zich op het vroegere perceel 77. Vervolgens perceel 75 met de kerk, het omliggende kerkhof en de achterliggende pastorij. Mooi zichtbaar in zijn oude omschrijving ligt het kasteel omgeven met een grote omgrachting en kleinere vijvers richting "ijskelder" en "Engelse hof". Tot hier mijn verhaal over de omgeving van het paanhuis.

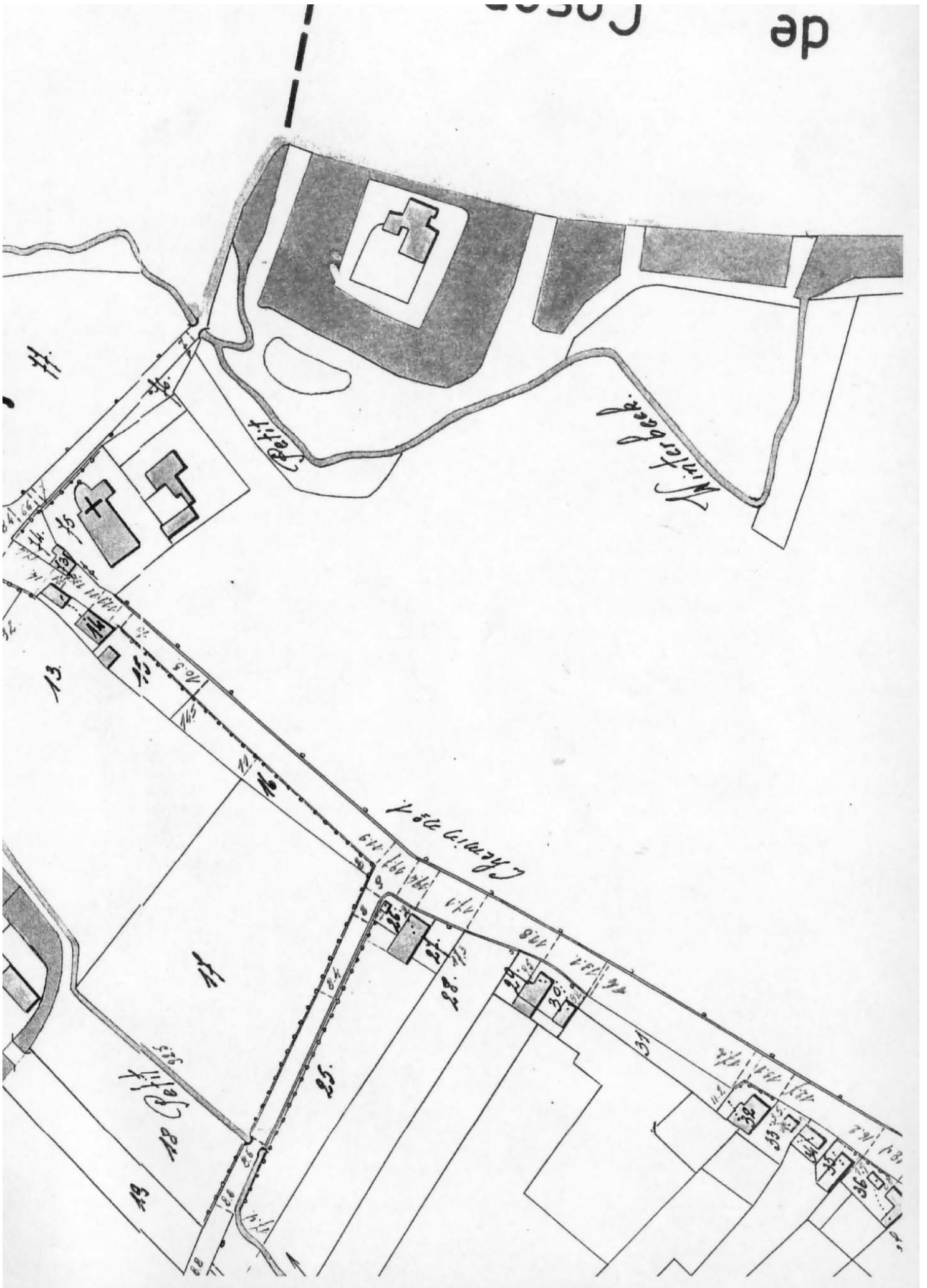

Velen zullen zich nog het huisje van Charel en Mathilde Huybrechts-Creten herinneren, gelegen op de hoek van de Grote straat en de Schansstraat.

Bij gebrek aan een betere foto van het verdwenen paanhuis wordt hier een zicht afgedrukt van de begrafenisstoet van vier leden-oorlogsslachtoffers uit de familie Lambechts die te Wijer begraven werden op 4 december 1944. Links op de foto ziet men het paanhuis, met een bijgebouw in lemen vakwerkbouw. Aan de overzijde schuin tegenover het paanhuis liggen het verbouwde huis Lambrechts en het huis Firmin Knapen. Ook nog zichtbaar is de verdwenen oude kerkhofmuur.

Het is mijn intentie op een gelijkwaardige wijze verschillende oude plannen van Wijer te bespreken en zo de evolutie te schetsen van het verloop van de bebouwing en de eigenaars en eventuele huurders over de periode 1845 tot heden en zo mogelijk nog vroeger.

Opvallend bij zo een kadasteronderzoek is ook dat er oude familienamen uit Wijer verdwenen zijn, en dat er de laatste decennia een enorme inwijking niet alleen het stratenplan en de bebouwing grondig heeft veranderd doch ook het familienamenbestand levendig heeft ingekleurd.

Aanvullende inlichtingen op deze heemkundige bijdrage zijn steeds en van harte welkom.

Denis Heusdens

De Schans draagt het jaartal 1782 in de gevelankers. Het huidige witgeverfde classicistische gebouw was eertijds omgeven met water en voorzien van een ophaalbrug, nodig voor de dorpsbewoners om als "verschansing" te kunnen gebruiken in oorlogstijd.

D O R R E, een crème van een bier

D O R R E, wie, wat en waar?

Wellicht zal u zich nog de geschenken herinneren die door Heemkunde Nieuwerkerken aan de sprekers en organisatoren van onze succesvolle Gouwdag 2008 werden geschonken. Er waren o.a. flessen DORRE bier bij. Omdat ik reeds van velen onder u ook vragen kreeg omtrent dat DORRE bier dat er toen gegeven werd volgt hier nu wat meer uitleg en kennismaking.

Het DORRE bier werd voor het eerst speciaal gebrouwen voor de v.z.w. Sint-Martinus te Dormaal (Zoutleeuw). Deze v.z.w. had er een degustatielokaal waar het bier van het vat werd getapt. Een van de actiefste leden van deze vereniging is een persoonlijke vriend en Binderveldenaar hetgeen in heemkundige context voor ons belangrijk is. Hij stond immers mee aan de brouwketels toen het bier het levenslicht zag.

Ondertussen werd door enkele spijtige gebeurtenissen het proeflokaal in Dormaal gesloten en zag de toekomst voor het DORRE bier er even niet rooskleurig uit... totdat men in Zoutleeuw op de Stedelijke Dienst voor Toerisme van deze sluiting en nakende teloorgang van dit jonge bier hoorde. Men was er zich gelukkig van bewust dat dit bier – een streekspecialiteit – iets speciaals en iets exclusiefs voor Zoutleeuw kon betekenen, en de vraag kwam spoedig om dit bier verder te brouwen en op flessen van 75 cl te bottelen. Enkele brasseries te Zoutleeuw waren onmiddellijk bereid het DORRE bier als een streekbier aan te bieden.

Het DORRE bier wordt in een kleine Oost-Vlaamse brouwerij op ambachtelijke wijze gebrouwen. Men vertrekt van een moederbier waaraan bij het vullen van de vaten een suikersiroop wordt toegevoegd. De vaten gaan dan een vijftal weken de "warme kamer" in zodat er zich een tweede gisting op het vat voordoet. Dit is een delicaat brouwproces omdat men deze tweede gisting zo maar niet onder controle heeft. Maar alles goed gaat wordt er de DORRE geboren, werkelijk een crème van een bier.

Iedereen kan dit unieke bier op het vat degusteren in "de Lakenhalle", in "de 2 Leeuwkes" en in "de Koperen klink" te Zoutleeuw, evenals te Sint-Truiden in "het Speelhof". Flessen DORRE zijn bovendien te koop bij de drankcentrale Thomas te Zoutleeuw.

Het DORRE bier wordt gedronken in eigen merkwaardige glazen. Het meest lijken ze nog op cognacglazen, waardoor men met alle zintuigen van het bier kan genieten. Het DORRE logo op het flesetiket is een Sint-Martinuskarikatuur ontworpen door Frans Van Rompaey onder het pseudoniem SNARf.. Sint-Martinus is de patroonheilige van Zoutleeuw. Bij SNARf geeft hij niet zijn halve mantel weg aan een bedelaar, maar giet hij het DORRE bier rijkelijk in de mond van de sukkelaar. Bovendien zit Sint-Martinus niet op zijn paard maar wel op een tot schommelpaard omvormd biervat (zie het hierbij afgedrukte etiket).

Vanwaar komt nu de naam DORRE? Er zijn op zijn minst drie verklaringen voor. Allereerst komt DORRE van Dormaal, de plaats waar het bier voor het eerst kon gedronken worden. Vervolgens is in Dormaal "nen dorre" ook een persoon die nors kijkt en weinig of niets zegt. Dat verandert echter snel na het drinken van "nen DORRE". Als derde verklaring hoeft men maar naar de kleur van het DORRE bier te kijken; het is een goudgeel amberbier, "d'or", dus...

Hoe smaakt zo'n DORRE nu? De smaak is zeer vol en rijk, in het begin ietwat bitter maar kort nadien een hemelse licht zoete zachtheid die u doet verlangen naar de volgende slok. Het bier loopt als

honing binnen, maar laat u niet verrassen door het forse alcoholgehalte; dit bedraagt niet minder dan 10 à 11% al naargelang de tweede gisting op het vat.

De DORRE is één van de weinige bieren die hergisten op het vat. Het is een zeer moeilijk te brouwen bier, een bier met karakter. Ikzelf ben reeds meermaals aanwezig geweest bij het brouwen; telkens en opnieuw sta ik versteld van het kunnen van de brouwmeester in deze kleine ambachtelijke brouwerij, die ver van alle Inbev toestanden blijft en haar Vlaamse roots niet wil verloochenen.

Ludo Vanrusselt

MET DANK VOOR DE SCHENKING

De heer F.G. Reynders, wonende Kievitstraat 7 te Neerpelt, heeft Heemkunde Nieuwerkerken vier interessante familiefoto's geschonken. Het zijn evenwel zoekplaatjes wat sommige personen betreft. Een foto wordt hier afgedrukt in de hoop bij de kijker herinneringen en herkenningen op te roepen.

De moeder van F.G. Reynders, Mathilde Mulkers (°1890), was een dochter van Franciscus Mulkers, de dorpsmid van Nieuwerkerken, die gehuwd was met Anna-Maria-Berthilia Velaerts. De vader van F.G. Reynders was afkomstig uit Wijchmaal bij Peer. Als soldaat in de Grote Oorlog van 1914-18 ontmoette hij te Gent Mathilde Mulkers die er diende. Na hun huwelijk verhuisden zij naar Neerpelt waar onze schenker in 1927 werd geboren.

Op de foto van de diamanten bruiloft van Franciscus Mulkers in 1928 draagt vader Reynders de kleine F.G. op de arm, links geflankeerd door zijn vrouw Mathilde (2de rij rechts).

Wie herkent wie op deze groepsfoto uit 1928, genomen voor welk café in Nieuwerkerken?

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
4de Jaargang – November-December 2008

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

LIMBURG IN 'T GEWEER,... OOK TE WIJER

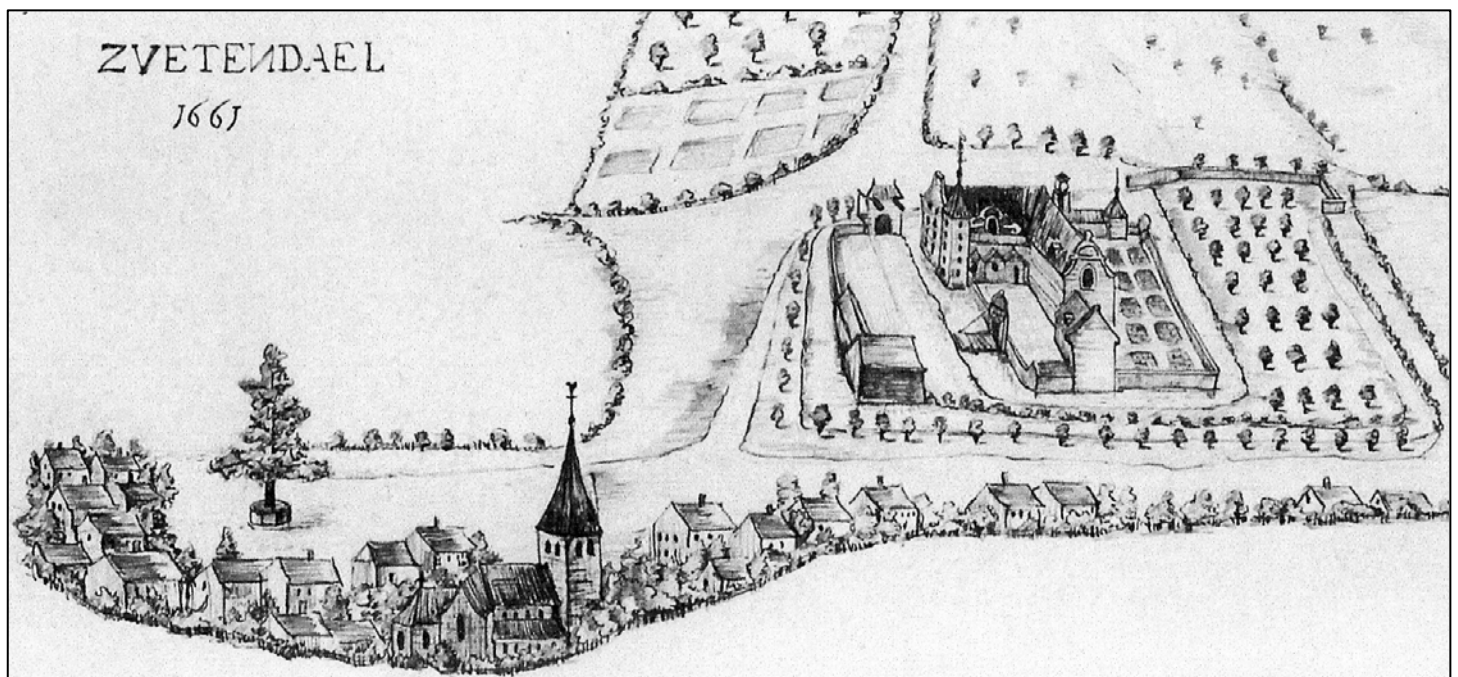
Van 11 oktober tot 14 november 2008 loopt in de Landcommanderij Alden Biesen te Rijkhoven (Bilzen) een interessante historische tentoonstelling onder de sprekende titel "Limburg in 't geweer – Oorlogsleed in het Land van Loon, van Alva tot Napoleon".

Zij werd samengesteld o.l.v. de historici Julien Daenen en Jozef Mertens, en behandelt deze grote krijgsverrichtingen in onze streken op een eerder ongewone wijze. Waar in andere soortgelijke tentoonstellingen de grote historische leiders en gebeurtenissen centraal staan, wordt in dit geval het accent gelegd op de wijze waarop de burgerbevolking de militaire aanwezigheid en oorlogsactiviteiten noodgedwongen moest ondergaan.

Het is een verhaal geworden van ellende en dood gaande van de vele oorlogsbelastingen, brandstichtingen, opeisingen van veestapels en roerend goed tot verplichte soldatendienst en georganiseerde moordpartijen.

Zelfs naar Wijer wordt in deze tentoonstelling in verband met de Tachtigjarige Oorlog als volgt verwezen:

"In het jaar 1631 brak de pest uit te Wijer en maakte vele slachtoffers. Tussen februari en september

Deze tekening uit 1663 van de schans van Zutendaal geeft een idee van de schansen, die vanaf 1581 door de Prins-Bisschop van Luik werden toegelaten.

stierven 56 personen aan die vreselijke ziekte, onder wie de pastoor en een vader met zijn zes kinderen. Vier jaar later, in 1635, werd Wijer overvallen door een bende soldaten onder leiding van een zekere generaal Beck. Het dorp werd beroofd van paarden, koeien en veel andere zaken, samen voor een waarde van meer dan 1000 gulden. We kregen niet de minste hulp of troost van die van Herk-de-Stad, schreef men.”

Dit zijn woorden van onze lokale heemkundige Jef Bonneux in zijn bijdrage over De Schans te Wijer – 1782, uitgegeven door Heemkunde Nieuwerkerken en er nog steeds verkrijgbaar.

Wegens langdurig geruzie (vanaf 1678) over belastingen die Wijer aan Herk-de-Stad moest betalen besliste de Prins-Bisschop van Luik in 1742 om op basis van een nieuwe stafkaart deze geschillen te beslechten. Op deze kaart, die pas in 1747 klaar is, staan de schans, het kasteel en de kerk van Wijer waar zij nu nog staan. Dit is het oudst gekende beeld van onze schans. Wijer had toen een bevolking van circa 200 inwoners verspreid over 42 huizen, genoeg om zich te “verschansen”.

Kortom deze tentoonstelling is ook leerrijk voor een groot publiek, en verhelderend voor iedereen die aan lokale geschiedschrijving geïnteresseerd is. Het schitterend historisch kader dat Alden Biesen blijft krijgt de bezoeker er gratis bij.

De bijbehorende lijvige catalogus (264 blz.) is een nuttig naslagwerk, en leest als een trein; hij kost 25 Euro.

Ludo Raskin

EEN NAKLANK VAN ONZE GOUWDAG

Het Angelus vroeger en nu.

De Gouwdag van 31 mei 2008 bracht ons o.a. in de kapel van het klooster van de Zusters Ursulinen te Herk-de-Stad. Na de rondleiding bij het verlaten van het klooster kon men in de inkomhal een mooi klokje bewonderen, wat bij velen de vraag deed rijzen: “Wat doet zo’n grote klok nu in een kleine inkomhal, en wat was mogelijk haar functie voorheen?”

Het antwoord op deze vraag komt er nu via een e-mail van onze gids Mevr. Leemans en Eerwaarde zuster Overste.

Met deze klok werd jarenlang het Angelus geluid, doch wegens klachten van de burens die hierdoor s’ morgens te vroeg gewekt werden werd ze het zwijgen opgelegd om de vrede te bewaren. Bij nazicht van de bliksemafleider zag men dat de klokverankering het niet lang meer zou volhouden, en werd de klok veiligheidshalve naar beneden gehaald. Op 23 december 1992 is de klok gerestaureerd en in een aangepaste houder geplaatst om een tweede leven als historisch relict te beginnen in de inkomhal van het klooster.

Over de historiek van het Angelus.

De benaming "Angelus" is afgeleid van de Latijnse beginwoorden "Angelus Domini nuntiavit Mariae", met als Nederlandse vertaling "De Engel des Heren heeft aan Maria geboodschapt". In zijn huidige vorm bestaat het Angelus sinds 1571, de tijd van paus Pius V. In de Paastijd wordt het Angelus vervangen door het Regina coeli, dit werd alzo besloten in 1742 door paus Benedictus XIV.

Het Angelus, voluit "Angelus Domini" in het Nederlands "de Engel des Heren" is een katholiek gebed dat van oudsher driemaal per dag werd gebeden: om zes uur s'morgens, om twaalf uur s'middags en om zes uur s'avonds. Het gebed werd aangekondigd door het luiden van een kleine klok, het Angelusklokje. Dit gebeurde niet alleen in de kloosters doch ook in alle parochies werden de gelovigen tot gebed opgeroepen.

Hierbij werden drie slagen op de klok gegeven waarna een aanroep met Weesgegroet Maria werd gebeden. Nog tweemaal volgden drie slagen op de klok met een nieuwe aanroep en Weesgegroet. Tenslotte werd de klok twee minuten geluid en werd een afsluitend gebed gebeden. Waar voorheen de gelovigen hun werkzaamheden stopten om te bidden is deze gewoonte in onbruik geraakt.

Vooraf onze oudere dorpsgenoten herinneren zich het Angelus, en niet alleen als een vroom godsdienstig gebruik. In vele huiskamers hing ook een reproductie van het bekende schilderij "het Angelus" in 1859 geschilderd door de Franse kunstenaar Jean-François Millet (1814-1875), waarop de boer en de boerin devoot hun arbeid op het veld onderbreken voor een gebed. Hij schilderde realistische boerentaferelen waarin vooral de grootsheid van landschap en natuur samen met de eenvoud van de werkende mens centraal staan.

Eddy Cox

DE REPUBLIKEINSE KALENDER (1792 - 1805)

De veldslag bij Fleurus op 26 juni 1794 tussen de Oostenrijkers en het Franse revolutionaire leger bracht de Zuidelijke Nederlanden onder Frans Bewind. Wij werden aangehecht bij het zegevierende Frankrijk hetgeen een grote impact zou hebben op het dagelijks leven van onze voorouders. Meer nog, onze huidige bestuurlijke organisatie is nog volledig geënt op een aantal revolutionaire hervormingen uit die tijd, gebaseerd op de Franse idealen en kernachtig gevat in de begrippen "vrijheid, gelijkheid, broederlijkheid".

De Fransen schaften de middeleeuwse heerlijkheden af; graafschappen, hertogdommen, en bij ons het prins-bisdom Luik verdwenen als staatkundige indeling en werden vervangen door departementen, kantons en gemeenten met zakelijke bestuurders die rechtstreeks rapporteerden aan de hoofdstad Parijs. In hun drang naar centralisatie en bestuurlijke efficiëntie voerden de Fransen "de burgerlijke stand" in met een verplichte aangifte van geboorten, huwelijken en overlijden, hetgeen voordien alleen door de pastoors in hun parochieregisters werd bijgehouden.

Hierdoor was het de Fransen mogelijk niet alleen accuraat belastingen te innen, doch ook de verplichte legerdienst voor jongens in te voeren, de zogenaamde "conscriptie" die met veel protest in onze regio zou uitmonden in de Boerenkrijg. Justitie en procesvoering zou worden bepaald door de invoering van o.a. de "Code Napoleon", en andere wetboeken die nog steeds de basis vormen van ons recht en de werking van onze rechtbanken.

De Fransen gingen in hun drastische breuk met het verleden zelfs zover dat zij onze christelijk geïnspireerde tijdsrekening veranderden in een "Republikeinse Kalender". De toelichting hierover wordt overgenomen uit het Dilserse heemkundig tijdschrift THILESNA (redactie Mathieu Jacobs, die wij hiervoor van harte danken).

De nieuwe kalender zou de Gregoriaanse kalender helemaal van de kaart vegen. De tijdsrekening begint niet meer in het jaar "1", bij de geboorte van Jezus Christus, maar op 21 september 1792 of "1 Vendémiaire an 1", de dag van de uitroeping van de Franse republiek. Deze nieuwe tijdsrekening werd in België ingevoerd op 24 november 1793.

1. Het jaar werd ingedeeld in 12 maanden van 30 dagen met 5 of 6 complementaire dagen aan het einde van het jaar. Nieuwjaar viel dus niet meer op 1 januari maar op 22 of 23 september op de 1ste Vendémiaire.

De maanden kregen nieuwe namen:

- Herfst: Vendémiaire (wijnmaand), Brummaire (mistmaand), Frimaire (vorstmaand)
 - Winter: Nivose (sneeuwmaand), Pluvioise (regenmaand), Ventose (windmaand)
 - Lente: Germinal (kiemmaand), Floreal (bloemenmaand), Prairial (weidemaand)
 - Zomer: Messidor (oogstmaand), Thermidor (hittemaand), Fructidor (fruitmaand)
2. Het decimaal stelsel werd toegepast in de verdeling van de dagen. Een dag bestond uit 10 uren van ieder 100 minuten. Een minuut telde 10 seconden. Deze dagindeling heeft weinig weerklank gevonden.
 3. De week werd vervangen door de "decade" die bestond uit 10 dagen, zodat men niet meer vrij was om de 7 dagen maar om de 10 dagen. Dit stootte op heel wat weerstand.
 - De dagen van de week kregen ook andere namen: Primidi, Duodi, Tridi, Quartidi, Quintidi, Sextidi, Septidi, Octidi, Nonidi, Decadi. Deze laatste dag was de dag waarop men vrij was.
 - De namen van de heiligen op de oude Gregoriaanse kalender werden vervangen door de namen van o.a. kruiden, dieren, werktuigen, en metalen.
Een voorbeeld: 1 Vendémiaire (druif), 2 Vendémiaire (saffraan), 3 Vendémiaire (kastanje), 4 Vendémiaire (krokus), enz.

De Republikeinse Kalender werd ingevoerd in de Burgerlijke Stand vanaf 17 juni 1796, en algemeen verplicht vanaf 3 april 1798. Hij werd geheel afgeschaft op 31 december 1805 zonder enig noemenswaardig spoor achter te laten. Op 1 januari 1806 ging men opnieuw over op de Gregoriaanse kalender.

Het in voeren van de republikeinse kalender had weinig kans op slagen bij een bevolking die sinds mensenheugenis een ander levensritme volgde. Tot zover Mathieu Jacobs.

Heemkundigen en historici die documenten uit de Franse Tijd bestuderen, en opzoekers in verband met o.a. stamboomonderzoek worden geconfronteerd met dateringen volgens de Republikeinse Kalender. Daarom volgt hierna deze tijdsrekening over de veertien jaar van haar bestaan, en omgerekend naar de Gregoriaanse tijdsrekening die wij nu nog hanteren.

REPUBLIKEINSE KALENDER

Bevattende de « primidis » aangeduid met 1,11,21, van de décaden van alle jaren,

Als met de overeenkomstige dag van de Gregoriaanse kalender.

	Vend.	Brum.	Frim.	Niv.	Pluv.	Vent.	Germ.	Flor.	Prai.	Messi.	Ther.	Fruc.
1792/93	01=22 sep	22 okt	21 nov	21 dec	20 jan	19 feb	21 mar	20 apr	20 mei	19 jun	19 jul	18 aug
	11=02 okt	01 nov	01 dec	31 dec	30 jan	01 mar	31 mar	30 apr	30 mei	29 jun	29 jul	28 aug
	21=12 okt	11 nov	11 dec	10 jan	09 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires 1re=17, 2me=18, 3me=19, 4me=20, 5me=21 september</u>											
An II	01=22 sep	22 okt	21 nov	21 dec	20 jan	19 feb	21 mar	20 apr	20 mei	19 jul	19 jul	18 aug
1793/94	11=02 okt	01 nov	01 dec	31 dec	30 jan	01 ma	31 mar	30 apr	30 mei	29 jun	29 jul	28 aug
	21=12 okt	11 nov	11 dec	10 jan	09 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires 1re=17, 2me=18, 3me=19, 4me=20, 5me=21 september</u>											
An III	01=22 sep	22okt	21 nov	21 dec,	20 jan,	19 feb	21 mar	20 apr	20 mei	19 jun	19 jul	18 aug
1794/95	11=02 okt	01 nov	01 dec	31 dec	30 jan	01 mar	31 mar	30 apr	30 mei	29 jun	29 jul	28 aug
	21=12 okt	11 nov	11 dec	10 jan	09 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires 1re=17, 2me=18, 3me=19, 4me=20, 5me=21, 6me=22september</u>											
An IV	01=23 sep	23 okt	22 nov	22 dec	21 jan	20 feb	21 mar	20 apr	20 mei	19 jun	19 jul	18 aug
1795/96	11=03 okt	02 nov	02 dec	01 jan	31 jan	01 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	21=13 okt	12 nov	12 dec	11 jan	10 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 17, 2me= 18, 3me= 19, 4me= 20, 5me= 21 september</u>											
An V	01=22 sep	22 okt	21 nov	21 dec	20 jan	19 feb	21 mar	20 apr	20 mei	19 jun	19 jul	18 aug
1796/97	11=02 sep	01 nov	01 dec	31 dec	30 jan	01 mar	31 mar	30 apr	30 mei	29 jun	29 jul	25 aug
	21=12 okt	11 nov	11 dec	10 jan	09 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires : 1re = 17, 2me= 18, 3me= 19, 4me= 20, 5me= 21 september</u>											
An VI	01= 22 sep	22 okt	21 nov	21 dec	20 jan	19 feb	21 mar	20 apr	20 mei	19 jun	19 jul	18 aug
1797/98	11= 02 okt	01 nov	01 dec	31 dec	30 jan	01 mar	31 mar	30 apr	30 mai	29 jun	29 jul	25 aug
	21= 12 okt	11 nov	11 dec	10 jan	09 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires : 1re = 17, 2me= 18, 3me= 19, 4me = 20, 5me= 21 september</u>											
An VII	01= 22 sep	22 okt	21 nov	21 dec	20 jan	19 feb	21 mrt	20 apr	20 mei	19 jun	19 jul	18 aug
1798/99	11= 02okt	01 nov	01 dec	31 dec	30 jan	01 mar	31 mrt	30 apr	30 mei	29 jun	29 jul	28 aug
	21= 12okt	11 nov	11 dec	10 jan	09 feb	11 mar	10 apr	10 mei	09 jun	09 jul	08 aug	07 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 17, 2me= 18, 3me= 19, 4me= 20, 5me= 21, 6me =22 september</u>											
An VIII	01= 23sep	23 okt	22 nov	22 dec	21 jan	20 feb	22 mrt	21 apr	21 mei	20 jun	20 jul	19 aug
1799/00	11= 03okt	02 nov	02 dec	01 jan	31 jan	02 mrt	01 apr	01 mei	31 mei	30 jun	30 jul	29 aug
	21= 13 okt	12 nov	12 dec	11 jan	10 feb	12 mrt	11 apr	11 mei	10 jun	10 jul	09 aug	08 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 18, 2me= 19, 3me= 20, 4me= 21, 5me= 22 september</u>											
An IX	01= 23sep	23 okt	22 nov	22 dec	21 jan	20 feb	22 mrt	21 apr	21 mei	20 jun	20 jul	19 aug
1800/01	11= 03okt	02 nov	02 dec	01 jan	31 jan	02 mrt	01 apr	01 mei	31 mei	30 jun	30 jul	29 aug
	21= 13 okt	12 nov	12 dec	11 jan	31 jan	02 mrt	01 apr	01 mei	10 jun	10 jul	09 aug	08 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 18, 2me= 19, 3me= 20, 4me= 21, 5me= 22 september</u>											
An X	01= 23 sep	23okt	21 nov	22 dec	21 jan	20 feb	22 mrt	21 apr	21 mei	20 jun	26 jul	19 aug
1801/02	11= 03 okt	02 nov	02 dec	01 jan	31 jan	02 mrt	01 apr	01 mei	31 mei	30 jun	30 jul	29 aug
	21= 13 okt	12 nov	12 dec	11 jan	10 feb	12 mrt	11 apr	11 mei	10 jun	10 jul	09 aug	02 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 18, 2me= 19, 3me= 20, 4me=21, 5 mme =22 september</u>											
An XI	01= 23 sep	23 okt	22 nov	22 dec	21 jan	20 frb	22 mrt	21 apr	21 mei	20 jun	20 jul	19 aug
1802/03	11= 03 okt	02 nov	22 dec	01 jan	31 jan	02 mrt	01 apr	01 mei	31 mei	30 jun	30 jul	29 aug
	21= 13okt	12 nov	12 dec	11 jan	10 feb	12 mrt	11 apr	11 mei	10 jun	10 jul	09 aug	08 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 18, 2me= 19, 3me= 20, 4me= 21, 5me= 22, 6me= 23 september.</u>											
An XII	01= 24 sep	24 okt	23 nov	23 dec	22 jan	21 feb	22 mrt	21 apr	21 mei	20 jun	20 jul	19 aug
1803/04	11= 04 okt	03 nov	03 dec	02 jan	01 feb	02 mrt	01 apr	01 mei	31 mei	30 jun	30 jul	29 aug
	21= 14 okt	13 nov	13 dec	12 jan	11 feb	12 mrt	11 apr	11 mei	10 jun	10 jul	09 aug	08 sep
	<u>ours complémentaires : 1re = 18, 2me= 19, 3me= 20, 4me= 21, 5me= 22 september)</u>											
An XIII	01= 23 sep	23 okt	22 nov	22 dec	21 jan	20 feb	22 mrt	21 apr	21 mei	20 jun	20 jul	19 aug
1804/05	11= 03 okt	02 nov	02 dec	01 jan	31 jan	02 mrt	01 apr	01 mei	31 mei	30 jun	30 jul	29 aug
	21= 13 okt	12 nov	12 dec	11 jan	10 feb	12 mrt	11 apr	11 mei	10 jun	10 jul	09 aug	06 sep
	<u>jours complémentaires: 1re = 18, 2me= 19, 3me= 20, 4me= 21, 5me= 22 september</u>											
an XIV	01= 23 sep,	23 okt	22 nov	22 dec								
1805	11= 03 okt	02 nov	02 dec	31 dec	Einde van de kalender							
	21= 13 okt	12 nov	12 dec	31 dec								

VOORZITTERSWISSEL

Op 14 oktober ging een bestuurswissel door bij Heemkunde Nieuwerkerken. Rombout Nijssen gaf wegens een te drukke agenda de voorzittershamer door aan medelid Eddy Cox. Hij kreeg ruim het vertrouwen van zijn collega's, die tezelfdertijd de uittredende voorzitter dankten voor zijn inzet, en zijn verdere betrokkenheid bij de vereniging.

WIJER 1835,... IN CIJFERS

Uittreksel uit de "Dictionnaire Géographique" van de Provincie Limburg, door Ph. Vandermaelen, uit 1835.

Wijer, kanton Herk-de-Stad, arrondissement Hasselt

Landbouw: Men oogst er granen, voedergewassen, groenten, fruit, hennep (voor weverij), en er zijn bossen.

Huis- en hoevedieren: 16 paarden, 6 veulens, 94 runderen, 20 kalveren, 35 varkens, en 15 schapen.

Bevolking: 431 inwoners.

Huisvesting: 61 huizen, 1 antiek kasteel en 1 landhuis (waarschijnlijk de Schans), en 1 kerk.

Handel en industrie: 1 brouwerij (Paanhuis), en 3 belangrijke pannenbakkerijen.

Wegennet: gemeentewegen Schansstraat, Opperstraat, en Verlaerstraat).

MONUMENTENWANDELING

Een twintigtal deelnemers wandelden op 14 september doorheen het centrum van Wijer, onder leiding van Denis Heusdens.

EEN (ZEER) OUD ERFSTUK

Wanneer men bezig is met in het verleden te spitten moet men ook al eens geluk hebben. En ik denk dat ik kan zeggen dat mij iets plezierigs is overkomen.

Bij een bezoek aan een afstammeling van de reeds geciteerde Lowiske Clemens en Leopold Vantilt (cfr. Leo Vantilt uit het Paanhuis, artikel en foto in onze uitgave mei-juni), toonde deze dame mij een pot (of karaf) waarmee in het Paanhuis te Wijer het bier uitgeschonken werd. U moet zich voorstellen dat het bier in een ton met tapkraan werd bewaard en van waaruit het in deze pot werd overgetapt om in het café in de glazen te worden uitgegoten.

Deze bierpot is een mooie in kleuren beschilderde kan in aardewerk, circa 30 cm hoog en circa 20 cm doormeter op de breedste plaats. Aan weerszijde van de buik van de pot staat een "drinkfiguur" in reliëf: aan de ene zijde een mannetje, aan de andere kant een vrouwtje.

Rekeninghoudend met de tijd dat Leo Vantilt en eventueel zijn vader Renier of/en zijn zoon Leopold cafébaas waren in het Paanhuis is deze grote bierkaraf minstens 150 jaar of ouder.

Heemkunde Nieuwerkerken hoopt deze karaf ooit eens te kunnen tonen op een tentoonstelling.

Voorlopig moet deze foto echter volstaan.

Met dank aan Gilbert Vantilt voor zijn actieve medewerking aan deze ontdekking.

Denis Heusdens

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
5de Jaargang – Januari-Februari 2009

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

100 JAAR LIMBURGS VOLKSLIED

1. Waar in 't brons- groen ei- ken- hout, 't nach- te- gaal- tje zingt;

De Provincie Limburg is in veel opzichten anders dan de overige Belgische provincies. Het is logisch dat iedere bestuurlijke regio onder invloed van haar geografische ligging en haar geschiedenis zich erg verschillend ontwikkeld heeft. Dit is dan ook vaak de oorzaak van vele eerder negatieve clichés en vooroordelen over de anderen. Zo ook met Limburg, doch hierover wil ik het in deze bijdrage niet hebben.

Wat Limburg wel op unieke wijze kenmerkt is een sterke inhoudelijke en grensoverschrijdende binding met Nederlands-Limburg. Deze is niet alleen historisch en taalkundig te verklaren. Vooral de excentrische ligging van de beide Limburgen ten opzichte van het centrale bestuur in de hoofdsteden Brussel en Den Haag, en het al dan niet terechte gevoel hierin vaak miskend te worden, heeft een underdog mentaliteit gecreëerd waardoor beide Limburgen op zichzelf terugplooiden, en hierdoor een sterk Limburg gevoel ontwikkelden. Zie maar naar de recente televotingen omtrent de Stropfabriek te Borgloon en Rekem als mooiste Dorp van Vlaanderen.

Een element dat hiertoe zeker heeft bijgedragen is het semi-officiële volkslied "Waar in 't bronsgroen eikenhout..." dat in beide provincies bij officiële plechtigheden en feestelijkheden stevast gespeeld of met overtuiging gezongen wordt.

Omtrent dit volkslied is er op dit ogenblik veel te doen. Gezien het op 31 januari 1909 voor het eerst werd uitgevoerd als "Limburg, mijn land" wordt dit jaar er het honderdjarig bestaan van herdacht met o.a. een jubileumboek, evenals met een CD waarop tien uitvoeringen zijn opgenomen, gaande van klassiek over pop en jazz tot dixielandmuziek. Het lied, met tekst van de Neeritterse onderwijzer Gerard Krekelberg (1864-1937) en muziek van de Roermondse koordirigent Hendrik Tijssen (1862-1926), ontstond in Nederlands-Limburg n.a.v. de oprichting in 1909 van de "Vereniging tot bevordering van de volkszang in Limburg", en spoedig als aanspreekbaar gegeven overgenomen door de Belgisch-Limburgers.

In april wordt dit alles feestelijk en politiek-strategisch herdacht met een groot volksfeest in West-Limburg. De beide Provinciebesturen hebben met een doordachte imagocampagne immers beslist tot een actievere samenwerking op talrijke maatschappelijke vlakken zoals onderwijs en cultuur, transport, economie en tewerkstelling.

De gelanceerde benamingen "Oost-Limburg" en "West-Limburg" zullen morgen hieraan als nieuwe bestuurlijke entiteit en gestructureerde grensoverschrijdende samenwerking ook op Europees vlak opvallend gestalte geven.

Ludo Raskin.

HET HUIS VAN "TUUR DE GARDE"

Wie het situatiekaartje van het centrum van Wijer bekijkt dat in ons informatieblad van september-oktober 2008 werd afgedrukt ziet de grondpercelen 4 - 5 en 6 liggen, ongeveer tegenover het huidige huis Copis. Hier stond het huis waarin Arthur Swinnen ooit woonde. Hij was waarschijnlijk beter gekend als "Tuur de Garde". Het huis werd in 1974 afgebroken; nu ligt er op die plaats een kriekenplantage.

Het huis op deze mooie foto, die ons welwillend bezorgd werd door Magda Vantilt, zullen vele mensen van Wijer zich nog herinneren. Het was een lemen vakwerkhuis met een verdieping, iets wat niet zoveel voorkwam. Men ziet op deze foto dat er aan de linkerzijde reeds voordien een stuk afgebroken werd; waarschijnlijk stallingen of een loods. Oorspronkelijk, alhoewel wij de bouwdatum niet kennen, was dit huis een landbouwbedrijfje. De eigenaar, volgens het kadaster van 1845, was een zekere Leunen Pieter (Renerus) die een eerste maal getrouwd was met Senden Maria-Gertrudis, en twee jaar later met Vanleeuwe Maria-Catharina. Zijn eerste vrouw stierf waarschijnlijk na de geboorte van het eerste kind in 1821.

Naast verschillende andere kinderen uit het tweede huwelijk was er ook een zoon Leo (°1828 in Wijer, en gestorven in 1861) die in 1857 trouwde met Swennen Carolina. Was zij een familielid van de latere bewoner Arthur Swinnen? In ieder geval had Leo ook een broer Joannes-Baptist Leunen (°1831/+ 1900 in Wijer). Hij zorgde voor de familie Leunen die later op de Dennenbosstraat woonde, en waarvan onlangs Désiré (Reeke) Leunen overleed; zijn zus Florentine leeft nog en woont in het laatste huis van de zijstraat aan bakkerij Deferm in de Opperstraat.

Wanneer wij nog even terug naar de foto kijken zien we links van het huis het ijzeren hek dat de weide van Copis afsloot, en nog korterbij zien we reeds het lage straatmuurtje van de weide langs de jongensschool. Hierop staan nu twee gebouwen: de voormalige bakkerij van Carlo Verboven evenals een aanpalend nieuw woonhuis.

Op de achtergrond van de foto zien we vervolgens het huis van Emile (en Jefke) Wilms, met daarnaast (rechts doch niet meer zichtbaar) de smidse van Louis Bogaerts. Nu staat daar de prachtige woning van de familie René Motmans-Windmolders.

Het is mogelijk dat in het huis van Tuur de Garde ooit les werd gegeven aan de kinderen van Wijer; onderwijzer Marcel Maes woonde er tot aan zijn dood. Het is alleszins een feit dat Arthur Swinnen een eerste maal getrouwd was met Pelagie Maes, de dochter van Marcel Maes, die onderwijzer was in Wijer van 1869 tot 1895. Arthur Swinnen werd geboren in Stevoort in 1888 en Pelagie Maes in 1890 in Wijer. Arthur werd tot veldwachter in Wijer benoemd op 26-3-1927 in opvolging van Martin Dekens, en ging met pensioen op 1-3-1953. Zijn opvolger was Karel Velaers: eerst als hulpveldwachter (31-11-1953), vervolgens en voltijds tot veldwachter (14-5-1958). De nieuwe jongensschool werd gebouwd in 1870, onder pastoor Creten. Arthur trouwde nog een tweede maal met Julie(ke) Stiers; hij leefde nog in 1971 aangezien hij volgens informatie van Paul Pollaris-Velaers toen nog op de kieslijsten voorkwam.

In een volgende aflevering wordt de geschiedenis, de beschrijving en de bewoning van de oude huizen in de Schansstraat en de Verlaerstraat te Wijer verder gezet.

Denis Heusdens

SCHUTTERIJEN IN NIEUWERKERKEN – ERFGOEDDAG 26 APRIL

Het is een traditie geworden dat Heemkunde Nieuwerkerken jaarlijks naar aanleiding van Erfgoeddag in één van onze deelgemeenten een tentoonstelling houdt over een aspect uit het verleden van onze gemeente. In 2009 is het thema van de Erfgoeddag 'Vriendschap'.

Onze vereniging toont die dag een aantal voorwerpen die de geschiedenis van de schutterijen in onze dorpen illustreren. De schutterijen zijn de oudste verenigingen van vrienden in onze dorpen. Zowel in Binderveld, in Kozen, in Nieuwerkerken als in Wijer bestonden er tot nog niet eens zo lang geleden boogschuttersverenigingen waarvan de leden geregeld bijeenkwamen om hun hobby te beoefenen en vervolgens het glas te heffen.

Aan de hand van voorwerpen, waaronder een prachtige achttiende-eeuwse zilveren schutterskraag, en een negentiende-eeuwse processievaandel van een schutterij, en van archiefstukken uit een ver en minder ver verleden, wordt getoond hoe het er in deze oudste Nieuwerkerkse sportverenigingen aan toe ging. Personen die nog voorwerpen, documentatie, foto's of andere zaken i.v.m. onze schutterijen bezitten mogen altijd contact opnemen om onze tentoonstelling aan te vullen. (Tel. 011/58.25.06).

De tentoonstelling van ons schutterijverleden gaat door in het gemeenschapshuis in Kozen, op 26 april 2009. De deuren gaan open om 10 uur, en wie er zo vroeg al bij is kan met ons het glas heffen. Om 18 uur sluiten we de zaal weer af.

Rombout Nijssen

OMTRENT STRO

In de hierna volgende bijdrage beschrijft Jean Thomas het gebruik van "stro" als een alom aanwezig gegeven in het dagelijks leven op het dorp, zoals het vaak vijftig jaar geleden ook nog in Nieuwerkerken het geval was.

Niet alleen werd het stro dankbaar aangewend als hulpmiddel bij zeer veel bewerkingen, doch ook als grondstof voor allerhande activiteiten. Meer nog, het stro verrijkte toen ook het taalgebruik met nu bijna vergeten benamingen, die in deze bijdrage van Jean Thomas een verklaring krijgen.

Stro is een begrip van alle tijden dat evolueerde in de loop der jaren. De heilige Ambrosius wordt als patroon van de imkers ook vandaag nog met een uit stro gevlochten ronde bijenkorf afgebeeld, in plaats van de tegenwoordig gebruikte praktische houten kisten. Ook nu nog wordt er gesproken over bijvoorbeeld een "stroman" als een persoon achter de schermen bij een openbare verkoop, die mogelijk met een "strohoed" op zijn hoofd en gezeten aan een cafétafeltje zijn cola drinkt met een "strootje".

Het hergebruik van stro in de bouwsector is dan weer actueel. Waar men vroeger stro gebruikte als bindmiddel in lemen muren evenals als dakbedekking zijn er nu alternatieve huizenbouwers die strobalen op elkaar stapelen om gevat in een houten constructie als buitenmuren te dienen. Naar verluidt zouden deze muren vooral een onvermoede isolerende kwaliteit bezitten, hetgeen in het ruime energiedebat vernieuwend en hierdoor belangrijk is.

Stro in de huizenbouw,... waar is de tijd dat het militaire Kamp van Beverlo, door koning Leopold I vanaf 1835 er uitgebouwd, wegens zijn met stro bedekte daken nog lange tijd het "strooiendorp" bij Leopoldsburg werd genoemd.

Het Franstalig Jekerkanton Eben-Emael, dat bij de vastlegging van de taalgrens in 1962 van Limburg naar de provincie Luik werd overgeheveld in ruil voor de Nederlandstalige Voerdorpen, kende tot het einde van de 19de eeuw met zijn semi industrieel strohoedenvlechtwerk een bloeiende huisnijverheid. (LR)

Van graankorrel tot Strowis-Vrijwis-Weip en ander gebruik van "Stro".

Waar je nu in een dorp moet zoeken om een boer te vinden was in onze kinderjaren immers iedereen een beetje boer; kasteelheer, grote boerderijen, boer met een paard, koeboer, geitenboerke (de geit was de melkkoe van de kleine man). En een paar varkens, kippen en konijnen had iedereen.

Iedere huisvader bewerkte een stukje grond meestal eigendom van de kerkfabriek, C.O.O. nu O.C.M.W. of de kasteelheer. Graan en patatten, bieten, rapen en wat groenten was meestal eigen kweek. Grondbewerking gebeurde met paard (en), ploeg, cultivator en eg. Een ezel, zelfs een koe was het trekdier en de kleine man gebruikte zijn schup, hak en houten eg die hij dan maar zelf trok.

Nieuw plant- of zaaigoed, meststoffen en onkruidbestrijdingsmiddelen kende men niet of... kon men niet betalen. De kwade hand en de vuile lucht waren bekende benamingen voor ziekten en plagen die dikwijls zorgden voor kleine oogsten. Als bemesting gebruikte men stalmest evenals de... beerput met de uitwerpselen van mens en dier. Onkruid-bestrijding gebeurde met de schoffelmachine (benet) voor paard of hand, een hak, schoffel, distelgee of de sikkel van konijnenvoeder halende huismoeders.

Oogsten deed de kleine boer met de pik (zicht genoemd), en het gepikte graan samenbinden met een band van stro was werk voor moeder de vrouw of de groter wordende kinderen. Grotere boeren hadden een pikmachine die kon pikken en binden met koord getrokken door twee of meer paarden

en kleinere boeren gebruikten wel eens een omgevormde maaibalk getrokken door een paard en binden met de hand.

Opzetten in "mantels" was 9 of 10 schoven koren tegen elkaar en boven samenbinden, en voor tarwe, haver en gerst waren het 7 schoven en niet samenbinden. Kleinere kinderen die mee naar het veld trokken genoten van de schaduw van een mantel, en als het nodig was borstvoeding ter plaatse. Bij droog weer kon men na 2 à 4 dagen inhalen, bij nat weer begon het graan te kiemen en moesten mantels verplaatst worden. De grote boer beschikte over een grote wagen met houten wielen, ijzeren velg en getrokken door 2 of 4 paarden; de kleine boer gebruikte de lange kar of de kipkar (boddelkar) met hoogsels, en het paardloze boerke was veroordeeld tot de kruitwagen of droeg de mantel samen gebonden op de rug.

Een dorsmachine werd bij grotere boeren aangedreven door een paard dat buiten rondjes liep. Later kwam een elektrische dorsmachine waar men de losgemaakte schoven vooraan moest insteken en het stro werd achteraan afgeraapt. Het graan dat op de grond viel werd nadien gezuiverd. Nog later kwamen de loonwerkers met een grote dorsmachine en tractor, gaande van boer tot boer, die het graan zuiverde en opving in zakken en het stro in bussels bond met een koord. Vanaf de jaren 1950 verscheen de "pikdorser" in het veld, zoals we hem nu nog veel verbeterd kennen. Tot na de oorlog 40-45 hoorde men regelmatig het geluid van de "dorsvlegel"; dorsen gebeurde met de hand en het stro werd dan samengebonden met een band van stro. Het graan werd vervolgens gezuiverd met de wanmolen.

Graan ging dan naar zolder of handelaar om later met kar, kruitwagen (met of zonder trekhond) of fiets naar de molen te worden gebracht om te laten malen en te gebruiken om brood te bakken en of te dienen als voedsel voor de dieren.

Stro voor alle gebruik.

Stro had enorm veel bestemmingen. Voor het grootste deel diende het als voeding of als strooisel voor de dieren. Maar ook wij sliepen in onze kinderjaren op een matras gevuld met het liefst haverenstro; haverenkaf diende als vulsel voor de kindermatras.

Voor "strowis" en voor "finkelhout"zorgen was meestal kinderwerk. Een bundeltje stro, een arm dik 20 cm lang en samengebonden met een bandje van stro is een "strowis" en "finkelhout" waren meestal gebroken kleine takjes die moesten dienen om elke dag de stoof aan te steken. De twee werden samen in een korfje of emmer kort bij de stoof gezet om de dag erna de "stoof" aan te steken. Gas- en elektrisch vuur kenden we niet dus moesten de soep, de patatten en de was- en varkensmarmiet gekookt worden op de stoof en het weinige krantenpapier dat in een gezin kwam diende meestal als "W.C." papier.

Een "Vrijwis" diende als verbodsteken en was een strowis op een lange stok van ongeveer 1,5 m lang die op de bieten, de aardappelen, de klaver en het graan of weiland goed zichtbaar gestoken werd met als betekenis: "Verboden dit land te betreden".

Een "Weip" was een strowisje met wat meer werk, een kinderarmpje dik, zuiver lang stro, dubbel geplooid en samengebonden 3 à 5cm van de top en beneden wat breder uit elkaar en lengte van een oude Vlaamse dakpan, dienstig om tussen de pannen te leggen om te voorkomen dat er tocht en poedersneeuw op de zolder terecht kwam. Weipen zorgden voor een beter gesloten dak, maar het brandgevaar werd groter en de brandverzekering voor

een weipen dak was hoger.

Waar nu het rusthuis St Jozef staat noemden de ouderen "de Panhoven" omdat er vroeger een pannbakkerij actief was. Lemen huizen ruimden plaats voor bakstenen huizen en die bakstenen werden ter plaatse gebakken met stro als aanmaakmateriaal om vuur in de oven te krijgen.

"Stromat-dakgoten" en verharde koer was enkel voor kastelen, kerken en kloosters. De rest waren meestal lage lemen huizen met een ver overstekend dak om de muren droger te houden. Tegelijkertijd was er plaats tegen de muur om hout te laten drogen dat men in de winter in bos en weiland (wortels van kanadabomen) ging halen. Onder het dak hingen struikbomen, zaadstengels van biet- raap en groentenzaden, en tijdens de oorlog.... tabak. Een plat gebonden strobussel van een knie dik en een deur breed werd tegen de deur gelegd om te dienen als "voetmat" en in de winter als "tochtmat".

Stro en hooimijten afdekken gebeurde met "strovlaggen", panlatten of rechte staken uit het bos op een meter van elkaar, daarop een laag van twee à drie cm dik lang zuiver stro, terug een panlat of staak er op genageld of gebonden en het was een vlag die men schuin en met behulp van gescherpte stokken op de schuine kant van de mijt bevestigde waardoor die stro- of hooimijt droog bleef.

"Stro branden". Voor de zondagnoen werd een soepkip of vethaantje onthoofd, geplukt en gebrand met stro om dan verder te zuiveren. Elk dorp had zijn varkensslachter die varkens aan huis kwam slachten. Eens gekeeld werd het varken met stro gebrand om het haar te verwijderen en gemakkelijker te schrabben, scheren met het slagersmes en vervolgens open te snijden, te zuiveren en in twee helften te verdelen. Varkenshelften kwamen in kelder of in een koele ruimte terecht gelegd op stro om de dag erna versneden te worden. Nadien werd het varken in de kuip ingezouten.

Een wespennest in tuin of grachtkant of land werd met de schup uitgestoken en dan uitgebrand met stro. De uitbrander kreeg meestal veel wespenteken.

Konijnen werden het vel afgestroopt en het vel werd opgevuld met stro, om eens gedroogd verkocht te worden aan de voden- of vellenman.

Bewaarruimte voor appel, peer, aardappel, biet, knolselder enz. noemde men "silo's". Een silo was een greppel waarin men het fruit of groente afdekte met stro (onder en boven); dit gebeurde voor de properheid en om een grondsmak te voorkomen of te verminderen.

Pas geboren runderen werden "droog gewreven" met stro.

De groentenboer zaaide rode, witte, en savooikool in augustus om ze in de winter "af te dekken" met stro en ze in 't voorjaar uit te planten.

Kerstnacht. Er moest stro voor elke staldeur staan, voor het geluk in de stallen zegt de ene. Maar een ander zegt om te herdenken dat Christus geboren werd in een stal met stro tussen os en ezel en in "een kribbe gevuld met stro".

Sterappel (binnerooi genoemd) kreeg zijn rode kleur op en onder de schil door hem te bleken. Bleken is appelen uitstrooien op een laag stro in een weiland; regelmatig ging men de appels draaien.

Een dubbele flup (peer) die enkele dagen in een stromijt gerijpt was smaakte dubbel zo lekker.

Om een planken keukentafel kraaknet te houden gebruikten onze voorouders een handvol wit zand, bruine zeep, water en een strowis als "schuurborstel".

Warme voeten... er bestond geen beter middel dan klompen kopen één maat te groot, en opvullen met stro van haver.

Kieskeurige jonge dochters konden wel eens ontwaken met een "strooien" man aan de voordeur, of aan de peren- of notenboom vlak in hun buurt.

Gedurende de oorlog '40-'45 strooiden de Duitse soldaten wat stro over de gevangenisvloeren in o.a. de Dossin Kazerne te Mechelen waar men vooral Joodse gevangenen (mannen, vrouwen, kinderen)

verzamelden om als dieren in propvolle beestenwagens op wat stro gelegen, en met weinig eten en drinken per trein naar de vernietigingskampen gebracht te worden.

Stro was onmisbaar in het dagelijkse leven in een dorp als het onze en tot de jaren '50 was het bewerken van grond, graan en stro voor 75% handenarbeid.

Naast het bewerken van de grond moesten onze ouders hout halen in het bos of in de fruitweide of de doornhagen om de oven te stoken en zo brood en taart en dikwijls ook vlees te bakken of te braden. De was- en varkensmarmiet evenals het eten kookte men op de stoof; wassen gebeurde met de hand zonder wasmachine, en voor verplaatsingen was er de fiets, tenminste wie er een had en anders te voet.

Iedereen kende iedereen, en een weg naar kerk, winkel of stad is met twee of drie al babbelend, luisterend, lachend of kijkend maar half zo lang.

Wij genoten van de vrijheid in volle natuur, voetbalden tussen de koeien in de wei, zochten vogelnesten in haag en bos, vingden visjes in de beek, pikten appels, peren, pruimen of kersen, verloren onze klompen of scheurden ons broek als de fruitboer ons betrapte, aten een raap in het veld en trokken in groep te voet al spelend, lachend, plagend soms vechtend naar school, want schrik voor auto's of fietsers moesten we niet hebben.

Nieuwe kleding werd gekocht op "de was"; nieuwe kledij werd te groot gekocht om afgedragen te worden door de jongere broer of zus met vaak verstelde knie- en gatlapen. Vaak waren de kleren ook te klein, en toch waren we misschien

meer tevreden dan nu. We hadden niet veel maar kenden iedereen, soms nog beter met zijn bijnaam. Onze kinderen en kleinkinderen hebben nu oneindig veel meer rijkdom en comfort, maar wij hadden de vrijheid in volle natuur te leven en wij genoten er van omdat we heel ons dorp kenden. Onze kinderen en kleinkinderen kennen nog weinig dorpsgenoten, en hebben er elke dag minder en minder contact mee.

Al is onze welstand enorm verbeterd en hebben wij allemaal een herenleven, vergeleken met 50 tot 75 jaar terug, is er spijtig genoeg veel minder vrijheid, vriendschap, verstandhouding, behulpzaamheid en contact met burens en dorpsgenoten.

Jean Thomas

BIJ HET HEENGAAN VAN PATER EDGAR CUYPERS (1919-2008)

Beste vrienden,

Vandaag leven er gevoelens van gemis en rouw omdat Pater Edgar er niet meer is. Ik mag terecht zeggen dat veel mensen, zowel hier als in Congo, hem missen. Want, al werkte hij in Afrika, toch was hij altijd in Nieuwerkerken aanwezig. De pater hield immers nauw contact met de mensen van zijn geboortedorp. Hij schreef enorm veel brieven, zo veel zelfs dat we vermoeden dat hij er bijna iedere avond eentje heeft geschreven.

Het viel ook op dat, naarmate de zomer naderde, de mensen ieder jaar opnieuw vroegen of pater Edgar in vakantie kwam, en wanneer en of hij met de kermis al hier zou zijn. En de laatste jaren kwam meer en meer de vraag of hij niet in Nieuwerkerken zou blijven. Die verbondenheid kan alleen maar verklaard worden door een vrij intens contact via briefwisseling. En die laten verloren gaan zou voor onze heemkundige kring mogelijk een grote nalatigheid betekenen...

Heemkunde Nieuwerkerken wil aan het inventariseren en bewaren van een archief omtrent de missiearbeid van pater Edgar en zijn verbondenheid met zijn geliefd geboortedorp volle medewerking verlenen aan de Missiegroep Nieuwerkerken, die hiertoe een doeltreffende strategie zal uitwerken.

Alleszins wordt er via deze weg een oproep gedaan aan alle dorpsgenoten die met pater Edgar ooit correspondeerden om deze briefwisseling intussen zorgvuldig te bewaren.

Omer Vanstraelen

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
5de Jaargang – Maart-April 2009

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ZONDAG 26 APRIL – ERFGOEDDAG – SCHUTTERS-GILDEN

In het buurthuis Ter Cose gaat van 10 tot 18 uur een tentoonstelling door over de handboogschuttersgilden in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer,

met voorwerpen zoals oude documenten, vaandel, schutterkragen, pijl en boog, foto's...

Toegang gratis – Een publicatie is beschikbaar.

Erfgoeddag in het teken van de handboogschuttersgilden

Het brede thema "vriendschap" waarop de Erfgoeddag 2009 in Vlaanderen inhaakt staat in Nieuwerkerken in het teken van de vroegere handboogschuttersgilden in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

Schuttersgilden mogen op de dag van vandaag niet alleen als folkloristische verenigingen bekeken worden, verwijzend naar het nu nog jaarlijks kleurrijke en vriendschappelijke Oud-Limburgs Schuttersfeest waar Belgisch- en Nederlands-Limburgse gilden elkaar om "den ouwe Limburger" bekampen. De schuttersgilden moeten vooral gezien worden als historisch erfgoed, en als dusdanig zijn zij de oudste verenigingen in de dorpsgemeenschappen met een stamboom van meerdere eeuwen. In het gemeenschapsleven geven zij hun rijke geschiedenis door aan het nageslacht, en staan zij nog steeds model voor dienstbetoon en "vriendschap".

Geschiedenis.

De schutterijen vinden hun oorsprong in de stedelijke milities die instonden voor de verdediging van de gemeentelijke vrijheden en de bescherming van de burgers en hun have en goed. Zij ontstaan vanaf de 13e-14e eeuw en evolueren van een militaire structuur naar een vorm van geprivilegieerde burgerwacht in dienst van de overheid. Op de buiten worden de schuttersgilden ingeschakeld om de eigendommen te beschermen tegen dievenbenden en ander rondzwervend gespuis, en vaak ingeschakeld bij ongeregelde heden en plechtigheden. Dit laatste is vooral het geval vanaf de 17e eeuw wanneer de schuttersgilden evolueren naar een vorm van openbare dienstverlening aan de gemeenschap. Hun organisatie en werking (ook "caemere" genoemd) wordt met goedkeuring van de lokale kasteelheer gestructureerd in reglementen (ook "caerte" genoemd).

De Kerk omarmt op haar beurt deze burgermilisie zoals zij met alle verenigingen doet, en kent haar reeds vroeg als patroonheilige Sint-Sebastiaan toe. Deze Sebastiaan is gekend als een lijfwachtofficier van de Romeinse keizer Diocletianus; hij wordt in 288 om zijn christelijk geloof

gemarteld en met pijlen doorzeefd. De herdenking van zijn kerkelijke feestdag op 20 januari is jaarlijks een belangrijke verenigingsactiviteit. De begeleiding van het H. Sacrament in de processies is ook een voorrecht van de schuttersgilde.

In 1795, gedurende de Franse overheersing, worden de schuttersgilden wettelijk ontbonden. Na de val van Napoleon in 1815 stimuleert de Nederlandse koning Willem I in onze regio's door een bewuste restauratiepolitiek o.a. ook de heroprichting van schuttersgilden, nu echter als een loutere folkloristische verwijzing naar het kleurrijke feodale verleden. Na de Belgische onafhankelijkheid in 1830 worden eveneens schuttersgilden (her)opgericht in het kader van het creëren van een eigen Belgische geschiedenis en een nationaal bewustzijn.

De hoofdvogel afschieten.

In de loop der tijden evolueert de bewapening van de gilden van handbogen, over kruisbogen tot geweren (buksen) die in voege kwamen na de toepassing van het buskruit midden 14e eeuw. Op het huidige Oud-Limburgs Schuttersfeest wordt nog steeds met zware buksen geschoten.

Schieten op de "staande wip" in de zomer is de oudste discipline. Een raster wordt bezet met objecten gaande van houten blokjes tot met pluimen versierde vogels (gaaïen). Deze raster wordt als doel op een schietboom geplaatst. De oppergaai of de hoofdvogel afschieten levert de koningstitel op voor één jaar, en geeft het recht gedurende dat jaar de "schutterskraag" met zilveren vogel en breuken, waarop de namen van zijn voorgangers, te dragen in processies en op andere feestelijkheden. De "liggende wip" wordt vooral gebruikt gedurende de wekelijkse schietwedstrijden en oefenstonden; het raster ligt dan horizontaal. De handboogschutters gebruiken eveneens als doel ronde schietschijven, gemaakt van stro.

Het "koning schieten" op pinksterzondag of –maandag is het hoogtepunt in de jaarwerking, en een populair publieksgericht moment. De wekelijkse schietwedstrijden maken als vriendschappelijke ontmoetingen echter de kern uit van een hecht verenigingsleven.

Schuttersgilden in Nieuwerkerken.

Zowel Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken als Wijer hebben ook hun handboogschuttersgilden gekend. Ondanks hun geschiedenis nog niet grondig is onderzocht blijkt uit de hierna volgende bondige beschrijving hun ver verleden. In Binderveld bestaat de gilde reeds begin 16e eeuw, in Kozen en Nieuwerkerken vanaf midden 17e eeuw, en Wijer midden 18e eeuw.

In een beperkte tentoonstelling wordt naar hun boeiende geschiedenis verwezen, gestaafd met oude documenten, zilveren schutterskragen, een schuttersvaandel en oude foto's.

Heemkunde Nieuwerkerken wil met dit initiatief ook een aanzet geven tot een eerste inventaris van alle reglementen en diverse archiefstukken zoals ledenlijsten, kasboeken, foto's en krantenknipsels, alles wat maar enigszins herinnert aan de nu verdwenen oude gilden. Belangrijke voorwerpen zijn de zilveren schutterskragen, vaaudels en bogen; ook de schuttersverhalen die nog leven bij een aantal oudere gildenbroeders leveren interessante gegevens op. Zij kunnen een grote bijdrage zijn aan de mondelinge geschiedschrijving over het verenigingsleven in onze gemeente.

Ludo Raskin

In de lino­sne­de "De schutter" (1934), van de Antwerpse graficus Henri Van Straten (1892-1944), komen alle elementen uit het populaire "koning schieten" aanbod. Onder de bewonderende blik van een jonge schoonheid pronkt de nieuwe schutterskoning, gewapend met zijn kruis­boog en bekleed met de zilve­ren schutterskraag. Typisch in zijn omkadering zijn ook de schietschijf, de gaai en het vaandel met Sint-Sebastiaan, alles gekaderd in een typisch Vlaams dorpsgezicht.

BINDERVELD

Patroonheilige Sint-Sebastiaan, houten beeld bewaard in de parochiekerk van Binderveld.

Wat de ouderdom van de "handboogschuttersgilde Sint-Sebastiaan" van Binderveld betreft is er het reglement (ook "de caerte" genoemd) uit 1769, dat in de periode 1815-1830 door de toenmalige burgermeester Wouters werd overgeschreven in een register (nu nr. 150 archief Binderveld) in het Rijksarchief te Hasselt). Het geeft ons een goed inzicht in de datering, organisatie en werking van deze schuttersvereniging.

Wat de ouderdom betreft bekrachtigt dit reglement uit 1769 een nog vroegere "caerte" uit 1506, die door de toenmalige Heer van Binderveld, Hendrik van Grevenbroek, op 18 mei 1506 werd bevestigd. Deze oudst bekende goedkeuring werd naargelang de opvolging door de kasteelheren herhaald o.a. in 1565, 1621, en 1658. Rijksarchivaris Rombout Nijssen heeft dit reglement (bestaande uit 41 artikelen) in 2001 gepubliceerd, en uitgebreid toegelicht. In 1825 werd het oude schuttershuis afgebroken om plaats te maken voor de nieuwe gemeenteschool. De schuttergilde bestond toen

nog ondanks de afschaffing van de gilden in 1795, na de Franse Revolutie. Wettelijk was

het schuttershuis toen in feite reeds overheidsbezit. In Binderveld echter werd een overeenkomst gemaakt waarbij de schuttersgilde afstand deed van rechten en hierdoor het eeuwige recht verkreeg om in de school een vergaderlokaal te gebruiken.

De schutterskraag met zilveren vogel is gelukkig bewaard gebleven, nu in privaatbezit. De 35 zilveren platen dragen de namen van schutterskoningen vanaf 1714. Dank zij Valère Grauwels is deze schutterskraag nu gedetailleerd gefotografeerd, wat een verdere bestudering o.a. ook wat familienaamkunde betreft mogelijk maakt.

In de kerk wordt er een houten Sint-Sebastiaan bewaard. De toenmalige kasteelheer Louis de Succa (1795-1833) die in onmin leefde met het gemeentebestuur en de dorpsbewoners, ondermeer omtrent het gebruik van de kasteelkapel als parochiekerk, gooide ooit op tergende wijze deze Sebastiaan in 1827 in zijn visvijver.

Schutterskraag met 35 zilveren breuken (in privaat bezit).

KOZEN

Over de "handboogschuttersgilde Sint-Sebastiaan" van Kozen schreef de lokale heemkundige Jef Bonneux (+) in zijn publicatie "Het Koetske" (uitgegeven in de lente van 1997) bondig het volgende:

"Volgens een brief van 10 maart 1911 werd het oude vaandel door de Sint-Sebastiaansgilde geschonken aan het Provinciaal Museum te Hasselt (museum ondertussen opgeheven, vaandel bestaat niet meer). Dit vaandel in natuurzijde met het jaartal 1651 had de gilde waarschijnlijk gekregen van de Edele Heer Arnold de Kerckhem, Heer van Kozen en wonende op het kasteel van Wijer. Ook bestond er een "breuk of schutterskraag", met zes zilveren platen met de jaartallen 1631-1642-1685-1730-1749 en 1839 erop en ook nog twee nieuwe zilveren platen uit het jaar 1904. Deze breuk werd in het jaar 1995 tentoongesteld te Bokrijk in de oude pastorie van Schriek. Het Provinciaal Openluchtmuseum is waarschijnlijk in het bezit van die breuk gekomen via de gemeentesecretaris van Kozen. Deze schuttersgilde heeft standgehouden tot aan de tweede wereldoorlog, want ik weet nog dat de schuttersbaan opgesteld stond, achter in de hof van Het Koetske, waar men 's zondags na de middag met pijl en boog kwam schieten".

In het najaar van 2008 werd deze herberg - afspanning afgebroken. Zij fungeerde vooraleer Kozen een eigen behuizing had ook als gemeentehuis; hiermee is weer een van de belangrijke historische relictten uit de geschiedenis van Kozen voor het nageslacht verdwenen.

Uithangbord van de herberg 'Het Koetske', verenigingslokaal met schietstand, afgebroken in 2008.

NIEUWERKERKEN

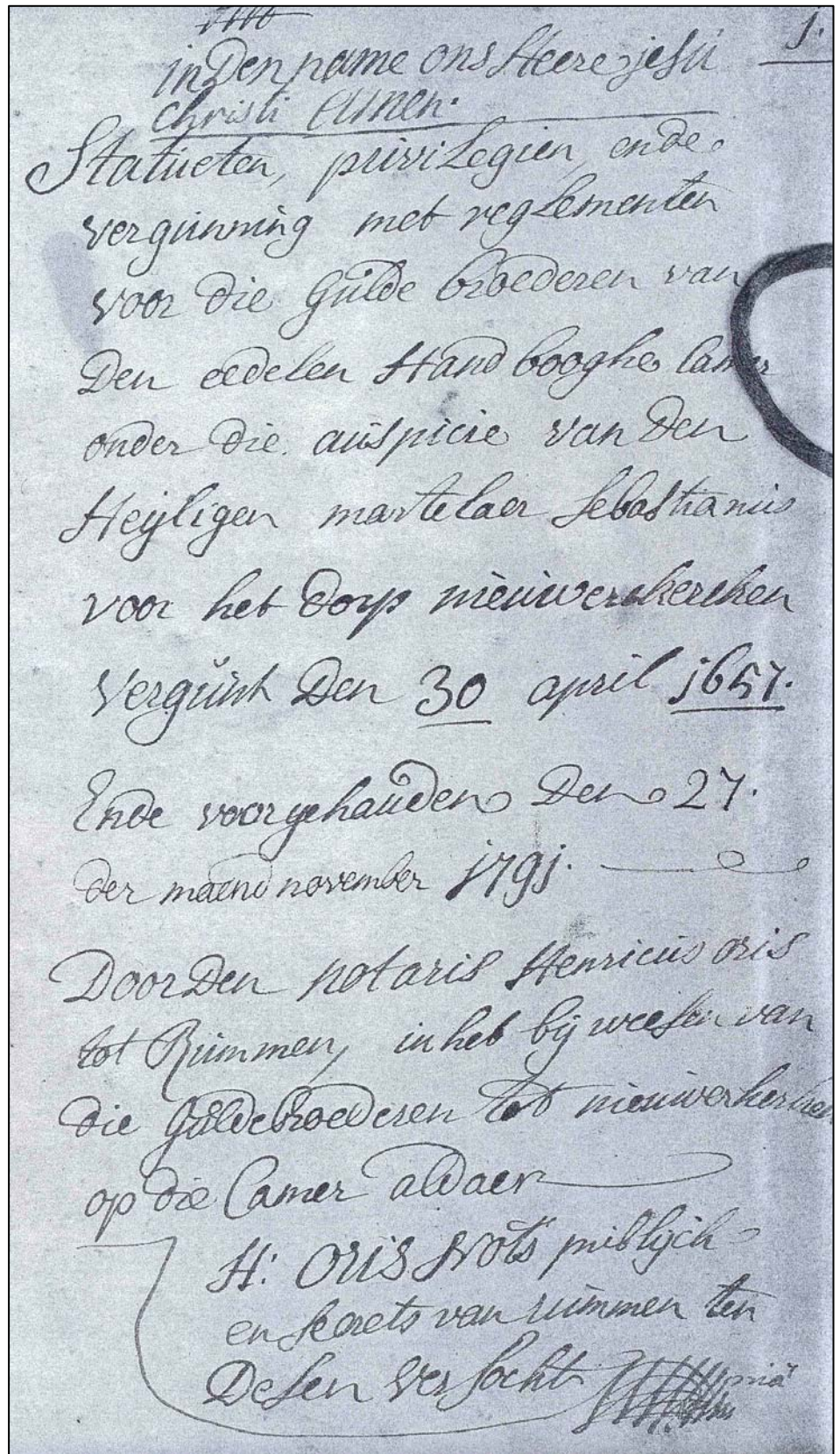
In het politiearchief van Nieuwerkerken wordt een oud document bewaard dat de aanwezigheid van een "handboogschuttersgilde Sint-Sebastiaan" in Nieuwerkerken bevestigt.

Het betreft een officieel schuttersreglement met 35 artikelen; Heemkunde Nieuwerkerken heeft dit reeds integraal en in de oorspronkelijke taal gepubliceerd in het infoblad van maart-april 2008. Deze uitgave is nog beschikbaar.

Deze "Statueten, privilegiën ende vergunning met reglementen voor die gulde broederen van den eedelen handbooghe camer onder die auspicie van den heyligen martelaer Sebastianus voor het dorp nieuwerkerken Vergunt Den 30 april 1657. Ende voorgehouden Den 27. der maend november 1791.

Wanneer deze gilde verdween is nog niet vastgesteld. Mogelijk werd zij opgeheven na de Franse Revolutie, en nooit meer heropgericht wat elders wel meer voorkomt. Over het nog bestaan van archief, schutterskraag of vaandel is niets geweten.

Wat de locatie van deze gilde betreft spreekt het reglement uit 1791 van een schietstand, een half bonder groot, op "den Dries".

Statuten van de schuttersgilde uit 1657, bevestigd in dit origineel document uit 1791, bewaard in het politiearchief te Nieuwerkerken.

WIJER

De “handboogschuttersgilde Sint-Sebastiaan” van Wijer is in de rij van vier schuttersgilden de jongste; veel is evenwel en totnogtoe niet geweten over haar geschiedenis. Flor Vanloffeld signaleert in zijn overzicht van “Limburgse Schutterijen – Van huyslieden tot schutten”, uitgegeven in 1984, reeds een schuttersgilde te Wijer in 1742. In de uitgave “Wijer – Jaar van het dorp, 1978” verwijst Magda Vantilt naar de (her)oprichting van een schuttersgilde door de goedkeuring van de gemeenteraad op 1 juni 1886. De lokale kleermaker Théophile Lambrechts (1879-1944) maakte in 1909 een ruitvormige vlag waarop de tekst “Gilde St-Sebastiaan – Weier – 1886” staat met een afbeelding van deze patroonheilige. Deze vlag wordt nog in de kerk bewaard. Het vroegere café Het Moleke aan de Verlaerstraat fungeerde niet alleen als verenigingslokaal en bewaarplaats van het archief met ledenlijsten en kasboek (nu in privaat bezit). Ook de nu nog zichtbare schietstand was er tot in de zeventiger jaren gevestigd. Volgens enkele oudere schutters wordt er nadien onder pastoor Emiel Gijsenbergs (1971-'75) bij gebrek aan een openlucht schietstand nog geschoten op schietschijven, die opgesteld stonden op het podium van de parochiezaal Vivario.

Volgens Paul Hendrix ging het vooral berg af met de schuttersgilde in Wijer wegens het gebrek aan belangstelling vanwege de jongeren voor deze liefhebberssport. De wielenkoersen trokken toen een groot en jong publiek, dat supporterde voor de plaatselijke opkomende vedette Benny Schepmans.

Enkele schutters echter bleven hun passie getrouw en weken noodgedwongen uit naar gildes buiten Nieuwerkerken, o.a. in Meveren, Alken en Heers.

Schuttersvaandel uit Wijer, bewaard in de parochiekerk.

In volgende "onvolledige ledenlijst" van gekende boogschutters uit de naoorlogse periode leeft de schuttersgilde van Wijer echter verder:

Berke Bogaerts (uit de Kwakkelsteeg)
Edmond Vantilt (schrijnwerker uit de Opperstraat)
Leopold Vanstraelen (mijnwerker-fietsenmaker)
Jef Windmolders (van Franske, uit de Verlaerstraat)
Nest Vannitsen (Nes van Maaske)
Clement Bogaerts (zoon van Berke)
Martin Knapen (lokaalhouder)
Florimond Senden (schoonzoon lokaalhouder)
Paul Knapen (zoon lokaalhouder)
Ernest Schreurs (zoon van Free de slachter)
Paul Hendrix (Grote straat)
Lucien Slingers (Opperstraat)
Jos Vervoort (Grote straat)
Lothair Vercammen (een van de jongste leden)

uit Schakkebroek kwamen de schutters:

Jozef Vanlanden (schoonvader Clement Bogaerts)
Jozef Degeling
Hugo Degeling (zoon van Jozef)

(met dank aan Denis Heusdens, André Schiffeleers, Eddy Cox en Etienne Vanoirbeek voor de nodige gegevens)

Café Het Moleke, het vroegere schutterslokaal met schietstand te Wijer.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
5de Jaargang – Mei-Juni 2009

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ZOON VAN DE BURGEMEESTER VAN WIJER GEDOOD TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG

Einde 1918 reeds besliste de kerkelijke overheid in België om een "nationale geschiedenis van de wereldoorlog" te schrijven met nadruk op het religieuze aspect. Daartoe leverde elke parochie in het voorjaar 1919 een verslag in bij het bisdom. Waarschijnlijk werd volgend anonieme, niet gedateerde verslag opgesteld door de kapelaan van Zepperen. Pastoor Vossen overleed plots in november 1919, maar het handschrift van de tekst lijkt niet op het zijne. De auteur van het verslag moet wel nauw bij de pastoor zijn betrokken. De meeste feiten lijken immers zeer nauwkeurig te zijn opgetekend, blijkens andere bronnen.

Hieronder volgt een uittreksel uit het verslag.

Het was eerst in den namiddag van den 17den Augustus, dat wij het bezoek kregen van Duitsche infanterie en artillerie : het waren ruwe, ongemanierde, bloeddorstige Protestanten van Brandenburg en Berlijn. Hunne gesprekken met de inwoners kwamen gewoonlijk uit op gemeenheden van allerlei aard. Zij hielden vooral van zuipen en slempen : het was maar wien, wien, dat zij vroegen. Als zij vertelden hoe zij de oogen van eenen pastoor, die vrijshutter was, hadden uitgestoken, dan zou men gezegd hebben, dat zij nog bezig waren die gruwelen te plegen. De officieren waren integendeel uiterst beleefd en streng, doch achterdochtig, zelfs bij een priester. Men zag wel dat zij hem voor alles in staat achtten, ook voor vergiftiging. Niets roerden zij aan, dat niet vooreerst door hem geproefd was. Eens dat zij hunnen gastheer meenden te kennen, werden zij de voorkomendheid zelve.

Nauwelijks waren zij in het dorp of er werd geschoten van den kant van Cortenbosch. Wat was er gaande ? Ziehier : Een honderdtal Belgische Gidsen, aangevoerd door luitenant de Menten de Horne, waren in de herberg van het voormalig bosch van Zepperen aangekomen. Niets kwaads vermoedend, en ofschoon meermaals verwittigd, geene voldoende voorzorgen nemende, werden zij plotseling van drie kanten door duizenden infanteristen aangevallen. Aan tegenweer viel niet te denken. Zij moesten kost wat kost terug langs de ééne zijde, die nog vrij bleef. Acht Belgen werden gedood, alsook de landbouwer Alfons Lassau, en aldaar begraven. De overste met twee onderofficieren en 9 soldaten werden gevangen genomen. Van Duitschen kant zijn er ook gevallen; niemand echter weet hoeveel. Deze onbeduidende schermutseling werd in de Duitsche bladen uitgebazuind als eene schitterende overwinning waar er van Belgischen kant, honderden dooden, gewonden en krijgsgevangenen waren, terwijl de Duitschers geen verlies leden. Eenige dagen daarna namen zij, insgelijik zonder verlies de forten van Gorssum en de stad Cortenbosch ??? De herberg en een verder gelegen huis werden afgebrand : ook nog één der Gidsen kwam om in dien brand.

Ongelukkig weten wij alleen drie namen der gesneuvelde Gidsen : Everaerts (Brussel 3 Esc. n°. MC 17398), J. De Voort (Meirelbeek 17817 MC) en Ovaert (Orp-le-Grand, 1ste G. n°. MC 17645).

Daarbij viel insgelijks de zoon van den Burgemeester van (Wehr), die ontgraven werd en naar het kerkhof van Wehr gebracht. *De zeven lijken en de assche van den verbranden Gids*

werden den 17den Augustus 1915 ontgraven en stoetsgewijze naar het kerkhof van Zepperen overgebracht en in een voorlopig praalgraf bijgezet. Een dienst werd gezongen tot lafenis hunner zielen, hetgeen insgelijks de volgende oorlogsjaren geschiedde.

Bron

Uitgave door Karel VERHELST m.m.v. Raf VAN LAERE, De Eerste Wereldoorlog in Limburg. Verslagen, (Limburgse Documenten, 1.8), Hasselt: Provincie Limburg. Culturele aangelegenheden, 1997, dl. 2, p. 999-1002.

Het originele verslag is bewaard in het Archief van het bisdom Luik, waaronder de parochie Zepperen in 1919 ressorteerde.

Volgens de bron zijn er een paar vergissingen in het verslag geslopen: luitenant de Menten de Horne beval één peleton van het overvallen Gidsen eskadron terwijl de eigenlijke kapitein-commandant kon ontsnappen. Zijn verslag werd pas in de jaren twintig gepubliceerd; de Zepperse auteur kon dit niet weten. De herbegraving van de Gidsen gebeurde op 4 februari 1915. 17 augustus 1915 was wel de datum van de eerste herdenkingsviering en van de uitgave van het bidprentje. **Julius Vantilt, de zoon van de burgemeester-koster van Wijer, werd gevonden op enige afstand van het gevechtsterrein en werd vandaar naar zijn laatste rustplaats bij de kerk van Wijer overgebracht, dus daar was naar verluidt geen sprake van herbegraving.**

Robert Vandevooort

VAN ASLK TOT BANK VAN DE POST

een nieuwe publicatie

Wie herinnert zich niet uit zijn jeugd jaren de houten meetlatjes van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas waarop de veelzeggende spreuk "Eerst zaaien dan maaien" stond afgedrukt. Ook de schoolschriften met een "zaaiende boer" of een "zoemende bijenkorf" op de omslag moesten de jongeren aansporen reeds vroeg aan het "appeltje voor de dorst" te beginnen. Het schoolsparen was hiertoe een van de middelen. De modale burger op zijn beurt spaarde dan weer met de bekende zegeltjes in het spaarboekje op het postkantoor.

Eddy Cox heeft in een brochure "Van ASLK tot Bank van de Post" ook de voorgeschiedenis van deze populaire vorm van sparen beschreven, gaande vanaf het ontstaan van de Lijfrentekas in 1850 en de Spaarkas in 1865. Beide gefusioneerd tot ASLK zullen in 1995 overgaan in de Bank van de Post.

Hierover uitgebreid méér in deze brochure (10 blz.) die verkrijgbaar is bij Eddy Cox, 011/681495 – prijs: 0,74 Euro.

OUDE HUIZEN EN INWONERS TE WIJER (aflevering 3)

In het infoblad van september-oktober 2008 werden een groot aantal huizen en gronden in het centrum van Wijer besproken op basis van de "wegenatlas uit 1845". Verdere studie en opzoekingen hebben ondertussen meer gegevens opgeleverd waarop ten gepaste tijde wordt terug gekomen. In deze aflevering wordt op onze tocht doorheen het dorp vertrokken vanaf het huis van "Tuur de Garde" (infoblad januari-februari 2009) richting Schakkebroek.

Het eerste huis draagt op het bijgevoegde plan de nummers 72 en 73, kadastraal toebehorend aan de weduwe Sebastiaan Vandevooort, een cafébazin. In het parochieregister van Nieuwerkerken wordt haar echtgenoot vermeld als cafébaas, waaruit kan afgeleid worden dat in dit huis mogelijk ooit café

werd gehouden. Laat dit huis in de loop der jaren 1841-1955 verbouwd, aangepast en vernieuwd zijn, toen het afgebroken werd was het alleszins een oud huis. Het kwam op zeker ogenblik door vererving en huwelijk via de families Jaenen en Thoelen in handen van de familie Vranken. Jules Vranken, een schoenmaker, woonde er met zijn familie; hij bouwde achteraf een nieuw huis in de Schansstraat. Voordat Jules Vranken in dit oude huis woonde en werkte was het reeds bewoond geweest door Florent Poelmans en Irma Degeling, die nadien gingen inwonen bij de vader van Irma (Free Degeling) in de Grote straat. Om een goed idee te geven van de plaats waar het oude huis toen gelegen was (op de nrs. 72 en 73) verwijs ik naar de plaats tegenover het huis waar nu Marcel Vanholst woont.

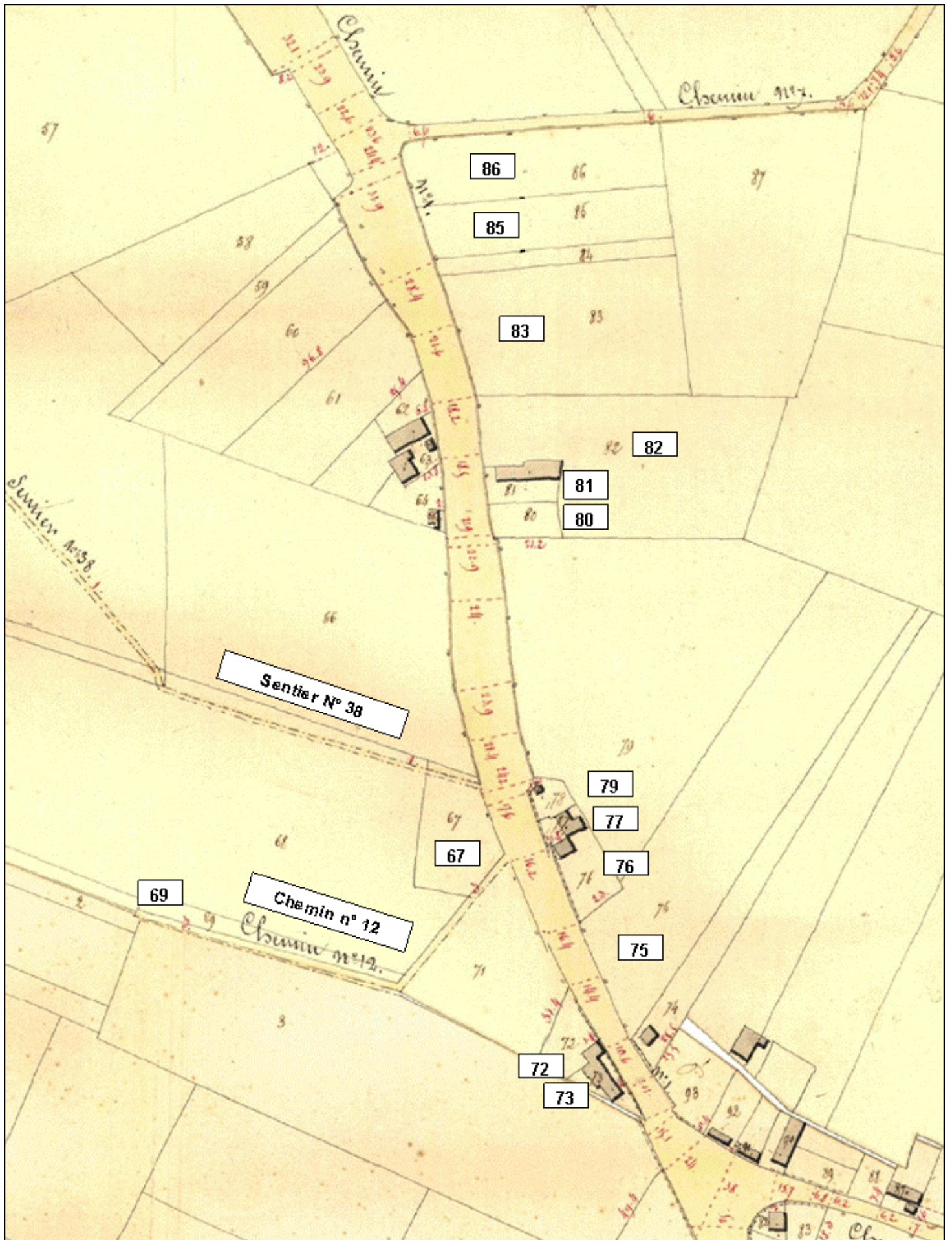

Een beetje verderop aan de andere kant van de straat stond een boerderijtje dat eigendom was van een van de oudste families die terug te vinden zijn in de registers van Wijer en Kozen, namelijk de familie Senden. De percelen nrs. 75 tot en met nr. 78 hoorden toe aan Pieter Senden, dagloner te Wijer, zijnde bouwland, tuin, huis en koer, evenals een boomgaard met gebouw (bakoven). In dit huis woonde in mijn jeugd jaren Jozef Ilsbroux, die gehuwd was met Amandina Senden; ik heb beiden nog goed gekend. Zij waren de ouders van Imelda en Désiré. Deze laatste was op zijn beurt gehuwd met Gabrielle Vandendijck, en woonde in de Schansstraat langs de meisjesschool; doch hij is erg jong gestorven.

Jef Ilsbroux was in het dorp beter gekend onder de naam "Jef Stroep", iets wat hijzelf minder graag hoorde. Na zijn dood hebben de gebroeders Ghislain en Urbain Vannitsem (van Vital) het boerderijtje met grond (?) gekocht. In het infoblad van november-december 2008 is op een foto, genomen tijdens de "monumentenwandeling", nog de helft van dit huis te zien. De stallingen en de overige helft van het huis zijn nu afgebroken om een nieuwbouw voor een nichtje van beide mannen mogelijk te maken.

Tegenover deze boerderij liggen twee "trage wegen", nl de wegen nrs. 38 en 12. De 38 was een voetpad van Schakkebroek naar Wijer kerk ook het "Schackenbroekpad" geheten; nr. 12 heette de "Bloksteeg". Op de hoek hiervan staat een oude eikenboom waaruit ik in de vijftiger jaren al "boomaarde" ging halen; deze eik is dus al méér dan zestig jaren oud. Beide trage wegen zijn nu opgegaan en verdwenen in het veld. Volledigheidshalve vermeld ik nog dat in de tuin van perceel nr. 76 nu de mooie woning staat van een ander nichtje van de beide gebroeders Vannitsem.

Over perceel nr. 75 is er ook nog wat te zeggen. Daarop hebben nakomelingen van Pieter Senden einde negentiende begin twintigste eeuw een vrij groot huis gebouwd. Een van zijn dochters was getrouwd met een zekere Laurentius Buntinx, die evenals zijn dochter biggenkooplui waren. Die dochter heette in de volksmond "Fin van Lens", (Jozefine van Laurentius Buntinx). Zij was de moeder van Maria Buntinx, die getrouwd was met René Creten. Zij woonden tijdelijk in het huis op perceel 75 totdat zij verhuisden naar de hoek van de Opperstraat en de Dennenbosstraat waar zij een specerijwinkel uitbaatten. Zij waren de ouders van de huidige oud-gemeentesecretaris Jos Creten en zijn zus Magda.

Na René en Maria is Fonske Creten (geen broer van René, mogelijk een neef?) in het huis op perceel 75 gaan wonen; diens dochter Godelieve woont er nu met haar echtgenoot en kinderen.

Zoals reeds gezegd moet dit oorspronkelijk een vrij groot huis geweest zijn gezien het ooit in twee werd opgedeeld, zoals te zien op bijgevoegd detailplan; de tweede huishelft werd betrokken door Arthuur Vanbergen (Tuur van het paanhuis) met zijn vrouw Germaine Hermans (van de Kever) en hun kinderen. Tot slot van deze familiale kroniek vond ik nog een (klein)dochter van Pieter Senden die getrouwd was met een Vanbergen; mogelijk waren die Vanbergens toch ergens familie van mekaar.

De percelen 79, 67 (weide), 68 (land) en 69 (bos) waren in 1841 eigendom van Nicolas Hardêques, een rentenier uit Sint-Truiden. Ik vermeld dit alleen om aan te tonen dat in die tijd in alle dorpen veel gronden eigendom waren van grootgrondbezitters zoals renteniers, advocaten, enz. Van in mijn jeugd tot op dit ogenblik zijn de eigenaars nog steeds de families Ilsbroux, en later Vannitsem.

Om deze bijdrage af te ronden bespreek ik nog even de nrs. 80-81-82-83. In 1841 waren zij eigendom van een familie Debehets, een naam die lang verdwenen is in Wijer, doch waarvan nog wel nakomelingen voorkomen in Nieuwerkerken en Geetbets. Deze gronden heeft mijn grootvader Gustaaf Heusdens in 1906 verworven, en later aan mijn vader en mijn nonkel Louis geschonken. Ik heb er van 1947 tot 1969 gewoond. Mijn ouders bleven er wonen tot de dood van mijn vader in 2004, waarna de eigendom verkocht werd.

Het perceeltje 83 was in mijn jeugd eigendom van de familie Copis, en later van de familie Louis Vercammen. Nu is Benjamin Veekmans uit Schakkebroek er eigenaar van. De percelen 85 en 86 waren vroeger van de familie Vandevooort, die op de hoek van de Schansstraat en de Grote straat woonde. Nu staat er een tweewoonst op die gebouwd werd door de kinderen van Edmond Vanstraelen, die er tegenover woont.

Weg nr. 7 is de "Kwakkelsteeg",... maar hierover met gronden en bewoners méér in een volgende aflevering.

Denis Heusdens

60 JAAR KONINKLIJK SINT-CECILIAKOOR

Voor het koorleven in Nieuwerkerken was 1949 een betekenisvol jaar. Lang daarvoor waren reeds meerdere kerkkoren er actief geweest. De komst van de jonge onderwijzer Marcel Lowies gaf evenwel een nieuw elan aan dit koorleven. De oprichting van een knapenkoor ter gelegenheid van Kerstmis in 1949 bood het bestaande mannenkoor eindelijk de mogelijkheid tot het meerstemmig gemengd zingen. Het was bovendien het begin van (voorlopig...) zestig jaar ononderbroken kooractiviteit. Gedurende elf jaar werden in samenwerking met het knapenkoor heel wat uitvoeringen verzorgd, hoofdzakelijk op parochiaal vlak.

1960 betekende een nieuwe mijlpaal in de geschiedenis van het koor door de uitbreiding van het koor met een groep VKAJ-meisjes. Opgericht bij het afscheid van pastoor Lathouwers, werd deze samenwerking bestendig. Het repertorium werd aangepast en geleidelijk vernieuwd. In de keuze en de opbouw van dit repertorium had de betreunde orgelvirtuoos Jef D'Hoe een ruim aandeel door de tientallen bewerkingen die hij voor het koor maakte, bewerkingen die werkelijk op het lijf van het koor geschreven waren.

Alhoewel er ook regelmatig buiten de gemeente werd opgetreden bleef het Sint-Ceciliakoor toch steeds trouw aan zijn oorspronkelijk doel: het opluisteren van de kerkelijke plechtigheden in de eigen parochie. Het bleef hierbij echter niet met enkele vieringen. Ook toneel en bonte avonden in de

inmiddels verdwenen parochiezaal brachten afwisseling voor de koorleden en voor de liefhebbers van zang en muziek. Het waren de jaren van operetteselecties als "In 't Witte paard" en "De

Vogelhandelaar". En velen zullen zich nog de potpourri's herinneren als daar waren "Bij den troep", "Bij tante Leen", "Bij de zigeuners", "De matrozen", "De vieze mannen", "De cowboy's", enz...

In 1973 deed de populaire Vlaamse liedjeszanger Joe Harris, die in Nieuwerkerken woonde, een beroep op het koor voor de opname van zijn "Katrientje". Later volgde nog succesnummers als "Drink rode wijn" en vele andere Vlaamse schlagers. Deze samenwerking opende nieuwe perspectieven voor het koor; de opname van een lp met kerstliederen, optredens voor de televisie (Jazz Bilzen), uitvoering van ritmische missen, begeleid door "The Pink Umbrella's" het orkest van Joe Harris, en zoveel meer.

Na het te vroege heengaan van de stichter-dirigent Marcel Lowies staat het nu 34 leden tellende koor, dat in 1999 "Koninklijk" werd, onderleiding van componist-dirigent Paul Pans die reeds voordien als componist of muzikant zijn medewerking aan het koor verleende.

Uniek is het feit dat het Sint-Ceciliakoor, wat de begeleiding betreft, hoofdzakelijk beroep doet op orkestbanden, van arrangementen voorzien en ingespeeld door de dirigent zelf. Deze formule laat toe dat op eender welke locatie kan opgetreden worden.

Om dit 60-jarig jubileum te vieren ondernam het koor van 20 tot 24 mei een muzikale reis naar San Casciano, de Italiaanse zuster gemeente van Nieuwerkerken. Bij die gelegenheid werden concerten gegeven in samenwerking met het koor van San Casciano, waarmee Nieuwerkerken dit jaar reeds 10 jaar gejumleerd is. De banden werden hierdoor nog extra aangehaald.

Dat de leeftijd van het Sint-Ceciliakoor 60 jaar is wil niet per se "oud" betekenen; integendeel, het koor telt veel jongeren onder zijn leden hetgeen een wissel op de toekomst is.

Méer informatie over het koor op www.sint-ceciliakoor.be

HUIS-AAN-HUIS-VERKOOP IN ONS DORP

In onze kinderjaren kende iedereen meerdere huis aan huis verkopers of verkoopsters, door sommigen "leurders" genoemd die wekelijks, maandelijks of jaarlijks van deur tot deur gingen om hun "waren" te verkopen of een bijdrage te ontvangen.

- 1- HET ZAVELMENNEKE. Hij doorkruiste ons dorp met zijn hondenkar vol met zand, dat gebruikt werd om vooral s'zondags de vloer te versieren. In vele huizen was het aardenvloer of "TRAS", een soort gestampte klei met of zonder cement wat men Trasvloer noemde. Onze huismoeders maakten met wit zand figuren rond de kachel, tafel en kast, die soms heel mooi waren. Wit zand, bruin zeep, water en strowis was ook een gekend schuurmiddel voor b.v.b. houten tafels. Wit zand in een pan verhitten op de Leuvense stoof om dan in een jute zak te gieten was een gewaardeerde bedverwarming.
- 2- HET KLOMPENVROUWKE. Een fiets met grote stoel voor en achter beladen met vrouwen- en mannenklompen, vooraan tot aan de kin, achteraan tot boven het hoofd, met daartussen het vrouwtje, die de klompen haalde in de streek van Diest en dan verkocht in vele dorpen in de omtrek.
- 3- MANDEN- of BAASTENMAKER. Iedereen kende Jef den van Nieuw-St- Truiden, die te voet met een stapel wissel manden en een bussel wissel of wijmen de boer optrok, zijn manden om te verkopen, zijn

wissen om versleten mandenbodems en oren te herstellen.

- 4- VIS, FRISKO en KERMISMAANDAG. Een ander door iedereen gekende figuur was Polle den ... met een bak voor en achter op zijn fiets gevuld met vis, meestal bakharing en stokvis. Practisch in ieder gezin stond een stenen "teil" met zelf opgelegde haring in azijn, ajuinen en kruiden. Een bakharing -ne bukking - gebakken op het open vuur was samen met stokvis de meest gekende vis.'s Zondags was Polle met een grote kas frisko op koersen, volksspelen of andere evenementen. De grote bak frisko en de fiets bleven op een betrouwbare plaats, maar te voet trok hij met een kleinere bak met schouderriem en ijs dat verdampend smolt... "Frisko" roepend langs aankomstlijn van een wielerskoers, voetbalveld of andere volksrijke buurt. Kermismaandag was Polle na de herdenkingsmis voor de afgestorvenen - in elk dorp was er een pastoor en een kermisdienst - aan de kerk met zijn tombola-kienbollen en in een zakje (zekske)- zaten zijn lotjes; een willekeurige klant mocht met een vogelpik naar een genummerde plaat gooien om de winnaar te kennen. Aanwezige dames liet hij horen: "Allez madammeke, ge moogt eens aan mijn zekske gaan" om.... een kienbol als lotje te nemen.

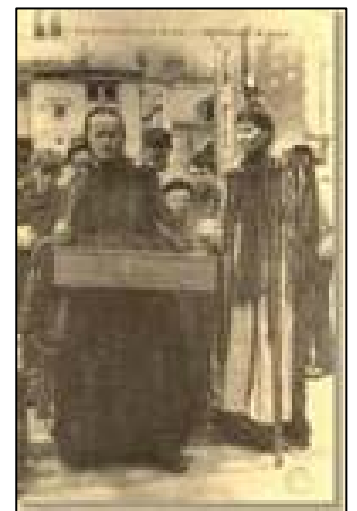

- 5- SCHARESLIEP. Met slijpstenen, meestal gemonteerd boven het stuur van fiets of driewieler toerde regelmatig de "scharlesliep" of scharen- en messenslijper door het dorp om messen en scharen te scherpen of te slijpen. Een verbreed bagagestoeltje schoof hij onder het achterwiel waardoor wiel en trapper vrij kwamen om te gebruiken als aandrijfkracht om slijpsteen draaiend te houden.

- 6- KOORDENDRAAIER. Iedereen had soms één en sommigen heel veel een dikke gedraaide koord (zeel genoemd) nodig om te dienen als leiband voor hond, schaap, geit, koe of paard want dieren werden veel van stal naar weide gebracht. Voor de oogstkar of andere vrachten was ook dikke gedraaide koord nodig die we bindzeel noemden. Een gewichtsteen van 2 of 5kg in stro gebonden hangend aan ene kant van het langere bindzeel en in een op en neergaande beweging werd door de schoorsteen gelaten en zorgde voor een goed geveegde "schouw".

- 7- HUISHOUDGERIEF Schoensmeer of blink, schoenveters of nistels, potlood om de stoof te poetsen, koperpoets, naalden, stopgaren, elastiek, vingerhoeden enz. In een korf met schouderriem werd meestal gepresenteerd door dames.

- 8- KOLENMARCHAND Soep en patatten, was- en varkensmarmiet, alles moest op kolen of hout gekookt of verwarmd worden. Om 500kg steenkool te kopen was in de meeste gezinnen geen geld, dus deed de kolenhandelaar wekelijks zijn ronde en verkocht meestal 50kg steenkool of een mued gruis per gezin. In de oorlog was het slam of spriet. Nieuwerkerken kende 50jaar terug 4 kolenhandelaars, waarvan er 2 wekelijks hun ronde deden met paard en kar.

9- **BAKKER OF BEKKER** Voor 1950 bakten de meeste huismoeders zelf ééns per week hun brood of taart; toch was de triporteur of bakfiets op 3 wielen, en de bakkerskar met paard een vast straatbeeld. In de jaren 60 deden een zestal Nieuwerkerkse broodverkopers hun vaste broodronde.

10-**BIERKAR** Brouwerij van Kerkom met gesloten groene kar en twee paarden verkocht vooral tonnetjes huisbier met een kraantje voor in de kelder, maar hadden ook limonade en tafelbier. De gebroeders Hayen " Krol" deden hun ronde met bieren Piedbeuf dat ze zelf op flessen trokken en met bakkerskarren op hun ronde in en ver buiten ons dorp brachten. Armand Bamps verkocht bieren van Haecht en later Fonske Hayen met Stella Artois, Jules Brans met Alken en gebroeders Willems (Diestersteenweg) met Ixelle bieren.

11-**STOFVERKOPERS** Twee dorpsgenoten doorkruisten op de fiets de streek met rollen stof voor heren- en dameskleding want kleding werd gemaakt door de plaatselijke kleermaker of naaister.

Andere trouwe huisbezoekers waren, jaarlijks de kapelaan of pastoor voor de Sint- Pieterspenning, de paters van Zepperen en de Minderbroeders van St-Truiden met paard en kar voor eetaardappelen en meermaals voor boter en eieren maar dan met de fiets. Elke koestal had zijn almanak van ik en weet niet welke heilige. Het Zaadmenneke van Stokrooi zorgde voor jaarlijkse hofzaden en de voddeman heb ik nog gezien met zijn hondenkar, later paard en kar voor vodden en oud ijzer, met een veer - ne PUENGEL - als weegschaal. De ene "BOTTIE" met korven op de fiets kocht en verkocht hanen, hennen, konijnen en duiven, de andere "BOTTIE" boter, kaas en eieren. Plantgoed, almanak, abonnement op een krant (heel weinig krantenlezers voor 1950), week of maandblad, Broederschap van den Heilige X, Y of Z, alles werd aan huis aangeboden.

In het dorp van heden is zo'n verkoop ondoenbaar en ondenkbaar geworden, maar vroeger was en moest de huismoeder thuis zijn voor meestal een groot gezin, velen inwonend en zorgdragend voor ouders of familie met een klein inkomen en ENORM veel handenarbeid, denk maar aan koken, meestal met groenten uit de tuin op een hout- of kolenkachel. Helpen in stal of op veld, strijken, wassen en plassen zonder machine, kneden en bakken van brood en vlaai, stoppen en lappen (herstellen van kousen en kledij) want geld voor nieuw was er meestal niet.

Goede oude tijd horen we dikwijls zeggen, maar het leven in deze tijd is veel beter ondanks financiële, economische en politieke crisissen, al moesten de mensen vroeger met veel, heel veel minder tevreden zijn dan nu.

Jean Thomas

OPROEP

In deze bijdrage wordt verwezen naar de zanger Joe Harris die lange tijd in Nieuwerkerken woonde, en een grote bekendheid als schlagerzanger in Vlaanderen had. Hij bereikte ooit de top van de meest succesvolle schlagers.

Wie kan/wil hieromtrent een bijdrage voor dit infoblad schrijven, of zijn medewerking hieraan verlenen?

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
5de Jaargang – September-Oktober 2009

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

DE KERK VAN SCHAKKEBROEK BESTAAT 100 JAAR

Op zondag 13 september herdacht de parochie Schakkebroek feestelijk deze heugelijke gebeurtenis. Heemkunde Nieuwerkerken besteedt ook hieraan de nodige aandacht. Niet alleen hebben Wijer en de buurgehuchten Schakkebroek, Terbermen en Nonnekerkhof eeuwenlang een gelijklopende geschiedenis. Ons medelid rijksarchivaris Rombout Nijssen schreef naar aanleiding hiervan de rijk geïllustreerde brochure "Schakkebroek 1906 – 1909: een dorp bouwt een nieuwe kerk".

In de hierna volgende brief van 2 maart 1906 geschreven door de plaatselijke onderwijzer Rudolf Witters, en gericht aan de Luikse bisschop Mgr. H. Rutten, wordt de ellendige toestand van Schakkebroek, Terbermen en Nonnekerkhof zowel geografisch als maatschappelijk kleurrijk en oprecht uit de doeken gedaan.

Met de bouw van de eerste school in 1905 in Schakkebroek had deze brief uit 1906 met een smeedbede om een kerk als het ware een sneeuwbaaleffect in de ontsluiting van deze afgelegen regio.

2 maart 1906

Aan zijne hoogwaardigheid Mgr. den Bisschop van Luik

Monseigneur,

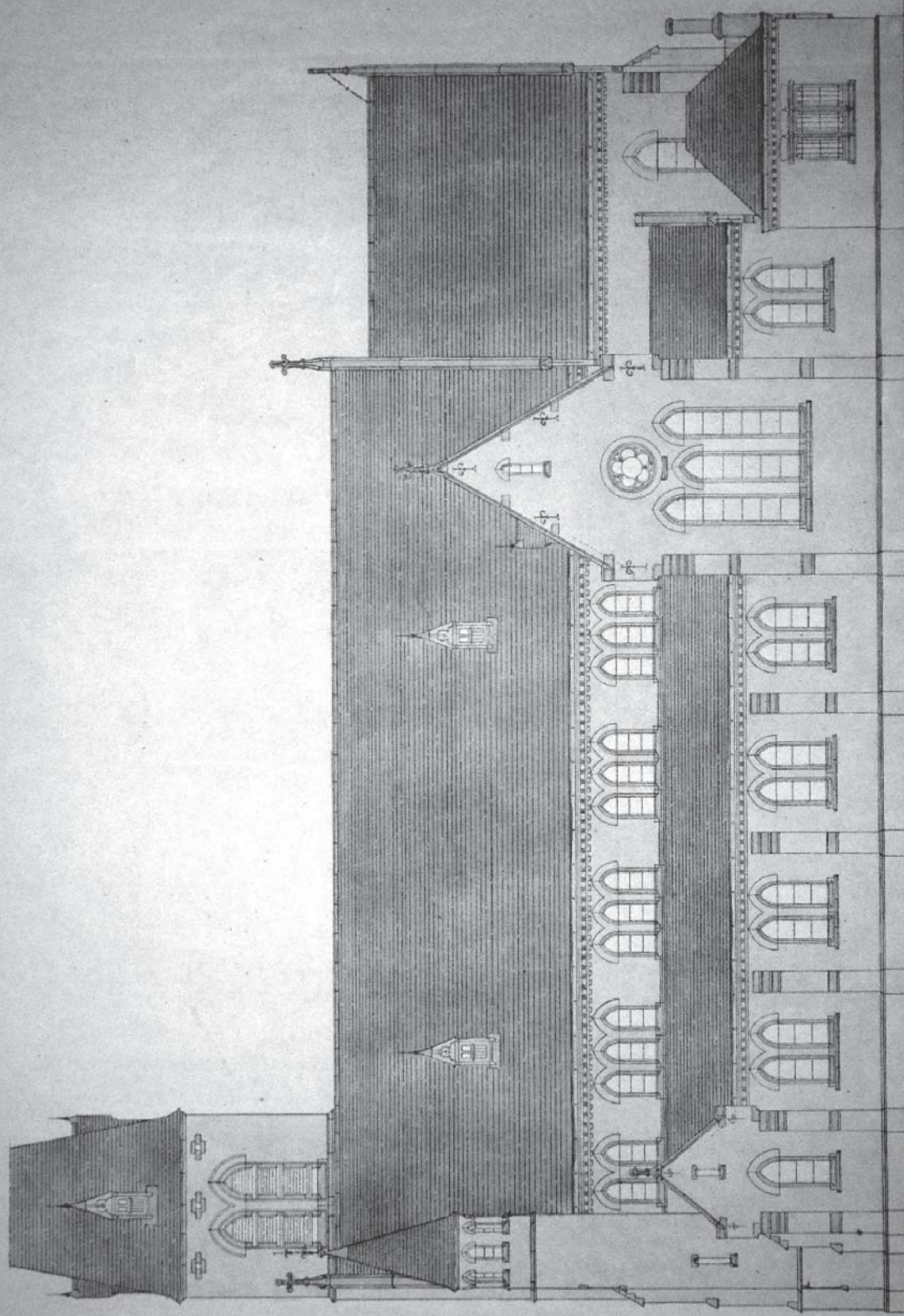
Wij inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof, nemen de eerbiedige vrijheid eenige oogenblikken de aandacht van Mgr. te trekken op onzen neteligen toestand, met de hoop dat Mgr. zonder uitstel aan onsen wettigen eisch voldoening moge schenken.

Sinds ettelijke jaren reeds werd er veel gesproken van eene kerk te bouwen in ons gehucht, doch telkens werd ons geantwoord dat zulk niet zou plaats hebben zoolang de eerw. heer Geukens pastoor-deken zou zijn. Nu echter heeft de eerw. H. Deken zijn ontslag ingediend en daarom zijn wij zoo vrij, Mgr, aan uwe Hoogweerdigheid onsen droeven toestand bekend te maken.

Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof zijn drie gehuchten van de gemeente Herck. De inwoners zijn alle katholieken die zich beijveren om hunne christene plichten zoo goed mogelijk te volbrengen. Maar helaas ! Wat al moeilijkheden verzetten zich tegen het volbrengen van deze plichten. Gelegen in de zware leemstreek is het den menschen bijna onmogelijk bij slechte tijden eenen stap buiten huis te zetten.

En nogthans ! Velen onzer zijn eene gansche uur van de parochiekerk verwijderd, en de inwoners van Nonnekerkhof wonen op anderhalf uur afstand van het centrum der gemeente.

Langswelke zijde men zijne blikken ook wende, overal is de afstand aanzienlijk: de naastbijzijnde vreemde parochie, Weyer, is op eene goede halve uur van ons verwijderd, en de wegen zijn er onbegaanbaar. De gemeente Rummen in de provincie Brabant, is op drie kwart uurs van onze laatste huizen verwijderd.

*Stoort en Leuven, 26 Nov. 1907.
 De Bouwmeester:
 get: H. Maertens get: D. Smeyt.*

*Nagezien door den Koninklijken
 Raad voor Kunstegehouwen in zijne
 van den 14. Januarij 1907.
 ziet het verslag van den 12. Sept.
 De Schrijver, De Voorzitter,
 A. de Haan, D. Lohr*

Lijstzicbt

VU PAR NOUS, MINISTRE DE LA JUSTICE
 pour être annexé à l'arrêté royal
 26. 1907.

GEZIGN DOOR ONSE, MINISTER VAN JUSTITIE
 omgevoegd te worden bij het koninklijk
 besluit van 26. Maart 03.

Renkin

Wij wonen hier waarlijk in eene verlaten woestijn, Mgr, en om het maar recht uit te zeggen, onze streek heeft veel gelijkenis op eene wildernis.

En het is niet dat onze bevolking niet talrijk genoeg is; wij tellen zonder overdrijving elf honderd zielen.

En welk is het gevolg van dezen beklagenswaardigen toestand, Monseigneur.

De kinderen zijn beroofd van alle geestelijke opvoeding. Vele komen niet in de parochiale kerk alvorens zich voor te bereiden tot de eerste communie. En welke voorbereiding is dat?

Gezien den allerslechtsten toestand der wegen is het de kleinen onmogelijk dikwijls naar Herck te gaan, en alhoewel vele met den besten wil bezield zijn, komen zij dikwijls te huis in eenen staat die den hardvochtigsten mensch zou doen weenen. En dit zonder overdrijving, Monseigneur.

De meeste ouders sturen nog hunne kinderen naar Herck, maar ongelukkiglijk men vindt er ook tusschen die hunne kinderen niet toelaten zoo ver door modder en ellende te loopen, en zoo komt het dat hier van die ongelukkige schapen zijn die op negenjarigen ouderdom nog geene kerk gezien hebben, men telt er zelfs van dertien, veertien jaren die onbekwaam zijn om hunne eerste communie te doen. En hoe kan het anders, Mgr. de kleinen zijn zonder onderwijs, zonder opvoeding; de ouders vonden den tijd niet om den catechismus aan te leeren, zoodat het waarlijk eene kudde schapen was zonder herder. Sinds verleden jaar is die toestand eenigszins gebeterd. De gemeente Herck werd verplicht in onze sekte twee scholen te bouwen, waarin thans twee onderwijzers zich beijveren om aan de 130 kinderen welke hun worden toevertrouwd, eene christelijke opvoeding samen met een volledig onderricht te bezorgen.

Zeker, Monseigneur, deze school zal in de toekomst veel beternis brengen; maar hadde de gemeente niet beter gedaan eerst te zorgen voor eene kerk, de zaligheid der ziel gaat toch voor alles.

Daarenboven, Monseigneur, hoe ijverig ook onze twee onderwijzers wezen, doch zal hun onderwijs geene goede vruchten leveren zonder den bijstand van den zieleherder.

Uit medelijden voor die kleinen, Monseigneur, durven wij uwe doorluchtige Hoogweerdigheid verzoeken aan hunne vurige verwachting voldoening te schenken.

Ziedaar, Monseigneur, slechts eene droevige tijde. Wat moet er nu van de talrijke jonkheid geworden. Beroofd van alle toezicht, zijn de jongelieden gansch aan hun zelve overgelaten.

Vele nog gaan .s zondags mis hooren, doch daarom moeten zij ver gaan door een slechten weg; dikwijls bij allerslechtst weder. Kan het anders of zij krijgen er tegengoesting van. Andere jongelieden bij dewelke het Geloof minder krachtig is, zien er niet tegen op geene Mis te hooren des zondags, en eenigen zelfs blijven gansche winters te huis. Zij hebben geene parochie, zeggen zij: Herck is veel te ver, in andere dorpen zijn zij vreemd, en met thuis te blijven verdwijnt ook alle Geloof uit hunne harten.

Wat moet zulke jonkheid voor de toekomst voorbereiden.

De oude lieden, Monseigneur, en zij zijn talrijk, kunnen onmogelijk des zondags eene Mis hooren. Zij zijn dus volledig beroofd van godsdienst.

En nochtans, wat al oudjes zouden verlangen alle dagen de H. Mis te hooren, met welke vurigheid zouden zij naderen tot de H. Communie, wat zouden zij gelukkig zijn, hadden zij maar eene kerk. En nu, arm, gebrekkelijk, ziek van ieder verlaten, slijten zij hun ongelukkige dagen en bereiden zij zich langzaam voor om hunne ellende te verwisselen met de eeuwigheid. En welke eeuwigheid.

Ja, Monseigneur, ons hart siddert bij de gedachte dat velen van die ongelukkigen misschien voor alle eeuwigheid verloren gaan omdat zij, bij hun afscheiden, geen priester aan hunne sponde zien.

Mag die ongelukkige toestand langer voortduren Monseigneur? Uwe doorluchtige hoogweerdigheid alleen kan ons helpen. Geef voldoening aan den vurigen wensch van een duizendtal verlatene zielen:

geef ons eene kerk, Monseigneur, wij van onzen kant zullen niet ondankbaar zijn. Alhoewel niet rijk, zullen wij Uwe Doorluchtige Hoogw. door geldelijke middelen bijstaan, zooveel wij kunnen. Goede zielen hebben reeds beloofd den grond te geven voor het bouwen eener kerk, en zij zullen hun woord getrouw zijn.

Wij durven verhoplen, Monseigneur, dat aan onzen rechtmatigen wensch zonder veel uitstel voldoening gegeve worde, en dat onze nieuwe Eerw. H. Deken zich zal beijveren om eene nieuwe parochie te stichten.

Met innigen dank durven wij ons noemen van zijne Doorl. Hoogw.

De zeer getrouwe en dankbare dienaars,

Voor de inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof.

Rudolf Witters

Belangrijke data:

- Bij brief van 2 maart 1906 richt onderwijzer Rudolf Witters zich met een smeekbede om een kerk tot zijn bisschop die onmiddellijk positief reageerde.
- De gemeenteraad van Herk-de-Stad neemt op 23 september 1906 kennis van het voornemen in Schakkebroek een nieuwe parochie op te richten.
- Leopold II ondertekent op 24 november 1906 het KB ter oprichting van de nieuwe parochie.
- Op 1 december 1906 bezorgen bouwmeester H. Martens (Stevoort) en architect Lenertz (Leuven) reeds voorlopige plannen en lastenboeken.
- De nieuwe Kerkfabriek van Schakkebroek vergadert voor het eerst op 13 januari 1907.
- Aannemer G. Bollen van Uikhoven krijgt op 10 februari 1908 de bouwwerken toegewezen, ten bedrage van 91.179 frank.
- Op 26 maart 1908 ondertekent Leopold II het KB voor de bouw van de kerk.
- De eerste steen wordt plechtig gelegd op 18 mei 1908.
- Een beeld van O.L.Vrouw van Lourdes wordt op 8 december 1908 als "patroonheilige" van de kerk gezet boven de ingangseur.
- Op 28 juli 1909 volgt dan de plechtige inwijding van de nieuwe kerk.

De publicatie "Schakkebroek 1906 – 1909: een dorp bouwt een nieuwe kerk" (32 pag) is rijkelijk geïllustreerd, en verkrijgbaar bij de vzw Limburgse Studies, Schansstraat 135 te Wijer 3850 Nieuwerkerken. Kostprijs: 5 Euro (inclusief verzendingskosten).

Rondleiding op Monumentendag.

Ons medelid Denis Heusdens was één van de gidsen die op zondag 13 september geïnteresseerde bezoekers in de kerk van Schakkebroek rondleidde.

In het kader van de jaarlijkse monumentendag gaf hij een extra rondleiding voor het bestuur van Heemkunde Nieuwerkerken.

KORTSTE TAAL VAN ONS LAND

Het Sintruins (dus ook het Nieuwerkerkens) is de kortste taal van ons land en dus de meest efficiënte. Ziehier enkele voorbeelden!

Dit behoort tot de mogelijkheden.	Da kan.
Hieromtrent kunnen wij u geen enkele zekerheid bieden.	Dzjee weit mar noeët.
Zou u dat, a.u.b. eens willen herhalen?	Wa?
Zulks ben ik geenszins van plan.	Da né.
Ligt dat in de lijn der verwachtingen?	Zou 't?
Hiermee denk ik eigenlijk problemen te ondervinden.	Da's de doeët.
Daar heb ik in het bijzonder een hekel aan.	Da's vån men kloeëte.
Hetgeen u mij vertelt, verbaast mij ten zeerste.	Alei naa.
Deze informatie is geheel nieuw voor mij.	Da 's nief.
Ligt dat binnen het kader van uw bevoegdheden?	Kan da?
Ik heb hierover een enigszins afwijkende mening.	Né ver mich!
Mag ik veronderstellen dat u het voorgaande begrepen hebt?	Et dzjee 't dour?

Stof tot nadenken:

Met het Sintruins als voertaal kan je ruim 80% bezuinigen op de tijd die je doorbrengt met werkbeprekingen.

In 't Sintruins gie 't rapper!

(met dank aan Roland Vaes, Zepperen)

EEN WASDAG.....

om van volautomaten en droogkasten te dromen.

De wasdag was tijdens de jaren 1860-1870 in ieder huis een grote gebeurtenis. Er dient opgemerkt te worden dat in die tijd het ondergoed van de mensen bestond uit stevig lijnwaad. Lakens, manshemden, vrouwenhemden en ander ondergoed werden gemaakt in echt linnen. Dit maakte het versnijden en het dragen van deze kledij erg zwaar, en niet te vergelijken met de soepele stoffen die wij nu kennen.

Er werd om de zes weken gewassen, en dit was uitsluitend handwerk voor de vrouwen. Het linnen werd de dag voordien in de week gezet in lauw water. Dit was een afgietsel van de as van verbrand hout. Men ging als volgt te werk. De as werd in een zak gedaan. Vervolgens goot men er heet water

doorheen; het water werd opgevangen in de waskuip. Zo verkreeg men dan een min of meer zacht en vettig weekwater.

De volgende dag werd er dan gewassen met bruine zeep. Het wasgoed werd met de handen heen en weer gewreven over een zinken plaat met regelmatige uitstulpingen, het zogenaamde "wasbreed". Na de eerste wasbeurt volgden er twee dagen bleektijd. Men diende te beschikken over een grote grasmat, de zogenaamde "bleekweide". Het linnen werd zowel aan de voor- als aan de achterkant gebleekt. Gezien het wasgoed s' nachts ter plaatse bleef werd er om veiligheidsredenen een washoeder aangesteld.

De volgende morgen werd de was gekeerd. Na de bleektijd kwam er nog een tweede wasbeurt met bruine zeep, gevolgd door een overvloedige spoeling met zuiver water, en een spoeling door blauwselwater waardoor het wasgoed helder en opgefrist uit de waskuip kwam. Het drogen gebeurde aan lange wasdraden achter de huizen. Het strijken was dan weer een werk van meerdere dagen, waarna de voorraad in de linnenkast weer werd aangevuld.

Voor de Eerste Wereldoorlog kwamen er voor de gegadigden houten wasmachines ter beschikking. Het wasgoed werd ingesmeerd met bruine zeep en kwam vervolgens terecht in een houten trommel voor de helft gevuld met heet water. De machine moest wel manueel in beweging gebracht worden, waardoor het wasgoed in een slingerbeweging van de ene naar de andere kant werd geslagen, en er na een tijdje proper uitkwam. Deze machine heb ik als jong meisje nog gebruikt. Er werd toen al om de veertien dagen gewassen, ook nog met bruine zeep die geleidelijk aan vervangen werd door waspoeder. In die tijd werd uit veiligheidsoverwegingen de bleek s'avonds binnen gehaald en s'morgens terug buiten gelegd. Het spoelen gebeurde zoals voordien. Na het drogen aan de wasdraad en de strijk was weer alles in het reine.

Vader vertelde ons dat de mensen vroeger grote stukken grauw (ongebleekt) lijnwaad kochten, het vervolgens zelf wassen en op de bleek legden omdat hierdoor er minder slijtage op het linnen zou zijn. Het grote stuk linnen werd op de grasmat gelegd en aan de vier zijden aan een paal vastgebonden.

Huishoudlinnen, ondergoed en voorschoten werden grotendeels ter plaatse door een naaister gemaakt. Grote gezinnen was een courant gegeven, met grote behoefte aan linnen als gevolg. Om de maand kwam een naaister aan huis voor het verstellen van kledij en huishoudlinnen. Ik weet nog goed dat die kwam. Alles werd toen immers tot op de draad versleten. Nu kan men alles in confectie kopen, maar in die tijd bestonden er alleen stoffenwinkels.

(10 september 1989, uit de memoires van Julienne Roebben (1906-1995))

KALENDER (tabel) VOOR BEREKENING VAN DAG VAN DE WEEK OP EEN BEPAALDE DATUM UIT DE 19de EN 20ste EEUW.

JAREN								MAANDEN												
1801-1900				1901-2000					JA	FE	MA	AP	ME	JN	JL	AU	SE	OK	NO	DE
01	29	57	85		25	53	81	→	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
02	30	58	86		26	54	81	→	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
03	31	59	87		27	55	83	→	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
04	32	60	88		28	56	84	→	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
05	33	61	89	01	29	57	85	→	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
06	34	62	90	02	30	58	86	→	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
07	35	63	91	03	31	59	87	→	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
08	36	64	92	04	32	60	88	→	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
09	37	65	93	05	33	61	89	→	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
10	38	66	94	06	34	62	90	→	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
11	39	67	95	07	35	63	91	→	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
12	40	68	96	08	36	64	92	→	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
13	41	69	97	09	37	65	93	→	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
14	42	70	98	10	38	66	94	→	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
15	43	71	99	11	39	67	95	→	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
16	44	72		12	40	68	96	→	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
17	45	73		13	41	69	97	→	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
18	46	74		14	42	70	98	→	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2
19	47	75		15	43	71	99	→	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
20	48	76		16	44	72	00	→	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
21	49	77	00	17	45	73		→	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
22	50	78		18	46	74		→	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0
23	51	79		19	47	75		→	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1
24	52	80		20	48	76		→	4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3
25	53	81		21	49	77		→	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4
26	54	82		22	50	78		→	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5
27	55	83		23	51	79		→	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6
28	56	84		24	52	80		→	2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1

DAGTABEL							
ZO	1	8	15	22	29	36	ZO
MA	2	9	16	23	30	37	MA
DI	3	10	17	24	31		DI
WO	4	11	18	25	32		WO
DO	5	12	19	26	33		DO
VR	6	13	20	27	34		VR
ZA	7	14	21	28	35		ZA

Voorbeelden

Welke dag van de week was 31 mei 1935?
Op de jaarlijn 1935 in de kolom mei zien we het getal 3. Dit getal 3 + 31 (dag van de maand) = 34.

In de dagtabel is 34 een vrijdag.

Welke dag van de week was kerstmis 1870?
De jaarlijn 1870 geeft onder de maand december het getal 4. We voegen dit getal bij de dag van de gezochte datum: 4 + 25 = 29. In de dagtabel wijst 29 erop dat die dag een zondag was.

BINDERVELD 1835,... IN CIJFERS

Uittreksel uit de "Dictionnaire Géographique" van de Provincie Limburg, door Ph. Vandermaelen, uit 1835.

Binderveld, kanton Sint-Truiden, arrondissement Hasselt.

Hydrografie: Binderveld wordt bevoeid door twee waterlopen die naar het oosten stromen; een ervan drijft de watermolen aan.

Bodem: zand en leem.

Landbouw: men oogst er tarwe, rogge, haver, gerst, koolzaad, klaver, groenten, en fruit.

Huis en hoevedieren: 25 paarden, 7 veulens, 45 runderen, 17 vaarzen en 30 varkens.

Bevolking: 332 inwoners.

Huisvesting: 55 landelijke woningen, 3 boerderijen en één landhuis (kasteel) evenals een kapel.

Handel en industrie: er is een watermolen om graan te malen.

Wegennet: een weg (in uitvoering) van Diest naar Sint-Truiden doorkruist de gemeente van NO naar ZW.

DE FERRARIS KAART IS TERUG BESCHIKBAAR

In 1777 overhandigde graaf De Ferraris 275 met de hand getekende en ingekleurde kaartbladen aan keizer Jozef II. Samen vormden zij de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, het huidige België.

Alle wegen, waterlopen, bossen, akkers en weilanden, kerken en kastelen, boerderijen en huizen, wind- en watermolens, kortom alles wat ook militair van belang was stond erop.

Nu nog steeds een schat aan gegevens voor historici en heemkundigen die dan ook vaak op deze kaart beroep doen.

Recent werd de Ferrariskaart opnieuw uitgegeven, op groter formaat dan de vorige uitgave van het Gemeentekrediet uit 1965.

Formaat 40,50/51 cm, 608 kleurpagina's, 11 kgr. zwaar.

Kostprijs: 129 Euro, te bestellen bij Uitgeverij Lannoo te Tielt, of in de boekhandel verkrijgbaar.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
5de Jaargang – November-December 2009

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

ONS INFOBLAD OP www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Met deze aflevering wordt de 5de jaargang van Info Heemkunde Nieuwerkerken afgesloten. Een tijdschrift is niet alleen de ruggengraat van een vereniging, een bindmiddel tussen de leden en een forum tot dialoog en uitstraling. Belangrijk is ook de binding met een vaak anoniem doch geïnteresseerd publiek binnen en buiten onze leefgemeenschap.

Sedert 2004 werden door de bestuursleden-auteurs opmerkelijke bijdragen geschreven over de heemkundige geschiedenis van onze gemeente met haar kerkdorpen Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en

Wijer. Waar deze bijdragen wegens een beperkte ruimte noodgedwongen een bondige samenvatting waren van een bepaald onderwerp heeft de vereniging ook meerdere uitgebreide publicaties uitgegeven. Het tijdschrift is ook een spiegel van de verenigingsactiviteiten door haar berichtgeving over de georganiseerde tentoonstellingen, wandeltochten, lezingen, museumbezoeken,... kortom een onmisbaar instrument.

Totnogtoe werd het infoblad beperkt doch doelgericht verspreid via de gemeenteraadsleden, de leden van de kerkfabrieken, de leerkrachten van de basisscholen, de bibliotheken, evenals via de wachtkamers van de huisdokters, en de apotheken.

Nu Heemkunde Nieuwerkerken ook een website heeft wordt het infoblad voor iedereen kosteloos bereikbaar. Surf daarom naar www.heemkunde-nieuwerkerken.be en u leest niet alleen ons tijdschrift. U wordt geïnformeerd over de verenigingsactiviteiten, en krijgt inzage in ons publicatiebestand. U kan o.a. ook leuke oude foto's bekijken, en links leggen met Heemkunde Vlaanderen, Limburg, en de Erfgoedcel.

Ons bestuurslid Luc Schepens heeft de website aangemaakt, en zal hem ook actualiseren.

OUDE HUIZEN EN INWONERS TE WIJER (aflevering 4).

Vandaag gaan we verder vanaf weg nr. 7: van de Kwakkelsteeg tot aan de grens met Schakkebroek.

De percelen 96 – 95 – 94 en 93 waren in 1841 eigendom van "den Arme" van Herk-de-Stad. Nu nog duidelijk te zien langs de straat en beplant met laagstamfruit. Vroeger heb ik horen vertellen dat uit perceel 95 de klei gedolven werd om de bakstenen te maken voor de kerk die gebouwd werd in 1870. Het stuk grond ligt wel circa 50 cm dieper dan de percelen 94 en 93.

In 1841 stonden hier zoals op de kaart te zien is geen huizen; doch vanaf 1888 vinden we vooral op perceel 93 behuizing. Het eerste huis was dat van de familie Boogaerts Hubert (1879-1960) en

kinderen Roza, Clement en Jozef. Het bevolkingsregister van Wijer van 1900 tot 1920 vermeldt daar ook woonst van Antheunis Adrianus en echtgenote met zoon Alfons, die getrouwd was met een zus van Berke Boogaerts. Dat was het laatste huis in de straat; hierin heeft later Jozef Boogaerts (+1953) en gezin gewoond. Roza Boogaerts trouwde met Jozef Schoemans uit Kozen, en zij namen de boerderij van hun ouders over. De oude boerderij werd einde 1950 begin 1960 gedeeltelijk en later volledig afgebroken en vervangen door een modern stenen huis. Zoon Clement Boogaerts bouwde tussen de twee huizen in.

Terug naar 1841 (zie kaart) zien wij dat perceel 89 en 91 eigendom waren van de familie Tops Jacques, een rentenier uit Sint-Truiden. Hij was in bezit van die gronden gekomen via de eigenaars van "het Schouborg" dat aan de overkant van de beek en tegen de weg naar Stevoort ligt. Dit was in vroegere tijden een "Heerlijkheid" met heel wat eigendommen rond de boerderij evenals in Wijer, Kozen en Rummen. Het woonhuis Schouborg staat er nu nog en is bewoond door Margriet Bogaerts.

Over de Winterbeek zien we de percelen nrs. 97 – 98 – 99 en 100. Die waren in 1841 eigendom van Jaupen Henri (+1845); een familie die met zijn dood uit Wijer verdween. Zijn dochter Mari-Agnes trouwde met Henri Debruyne uit Nieuwerkerken, en zo kwam de eigendom in handen van de familie Debruyne totdat Bona Debruyne en zijn zus Hubertine (+1978) beide ongehuwd stierven en hun eigendom vervolgens verkocht werd. De nrs. 102 – 103 en 104 hoorden toe aan de weduwe Lenaerts Lambert (of Hubert) (+1863). Haar zoon Pieter-Jan erfde waarschijnlijk en diens dochter trouwde met haar buurjongen Debruyne Gisbert, een zoon van Henri. Hun dochter Maria-Philomena trouwde vervolgens met Emile Bas uit Kozen; dit koppel woonde er met hun kinderen tot in het jaar 1998, totdat de jonkman Jules Bas sterft.

Het laatste huis van Wijer langs deze kant van de straat was eigendom van Johannes Prijs (+1972) en zijn zus Mathilde (+1973). Zij waren kinderen van George Prijs-Degeling. In 1841 is dit huis niet vermeld op de kaart, zodat het later moet gebouwd zijn. Ik situeer het hier in de hoek van nr. 104 en noem het nr. 104a.

Het volgende huis, juist over de gemeentegrens, is dat van Edward Vantilt (Edewa van Koop), van

Jacobus Vantilt. Tegenover dit huis woonde in mijn jeugd "Jef van Pa Louis". Hij was de neef van "Edewa" en dit was het laatste huis van Wijer, n.l. perceel 3.

In dit huis hebben Henri Machiels en Julia Donné (Julia van Lis) vele jaren gewoond totdat ze verhuisden naar de weg op Stevoort, in het eerste huis vlak achter de beek; beide zijn gestorven.

De percelen 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10 en 12 hoorden toe aan landbouwer Vanleeuwe Ernest. Dochter Vanleeuwe trouwde in 1862 met Joannes Hendrix, en zo ging deze eigendom over op de familie Hendrix. In 2001 is het huis afgebrand. Uit de stamboom van de familie Hendrix, gemaakt door Jozef Hendrix uit Kozen, kan de familie met voorouders gevolgd worden van 1630 tot 1983. De laatste bewoners van dit huis waren Désiré en Jozefine Hendrix (Ré en Fin van Massaer) met hun kinderen Cyriel, Jeanne en Paul, evenals de broers van Fin de jonkmannen Medaer, Jef en Louis die allen reeds lang overleden zijn. Cyriel is eveneens gestorven, maar Jeanne woont nu in de Schansstraat, en Paul woont tegenover "Stroep". Ik dank hem langs deze weg voor de gekregen informatie.

De percelen 13 – 15 – 16 en 17 hoorden kadastraal toe aan Jean Herbots, een boer uit Schakkebroek. Hier woonden echter begin 1900 o.a. Jefke Poelmans en echtgenote Tinneke met hun zonen Leon en Florent voordat ze aan de andere kant van de kerk verderop in de Grote straat gingen wonen. Florent vertelde mij dat in het huis "Herbots" in die tijd wel drie gezinnen woonden. In mijn jeugd woonden Guillaume Haesevoets en Nieke Geladi er met hun kinderen. Ook de gemeentesecretaris Emile Geladi "de Baard" had er tijdelijk enkele vertrekken, alsmede zijn blinde zus Maria Geladi die er tot haar dood woonde.

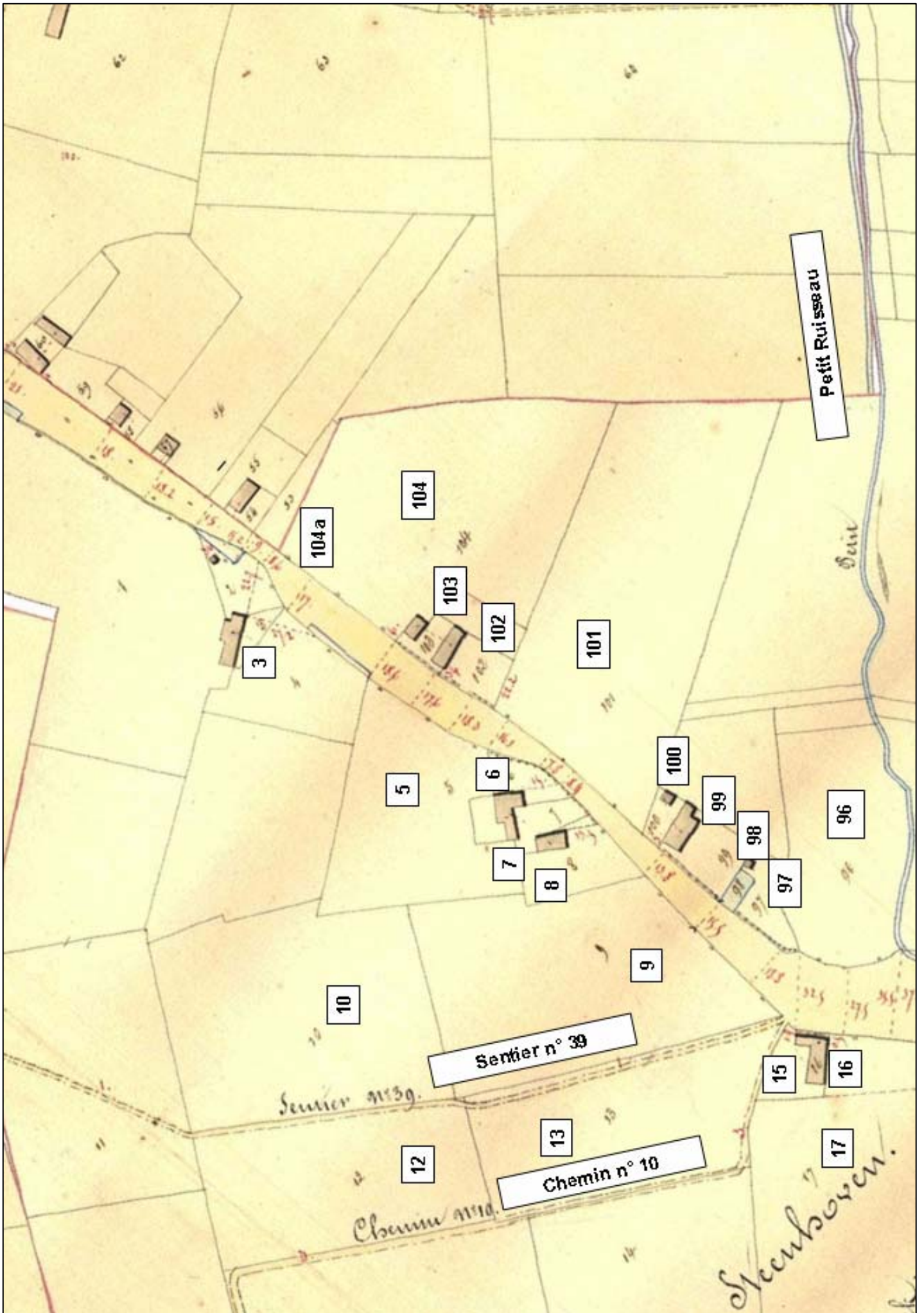
Vanaf hier vertrekken ook 3 "trage wegen". Nr. 39 (voetpad van Steenhoven naar Herk-de-Stad) "Kerkpad" genoemd. Dit pad is nu evenwel opgeslorpt in de fruitplantages. Nr. 10 is de weg van Steenhoven naar Weide Broek of "de Putsteeg". Nr. 11 is de weg van Steenhoven naar Leemkuilbos "de Leemkuilsteeg" genoemd. Deze laatste weg loopt van de Grote straat naar de Schansstraat, en komt uit aan Maria Nulens. Vroeger was hij maar een servitudeweg, doch in de jaren 1960 heeft de ruilverkaveling deze weg overgenomen en er een gebetonneerde veldweg van gemaakt. Hij sluit aan op de weg nr. 38 (Schakkebroekpad). Het traject is goed bewandelbaar omdat het "langs" de plantages loopt.

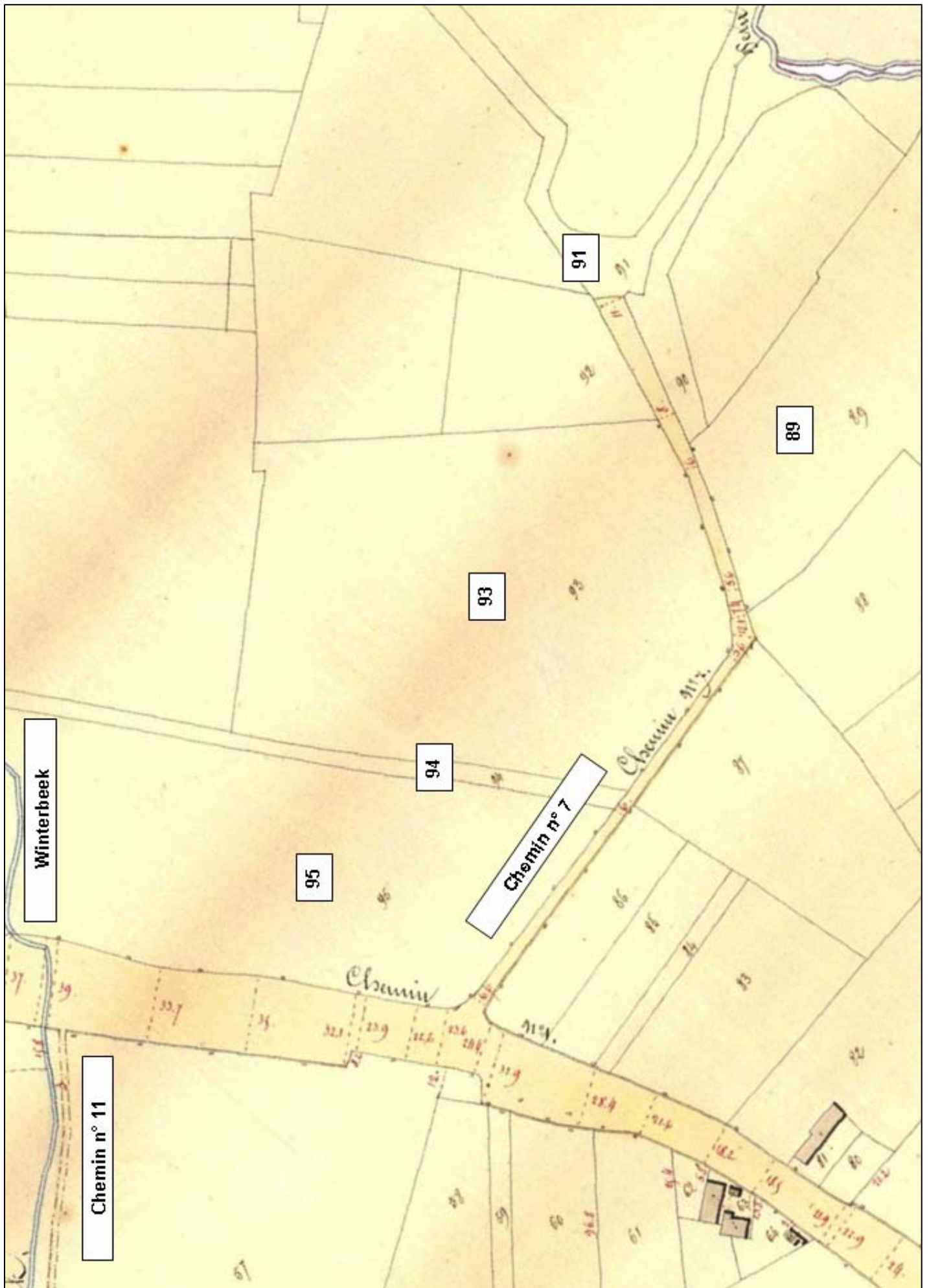
Het is in deze omgeving en op deze velden en rond deze "trage wegen" (nrs. 10,11, en 12 zie infoblad mei-juni 2009) en de nrs. 38 en 39 dat wij in onze jeugd gingen "aren lezen of oogsten", bloemen plukken voor de processie, vogelnesten zoeken, en spelen op "den Asberg".

Deze gebruiken zijn volledig verloren gegaan. Met verschillende kinderen uit de buurt vertrokken we met onze knapzak en kwamen 's avonds thuis zwaar beladen met "zangen" (bundels korenaren) op onze schouders.

Met wasmanden schuimden we de velden en grachtkanten af en plukten we alle bloemen die we vonden (blauwe korenbloemen, rode papavers, gele boterbloemen, kamillen, wikken, verschillende soorten klavers, enz.. Volle wasmanden brachten we naar de zustersschool. De zusters verdeelden deze bloemen over de korven van de meisjes die in de processie bloemen strooiden voor het H. Sacrament dat door de pastoor in het dorp werd rondgedragen.

Nog een ander gebruik uit die tijd en lang voordien was dat mensen met slechts één koe en niet te veel weide hun dier de grachtkanten lieten afgrazen om alzo de melkproductie te verzekeren. Dit was meestal werk voor de grotere kinderen. Hetzelfde gold ook voor het "konijnenvoeder" snijden langs de straat- en graskanten om hiermee enkele konijntjes vet te mesten, en als kind soms een extra centje bij te verdienen.

ORLOGSHERINNERINGEN VAN EDMOND SCHIFFELEERS (°1920)

In oktober 1939, in volle oorlogsdreiging, werd ik opgeroepen om mijn legerdienst te volbrengen bij de "luchtafweer", in de Sint-Annakazerne te Laken. Voor mij was dit een afsluiten van mijn jeugd, een stap naar volwassenheid, doch nog meer een stap in het onbekende. Bovendien had ik nog nooit met de trein gereisd; waar zou dit onvermoede avontuur mij brengen? Wat hing er allemaal boven ons hoofd? We waren in volle mobilisatietijd, en vergeet niet dat het grote Duitse Rijk zijn zinnen had gezet op de verovering van Europa. Polen was immers al bezet.

Na een opleiding van vier maanden werd ik gekazerneerd in het Waalse Jupille nabij Luik. Daar werd het lekkere Piedbeuf bier gebrouwen. Bij het uitbreken van de oorlog op 10 mei 1940 moesten we snel onze biezen pakken en terugtrekken naar het westen tot in Oostende waar de zee een einde maakte aan onze tocht. Het was een lijdensweg met horten en stoten geweest; het ging immers langzaam vooruit wegens de vele vluchtelingen op de wegen. Over dag moesten wij onze kanonnen opstellen, en s'nacht trokken wij verder westwaarts. Ik heb het bombardement op Tienen meegemaakt, iets wat men zich zijn leven lang herinnert. Zoveel doden en gewonden; kinderen die hun ouders in het krijgsgeweld kwijt geraken en ouders vertwijfeld opzoek naar hun verdwaalde kinderen in het getier en geschreeuw van zoveel gewonden. Uiteindelijk toegekomen in Oostende maakten we er op 28 mei de overgave van het leger mee. Tijdens onze terugtrekking werden we meermaals aangevallen door Duitse bommenwerpers en jachtvliegtuigen, o.a. in Hingeon nabij Namen. Wij bezaten toen nog slechts twee kanonnen; de anderen waren al stuk en deze moesten er ook aan geloven. Toen de Duitse luchtmacht er aanviel snelde ik de stallen in van een boerderij doch keerde op mijn stappen terug om niet bedolven te worden onder vallen puin en zocht ik mijn heil onder een boerenkar. Mijn engelbewaarder heeft zich toen van zijn beste zijde laten zien. Een munitiewagen werd gedurende het bombardement getroffen; dit gaf een hels lawaai en vuurwerk, en een onontpofte obus kwam neer vlak naast mijn kar. Eens te meer een teken dat men nog andere plannen met mij voor had. Op onze terugtocht moesten wij in Eeklo rechtsomkeer maken omdat de stad in vuur en vlam stond en vallend puin ons de weg versperde.

Na de overgave op 28 mei werden wij als krijgsgevangenen per schip naar Duitsland gebracht. Van Sas van Gent ging het via Nederlandse waterwegen naar onze Duitse eindbestemming te Dresden. Tijdens deze zware tocht per vrachtschip, zaten wij opeen gepakt in het ruim zonder eten of drinken. Om de dorst te lessen dronken wij met onze gamel het kanaalwater, of dit gezond was was niet aan de orde. Bombardementen gedurende deze tocht hebben onze reistijd nog verlengd. Na een tweetal dagen varen stonden er in Dresden al treinen klaar om ons naar verschillende bestemmingen te

brenge**n**. Wat ik nu treinen noem waren in feite beestenwagens waarin we nog minder bewegingsvrijheid hadden dan op de boot. Zo ging de tocht verder, ver van huis en niet weten waar naar toe. Een onzekerheid die zwaar om dragen was, en geen mogelijkheid om iets te vragen gezien er geen Duitse soldaat gedurende deze treinreis te bespeuren viel. Uiteindelijk bereikten wij Görlitz, waar onze eindbestemming lag, een plaats die Stalag 8a heette. Wij werden ondergebracht in

Stalag VIII-A Gorlitz

barakken waar ik het nummer 20033 kreeg en waar wij met 40 krijgsgevangenen per barak zouden huizen. Het leven in deze Stalag was zwaar, en wij kregen amper voldoende te eten. s'Morgens was dat een vijfde van een langwerpige brood, en als middagmaal nog een kom waterige soep er bij, een vocht dat bijna niet te drinken was wegens de aarde erin die tussen onze tanden kraakte. Dat was het menu voor een ganse dag.

In ons kamp waren ook dorpsgenoten opgesloten: zo waren er Jozef Kloenk (Swijsen) en ook Baziël van Krol (Hayen) van de bakkerij en biersteker Hayen. Er was ook nog een jongen van de Dries iemand van Jan van Hermans (Vandenborne) wiens naam ik vergeten ben. Gelukkig heb ik slechts een vijftal weken in dit barakkenkamp moeten doorbrengen. In al deze miserie was er toch nog plaats voor opbeurende humor. Zo was er o.a. Jef Swijsen die op zijn kenmerkende en droge wijze van zeggen met zijn eeuwige pijp in de mond op onze precaire toestand en op het eten reageerde met "geloof ge dat ze nu thuis de mik (melkbrood) aan de varkens geven".

Toen werden diegenen, onder wie ikzelf, die een aanvraag hadden gedaan om boerenarbeid te verrichten te werk gesteld bij een landbouwer te Kodersdorff, ongeveer 15 km. ten noorden van Görlitz. Deze boer had voor die tijd een niet onaardige veestapel en daarbij horende velden. Hij hield er een vijftiental melkkoeien, en bezat de nodige weilanden evenals een dennenbos van circa 13 ha. Deze weilanden waren niet afgespannen met prikkeldraad zoals bij ons. De dieren bleven opstal en wij moesten dagelijks met de zeis gras maaien en een grote wagen vullen, hetgeen een zware arbeid was. Ook klaver maaien, grachten ruimen en wintervoer stockeren was ons dagelijks deel.

Wehrkreis VIII - Breslau (Wrocław)

Camp Lager Nr.	Location name 1939-1945	Location name current	Country today
Stalag VIII A	Görlitz	Zgorzelec	Poland

Toen ik op deze boerderij kwam werkten daar ook een Duitse knecht en een Poolse meid. De zoon van de boer was immers opgeroepen om als soldaat zijn vaderland te dienen. Wat mij eerst opviel was de aanwezigheid van een tractor die echter niet ingeschakeld werd bij gebrek aan brandstof die prioritair naar de legervoertuigen ging. Toen de boer vernam dat ik thuis ook de boerenstiel beoefende was hij aangenaam verrast, en vertrouwde hij mij onmiddellijk zijn twee prachtige boerenpaarden toe. Na die weken opsluiting in Stalag 8a ging voor mij de wereld terug open. Ik was ganse dagen in open lucht, en ik kreeg voldoende en goed te eten samen met de boer aan de familietafel waaraan ook de knecht en de meid aanzaten. De boer was ondanks er geen overdaad was gul en eerlijk, en maakte geen onderscheid tussen zijn familieleden en de krijgsgevangenen.

Na een tijd deed ik zowat van alles op de boerderij, zo ook het helpen bij het beslaan van de paarden. Dit gebeurde niet zoals thuis in een hoefstal. Een koord werd rondom de paardenpoot gebonden, opgetrokken en strak aangespannen vast gehouden. Ik heb toen veel emoties doorstaan denkend aan wat er met mij zou gebeuren als de koord zou breken; mogelijk zou ik nooit meer thuis geraken. Ik had echter een goede relatie met de boer die regelmatig, wanneer niemand het zag, mij wat tabak toestopte. Dit was door de kampdirectie ten stelligste verboden, want niemand mocht in vertrouwen worden genomen. Wanneer ik s'avonds terugkeerde naar het huis in het dorp waar ik met nog vijftien andere krijgsgevangenen verbleef was de vreugde groot bij het krijgen van wat lekkers dat ik meebracht. Niet iedereen had immers zo een begripvolle baas. In het begin werden we door een oudere man bewaakt die veel door de vingers zag. Na enige tijd was hij verdwenen en waren wij zo goed als vrij. Ontsnappen was mogelijk geweest, doch waar moesten we naar toe. Duitsland doorkruisen van oost naar west was zo goed als onmogelijk, en zo goed als zeker de kogel als wij gevat zouden worden. We konden wel brieven naar huis sturen; we kregen immers wat kampgeld waarmee we in de kantine schrijfgerief kochten. Zo heb ik van mijn ouders een pakje met

kleren opgestuurd gekregen. Dit gebeurde enkele weken voordat we ontslagen werden. Ik ruilde toen kleren voor eten met Poolse gevangenen die gebrek aan kledij hadden. Ik ben uiteindelijk zeven maanden bij mijn boer gebleven, en nadien nog drie weken in Stalag 8a. Het was in die winter kort bij de Poolse grens opgesloten zo vreselijk koud. Er werden soms zware straffen toegepast. Omdat Franse soldaten de een of andere streek uitgehaald hadden moesten alle krijgsgevangenen in volle wintertijd in meterhoge sneeuw urenlang zware takken van canadabomen bijeen sleuren. Ontsnappen was wegens een prikkeldraadafsluiting zo goed als onmogelijk en levensgevaarlijk. Eindelijk mochten de Vlaamse krijgsgevangenen begin januari 1941 naar huis in het kader van de "Flamenpolitik"; de Franstaligen moesten blijven hetgeen tot op de dag van vandaag nog wrevel oproept.

We werden per trein naar huis teruggebracht hetgeen wel enkele dagen heeft geduurd. Het was immers volle oorlogstijd met prioriteit voor oorlogstransporten, en de snelheid van de treinen was toen ook niet wat het nu is. We reden via Nederland het station van Hamont in Noord-Limburg binnen. In die tijd waren er nog veel stationnetjes en treinstopplaatsen die nu grotendeels verdwenen zijn. Bij aankomst te Landen was het telaar om nog thuis te geraken. Ik heb toen gegeten en gedronken en overnacht in een café. s'Morgens nam ik natuurlijk de eerste trein naar Sint-Truiden. Daar aangekomen ontmoette ik een man die zei muziekmeester te zijn, en die mij een drankje aanbood omdat hij zag dat ik een krijgsgevangene was. Vervolgens ben ik snel met de tram naar Nieuwerkerken gereden. Het was nog donker en volop winter bij mijn thuiskomst, waar men méér dan tevreden was met dit vroege bezoek doch niet verwacht had dat ik zo vlug zou thuiskomen.

Het was toen begin januari, rond de tiende, en ik vond dat ik al met al niet over mijn krijgsgevangenschap mocht klagen. Ik had ondanks het gebrek aan vrijheid het toch niet zo slecht getroffen bij mijn boer aan de Poolse grens. Jaren later ben ik samen met enkele van mijn kinderen en een vriend naar Görlitz bij deze mensen in het toenmalige Oost-Duitsland op bezoek gegaan. Enkele personen hebben mij nog herkend. Het ging er emotioneel aan toe bij dit weerzien na zoveel jaren. Ook zij waren er van overtuigd dat zulk geweld en onmenselijkheid nooit meer mocht gebeuren.

(opgetekend door André Schiffeleers op 24 oktober 2002)

Memorial at Stalag VIII-A

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
6de Jaargang – Januari-Februari 2010

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

NIEUWJAARSWENSEN

Bij het ingaan van de 6de jaargang van ons infoblad wensen de voorzitter en de bestuursleden van Heemkunde Nieuwerkerken alle inwoners van onze gemeente een gelukkig, gezond en voorspoedig 2010.

De vereniging zal zich ook dit jaar inspannen om met een actief programma ons erfgoed te bestuderen, te ontsluiten en te beschermen, en de gemeenschap hierin te betrekken. De traditionele Erfgoeddag en de Monumentendag krijgen met tentoonstellingen weer een lokale invulling, en lezingen omtrent heemkundige aspecten en groepsbezoeken aan soortgelijke tentoonstellingen buiten de gemeente vullen het jaarprogramma aan.

Iedereen kan hierbij betrokken worden door kosteloos ons infoblad te lezen op internet:
www.heemkunde-nieuwerkerken.be.

Om 2010 in positieve geest aan te vatten publiceren wij hierna een korte en optimistische bijdrage, geschreven door de Pieter-Hubert Creten (1823- 1894), pastoor te Wijer van 1866 tot 1881, Wijer waarnaar hij bij zijn pensionering terugtrok van 1893 tot hij er overleed in 1894.

GEEN ONNODIGE BEKOMMERNIS

De zon was de ganse dag zo brandend en zo stikkend geweest, dat de kraaien op de bomen zaten te gapen. Miljoenen donderbeestjes vielen op handen en aangezicht en prikkelden het zo hitsig aan. Een zwarte wolk betrok de hemel; een licht windje begon te blazen, geheimzinnige bode van de donder en van een zware stortregen. Een felle storm riepen de landbouwers; de oogst gaat wellicht gans vernield worden: wij zijn bedorven! Zie toch eens hoe geel en verschrikkelijk de wolken uitzien! Dat is een verschrikkelijke hagelbui! Maar gauw deuren en vensters toe of er blijft geen stuk geheel in huis!

De molenaar trok de sluizen en liet het water maar doorschieten: hij verwachtte zulke plasregen dat zijn molen zou gaan omvervlieten. De windmolder trok de zeilen van de suizende wieken en zei: anders waait mij straks de ganse boel vaneen. De wind blies ondertussen heviger, maar een half uurtje later was er geen wolkje in de lucht. Het onweer was eerste prull!

Molière zegt zo: Als ik van huis ben, dan krijg ik allerhande zwarte gedachten, dan denk ik, dat de schelmen zijn binnengebroken; dat mijn vrouw is ziek geworden; dat mijn kinderen verongelukt zijn; dat alles het onderste boven ligt.

Waarom die onnodige bekommernis? Het is tijd genoeg het onheil te vermijden, als het daar is, en een ongeluk te ondergaan, als het op onze nek valt. Indien altijd alles uitviel wat wij dachten, dan was er in de wereld geen huis meer te houden. Gij hebt altijd honderd kansen, dat de boel anders draait dan gij denkt. Een zaak heeft duizenden omstandigheden, waar wij er slechts drie of vier met onze kortzichtige ogen van ontdekken. Van honderd zaken die gij zo of zo verwacht, vallen er negen en negentig anders uit. En dan, viel uw gedacht nog uit, de duivel is van het leven zo lelijk niet als ze hem schilderen. Zijn er zaken die er u in lappen, daar zijn er ook andere die er u uit helpen. Met altijd voor de toekomst te vrezen, verbittert gij het zo korte leven, en dan zijt gij altijd gekuld.

Bah! Wie weet of het toekomstige ooit zal te voorschijn springen? Speelt op de piano van het tegenwoordige het deuntje dat u elke dag zal voorleggen, en bekommert u niet met de muziek van morgen.

De Hemel, dikwijls zwart van wolken,
Strijkt somber over 't landschap heen,
Als kwam hij met de dood der volken,
In schrik en donder aangereen.
En nog geen enkel roosje
Verliest een blaadje rond de knop.
En 't vogelijntje houdt nog geen poosje
Van trippelen en van zingen op.

P.-H. Creten

Zelfs bij de te koop aangeboden "vruchten der aarde" is er een opvallende evolutie te bespeuren.

SINT-ANTONIUS MET ZIJN VARKEN

Op zaterdag 16 januari 2010 ging in de parochiekerk van Kozen naar aloude traditie de jaarlijkse feestviering door rond "Sint-Antonius Abt", de heilige met het varken.

Antonius de Grote leefde in Egypte, in de derde eeuw na Christus. Op 21 jarige leeftijd trok hij zich als kluizenaar terug in de eenzaamheid van de woestijn. Hij werd spoedig door velen bezocht, geraadpleegd, en hij genoot als heilige wijze man grote waardering. Hij werd in 561 geherwaardeerd toen zijn stoffelijk overschot via Alexandrië naar Constantinopel werd overgebracht. Zijn verering groeide alsmaar, en sinds zijn overbrenging naar Frankrijk in de 10de eeuw (eerst naar de priorij St-Didier de la Motte en sinds 1491 te Arles) is hij in het Westen een favoriete volkshellige geworden.

Hij is nu nog vaak aanwezig in de dorpskerken waar hij staande uitgebeeld wordt als een gebaarde leraar met boek en kruis in de handen, en een varken aan zijn voeten. Dat varken werd jarenlang - als onrein dier in de oosterse wereld bestempeld - gezien als het symbool

van de duivel die Antonius in de woestijn met allerhande werlds genot zou bekoord hebben. Voor de bevolking in het Westen was dat varken als huisdier eerder een sympathiek beest. Sint-Antonius werd dan ook spoedig aanbeden tegen veeziekten en speciaal de veepestziekte, het zogenaamde Sint-Antoniusvuur.

Waar vroeger in vele Limburgse dorpen deze populaire patroonheilige van de landbouwers, slaggers en borstelmakers, en vooral als beschermheilige van de veestapel een aanbeden figuur was heeft ook in Kozen zoals elders deze jaarlijkse herdenking wat belangstelling betreft van haar glans verloren. Bij het begin van de avondmis werden de geofferde "vruchten der aarde" door pastoor Luc Hermans gezegend. Onder het Antoniusbeeld achteraan in de kerk stonden de kistjes appels en peren, zelfgebakken vlaaien en koeken, sterke drank, en fruitkorven,... allen giften van de parochianen. Op het einde van de mis en na het gebed

tot "Sint-Antonius, woestijnvader" werd overgegaan tot de openbare verkoop bij opbod van deze "vruchten der aarde". De sympathieke oproeper, Patrick Jacobs, kreeg in zijn sappig dialect onmiddellijk de kopers op zijn hand, die vlot en diep in hun portemonnee tastten. Alleen spijtig dat ook dit jaar de "traditionele varkenskop" weer ontbrak. Het strekt de parochie Kozen evenwel tot eer een van de weinige oude folkloristische gebeurtenissen die ons nog resten in Nieuwerkerken zo in stand te houden.

JULES JACQUELART - DE KLEURRIJKE KASTEELHEER VAN WIJER

De geschiedenis van Wijer en Kozen is zeer nauw verbonden met de eigenaars van het kasteel en aanhorigheden te Wijer.

Rond 1793 kwam het kasteel met gronden in handen van een zekere **François de Heyster** (van Venlo). Die familie de Heyster - van Afferden week uit naar Düsseldorf, en het kasteel bleef tot 1850 onbewoond. Bij het opstellen van de Atlas der Buurtwegen (1841-1845) staat de Heyster nog altijd vermeld als eigenaar van het ganse kasteeldomein, een stuk grond vanaf Leon Pijpops tot aan de weg naar de Hoge Weide. Dit was de trage weg nr. 24, die toen "Hoogeweide steeg" genoemd werd; hij liep van de Grote straat, nu tussen Urbain Weyens-Maggy Remels en het gebouw van Isabelle Thoelen naar de serres van Pijpops. Die weg is nu wel onderbroken aan de beek, maar vroeger liep die doorheen de velden, weiden en bossen tot boven in het kasteeldomein. Wat er ook van zij, de Heyster verkocht in 1850 zijn ganse goed aan **Henri Van Diest**, die het op zijn beurt in 1880 doorverkocht aan **Jules Jacquelart**.

Deze Jules Jacquelart was een Brusselaar van afkomst. Hij kocht niet alleen het kasteeldomein; hij kwam er ook wonen met zijn dame. Ze waren beiden zeer jong, samen slechts 36 jaar. Er werd verteld dat hij de zoon was van de meid van een rijke Brusselaar, wiens vermogen hij had geërfd. In Brussel zou dit een ganse straat geweest zijn, die men (waarschijnlijk in de volksmond) de Jacquelartstraat noemde. In de huidige Brusselse stratengids is er geen sprake meer van een **Jacquelartstraat**.

Deze jonge kasteelheer maakte in Wijer grote sier. Hij wierf boswachters aan, had paarden en koetsen met koetsiers, hoveniers en keuken- en kamerpersoneel. Hij bezat ook een uitgelezen ras jachthonden. De gasten op zijn jachtpartijen logeerde hij in de hoeve Copis, die toen wel bewoond was door Henri Vanbrabant, doch die blijkbaar eveneens fungeerde als gasthof.

De familie Jacquelart had om de mis bij te wonen in de parochiekerk zitplaatsen op het koor. Maar toen hij op een zekere zondag ook zijn hond in het koor liet plaatsnemen was in het dorp het hek van de dam, en was de vriendschap uit met pastoor Ernon die van 1881 tot 1923 in Wijer parochieherder was.

Mogelijk was er nog een andere reden voor deze breuk; onze kasteelheer had zijn oog laten vallen op **NIEKE Clabots**, een herbergiersdochter in Wijer. Waarschijnlijk een op zijn zachts gezegd opvallend feit in deze geslote dorpsgemeenschap. Uiteindelijk kocht hij zijn eerste auto en verliet hij Wijer om met zijn bijzit en haar familie naar Luik te verhuizen. Hoe lang hij er gewoond heeft weet ik niet; enkele gegevens van de bevolkingsregisters geven toch een goed zicht op zijn gezinstoestand en meerdere verblijfplaatsen.

In het bevolkingsregister van Wijer van 1900 tot 1920 staat onder het huis nr. 28 (het kasteel) als inwoners: Jacquelart Jules-Alphonse-Antoine (geboren te Brussel 24-2-1861) en Pauly Emerence (geboren te Brussel 1864), alsook de weduwe Jozef Clabots-Croes Marie-Elise-Louise (geboren te Geetbets 14-2-1839) en Clabots Marie-Eugenie-Victorine (NIEKE) (geboren te Rummen 9-6-1880).

NIEKE Clabots is met Jules Jacquelart getrouwd te Luik op 4-6-1908. Zij verbleven na hun huwelijk te Luik, Kinkempois nr. 32. Later zijn zij nog verhuisd naar de Avenue Maurice nr. 16 te Elsene. In Wijer werden ze uitgeschreven op 3-4-1911. Verder lees ik nog in het bevolkingsregister bij een huis (mogelijk de herberg) als bewoner: Jozef-Frederic Clabots (geboren te Leuven 3-1-1840) echtgenoot van Croes en vader van NIEKE, met als beroep herbergier. Hij was nog in leven in april 1908, vermits hij dan in Wijer uitgeschreven is, en waarschijnlijk met vrouw en kind naar Luik is verhuisd waar hij woonde in de rue de Mer 116 te Rausa-Ombret.

Wat ook verteld wordt is dat Jacquelart op zeker ogenblik blind geworden was en zijn fortuin zou geschonken hebben aan het Werk der Blinden, en aan andere liefdadigheidsinstellingen.

Zo eindigde het leven van deze kleurrijke figuur toch nog zoals gebeurt in een volkse roman: einde goed alles goed. Rekening houdend met de zeden en gewoonten van die tijd en de kleine gemeenschap waarin onze kasteelheer toen vertoefde moet zijn levenswandel op zijn zachts gezegd nogal wat stof hebben doen opwaaien. Pastoor Ernons belangrijkste parochiaan en zijn romance met de herbergiers dochter blijf ook nu nog als een film tot de verbeelding spreken. Het laatste woord is hierover zeker nog niet gezegd; verdere studie is nodig. Voor deze gegevens heb ik gebruik gemaakt van de geschriften van Jef Bonneux en Magda Vantilt.

Jules Jacquelart als buitenbeentje in de toenmalige maatschappelijke orde is in Nieuwerkerken geen alleenstaand geval. Ik verwijs in dit verband naar Binderveld waar honderd jaar voordien kasteelheer Louis de Succa (1795-1833) niet alleen de bevolking voortdurend schoffeerde doch eveneens het met de huwelijkstrouw niet te nauw nam en zijn adellijke echtgenote ruilde voor een dorpsmeisje. Ware er die echtelijke ontrouw niet zo openlijk mee gemoeid, pastoor Hubert Creten zou over dergelijke gevallen zeker een boeiende roman geschreven hebben.

Jules Jacquelart heeft in 1911 het kasteeldomein te Wijer verkocht aan notaris **Jozef Willems** uit Sint-Truiden. Deze laatste verkocht aan plaatselijke boeren heel wat gronden. Hijzelf bewoonde het kasteel. Na zijn dood in 1929 erfde zijn dochter **Mariette Willems** het kasteel, en woonde er met haar man, een zekere **Gijssens**. Een andere dochter die ongehuwd was verkocht alle kasteelgronden onder Stevoort aan de firma Kumpen te Hasselt die er klei won om draineerbuizen te maken in hun "potbakkerie". Haar broer Eduard verkocht ook gronden waarop

fruitplantages door de gebroeders Vannitsem werden aangelegd.

Na Mariette was het de zoon van Eduard, **Guy Willems-Copis**, die het kasteel erfde en er met zijn gezin woonde totdat hij op zijn beurt het kasteel in 1995 verkocht aan de aannemer **Vanhees** uit Hasselt. De kasteelhoeve, steeds verhuurd aan diverse opeenvolgende boerengezinnen (zie brochure "Het Kasteel van Wijer", en nog steeds verkrijgbaar bij Heemkunde Nieuwerkerken), werd verkocht aan de familie Kumpen die er een feestzaal uitbaatte met Albert Degeling (De MEM) als opzichter. Sinds 1997 is de kasteelhoeve eigendom van **Erik en Tessa Feldhaus Van Ham**, die er o.a. seminaries voor bloemschikken organiseren, en sedert 2007 zijn er ook hotel- en vergaderfaciliteiten in hun aanbod.

MOORD TE KOZEN IN 1876.

Op zondagavond de 19 november 1876 werd hier te Kozen een gruwelijke moord gepleegd op een oude vrouw die alleen woonde op de Doorstraat. Ik had er reeds van gehoord door vertellingen van oude mensen, maar wist niet of het op waarheid beruste. Thans heb ik de hand kunnen leggen op een oud liedje dat rond die tijd door liedjeszangers op de markt verkocht werd.

Daarin wordt de moord in geuren en kleuren na verteld. De arme vrouw moest haar brood gaan vragen, en van deur tot deur hare nood gaan klagen, en dan in haar oude dag nog vermoord worden, haar lijden was te groot. Eerst met een tang haar arm over geslagen, daarna met een riek doorstoken en een tand uitgeslagen en daarna de kop ingeslagen. Men zag niets dan wonden en bloed, dan haar dood lichaam in het bed gelegd, zo hebben de burens haar de volgende dag gevonden en de gendarmen verwittigd. Lang heeft men niet moeten zoeken, de moordenaar werd spoedig gevat en naar de gevangenis gebracht. Het was een kerel van Schakkebroek, eijn naam ken ik niet, ook niet welke straf hij gekregen heeft. Wie was nu die vrouw? Zij heette Willems Anna Elisabeth, was geboortig van Nieuwerkerken, maar woonde als meid te Kozen, waar ze op 1 maart 1827 in het huwelijk trad met Briels Jan van Kozen. Ze bracht minstens 9 kinderen ter wereld waarvan er zeker 4 op jeugdige leeftijd stierven.

Haar man was overleden, de kinderen uitgevlogen en zo zat ze in haar oude dag alleen, ze was reeds 76 jaar toen ze vermoord werd. De moord geschiedde in het huis waar Grauls Karel nog gewoond heeft. Briels Henri, dienstknecht, zoon van de overledene en Bamps Jan Gerard herbergier beiden wonende in deze gemeente kwamen de dood aangeven

Jef Bonneux

Lied naar aan leiding van de moord te Kozen 1876

O goede God waarvoor ben ik geboren
Denkt brave ouders mijn droefheid is te grooe
Het schijnt dat ik mijn verstand heb verloren
Vol duivelsraa heb ik dees vrouw vermoord
Die arme vrouw moest haar brood gaan vragen
Van deur tot deur haar nood gaan klagen
En nog vermoord in haar oude dagen
O goede God haar lijden was te groot
Denkt tocht hoe bitterlijk zij om genade moest vragen
Wel moordenaar uw wreedheid was te groot

Wel moordenaar waart ge misschien bedronken
En op de weg om naar huis te gaan
Als die wreedheid in uw hart is gezonken
Dees vrouw heeft nooit u enig kwaad gedaan
Was 't de duivel misschien die u kwam plagen
Of denkt gij niet aan God of zijn gebod
Zoo een oude vrouw doorsteken en doorslagen
'T zijt gij haar die haar het leven heeft belet
Zo een wreedheid zal ook uw hart doen knagen
Wanneer ge komt in de handen van de wet

Daar hielp geen schoon spreken of genade
Wel wreede beul waar is toch uw gemoed
Eerst met een tang haar arm overgeslagen
Men zag niets meer als wonden en als bloed
En dan nog om haar met een riek doorsteken
O wreede beul was uw hert nog niet voldaan
Men zal nog lange jaren van uw spreken
Zo een schelmstuk dat ge haar hebt aangedaan
Met de riek een tand uit haar mond gestoken
En dan daarna haar de kop nog ingeslagen

Maar als hij haar het leven had ontnomen
Toen dacht hij niet aan droefheid of wet
Dan is hij wel terug tot verstand gekomen
En het dood lichaam gedragen op het bed
Den dag daarna werd het lijk dan gevonden
Door de geburen die kwamen in het huis
Men zag daar niets dan bloed en grote wonden
Iedereen die riept wie heeft die moord begaan
Tot dat de wet van Hasselt is gekomen
En dan vol droefheid het lijk in 't graf gedaan

Nu zit de moordenaar in 't prison te zuchten
Nu overdenkt hij wat heb ook mijn straf ondergaan.
Nu overdekt hij wat heb ik toch gedaan
Kinderen bid God dat de duivel u wil vluchten
Kom spiegel u aan mijn droef getraan
Mijn brave ouders die nu mijn lot betreuren
Vergeef mij het kwaad dat ik u toch heb aangedaan
Het is de drank die mij bracht in de malheuren
Het is te laat daar helpt geen klachten meer aan
Dag en nacht doe ik niets meer dan treuren
Ik wil met liefde dan ook mijn straf ondergaan.

DE NAMEN VAN DE WEGEN TE WIJER IN 1844. (A. Schiffeleers)

1	Weg Herk-de-Stad naar Sint-Truiden via kerk van Wijer	Leemkuil-, Dorps-, Heerestraat
2	Weg Herk-de-Stad naar St-Truiden via kapel Kouden steen	Verlorestraat
3	Weg Wijer naar Stevoort	Stevoortstraat
4	Weg Zwart-eynde naar Cosen	Cosenstraat
5	Weg van de Kouden steen naar de kerk	Schansstraat
6	Weg van Schurkensveld naar Coosen via Zwart-eynde	Oppestraat
7	Weg van Kriekels naar de Kwakkel (servitude)	Kwakkelsteeg
8	Weg van de Verlorestraat naar Kerkenbosch	't Steegken
9	Weg van de Verlorestraat naar Weide Broek	Putsteeg
10	Weg van Steenhoven naar Weide Broek	Steenhovenstraat
11	Weg van Steenhoven naar het bos Leemkuilbosch	Leemkuilsteeg
12	Weg van het Blookske naar het Langveld	Bloksteeg
13	Weg van de Verlorestraat naar Maghoon	Maghoonsteeg
14	Weg van de Hoek naar Kommedoorke	Kommedoorkesteeg
15	Weg van de Hoek naar Kwaedbunder	Kwaedbundersteeg
16	Weg van de Hoek naar het Boschland	Boschlandsteeg
17	Weg van het Terveld naar het Kleinheereveld	Terveldsteeg
18	Weg van het Schurkensveld naar het Kleinheereveld	Kleinheereveldsteeg
19	Weg van het Terveld naar het Kleinheereveld	Veldsteeg
20	Weg van de Natendries naar de Nieuwe Weide	Nieuweweidesteeg
21	Weg van de Verlorestraat naar Maris-resch	Maris-reschsteeg
22	Weg van de Kouden steen naar de Molings-resch	Molings-reschsteeg
23	Weg van het Fransengoed naar de Heyde Weide	Heydeweidesteeg
24	Weg van het Fransengoed naar de Hooge Weide	Hoogeweidesteeg
25	Weg van het Lievevrouwveld naar het bos Papzak	Papzaksteeg
26	Weg van de Breemakker naar het Heereveld	Breemakkersteeg
27	Weg van de Breemakker naar het bos Gelisveld	Gelisveldsteeg
28	Weg van het Bruggeveld naar het bos Oef Cosen	Oefsteeg
29	Weg van het Blookske naar Joupens weiken	Joupenssteeg
30	Voetpad van de kerk naar Coosen en Stevoort	Cosen-Stevoortpad
31	Voetpad van Nieuwerkerken naar de kerk van Wijer	Nieuwerkerkenpad
32	Voetpad van Fransensgoed naar de Koude steen	Fransenpad
33	Voetpad van Fransensgoed naar het gehucht Tichellerie	Tichellerieweg
34	Voetpad van het Kasteelveld naat Tichellerie	Pennenboschpad
35	Voetpad van de Gauden akker naar de kerk van Wijer	Gaudenakkerpad
36	Voetpad van de Verlorestraat naar Nieuwerkerken	Verlorestraatpad
37	Voetpad van de Hoek naar de Kouden steen	Terbermenweg
38	Voetpad gehucht Schackenbroek naar de kerk van Wijer	Schackenbroekpad
39	Voetpad van Steenhoven naar Herk-de-Stad	Kerkpad
40	Voetpad van Breem akker naar de Gauden akker	Akkerpad

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
6de Jaargang – Maart-April 2010

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

ERFGOEDDAG 2010

Ook Heemkunde Nieuwerkerken draagt zijn bescheiden steentje bij aan het brede jaarthema "Fake".

In ons landelijk dorpje leefde tot 1950 bijna ieder gezin van aardappelen en brood van zelfgeteelde vruchten, vlees van varkens en konijnen of kip uit eigen stal, en melk van eigen koe of geit. In een tentoonstelling wordt het gebruikte landbouwmateriaal van toen samen gebracht: voor velen zal het "iets zijn wat nu ondenkbaar en toen harde realiteit was". Voor ouderen alleszins een herinnering aan werktuigen waar ze zelf – zeker hun ouders – hard mee moesten werken.

Een woord van dank gaat uit naar mijn collega's bestuursleden die in eensgezind engagement de voorwerpen voor de tentoonstelling samenbrachten en educatief opstelden in het Gemeentelijk Centrum De Brug, op zondag 25 april. Ook het gemeentebestuur verleende haar gewaardeerde medewerking en morele steun.

Zonder de bezieling van Jean Thomas voor ons landbouwerfgoed was deze dag echter niet mogelijk geweest. Zijn tekstbijdrage is als herbeleving van "de tijd van toen".

Eddy Cox, voorzitter.

FAKE - EEN EN AL NAMAAK

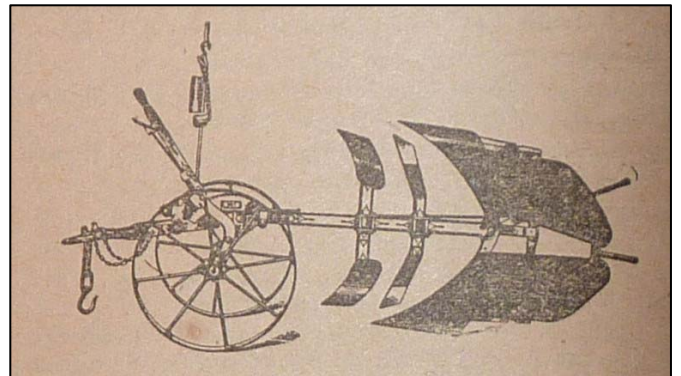
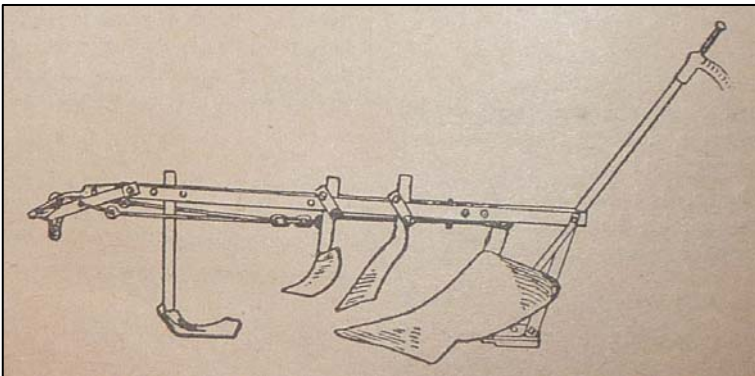
Tot 1960 was iedereen een beetje boer.

In het woordenboek "van Dale" lezen we dat FAKE bedrog NAMAAK, misleiding en verzinsel betekent.

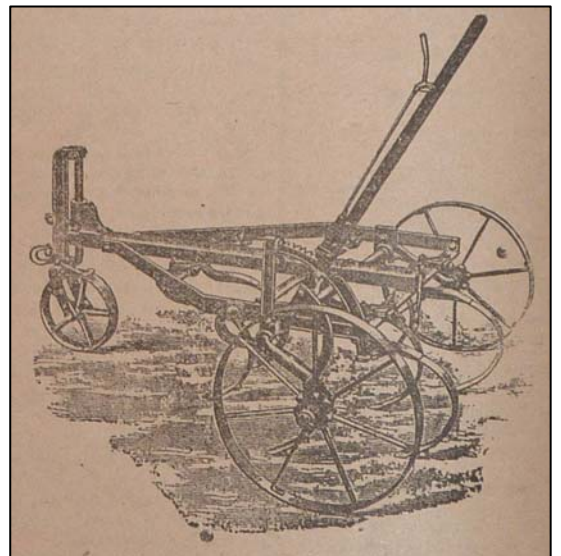
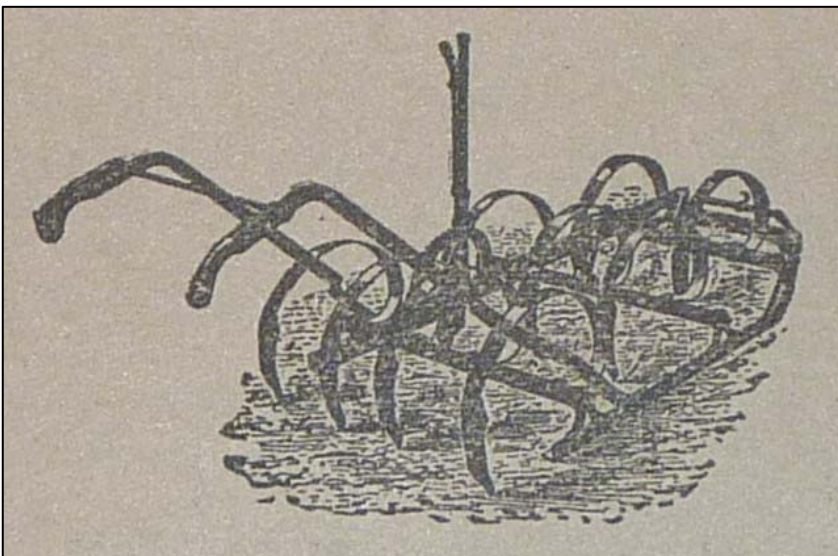
Heemkunde Nieuwerkerken kan en wil niet op deze Erfgoeddag in een tentoonstelling met nostalgie "de tijd van toen" navertellen, maar wil wel aantonen met werktuigen, gebruiksvoorwerpen en foto's wat voor onze ouders en grootouders dagelijks harde werkelijkheid was. Al denken jongeren dan soms terecht aan het oproepen van veel verzinsels en misleiding.

Grondbewerking en het telen van vruchten als voedsel voor mens en dier heeft altijd bestaan, zo ook in ons landelijk dorpje dat sterk veranderd is nu er nog slechts een paar grote boeren en enkele fruitkwekers als grondbewerkers actief zijn.

Tot 1960 bewerkte elk gezin een lapje grond met aardappelen, graan, bieten, rapen, gras en klaver; maïs zag je toe weinig of niet op het veld. Op den Dries lagen er 10 boerderijtjes met één paard, en zeker 25 gezinnen met één of meerdere koeien en varkens; konijnenhokken en kippenstallen waren er bijna overal in de 50 à 60 huizen die den Dries toen telde.

Machines kende men niet; paard, ezel, koe en hond waren ook trekkrachten. Als landbouwmateriaal om te ploegen was er een handploeg, nadien de wendbare Engelse of Brabantse ploeg met één schelp, een cultivator of rus en meestal een houten eg voor grondbewerking met één paard als trekdier.

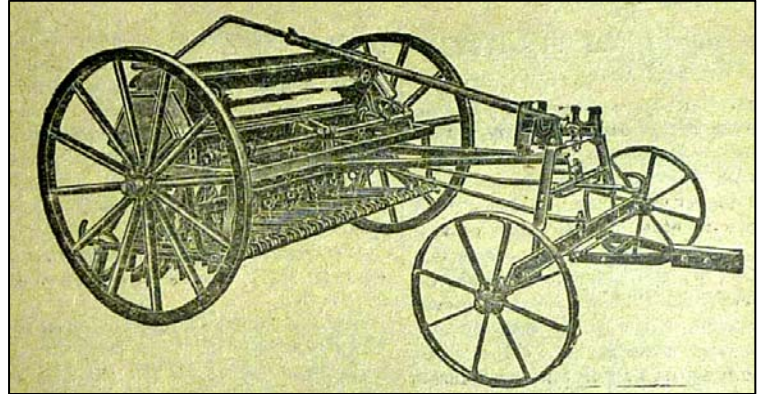

Houten eg en cultivator (benet) die zelfs nog met de hand getrokken werden was toen zeker geen uitzondering.

Teelten waren de voeder- en suikerbiet, aardappelen, graan, klaver, rapen en gras. Voor nieuw plantgoed en meststoffen was er weinig of geen geld, en sproeien tegen ziekten en onkruid kende men niet met als gevolg dikwijls mislukte teelten en veel onkruid.

Bieten

Bij grotere boeren werden suikerbieten geteeld voor levering aan de suikerfabriek, en voederbieten dienden overal als wintervoeding voor de dieren. De grotere boer had een zaaimachine – ne semoor – de kleinere zaaide met de hand of op rijen (40 cm. afstand) getrokken met een handtrekker. Als men de rijen zag werd de grond bewerkt met paard, cultivator of handcultivator (benet), schoffel of hak.

Bietenzaad was meerkiemig, met als gevolg dat de jonge plantjes te dicht bij elkaar stonden. Om ze op afstand te brengen gebruikte men een hak of krebber, en om ze op één lijn te brengen was er de kleine hak of krebberke. Dit gebeurde allemaal rechtstaand voor een goede rug, anders was het op de knieën kruipen. Bietencampagne was voor veel dorpingen een rauwe werkelijkheid. Met hak of krebber en kleine hak en krebberke trok men naar de grotere boeren totdat het bietenveld gekapt en gedund was, om later terug te keren om de bieten één voor één met een schupje uit te doen en het loof met een bietenmes af te kappen.

Onkruidvrij houden gebeurde met hak of krabber (diepkappen) op de rij, en tussen de rijen met de schoffel, hand- of paardenbenet. De meeste kleine boeren hadden meer dieren dan eten, zodat zij geplukte bietenbladeren samen met bieten, aardappelschillen, kleine patatten kookten tot een dagelijkse portie vloeibaar voedsel dat met of zonder meel aangelengd aan hun koeien en varkens gegeven werd.

Oogsten van bieten gebeurde met een schupje en een mes; dat was de bieten één voor één uitdoen en ontkoppen. Ontkopen gebeurde met in één hand het bietenmes hanteren en met de andere hand biet of loof op rijen gooien om de doorgang voor paard en kar vrij te houden. Voederbieten gooide men meestal met de hand op kar of wagen, omdat ze meer breekbaar zijn dan suikerbieten die met een speciale bietenriek werden geladen. Suikerbieten verhuisden met kar of wagen van het veld naar de suikerfabriek; meestal was er nog een tussenstop omdat de bieten nog eens met de bietenriek moesten overgeladen worden op tramwagens of treinwagons. Dit overladen met de bietenriek gebeurde nogmaals en voor de derde keer in de suikerfabriek.

Suikerfabrieken in de naaste omgeving lagen in Sint-Truiden (nu ijzerhandel Roosen en voetbalveld STVV), te Hoepertingen (Looza), Roost-Jeuk, enz. Zelfs Metsteren zou ooit een suikerfabriek (Delpierre) gehad hebben.

In de fabriek werden en worden de suikerbieten gekookt, gemalen en ontsuikerd. De pulp als restafval kwam met wagons en op karren terug naar de boer om er weer eens manueel met de riek vermengd te worden met bietkoppen en ook met rapen, om alzo bewaard te worden in de pulpsilo als wintervoeding voor de dieren.

Bietkoppen werden met een gewone riek – 3 of 4 tand – geladen op kar of wagen en naar de pulpsilo gebracht. Elke biet ging meermaals door de mensenhanden: dunnen, rooien, van het veld naar de wagen, van de wagen naar de wagon, van de wagon naar de silo in de suikerfabriek, steeds overgeladen met de riek.

Bietkop of biet werd bij het ontkoppen op afstand gegoid, en bietkoppen of bietenloof verhuisden naar de pulpsilo.

Omstreeks de jaren 1960 werd het bietenschupje vervangen door een verstevigde speciaal gesmede schoffel waarmee men suikerbieten kon ontkoppen, en gelijktijdig op afstand gooien; ook bestond er een speciale haak om de bieten rechtstaand uit te trekken.

Een paardenploeg om met een paard rij per rij te rooien kende weinig succes omdat de financiële toestand van de kleine boer dit niet toeliet.

Bietkoppen, ontsuikerde bieten evenals rapen werden samen met de pulp als veevoeder met de bekende indringende geur opgeslagen in de pulpsilo's. Er waren ook nog de afvalstoffen uit de suikerfabriek – KUM genaamd – die door de boeren op het veld werden gebruikt als grondverbeteraar.

Suiker kwam en komt nog steeds in alle vormen en verpakkingen in de handel voor. Vroeger diende in de dorpswinkel de achterkant van een pak suikerklontjes om de eindafrekening van de gekochte winkelwaar in potlood op te schrijven.

Waar vroeger de bietencampagne een zwaar en tijdrovend werk was, met uitsluitend handenarbeid, is het nu machinewerk geworden, wat we zeker niet betreuren. Ook vanuit Nieuwerkerken trokken arbeiders om den brode naar Wallonië om er de bietencampagne te doen. Zij zijn nog levende getuigen van dit realistisch suikerverhaal.

Graan

Wintergraan, (rogge en tarwe, gerst) en zomergraan, (tarwe, haver, gerst) bestaan nog steeds zoals vroeger al zijn de soorten veel verbeterd en is haver nu minder bruikbaar. Zaaigraan was meestal van de vorige oogst, en chemische onkruidbestrijding kende men niet met als gevolg dikwijls weelderig onkruid en ziekten die men dan met het graanzaad al van bij het begin mee verspreidde. De kleine boeren zaaiden met de hand, de grotere met de zaaimachine. Voor onkruidbestrijding zorgden veel konijnenhoudende huismoeders die manden vol konijnenvoer uit de graanvelden haalden.

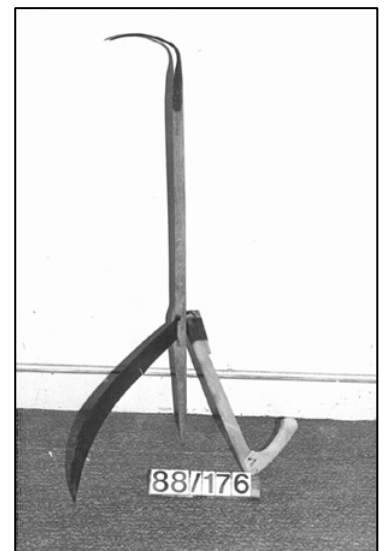
Voor de bestrijding van distels was er de distelsteker – disselgé – waarmee men de wortel overstak wetende dat volgens het gekende rijmpje:

Distels steken is distels kweken,
Distels maaien is distels zaaien,
Distels trekken is distels nekken.

Oogst

Met de handpik (zicht) in de ene hand graangewas tegen de grond afmaaien en in de andere hand een haak hanteren om het graan tot bussels te rollen. Het binden gebeurde met een bundel van gepikte graanhalmen. De gebonden bussels werden met 7 à 10 stuks tegen elkaar recht gezet (mantels) om te drogen. Het inhalen van de oogst gebeurde na enkele dagen drogen, door het konijnenboerke met een mantel op zijn rug, en met de kruiwagen, paardenkar en wagen voor de anderen.

Voor 1950 hadden deze karren en wagens grote houten wielen met ijzeren velgen die diepe karsporen maakten en veel modder op de veldwegen nalieten.

Dorsen gebeurde met de dorsvlegel. Sommige boeren kochten een elektrische dorsmachine; het stro moest evenwel nog met de hand worden gebonden. Het graan werd gezuiverd met een wanmolen. Het graan ging vervolgens met kruitwagens, hondenkar of paardenwagen naar de molen, om eens gemalen gebruik te worden voor het bakken van brood of als veevoeder.

In de oorlogsjaren aten we zwart brood, gebakken van roggemeel. Men gebruikte een fijn zeefmandje (temst) om de fijne bloemdeeltjes uit het tarwemeel te zeven om alzo bloem te hebben voor het bakken van vlaaien.

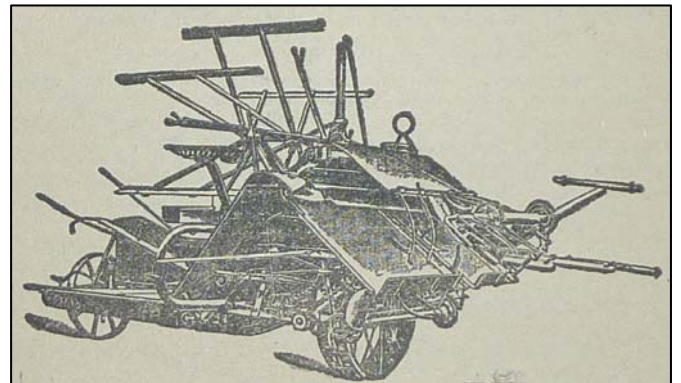
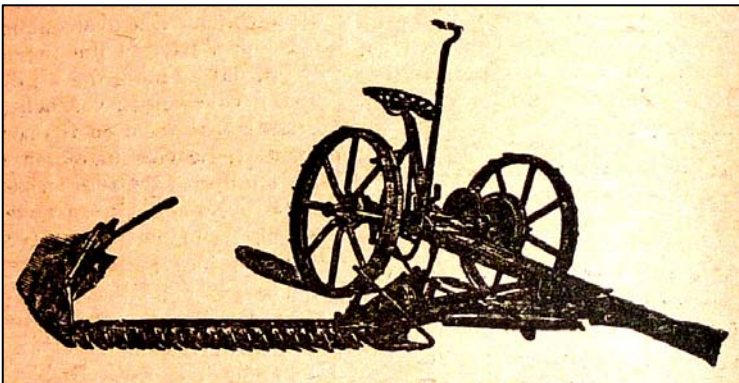
Stro diende als matrassvulling; kaf van graan mengde men onder de pulp en diende samen met stro als voeding voor het vee. Stro werd ook gebruikt als strooisel voor de dieren in de stallen, om later als stalmest terug op het veld als grondverbeteraar en meststof de eindproductie af te sluiten en de grond klaar te maken voor de volgende cyclus.

Een graanvat was een algemeen gekende maatstaf voor het bepalen van het graangewicht, een voorloper van de weegschaal.

Een pik – zicht – of zeis die vlijmscherp was zorgde voor veel gemakkelijker werken; dus ze regelmatig scherp was noodzakelijk en gebeurde met een hamer en een klein aambeeld (haarpik) dat altijd mee naar het oogstveld werd genomen om de snede van de sikkel, zeis en zicht gelijkmatig plat te hameren (wetten). Iemand met ervaring maakte de snede heel scherp, een onervaren iemand die de snede niet gelijk kon houden noemde men "daverwettig".

Een slijpsteen van leisteen, - later zandsteen op houten lat – gebruikte men om regelmatig bij te slijpen.

Het pikken en binden van de oogst in de hete augustusdagen was een heel zwaar werk, dat vaak nog bemoeilijkt werd door de distels die voor ergernis zorgden bij het binden van de schoven.

De kleine boer heeft ook enkele jaren zijn oogst afgedaan met een aangepaste maaibalk, getrokken door een paard. Grotere boeren hadden een zelfbindende zichtmachine getrokken door paarden. Na de oorlog zagen we de loondorser opkomen met een grote dorsmachine die aangedreven werd door de motor van een tractor die door een drijfriem met de dorsmachine verbonden was. De loondorser trok van boerderij naar boerderij. De kleine boeren groepeerden hun oogst in mijten om dan gezamenlijk te laten dorsen. Tegenwoordig kennen we nog alleen de pikdorser.

Aardappelen

Meestal werden de aardappelen van de vorige oogst als plantgoed gebruikt, met dikwijls veel ontaardingsziekten en kleine aardappelen tot gevolg. Met de hand of met een paard werden met een rijentrekker gleuven getrokken op 60 cm. van elkaar. Met de schup werden plantputjes gemaakt waarin de plantaardappel terecht kwam; bij de kleine kweker werd er bij iedere aardappel vaak wat duiven- of kippenmest toegevoegd. Grotere boeren legden de plantaardappel manueel in wat dieper getrokken gleuven; in beide gevallen werd de aardappel met grond afgedekt.

De grondbewerking verliep zoals bij de biet met hak, schoffel, hand- of paardenbinet. Om aan te aarden gebruikte de boer een aanaardploeg; de kleine aanaarder met een zelf getrokken aanaardploeg, hetgeen erg moeilijk was in onze grond; beter ging het met een schup of een hak.

Ziekte- en insectenbestrijding kende men nauwelijks of niet met als gevolg veel rotte aardappelen door aardappelziekten; na Wereldoorlog II kende men de invasie van de coloradokever of patattenkever. DDT, een insecticide dat men vroeger niet kende en nu verboden is als zeer giftig product, werd in vele dorpswinkels gelijktijdig met suiker en andere voedingswaren verkocht. Met een fijnmazige dameskous werd dit DDT poeder uitgestrooid over de aardappelplanten en werden alzo de kevers en de maden gedood.

Rooien of uitdoen gebeurde met de schup, een platte riek, later met een aardappelrooier getrokken door een paard. Deze rooier zwierde de aardappelen over het veld, en nadien perfectioneerde hij zich en legde hij de aardappelen in open rijen.

Aardappelen rapen was meestal kinderarbeid. Volwassenen droegen de gevulde wissen manden die overgegoten werden in jutte zakken. In onze dorpschool was er in de patattentijd steeds een grote afwezigheid van kinderen gezien zij thuis ingezet werden voor het aardappelenrapen.

Met kruiwagen, kar of wagen werden de aardappelen naar de schuur of stal gebracht waar ze later met de hand moesten worden gesorteerd, hetgeen men onderrapen noemde. Wie grotere hoeveelheden aardappelen produceerde gebruikte een sorteertafel waarop de aardappelen met een speciale riek werden overgeladen.

Ieder gezin zorgde voor een wintervoorraad aardappelen, maar "scheutremmers" kende men toen nog niet hetgeen er toe leidde dat in het voorjaar veel aardappelen aan elkaar kleefden door scheutgroei, en hierdoor zeer vijgachtig werden. De schoonste middelmaataardappelen werden er vervolgens uitgeraapt om te dienen als plantgoed; de kleinere werden gekookt tot veevoeding. Rapen als navrucht van graangewassen zijn nu uit onze velden verdwenen; boter van koeien die enkel rapen eten zou tegenwoordig onverkoopbaar zijn wegens de speciale rapensmaak.

Klaver en gras

Een bekend gezegde vroeger was: "Die trouwt als de klaver uit het veld is." om met andere woorden te zeggen dat hij nooit zou trouwen gezien er altijd klaver op het veld stond.

Klaver zaaide men veelal tussen haver, een paar maanden voor de oogst. Haver weg, en de klaver kon groeien. Hij diende vers gemaaid voor paard, koe en geit of konijnen of werd gedroogd tot klaverhooi. Een zeis om te maaien – meestal dagelijks – en een houten gritsel en riek waren de gebruikte werktuigen om te oogsten.

Klaver als groenbemester trok en trekt nog steeds stikstof uit de lucht als een voornaam voedingselement.

Bieten, graan, aardappelen, klaver en gras dienden als voeding voor mens en dier. Langs de WC en de stal verliep de cyclus verder naar de beerput en de mesthoop, en kwam als grondverbeteraar en voeding terug naar het veld en de planten.

Onze ouders en voorouders moesten alle boerenwerk – en iedereen was toch een beetje boer - doen met hun beide handen, iets waarvoor ze nog steeds onze dank en waardering verdienen.

Deze kleine tentoonstelling van alaam, werktuigen en fotodocumentatie over "de tijd van toen" is als een eerbetoon aan hen voor het zware handwerk dat zij generaties lang moesten verrichten om in hun levensonderhoud te voorzien..

DE SUIKERFABRIEK MELLAERTS TE SINT-TRUIDEN

De suikerbietenteelt werd onder Napoleon in onze gewesten verplicht omdat door een langdurig embargo er suikerriet ontbrak op het Europese continent.

In de regio Sint-Truiden waren er in de 19e eeuw een drietal suikerfabrieken actief. Zij produceerden in 1859 samen ca 900.000 kgr. ruwe suiker; slechts één fabriek raffineerde. Nevenaspecten waren o.a. de productie van bietalcohol; de fabriek van Delpierre te Metsteren produceerde 13.103 hl. alcohol in 1860. Enkele honderden personeelsleden, waaronder vrouwen en kinderen werden in de suikerfabrieken van eind oktober tot en met de lente te werk gesteld.

De nu nog bekendste suikerfabriek te Sint-Truiden werd reeds in 1834 door de familie Mellaerts

opgericht. Einde 19e eeuw bewoonde zij het nu verdwenen grote landhuis/chateaux Mellaerts (nu Rijksinternaat) langs de Tiensesteenweg tegenover de spoorlijn. Van 1942 tot 1950 was er de tuinbouwschool (Broeder Louis) gevestigd voordat zij verhuisde naar het kasteeltje van Schabroek, nu de S.O.L.V. (Scholengroep Onze-Lieve-Vrouw-Campus Tuinbouw) aan de Diestersteenweg.

Alfred Wauters, broer van de bekende socialistische minister Arthur Wauters, bouwde na Wereldoorlog I de fabriek verder uit.

In 1927 legde hij voor zijn personeel zelfs een voetbalveld met tribune aan op de gronden van de suikerfabriek te Staden, nu Staaien, waar STVV momenteel grote nationale triomfen viert.

Als laatste suikerfabriek in en om Sint-Truiden werkten er na Wereldoorlog II periodiek tot 225 arbeiders. In 1959 hield deze streekgebonden industriële agrarisch-verwerkende nijverheid op te bestaan.

L.R.

Lit. Veerle Jacobs, Bietsuiker – Het 19e eeuwse Haspengoud, St-Truiden, 1998.

Adriaan Linters, Industrieel Erfgoed in Limburg, Hasselt, 1979.

Foto's: Heemkundige Kring Groot-Sint-Truiden/Lenaerts.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
6de Jaargang – Mei-Juni 2010

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

OPEN MONUMENTENDAG 2010 IN HET TEKEN VAN 100 JAAR VERBOUWING VAN DE PAROCHIEKERK VAN NIEUWERKERKEN

OP 12 SEPTEMBER

Samen met het Gemeentebestuur en de Kerkfabriek, die deze Open Monumentendag organiseren, zal Heemkunde Nieuwerkerken volgende specifieke bijdragen hieraan leveren:

- Rombout Nijssen is auteur van de gelegenheidsbrochure "100 jaar kerk - Nieuwerkerken".
Kostprijs: 5 Euro.
- Alle inwoners van de parochie Nieuwerkerken ontvangen deze brochure gratis, op voorlegging van een geposte bon, bij hun bezoek op 12 september aan de fototentoonstelling achteraan in de kerk, vanaf 11 uur.
- Andere geïnteresseerden betalen 5 Euro, in de tentoonstelling. Nadien verkrijgbaar bij Heemkunde Nieuwerkerken, Eddy Cox, ☎ 011-681495.
- Rondleidingen worden gegeven door de bestuursleden van 11 tot 17 uur.
- Rondleidingen in de namiddag op de binnenplaats van het kasteel.

UITGAVE VAN EEN POSTZEGEL

Op initiatief van Heemkunde-Nieuwerkerken geeft B-Post een postzegel "100 jaar kerk – Nieuwerkerken" uit.

Afmetingen: 20,60 x 24 mm.
Frankeerwaarde: 1 - € 0,69.
Oplage: 250 stuks.

Verkoop: aan de stand van Heemkunde, in de kerk,
op 12 september, vanaf 11 uur.

ENIGE KANS VOOR VERZAMELAARS EN DORPSGENOTEN.

Oude huizen in Wijer – Deel 6

HET HUIS PIJPOPS

Onlangs is het dorpsgezicht van Wijer weer eens grondig gewijzigd. Wanneer men van Kozen naar Stevoort rijdt ziet men nu voor het eerst de vroeger enigszins verdoken liggende kerk in haar volle glorie staan. Het oorlogsmonument van de familie Lambrechts staat er zowaar wat eenzaam bij, nu het "huis Pijpops" afgebroken is.

Voor de afbraak

Dit huis heeft toch een hele geschiedenis achter de rug, en daar wil ik wat dieper op ingaan. Op het kadasterplan van 1841 staat het nog niet vermeld (zie ons infoblad van september-oktober 2008). Het is dus later gebouwd, misschien zelfs in opdracht van de een of andere kasteelheer. Zoals in ons infoblad van januari-februari 2010 vermeld staat komt

kasteelheer Jacquelart vanuit Brussel in Wijer aan in 1880. Naast een ganse staf aan medewerkers werft hij ook een zekere Henri Vanbrabant aan. Deze is dan een gediplomeerde hovenier van de tuinbouwschool van Vilvoorde, die zowat de opzichter en rechterhand van Jacquelart wordt voor allerhande activiteiten op het kasteel gaande van het personeelsbeleid tot de activiteiten op de boerderij, het beheer van het bosareaal en de huurovereenkomsten.

Deze Vanbrabant bewoont in die periode het "huis Pijpops". Het is dan nog een lemen vakwerkhuis; velen onder ons herinneren het zich nog als dusdanig, vooraleer het halfweg de jaren vijftig heropgemaakt in baksteen is zoals het enkele maanden geleden er nog stond. Henri Vanbrabant trouwt in 1870 met de dochter van Lambert Paulissen, de smid van Schakkebroek. In 1871 wordt te Wijer zijn enige dochter Sofie geboren. Dit meisje heeft het voordeel (of het nadeel?) op te groeien in volle schoolstrijd die dan gevoerd wordt tussen de katholieken de liberalen. De "wet van Humbeek" bepaalt dan dat het lager onderwijs door de Staat moet gegeven worden en niet meer alleen door de katholieken zoals dan het geval is. Ook in Limburg blijven de meeste ouders echter hun kinderen naar de nieuwe geïmproviseerde katholieke scholen sturen; slechts weinigen volgen staatsonderwijs. Zo ook met Sofie die als enige leerling in Wijer de lessen volgt gegeven op de Schans door de liberale onderwijzer. Henri

Na de afbraak

Vanbrabant kan als werknemer van de liberale kasteelheer Jacquelart moeilijk anders dan diens ideeën volgen en zijn dochter naar "de school zonder God" sturen. Na het lager onderwijs studeert Sofie echter verder bij de Zusters Ursulinen te Herk-de-Stad, aan een katholieke school die voor haar tijd een gerenommeerde reputatie heeft en wegens haar degelijk taalonderwijs (Frans) zelfs leerlingen uit Engeland en Zwitserland aantrekt.

Dit is natuurlijk niet direct naar de zin van de liberale kasteelheer die ondertussen al regelmatig met de pastoor in de clinch is gegaan, en met als gevolg dat Jacquelart en Vanbrabant ruzie krijgen en hun wegen scheiden. Vanbrabant verhuist naar de hoeve Copis, die toen uiteraard nog niet eigendom van de familie Copis was (zie op plan 79-80-81).

Hier begint Henri met zijn familie een handel in meststoffen (guano), steenkool, en zelfs petroleum (voor lampverlichting) en waarschijnlijk ook een winkel in koloniale waren, met annex een café. Op deze "hoeve Copis" wordt in het hierna volgend artikel dieper in gegaan.

Na het vertrek van Vanbrabant woont de toenmalige koster Henri Vantilt-Lammens in het "huis Pijpops". Zijn zoon Jules sneuvelt in 1914 te Zepperen als soldaat in de Eerste Wereldoorlog. Vader Henri en een vriend brengen hem met paard en kar terug naar Wijer waar hij begraven wordt. De koster woont er tot 1931, wanneer Leon Pijpops en Florence Vandereycken trouwen en er vervolgens tot aan hun dood zullen wonen. Zij baten er tot halfweg de jaren zestig een café met winkel uit. In dit "huis Pijpops" was ook het duivenlokaal gevestigd en werden de duiven wekelijks ingekorfd. Leon is vroeger gestorven dan Florence; zij werd er 100 jaar.

Nu is het "huis Pijpops" definitief verdwenen, en of er nog iets in de plaats komt valt af te wachten. De huidige eigenaar Pierre Claes, schoonzoon en gehuwd met Angèle Pijpops, de overleden dochter van Leon, baat er naast met zijn kinderen de garage Mercedes uit.

Nota:

Voor deze bijdrage heeft Paul Martens, geschiedenisleraar en inspecteur ASO, en bovendien afstammeling van Sofie Vanbrabant langs moederszijde mij nuttige gegevens verstrekt.

Over het geslacht Vanbrabant bestaan er 5 boeken (de Rummense tak, de Sint-Truidense tak, de Herkse tak, de Hasseltse tak en de Diestse tak), geschreven door en verkrijgbaar bij Jos Beysen (Lommel). Tel. 011/54.20.37.

DE HOEVE COPIS

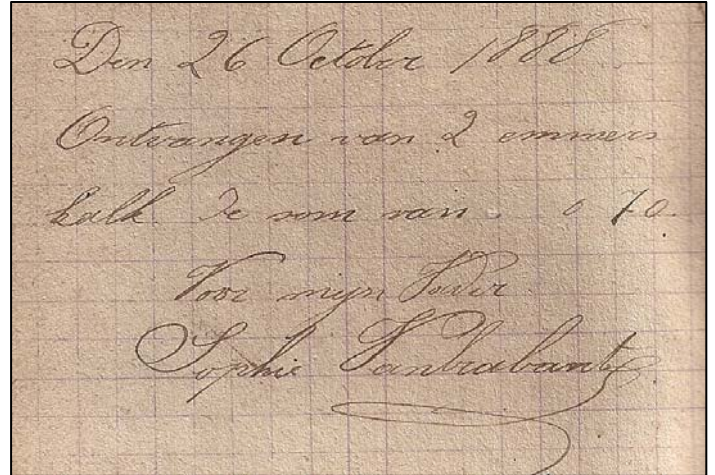
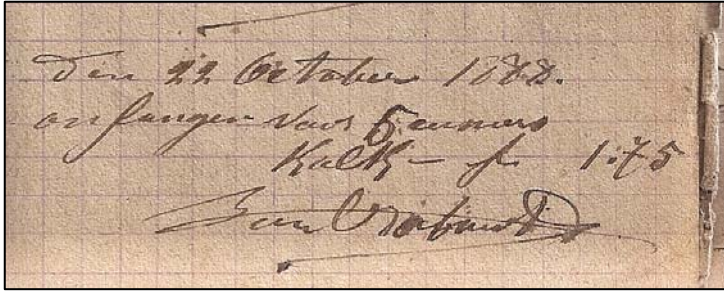
Op de kadasterplannen van 1841 staat er tegen de Grotestraat op de nrs. 79-80-81 een huis met tuin en boomgaard vermeld, eigendom van Lambert Liebens. Deze man is twee maal getrouwd. Een eerste keer met Maria Noemans (die al weduwe was van Lambert Schurmans), en een tweede keer met Anna Maria Thomas. Beide dames zijn afkomstig van Grazen (Rummen) en blijven kinderloos.

Lambert Schurmans, de eerste man van Anna Maria Noemans, was van beroep pannenbakker en kwam van Zepperen via Stevoort in Wijer terecht, waarschijnlijk op de plaats waar nadien Lambert Liebens met zijn weduwe zou trouwen, en zo eigenaar van de hoeve wordt.

De vader van Lambert Schurmans die met zijn voornaam Govert heette was in 1790 samen met Jan Senden burgemeester in Wijer. In die tijd werden nog twee burgemeesters voor een termijn van één jaar benoemd.

Van Lambert Liebens is geweten dat hij afkomstig was van Alken (°1795), en dat hij in Wijer sterft in 1875. Zijn eerste vrouw overlijdt in 1846, zijn tweede in 1876. Gezien Lambert Liebens ook burgemeester is geweest in Wijer (1855-1867) moet hij in het dorp ook een belangrijke figuur geweest zijn. Hij wordt in de archieven vermeld als herbergier.

Na zijn dood, of die van zijn tweede vrouw, komt Henri Vanbrabant met zijn gezin op de hoeve wonen zoals reeds vermeld in het vorige artikel, "Het huis Pijpops". Zoals toen gezegd begint hij er een bloeiende handelszaak. In het voormalige café Liebens zet hij niet alleen de traditie verder, hij breidt als een ondernemend man zijn werkzaamheden uit met verscheidene andere commerciële activiteiten. Hij woont zeker al in de hoeve in 1888 gezien ik een bewijs van betaling heb gevonden met betrekking tot een bestelling van emmers witkalk uitgeschreven door hemzelf en zijn dochter Sofie.

Door de steeds groter wordende klandizie komende uit Wijer en de omliggende dorpen was er plaatsgebrek en alzo aanleiding om een verdieping op zijn huis te laten zetten. Deze bouwlaag was

nog goed te zien totdat Jos Copis in 1987 een pleisterlaag (crépy) op de gevels liet aanbrengen. De bedoeling van deze verbouwing was eigenlijk van de hoeve ook een gasthof te maken waar handelsreizigers en andere gasten konden overnachten. Zoals bijgevoegde foto van de huidige toestand laat zien moet een huis met zoveel ramen voor die tijd vrij uitzonderlijk geweest zijn.

Wanneer dochter Sofie Vanbrabant volwassen is trouwt zij op 10 augustus 1892 in Wijer met Arnold-Lambert-EMIEL Copis, afkomstig uit Vliermaal. Mogelijk toevallig of niet, de eigenaars van de nabij gelegen Schans met veel gronden in eigendom komen ook uit Vliermaal. In mijn jeugd (jaren 1950) huurde Edmond Copis meerdere percelen van De Schans.

Uit het huwelijk van Maria-**Sofie** Vanbrabant (°Wijer, 3-8-1871 +Leuven (kliniek) 15-10-1923) en Arnold-Lambert-**Emile** Copis (°Vliermaal, 22-11-1868 +Vliermaal, 3-1-1931) worden vijf kinderen geboren.

1	Copis Gerardine
°Wijer, 3-8-1893
+ NWK-Wijer, 2-4-1977	x	Dessers Leonard Jozef
°Koninksem, 19-3-1894
+Tongeren, 29-5-1930
2	Copis Maria-Catharina-Alice
°Wijer, 17-9-1894
+Wijer, 21-1-1910		
3	Copis Bernard- Edmond -Eugène
°Wijer, 15-6-1896
+Kozen-Wijer, 30-7-1976	x	Colson Jeanne
°Hoeselt, 13-6-1904
+Herk-de-Stad (kliniek), 10-11-1984
4	Copis Maria-Rosa
°Wijer, 13-11-1897
+Herk-de-Stad, 29-5-2001	x	Martens Désiré
°Alken, 13-1-1895
+Alken, 1977
	De moeder van mijn dorpsgenoot Paul Martens is 103 jaar geworden.		
5	Copis Maria-Jozefina-Carolina-Flora
°Wijer 2-2-1903	x	Thoonen E. P. Guillaume

Wij Wijernaren hebben Edmond en Jeanne goed gekend. Ook Gerardine die jong weduwe werd, en dagelijks in de winkel stond. Een café in de "hoeve Copis" heb ik nooit geweten. Wel is er een korte periode "een postkantoor" gevestigd geweest nadat de winkel gesloten was; dit situeert zich midden de jaren zeventig.

Edmond en Jeanne hebben op hun beurt er een bloeiende boerderij uitgebaat met hun twee zonen Emile jr. en Jos(é); hun zoontje Lucien overleed zeer jong (1933-1935). Zij hadden een grote veestapel, paarden en later tractoren. Als eerste te Wijer en omgeving waren er pikdorsers actief op de "hoeve Copis", waar ook veel arbeidskrachten (knechten en meiden) hun brood verdienden. In de loop der jaren werd het boerderijbedrijf Copis regelmatig uitgebreid met stallingen, loodsen en garages, inspelend op de behoefte van moderne landbouwbedrijven met grotere veestapel en een verbeterd machineareaal.

NOBILJON TUSSEN TWEE STOELLEN

Voor de adel betekende de aanhechting van onze streken bij Frankrijk in 1795 een zware schok. Gedaan was het met de oude voorrechten, waarin zowat elke gril wet kon zijn in de eigen heerlijkheid. Plots kon een ambtenaar een edelman letterlijk de wet voorschrijven. Niet weinigen hadden het moeilijk om hun plaats in deze nieuwe constellatie te aanvaarden, zoals Louis de Succa, kasteelheer van Binderveld.

Louis Leonard Jozef de Succa werd in het symbolische jaar 1795 geboren als enige zoon van Hubert en Johanna Arrazola de Onate. Zijn uit Doornik afkomstige vader was ingetrouwd in het kasteel van Binderveld, dat sinds het midden van de 18e eeuw in het bezit was van de Arrazola de Onate's. Nauwelijks een maand na zijn geboorte overleed Louis de Succa's moeder.

In deze turbulente tijden – op twintig jaar tijd moesten onze voorouders gehoorzamen aan een republiek, keizerrijk en koninkrijk – groeide Louis de Succa op als een wispelturig kind. In 1815 nam hij dienst in het leger van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, waaruit zijn vader hem slechts met de grootste moeite kon vrijkopen. Daarna begon de jonge man een verhouding met een dame van bescheiden afkomst uit Nieuwerkerken. Om het schandaal compleet te maken, blies hij zijn aangekondigd huwelijk op het laatste moment af omdat... zijn trouwkostuum niet klaar was.

Of het gedrag van zijn zoon er voor veel tussen zat weten we niet, maar Hubert de Succa overleed in 1819. De vierentwintigjarige zoon kon zich nu voluit laten gelden op het kasteelgoed dat hij van zijn moeder had geërfd. Maar eerst huwde hij halsoverkop – en tegen alle conventies omtrent rouwperiodes in – met Maria de Fraiture uit Rummen. Vier dagen later werd hun eerste kind geboren.

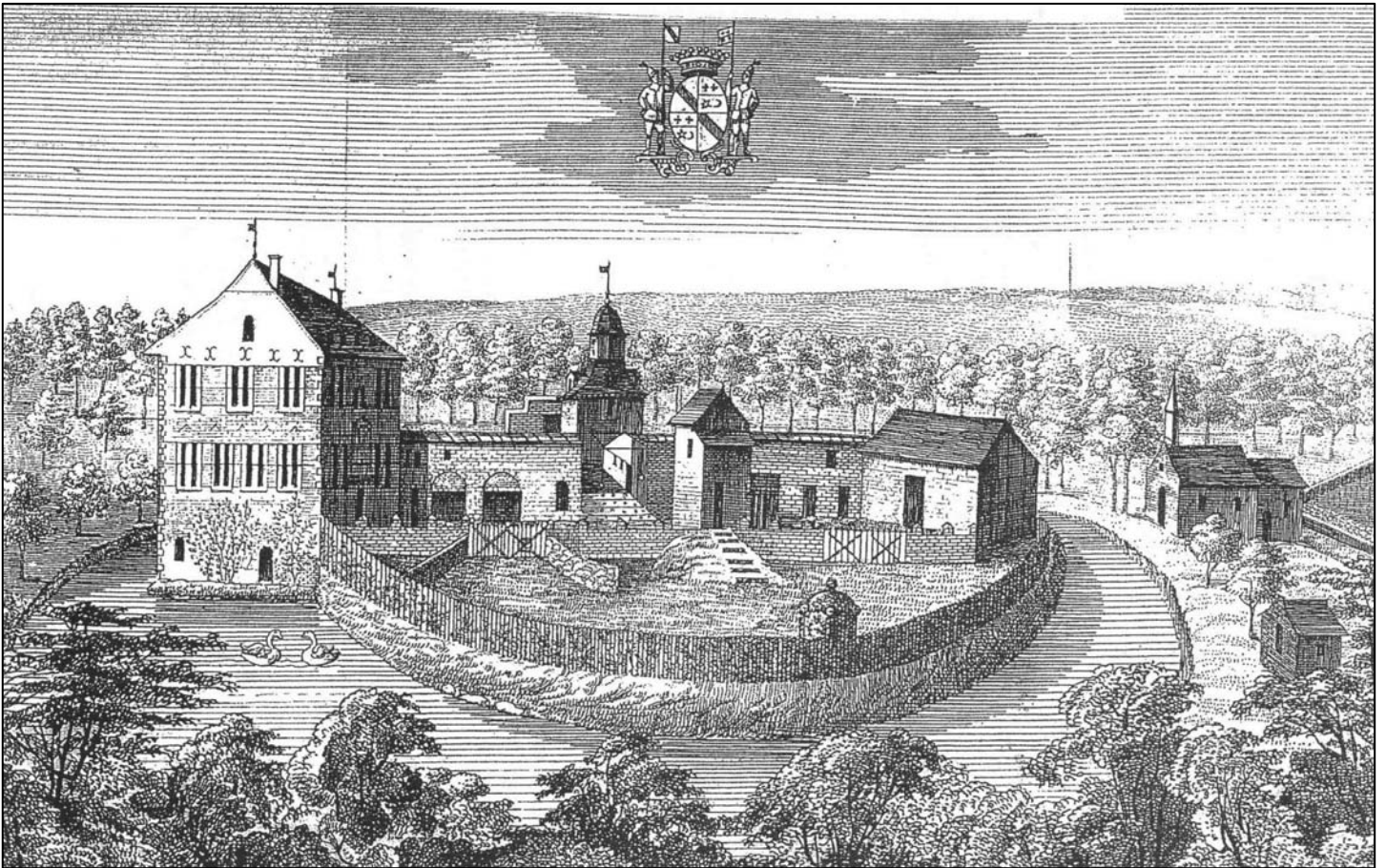
Intussen bestond er na jaren van verandering veel onduidelijkheid over welke wetten nu precies golden in het dagelijkse leven. Zo rees in Binderveld bijvoorbeeld de vraag van wie de bomen langs de gemeentewegen waren; het gemeentebestuur wilde de kaprijpe bomen graag gebruiken om enkele bruggen te herstellen. Maar de arrondissementscommissaris verbood dit op basis van een verbod dat de Franse koning Lodewijk XVIII kort na het verdrijven van Napoleon had ingesteld.

Als afstammeling van de laatste heren van Binderveld liet Louis de Succa ze prompt kappen in zijn eigen voordeel. Wat later liet hij zijn vee door particuliere weiden drijven, zoals dat in het Ancien Régime ook het geval was. Toen de eigenaars er de rijkswacht bij riepen, gedroeg de Succa zich erg beledigend. Burgemeester Wouters was niet onder de indruk van de arrogante nobiljon en spande een proces aan. Louis de Succa kreeg een fikse boete en zes weken cel, maar had zijn les nog niet geleerd. Hij begon nu een reeks pesterijen rond de kapel van Binderveld die zich op zijn eigendom bevond, en het plaatselijk afwateringssysteem.

In 1825 zette de Succa ook zijn zwangere echtgenote en vijf kinderen aan de deur, en nam prompt zijn eveneens zwangere maîtresse uit het dorp in huis. Lang konden de tortelduifjes niet genieten, want datzelfde jaar moest de Succa zijn kasteel en landerijen te koop zetten. Na de verkoop verhuisde het stel naar een herberg, waar de edelman ook met weinig succes... een specerijenwinkeltje uitbaatte. In 1833 overleed de verlopen de Succa. Wat er nog aan erfenis overbleef, ging naar zijn wettige kinderen; zijn kinderen met Maria Theresia Ghijssens moesten al snel onderhouden worden door de voorloper van het OCMW.

KERK (Z)ONDER DAK

Op kerkelijk vlak maakte Binderveld tot 1806 deel uit van de parochie Wilderen. Daar moesten de inwoners van Binderveld dus terecht voor dopen, huwelijken, begrafenisdiensten en het volbrengen van de paasplicht. De zondagsmis konden zij evenwel volgen in de kapel op het domein van de plaatselijke kasteelheer. Dat was geen kastrale privékapel waarvan alle kosten ten laste vielen van de kasteelheer: de kapel van Binderveld was openbaar en had een kerkfabriek, met eigen inkomsten om de kapel te onderhouden en alle nodige materiaal voor de eredienst aan te schaffen.

Gravure van Remacle Leloup – 1744 (met rechts de kapel)

In 1738 werd afgesproken dat de kasteelheer voortaan voor het onderhoud zou instaan en dat hij daarvoor mocht beschikken over een toelage van de kerkfabriek en de opbrengst van de offerblok. Vermits Binderveld geen zelfstandige parochie was, was er ook geen pastoor. In de kapel werd de mis gedaan door een bedienaar, voor wie via twee beneficies een mooie vergoeding voorzien was.

Na de aanhechting bij Frankrijk in 1795 veranderde alles bruusk. De beneficies en tienden werden afgeschaft, Binderveld werd bij de parochie Nieuwerkerken gevoegd en de kapel raakte buiten gebruik. Mede hierdoor werd het statuut van de kapel en het omringende kerkhof erg onduidelijk.

Net in deze troebele vijver begon kasteelheer Louis de Succa te vissen. Hij oordeelde dat alle gebruiksrechten van de inwoners van Binderveld op "zijn" kapel vervallen waren en lokte een reeks incidenten uit om dit te onderstrepen. Om te beginnen liet hij in 1824 de gemeentelijke archiefkist, die in de kasteelkapel opgesteld stond, openbreken en de archieven wegnemen. Daarnaast liet hij de deuren van de kapel afsluiten, om in de herfst van 1825 zelfs het dak, de meubels en ornamenten te laten verwijderen.

Het ontzette gemeentebestuur kon weinig meer doen dan een collecte van stro te organiseren, om het dak daarmee te dekken. Dit leverde een halve ton stro op, dat in afwachting van het begin van de herstellingswerken in de kapel bewaard werd. Enkele dagen later bleek dat het stro in een schuur bij de kasteelheer opgeslagen was. Voor de rechter beriep de Succa zich met succes op zijn oude privileges en het feit dat niemand hem verteld had dat het stro moest dienen voor een nieuw dak. Korte tijd later liet hij nog het ijzeren beslag van de kapeldeuren en de glazen vensters uit de kapel wegnemen.

In januari 1826 verkocht de intussen verlopen de Succa het kasteel met bijhorende landerijen aan Jozef de Schrijnemakers uit Sint-Truiden. De ex-kasteelheer nam de meubelen en gewaden uit de kapel mee naar zijn nieuwe woning. Slechts op het nippertje kon de kerkfabriek van Nieuwerkerken een openbare verkoop van de ornamenten voorkomen. Louis de Succa stond ze uiteindelijk af in ruil voor drie jaar vrijstelling van personenbelasting. Het grootste deel van de weggehaalde gemeentearchieven deponeerde de Succa bij de griffier van de Rechtbank van Eerste Aanleg. De rest had hij als inpakmateriaal in zijn winkeltje gebruikt.

Ook de nieuwe eigenaar van het kasteelgoed wilde kapel noch kerkhof ter beschikking stellen van de gemeenschap. Bovendien deed hij niets om beide te onderhouden en al snel vervielen ze tot een ruïne. In het dorp bleef men naar een eigen kerk verlangen, zodat de gemeenteraad in 1839 besloot om er een te bouwen. In 1842 werd Binderveld een zelfstandige parochie dankzij schenkingen, overheidssubsidies en veel vrijwilligerswerk verrees in 1845/1846 de huidige kerk.

Koenraad Nijssen

Deze tekst van Koenraad Nijssen, gepubliceerd in Het Belang van Limburg van 8/9 mei en 15/16 mei 2010, werd met zijn toestemming overgenomen, waarvoor onze oprechte dank.

In het kader van de Open Monumentendag 2005 heeft Heemkunde Nieuwerkerken de brochure "Binderveld 1790-1850: van kasteelkapel naar parochiekerk" uitgegeven. Auteur Rombout Nijssen beschrijft hierin dit boeiende verhaal, evenals de architecturale eigenheid van de kerk, de school en de pastorie.

Deze brochure (32 blz., 26 ill.) is nog verkrijgbaar bij Heemkunde Nieuwerkerken, Eddy Cox, ☎ 011-68.14.95 – kostprijs 5 Euro.

100 JAAR GROTERE EN VERNIEUWDE KERK IN NIEUWERKERKEN

In de mooie brochure "Een dorp bouwt een nieuwe kerk" van Rombout Nijssen lezen wij dat Pastoor Trudo Lievesoens (1819-1845) in 1827-1828 een kerkbouwer was; het onderste stuk van de huidige toren van de kerk in Nieuwerkerken dateert uit die tijd.

Pastoor Ludovicus Hockenziels (1845-1870) liet het te lage en versleten torendak in 1857-1858 vervangen en verhogen.

Pastoor Jacobus Voets (1870-1889) zorgde in 1888-1889 voor een nieuwe sacristie en voor verbeteringswerken aan de kerk. Zijn moeder schonk in 1874 een altaar en beelden van Sint-Petrus en Sint-Paulus, beelden die zij in haar parochie Kleine Brogel kocht. Pastoor Voets zorgde ook voor andere heiligenbeelden, die nu nog in de kerk staan.

Pastoor Martinus Indekeu (1889-1903) haalde – naar ik meen – de zusters naar het dorp ten behoeve van de meisjesschool. Hij zorgde ook voor de mooie glasramen met steun van de kasteelheren van Nieuwerkerken, Nieuwenhoven, Nonnemielen (Metseren) e.a.

Onder Pastoor Frans Muselaers (1903-1911) werd de kerk vergroot met een nieuw koor en een verbreding vooraan, en glasramen achter het hoofdaltaar.

Wat bij die verbouwing opvalt is dat de geraamde kosten, bestek-begroting-en uiteindelijke kostprijs, in 1909 een kleinigheid zijn tegenover de uiteindelijke begroting en de te betalen kostprijs. De begroting bedroeg 50.671,43 Bfr. en de laagste inschrijver Henri Janssen uit Neerpelt realiseerde de verbouwing voor 49.604 Bfr.

Pastoor Hubert Franssen (1912-1943) kreeg gedurende de oorlog van 1914-1918 door de Duitsers gegijzeld dorpsgenoten vrij, en hij zorgde - naar ik meen – voor een parochiezaal met hierin twee klaslokalen.

Pastoor Henri Lathouwers (1943-1961) zorgde in 1949-1950 voor de verbreding en de vergroting van het kerkgedeelte tussen de toren en het koor.

Pastoor Creyns (1961-1991) was geen kerk(ver)bouwer.

Pastoor Lievesoens (1919-1845)

In de "Geschiedenis van Nieuwerkerken" door Gerardus Joris, die in 1882 gevierd en gedecoreerd werd voor 35 jaar gemeentelijk onderwijs in Nieuwerkerken, lezen wij: "Bij de Frans Omwenteling werd de geestelijkheid vervolgd en hunne goederen verbeurd verklaard indien zij weigerden zich "tegen de Paus en de Koning" te verklaren. Kloosters werden aangeslagen, o.a. in onze streek Nonnemielen (hoeve mevr. Lejeune te Metsteren), Terbeek (Sint-Niklaaswinning te Metsteren), Oriënten te Rummen... Letterlijk begon men Eerwaarde Heer Pastoor Lievesoens te vervolgen omdat hij de eed tegen de Paus en de Koning niet aflegde. Hij verliet de pastory om zich te begeven naar de nederige woning van een onzer brave lieden.

Gedurende de dag verbleef hij in de werkplaats van dien zadelmaker, Fransena genaamd, om zich bij 't minste gerucht te kunnen verbergen. Des 's nachts alleen kwam hij uit om in ene kleine kamer zijne godsdienstige plichten te verrichten en dan ook bezocht hij de zieken welke in het dringendste levensgevaar verkeerden.

Pastoor Lievesoens werd niet ontdekt, en toen de vervolging voorbij was keerde hij terug naar zijne pastory.

De Eerwaarde Heer Lievesoens nam in het jaar 1823 het besluit om den Tempel Gods af te breken en te vergroten. Maar hoe dit gedaan. Er waren slechts 500 frank in kas, som ontoereikend om zulk een werk te verrichten en niettegenstaande wilde deze geachte Herder zijn plan ten uitvoer brengen.

Het was in de maand Mei dat Prins Willem van Brussel kwam om naar Holland weder te keren. Hij begaf zich aan het hoofd van den Burgemeester en Schepenen op den Steenweg van Sint-Truiden naar Tienen. Te Berg-op-Zoom, onder de gemeente Wilderen, wachtte hij met groot vertrouwen den Koninklijken Prins op. Deze tot bij den heer pastoor genaderd zijnde, stelde de Eerwaarde geestelijke hem voor hoe dringend nodig het voor zijne parochianen was de oude versleten kerk te vergroten en dat zonder hiertoe enige hulp te bekomen zij zich in de onmogelijkheid bevonden. Nadat deze goeden man den Prins tot meedogendheid had bewogen, en hem had laten gevoelen waarom hij dien stap had gedaan, beloofde hij hem ene goede som gelds welke gevoegd met de rijke giften van den hoog geboren heer Baron de Stembier van Wideux en van enige edelmoedige zielen, nog ontoereikend waren om den bouw gans te voltrekken, want de toren nauwelijks tot de hoogte van het dak opgetrokken hebbende, was men verplicht den zelfde toe te maken, zonder hem een tamelijke hoogte te kunnen geven. De toren, het sieraad van de kerk en gemeente, moest en bleef zo onvoltrokken tot den jare 1854 wanner hij dank aan de zorgen van den heer Burgemeester Plevoets werd verhoogd en thans enen der schoonste van de omliggende dorpen is.

Het bouwen van ene nieuwe pastory in 1870 (afgebroken en vervangen door een nieuwe in 1970, die op haar beurt in september 2010 afgebroken is), en het leggen van ene steenweg in het midden van het dorp, dit alles geeft aan hetwelke een meer (onleesbaar woord) voorkomen.

Het kasteel van Nieuwerkerken dat over een paar eeuwen door de heer De Magnu van Luik gebouwd werd behoort thans aan Baron de Stembier."

In een volgende bijdrage wordt het doen en laten van de Pastors en de Kapelaans van de parochie Nieuwerkerken belicht.

UITGAVE GELEGENHEIDSPOSTZEGEL WERD EEN SUCCES

Op initiatief van Heemkunde Nieuwerkerken werd door B-Post n.a.v. de Open Monumentendag (12-9-2010) een gelegenheidspostzegel uitgegeven (frankeerwaarde 0,69 Euro).

De bruin-gele afbeelding van de kerk met op de voorgrond de toren omkaderd met besneeuwde bomen draagt het onderschrift "1910-2010 – Parochiekerk Nieuwerkerken".

In een minimum van tijd was de ganse oplage van 250 stuks kort na de opening van de fototentoonstelling al uitverkocht. Door de belangstelling van filatelistische kringen was een bijbestelling kort nadien hetzelfde lot beschoren.

Open Monumentendag
12 september 2010

100 jaar verbouwing parochiekerk

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Heemkunde Nieuwerkerken

PUBLICATIES

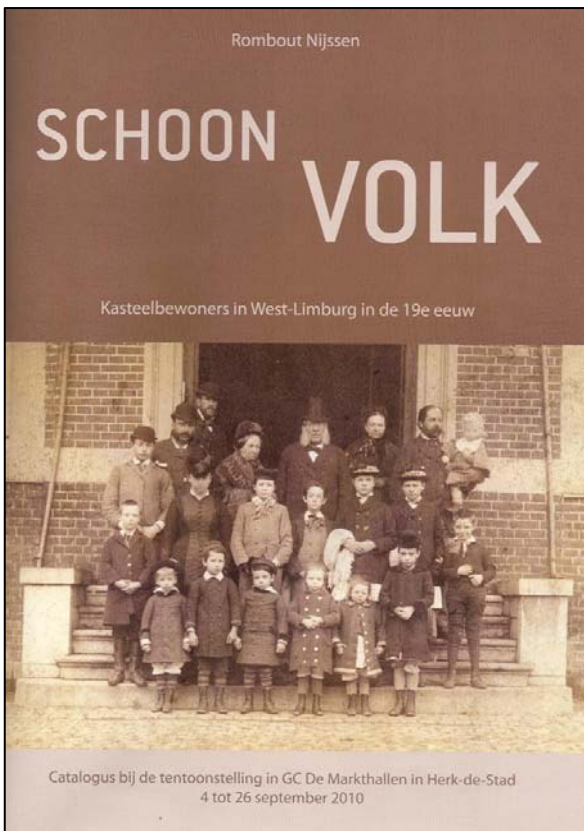
Twee recente en bijzondere publicaties van Rombout Nijssen stellen historische aspecten van onze gemeente en regio in de kijker.

Nieuwerkerken 1908-1910, een dorp bouwt een nieuwe kerk verscheen n.a.v. de Open Monumentendag, en behandelt het bouwproces van de huidige parochiekerk. In feite gaat het over de bouw van een kerk in 1827-1828 die een te klein geworden ouder gebouw moest vervangen. In die tijd behoorde ook Binderveld bij de parochie Nieuwerkerken, evenals de inwoners van Schelfheide.

De kerktoeren verkeerde enkele decennia later in bouwvallige toestand en werd in 1856-1857 verhoogd tot het huidige niveau.

In 1910-1911 werd de kerk vergroot en uitgebreid met een nieuwe dwarsbeuk. Interessante gegevens uit het bouwdoossier en de moeilijke financiering worden uitgebreid besproken. Ook de verfraaiing en de verwerving van heiligenbeelden en glasramen zijn in dit leerrijke verhaal van Rombout Nijssen opgenomen.

Deze brochure (29,5/21 cm., 32 blz., 31 ill.) is nog verkrijgbaar bij Heemkunde Nieuwerkerken, of bij de vzw Limburgse Studies, Schansstraat 135 te Wijer 3850 Nieuwerkerken. Prijs: 5 Euro (excl. verzending).

Schoon volk belicht de handel en wandel van de kasteelbewoners in West-Limburg in de 19de eeuw. Deze brochure werd uitgegeven n.a.v. de gelijknamige tentoonstelling in het Gemeenschapscentrum De Markthallen in Herk-de-Stad (4-26 september 2010).

Hierin lezen wij o.a. over het ontstaan en de bouw van de kastelen in Lummen, Schulen, Zelem, Herk-de-Stad, Halen, Nieuwerkerken evenals het kasteel van Nieuwenhoven aangrenzend aan Nieuwerkerken. Opvallend is dat de toenmalige rijke industriëlen zich hiermee de stijl en leefgewoonten van de adel aanmaten. Zij lieten ook de huidige kasteelparken aanleggen, zorgden o.a. voor vernieuwing van fruitsoorten en bloemen, en speelden ook een rol in de gemeentelijke en sommigen zelfs in de nationale en provinciale politiek.

Deze publicatie is verklarend voor het bestaand patrimonium aan kasteelgebouwen, en geeft een verhelderende inblik op het doen en laten van haar bewoners in een nog niet zo ver verleden.

Deze brochure (29,5/21 cm., 36 blz., 53 ill.) is nog verkrijgbaar bij de vzw Limburgse Studies, p/a Schansstraat 135 te Wijer, 3850 Nieuwerkerken. Prijs: 5 Euro (excl. verzending).

NIEUWERKERKEN (vervolg)

Inleiding

Na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) werd, op vraag van Kardinaal Mercier, aan alle pastoors in België een verslag gevraagd m.b.t. de toestand van hun parochie gedurende de oorlogsjaren. Het Provinciebestuur heeft deze Limburgse verslagen in twee delen (1029 pagina's) gebundeld en in 1997 uitgegeven in de reeks Limburgse Documenten. Auteur is Karel Verhelst. Deze publicatie is raadpleegbaar en nog verkrijgbaar in de Provinciale Bibliotheek te Hasselt. Prijs 40 Euro. Het hierna volgend verslag over Nieuwerkerken wordt gepubliceerd in de oorspronkelijke taal van de pastoor.

(L.R.)

Sint-Pietersparochie

Parochie Nieuwerkerken bestaande uit Gemeente Nieuwerkerken en Schelfheide (Gorsum).
Bouwstoffen betreffende de geschiedenis der Kerk van België gedurende den grooten oorlog. 1914-1918.

J. Franssen, pastoor.

Parochie Nieuwerkerken. Dekenij & Kanton St. Truiden. Arrondissement en Provincie Hasselt. Op eene lengte van drie kwartier is Nieuwerkerken door dennenbosschen gescheiden van de oostelijke grensgemeenten Cosen en Weyer en St. Truiden – Cortenbosch.

Deze dennebosschen zijn in dezen oorlogstijd voor de Duitschers, vooral bij hunnen inval, rust- en schuilplaatsen geweest, van waaruit alhier gedurende de (eerste) veertien dagen gedurig aan, door aldaar 's nachts slapende patrouilles, verkenningen gedaan werden.

Zij eischten gedurende die 14 dagen steeds met schietwapens in de hand vooral melk en brood en boter. Dit werd hun dan ook op aanraden van den pastoor, gegeven – om verdere dwangmiddelen te voorkomen. Nieuwerkerken is, misschien wel, door de nabijheid dier bosschen, de gemeente geweest waar het verschijnen der Duitschers, het eerst werd opgemerkt: 's avonds om 10 uren op den woensdag 5 Augustus 1914 hebben de Eerw. Zusters en haren gebuur Odilon Joris: stemmen gehoord; "ze zijn jeds slafen" – en geluiden, als tekens op afstand, beantwoord, als van uilen, en 's anderdaags [6 aug. (1)] donderdag verschenen in het dorp [42 (1)] ruiters met hun vlagje opgerold: zwart en wit was slechts zichtbaar – ze waren een veertigtal.

Men wist slechts dat het Duitschers waren, nadat zij in eenen winkel chocolade en cigarettens met Duitsch geld hadden betaald.

Buiten dit gewoon opeischen van brood, melk, boter en eieren, met den browning in de hand, valt er niets op te merken over het gedrag der soldaten te midden der bevolking van Nieuwerkerken, tot op den 17 Augustus.

Deze dag werd een schrikkelijke oorlogsdag.

Rond elf uren trokken door de parochie eene patrouille gidsen van het Belgisch leger in de richting van St. Truiden 120 ongeveer.

Een estafette werd gezonden tot aan de kerk van Nieuwerkerken, deze werd door de bevolking verwittigd, dat er wel 200 Duitschers in de bosschen lagen – hij vervoegde zich bij de patrouille, zonder iets van den vijand bemerkt te hebben.

Nauwelijks was hij terug op den steenweg, of eene Duitse patrouille kwam achter hen aan en er werd tusschen de belgische achterhoede en de Duitschers geschoten, en zonder dat iemand werd gekwetst, vluchtten de Duitschers terug langs den boterberg naar hunne schuilplaats "de mierhoop" dicht bij Nieuwenhoven.

Twee soldaten, op wacht achtergelaten, nevens den hof der pastorij midden in het dorp, waren toegesneld op het hooren van het geweervuur en deze werden verplicht te vluchten langs den kant van Binderveld zonder hunne makkers te kunnen vervoegen vóór den avond.

Bij het haastig wegvlugten der Duitschers ontmoetten zij twee inwoners van Nieuwerkerken die eenen boom op hunne schouders droegen: bij het zien der Duitschers, die te paard aangerekend kwamen, lieten zij den boom op den weg neervallen, om met 3 à 4 kinderen die ze meetrokken te gaan schuilen onder de poort van het huis tegenover: daar de boom min of meer schuinsch over den weg gevallen was, aanzagen de Duitschers dat als "een versperring" en daarop schoten zij hunne revolvers af in de richting der poort met het noodlottig gevolg dat deze door de kleederen drong van twee kinderen en den genaamden Cuypers Jozef kwetste aan den knie: Cuypers werd dienzelfden dag nog verzorgd door de overste der E. Zusters – gediplommeerd ziekenoppaster – op verzoek van den heer Pastoor, die de wonde gezien had.

Behalve dit voorval, meende iedereen dat deze schermutzeling goed afgelopen was, wel waren er kogels gedrongen in de huizen, doch geen mensch was er getroffen.

't Was echter daarmee niet gedaan – tegen zes uren komen een dertigtal Duitschers het dorp ingevallen met revolvers en bijlen gewapend. Een enkele Hoofdman was te paard, een vijftiental namen een oogstkar met paard in beslag, dwongen den voerman met hen het dorp in te rijden terwijl de overige, huis vóór huis, binnendrongen, en al de mannen die ze ontmoetten moesten "mit – vorwärts, sie haben zwei mann getodt": en, waren de deuren gesloten, dan werden ze met bijlen opengestoten, de mannen werden met bijl of geweer gestoten en voortgestampt en zoo vooruit van huis tot huis tot aan de kerk daar klonk het "waar is de pfarer: hier woont de pastoor". Woest werd er geroepen "heraus pfarer".

De pastoor, die seffens vermoedde wat er op handen was, toen hij een dertigtal zijner parochianen gevangen zag, spoedde zich naar den Hauptmann, en zonder den woeste wolf den tijd te geven hem voort te stompen – stond hij daar voor dat vreemd soort tribunaal:

Spreken zie Duitsch – "Etwas" – verstehen zie francösisch "oui monsieur: zie haben zwei man getodt" - ??

De pastoor niets begrijpende van die beschuldiging en om zich te bezinnen vroeg: wel! Mannen van Nieuwerkerken, wat is daarvan? - Geen enkele gevangene die een woord sprak – daarop om die stilte te breken, zegt de pastoor: "ah", zegt hij, niet wetende of hetgeen hij ging zeggen van pas kwam, daar heeft een gids aan een civilist gezegd: houd mijn paard vast, dat ik dien (Duitsch) daar aflap op 800 meter – hij heeft geschoten, en de Duitsch is gevallen, voorover en achterover maar zij hebben hem meegenomen, "wat is dat een gids" – dat is ééne met een roode broek – oh! een vijand! – maar deze morgen heeft men ons den weg versperd met eenen boom – dat was uit schrik – Oh! Bij toeval! – ja – gij moet de wapenen inleveren ... Het proces was gewonnen. "Wij moeten eten hebben" riep een soldaat, en seffens werd hun eene herberg aangewezen, waar hun bier werd gegeven – zoveel zij wilden – zij namen de boter mee – al de chocolaad en den suiker uit den winkel – al het geld uit de laden – en toen ze uitkwamen vroeg hun de pastoor, "was het bier goed" – antwoordde een hunner: "zoo slecht als de menschen".

Toen trokken ze terug naar de bosschen, en alsof het te schoon was afgelopen; nu ze niets hadden kunnen verrichten, zij die gekomen waren om te doden en te branden – moest een hunner eenen dokter ofwel eenen dominee zeggen: "Gij weet wat in Visé gebeurd is dat waren ook Belgen... en als men die niet kon betrouwen mag men geen betrouwen – maar wij zullen hun manieren leeren" – en toen konden de gevangenen naar huis gaan wat ze met moeite geloofden: want elk hunner had zich aan veel erger verwacht. – Had de pastoor de zaak niet uitgemaakt en door zijn onverschrokkenheid die woestaards tot bedaardheid gebracht. – Want op dezelfde uur, en onder hetzelfde voorwendsel werden te Schaffen meer dan 100 menschen doodgeschoten en gansch het dorp in brand gestoken. Middelerwijl worden eenige wapenen ingeleverd bij den heer burgemeester en toen kwamen belgische paarden zonder ruiters in hollende vaart van de Keelstraat te Melveren afgereden – aldaar waren Duitschers met de gidsen in voeling geweest... de Belgen, die door de bosschen op Nieuwerkerkerken gevlucht waren, kwamen rond half zeven wederom in strijd met een 200tal Duitse wielrijders, - schrikkelijk was het om hooren – van beide kanten werd er geschoten tot de laatste kogel weg was en de avond ingevallen was – gelukkig! Want nu konden de ingeslotene belgen zich verschuilen bij de menschen van het gehucht Tichelrij, zonder gevaar voor beiden: er

bleef op het slagveld een Duitsch achter (men zegt dat ze de lijken van een klein hondertal mee namen). – De belgen lieten er twee slachtoffers: een waal Charles Brahy van Luik en Frans Leemans vlaming van Bonheiden beiden gidsen I.: een wachtmeester werd zwaar gewond door eenen kogel in den schouder die hem verder gansch zijnen rug openscheurde hij heette Ferdinand de Bueger van Brussel. Deze werd 's anderdaags door de Duitschers weggehaald en naar Luik vervoerd, waar hij verzorgd werd, en later mocht het hem gelukken in zijn huis terug te keeren met eenen gehavenden schouder. 's Anderendaags werden de drie lijken begraven, de belgen op gewijden grond en de Duitscher op den hoek, voor ongedoopten voorbehouden – daar men niet wist of hij katholiek was of niet. Er werd op de plaats waar de Belgen begraven liggen een houtwerk opgericht en eenige schone platen geplaatst, in wit marmer, benevens een houten kruis en eene marmeren plaat voor iedere der twee gesneuvelden – het geheel heeft een heel schoon uiterlijk met dit opschrift:

Hier rust Brahy van Luik naast Leemans van Bonheiden
 Een Vlaming en een Waal die in Augustus beiden
 Als Christen wapen broeders streden zij aan zij, -
 En vielen! – God! Hun heldenbloed mak' België vrij!

Dit zijn voor de parochie Nieuwerkerken de ergste oogenblikken van den ganschen oorlog geweest.

9. a) In de eerste dagen waren er meer menschen in de goddelijke diensten en ook meer communiën.

's Avonds gedurende de eerste maanden werd er goed gebeden in de kerk en op de uithoeken van straten en wijken, waar een kappelletje van O.L.Vr of eene Heilige geplaatst was tegen eenen boom of elders.

b) Nooit zijn de kerkelijke diensten verhinderd geweest gedurende den oorlog.

c) Wat er gebeurd is: bij begrafenissen werd er in de eerste tijden slechts eenmaal met de klokken geluid en bij de dood eenmaal. De processie van het H. Sakrament werd gehouden, doch slechts op het Kerkhof, rondom de kerk.

d) In het jaar	1914	waren er ongeveer	30.000	H. Communiën
	1915		34.000	
	1916		36.000	
	1917		41.400	
	1918		56.000	

Voor de parochie Nieuwerkerken die rond de 1.500 zielen telt. Voorzeker is deze tafel welsprekend.

e) Voor den oorlog was er reeds spraak geweest van de vergrooting der scholen – er was voor de jongens slechts een onderwijzer met bij de 90 jongens.

De Zustersschool bestond uit eene gemengde klas voor de twee eerste studiejaren en nog 2 andere klassen voor de volgende jaren. Ondanks de moeilijkheden die opgerezen waren vanwege de Gemeenteoverheid, die overhelde naar het oprichten eener gemeenteschool op het grondgebied van Gorssum, ondanks de stemming, van den gemeenteraad van Gorssum, en het stilzwijgend goedkeuren van den gemeenteraad van Nieuwerkerken, werd de aangenomene school der jongens met twee klassen vergroot, ondanks den oorlog in 1915-1916.

Ook in 1915 werden twee klassen bijgebouwd aan de vrije school der Zusters: zoodat de oorlog is geweest eene voorzienigheid voor de scholenkwestie van Nieuwerkerken.

Wij bezitten dus voor onze kinderen drie jongensklassen, drie meisjesklassen, eene bewaarschool en eene klas voor huishoudkunde of keukenschool.

f) De Zondagsschool of school voor volwassenen werd niet onderbroken.

Er bestonden onder den oorlog: keukenschool één jaar, schoolsoep en volkssoep drie jaren.

g) Drie werklieden leden veel door de ontvoering naar Duitschland hunne volledige herstelling blijft nog altijd uit.

h) Vanaf 20 December 1914 ontstond het Hulp en Voedingscomiteit, later het Werkloozenfonds – en de Volkssoep – zonder deze werken waren er vele mensen te beklagen geweest – immers de helft der bevolking was niet meer in staat in zijn onderhoud te voorzien, beroofd als ze waren van het werk dat zij gingen zoeken aan de kranten van Wavre, Huy en Charleroi, zwaar werk in de beeten en in den oogst, dat hun ongeveer 700 fr. per jaar opbracht en dit met ruim honderd man was een 70.000 fr. verlies per jaar

i) Een jongeling die in het begin van den oorlog de brieven smokkelde werd eenige dagen gevangen gehouden.

Een boerenzoon werd tot verschillende maanden gevangenis veroordeeld tengevolge van herhaalde geldboeten om onvoldoende? Boterleerling; doch werd door bepleiting van ongegronde opname van vee vrijgelaten. Eene vrouw A. S. werd veroordeeld tot negen maand gevang omdat zij eene Duitsche gendarm, die haar bestolen had, durfde aanklagen, doch kwam er van af met vier maanden.

10. De Eerw. Heer Clysters was hulp priester alhier, voor zaterdags en zondags, en tevens professor van 't Seminarie te St. Truiden (hij geeft nu Philosophie) werd opgeroepen als ziekenverzorger, bij het begin van den oorlog. – Hij is teruggekeerd met het oorlogskruis vereerd. – Hij wordt nu vervangen door eenen Minderbroeder van St. Truiden.

Nieuwerkerken telt 34 soldaten waaronder vijf vrijwilligers.

August Bonneux alleen sneuvelde te Luik den 6. Augustus 1914, hij laat eene weduwe met vier kinderen achter.

Gorssum Schelfheide ook parochie Nieuwerkerken telt er 19. soldaten, één Joris Jozef sneuvelde te Haecht (Wespelaar) jongman den 12 Sept 1914. en Ceuleers Jozef overleed in 't Hospitaal van Schaarbeek, jongman.

De geboorten binnen de oorlog

1915	39
1916	50
1917	36
1918	39
	164

De sterfgevallen binnen den oorlog

1915	10
1916	24
1917	15
1918	43
	92

Aanwinst 70. totaal der bevolking 1.508.

11. De pastorie en de kelder (Calorifère) der kerk werden eens doorzocht op een naamloos schrijven door vier Duitschers en een belg (controleur).

12. De klokken werden ondanks de weigering van den pastoor door twee Duitsche soldaten en een officier opgenomen.

13 [en] 14. Men gaat een gedenkteeken oprichten voor de drie gesneuvelde soldaten der parochie.

J. Franssen, pastoor Nieuwerkerken.

(1) Toegevoegd tussen de regels.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
6de Jaargang – November-December 2010

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

OUDE GEBOUWEN IN WIJER – Deel 7

In de Atlas der Buurtwegen van 1841 staat voor Weg nr. 5 de benaming "Weg naar Kouden Steen (118) naar de Kerk", tegenwoordig de Schansstraat genoemd.

Dit wil zeggen dat voor 1885 de Schansstraat slechts liep van aan de Grotestraat tot aan de Kapel. Vanaf daar tot aan de grens met Nieuwerkerken heette de straat "Verlorestraat" (weg nr. 2). De "Verlorestraat" begon aan de grens met Schakkebroek, en liep tot "Terheide" aan Tichelrij.

Het huis van Emiel Huybrechts (Mil van Jèn), dat een winkel en een molen bevatte, stond er toen nog niet. Na 1885 en tot heden loopt de Schansstraat nu verder tot aan Tegelij; de Verlaerstraat, die achter de kapel begint, loopt door tot aan Schakkebroek.

Er woonden bij de volkstelling van 1790 in de korte Schansstraat maar 6 gezinnen. Deze waren de families Dendas (6 personen), Dendas (3), Caerlens (5), Peeters (3) en Bartholomevis (3 personen). Het zesde gezin kan op de Schans zelf gewoond hebben of in één van de twee huizen die in 1841 verdwenen waren en dus niet meer op de kaart voorkwamen. Eén huis stond naast het huidige Schanskappelleke, en het andere op de plaats waar nu André Vanstraelen woont. Op 3 huizen en hun bewoners wordt in deze en volgende aflevering dieper ingegaan.

Het Pannengoed

Hiernavolgend wordt "het Pannengoed" nader toegelicht. Het bevindt zich op de bijgevoegde kaart tussen de percelen 43 en 42 en is ter verduidelijking omcirkeld. Nu is het zo dat op de toenmalige kaarten van de bewuste atlas alleen de huizen en percelen gelegen aan de weg genummerd zijn; de huizen en percelen die niet aan de wegen grensden evenwel niet. Daarom heeft "het Pannengoed" op de kaart geen perceelcijfer. Het ligt zowat 100 meters af van de Schansstraat. Het perceel nr. 43, dat toch een redelijke oppervlakte heeft, was in 1842 eigendom van de familie Bartholomevis Joannes-Arnoldus (°Wijer 1805 +1866), gehuwd met Velaers Anna-Maria.

In 1869 en 1875 wordt het goed met bijbehorende gronden (nr.43) verdeeld onder de erfgenamen, en in 1876 verkocht aan de familie Knuts-Vanbergen uit Diepenbeek. De kinderen Bartholomevis verhuizen door huwelijk en andere redenen naar Schakkebroek en Stevoort. Na Knuts-Vanbergen en Renaers-Vanbergen komt Joannes-Franciscus Vanbergen-Hermans in 1895 vanuit Schakkebroek op de boerderij wonen. Het is uit dit gezin dat Desiré Vanbergen in 1884 in Herk-de-Stad geboren wordt. Hij huwt later met Leonie Bourignon, een dochter van de boer van Terheide.

Een andere bekende uit dit gezin was Vital (°1888) Vanbergen die later de busmaatschappij "De Zwaluw" in Herk-de-Stad uitbaatte.

De huidige kapel van de Koude Steen draagt boven de deur het jaartal 1938. Vermoedelijk is de ingemetselde steen met een kruisbeeld als afbeelding een overblijfsel van een vroegere kapel.

In deze kleine kapel met hoektorentje en oproepklokje wordt traditioneel in de meimaand s'avonds O.L. Vrouw vereerd. Achter haar beeld troont een houten Kristus op de Koude Steen, een man van smarten, gekroond en met een paarsen stoffen mantel omhangen.

PANNENGOED, SCHANSSTRAAT

Zo zou het Pannengoed er voorheen uitgezien hebben.....

De verdwenen hoeve Het Pannengoed, naar een schilderij van de Truiense schilder Jef Deracourt.

Weduwnaar Joannes-Franciscus Vanbergen sterft in 1906; zijn kinderen zwerven uit naar andere gemeenten. Nadien komt de familie Pieter-Jan Vandersmissen-Marie-Emilie Haven op de boerderij wonen. Bekend waren hun kinderen Lisa, gehuwd met Emile Buekers, Trees, gehuwd met Edmond Vantilt (de schrijnwerker), en Emiel die op de Grotestraat woonde waar nu Gerda Schiffeleers woont. Tijdens het verblijf van deze familie is de boerderij zwaar beschadigd door blikseminslag, en daarna zoals te zien op bijgaande foto heropgebouwd.

Volgens de gegevens van het kadaster koopt het echtpaar Bernard Schreurs (Schruers)-Appolonia Raskin het goed in 1919. Vanaf dan blijft de boerderij eigendom van deze familie, met als laatste eigenaar het echtpaar Cyrille Schreurs-Irma Vanbergen. Deze laatste was op haar beurt weer familie (nicht) van één van de vorige eigenaars n.l. Franciscus Vanbergen.

De mooie afbeelding van de winning werd mij bezorgd door Magda Vantilt. Het is een foto van een schilderij, gemaakt door de amateurschilder Jef Deracourt uit Sint-Truiden, op basis van een pentekening van het echtpaar Willy Thijs-Renilda Schreurs.

Dat deze boerderij "Het Pannengoed" heette – gelegen tussen de Schansstraat en de Opperstraat - is mogelijk te verklaren verwijzend naar dezelfde kadastrale benaming (zie de perceelnummers verderop in deze bijdrage). Vast staat ook dat er vroeger een pannembakkerij lag in dit kadastrale gebied; de kadastrale benaming "Pannengoed" evenals deze van de boerderij zijn mogelijk hieraan te linken.

Het woonhuis met de stallen is nu afgebroken en vervangen door een modern woonhuis dat vanaf de straat nog nauwelijks te zien is (huisnummer 89); architect M. Geerkens is de bouwer-eigenaar.

Langs deze weg wil ik iedereen danken voor de nuttige inlichtingen die mij toelieten deze bijdrage te schrijven. Eventuele op- en/of aanmerkingen worden steeds in dank aanvaard.

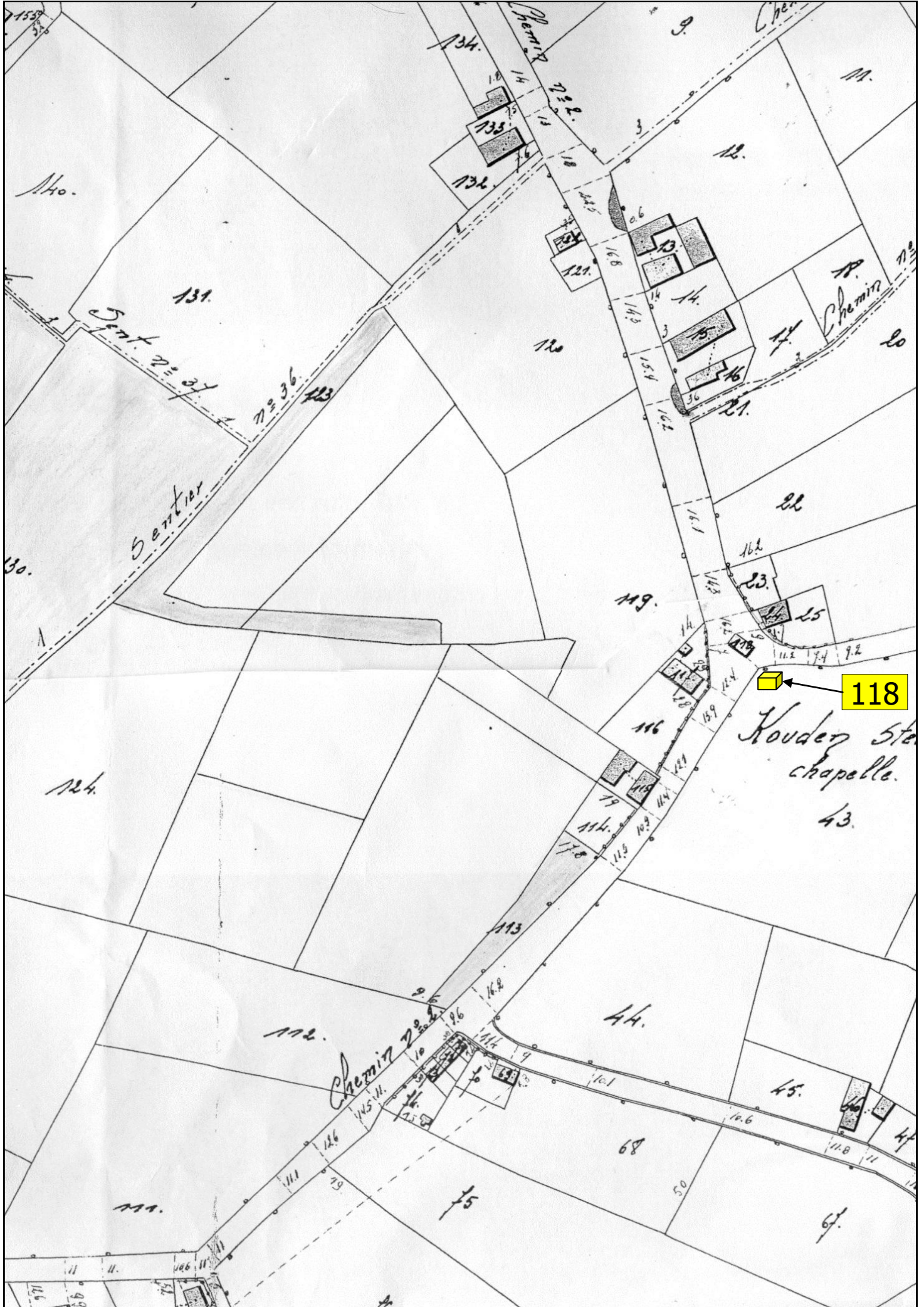
Verklaring van de gegevens op bijgevoegde kaart

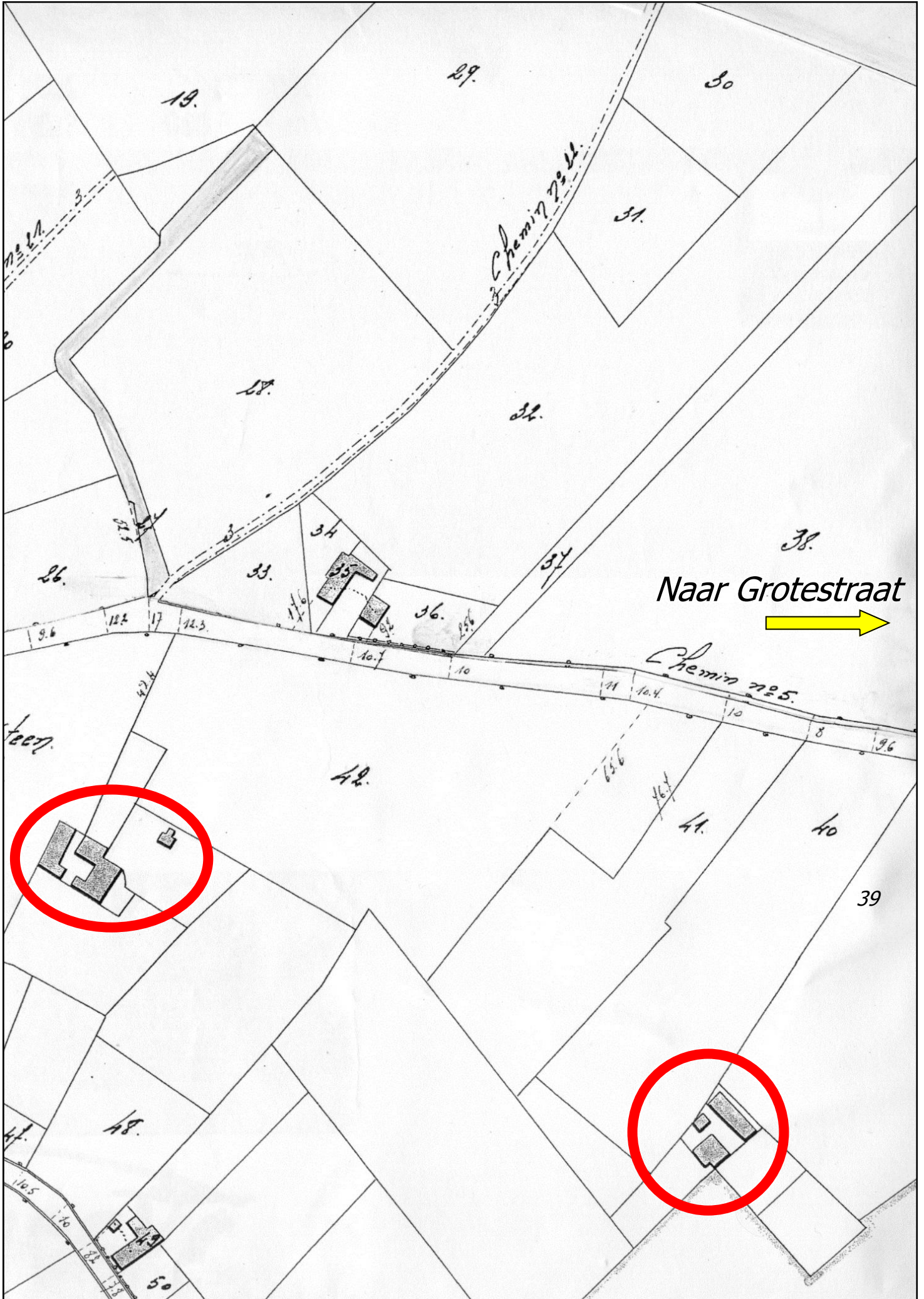
Langs de Schansstraat, weg nr. 5 (chemin nr. 5) zijn er in 1841 volgende eigenaars:

- 43: Bartholomevis Joannes-Arnold, landbouwer in Wijer,
- 42: de weduwe de Heusch Nicolas-Joseph, rentenier uit Vliermaalroot,
- 41: Hardeques Nicolas, rentenier uit Sint-Truiden, landbouwgrond,
- 40 de weduwe Hendrix Mathias, landbouwer in Wijer, landbouwgrond,
- 39: Kerkfabriek van Wijer.

Op deze grond worden later de meisjesschool en het schoolhuis (klooster) gebouwd. **De blokjes-tekening** die een gebouw voorstellen worden later eigendom van de jonkman en schepen Désiré Senden. Het gebouw was gelegen achter het huidige voetbalveld van Wijer, redelijk ver van de Schansstraat. Begin van Wereldoorlog II werd dit oud en versleten gebouw afgebroken.

Al deze percelen worden op de kadastrale leggers "Pannengoed" genoemd.

- 37: de weduwe de Heusch, weide,
- 38: de weduwe de Heusch, landbouwgrond.
Naar rechts op de kaart (richting van de pijl) waren alle gronden eigendom van rentenier de Heusch; zij grensden aan de Schansstraat en de Grotestraat en waren onbebouwd. Dit samen met de ganse linkerkant van de Grotestraat tot aan de weg naar Stevoort (zie de kaarten in vorige bijdragen). In de jaren '50 was het perceel nr. 38 (en 37) een weide, die "de vetweide" werd genoemd. Zij was toen verhuurd aan Edmond Copis en zonen. In 1956 werden hier twee steenovens opgericht nodig voor de bakstenen bij de vergroting van de kerk met twee zijbeuken. Vanaf begin 1950 werd ook begonnen met de verkaveling van deze percelen, en is er de bebouwing gestart (zie de brochure "De schans van Wijer").
- 30 tot en met 36: waren eigendom van Dendas Joannes, landbouwer te Wijer; hierop kom ik terug in een volgende bijdrage.
- 27 en 28: Bartholomevis Arnold, landbouwer te Wijer, bos en landbouwgrond,
- 8 tot en met 25: worden later besproken gezien zij in de omgeving van de Verlaerstraat liggen.
- 118: is de Kapel van de Kouden Steen, en eigendom van de Kerkfabriek van Wijer.
- 44, 45, 46, 47, 48 en 49: liggen tegen de Opperstraat en behoren eveneens tot de omschrijving en benaming "Pannengoed", zo ook de percelen 50 tot 60 die niet op deze kaart staan, en die in een latere bijdrage bij bespreking van enkele huizen en/of families aan bod komen. Alle andere percelen worden eveneens op latere datum besproken.

Op deze kaart is nog de "trage weg nr. 22 (chemin nr. 22) te zien. Deze heette "Weg van de Koude Steen naar Mollings-resch", of "Mollings-reschsteeg".

Molling was eigenaar en boer in de Verlaerstraat (nrs. 12,13 en 14), en een "resch" betekent eigenlijk "grasland" in het dialect.

Deze weg is nu verhard in beton, met bebouwing in het begin, en hij loopt verder als een "ruilverkavelingsweg" tot aan de Grotestraat langs de voormalige hoeve van Guillaume Haesevoets-Geladi.

Denis Heusdens

VERKOOP VAN HET KASTEEL VAN WIJER IN 1857

Als bijlage wordt hier een krantenaankondiging gepubliceerd omtrent de notariële openbare verkoop op 8 juni 1857 van het kasteel van Wijer.

Dit document is interessant omdat het een goed idee geeft van het toenmalige omvangrijke bezit van deze "Vrijheerlijkheid-Baronny" van niet minder dan 185 hectaren aan gebouwen, landerijen en weilanden gelegen in Wijer, Kozen, Stevoort, Herk-de-Stad, Sint-Truiden, Wellen en Spalbeek.

Korte opsomming van de opeenvolgende eigenaars nà de Franse Revolutie

Baronnes Jeanne-Josephine-Antoinette de Cartier van Afferden was gehuwd met François de Heyster van Venlo; zij verbleven echter in Dusseldorf. Zij erfde in 1793 van haar ouders als laatste van een oude adellijke familie van voor de Franse Revolutie.

De familie van Afferden bezat het kasteeldomein reeds in 1647. Zij verwierf dit van Baron Hendrik de Wassenaer, een Landkommandeur van Alden Biezen.. Het bezit hoorde toe aan Alden Biezen toen Baron Godfried de Bocholz het in 1688 had overgenomen van de familie de Kerckhem, die op haar beurt reeds in 1468 eigenaar van deze "vrijheerlijkheid" was.

In 1857 verkocht een van de zonen de Heyster het domein aan Henri de Diest, die het op zijn beurt in 1880 verkocht aan Jules Jacquelart.

De Truiense notaris Jozef Willems werd in 1911 de volgende eigenaar. Hij betaalde toen 500.000 Bfr. voor nog slechts 100 van het vroegere 185 hectaren groot bezit. Hij verkocht ook geleidelijk gronden en gebouwen.

Zijn kinderloze dochter Mariette Willems erfde het kasteelgebouw in 1929. Haar zus werd eigenaar van de kasteelhoeve met gronden die zij in meerdere fazen verkocht aan de familie Kumpen.

Guy Willems, de zoon van de broer van Mariette Willems erfde alleen nog het kasteel, dat hij op zijn beurt in 1995 verkocht aan de aannemer Vanhees.

Nog méér gegevens omtrent alle eigenaars van "het Kasteel van Wijer" zijn te vinden in de gelijknamige brochure die Jef Bonneux schreef in december 1995.

Denis Heusdens beschreef in ons infoblad jg. 6, jan-febr. 2010 "Jules Jacquelart-De kleurrijke kasteelheer van Wijer"

Beide publicatie zijn nog verkrijgbaar bij Heemkunde Nieuwerkerken.

L.R.

STUDIE VAN DE NOTARISSEN
Delgeur en Vanham, te St-Truyen.

OPENBARE VERKOOP
 VAN EEN GROOT ONBELAST

PATRIMONIEEL GOED,

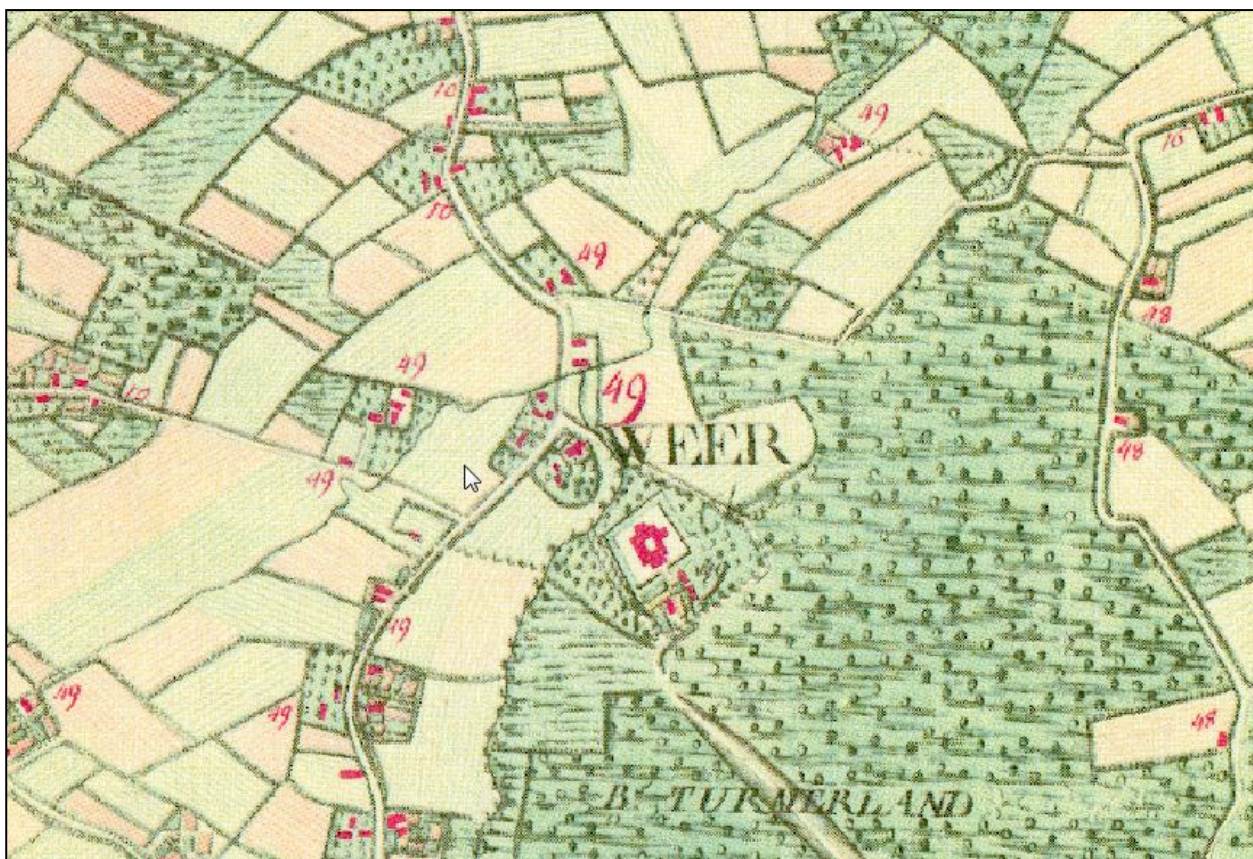
*uitmakende de Vryheerlykheid (Baronny) van Weyer
 en Cosen, gelegen in het arrondissement Hasselt, provincie
 Limburg (België), en van*

EENE ERFPRENT

van 126 fr. 28 c., bepant op de Elstermolen
 te Stevoort.

Dynsdag, 9 JUNIUS 1857, om half elf 's morgens, in
 het Hotel genaemd den *Wildenman*, te St-Truiden, zal
 de heer DE HEYSTER, van Dusseldorf, wegens familie
 aangelegenheden, door het ministerie van de notarissen
 DELGEUR en VANHAM, residerende te Sint-Truiden, ten
 koop stellen :

**HET GOED WEZENDE VOORDEZEN DE
 VRYHEERLYKHEID VAN WEYER EN COSEN,**

Ferrariskaart Wijer (1771-1778)

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – Januari-Februari 2011

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

PASTOORS EN KAPELAANS IN NIEUWERKERKEN (vervolg)

Bij pastoor **Lievesoens** bleef de kerktoren in 1827-28 onvoltooid bij gebrek aan geld. Het deel van de toren tot aan de versmalling boven het torenuurwerk werd onder pastoor **Hockenziels** in 1857-58 verhoogd tot wat hij nu is. Priester Jacobus **Voets** kwam de oudere pastoor Hockenziels enkele jaren helpen om hem in 1870 als nieuwe pastoor op te volgen, het jaar dat er een nieuwe pastorie gebouwd werd.

In 1870-1880 was er een eerste schoolstrijd in ons land. De liberale wetgever verminderde de invloed van de geestelijkheid in het officieel onderwijs, hetgeen voor de Belgische Kerk aanleiding was om een eigen vrij katholiek onderwijsnet op te richten. In 1851 bouwde het gemeentebestuur van Nieuwerkerken een gemeenteschool met Gerard Joris als onderwijzer, om hem in 1884 en na 33 jaar inzet onder druk van Kerk en kasteel te ontslaan en gelijktijdig de gemeenteschool op te heffen. In 1881 en 1882 kreeg Bartholomewis Meeuwissen van het schoolcomité als niet benoemde leerkracht een vergoeding van 1250 frank per jaar. Er functioneerden alzo een tijdje twee scholen; waarschijnlijk werd de jongensschool met schoolhuis toen gebouwd. In 1884 kwamen de eerste drie zusters naar Nieuwerkerken waar zij – zuster Innocentia, zuster Mechtildis en zuster Wivina – een afzonderlijke meisjesschool begonnen.

Aan de kerk werden in de periode 1888-89 evenals aan de sacristie verbeteringen en afwateringswerken uitgevoerd totdat pastoor Indekeu kwam. Deze zorgde in een periode van vier jaar met giften van de lokale kasteelheren e.a. voor mooie glasramen in de zijgevels van de kerk.

Kloenk

Pieke en Johannes Swijzen (Pieke en Jeank Kloenk) met elk 8 kinderen woonden in de Steeg, nu Pastorijstraat. Jeankske, zoon van Pieke, vertelde me op een Swijzenfeest het volgende: op Allerheiligenavond werden de klokken één uur lang geluid in drie pauzes door Pa Staaf Kras (Gustaaf Vandenborne) en de koster (Hubert Vandormael). Pastoor Indekeu had een koe die op Allerheiligenavond moest kalven. Pa mocht niet luiden omdat hij bij de koe moest blijven totdat het kalf er was.

Pastoor Museleers betrapte enkele kinderen Swijzen die zijn kastanjes aan het rapen waren. Hij sloot ze op, om ze na de hoogmis weg te jagen zodat alle kerkgangers het zagen. Zijn neef Jean Swijzen (Jeen van Julien) bevestigde dit en zei dat ze vaak bij de pastoor moesten gaan helpen, en dat ze veel slaag kregen wanneer ze weer eens ondeugend waren geweest.

In 1906 kwam pastoor Museleers, die bouwheer werd van het voorste kerkgedeelte dat in 1910 werd gebouwd. De kerk was te klein geworden. De toren, met oudste gedeelte uit 1827-28 en bovenste stuk uit 1857-58, was in orde. Geld voor een totale vernieuwing was er evenwel niet. De enige oplossing bestond erin de kerk te verlengen en het voorste stuk te verbreden.

De kerkraden boven het hoofdaltaar werden betaald met giften: Pastoor Frans Museleers schonk Sint-Franciscus, Martinus Indekeu Sint-Maarten, een neef (Joris) van pastoor Voets schonk Sint-Jozef, de leden van de Congregatie betaalden voor de H-Familie, en de meisjes van de zondagschool stonden in voor het glasraam met de H. Familie.

Onder het nieuwe gedeelte van de kerk werd een kelder gebouwd voor plaatsing van een verwarmingsinstallatie, toen Colle à feu genoemd. Jarenlang werd er door de familie Swijssen, die in de Steeg (nu Pastorijstraat) woonde, met cokes gestookt.

In 1911 kwam pastoor **Franssen**, en in 1913 verkocht de Kerkfabriek een stuk grond, waar nu de school De Letterboom ligt, om een kapelanj te bouwen. Toen de Duitsers gedurende de oorlog van 1914-1918 meerdere bewoners van de Dries als gijzelaars met de dood bedreigden en hen naar de kerkmuur brachten, uit wraak voor twee soldaten te paard die korte tijd vermist waren, wist pastoor Franssen door onderhandelingen tijd te winnen tot de vermiste soldaten kort nadien terug opdoken en de Driesbewoners van de dood gered werden.

Een parochiezaal werd gebouwd en deed dienst voor twee klaslokalen. Aan de meisjesschool werd een nieuwe kookschool toegevoegd (4e graad – 7e en 8ste studiejaar). Pastoor Franssen installeerde een nieuw altaar; de muurschildering op de ronde muur hierachter verbeeldde "engelen", en de "Vier Evangelisten" werden op het plafond boven het altaar geschilderd.

Pastoor Franssen was een zeer verstandig en geliefd man. Zijn beeld zal mij altijd blijven gezien ik hem liggend op zijn sterfbed, met in zijn handen brevier en paternoster, heb gezien. Als kind van 10 jaar mocht ik, en iedereen die dit wilde, de overleden pastoor een kruisje geven. Het was mijn eerste dode die ik zag.

De voorgevel van de pastorij werd op zeker ogenblik besmeurd met blauwsel, waarvan sporen zichtbaar bleven tot aan de afbraak. De hoogblonde zus van de pastoor, die iedereen kende en die de R.... werd genoemd, lag altijd op de eerste stoel in de kerk.

In volle oorlogstijd 1943 kwam pastoor **Lathouwers**, bij wie ik misdienaar werd. Er waren negen misdienaars, en elke dag was er een mis om 6.30 en een om 7.30 waarvoor telkens twee misdienaars nodig waren. Schoenen om naar school te gaan had ik zoals de meeste kinderen niet, en met klompen aan mochten wij de mis niet dienen. Pastoor Lathouwers wist hiermee raad. Een oude hoed van buurman Ré Priemen werd door schoenmaker Frans en zijn zuster Maria omgetoverd tot pantoffels dienstig tijdens de kerkdiensten. Ons "loonbriefje", 10 of 20 frank bij Kerstmis en Pasen, hing naast de deur van de grote sacristie. Te laat komen of babbelen betekende een streepje achter uw naam en 1 frank minder misdienaarsloon, totdat er een lieve jongen per ongeluk een brandende wiek onder het streepjespapier hield.

Met een rode kop zie ik pastoor Lathouwers nog altijd de klas binnen komen. De Duitsers kwamen de kleine klok uit de kerktoren halen, en hij had de kerkdeur en het dokzaal afgesloten. Tevergeefs, de volgende dag zagen wij een opengebroken deur van het dokzaal. Gelukkig werd onze klok niet gesmolten; zij verhuisde tijdelijk naar Ternaaien, en werd na de oorlog op een zondagmiddag ten tijde van pastoor Creyns terug gebracht.

Op 1 augustus 1944 werd er een razzia gehouden in ons dorp. Jefke Nijns werd doodgeschoten, en de koster en zijn twee zonen evenals verschillende anderen werden naar concentratiekampen afgevoerd om op één man na, Pierre Bamps, nooit meer terug te keren. Nooit zag ik meer volk in ons dorp dan op de herdenkingsplechtigheid voor deze weggevoerden. Later werd er een kapelmonument opgericht onder de mooiste boom van Nieuwerkerken, de rode beuk voor de kerk.

Boerenbond en Boerinnenbond bestonden reeds; na de oorlog breidde het verenigingsleven uit met een K.A.J., V.K.A.J. en B.J.B. naast K.W.B. en K.A.V. Bij de verkiezingen waren er buiten de lijst van de C.V.P. ook socialisten, liberalen en Volksunie. Vooral de socialisten en de Volksunie waren zeker niet de beste vrienden van pastoor Lathouwers.

De parochiezaal werd vergroot met een groot podium met eronder een soufleursruimte, kleedkamers en vergaderruimte. Als verwarmingsinstallatie gebruikte men het onderste van een Leuvense stoof (gekregen van Mil Bangels), de stoofpot kwam van de winkel van Jef Collin, en Louke of Odilon Berden bezorgde een oude stoofbuis van een Leuvense stoof.

Toneel werd gespeeld door mannen en vrouwen, doch gemengd in geen geval. Het vroegere toneelpodium werd trapsgewijze vergroot en werd gebruikt door Cinema Pax. Onder dat verhoog was er een kelder met trappen gemaakt van oude grafstenen. Deze kelderruimte werd jarenlang gebruikt als vergaderlokaal, zelfs als klaslokaal, en werd verwarmd met een mazoutkachel.

In de parochiezaal beschikten de verenigingen over stoelen, opklapbare banken, potten en pannen en kookgerief. Buiten stonden ooit enkele speeltuigen voor de kinderen.

Verdraagzaamheid voor het officieel onderwijs in onze gemeente was zeker niet de sterkste kant van pastoor Lathouwers. Om die reden zorgde hij ook voor een wijkschooltje voor de kleinsten op Tichelrij.

In 1945 bestond er een uitgebreid zangkoor, onder leiding van Pierre Boonen die ook dirigent was van de fanfare. Dit koor kreeg een opvolger met het Sint-Ceciliakoor onder leiding van Marcel Lowies.

Pastoor Lathouwers was ook een kerkbouwer. Het stuk tussen de toren en het vernieuwde koor werd afgebroken, verbouwd en vernieuwd, deels met het geld van de verkoop van bouwgronden door de Kerkfabriek nodig om toen in 1949-50 te verbouwen. Het plafond in het nieuwe gedeelte werd in stenen uitgevoerd; daarom werd het plafond in het oude gedeelte geleverd in een aansluitend stenenmotief. Gezien glasramen in lood op dat ogenblik te veel kostten werden de glas in loodafbeeldingen gewoonweg op het glas geschilderd, totdat zij in een latere fase werden vervangen door echte glasramen.

Langs de toren kwam er aan de binnenzijde een ruimte voor de doopvont, en aan de andere kant een traphal naar het dokzaal en de toren. De toegangsdeur verhuisde naar de zijgevel.

De pastoor was de proost van de meisjesverenigingen, en de kapelaan van de jongensverenigingen en de jeugdbewegingen. Van gemengde vergaderingen of gezamenlijke ontspanning van mannen en vrouwen was pastoor Lathouwers zeker geen voorstander.

In 1961 ging pastoor Lathouwers op rust in Kerniel, bij Borgloon.

Pastors van 1961 tot en met 2010 . .

In 1961 kregen wij een jonge, grote, sterke en sportieve man als nieuwe pastoor: zijn naam Jan **Creyns**.

Zit- of "ligmeubelen" in de kerk waren totnogtoe eigen of gehuurde wissen stoelen en banken.

Die bonte mengeling van eigen kerkstoelen in rood en groen velours en banken liet hij vervangen door dezelfde bidstoelen voor iedereen, met in de zijbeuken klapstoelen die in eigen dorp werden gemaakt. Vanaf dan was iedereen gelijk in de kerk en kon iedereen gaan "liggen" of zitten waar hij wou.

Het kleine, al jarenlang vaste en zelfde schoolcomité werd uitgebreid, en er werd een parochiaal zaalcomité opgericht ter beheer van de parochiezaal waarin zoveel als mogelijk strekkingen in vertegenwoordigd waren. Parochiefeesten met als Eerste Tombola Prijs een auto Wartburg van de plaatselijke garage Papy waren een opvallende nieuwigheid. Een spiegel tent stond er naast de parochiezaal, wat vroeger ondenkbaar was bij zijn voorgangers. Nadat pastoor Creyns een kind had zien verongelukken voor zijn deur ijverde hij voor de verbreding van de weg en de aanleg van een parking. In de gemeentepolitiek bewerkte hij verandering en verjonging. Zijn verhouding tot burgemeester Herbots en later Louis Germeys en zijn meerderheid verzuurde tot vijandigheid. De oude pastorij verdween om plaats te maken voor een nieuwe, die op haar beurt nu ook tot het verleden behoort. Zij werd ingezegend door deken Rutten van Sint-Truiden op 11 mei 1974.

In die tijd zorgde de ophaling van schoolkinderen met autocars in de omliggende dorpen voor het spijtige verdwijnen van kleuter- en lagere scholen in de buurgemeenten Runkelen en Grazen. Het Sint-Pietersheem kwam er als een eetzaal, met twee klaslokalen. Het klooster van de zusters werd gerenoveerd tot dokterswoning om enkele jaren later te verkrotten. Het postkantoor werd korte tijd gevestigd in de "kookschool", nadat de meisjesschool verhuisde naar de gemengde en deels vernieuwde jongensschool.

Heel Tichelrij bouwde een mooie zaal op grond van de kerkfabriek. De parochiezaal deed later ook dienst als lokaal voor werklozencontrole, en veranderde nadien in een confectiebedrijf samen met de zaal van Tichelrij, wat een begin van zijn verkrotting betekende, en waarin ook nog de voetbal-kantine gevestigd was. En dit allemaal ondanks in beide zalen veel vrijwilligerswerk ten bate van de gemeenschap zat.

De kerk kreeg een enig mooi koor; het altaar stond nu korter bij het volk, het doopvont nu vooraan in de kerk, het tabernakel werd tegen de muur geplaatst met ervoor trappen en banken voor het zangkoor en de fanfare. Een vloerbekleding in rood tapijt, en doeken tegen de muur, maar spijtig genoeg ook een laag verf over de muurschildering en de 4 Evangelisten op het plafond. Wanneer ik tegen pastoor Creyns zei "Ik zie geen grote godslamp, lusters, draaglampen en flambouwen meer in de kerk" was het antwoord van pastoor Creyns "dat zijn uw zaken niet".

Gelijktijdig werden parochielokalen verboden terrein voor burgemeester Louis Germeys en kwam er in 1977 een rampzalige "V.Z.W. Parochiaal Comité Sint-Pietersparochie" tot stand. Deze V.Z.W. ruidde kerkgronden, en werd in 1979 aangepast om ook gronden te kopen, verkopen en te verhuren. Zo ontstonden Fase 1 en Fase 2 bouwgronden tussen Klooster- en Driesstraat, nu Berkenstraat en Lindestraat. Na 1979 toen er minder vraag naar bouwgrond was, en in 1982 toen er een andere meerderheid in de gemeenteraad kwam ging de V.Z.W. in falings met een schuld van 45 miljoen frank (Het Belang van Limburg, 17-18 augustus 1985). In fase 2 konden bedrogen kopers-bouwers pas na 1990 verder werken.

Veelvuldig gebruikte draaglamp bij communie en ziekenzalving.

Toen ik aan de Hasseltse Bisschop Schreurs, een braaf en heilig man, vroeg of het eerlijk en rechtvaardig is dat een parochiaal comité op dergelijke manier bouwgronden verkoopt kreeg ik als antwoord: "Gij hebt een goede vrouw", waarop ik geantwoord heb "DA WEET ICH OCH en neu zied djie mich hé nouwets nie meeje".

Een kerkfabriek is beheerder van de goederen van de kerk, en moet die beheren als een goede huisvader, ook als de pastoor een andere mening heeft.

Tijdens zijn ziekte en na het overlijden van pastoor Creyns was directeur Moons van het college te Sint-Truiden vervangend pastoor nadat hij al jaren als kapelaan in ons dorp werkzaam was. Met een langzame tred en een specifieke stem kon en was hij een "luisterend oor". Tijdens de misvieringen was het enkel nog zitten en staan, en geen stoelengedruis meer. Bij pastoor Creyns was één misviering één intentie, nu één misviering veel intenties. Directeur Moons ging op rust als helpend priester in Alken. Hij overleed in 2010.

In 1991 werd Alkenaar Gerard **Deckers** onze nieuwe pastoor in een verarmde parochie met vele moeilijke erfenissen en wantoestanden uit het verleden. De parochiezaal was verkrot. Zaal Tichelrij was zonder vergunning gebouwd, verkrot en bijna afgebroken. Het Sint-Pietersheem eveneens zonder vergunning gebouwd en zo goed als versleten, en er was een strijd tussen de kerkfabriek en de gemeente in verband met de verkoopwaarde van de parochiezaal, nu het gemeentelijk centrum De Brug. In de kerk werden de kerkstoelen vervangen door brede gemakkelijke zitstoelen. Achteraan in de kerk kwam er een mooie ruimte voor o.a. tentoonstellingen, en de verplaatsingen in het koor werden mooie veranderingen. Ondanks de hoge stookkosten was het altijd aangenaam warm in de kerk. Pastoor Deckers ging op rust in zijn geboortedorp Alken.

In 2004 werd Maurice Mazijn de zorgdragende pastoor van Nieuwerkerken. De bediening van de parochies Kozen en Binderveld kreeg hij er bij. Mis en preek zijn kort en goed. Vooral is hij bekommerd om zijn pastorale taken, en doet hij graag een babbeltje na de misviering. De kerk kreeg een nieuwe verwarmingsinstallatie. Zijn grote pastorij uit 1974 gelegen in een prachtige omgeving werd dit jaar afgebroken om plaats te maken voor een nieuwbouw met handelszaken en appartementen, waarin ook een behuizing voor de parochiepriester. Alle Nieuwerkerkenaren wensen pastoor **Mazijn** een aangenaam en een nog vele jarenlang verblijf in zijn nieuwe woonst.

Onderpastoors of kapelaans van 1925 tot 1961

Kapelanij

Op de zitting van de kerkfabriek van 7 januari 1912 werd gevraagd om 17 roeden grond, zonder uitvaart en in huur door de gebroeders Swijsen, tegen 200 frank de roede (4,36 are) te verkopen om de schuld van de woningen te betalen.

De gebroeders Swijsen waren beter gekend als Pieke en Jeank Kloenk, die er woonden met elk 8 kinderen in de enige lemen tweewoonst in de Steeg, nu de huizen 1 en 3 in de Pastorijstraat. Mijn moeder, een dochter van Jeank Kloenk zei altijd: dat de kerkfabriek voor de eerste oorlog de lange weide aan nonkel en pa verkocht om een kapelanij te kunnen bouwen. De eerste bewoner was de "lammen man" wiens dochter haar beste vriendin werd, samen met Martha van Odilon Joris.

Uit het parochiearchief weet ik dat Libert **Neven** onze eerste kapelaan was, van 1925 tot 1927.

Van 1927 tot 1938 was Jozef **Hendrickx** kapelaan in Nieuwerkerken. Zijn vriend, de Witte van Pol (garde van de Mierhoop), zei me vroeger altijd: "godkerdomme nog nog, dat was een plezierige, vriendelijke en gediensstige man die graag een flesje wijn dronk". Mijn vader kon vertellen over zijn vooroorlogse busreis met kapelaan Hendrickx naar de diertuin te Antwerpen. Zeker, het was een graag geziene persoon wanneer we weten dat de fanfare in 1938 met een volle bus Nieuwerkerkenaren naar Borlo trok om er deel te nemen aan zijn "inhaling" als nieuwe pastoor.

In "Jeuris weike", het vroegere voetbalplein van Red-Star Nieuwerkerken aan de Diestersteenweg bouwde hij een huis dat jarenlang bewoond werd door de Witte Cuyper en Anna van de kantonier, Alfons Cuypers-Boonen en later door meester Albert Bamps en Roza Clerinx. De Witte was chauffeur bij graanhandel Maris te Hasselt. Hij mocht met de vrachtwagen naar huis komen wanneer die "in het droog" kon staan. Gedurende de mobilisatie in 1939 bouwden soldaten een garage aan het huis.

Jaak **Peeters** was kapelaan van 1939 tot 1945. Hij was een onvergetelijke volkse man die veelvuldig met de jongeren ging wandelen, en die met Pinksteren in processie op bedevaart naar Scherpenheuvel trok. Hij heeft onnoemelijk veel kilometers te voet door ons dorp getrokken. Met misdienaar of koster met bel en lamp voorop op weg met de Communie naar zieken, of met het Heilig Oliesel naar de stervenden, ging dit over nu onvoorstelbare onverharde modderwegen. Bij zonneshijn maar ook bij regen, koude wind en gladde wegen, in een tijd dat er geen regenkleedij en nog minder strooizout was.

Wie kapelaan Peeters heeft gekend herinnert zich zeker nog zijn korte rok en zijn dikke pijp. Wanneer zijn huisgenoten zegden: "Jaak doe een betere en propere toog aan" was zijn antwoord steeds: "alleman kent me hier toch". Ging hij buiten het dorp was het antwoord: "daar kennen ze mij toch niet".

Hij was ook de kapelaan die in de moeilijke en gevaarlijke oorlogsjaren zelfs tabak kweekte, meestal om weg te geven. Dikwijls gingen hij en zijn huisgenoten aan tafel bij Lowieske Serdons-Motmans, moeder van Alice Herbots-Serdons, omdat hij zijn eigen eetwaren liever aan armen en noodlijdenden wegschonk.

Op 1 augustus 1944 was ik om 6.30 klaar als misdienaar voor de eerste mis. Overal zag ik druk pratend volk op straat, en aan het kosterhuis een ingetrapte voordeur. In de kerk trof ik kapelaan Peeters aan voor het altaar en in misgewaad. Heel bedroefd zei hij me: "kind, bidt want het grootste onheil is over ons dorp gekomen". Die nacht was bij een Duitse razzia weerstander Jefke Nijns op de Dries doodgeschoten. De koster en twee van zijn zonen en meerdere dorpsgenoten werden door de Duitsers afgevoerd naar concentratiekampen. Alleen de toen zestienjarige Pierre Bamps overleefde deze ramp.

Kapelaan Peeters die gedurende de oorlog alles weggevend door het dorp trok kreeg na de bevrijding als dank hakenkruisen geveerd op de pilaren voor zijn woonst. Hij verliet Nieuwerkerken om aalmoezenier bij het leger te worden. Nadien was hij nog kapelaan in Halen en pastoor in Overwinden. Een vriend uit Overwinden zei me dat pastoor Peeters circa 1956 reeds een TV had, en iedereen mocht op de pastorij TV komen kijken. Een week voor Pasen zei hij uitnodigend op de preekstoel: "Iedereen maakt met Pasen zijn huis schoon; vergeet ook het huis van alleman (de kerk) niet". En met Pasen blonk zijn kerk. Verder nodigde hij zijn parochianen uit met de mededeling dat er om 11.30 uur de Pauselijke zegen op TV te volgen was, en om 16 uur de aankomst van de wielervedstrijd Parijs-Brussel, en dat iedereen welkom was. Pastoor Peeters stierf tijdens een misviering in de kerk van Aalst bij Sint-Truiden.

Jan Pijkels, kapelaan van 1945 tot 1955

Jan Pijkels was een streng uitziende grote man, die echter wanneer men hem kende zeker niet streng was. Hij was een weesjongen uit Dilsen die in Heers bij familie opgroeide. Pastoor Lathouwers en kapelaan Pijkels hadden over vele zaken een verschillende mening, iets wat nog al eens tot een botsing leidde. Op zondag na het lof was hij bij de burens op de hoek van de Steeg voor een babbel waar hij probeerde ABN Algemeen beschaafd Nowerkerks te praten. Buurman Frans wou kijken wanneer zijn 14-15jarige dochter arriveerde met een jongen. Kapelaan Pijkels zei dan sussend: "Frans jong, gij moet die jongen een pint betalen bij de koster". Natuurlijk algemeen gelach, en een glunderende dochter Lucinne. De kapelaan trok later naar Hulst-Tessenderlo; hij viel als pastoor in Gelinden uit een pruimenboom, en was nadien nog vele jaren pastoor in Kermt.

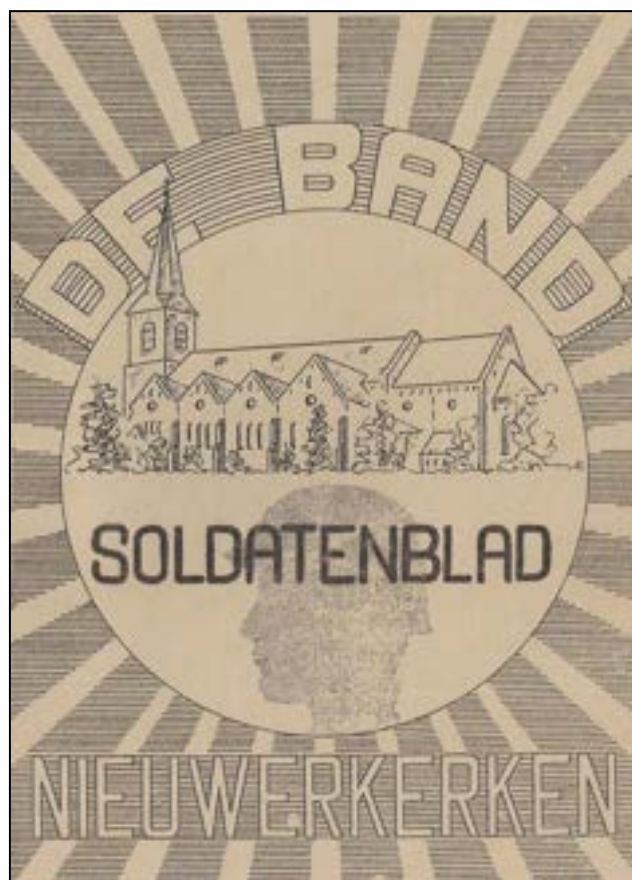
Van 1955 tot 1957 was Henri Vossen kapelaan

Marie, zijn meid, kende na een week gans Nieuwerkerken, en na veertien dagen kende gans Nieuwerkerken Marie die overal vriendelijk pratend en lachend aanwezig was.. Deze kapelaan bezat een stencilmachine, en gaf samen met Milac (een katholieke soldatenvereniging) het soldatenblaadje "De Band" uit. In een aflevering stond een opsomming van alle café's in Nieuwerkerken, met op de Boulevard (Nieuwesteenweg) alleen al 8 café's. Hij was de meest sociale priester die ik kende, en altijd bekommerd en helpend voor al wie niet goed wist hoe al die sociale en wettelijke papieren moesten worden ingevuld. Een borreltje of een pint sloeg hij nooit af bij zijn huisbezoeken. Als een dief in de nacht is hij uit ons dorp vertrokken. Bij navraag aan pastoor Lathouwers waar hij naar toe was klonk alleen het antwoord "overgeplaatst".

De laatste kapelaan was Jozef Kessels 1957-1961

Jefke Kessels had moeilijkheden met zijn maag. Hij arriveerde hier samen met zijn doodbrave ouders. Overgevoelig, veel te goed en te braaf in de toenmalige maatschappij. Hij durfde evenwel de oneerlijkheid, schijnheiligheid, onrecht en machtsmisbruik van politici en andere vooraanstaanden aanklagen. Dit had natuurlijk als gevolg veel tegenkantingen zoals gedurende zijn verblijf als kapelaan in Peer en in Lommel, en als pastoor in Rosmeer en in Opitter. Hij overleed bij zijn eerste bezoek aan Molenbeersel waar hij als nieuwe pastoor benoemd was.

Dit waren onze Pastoors en Kapelaans zoals ik ze gekend en ervaren heb gedurende mijn jeugd en in volwassenheid, van Lathouwers tot Mazijn, en van Peeters tot Kessels.

Omslag van het soldatenblad "De Band" ten tijde van pastoor Creyns.

OMA'S SCHORT

of de historie van de schort of "ne veuring".

Ik geloof niet dat onze kinderen weten wat een schort is. Het voornaamste gebruik van oma's schort was haar jurk beschermen, gezien ze er maar zelf een paar jurken had. Maar ook omdat het zoveel gemakkelijker was om een schort te wassen in plaats van een jurk.

Ze gebruikte de schort ook als pannenlappen, om bijvoorbeeld de warme pannen van de kachel of uit de oven te halen.

De schort diende ook om de tranen van de kinderen, evenals hun vuile neus af te vegen.

En wanneer oma de eieren uit het kippenhok ging halen was de schort ook heel handig om de eieren veilig te transporteren.

Wanneer er bezoek in huis kwam konden de verlegen kinderen veilig onder haar schort schuilen, en als het koud was kon ze zelfs haar armen erin draaien en opwarmen.

De schort was ook heel geschikt om haar zweetdruppeltjes af te vegen wanneer zij bij het koken gebukt stond over kachel en ketel.

Het hout voor het vuur werd eveneens in haar schort binnengebracht. En uit de tuin droeg zij allerhande groenten met de schort. De schillen van de gedopte erwten en ander groenteafval ging eveneens in de schort.

In de herfst werd de schort vlot gebruikt om gevallen appels, peren, noten en ander fruit onder de bomen te oogsten.

Wanneer oma onverwacht visite zag aankomen, stond je er van te kijken hoeveel meubeltjes dat oude schortje nog in enkele seconden kon stoffen.

Buiten aan de deur zwaaien met haar schort wou zeggen dat het eten klaar stond, tijd om binnen te komen.

Het zal nog lang duren voordat iemand uitgevonden heeft wat voor zoveel doelen gebruikt kan worden zoals het schortje.

Vergeet niet!!! In deze tijd zouden we er gek van worden te weten hoeveel bacteriën er in oma's schortje zaten.

Toch heb ik er nooit wat aan overgehouden..... of toch? Liefde!

(Bijdrage via Omer Vanstraelen)

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – Maart-April 2011

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ERFGOEDDAG 1 MEI: ARMOEDE IN NIEUWERKERKEN

Heemkunde Nieuwerkerken speelt op 1 mei in op het brede Erfgoedthema "armoede" met o.a. de uitgave van een DVD met gesprekken over "vroeger" door oudere dorpsgenoten, en life-vertellingen omkaderd met een tentoonstelling. Deze activiteit geniet de samenwerking van het Gemeentebestuur en de Vrije Basisschool, waarvoor onze dank.

Medebestuurslid Carmen Cuypers interviewde vijf oudere Nieuwerkerkenaren, en legde hun een aantal vragen voor met betrekking tot de sobere levensomstandigheden begin en midden van vorige eeuw, de zogezegde "goede oude tijd".

Uit deze spontane gesprekken werd een selectie op DVD gezet, omkaderd met oude foto's uit hun familiebezit. Deze DVD (50') is een uitgave van Heemkunde Nieuwerkerken, en verkrijgbaar aan 12 Euro.

Het dagprogramma van deze Erfgoeddag op 1 mei in de Vrije Basisschool "t Nieverke", Kerkstraat 126 ziet er als volgt uit:

- 10 uur: Officiële opening van de Erfgoeddag met toelichting door Eddy Cox (voorzitter) en Carmen Cuypers, en doorlopende projectie van de DVD met de geïnterviewde Victoire Kempeneers, Bertha Vanacken, Maurice Ruymen, Maria Ilsbroukx, en Maria Remels.
- Receptie.
- In de namiddag wordt deze projectie aangevuld door Jean Thomas en Edmond Joris met vertellingen over hun jeugdervaringen.
- Een kleine fototentoonstelling en objecten uit die tijd (speelgoed, gebruiksvoorwerpen,...) omkaderen deze gesprekken.
- Tot 18 uur kan iedereen er iedereen in een gezellige sfeer ontmoeten, en eigen verhalen uit "de goede oude tijd" ophangen.

Alle publicaties van Heemkunde Nieuwerkerken liggen er ter inzage en aankoop.

“GESPROKEN GESCHIEDENIS” IS EN BLIJFT BELANGRIJK

Een “geschreven geschiedenis” is natuurlijk belangrijk omdat het verleden moet bewaard worden. Uit het geschrift kan men afleiden of de persoon schrijfervaring heeft. Maar het geschreven woord blijft meestal technisch, alhoewel teksten toch ook emotioneel kunnen zijn en recht uit het hart komen.

Een “gesproken geschiedenis” daarentegen is echt, puur. De stem is zo eigen, en zo uniek aan de persoon. Iemand die gedreven is, vurig in zijn doen en laten zal heviger, emotioneler en méér met toon spreken. Hij gaat dieper in op zijn levenservaring.

De stem van een rustige persoon is eerder monotoon en ziet de geschiedenis op een gans andere wijze.

Mijn ervaring als “interviewer” heeft mij geleerd dat de interviews voor het merendeel zeer gedetailleerd worden verteld, en spontaan gekruid worden met plezierige en droevige anekdoten.

Uit de hierna volgende samengevatte gesprekken over de “armoede in de goede oude tijd” met zeven oudere Nieuwerkerkenaren blijkt dat er op dezelfde gestelde vragen zeven “verschillende invalshoeken” waren en dat er “andere accenten met eigen timbres” werden gelegd.

Tot slot wil ik iedereen de raad geven om zoveel als mogelijk “de stem van uw dierbaren” te bewaren. Dit is zowel zakelijk en emotioneel van onschatbare waarde.

Carmen Cuypers

BERTHA VANACKEN ° 14-12-1917

Bertha werd geboren op het Klein Tegelrij (vroeger Klein Tichelrij). Het Klein Tegelrij was een gehuchtje van Nieuwerkerken. Het werd zoals Bertha vertelde wat minder geacht door de boeren van het dorp. Zelfs in de kerk zaten de mensen van Tegelrij achteraan. Het was zo dat de geestelijken op de voorste rijen zaten, en dan kwamen de leerkrachten. Daarna hadden de rijke boeren een zitje en dan pas waren betaalde stoelen toegewezen aan de mensen van Tegelrij. Achteraan in de kerk stonden er nog een aantal vrijstoelen waarvoor niet betaald moest worden.

De bewoners van het gehucht waren meestal dagloners die er nog een kleine boerderij op nahielden. Wat varkens, een koe en wat kippen, meer was het niet. De mensen hadden niets te kort maar leerden een grote inspiratie te ontwikkelen om te overleven. Zij verkochten boter en eieren op de markt van Sint-Truiden, en gingen ernaar te voet of met de tram. Ook varkens werden gevet, voor de verkoop en voor eigen gebruik. Die voor eigen gebruik kregen voedzamer eten zodat het vlees van betere kwaliteit was dan dat voor de verkoop.

De inspiratie en handigheid voor het vervaardigen van zelf gemaakt speelgoed was indrukwekkend, zoals de ballen die men met behulp van voden maakte. Ook het spelletje met de knopspelden in het vuistje was plezant. Het maken van babykledij was vindingrijk. Van het nog goede deel van een oude mannsliip werd een onderlijfje gemaakt. Er ging geen stukje stof van oude kledij verloren.

Kortom, alle respect voor deze mensen die ondanks hun moeilijke levensomstandigheden er steeds de moed inhielden, en hun waardigheid koesterden.

VICTOIRE KEMPENEERS, ° 21-01-1913

Victoire, geboren en getogen op de "Boulevaar" nu Nieuwe steenweg, heeft dan weer een ander verhaal omtrent de primitieve omstandigheden waarin de mensen begin vorige eeuw leefden.

Haar ouders hadden een winkel, doch ook haar vader koos noodgedwongen voor het harde labeur op het veld. Ook hun kinderen moesten jong van school om voor hun eigen levensbestaan en dat van hun familie te zorgen.

De burens kwamen dagelijks in het winkeltje over de vloer omdat ze niet meer dan hun dagelijks rantsoen konden betalen. Immers dagloners werden per dag betaald. Soms vroeg men zelfs een half pond van een bepaald product. Veel meer dan het noodzakelijke was er in de winkel ook niet te koop. Toch waren er snoepjes zoals "klichie" en "borstbollen" Siroop werd afgewogen en ingepakt in boterpapier. Suikerklontjes werden ook per half pond verkocht.

Kermis op de "Boulevaar" was dan weer een hele belevenis. Een molentje dat men deed ronddraaien met behulp van een koord, een floche en wat muziek. Heel speciaal was de fietsenmolen, want weinigen bezaten een fiets. Natuurlijk was er ook de spiegeltent, ingedeeld in hokjes en met een dansvloer. Niet iedereen durfde er naartoe, want de eerwaarde heer pastoor preekte op de preekstoel dat men er recht naar de hel danste.

Victoire heeft nog zoveel te vertellen over die "goede oude tijd". Of was dat wel zo goed, bedenkt zich deze 98 jarige kranige dorpsgenote, die nu geniet van de vele bezoeken in het rusthuis van Nieuwerkerken.

MARIA ILSBROUKX, ° 20-11-1920

Maria, beter gekend als "Merikke", is geboren op de Dries. De Dries met al zijn rare namen was eveneens een gehuchtje van Nieuwerkerken. Het was daar dat trouwens en zoals geweten is het dorp Nieuwerkerken ontstaan is. De eigenlijke betekenis van het woord "Dries is "grote grasweide".

De straten lagen er in vorige eeuwen tijdens de regendagen modderig en drassig bij. Karren lieten een diep spoor achter. Een kleine strook tussen de wielsporen was de enige mogelijkheid om op houten klompen tot aan de geplaveide Kerkstraat te geraken. Langs beide kanten van de weg waren er hoge bermen.

De meeste mannen op de Dries werkten om den brode op de grote boerderij van het kasteel van Nieuwenhoven. Anderen trokken naar de hoogovens van Luik, met de fiets tot aan de dichtstbijzijnde tramhalte.

Tijdens de lange winteravonden was er niets anders te doen dan wat breien, te naaien, het avondgebedje prevelen en dan naar de koude bedstee te gaan waarvan de matrassen gevuld waren met stro. De mannen gezeten rond de Leuvense stoof vertelden de nieuwsjes van de dag.

De oorlog van 1940-45 was in al zijn facetten een moeilijke tijd om te overleven. Goed dat men nog wat labeurde want met de rantsoenbonnen kwam men niet ver. Regelmatig gebrek aan eten was dan ook de boodschap. En dan te bedenken dat dit gehuchtje ook gezinnen telde met 15 en soms 18 kinderen.

Merikke zit nu niet meer tijdens de lange winteravonden in het schaarse licht van de olielamp aan de stoof te breien. Zij geniet nu van haar oude dag in de gezellige woonkamer van haar dochter en schoonzoon in de Kerkstraat. Breien hoeft zelfs niet meer,... er is nu TV, weet je wel.

MAURICE RUYMEN, ° 16-02-1928

Ook Maurice Ruymen werd geboren op de "Boulevaar" die met zijn stinkende grachten zo smal was dat de grote karren mekaar amper konden kruisen. De hondenkarren waren nog iets anders. De honden die deze karren trokken zagen soms de kans naar elkaar toe te vliegen en te vechten als ze mekaar naderden.

Maar die smalle straat had ook haar charme. De vele gezellige cafeetjes die er lagen. Deze drankgelegenheden werden voorzien van bier en enkel witte limonade. Bier werd gekoeld op ijsblokken. Een toogje, wat tafeltjes in een klein vertrekje, meer was dat niet. Bij Ruymen was er toch al een zaaltje waar men zangavonden organiseerde. Een paar dorpelingen richtten er in de jaren dertig een klein operettegezelschap op met de naam "De kliek van Sevilla". De grote attractie was echter het poppenspel door een Antwerps echtpaar.

De fanfare was natuurlijk ook niet in het dorp weg te denken. Bij ieder kermisgebeuren namen de muzikanten hun instrumenten ter hand tot vreugde van de dorpelingen. Zij trokken zelfs naar de gehuchten.

Ook de voetbalclub "De Redstars" zorgde voor de zondagse ontspanning. Het voetbalveld lag langs de Diestersteenweg. Kledij was er natuurlijk niet zoals nu. Sommige spelers hadden al voetbalschoenen. De anderen droegen gewoon dikke werkschoenen.

In de laddermakerij van Ruymen konden gepensioneerden aan de slag van zes uur s'morgens tot zeven uur s'avonds; immers die tijd was er nodig om een gemiddelde grote ladder te maken. In den beginne waren er natuurlijk geen elektrische werktuigen. Gans het proces was handenarbeid.

Een fiets bezitten was toen een zeldzaamheid. Is het daarom dat Maurice op zijn 83 jarige leeftijd nog dagelijks en zo gezwind van zijn fietsritten geniet?

MARIA REMELS, ° 10-01-1932

Maria werd geboren op Klein Tegelrij. Haar vader labeurde en werkte in de Fonderie Emaillerie in Sint-Truiden. Haar moeder deed het huishouden. Zij hadden zes kinderen waarvan de meisjes al vroeg buitenhuis gingen werken, vooral als inwonende dienstmeid.

Maria trok naar de "Boulvaar" waar ze aan de slag kon bij beenhouwer Ghijsens. Zij hield zich bezig met het kuisen van de werkplaats, het afwassen van het gereedschap, enz.

Op achttienjarige leeftijd werkte ze samen met haar vader in het "kasserollenfabriek".

Een fabriek zag er in de jaren vijftig zeker niet uit zoals heden ten dage. De vloeren in deze fabriek waren nog van zand. De elektriciteit was aftands. Men werkte acht uur per dag. De kookpotten die

gemonteerd werden waren zeer bekend. Men had ze in allerlei grootte en in verschillende kleuren, allen geëmailleerd. Het was evenwel een zeer ongezond werk. Zelfs jongens en meisjes van vijftien jaar werden er tewerkgesteld om in de kosten van grote gezinnen te voorzien.

Na haar huwelijk met Maurice zag het er allemaal wat kleurrijker uit voor Maria. Ze genoten van het leven. De moeilijke tijd van weleer is voorgoed begraven.

JEAN THOMAS, ° 31-07-1933

Jean werd geboren in de Kattesteeg, nu Pastorijstraat. In deze steeg stonden er maar twee huizen. Die van Djankse en Pieke Klonk (de familie Swijzen). De moeder van Jean was dus een Swijzen. Op de hoek van de straat stond de gemeenteschool. Aan de andere kant was er een haag, en een tuin met de poort van de pastorij. Het was een aardeweg met een karspoor en een voetpaadje.

De moeilijkheid van de doorsnee dorpelingen om te overleven kwam doordat er geen industrie was in het dorp. De dorpsmensen hadden wel een stukje grond dat bewerkt werd met primitief gereedschap. Het zaad van de teelt werd telkens opnieuw gebruikt zodat de oogst jaar per jaar verminderde. Geld om nieuw plantsoen te kopen was er niet, of nauwelijks. Niet iedereen bezat een koe. De geit was de koe van de werkende mens.

De houten klompen van de misdienaars maakten zoveel lawaai tijdens de misvieringen dat men besloot om deze knapen te voorzien van "sloefen", gemaakt uit oude vilten hoeden.

De schoolplicht was wel in voege maar werd niet altijd nageleefd. In de winter was de opkomst van kinderen veel groter dan in de zomer. De kinderen werden immers ingespannen voor de arbeid op het veld of voor de fruitpluk. Het was geen uitzondering dat kinderen op hun twaalfde bij rijkere mensen dienden. Als knecht of als meid sliepen ze in de schuur of op een zolderkamertje.

Jean was één van de gelukkigen die mochten verder studeren tot zijn achttien jaar, ondanks ook zijn ouders hiervoor het brood uit de mond moesten sparen. Hij bracht het tot leraar in de Tuinbouwschool O.L.Vrouw in Sint-Truiden.

Als lid van Heemkunde Nieuwerkerken zijn volksverhalen en lokale geschiedenis van zijn geliefd dorp ophalen nu zijn grote passie; hierin zoekt hij naar de filosofie uit dit niet zo ver verleden.

EDMOND JORIS, 09-08-1939

Edmond werd geboren in Schakkebroek en woont reeds jaren op de Schelfheide. Dit was één van de gehuchtjes van Nieuwerkerken. Hij is een gedreven vrijwilliger van verschillende verenigingen, en tevens lid van Heemkunde Nieuwerkerken.

Edmond komt uit een gezin van dertien kinderen. Zijn vader labeurde. Ook zijn familie had het moeilijk om te overleven zoals het geval was voor vele gezinnen. De mensen leefden sober; geen luxe, geen ontspanning, geen vertier, niets dan werken en nog eens werken. Van kindsbeen af hielpen de kinderen vader op het veld of moeder in het huishouden met

onder andere vloeren bezemen want er lag nog een aarde vloer. 's Zondags werd er wat wit zand aangestampt en de huiskamer zag er weer netjes uit. In de winter werd een rij stro aan de deur gelegd om de klompen af te vegen, zodat de aarde vloer niet te modderig zou worden.

Drie slaapkamers, drie bedden en dertien kinderen. Hoe los je dat op? Vijf kinderen sliepen mooi naast elkaar in de breedte van het bed. Soms was het ook zo dat drie kinderen naast elkaar, één kind aan het voeteneinde en één kind aan de hoofdzijde van het bed sliepen. Allen gelegen op een zak stro.

Sinterklaasdag kreeg ieder kind een halve reep chocolade en een sinaasappel. Het speelgoed werd door de vader gemaakt. Een blinkdoos waarvan het draaislotje verwijderd werd, een houten ronde blok erin, twee gaatjes met een koordje en zo kon men dan "slingeren".

Edmond werkt nu geen achttien uren meer per dag, maar geniet nu van zijn vrije tijd ondanks toch nog een zware klap te hebben moeten incasseren. De barre tijden van toen heeft hij resoluut de rug gekeerd,... maar vergeten?

DE INVLOED VAN DE KERK IN HET LEVEN VAN +75 JARIGEN

Geboorte, communie, vormsel en huwelijk.

Waar een jaar na het huwelijk de ooievaar nog niet op bezoek kwam mocht men bezoek van de pastoor verwachten om te wijzen op de huwelijksplichten. Waar de ooievaar wel kwam ging kort na de geboorte de "wijzevrouw" (vroedvrouw), met de peter, meter en de boreling kerkwaarts voor de doopplechtigheid, hetgeen altijd achteraan in de kerk gebeurde. De peter mocht de jongen en de meter mocht het meisje een voornaam geven, meestal hun eigen voornaam. Het moest wel een "heiligenaam" zijn. Zo was Jef Josephus, Ludo Ludovicus, Benny Boneventura en Victoire Victorina. Het was de gewoonte om na de doop in de kerk het kindje onderweg in iedere herberg te tonen.

Pipi en kaka verschilden zich toen niet van nu, behalve dat er stoffen luiers gebruikt werden. Pampers bestonden toen niet waardoor pipi en kaka wel eens terecht kwamen op de rok of broek van de drager onder de benaming "kindergeld".

Een stevig gebonden windel rondom het kinderlijfje moest voor een stevige rug zorgen. Kinderen werden thuis geboren; broertjes en zusjes moesten dan tijdelijk naar familie of naar de bureu. Van doktershulp of gynaecoloog was er zeker geen sprake. Wel was er de vader, een familielid of buur die per fiets de vroedvrouw ging verwittigen, die dikwijls pas arriveerde als het kind al geboren was.

Na de geboorte was moeders eerste buitenlucht een tocht naar de kerk, samen met de vroedvrouw en de baby, om haar "kerkgang" te doen. De pastoor verwelkomde haar achteraan in de kerk met een brandende kaars. Met de nodige gebeden en zegeningen om de moeder "te zuiveren" gingen zij vervolgens en uit dank naar het O.L.Vrouwaltaar vooraan in de kerk.

Borstvoeding werd er gegeven naargelang de mogelijkheden. De zogende moeder zong kinderliedjes die overgedragen werden van mam of grote mam (grootmoeder). Kinderdoeken spoelen en wassen was dagelijks werk, al was heel jong een veurkske – voorschootje – zonder doek of broek voldoende.

Grote zus, broer of buurmeisje namen de drie- of vijfjarige kleinen mee naar de bewaarschool, naar de onvergetelijke zuster Adriana. Johanna Dedonder was haar naam; zij was echter voor alle kleuters die haar ooit gekend hebben een ware zuster "Zonneschijn".

Volgens de Mechelse Catechismus waren wij op zeven jaar tot de "jaren van discretie en verstand" gekomen en mochten wij onze Eerste Communie doen. Een nieuw rokske of kostumeke, een paternoster, een klein familiefestje was er soms bij; maar zeker aan alle burens werd fier de nieuwe kledij getoond.

Voor de Plechtige Heilige Communie op twaalfjarige leeftijd gingen wij eerst twee jaar, in de zomer en in de winter, elke dag naar de mis van 7u30 waarna catechismusles werd gegeven door de parochiegeestelijkheid. Bij de Plechtige Communie hoorde het zogenoemde "paren", d.w.z. dat twee of drie communicanten samen de feestelijkheden en eetmalen doorbrachten. Dit "paren" is nu ondenkbaar, en de feesten hebben nu ook een andere inhoud.

Voor het Vormsel gingen twee studiejaar van alle lagere scholen uit het decanaat naar Sint-Truiden waar de Bisschop van Luik ons vormde. Het bisdom Limburg bestond toen immers nog niet. Van onze vormmeter of -peter kregen wij een snoepje, en van de Bisschop kregen wij een heiligenbeeldje (billeke) met hierop een gebed.

Het zevende en achtste studiejaar (schoolplicht tot veertien jaar) bestond toen nog. De grote meerderheid van de jongens hielp daarna thuis of in de buurt op een boerderij, om nadien op "travaux" (wegenwerken) of fabriek of steenkoolmijn de kost te verdienen. Voor de meisjes was er meestal "het dienen" als inwonende meid bij gegoede burgers of op boerderijen. Fabrieksarbeid voor vrouwen werd door de dorpsbewoners als minderwaardig beschouwd. Grootwarenhuizen kenden wij niet. Als gemeentepersoneel waren er alleen de gemeentesecretaris en de veldwachter, en alle ziekenhuizen werden geleid door Kerk en kloosters die hun vrouwelijk personeel ontsloegen wanneer er getrouwd werd.

Jongens gingen al eens op café of naar de kermis. Meisjes hoorden daar alleen te zijn in gezelschap van hun moeder of mam. Eens verliefd kwam de jongen ten huize van het meisje. "Kerseren", gewoon samenzijn met het meisje, gebeurde meestal in het bijzijn van de moeder, die waakte en die zorgde dat het afscheid aan de deur niet te lang duurde. Bij trouwplannen was "kerseren op donderdagavond" ook toegelaten, doch echter niet te vroeg en op tijd naar huis.

Kerkelijk en wettelijk trouwen was voor iedereen aangewezen, en samenwonen was een grote schande voor de familie en het ganse dorp. De jongen vroeg de trouw aan de ouders van het meisje, hetgeen niet gemakkelijk was als het "moeten trouwen" was. Ouders konden het trouwen verbieden tot hun kind 21 jaar was; zij konden de trouwerij tegenhouden tussen 21 en 26 jaar. Bij de pastoor werden de trouwers ondervraagd omtrent hun huwelijksplichten en de kerkelijke trouwregeling, hetgeen men de "ondertrouw" noemde. Trouwen voor de wet, hetgeen ook nu nog het kerkelijk huwelijk moet vooraf gaan, bestond uit een bezoekje aan de secretaris en de burgemeester vergezeld van twee getuigen, en met het veel gehoord gezegde "trouwen voor de wet is niet trouwen voor het bed". Kerkelijk trouwen gebeurde in stoet (alleen het bruidspaar en twee getuigen), en meestal te voet naar de kerk. In het naar huis gaan liet het jonge koppel zich onderweg zien in alle café's. Op "De Boulevard" in Nieuwerkerken alleen al lagen er toen acht café's. Voor het bruiloftsmaal ten huize van de bruid moest alzo vaak gewacht worden op de soms wat beschonken trouwers en andere bruiloftsgasten. Een weduwe of weduwnaar die hertrouwde bedacht men met "toeten", hetgeen wil zeggen veel lawaai maken op straat totdat het trouwkoppel met drank trakteerde.

Sterven.

Een doodgeboren of niet gedoopt kind kon niet naar de hemel. Hoe dikwijls gingen wij achter de vlag van de Kindsheid Jesus naar de "Engelenmis" of de begrafenis van een kind. Kasteelheren en boeren bewaarden eiken of kerselaren planken voor hun doodskisten die op maat gemaakt werden door de schrijnwerker van het dorp. Een kruisbeeld, soms een echt kunstwerk, lag op de kist, en kreeg na de begrafenis een plaats in de huiskamer. Weinigen stierven in een kliniek of hospitaal, en rusthuizen bestonden toen niet. Thuis sterven was de regel, en familie of burens zorgden voor het afleggen van de dode, voor de aangiften bij de gemeente en de pastoor en de verdere begeleiding van de begrafenis. Bij een dode werd er ook gewaakt, zelfs s'nachts in dezelfde kleine huizen waar er gewoon verder werd geleefd en gekookt. Drie maal per dag gingen de burens de kerkklokken luiden; zij groeven de grafkuil en droegen de dode naar de kerk. Voor een gehuwde vrouw waren de dragers twee getrouwde mannen en vier getrouwde vrouwen; ongetrouwde doden werden gedragen door ongetrouwde dorpsgenoten. Eén mannelijke drager vooraan in de berrie en één achteraan die met draagriemen over de schouders de zwaarste last torsten; aan de twee zijkanten twee helpende handen van hetzelfde geslacht als de dode. Vooraan in de kerk stond een houten staketsel, ("catafalk" genaamd), circa 2,5 m lang 1,2 m breed en 1,5 m hoog, behangen met zwarte rouwdoeken. Bovenaan waren hogere en lagere ijzeren pinnen bevestigd die dienden als kaarsenhouders. Bij "nieuw en vol licht" waren het nieuwe kaarsen op alle pinnen. Bij "gewoon vol licht" stonden reeds gebruikte kaarsen op alle pinnen. "Gewoon half licht" waren gebruikte kaarsen op hogere of lagere pinnen, en "nieuw half licht" was hetzelfde met nieuwe kaarsen. De familie kon kiezen: een begrafenis om 9 uur was vigilie en misviering met 1 heer of priester, om 10 uur waren dat 3 heren met rouwdoeken achter het altaar, en om 11 uur 5-7 of zelfs 9 heren. Priester(s) met kruis en misdienaars haalden vroeger het lijk af aan het huis, later onderaan de Dries, kruispunt Diestersteenweg/Nieuwe steenweg, splitsing Kerkstraat en nu Heuvelstraat.

Rouw dragen hoorde bij een begrafenis: een zwart kostuum voor de mannen en een zwarte rok of bloes, hoed en voile voor het gezicht van de vrouwen. Rouw dragen, "in de rouw zijn", was men 1 jaar en 6 weken voor de ouders en de kinderen, en 6 maanden voor een zus of broer. Kermis vieren, bezoek aan feesten en zelfs radio beluisteren (TV was er niet) mocht gewoonweg niet.

De goede kant aan die verleden tijd is dat iedereen in het dorp iedereen kende, veel contact met de burens had die op hun beurt altijd bereid waren om te helpen bij geboorte, ziekte en sterven, en er ook van overtuigd waren dat ook zij eens moesten geholpen worden.

Onvoorstelbaar welke kerkelijke reglementen en gewoonten wijzelf, onze ouders en grootouders trouw volgden bij geboorte, communie, trouw en begrafenis. Gelukkig voelen wij ons nu de invloed van Kerk, pastoor en kloosters sterk verminderd is, maar ongelukkig voelden wij ons ook niet toen wij in een tijd van armoede met veel meer saamenhorigheid, respect voor de andere, met behulpzaamheid en in vriendschap mochten opgroeien.

Jean Thomas

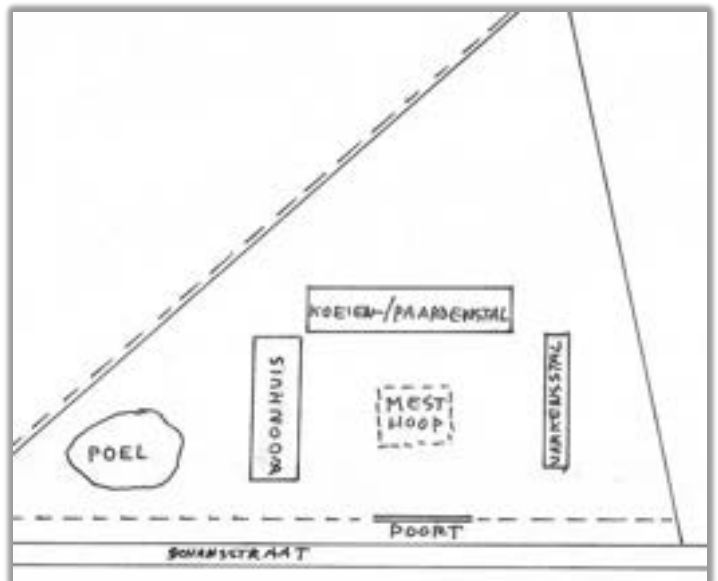
OUDE GEBOUWEN EN FAMILIES IN WIJER – Deel 8

Zoals in de vorige bijdrage (deel 7 nov-dec 2010) aangehaald stonden er in de toenmalige Schansstraat bij de opmaak in 1841 van de Atlas der Buurtwegen buiten "de Schans" slechts 3 huizen.

Eén huis stond achter het huidige voetbalplein van Wijer, met ingang langs de woning van Gabrielle Van Dijck (weduwe Désiré Ilsbroux). Het gebouw is begin van de Tweede Wereldoorlog afgebroken; het was al jarenlang niet meer bewoond en helemaal vervallen. De oudste mensen van Wijer weten niet meer wie de bewoners of eigenaars ervan waren. In de onmiddellijke omgeving zou een pannembakkerij gelegen hebben, toebehorende aan Baron de Heusch (van de Schans), maar uitgebaat door een huurder die "Keesen" heette.

Hoeve Clemens

Buiten dit huis, "de Schans", en "het Pannengoed" dat wij in vorige bijdrage hebben besproken, lag er nog een redelijk grote eigendom, gelegen vlak tegenover "het Pannengoed" aan de overzijde van de straat (zie de kaart in infoblad nov-dec 2010). Hierbij wordt een detail uit deze kaart ter bespreking en illustratie afgedrukt.

Aangezien er geen foto van deze boerderij meer ter beschikking is wordt met een rudimentaire schets van de voornaamste gebouwen een idee gegeven van hoe deze eigendom er uitzag. Deze

gebouwen zijn begin van de jaren zeventig afgebroken, en de grond werd na verkaveling verkocht aan de 5 huidige huisgezinnen die er nu wonen.

Het was een lemen boerderij met links het woonhuis, in het midden de stallen voor de paarden en de koeien evenals de schuur met dorsvloer. Aan de rechterkant lagen de iets lagere varkensstallen, en er stond nog een wagen- of karrenloods en een bakhoven. In het midden van het erf tussen deze hoofdgebouwen lag zoals op vele boerderijen een mesthoop. De toegangspoort was wel speciaal en bestond uit een lange boomstam die aan de dikste kant verzwaard werd met een gewicht (een emmer vol beton), om alzo gelijk een slagboom op en neer te worden gelaten.

Rondom de boerderij lagen nog de "groentetuin", een "boomgaard" en een "waterpoel". In de onmiddellijke omgeving lag ook de "varkensweide", en achter de schuur lag een "manège". Dit was een toestel dat diende om de dorsmolen aan te drijven via kamwielen en drijfriemen, en die aangedreven werd door er een paard aan te spannen en er urenlang rondjes in te laten lopen. Op de dorsvloer, die bestond uit aangestampte aarde, werd met de "vegel" gedorsen.

De boerderij Clemens was een zeer oude winning. Ik heb ze goed gekend gezien mijn tante Augusta Clemens er vandaan kwam, en haar man, mijn nonkel Louis Heusdens, er regelmatig een paard ontleende. Hij hielp soms de toenmalige boer Emiel Clemens, die toe al bejaard was (circa 65 jaar in 1950).

De oudste bewoner ten tijde van de opmaak van het kadaster was Jean (of Johannes) Dendas (°Wijer 1806 +Wijer 1851) en echtgenote Droogmans Elisabeth (°1806 +Wijer 1856). Zijn vader Jaques stierf ook in Wijer, in 1821, waarschijnlijk leefde hij op dezelfde boerderij.

Jean Dendas en Elisabeth Droogmans hadden 6 kinderen. Hun zoon Lambertus (°Wijer 1842 +Rummen 1886) trekt van huurder Clemens in 1886 de huur op; het jaar nadien int Louis Bex deze huur. Dit blijkt uit een oud dagboekje zoals hierbij afgedrukt.

*Jk Lambertus Dendas
 bek en ontvangen te
 hebben de som van
 vyftig pang op
 rekening voor zyn huur
 en huis huur den vier-
 en twintigsten decem-
 ber voor het loopende
 jaar 1800 zes en tagentig
 G: Hendrick
 B. Droogmans*

*ik bek en ontvange
 te hebben de som
 van twee honderd
 franc voor huur
 huis hier vervalde
 den 15 maart
 1800 zes en tagentig
 Den 9 mei 1806
 G: Bex
 Grootendier 1806 ontvange
 van van jere. Grootendier
 Weyer en som van 130
 en verlij. jandien 130
 in betaling met van Grootendier*

De jongste dochter heete Anna Maria Dendas (°Wijer 1850 +Rummen 1896); zij huwde in 1874 in Herk-de Stad met Louis Bex. Op die wijze kwam de boerderij in handen van de familie Bex totdat ze afgebroken werd en de grond verkaveld.

Moeder Gertrude Vanbrabant voor de gevel met rechts de varkensstallen.

De familie Clemens leverde over lange jaren de pachters of huurders. Ik noem deze hoeve daarom ook de "hoeve Clemens", ook al omdat de mensen in Wijer deze familie alzo gekend hebben van circa 1879 tot circa 1974.

In 1879 kwamen Pieter Jan Ferdinand Clemens (°Spalbeek1845) +Wijer 1929) en Maria Gertrude VANBRABANT op deze boerderij wonen. Zij kwamen van Tichelrij in Nieuwerkerken waar zij reeds 2 kinderen kregen, n.l. Maria Ludovica (Lowiske °1875+1959) en Johannes (°1878). Deze laatste werd politieagent in Brussel. Ik heb hem nooit gezien; mogelijk door zijn bemiddeling kwam er ooit een fotograaf vanuit Brussel naar de boerderij om zijn moeder en mogelijk ook zijn zussen te fotograferen (zie illustratie).

In Wijer werden in dit gezin nog 6 kinderen geboren, n.l. Maria Amelie (°1879 +1961), Maria Jozefina (°1881), Maria Mathilde (°1884 +1955), Libert Emile (°1886), Virginie (°1890 +Hasselt 1960), en Maria Lowiese (°1894). Van deze 6 kinderen trouwde alleen Virginie (met Emile Prijs); de anderen bleven op de boerderij tot 1961. Emile en Maria Lowiese verhuisden na de verkoop van de boerderij naar andere adressen, en zijn tenslotte bij tante Gusta na mekaar overleden.

Denis Heusdens

HET HERGIETEN VAN DE GEBARSTEN KLOK TE KOZEN, ANNO 1753

Op heden de 13de maart 1753 zijn voor mij Notaris verschenen Thomas Vanleeuw en Machiel Put, beide dorpsmeester van Cosen, en Cornelis Motmans, Willem Wagemans, Gilis Leemans, Willem Magdalijns, Martinus Haesevoets, Laurens Put, Bartholomeus Peeters, Henrich Libens, Gilis Machiels, Dirick Cleren, Jan Puts, Martinus Hosques, Jan Cleren, Vincent Carlens, Tilman Gijskens, Gerard Jadoulle, Jan Vanleeuw, Herman Ruymen, Francis Wintmolders, Lambert Jacobs, Jan Schreurs, Jacobus Bamps, Jan Timmermans, Jan Stiers, Willem Bonneux, Francis Mortelmans, Jan Janssens, Robijn Siron, Arnold Joris, Henrich Celis, Renier Haesevoets, Francis Corthouts, Christiaan Vanleeuw, Gerard Janssens, Jan Vandebrouck, en Peeter Morren,

allen ingezetenen en gemeentenaren van het dorp en de Heerlijkheid Cosen, die op klokslag bij elkaar zijn gekomen om te beraadslagen over het geschil dat gerezen is tussen hen en hunne pastoor over het herstellen van de grote klok die gebarsten was.

Pastoor Breugelmans vroeg dan ook den eerbare Thomas Vanleeuw, Machiel Put en Louis Vanmuysen als volmachthouders van gans het dorp aan te wijzen om verder met hem tot een akkoord te komen, met de belofte dat men zich dan ook aan dit akkoord zal houden voor goed, vast en van weerden en het zo uit te voeren. Wat dan ook geschiede.

Dit akkoord kwam al tot stand op 14 maart 1753, en luidde als volgt:

Daar tussen beide partijen dispuut en moeilijkheden opgerezen waren ten oorzaak van de grote klok die reeds vele jaren geleden gebarsten was en die reeds op 6 juli 1750 door beide partijen wettelijk gevisiteerd werd en daar op bevonden hadden: "Van Mechelen maakte mij in het jaar 1487". Lager stonden de namen "Wauter Hennes en Henrich van den Duc, kerkmeesters".

Daar geen van beide partijen de onkosten wilde dekken heeft de pastoor uiteindelijk de klok doen afhangen en ze doen hergieten op eigen kosten en daaraan betaald de somme van 417 gulden en één oord. Om dit geld terug te krijgen had de Abt van Averbode beslist om voortaan voor het luiden van de klok zowel voor een vergadering van de gemeenteraad als voor een sterfgeval men 2 guldens zou moeten betalen maar toen kwamen de inwoners daar tegen in verzet en kwam het zelfs tot een proces.

Om uit de moeilijkheden te geraken werd nu door beide partijen beslist: "Het luiden der klok zal voortaan vrij zijn zoals vroeger, ze zal gratis luiden voor ieder sterfgeval zoals steeds de gewoonte was. De klok zal altijd aan de kerk blijven en de gemeente zal thans aan mijnheer pastoor betalen de somme van 208 gulden en 10 stuivers, dus de helft van de gedane kosten en voor de toekomst zal het onderhoud van de klokken steeds ieder voor de helft geschieden". Van dit alles hebben beide partijen behoorlijk stipulatie gedaan, aldus gedaan en gepasseerd in mijn notariële handen, binnen het dorp en de Heerlijkheid Cosen, ten huize van de eerwaarde heer pastoor en ten overstaan van Henrich Breugelmans en Ida Gutshoven als getuigen voor deze geroepen en gebeden hebben deze akte samen met de partijen ondertekend en gehandmerkt.

Hen. Roberti, notaris te Sint-Truiden

Wat kunnen wij hieruit besluiten?

Telkens er een geschil rees kwam de ganse gemeente in vergadering samen. Dit gebeurde door het luiden van de klokken, maar de dorpsbode moest toch eerst van deur tot deur om de dorpingen uit te nodigen. Deze vergaderingen hadden steeds plaats onder de lindeboom op het dorpsplein.

Volgens mijn zegsman stonden de lindebomen waar nu de grot staat. Hij wist nog dat er twee heel oude lindebomen stonden waarvan de ene door een storm was geveld en de andere van ouderdom werd gekapt. Daar stond ook een versleten kapel, die dan ook maar werd afgebroken en vervangen door de huidige, ergens rond 1930.

uit geschriften van Jef Bonneux +

GETUIGENIS VAN POLITIEK GEVANGENE PIERRE BAMPS (°24-08-1928)

66 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog vertelt onze 83-jarige dorpsgenoot Pierre Bamps hoe hij als 16jarige en als enige van zijn lotgenoten uit Nieuwerkerken de concentratiekampen overleefde.

André Schiffeleers heeft zijn aangrijpend verhaal voor ons opgetekend.

Als medegevangene en dus rechtstreeks betrokken bij de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, breng ik een relaas van wat er gebeurde vanaf 1 augustus 1944. Een relaas ook voor al degenen die in verschrikkelijke omstandigheden zijn overleden.

Op voornoemde datum voerde de Duitse Gestapo een grootscheepse razzia uit in ons dorp. 14 mannen werden uit hun bed gelicht en overgebracht naar Safraanberg te Sint-Truiden. Eén van hen, Joseph Nijns, werd ter plaatse doodgeschoten. Wij waren immers allen aangesloten bij het Geheim Leger. Wij brachten de nacht door op Safraanberg en werden vervolgens overgebracht naar de gevangenis te Hasselt. Daar werden 3 dorpsgenoten vrijgelaten; de anderen bleven opgesloten. Bij de ochtendwandeling gaf mijn vader steeds teken met zijn vinger voor de mond, hetgeen wilde zeggen dat ik mij stil moest houden en gedurende de ondervragingen door de Gestapo niets over het Geheim Leger en zijn organisatie mocht vertellen.

Na 8 dagen werden we overgebracht naar het kamp van Breendonk, zonder dat we wisten wat er ons in dat kamp te wachten stond. Dat zouden we snel te weten komen. Regelmatig werden we ondervraagd en even regelmatig kregen we een pak slaag. Ik weet nog goed dat ik op mijn verjaardag niet kon neerzitten van de hevige pijn. Op een dag zag ik mijn vader terug bij de dagelijkse werkzaamheden. Wij hebben toen enkele woorden kunnen wisselen, en hij vertelde mij wie ons verraden had.

De arbeid in het kamp was erg zwaar. We moesten de aarde rond het kamp verwijderen, dit met een kruiwagen of een lorrie. Alsof deze arbeid nog niet zwaar genoeg was waren er SSers om de gevangenen nog meer af te peigeren. Het kon steeds niet snel genoeg gaan. Wie het tempo niet kon volgen werd met slagen en schoppen tot meer spoed aangemaand.

In de kamers stonden verschillende rijen stapelbedden. De dagelijkse inspectie van de bewakers was zeer gevreesd. De strozakken moesten steeds even laag en glad gestreken zijn, hetgeen uiterst moeilijk was, zodat de bewakers iedere morgen wel een slachtoffer vonden om hun woede op uit te werken. Onze kleding werd vervangen door een gestreept uniform. Wij kregen houten klompen aan de voeten, echter zonder lederen bescherming. Dit veroorzaakte erge en pijnlijke wonden. De folteringen van een bepaalde gevangene waren verschrikkelijk; de huid op zijn billen werd volledig weggeslagen bij een ondervraging. Zij vroegen hem waar zijn vader was en waar hij zich verstopt had. Maar de gevangene weigerde te zeggen waar hij was. Nadien vernam ik dat zijn vader ook in het kamp zat.

Op zekere dag moesten we terug naar onze kamer. We vroegen ons af, wat gaat er nu gebeuren? Door het venster zagen we nadien waarom we naar onze kamer moesten. Een aantal gevangenen met een laken over het hoofd zagen we voorbij slossen. Nadien moesten we terug aan het werk. Maar wat zagen we? Een lange sliert bloed op de grond. Toen beseften we wat de reden was van onze terugkeer naar onze kamer. Al deze gevangenen die wij hadden zien voorbijkomen waren gefusilleerd.

Maar er waren ook bewakers met een hart vertelt me Pierre. Een Oostenrijkse bewaker was vriendelijk. Wanneer alles rustig was sloeg hij kalm met de kolf van zijn wapen op de grond, wat betekende dat alles veilig was. Daarentegen, wanneer er onraad dreigde, door het bezoek van sommige zeer beruchte bewakers sloeg hij snel met zijn wapen op de grond en riep dan snel, snel. Zo wisten wij dat er onraad dreigde.

Na een verblijf van 3 weken, werden we in een goederenwagon zonder eten of drinken overgebracht naar het concentratiekamp van Neuengamme. Daar werden Hubert, Urbain en Emiel Vandormael, René en Firmin Vanstraelen, Gaston Gillis en mijn vader van elkaar gescheiden. Zij gingen naar het kamp Schandelah. Ikzelf, Louis Borgers, Jean Flickx en Stultjens werden overgebracht naar een kamp in Hamburg.

Eenmaal aangekomen in Duitsland kregen we een nummer toebedeeld, mijn nummer was 44796. Vanaf dat ogenblik hadden we geen naam meer, we waren alleen nog een nummer. In Hamburg moesten we werken in een fabriek. We moesten schuilkelders maken voor de arbeiders van de fabriek en voor de burgerbevolking. We begonnen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Het werk op zich was al zwaar, maar de SS ers joegen ons nog meer op. Wie niet kon volgen in de rangen werd geslagen of geschopt, soms zo erg dat ze met spoed naar het kamp moesten worden teruggebracht. In het kamp heerste een ware rattenplaag. De bewakers wierpen langwerpige koeken onder de britsen om de plaag te keer te gaan. Velen van ons aten echter deze koeken, zodat heel wat van de gevangenen ziek werden, daar deze koeken bestrooid waren met rattenvergif. Maar pas na een drietal dagen werden we daarvan op de hoogte gesteld.

Tijdens een van de vele geallieerde bombardementen werd onze schuilkelder getroffen. De ingang van onze bunker werd volledig bedolven onder het puin. We bleven gedurende drie dagen en nachten bedolven, tot onze kameraden ons hadden bevrijd.

Nadien werden we overgebracht naar de gevangenis van Olsdorf, waar we moesten meewerken aan de verdedigingsgordels van Hamburg. Wij moesten greppels graven van 3,5 meter breed en 2,5 meter diep. Velen van ons zijn doodgevroren omwille van hun lichte kledij. Onze kleding bood nauwelijks bescherming tegen de felle koude en vochtigheid. Dagenlang moesten we werken in regen of sneeuw. We kregen slechts eenmaal per dag eten; een klein stukje brood en een kom watersoep van koolbladeren. Omdat ons dagrantsoen zo karig was hadden we daar wat opgevonden. Sommigen van ons deden uitschijnen dat ze van uitputting omvielen, zodat een paar medegevangenen hen moesten terug brengen onder begeleiding van Duitse bewakers. Tijdens de weg terug naar het kamp, kwamen we dan voorbij boomgaarden en velden waar de "uitgeputte gevangene" dan regelmatig te gronde stuikte. Zo kon hij ongemerkt fruit of andere groenten onder zijn jas wegmoffelen. Dit was een zeer welkome aanvulling op ons karig dagrantsoen.

Veel gevangenen hebben dit niet overleefd, ze werden ziek en daar er geen geneeskundige verzorging was werd dit de meesten fataal.

Begin november moest ik Louis Borgers wegbrengen naar de infirmerie. Ik zag hem nooit meer terug. Hij overleed op 5 november 1944 aan de gevolgen van zijn ontberingen. Op 6 januari 1945, amper twee maanden later, lag Jean Flickx 's morgens dood naast mij in bed.

Op zekere morgen zag ik een lange rij gevangenen in het concentratiekamp. Een medegevangene vertelde dat het "Rode kruis van Zweden" enkele gevangenen kwam ophalen. Ik twijfelde niet en sprong in die rij en zo belande ik op 24 januari 1945 opnieuw in het kamp van Neuengamme. Ik werd er opgenomen in de infirmerie omdat de Duitsers verplicht waren om ons te verzorgen. Daar kwam ik toevallig Urbain Vandormael tegen. Na al die maanden kon hij mij vertellen over de dood

van de andere dorpsgenoten. Hij vertelde mij ook dat mijn vader op 24 november 1944 was overleden in het concentratiekamp van Schandelah.

Bij het naderen van het Amerikaanse leger werden wij op 12 maart 1945 met ziekenwagens overgebracht naar Braunschweig. Onder het toezicht van de Zweedse autoriteiten bleef de voedselbedeling ook daar zeer schaars. Uiteindelijk kwamen we terecht op 15 april 1945 in het concentratiekamp van Ravensbruck. Gedurende dit transport stierven er heel wat gevangenen. Samen met Urbain Vandormael en 1500 andere medegevangenen werden we opeen geperst in open goederenwagens overgebracht. We kregen 7 dagen lang geen eten noch drinken. Bij elk station moesten we de dode gevangenen uit de wagens werpen. Bij aankomst bleven er amper 700 gevangenen over. Al de anderen hadden de dodentocht niet overleefd. Een gevangene smeekte gedurig om water. Ondanks de waarschuwingen van een medereizende dokter vulde een Duitse bewaker een drinkbeker met water en goot deze over het gezicht van de man. Hij likte er aan en stierf.

Het verblijf in het kamp van Ravensbruck zelf was een verschrikking. Het kleine stukje brood dat we kregen was volledig beschimmeld en de soep was meer water dan soep. Tweemaal per week werden de doden er met een vrachtwagen opgehaald. Op 25 april moest ik mijn dorpsgenoot Urbain Vandormael overbrengen naar het hospitaal. Het was de laatste maal dat ik hem zag. Hij zou de bevrijding niet meer meemaken.

Enkele dagen voordat het kamp zou bevrijd worden door het Russische leger bleven er van de 700 gevangenen die van Ravensbruck gekomen waren, er volgens Pierre nog een handvol over, een zestigtal. Tijdens het appel door de Duitsers werden regelmatig gelederen afgevoerd uit het kamp. Wat ermee gebeurde wist mijn zagsman niet te vertellen. Hij heeft ze nooit meer gezien. Hij zelf heeft zich verstopt in het kamp. Overdag bleef hij in de barakken tussen de dekens die vol vlooien en vol muizen zaten en 's nachts durfde hij naar buiten om wat te bekomen van het vuil.

Op 29 april 1945 werd het kamp bevrijd door het Russische leger. Diegenen die ons hadden bevrijd waren vriendelijk, maar de Russische bezettingstroepen waren nog onmenselijker dan de Duitsers. Het weinige dat we nog bezaten werd ons afgenomen. Het waren echte beesten zoals zij ons behandelden en de vrouwen in het kamp werden allemaal gemolesteerd en verkracht. Pierre vertelt ook dat er bij hun een jonge vrouw was die ze de ganse tijd hebben verstopt. Haar haren waren even kort geknipt als de mannen rondom haar, zodat ze niet opviel. Franse krijgsgevangenen brachten ons tot bij het Engels leger te Shwerin. Daar aangekomen werden wij regelmatig gecontroleerd, omdat vele SS. bewakers zich onder de bevrijdde gevangenen mengden om zo te kunnen ontkomen aan hun verdiende straf.

Op 14 juli kwam ik in Turnhout aan, waar ik een fatsoenlijk pak aangemeten kreeg en op 15 juli was ik terug thuis. Eindelijk was de verschrikking voorbij. Ik was de enigen van ons dorp die dit verschrikkelijke hoofdstuk uit de geschiedenis overleefd had. Ik woog nog 35 kg. Nooit zal ik vergeten wat er met mij, en zovele anderen in dat verschrikkelijke oorlogsjaar gebeurd is.

Ik was er bij toen Pierre terug kwam uit de verschrikkelijkste periode van zijn jonge leven. Ik besepte nog niet wat het moet geweest zijn maar ik weet nog dat er veel volk op de been was bij zijn thuiskomst om hem te begroeten..

André Schiffeleers

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – September-Oktober 2011

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

OUDE GEBOUWEN EN FAMILIES IN WIJER – Deel 9

Ook bij deze aflevering kan de kaart afgedrukt in het infoblad van november-december 2010 gebruikt worden. Nu staan "Het Moleken" en "De Maalderij" van Emile Huybrechts in de kijker; zij zijn gelegen aan het raakpunt Schansstraat-Verlaerstraat, in de onmiddellijke omgeving van de kapel van De Koude Steen.

Het Moleken.

Op de kaart uit 1841 ziet men de percelen 23 (boomgaard), 24 (huis en koer), 25 (tuin), en 26 (landbouwgrond). In 1845 waren die percelen en gebouwen eigendom van de landbouwer Henri Degeling. Zijn zuster Margaretha was in 1818 getrouwd met Michel Vanstraelen, en hertrouwd in 1820 met Arnoldus Franciscus Slingers. Michel was in 1819 gestorven op 27-jarige leeftijd toen zijn echtgenote Margaretha zwanger was. Het kindje werd geboren en is na 22 dagen in 1820 gestorven. Hetzelfde jaar (her)trouwt Margaretha met Arnold Slingers. Henri Degeling (+1866) was op zijn beurt de schoonbroer van Arnold Slingers; zijn vrouw heette Regina Slingers.

Door notariële verkoop van de eigendommen van bovengenoemde familie komt de hofstede met gronden uiteindelijk in bezit van Pieter-Jan Vanstraelen (1856-1922) en zijn echtgenote Philomena Thoelen (1853-1933). Zij hadden 10 kinderen.

Het was dit echtpaar dat reeds in 1880 naast hun landbouwbedrijf begon met de uitbating van café "Het Moleken". Vandaar noemde men hun kinderen Jef van 't Moleken, Gustaaf van 't Moleken, enz....

Het café heeft 100 jaar bestaan, van 1880 tot 1980. Behalve het café was er ook een kruidenierswinkel in het gebouw. Deze is (mogelijk) iets eerder dan het café gesloten? In een vorige bijdrage werd reeds beschreven hoe de "handboogschutterij van Wijer" er haar verenigingslokaal had, en dat er iedere zondag "schieting" was op de schietstand gelegen op het perceel nr. 26 (zie kaart).

Na Pieter-Jan en Philomena hebben hun dochter Martha (1897-1973) en echtgenoot Martin Knapen het café en de winkel overgenomen. In deze periode heeft Maria Knapen er ook een naaischool gehad, waar veel meisjes uit Wijer en naburige dorpen hun stiel als naaister leerden. Na Martha en Martin heeft hun dochter Simonne samen met haar echtgenoot Florimond Senden de winkel en het café verder uitgebaat tot aan de sluiting.

1841

2011

Het Moleken

De Molen van "Mil van Jen"

Veel van deze gegevens komen uit de registers van de burgerlijke stand van Wijer, evenals uit het boek "Genealogie Vanstraelen" geschreven door Valère Vanstraelen (zoon van Ernest en tevens achterkleinzoon van Pieter-Jan) en Martin Slootmakers die zelf ook met een meisje uit het geslacht Vanstraelen getrouwd is. Dit boek is zeker een aanrader voor diegenen die geïnteresseerd zijn in stamboomonderzoek en familiegeschiedenis omdat het mogelijk "ALLE" Vanstraelens bevat vanaf 1500 tot en met 2000.

Op het perceel 22 stond later het café "In de vlieg". In 1842 was dit perceel eigendom van de rentenier Hardêques uit Sint-Truiden.

Perceel 20 was in 1842 eigendom van Arnold Vanbergen. Nr. 27 was een bos en werd Mattes Bos genoemd, verwijzend naar Martinus Vanbergen die er in een huis woonde dat rond 1880 zou gebouwd zijn. Later hebben zijn neef Jefke Vanbergen en zijn vrouw Martha en kinderen gewoond totdat zij verhuisden verderop in de Schansstraat waar Paul en Jos nog ooit een garage hebben uitgebaat.

De Molen van "Mil van Jen".

Wanneer men de kaart bekijkt ziet men dat de "kapel van de Koude Steen" (nr. 118) toen eigenlijk te midden van een knooppunt van straten lag. Dat is later veranderd naar de huidige toestand, en met een verbreding van de wegen. Dit gebeurde in die mate dat de bocht méér afgerond werd over het perceel nr. 43, waardoor de kapel samen met de maalderij op een groter eiland kwam te liggen. De huidige Schansstraat loopt also voor het gebouw door richting Nieuwerkerken. De maalderij-winkel van Mil Huybrechts en Eufrasie Maes werd dan ook pas begin 1900 gebouwd, en dit door Cornelis Eduard Baeten (molenaar), afkomstig van Zonhoven en getrouwd met Jozefien Ruymen, een meisje van Kozen. Oudere mensen in Wijer herinneren zich nog de molenaar Henri Schreurs. Hij nam de molen over van Baeten. Henri Schreurs en zijn echtgenote Leonie Knaepen (gehuwd in 1908) hadden geen kinderen. Toen Henri weduwnaar werd kwam Mil Huybrechts hem in de molen helpen. Enkele jaren later heeft Emile op zijn beurt de molen gekocht en het bedrijf verder gezet.

Emile Huybrechts was getrouwd met Eufrasie Maes, de dochter van schoolmeester Marcel Maes. Zij hadden meerdere kinderen waarvan één van de dochters "Tine" de winkel verder heeft uitgebaat totdat zij zelf een huis gebouwd heeft en erin is gaan wonen. Met het overlijden van Emile in 1971 hielden alle molenactiviteiten op. Nadat Tine verhuisde werd het gebouw verkocht, deels verbouwd, en bevindt het zich in de huidige staat (zie foto).

Tenslotte liggen er nog perceel 119 (land), en 117 en 116 (huis en tuin) van Thijs Guillaume (Willem) waar later Leopold Vanstraelen (Pol van 't Moleken) gewoond heeft. De percelen 113, 114 en 115 (huis en tuin) waren in 1842 eigendom van de weduwe Arnold Slingers (Margaretha Degeling). Deze percelen zijn later in handen gekomen van de nakomelingen van Arnold, o.a. Anna Barbara Slingers, en haar zoon Arnold (Nol) de kuiper die er café hield met een van de eerste televisies in het dorp.

Dat waren zo maar eventjes 3 café's en 2 kruidenierswinkels binnen de 50 meter van mekaar.

AANDACHT VOOR DE KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN

- De restauratie van de "Paesmangrot" te Kozen

In 1881 werd te Kozen aan de Mierhoop met de grens van Wijer door de jonkman Stannis Senden, landbouwer en burgemeester van Kozen, te midden van zijn akkers een "O.L.Vrouw van Lourdesgrot" gebouwd, met de zwerfstenen die er boven geakkerd werden. Dit voor zijn tijd opvallend initiatief kwam er al vrij kort na de verschijning van O.L.Vrouw aan Bernadette Soubirou te Lourdes (Fr.) in 1858. De inwoners van Kozen gaven deze grot lange jaren een plaats in hun Mariaverering.

De familie Senden, en haar aangetrouwde familie Paesmans, waren vooraanstaande families in de Kozense gemeenschap. Pater scheutist Alexis Senden (1857-1906), zoon van Jan Senden en Elisabeth Bamps, behoorde tot de eerste groep missionarissen die in 1894 naar de Congo Vrijstaat van koning Leopold II trokken. Hij stierf er in 1906 in zijn St-Trudo-missiepost. Een monument aan de kerk van Kozen herinnert aan deze vroege missionnering.

Zijn broer, kanunnik Jozef Senden (1855-1946) groeide door zijn ongeziene sociale inzet voor de jeugd en het onderwijs uit tot de Limburgse promotor van allerhande organisaties en publicaties tegen o.a. het toenmalig alcoholmisbruik en voor "geheelonthouding".

Josephine Senden, het enige meisje uit dit gezin Senden, huwde met landbouwer Leo Paesmans. Zij werd moeder van o.a. priester Benedictus Paesmans (1900-1989) die het sociaal werk van zijn ooms verder zette door o.a. een Volkstehuis aan de Hasseltse kanaalkom uit te bouwen tot een opvangcentrum voor daklozen en ex-gevangenen, en tevens de zetel van de Limburgse AA-beweging.

Deze grot was dus oorspronkelijk een "Sendengrot". Door erfenis kwam ze in bezit van Benedictus Paesmans, die zijn landbouwgronden verhuurde aan zijn neef en fruitteler Remi Raskin. Deze werd er op zijn beurt eigenaar van, met de belofte de grot en haar traditie in stand te houden, zoals nu is gebeurd.

De recente restauratie van de "Paesmansgrot" op initiatief van zijn zoon Etienne Raskin, wiens oma Juliana Paesmans heette en die gehuwd was met Julien Raskin, werd uitgevoerd door zijn Poolse fruitplukkers. Op 8 juni 2011 werd de vernieuwde grot gewijd door priester Marcel Raskin, zijn heerom en een broer van zijn vader Remi.

-Kappellekesroute in kaart gebracht.

Ieder huisgezin ontving recent in zijn brievenbus een vernieuwde wegenkaart van onze vier kerkdorpen. Méér nog, op de keerzijde staat een kaart van de "kappellekesroute" waarop kerken, grote en kleine kapellen en grotten (19 stuks in het totaal) samengevoegd als een gedetailleerde toeristische route worden aangeboden. Kozen telt er 9, Binderveld 7, Nieuwerkerken 4, en Wijer 3.

De parochiekerk die een eerder klassieke patroonheilige heeft is Kozen (Sint-Laurentius); de kerken van Wijer (Sint-Pietersbanden), Nieuwerkerken (Sint-Pieter), en Binderveld (Sint-Jan Baptist) daarentegen verwijzen naar een vroeg-kristelijke patroonskeuze.

Ook bij de kapellen is er een duidelijke evolutie wat ouderdom en volkse verering betreft. Kapellen met namen zoals O.L.Vrouw van Zeven Smarten, O.L.Vrouw van de koorts, Kristus op de Koude Steen zijn doorgaans veel ouder dan de grotten en de kapellen die verwijzen naar O.L.Vrouw van Lourdes, O.L.Vrouw van Banneux, het Heilig Hart, en Sint-Jozef. De kapellen van Sint-Rochus, Sint-Donatus, Sint-Antonius zijn ook oud en duiden op een volkse verering in relatie tot ziekten en natuurgeweld.

Deze kappellekesroute-kaart heeft niet alleen een toegevoegde waarde voor het cultuurtoeristische patrimonium van Nieuwerkerken. Ook het belang op religieus en historisch vlak van deze vaak kleinere landschapselementen vraagt om instandhouding en bestendige aandacht van inwoners en overheden.

Ludo Raskin

WIE WAS WIE IN SINT-TRUIDEN ?

Recent werd in de Keizerszaal te Sint-Truiden het boek "Wie was wie in Sint-Truiden ?" voorgesteld. Dit biografisch repertorium (256 blz.) werd samengesteld door de bibliothecarissen-historici Willem Driesen en Kamiel Stevaux, en beschrijft méér dan 450 Truienaren in uitgebreide biografieën, vanaf Sint-Trudo en Christina de Wonderbare tot op heden, personen die opvallend hebben bijgedragen aan de lokale en nationale geschiedenis. Dit belangrijk boek krijgt zo mogelijk nog een vervolg.

Als buurgemeente van Sint-Truiden is dit boek ook interessant voor Nieuwerkerken gezien de grote betrokkenheid met o.a. de aangrenzende kasteeldomeinen Nonnenmielen en Nieuwenhoven en het dorp Kortembos dat tot voor de laatste fusie van gemeenten nog bij Kozen hoorde.

Ook enkele inwoners van Nieuwerkerken, Kozen en Wijer komen uitgebreid aanbod:

- Huibrecht Creten (1823-1894), pastoor van Wijer en auteur van volkse romans,
- baron Edmond Whetnall (1843-1913), senator en burgemeester van Nieuwerkerken (1869-1899),
- kanunnik Jozef Senden (1855-1946), promotor van anti-alcohol verenigingen,
- René Lambrechts (1908-1944), verzetsman Geheim Leger,
- Jules Knapen (1924-2011), geneesheer-psychiater Sancta Maria,
- Georges Lisabeth (1943-2009), populaire liedjeszanger alom bekend in Vlaanderen onder het pseudoniem Joe Harris.

"Wie was wie in Sint-Truiden ?" is een aanrader voor iedereen die van lokale geschiedenis houdt.

Geïnteresseerden kunnen dit boek nog verkrijgen via de Stedelijke Bibliotheek, Minderbroedersstraat te Sint-Truiden.

HET "CONGOLIED" VAN PASTOOR CRETEN

David van Reybrouck ontving in 2010 de AKO-literatuurprijs voor zijn non-fictionboek "Congo". Op indrukwekkende wijze wordt hierin een totnogtoe ongekend en genuanceerd beeld opgehangen over de geschiedenis van onze vroegere kolonie, van koning Leopold II als haar eerste eigenaar, en van België als laatste kolonisator.

Ook pastoor Pieter-Huibrecht Creten (1823-1894) in Wijer bleef niet onberoerd bij dit grootse avontuur. Hij voelde zich zoals zovelen uit zijn tijd nauw betrokken bij dit verhaal waarin een kleine katholieke monarchie zoals België zich toenmalig op wereldniveau kon manifesteren.

Hij schreef de tekst voor een huldied waarin hij in zes strofen bijna euforisch de grootheid van Congo en zijn "beschavers" bezong. De melodie die zijn gedicht moest ondersteunen ontbreekt helaas.

Is er een verband tussen het vertrek van de scheutist-missionaris Alexis Senden uit Kozen naar de Kongo Vrijstaat in 1894 en het ontstaan van dit lied-gedicht van pastoor Creten uit Wijer die in hetzelfde jaar overleed?

CONGOLIED

Hoe heet het land, waar Leopold
Een Belgisch nieuw banier ontrolt
Van menselijke ontslaving?
Waar hij de jeugd van 't vaderland
Naar henen zendt, met in haar hand
De fakkel der beschaving?

Daarheen! daarheen! daarheen
Uit dorpen en uit steên!

Waar ligt het land, waar de olifant
Met hoopen den ivoren tand
Laat vallen op zijn gangen,
Waar appelsien en druif en vijg,
Aan elken struik, aan elken twijg
Volop te wieglen hangen?
(Daarheen! daarheen! daarheen!)

Waar bruischt de grootste stroom der aard'
Vol watervallen in zijn vaart,
En meren in zijn armen,
Bijna getemd met stoom en schip
Tot in zijn laatste kolk en klip,
Om handel te beschermen.

(Daarheen! daarheen! Daarheen!)

Waar een onmeetbaar somber woud
Met boomen eeuwen, eeuwen oud,
Waar nooit de bijl aan roerde,
Den stoute handelaar verrijkt,
Die noch voor leeuw noch slangen wijkt,
En ze over zee vervoerde.

(Daarheen! daarheen! daarheen!)

Wijs onze priesteren dat land,
Van 's Heilands kruis nog onbeplant
En zonder Evangelie,
En ijlings roepen zij in schaar,
In weerwil ook van doodsgevaar
En dorstig naar martelie:

Daarheen! daarheen! Daarheen!
Uit dorpen en uit steên!

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
7de Jaargang – November-December 2011

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

Met deze laatste aflevering van het jaar sluit Info Heemkunde Nieuwerkerken haar 7de jaargang af.

2012 is voor onze vereniging belangrijk omdat zij in haar huidige samenstelling dan reeds 10 jaar actief is. Hieraan zal op gepaste wijze aandacht besteed worden (infoblad, tentoonstellingen, geleide bezoeken, en publicaties).

De Voorzitter en de Leden van Heemkunde Nieuwerkerken wensen alle inwoners een voorspoedig en creatief 2012.

DE SCHOOLSTRIJD TE NIEUWERKERKEN IN DE 19^e EN IN DE 20ste EEUW

Meester Joris Schrijft in zijn "Geschiedenis van Nieuwerkerken" dat de kerktoren, sieraad van iedere kerk en gemeente, onvoltooid bleef tot 1854. Verder schrijft hij ook dat de gemeente in 1851 tot het besluit kwam "om eene school in het midden des dorps te bouwen waar de kinderen van beide geslachten de klassen van een lager onderwijs konden bijwonen".

Op de gemeenteraad van 6 mei 1851 bleek "doordat men besloten had een gemeentelijke school te bouwen was er geen mogelijkheid meer was om uit de gemeentekas bij te dragen aan de bouwkosten van de kerktoren".

In 1879 werd de wet van 1842 op het lager onderwijs herzien. Ternauwernood was de wet in beide kamers gestemd of in alle gemeenten waar de pastoors meestal alleen heer en meester waren kwam er opstand tegen die wet.

"Geestelijken, ondersteund door hunne dagbladen en enige rijke kasteelheren, bouwden scholen en dwongen de ouders er hunne kinderen naartoe te zenden. Aan dezen die zich niet vrijwillig onderwierpen werd alle onderstand onttrokken, ja hen werd zelfs de biecht en hunne kinderen de eerste kommunie geweigerd. Gemeente onderwijzers welke pas enige maanden geleden de boezemvrienden der geestelijken waren werden nu door hen gehaat, bespot en vervolgd omdat zij getrouw bleven aan het vaderland, en de heerszuchtige grillen der geestelijken niet wilden inwilligen" schrijft meester Joris.

"Het land zegt NEEN", onder deze slogan organiseerde het Nationaal Comité voor Vrijheid en Democratie" op 26 maart 1955 te Brussel een grote protestbetoging tegen "de Wet Collard". In dit comité waren alle katholieke zuilen vertegenwoordigd: Vakvond, Boerenbond Middenstand, Werkgevers, Sociale organisaties, en Onderwijs. De Christelijke Volkspartij-CVP en de Kerk mobiliseerden op die wijze alle beschikbare krachten dienstig voor hun politiek verzet.

Op 4 maart 1883 werd meester Joris gevierd: 35 jaar onderwijzer in de gemeenteschool. In 1884 verlengde het gemeentebestuur de schoolvakantie tot 12 november 1884, en de dag van de verkiezingen op 19 oktober 1884 ontving de gemeente onderwijzer "eene beslissing van de gemeenteraad waardoor men hem verwittigde dat de gemeenteschool was afgeschaft en door de private school vervangen werd. Ziedaar de onderwijzer die gedurende 35 jaar aan de opvoeding der jeugd gewerkt heeft, opeens door den haat die zijnen pastoor hem toedroeg van zijne bediening opgeschorst werd en door eenen private vervangen". Tot daar meester Joris.

Katholieke Vrije School

In de brochure "Diamanten priesterfeest van Jan Meuwissen 1924-1984" lezen we: "Vader Bartholomeus Meuwissen werd geboren te Genck op 7 oktober 1858. Hij leerde voor onderwijzer en kreeg een betrekking in Nieuwerkerken. De schoolstrijd was toen in volle gang. Hij stond in voor het katholiek onderwijs in deze gemeente. Hij was niet benoemd door de staat maar kreeg in 1881 en 1882 een vergoeding van 1250 frank. Hij huwde Magdalena Geelen, een weeskind dat verbleef bij haat tante die huishoudster was bij pastoor Voets. Zij kregen 11 kinderen".

Naast onderwijzer was Bartholomeus ook secretaris van de gemeente en schrijver-schatbewaarder van het genootschap van Sint-Vincentius.

In de parochie archieven van Nieuwerkerken vinden we in 1882 aan uitgedeelde voorwerpen 44 hemden, 66 broeken, 37 vesten, 6 blauwe kielen, 60 meisjeskleden, 8 rokken, 17 sargiën, en 6 jakken. Verder was hij nog actief in andere kerkelijke genootschappen.

Daarmee begon in onze dorpsgemeenschap en in het hele land de "schooloorlog". Gemeenten en staat zorgden voor het onderwijs. De invloed van de Kerk en de geestelijkheid werd verminderd in 1870-1880 doch zij zorgden, geholpen door pastoors en kasteelheren die in die tijd oppermachtig waren in de gemeentelijke overheid, voor een tweede onderwijsnet n.l. het "vrije onderwijs".

Ouders die hun kinderen naar het officieel onderwijs stuurden werden door veel pastoors aanzien als slechte christenen, zoals ook nog later in 1950 het geval zou zijn. Officieel onderwijs werd afgeschilderd als minderwaardig. Kinderen uit het officieel onderwijs waren voor veel pastoors niet welkom in de katholieke jeugdverenigingen. Ten tijde van pastoor Franssen was er in ons dorp wrevel en vijandigheid tussen enerzijds zij die betreurden dat de gemeenteschool en onderwijs kapot gemaakt was en anderzijds de pastoor en kerkgezinden. De latere pastoors Lathouwers en Creyns waren ook hevige tegenstander van het officieel onderwijs.

Gelukkig is de vijandigheid, de onverdraagzaamheid en de ongelijkheid tussen vrij en officieel onderwijs bijna uitgestorven, en worden beide onderwijsnetten nu door de grote meerderheid als evenwaardig beschouwd. Ouders en kinderen kunnen nu in volle vrijheid het onderwijs kiezen dat zij het beste achten voor hun kinderen.

Zelf ben ik gaan betogen tegen de wet Collard in 1954-1958, wanneer de schoolstrijd een echte schooloorlog werd met stakingen en betogingen, al moet ik toegeven dat de socialistische minister Collard méér goed dan kwaad gedaan heeft voor het personeel van het vrij onderwijs.

Enkele vergelijkingen:

Voor Collard	Na Collard
De weddes gingen eerst naar de inrichtende macht (klooster/parochie) en dan pas naar het personeel.	Weddes rechtstreeks naar het personeel.
Vrouwelijke leerkrachten die huwden verloren hun betrekking.	Vrouwen die huwden behouden hun betrekking ook in het vrij onderwijs.
In het vrij onderwijs schoolgeld en boeken zelf betalen.	In het officieel onderwijs gratis.
Pastoors/kloosterorden baas in de schoolcomité's over benoemingen en ontslag van het personeel.	Gemeente, provincie en staat benoemen.
In de vrije school godsdienst volgen.	In het officieel onderwijs keuze tussen zedenleer of godsdienst.

In de schoolstrijd – schooloorlog van 1954-1958 beweerde het vrij onderwijs (bij monde van de Christelijke Volkspartij - CVP) dat het ging over "de ziel van het kind". Socialisten en Liberalen (voorstanders van het officieel onderwijs) beweerden dat het ging over "de frank van het kind".

Laat ons in godsnaam samen en in vriendschap zorgen voor zowel "de ziel" als voor "de frank" van het kind.

P.S. Gerard Joris was onderwijzer in Nieuwerkerken in de gemeenteschool, een groot stenen gebouw dat tot circa 1960 stond waar Roger Strauven-Coenen gebouwd heeft, tegen de parking aan de kerk. In het schoolhuis woonden veel jaren Mathilde, Rikus en Beer van Raisin familie Joris.

JEANNE ELISABETH SCHRAPNELLE

In 2012 zal de Grote Oorlog 1914-1918 op grote schaal herdacht worden. Heemkundige kringen zullen van uit hun lokale invalshoeken zeker op dit thema inspelen, zo ook Heemkunde Nieuwerkerken.

Om hierin een kleine aanzet te geven wordt hierna een vreemd gedicht gepubliceerd. Het werd ons bezorgd door medelid Josiane Carlens die het kreeg van een tante. Het is waarschijnlijk de tekst van een marktkramersliedje dat na de Eerste Wereldoorlog gezongen werd.. Het verhaal gaat over een kind in de Westhoek dat door Gentse soldaten uit het puin van een brandend huis werd gered.

De stad scheen gans verlaten
Alles was doods en stil
Geen mens langsheen de straten
Den avond die viel in
Opeens weerklonk als uit den grond
Een kindergeschreeuw als geweent
't Was in een gescholen donkere hoek
Waar men het lief kindje daar vond.

De vader die was heen gevlucht
Was van 't gevaar beducht
Liet daar het kindje gans alleen
In lijden en geweent
Zijn brave moeder vond den dood
In het huis dat in puin was, verdwenen
Wat was dat toch een droevig lot
Voor 't kind dat daar zo lag te wenen

'k Schenk u een vader weer
En eene moeder teer
Zo spraken onze moedige soldaten
Wij zullen zorgen en u nooit verlaten
Als de oorlog is gedaan
En we naar huis toe gaan
Dan zult gij mijn lief klein kind wel gekend
Meegaan met ons naar Gent

Soldaten van de klas veertien
Hadden het gauw gezien
Namen het kindje dadelijk op
Vol vreugde wierd het gedoopt
Zij wilden allen vader zijn
Om het hun naam te mogen geven
En zo kwam het dat die lieve klein
De naam van Schrapnelle zal beleven

Jeannette Elisabeth Schrapnelle
't Gekende oorlogskind
Gevoelt zich bij den troep zeer wel
Van allen wordt 't bemind
Met vijven trokken zij om 't lot
Wie van 't kindje moest erven
De vader vluchtte en moeder is dood
Wij zullen ons vijf toch niet sterven

MATHIEU VAN BERGEN (1913-1987) VERTELT...

Voor een beter begrip van het dagelijks reilen en zeilen van onze voorouders zijn ooggetuigen een belangrijke bron. Jef Bonneux was er zo een te Kozen, en Mathieu Vanbergen was dat in Nieuwerkerken. Van beroep tuinder koesterde hij méér dan gewone belangstelling voor de geschiedenis van zijn dorp, voor lokale gebruiken, voor dorpsfiguren en volkscultuur. Burgemeester Secretin noemde hem terecht onze "gemeente-archivaris".

Ons medelid André Schiffeleers, eveneens bezeten van deze heemkunde microbe, sprak met Mathieu kort na zijn pensionering over de eigenheid van de gehuchten die de gemeente uitmaken, en over de wijkkermisen als enig jaarlijks terugkerend plezier.

Veertig jaar geleden was Nieuwerkerken nog een dorp zonder straten, of liever gezegd zonder straatnamen. Dat zo een toestand méér dan 150 jaar stand hield is eerder uniek in de Belgische geschiedenis. De reden hiervoor is nochtans duidelijk. Het Nieuwerkerken van voor de fusies van gemeenten (1970) was een samenvoeging onder het Franse Bewind ontstaan uit drie aangrenzende doch wel afgebakende gebieden van verschillende oorsprong.

1. Het echte Nieuwerkerken was een vrijgoed dat behoorde tot het domkapitel van Sint-Lambertus te Luik, en bestond uit de Boterberg, de Dries, Hoeselaar en sporadisch nog genoemd de Witte Dries.
2. De Heerlijkheid en Justitie Tichelrij, waar tot 1770 Markies Dève de heer was. Tichelrij was onderverdeeld in Groot- en Klein Tichelrij, Rozenbos, Beukenbos, Begijnenbos, Hakbos, Kaelheide en de Ring.
3. Schelfheide was een leen van de graven van Duras, en op zichzelf nog verdeeld in Schelfheide en Raasbeek.

Deze drie entiteiten vormden in het dagelijkse samenleven de gemeente Nieuwerkerken, en ze werden door hetzelfde postkantoor bediend. Schelfheide hoorde administratief evenwel bij de gemeente Gorseme. In de burgerlijke stand van die tijd staan geboorten vermeld zoals "geboren op de Dries", "op Tegelrij" of "op Schelfheide"... Niemand die er aan dacht om een straatnaam te vermelden. Toch was er één uitzondering: er was ook de Kerkstraat die zogezegd aan geen van de drie entiteiten toebehoorde. Zij fungeerde zowat als een grens tussen de anderen. Van de Grote Steenweg, en de Nieuwe Steenweg, ook Boulevard genoemd, was er toen nog geen sprake.

Door hun kunstmatige samenvoeging konden deze drie gehuchten elkaar niet luchten. De bewoners van Tichelrij werden uitgescholden voor boskanters, en daar was wel reden voor. Wij, de mensen van Tichelrij, noemden de Dries het "strooien dorp", en of daar reden toe was kan ik niet zeggen. Ik denk wel nog steeds aan de pandoeringen die we hierom van die van de Dries kregen. We moesten samen naar dezelfde school, kerk en catechismus en vierden samen de grote kermis op de zondag na Sint-Pieter. Naar het schijnt werden er vroeger regelmatig oude vetes op die kermis uitgevochten.

Ieder gehucht had ook zijn eigen wijkkermis. Rond 1920 was er op Klein Tichelrij nog één café, die bij Eduard Vandezande. Deze man evenals zijn vrouw waren inwijkelingen, en desondanks toch graag gezien. Hij was schoenmaker en haarkapper. Mathieu Vanbergen heeft er jarenlang zijn haar laten knippen en betaalde daar 5 centiemen voor. Op zekere dag werd hiervoor 25 centiemen gevraagd hetgeen de klanten een toch royale opslag vonden. Doch Eduard had er een goede reden voor; hij werkte nu met een nieuw machine, en dat had zijn prijs. Ondernemend dat hij was bleek ook uit zijn activiteiten als herbergier en winkelier. Daarenboven was hij ook nog landbouwer, en verkocht hij veevoeders en meststoffen. In 1937 werd hij zelfs burgemeester. Mathieu Vanbergen herinnert zich nog dat tijdens de wintermaanden de twee meest gevraagde winkelwaren petroleum en bakharing waren. In het dialect sprak men over een bokking of piet. De lege verpakking van bakharingen werd pietekas genoemd.

“Vandezande kermis” werd nogal laat in het najaar gevierd, en begon met een loopkoers voor honden. De dieren werden op een rij geplaatst en een paar honderd meter verder stonden hun eigenaars te wachten. Bij het startsignaal riep of floot de eigenaar op zijn hond. Een echte koers in regel werd het nooit; sommige honden verkozen gewoon de vrijheid of hadden méér aandacht voor de andere sekse dan voor hun baas. De winnaar van dit spektakel kreeg een nieuwe halsband.

Vervolgens kwamen de kinderspelen aan de beurt. Het “staakklimmen” was attractief. Een lange staak rechtop gezet werd ingesmeerd met bruine zeep. De klauteraars hadden zand in hun zakken nodig om hun handen in te smeren en om alzo het glijden min of meer te neutraliseren. Maar het duurde erg lang vooraleer iemand erin slaagde de top te behalen en er de vastgebonden eerste prijs binnen te halen.

Een ander kwajongensspel was “siroop likken”. Een bord werd met siroop gevuld met hierin een geldstuk verborgen. Deze munt moest er met de tong uitgehaald worden, hetgeen niet eenvoudig was en vooral aanleiding gaf tot lachwekkende besmeurde gezichten. Een hierop volgende opdracht bestond eruit een munt te zoeken in een diepe kom gevuld met pluimen. Gezien de gezichten nog vol hingen met siroop uit de vorige test leken de deelnemers niet meer op harige doch wel op pluimige wildemannen.

Dan kwamen de volwassenen aan de beurt. Als eerste spel was er het “kruiwagen rijden”. Dit ging als volgt. De vrouw moest de man op de kruiwagen laden, 200 meter lopen met de man in de kruiwagen, rond een stang draaien, en dan het traject terug. Iedereen had zijn eigen kruiwagen bij. Het waren van die grote modellen, volledig uit hout vervaardigd, het wiel inbegrepen. De wedstrijd ging altijd door, weer of geen weer, nat of droog, zand op de wegen of modderpoelen. Er werd geschoven en tegen elkaar gebotst, met de nodige aanmoedigingen erbij. Dat sommige vrouwen er niet voor terugdeinsden om hun man om te kieperen in gracht of waterplas was op voorhand geweten en verwacht. Er werd gelachen en gevloekt, want niemand belandde graag in de gracht.

Een tweede spel was het “kikkervaren”. Op de kruiwagen werd een levende kikker gezet. Daarmee moest er een traject afgelegd worden zoals bij vorige proef. Sprong de kikker tussentijds van de kruiwagen af, moest hij gevangen worden en herbegon de koers. Botsingen bleven dan ook met dit spel niet uit, en het vervolgens vangen van de kikkers door jongens en meisjes over- en door elkaar gaf uiteraard het meeste plezier.

Het derde spel was het "eikloppen". De toeschouwers stonden in een cirkel en de speler in het midden van de ring. Drie meter voor hem werd het kippenei gelegd dat hij met een dorsvlegel moest stukslaan. Hij werd evenwel geblinddoekt, en na enkele malen te zijn rondgedraaid was hij alle besef van richting kwijt en begon hij tot groot jolijt in het wilde weg om zich heen te slaan met de dorsvlegel. Dat spektakel werkte niet alleen op de lachspieren, het was daarbij soms ook gevaarlijk hoe met de vlegel in het niets werd gezwaaid ondanks de juiste en vooral ondanks de verkeerde aanduidingen die de omstaanders ten beste gaven. De spelers wisselden af doch zelden kwam het tot een gebroken ei. Er waren bovendien toch geen prijzen te winnen; alleen het spektakel was belangrijk.

Blind ei slaan - Kinderspelen Breughel

Zo werd het dan stilaan avond tijd om naar huis te gaan; de dieren moesten immers gevoederd worden. Ouderen en zeker de jeugd ging nadien terug; er werd dan in openlucht of onder een afdak gedanst op de tonen van een trekorgel (accordeon). Er werd gedronken: bakken genever, pinten en kappers bier. Lange zwarte saucissen om de honger te stillen, veel peper en zout wat dorstig maakt, en kermiskaramellen in een papiertje waarop een spreuk te lezen stond waren vaste elementen van een geslaagde kermis die om 22 uur weer voor een jaartje afgelopen was. Op dit officiële sluitingsuur werd door de herbergier geen uitzondering gemaakt. Mathieu Vanbergen heeft dit avondgebeuren zelf nooit meegemaakt; niet iedereen mocht er naar toe gezien de effecten die de dans en de drank soms meebrengen.

Rond de dertiger jaren dacht men al modern te zijn met de wijkkermissen op te doeken. De spontane gulle lach van de vroege 20ste eeuw bestaat nu spijtig genoeg niet meer. Het was in de grond toch een pretentieloos vertier in een tijd van hard labeur en weinig of geen ontspanning.

NIEUWERKERKEN.

Het was Zondag 4 Juli, kermis in ons dorp, dat ongelukkiglijk in twee partijen verdeeld is : het dorp en de steenweg welke wederzijds feestelijkheden inrichten : carroussel, gansrijden, mastklimmen, enz., enz., waren door beide partijen ingericht.

Doch het toeval wilde, dat in het dorp niets te doen viel en dat de spelen op den steenweg allerbest gelukten. Dit maakte sommigen der partij van het dorp uitzinnig van spijt, en des avonds, half bedronken, zochten zij ruzie.

Het Belang van Limburg – 14 Juli 1897

Mastklimmen, rond 1860 (L. Artan)

INFORMEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
8ste Jaargang – Januari-Februari 2012

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS IN WIJER – deel 10

In onze wandeling doorheen de Atlas der Buurtwegen van 1842 komen we nu aan bij het huis "De Kazerne" onder de nrs. 15 en 16, en het volgende huis "Mouling-Plevoets" onder nr. 13, zoals te zien op de bijgevoegde kaart.

Hoeve "De Kazerne".

"De Kazerne" is vandaag , met de uitgevoerde aanpassingen en verbouwingen, waarschijnlijk het oudste nog bestaande en bewoonde vakwerkhuis van Wijer dat volgens meerdere bronnen rond 1780-1790 zou gebouwd zijn.

In een gespleten zwarte balk voor de open haard in de woonkamer is het jaartal 1774 ingekerfd, voorafgegaan door een drievoudig maalkruis, een oud runeteken dat o.a. ook "vruchtbaarheid en bescherming van mens en dier" betekende.

In het boek "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, 1981, Limburg – arr. Hasselt – 6n 2(He-Z) – blz. 658" wordt het bouwen gesitueerd rond 1800 en gedetailleerd beschreven als o.a. "(...een langgerekte hoeve in stijl- en regelwerk met witgekalkte lemen vulling op een lage bakstenen stoel en een gepikte plint".

Wie deze hoeve gebouwd heeft kon niet achterhaald worden, doch in de beschikbare gegevens van het Kadaster, bewaard op het Rijksarchief te Hasselt, zien dat we dat in 1842 een zekere Pierre Grammen (°Rummen 1770) als eigenaar vermeld wordt.

Martinus Grammen (°1735), vader van Pierre, was afkomstig van Graezen, waar hij stierf in 1805. Elisabeth Pels (°Rummen 1746-+Wijer 1819), moeder van Pierre, is waarschijnlijk bij haar zoon Pierre gestorven, die "De Kazerne" in Wijer geërfd had.

Pierre Grammen (°Rummen 1770-+Wijer 1842) was in 1795 in Kozen een eerste maal gehuwd Isabella Vandermaesen (°Wijer 1766-+Rummen 1814). Ze hadden o.a. een dochter Rosa (°Rummen 1810) die in 1826 in Wijer (mogelijk ook in "De Kazerne") overleed. Haar moeder was reeds in 1814 in Rummen gestorven.

Pierre hertrouwde hetzelfde jaar (1814) met Elisabeth Bollen (°Wijer 1778-+1844). Zij gingen wonen op de boerderij in de Opperstraat vanwaar Elisabeth afkomstig was, en waar veel later (ca 1933) Wilhemus Bartholomevis zou wonen met zijn kinderen o.a. Isidoor en Emile, een familie nu nog door velen gekend.

Met deze Pierre Grammen begint een hele (stam)boom die verbonden is met het "Kannaertshof" in Stevoort en de nabij gelegen kasteelboerderij "Caenen" die geografisch wel in Sint-Lambrechts-Herk lag doch waarvan de inwoners en burens wat kerk en school betreft zich op Stevoort richtten.

Pierre Grammen had uit zijn tweede huwelijk drie zonen; de jongste Petrus-Joannes (°Wijer 1821-+1909) huwde met Anna Gertrudis Vangeel (°Nieuwerkerken 1823-+Wijer 1907). Zij verhuisden in 1865 naar Stevoort naar het "Kannaertshof", hetzelfde jaar dat het laatste van hun negen kinderen in Wijer geboren was.

Zijn zoon Frans (°Wijer 1850-+Stevoort 1926), gehuwd met Emilia Esselen (°Stevoort 1853), zal de stam Grammen op het "Kannaertshof" verder zetten.

De oudste zoon Leonard (°Wijer 1846-+Sint-Lambrechts-Herk 1927) trouwde met Rosalie Vannitsen (°Sint-Lambrechts-Herk 1843-+1907) die woonde op de hoeve "Caenen", Roost nr. 1; deze hoeve ligt (nog steeds) op het kruispunt van de Hasseltse dreef, de Kannaertsstraat en de Grote Roost.

De enige dochter van dit koppel, Blondina Grammen (°Hasselt 1878-+Sint-Lambrechts-Herk 1948), huwde in 1910 met Henri Hermans (°Sint-Lambrechts-Herk 1879-+1964). Zij erfden "De Kazerne" in Wijer. Zij woonden er echter nooit maar bleven er eigenaar van tot de verkoop in 1930 aan Leopold Maris (°Kuringen 1885) en echtgenote Maria Dina Grauls (°Sint-Lambrechts-Herk 1885) (zie Kadasterboek Rijksarchief Hasselt).

Blondina Grammen kreeg 10 kinderen. Het oudste, Maria Hermans (°Sint-Lambrechts-Herk-+Hasselt 1995) huwde in 1934 met de onderwijzer Placied Raskin (°Stevoort 1907-+Eigenbilzen 1975). Zij hadden 9 kinderen. Hun vierde kind, Ludo Raskin (°Eigenbilzen 1938) huwde met Irma Boutsen (°Dilsen 1940). Zij wonen sedert 1968 in de Opperstraat en bouwden er hun huis in de vroegere boomgaard van Pierre Grammen, die immers door huwelijk mede eigenaar was van de hoeve Bollen. Maria Hermans erfde deze hoeve van Blondina Grammen, en verkocht begin jaren 1950 alleen het hoevegebouw aan Wilhelmus Bartholomevis.

De kleinkinderen van Ludo Raskin zijn in de 10de generatie afstammelingen van de tot nog toe verst bekende stamvader Arnold Grammen (°Grazen circa 1710), de grootvader van onze Pierre Grammen. "De Kazerne" is alzo het originele woonhuis van hun oudovergrootvader Pierre die rond 1814 (of iets eerder) naar Wijer kwam.

"De Kazerne" is naar verluidt steeds druk bewoond geweest. Mogelijk verwijst de naam naar de circa 55 bewoners uit 7 huishoudens die er op zeker ogenblik gelijktijdig zouden verbleven hebben. Eén bewoner waarvan we de naam nog kennen was Gerard Hendrix (°Rummen 1780-+Wijer 1830) die samen met zijn echtgenote Elisabeth Engelen er vanaf 1811 woonde. Opmerkelijk is dat Gerard

zoals ook Pierre Grammen van Rummen afkomstig was; hij was een lid van de familie Hendrix die ook Massar genoemd wordt.

Leopold Maris (°Kuringen 1885) was gehuwd met Maria Dina Grauls (°Sint-Lambrechts-Herk 1885). Leopold was knecht op de hoeve "Caenen" in Sint-Lambrechts-Herk bij de vorige eigenaar Henri Hermans-Grammen. Waarschijnlijk kreeg hij van zijn werkgever de voorkeur voor aankoop van "De Kazerne" toen Henri Hermans in 1930 zijn huurwoning "Caenen" kocht van de Stevoortse kasteelheer Palmers. Leopold zelf woonde bovendien reeds sedert 1911 in "De Kazerne" (zie Bevolkingsregister van Wijer van 1910-1920).

Hun kinderen Jef Maris, Stinneke (echtgenote Theofile Bartholomevis) en Lambert zullen de oudere mensen zich nog wel herinneren.

Wanneer we nu de kaart nog eens bekijken zien we dat nr. 16 vermeld staat als tuin (of boomgaard). Nr. 15 is het woonhuis. Mogelijk is nr. 16 ooit afgebroken of aangepast, zodat we nu tegen de lange achtergevel van het huis zelf aankijken. In de archieven van het Kadaster staat dat er in 1849 "een huis" gebouwd werd. Mogelijk duidt dit op een renovatie of vervanging of verbouwing van de stal (nr. 16) tot een woonhuis. Mogelijk is het ook de bouw van een nieuw gebouw (aanhangel) tegenover de voorgevel. Trouwens vroeger verbouwde men wel eens stallingen tot woonhuizen en omgekeerd naargelang de behoeften van de bewoners. Ook in onze tijd gebeurt dit nog.

Volgens mensen uit de buurt was de hoeve wel degelijk een type vierkant hoeve. Links van de voorgevel zien we nog restanten van een gebouw (nu carport) dat er aanhangt en het nieuwe huis dat er naast staat is gebouwd waar vroeger ook een gebouw gestaan heeft dat dienst deed als schuur of stallingen, zodat we op die wijze toch een vorm van vierkant hoeve hadden.

Het huis "De Kazerne", Verlaerstraat nr. 28, wordt sedert september 2011 bewoond door de ingeweken nieuwe eigenaars, Guy Ghyot en Ilse Rogmans. Zij kochten deze eigendom van David Borzée en Sophie Neels, die er slechts vier jaar woonden.

Huis "Mouling-Plevoets"

Op de kaart naast "De Kazerne" zien we de nrs. 12,13 en 14. Dat is het voormalig goed van Henri Mouling (+1830). Er bestaat een vermelding dat het huis op het einde van de jaren 1700 zou gebouwd zijn (mogelijk gelijktijdig met "De Kazerne").

Het Kadaster vermeldt in 1889 de verkoop van een huis. Mogelijk is het volledig afgebroken na de dood in 1891 en 1895 van de ongehuwde zonen Mouling. Hun moeder heette Maria Plevoets; zij was afkomstig van Gorseem-Schelfheide, en huwde in 1816 met Henri Mouling.

Perceel nr. 29 op de kaart was eigendom van de weduwe Lambert Plevoets-Catharina Mathijs (+ Gorseem 1853). Het was dus haar dochter die met Mouling huwde.

Tegenover Mouling zien we nog de nrs. 120, 121 en 122. Die waren eigendom van Guillaume (Willem) Maris, die niets te maken heeft met de familie Maris uit "De Kazerne".

Iets verder hebben we dan nog de nrs. 132,133 en 134. Dat was de eigendom van de weduwe Jean Claes, die dagloner was in Wijer. Dit huis met tuin en boomgaard moet gesitueerd worden in de hoek van de weide van Wauters. De hoeve van Emile en Jef Wauters wordt in een volgende bijdrage besproken.

Nog even iets over de "trage wegen" in die omgeving.

Het nr. 21 staat voor de weg naar Maris Resch, of Maris Resch steeg

Het nr. 13 is de weg naar Maghoon, of de Maghoon steeg.

Volgens zoekresultaten op internet zou Maghoon iets te maken hebben met "wolven".

Drie à vier eeuwen geleden zullen de huidige velden achter de boerderijen nog bebost geweest zijn (zie de nrs. 28, 29, 19, enz.). Zij strekten zich uit richting Schakkebroek en de Grote straat aan de grens met Schakkebroek en Stevoort. Waarschijnlijk zaten daar ook wolven vermits men in oude geschriften kan lezen dat de gemeenten "weerbare burgers" moesten leveren om zo nodig "den wolf te bestrijden". De gemeente Kozen o.a. had ook een dergelijk reglement.

Het nr. 36 was een voetpad dat liep van de Verlorestraat (Verlaerstraat) naar Tichelrij, of het "Verlorestraatpad" genoemd.

KOZEN 1835, . . . in cijfers.

Uittreksel uit de "Dictionaire Géographique" van de Provincie Limburg, opgesteld door Ph. Vandermaelen in 1835.

Hydrografie: Kozen wordt bevoeid dooreen klein beekje dat loopt van het zuiden naar het noord-oosten en uitmondt in de Nieuwe Beek.

Bodem: leem en zand.

Landbouw: men oogst er tarwe, rogge, haver, boekwijt, groen veevoeder, groenten en fruit. Ook houtkap.

Huis- en hoeve dieren: 36 paarden, 8 veulens, 28 runderen, 25 vaarzen, en 50 varkens.

Bevolking: 590 inwoners (ter vergelijking: Binderveld 332, Wijer 431, en Nieuwerkerken 589).

Huisvesting: 5 hoeven, 50 huizen, en 10 hutten. Er staat een kerk en een kapel,... en er woont zelfs een veearts.

Handel en industrie: in een pannbakkerij werken 12 arbeiders.

Wegennet: geen enkele grote weg doorkruist de gemeente.

SINT - ANTONIUS MET ZIJN VARKEN

Naar goede gewoonte werd te Kozen het feest van "Sint-Antonius met zijn varken" gevierd, dit jaar op zaterdag 14 januari. Achteraan in de kerk werden de "gaven in natura" van de parochianen ten toon gesteld. Fruit, gebak en drank zijn gewoonlijk het sterkst vertegenwoordigd.

Na de mis volgde de druk bijgewoonde verkoop bij opbod. Zoals steeds was dit een plezante attractie geleid door de vaste oproeper van dienst, Patrick Jacobs.

De opbrengst van 2.228 Euro is een mooie bijdrage, en tussenkomst in de kosten voor werking en onderhoud van het kerkgebouw.

Dit folkloristisch-christelijk gebeuren verdient ook onze heemkundige waardering.

FEBRUARI 2012 - OUDE WEERSPREUKEN

- Schrikkeljaar, koud jaar.
- In een schrikkeljaar verandert iedere vrijdag het weer.
- Op schrikkeldag (29 februari) gaat de zon vaak overstag.

en als troost in deze ijzige tijd...

- Niets wordt van de lente verwacht als februari is te zacht.

I N T E R N E T en "de goede oude tijd".

Via ons medelid Ludo Vanrusselt wordt de aandacht gevestigd op een interessante website met beelden uit de periode 1950-1970 die bij velen "echte nostalgie" zullen oproepen. Het gaat weliswaar over beelden en voorwerpen te situeren in Nederland, doch wie zal hier niet zijn jonge jaren herkennen.

De website is bereikbaar via link: deabeeltjes.deds.nl/linkenpagina.html en bevat volgende onderdelen:

Reclameposters en winkels en bakkerskarren	Sinterklaas
Leesboeken	Kerst
De kruidenierswinkel	Radio en televisie en geluidsdragers
De school	Oude ambachten
De straathandel	Orkesten en zangers en zangeressen
Speelgoed	Van huiskamer tot washok
Het Nederlandse geld	Van koektrommels tot keukengeren
Schoolplaten	Ach lieve tijd van radio en tv
Schoolplaten geschiedenis	

UIT DE OUDE DOOS

"Het Paenhuis" op het dorpsplein van Binderveld.

ERFGOEDDAG 22 APRIL - MET ALS THEMA "HELDEN"

Eén tentoonstelling - Drie publicaties – Drie postzegels.

De Erfgoeddag 2012 in Vlaanderen heeft als inspirerend thema het naar keuze in te vullen brede begrip "HELDEN".

Heemkunde Nieuwerkerken verkiest hiertoe te verwijzen naar het recente verleden van de gemeente. Concreet wordt gekozen voor enkele voor de gemeente Nieuwerkerken en de Provincie Limburg ingrijpende gebeurtenissen uit Wereldoorlog II, en deze in de kijker te plaatsen met drie publicaties over de inzet en lotgevallen van inwoners die opvallend actief waren in het verzet tegen de bezetter.

❖ Drie publicaties.

➤ De Familie Lambrechts tijdens WO II.

Hiervoor werd echter een zware tol betaald. De vader en drie van zijn zonen werden gedood, een zus overleefde de concentratiekampen, en een zoon chef van het Geheim Leger-Limburg opereerde lang ondergedoken. In deze publicatie wordt een lokale oorlogsperiode zowel historisch als vanuit familiale invalshoek gesitueerd.

René Lambrechts (zoon van Tony Lambrechts) beschrijft het ontstaan en de werking van het "Geheim Leger-Limburg" en brengt het verhaal over de gedurfde "Overval op de gevangenis van Hasselt".

René Motmans (zoon van Gusta Lambrechts) bewerkte haar aangrijpend verslag over haar verblijf in gevangenis en concentratiekampen.

Een Provinciaal Monument Familie Lambrechts, opgericht op 6 oktober 1946 aan de kerk van Wijer verwijst naar deze "helden", die door de Brusselse beeldhouwer Eugène Canneel monumentaal en strijdvaardig in brons werden afgebeeld.

➤ Nooit meer oorlog.

Verzetslui, oud-strijders, werkweigeraars... 1940-1945 in Groot-Nieuwerkerken. Een poging tot reconstructie.

Deze tweede publicatie betreft de lotgevallen van de slachtoffers van een Duitse razzia die op 1 augustus 1944 's nachts te Nieuwerkerken werd gehouden. Veertien mannen, allen leden van het Geheim Leger, werden opgepakt. Op een herdenkingsmonument aan de kerk van Nieuwerkerken staan de namen van tien vooral jonge inwoners die hierbij het leven lieten of stierven in gevangenschap. Aan de hand van fragmenten uit meerdere reeds vroeger verschenen publicaties wordt deze bloedige periode gereconstrueerd.

➤ **No 44796 – Het verhaal van een weggevoerde.**

67 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog vertelt onze 84-jarige dorpsgenoot Pierre Bamps (°1928) hoe hij als 16-jarige en als enige van zijn lotgenoten uit Nieuwerkerken de concentratiekampen overleefde.

Deze publicaties zijn te koop bij Heemkunde Nieuwerkerken p/a Eddy Cox, Berkenlaan 22 – 3850 Nieuwerkerken:

- Familie Lambrechts tijdens WO II (32 blz.) 6 Euro.
- Nooit meer oorlog (60 blz.) 7 Euro.
- No 44796 – Het verhaal van een weggevoerde (20 blz.) 3 Euro.

prijzen exclusief verzendingskosten.

❖ **Drie postzegels.**

Twee speciale postzegels, ook interessant voor filatelisten, verwijzen naar deze "helden"; een met het Monument Familie Lambrechts, en een naar de verschillende oorlogsmonumenten in de vier kerkdorpen Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

Een derde postzegel betreft het tienjarig bestaan van Heemkunde Nieuwerkerken (2002-2012) Deze postzegels (geldig als gewone briefport) zijn te koop aan 2 Euro/stuk. Verkrijgbaar op de tentoonstelling of bij Heemkunde Nieuwerkerken.

❖ **Eén tentoonstelling.**

Een kleine tentoonstelling op deze Erfgoeddag "helden" in de oude jongensschool te Wijer, die ook gelegenheid biedt tot ontmoeting en uitwisseling van herinneringen, ondersteunt met originele documenten, voorwerpen en foto's dit meervoudig initiatief.

O U D E G E B O U W E N E N I N W O N E R S I N W I J E R - D e e l 1 1

In deze aflevering zijn wij aangekomen bij de nrs. 135-136 enz. Aan de linkerkant van de Verlaerstraat, en de nrs. 6-7 en 8 aan de rechterkant.

De Hoeve van Schepen Schreurs (=Hoeve Wauters).

De nrs. 6, 7 en 8 stonden in 1842 voor het goed van Pierre Vantilt (°Kozen 1792 - +Wijer 1850), landbouwer te Kozen. Amper 8 jaar na de opmaak van de Atlas der Buurtwegen sterft Pierre in 1850 waarschijnlijk bij zijn dochter.

Deze Anna, Maria, Joanna Vantilt huwde een eerste maal in 1848 met Joris, Jan Hendrik (°1818 - +1855 te Kozen. Als weduwe hertrouwde zij in 1867 ook te Kozen met Leo Ruymen. Een dochter uit het eerste huwelijk met name Joris, Maria, Emelie (°Wijer 1852-1897) trouwt in Wijer in 1878 met Jozef Schreurs, geboren te Kozen op 03-07-1849.

De familie Jozef Schreurs woont op "De Pelender", een hoeve in de huidige Helstraat te Kozen, samen met de familie Leonard Stiers. Dit was een grote boerderij met erbij gelegen een redelijk grote pannbakkerij. Nu (in 2012) wordt de boerderij afgebroken en gerenoveerd.

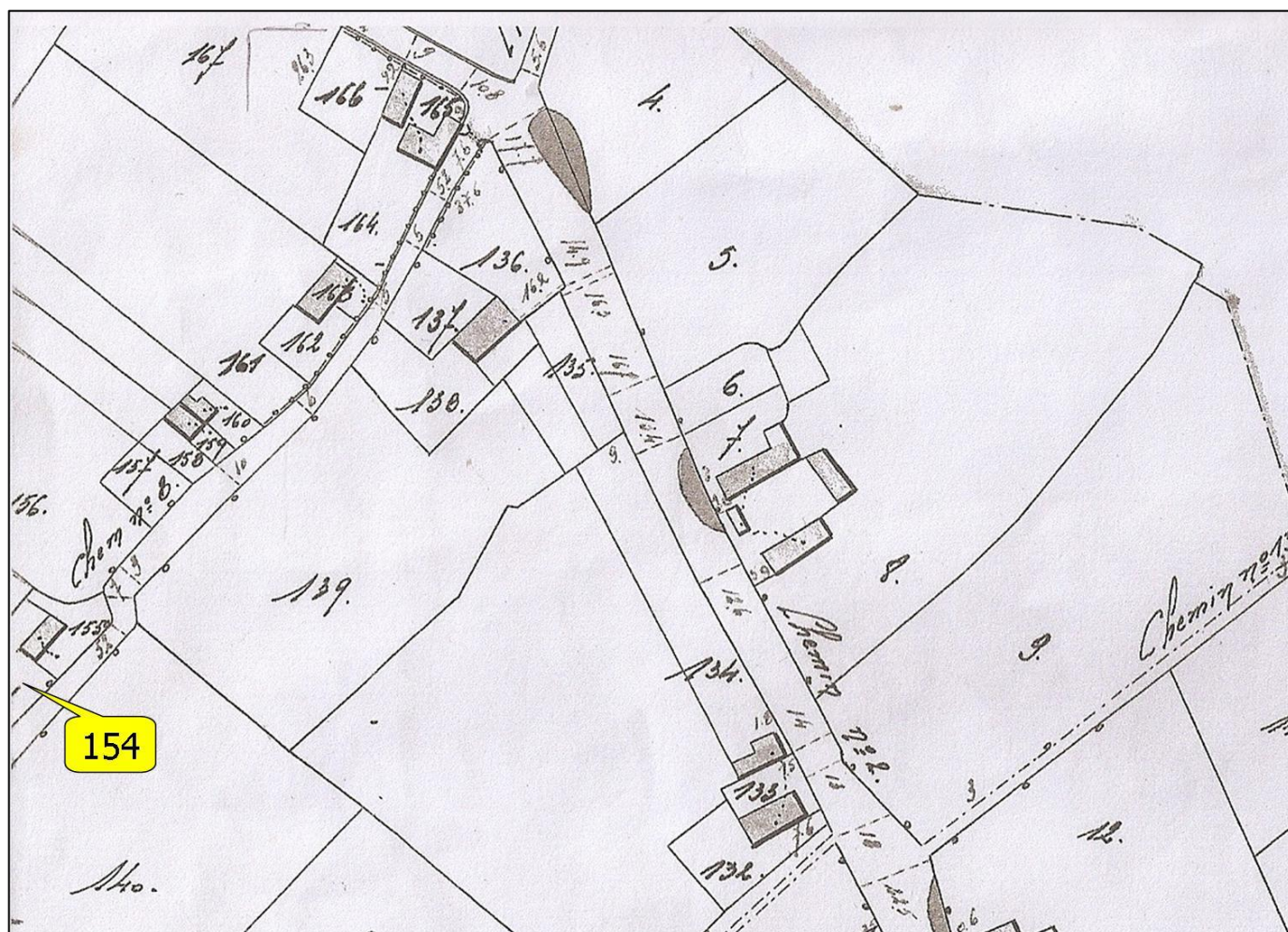
In het aanbod van publicaties uitgegeven door Heemkunde Nieuwerkerken zit een brochure over "De Pelender", geschreven door Jef Bonneux (+), waarin de families Schreurs en Stiers uitvoerig worden beschreven.

Jozef Schreurs en Emelie Joris hadden zes kinderen, allen geboren in Wijer. Twee zonen bleven ongetrouwd: Felix, Jozef, Désiré (°1879) en Henri, Vital (°1881). Twee kinderen stierven kort na de geboorte in 1892 en 1895. Een derde zoon Bernard, Modest (°1886) trouwde met M. Vanbergen en werd vader van Emiel en Adrien Schreurs (van de café "Bij Betje"). En ten slotte nog Maria, Martha (°1889) die trouwde met Emile Wauters afkomstig van Geetbets.

Jozef Schreurs was ooit schepen in Wijer, en vandaar dat volgens oudere mensen de hoeve meer bekend was onder die naam dan onder de naam "Hoeve Wauters".

Maria, Martha en Emile Wauters hadden op hun beurt drie kinderen: de zonen Jozef (+) die de boerderij verder uitbaatte, en René die met Maria Maris (+) getrouwd was en zijn zus Maria (+) die ongetrouwd is gebleven. Het is vanzelfsprekend (volgens de getuigenis van Etienne Wauters, zoon

van Jef) dat de boerderij in de loop van 200 jaren enorme uitbreidingen en verbeteringen ondergaan heeft. Emile Wauters (en zoon Jef) waren zeer vooruitstrevende moderne boeren. Zij hadden bijvoorbeeld een van de eerste melkinstallaties van het dorp.

Aangezien de bevolkingsregisters van Wijer van voor 1900 verdwenen zijn is het moeilijk te achterhalen wie in 1842 in de hoeve woonde. Volgens de gegevens uit de burgerlijke stand durven wij afleiden dat Gisbert Vanstraelen (°Wijer 1744 - +Schakkebroek 1836) getrouwd met Anna, Catharina Schoebrechts er gewoond heeft van 1776 tot 1821. Toen is hij nog hertrouwd en in Schakkebroek gaan wonen. Vanaf dan zal de dochter van Pierre Vantilt naar de boerderij gekomen zijn zodat vader Pierre er in 1850 sterft.

Bij deze bijdrage wil ik nog aanstippen dat de percelen nrs. 138, 139 en 140 eigendom waren van Leonard Stiers, pannembakker uit Kozen, samen met de tegenover perceel nr. 139 gelegen nrs. 154 en 155 zijnde een huis met tuin. Dit laatste is zeker ook door een huurder bewoond geweest. Zoals eerder in deze aflevering vermeld woonden de families Stiers en Schreurs op de pannembakkerij/hoeve "De Pelender". Dit was gekomen door introuw; Henri Schreurs trouwde immers met Anna, Maria, de dochter van Stiers, en die kwam bij haar vader inwonen.

Hoeve "De Kever".

Bij perceel nr. 137 ziet u een donker blokje. Dit was mogelijk een stal of een gebouw in of tegen "de tuin" van Marie Baerts, dagloonster van Herk, die dan de eigenares is. Dit blokje is vervolgens rond 1880 een huis geworden. De eerste bewoners waren Jan, Willem Hermans (°Hasselt 1832) die trouwde met Philomena Ruymen (°Hasselt 1838). Zij hadden twee kinderen: Maria, Virginie (°Sint-Lambrechts-Herk 1866) en Theophile (°Hasselt 1879).

Blijkbaar baatte het gezin Hermans een herberg uit, genaamd "De Kever". Zij zijn in 1921 verhuisd naar

Schakkebroek in de toenmalige Koekoeksstraat nr. 57, nu Schoolstraat. Daar hebben die mensen de stam Hermans (van De Kever) verder gezet. Zeker gekend waren de jonkman Lucien (van De Kever) en Germaine (echtgenote van Artuur Vanbergen=Tuur van "Het Paenhuis"), en Julia (getrouwd met Jef Degeling), en Julien (de vader van Roger Hermans en de DJ Chris Barrow=Willy Hermans).

Na Jan, Willem Hermans zijn Frans Windmolders en echtgenote Mathilde Vannusselt er komen wonen tot aan hun dood. Bij gelegenheid van een onderhoud met Louis Windmolders (zoon van Frans) en zelf al circa 86 jaar oud, vertelde hij mij dat de grond rond het hoefetje er vroeger allemaal niet bij hoorde, zodat Franske die gronden (nrs. 136, 137 en 138) waarschijnlijk later heeft bijgekocht.

De laatste eigenaar van hoeve "De Kever" was Isidoor Windmolders (+), zoon van Frans. Vandaag 2012 staat het huis te koop.

NIEUWE STRAATNAAM

Begin juni wordt de Pater Edgard Cuypersstraat in de nieuwe woonwijk gelegen achter het gemeenschapscentrum De Brug officieel ingehuldigd.

Heemkunde Nieuwerkerken adviseerde het Gemeentebestuur deze Nieuwerkerkenaar en zijn levenswerk als missionaris in Congo en Tanzania alzo te eren, en voor de toekomst te bestendigen.

KINDERJAREN EN OORLOGSTIJD IN ONZE DORPSSCHOOL

Vanaf drie à vijf jaar mocht ik met grotere broer of een buurmeisje mee naar de "bewaarschool" in de zusterschool. Waar nu het nieuwe postkantoor staat – hoek Kerkstraat-Nieuwe steenweg – stond het woonhuis/klooster van de zusters. Een hoge omheiningmuur met een grote groene poort aan de Kerkstraat diende als afsluiting van de speelplaats die tussen het klooster en de voor die tijd moderne schoolgebouwen lag. Deze klaslokalen bevonden zich op het gelijkvloers en de eerste verdieping vanwaar een groot heiligenbeeld waakte over de speelplaats.

Tegen een aanpalend woonhuis lagen de toiletten en het waskot; een donker gangetje naast het kolenkot liep naar de kleine speelplaats waarop een weelderige perenboom stond en achterliggend het lokaal van de "bewaarschool". Dit woonhuis, nu nog bewoond door Leon Koekel berg-Herbots (oudschepen van Nieuwerkerken), werd voordien bewoond door Libert Serdons-Motmans (schepen van Gorseme), en nadien door Jef Herbots-Serdons (burgemeester van Gorseme, en van Nieuwerkerken).

De jongens verhuisden voor het 1ste studiejaar naar de parochiezaal, gelegen waar nu De Brug ligt. Een dubbele ingangdeur gaf toegang tot twee klaslokalen evenals tot een klein podium. Tussen

deze twee lokalen liep een klein muurtje van circa één meter hoogte met middenin een ruimte om een deur te plaatsen. Op dit muurtje kon een wegneembaar houten schutsel gezet worden, zodat twee klaslokalen tot één parochiezaal konden getransformeerd worden voor o.a. toneelopvoeringen. De speelplaats met toiletten lag tussen de zaal en de straat. Zij was verhard met aangevulde leemgrond die in de regenperiode veranderde in een modderbrij waarin de kinderen graag ploeterden. De kinderen van het 4de tot het 8ste studiejaar zaten aan de andere kant van de straat waar nu nog het schoolhuis en de Vrije Basisschool 't Nieverke liggen. Op die speelplaats, waar vroeger enkele perenbomen en stinkende toiletten stonden staan nu moderne kinderspeeltuigen (schommel/schuifaf) op een mooie verharde vloer. In het schoolhuis woonden twee kinderrijke gezinnen: Fonske en Jefke Hermans, die getrouwd waren met Anna en Mathilde Lowel. Een dubbele deur aan de speelplaats zijde gaf toegang tot het gemeentehuis en de Dienst Ravitaillering gedurende de tweede wereldoorlog.

In de klas gelegen achter het schoolhuis zat de 4de graad, het 7de en 8ste studiejaar van het schoolhoofd meester Mil Graulus. De twee klaslokalen die in 1915 bijgebouwd werden lagen rechts van de nu nog bestaande gang. In het tweede lokaal rechts zat het 4de studiejaar van meester Severijns. De gang eindigde in het donker kolenkot waar de kinderen veel schrik uitstonden bij "straf in 't kolenkot".

Leerkrachten.

De nu nog meest gekende en geliefde zuster in ons dorp was Zuster Adriana. Zij zorgde vele jaren voor al de kleuters. Een van de oudste inwoners vandaag, Victoire Kempeneers of Victoire van Lewiyes, leerde samen met haar jaargenoten trommelen met zelf gemaakte stokjes, want ander speelgoed was er immers niet. Zuster Adriana heette Johanna Dedonder; doch voor wie haar kende was en bleef zij zuster ZONNESCHIJN, een echte moeder die bezorgd en bekommerd was om haar kleuters die vooral in de zomerperiode talrijk aanwezig waren.

Meester Serdons gaf met stevig stemgeluid het 1ste leerjaar in het klaslokaal waar de kachel naast het kleine podium stond (kant kerk). Hij was afkomstig van Groot-Gelmen; zijn vader en grootouders waren Nieuwerkerkenaren van Gorsems-Schelfheide

Meester Swartenbroeckx, van Runkelen afkomstig, gaf daarentegen met heel zachte stem het 2de en 3de leerjaar. Hij bekommerde zich in het dorp ook om de Onderlinge Bijstand, die later de Kristen Ziekenkas werd. Vele volwassenen hielp hij met het lezen en schrijven van brieven en werkdocumenten; vele ouders kregen immers nooit de gelegenheid om naar school te gaan.

Bij meester Severijns, die het 4de leerjaar gaf, durfden wij ons niet te veel bewegen. Het 5de en 6de leerjaar bij meester Bessemans uit Metsteren betekende dan weer volle vrijheid.

Het eerste lesuur was godsdienst; het laatste was zingen. Wie braaf was mocht een bank vooruit, andersom was het een bank achteruit. Iedereen kreeg wel eens te horen dat hij een aarts-aarts dommerik was, en van één dommerik weet ik zeker dat hij eens terug naar het 3de leerjaar moest. Als straf 30 regels op uw lei schrijven hebben wij ontelbare keren gehad. Toen ik op het 6de leerjaar kwam ging meester Bessemans naar het 4de en meester Severijns verving hem op het 6de, iets wat wij minder fijn vonden.

Meester Mil Graulus gaf het 7de en 8ste leerjaar. Hij zorgde voor rust en vrede door zo nodig even aan de nekharen van zijn leerlingen te trekken. In de tuin achter de school leerde hij de jongens de tuin en het land bewerken.

School en dorpsleven.

In de periode voor en gedurende de oorlog waren bijvoorbeeld pampers, inlegkruisjes, en voorbehoedsmiddelen totaal onbekend. Pastoors, paters en broeders droegen een lange toog; zusters droegen rokken en een kap op hun hoofd. Begoede vaders droegen een camisole (gilet) met ketting en zakhorloge, en hun echtgenotes pronkten vanaf Allerheiligen in de zondagsmis met een pelsjas. Meisjes waren netjes gekleed met een "veuring" (voorschoot) en een strik in het haar, die bij het ouder worden vervangen werd door een kleine vaak ook een grote hoed. Jongens droegen een jas en een broek gekocht "op de was" (groei) d.w.z. nieuw veel te groot en versleten veel te klein.

Veel gehoorde gezegden in die tijd waren: "Vrouwenhanden en paardentanden mogen nooit stilstaan.", en "Vrouwen en noten moeten geboekt worden.", hetgeen iou zeggen "slaag krijgen" wat nogal eens her en der rauwe werkelijkheid was.

Tegenwoordig meten wij het verschil tussen de kortste dag en Driekoningen (6 januari) in minuten. Vroeger lengden de dagen eerst met een "vlooiwentel" vervolgens met een "paardensprong", en Driekoningen was het al met "hanenschreeuw".

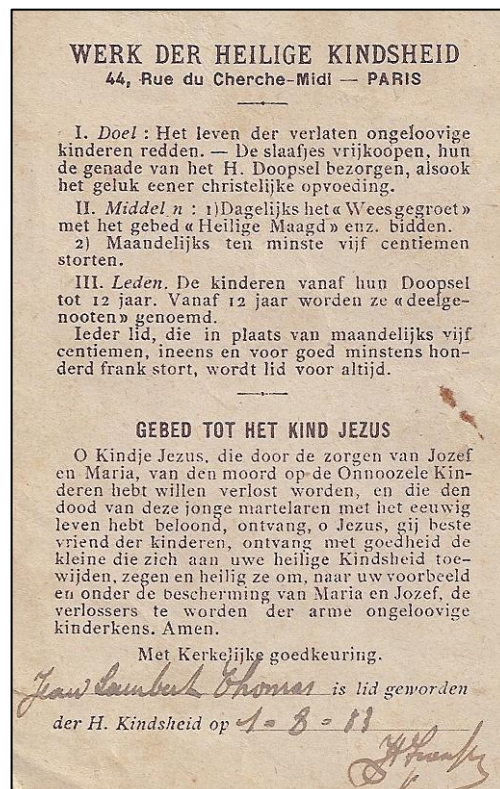
In gans het dorp waren er slechts één of twee auto's, en onze ouders vertelden over wie in het dorp een fiets had. Iedereen was een beetje boer, en jaarlijks kwam de veldwachter op bezoek om de kippen, varkens, schapen, koeien en paarden aan te geven. De hond vergat hij nooit gezien er een hondentaks moest betaald worden; een trekhond was vrijgesteld.

Op de Diestersteenweg speelden wij voetbal, zonder angst te hebben voor auto's en moto's. Fietsers waren er af en toe, en voor paarden, ezels of loslopende koeien van en naar de weiden evenals voor kruiwagenvervoer met de trekhond naar molen of veld gingen wij tijdig uit de weg. Ook voor Rikus van Djiel die paardenstront als meststof op straat vergaarde waren wij beducht. De klok op de kerktoeren was de dienstdoende horloge van iedereen.

Voor en gedurende de oorlog gingen de kinderen op klompen naar school. Meisjes en jongens waren goed gescheiden en speelden in groep, plagend en vechtend met dikwijls veel kwajongensstreken. 's Middags gingen wij thuis eten, want alle moeders waren hardwerkende huisvrouwen. De kinderen van Tichelrij woonden te ver van het dorpscentrum om naar huis te gaan en aten hun boterhammetjes op bij een vriendje. Hier en daar "belleketrek doen" en op de voordeur kloppen, of rijpend fruit plukken dat er zo aantrekkelijk uit zag wekten de ergernis op van volwassenen die soms zelfs de achtervolging inzetten. Wie zich krenkte bij het horen van zijn bijnam (en bijnamen waren er veel) kreeg die zeker in het publiek te horen.

Twee jaar voor onze plechtige communie gingen wij 's morgens nuchter (zonder eten) naar de mis van 7u30, en naar de catechismus. Hierop volgde nog de "catechismus van volharding" en het lof gedurende twee jaar iedere zondagnamiddag.

Gedurende de oorlog was het doven van de verlichting en het verduisteren van de ramen verplicht. Eetwaren en steenkool

waren beperkt te koop en stonden op rantsoen; deze goederen werden betaald met wettelijke "rantsoenzegeltjes" of in het zwart.

Vaders en grotere broers werden verplicht te werk gesteld in Duitsland. Wie weigerde werd gezocht en moest onderduiken, en kreeg geen rantsoenzegeltjes meer; hij riskeerde opgepakt te worden als dienstweigeraar met alle gevolgen van dien.

De beste boerenpaarden werden ten dienste van het Duitse leger aangeslagen, en er ontstond een zwarte markt voor eetwaren en andere noodzakelijke goederen tegen voor velen onbetaalbare woekerprijzen.

Het huis verwarmen en koken stelden ook problemen; 's nachts werd door de vaders in het bos hout ontvreemd (boomstam/takken) dat met slam (kolenstof) en spriet tot brandstof werd vermengd. De kinderen kregen op school via de organisatie Winterhulp dagelijks vitaminen; soep werd er gekookt in de zusterschool. De jongens van de 4de graad zorgden voor het vervoer van de soepmarmieten op een stootkar met ijzeren wielen en eigendom van Staaf Vanleeuw. De Kerkstraat was toen vanaf de huidige Kloosterstraat tot aan de splitsing een hobbelige kasseiweg.

Een reep chocolade krijgen gebeurde in deze vier oorlogsjaren slechts enkele keren; van bananen en appelsienen konden wij slechts dromen. Verzwakte kinderen van buiten het dorp (o.a. uit Leuven) leerden wij kennen; zij kwamen zich versterken en kregen voldoende eten in de boerengezinnen.

Bij de bevrijding raapten wij veel kogels in het puin van een groot gebouw dat de Duitsers ooit bouwden aan de dreef van het kasteel van mevrouw Lejeune in Metsteren en nadien lieten ontploffen, niet beseffende dat dit zo gevaarlijk was.

Het waren beroerde tijden, en toch mogen wij niet zeggen dat wij ongelukkig waren, al beseften wij niet hoe moeilijk onze ouders het wel hadden. Bewegen deden we in overvloed met alle leeftijdsgenoten; rijk of arm liepen wij op onze klompen te ravotten en gingen naar school. In weiden en op straat voetbalden wij met zelf gemaakte ballen. In veld en bos gingen wij vogelnesten zoeken en vingen wij visjes in het heldere water van de beken. Een gestolen peer, appel, pruim of kers was een lekkernij, en zelfs een raap uit het veld smaakte.

Wij hadden geen speelgoed, TV of verjaardagsfeestjes, maar wij kenden alle leeftijdsgenoten waarmee wij dagelijks spelend onder weg of lerend op school samen waren. Wij sliepen op een strozak die jaarlijks met stro ververst werd, en een

verwarmde baksteen of een zakje zand waren onze bedverwarmers.

Vergeleken met nu hadden wij niets,... maar minder gelukkig waren wij zeker niet.

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS IN WIJER - Deel 12

“De Kattesteeg”

Wanneer we in de Verlaerstraat staan aan het vakwerkhuis “De Kever” met ons aangezicht richting Schakkebroek zien we een kruispunt met vier armen. Rechtdoor een tweehonderdtal meter verder is de grens met Herk-de-Stad (Schakkebroek). Op dit stuk weg staan drie huizen. Het eerste huis staat rechts; het is halfweg de jaren 1950 gebouwd door de familie Adrien Schreurs (+). Nu is het bewoond door andere mensen. Het volgende huis juist voor de beek (die de gemeentegrens vormt) ligt het hoeveke van Marc Heusdens. Zijn vader Willem, die getrouwd was met Irma Swinnen en dochter was van “Tuur de Garde”, heeft het gebouwd begin van de jaren 1950. Hier tegenover, een honderdtal meter van de straat gelegen, ziet men het huis van wijlen Alfons en Josée Bessemans, die er een meubelzaak hadden.

Wanneer men even de kaart raadpleegt ziet men de nrs. 168, 169, 170 en 171. Deze waren in 1842 eigendom van Pierre Vranken (dagloner). Van dit huis met tuin is er vandaag niets meer te zien, en de oppervlakte landbouwgrond is in de loop der jaren overgenomen door andere eigenaars.

Nu terug naar het kruispunt. De weg naar rechts is de weg nr. 9. Hij heette vroeger “Putsteeg” of ook “Weg van Verlorenstraat naar Weide Broek”. Langs deze weg stond in 1842 geen enkel huis. Pas na de opmetingen voor de “Atlas van de Buurtwegen” is men er begonnen met bouwen. Het eerste en tevens ook het oudste huis staat gans achteraan; Medard Jermis heeft er nog gewoond. Nadien is de familie Grauls er gaan wonen; daarvan kennen we Maria, die met de smid Louis Bogaerts was getrouwd evenals haar zus “Dilia”.

Ongeveer halfweg deze straat staat eerst een mooi gerenoveerd vakwerkhuis dat gebouwd werd door Bonifacius (Foaske) Colemont, afkomstig van Berbroek, die reeds voor WOII aardbeien kweekte en leghennen had. Hij heeft er ook een tweede huis gebouwd iets verderop, een vijftigtal meter van de straat zodat men goed moet kijken of men rijdt er zo aan

Vakwerkhuis Bonifacius Colemont

voorbij. Juist hiernaast woont nu nog Fernand Vandevort, en eventueel nog een zoon.

Op het kruispunt zelf richting Jean Vanstreels en Bessemans heet de weg officieel "Weg nr. 8" ofwel ook "t Steegske". Oudere mensen spreken nog van "De Kattesteeg". Deze weg had toch redelijk veel bebouwing, alhoewel het een doodlopende weg was. Want zoals de baan nu is zal ze honderd tot honderdvijftig jaar geleden zeker niet geweest zijn. Het was toen eerder een smalle "karreweg" en verderop een "karrespoor" of "kerkbaantje" dat doorliep tot aan de Schansstraat ter hoogte van de huidige frituur (of drankenhandel van Jefke Roosen).

De weg had ook een afbuiging naar Terbermen (Schakkebroek), wat vroeger "Nondekerkhof" heette. Misschien vandaar ook "Kerkebosch". Hier liep de weg onder vorm van een "wegeltje", een kruiwagen breed door tot het huis Bungeneers, dat vroeger bij Wijer hoorde en later Schakkebroek is geworden. Vandaag moet men dan ook via Terbermen om dat huis te bereiken, wat trouwens het laatste huis van een doodlopende straat is.

Het huis Didon.

Huis Didon

Het huis op het kruispunt was in 1842 eigendom van de weduwe Jozef Didon, samen met de nrs. 164, 165, 166 en 167. Ook nr. 4 (schuin tegenover) evenals het perceel 136 hoorden toe aan dit landbouwbedrijf. De weduwe heette Marie-Gertrude Speelmans (°Kozen 1774 +Wijer 1853). Het boek "Wijer 1978" (van Magda Vantilt en medewerkers) vermeldt dat Jozef Didon (°Wijer 1768 +Alken 1825) tussen 1811 en 1825 "adjoint du maire" was in Wijer. Hij was als het ware de "eerste schepen" en waarschijnlijk ook ambtenaar van de gemeente. Hij

stelde in 1798 bij de laatste grote volkstelling opgelegd door de Franse bezetter de lijsten hiervoor samen. Dit was het zogenoemde "Ancien Régime" dat liep vanaf 1789 tot de val van Napoleon in 1815, waarna men overschakelde naar het normale regime (zie infoblad nov-dec 2008). Het Ancien Régime had zelfs een nieuwe kalender bedacht waarin de maanden en de dagen andere benamingen droegen en er zelfs een andere indeling voor de weekdays bestond. Gelukkig heeft de toepassing hiervan slechts enkele jaren geduurd. Zij die aan stamboomonderzoek doen in de oude archieven worden hiermee geconfronteerd.

De naam Didon is een van die namen die in Wijer niet meer voorkomen. Er bestaan nog wel enkele Didon's, mogelijk in Alken (zie www.famienaaam.be).

Nadat de moeder overleden is zijn er nog enkele kinderen in het ouderlijk huis blijven wonen tot circa 1872, wanneer ze gestorven zijn. Nadien is het huis overgenomen door het echtpaar Hendrik, Sebastiaan Vanbergen en Marie, Agnes Vanoppen. Een van hun zonen, Hubertus Vanbergen, was burgemeester van Wijer van 1898 tot 1906, en baatte in het Paanhuis (gelegen op het huidige gemeenteplein) een café uit.

Een andere zoon, Ludovicus, Franciscus (°1860-1900) trouwde in 1884 met Appolonia Hendrix. Zij kregen samen in zestien jaar twaalf kinderen. Ludovicus stierf jong op veertigjarige leeftijd. Zijn weduwe hertrouwde in 1912 met Xaverius Bessemans, afkomstig van Rummen. Het is trouwens de oudste zoon van het voormalig grote gezin, Henri Vanbergen (1884+1914), die als eerste inwoner van Wijer op 5 augustus 1914 sneuvelt in de eerste dagen van WO I. Het noodlot sloeg op een ongelooflijke wijze toe. Henri was immers die dag als opgeroepen soldaat in de voormiddag nog vlug getrouwd met Constantia Ruymen, alvorens zijn eenheid te verwoegen. Zijn jonge weduwe zou later hertrouwen met Henri Vanstraelen.

Frans, een andere zoon en broer van Henri Vanbergen, was fietsenmaker; hij baatte een rijwielwinkel uit aan de Kuringersteenweg te Hasselt. Hij was getrouwd met Gerardine Gos.

Nadat Appolonia Hendrix, weduwe Ludovicus Vanbergen, hertrouwd was is Modest Schreurs (°1886+1962) in het vroegere Didon huis komen wonen. Zijn vrouw was een Vandersmissen die na een ongeval overleed. Nadien is Modest, die vijf kinderen had, hertrouwd met Leonie Vanbergen (°1886+1967), de zus van Désiré Vanbergen van Terheide. Modest was de zoon van Jef Schreurs en Emelie Joris van "de Hoeve van Schepen Schreurs" in de buurt (zie vorige infoblad).

Zijn zoon Adrien bleef in het huis wonen met zijn vrouw Beth, en opende er het café "Bij Betje". Nadat hij met het café stopte, halfweg de jaren vijftig, bouwde hij iets verder in de Verlaerstraat zoals reeds vroeger vermeld werd.

Na Adrien hebben vervolgens er nog Antoine (van Mil) Vantilt en zijn vrouw Julia Claes een tijdje in de woning Didon verbleven, en uiteindelijk is de familie Alfons Vanmechelen er gaan wonen; zijn weduwe woont er nog steeds.

Op de nrs. 161, 162, en 163 vinden we als eigenares de weduwe Marie Baerts. Zij trouwde met Mathijs Vandendijck, afkomstig uit Donk. Zo komen er meerdere kinderen en nakomelingen van dit koppel voor in de latere bewoning van die "Kattesteeg".

Voor oudere mensen zal de naam "Flegens Vandendijck", afgeleid van de voornaam "Fulgentius", wel iets zeggen. Dit echtpaar had als kinderen Jean en Maria gekend onder de naam van die "van Flegens".

De nrs. 159 e 160 waren eigendom van Gertrude Smolders. Op die plaats zou het huis van Julien Vanweerts nu kunnen staan. Het werd circa 1950 gebouwd.

De percelen 156 en 157 hoorden toe aan de weduwe van Mathias Hendrix. Hierop staat nu een oudere huis dat nog bewoond werd door de familie Adrien Bosmans en later na verbouwing door andere mensen.

Hier loopt een weg naar rechts, naar het "vroegere" huis van Emile Bessemans (+). Dat huis stond in 1842 nog niet op de atlaskaart. Op de kaart staat evenwel een bochtje met een blokje; de nrs. 155 en 154. Dit was toen een huis met tuin van Leonard Stiers. Dit herinnert ons aan de pannembakker van Kozen met veel eigendom in deze buurt (zie vorig infoblad).

De nrs. 150, 151, 152 en 153 waren eigendom van Anna, Catharina Borgers (+Wijer 1854), weduwe van Christiaan Hendrix. Zij waren de overgrootouders van de China missionaris Pater Fidelis Vrijdaghs uit Nieuwerkerken; langs vrouwelijke zijde overgrootouders van de mannen Jef, Fille en Bèr van Goris.

De grootvader van Paul Hendrix (Paul van Massaer) heeft ook nog in vorig huis gewoond voordat hij begin 1900 naar de Grote straat verhuisde. Nadien is een zekere Vanstreels van Stevoort in het huis gekomen. En na de huwelijken met de dames Van den Dijck en Smolders is de hele straat familie van mekaar geworden.

Vanaf het "huidige huis Vanstreels", tot circa 1960 ook een café, loopt de weg naar het huis Bessemans. Dit huis stond in 1842 ook nog niet op de kaart en is mogelijk gebouwd door Xaverius Bessemans, na zijn huwelijk met Appolonia Hendrix. Zoals reeds eerder gezegd liep hierlangs het "karrespoor" door tot aan Bungeneers. Op de kaart ziet men de weg nr. 8 nog staan.

"Kropsbosch" (nrs. 148, 149 en 150).

Wanneer men tenslotte vanaf Vanstreels richting Jefke Roosen gaat via de huidige ruilverkavelingsweg kwam men nog voorbij aan het huis nr. 142. Dit was in 1842 eigendom van Franciscus Claessen. Nadien werd het eigendom van Ludovicus Geraerts. Dochter Mathilde Geraerts trouwde met Jef Menten en zij bouwden als een van de eersten een huis in de Schansstraat, begin 1950, toen de eigendommen van De Schans verkaveld werden. Het huis Claessen-Geraerts is reeds lang verdwenen. Het gebied waar we ons nu bevinden heet op de kaart "Kropsbosch".

Tot hier de bespreking van deze kant van de Verlaerstraat. Volgende aflevering gaan we vanaf de Kapel van de Koude Steen, richting Terheide.

Denis Heusdens

E E N N I E U W E S T R A A T

Pater-missionaris wijlen Edgar Cuypers kreeg vier jaar na zijn dood als eerbetoon een straat en wijk naar hem genoemd. Carmen en Marie-Christine Cuypers, twee nichten van de pater, getuigden over de persoon pater Cuypers.

'De naam Edgar Cuypers wordt vereeuwigd met een straatnaam en een mooi gedenkteken', zei Carmen Cuypers. 'Een grote eer voor de familie. Nonk Edgar was een man om van te houden. Zijn nederigheid, betrokkenheid en dienstvaardigheid typeerden hem zo.'

'Als kind keken we er steeds naar uit als hij naar het thuisfront kwam met zijn lang priesterkleed met lederen riem en zijn lange prikkelbaard. De foto's te midden van zijn negerkindjes met hun dikke buikjes ontroerden ons, want hij hield zo van zijn zwartjes. Zijn immer vriendelijke lach en drie dikke kussen met de vraag 'Wei ist metske, wei ist menne joeng?' zullen we nooit vergeten. Zijn dialect heeft hij nooit verloochend.'

'De talloze brieven met goed en soms minder goed nieuws werden steeds liefdevol en begripvol beantwoord. Hij bleef graag op de hoogte over het reilen en zeilen van zijn geliefd Nieuwerkerken.' 'Nonk Edgar, voor velen was je een groot voorbeeld en een tweede vader. Dank dat je in ons leven was en steeds zult blijven', aldus Carmen Cuypers.

KERMIS IN ONS DORP

Tinneke Boonen, dochter van de stichter van de fanfare, vertelde mij bij de viering van 90 jaar fanfare in Nieuwerkerken dat deze ontstaan is uit een zangvereniging. Pastoor Creyns beweerde dat die zangvereniging door onenigheid splitste in "De Ware Vrienden" en "Fanfare De Eendracht".

In een oud schrift met het reglement van "De Ware Vrienden", gedateerd 14 juli 1895, lezen wij in artikel 2: "De Maatschappij heeft voor doel gelden bijeen te zamelen om feesten en vermakelijkheden te geven bij middel van maandelijksse bijdragen die niet geringer mogen zijn dan 10 centiemmen per lid" (toenmalige kostprijs van één pint bier).

Opvallend is dat "De Ware Vrienden" dan een maatschappij is van de gemeente Nieuwerkerken, terwijl op de vlag van de fanfare van 1899 enkel "Schelfheyden" vermeld staat. Ons dorp was tot 1954 een parochie Nieuwerkerken en Gorseme-Schelfheide samen.

In dat schrift vinden wij ook de inkomsten en uitgaven van de kermis van 1906. Emanuel Van Straelen (°1913) en Constant Plevoets (°1913) vertelden mij dat "De Ware Vrienden" en "Fanfare" elk een halve Boulevard - scheiding Café de Poechter - hadden om kermis en volksspelen te organiseren. Zelf heb ik geen volksspelen meer gekend in ons dorp, maar Urbain Motmans was altijd prijswinnaar als het ging om het langst geen grond te raken met de voeten gezeten op een bijna stilstaande fiets.

Grote Kermis

In ons dorp "mag den heilige mee eten" d.w.z. als Sint-Pieter 29 juli een zondag is dan is het kermis; waar het op veel plaatsen kermis is de zondag na den heilige (niet mee eten).

De voorbereiding van de kermis waren de hoogdagen voor het verbruik van kalk, teer en verf, want de processie trok door het dorp en dus moesten de huizen gewit worden met onderaan een strook zwarte teer die het opspatten van het regenwater van het dak (dakgoten waren uitzonderingen) moest weren. Kinderen zorgden voor een confetti van bloemen uit de tuin, het veld, bos en weide die hun ouders op de straat uitstrooiden bij het naderen van de processie. Onze ouders zorgden voor "Arken", dit is een houten versierde boog over de straat circa 100 meter van de kerk. De dag zelf werden de rustaltaren opgebouwd en de processie staken bevlagd. Op Den Boulevard zorgden het kermisvolk voor de spiegeltent en kermisattracties.

De opening van de kermis begon op zaterdagavond met spelende muzikanten doorheen het dorp, met aan iedere café een serenade. Georges Vranken, onze oudste muzikant, zei altijd: "In die tijd was er zonder drank gene klank".

Zondag na de hoogmis van 9 uur trok Jeank Kloenk (Swijsen) met het processiekruis en de fanfare voorop naar het rustaltaar aan het kasteel door de aardeweg (nu Oude Processieweg) richting Bergemijn of viersprong naar Den Dries waar een rustaltaar stond aan de Sint-Donatuskapel. Vervolgens ging het langs Den Hoek naar rustaltaren onder aan Den Dries en hoeve Motmans aan de Kelsbeek en aan het café Pol Donné en Tante Jen aan Den Boulevard.

Alle schoolkinderen en zeker iemand uit elk gezin waren in de biddende processie aanwezig, en aan ieder rustaltaar stond een grote groep moeders met kleine kinderen, ouderen en belangstellenden. Méér dan "hoognoen" (na 12 uur) arriveerden wij aan de kerk. De vaders dronken een pintje, en ons moeders hadden gezorgd voor rijstap; voor een middagmaal was er die dag geen tijd want zij liepen mee in de processie of hadden aan een rustaltaar gestaan.

Uitgeweken familieleden kwamen op zondag of maandag mee kermis vieren, en vooral vlaaien eten die ons moeders bakten in een gemetste bakoven achter in de tuin.

Eens de processie binnen was begon de kermis. In de namiddag waren er de volksspelen, die ik zelf echter niet meer heb meegemaakt. Wel herinner ik mij nog de velokoers, met in 1942 als winnaar Rik Van Steenbergen in de sprint aan Café De Vieze, nu bakkerij Hendrickx.

Burgemeester Louis Germeys huldigde jaarlijks ieder gouden echtpaar (tenminste die het wilde) op het gemeentehuis. Daar hoorden wij dan dat velen elkaar leerden kennen in de danstent. Al hoorden wij vaak ook van op de preekstoel zeggen dat "een danstent het hol van de duivel was". In veel café's was er een "Kermis Jazz" (een harmonikaspeler en een drummer op een verhoog gezet gemaakt van een oude deur op biertonnen of op houten bakken).

Den Boulevard was een smalle kasseiweg met open grachten en meerdere open ruimten; enkele bewoners die een frank bij verdienden met een "veloplaats", een bewaakte stalling op nummer, aan dezelfde kostprijs van een pintje bier 5 frank. Veel volk dat op Den Boulevard op en neer wandelde, met veel bier en vertier, en nog al eens een serieuze vechtpartij.

De kermissen gedurende de oorlogsjaren 1940-1945 hadden zo hun eigenheid. Huisverlichting zichtbaar op de straat was verboden, en straatverlichting bestond er helemaal niet. Een bepaald jaar beleefden wij een razzia uitgevoerd door Duitse soldaten die de danstent omsingelden op zoek naar jonge mannen die de verplichte tewerkstelling in Duitsland hadden omzeild. Om 24 uur was het "sluitingstijd"; alle café's moesten dicht, doch jaarlijks werden er toch enkele beboet met een procesverbaal.

In de tuin van de postmeester stond de kiosk van Het Muziek, en ieder jaar werd hierop een kermis concert gegeven. Maandagmorgen om 10 uur was ieder gezin zelfs met uitgeweken familie aanwezig in de kerkdienst voor de overleden parochianen. Die dag werd er ook weinig gewerkt en 's avonds nog verder kermis gevierd.

Kleinkermis of Winterkermis ging door op Sint-Antonius (17 januari) met een bruine pater aan het altaar in de kerk. Dikwijls was dat minderbroeder Melchior Hendrickx of de pater van "de nizze" als predikant in de drie zondagsmissen. De offerbak voor varkenskoppen aan het beeld van Sint-Antonius heb ik nog gezien; de varkenskoppen die er tot en met de oorlogsjaren werden geofferd niet meer.

Strooizout kenden wij toen niet, ijs, sneeuw, gladde wegen en een ijskoude danstent wel; doch orgelmuziek en Café Jazz zorgden vlug voor de nodige beweging en verwarming.

Drieskermis ging door op Sint-Donatus, in het hartje van de zomer. Er was steeds een druk bijgewoonde voetbalmatch. Den Dries speelde dan tegen het dorp of tegen Tichelrij in de weide van "Korebèr" waarin zelfs ooit een autocross is door gegaan. De dorpelingen koersten een wedstrijd over erbarmelijke zandwegen. Het Muziek hield zelfs ooit een openluchtcafé bij Janemolders (Plevoets), waar ook ooit de Spiegeltent stond. Den Dries kende ook vele jaren een kegelbaan.

Tichelrijkermis bij Vandersande ken ik zelf niet, wel die bij Milleke Remels en Fons van Kozze. Maar het waren vooral café Monte Carlo en Rozenbos die zorgden voor een grotere kermis met koers, spiegeltent en Jazz, en dit in de "Congéweek". Van Groot-Tichelrij verhuisde de kermis naar Klein-Tichelrij naar het gekende café bij Fik van Jen (nu Nasser).

"Den Renk" was bijna de helft van de huizen: Café Den Eikelboom, Bet Peerenboom, Bèr Billen en De Renk. Het was een late herfstkermis waarop zomerruzies nog al eens werden uitgevochten.

Café Tramstatie lag tot circa 1950 waar de tramstatie stond; er ging enkele jaren rond Pasen met het nodige succes een "Statiekermis" door.

In Wijer ging "Weyerkermis" wel door met de nodige attracties; doch de spiegel tent werd echter opgesteld op de gemeentegrens bij het café "Eva" gezien er in Wijer zelf geen danstent werd toegelaten.

Iedereen leefde naar deze grote en kleine kermissen toe. Huizen werden opgefrist, rustaltaren opgebouwd, heiligenbeelden werden gezet aan de open vensterramen in de versierde straten waarlangs de processie trok. De Fanfare opende de kermis met een wandelconcert; zij was aanwezig in de processie en gaf concert op de kiosk. De kinderen amuseerden zich op de kermisattracties; en na het voederen en melken van de dieren en het avondeten wandelde het hele dorp over Den Boulevard" genietend, pratend en lachend in een of andere café.

Kermis was een groot verbroederingsfeest waarop iedereen iedereen ontmoette; een moment dat door de overgrote meerderheid als een aangename dag door onderlinge contacten en in vriendschap met iedereen werd ervaren.

Kermis was een van de goede zaken uit de "Goede oude tijd" waar voor de rest "de tijd van nu" veel gemakkelijker en aangenamer is.'

Jean Thomas

Inkomsten met de kermis	
Rijwielers prijskamp	19. 00
prijskamp voor paarden	7. 00
" voor koeien	3. 00
" varkens schape en Geiten	1. 35
" Honden katten hane hennu	7. 50
	<u>37. 85</u>
1906 Uitgaven met de kermis 1,00	
1 " Rijwielers prijskamp	41. 00
2 " prijtkamp voor paarden	20. 00
3 " prijtkamp " koeien	27. 00
4 " " varkens schape Geiten	12. 00
5 " " Honden katten Hane hennu. enz.	30. 00
6 " van foeder	" 8. 00
7 " Lokaal 19 pinten Bier	" 7. 90
8 " van vuurwerk	17. 50
9 " van appischen	12. 00
10 " postzegels papier en Enveloppen	7. 75
11 " postzegels op de kaarten	0. 85
	<u>165. 99</u>

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
8ste Jaargang – September - Oktober 2012

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

VERENIGINGSACTIVITEITEN HEEMKUNDE-NIEUWERKERKEN

➤ ERFGOED JAARMARKT

Heemkunde-Nieuwerkerken zal met een eigen stand aanwezig zijn op de Erfgoed jaarmarkt voor Haspengouwse heemkundige kringen, en dit op zondag 21 oktober 2012 vanaf 10 uur, in het cultureel centrum Panishof te Bommershoven.

Niet alleen worden er dan de activiteiten toegelicht en de publicaties van onze vereniging aan het publiek getoond. Ook en vooral is de kennismaking met de zusterverenigingen in Haspengouw belangrijk omdat zij mogelijk geeft samenwerkingsverbanden op te zetten, en nieuwe collega's heemkundigen te leren kennen.

➤ LEER UW DORP KENNEN

Op 28 oktober – dorpswandeling in Nieuwerkerken - met Jean Thomas.

Onze gids voert ons door de recente geschiedenis aan nog bestaande maar vooral aan verdwenen monumenten in Nieuwerkerken-centrum. Hij vertelt over "de kerk en 't duerp wé't vruger was". Zo ook over de veranderingen in de kerk en op het kerkhof, de verdwenen pastorijen, de gemeenteschool voor de jongens en de vrije meisjesschool. Het kasteel en het kasteelsbos, 't lank, de dries of het kerk boinke (wegeltje) worden ook niet vergeten. Pastorijen werden warenhuis en appartementen, de gemeenteschool

werd een nieuw woonhuis, en de zusterschool werd postkantoor. En nog zoveel méér te vertellen.

Bèrkes Wé heet nu Kasteelstraat, de Steeg is nu de Pastorijstraat en de Dries of het kerkboinke is nu de Kloosterstraat. Op de Panhoven staat nu het rusthuis.

Deze geleide dorpswandeling gaat door op zondag 28 oktober 2012.

Vertrek om 14 uur aan de Sint-Pieterskerk in Nieuwerkerken centrum.

Afstand circa 3 km. - Duurtijd circa 1 uur 30. Gratis deelname voor jong en oud.

➤ AANDACHT VOOR ONZE WEBSITE

Op www.heemkunde-nieuwerkerken vindt men niet alleen de verenigingsactiviteiten; ook de lijst van circa 50 publicaties en hun aankooprijzen zijn er beschikbaar. Wetenswaardigheden en een gamma aan oude fotografische dorpsgezichten worden regelmatig aangevuld.

Belangrijk om weten is dat ons infoblad, dat in gedrukte vorm slechts beperkt wordt verspreid, ook te lezen en te printen is op onze website.

Webmaster van de vereniging is Luc E.B. Schepens, die niet alleen voor de aanpassingen zorgt doch ook openstaat voor inlichtingen en uw suggesties.

PENSKERMIS

Als kind leefde ik in een tijd dat iedereen een beetje boer was, en dat iedereen at wat hij zelf kweekte. Tarwe, koren, aardappelen, groenten, fruit, gras, bieten en zelfs rapen kweekte en oogstte iedereen voor eigen gebruik.

Vlees van de beenhouwer was uitzonderlijk, soms een stukje soepvlees, en voor de rest waren er de kippen en konijnen en natuurlijk had iedereen jaarlijks zijn eigen varken.

Een varken van 100 kilogram slachten was een verspilling, en een van 200 kilogram was niet uitzonderlijk gezien de grote en kinderrijke huisgezinnen.

Pol de slachter zagen we in het najaar en zeker in de wintermaanden bijna iedere dag met zijn "strampen" (lederen beenstukken) voorbij fietsen met zijn bijl, messen en zijn slijpgerief. In de stal kreeg het varken eerst een stevige koord rond één achterpoot. Buiten lag een bedje stro, met een paaltje erbij in de grond geklopt waaraan men één van de achterpoten van het varken vastbond. Aan de andere achterpoot was reeds een touw vastgemaakt dat door "een sterke man" strak aangetrokken werd totdat Pol het varken met een serieuze slag met het bijl op de kop tussen de oren deed ineens storten. Pol keelde met een scherp puntig mes het gevallen varken, terwijl de sterke man het touw gespannen hield en mijn moeder in een grote kom het gutschende en dampende varkensbloed opving. Zij roerde met haar hand in het warme bloed om de vorming van klonters te voorkomen en om also nadien goede bloedworst te kunnen maken.

Met lang en zuiver stro werd vervolgens het varken "gebrand"; een gasbrander om het varkenshaar te schroeien kenden wij toen nog niet. Het varken werd met een scherp mes nadien "geschraapt" of beter gezegd geschoren.

Het varken werd open gesneden, de ingewanden eruit gehaald, en vervolgens in twee helften gekapt. Soms werden deze twee delen aan een ladder opgehangen, of op zuiver stro gelegd in de kelder of in een kamer met de bedoeling het vlees enige tijd te laten "versterven".

Pol de slachter zuiverde met een mes een aantal darmen die men nodig had voor de bloedpens. De hersenen van het varkens waren voor sommigen een ware lekkernij, en de zwezerik werd door de kinderen mee naar school genomen om de kachel te poetsen.

De volgende dag kwam Pol het vlees "versnijden", en "inzouten" in een houten ton. Het gebruikte zout loste geleidelijk aan op tot een "pekel" dat doordrong in het vlees, waardoor het vlees langer bewaard kon worden. Na een tijdje werd het uit de pekel gehaald en te drogen gehangen aan ijzeren haken in het plafond van de huiskamer, en tegen insecten afgeschermd met doeken.

Niets van het varken ging verloren. Onze moeders maakten na het slachten van het afval (hart, lever, nieren, tong, poten en oren lekkere hoofdkaas, en van het bloed bloedpens. Een gedeelte hiervan ging samen met een stukje vlees naar familie, burens, zieken en andere noodlijdenden. Voor de naaste familie was het de zondag na het slachten "penskermis", met vers vlees en

een oven zelfgebakken vlaai op het menu.

Onze ouders hadden weinig, maar van het weinige dat ze hadden deelden ze met familie, burens en zieken. Wat het woord solidariteit betekende wisten ze niet, maar zonder het te beseffen waren ze sociale en solidaire mensen.

Penskermis met vers vlees, zelf gemaakte afval – nu charcuterie – en eigen brood en vlaai gebakken in een met hout gestookte oven was een jaarlijks terugkerende feestelijke gebeurtenis

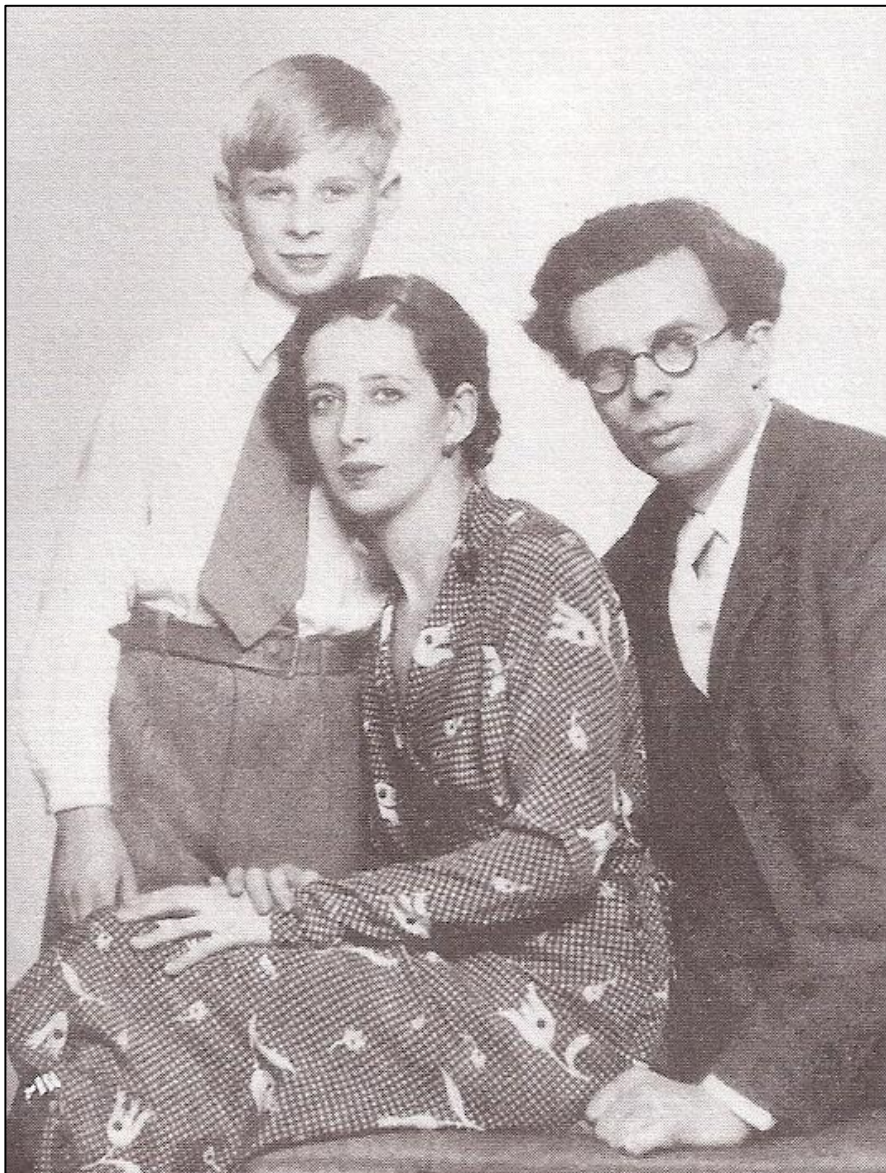
ALDOUS HUXLEY IN EN OVER SINT-TRUIDEN

Aansluitend met de reeks artikelen van Jean Thomas over "de tijd van toen", hoe onze grootouders leefden, en hoe de algemene tijdsgeest rond de Eerste Wereldoorlog was, vind ik een mooie beschrijving van de "wekelijkse varkensmarkt" en "de jaarlijkse kermis" te Sint-Truiden.

Het hierna volgende fragment komt uit het boek "Mijn heerlijke wereld – Leven en liefdes van Maria Nys" (auteur Stan Laurysens, uitgeverij Van Halewyk, 2001).

Deze Maria Nys (1898-1955), één van de dochters van Norbert Nys die gehuwd was met Marguerite Baltus (zus van de schilder George Baltus), wiens vader in Sint-Truiden een groothandel in "koloniale waren" uitbaatte op de Grote Markt, was gedurende de Eerste Wereldoorlog in Engeland als vluchteling het hulpje en gezelschapsdame bij de extravagante aristocratische Lady Ottoline.

In een artistiek milieu van schilders, dichters, acteurs, pacifisten en homofielen ontmoette Maria Nys de jonge en later wereldbekende Engelse auteur-dichter Aldous Huxley (1894-1963). Op 10 juli 1919 huwt het koppel te Bellem (O-Vl.) waar haar familie textiel fabrieken had. Maria en Aldous wonen een tijdje in de Stationsstraat 29 te Sint-Truiden. Op de Grote Markt aan de voorgevel van de vroegere handelszaak "A la Rose" van de familie Baltus verwijst een gedenkplaat naar de kunstenaar en zijn binding met Sint-Truiden. Maria Nys overleed in 1955 in

Hollywood waar zij en haar man als scenarioschrijver veel verkeerden in de filmwereld. Zij waren Engeland en Zuid-Frankrijk tijdig ontvlucht voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak.

In dit boeiende boek staat een voor velen nu nog herkenbare beschrijving van het toenmalige leven in de kleine provincie stad die Sint-Truiden toen was, en waaraan Nieuwerkerken niet alleen grensde, doch ook nauw maatschappelijk betrokken was.

(blz. 50-53)

... Iedere zaterdag om halfvijf in de ochtend ratelen karrenwielen over de kasseien van het marktplein en worden drieduizend vette en gillende varkens afgeladen op de Grote Markt. Op zaterdag is het varkensmarkt in Sint-Truiden. Het marktplein is met houten dranghekken onverdeeld in nesten van stro vol zwetende, rozige inlandse biggen en fokzeugen uit Yorkshire. Opkopers wandelend pratend en lachend rond de nesten. Zij keuren de varkens met de punt van hun wandelstok en roken een dikke sigaar. Als zij een koopje doen wordt het varken met een oor en bij de krulstaart vastgepakt en onder luid geknor dat eindigt in een snijdende, langgerekte kreet weggedragen naar een nest een eindje verderop. Aldous is met afschuw vervuld. Grand-Père Baltus – stevig, nogal klein van stuk, impulsief en beweeglijk, met kleine voeten, kleine tere handen en kort piekhaar – vertelt Aldous dat de Duitsers tussen 1914 en 1918 een bevel uitvaardigden dat geen enkel varken in Sint-Truiden met de oren en de staart mocht worden opgepakt. De boete wegens ongehoorzaamheid bedroeg twintig mark, honderd mark bij een tweede overtreding en dwangarbeid na de derde overtreding. Tijdens de oorlog moest een varken in de armen worden gedragen, zoals een baby. Om tien uur is de varkensmarkt afgelopen en wordt het plein schoongeveegd van plat getrapt stro, eindjes sigaar en dampend varkensmest.

In de tweede helft van augustus viert Sint-Truiden de traditionele kermis, een typisch Vlaams volksfeest rond de kerktoren. Heel het marktplein staat vol prettenten, draaimolens die fonkelen in de zon, hommels en roetsjbanen, torentjes waarvan je op zakkengood naar beneden glijdt langs een gepolijste piste, spoorbaantjes met bergtoppen van karton en vier of vijf stoomorgels. Le Pétomane heeft het kleinste tentje van allemaal. Hij is Kampioen van België in zijn specialiteit: scheten laten. Le Pétomane speelt de Brabançonne langs zijn achterste en laat winden waarmee hij het stadsverkeer van Sint-Truiden nabootst. Voor enkele centimes trekt een man aan zijn eigen vel en vouwt het in sierlijke plooiën die hij met veiligheidsspelden vasthecht. Een vrouw zonder armen opent een fles appelwijn met haar tenen en brengt het glas met haar voeten aan haar lippen. In een volgende prettent zit de Dikke Vrouw. Zij is zo dik dat zij heur gezicht kan wassen met heur tietekens en zij geeft een demonstratie voor een paar centimes extra. Naast de vDikke Vrouw verzorgt de beroemde Monsieur Figaro zeven- of achtmaal per dag een dramatische voorstelling van het Passiespel van Ons Heer de Verlosser. Om de show aan te kondigen roffelt Pontius Pilatus op een trommel terwijl Jezus Christus trompet speelt. Maar al spoedig wordt het lachen van het publiek gesmoord door het angstwekkende gekrijs van een kind want Monsieur Figaro drijft echte spijkers door de handen en de voeten van zijn zoon die de rol van de Verlosser speelt. Monsieur Figaro is zo beroemd in België dat er zelfs een populair deuntje over hem wordt gezongen: "Et le voilà-et le voilà-Fi-ga-ro-le plus comique de la Belgique-Fi-ga-ro" Maria woont op zijn minst tweemaal per dag en soms zelfs driemaal de voorstelling van Monsieur Figaro bij. Aldous die naast haar staat trekt nerveus aan zijn sigaret, staart naar de Verlosser en blaast rookkringetjes in Zijn richting. Er is een kraam dat appelbeignets verkoopt en een ander kraam biedt kleine pots de chambres aan. De pispotjes van melkchocolade doen Maria het schaamrood naar de wangen stijgen. Een visboer verkoopt voor twee centimes zoveel zure mossels als je maar kunt opeten zonder je te verslikken en doet gouden zaken. Maria bijt in een mossel, verslikt zich en begint hevig te hoesten. Zij verliest haar twee centimes. Na zonsondergang verlichten de rode vlammen van briketbranders en de witte flikkering van acetyleentoortsen het gele plaaster van het belfort en het donker metselwerk van de kerkmuren.

De herfst is het seizoen van de suikerbieten. Bij de eerste vorst trekken jongens en meisjes van twaalf jaar de knollen uit de harde grond. De bieten worden langs en doolhof van kleine kanalen naar de wasmachines en de snijscharen in de suikerfabriek van Grand-Père Baltus gevoerd. Er heerst een koortsachtige activiteit, dag en nacht, met drie shifts van acht uur per etmaal. Iedere herfts en winter is Sint-Truiden in de greep van de bietenkoorts. De ruime suiker wordt gebleekt met

paardenbloed en beendermeel. In zijn winkel op de Grote Markt mengt Grand-Père Baltus zijn suiker met het sap van twee soorten appels. Bellefleur en Courtpendue, en verwerkt het mengsel tot stroop. Hij maakt zijn eigen jenever door bietensuiker te mengen met aardappelsap. Grand-Père Baltus heeft ook een pluimveebedrijf in Sint-Truiden dat verse eieren en kippenlevers exporteert naar Engeland. In de steenkoolmijnen van Limburg koopt hij oude blinde trekpaarden op die hij tot veevoeder verwerkt zodat hij zijn kippen kan vetmesten met gekookt paardenvlees.

Zodra de geur van de lente in de lucht hangt is het afgelopen met de dolle suikerproductie in Sint-Truiden. De fabriek wordt vergrendeld en de rest van het jaar staat zij daar, zelig en alleen, een donkere schaduw in het open veld aan de rand van de stad, verweerd en levensloos, terwijl het loof van jonge bieten opschiet uit de ruwe, zwarte aarde en de rustige verkoop van wintersuiker het leven beheerst in het slaperige provinciestadje..."

WEGEN EN PADEN IN KOZEN, ANNO 1845

In die tijd toen alles nog te voet gebeurde, werd het dorp doorkruist met meerdere wegeltjes en voetpaden. Rond de jaren 1840 werden deze rechtstreekse verbindingen en vooral het netwerk aan paden opgemeten door de Belgische Overheid, en ieder met een naam opgenomen in de Atlas van de Buurtwegen. Deze paden waren vaak amper 1 meter breed en moesten onderhouden worden door de aangrenzende eigenaars. In de loop van vele decennia geraakten ze geleidelijk aan buiten gebruik, ze verwilderden, en ze verdwenen ook door herverdeling en samenvoeging van gronden.

Deze opsomming werd geput uit de nagelaten geschriften van Jef Bonneux(+).

Wijerpad – 2220 m. - van Kozen naar Wijer
Alkenpad – 225 m. - van Kozen naar Alken
Kortenbospad – 2047 m. - van Kortenbos naar Hulsen
Herktopad – 799 m. - van Breestraat naar Herk
Alkentrepweg – 1592 m. - van Kozen beemden naar Alken Trep
Grotendriesweg – 384 m. - van Resch naar Stevoort
Straatweg – 584 m. - van Dorp naar Breestraat
Bergenveld – 68 m. - van Bergenveld naar Brandepoel
Opcosenpad – 2210 m. - van Breestraat naar Heide
Pannengoedweg – 699 m. - van Kortenbos naar kerk Kozen
Mierweg – 494 m. - van Kromlook naar kerk Kozen
Kraekhovenpad – 232 m. - van Reineik naar kerk Kozen
Kronkelweg – 397 m. - van Kruiseiken naar Kozen
Reineikweg – 547 m. - van Reineik naar Kruisteken
Herckenrodeweg – 702 m. - van Zwarteinde naar Wijer
Kleinepad – 682 m. - van Kleinveld naar Wijer
Paenhuisweg – 235 m. - van Opcosen naar Cabaret Paenhuis

De problematiek omtrent de heropening van "de trage wegen" in de landelijke gebieden kwam via de pers recent weer opvallend in de actualiteit. Dit gebeurde door gerechtelijke vonnissen in beroep die o.a. in Kerksken (Haaltert) en Holsbeek (Leuven) de gemeentebesturen dwangsommen oplegden wegens het niet terug openstellen en onderhouden van een aantal paden die opgenomen waren in de Atlas van de Buurtwegen (1842).

De vzw Trage Wegen die dit heropenen stimuleert bepleit eerder de overlegformule om de huidige en historisch gegroeide toestand met de gefundeerde verzuchtingen van de natuurminnaars en wandelaars te verzoenen.

Ludo Raskin

UIT DE OUDE DOOS (Binderveld)

Het huis Laporte. Momenteel brasserie en feestzaal "De oude statie".

Deze woning stond vroeger op de hoek van de Leemstraat en de Kruisstraat.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
8ste Jaargang – November - December 2012

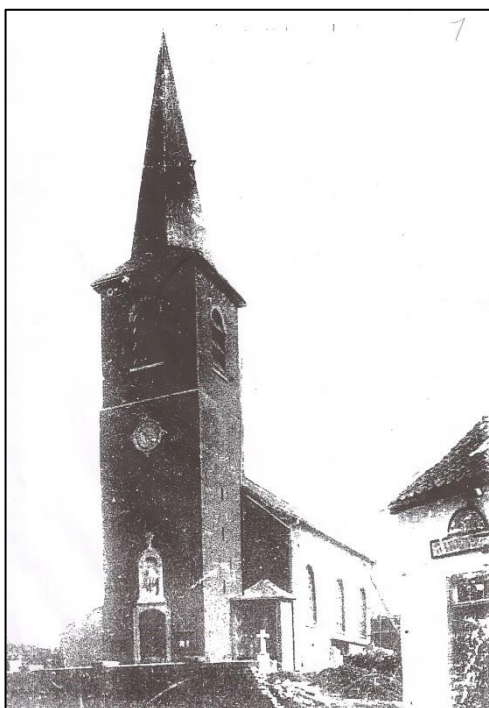
Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

MIJN DORP "Wé 't was".

In de geschiedenis van Nieuwerkerken in 1896 geschreven door de gemeente onderwijzer Gerard Joris lezen we volgend ongelooflijk citaat:

"... Pastoor Lievesoens ging in 1823 (onder het Hollands Bewind) op de weg Sint-Truiden-Tienen te Berg op Zoom (grens Sint-Truiden-Wilderden) de Nederlandse Prins Willem opwachten" om hem financiële steun te vragen om een nieuwe kerk te bouwen. 500 fr. in de kas en ene goede som gelds van de Prins, gevoegd bij de rijke giften van den hoog geboren heer Baron de Stembier van Wideux, en giften van edelmoedige zielen waren ontoereikend om den bouw gans te voltrekken want den toren nauwelijks tot de hoogte van het dak opgetrokken hebbende moest en bleef zo onvoltrekken tot den jare 1854 wanner hij dank aan de zorgen van den heer burgemeester Plevoets werd verhoogd en thans enen der schoonste van de omliggende dorpen is". Tot daar meester Joris.

HET BOUWEN VAN ONZE KERK.

1827-1828. Het onderste deel van de toren, met boven de deur het opschrift "NU n C re C te DICIMUS Nie UW erkerken". (Nu zeggen we met recht Nieuwerkerken 1928).

1851-1862. Van de plannen in 1851 tot de afrekening 3.712,60 fr. kwam de verhoogde toren vanaf de versmalling boven het beeld van Sint-Pieter.

1888-1889. Herstellingen aan het dak, nu met zinken goten en aflopen. De nieuwe sacristie kreeg gebrandschilderde ramen.

1910. Het kerkkoor wordt langer en breder, met een zijdeur korter bij het koor. Langs die deur werd iedere dode door 6 burens op een houten berrie van het sterfhuis naar de kerk en nadien naar het kerkhof gedragen.

1945 - Zangkoor Nieuwerkerken in de kerk aan de zijdeur, kort bij het koor.

DE KERKRAMEN.

De gebrandschilderde ramen achter het altaar zijn giften; pastoor Frans Museleers (1903-1911) schonk Sint-Franciscus, Martinus Indekeu (1889-1903) Sint-Martinus, en een neef van pastoor Voets (1870-1889) schonk Sint-Jozef. De Zondagsschool voor Meisjes schonk Onze-Lieve-Vrouw en de Heilige Familie met het Kindje Jezus.

Herbruikte kerkramen staan nu aan de zijaltaren. Weldoeners waren de kasteelheren van Nieuwerkerken, Nieuwenhoven en Nonnemielen (Metsteren).

Pastoor Voets was afkomstig van Kleine Brogel. Zijn moeder kocht daar bij de vernieuwing van de kerk het oude altaar en houten beelden van Sint-Pieter en Sint-Paulus, die zij schonk aan de kerk van Nieuwerkerken toen haar zoon er pastoor was en er nu nog staan.

In die periode werd nationaal de grote schoolstrijd gevoerd, en werd meester Joris op 19 oktober 1884 om die reden uit de gemeenteschool ontslagen. Meester Meuwissen uit Genk werd onderwijzer aan de nieuw opgerichte katholieke school die de afgeschafte gemeenteschool moest vervangen. Meester Meuwissen huwde met Magdalène Geelen, een weeskind dat bij haar tante verbleef en die huishoudster was bij pastoor Voets. Zij kregen 11 kinderen. Meester Meuwissen verdiende in 1891-1892 de som van 1250 fr.

1949. De middenbeuk krijgt een verbreding tot aan de toren, met een zijdeur die toegangsdeur wordt. De communiebank met in het midden twee deurtjes stond tussen de beelden van Petrus en Paulus, en de preekstoel stond tegen de pilaar voor Sint-Pieter.

Na 1960 verdwenen de vier Evangelisten boven en de Engelen achter het altaar onder een laag verf. Een grote godslamp, van dezelfde makelij als de twee grote draaglampen in het koor, evenals meerdere draaglampen en luchters aan de zijaltaren zijn spoorloos.

DE OMGEVING VAN DE KERK

De huidige Kerkstraat was toen een smalle kasseiweg. Hij grensde aan een hoge kerkhofmuur, en een pishokje voor het kosterhuis. In de onmiddellijke buurt lagen het erepark en het monument van de oud-strijders 1914-1918, met aan de andere kant de begraafplaats van de overleden pastoors.

De grote klok zagen we na een reparatie terug in de toren verdwijnen, en pastoor Lathouwers kwam met een roodgloeiende kop – de sleutels van de kerk in zijn handen – in de jongensschool bidden terwijl de Duitsers de kleine klok uit de toren haalden. Deze klok verhuisde naar de kerk van Ternaaien van waar ze na 1960 op een zondagnamiddag terugkeerde in een oude autocar vol met inwoners van Ternaaien.

Het pishokje werd vervangen door een treurwilg. De gedenksteen 1914-1918 kreeg het gezelschap van een gedenksteen 1940-1945 en verhuisden naar de parking waar het kinderkerkhof lag. Het erepark ging naar het nieuwe kerkhof in Berkès weide, en het ongewijde kerkhof verdween. De tuin van het kosterhuis werd het Sint-Pietersheem, dat gebruikt werd als eetzaal en klaslokalen van de meisjesschool toen de gemeente en de vrije school kinderen uit de omliggende dorpen met een autocar gingen ophalen.

Het Sint-Pieterssheem fungeerde ook als parochielokaal na de verhuis van de meisjesschool. Het werd veelvuldig, gemakkelijk en voordelig gebruikt voor allerhande vergaderingen en koffietafels na begrafenissen.

Onder de mooiste boom van het dorp zorgden de oud-strijders, de gemeentebesturen, en de parochie voor een publieke blijvende hulde aan de oorlogsslachtoffers en bouwden samen een "Kapel-Monument" dat ook diende als laatste rustaltaar bij de twee jaarlijkse processies, en als geboorde waterput met een storkpomp ter vervanging van de "gemeente waterput". Duizenden liters water liepen in een propere beerton, en dienden zowel om mortel bij huizenbouw te maken als om dieren te drinken.

De trappen verdwenen bij het verbreden van de Kerkstraat, en de waterput werd overbodig toen de waterleiding circa 1965 haar intrede deed in Nieuwerkerken.

In deze kapel/monument staat een gedenksteen met volgende tekst: "Gij zult water putten uit de bronnen van de Zaligmaker. Hulde vanwege Nieuwerkerken-Gorseem aan de helden van beide oorlogen".

De pastorij van 1870 was een droom van groen en rust, met ervoor een hoge groene haag en trappen. Een ijzeren bareel stond aan de Kerkstraat en een gelijkgrondse ijzeren poort in de Steeg als toegangsweg naar de tuin, de hoogstamweide en het wandelpark. In de tuin stonden bessen, mispels en vijgen, naast fruitbomen in de weide en kastanjes, beuken en ander loofhout in het wandelpark. Een laatste dikke beuk viel op het kerkhof tijdens de pukkelpop storm in 2011.

DE HUIZEN EN HUN BEWONERS.

*Lemen huis van Odilon Joris,
zoon van meester Gerard Joris, nu gemeentehuis.
Klooster Zusterschool met klaslokalen, nu Postkantoor.*

Sint-Pieterssheem

Waar het gemeentehuis nu staat woonde de familie van de gebroedroofde meester Joris in een groot lemen huis omgeven door een tuin en fruitweide (van woonhuis Gijsens aan de Boulevard tot het woonhuis M. Secretin aan de Kerkstraat). Zijn zoon Odilon was boer en boomkweker. Drie van zijn zonen bewoonden vele jaren het ouderlijk huis en zorgden wekelijks met kar en paard voor steenkool in het hele dorp. Mathilde uit het café Sportwereld was een kleindochter. Op de hoek van de Steeg lag de gemeenteschool, een stenen gebouw uit 1854 met een toegangswegeltje naar de voordeur (kant Kerkstraat), omgeven door honderden witte lelies. Het barrier en de voordeur gingen enkel open wanneer de processie langs trok; normaal nam iedereen de

ingang van de vroegere school die tegen de Steeg lag.

Bewoners waren Mathilde, Rikus en Bèer van Raisin. De gemeenteschool veranderde in het woonhuis van Roger Strauven-Coenen, ook de plaats waar de latere burgemeester Lous Germeys zijn dokterspraktijk begon, en nadien ook nog gemeentehuis en naaiatelier.

DE STEEG.

De Steeg was een aardeweg, een karspoor breed, tot aan het enige huis en verder een voetweg naar Kasteelsbos, Kasteel en Mierhoopbaantje. In de Steeg trouwde in 1845 Egidius Swijzen met een daar

*Schuur van Jeankske Swijzen
in de steeg*

wonende weduwe. Bij zijn eerste huwelijk was hij klompenmaker; bij zijn tweede huwelijk 20 jaar later was hij landbouwer. Zijn tweede huwelijk bracht twee zonen Petrus en Johannes of ook "Pieke en Jeankske de kloenk" die er later elk met acht kinderen woonden in een lemen huis. Jeankske van Pieke vertelde me dat zijn pa en nonkel werkten bij Clettis (later molen Cuypers) als vracht-voerders die met een paardengespan goederen o.a. genever naar Luik brachten om terug te komen met steenkool. Pa was de eerste die een fiets had. Hij werkte ook als bosontginning o.a. drie jaar in Lambusart, en werd nadien boswachter en boer en verhuisde in 1915 naar Schimpen (Kuringen).

Jeankske verhuisde naar het huis van zijn schoonouders (nu CM-kantoor). Hij bewerkte zijn grond met een koeiengespan en was o.a. ook seizoenarbeider in het klooster (nu militaire school) van Safranberg waar hij vanuit Nieuwerkerken te

voet naar toe ging. Jeankske leeft nog verder in het geheugen van veel oudere mensen als een man die méér dan veertig jaar lang het kruis droeg in alle processies. Ook zijn vele typische gezegden blijven verder leven o.a. "Nen advocaat zegt altijd dat ge wint... maar hij klopt op zijn eigen tes", of ook "Geld kwijt, iets kwijt, vrouw kwijt, veel kwijt, goede naam kwijt, alles kwijt". Jeankske was mijn grootvader, die ook heel graag een bakske genever dronk.

De rijksschool is gebouwd op grond die de gebroeders Swijzen in 1913 kochten van de Kerkfabriek. Die school kwam er tot groot ongenoegen van o.a. pastoor Creyns waardoor veel onenigheid ontstond in onze vredige dorpsgemeenschap. In Bèrkes wei kocht Louis Germeys grond en bouwde er zijn dokterswoning. Achter het kerkhof lag toen "het eiland", een poel gegraven rondom een boom waar de hele dorpsjeugd in de zomer ging pootje baden in modderig water en op het ijs glijden in de winter.

In het dorp was het Kasteelsbos voor 1960 een mooi natuurgebied waar elk kind tijlozen narcissen plukte, waar jongeren elkaar ontmoeten, waar onze ouders erwtrijzen, boonstaken en bezemroeien haalden en gedurende de oorlog stoofhout plunderden om hun huizen te verwarmen. Het baantje van de Steeg liep rechtdoor naar de Mierhoop, links naar Strooien dorp, Rozenbos en Tichelrij. Rechts naar de Panoven. Kasteelsbos werd Kasteelstraat en bleef gedeeltelijk het Muggenboske.

DE PANOVEN (nu Woonzorgcentrum en Rusthuis Sint-Jozef).

Leem werd met de kruiwagen naar de "panoven" gebracht om gebakken te worden tot dakpannen. Het kneden van het leem was voetenwerk; in vormen brengen was handwerk. Gedroogd werd er

onder afdaken, en het bakken gebeurde in de panoven. Een rijke heer die door de Grauwzusters te Zoutleeuw werd verzorgd schonk hen zijn eigendom waaronder circa 6 hectaren grond rond de kapel van O.L.Vrouw van Lourdes, die gebouwd werd in 1870. Naast de kapel kwam een klooster, en op de grond kwamen de Kloosterstraat met huizen evenals huizen langs de Kerkstraat. In het klooster woonden drie zusters die zieken en noodlijdende dorpsgenoten gingen helpen en verzorgen, hetgeen wij nu thuiszorg noemen. Ook het wassen en opbaren van overledenen gebeurde door de zusters, want in die tijd bleven de doden in het sterfhuis tot aan de begrafenis. Met haar fiets trok zuster Bergmans zolang ze enigszins kon naar haar zieken voor inspuitingen en vooral voor opbeuring van haar patiënten.

Kapel O.L. Vrouw van Lourdes

Het rusthuis begon met een paar ouderen die ter verzorging opgenomen werden in het klooster, een initiatief dat geleidelijk aan uitbreiding nam. Het klooster werd zelfs totaal vernieuwd waardoor de kapel van O.L. Vrouw van Lourdes verdween. Nu is het een groot en modern rusthuis waar veel dorpsgenoten in een gekende omgeving samen met veel anderen hun laatste jaren doorbrengen, omringd door jongeren die er hun broodwinning hebben.

Naast de kapel liep het kerkbaantje naar de Dries en het lang baantje naar de Hoeseleer (viersprong Galgenbos). In 1977-1979 ruilde, kocht, verkavelde en verkocht de v.z.w. Parochiaal Comité Sint-Pietersparochie de

gronden tussen het klooster en de Driesstraat (nu Berken- en Lindenstraat).

Minder vraag naar bouwgrond en in 1982 een andere meerderheid in de gemeenteraad zorgden voor een faling van het parochiaal comité met een schuld van 45 miljoen frank (Het Belang van Limburg van 17/18 augustus 1985). Wie bouwgrond had gekocht in fase 1 kon bouwen; wie nadien kocht of ruilde kon pas bouwen na 1990. Op mijn persoonlijke vraag aan de doorgevoerde Hasseltse bisschop Paul Schruers of dit allemaal wel een parochiale taak was kreeg ik als antwoord: "Gij hebt een goede vrouw!!!"

Op Tichelrij lag er gedurende de Tweede Wereldoorlog een Duitse kazerne met een radartoren die rechtstreeks in verbinding stond via houten palen met electriciteitsdraden die over de gronden van het dorpscentrum liepen naar het vliegveld van Brustem. De weerstand saboteerde die lijn met als gevolg dat de Duitsers de inwoners verplichtten tot "kabelwacht", en zij namen zo nodig en willekeurig gijzelaars op bij daden van sabotage.

Op de hoek van de Kloosterstraat-Kerkstraat lag Bérkes boerderij, en verder het kosterhuis waar op 1 augustus 1944 een vader en zijn twee zonen tijdens de noodlottige razzia in Nieuwerkerken werden opgepakt, om nadien te sterven in Duitse concentratiekampen.

De andere kant van de Kerkstraat was gemeente Gorseme (Schelfheide), met "Motmansgoed" en de Zusterschool. Waar nu de Mouveldstraat ligt lag toen een mooie hoogstamweide; het huidige KBC-kantoor was een grote schuur, en het woonhuis naast de zusterschool (nu postkantoor) was eigendom van Lowieske Motmans. Zij was de dochter van Petrus Motmans en zij huwde met Libert Serdons. Deze Libert Serdons was schepen van de gemeente Gorseme, boer, cafébaas en winkelier. Zijn dochter Alice trouwde met Jef Herbots die op zijn beurt boer, veekoopman, schepen en

burgemeester van Gorseme en Nieuwerkerken was. Hij verkavelde de hoogstamweide tot de Mouveldstraat.

De open ruimte naast het huidige KBC-kantoor was eigendom van de kinderen van Joannes Motmans (Jannes). Er lag een der grootste lemen huizen van het dorp waar het vele jaren café was. Waar nu het postkantoor ligt stonden van 1875 tot 6 juni 1966 de zusterschool en het klooster, gelegen tegen de Kerkstraat met er omheen een hoge muur, waar achter de speeltuin en de klaslokalen lagen en zo via een donker gangetje naar de achterliggende bewaarschool. De door alle ouderen nog gekende zuster Adriana was er een echte bekommerde moeder voor al die kleuters van ons dorp.

Zo was ons dorp een hechte gemeenschap waar iedereen iedereen kende, waar er tijd was om te praten en te luisteren in de gezinnen en met de burens, want telefoon en radio waren uitzondering in het dorp, en de TV kwam er pas na 1955. De overgrote meerderheid van de bevolking moest leven met veel minder dan nu, maar dat die meerderheid minder tevreden was dan nu, dat geloof ik niet.

Jean Thomas

1945 - Zangkoor Nieuwerkerken aan de kerktrappen

Zondagschool voor meisjes (1910 ?)

STEEN UIT EIGEN BODEM

Op 2 mei 2012 werd in Nieuwerkerken bij de officiële opening van de Pater Cuypersstraat een gedenkteken ter nagedachtenis van E.P. Edgar Cuypers, missionaris in Congo en Tanzania, ingehuldigd. Dat gedenkteken, opgericht vlakbij de ingang van het ontmoetingscentrum De Brug, bestaat uit een monoliet zoals er op een aantal plaatsen in onze gemeente te vinden zijn in de ondergrond. Daarop is de beeltenis van de pater aangebracht, gegraveerd in zwarte graniet. Einde jaren achttienhonderd deed Ernest Van den Broeck, conservator van het Koninklijk museum voor Natuurwetenschappen te Brussel, onderzoek naar en over kwartsietblokken in het noord-oosten van België. Daarover gaf hij verslag in de vergadering van 25 juni 1895. Ik citeer enkele zinnen uit dat verslag: "*Il existe, à partir d'environ 5 kilomètres au NNE de Saint-Trond, un relèvement assez accentué des altitudes générales de la contrée. Le thalweg des petites vallées voisines varie des côtes 30 à 40, tandis que les sommets de la colline des crêtes... à l'est de Nieuwerkerke dépasse parfois l'altitude de 80.*" Sur le point culminant, entre Weyer et Gorssum, on voit

une tracé de glaise. Le sable qui se trouve vers ce point renferme quelques rognons de grès comme ceux qui se trouvent dans le sable de la Campine.

Or, il résulte de mes investigations dans ces parages qu'indistinctement tous les sommets des collines et renflements secondaires de la région du Galgenbosch, du Rosen Bosch, du Papenbosch, du Leyhaart Bosch ont été ou sont encore couverts par des innombrables débris, non roulés, mes vestiges certains restés sur place..."

Het Galgenbosch en Rosen Bosch (tegenwoordig Galgenbos en Rozenbos geschreven) kende ik, maar Papenbosch en vooral Leyhaart Bosch waren zelfs niet op stafkaarten te vinden. Gelukkig had ik nog een heel oude gedetailleerde kaart van voor 1900 en zo konden geoloog Roland Dreesen en Luc Paque van Geolim en ik zelf op zoek gaan. Vruchteloos was de zoektocht zeker niet: er liggen her en der nog wel wat van die kwartsietblokken.

Uit de tekst van Van den Broeck kon je al opmaken dat ze niet van elders kwamen aangerold. Maar wat zijn die stenen dan en hoe zijn ze tot stand gekomen?

Daarover vertelt Roland Dreesen dat die grote blokken de enige getuigen zijn van inmiddels weggespoelde zandlagen uit de tertiaire zee die onze gebieden ongeveer 70 miljoen jaren geleden overspoelde. Ze werden op het einde van de jaren 1800 beschreven door geologen die meldden dat ze hier in Nieuwerkerken, Wijer en Kozen veel voorkwamen.

In het verleden werden ze door dorpsbewoners vaak kapotgeslagen en meegenomen o.a. voor de funderingen van hun woning. Nu treffen we ze nog aan als onderdeel van rotstuinen en als sierstenen langs inritten.

Karakteristiek voor deze zoetwaterkwartsieten (= de volledige benaming) is de aanwezigheid van kleine putjes en gaatjes in het bovenoppervlak en ook van verticale doorsneden van fossiele wortelgangen die getuigen van zeespiegeldalingen en de vorming van kustmoerassen, dus veen boven de voorafgaande afzetting van mariene zanden.

De humuszuren afkomstig van het veen bleekten de zanden en loogden ze uit waardoor het ijzer en andere stoffen werden weggefilterd. Het kwartsiet was wel weerstandig. De zuren zorgden er dan ook voor dat het siliciumdioxide, het kwarts dus, gedeeltelijk in oplossing ging en dit kiezelzuur cementeerde de zandkorrels aan mekaar. Op die manier ontstond een steenlaag tot zowat 60 cm dik. Later kwam daar leem overheen die op de hoger gelegen plaatsen door erosie dan weer gedeeltelijk wegspoelde en zo kwamen hier en daar zo'n stenen aan de oppervlakte.

Niet zo lang geleden werd op de studiedag van Likona op de universiteit Hasselt een lezing gegeven door Roland Dreesen over de zoetwaterkwartsieten die we in voornoemde plaatsen hebben gevonden.

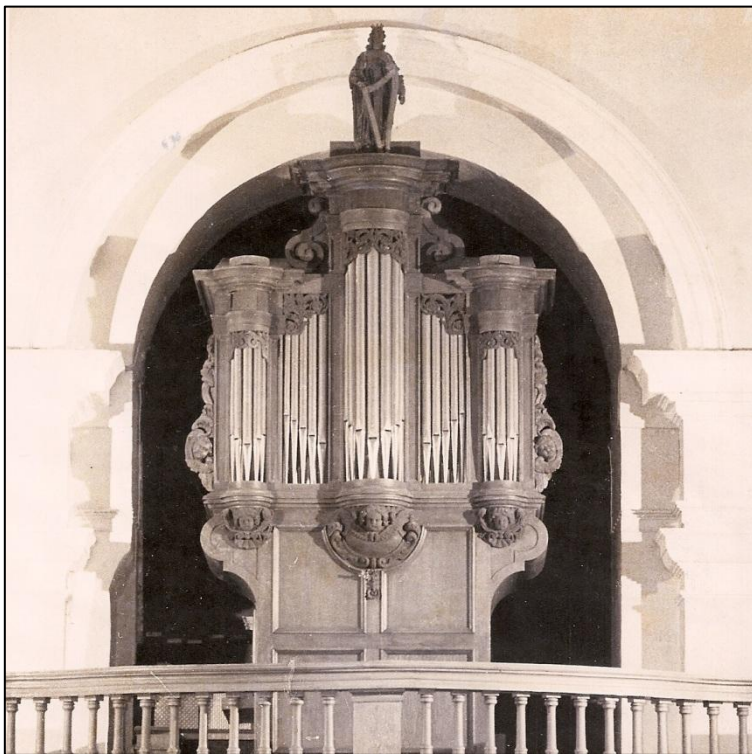

WAT DOET WIJER MET ZIJN ERFGOED ?

Kerk – Orgel – Pastorij – Schoolhuis.

Op zondag 21 april 2013 te 15 uur wordt de jaarlijkse Vlaamse Erfgoeddag door Heemkunde-Nieuwerkerken ingevuld met een kwalitatief hoogstaand orgelconcert in de kerk van Wijer. Gelijktijdig wordt een brochure uitgegeven (16 bladzijden) waarin de aankoop en het restauratieproces van het historisch Van Peteghem orgel in de kerk van Wijer wordt toegelicht. Hieromtrent in het infoblad van maart-april méér.

Van Peteghem orgel Wijer

Met deze muzikale activiteit (orgel-trompet-solozang) verbreedt onze vereniging niet alleen haar inhoudelijke culturele werking. Aanleiding tot dit concert is de wat verborgen aanwezigheid van dit historisch Van Peteghem orgel uit de tweede helft van de 18de eeuw. In de Limburgse kerken en kloosters staan er slechts twee orgels van deze bekende Oost-Vlaamse orgelbouwers dynastie, n.l. in Wijer evenals in de kerk van de Landcommanderij van Alden Biesen, waarvan dit in Wijer het oudste is.

Pastoor Pieter Hubert Creten kocht in 1869 dit orgel voor 1.500 Fr. bij de Truiense orgelbouwer Arnold Clerinx, die het overgenomen had van het Minderbroedersklooster te Tielt (West-Vlaanderen) waarvoor het aanvankelijk circa 1765 was gebouwd door Lambert-Benoit Van Peteghem (1742-1807), zoon van Pieter Van Peteghem (1708-1787). Voor Pastoor Creten was deze aanwinst

in de door hem pas herbouwde kerk van een eerder arme parochie een pronkstuk van hoog niveau.

Deze sociaal-cultureel bewogen priester bleef hiermee evenwel niet aan zijn proefstuk. Hij bouwde verder en verving hetzelfde jaar 1869 de bouwvallige pastorij door een nieuwe, de huidige, gevolgd in 1871 door een stenen schoolgebouw met woning voor de onderwijzer en tevens bruikbaar als gemeentehuis. Het bouwen van die school riep evenwel weerstand op bij velen, als zijnde overbodig. Pastoor Creten was er echter van overtuigd dat de culturele verheffing van zijn volk zonder de noodzakelijke instrumenten onmogelijk was. Lezen en schrijven was immers essentieel, en voor boeken zou hij als gevierde schrijver van volksromans bovendien zelf zorgen.

Hieromtrent verscheen in het Infoblad Heemkunde-Nieuwerkerken, maart-april 2007, jg. 3 een uitvoerige bijdrage, die nu nog te lezen is op onze web-site.

Bewaren – Ontsluiten – Herbestemmen.

Onze vereniging grijpt alle gelegenheden aan om het historisch erfgoed in Groot-Nieuwerkerken onder de aandacht te brengen van hun eigenaars, gebruikers, en overheden. Gezien de steeds sneller evoluerende maatschappij en gevestigde waarden dreigen vooral de historische openbare gebouwen onder druk te komen. Door bij voorbeeld het afnemend kerkbezoek wordt overal over het realistisch en nuttig gebruik van kerken nagedacht. Ook in onze gemeente. Wat met hun nieuwe bestemmingen?

Deze zorg geldt zeker voor Wijer met zijn drie cultuur monumenten van Pastoor Creten, die gelegen in de omgeving van het recent aangelegde dorpsplein samen met het historische kasteel en belendende hoeve evenals met de Schans de kern en de ziel van het dorpscentrum uitmaken. De kerk met haar orgel verkeert in goede toestand, en de pastorij krijgt na de recente verhuis van Pastoor Hermans een nieuwe functie als parochiaal centrum met vergaderruimten.

Over blijft de vroegere gemeenteschool met vooral het woonhuis/gemeentehuis, nu bibliotheek, waarvoor de instandhouding en herbestemming voor de toekomst moet gegarandeerd worden.

Kerk Wijer

Oud gemeentehuis liefst niet afbreken

De gemeente wil het centrum van Wijer vernieuwen. Daarvoor zouden enkele gebouwen moeten sneuvelen, namelijk het oud-gemeentehuis en gemeenteschool waar nu de chirolokalen en de bibliotheek gevestigd zijn. Op die plaats zou een bouwpromotor een appartementsblok neerpoten. Goed voor Wijer of niet? Deze vierde stelling werd voorgelegd aan de 5 lijsttrekkers: Luc Beyens (N-VA) Benny Bamps (CD&V), Bart Germeys (GBL), Kevin Oyen (sp.a) en Benny Claes (open-VLD). Hun mening verscheen op de website van Het Belang van Nieuwerkerken en de lezers konden de hele week stemmen op het standpunt dat hun mening deelt.

Samen met de grote wegen- en rioleringswerken in Wijer, die bijna klaar zijn, werd ook het gemeenteplein (de parking) vernieuwd.

Huidige meerderheidspartij CD&V wil in de toekomst het centrum van Wijer vernieuwen met meer woongelegenheden, handel en horeca. "Voor Wijer geldt hetzelfde als voor het centrum van Nieuwerkerken. We willen tussen de Schansstraat en de Grotestraat een woonuitbreidingsgebied aansnijden, dit kan enkel als het centrum (rond het plein) versterkt wordt. Het oud gemeentehuis moet daarom niet weg, mits renovatie van dit gebouw kan het ook passen in het beeld van het nieuwe plein", is het standpunt van CD&V. In de poll scoorde dit standpunt het hoogst met 41%. Luc Vaes (CD&V) en zelf inwoner van Wijer, reageert: "Na Nieuwerkerken en Kozen is het nu de beurt aan Wijer om jonge gezinnen de mogelijkheid te geven in eigen dorp te bouwen. Er zijn daarvoor twee locaties mogelijk, een eerste rond het gemeenteplein en een tweede uitbreiding in de Nieuwstraat. Eerst zullen we trachten een 25-tal woningen te realiseren rond het gemeenteplein. Het oude gemeentehuis kan perfect in dit concept opgenomen worden en behouden blijven. Voor de jeugdvereniging (Chiro) en de senioren voorzien we een nieuwe locatie achter de school in de Schansstraat. Alvorens deze plannen werkelijkheid worden zullen er nog informatievergaderingen gehouden worden. Er is tot op heden voor het gemeenteplein nog geen enkele bouwpromotor betrokken in deze visie en alle uitlatingen in deze richting zijn pure roddels".

Inspraak

Het standpunt van sp.a scoorde 29%: "Vernieuwing van Wijer moet maar inspraak niet vergeten! We zien liever dat dit een gemeentelijke aanpak heeft. Niet van bouwpromotoren die appartementen en huizen neerzetten op zo weinig mogelijk ruimte. De gemeente moet zorgen dat er een mix is wat bouwpromotoren voorzien en wat een gemeente voorziet aan sociale koop en huurwoningen en kavels. We blijven erbij dat er in Wijer niets kan veranderen zonder inspraak te geven aan de inwoners van Wijer. We willen ook nog duidelijk stellen dat het gemeentehuis van Wijer altijd de dorpskern is geweest en dat het gemeentehuis absoluut niet mag verdwijnen. Wij zijn voor een renovatie van het gemeentehuis. Het landelijke karakter van Wijer moet behouden blijven", is de reactie van lijsttrekker Kevin Oyen.

Gezellig dorpsplein

Het standpunt van GBL kon rekenen op 13%: "Onze partij wil zorgen voor een aangenaam en gezellig dorpsplein, met waar mogelijk het nodige groen en rustplaatsen met zitbanken, maar ook ruimte voor lokale handel en/of horeca. Waardevolle gebouwen zoals het oud gemeentehuis van Wijer moeten behouden blijven en respectvol geïntegreerd worden in eventuele nieuwe projecten." De reactie van lijsttrekker Bart Germeys: "Alvorens een beslissing hieromtrent te nemen ben ik er voorstander van om dit dossier open te trekken naar de inwoners van Wijer en de betrokken verenigingen zodat hun mening hierover doorslaggevend is. Er bestaan zeker mogelijkheden om het oude gemeentehuis respectvol te integreren in een eventueel nieuw project".

Stelling 3: De gemeente wil het centrum van Wijer vernieuwen. Daarvoor zouden enkele gebouwen moeten sneuvelen, nl. het oud gemeentehuis en gemeenteschool waar nu chirolokalen en bibliotheek gevestigd zijn. Op die plaats zou een bouwpromotor een appartementsblok neerpoten. Goed voor Wijer of niet?

sp.a: Vernieuwing van Wijer moet, maar inspraak van de gemeente mag niet worden vergeten.

N-VA: Als dit kan kaderen in een project 'aangepast wonen voor senioren' past dit in ons programma.

GBL: Onze partij wil zorgen voor een aangenaam en gezellig dorpsplein.

CD&V: We willen tussen de Schansstraat en de Grotestraat een woonuitbreidingsgebied aansnijden.

Open Vld: Het zou nuttig zijn de bevolking mee inspraak te geven vooraleer men aan zulke projecten begint.

Geen enkele partij wil dat het oude gemeentehuis verdwijnt.

Foto DHu

De standpunten van N-VA en Open Vld kregen minder stemmen. Open Vld: "Het zou nuttig zijn de bevolking mee inspraak te geven vooraleer men aan zulke projecten begint, dan vermijdt men veel bezwaarschriften achteraf."

N-VA: "Op dit ogenblik heeft onze partij geen inzage in deze dossiers, een voorstudie is nodig, om hieromtrent een standpunt in te nemen. Als dit kan kaderen in een project 'aangepast wonen voor senioren' past dit in ons programma." Luc Beyens, lijsttrekker N-VA: "Je kan inderdaad inspraak beloven, een mooi dorpsplein met groen beloven. Dat moet

ook kunnen voor onze mooie deelgemeente Wijer, daar staan wij volledig achter. Maar wij blijven bij ons standpunt dat wij eerst het voorlopige kostenplaatje willen kennen en zeker geen verdere schulden voor de Nieuwerkerkense burger willen maken."

Jan Bas, leider van de Chirojongens-Wijer vreesd uiteraard voor de lokalen: "Maar als de gemeente zorgt voor een nieuwe locatie voor onze jeugdbeweging, is dat voor mij in orde"

Dirk Huybrechts

Pastorij Wijer

Schoolhuis Wijer

BIJ HET HEENGAAN VAN PASTOOR PIETER HUBERT CRETEN (1823-1894).

Via ons bestuurslid Robert Vandevoot wordt hierna een bijdrage gepubliceerd omtrent de begrafenis van Pastoor Creten, die verscheen op 29 september 1894 in het Truiense weekblad De Tram. Wij publiceren hier de lijkrede die zijn pupil en uitgever van zijn boeken, Prof. Dr. Thedor Hauben, hield op het kerkhof; dit gebeurt in de originele spelling van toen gezien het een belangrijk en menselijk tijdsdocument is, nu nog Pastoor Creten ter ere...

De Eerw. Heer Creten, rustend pastoor, is te Weyer op dinsdag den 22 Sept. II., op 71-jarigen leeftijd, godvruchtig in den Heer overleden. Hij was achtereenvolgens pastoor te Weyer, te Neeroeteren en te Overhespen.

Pastoor Creten was een wonder man. Daar was nauwelijks een vak der menschenlijke wetenschap waaraan hij vreemd was gebleven. De voornaamste godgeleerden, filosofen, geschiedschrijvers en dichters, zoowel uit de vroegere eeuwen als uit de hedendaagse tijden, had hij gelezen en gestudeerd. De theologie van Sint-Thomas kende hij van buiten.

Zijne schriften – hij schreef in de twintig feuilletons – tintelden van gevoel en verbeelding. Pastoor Creten had een ideaal waardig van eenen priester: Jesus-Christus doen regeeren in de maatschappij; dat ideaal straalde door op elke bladzijde van zijne werken.

De schrijfrant van Pastoor Creten was onnavolgbaar; meer dan iemand had hij het talent al lachende de waarheid te zeggen; en daarbij, hoe eenvoudig, hoe schilderachtig, hoe natuurlijk was die taal: ze vloeide uit zijn pen, zonder dat hij het zelf scheen te weten.

Pastoor Creten was daarbij een priester naar Gods Hart. Jesus-Christus doen kennen, door Jesus-Christus hervormen, verbeteren, verheffen, dat was alles voor hem: het was zijn princip, dat de kennis en de liefde tot Jesus-Christus de grondslag moest zijn van elken zedelijken en verstandelijken, ja, ook van elken stoffelijken vooruitgang.

In de laatste dagen zijns levens, toen de ziekte reeds zijne krachten merklijk had verzwakt, vatte hij het gevaar(lijk ?) plan op om het Leven van Jesus-Christus, van pater DIDON, in het Vlaamsch te vertalen. " Ik zal het werk niet meer kunnen voltrekken, zegde hij: een vriend zal het wel voor mij doen; maar ik zou toch gelukkig zijn daaraan mijne krachten te kunnen wijden. Ik heb zooveel gelezen, zooveel gestudeerd. Wat is het al ! IJdelheid ! De kennis van Jesus-Christus, de liefde van Jesus-Christus, dat is alles !"

Pastoor Creten kon zich eenen naam maken; hij heeft het niet gewild; hij heeft den roem ontvlucht. En was het voor zijnen geest en voor zijn hart eene onoverwinnelijke behoefte te schrijven, geen enkel zijner werken heeft ooit zijnen naam gedragen. In zijne bibliotheek staan de werken van de voornaamste schrijvers deze eeuw; alleen de zijne vindt men er niet.

God alleen heeft hij gezocht; God heeft hij gevonden. Vijf dagen vóór zijne dood ging ik hem bezoeken: zijne stem was gebroken; zijn geest was niet meer bezig dan met de eeuwigheid: Ik ga, zegde hij, ik ben zoo blij. Wist ge eens, wat ik gezien heb! Hoe schoon! hoe schoon! Ik kan het u niet zeggen... Ik ben zoo blij van te sterven...

Wij geven hier de lijkrede, welke dokter-hoogleraar Hauben, die hem liefhad als een vader, op het graf van den nederigen priester uitsprak.

Mijnheeren,

Aan den boord van het sombere graf, waar de stoffelijke overblijfsels van mijnen dierbaren en geleerden meester aan onze oogen, onder den grond, gaan verdwijnen, willen wij in korte, in zeer korte woorden spreken over het goed, het welzijn dat hij gedaan heeft aan ons eigen zelve, als

leerling en vriend, en ten andere, aan de gemeente Weyer, die de droevige eer heeft den grooten man ter aarde te bestellen.

Later zal zijne uitgebreide levensbeschrijving gedrukt worden.

Wat mij betreft, ik, zijn oude leerling, heb het buitengewoon geluk gehad mijne Latijnsche en Grieksche classieke studiën af te maken bij Mr. Creten, toen hij kapelaan te Mechelen en later te Haelen gehuisvest was. Het is aan dien meester dat ik mijn ganschen socialen stand in de wereld te danken heb. Hij heeft mij gemaakt wat ik ben.

Door zijn verheven onderricht was het mij toegestaan mijne studiën op de Universiteit als geneesheer te ondernemen, en had ik, Zaterdag laatstleden, de droevige plicht mijnen vriend en meester in den doodstrijd te troosten, te omhelzen en hem te helpen den voet in de eeuwigheid zetten.

- Jongeling, zeide hij mij in zijne lessen: werk onophoudelijk om uw lichaam, uwen geest en uwe ziel immer hooger en hooger te verheffen. Gedurig moet er gestreven worden om de drie doelen van ons wezen eenparig te verzorgen en te verbeteren. 's Menschen geluk bestaat in die gedurige streving.
- De ouders, ging hij voort, meenen, dat zij veel, dat zij genoeg doen met hunne kinderen kost en kleederen te verschaffen, slechts voor het lichaam, en laten het hart van hunne leerlingen, dat edel juweel der schepping, die groote bron van later verdriet of genoegens, zonder zorg of kweeking.

Het is zoo dat ik den man heb leeren kennen. Nooit ontmoette ik grooter geest in de baan mijns levens, verhevener verstand, edeler karakter, gevoeliger hart, zuiverder ziel, streng voor zijn eigen zelve en verdraagzaam voor anderen.

In alle vakken van kunsten en wetenschappen ervaren: filosoof, godgeleerde, dichter, schrijver; ja schrijver van de schoonste en edelste werken in Limburg geschreven en gedrukt, en waarin wij leeren kennen hoe de mensch leven moet, volgens het Heilig Evangelie, en hoe hij zich in de wereld op de hoede moet houden, in den naam des menschen.

De gansche leer, en het gansche leven van dit eenvoudig en kuisch hart liggen besloten in deze woorden, die men overal in zijne geschriften terugvindt en die wij, als gedachtenis en zalig voorbeeld, hebben laten drukken op het doodsbeeldeken van den heiligen priester:

- Christenen, het hart is geheel de mensch; het hart is de bron van alle groote gedachten en verhevene gevoelens.
- Christenen, spreekt toch nooit iemand koude woorden toe: eene harde taal snijdt gelijk een zwaard en doet zoo bitter lijden.
- Christenen, hebt steeds eenen traan voor alle onheilen, eene zucht voor alle smarten, een troostend woord voor allen nood en weedom.
- Christenen, bemint God bovenal en uwen naaste gelijk uw eigen zelve.

Een dichter, doordrongen van het vuur der heilige liefde, kon alleen deze verhevene gedachten zoo schilderachtig uitdrukken.

Onze brave vriend hield zich niet alleen tevreden met zijne leervolle schriften en goddelijke poezij onder het volk, met volle hand, milddadig te werpen. Hij zorgde terzelfder tijd voor de stoffelijke belangen van Weyer en den ganschen omtrek. Het arme dorp van Weyer bezat noch school, noch pastorie, noch kerk.

Jawel, eene kerk aan allen nog gekend, open aan wind en regen, en die meer op eenen stal dan op eenen tempel Gods geleek.

Pastoor Creten deed eene school, eene pastorie bouwen en de vervallen kerk gansch herstellen en versieren met drie prachtige altaars, eenen fraaijen vloer en een splinternieuw orgel.

Hij legde eenen steenweg van drie kilometers lengte over het gansch grondgebied van Weyer, makende alzoo den verbindingsweg tusschen de staties van Cortenbosch en Schuelen.

Het dankbaar volk, dat nuttig werk wetende te waardeeren, noemt dien weg: Steenweg van Pastoor Creten.

Vergeef het mij, hier op het kerkhof, vóór dit gapende graf, te spreken van cijfers en geld, en aan de dorpingen, mijne toehoorders, het volgende te herinneren.

Op minder dan tien jaren tijds, zonder geld in de gemeentekas, zonder persoonlijk fortuin, deed de brave heer Creten zaliger voor 200.000 frank werken tot openbaar welzijn van de gemeente uitvoeren.

En ondertusschen, hoe leefde die brave man !

Hij leefde volgens de leer van het Heilig Schrift, wandelende op den weg van den Zaligmaker, zonder kennis van weelde, tevreden met eenen aardappel en een stuk brood om te eten, gekleed met eenen groven, eenvoudigen, dikwijls verscheurden toog; en, korte dagen voor zijne dood, schreef hij in zijn testament deze uiterste wenschen, die ik Zaterdag las, de tranen in de de oogen, het hart verstomd van verbazing en van verwondering:

Ik wil en eisch, dat men mij begrave zonder assisten, met ééne zangmis en eene begrafenis zoo gering en eenvoudig als van den geringsten parochiaan. Eene zerk van witteboom planken tusschen twee kaarsen, is mij genoeg.

Ziedaar den mensch, den ganschen mensch.

Laat mij schrijven, laat mij dichten, mijne gedachten uitspreken en mijne gevoelens zingen; met het overige kan ik mij niet bekommeren.

Maar wij, zijne ontroostbare vrienden, wij hebben dat niet gewild; wij hebben dat niet toegestaan. Aan den weldoener van het menscdom, aan dat groot vernuft zijn wij eerbewijzing, hulde, lof en eeuwige dankbaarheid schuldig.

Beste vriend zaliger ! Uw lichaam ligt in 't graf; uwe ziel is ten Hemel gerezen; maar uwe gedachtenis blijft onsterfelijk leven op aarde.

Vaarwel ! Beste vriend, en rust in vrede ! Vaarwel !

Voor een goed inzicht in het literair werk van Pastoor Creten wordt verwezen naar de uitvoerige bijdrage van Flor Van Vinckenroye in Het Land van Loon, jg. 45, 1990, Pieter Hubert Creten 1823-1894, blz. 105-127.

B I N D E R V E L D 1 8 3 5 , . . . in cijfers.

Uittreksel uit de "Dictionaire Géographique" van de Provincie Limburg (toen het huidige Belgisch en Nederlands Limburg nog tot en met 1839 samen gevoegd waren), door Ph. Vandermaelen, uit 1835.

Binderveld: kanton Sint-Truiden, arrondissement Hasselt.

Hydrografie: Binderveld wordt bevoeid door twee waterlopen die naar het Oosten stromen en waarvan één de watermolen aandrijft.

Bodem: Zand-Leem.

Landbouw: Men oogst er tarwe, rogge, haver, gerst (waarschijnlijk zomergerst), koolzaad, klaver, groenten en fruit (natuurlijk hoogstam).

Huis- en hoevedieren: 25 paarden, 7 veulens, 45 runderen, 17 vaarzen, en 30 varkens.

Bevolking: 332 inwoners.

Huisvesting: 55 landelijke woningen, 3 boerderijen, en één landhuis (hier wordt waarschijnlijk het kasteel bedoeld).

Handel en Industrie: Er is één watermolen om graan te malen.

Wegennet: Eén weg (in uitvoering) van Diest naar Sint-Truiden loopt door de gemeente van Noord-Oost naar Zuid-West.

UIT DE OUDE DOOS

Oud schoolhuis Binderveld (met bijgebouw links achteraan)

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

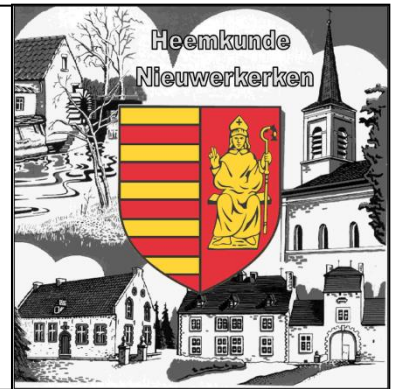
www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
9de Jaargang – Maart - April 2013

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

ORGELCONCERT TE WIJER

Op zondag 21 april, Erfgoeddag 2013, wordt er door Heemkunde-Nieuwerkerken te 15 uur een concert georganiseerd in de Sint-Pietersbandenkerk.

Organist Luc Ponet bespeelt het historisch Van Peteghemorgel, en musiceert samen met de sopraan Herlinde Van den Bossche en de trompettist Manu Mellaerts.

Hun repertorium omvat werk van T. Albinoni, A. Scarlatti, G.F. Händel, H. Purcell, J.W. Hertel, en L. Ponet.

Inkom: 5 Euro, brochure "Historisch Van Peteghemorgel te Wijer" (16 blz.) 3 Euro.

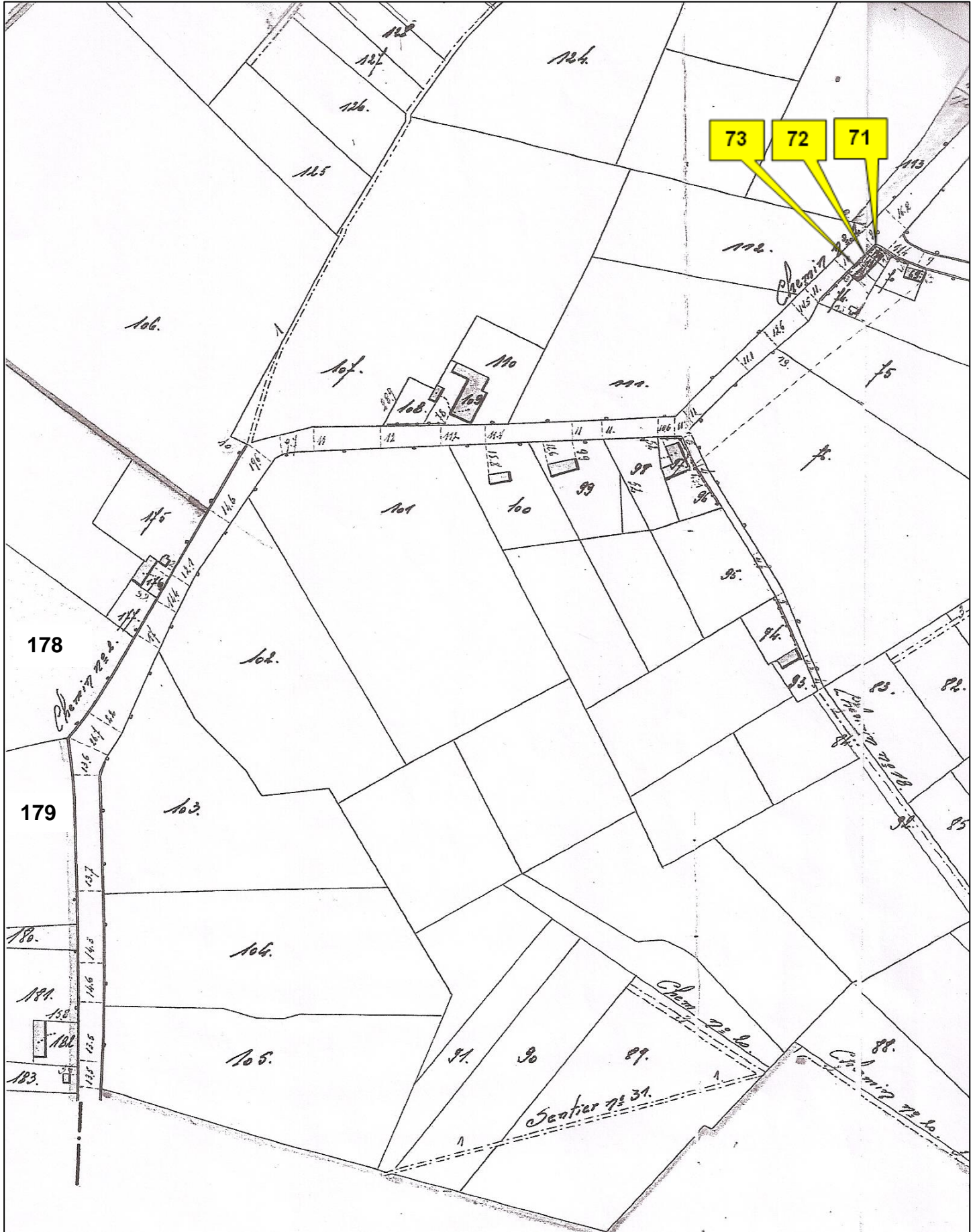
OUDE GEBOUWEN EN INWONERS IN WIJER – Deel 13.

In het Infoblad van september-oktober 2011 hebben we nog vermeld dat perceel 15 op de kaart het woonhuis was van Arnold Slingers die gehuwd was met Degeling Margaretha. Hun dochter Anna Barbara trouwde met Joannes Peeters (de kuiper) van Schakkebroek. Hun zoon Arnold (Nol de Kuiper) had met zijn vrouw M. Ghijskens verschillende dochters waarvan Paulinne (Plin) er tot aan de sluiting heeft gewoond van het huis dat inmiddels ook café was geworden.

Het volgende huis op de "Slingers-grond" was dat van Jef Degeling en echtgenote Paulien Slingers (°1861). Zij was een kleindochter van Arnold Slingers die eerder vermeld werd. Jef was gehandicapt; hij had nochtans een boerderijtje met een paar koeien, en een varkensbeer om zijn eigen zeugen en die van andere boeren in de buurt te dekken. Dan was er ook nog zijn ezel die niet alleen de kar moest trekken, doch die ook voor alles en nog wat gebruikt werd o.a. voor Jef zijn eigen transport. Hij zat daarbij altijd juist achter de ezel op de berries van de ezelskar. Aangezien de man slecht te been was en een ezel vaak wat spot met zich meebracht had Jef nogal eens last van de kwajongens die hem poetsen bakten. Als Jef bijvoorbeeld naar de Mis ging bond hij zijn ezel vast aan de kerkmuur. Het gebeurde dat die snaken keitjes gooiden in de oren van de ezel, en dat die van pijn begon te balken zodat Jef wegens het storende lawaai de kerk moest verlaten om zijn dier te helpen. De Mis was soms al gedaan vooraleer Jef terug binnen was.

Op onze tocht zijn we nu aan gekomen bij perceel 113, een langwerpige stuk bos gelegen tegen de straat. De huizen hierop zijn allemaal gebouwd na 1842, vermits ze niet op deze kaart staan aangegeven.

Naast Jef Degeling woonde Leonard Vannitsen (de kleermaker) die getrouwd was met Alodie Maes. Men noemde deze mensen "die van Moaske", omdat Alodie en haar broers en zussen kinderen waren van de dorpsonderwijzer Marcel Maes die in 1910 stierf. Het was een mooi lemen boerderijtje dat afgebroken werd en vervangen door het huidige huis van haar kleindochter.

Hier juist achter loopt een weg van de straat weg naar rechts (circa 100 m.) naar het huis van Bonaventure Slingers (°1883). Oorspronkelijk was dit ook een lemen huis; het werd in 1950 vernield door blikseminslag. Het werd heropgebouwd in de gangbare materialen van toen, en zo staat het er nog steeds.

Juist naast deze inrit staat het "oude" huis van Janneke Slingers (°1887). Zijn dochter Paula, gehuwd met A. Terneven, woont er vlak naast in het nieuwe huis. Andere kinderen van Janneke waren Arthur (+2013), Jef, Irma, Rosa en Armand.

Op perceel 113 stond nog een oud huis, ook weer gebouwd na 1842, dat eigendom was van Wilhelmus (Helmke) Knaepen-Geraerts Veronica. Halfweg de 20ste eeuw (rond 1950) heeft hun dochter Martha, die getrouwd was met Amandus Menten (van Schakkebroek) het huis vervangen door de huidige stenen woning. Vlak tegenover begint de Opperstraat.

Vervolgens zien we een perceel grond, nr. 112, dat eigendom was van Pieter Peeters die er vlak tegenover woonde en van beroep klompenmaker was. Later werd dit het huis van Louis Knaepen. Juist in het hoekje, tegen Mandes Menten aan stond volgens mijn informante nog een huis. Ze zei me dat deze woning het huis was waarin "Rinneke" ooit woonde. In de bevolkingsregisters van Wijer vond ik dat "Rinneke" in feite Gregorina Geraerts heette. Mogelijk was zij een zus van de vrouw van Helmke Knaepen. Zij was gehuwd met Pieter Jan Roosen, en zij zijn verhuisd in 1923 naar Schakkebroek.

Hiernaast begint de eigendom (percelen 107 tot 111) van notaris Delgeur van Sint-Truiden. De nrs. 108 en 109 zijn de tuin en het woonhuis. Dit huis werd bewoond door de familie Willem Gos gehuwd met Peeters Antonie, die er ook een café uitbaatten. Mogelijk werd er zelfs gevoetbald, en zeker gekegeld. Eén van de kinderen Gos was o.a. Justine (Stinneke) die met Désiré Huybrechts (Reke van Jèn) getrouwd was. Na de familie Gos kwam de familie Smets-Senden er wonen. Een dochter van dit koppel trouwde met Jules Vandersmissen (Juul van de Schoep). De familie Smets-Senden verhuisde naar Berbroek, en Emiel Senden kwam er op zijn beurt wonen om te boeren. Het oude huis is ondertussen gemoderniseerd tot het hedendaags fruitteeltbedrijf van Adrien Senden, die op zijn beurt nu ook al met pensioen is.

Op de hoek van de plantage, nu aan de rechterkant van de weg waar weg nr. 15 uitkomt, stond begin 1900 ook nog het lang reeds verdwenen lemen huis van Jef Bonneux. Aan de andere kant van deze weg woonde Emile Vanstraelen-Vanbergen Theresia. Vandaag woont zijn dochter Gabriëlle er nog steeds.

Vanaf hier naar de grens met het gehucht Tichelrij (Nieuwerkerken) is het grondgebied Schakkebroek. Nog steeds aan de rechterzijde van de weg waar nu het drankcenter van Jefke Roosen ligt lag in 1842 de eigendom van Henri Vanrilt, zijnde de nrs. 175, 176 en 177. Henri Remels heeft er nog gewoond rond de jaren 1950. Hij baatte er een café uit. Interessant misschien is te vermelden dat nr. 178 toebehoorde aan het Seminarie te Sint-Truiden, en nr. 179 aan "den Arme" van Herk-de-Stad.

Achteraan op de kaart zien we nog de eigendom van Herman Ruymen (nrs. 180, 181 en 182), en van Louis Schreurs (nr. 183).

Op deze eigendom van Louis Schreurs is later de bakkerij Hayen gekomen met Eugène, de vader van Robert, die getrouwd was met een dochter van Louis Schreurs.

Nog dit: de trage weg nr. 15, waarvan sprake, is nu gebetonneerd en een verkavelingsweg die loopt van aan Gabriëlle Vanstraelen tot aan het huis Didon (zie een vroegere bijdrage over de Kattesteeg). Deze gronden of percelen heten hier "Blijbosch", daar waar we vroeger hebben gesproken over "Kropsbosch".

We keren terug tot aan het begin van de Opperstraat en bekijken de linkerkant van de straat, richting Nieuwerkerken. Waar de Opperstraat begint liggen de percelen 69, 70, 71, 72, 73 en 74. Ze waren eigendom van de klompenmaker Pieter Peeters. Er staan vier huizen op vermeld n.l. de nrs. 69, 71, 72 en 73. De percelen 70 en 74 waren tuinen. Later zijn op die plaats Louis Knaepen en familie met nakomelingen komen wonen.

De twee stukken grond (nrs. 75 en 76) waren eigendom van de Barons de Pitteurs en de Heusch. Vanaf hier vertrekt er naar links een doodlopend straatje. Op de kaart (percelen 93 en 94) staat het huis van Renier Vanstraelen (°1794+1873). Zijn kleinzoon was Gerard (Graatje) Vanstraelen (°1869+1956); hij was de vader van Polleke (°1909), een jonkman die er tot aan zijn dood heeft gewoond. Emile Vanstraelen, reeds eerder vernoemd, was een broer van Polleke.

U ziet ook nog perceel 84. Daarop heeft zich later de familie Ruymen gevestigd, waarvan Theresia een dochter was, die gehuwd was met Marcel Swinnen.

De percelen 95 t.e.m.98 waren eigendom van Henri Degeling (°1798+1866) gehuwd met Regina Slingers. Hun kleinkinderen hebben daar die hoek bebouwd.

Vooraan in de straat op perceel 95-96 heeft Lambert Festraets, gehuwd met Mathilde Degeling, er gebouwd. Later woonde hier hun zoon Jozef Festraets, en nu woont er een kleindochter van Jef die gehuwd is met rijksarchivaris Rombout Nijssen.

Op dit perceel woonde Pieter Degeling die met Maria Regina Degeling gehuwd was; zij hadden een zoon Theofiel die door de mensen "Fille Te Voet" werd genoemd omdat hij altijd en overal te voet ging.

Tegen de Schansstraat (toen nog Verlaerstraat) stond op perceel 94 het woonhuis van Henri Degeling. Na hem zijn zijn zoon Pieter en diens dochter Paulien die gehuwd was met Frans Schreurs

er gaan wonen. De zoon van deze mensen heette Frederik Schreurs (Free de slachter). Nu is het huis gerestaureerd en bewoond door de zoon van Georgette, de dochter van Free.

Perceel 98 was een boomgaard van Henri Degeling, en perceel 99 met mogelijk een stal was een weide van de weduwe Arnold Degeling. Perceel 100 was een stuk land van Louis Degeling. Perceel 101 was een stuk land, en perceel 102 was eigendom van Baron de Pitteurs van Ordningen. De nrs. 103, 104 en 105 waren eigendom van een grootgrondbezitter en rentenier van Hasselt, n.l. Jean Georges SIGERS. Dit gebied heet kadastraal Ter Heide, waaraan we later een bijdrage zullen aan wijden.

Ter hoogte van nr. 99 stond vroeger ook een oud huis waarin Gerard Vanstraelen volgens zijn kleinzoon Paul nog gewoond heeft. Dit huis zou deel uitgemaakt hebben van Ter Heide. Het zal waarschijnlijk gebouwd zijn na 1842; na Gerard en Emile Vanstraelen zijn Alfons Vanbergen-Elvire Ectors (Fons van Ter Heide) er gaan wonen. Het huis is nu gerestaureerd.

Een beetje verder stond er nog een oud huis waarin Theophile Mees gehuwd met Blondina Prijs woonden. Zij hadden een zoon Jean en een dochter Maria; deze laatste is altijd meid geweest op de hoeve Copis. Dit huis werd afgebroken, en nu woont er een kleindochter in een nieuwbouw . Naast

haar hebben Jefke Vanbergen en zijn vrouw Martha in 1958 een huis gebouwd. Nu woont er hun dochter Alice.

In een volgende aflevering trekken wij de Opperstraat in.

Denis Heusdens

E.P. ALEXIS SENDEN – MISSIONARIS VAN SCHEUT

Josephus Alexius Senden werd geboren te Kozen op 31/05/1857. Hij kwam uit een Kozens gezin van 6 kinderen. Alexis was de 4e zoon op rij. Zijn 2 jaar oudere broer was Josephus Blasius Senden beter bekend als "Kanunnik Senden". Zijn vader was Joannes (Jan) Senden en zijn moeder Anna Elisabeth Bamps.

Nadat Alexis de dorpschool in Kozen doorliep volgde hij nog 2 jaar les in het Sint-Trudo's gesticht te Sint-Truiden.

De jonge Alexis werkte vanaf zijn veertien jaar. Hij werkte als bakker en was ook hulp op de hoeve.

Pas op 27-jarige leeftijd nam hij het besluit om missionaris te worden. Door het lezen van een Frans boekje begreep hij dat de Heer hem riep om als missionaris in Congo te gaan werken. Om missionaris te worden diende hij drie jaar lang de leergangen aan de Apostolische School te Turnhout te volgen (1886-1889).

Op 07/09/1889 kon hij zijn noviciaat te Scheut (Scheut verwijst naar de plaats in Anderlecht (Scheutveld) van de eerste stichting van de paters van Scheut) aanvangen en theologie te Leuven studeren (tot 1894).

De pastoor van Kozen (E.H. Oris, pastoor te Kozen 1867-1895) zond op 03/06/1889 volgende brief aan de toekomstige overste van Alexis Senden te Scheut:

"Eerwaarde Overste,

Sedert 22 jaren dat ik hier pastoor ben, is de heer Alexis Senden voor mij en parochie altijd een oprecht voorbeeld geweest van goed gedrag en godvruchtigheid. Indien ik niet innig overtuigd was dat hij een ieverig en kloek missionaris zal zijn en meer goed zal doen in den Congo dan hier, zou ik bedroefd zijn hem voor goed mijn parochie te zien verlaten.

Aanvaard, Eerwaarde Overste mijne gevoelens van eerbied en hoogachting."

Op 22/07/1894 werd Alexis Senden tot priester gewijd.

Anderhalve maand later op 06/09/1894 werd hij door zijn oversten naar Congo gestuurd, waar hij op 25/09/1894 aankwam. Pater Alexis Senden was de eerste Limburgse missionaris bij de Scheutisten.

Gedurende twee maanden verbleef hij in de missiepost Luluaberg – Sint-Jozef (in november-december 1891 gesticht). Op 04/03/1895 trok hij de brousse in om een nieuwe missiepost op te richten. Na een 14-tal dagen vond hij deze nieuwe plaats op de Lubi. De nieuwe missiepost kreeg de naam Sint-Trudo. De Sint-Trudomissie werd genoemd naar de stad Sint-Truiden waar diocesaan hoofdinspecteur priester Jozef Blasius Senden in 1890 het Werk der oude Postzegels, met afdelingen over het ganse land, had gesticht met de bedoeling de missiepost van zijn broer te ondersteunen. In 1891 werd het werk overgebracht naar het grootseminarie van Luik.

Juli 1895 brak een opstand uit van de Batela te Luluaburg. Gelukkig bleef Sint-Trudo gespaard.

In 1896 werd Pater Alexis benoemd tot pastoor van de volledige Christelijke parochie Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes, op enkele minuten van de missiepost Sint-Jozef. Hij had daar verschillende bezigheden. In datzelfde jaar was er een grote bouwbedrijvigheid. Men was bezig met het bouwen van een nieuwe kapel, een eigen woning, de kerk en woningen voor de inlanders.

In 1897 keerde hij weer naar de missie Sint-Trudo bij Lusambo. Die missiepost had op een gegeven moment 409 inwoners en ook daar stond hij borg voor bouwbedrijvigheid. Op een bepaald moment beschreef hij zijn taken als volgt: zijn driehonderd volwassenen onderrichten, hun werk bestieren, hun van de vroege morgen tot de late avond in het oog houden, hun kleine geschillen vereffenen, met truweel en hamer werken en levensmiddelen kopen. Zijn zwaarste werk was op dat ogenblik het metselen van een kapel, waarbij hij geholpen werd door twee kleine jongens van vijftien jaar.

Volgens Pater Senden bedroeg de temperatuur in zijn missiepost gewoonlijk +/- 35 graden.

De Congolese naam van Pater Alexis was Kalombo.

19 maart 1898 deelde Pater Senden aan de Voorzitter van het Werk der Oude Postzegels mee dat de door zijn financiële hulp opgerichte missiepost Sint-Trudo een steeds grotere bloei tegemoet ging. Op dat moment was het vierde gebouw in baksteen af. Het dak van het vijfde gebouw lag reeds. Men was ook bezig met het bouwen van een tweede afdak waaronder stenen zouden worden gebakken en gedroogd. Ook de plantages kregen verdere uitbreiding: maniok, koffiestruiken, bananenbomen.

Pater Senden voelde zich gelukkig met zijn missiewerk, maar van januari 1899 tot 5 oktober 1899 kostte een vreemde ziekte 107 levens in de missiepost Sint-Trudo. Op 10 oktober 1899 trof een nieuwe ramp Sint-Trudo. Een zondvloed, na een hevig onweer, deed de heuvel waarop de missiepost was gebouwd wegspoelen. 20 woningen van inlanders werden meegesleurd. Toch liet Pater Alexis het hoofd niet hangen. Hij bleef verder bouwen.

Op religieus gebied ging het de missiepost voor de wind. Van de 1750 inwoners waren er 1200 gedoopt.

De Pater werkte zeer hard in zijn missie. Na een verblijf van zeven jaar en half in Congo keerde hij in het voorjaar van 1902 naar België terug voor een herstelverlof. Tijdens zijn verblijf in ons land bezocht hij zijn vrienden en zijn geboortedorp Kozen.

Op 11 september 1902 ging hij reeds terug naar zijn missiepost Sint-Trudo. In die post was een epidemie van slaapziekte uitgebroken. Ook uit de naburige dorpen werden zieken aangevoerd om in het hospitaal verzorgd te worden.

In het jaar 1903 werd Pater Alexis Senden benoemd tot religieus overste van de Kasaimissie. Te voet, met een afgerichte stier "Mikado", moest hij al de missieposten bezoeken. Hij was gedurende een kort aantal jaren overste van die missie.

Op 27 januari 1906 overleed Pater Senden in de missiepost Sint-Trudo. Hij overleed na een kortstondige ziekte.

Na zijn overlijden getuigt "Le Journal de la station" over hem:

Pater Senden was een overste, zachtaardig en voorzichtig.... Zeer ijverig voor de bekering der heidenen, een vroom, sereen, voorbeeldig priester en een kloosterling stipt in de beoefening van zijn kloosterregel, en geloften. De zwarten hielden zo innig veel van hem, omdat hij zoveel van hen hield. Werkelijk door de dood van Pater Senden verliest de Prefectuur van Opper-Kasaï één van zijn best, ja zelfs de allerbeste van zijn missionarissen. Moge hij voor ons en voor zijn geliefde St. Trudo missie een voorspreker zijn bij de Heer".

Pater Senden bleek volgens het werk van Luc Vints ook een missionaris-fotograaf te zijn. De heer Vints schreef daarover het volgende:

Alexis Senden, de pionier van de Sint-Trudomissie in de Kasai, maakte eveneens foto's die hij naar zijn ouders stuurde. Op 13 juni 1899 schreef hij bijvoorbeeld: "Ik zal u binnenkort twee lichtprenten zenden: de eene stelt al de bewoners van St. Trudo voor; de andere is een gezicht van de gehele missie".

Dat de fotografie in de tropen niet altijd even makkelijk was bleek uit zijn brief van 15 juni 1899 toen hij schreef:

"De lichtprent die de groep onzer leden voorstelt is mislukt, ik kan u dus voor den oogenblik slechts het gezicht der missie zenden".

Zijn ouders voorzagen hem, zoals blijkt uit zijn schrijven van 30 juni 1901, op zijn aanwijzen van het nodige materiaal.

"Ik stel hem (d.i. De algemeen overste) ook voor aan u te vragen voor mij vijftig bladjes papier voor de lichtprinterij. (Papier sensible 13:18). Die 13:18 duidt de grootte aan. Dit kost rond de 7 franken voor 50 bladjes..... Het is mij 't best dat papier direct te sturen en aan de verzender goed aan te bevelen het goed in te pakken in briefomslag en in papier dat het licht afsluit. De mannen die zulks papier verkopen, die weten dat toch wel. Hierbij twee lichtprenten van St. Trudo".

Ter ere van Pater Senden werd een gedenksteen geplaatst die zich langs de kerk in de Opcosenstraat bevindt.

Bronnen:

- 1) Het tweedelig brievenboek E.P. Alexis Senden – Missionaris van Scheut – Congo Pionier geb. Kozen 31-5-1857 + Congo St Trudo 27-1-1906. De levensschets van Pater Joseph-Alexis Senden werd overgenomen uit het boek "De Limburgers in Congo" van Dr Marcel Luwel;
- 2) Beeld van een zending. Nieuwe propagandamedia voor de Missies van Luc Vints, pg. 373 en 374;
- 3) Wie was wie in Sint-Truiden (2011), Willem Driessen en Kamiel Stevaux, pg 189 en 190 i.v.m. Senden Jozef Blasius, ijveraar voor geheelonthouding).

Gedenksteen ter ere van Pater Senden langs de kerk in de Opcosenstraat

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
9de Jaargang – Mei - Juni 2013

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

Seniorenwandeling: Mijn dorp, we 't was.

Op woensdag 12 juni 2013 organiseert de Seniorenraad een wandeling op Den Dries in Nieuwerkerken.

Heemkunde-Nieuwerkerken verleent hieraan zijn medewerking; bestuurslid Jean Thomas zal als ervaren gids optreden, en herinneringen ophalen uit "de goeie oude tijd". Vertrek aan het Gemeenteplein te 13.30 uur, (duur van de wandeling ca 2 uur).
Deelname: GRATIS.

Een koe met haar drieling.

1953-1954? Op de dag van de motocross te Nieuwerkerken werd de "geboorte van een drieling kalveren" afgeroepen, hetgeen een ware volkstoeloop teweeg bracht op de Boterberg want iedereen moest het zien. V.l.n.r Mathilde Hayen met haar koe, Pierre Swijsen, Alfons Bonneux, Roland Poelmans, François Swijsen met voor hem Paula Bonneux, Jozef Swijsen, moeder Maria Bonneux, Theresia Thomas met voor haar Albert Bonneux, Gilbert Swijsen en Julia Bonneux.

M I J N D O R P W é 't was. Deel 2 – Den Dries.

Den Dries was een "gemeenteplein/weide" met aan de buitenkant wat huizen (huisjes) verbonden met het dorp, kerk en scholen door veel gebruikte voetpaden.

Onze 101-jarige Victoire Kempeneers herinnert zich nog Den Dries en een deel van de Kerkstraat als een modderige aardenweg.

Emanuel Vanstraelen vertelde me dat hij als kind speelde op de "berlengs" waarmee kiezel werd aangevoerd vanaf de Tramstation naar Den Dries. Hij kreeg van Meester Jozef, die alles zag en overall was, een oorvijg die nu nog pijn deed als hij eraan dacht. Fons Mees van Tichelrij hielp bij het verharderen van Den Dries; hij hoorde er veel bijnamen en maakte over Den Dries een liedje waar die bijnamen in het refrein voorkomen: "Mocht ik iemand affronteren, wil ik me dan excuseren".

Op Den Dries lagen 4 gemeenteputten (waterputten). De eerste aan de Kerkstraat bestaat nog; hij werd gebruikt tot circa 1990 en nadien gerenoveerd door de gemeente, doch hij ligt nu wat verborgen achter een afsluiting. De tweede lag op de top van de berg, en de derde en de vierde bevonden zich ongeveer aan de verbindingsweg tussen de tweeledige Driesstraat.

Halfweg de Boterberg lag het boerderijtje van Felix Bonneux en zijn vrouw Mathilde Hayen. Ze hadden een paard, drie à vier koeien, wat varkens en kippen. Er stond een schuur met twee poorten, en er werd gewerkt met een dorsmachine die aangedreven werd door het paard dat daartoe rondjes moest lopen. Samen met een buurman sleepten en vervoerden ze ook gekapte bomen met een "nuts".

In die tijd stond een boerin in voor alle werk. Ze ging te voet melken, en met emmers water halen aan de gemeenteputten voor zowel het gezin als voor de dieren. Gekookt werd er voor het gezin en voor de dieren, evenals stond zij in voor het poetsen, het wassen en strijken, bakken, slachten en boteren,... en hielp ze vaak nog mee op het veld. Het was allemaal handwerk. Mathilde heeft zoals iedere boerin vaak vele kilo's boter, kaas en eieren in die tijd naar de markt in Sint-Truiden gebracht. Voor de oorlog gebeurde dit ook met de korven op het dak van de bus of met de tram. Mathilde vertelde me dat ze samen met haar zuster te voet korven kaas naar Sint-Truiden brachten en "dat de wé aan den tout van menne jas afdrupte".

Zij waren ook de uitbaters van een zavelkuil, aan de overkant van hun woonst. Een hele berg werd er met schup en schop afgegraven. Broer Armand Hayen had zijn eigen zavelkuil gelegen tegen de Kerkstraat.

Bij Jules van Elodiekes (Jules Vanaeken) werd zoals in andere winkels ook D.D.T.-poeder tegen de Coloradoevers verkocht; met een fijnmazige dameskous werd het poeder verstrooid over de aardappelen.

Naar Machiels deed broodrondes met paard en kar,... gelijktijdig verkocht hij ook klompen. Rosalie van Runkelen was een naaister, woonde langs Nol de kantonnier die de gebuur was van Henri van de Scheper, die getrouwd was met Liz van Jannes Gielen, de garde.

Froon woonde naast het beekje dat het water van Den Dries richting Sint-Truiden stuurde, waar naast de weide lag van Korebeir waar alle openlucht festiviteiten van Den Dries doorgingen, zoals voetbal, autocross, enz. Kieper Louis van Tru (Hendrickx) van Sportief N.W.K. en S.T.V.V. beleefde toen in het laatste huis aan de splitsing zijn jeugdijaren.

Links onder aan Den Dries begon de zavelkuil, en bijna boven in het eerste huis woonde Flupke Dewinter, een bezetter, met als buurman Jij Radoes, een kleine boer, en Jan Van Herremans.

Vanden borne was een cafébaas met tien kinderen, waarvan zoon Louis boerde en samen met Bonneux in de winter gekapte bomen uitsleepte en naar de zagerij vervoerde.

De pater van Dorus (Fidelis Vrijdaghs) heeft hier zijn jeugd jaren doorgebracht alvorens minderbroeder-missionaris te worden in China en op het eiland Corsica. Zijn familie had later een schoenwinkel en schoenmakerij.

Boomsleuner Rikus Bonneux en zoon Bèrke kropen met ijzeren sporen een lederen riem in de hoge canadabomen en verwijderden er met een vlijmscherp kapmes het overtollige hout. De dochter van Rikus werd in de eerste dagen van de "Grote Oorlog 14-18" weduwe met vier kinderen toen haar man als opgeroepen soldaat sneuvelde.

De boerderij van Korebeir (Englebert Vanaken) was het volgende huis; hij woonde er met o.a. zijn zoon Jean die priester werd, en nadien verongelukte.

De meest bekende van Den Dries was zeker Jefke van de Scheper (Vanbrabant). Met zijn inwonende broer en schoonzus was hij een boer met een "ezelsgespan" en was hij bovendien "haarsnijder". In zijn kappersalon stond een gewone stoel, en met een doek rond onze nek schoor hij met zijn haarmachientje koppen en met zijn scherp scheermes zorgde hij voor gladgeschoren kinnen. Per fiets toerde hij ook rond in het dorp en aangrenzende omgeving om schapen te scheren.

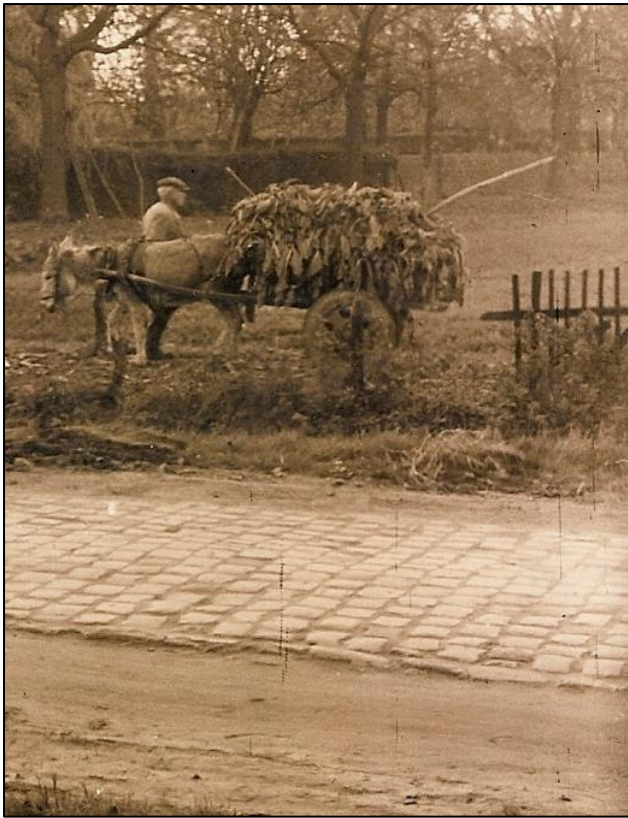
Na de Steeg, nu Berkenstraat, komen we aan de woning van "de hoveniers" (Graulus). Gust boerde er, zijn zus en haar tante hadden er winkel, en vader Jefke hield er het café "bij de Hoveniers". Jefke trouwde met de dochter van de hovenier van het kasteel van Nieuwenhoven, die toen woonde aan de Zevenbunder in een huis bouwtrant Moeder Lambik. Zoon Jean (Jeank) was gemeentesecretaris van 1922-1965, en zoon Mil was onderwijzer (meester Mil). Jeank en Gust waren in hun jonge jaren limonademakers; of dit gebeurde met water uit de gemeenteput of bezaten zij een eigen put, het was alleszins handenwerk en gesleur met emmers.

Vorbij de splitsing woonden Jef Strauven (Boeres) en boer Jef Cuypers, die op 17 augustus 1914 achter de poort van Korebeir een kogel in zijn been kreeg toen Duitse soldaten er verschillende mannen als gijzelaars oppakten.

Op zondag moest ieder kind naar de mis, gevolgd door koeien hoeden ofwel naar de tweede mis. Na de noen was er vervolgens "Catechismus van Volharding en H. Familie"; in het Café Treeske Broes werd de kegelbol opgenomen bij het luiden van de klokken een half uur voor het Lof vertelde me Fons Cuypers (de Witte).

Gedurende de Oorlog 40-45 stonden voeding en tabak op rantsoen. Rokers plantten zelf en illegaal hun tabaksplanten, die ze eerst lieten drogen en vervolgens naar de gebroeders Ilsbroekx (Louis en Frans van Jeank van Nollekes en Fin van Mittekes) brachten. Deze mannen zorgden voor het snijwerk: grof gesneden voor de pijp en fijn om sigaretten te kunnen rollen.

Cel van Dorus woonde in een lemen huis, en Jef Smets en Mathilde van Nora in een stenen huis, en in een oase van rust en groen woonde de familie Wuestenberg. Een grote toegangspoort gaf uit op een binnenkoer met woonhuis en stallingen, alles badend in het rustgevend groen. Bij Marie kwam iedereen "gebedshulp" vragen nodig tegen plagen en kwalen, en Mathilde was elke week in de kerk present met een opvallende hoed en kledij; Staaf zat iedere zondag aan zijn poort om de passanten vriendelijk te groeten. Op werkdagen was hij "bij 't liste Jappelke" in zijn keel terug naar het veld.

Jefke de Scheper, met zijn ezelskar.

Pater Fidelis Vrijdags (1887-1969), samen met EH Franssen, bij zijn vertrek naar China op 8 jan. 1922.

De zavelkuil op de Boterberg. Aan het paard: Bèr Cuypers. Met de schoep: Felix Bonneux. Kind met schoep: Alfons Bonneux, 1922. Moeder en kind: Mathilde Hayen en Julia Bonneux, Man met pijp in de mond en schoep: Fons Cuypers 1902, de Witte Cuypers. Voor hem zijn zuster Julia Cuypers, en ernaast Marie Bonneux.

De kapel op Den Dries, toegewijd aan de Heilige Donatus, aangeropen tegen het onweer en andere tempeesten.

De Waterput aan de Kerkstraat onder aan Den Dries, in dienst tot circa 1950.

Limonadefles van de gebroeders Jeank en Gust Graulus.

De jeugd van Den Dries bij de eremis van Jean van Korebeir (Vanaken), april 1944.

De familie van de Minderbroeder Melchior Hendrickx woonde in een klein huis; pater Melchior was vele jaren de predikant wanneer het feest van Sint-Antonius op 17 januari "met klein kermis" werd gevierd.

Fons Haven had niet alleen een café; hij had ook een grote fietsronde in de omliggend dorpen waar hij huis-aan-huis stoffen verkocht voor het maken van jassen, broeken en rokken. Een ander klein huis het voorlaatste vlak tegen de straat was de woning van Tinneke van de stikker, en het laatste van Henri Vanstraelen (Broes), waar zoon Emanuel zijn levenlang boerde maar ook de grote steunpilaar was van de fanfare "De Eendracht" en dit zowel als muzikant, bestuurslid, reserve-dirigent evenals voorzitter en peter van de vlag.

Vorbij de kapel gaan we nu naar de kant van de Zevenbunder waar het nu verdwenen prachtige huis van de hovenier lag, later bewoond door de familie Vanbrabant (Naarke Wigges). Winkelen kon men bij Charel van Kozze (Langenaeken).

Bij Jannemolders Plevoets was de zoete inval; er was boerderij en nonk Constant was o.a. gemeenteraadslid, evenals voorzitter van de B.J.B., kerkzanger en stond aan de wieg van het zangkoor, en drager en slager op de dikke trom van de fanfare. Hij was de vriendelijkheid zelve en steeds bereid waar nodig te helpen. Zijn zusters waren gekende naaisters, die zelfs de eerste uniformen maakten van de muzikanten van de fanfare. Op 1 augustus 1944 's nachts liet Jefke Nijns er bij een Duitse inval het leven.

Lisa van Calixte (Diepenrijck-Surinix) had een druk bezocht café met kegelbaan (later café Roosen). Er naast woonde Martinus Vanacken met het grootste gezin van Den Dries, en iets verder lag de "zannerij" van Jefke Weustenberg, die later verhuisde naar Kortembos-Alken.

Den Lichtbak.

Oudere inwoners vertelden me ooit dat wanneer men vroeger op één nacht een huis kon bouwen men het recht had erin te blijven wonen. Hier lag ooit een éénkamerhuis op gemeentegrond aan de verharde weg. Het werd bewoond door de zonderling Zander Mathijs die zijn "uitloting van legerdienst verkocht had" Zander ergerde zich enorm wanneer de jeugd van Den Dries hem nariep: "Zander Mathijs zijn billen waren grijs, en 't holleke van zijn gat was wit en zwart". Hij verhuisde naar een woonwagen in de Heerstraat, die later in vlammen opging.

Jeank van Nollekes (Ilsbroekx) had een diepe waterput, en Polleke Bonné was voorman in de sociale beweging; hij verkocht in het dorp lotjes van de Oudstrijderstombola. Gelukkig was hij er als de kippen bij toen onvoorzichtigen strooizout stapelden onder de mooie beukenboom aan de kapelmonument van de oudstrijders in het dorpscentrum.

Fonske Peyffers zijn pijpje was altijd warm; hij was schrijnwerker op het kasteel. Rikus en Naar van Djiel waren jonkmannen; Rikus zagen zagen we regelmatig paardenvijgen als meststof vergaren op de dorpswegen.

In de hoek woonden dierenhandelaars (de familie Celis) die met huifkar en huifwagen dieren vervoerden; op dinsdag met de kalveren naar de markt van Hasselt, en op zaterdag met varkens naar de markt in Sint-Truiden. Ook een familie Lassaut beoefende het beroep uit van handelaar, met zoon Fil van Nora die schoolmeester was in Wijer.

Verder lagen vijf lemen huizen met zeven gezinnen, o.a. het huis van mijn nonkels Bèr en Jeank geboer (Thomas) een huis met drie voordeuren: 1 Geboer, 2 Oud huis, en 3 Lowieske Peyffer of ook gezegd "t krielke". Het oud huis was een rommel- en kolenkot met een "beddekoets", ook slaappleats genoemd. Beneden was dat van Geboer, en de zolder was van Peyffers. Het laatste huis van de buitenweg was dat van Louis van Kozze Langenaeken en Anna van de Hoveniers (Graulus) die de ouders waren van Juffrouw Maria Graulus, later schoolhoofd van de meisjesschool in Nieuwerkerken.

Binnenring.

Voor 1950 stonden er op de binnenring vijf huizen en een kapel waar o.a. drie kinderen van Jef Cuypers bouwden: Fons de witte, Bèr en Marie. Marie trouwde met Door Plevoets (Jannemolders); zij hadden jarenlang winkel en een molen. Fons trouwde met Anna van de Kantonnier, en verhuisden naar de Diestersteenweg.

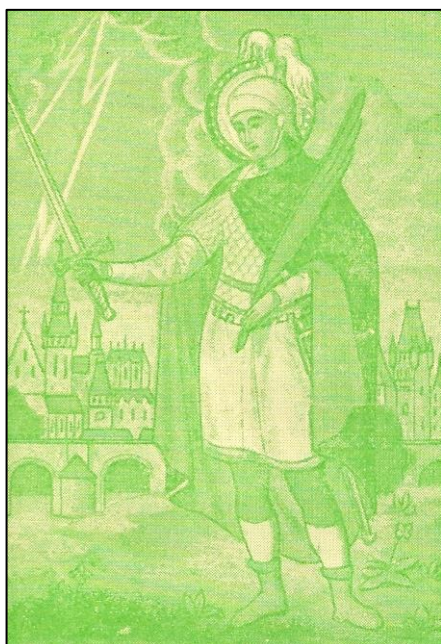
Aan Den Hoek bouwden Louis van Nollekes (Ilsbroekx) en Louis Vanmuyzen. "Schreumen" was de geliefde sport van Den Hoek. Met een geldstuk of een rondel moest men trachten een viertal meter ver juist op een getrokken lijn te gooien.

Die goede oude tijd toch,... met moeders die op straat water gingen halen, die korven en manden met boter kaas en eieren, fruit en groenten naar de markt brachten, en die ondanks hun grote gezinnen toch hielpen zij samen met hun kinderen met het uitdunnen van de bieten en met den oogst, en met aardappelen rapen nadat ze maanden voordien in ieder plantgat wat kiekenmest rond de plantaardappel hadden gelegd.

En die vaders,... die op het kasteel, in het klooster of op een boerderij lange dagen moesten werken, of de "campagnaards" die wekenlang in het Walenland de bieten- en graanoogsten deden, of zij die werkten in de Luikse staalfabrieken en steenkoolmijnen waar ze hun gezondheid verloren door het vele stof dat ze dagelijks te slikken kregen.

WAS DAT DIE GOEDE OUDE TIJD ?

Jean Thomas

H. Donatus, martelaar, bid voor ons, opdat wij van donder, hagel, vuur en tempeesten mogen bevrijd wezen.

GEBED

O God, die de roem van uw priesters zijt, wij bidden U, geef dat wij de hulp ondervinden van de heilige Donatus, uw Martelaar en Bisschop, van wie wij de feestdag vieren. Door Kristus onze Heer. Amen.

8 augustus,
Kapel Dries, Nieuwerkerken.

Bidprentje, verspreid op 8 augustus, bij de viering van de H. Donatus in de kapel op Den Dries.

NOG EVEN NAGENIETEN...

Het orgelconcert op zondag 21 april 2013 te Wijer was een waar succes. Luc Ponet (organist van de basiliek, Tongeren) bespeelde het historisch Van Peteghemorgel (1765), en musiceerde met Manu Mellaerts (1ste trompettist van het Orkest van De Munt, Brussel) en de jonge sopraan Herlinde Van den Bossche (bouwt een internationale carrière uit).

Het publiek werd vergast op een muzikaal festijn, gaande van Herkel, over Händel, Albinoni, Purcell, Scarlatti tot Ponet.

De spontane reactie op de receptie was dan ook: "Tot volgend jaar !".

Ook de brochure "Het historisch Van Peteghemorgel te Wijer" (16 blz., A4, 11 foto's) werd gesmaakt; nog te koop bij Eddy Cox, Berkenlaan 22, 3850 Nieuwerkerken.

De 2 gelegenheidspostzegels (orgel, en kerk van Wijer), uitgegeven n.a.v. dit concert en brochure, waren snel uitverkocht.

Organisator Heemkunde-Nieuwerkerken, samen met de muzikanten.

v.l.n.r. Robert Vandevort, Denis Heusdens, voorzitter Eddy Cox, Etienne Vanoirbeek, trompettist Manu Mellaerts, Ludo Raskin, sopraan Herlinde Van den Bossche, Luc Schepens, organist Luc Ponet, Jean Thomas, en Valère Grauwels.

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
9de Jaargang – September - Oktober 2013

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

OPROEP AAN DE BEVOLKING OM MEDEWERKING

In 2014 herdenkt gans het land dat 100 jaar geleden de Eerste Wereldoorlog 1914-1918 uitbrak. Heemkunde-Nieuwerkerken speelt hierop in, en werkt aan een boek waarin de oorlogsgebeurtenissen in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer in deze moeilijke tijd worden beschreven.

Er wordt een oproep gedaan aan iedereen die kan helpen om deze voor de ouderen zo boeiende en voor de jeugd totaal onbekende periode te reconstrueren.

Daarom vragen we u eens te zoeken in uw oude familiepapieren, want volgende zaken zijn belangrijk:

- documenten, brieven en foto's van soldaten die toen hebben gevochten,
- ook affiches en papieren omtrent opeisingen door de Duitsers van o.a. paarden, landbouwproducten, koper en andere metalen, rantsoeneringsbonnen,...
- bestaan er op zolder of in de huiskamer nog voorwerpen die aan deze oorlog herinneren ? (bewerkte obussen, tekeningen en snijwerk,...)
- ook uw familieverhalen zijn interessant, hoe verliep het dagelijkse dorpsleven (werkomstandigheden), en werd er nog gefeest ? (processies, kermis, priesterwijding, sport en ontspanning, scholen en zondagonderwijs,...)

Al deze inlichtingen worden verwerkt tot een boek over "de Grote Oorlog in Groot-Nieuwerkerken", en zijn ook bruikbaar voor een tentoonstelling in De Brug in het najaar 2014.

Wij vragen niemand iets af te staan; alle documenten en foto's worden alleen gekopieerd.

MOGEN WIJ REKENEN OP UW MEDEWERKING ?

Neem hiertoe contact op met volgende bestuursleden van Heemkunde uit uw buurt; wij komen dan naar u luisteren:

Carlens Josiane ☎011-685154, Cox Eddy ☎011-681495, Cuypers Carmen ☎011-687077,
Grauwels Valère ☎011-680307, Heusdens Denis ☎0494-717091, Joris Edmond ☎011-685973,
Nijssen Rombout ☎011-582506, Raskin Ludo ☎011-311076, Schepens Luc ☎0477-528181,
Schiffeleers André ☎011-671126, Thomas Jean ☎011-683247, Vandervoort Robert ☎011-593849,
Vanoirbeek Etienne ☎011-686125, Vanrusselt Ludo ☎011-689048, Vanstraelen Omer ☎011-689038

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS IN WIJER – Deel 14

In deze aflevering beginnen wij met de bespreking van de bewoning, op basis van de Atlas van de Buurtwegen uit 1842, aan de linkerkant van de Opperstraat vanaf de aansluiting met de Schansstraat.

De percelen 44 t.e.m. 47 behoorden toe aan Pierre Ileaens de oude (° Herk-de-Stad circa 1765) en Maria Elisabeth Jamaer (Wijer °1772-1844). Hij was een dagloner. Nu staat er op perceel 46 het huis van wijlen Jef Loomans.

Na Pierre Ileaens vinden wij in de bevolkingsregisters Maximinus Loomans (°1855 Herk-de-Stad) die gehuwd was met Maria Emelia Hendrix (Wijer °1858). Hun eerste kind werd dood geboren, en het tweede kind Jef Loomans (Wijer 1902-2000) huwde met Maria Slingers (1905-1974).

Jef Loomans was een gekende en gerespecteerde figuur in Wijer. Vooreerst was hij een innemend man en rijzig van gestalte, en was hij vele jaren 1ste schepen in het gemeentebestuur. Van beroep was hij landbouwer en klein-fruitteler; hij verkocht ook sproeistoffen "avant la lettre", d.w.z. dat de mensen met een glazen bier- of limonadefles bij hem een liter "hormonen" gingen kopen om het graan te bespuiten tegen bijvoorbeeld distels en ander onkruid. Jef had een ton staan van 100 of 200 liter waaruit hij dan een liter overpompte in die fles. Ook D.D.T. om vliegen en andere insecten te bestrijden hoorde bij zijn aanbod. Dat was naar onze huidige leefwereld toe toch een gevaarlijke bedoening; dergelijke praktijken zijn nu afgeschaft, verboden en vervangen door een gereguleerde veilige handel. Jef Loomans bleef kinderloos; André Slingers, de zoon van Jef zijn schoonbroer heeft later het huis bewoond.

Bij dit huis en de percelen (weide, boomgaard) kom ik nog even terug naar de echtgenote van Pierre Ileaens. Zij was de zuster van Nicolaas Jamaer, schoolmeester en gemeentesecretaris van Wijer. Nicolaas was ook twee maal burgemeester van Wijer, n.l. van 1830 tot 1836 en van 1848 tot 1855. Volgens de getuigenis van schoenmaker Urbain Clerx zou Nicolaas tijdens die tweede ambtstermijn een woning, soms "de kluis" genoemd, hebben laten bouwen aan de overkant van de straat; hierop komen wij verderop terug.

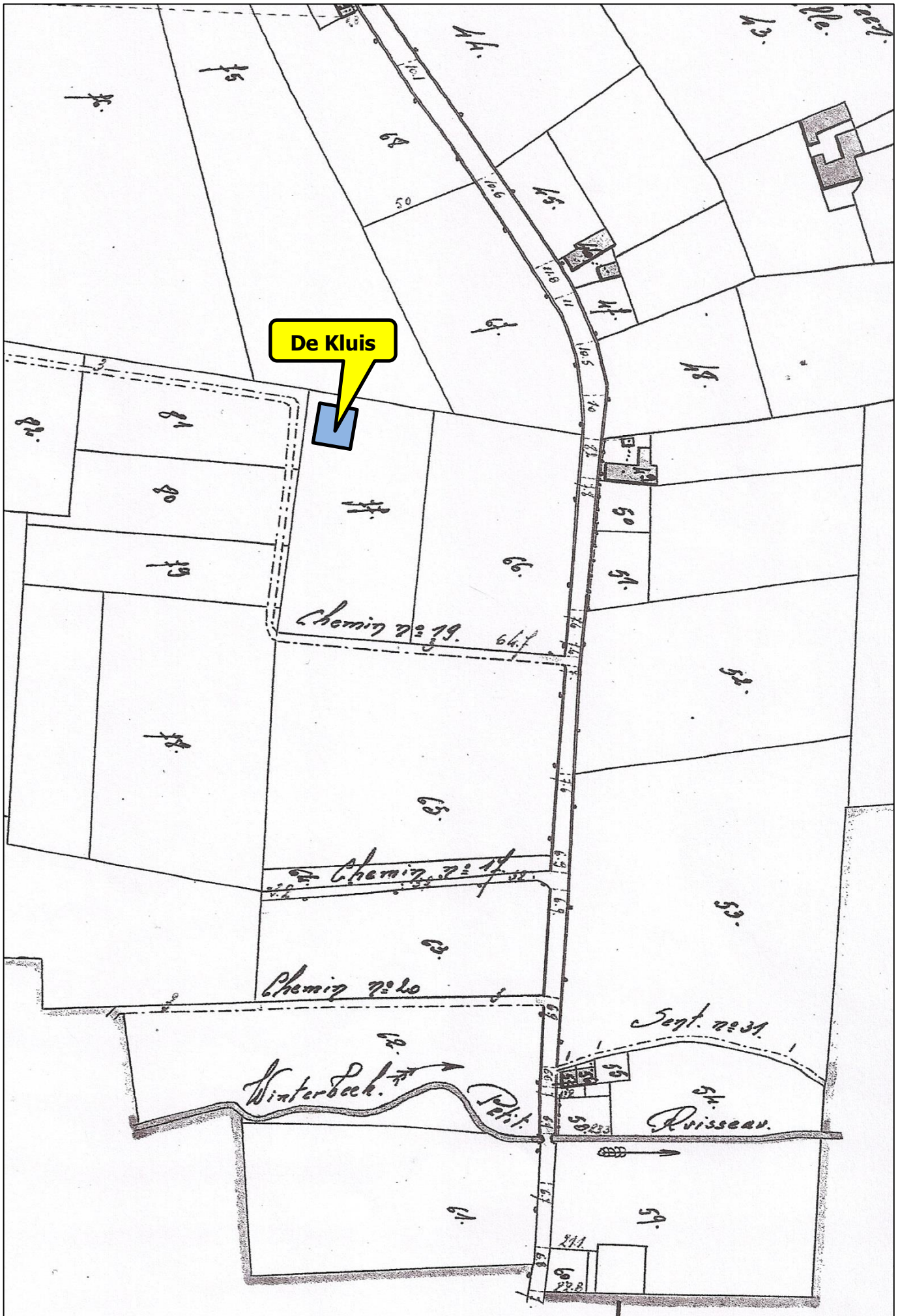
Hierna volgt een mini-stamboom van die familie Jamaer, afkomstig van het dorp Sint-Huibrechts-Hern (Hoeselt) waar nog steeds "de kluis" van meerdere kluzenaars te bezoeken is. Ik merk tevens op dat Baron de Heusch, de bewoner van De Schans in Wijer, ook in de streek van Hoeselt het kasteel van Vliermaal in eigendom bezat.

Thomas Jamaer (°1742 Sint-Huibrechts-Hern, +1809 Wijer), landbouwer gehuwd met Anna Maria Wauters (+1804 Wijer). Zij hadden twee kinderen:

Maria Elisabeth, (Wijer °1772 +1844), was in 1809 gehuwd met Pierre Ileaens. Zij hadden drie kinderen, waarvan twee gehuwd en een overleden.

Nicolaas (Wijer °7-10-1778 + 1862), schoolmeester en gemeentesecretaris, gehuwd in 1809 met Johanna Maria Dams, dochter van Cornelis Dams en Anna Maria Dirix. In 1828 huwde hij met Maria Dams, dochter van Johannes Dams en Maria Elisabeth Vanderstraeten. Nicolaas was ook twee maal burgemeester van Wijer, van 1830 tot 1836 en van 1848 tot 1855.

Bij nader inzien is het mogelijk dat Thomas Jamaer reeds voor 1809 eigenaar was van de woning van Pierre Ileaens-Maria Elisabeth Jamaer door het feit dat hij er introuwde, en alzo later eigenaar werd.

Huis Arthur Jamaer (Perceel 77)

Het verdwenen huis van Bona Slingers (Perceel 49)

Huis Lambert Vandekerkhof (Perceel 60)

Huis Jef Loomans (Perceel 46)

Perceel 48 (werd) is eigendom van Arnold Bartholomevis (zie het Pannengoed).

De nrs. 49-52 zijn in 1842 eigendom van Nicolaas Jamaer (boer op Terheyde). Dit is het latere huis van Dominicus (Min) Slingers (1878-1952) en Rosalie Philtjens (1874-1964) en later van hun zoon Bonaventure (Bona) (1908-1989).

Min Slingers was de zoon van Hermanus Slingers en A.M. Philomena Jamaer, de dochter van Nicolaas Jamaer en Maria Elisabeth Maris. Het woonhuis werd na de dood van Bona in 1989 afgebroken; alleen de waterput staat er nog als een herinnering.

Deze Nikolaas Jamaer (Wijer 1809-1887) was de zoon van Nicolaas Jammaer (met twee M's in het geschreven register) en Anna Vroonen. De herkomst van deze ouders wordt nergens vermeld. Nikolaas Jamaer huwde op 2-8-1830 in Wijer met Anna Elisabeth Maris (°1809,+Wijer 1886). Zij was de dochter van de pachter van Terheyde.

Het is wel duidelijk dat dit een andere familie Jamaer betreft dan de eerst vernoemde.

Ook van deze familie voegen wij een stamboom toe wegens de aanwezigheid van verschillende bekende Jamaers te Wijer in latere jaren.

Jamaer, Nicolas, arbeider, zoon van **Jammaer, Nicolaas** en **Vroonen, Anna**. Geboren op 28-03-1809 te Wijer, overleden op 03-10-1887 te Wijer op 78-jarige leeftijd.

Gehuwd op 21-jarige leeftijd op 02-08-1830 te Wijer met **Maris, Anna Elisabeth**, 21 jaar oud, dochter van **Maris, Willem** en **Damps, Maria Catharina**. Geboren op 02-06-1809 te Herk-de-Stad, overleden op 28-05-1886 te Wijer op 76-jarige leeftijd.

Uit dit huwelijk:

1. **Jamaer, Anna Catharina**. Geboren op 19-10-1830 te Wijer, overleden op 24-06-1899 te Wijer op 68-jarige leeftijd.
2. **Jamaer, Wilhelmus Nicolaus**. Geboren op 21-01-1834 te Wijer, overleden op 25-07-1837 te Wijer op 3-jarige leeftijd.
3. **Jamaer, Engelbertus**, geboren op 08-05-1837 te Wijer.
4. **Jamaer, Anna Maria Philomena**. Geboren op 10-07-1840 te Wijer, overleden op 26-12-1879 te Wijer op 39-jarige leeftijd.
Gehuwd op 36-jarige leeftijd op 09-02-1877 te Wijer met **Slinger, Hermanus Petrus**, 38 jaar oud.
5. **Jamaer, Joannes Eustachius**. Geboren op 20-02-1844 te Wijer.
6. **Jamaer, Arnoldus Alphonsus**, geboren op 23-07-1847 te Wijer.
7. **Jamaer, Wilhelmus Nicolaes**, geboren op 14-05-1851 te Wijer.

Nrs 53 is weer een perceel land van de weduwe de Heusch (Vliermaal).

Perceel 54 (land), 55 (tuin) en 56 (huis), en 58 (tuin) en 57 (huis) waren eigendom van de weduwe Jean Vanbergen (dagloner). Na de weduwe Vanbergen woonde Maximinus Vanbergen in een van deze twee huizen. De zus van Maximinus trouwde met Joannes Jozef Clerx; zij waren de ouders van schoenmaker Urbain Clerx en zijn broers en zussen. Nog later woonde er de familie Tournelle.

Naast dit huis loopt de "Terheidebeek". Perceel 59 en 60 (land en boomgaard) waren eigendom van de landbouwer Arnold Vanbergen. Later

Huis Tournelle (Percelen 54-58)

(begin 1900?) heeft de familie Lambert Vandekerkhof-Hermans hierop gebouwd; deze woning staat er nog.

De "trage weg nr. 31" (Nieuwerkerkenpad) liep vanaf Tournelle langs de beek naar het nu nog bestaande "Schanskapelleke" in de Schansstraat. Deze trage weg is nu verdwenen; hij werd tot in de jaren '50-'60 van vorige eeuw nog druk gebruikt door voetgangers.

Nu gaan wij terug naar het begin van de Opperstraat, naar de gronden en huizen aan de rechterkant van de weg.

In de vorige aflevering hebben wij de nrs. 69 en 70 vermeld als eigendom van Pieter Peeters (nu het huis van Louis Knaepen). Perceel 67 was eigendom van de weduwe de Heusch, en vervolgens perceel 68 weer eigendom van Pieter Peeters. De nrs. 66 (weide) en 77 (land) behoorden toe aan Nicolaas Jamaer.

Nu zien wij er een huis staan dat er in 1842 nog niet stond. Dit zou mogelijk het huis "de kluis" zijn waarover reeds hoger vermeld werd gesproken. Dit huis werd volgens een getuige gebouwd onder het burgemeesterschap van Nicolaas Jamaer (periode 1848-1855). Het zal wel enkele malen verbouwd en aangepast zijn. Tot 1989 woonde er Arthuur Jamaer (1924-1989), samen met zijn moeder Maria Jamaer (1898-1980). Zij was de dochter van Alfons Jamaer (1870-1953) en Marentiane (Marence) Antheunis. Alfons was de kleinzoon van Nicolaas Jamaer en Anna Elisabeth Maris, en de zoon van Engelbertus Jamaer en Anna Elisabeth Creten.

Maria Jamaer had meerdere zussen en broers, waaronder de "geestelijke" broer Jef die geboren werd op 6 maart 1908. Hij nam een belangrijke beslissing in zijn leven door op 27 januari 1934 (laat Driekoningenfeest?) als "broeder Melchior" in te treden bij de Minderbroeders-Franciscanen te Sint-Truiden. Voordien was hij knecht op de boerderijen; over hem doen bij oudere inwoners in dit verband nu nog veel grappige verhalen de ronde die vooral zijn opgeruimd karakter en inzet moeten illustreren.

Jamaer, Engelbertus, landbouwer, zoon van [Jamaer, Nicolas](#) en [Maris, Anna Elisabeth](#).

Geboren op 08-05-1837 te Wijer, overleden op 25-12-1891 te Wijer op 54-jarige leeftijd.

Gehuwd op 31-jarige leeftijd op 30-04-1869 te Wijer met **Creten, Anna Elisabeth**, 26 jaar oud, dochter van [Creten, Guillaume](#) en [Ileaens, Aldegondis](#). Geboren op 03-03-1843 te Wijer, overleden op 25-02-1888 te Wijer op 44-jarige leeftijd.

Uit dit huwelijk:

1. **Jamaer, Alphonsius**, geboren op 13-05-1870 te Wijer.
2. **Jamaer, Wilhelmus Ludovicus**. Geboren op 18-08-1871 te Wijer, overleden op 27-02-1895 te Wijer op 23-jarige leeftijd.
3. **Jamaer, Maria Regina**. Geboren op 08-03-1873 te Wijer.
4. **Jamaer, Maria Ludovica**. Geboren op 26-01-1875 te Wijer.
5. **Jamaer, Franciscus Josephus**. Geboren op 23-04-1877 te Wijer.
6. **Jamaer, Maria Constancia**. Geboren op 05-02-1880 te Wijer.
7. **Jamaer, Maria Theresia**. Geboren op 05-02-1880 te Wijer.
8. **Jamaer, Maria Leonia**. Geboren op 16-10-1882 te Wijer, overleden op 27-09-1886 te Wijer op 3-jarige leeftijd.

Een andere broer van Engelbertus Jamaer was Wilhelmus Nicolaas Jamaer, die gehuwd was met Maria Constantia Mekers. Deze was op zijn beurt burgemeester van Wijer van 1895 tot 1904. Hij

woonde in het huis tegenover de kerk, en had er een winkel evenals een graan- en meststoffenhandel.

Zijn zoon Jozef Jamaer (1887-1962), gehuwd met Maria Demeer (+1959), heeft de zaak verder gezet. Hij was tevens zaakvoerder van de Belgische Boerenbond, en zou op zijn beurt burgemeester van Wijer zijn van 1921 tot 1932, waarna het lange burgemeesterschap (38 jaar) zou volgen van burgemeester Gustaaf Vanstraelen tot aan de fusie van Wijer in 1971 met de buurgemeente Kozen. Een andere zoon van Wilhelmus Nicolaas Jamaer was Leopold, die schoolmeester was in Schakkebroek en Alken.

Jamaer, Wilhelmus Nicolaes, landbouwer, zoon van [Jamaer, Nicolas](#) en [Maris, Anna Elisabeth](#). Geboren op 14-05-1851 te Wijer.

Gehuwd op 30-jarige leeftijd op 11-02-1882 te Wijer met **Mekers, Maria Constantia**, 27 jaar oud, dochter van [Mekers, Gerard](#) en [Vanbergen, Anna Catharina](#). Geboren op 07-11-1854 te Wijer.

Uit dit huwelijk:

1. **Jamaer, Maria Blondina**. Geboren op 26-11-1882 te Wijer.
2. **Jamaer, Anna Maria Elisabeth**. Geboren op 26-07-1884 te Wijer.
3. **Jamaer, Maria Regina Elviera**. Geboren op 02-08-1886 te Wijer, overleden op 25-09-1886 te Wijer, 54 dagen oud.
4. **Jamaer, Wilhelmus Josef**. Geboren op 01-10-1887 te Wijer.
5. **Jamaer, Joannes Alfons**. Geboren op 19-01-1890 te Wijer, overleden op 11-02-1891 te Wijer op 1-jarige leeftijd.
6. **Jamaer, Josef Leopold**. Geboren op 17-02-1892 te Wijer.
7. **Jamaer, Maria Rosa Gerardina**. Geboren op 09-11-1895 te Wijer, overleden op 29-11-1895 te Wijer, 20 dagen oud.

Trage weg nr. 19 (weg van Terveld naar Klein Heerveld, ook Veldsteeg genaamd).

Perceel 64 (weg) en 65 (land) waren eigendom van "den Arme", het toenmalig OCMW van Wijer.

Perceel 63 (land) was eigendom van de weduwe de Heusch.

De weg nr. 20 heet "Nieuwe weideweg". Hij vertrekt kort aan de Terheidebeek langs het huis van wijlen Jef Slingers (Jef van Janneke) en loopt richting Terheide.

Perceel 62 (weide) was eigendom van de kinderen van Jean Senden.

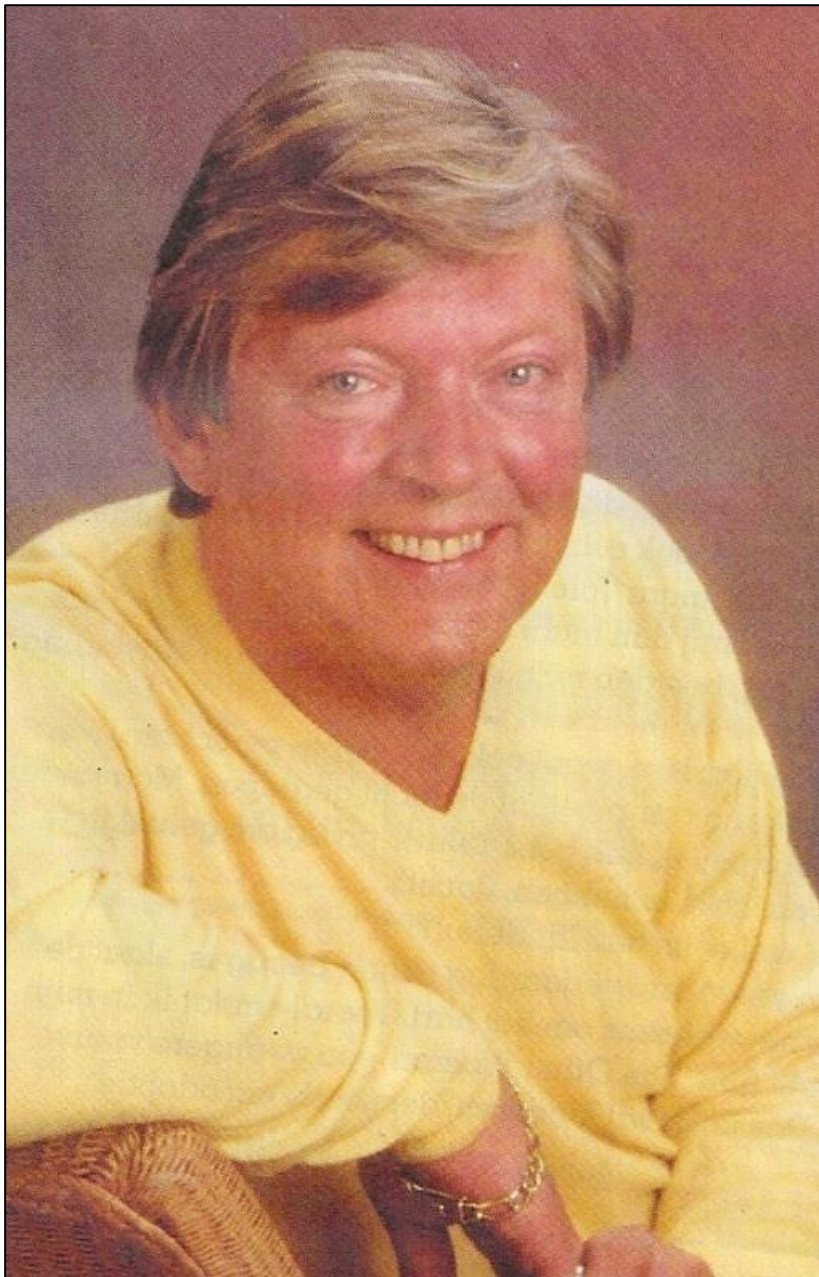
Het perceel 61 (weide) was eigendom van Renier Vantilt-Senden. Iets verderop schuin tegenover nr. 60 huis Vandekerkhof, niet aangegeven op deze kaart, stond een nu verdwenen oud lemen huis waarin de familie Vannijlen woonde.

Met onze beschrijving van oude gebouwen en inwoners aan gekomen op de berg in de scherpe kromming van de Opperstraat liggen links en rechts (nog niet te zien op deze kaart) de vroegere boerderijen Vanvinckenroye en Bartholomevis tegenover elkaar. Aansluitend op deze kaart bespreken wij deze en andere huizen in een volgende aflevering als begin van het tweede deel van de Opperstraat aansluitend met de Grotestraat.

HOMMAGE AAN JOE HARRIS (25 december 1943 – 1 juni 2003).

Ter inleiding.

Het is reeds tien jaar geleden dat Joe Harris, een van de belangrijke Vlaamse zangers van "het levenslied", overleed. Hij stond in de jaren 1970-80 met regelmaat in meerdere Top 10's van succesvolle liedjes, hetgeen zijn muzikale kwaliteit en brede zelfs internationale populariteit nu nog illustreert. "Drink rode wijn" (1975) behoort nog steeds tot het favoriete Nederlandstalig zangrepertorium.

Als "aangespoelde Limburger" vestigde deze West-Vlaming zich in 1961 in Sint-Truiden; zijn meest creatieve periode (1972-1981) woonde hij echter in de Kerkstraat in Nieuwerkerken. Uit die tijd dateert bovendien ook zijn actieve muzikale samenwerking met het parochiale Sint-Ceciliakoor, hetgeen er nog lang niet vergeten is.

Vandaar dat Heemkunde-Nieuwerkerken zijn persoonlijkheid en erfgoed wil eren, en zijn grote verdienste in het lokale culturele leven van toen opnieuw in de belangstelling wil brengen om alzo het voor wegdeemstering en vergetelheid wil behoeden.

Mede-bestuurslid Robert Vandevoort heeft hiertoe een bondige en overzichtelijke bio-bibliografie van zijn leven en werk samengesteld. Het is ook een verdiende hommage aan een uitzonderlijke culturele persoonlijkheid binnen onze gemeenschap, die niet

zomaar uit het collectief geheugen mag verdwijnen.

Joe Harris werd in Brugge geboren als Georges Lisabeth. Hij was het jongste kind. Zijn ouders dreven een kruidenierswinkel en een café. Hij speelde op jonge leeftijd in de Koninklijke Speelschaar Sint-Franciscus-Xaverius te Brugge (een muziekvereniging in Brugge – in 1950 ontstaan in het Sint Franciscus-Xaveriusinstituut). Op zijn twaalfde nam hij zijn eerste 78-toerenplaat op onder de naam Joske Harris. De plaat droeg als titel "M'n moeke is een engel". Hij deed in zijn streek mee aan verschillende zangwedstrijden, waarvan hij er verschillende won. Hij was klassiek geschoold en zong als kind "La donna e mobile".

In 1960 richtte hij zijn eerste orkest op: "Joske Harris and His Music Makers".

In 1961, hij was toen 17, bracht de muziek hem naar Limburg. Daar vond Joe aansluiting bij een orkest als lead zanger. De verplaatsingen van Brugge naar Limburg waren in die tijd erg zwaar. Joe kon zijn ouders overtuigen om hun kruidenierszaak in Brugge te verkopen. Hij zocht voor hen een nieuwe winkel in Sint-Truiden: een kippenwinkel. Zijn ouders waren toen al eind in de vijftig. Door de transfer van Brugge naar Limburg bestempelde Joe zich vaak als 'aangespoelde Limburger'.

In 1965 nam Joske Harris deel aan het Vlaams Schlagerfestival waarbij hij 16e werd. Hij nam deel met "Ik treur om jou" en "Ik zoek een meisje" (wat de jury verkoos als finalelied).

Tijdens zijn legerdienst stierf Joe's vader. Joe moest noodgedwongen de zaak overnemen, maar de combinatie met zingen was niet lang houdbaar. Joe koos voor de showbizz.

In 1968 werd 'Joske' Harris 'Joe Harris'. Hij stichtte met een aantal anderen de band "The Pink Umbrellas". Hits als "Hope of a miracle" en "Does Daisy" brachten de nodige naambekendheid. Een ander Engelstalig nummer is "Home isn't home anymore" uit 1969.

In 1969 nam hij als lid van de Belgische ploeg (samen met Rita Deneve en The Wallace Collection) deel aan "Singing Europe 69" te Scheveningen in Nederland. Zo mocht hij ook in '69 België vertegenwoordigen op verschillende festivals. In Polen won hij zelfs de persprijs.

Tijdens de Gouden Sirene te Middelkerke kreeg hij in 1970 de nationale prijs van vertolking.

Begin jaren '70 veranderde Joe van producer én ruilde hij het Engels voor het Nederlands. De eerste grote hit van Joe Harris in 1971 was "Eerst zien en dan geloven" (1 week nummer 1 in de BRT Vlaamse Top 10), ook bekend in de Engelse versie van de Britse formatie Middle of the Road's "Chirpy, chirpy, cheep, cheep". Joe Harris weigert te spreken over een cover. 'Néén dat nummer is niet overgenomen van Middle of the Road. Wij hebben het nummer toevallig uit Italië gekregen en hun versie "Chirpy, chirpy, cheep, cheep" kwam toevallig gelijktijdig op de markt. We hebben broederlijk naast elkaar gestaan in de Top 30. Zij op één, ik op drie, zei Joe Harris. In Duitsland haalde hij de "Spitzenreiter", tussen alle groten.

Joe Harris nam ook deel aan de liedjeswedstrijd Canzonissima. In 1971 zong hij "Alles wordt Oranje". Dat jaar kreeg hij concurrentie van Micha Marah, Johnny White, Nicole & Hugo en de betreurde Ann Christy.

Enkele maanden na zijn doorbraak nam hij voor België met Micha Marah en Mireille May deel aan de Europabeker voor zangvoordracht te Knokke. Hij behoorde bij de vijf die de hoogste individuele quotering behaalden en bracht het hierdoor tot lid van de Europese ploeg, die in de superfinale won van de Amerikaanse ploeg.

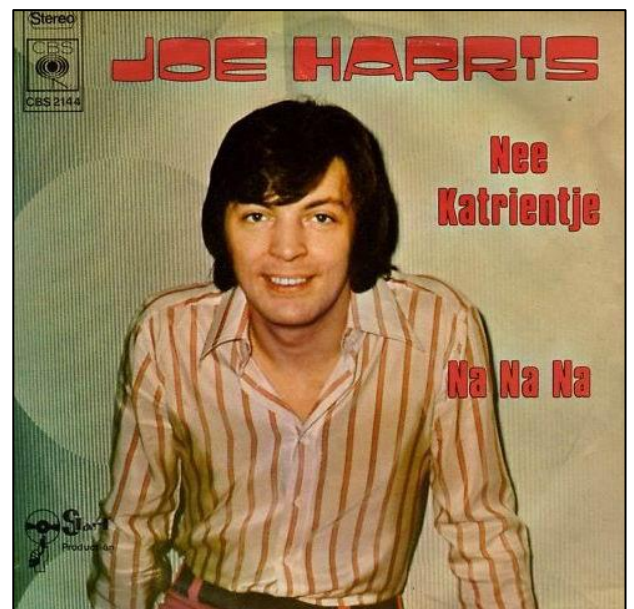
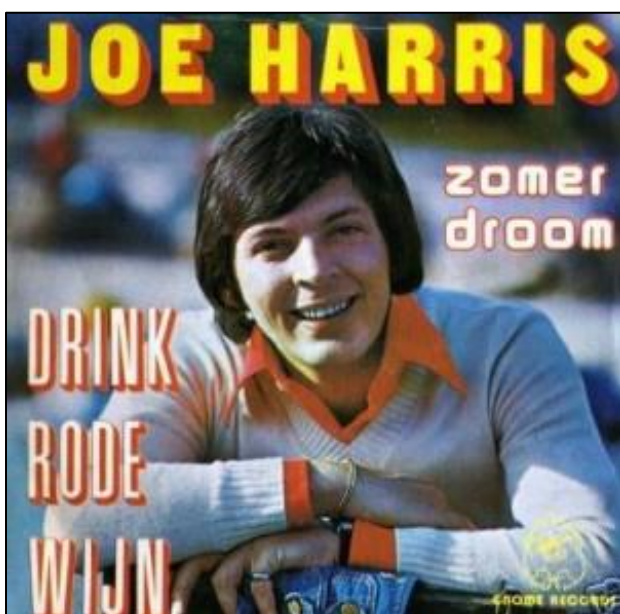
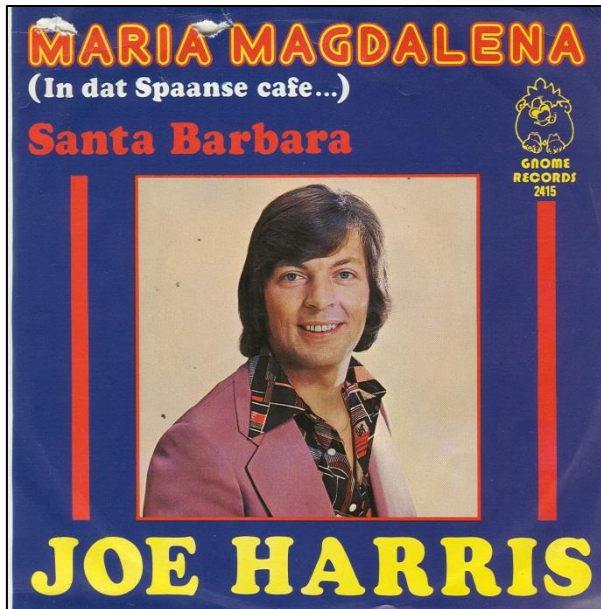
Zijn grootste succes scoorde hij in 1975 met "Drink Rode wijn", een cover van het Udo Jürgens-nummer "Griechischer Wein" (7 weken nummer 1 in de BRT Vlaamse Top 10, een 9e plaats in de BRT Top 30 en nummer 29 als hoogste positie in de Nederlandse Top 40). De productie van dit nummer, dat ook in Nederland een hit werd, was in handen van de Nederlander Johnny Hoes. Van dat nummer werden in drie maanden tijd 125.000 singles verkocht. Het bracht hem een gouden plaat op. In dat jaar deed Joe ook opnames voor de film "Diana in Cannes".

In 1975 nam Joe Harris deel aan Eurosong. Ann Christy mocht dat jaar met het nummer "Gelukkig zijn" mee naar Stockholm. Hij bracht nummers als: "De wereld heeft een nieuw refrein", "Sla je

Joe Harris & The Pink
Umbrellas

Afbeeldingen van een
aantal platenhoezen.

handen in elkaar”, “Hou je van mij”, “Zo was er niemand”, “De wereld” en “Het is zo goed weer thuis te zijn”.

Op paasdag, 30 april 1975, vierde Joe Harris zijn twintigjarig jubileum in de Fruitveiling te Sint-Truiden met een recital (Een recital is een uitvoering van een muziekprogramma bestaande uit solostukken, over het algemeen door één solist uitgevoerd). Met dat recital wilde hij bewijzen dat hij nog wat anders kon dan gewoon hits zingen. Joe Harris verklaarde daaromtrent in een krant dat “wie in Vlaanderen zingt met handen en voeten gebonden ligt aan de producer van een platenfirma en die laat alleen maar uitbrengen wat voor hem klinkende munt in het laatje brengt”.

Op 14 december 1980 vierde Joe Harris zijn 25-jarige carrière met een galaconcert in het Cultureel Centrum van Hasselt.

Tussen 1975 en 1980 scoorde hij ook nog met andere nummer 1-hits in de Top 10 der Nederlanden: “Schwabadaba ding ding” (4 weken nummer 1), “Al duimend de wereld rond” (2 weken op 1) en “Zilverdropjes” (1 week aan de top).

In de BRT Vlaamse Top 10 scoorde hij nummer 1-hits met: “Schwabadaba ding ding” (4 weken nummer 1), “Zilverdropjes” (2 weken), “Nee Katrientje” (4 weken), “k Zing een lied, Violetta”, “Maria Magdalena”, “Rio Blanco” en “Ouwe Rinus Van De Veen” (allen één week), “Santa Maria” (5 weken).

Joe Harris stond ook nog met volgende nummers in de Ultratop Vlaanderen: “Jij”, “Jessamina” en “He Ho Mijnheer”. Respectievelijk gedurende 8, 4 en 3 weken. Hun piek was de 11e, de 24e en de 30e plaats.

Joe was actief als ploegleider tijdens de Baccarabeker van 1981 tot en met 1984 voor respectievelijk Limburg en Antwerpen. Zijn team behaalde overwinningen in 1981 en 1983. In 1981 behaalde de Limburgse ploeg (met o.m. John Terra en Chrissy) de overwinning.

Met Chrissy nam hij een aantal duetten op (o.m. “Sharazan”, “Amore bacia mia en “Liefde is 't mooiste dat bestaat”). Hij ging met haar samenwonen en scheidde van zijn echtgenote.

In de jaren tachtig nam hij in Itegem (nabij Heist-op-den-Berg) het dancing-restaurant “t Seyenhof” over. In 1992 ging de zaak echter failliet.

Vanaf dan werd het in de showbizz stil rond Joe Harris. Hij was één van zangers die niet kon profiteren van de opkomst van de VTM. Hij trad wel nog regelmatig op in rusthuizen en op seniorenfeesten.

In 1994 ging Joe Harris samenwonen met zijn nieuwe vriendin Linda, een vroegere fan, die hij sindsdien steeds zijn vrouw noemde, ook al waren zij niet wettelijk getrouwd.

In 1999 werd slokdarmkanker bij Joe Harris vastgesteld. Hij wist, na een operatie die kanker te overwinnen.

Op 1 juni 2003 werd Joe Harris dood aangetroffen in het kanaal Gent-Brugge-Oostende.

Zijn creatieve periode in Nieuwerkerken.

Joe Harris woonde met zijn gezin (zijn eerste echtgenote Josée en hun twee kinderen Marijke en Joke) van 11/09/1972 tot 30/09/1981 in Nieuwerkerken. Zij woonden in een huis gelegen aan de Kerkstraat 51, waar ook gedurende enkele jaren zijn fanclub gevestigd was..

In 1973 deed Joe Harris een beroep op het Sint-Ceciliakoor voor de opname van het lied ‘Nee Katrientje’. Zoals hierboven reeds vermeld was dit een nummer 1 Hit in de Vlaamse Top 10. Een samenwerking tussen zanger en koor was geboren. Joe Harris nam nog een aantal nummers met het zankoor van Nieuwerkerken op o.m. “k Zing een lied, Violetta”, een nummer dat net als “Nee Katrientje” een succesnummer werd. Het koor zong ook “Ik weet wel wie ik mis” en “Zomerdromen” in.

*1989 - 40 jaar Sint-Cecila –
Gastoptreden (foto van website Sint-Ceciliakoor Nieuwerkerken)*

<p style="text-align: center;"> Vredevol aandenken aan de heer Georges Lisabeth "JOE HARRIS" echtgenoot van mevrouw Linda Verhaeghen Geboren in Brugge op 25 december 1943 en er onverwacht overleden op 1 juni 2003. Zijn echtgenote, kinderen, kleinzoon en de familie danken u voor uw aanwezigheid, vriendschap en medeleven. </p>	<p> Mijn liefste lieveke, Hoe moet ik nu verder zonder jou ? Je stem zal ik nooit meer live horen. Nooit meer je arm om me heen. Ik voel me nu zo hopeloos alleen. Ik heb je zo nodig... maar je bent er niet meer. Je zong steeds : "Linda, jij bent mijn baken in zee, mijn rots in de branding !". Dit was ik nog zo graag gebleven : je steun in de strijd tegen de pijn. Waarom heb je daaraan getwijfeld ? Waarom ging je van me weg, zomaar...? Ik heb je zo vaak gezegd dat ik je zo nodig heb... Lieveke, ik zal altijd van je blijven houden tot ik weer bij je zal zijn. Ti amo, mi amore </p>	<p> Lieve papie, Soms verlangde ik terug naar de tijd waarin je meer lachte en vrolijker was. Een tijd zonder pijn en meer levensvreugde. We genoten van de momenten, samen met Xander, wanneer je glunderend als trotse opa even je pijn vergat. Opa zanger noemde hij je en wij zullen ervoor zorgen dat hij dat nooit vergeet. We namen geen afscheid en dat knaagt. Zovele vragen, maar geen antwoorden. Nu heb je rust en geen pijn meer, onze enige troost. Wij blijven achter met een schat aan mooie herinneringen die we altijd zullen koesteren. We missen je zo erg... Marijke, Alex en Xander. </p>
---	---	--

Bidprentje bij het overlijden van Joe Harris.

Dat laatste nummer werd de b-zijde van zijn allergrootse succesnummer "Drink rode wijn". Beide nummers werden geschreven door Paul Pans, die later dirigent werd van het Sint-Ceciliakoor.

Paul Pans schreef ook nog andere nummers voor Joe Harris zoals het Canzonissimanummer: "De Wereld zingt een nieuw refrein" en de latere nummer 1 hit "Ouwe Rinus Van De Veen"

Het zangkoor stond toen onder leiding van de stichter, Marcel Lowies. De samenwerking tussen Marcel Lowies en Joe Harris liep vlot. Toen Marcel Lowies vroegtijdig kwam te overlijden en Joe Harris Nieuwerkerken al een tijdje verlaten had stond Joe er toch op om tijdens de begrafenisplechtigheid een lied voor zijn makker van weleer te brengen.

De samenwerking met Joe Harris opende nieuwe perspectieven voor het koor zoals: plaatopnamens, optredens voor televisie, uitvoering van ritmische missen (o.a. op Jazz Bilzen) en medewerking aan recitals (zoals het twintigjarig jubileum van Joe Harris in de Fruitveiling te Sint-Truiden) en concerten. In Heist-op-den-Berg traden ze samen op in het voorprogramma van The Golden Gate Quartet.

Vele Nieuwerkerkenaren zullen zich de kerstnachtmissen nog herinneren die opgeluisterd werden door Joe Harris en het Sint-Ceciliakoor. De kerk zat dan reeds vroeg afgeladen vol. Van heinde en verre zakten de muziekliefhebbers af om deze prachtige muzikale gebeurtenis bij te wonen.

Joe Harris was het koor wel dankbaar en bij jubileumvieringen van het koor was ook hij van de partij. Toen het koor in 1974 zijn 25-jarig bestaan vierde werd in de kerk van Nieuwerkerken een ritmische mis opgevoerd waarin het zankoor werd bijgestaan door Joe Harris en de Pink Umbrellas. Het jubilerend koor, Joe Harris en zijn orkest met "de blinde" Jef D'Hoe aan orgel en piano en de broers "trompetsolisten" Edouard en Jos Boonen brachten in die mis een onvergetelijke uitvoering van o.m. "Jesus Christ" en "I don't know how to love Him" uit de Rock-Opera "Jesus Christ Superstar". 's Avonds had nog een feestavond plaats waaraan Joe Harris en zijn Pink Umbrellas andermaal deelnamen. Ook in 1989, bij de 40-jarige viering, ontbrak hij niet. Ook Maurice Dean, Annie Anderson, Chrissy en het Duo Carlo Willems waren van de partij.

Joe trad regelmatig op bij feestelijkheden in Nieuwerkerken. Hij was reeds een graag gezien zanger vóór hij in Nieuwerkerken woonde. Zo trad hij o.m. op zaterdag 11 mei 1974 op bij de 2e handelsbeurs in Nieuwerkerken (Zaal Tegelrij). Joe Harris trad die dag 3 maal op nl. om 17.30 uur, om 21 uur en om 23 uur. Op zondag was "Tante Terry" aanwezig voor het kinderprogramma in de namiddag en het sluitingsbal werd opgeluisterd door "The Black and White Stars"

Zijn zoontje Joke had de muziekmicrobe ook al jong te pakken. Zo nam hij als jeugdprins (Prins Jo de 1e) samen met de Raad van Elf het carnavallied " 't Is weer Noarkerke Carnaval" op. Op kant twee van dat singletje zong hij samen met de Raad van Elf het nummer "Mijn vader is Joe Harris" in.

Toeval of niet, de grootse succesnummers had Joe Harris in de periode dat hij samen met zijn gezin in Nieuwerkerken woonde

Nadat Joe Harris verhuisde deinde de samenwerking tussen het koor en hem stilaan uit. Sporadisch traden zij nog eens samen op. Ook in Nieuwerkerken werd het stiller en stiller rond de gewezen dorpsgenoot Joe Harris.

Robert Vandevoot.

Bronnen:

- 1) documentatie van Martine Herbots, Berkenlaan, Nieuwerkerken, een trouwe fan van Joe Harris;
- 2) de website van het Sint Ceciliakoor Nieuwerkerken;
- 3) de Vlaamse Show-encyclopedie van Marcel Dickmans en Marc Bungeneers, pg. 228, 229 en 230;
- 4) Top 40 Hitdossier 1965 – 2005 van Johan van Slooten pg. 143;
- 5) www.eurosong.be/12458/joe-harris-59-wordt-dinsdag-begraven;
- 6) www.hitriders.be/artiesten/joe-harris-biografie.
- 7) Wie is wie in Sint-Truiden?, 2011, pg. 135.

Kerstmis

De nacht van Kerstmis is verschenen,
De slavernij der aard' gedaan;
De lange winter is verdwenen
De lieve lente breekt thans aan!

Hij is geboren,
Hij is Uitverkoren,

De Koning van het nieuw verbond.
Het rijk van Satan is verloren,
Zijn helsche slang verpletterd op den grond!

Zijn lieve Moeder kust Hem teeder
En rust Hem zalig aan haar hart,
En legt Hem teeder in het kribje neder,
Helaas! Dat kribje viel zoo hard!

Hij is geboren, enz...

Een weinig stroo voor Jesus' lenden,
Bij os en ezel in den stal;
Een ruwe doek om Hem te omwenden,
Den Heer en Schepper van 't heelal.

Hij is geboren, enz...

Het schreit zoo bitter, 't lieve Wichtje,
En huivert zonder vuur of hard;
Maar uit dat goddelijk gezichtje
Stroomt zon en leven over de aard'.

Hij is geboren, enz...

Een glanzend licht verheft de wolken,
De eng'len spelen in dien gloed,
En zingen over land en volken
Den vrede Gods voor 't braaf gemoed.

Hij is geboren, enz...

De herders loopen heen en weder,
Te Bethlehem, naar Godes Zoon,
En knielen in aanbidding neder
Vóór Jesus op dien lagen troon.

Hij is geboren, enz...

Een wonderster ontschiet in 't Oosten
En werpt haar licht op 't heidindom;
Die afgedwaalde menschenkroosten
Trok Jesus reeds tot God weerom.

Hij is geboren, enz...

Drie Koningen zien in een sterre
Een jeugdig kind en eene maagd,
En trekken henen in den verre
En juichen: De verlossing daagt!

Hij is geboren, enz...

Zij komen, na veel lange wegen,
Te Bethlehem dan eind'lijk aan,
Ontvangen Jezus' groet en zegen,
Zijn zalig van daar weggegaan.

Hij is geboren, enz...

Aan Jesus' en Maria's voeten
Zoo werpen wij ons dankbaar neer;
Om Kind en Moeder te begroeten
Zoo roepen wij te hunner eer:

Hij is geboren, enz...

Besteekt dat kribje met olijkven,
Vlecht rozen om Maria heen;
Laat jubelzangen derwaarts drijven,
Zoover de straal der zonne scheen:

Hij is geboren, enz...

Dat firmament en aard' en wateren
Tot in den diepsten afgrond door
Van Jesus en Maria klateren,
Versmolten in een zalig koor:

Hij is geboren, enz...

O nacht, o groote nacht der eeuwen,
O nacht die ééns maar dagen kon,
Gij baart den Schepper van het leven!
Uw duisternis verblindt de zon!

Hij is geboren, enz...

Uit "Volledige Werken van P.H. Creten"
deel VI

Mengelingen (Kullage en Verzen), 1914.

De letterkundige
Pieter-Hubert Creten (1823-1894)
was pastoor in Wijer, van 1866 tot 1881.

PUBLICATIES HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

Ons publicatiebestand (circa veertig uitgaven) werd grondig herwerkt tot 28 uitgebreidere brochures.

Meerdere kleine uitgaven werden hiertoe samengevoegd rekening houdend met hun thematiek en geografische omschrijvingen. Ook werden de illustraties vernieuwd en aangepast.

Deze uitgaven zijn vanaf nu te verkrijgen p/a Eddy Cox, Berkenlaan 22, 3850 Nieuwerkerken.
Telefoon 011-681495.

Nr	Titel	Prijs €	Auteur
1	Het kasteel van Binderveld	3	J. Bonneux †
2	Meester Joris van Nieuwerkerken	3	J. Bonneux †
3	Nieuwerkerken, Sprokkels uit de 19 ^e Eeuw	3	A. Schiffeleers
4	De Schrijnmakers Theodore, kasteelheer te Binderveld	3	J. Verheyden †
5	Verhalen van vroeger en nu	4	A. Schiffeleers
6	Genees- en beschermheiligen in de kerk te Kozen	4	E. Vanoirbeek
7	Binderveld, van kasteelkapel naar parochiekerk, 1790-1850	5	R. Nijssen
8	Wie het kleine niet eert, is het grote niet weert !	5	R. Van Laere & R. Nijssen
9	Monumenten in Nieuwerkerken	4	L. Raskin
10	Vakwerkhuisen in Limburg	4	L. Raskin
11	Van ASLK tot Bank van De Post	3,5	E. Cox
12	Nieuwerkerken 1908-1910, een dorp bouwt een nieuwe kerk	5	R. Nijssen
13	DVD Armoe Troef	12	Cuypers Carmen
14	Binderveld en de H. Appolonia	3	Etienne Vanoirbeek
15	No 40796 Het verhaal van een weggevoerde	3	Heemkunde NWK
16	Familie Lambrechts tijdens WO II	6	Heemkunde NWK
17	Nooit meer oorlog, getuigenissen over WO II	7	Heemkunde NWK
18	Familie kronieken	4	J. Bonneux †
19	Religieuze gebouwen en religieuzen te Kozen	5	J. Bonneux †
20	Oude hoeve's te Kozen en Kortenbos	5,5	J. Bonneux †
21	Wegen en infrastructuur te Kozen	4	J. Bonneux †
22	Historische gebouwen in Wijer	4	J. Bonneux †
23	Recht en Onrecht te Kozen	3	J. Bonneux †
24	Heksenverhalen	4	J. Bonneux †
25	Historische gebouwen te Rummen	4	J. Bonneux †
26	Bokkenrijders en Karthuizers	4	J. Bonneux †
27	Dorpsfiguren	5	A. Schiffeleers
28	Het historisch Van Peteghem orgel te Wijer	5	L. Raskin

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER – DEEL 15

Vorige aflevering zijn wij geëindigd bij de nrs. 59 en 60, eigendom van landbouwer Arnold Vanbergen. Op de bijgevoegde gedetailleerde kaart uit de Atlas der Buurtwegen van 1842 beginnen we met nrs. 128 (huis en koer) en 129 (tuin) eveneens eigendom van Arnold Vanbergen. Deze kaart geeft het tweede gedeelte van de Opperstraat weer, vanop de berg tot aan het kruispunt met de Grotestraat.

Hogervernoemd huis, tuin en boomgaard zijn zeker het geboortehuis van Arnold Vanbergen en zijn vijf broers en twee zussen. Arnold was de zoon van Jean Vanbergen (1773 Wijer-1819 Wijer) en zijn echtgenote Anna Catharina Hemelaers (°Stevoort-1817 Wijer), en de kleinzoon van Jean Vanbergen en Elisabeth Boonen. Beide voorouders staan zonder geboortedatum vermeld als overleden in Wijer; ze zouden kunnen geboren zijn circa 1700. Hun huis staat trouwens ook vermeld op de oudste kaart van Wijer die dateert van 1747.

Het echtpaar Arnold Vanbergen had op hun beurt negen kinderen, zodat de familie voor een serieus nageslacht heeft gezorgd.

Een van de de zonen, Guillaume Vanbergen (Wijer 1811-Wijer 1905), gehuwd met Angelina Mulkers

De hoeve van Arnold Vanbergen in haar huidige gerestaureerde toestand.

(Wijer 1818-Wijer 1898), bleef op de boerderij wonen totdat hun dochter Joanna Berthilia Vanbergen (1860-1952) samen met haar echtgenoot de boerderij overnam.

In haar tweede huwelijk trouwde Berthilia Vanbergen in 1902 met Alfons Mees (1874-1948). Hun dochter Maria Philomena Mees (Wijer 1903-Wijer 1983) trouwde met Herman Vanvinckenroye (Kortessem 1899-Wijer 1991). En zo zijn we bij de huidige (gerestaureerde) boerderij gekomen die sindsdien reeds twee verschillende eigenaars van buiten de gemeente heeft gekend. Voor de volledigheid vermeld ik als eigenaar van nr. 130 (huis) de naam van Joannes Vanstraelen, met als beroep onderwijzer; hij wordt evenwel niet op de lijst van "schoolmeesters" van Wijer vermeld.

Langs dit huis ziet men op de kaart de weg nr. 33. Hij begint aan de Grotestraat, en heet tegenwoordig Nieuwstraat. Hij loopt verder tot aan de huizen van René en Eleonora Poelmans. Verderop tot aan de Opperstraat is hij als fiets- en wandelpad ook een onderdeel van het Limburgse Fietsroutenetwerk; vroeger heette hij ook de Tichelrijweg.

Aan de andere kant van dit wandelpad lag de eigendom van Renier Vantilt (Wijer 1800-1887) in een eerste huwelijk gehuwd met Anna Margaretha Senden, en een tweede maal gehuwd met Anna Margaretha Celis. Deze eigendom besloeg de nrs. 131 (land), 132 (huis) en 133 (boomgaard). We kennen dat huis in zijn latere vorm als woonst en werkplaats van Edmond Vantilt (en zonen) gekend als schrijnwerker (Mon van de Koster). Recent werd dit huis volledig verbouwd.

Renier Vantilt was de zoon van Henri Vantilt die overleed in Schulen in 1826; hij was gehuwd met Elisabeth Hendrix (°1766-Nieuwerkerken 1825). Renier werd de stamvader van alle Vantilt-ten in Wijer. Zijn echtgenote uit het eerste huwelijk, Anna Margaretha Senden (Wijer 1797-Wijer 1848) woonde vlak tegenover hem; zij was de dochter van Jean Senden-Knuts. Op dit laatste echtpaar komen we verderop terug. Uit het huwelijk Renier Vantilt-Senden kwamen zeven kinderen, waaronder Leo Vantilt die nog herbergier geweest is van het Paenhuis, café vroeger gelegen op het huidige gemeenteplein in Wijer

Perceel nr. 134, een relatief groot stuk grond, hoorde toe aan Leonard Stiers, de pannenbakker van de "Pelenderhoeve" te Kozen, gelegen in de Helstraat en recent indrukwekkend gerestaureerd.

Vervolgens komen we aan de eigendom van Jean (Jan) Vantilt-Geerdens op de nrs. 135 (tuin), 136 (huis), 137 (boomgaard), 138 (land) en 155 (land). Op 136-137 staat tegenwoordig het huis dat de familie Emile Schreurs-Maris (Milke van de Vlieg) in de vijftiger jaren van vorige eeuw hebben gebouwd. Waar vroeger (tot op het einde van de jaren zestig) het als café "bij Mariette" werd uitgbaat en sindsdien woonhuis, stond vroeger een oude boerderij. Dit moet de boerderij en café van Jan Vantilt geweest zijn. Na Jan Vantilt heeft Isidoor Maris erin gewoond, en heeft zijn zoon Edgard Maris er het café "bij Mariette" geopend; zijn dochter Maria Maris was met Emile Schreurs getrouwd.

Op de kaart zien we vervolgens de nu verdwenen weg nr. 34 die van het Kasteelveld naar Tichelrij liep, en ook Dennenbospad wordt genoemd. Het was een smal assenbaantje, alleen voor voor voetgangers en kruiwagenvervoer bestemd. Het begon aan de Grotestraat aan het huis van Clement Buekers of Louis Vannitsen (Louis van Meunis), en kwam uit aan de Opperstraat vlak voor de eigendom van Hubert Vantilt (Bèr van de Koster). Later woonde Tuurke Bamps erin; nu staat er een lichtgelig geverfd huis op de hoek van perceel nr. 139.

Perceel nr. 142 was eigendom van Winand Frederic Destappers, rentenier uit Hasselt. Perceel 143 was van Pierre Vantilt uit Kozen. Achter nr. 142 zien we op de kaart de vermelding "Rochushof" staan. Voorlopig hebben we hierover geen verklaring. We merken evenwel op dat aan deze zijde van de Opperstraat gronden lagen die althans voor 1800 behoorden bij de eigendommen van de Sint-Trudoabdij van Sint-Truiden. In het kaartenboek dat in 2012 verscheen staat deze omgeving als "het Moors Veldt" vermeld. Zoals geweten werden gedurende de Franse Revolutie de eigendommen van kerken, kloosters en abdijen aangeslagen, verbeurd verklaard. Deze goederen werden vervolgens

verkocht (vaak "zwart goed" genoemd) aan gefortuneerde mensen zoals bijvoorbeeld Destappers, en anderen die het zich konden veroorloven.

We keren op onze stappen terug naar ons vertrekpunt op de berg aan de andere kant van de Opperstraat. De percelen nrs. 127 (land), 126 (boomgaard), 125 (huis met erf), en 124 (tuin) waren eigendom van Pierre Bollen, schepen van Wijer in 1842. Voordien waren ze eigendom van zijn schoonouders het echtpaar Jean Senden en Anna Catharina Knuts; Jean Senden was van 1790 tot 1807 burgemeester van Wijer. Pierre Bollen was getrouwd met Anna Catharina Senden (Wijer 1780-Wijer 1866), dochter van de burgemeester.

De vader van Pierre Bollen heette Jean Bollen, die in Guelre (Nederland) circa 1738 er werd geboren. Hij stierf in 1801 te Wijer waar hij getrouwd was met Marie Langenaekers (Wijer 1744-Wijer 1822).

Op deze foto uit 1970 staat nog een lemen vakwerkgevel van de hoeve van Pierre Bollen. Het rechter gedeelte in steen werd in 1891 aangebouwd t.g.v. de eremis van pater-minderbroeder Marcellinus (August Grammen 1865-1934) die er geboren en getogen was.

Pierre Bollen en zijn vrouw Anna Catharina Senden hadden vijf kinderen, waarvan er vier ongetrouwd bleven en een gehuwde dochter naar Schakkebroek trok. Doordat hij geen opvolgers had is de boerderij overgegaan naar zijn zuster Anna Elisabeth Bollen (Wijer 1778-Wijer 1844). Als weduwe uit een eerste kinderloos huwelijk (1807) met Herman Jermis (Herk-de-Stad 1752-Wijer 1813) huwde zij kort nadien in 1814 met de weduwnaar Pierre Grammen (Rummen 1770-Wijer 1842) wiens eerste vrouw Isabella Vandermaesen (Wijer 1766-Rummen 1814) datzelfde jaar overleden was. De geschiedenis van de familie Grammen in Wijer werd reeds uitvoerig besproken in onze bijdrage over het vakwerkhuis "De Kazerne" in de Verlaerstraat. (8ste jaargang, januari-februari 2012). Nadat zijn zoon uit het tweede huwelijk, Pieter-Jan Grammen (Wijer 1821-Wijer 1907), op de boerderij overleden was werd zij vanaf 1909 bewoond door drie gebroers Hendrix (Alfons, Ferdinand en Bonaventuur), totdat circa 1933 Wilhelmus Bartholomevis (Schakkebroek 1885-Wijer 1966)) de winning huurde. Begin van de jaren vijftig werd hij er eigenaar van. De lemen hoeve werd vervangen door de moderne huizen van zijn zonen Emile en Isidoor. Een kleine anecdote die me bij gebleven is van "Helmus" is dat hij als hond een "hazewind" had, iets speciaal en uniek voor Wijer in die tijd.

Op de kaart zien we de weg nr. 26. Hij heette "de Breemakkersteeg" en liep en loopt nog steeds van aan de Opperstraat (voor de bakkerij Deferm) langs "de Naetendries" naar de Bleukenstraat, om uit te komen in Tichelrij tegenover het vroegere café "Het Kelderke".

Het volgende perceel nr. 90 was in die tijd eveneens eigendom van Pierre Bollen.

Verderop liggen de nrs. 85 tot 89; 89 en 88 (huis en tuin) waren van de weduwe Pierre Vandekerkhove, en de nrs. 87 en 86 (huis en tuin) waren bezit van Antoine Vandevoot, echtgenoot van Vandekerkhof.

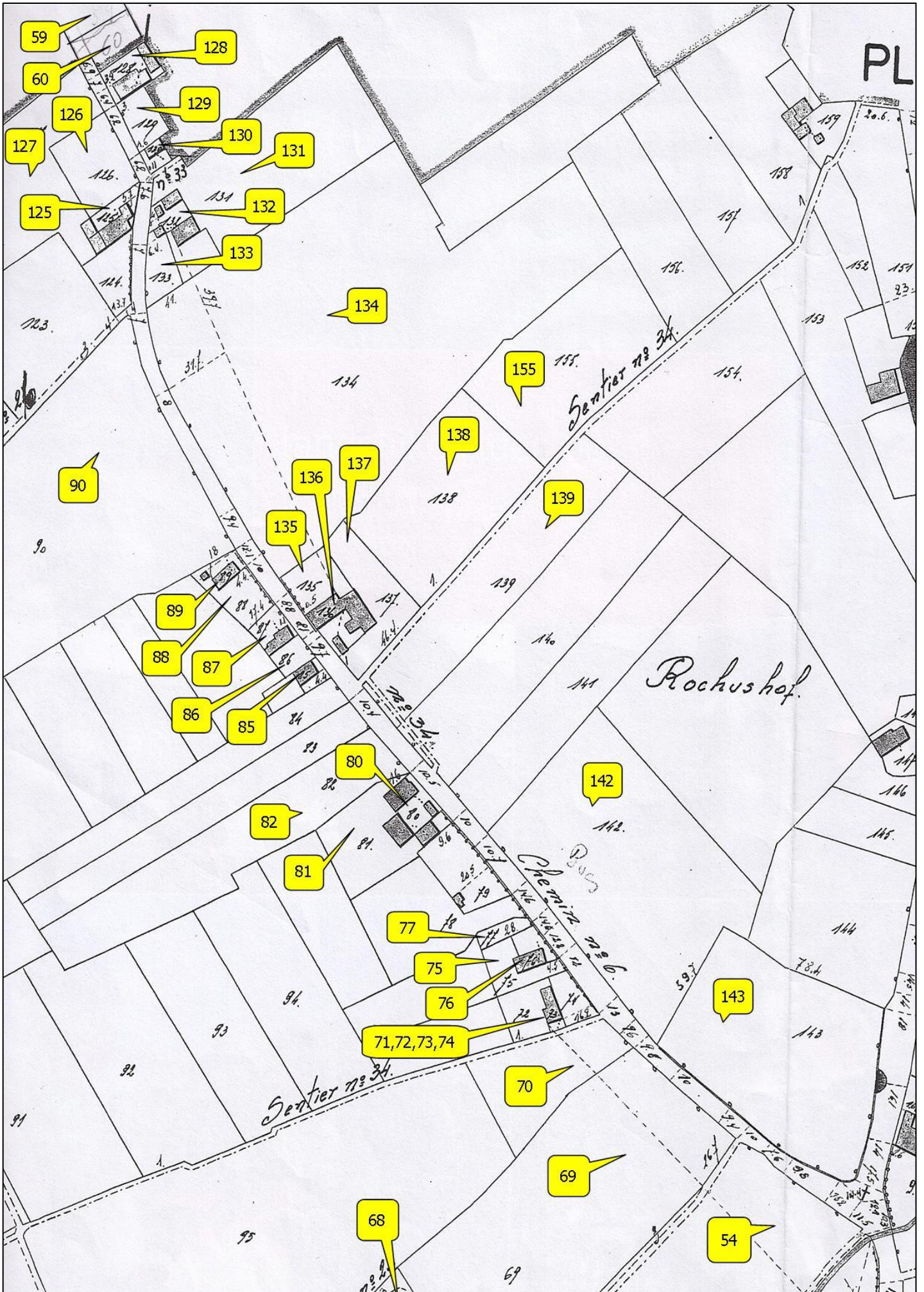
Beelden van de oude hoeve van Pieter-Jan Senden, en laatst bewoond door de familie Jef Heusdens-Vlekken. Het woongedeelte werd recent verbouwd; de schuur en stallen afgebroken.

De volgende boerderij behoorde aan Pieter-Jan Senden en zijn erfgenamen, zijnde nr.78 (boomgaard) en 79 (tuin), evenals 80 (huis en erf), 81 (boomgaard) evenals 82 (een stuk land).

De nrs. 75 (tuin), 76 (huis en erf) en 77 (weide) waren van Guillaume Creten, nadien van Polleke Creten.

De nrs. 71 tot en met 74 waren van Christiaan Geraerts; op deze plaats zal later René Creten een huis bouwen. Op deze hoek begint de huidige Dennenbosstraat. In 1842 was deze weg het vervolg van pad nr. 34 dat we eerder al vermeld hebben aan de linkerkant van de weg (Dennenboschpad). De nrs. 70, 95, 96, 68, 69, en 54 die buiten deze kaart vallen, doch grenzen aan de Opperstraat, liggen over bijna de ganse lengte aan de linkerkant van de Dennenbosstraat. Zij waren eigendom van notaris Delgeur uit Sint-Truiden. Er stond in 1842 ook geen enkel huis langs die straat. Het was dan ook maar een servitutedeweg (nr. 34) die veel later van pad naar weg verbreed werd en waarlangs nadien ook huizen gebouwd werden.

Deze bijdrage geeft een inzicht over het tweede deel van de Opperstraat, waar in die tijd zeer weinig bebouwing was, met vooral op de berg twee belangrijke boerderijen (Arnold Vanbergen en Pierre Bollen) die beide dateren van voor 1747. Zij staan vermeld op de Archiefkaart van 1747 die bewaard wordt in het Rijksarchief te Hasselt.

BEDENKINGEN BIJ 80 JAAR

Vroeger jaren volgde na een doopplechtigheid in de dorpskerk gewoontegetrouw ook een cafébezoek waar de nieuweling met het nodige drankverbruik getoond moest worden.

Na de borstvoeding was het eten in huis voor iedereen hetzelfde, d.w.z. alles wat er in de tuin, op het veld en in de stal gekweekt werd. Geslapen werd er op strozakken, en gekookt werd er voor mens en dier op de "leuvense stoof" die gestookt werd met hout, kolen en slam, en alzo ook voor de nodige verwarming zorgde. Het ochtendtoilet beperkte zich tot het wassen van het gezicht, buiten... en met een kom koud water. Op zaterdag echter kreeg het hele gezin een wasbeurt in een "basseng" (waskuip) met warm water. Het "huisje" (WC) stond buiten, en was merendeels een houten hok met daarin een rond gat in een plank boven een kuil, en afgesloten met een deur waarin nu nog gekende hartje was uitgespaard. Kranten fungeerden als WC-papier.

Telefoon en radio waren hier en daar aanwezig; auto's zagen we uitzonderlijk, en televisie was onbestaande. Als kinderspeelgoed waren er o.a. het schommelpaard, de kruiwagen die door vader of grootvader zelf gemaakt werd, en altijd was er wel ergens een boom of balk waaraan een koord als schommel werd aangehangen.

Op onze klompen liepen we al spelend en ravottend naar school, en volgden twee jaar iedere dag in de dorpskerk de mis en de catechismusles van de pastoor. Bij onze plechtige communie vormden we "paren" (twee communicanten samen), waarna we nogmaals twee jaar de "catechismus van volharding" moesten volgen op zondagnamiddag, na het lof. De meisjes droegen een scheve "neu" of strik in hun haar, wat met het ouder worden vervangen werd door een hoed. Nieuwe kledij werd gekocht op de "was" (groei), nieuwzijnde te groot en versleten veel te klein en zeven keer "gelapt" (versteld). Jongensbroeken scheurden wel eens wanneer er fruit uit de boomgaarden gestolen werd, of in hagen of prikkeldraad bleven hangen.

Met Nieuwjaar gingen we als kind van deur tot deur en zongen we o.a. "Nieuwjaar ahoei, madame is een goei, mijnheer die prijs ik overal, en ik hoop dat ik hier iets krijgen zal". Met Driekoningen en vastenavond werd er ook gezongen, en waar de deur gesloten bleef zongen we "Hoog huis, leeg huis, hier zit een gierige pin in huis". In haag, bos, veld en wei beroofden we de vogelnesten, en in het heldere water van de beken vingen we visjes. Voetballen kon toen nog midden op de Diestersteenweg, doch vooral in de weiden tussen de grazende koeien, met het gevaar om in de "koeienvlaaien" terecht te komen. "Tijlozen" (narcissen) en "krokkebase" (bosbes) plukten we, en tamme kastanjes raapten we in het bos. Meisjes waren vroeg moedershulp; ze bleven dicht bij huis, en deden aan koord- en hinkstapspringen. Alle kinderen maakten "finkelhout" en "strowis" om s'morgens de stoof aan te steken; kinderwerk was o.a. ook patatten rapen en bieten dunnen.

Gedurende de oorlog kregen we in de school als versterking warme soep, en Winterhulp zorgde voor vitamiënen (zuigtabletten). Eén of twee keer per jaar kregen we zelfs een appelsien of een stuk chocolade. Frietvet en koffiebonen waren toen onbetaalbaar voor gewone mensen. Zodoende geen frieten, en als koffie dronken ze "kneip" of koffie van gebrande gerst. Bij het sirenegeluid vluchtten we naar de "abri" (schuilkelder) die meestal gemaakt werd onder een houtmijt, en die ons moest beschermen tegen het gevaar van bommenwerpers en vliegende bommen (V1 en V2's). Het gemeentehuis was slechts een paar kamers groot, met een gemeentesecretaris en een veldwachter als 95% van het gemeentepersoneel. De secretaris zorgde voor al het papierwerk en de "garde" (veldwachter) was de verbindingsman tussen de bevolking, de secretaris en de burgemeester in een tijd dat we nog niet verzopen in wetten, reglementen en reclame. Er waren

minder officiële papieren, kranten en reclameblaadjes in een gans jaar dan tegenwoordig in een week. Een "brandpolis" (verzekering) en een eigendomsakte voor wie eigendom had waren de te bewaren papieren in een specifiek vakje van de "kist" (houten koffer) die wel in ieder gezin aanwezig was. Veertien jaar oud betekende voor vele jongens een "schoep" en een grote "bidon" (drinkbus), en werken gaan bij een boer of op "den travaux" (bouwvakkers) of in de fabrieken voor minder dan 100 frank per dag. Meisjes verdienden nog minder; zij gingen "uit dienen" als inwonende huismeid bij burgers of op de boerderijen met als stichtende leefregel: "Vrouwenhanden en paardentanden mogen nooit stilstaan". Wie als vrouw in een fabriek werkte kreeg meestal een slechte naam.

Een marmiet op de leuvense stoof en een wasplank waren toen de gangbare wasmachine. Een fiets was het dagelijks vervoermiddel, en het werkvolk op "den travaux" werd op banken in open vrachtwagens vervoerd.

Een verplichte legerdienst van 18 tot 21 maanden was het lot van de dienstplichtigen van 20 jaar (later 19 jaar), met het eerste jaar een soldij van 10 frank per dag, de overige maanden 20 frank per dag.

Per fiets gingen we naar de kermissen in de omliggende dorpen, waarop velen een "lief" vonden om nadien wekelijks te gaan "kerseren" (vrijen) bij het meisje thuis en in het bijzijn van "mam" (haar moeder). Wanneer die vrijage wel gemeend was en zou uitmonden in een huwelijk viel het koppel zogezegd "driemaal van de preekstoel" (3 publieke kerkelijke afkondigingen voorafgaande aan het huwelijk om alzo mogelijke onverenigbaarheden kenbaar te maken). De "pil" kenden we toen niet, en bij een huwelijk was het vaak van "moeten".

Inwonen was veelal de gewoonte; gans de familie hielp mee wanneer het jonge koppel een eigen nestje bouwde, hetgeen toen met veel minder last van officiële papieren gebeurde. Kinderen kwamen en gingen en bezorgden ons lieve klein- en achterkleinkinderen. Een huis bouwen betekende vooral stenen, mortel en dakwerk allemaal op de schouders naar boven brengen. Travauxwerk was meestal "schoepenwerk"; zelfs de Diestersesteenweg zagen we met paardengespan en veel mankracht asfalteren. Op de boerderij bestond alleen paardenkracht en handenarbeid. Het oogsten van de bieten bijvoorbeeld gebeurde in meerdere fazen: 1. op afstand brengen, 2. uitdoen, 3. loofafkappen, 4. biet en loof met de riek apart op kar of wagen laden, 5. met wagen of kar naar de tram- of treinstatie transporteren en overladen in wagons, en 6. met de bietenriek uit de wagons "lossen" in de suikerfabriek.

Een vuilniswagen, containerpark, rommelmarkt en kringloopwinkel bestonden niet; hout ging de kachel in, overschot van eten naar de varkens en de kippen, en plastic was ons onbekend. Onze ouders die veel en hard moesten werken op het veld, travaux en fabriek, in moeilijke en vaak ongezonde omstandigheden, volgden we toen vol droefheid hun laatste tocht, maar vooral ook met grote bewondering en dankbaarheid. Voordat hun burenen hen op een draagberrie naar kerk en kerkhof droegen hadden ze reeds tussen het sterven en begraven driemaal per dag de doodsklokken geluid, de grafkuil uitgegraven, en voordien vaak ook nog gewaakt aan het ziekenbed van de overledene.

Al was er steeds onnoemelijk veel en lastig werk te doen, en was er weinig of geen welstand voor de overgrote meerderheid van de dorpsbewoners, toch was er minder ontevredenheid dan tegenwoordig, en méér tijd om in gezinsverband, familie, buurt en dorp naar elkander te luisteren, te praten, te wenen en te lachen. Iedereen kende iedereen,... en hielp ook iedereen. Nu heeft iedere vrouw evenveel rechten als een man,... en is het leven voor iedereen veel gemakkelijker geworden.

60 JAAR GELEDEN WERD GORSEM-SCHELFHEIDE DEFINITIEF GEMEENTE NIEUWERKERKEN.

Zoals reeds voorheen te lezen was in onze info-bladen van september-oktober en november-december 2005 (van de hand van Jean Thomas) bestaat de deelgemeente Nieuwerkerken pas sinds 1954 in zijn huidige vorm. Vóór 1954 was Nieuwerkerken veel kleiner. Een groot gedeelte van het huidige Nieuwerkerken behoorde toen bij de gemeente Gorsem. Hoe de grenzen er toen uitzagen kunt u nog uitgebreid lezen in de voornoemde info-bladen die o.m terug te vinden zijn op onze website www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Gorsem was historisch gezien een heerlijkheid binnen het graafschap Loon; in 1366 werd dit graafschap bij gebrek aan een mannelijke opvolging opgeslorpt door het prinsbisdom Luik. Vanaf 1540 maakte Gorsem samen met het gehucht Schelfheide deel uit van het graafschap Duras. Na de Franse Revolutie, in 1795 bij het ontstaan van gemeenten en arrondissementen, werd Gorsem een zelfstandige gemeente. Ook het gehucht Schelfheide, een enclave van Gorsem, ging deel uitmaken van Gorsem. In 1954 werd Schelfheide afgestaan aan Nieuwerkerken waardoor Gorsem ruim de helft van zijn oppervlakte en van zijn inwoners verloor. Bij een volkstelling in 1947 telde de gemeente Gorsem 863 inwoners. In 1961, nadat Schelfheide was afgestaan aan Nieuwerkerken, nog 400. De gemeente Nieuwerkerken kreeg er dus zeker méér dan 400 inwoners bij. Schelfheide was toen in oppervlakte wel veel groter dan het gehucht Schelfheide zoals wij het nu kennen.

(Bron: Wikipedia, de vrije encyclopedie).

Op 12 maart 1954 werd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers de Wet tot toevoeging van het gehucht Schelfheide (gemeente Gorsem) aan de gemeente Nieuwerkerken goedgekeurd. Deze Wet verscheen in het Belgisch Staatsblad van 17 april 1954. De Wet bevat een zestal artikels die bedoeld zijn om de overgang vlot te laten verlopen. In het Belgisch Staatsblad van 17 april 1954 verscheen volgende tekst:

12 maart 1954

Wet tot toevoeging van het gehucht Schelfheide, gemeente Gorsem, aan de gemeente Nieuwerkerken.

BOUDEWIJN, Koning der Belgen,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomstenden, HEIL.

De Kamers hebben aangenomen en Wij bekrachtigen hetgeen volgt:

Artikel 1. Het gehucht Schelfheide, op bijgaand plan met rood omboord, dat deel uitmaakt van de gemeente Gorseem, wordt bij de gemeente Nieuwerkerken gevoegd.

Art. 2. De reglementen en verordeningen der gemeente Nieuwerkerken, zoals zij bestaan bij de inwerkingtreding van deze wet, zijn onmiddellijk toepasselijk op het toegevoegd gebied. Bij afwijking van deze regel zullen de reglementen en verordeningen van de gemeente Gorseem met betrekking tot de directe belastingen op het afgestane gebied toepasselijk blijven tot op de laatste dag van het bij de bekendmaking van deze wet lopende financieel dienstjaar. De gemeente Nieuwerkerken kan uit dien hoofde aanspraak maken op een vergoeding overeenkomstig de bepalingen van artikel 6.

Art. 3. De gemeenteraden van Nieuwerkerken en Gorseem zullen op een door de Koning te stellen datum worden hernieuwd.

Art. 4. De commissies van openbare onderstand van meerbedoelde gemeenten zullen eveneens bij koninklijk besluit ontbonden worden. Dat besluit zal tevens de verkiezing en de installatie van de nieuwe commissieleden regelen.

Art. 5. De personen die ingeschreven zijn op de lijsten der parlements kiezers of der gemeenteraadskiezers van de gemeente Gorseem of aanspraken bezitten tot inschrijving op de lijsten van die gemeente, oefenen hun stemrecht uit of doen deze aanspraken gelden in de gemeente Gorseem of in de gemeente Nieuwerkerken, naar gelang zij op het ogenblik van het van kracht worden van deze wet hun woonplaats hebben of hun laatste woonplaats gehad hebben op het niet afgestane dan wel op het andere gedeelte van het gebied. Voor de vaststelling van de duur van de woonplaats vóór de inwerkingtreding van onderhavige wet wordt er geen enkel onderscheid gemaakt tussen de twee gedeelten van de gemeente Gorseem. Op voorstel van de colleges van burgemeester en schepenen van Gorseem en Nieuwerkerken schrapt de arrondissementscommissaris van de kiezerslijsten van Gorseem die kiezers die op het afgestane grondgebied hun woonplaats hebben of hun laatste woonplaats hebben gehad en schrijft hij ze in op de kiezerslijsten van Nieuwerkerken.

Art. 6. De betrokken gemeenteraden beslissen, na gemeen overleg, of door een gemeente aan de andere een vergoeding uit hoofde van die gebiedswijziging is verschuldigd en stellen in voorkomend geval het bedrag ervan vast. Het bepaalde in artikel 151, derde en vierde lid, van de gemeentewet is op deze regeling van toepassing.

Zij beslissen eveneens omtrent de gebeurlijke splitsing van de door de gemeente Gorseem nog terug te betalen leningen en nemen hierbij de aanwending van de leningen tot grondslag.

Gegeven te Brussel, de 12 Maart 1954.

BAUDOUIN,

Van Koningswege:
De Minister van Binnelandse Zaken,

L. MOYERSOEN

Gezien en met 's Lands zegels gezegd:
De Minister van Justitie,

du BUS de WARNAFFE,

De Wet trad in werking de 10de dag na de bekendmaking in het Belgisch Staatblad.

Robert Vandevort

APRIL 1954 – GORSEM-SCHELFHEIDE WORDT NIEUWERKERKEN, OF HOE TWEE IN FEITE REEDS ÉÉN WAS.

Oudere Nieuwerkerkenaren herinneren zich nog de jaarlijkse schoolwandeling met meester Severijns op de grens van Nieuwerkerken en Gorsems-Schelfheide, met als onderwerp dat EEN hele en een HALVE gemeente samen het dorp en de parochie Nieuwerkerken uitmaakten.

Vertrekkend aan Eduard Boonen (Kelsbekerhof) was de rechterkant van de Kerkstraat (Kerk), Heuvelstraat (Fruitbedrijf Carolus), Klein Tichelrij en oversteek naar de Diestersteenweg-Rummenweg gemeente Nieuwerkerken. De linkerkant van de Kerkstraat met het ABVV-kantoor, postkantoor, zusterschool, café Bij Nasser (Fik van Jen) richting Diestersteenweg en Rummenweg was grondgebied gemeente Gorsems-Schelfheide.

De burgemeester en de veldwachter van Nieuwerkerken woonden in hun gemeente, terwijl hun gemeentesecretaris aan de Diestersteenweg in Gorsems-Schelfheide woonde, waar bovendien ook het gemeentehuis van Nieuwerkerken lag. De burgemeester van Gorsems woonde tot 1940 in Gorsems-dorp; de oorlogs-burgemeester evenals alle burgemeesters na de oorlog woonden tot 1954 in Schelfheide afgescheiden van Gorsems door de gemeenten Binderveld en Runkelen. De gemeentesecretaris van Gorsems woonde in Sint-Truiden en de veldwachter in Duras. Een lokaaltje in Café Bangels op de Boulevard fungeerde als plaatselijk gemeentehuis van Schelfheide.

Ondanks deze op zijn zachts gezegd absurde situatie voelde iedereen zich op de eerste plaats Nieuwerkerkenaar ondanks het feit dat een groot gedeelte van de bevolking voor de aangiften van geboorten, huwelijken en sterfgevallen, evenals voor rantsoenzegeltjes gedurende de oorlog en andere officiële formaliteiten zoals bij voorbeeld legerdienstoproepen altijd naar Gorsems moest. Gedoopt, getrouwd en begraven werd echter iedereen in de kerk van Nieuwerkerken. Voor 1940 moesten de mannen van Schelfheide hun kiesplicht gaan vervullen in Gorsems. Na 1945 was er kiesplicht voor zowel mannen als vrouwen, en de stemlokalen van Gorsems-Schelfheide lagen nu in de zusterschool van Nieuwerkerken waarnaar de bewoners van Gorsems zich per trein, fiets, koets of te voet zich moesten begeven.

De gemeentesecretaris van Gorsems woonde in Sint-Truiden en was in Schelfheide weinig bekend; hij zorgde wel voor alle nodige gemeente-papieren doch het was de veldwachter die fungeerde als verbindingsman tussen de inwoners van Schelfheide en hun burgemeester en secretaris. Iedereen in Gorsems-Schelfheide, Runkelen en Duras kende Henrike de Garde (Bessemans) die bijna dagelijks en op vast tijdstip per fiets op ronde was in deze drie gemeenten waar hij veldwachter was. Hij zorgde er voor dat de nodige papieren door burgemeester en secretaris ondertekend werden, en hij leverde ze plichtbewust af bij de bewoners. Een pasfoto aan Henrike geven was voldoende om enkele dagen later via hem een paspoort te krijgen. Vriendelijk, beleefd en dienstvaardig deed hij ook de jaarlijkse controle op het gebruik van motoren, gedurende de oorlog ook op de illegale tabakskweek, hielp bij de landbouw- en volkstellingen, bezorgde processen-verbaal, stapte mee op in de processies, en zorgde voor de ordehandhaving op de kermissen. Ook al kon hij als garde op die kermissen niet alle vechtpartijen verhinderen.

Wat het onderwijs betreft liepen alle meisjes van Nieuwerkerken school bij de zusters in Schelfheide, en de jongens van Schelfheide gingen op hun beurt naar de jongensschool van Nieuwerkerken, met een pastoor als Nieuwerkerkenaar en een kapelaan als Gorsemsnaar, beiden parochie Nieuwerkerken.

Er wordt wel eens beweerd dat Nieuwerkerken heel vroeger een toevluchtsoord was van vogelvrij-verklaarden. Die zouden om de een of andere reden hun dorpen ontvlucht zijn richting Nieuwerkerken waar er niet alleen weinig te rapen viel voor de omliggende heerlijkheden en graafschappen, doch ook omdat er daar meer vrijheid en minder toezicht was.

Kaart Nieuwerkerken en Gorsems-Schelfheide met aanduiding van de grens.

De vroegere gemeenteschool (tot ca 1870), en de vrije jongensschool, stonden op grondgebied Nieuwerkerken, samen met de kerk en enkele winkels (verf en behangpapier, glas) evenals café's. De meisjesschool, het postkantoor, de tramstatie, een molen en een houtzagerij, ladder- gareel-en radermakerij, diamantslijperij, een autobusbedrijf, en een hout- en fruithandel lagen in Schelfheide. Op de Boulevard stonden jaarlijks meerdere kermisattracties, en er lagen een achttal café's die voor amusement zorgden.

Tichelrij werd in 1798 bij Nieuwerkerken gevoegd, Gorsems-Schelfheide in 1954. Bij de eerste samenvoeging van gemeenten in 1970 sloppte Nieuwerkerken Binderveld op, en Wijer ging naar Kozen. Binderveld, Wijer en Kozen beschikten reeds lang over een gemeentehuis toen zij op hun beurt in 1976 gevoegd werden bij Nieuwerkerken, dat pas in 1986 zou beschikken over een open en eigentijds gemeentehuis voor een fusiegemeente.

Waar de grote meerderheid van de inwoners van Gorsems-Schelfheide gelukkig waren om in 1954 Nieuwerkerkenaar te worden, moet men toch vaststellen dat Binderveld, Kozen en Wijer aparte dorpen zijn en blijven binnen Groot-Nieuwerkerken.

Wat zal de toekomst ons brengen... nu op nationaal vlak de nood aan "nieuwe samenvoegingen van gemeenten" met het oog op bestuurlijke efficiëntie terug op het agenda staat,... en Nieuwerkerken de derde kleinste gemeente van Limburg is.

Jean Thomas

EEN KEURE UIT 1678 TE KOZEN OVER "HET ONDERHOUD VAN DE AERTGAETEN",... "DACH ALS NACHTKEUREN, ENDE ANDERE ONBEHOORLIJKE FEIJTEN".

Op het internet trof ik onder <http://de-wit.net/bronnen/histo/keur-limb-b-kozen-wijer.htm> een keure van 1678 van het dorp Kozen aan. De keure werd bewerkt door Mathieu Vandenbosch. De tekst werd met toestemming van de bewerker voor het internet geschikt gemaakt door Herman de Wit, 2002. Bron: Rijksarchief Hasselt, Gemeentearchief Kozen, inv. nr. 19.

Het betreft in dit geval een keure die op 18 april 1678 door sr. Guilliam Carlens, de Schout van Kozen, werd vernieuwd en gecorrigeerd. Volgens de tekst betreft het een jaarkeure. Een keure is een verordening (thans een gemeentereglement). Het was een door de gemeente vastgesteld algemeen bindend voorschrift of geheel van bepalingen waarop bij niet naleving een boete stond. Dergelijke keuren zijn opgenomen in een keurboek, zoals in dit geval in Keurboeken uit Limburg.

De schout was het hoofd van het dorpsbestuur ofwel een rechtstreekse vertegenwoordiger van de heer der heerlijkheid of de voorzitter van de schepenen. Thans de burgemeester.

In deze verordening worden eerst de aertgaeten van het dorp opgesomd. Een aertgat is een landweg, een weg uitsluitend bestemd voor toegang tot het bouwland. Deze landwegen dienden jaarlijks hersteld te worden. Zowel de landwegen die naar velden leidden die bewerkt werden als deze die braak lagen. Voor een dorp als Kozen was het belangrijk dat die landwegen goed werden onderhouden. In die tijd van paard en kar moesten de wegen naar de velden worden onderhouden, want anders waren de velden al snel niet meer bereikbaar. Dit was eigenlijk een gebod voor de ingezetenen van Kozen.

Ook het onderhoud van de gewone wegen, van beken en grachten was van groot belang. Aan de wegen moet drie maal per jaar drie dagen gewerkt worden. Daarvoor diende zich telkens uit ieder

huis een gezinslid aan te melden. Indien er geen man in huis was, de vrouw of de knecht of meid van minstens 15 jaar oud.

Deze keure gold zowel voor feiten die zich overdag voordeden als voor feiten die zich 's nachts afspeelden.

De keure hield zowel een aantal verboden als geboden in op straffe van het betalen van een boete (pene of amende).

Hierna worden enkele voorbeelden gegeven van verboden en geboden,

Verboden:

- hout rapen, hout afbreken of afhakken van bomen zowel in als buiten de bossen en zeker als dat 's nachts gebeurde;
- kruid uittrekken op iemands erf of gras afsnijden in de beemden zonder de toestemming van de eigenaar;
- koeien of andere dieren laten grazen op velden waarop zomer- of wintervruchten waren gezaaid zonder toestemming van de eigenaar of de huurder;
- koeien of varkens ongehoed op stoppels laten rondwandelen waar nog enige vruchten op stonden;
- de beesten hoeden op stoppels, zolang er nog drie landbouwers waren die nog graan op het veld hadden staan;
- over het reeds geakkerd veld van andere boeren rijden;
- iemands appels, peren, pruimen, krieken, noten of groenten uit de tuin te stelen. Wanneer dat overdag gebeurde moest de dief twee guldens betalen, wanneer dat 's nachts gebeurde moest hij het dubbele betalen. Ouders moesten voor hun kinderen betalen en de meesters voor hun onderdanen;
- landwegen afsluiten die braak lagen en waarop geen vruchten waren gezaaid;
- zonder toestemming van de Heer stro of mest buiten de Heerlijkheid van Kozen verkopen of uitvoeren.

Geboden:

- wanneer iemand over de velden reed en daarbij de velden beschadigde diende hij deze te herstellen alvorens drie of vier mensen begonnen waren met het binden. Degene die na het oogsten het laatst de velden verliet moest de veldweg dichtmaken;
- grachten en zijgrachten gelegen aan het erf onderhouden, maar ook de grachten en zijgrachten gelegen aan particuliere- en gemeentewegen, aan bossen of beemden. Ook de kleine winterbeken dienden onderhouden te worden;
- niemand mocht door de dorpsmeesters of door de schatmeester worden voorgetrokken of benadeeld;
- wanneer de klok sloeg om op wolven te jagen (of ze te verjagen) moest uit ieder huisgezin zich een sterke, gewapende man aanbieden. Indien er geen sterke man aanwezig was in het huisgezin moest iemand anders groot of klein zich aanbieden;
- wanneer de klok sloeg om een andere reden (welke ook) moest zich in ieder huisgezin een man aanbieden om te helpen;
- aan de panden gaan staan wanneer men dat beval;
- wanneer iemand bier verkocht aan Kozenaren of aan mensen van buiten het dorp moest hij die mensen dezelfde hoeveelheid bier inschenken;
- gedronken of geleverd bier betalen op straffe van een boete (voor iemand die onder de heerlijkheid Kozen woonachtig was) of op straffe van gerechtelijk aangesproken te worden (voor iemand van buiten de heerlijkheid Kozen).

Andere bepalingen uit de keure zijn o.a.:

- dat wanneer iemand een huis verhuurde aan iemand van buiten de heerlijkheid en deze laatste schade aanbracht door bv hout af te hakken in de tuin van de buren, de buren de geleden schade konden verhalen op de verhuurder, wanneer de huurder niet in staat was om de schade te betalen;
- dat wanneer iemand iemand anders aangaf omdat hij die bv. hout had zien hakken op het erf van andere mensen de aangever voor zijn moeite 20 stuivers ontving. Voor zijn aangifte had hij geen getuigen nodig. Degene die het hout afhakte diende de schade te betalen Ook de schout verdiende hieraan 20 stuivers;
- dat de aangestelde kanmeester om de drie maanden in de herbergen moest gaan controleren of de potten waarin de herbergier schonk de juiste maatihoud hadden. Indien iemand daarover kloeg en de kanmeester zijn werk niet deed kwam hem dat op een boete te staan. De herbergiers die zich niet aan de juiste maatihoud hielden werden bij toepassing van de wet gestraft;
- de ingezworen bode mocht zo dikwijls als de Heer van de heerlijkheid hem dat vroeg alle woonplaatsen bezoeken. Zeker die woningen waarvan men vermoedde dat de inwoners hout hadden afgehakt of geraapt waar dat niet mocht (zoals in de bossen van de Heer). De bode mocht hun daarvoor bekeuren tenzij zij konden bewijzen waar zij hout afgehakt of geraapt hadden;
- dat wanneer iemand op diefstal werd betrapt van tarwe, koren, gerst, haver of wat dan ook hij aan de kaak mocht worden gesteld (zijn schande werd openlijk bekendgemaakt – de kaak was vermoedelijk oorspronkelijk een ton; later een houten of stenen zuil, een schandpaal,...) zonder dat men gebruik maakte van een andere manier van recht;
- dat niemand van de gemeente beesten mocht hoeden op gemeentegronden zijnde straten of velden of andere gronden op straf van 3 goudgulden, waarvan de helft voor de Heer was en de rest voor de gemeente om hun kosten te dekken;
- dat vreemdelingen op het erf van inwoners vallend onder de heerlijkheid (Kozen) geen bijen mochten zetten zonder toestemming van de Heer. Indien dat wel gebeurde dienden de vreemdelingen een boete te betalen of werden hun bijen gevorderd;
- Op 14 juli 1664 werd verordend dat niemand zich moest verstouten om zijn beesten op velden te hoeden waarop koren, gerst, haver of een ander gewas stond, gelet op de grote schade die dat kon aanrichten, zoals in 1664 toen bijna iedereen zijn land heeft moeten herinzaaien. Wie dat wel deed viel onder de keure volgens het aertvelt (akker ?).

Op 20 april 1678 werd deze keure voorgelezen op het jaargeding (een soort algemene vergadering waarop de regels ten overstaan van de ingezetenen werden opgesomd en vastgelegd) zodat de inwoners van de gemeente er kennis van kregen. Deze werd ondertekend door L. Van den Dwije, secretaris van Kozen.

De gemeente vond ook dat de dorpsmeesters hun straf tegen degenen die in gebreke bleven hoorden uit te voeren.

Robert Vandevort

AERTGAETEN IN KOZEN

Die jaerkeuren des dorps Cosen vernieft ende gecorrigeert den 18 aprilis 1678 door sr. Guilliam Carlens, scholtus aldaer.

Item die aertgaeten die alle jaer tegens oost aen de velden binnen hetselve dorp worden afgesteken, mede diegene die ter braeckenwaerts sijn liggende.

Ergo eerst die aertgaeten als volgt:

In den eersten het aertgaet aen die berge, te weeten aen die stege neffens Hendrick Schreurs en Willem Hollanders.

Item aen hetselve velt in de Bergestraete, somende van boven nederwaerts het velt Ire.

Item noch een aertgaet aen dieselve stege, geledende het Cortenboschvelt genaemt, de hoeve regenoten Jacob Govaert ten Ire en Frans Colen ten ijdre sijden.

Item noch een aertgaet aen hetselven velt, geledende ter Heerbaene.

Item een aertgaet aen de Mier opgaende het goedt van Caslaer en Frans Colen.

Item noch een aertgaet, geledende naer Cosen, op regenoten den Bonten Os en Jan Cuppers.

Item noch een aertgaet ten dorpewaerts.

Item een aertgaet aen die Ses Bonder, regenoten Jan Ragels en den pastoor.

Item een aertgaet aen die Streeke, opgaende het landt van Nijs van Jueck, regenoot het Wautersvelt.

Item noch een aertgat op hetselve velt, opgaende de erve Wauter Bruijninx regenoot die wijde van Jan Bamps.

Item een aertgat, opgaende het Wautersvelt aen het landt van Peeter Meijnen, regenoot Bartel Sauwens.

Item een aertgat aen hetzelfde landt, opgaende neffens die Streeck ende Peeter Meijnen.

Item een aertgat, opgaende hetselven velt, lopende naer die Rubbenstraet.

Item een aertgat aen het Broeckvoet, regenoten ons heerschap van Cosen en Jacob Scaben.

Item een aertgat op 't selve velt, regenoten Jan Huijbrechts ter Ire, die wijde afcomende van Adam Thijs der ijdre, Jann Fels erve ter ijre sijden.

Item het aertgat leijdende den Grooten Dries.

Item een aertgat aen den Trap, regenoten jte Catrienen Altaer en Wauter Peeters.

Item een aertgat, opgaende het bonder van het seminarie, regenoot Mr. Renier Moers op hetselve velt.

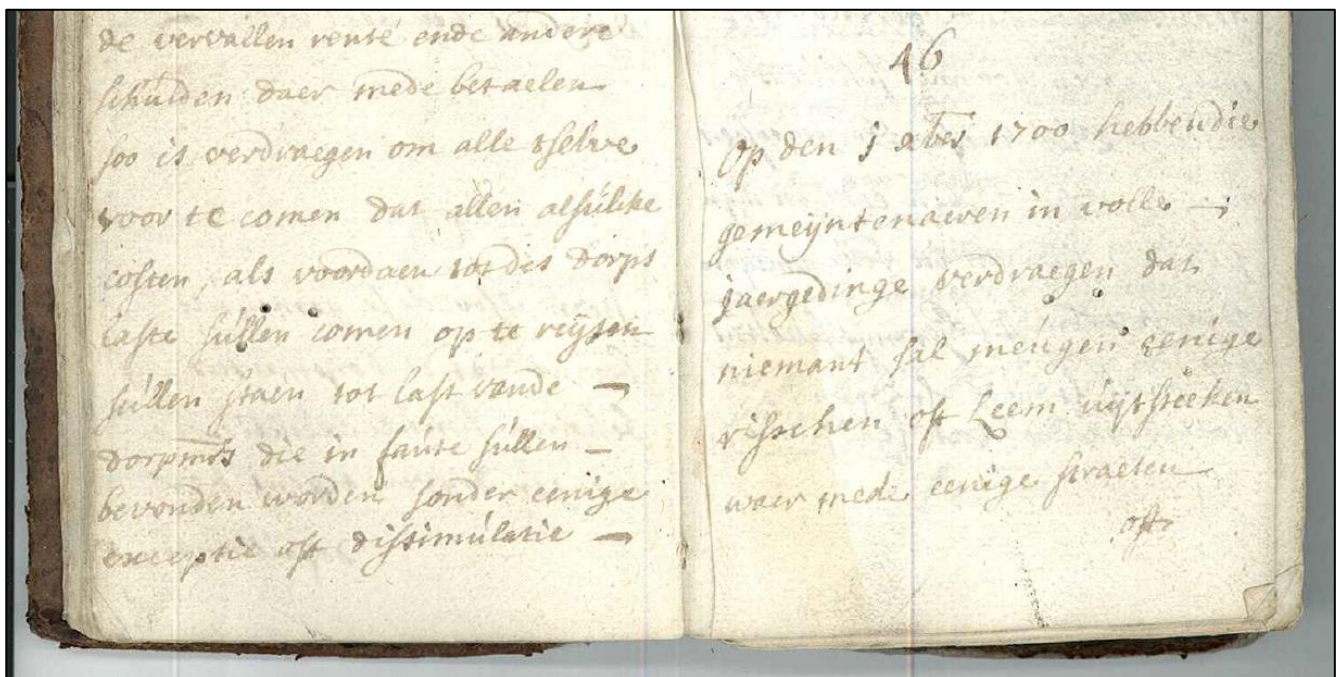
Item een aertgat aen die Cleijn Coes, leijdende den Peckstert, regenoten Jan Schoubrechts.

Item een aertgat aen het Willemsvelt opgaende Bartel Sauwens erve, regnoten die reputen van Cornelis Hasevoets.

Item een aertgat aen die Grootte Coose, regenooten Jan Buelen en Gilis Mommen.

Item noch een aertgat aen hetelve velt, regenooten Jann Hagels en Lowies Meers.

Item noch een aertgat aen Berckvelt, opgaende het landt der erfve Barthel Sauwens, regenooten Lees van Straelen.

De keure van Kozen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
10de Jaargang – Mei - Juni 2014

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

DE GROOTE OORLOG IN NIEUWERKERKEN.

In het aandeel van Heemkunde-Nieuwerkerken van het grootschalig gemeentelijk programma dat in het komende najaar het begin van de oorlog 1914-1918 honderd jaar geleden herdenkt zit o.a. de uitgave van een herdenkingsboek (circa 180 blz.) over deze oorlogsperiode in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

Ons medelid Luc Schepens verzamelde niet alleen veel bijzonderheden over onze soldaten en weggevoerden. Ook de verslagen van de dorpspastoors over die periode en foto's over het wel en wee in de vier dorpen komen aan bod.

Binnenkort wordt iedereen door het gemeentebestuur via een folder geïnformeerd over het volledige herdenkingsprogramma, en kan dan ook dit unieke boek besteld worden.

Tentoonstelling over De Grote Oorlog

Rond 11 november (juiste data volgen nog) loopt er in De Brug een tentoonstelling waarin aan de hand van foto's, brieven, voorwerpen, affiches, eretekens, en andere attributen die met de oorlog 1914-1918 te maken hebben.

Wij twijfelen er niet aan dat er nog méér interessante documenten en voorwerpen in privébezit in onze gemeente aanwezig zijn. Indien u wil meewerken aan deze tentoonstelling neem dan contact op met Eddy Cox, Berkenlaan 22 te Nieuwerkerken, Tel. 011/681495. Dank bij voorbaat.

HET CWxRM – PROJECT - Coming World Remember Me.

Eén van de vele kunstprojecten die opgezet worden n.a.v. de herdenking van De Grote Oorlog is de aanleg van een grootschalig slagveld in Ieper waarop 600.000 identieke beeldjes uit gebakken klei moeten verwijzen naar éénzelfde aantal gesneuvelden in ons land.

Dit land-artproject, naar een idee van Truienaar Koen Vanmechelen, streeft naar een rechtstreekse betrokkenheid doordat iedereen de mogelijkheid heeft eigenhandig zo een beeldje machinaal te persen en te personaliseren. Bovendien krijgt ieder beeldje willekeurig het naamplaatje van een gesneuvelde soldaat.

Onze voorzitter Eddy Cox heeft namens Heemkunde-Nieuwerkerken reeds een beeldje gemaakt om op die wijze ook de gesneuvelde van Nieuwerkerken te eren.

Kanunnik SENDEN,... en De Grote Oorlog.

In deze bijdrage van Robert Vandevort over het inspirerende leven van de Kozense priester Kanunnik Senden komt ook zijn oorlogsperiode 1914-1918 aan bod. Hij verbleef gedurende vier jaar in Duitse gevangnissen wegens zijn onverzettelijkheid tegenover de bezetter.

Kanunnik Senden

Op 03/02/1855 werd Josephus Blasius als 3e kind van zes geboren te Kozen. Zijn vader was Joannes (Jan) Senden geboren op 28/07/1821. Jan Senden huwde in 1850 met Anna Elisabeth Bamps, geboren te Sint-Truiden op 30/09/1818. Zijn vader was eerst schrijnwerker. Daarna werd hij bakker, herbergier en boer.

Zijn broer Benedictus stierf op 21-jarige leeftijd. Alexis werd pater Scheutist. Alfons werd één der pioniers van de Boerenbond. Zijn broer Stanis bleef jonkman en was bedrijvig in de gemeentepolitiek en de Raiffeisenkas. Zijn zuster Josephina huwde met Leo Paesmans. Zij namen beiden de hoeve van haar ouders over.

Jozef Blasius mocht voor onderwijzer studeren. Tijdens het laatste jaar in de normaalschool begon hij eraan te denken om priester te worden. Het volgende jaar volgde hij wijsbegeerte en later Godgeleerheid.

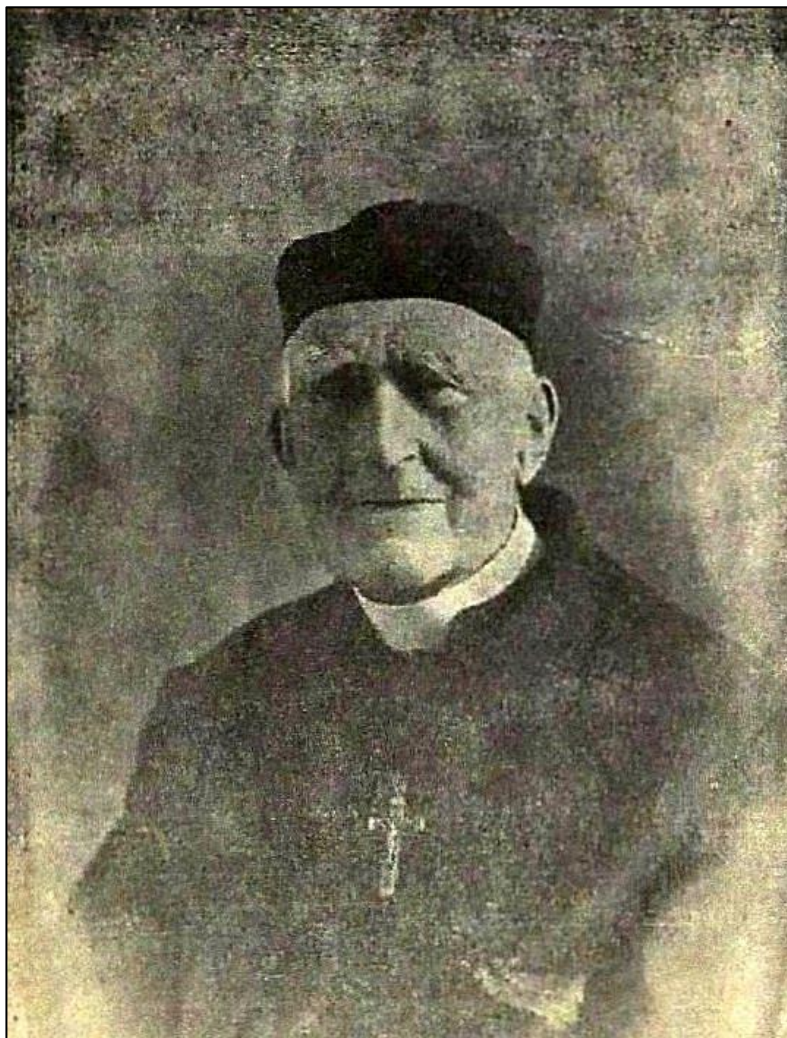
In 1879 werd hij onderwijzer, leraar wiskunde, aan de normaalschool te Sint-Truiden, waar hij van 1871-1874 zijn diploma onderwijzer behaalde.

Op 30/03/1880 werd hij - temidden van de eerste schooloorlog tussen liberalen en katholieken - priester gewijd.

In 1886 werd hij diocesaan inspecteur van het katholiek lager onderwijs en in 1894 of 1896 (naargelang de bron) werd hij hoofdinspecteur. In 1903 werd hij door de bisschop van Luik tot ere-kanunnik benoemd (E.H. Senden was een titulair kanunnik die deze titel als een eervolle onderscheiding ontving).

Ook E.H. Senden rookte pijp en dronk regelmatig een glas wijn. Tijdens het verlof ging hij in Engeland een parochiepriester vervangen. Daar kwam hij in aanraking met een vereniging van geheelonthouders. Onder impuls van Father Mathew kenden de "Total Abstainers" (geheelonthouders) er veel succes. Rond het jaar 1887 werd hij geheelonthouder. Toen hij terugkwam in de normaalschool werd hij proseliet (een bekeerling) van de geheelonthouding van alcohol en later ook van tabak.

Als diocesaan hoofdinspecteur van het lager onderwijs in Limburg probeerde E.H. Senden om de twee jaar alle scholen van gans Limburg per trein of tram te bezoeken. 10 à 15 km te voet gaan was geen probleem voor hem.

E.H. Senden werd in 1889 stichter van de geheelonthoudersbeweging Sint-Jansgenootschap (onder bescherming van Johannes de dooper) en van het matigheidsgenootschap voor de jeugd (onder bescherming van Johannes de dooper en Sint-Jan Berchmans).

Verplichtingen van het Sint-Jansgenootschap waren:

1. zich volstrekt en voor altijd onthouden van alle sterke dranken
2. nooit een onmatig gebruik maken van bier en wijn
3. alle dagen voor de uitbreiding van het genootschap bidden: een onze vader en een weesgegroet, met de aanroeping van de Heilige Johannes de dooper
4. ten minste één lid trachten bij te winnen.

Men moest minstens 18 jaar oud zijn om te kunnen toetreden.

Verplichtingen voor de leden van het matigheidsgenootschap voor de jeugd waren:

1. tot op de ouderdom van 18 jaar geen sterke dranken gebruiken
2. nooit een onmatig gebruik van bier of wijn maken
3. voor de ouderdom van 18 jaar zonder noodzakelijkheid geen drankhuizen bezoeken, tenzij in gezelschap van hun vader of van een persoon die hem verving
4. alle dagen een gebed doen of een werk van liefdadigheid of van versterving. Zij werden verzocht om dagelijks een weesgegroet te bidden met aanroeping van Johannes de dooper en Sint-Jan Berchmans.

Elk lid diende minstens 1 lid aan te werven. Kinderen werden aangenomen vanaf de leeftijd van 7 jaar.

Zijn geheelonthoudersbeweging kreeg veel navolging. Zo startte bv. in 1905 in Membruggen een Sint-Jansbond. Een zekere Jan Honinx was tot aan zijn dood voorzitter van het matigheidsgenootschap. Verscheidene gemeenten kenden nog een oudere matigheidsbond dan Membruggen, zoals het matigheidsgenootschap "De groene ster" in Kanne. Kanunnik Senden was één van de eerste sprekers tijdens een voordrachtavond van de bond in Membruggen.

Als orgaan van het Sint-Jansgenootschap gaf hij het maandblad "De Sint-Jansbode" uit. Hij gaf ook onder bescherming van het Sint-Jansgenootschap het katholiek weekblad "De Schildwacht" uit.

Hieronder volgt een tekst uit één van de Sint-Jansbodes zoals die werd overgenomen door het weekblad "De Tram". Het Nederlands van toen werd behouden.

*'t Heeft geen naam. - Onder dezen titel lezen wij in de Sint-Jansbode : Gemeene drankhuizen waar gemeene vrouwen gemeene liederen uitgalmen om gemeen volk te lokken, heet men in het Fransch Café chantant. In onze taal hebben die onfatsoenlijke inrichtingen geen naam, en dat is eene eer voor ons. De werklieden van Enschede, in Holland, hebben met reden geoordeeld, dat een ding, welk men in 't Hollandsch niet kan noemen, in Holland ook niet thuis behoort, en zij hebben den Gemeenteraad gevraagd dat alle Café chantant zou verboden worden.
(De Tram 13/04/1901)*

Rond 1890 werd E.H. Senden stichter van "Het Werk der oude Postzegels" ten bate van de Missiepost Sint-Trudo in Belgisch-Congo, gesticht door zijn broer "Pater Scheutist Alexis Senden".

Doorheen het ganse land en zelfs naar het buitenland werden Circulaires gestuurd om oude postzegels, oude munten, zilverpapier, papier enz. te verzamelen. Die werden ingezameld door volwassen vrijwilligers en een groep jongens die hij de "Berchmanskring" noemde. Overal in het land werden Berchmanskringen gesticht.

Zo verscheen in het Sint-Truidense weekblad "De Tram" van 13/10/1900 de volgende aankondiging:

De oude gazetten.

Priester SENDEN, Bestierder der kinderen van den H. Joannes Berchmans, te Sint-Truiden, betuigt opnieuw zijn innigen dank aan de personen, die het Werk der oude gazetten gelieven te ondersteunen.

Tot heden ontving hij 2.000.000 nummers van Belgische en vreemde nieuwsbladen, wegende 60.000 kilogrammen. Onder dat getal waren 13.000 nummers van dit blad, wegende 380 kilogrammen. Het Werk ontvangt ook met dank allerlei boeken en tijdschriften.

De personen die noch gazetten, noch boeken te zenden hebben, worden verzocht het Werk door eene geringe aalmoes te willen ondersteunen; en die welke volstrekt niets hebben, worden verzocht aan het Werk ten minstens een gebed te schenken.

Jaarlijks en ten eeuwige dage worden voor de weldoeners van het Werk zes en twintig Missen opgedragen,

Alwie minstens duizend gazetten zendt, ontvangt na deszelfs voleinding een prachtig gesteendrukt afbeeldsel van 't apostoliek huis van den H. Joannes-Berchmans.

Men gelieve alles vrachtvrij te zenden aan PRIESTER SENDEN, Sint-Truiden.

Begin 1914 maakte E.H. Senden de balans op van zijn werk. Hij becijferde dat zijn activiteiten zo'n 200.000 vooroorlogse BEF (4.957,87 EUR) opbrachten als steun voor de Missiepost in Congo. In dat jaar werd het "Werk der oude Postzegels" overgebracht naar het Groot Seminarie van Luik (en niet in 1891 zoals in ons nummer van maart – april 2013 per ongeluk werd afgedrukt – in het artikel over zijn broer E.P. Alexis Senden).

E.H. Senden was de stichter van een der eerste (jongens)patronaten in België. Het patronaat (katholieke vereniging onder leiding van een priester en leken onder speciale bescherming van een heilige) was gevestigd Stenaertberg 1 te Sint-Truiden (het adres van de Normaalschool).

In 1897 werd hij bouwheer-eigenaar van het Berchmanshuis in Sint-Truiden, dat gelegen was in de toenmalige Koestraat. Het was een indrukwekkend gebouw, met drie verdiepingen: op het gelijkvloers een feestzaal en aanpalend de repetitiezaal voor de Fanfare. Op de 1e verdieping een turnzaal en op de 2e verdieping een speelzaal en daarboven een zolder. Aan de achterkant was een overdekt perron en daarboven een galerij. Er was daar o.m. Een fanfare en een turngroep gevestigd.

Ook de matigheidbond hield er geregeld bijeenkomsten en congressen getuige een verkorte weergave van een artikel uit het weekblad "De Tram" van 20/09/1902:

Algemeene vergadering DER BERCHMANSGENOOTSCHAPPEN - Antialcoolisch Congres.

Verleden Maandag waren de Sint-Truidenaars getuigen van eene dier feesten die in staat zijn duizenden deelnemers te vergaderen. Het eerste antialcoolisch congres had hier plaats in de ruime lokalen van het Berchmanshuis. Van alle plaatsen van het land, ook van Holland, waren er congressisten aangekomen die zich te halfnegen op het statieplein in stoet vormen; de Turnkring van het Berchmanshuis, met zijn prachtig nieuw vaandel opende, den langen stoet.

... ..

Het Congres, voorgezeten, in naam van Z. D. H. Mgr Rutten, door den Z. E. H. Deken der stad, nam aanvang te halftien. Vele notabelen van hier en elders waren aanwezig. Onder velen noemen wij: M. Cartuyvels, Burgemeester; M. Ridder de Corswarem, volksvertegenwoordiger; Eerw. Heer Kanunnik Herman, M. Vanderschelden, van Gent, voorzitter van al de Matigheidsbonden van Oost-Vlaanderen, enz.

De Eerw. Heer Senden, de onvermoeibare strijder, deed de openingsaanspraak en heette ieder hartelijk welkom, bijzonderlijk de Hollandsche broeders.

... ..

Te halfzeven 's avonds werden de feestelijkheden van het congres gesloten door een heerlijk echt Venetiaansch feest dat zeer in den smaak viel der honderden aanwezigen van stad en buiten. Die dag was een ware triomf voor den Z. E. H. Senden. Bij 't eindigen van dit verslag is het dus ook onze plicht de inrichters en bewerkers van dit congres en die feestelijkheden geluk te wenschen en hen aan te moedigen voort te gaan op den ingeslagen weg.

Er was wel sympathie voor het werk van E.H. Senden, maar weinig effectieve hulp en vaak geen interesse. Omdat E.H. Senden niet zo goed met geld overweg kon stak hij zich diep in de schulden. Daarom werd in 1912 een gedeelte van het Berchmanshuis verhuurd aan de Aalmoezeniers van de Arbeid en in 1914 schonk E.H. Senden het Berchmanshuis aan de Decanale werken. Hij betaalde nog jaren de schulden af. Zelf ging hij inwonen bij de Zusters Ursulinen. Hij behield in het Berchmanshuis een klein lokaal om te vergaderen.

Hij was ook de stichter van de studentenbond "Erewacht" in 1899. Later werd dat de KSA (Katholieke Studenten Aktie). In 1914 werd hij ook de stichter van Sint-Truiden Vooruit (een kern van jonge geheelonthouders).

Kanunnik Senden streed ook voor het "Schoon Vlaams" en zag in navolging van de bisschoppen van Luik de versterking van het katholiek flamingantisme als een dam tegen liberalisme en socialisme.

Hij was een graag geziene spreker van het TAALMINNEND GENOOTSCHAP De Coninkxvrienden. Dat blijkt uit de hiernavolgende tekst die verscheen in "De Tram" van 23/09/1905:

De leden, op de vergadering van verleden Woensdag talrijk opgekomen, beleefden een heerlijk half uurtje aan de keurige voordracht van den Eerwaarden Heer Schoolopziener Senden. 't Was iets ongemeens den redenaar in zoo eenvoudige bewoordingen de diepste grondstelsels van Wijsbegeerte en Godgeleerdheid te hooren doorpeilen. Wetenschap en Liefde zyn dus de voorname en onmisbare factoren der menschelijke levensvreugde.

Meesterlijk, Zeer Eerwaarde Heer, hebt gij uwe thesis voorgedragen en dezelve met veelvuldige doorslaande bewyze gestaafd. De Coninkxvrienden verklaren luide dat zij genot gehad hebben u achter hunne spreektafel te zien, verheven in uwe nederigheid, diep in uwen eenvoud, overtuigend in uwe kalme beredeneering. Zij hebben uw ideaal begrepen ; mogen zij het rusteloos nastreven als een doelwit van hoogere volmaaktheid !

Niet iedereen bracht evenveel sympathie op voor de Kanunnik. Regelmatig kreeg E.H. Senden in bepaalde Truiense kranten kritiek en als één van deze kranten lof over hem sprak aanvaardde hij die lof niet. Getuige zijn antwoord in "De Tram" op een artikel in een andere krant:

Mijnheer de Hoofdopsteller van De Tram. Het heeft mij niet weinig verwonderd en bedroefd, dat eene slechte gazet mijnen lof heeft gesproken. Nog meer zou het mij bedroeven, moest ik door woorden of daden tot dien lof aanleiding hebben gegeven.

God beware mij van ooit de goedkeuring der boozen te verdienen. Ik zou u dankbaar zijn wildet gij dezen brief in uw eerstvolgende nummer opnemen ; maar, als ik u bidden mag, gelief daar geene bemerkingsen, van welken aard ook, bij te voegen. Hoe weniger van dit ongeval wordt gesproken, hoe beter, dunkt mij. Uw toegenegen in O. H. J.-Chr. J.-B. SENDEN.

(De Tram 02/12/1905)

Tijdens de eerste Wereldoorlog was E.H. Senden, als flamingant, toch een consequent verdediger van zijn vaderland. Wegens verzet tegen de Duitsers werd hij veroordeeld tot 3 maanden gevangenis: eerst te Hasselt, daarna te Aken. Hij werd een politiek gevangene vanaf 1914 en dit zou 4 jaar duren. Van april 1915 tot november 1916 verbleef hij in een officierenkamp van Gütersloh. Van 7 november 1916 tot maart 1918 verbleef hij te Celle-Schloss (bij Hannover) en van maart 1918 tot 1 december 1918 in een strafkamp te Holzminden (bij Heidelberg). Op 1 december 1918 werd

E.H. Senden door de geallieerden bevrijd en naar België teruggebracht. In Sint-Truiden werd hij geestdriftig onthaald. Tijdens zijn gevangenschap bleef hij contact houden met zijn geliefden (geheelonthouders, familie en vrienden).

Na zijn terugkeer in Sint-Truiden verscheen volgend artikel in "De Tram" van 14/12/1918:

De Z. E. H. Kanunnik Senden, nog een slachtoffer van de Duitse dwingelandij, is gisteren uit zijn ballingschap, na 4 jaren gevangenschap, in het vaderland teruggekeerd. De kranige en moedige held heeft opvolgens te Hasselt, te Celle-Schloss, Gütersloh en... Holzminden verbleven.

Over een 20tal dagen is hij uit Duitschland vertrokken en langs Arlon en zoo langs het Noorden van België teruggekeerd.

Reeds bij 't begin der bezetting van Sint-Truiden, poogden de Duitschers door allerlei leugens en valsche geruchten, bij middel hunner affichen, de gemoederen neer teslaan. M. Senden ging die affichen ook lezen en zegde aan iedereen in tegenwoordigheid der Pruisen, dat het allemaal leugens waren, dat die affichen niemand mocht lezen en nog veel minder gelooven; M. Senden weigerde aan de hooge Pruisen, den groet, dien hij nochtans gaf aan den minsten man;

hij weigerde de Nationale vlag, die hij aan zijne woning uitgehangen had, in te trekken; zag hij 5, 8 Pruisen bijeen, dan ging hij er op af zeggende: jonge, 't spijt mij, maar ik moet u toch iets zeggen, gij gaat hier niet meer levendig uit, gij zit hierin een muizenval, gaat stillekens terug van waar gij gekomen zijt! Aan officieren die hem den weg vroegen naar Brussel, wees hij den weg naar Berlijn, zeggende : dààr en als wij u hier noodig hebben zullen wij U roepen.

Kortom, iedereen herinnert zich nog hoe kranig en onverschrokken M. Senden het hoofd bood aan al de hatelijke dwangmaatregelen en immer nieuwe leugens der vijanden. De Eerw. Heer Kanunnik kon niet goed meer huizen met die pinhelmen en deze nog veel minder met hem Hij moest absoluut weg en zijne aanhouding werd bevolen. 's Anderdaags rond 11 ure, moest hij in Hasselt gevonnist worden, en om 8 ure was er reeds een officier by den directeur van het gevang hem zeggende, een kot gereed te maken voor een priester die er eenigen tijd zou verblijven.

Gansch Sint-Truiden is opgetogen van vreugde bij 't goede nieuws der terugkomst van den bewondereswaardigen en moedigen priester. Wij groeten met diepe ontroering dezen held.

Kort nadat hij terugkeerde uit Duistland kwam hij, op 65 jarige leeftijd, terug in zijn huis te Kozen wonen (gelegen in de Weyerstraat) . In de parochie speelde hij kapelaan. Hij nam de maandelijkse biecht van de schoolkinderen af, Voor de jongeren in Kozen was hij een kindervriend, net zoals voor de kinderen in het patronaat. Hij trachtte ook in Kozen volwassenen te vinden voor zijn ideaal van geheelonthouding van alcohol en tabak. En hij bleef dromen van een Katholiek Nederlands Verbond.

Kanunnik Senden was ook de auteur van opvoedende jeugdboeken onder het pseudoniem S.K. Quaepenninck. Een paar van zijn werken zijn:

- De geheelonthouding en de toekomst onzer matigheidsbeweging (1904)
- Bertram en Ludwig (1905)
- Op verkeerde wegen (1905)
- Van den ouden Helmus (1910)
- De historie van Pie Nol en zijn pijp (1936)
- De zijnhoeder van de Abdij (1938)
- De pastoor van Kasselaar en Rosse Hein (1938).
-

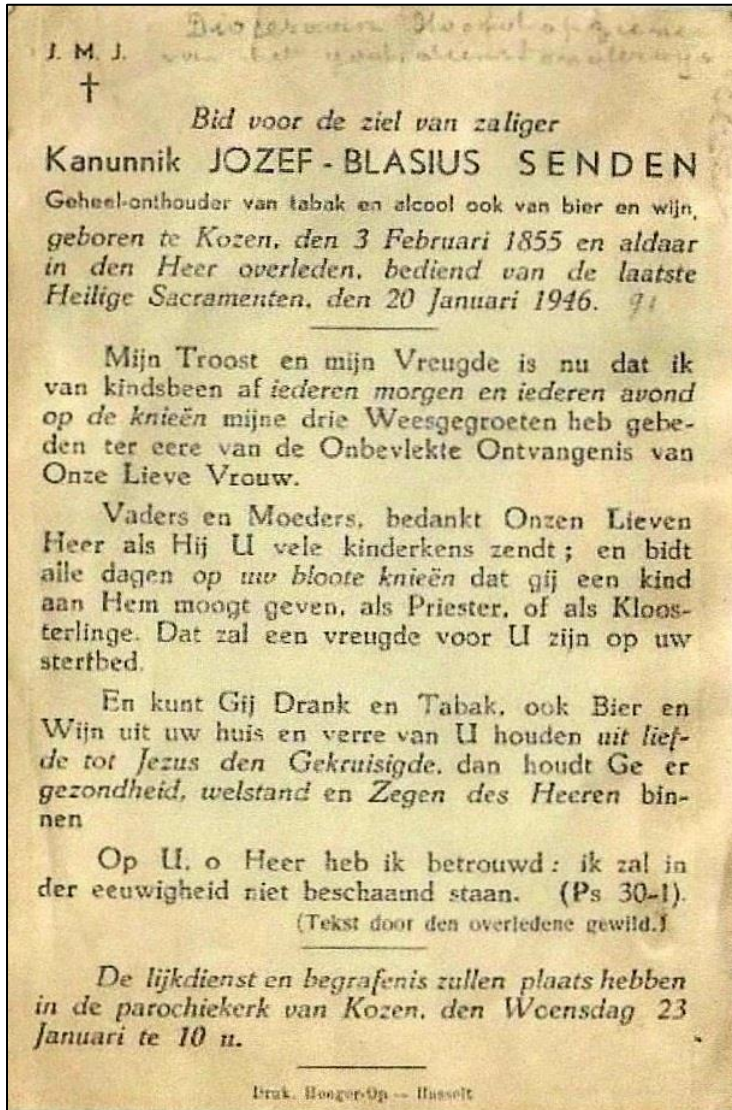
In 1939 werd het Berchmanshuis, bij de mobilisatie door het Belgisch leger als legerdepot opgeëist en bij de aftocht in 1940 in brand gestoken. Zijn levenswerk werd vernietigd.

Op zondag 20 januari 1946 overleed Kanunnik Senden in de gezegende ouderdom van 91 jaar. Op woensdag 23 januari 1946 werd hij onder grote volkstoeloop te Kozen begraven. Remi Paesmans, van wie Kanunnik Senden een heerroom was, vertelde dat E.H. Senden opgebaard stond in zijn eigen

woonhuis in de Weyerstraat. Pastoor Senden was de eerste dode die Remi als kind een kruisje ging geven. Het was indrukwekkend zei hij, zoals hij daar opgebaard lag in zijn priesterkledij.

"De Heilige Dwaas", zoals schrijver Hendrik Prijs hem noemde, was niet meer. Volgens Hendrik Prijs waren zijn edele en heilige daden blijvend voor het nageslacht.

Mgr. Kerkhofs, de Bisschop van Luik (en op dat ogenblik ook nog van Limburg) schreef aan de pastoor van Kozen (E.H. Thielemans) het volgende:

Luik, 25/1/1946

*Zeer Eerwaarde Heer Pastoor,
Ik dank u voor de mededeling van de droeve
tijding: het afsterven van de Z.E. Heer Kanunnik
Senden.
Wel was hij een der oudsten, misschien wel de
oudste van onze priesters, doch tot voor korte
tijd was hij steeds wakker van geest en vol ijver
en werklust gebleven.
Hij was overigens een zeer begaafd man, vooral
was hij een vrome en heilige priester; een man
van diepe godsvrucht, vol toewijding en liefden
voor den evenmens; een man van onthechting
en versterving, die zich zelf vergat om enkel te
denken, te ijveren en te werken voor de eer van
God, en voor het heil van de zielen.
Wat heeft hij goed gedaan voor velen, door zijn
voorbeeld, zijn woord en zijn pen.
Vooral de kinderen, de lievelingen van de Heer
waren ook het grootste voorwerp van zijn zorg
en zijn ijver.
Wat heeft hij gebouwd en gewerkt en
geschreven om de jeugd te vrijwaren, ze op te
voeden voor God en land, en kerk.
Hoevelen danken niet aan Kanunnik Senden
hun vroom en kristelijk leven, en zelfs hun
hogere roeping tot priesterschap of
kloosterleven.
Hij wist ze te leiden tot Jezus in het H.*

Sacrament, en dit, aan de hand van Moeder Maria.

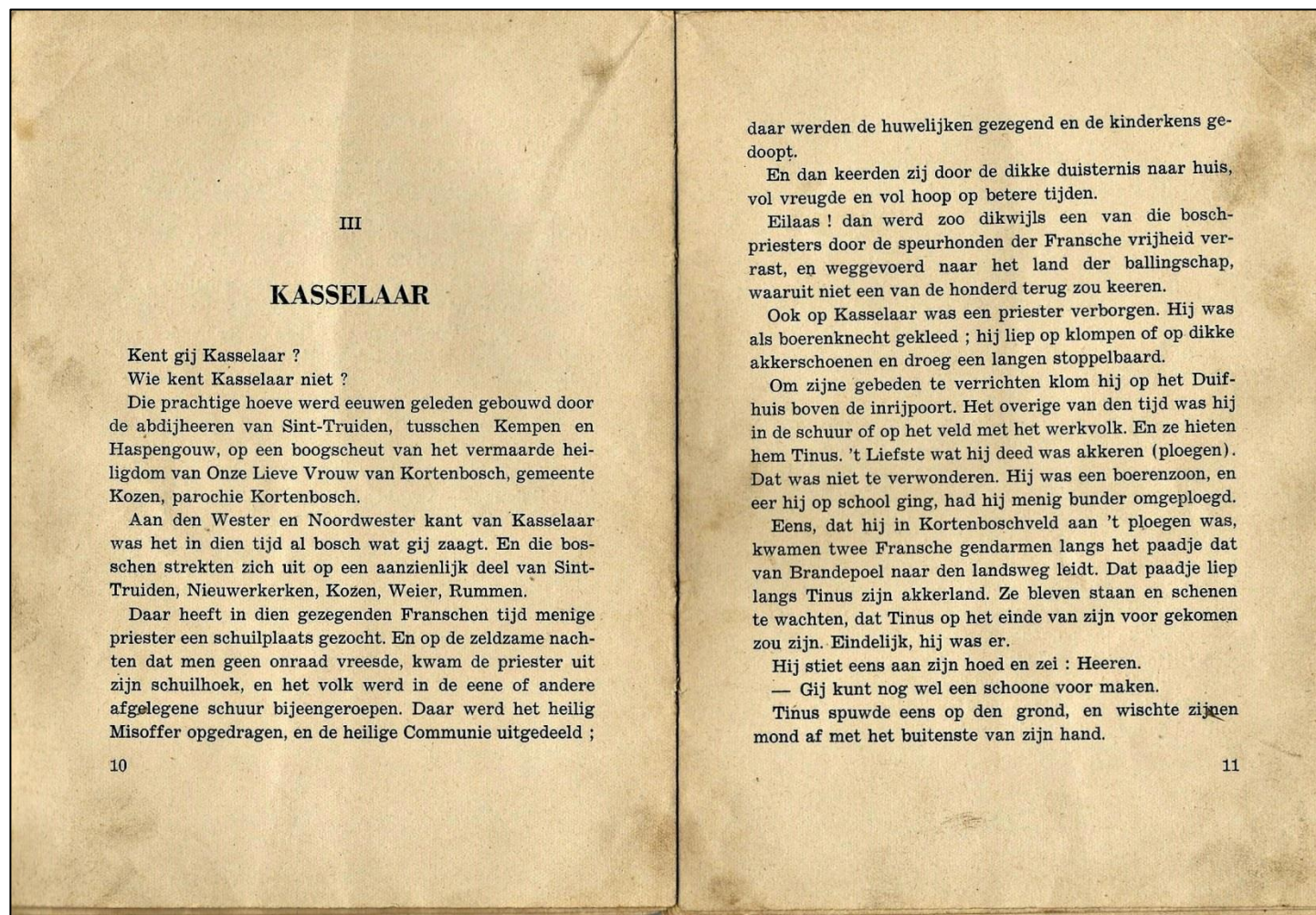
Met ontroering en dank en verering denk ik met U allen terug aan den goeden Kanunnik, aan zijn leven en voorbeelden, en, zo wij voor hem bidden, toch hopen wij, vol betrouwen dat hij reeds daarboven voor ons ten beste spreekt.

Louis Jozef, Bisschop van Luik.

Bronnen:

1. Het boek: Kanunnik JOZEF BLASIUS SENDEN, DIOCESAAN HOOFD-SCHOOLOPZIENER
° Kozen 8-2-1855 + Kozen 20-1946;
2. Wie was wie in Sint-Truiden (2011), Willem Driessen en Kamiel Stevaux, pg. 189 en 190;
3. Weekblad "De Tram";
4. Het Belang van Limburg van 16 en 23 april 2011, Kozen in de kijker, deel 1 en 2, "De heilige dwaas" en "De vloek van den alcool", Koenraad Nijssen.
5. Het Belang van Limburg van 14 en 21 mei 2011, Membruggen in de kijker, deel 3 en 4, "Ruzie maken na in 't glas gekeken te hebben" en "Alcoolkoning verijdeld", Koenraad Nijssen.
6. De pastoors van Kozen vanaf 1835, brochure geschreven door Jef Bonneux van Kozen.

Robert Vandevooort

Afbeelding uit het boek "De pastoor van Kasselaar en Rosse Hein".

ISSN 2295-3531

GROOT-NIEUWERKERKEN IN "DE GROOTE OORLOG" BINDERVELD – COSEN – GORSSUM SCHELFHEIDE – NIEUWERKERKEN - WEYER

Luc Schepens

Naar aanleiding van de 100ste verjaardag van de aanvang van de 1ste Wereldoorlog, brengt Heemkunde-Nieuwerkerken een boek op de markt.

We hebben het antwoord gezocht in de archieven, dagboeken, gemeenteraadsverslagen. Militaire archieven te Evere, Documentencentrum Legermuseum te Brussel.

Het boek telt 244 pagina's.

Je vindt er gegevens over zowat 152 soldaten van Binderveld, Cosen, Gorssum-Schelfheide, Nieuwerkerken en Weyer, samen met een aantal foto's uit archieven.

BOEKVOORSTELLING:

Zondag 12 oktober 2014 – 13:00 Erfgoedmarkt

Zondag 19 oktober 2014 – 09:00 Ter Cose

Zondag 09 november – 10:00 O.C. De Brug

Dinsdag 11 november – 14:00 O.C. De Brug

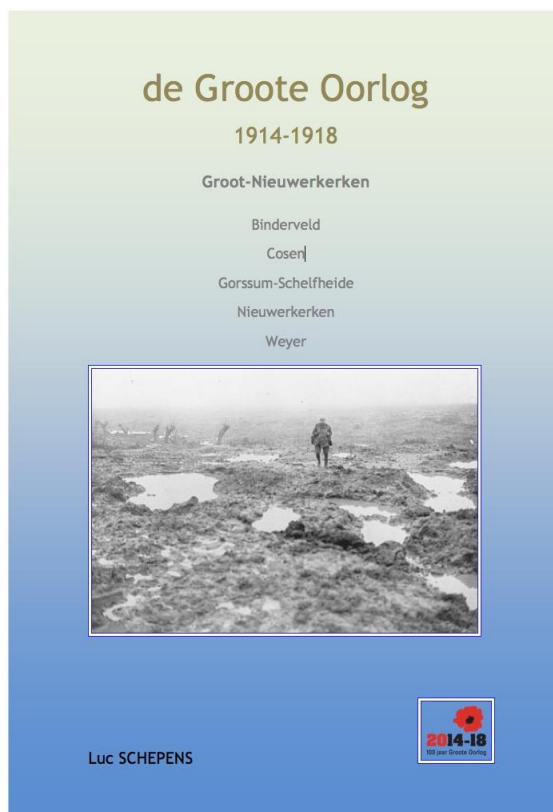
Woensdag 12 november – scholen

Je bent van harte welkom!

Tot 1 november 2014, kan je het boek bestellen in voorverkoop (-20%) aan €11,90 i.p.v. €14,90.

Stort dit bedrag op rekening:

BE51 7350 0844 6462 met vermelding van je naam en adres.

Je kan het boek afhalen op de tentoonstelling WO1.

Wens je dat het boek je toegezonden wordt? Stort dan het bedrag + €6,00 voor de verzending.

Meer info: 0477/528181 of luc.e.b.schepens@telenet.be

Op de volgende bladzijden (van 2 tot 12) vind je een uittreksel van het boek.

De militieregisters

De militieregisters zijn de administratie van de dienstplichtigen. Door systematisch de militieregisters door te nemen kan een lijst gemaakt worden van de mannen die gevochten hebben in WO1. De namen die op het herdenkingsmonument van de gemeente staan zijn soms onvolledig.

De militiewetgeving in de periode rond WO1.

We onderscheiden hier 3 periodes.

Tot 1909: het systeem van de lotelingen.

Vanaf 1798 tot 1909 wordt het Belgisch leger gevormd door vrijwilligers en de lotelingen. Er waren echter weinig vrijwilligers, zodat het leger hoofdzakelijk uit lotelingen bestond. Iedereen kon ingeloot worden. Het was de burgemeester en zijn secretaris die ieder jaar de militielijst opstelden. Zij moesten ervoor zorgen dat alle jongens die 19 jaar werden erop stonden.

In het parlement werd vastgesteld hoeveel lotelingen er moesten zijn voor het hele land. Voor de provincie Limburg waren er dat ongeveer 700. Het aantal werd verdeeld over de verschillende kantons en daarna over de gemeenten, evenredig met het aantal opgeroepen.

Al deze jongens moesten op dezelfde dag naar de kantonhoofdplaats waar ze per gemeente naar binnen werden geroepen en op alfabetische volgorde een nummer uit een trommel moesten trekken. Indien er bijvoorbeeld 6 moesten uitgeloot worden, dan moesten de laagste 6 nummers gaan. De dorpen die het verst van de kantonhoofdplaats verwijderd waren mochten eerst loten, want die moesten nog te voet naar huis. In de gemeenterekeningen van die tijd vinden we meestal een kostenpost terug getiteld "Begeleiding van de lotelingen naar de kantonhoofdplaats".

Lotelingentrommel

De dienstplicht was niet persoonlijk. Rijkere jongens konden zichzelf vrij kopen. Er waren ronselaars die jongens zochten die de plaats van rijke jongens wilden innemen. Er waren ook mannen die er hun beroep van maakten om rijkere jongens te vervangen.

De gemeente Nieuwerkerken in en na WO1

Op deze bijeenkomst worden de namen van de onderwijzers van de jongensschool, opgenoemd: Meuwissen Joseph, hoofdonderwijzer, Graulus Emiel onderwijzer der tweede school, en Saenen Gerard als tussentijdse onderwijzer' Meuwissen J. heeft dus de oorlog overleefd! (p.136). Onderwijzer Langenaken Guillaume † 30-10-1918; Graulus Emiel begint op 25-11-1918.

Tijdens dezelfde zitting gaat het ook over een lening bij het Gemeentekrediet van 18.000 fr. voor:

1. dagloning bedienden gemeentebestuur: 7709,40 fr.
2. kosten door voeding, overbrenging en inkwartiering der uitwijklingen: 4175,88 fr.
3. Toelage aan Weldadigheidsbureel voor 1918 plus eerste ½ jaar 1919, onderhoudskosten van verschillende behoeftigen der gemeente in de hospitalen: 1750 fr.
4. Bevoorrading:
 - A. Buitengewone uitgaven door de duurte schoolbenodigheden: 756,40 fr.
 - B. Buitengewone uitgaven voor brandstof voor scholen: 976,00 fr.
 - C. Onkosten door werken aan wegen door werklozen: 1892,10 fr.
5. Kosten veroorzaakt door legering der troepen: 755 fr.

Te Zamen: 18.014,52 (p.139)

Op 28-05-1919 staan de wegenwerken, die al gedurende 5 jaar stilliggen, op de agenda. De meeste straten zijn beschadigd door voorbijtrekkende Duitse troepen. Kosten: 7.579,50 fr. Uitvoering door werklozen.

De wedde van de veldwachter, 400 fr. vóór 11 april, wordt vanaf 11-04-1919 opgetrokken naar 700 fr.

De secretaris noteert in de zitting van 28-08-1919: ± 175 jongens komen naar school, dus is er nog een 3de klas nodig! Bessemans Willem begint op 01-10-1919 aan 1200 fr.+150 fr. per jaar. 'Klaslokaal 3de klas: de gemeente betaalt de meubels, (die haar eigendom blijven) alsook het klein onderhoud, het reinigen van de klassen en het nodige materiaal: borstels, dweilen, zeep enz. het aansteken van het vuur waarvoor ze 100 fr. per jaar en per klas uitgeeft. En er komt een schooltuin! Daartoe koopt de gemeente grond gelegen 'Kerke Blok Sectie B Nr.71° van het kadaster'. De 13 a kosten 46,75 fr de are, dus in totaal 600 fr. Dit perceel hoort toe aan 'de erfgenamen van Graaf de Brigode, Kemlandt de Stenbier de Wideux'! Een mondvoll!

De schatting van de grond gebeurt door Geuns Hubert, landbouwer, en Collin Jos, winkelier. Zij spreken over 15a 59 ca. aan de prijs van 4.600 fr. per ha. Was er een vergissing bij het opmeten?

BINDERVELD

Gesneuvelden

BANGELS Joseph Theophiel, zoon van Bangels Petrus en Grossiels Gertrudis, geboren de 31ste maart 1885 te Runckelen (akte n°), behoorde tot de Lotingslijst Binderveld 4de Militiekanton van 1905 met lotingnummer (n°119), groot 1,67m. Landbouwer van beroep, ingedeeld bij het 9de Linieregiment de 09de juni 1905. Wederopgeroepene soldaat 2de Klasse met stamboeknummer 109/53063, bij het 9de Linieregiment. Gehuwd met Bangels Maria Ludovica de 9de augustus 1911. Gesneuveld tijdens de gevechten de 6de augustus 1914¹ te Luik.

Tijdens de gevechten te Luik onder het bevel van Kolonel Meiser ontvingen zij allen de vuurdoop in de tussenruimten der forten (Bonnelles en Embourg). In de gevechten rond Saint-Tilman bleef de helft van het effectief achter op het slagveld. Bij de reorganisatie van de 2 schaarse regimenten werd een nieuw effectief opgebouwd met amper 48 officieren en 2807 manschappen.

¹ *Verdiende het Regiment zijn eerste eervolle vermelding door het ruim aandeel dat het had in de overwinning te Luik (Sart-Tilman).*

De Eerste Stormaanval op de Vesting Luik

Woensdag 5 augustus 1914

Twee vertegenwoordigers van het Duitse leger trokken naar Luik om de overgave te eisen. Deze eis werd door de Belgen direct van de hand gewezen waarna de Duitsers de staat van beleg afkondigden. Dit beleg begon met een aanval op de vier meest oostelijke forten van Luik. De aanval werd afgeslagen. Het veldgeschut dat voor deze aanval werd gebruikt, was te licht om door te dringen in de Belgische forten. De kanonnen van de Belgische forten hadden met veel succes geholpen de Duitse aanval af te slaan. Onder de Duitsers werd dan ook tijdens de eerste aanvallen een bloedbad aangericht. Op sommige punten lagen de lijken een halve meter hoog opgestapeld. Die Duitsers die toch door deze muur van vuur heen kwamen, werden daarna door de Belgen krijgsgevangen gemaakt.

Op een zestal plaatsen probeerden Duitse troepen pontonbruggen te leggen. Ook werden vloten gemaakt waarnaast de paarden meezwommen naar de overkant. Alle pogingen werden ondersteund door mitrailleur- en artillerievuur. Bij Visé probeerden de Duitsers van vroeg in de ochtend tot laat in de middag over de Maas te komen. Dit lukte hen niet. Zij trokken zich terug om 's avonds laat terug te komen. Die dag mislukten al hun pogingen om over de Maas te komen.

De vroegere Duitse militaire attaché in Brussel werd naar generaal Lemans gestuurd om hem over te halen de fortenring over te geven. Mocht de fortenring niet worden overgegeven dan zou Luik worden verwoest door zeppelins. Lemans weigerde zich over te geven. Na het gesprek werd de zeppelin „Cöln“ opdracht gegeven naar Luik te vliegen om daar enkele bombardementen uit te voeren. In de avond werd begonnen met de beschieting van fort Fléron, later op de avond werden ook de forten Chaudfontaine, Embourg en Bonnelles onder vuur genomen.

de Doorbraak

Donderdag 6 augustus 1914

Omstreeks 03.00 uur in de ochtend deed de Duitse infanterie een stormaanval op de ruimten tussen het fort Bonnelles en de Ourthe. In gesloten gelederen rukte, gedurende vijf uur, golf na golf op; zij werden echter door het hevige geschutvuur vernietigd. Overlevenden vielen ten prooi aan de moordende Belgische mitrailleurs. Ook het centrum aan de oostelijke zijde bij fort Fléron werd aangevallen. De Duitse veertiende brigade, nu onder leiding van een officier van de Generale Staf, de later zo bekend geworden Ludendorff, viel de ruimte tussen fort Evegnée en fort Fléron aan. Ludendorff nam de leiding op zich nadat de commandant van de brigade door machinegeweervuur werd gedood. De Duitsers wisten een doorbraak te forceren, onder andere doordat de kanonnen van fort Fléron niet op de Duitsers vuurden. Een afdeling ruitery van de Duitsers wist tot vlakbij de stad door te dringen maar werden door aankomende Belgische reserves teruggedrongen.

Het verhaal van Godefridus (Free) Kempeneers en Liske Boonen.

°Geetbets 14de september 1867 + Binderveld 11de juli 1935

Godefridus (Free) was de zoon van Pieter Kempeneers en Thérésia Van Olst. Bij de geboorte van Free, woonden de Kempeneers te Geetbets. Daarna verhuisde het gezin naar een boerderijtje in Kelsbeek (Melveren).

Het jaar 1893 verhuist het jonge paar (Free was ondertussen gehuwd met Liske Boonen) op een boerenkar naar Binderveld. Liske vertelde later dat twee keer op die manier verhuizen, nieuwe meubelen betekende: de deuken en de schrammen waren niet te tellen.

Free en Liske begonnen kinderen te kopen: ons Trees (1894), onze Pierre (1897), ons Eveline (1899), onze Fons (1901), onze Victor (1905) en onze Lucien in 1908. In 1908 kwam daar nog hun pleegbroer Hubert bij.

Free en Liske kochten een winning in de Kruisstraat voor 500 frank en begonnen te boeren. Free werkte mee aan de tramlijn Herk-de-Stad – Sint-Truiden en waarschijnlijk voerde hij maandenlang aarde aan voor de aanleg van de tram berm, de talud.

Op 15 mei 1913 was er feest, die dag werd de tramlijn in gebruik genomen. Twee jaar later braken de Duitsers de sporen weer op, waarschijnlijk om ze in de frontstreek opnieuw te gebruiken. In 1921 werden er nieuwe sporen gelegd.

In augustus 1914 kwamen de Duitsers. Misschien was het goed dat Free niet meer op het Krommenhof woonde, want een Duitse patrouille raakte er slaags met een groepje Belgen. Een Duitse kogel sloeg in, in de deurstijl van Free zijn vroeger huis. Men vertelde later hoe die bereden Duitse verkenners in galop door het dorp joegen en vanachter de nekken van hun paarden hun korte geweren afvuurden. Binderveld ontsnapte aan de Duitse wreedheden, waarschijnlijk omdat Sint-Truiden tijdig de burgerwacht uit Brustem had teruggetrokken en hun verouderde eenschotsgeweren had laten inleveren. En vooral natuurlijk omdat ter plaatse in Brustem geen Duitsers waren gedood. In Gorseem en Duras werd telkens de grootste boerderij in brand gestoken en in Budingem en Terweiden waren respectievelijk 50 en 20 woningen in de as gelegd. De zuidkant van Sint-Truiden telde 24 verwoeste woningen en 25 gedode burgers, van wie er een paar door de Pruisen hun brandende woning waren ingejaagd.

De oorlog was een slechte tijd voor de Kempeneers, ook voor de familie te Metseren. Zij hoefden wel niet veel honger te lijden, al vertelde ons Eveline later wel eens dat zij ooit kersen moesten eten van de honger. Onze Victor ontkende dat er vaak brood tekort was, behalve op de bakdag als het meel niet tijdig uit de molen arriveerde of als Liske haar brood niet tijdig uit de oven kreeg. Graan was natuurlijk schaars en de Duitsers doorzochten hardnekkig de boerderijen op verborgen voedsel. Daarom bracht Free eens een gedeelte van zijn voorraad onder bij nonk Eduard Boonen te Nieuwerkerken.

Free en zijn broer Hubert konden in de oorlog het stropen niet laten, ook al patrouilleerden de Duitsers 's nachts te paard en werden zij hels als zij schoten hoorden. Op zekere nacht volgden zij Free en Hubert naar de Pensweiden. De twee broers waren verplicht door de grachten al kruipend weg te glippen, en zelfs doodstil te blijven liggen toen zij toch niet tijdig weg geraakten. Vanuit hun diepe schuilplaats zagen zij met zwartgemaakte gezichten het metaal van geweren en bajonetten blinken in het zwakke licht.

Frontbrief van Gustaaf Ruymen

Frontbrief van Gustaaf Ruymen aan zijn broer Isidoor ("Poldoor" in de volksmond), die als krijgsgevangene in Duitsland verbleef. Hij zocht en kreeg eerder contact met zijn broer in Duitsland dan met zijn familie in Kozen (Limburg), zo blijkt uit de brief.

Belgien den 13den februari 1917

Beste broeder

Nu ik nog enige stonden tijd heb kan ik U nog gouw enige woorden mededelen. Broeder ik bevind me nog in staat van goede gezondheid, ik denk dat gij U ook nog hierin bevind. Poldoor, ik heb U al zoveel en dikwijls geschreven. Ik schrijf U bijna alle maanden maar ik krijg van U geen tijding meer ik weet niet wat zulks betekend ik heb in vier maanden niets meer van U ontvangen. Van huis is het al bijna twee jaar geleden dat ik nog iets gehoord heb.

This droevig om in zulken staat zich te bevinden en zoo lang van elkaar gescheiden te zijn en geen nieuws van elkander te

weten. Ik verlang ernaar binnenkort eenig nieuws van U te weten en ook van mijne ouders. De mannen van Cosen die hier zijn stellen het nog allen goed ik weet nog van geen gesneuvelden. Ik heb over een dag of drie nog een brief ontvangen van Henri Delsaer deze stelt het nog zeer goed. Broeder laat mij eens weten hoe gij nu al gesteld zit en hoe het thuis zo al uit ziet als gij nieuws zoud weten van thuis. This hier vel winter geweest.

Ik denk toch Poldoor dat de oorlog op het einde loopt this te hopen dat deze droevighe tijd weldra mag gedaan zijn. Maar we zullen ons botten maar vegen aan den hele boel en er niet te veel op denken dan passeerd de tijd toch wat beter. Wij versleiten nu onze jongen jaren in droefheid en ellende en als we het geluk mogen hebben van naar huis te keren dan zullen we later wat meer plezier maken wij moeten dat toch inhalen hetgene wij ten achter zijn. Wij zullen maar denken gelijk uilenspiegel sprak na slecht weder komt altijd goed weder.

Ik heb tot nu toe geluk gehad ik ben nog geen enkele dag ziek geweest en dat is nog het bijzonderste van alles. Wij zullen daarom de goede God maar bidden dat hij ons zo nog lang mag bewaren en ons terug brengen naar onzen ouderlijken woning waarvan wij nu reeds zolang weg zijn. Poldoor ik ga mijn brief sluiten en ik hoop zonder fout binnenkort eenig nieuws van U te ontvangen. Laat ook iets weten aan onze dierbare ouders. Ik blijf U nooit vergetende broeder.

*Gustaaf Ruymen
C 218 = 8° compagnie
Armee Belge en campagne*

6 maanden later, op de 4de september 1917, stierf Gustaaf Ruymen aan het IJzerfront zonder antwoord of nieuws van zijn broer of thuis. Op de 5de september werd hij in Oeren begraven.

(De originele brief is in het bezit van Paula Ruymen, dochter van Isidoor Ruymen, die krijgsgevangene was in Duitsland)

“Het was vroeger niet beter dan nu”

Michele Grauls (reeds 91), is één van de oudste burgers van Kozen. Op dit ogenblik woont hij in de Doorstraat bij z'n dochter Lisette en schoonzoon Willy Mortelmans. Een gesprek over vroeger en nu.

“Door het slijk dat toen tot aan mijn oren kwam, trok ik als klein manneke naar school, waar maar één meester was voor 120 kinderen. En na de school moest ik aardappelen planten, koren binden en fruit plukken.

In 1913 moest ik naar het leger en dat heeft geduurd tot 1919 omdat de oorlog er tussen gekomen was.

Ik deed m'n plicht

Ik was bij de cavalerie als verkenners en zo hebben de Duitsers mij op een morgen om 9 uur in mijn arm geschoten – hier erin en daar eruit – Maar ja, ik had nog geluk, wan't 's anderendaags vertrokken de anderen naar de IJzer en ik naar Engeland. Daar heb ik een hele tijd in het hospitaal

gelegen en toen ben ik daar in een Belgisch munitiefabriek gaan werken met nog 3.000 andere Belgen. Een schoolmeester uit Zeebrugge gaf ons ook nog Engelse les. En ik las ginder de Engelse gazetten en ik kon goed praten met de andere mensen ginder. Maar ja, ik ben er ook 4 jaar geweest.

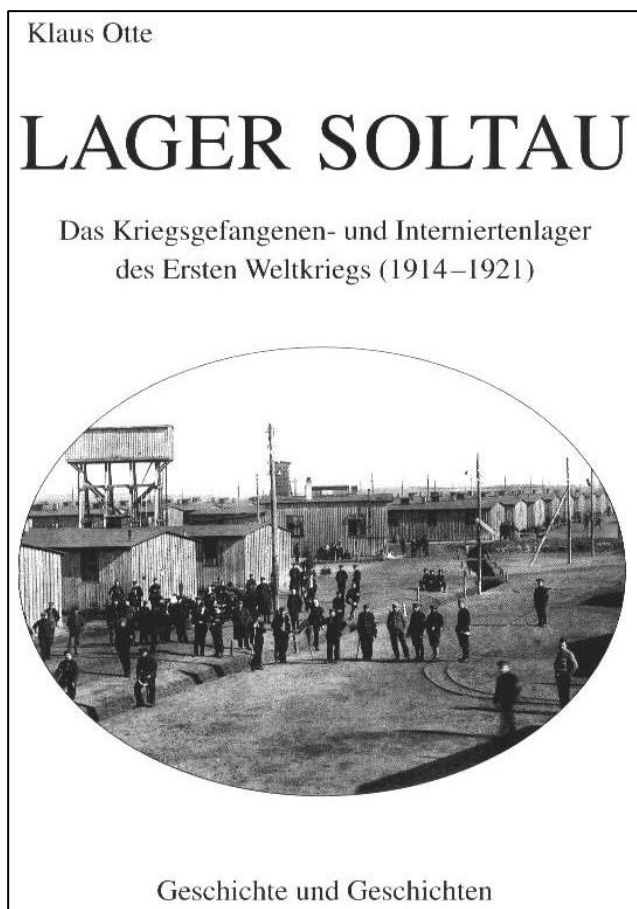
De mensen van Kozen hebben weinig last van de Duitsers gehad, niet zoals in Donk en in Alken, waar ze op de Duitsers schoten. Maar hier, ja, wat kunt ge doen met een schop, een riek en een zeis tegen een soldaat. Dat is belachelijk.

Ik heb mijn plicht gedaan. In de eerste wereldoorlog was ik een felle soldaat en in de tweede wereldoorlog zat ik bij de civiele bescherming.

Ondertussen was ik ook getrouwd en had ik kinderen – ik heb er 13; 10 meisjes en 3 jongens – die gelukkig goed gezond waren, want kindergeld dat bestond toen nog niet. Ik had 3ha labeurgrond om te bewerken en 4 dagen per week ging ik nog plukken van 7uur ' morgens tot 6 uur 's avonds voor 28fr. per dag.

Ik moest na de oorlog niet veel Duits geld gaan wisselen, ik had niks!

Krijgsgevangenkamp Soltau in Duitsland

Het kamp Soltau was het grootste Duitse krijgsgevangenkamp tijdens de Eerste Wereldoorlog en bestond in feite uit twee aangrenzende kampen, met in het totaal meer dan 70 barakken. De twee kampen waren omgeven door één omheining maar van elkaar gescheiden door een toegangsweg achter de hoofdpoot. De meeste Belgische krijgsgevangenen kwamen in dit kamp terecht.

Het kamp werd gebouwd in de winter 1914-1915 op grondgebied van het gehucht Friedrichseck en had meer dan 70 barakken. De eerste gevangenen hebben nog enkele weken onder de blote hemel moeten slapen. Daarna kregen ze een voorlopig onderdak in een rijschool. Intussen werden er tenten opgezet. Deze tenten werden enkele weken later al door een zware storm vernield, zodat de gevangenen opnieuw onder de blote hemel moesten slapen.

Wervikse vluchtelingen

Geboorten:

06de maart 1918: Knockaert Jozef Albert, zoon van Knockaert Renaat (38) klompenmaker en Devriendt Maria (37) kantwerkster, vluchtelingen beiden uit Bovekerke.

26ste april 1919: Knockaert Godelieve Palmyre, dochter van Knockaert Renaat (38) klompenmaker en Devriendt Maria (37) kantwerkster, vluchtelingen beiden uit Bovekerke.

Overlijdens:

07de mei 1918: Vanthuyne August (61) uit Vladslo, weduwnaar van Rivière Melanie, zoon van Vanthuyne Fraciscus en Barbara Duytschaver, beiden uit Vladslo.

* Bij de aangifte van Vanthuyne August waren aanwezig, Desiré Clays (53) uit Cortemark en Knockaert (38).

09de mei 1919: Rivière Irma Maria (5) geboren te Vladslo de 04de april 1914, dochter van Carolus Ludovicus Rivière en Verduyn Leontina.

In de deelgemeente Gorseem-Schelfheide is in de periode 1914-1920 niks gevonden.

Relaas van de gevechten rond Zepperen

Op 17 augustus 1914 had bij het Bernissembos² in de enclave Terstok van Brustem, op de grens met Sint-Truiden en Zepperen, een kleine veldslag plaats tussen een ruiterskadron Belgische Gidsen en Duitse infanteristen³. De na Halen wellicht wat overmoedige Belgische verkenners werden verrast door Brandenburgs voetvolk van de Duitse hoofdmacht en in de pan gehakt. Hiervan bleven mekaar aanvullende en soms tegensprekende getuigenissen bewaard.

Eén Belgische Gids, Jules VANTILT, zoon van de koster-burgemeester van Wijer, stierf tragisch dicht bij zijn geboortedorp⁴. Officier de Menten de Horne en hij waren vertrouwd met deze streek. Jules VANTILT was al bij het Bernissembos door een kogel getroffen in het been. Hij had waarschijnlijk nog kunnen wegsluipen in het dichte loof van een aardappelveld, maar de tegenstanders hadden hem ontdekt en met een steek in de keel gedood. Zijn vader, als burgemeester-gijzelaar zelf twee dagen door de Duitsers aan een boom gebonden, vond na enige tijd iemand die hem naar het slagveld durfde vergezellen. Hij trok met biggenkoopman Fons Remels naar het hem aangewezen veld en daar vonden ze het lijk van de Gids met doorboorde keel en ogen naar boven gericht. Tussen zijn besmeurde handen stak nog in doodspijn afgerukt aardappelloof. De dode zoon was volgens een getuigenis gekleed met laarzen, rode broek, een blauwe, met tressen versierde huzarenbuis⁵ bekleed met bloed en een veldfles met riem nog aan de hals. Om drie uur 's middags kwam de paardenkar met het in de zomerzon ontbindende lichaam toe in Wijer en na een korte plechtigheid werd de gesneuveld

² Het zogenaamde Bernissenbos strekte zich uit tussen de spoorlijn Sint-Truiden – Hasselt, de weg Kortembos – Zepperen en de Stokstraat. Het was bekend omwille van twee reusachtige oude eikebomen, genaamd de Koningin en de Koning.

³ In de geschiedschrijving over de Eerste Wereldoorlog die een tiental jaren na de feiten werd uitgegeven wordt deze schermutseling kort vermeld, vb. TASNIER en R. VAN OVERSTRAETEN, *La Belgique et la Guerre, 3. Les opérations militaires*, Brussel, 1926, p. 66-97 : 3. *L'Armée belge sur la Gette*, p. 88 : *Un escadron de guides envoyé en reconnaissance vers Looz était attaqué par de l'infanterie et en grande partie détruit.*

⁴ Notities van onderwijzer Pol Jamaer, geboren in Wijer, (1977). Mededeling Magda Vantilt, Wijer. BRUSSEL, Kon. Mus. Leger en Krijgsgeschiedenis, Documentatiecentrum, *Matricule pour sous-officiers et soldats, 1er Guides*, 3. 16073-17074. In het register van de overlijdens van de gemeente Brustem werd pas in 1921 het overlijden van Juliaan Leopold Vantilt, brigadier bij het 1ste Regiment Gidsen te Brussel, ingeschreven. Hij was op 18 december 1890 te Weier geboren, werkte als landbouwer en diende als *volontaire de carrière* en milicien van februari 1910 tot februari 1913. Stamboeknummer : 16.676. Het was een jongeman van 1,69 m., blond haar en blauwe ogen. Twee weken voor zijn afzwaaien werd hij gepromoveerd tot brigadier. Hij sneuvelde op 17 augustus 1914, *tué au combat de Zepperen (près de St.Trond) et inhumé au cimetière de Zepperen (?)*. Zijn naam prijkt op een klein oorlogsmonument tegenover de kerkdeur van Wijer met als plaats van overlijden Zepperen. Jan Hendrik Vantilt was burgemeester van Wijer van 1905 tot 1921. Zijn moeder was "Meen" (Marie Philomena) Lammens.

⁵ De uniformbeschrijving door meester Jamaer is twijfelachtig : de bekende lansiers droegen een donkerblauwe dolman of huzarenbuis. Typisch voor de Gidsen was echter sinds 1863 het donkergroen van de dolman, gecombineerd met het purperrood van de rijbroek met valse laarzen en van de onderscheidingsstrepen. De groene dolman met brandenburgers (dubbele rij siersnoeren of tressen rond de knopen) was de grote tenue. Voor de velddienst droegen de Gidsen eerder een donkergroene vest zonder brandenburgers. Hun bewapening bestond uit een sabel en een repeteerkarabijn Mauser, model 1889 van 35 schoten per minuut. De officieren gebruikten een automatische Browning revolver. De bamboelansen met Belgisch vlaggetje werden nauwelijks gebruikt. L. DELEUZE, *Nos alliés les Belges. Uniforme de campagne de la cavalerie belge 1914*, in : *Le passepoil*, jg. 3, nr. 1, jan-feb 1923, p. 9-13. R. AUBRY, *Het Belgisch leger van 1800 tot heden*, Uniformplaten, nr. 27 : *Het 1ste en 2de regiment Gidsen 1863-1916*, 1984. *Le 125me anniversaire du 1er Régiment de Guides (1831-1956)*, s.l., 1956.

Monument Nieuwerkerken

Nieuwerkerken, 28 augustus 1919

De gemeenteraad van Nieuwerkerken, behoorlijk vergaderd:

Tegenwoordig de H.H.:

Plevoets Isidoor Burg. Voorzitter, Hendrickx Alphonse en J. Graulus Schepenen, Vanstraelen Alphonse en Lassaut Pieter raadsleden en J. Meuwissen secretaris.

Aangezien het billijk is dat bij het nageslacht trouw de gedachtenis bewaard worde van hen die voor 's lands vrijheid en onafhankelijk gesneuveld zijn.

Gezien den omzendbrief van den Heer Gouverneur der Provincie in datum van 6 juni 1919 Aanw. Nr.0539-146.

Besluit:

1ste Eene som van 400 frank toe te kennen tot het plaatsen van een gedenkzuil op het kerkhof der gemeente Nieuwerkerken voor de gesneuvelde soldaten der gemeente.

2de Deze som bij middel van een buitengewoon krediet op de buitengewone uitgaven van het jaar 1919 te vereffenen.

Driedubbel afschrift der tegenwoordige beraadslaging zal aan de goedkeuring der hogere overheid onderworpen worden.

Gedaan te Nieuwerkerken op dag maand en jaar als boven.

Namens de gemeenteraad

De secretaris
J. Meuwissen

De Burgemeester
J. Plevoets

Verslag van de Nationale Strijdersbond van België afdeling Nieuwerkerken de 14de september 1972:

De gedenksteen in arduin en witte Franse steen werd in september 1919 geplaatst door een zekere steenkapper STAS Joseph op het thans nog bestaande erepark op het voorkerkhof (rechts) van de parochie Nieuwerkerken. Het monument en de plaatsing ervan kostte destijds het bedrag van fr. 1500. Rond deze gedenksteen en op het erepark zullen later en langzamerhand aan, de begraafplaatsen van de Oud-Strijders 14-18 aangebracht worden. De gedenksteen zelf en het erepark werden ingehuldigd op 11 november 1919.

De draad des Doods in twintig vragen

1. Wat was de dodendraad?

De dodendraad was een elektrische versperring aan de grens tussen België en Nederland tijdens WO1. Het was de grens tussen oorlog en vrede. Het was geen banale improvisatie of een experiment. Het aanwenden van dit wapen steunde op militair-wetenschappelijk onderzoek en op technische ervaring te velde.

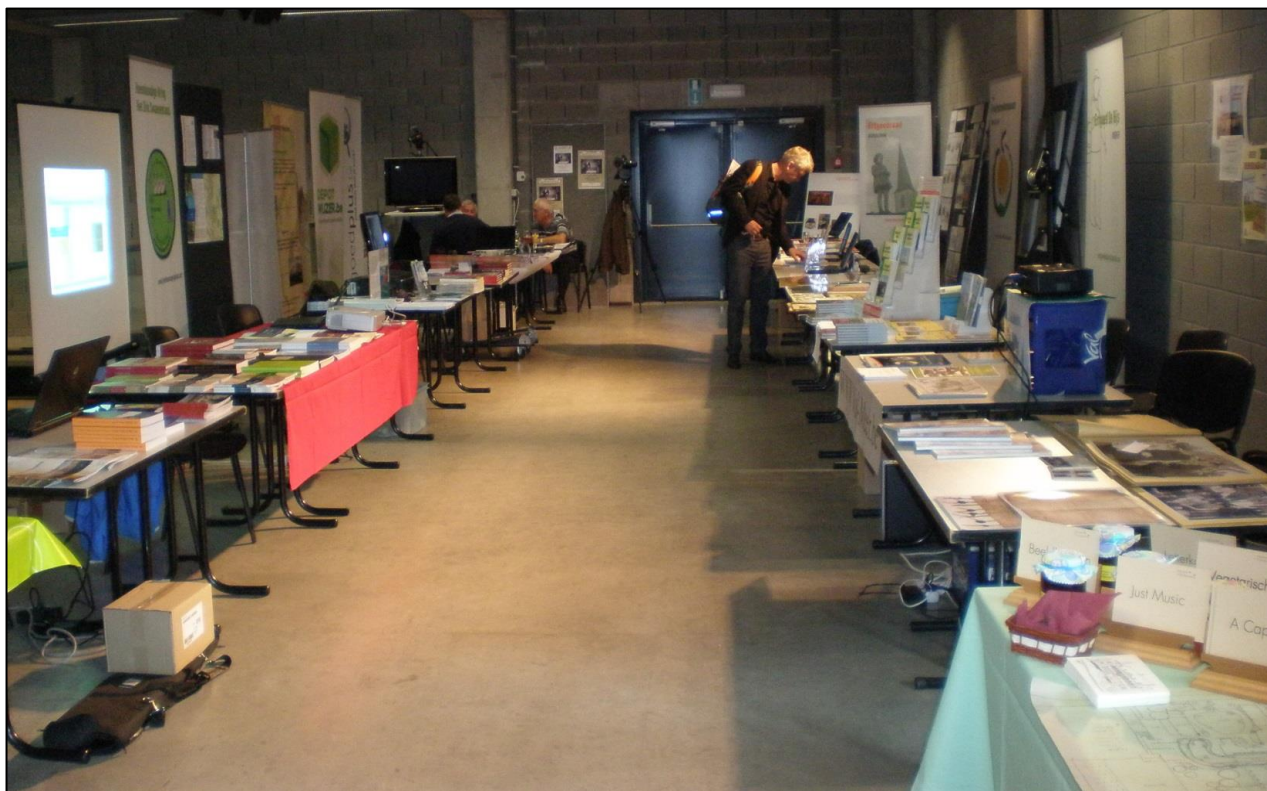
2. Waar stond de draad?

De dodendraad werd opgericht van het Zwin in Knokke tot de voorsteden van Aken. Hij stond op Belgisch grondgebied, maar volgde niet heel nauwkeurig de grens. De grens tussen Knokke en het Drielandenpunt is bijna 450 kilometer lang. Om deze afstand wat in te korten, kwamen grote stukken Belgische grond achter de dodendraad te liggen. De vaak gebruikte benaming "niemandland" is misleidend omdat dit van het binnenland afgesneden gebied door de Duitsers werd bezet als er bewoning was. De inwoners zaten dan opgesloten tussen de dodendraad en de rijksgrens, die door het Nederlandse leger met prikkeldraad was afgesloten. Mooie voorbeelden hiervan zijn de drie "bulten" in het noorden van de Antwerpse Kempen (Essen, Nieuwmoer en Wildert; Meer, Meerle, Meersel-Dreef en een deel van Minderhout; Poppel, Weelde en Ravels). De bewaking van de 54 kilometer lange rijksgrens met Baarle-Nassau werd met de plaatsing van de dodendraad herleid tot 15,5 kilometer.

GOED OM WETEN...

- Door een vergissing ontbrak op de laatste aflevering van ons info-blad (extra editie WO1 1914-1918) de vermelding september-oktober 2014.
- Heemkunde-Nieuwerkerken ontving als gastheer op 12 oktober 2014 in het gemeenschapscentrum De Brug de jaarlijkse Erfgoedmarkt. Hierop toonden méér dan 40 erfgoedverenigingen en heemkringen uit Zuid-Limburg zich vooral met hun publicatie aan elkaar, en aan het grote publiek. Niet te verwonderen dat het een succes is geworden.

- Het boek "Groot-Nieuwerkerken in de Grote Oorlog", waarin auteur Luc Schepens voor het eerst het verhaal vertelt van méér dan 150 soldaten en weggevoerden van Binderveld, Kozen, Gorsum-Schelfheide, Nieuwerkerken en Wijer, werd op 11 november voorgesteld op een tentoonstelling in De Brug. Het kreeg er een warm onthaal en was het onderwerp van gesprek. Deze publicatie (244 blz. tekst en overvloedige illustratie) kost 14,90 Euro, en is nog te koop bij luc.e.b.schepens@telenet.be. Bedrag vooraf te storten op BE51 7350 0844 6462 met vermelding van naam en adres. Verzendingskosten: 6 Euro.

HET REGLEMENT VAN DE SCHUTTERSILDE VAN WIJER IS TERECHT.

De Erfgoeddag 2009 stond ook in Nieuwerkerken in het teken van de "schuttersgilden". In ons infoblad (maart-april 2009) werd voor het eerst een korte historiek gemaakt van de schuttersgilden in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer.

Omtrent de "handboogschuttersgilde Sint-Sebasiaan" van Wijer, de jongste in Groot-Nieuwerkerken, was toen weinig geweten. Flor Vanlofveld signaleert in zijn overzicht van "Limburgse Schutterijen - Van huyslieden tot schutten" (1984) het bestaan van een schutterij in Wijer in 1742. Hieromtrent is totnogtoe niets méér geweten. Magda Vantilt verwijst in haar publicatie "Wijer - Jaar van het dorp", (1978), naar de oprichting van een Maatschappij Sint-Sebastiaan, op 1 juni 1886. Een copy van dit originele reglement (statuten) is nu terecht gekomen in ons archief, waarvoor dank aan Paul Schreurs.

Dit historisch reglement (17 artikelen), in schoonschrift, wordt hiernavolgend als een tijdsdocument afgedrukt. Het is gedateerd 1 juni 1886, en ondertekend door de toenmalige burgemeester J. Martens. Als officieel document draagt het bovendien de stempel "Administration communale de Weyer - Limbourg".

Na het doel van de vereniging: "een eerlijk vermaak der lieden aan te schaffen en tevens de bevordering in de Kunst der handboogschutterij aan te moedigen", volgen de artikels m.b.t. de werving van leden via voordracht door twee leden, hun verplichtingen en de ontslagname, evenals de verwijdering van leden wegens wangedrag. Deze artikelen zijn toen zo democratisch opgesteld, dat ze tegenwoordig nog voorkomen in de statuten van socio-culturele verenigingen. Uit een aantal activiteiten van de jaarwerking in de beginjaren onthouden wij dat de eerste voorzitter (8-6-1895 tot 1899) Leo Erna was, met als ondervoorzitter Jan Vanstraelen en secretaris Henri Vantilt.

Bonaventuur Bogaerts volgde in 1899 Leo Erna op wegens verhuizing. In die functie legde hij namens de schuttersgilde "eenen bloemtuil neder" aan de voeten van het koningspaar dat de "Gewestelijke landbouwtentoonstelling te Hasselt" op 15 juli 1900 bezocht.

Op 26 januari 1909 werd "het nieuwe" vaandel, gemaakt door de lokale kleermaker Theophile Lambrechts, plechtig ingewijd in de parochiekerk. Dit mooi en ruitvormig vaandel in rood fluweel, met de in gouddraad geborduurde naamtekst en het jaartal 1886 rondom een geschilderde Sint-Sebastiaan, wordt nog steeds in de kerk bewaard. Of er reeds voordien een vaandel was is niet geweten.

Het vroegere café "Het Moleke" aan de Verlaerstraat fungeerde niet alleen als verenigingslokaal en bewaarplaats van het archief met ledenlijsten, kasboek en zilveren schuttersketting. Ook de schietstand gelegen langs de aangrenzende Schansstraat bleef tot de zeventiger jaren zichtbaar bewaard. Nu dreigt hij volledig te verdwijnen door verkaveling en bebouwing. Volgens oudere schutters werd nadien nog overdekt geschoten op schietschijven die opgesteld werden op het podium in de parochiezaal Vivario, en dit op initiatief van toenmalig pastoor Emiel Gijsenbergs.

De laatste ledenlijst (1976) vermeldt nog 24 schutters; het laatste kasverslag (met 957 Bfr. in plus) dateert uit 1981.

Belangstellenden kunnen in overleg met de voorzitter van Heemkunde het volledige document inzien.

Reglement

- Art. 1. Het gezelschap zal ten Doel hebben, een eerlijk vermaak de lieden aan te schaffen, en tevens de bevordering in de Kunst der handboogschutterij aan te moedigen.
- Art. 2. De voorzitter is belast voor de uitvoering van het noodige voor de feesten.
- Art. 3. De secretaris is belast met het houden der registers en het geld in te zamelen en in bewaarnis te houden, en alle jaren zijne rekening te maken voor de maatschappij.
- Art. 4. De president en onderpresident zijn belast met de handhaving der goede orde in de vergaderplaatsen van het gezelschap.
- Art. 5. De aftredende leden van het gezelschap zijn herkiesbaar.
- Art. 6. Op de vergaderingen en andere vergaderplaatsen moet alles met vol vermaak en eendrachtigheid geschieden, en indien er een lid zoude

Art 7.

vloeken of twist maken zal hij van den president of onderpresident tot zachtmoedigheid verzocht worden, en wil hij van nog niet luisteren, zal hij vallen in de boete van 0,50 fls en indien hij voort gaat zal hij van de lijst geschreven worden.

Er zal ieder jaar een prijschiëting plaats hebben bij de kermis der gemeente. De leden zijn alsdan verplicht ~~te~~^{tiens} heuden te schieten, zij zullen ook door een ander lid kunnen gesloten worden, anders zullen zij ze moeten betalen, en geen ontslag als ziekten of andere gegronde redens zullen door het bestuur aangenomen worden.

Art 8.

Wie iemand door onzedigheid of slecht gedrag de eer van het gezelschap zoude krenken zal er een algemeene bijeenroeping plaats hebben in welke zij over het ontslag van den plichtigen zullen beslissen.

Art 9.

De leden die in geregelde betalingen zouden verzuimen of weigeren, zullen na een vriendelijk verzoek hun ontslag schriftelijk ontvangen.

Art 10.

De leden die hun ontslag zouden geven, zijn genoodzaakt hetzelfde schriftelijk aan

der leden in te dienen drie maanden voor St. Sebastiaan zoo niet zal het geenzins in aanzien genomen worden.

Art. 11. De leden die hun ontslag geven, alsook die hetzelfde krijgen, zullen niets van al hetgeen aan de sociëteit toebehoort te vragen hebben.

Art. 12. Voor elke prijsfchieting die zal plaats hebben zal het bestuur eene bijzondere lijst maken aan hetwelk eenieder zich zal genoodzaakt vinden zich te moeten onderwerpen.

Art. 13. Het gezelschap zal na het afsterven van elk lid, eene St. Mis in de gemeente kerk doen zingen, welke kosten uit de kas der maatschappij zullen betaald worden; en waarin al de leden moeten tegenwoordig zijn op straf van 1,50 frs en 7,25 frs op de begrafenis, waarop zij insgelijks moeten aanwezig zijn; geen ontslag als ziekte of wettige redens zullen aangenomen worden, en dan moeten zij het bekend maken aan den president of onderpresident.

Art. 14. Geen nieuw lid zal aangenomen worden als met kiezing van het gezelschap die St. Sebastiaan plaats heeft, en dan moet hij zijn jaarschrift

seffens betalen in de handen van den secretaris.
Art 15 Om tot de keus kunnen over te gaan moeten ten minste de helft meer één der leden op de bijeenroeping tegenwoordig zijn, indien dit getal niet bereikt wordt zal er eene tweede vergadering plaats hebben in welke de enkele meerderheid zal beslissen.

Art 16 Om lid van het gezelschap te worden moet men door twee leden voorgedragen worden aan het bestuur, en geene nieuwe leden, als die welke schieten worden aangenomen.

Art 17 Voor St. Andries moet het maandgeld betaald zijn, hetwelk nu door tijdsomstandigheden gebracht is op 2.50 frs 15 jaars.

Gezien en goedgekeurd door den Gemeenteraad
 te Weyer den 1 Juni 1886.

De Burgemeester

J. Bartens

De "Naamlijst der Leden" vanaf 16 mei 1886 met de datum dat ze werden "Ingekozen".

Naam en voornaam	ingekezen
1 Vanstraelen Jan	16 Mei 1886
Vanstraelen Leo	"
2 Bogaerts Bonaventura	"
3 Vantilt Henri	"
4 Doelmans Ludovicus	"
5 Celis Felix	"
Deeters Jan	"
Franken Frans	"
Deeters Arnold.	"

Geeling Alphons	1896
6 Ontheunis Alphons	16 Mei 1886
7 Heendrix Lambertus	16 Mei 1886
8 Jamaer Alphons	"
Gos Josephus	"
Vanstraelen Maximimus	20 Januari 1899
Bogaerts Felix	"
9 Vanstraelen Joseph	"
10 Geeling August	"
11 Vanstraelen Henri	"
Geeling Victor	20 Januari 1903
12 Vanstraelen Leopold	20 Januari 1904

Clemens Ferdinand	20 Januari 1904
13 Creten Bonaventura	20 Januari 1904
14 Gos Ferdinand	20 Januari 1905
Geeling Charles	20 Januari 1905
Deeters Joseph	20 Januari 1905
15 Lambrechts Emile	20 Januari 1905
Vanbergen Hubertus	20 Januari 1905
16 Lavigne Eduard	20 Januari 1907
17 Vantilt Julius Leopold	20 Januari 1907
18 Chaukiers Lambertus	20 Januari 1907
Deeters Lodewijk	20 Januari 1907

19 Bogaerts Hubert	20 Januari 1907
20 Bogaerts Alphons	20 Januari 1907
21 Vanbergen Hesille	20 Januari 1907
22 Vanstraelen Gustaaf	20 Januari 1907
Deeters Jan	20 Januari 1907
Gos Cesarius	"
23 Kammissen Joseph	20 Januari 1909
24 Vantilt Leopold	20 Januari 1909
Deeters Gustaaf	20 Januari 1909
Deeters Hesille	"
Vanstraelen Gustaaf	20 Januari 1910

Vantilt Edmondus	20 Januari 1910
Bogaerts Petrus	20 Januari 1911
Geeling Victor	20 Januari 1911
Deeters Arnold	20 Januari 1911
Vanstraelen Gustaaf	20 Januari 1911
Geeling Hector	21 April 1914
Geeling Alphons	20 Januari 1910
Gingers Dominicus	20 Januari 1920
Graats Vital	20 Januari 1920

De ledenlijst van 1976.

Ledenlijst 1976		Lid	Geld	Feest		
					22	Arthur gemaer 110
					23	Slingers Edmond 110
					24	Huybrechts Charles 110
1)	Senden Florimond		110			
2)	Bogaerts Desire	—				
3)	Buntinse Louis	—				
4)	Huybrechts Desire	—				
5)	Vanstraelen Leop.	—				
6)	Windmolders Jozef.		110			
7)	Windmolders Frans		110			
8)	" Jozef Knapen		110			
9)	Knapen Martin		110			
10)	Knapen Paul		110			
11)	Knapen Timin		110			
12)	Vannitsen Ernest	—				
13)	Kendric Paul	—				
14)	Vandervoort Jos	—				
15)	Vanlandu Jozef		110			
16)	Slingers Leonard	—				
17)	Slingers Andre	50		X		
18)	Slingers Cyriel	—				
19)	Scheurs Vital	—				
20)	Lomans Jozef		110			
21)	Van der kerkhof Wb		110			

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER – Deel 16.

Om onze tocht door Wijer verder te zetten aan de hand van de "Atlas der Burtwegen van 1842" pikken we terug in op de Grotestraat ter hoogte van de Schansstraat, en gaan we zo in de volgende afleveringen richting Kozen.

De percelen 25 (land), 26 (huis) en 27 (tuin) waren eigendom van Vandevoort Gregorius en erfgenamen. Bewoners waren (volgens het bevolkingsregister van Wijer, dat slechts begint vanaf 1900) Mulkers August, gevolgd door Bonneux Henri die in 1875 in een eerste huwelijk getrouwd was met Mulkers Angelina-Hubertina, en in een tweede huwelijk in 1883 met Hermans Maria-Elisabeth. Inwonende schoonzus Hermans Veronica trouwde met Lambert Vandekerckhof. Na 1908 kocht Gustaaf Heusdens de hoeve met bijhorende grond. Nu wonen André Poelmans en Maria Degeling in de gerenoveerde gebouwen. Perceel 25 werd verkaveld en is nu door diverse personen bewoond tot aan de Terheide beek.

Het volgende perceel met bebouwing is nr. 29 (tuin) en nr. 30 (huis), eigendom van de weduwe Vanweerts. Mogelijk heette zij Strauwen Anna-Elisabeth. Verderop in de straat vind ik nog afstammelingen met de naam Strauwen. Nu in de familie Strauwen trouwde Joannes Bersael (°1771 Kortenaken +1835 Wijer) in met Strauwen Maria-Catharina (°1769 Wijer +1832 Wijer). Zij hadden samen 3 dochters, allen geboren in Kortenaken: Lucia (°1802 Kortenaken +1847 Wijer), Marie-Johanna (°1806 Kortenaken +1884 Wijer), en Carolina (°1810 Kortenaken +1860 Wijer). De eerste trouwde met Gerard (Jr) Mekers (°1803 Binderveld +1882 Wijer) in 1826.

Vader Gerard (Sr) Mekers (°1760 Kozen+1816 Wijer) was vanuit Binderveld voor 1816 in het huis van de weduwe Vanweerts komen wonen.

Lucia Bersael stierf echter al in 1847, en Gerard (die koster was) hertrouwde hetzelfde jaar met Vanbergen Anna-Catharina. Zij was een dochter van Vanbergen Guillaume en Maes Anna (zie Opperstraat). Naast koster was Gerard ook nog gemeentesecretaris (tot 1842) en schoolmeester. Uit zijn eerste huwelijk had hij 8 kinderen, waaronder Johannes-Jozef Mekers (ook organist) (°1832+1917) die getrouwd was met Vanstraelen A.M. Victoria (°1840+1900). Uit zijn tweede huwelijk had hij nog 6 kinderen waarvan een dochter Maria-Constantia getrouwd was met Jamaer Wilhelmus Nicolaes (zie infoblad sept.-okt. 2013). Een andere dochter, Maria-Regina trouwde met Gregorius Vandevoort, haar buurjongen. Johannes-Jozef Mekers (gehuwd in 1866) en zijn echtgenote hadden 9 kinderen waaronder Mekers Leopold (1885-1956), mijn grootvader. Andere kinderen waren: Désiré (1876-1954), ook organist, en getrouwd met Justine Vanstraelen, en Ferdinand (1879+1957 Schakkebroek). Ferdinand was de vader van Meester Mekers (Adrien) van Schakkebroek. Volledigheidshalve vermeld ik nog dochter Ludovica die in Herk-de-Stad trouwde met boomkweker Julien Tips, evenals een andere dochter Blondina die ook in Herk-de-Stad huwde met Jozef Valkenburg. Henri (1874-1942) bleef jonkman en was kleermaker. En Isidoor (°1870 +1920

Heers) was naar Heers getrokken als landbouwhulp, en daar getrouwd.

Magda Vantilt schrijft in "Wijer Verleden en Heden, van 1978: Jozef Mekers bespeelde ruim 70 jaar het orgel toen hij in 1917 in de ouderdom van 86 jaar stierf. Hij was de zoon van Gerard die jarenlang koster was. Zijn zoon Désiré volgde zijn vader op. Samen bespeelden zij méér dan 100 jaar het nu bekende Van Peteghemorgel in de kerk van Wijer.

Ook wil ik hier nog vermelden dat Justine Vanstraelen, de echtgenote van Désiré, onderwijs aan huis gaf in "naald, draad en breien". En de reeds vernoemde Maria-Constantia (de tante van Désiré) had reeds een naaischool geopend op 20 juli 1871, met 12 leerlingen.

Nadat Désiré en Justine overleden waren hebben Paul Knaepen en echtgenote een nieuwe woning gebouwd op de plaats van het oude gebouw.

Het volgende perceel nr. 32 (huis) en nr. 33 (tuin) waren eigendom van Wiggers Guillaume (1790-1871) en Lenaerts Elisabeth. Na Willem woonde hier Luwel Gerard, paardenkoopman en herbergier. Nadien werd het pand bewoond door het echtpaar Emile Buekers-Theresia Vandersmissen. Emile en Theresia hadden jarenlang een specerijwinkel evenals een elektrische molen waar de boeren hun graan konden laten malen. Hij verkocht ook voeders, meel en bloem. Het oudste gedeelte van dit huis moet het "Steen Huysch" geweest zijn, waarvan ook sprake is in het boek van Magda Vantilt: "Het eerste stenen huis met muren van 40 cm dik, en de kelder is met een stenen gewelf overkluisd." Volgens zoon Gaston waren de bakstenen afkomstig van de afbraak van het vroegere kasteel. Dit is mogelijk omdat het huidige kasteel het jaartal 1657 draagt.

Naast dit huis dat in de jaren zestig afgebroken werd hebben Gaston en Bertha Vanlangenaken een nieuw huis gebouwd waarin ze café en winkel hebben gehad. Dit huis staat er nu nog.

Perceel 34 (tuin en gebouw) en 35 (huis) stonden op naam van Francis Chrétien, dagloner uit Berbroek. Het was een boerderij en misschien wel een smidse, bewoond door Petrus-Arnoldus Schreurs (Nolleke de Smid). Hij werd in 1834 in Genk geboren, trouwde in 1870 in Kozen met Ruymen Regina, en stierf in 1901. Uit dit huwelijk onthouden we Henricus Schreurs (1874-1910)

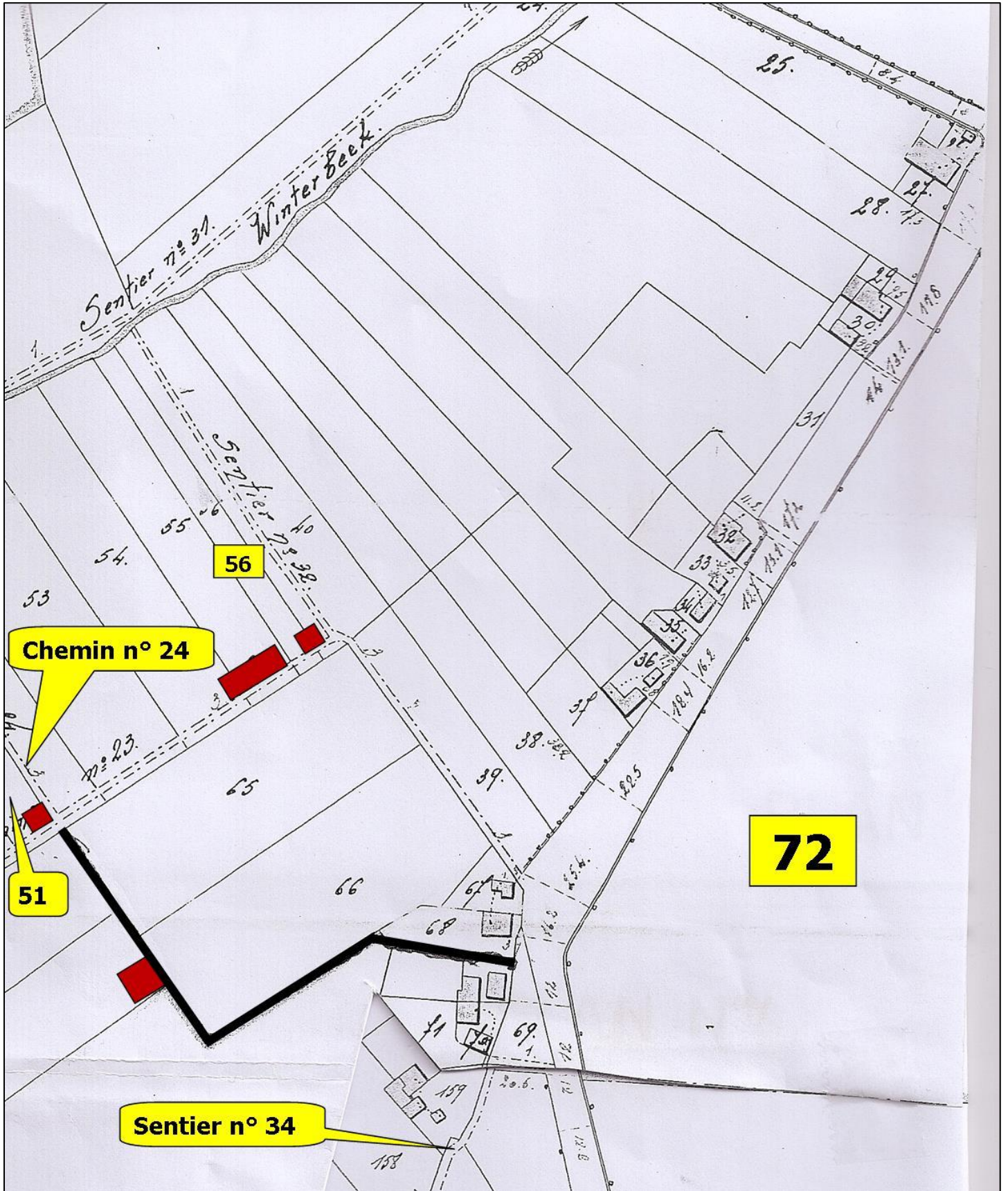
Huis van Naatje

gehuwd met Hendrix Casparina. Hun kinderen waren Julien (van Casparine), de schrijnwerker, Vital (cafébaas Zwarteinde), en Jef (van Casparine) die Dekens heette omdat zijn moeder hertrouwde met Martin Dekens. Ik moet ook nog Yvonne Dekens vermelden, de vrouw van Marcel Vanholst, de zus van Jef. Het bevolkingsregister vermeldt ook nog Johannes-Jozef Schreurs, de oudste van de kinderen van Arnold. Daarnaast waren er nog 3 dochters belangrijk: Maria-Amelia (1878-1976), echtgenote van Lenaerts Donatus (Naatje), wonend in het volgende huis, Maria-Josefina (1882-1958), getrouwd met Vital Stiers, en Maria-Philomena (1884-1962), getrouwd met Jozef Vanstraelen (1883-1963), die tot aan haar dood in de boerderij bleef wonen. De laatste bewoner van dit huis was Arthur, hun zoon, die ongehuwd bleef. Daarna werd het huis afgebroken en vervangen door de woning van Wim, de "chocolatier".

Op perceel 33 staat het huis van de weduwe Rijks Henri, een boer van Godske (Godsheide). Dat huis stond rug aan rug met het vorige woonhuis. Ik heb er altijd Naatje (Donatus) Lenaerts en Amelieke Schreurs in weten wonen, samen met hun zoon Jef Lenaerts (Jef van Naatje) en zijn vrouw Carolina Hermans. Zij hadden geen kinderen. Jef was jarenlang gemeenteraadslid (schepen), en lid van het zangkoor. Maar voor Naatje woonde er nog een ander familie n.l. Vanstraelen Johannes (1831-1905) en echtgenote Marting Regina (°1847). Zij hadden 7 kinderen waarvan slechts het eerste in leven bleef, n.l. Maria-Sofia (°1879 Wijer +1933 Schakkebroek). Zij was getrouwd met Maris Jozef van Schakkebroek. De kinderen van dit koppel noemde men "die van Leanderke", voornamelijk in Schakkebroek bekend.

Perceel 39 was een perceel bouwland (akkerland). Daarop werd het huis van Casparine en haar echtgenoot gebouwd, en later de schrijnwerkerij van Julien Schreurs, haar zoon. Hier begint er een weg die loopt van de Grotestraat naar de Opperstraat, voor een groot deel nu de huidige Nieuwstraat.

De weg nr. 32 (sentier nr.32) voetpad van Franssensgoed naar Kapel van de Koude Steen of "Franssenspad" valt nu samen met het stuk fietspad vanaf de Vivariozaal tot op de Nieuwstraat. Weg nr. 23 (en nr. 33 Tichelrijweg, in vorige aflevering) is voornamelijk Nieuwstraat en weg nr. 24 (Hoogeweidesteeg) liep langs Jefke Remels naar de Terheidebeek, waar het wegelke uitkwam op de weg nr. 31 (van aan de Schanskapel tot aan Tournelle in de Opperstraat). Langs die wegen geeft de Atlas geen bebouwing weer. Ik vermeld toch het huis van Leonie Bonneux (Lenie van Riek) die toch een dorpsfiguur was in mijn jeugd. Ze woonde waar nu het huis van René Remels-Bessemans staat. Naast haar op perceel nr. 55 stond de hoeve van Jef Smolders. Waarschijnlijk gebouwd door zijn schoonvader N. Remels. Het huis is afgebroken en vervangen door een appartementsgebouw. En op de hoek van perceel nr. 51 stond het huis van Jef Remels-Erna. Een huis van uit de jaren twintig, dat er nu nog staat. Al die wegen hebben "Franssensgoed" in hun naamgeving. Mogelijk heeft dit toch te maken met de percelen nrs. 66-67-68, die eigendom waren van de weduwe Francis Jean. Later na verbouwing of iets dergelijks woonde hier Jef Huyskens-Mathilde Luwel. Nu is het huis gerenoveerd door Gustaaf Schreurs. Nu na nr. 68 loopt een verharde weg naar het huis van Leopold Mekers-Leonie Mellemans, gebouwd in 1922. Die verharde weg en het huis staan niet op de kaart, doch ik heb beide erop aangebracht. Deze weg liep tot aan het huis en vervolgens verder tot op de weg nr. 23 als een voetpaadje. Mogelijk is het nu een privéweg omdat het huis na de dood van de laatste bewoner verkocht is en vervangen werd door een woning van Isabelle Thoelen. Naast deze weg liggen de percelen 70 (huis) en 71 (tuin) van Pierre Ileaens (de jonge), (°1805 Wijer +1872 Wijer). Hij was getrouwd met de tweede dochter van Bercael Johannes, n.l. Maria-Johanna (°1806 Kortenaken +1884 Wijer). Zoon Willem (1839-1917) woont er met zijn vrouw Celis Regina (1834-1919). Hun dochter Regina (1846-1879) trouwt met Vanweerts Englebert-Filip. Een andere zoon, Jozef (°1848) huwt met Vandevort Maria-Ludovica (dochter uit het eerste huis van deze bijdrage). Na Willem (+1917) zijn Jefke Poelmans en Tinneke Vervoort in het huis komen wonen, tot aan hun dood. Zij waren de ouders van Leon, Florent en Henri Poelmans.

Huis Louis Vannitsem

De stenen huizen tegen de straat zijn in de jaren zestig gebouwd, en de oude hoeve is toen progressief afgebroken. Hier merken we tevens de vorm of het verloop van de oude weg, soms nog Creten-weg naar de vroegere pastoor zo genoemd. De nieuwe bocht in deze weg is einde jaren vijftig (1958?) aangelegd, waarschijnlijk toen de kasseien als wegdek vervangen werden door beton.

Hiernaast stond een boerderijtje dat in 2012 afgebroken is en eigendom was van Louis Vannitsem. Foto's van dit huis zijn te

zien op "fotogalerie Heemkunde-Nieuwerkerken" (zie onze web-site).

Het volgende huis, perceel 159, was eigendom van Henricus Serdons (1805-1894) en zijn vrouw Carolina Bersael (1810 Kortenen-1860 Wijer). Zij huwden in 1834, en kregen 9 kinderen waarvan er slechts 2 in leven bleven. Hun dochter Angelina (1845-1915) trouwde met Petrus-Johannes Prijs (°1850 Herk-de-Stad) in 1885. Hun kindje (1888) leefde maar 11 dagen.

Huis van Henricus Serdons

Na de dood van Angelina kwam Leopold Mekers er in 1917 met zijn jonge echtgenote wonen. Twee van hun kinderen werden er geboren. In 1922 bouwden zij hun eigen huis op amper 100 m van dit huurhuis. Na 1922-23 woonden Désiré en Jozefine Hendrix in het oude huis, en nadien Albert Degeling (De Mem) en Jozefine Franssens, zijn echtgenote, tot ongeveer 1952. Daarna stond het huis geruime tijd leeg. Het huis en de omgevende weiden en gronden werden gekocht door Emile Vandersmissen, die van het Pannengoed kwam en ook de hoeve van Vandeborg kocht, waarin hij zelf ging wonen. Daarover wordt méér verteld in volgende aflevering.

Ten slotte ziet men de weg nr34 op de kaart liggen. Hij begon tussen het huidige gebouw van Clement Buekers en het huis van Louis Vannitsem. Het was een assevoetweg tussen de Grotestraat en de Opperstraat, en heette Weg van Kasteelveld naar Tichelrij, of Dennenboschpad.

De linkerkant van de weg, van aan de kerk (eigenlijk van aan Pijpops) tot aan Albert Schiffeleers (Richard Jooken) stond er geen enkel huis. Het was allemaal grond (perceel 72) van De Heister Joseph, rentenier uit Düsseldorf. Hij was ook kasteelheer in Wijer.

Begin van de twintigste eeuw waren het weiden met fruitbomen en akkerland, en droeg als benaming "Kasteelsgoed".

Denis Heusdens

STRAFFE VERHALEN VAN VROEGER...

Stefaan Top, professor Volksunde aan de K.U.Leuven, heeft heel Vlaanderen op zijn volksagen onderzocht. Hij schreef over de Limburgse sagen een boek met de titel: "Op verhaal komen – Limburgs sagenboek". Dat boek werd uitgegeven bij Davidsfonds/Literair. Het boek gaat over een bijzonder soort van volksverhalen nl. sagen, die inzake inhoud, boodschap en teneur totaal verschillen van andere vertelgenres zoals sprookjes, fabels, legenden, anekdoten, moppen enz. Sagen hebben nauwelijks of geen historische waarde. Deze volksverhalen hebben wel belang als cultureel erfgoed. Zij zijn thans opgenomen in de database van de Vlaamse Volksverhalenbank (VVB). In het boek worden een 9-tal sagen opgenomen die door dorpsgenoten zijn verteld en die hierna worden weergegeven zoals zij in het boek zijn vermeld.

Onder elk verhaal staat het identificatienummer vermeld zoals het is opgenomen in de Vlaamse Volksverhalenbank. Vervolgens staat de voornaam en de eerste letter van de naam van de verteller vermeld, alsmede het beroep, de leeftijd en de woonplaats van de verteller,

Geïnteresseerden in volksverhalen kunnen op het internet terecht op www.volksverhalenbank.be.

Enkel uit Binderveld, Kozen en Nieuwerkerken zijn verhalen opgenomen in het boek. Uit Wijer niet.

Terugkerende overleden vrouw vindt rust

Een vrouw stierf. Na haar dood kwam ze iedere nacht terug onder de vorm van een geest en zette ze al de meubels onder de vorm van een kapel. Die vrouw, zo vernam men later, had vroeger beloofd een kapel te bouwen en dat had ze nooit gedaan; dat was dan haar straf. Toen lieten haar volgelingen een kapel bouwen en het was gedaan.

VVB 7385; Simon R., bediende, 38 jaar, Binderveld.

Kattendans

Een koppel jonggehuwden ging eens potten en pannen kopen. 's Nachts komen ze terug naar huis langs een voetpad met bomen. Daar kwamen ineens twintig, dertig katten af. 'Dat zijn de heksen' zei de vrouw en ze kropen in een boom. De katten begonnen rond de boom te dansen. Plots liet de vrouw potten en pannen vallen, en de katten liepen weg, en toen ze 's morgens de scherven gingen halen, zagen ze een kring zonder gras, waar de heksen elke nacht kwamen dansen.

VVB 7447, Gerard H., landbouwer, 79 jaar, Binderveld.

Heksen verwond en herkend

Toen de soldaten nog bij de boeren moesten kamperen, waren er eens twee bij een boer. Als de boerin eten had gemaakt, ging ze weg. De boer vertelde dat zijn vrouw een heks was en dat zijn eigen huis en zijn eigen beesten behekt waren, Om twaalf uur hoorden ze kattenmuziek beneden en ze meenden dat het heksen waren. Om drie uur kwam de bazin terug. 's Anderendaags 's avonds had de boerin pap gemaakt vóór ze wegging. Toen ze weg was, nam een van de soldaten de kom met pap en zette ze in het midden van de goot. Hij ging achter de deur staan met zijn sabel. Plots komt een rosse kat binnen, dan een witte, dan een zwarte, dan nog veel andere en ze zetten zich rond de pap. De soldaat springt ernaartoe en begint te hakken en te kappen. De verminkte katten lopen weg. 's Anderendaags gaan de kinderen voor hun ma naar de dokter. Heel veel vrouwen lagen zonder been of zonder oor of zo. En de boerin was een arm kwijt. Zo had de soldaat op ene nacht de heksen uitgeroeid.

VVB 7651, Gerard H., landbouwer, 79 jaar, Binderveld.

Na verhuis houdt spokerij op

Er was een boerderij waar het spookte: elke nacht rinkelden de glazen parels van de kandelaars. De drie kinderen hadden zo'n schrik. En op een dag moesten ze de zolder schoonmaken en de haver binnendoen. 's Nachts hoorden ze boven op de zolder ook 'lawijt'. Toen ze 's morgens op de zolder kwamen om de haver te halen, waren de zakken leeg en de haver lag op de grond. En de hele zolder lag vol beestenfiguren getekend met het graan. Pa zei: 'Laat dat maar, want als ge de spoken tergt, wordt het nog erger.' En van toen af liep het paard elke nacht los tot aan de bareel. Ze lieten het huis belezen, maar dan begon elke nacht in de smidse de drieslag, want de voorouders waren smeden. Dan hebben ze het huis verlaten en het heeft tien jaar leeg gestaan. Er kwam dan iemand anders in dat huis en er zijn nooit meer spoken geweest.

VVB 7423, Gerard H., landbouwer, 79 jaar, Binderveld.

De duivelsschuur van Alken

Aan de Uilekoetsbrug te Alken stond een schuur en die had de duivel gebouwd. Ik heb ze nog gezien, het was een sterke schuur van eikenhout. Dat was een boer en die had moeten bouwen, maar hij had geen geld en de oogst was bijna rijp. 'Had ik maar een schuur', zei hij dikwijls. Hij was eens in 't veld en toen was hij de schoven aan 't tellen en hij rekende uit hoe groot die schuur had moeten zijn. Toen kwam daar een fijne heer aangewandeld en die luisterde naar wat de boer daar te vertellen had. En toen zei die; 'Kameraad, zijt ge van zin te bouwen?' 'Ja, maar ik heb geen geld...' 'Dat is niks, als ik uw ziel krijg, dan krijgt ge van mij een schuur.' 'Eerst moet ik toch eens met mijn vrouw klappen daarover', zei de boer. En toen hij thuiskwam, vertelde hij tegen zijn vrouw wat hij aan de hand gehad had, maar die wist ook niet wat hij voor 't beste zou doen: ' Ik zou proberen mijn

ziel voor een jaar of vijf, zes te verkopen. Als ge dan niet sterft, heeft hij uw ziel niet en ge zijt nog niet oud.' Dat deed de man zo en op één nacht stond de schuur er. Maar toen kregen ze toch schrik, hij was wel jong, maar je kon toch nooit weten of hij geen ongeluk aan de hand zou krijgen; En toen zijn zij alle paters en kapellekes beginnen af te lopen, Hij heeft veel geld aan de Kerk gegeven en hij is niet gestorven eer de zes jaar om waren. Dat vertelde mijn pee (grootvader).

VVB 384, Louis R., landbouwer, 75 jaar, Kozen.

Eedaflegging van de bokkenrijders

Er waren twee soorten bokkenrijders: die van Limburg en die van Valkenburg. Aan het kasteel Printhaghen, tussen Kortessem, Wimmertingen en Alken, staat er een boom van elfhonderd jaar oud. Daar legden ze de eed af. Ze moesten zeggen: 'Ik verzaak aan Maria en verkies de duivel.' Maar eerst moesten ze op een houten bok zitten en jenever drinken. Dan draaiden ze de bok rond tot ze heel zot waren. Dan moesten ze rond een kruis kruipen en erop spuwen. Er zijn zestien bokkenrijders verbrand geweest in Wellen, in de Bonderkuil. Dat is een wei die hoger gelegen is dan de andere, en ze hebben daar niets meer kunnen doen groeien.

VVB 7931, Gerard J., landbouwer, 68 jaar, Kozen.

Meisje dat begraven wordt in haar hemdje keert terug

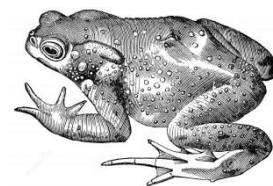
Ze hadden eens een meisje begraven met alleen haar hemdje aan, en het kwam altijd aan het kerkhof terug. Een vrouw ging om twaalf uur het hemdje afdoen, en 's anderendaags ging ze terug om het aan te doen. En het kindje stond daar zo met zijn armpjes open om zijn hemdje terug te krijgen. Maar die vrouw heeft niet lang meer geleefd.

VVB 7405, Maria C., huishoudster, 60 jaar, Nieuwerkerken.

Heks doodt kinderen bij hun geboorte

Daar was een vrouw en al haar kindjes stierven in het kinderbed. Daar kwam altijd een pad binnen. Op een dag kapte een man de voorpoten van die pad af en het kind bleef leven. Maar de 'mam' van de vrouw lag met haar twee armen af.

VVB 7548, Clementine B., huishoudster, 59 jaar, Nieuwerkerken.

Heks veroorzaakt oogziekte

Daar was een vrouw en die heette Tine. En als ik daar voorbijkwam, dan klopte ze eens op mijn hoofd of op mijn schouders en ze zei: 'Ge zult toch niet meer zien dat ge nu ziet.' En iedere keer had ik een vlek op mijn oog en dat 'stak'. De dokter zei dat het cataract was, maar hij kon er niets aan doen. Een vrouw kon er wel iets tegen doen en daar ben ik twee naar toe gegaan. En als die daarin blies, voelde ik het zo weggaan en verschuiven, Eén oog ging verloren, maar het andere is genezen. Die had mij dat aangedaan. Ze woonde achter de kerk. Zelf had ze iets aan haar oog.

VVB 7589, Maria C., huishoudster, 60 jaar, Nieuwerkerken.

Robert Vandervoort

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
11de Jaargang – Maart-April 2015

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

TERUGBLIK OP MIJN KINDERTIJD.

Bij mijn geboorte woonden mijn ouders in Brussel, zij waren er in dienst bij een rijke familie. Zoals zovele andere koppels waren mijn ouders reeds jaren werkzaam in onze hoofdstad, noodgedwongen daar er in onze contreien geen werk was. Het was de tijd tussen de beide wereldoorlogen. Hier was er alleen wat landbouw en dan nog op een zodanige wijze dat er voor de meesten onder hen het zout op de patatten niet viel te verdienen. Zo verging het ook mijn ouders die onder invloed van oudere broers of zusters, die verhaalden dat er in Brussel veel geld te verdienen viel naar de begrippen van onze arme streek. En zo werden ze dan bijna verplicht om naar in hun ogen het verre en zeer verfranste en mondaine Brussel te gaan werken. Meestal begon men dan ook onder aan de ladder met te werken in de keuken als hulp aan de afwas en het poetsen van keukengerei en het zeer vele koper - en zilverwerk dat men in die rijkemanshuizen in overvloed bezat. Was men een harde werker en viel men in de smaak van dat soms zeer wispelturig en rijke volk, dan kon men zich opwerken tot bediende in de salons of voor de vrouwen tot kamermeid en zo kon men dan sparen om later een huisje te kunnen bouwen. Maar dan moest men wel zeer spaarzaam omspringen met zijn zuurverdiende frankskes. Want vergeten we toch ook niet wat er gebeurde in die benarde en woelige tijd; denken we maar aan de beurscrash in 1929 die jaren later nog in onze streken na zinderde, en het teloorgaan van een grote bank bij ons waar de meeste van onze kleine mensen vooral in de dorpen waren aangesloten. En zo werd ik dan geboren in Brussel (Elsene). Meteen na mijn geboorte zijn we dan ook teruggekeerd naar ons vredig dorpje in Limburg.

Omdat de Tweede Wereldoorlog was begonnen was het natuurlijk niet meer zo veilig in de grootstad; vele van die rijkaards waren dan ook vertrokken naar veiliger oorden. We hebben een tijdje gewoond bij de grootouders langs moeders kant. Maar veel herinneringen heb ik daar echter niet aan. Nadien zijn we dan gaan wonen op de

Diestersteenweg – Kruispunt Nieuwe Steenweg-Tramstatie

Diestersteenweg in het centrum van de gemeente. Het huis waar we verschillende jaren gewoond hebben was gelegen naast de huidige apotheek. Veel weet ik daar echter niet meer over. Wat ik wel

weet is dat mijn ouders goed gezien waren in de wijde omgeving aldaar; ik mag het nog steeds ondervinden. Zo was er het café bij tante Jène, gelegen op de hoek van de Diester- en de Nieuwesteenweg waar ik als kleine dreumes uren heb doorgebracht. In die tijd waren de herbergen nog heel iets anders dan nu. Het waren plaatsen waar mensen samenkwamen om bij te praten, zonder dat men er stond op te kijken of men wel voldoende verteerde. Nadien, vele jaren later toen ik mocht alleen op stap gaan heb ik daar nog vele uren doorgebracht. Ik weet nog heel goed dat we tijdens de wintermaanden daar binnen kwamen, en dat tante Jène wanneer het wat druk was in het café gewoon zei "ga maar in de keuken zitten, daar is het rustiger". Dan gaf zij ons gewoon de fles sterke drank mee en zei "drink maar rustig en zeg me nadien maar hoeveel ge gedronken hebt". Om maar te zeggen hoe goed ik daar thuis was en ik was helemaal niet de enige. Deze herberg bij tante Jène werd uitgebaat door de echtelingen Leopold Donné en Juliana Strauven, vandaar de naam. Zij was een echte moederfiguur, hij een man van weinig woorden, een dikke snor en de eeuwige pijp tussen de lippen zoals het vroeger jaren de gewoonte was. Dan was er nog de winkel "Bij Bertha van Louies" gelegen op de Nieuwesteenweg. In die tijd was er nog geen sprake van die supermarkten zoals er nu overal verspreid liggen. Toen waren het nog van die kleine dorpswinkels waar alleen het hoogstnodige te verkrijgen was, voor al de rest was men aangewezen op de stad of de venters die op regelmatige tijdstippen van deur tot deur gingen om hun waren aan de man te brengen. Bertha

Oude dorsmachine tijdens onze jeugd

Van Louies was de weduwe van Eduard André Kempeneers-Bertha Vandormael. We mogen wel stellen dat in die tijd, voor sommigen een eeuwigheid geleden, de mensen nog vrienden waren, die elkaar hielpen in de mate van het mogelijke. Zeker was het de oorlog die er toen heerste die de grootste oorzaak was, want men had elkaar nodig om te overleven. Enkele meters verder had men dan nog de maalderij Cuypers. De ouderen onder ons praten nog steeds over "van bij Clettes". Allen waren bevriend met elkaar, velen waren zelfs familie van elkaar en die band was vroeger zeer sterk; spijtig is die familieband heden ten dage zeer los om niet te

zeggen op vele plaatsen onbestaande. Zo was er tijdens de oorlog in weide van Bertha van Louies een schuilkelder gemaakt, veel moet men zich daar niet van voorstellen. Het was een langwerpige uitgegraven sleuf in de aarde, waar bovenop hout was gestapeld en daar bovenop nog aarde. Binnen kon men dan zitten, meer gehurkt dan staande, want zo hoog was die schuilkelder nu ook weer niet. Gelukkig heeft deze kelder het de ganse oorlog volgehouden zonder al teveel reparaties. Maar ik denk soms wel dat moest er een bom gevallen zijn op een paar honderd meter afstand het hele spul in mekaar zou zijn gezakt en dat men dan wel levend zou begraven zijn.

Maar men had het gevoel van veiligheid en de samenhang, iedereen had zijn stukje meegeholpen aan de bouw van die kelder. Daar ging dan de ganse buurt in schuilen bij gevaar en werd er ondanks het gevaar van de oorlog veel verteld maar nog meer gebeden. Want het is in tijd van grote nood dat men zijn ziel blootlegt aan de Allerhoogste en dat ons aller Moeder een goed woordje voor ons zou doen bij haar Zoon. In die tijd had men nog zeer vele lemen huizen, waar wij

in woonden was er gebouwd in steen.

Groot waren de gebouwen in die tijd niet, ik herinner me nog goed de indeling van het huis. Kwam men binnen langs de voordeur dan had men een portaaltje; zeer klein, en ik denk dat het meer dienst deed als koude afsluiter. Vervolgens had men een binnendeur die uitgaf op een kamer die deed dienst als zitkamer, leefkamer, salon en zo meer. Ging men dan verder naar achter, kwam men in de goot terecht. De goot kon men de huidige keuken noemen, maar dan wel onverhard, dus met aangestampte aarde. Rechts van de goot had men een keldertje gedeeltelijk uitgegraven in de grond, natuurlijk ook met een onverharde vloer. Boven deze kelder lag dan de kelderkamer. Naast de woonkamer vervolgens dan de slaapkamer van de ouders; deze was gevloerd evenals de woonkamer, deze twee kamers waren de enige die voorzien waren van betegeling. Links van de goot had men dan nog een stal die men kon bereiken langs buitenom. De slaapkamers kon men betreden langs de goot en we mogen ook niet vergeten dat er slechts vuur kon gemaakt worden in de woonkamer. Buiten stond er dan nog een kleine stal waar men enige konijnen en wat meer van die

kleindieren kon houden. Boven het ganse huis was er dan een zolder die men langs de stal naast de goot via een ladder kon bereiken.

Huis Motmans – Kruispunt Diestersteenweg-Kerkstraat-Kelsbeek

Waar nu de apotheek is gevestigd stonden er vroeger twee zeer oude versleten lemen huizen, toebehorend aan de familie Motmans, die een beetje verder een grote hoeve bezaten. Zij genoten heel wat aanzien in de gemeenschap van toen.

Enkele meter van ons huis verwijderd aan de overkant van de straat stond op de hoek van de Diestersteenweg en de Tramstatie een eveneens zeer oud lemen huisje. Daar woonde een smid, een oud ventje die men daarom ook "bij het smeedje" noemde. En omdat er in die oorlogsjaren zo weinig verkeer was op de grote weg konden we naar hartelust spelen waar we ook maar wilden, alleen moest er worden opgepast voor de doortocht van de tram want die liep voor ons huis voorbij. Het huis bij het smeedje lag in een laagte, waarom het zo was weet ik niet maar de Diestersteenweg evenals het tramspoor en de Tramstatie lagen wel een meter hoger. De Diestersteenweg van toen was helemaal niet te vergelijken met de huidige prachtige weg. Het was een smalle weg omzoomd met bomen en afgeboord met een fietspad dat rechts van de weg lag gezien in de richting van St Truiden. Er stonden bijna geen huizen langs de weg. Als ik me goed herinner stonden er van het kruispunt met de Nieuwesteenweg tot aan de Wolverstraat in totaal tien huizen waarvan vier aan de linker- en zes aan de rechterkant van de steenweg. Van de oorlog weet ik nog dat de ramen 's avonds moesten verduisterd worden, zodanig dat er geen lichtstraal naar buiten viel om geen aanknopingspunt te hebben voor de vliegtuigen die er tijdens de nacht overvlogen. Want wanneer er teveel licht was zou men wel eens durven bombarderen; vergeten we niet dat we toch niet zo ver van het vliegveld van Brustem woonden waar de Duitsers lange tijd gelegerd waren. En op die verduistering werd zeer nauwgezet toegekeken door de plaatselijke overheid.

Wat me ook nog is bijgebleven is dat de winters veel strenger waren dan nu de laatste jaren het geval is. Sneeuw in overvloed en op elke gracht kon men sleetje glijden, en dit gedurende verschillende weken lang. Zo was er een gracht gelegen naast de huidige schrijnwerkerij Vranken, die kwam van de Kerkstraat naast de huidige school en liep daar onder de straat door verder onder de Diestersteenweg door. Even verder had men dan een ondiepe drenkplaats in de weide van Emile Bangels waar de dieren in zomertijd hun dorst konden lessen, en zo liep deze gracht dan verder richting Schelfheide. Daar kon men soms wekenlang sleetje rijden, schaatsen of gewoon gaan glijden. Tijdens de laatste maanden van de oorlog gingen we bij valavond ook kijken naar de vliegende bommen die regelmatig overkwamen richting Antwerpen. Deze vliegende bommen waren wel een van de meest gevaarlijke en meest onberekenbare moordtuigen die de Duitsers ooit

V1-bom tijdens WOII

hebben gemaakt. Het waren tuigen die een zekere hoeveelheid brandstof aan boord hadden, genoeg om hun doel te bereiken, maar het gebeurde regelmatig dat de brandstof om de een of andere reden te snel was verbruikt en dan stokte de motor, dan was het de moment om zich uit de voeten te maken want men wist nooit waar deze bom dan zou terecht komen, vloog ze nog wat verder of viel ze meteen naar beneden. In ons dorp zijn er ook een paar van die moordtuigen gevallen. Wij keken toe wanneer ze overkwamen en dan zagen we regelmatig dat er verder van ons verwijderd er op werd geschoten. Hoeveel doden zijn er niet gevallen in onze havenstad Antwerpen? Wat me ook is bijgebleven is dat op het einde van de oorlog in 1945, bij de aftocht van de Duitsers, er op het kruispunt is geschoten op de terugtrekkende Duitsers; gelukkig zonder veel gevolgen. Toen is er een zeer jonge Duitser, nog bijna een kind, bij ons thuis binnen gevallen bevend als een riet van schrik. Ik zie hem nog steeds voor me; toen mijn ouders aanstalten maakten om naar de schuilkelder te gaan volgde hij, tegen onze zin, maar hij was zodanig versteend van de angst, en mijn ouders natuurlijk evenzeer. En of er gebeden en gezweet werd in die schuilkelder. Toen het vuurgevecht voorbij was en wij weer naar huis konden ging ook hij met ons mee. Wij waren aan het avondmaal bezig en moeder gaf hem ook een boterham, maar hij was nog zodanig van streek dat hij onmogelijk een hap kon binnen krijgen. Hij was werkelijk versteend van angst. Nadien is mijn vader de witte brigade(verzet) gaan verwittigen dat er een Duitser bij ons was aangekomen; wat er nadien van deze soldaat is geworden kan ik onmogelijk zeggen. Mijn ouders waren zeker niet Duitsgezind maar het voorval met deze jonge knaap was werkelijk zeer droevig. Het was een zeer verwarde tijd; velen wantrouwden mekaar, en wat ik wel weet is dat wanneer men ruzie met iemand had men zeer goed moest oppassen om niet opgehaald te worden door het verzet. Tijdens de laatste maanden van de oorlog waren er plots zoveel "weerstanders" dat het niet normaal was. Vele vetes zijn er toen uitgevochten onder het mom van "wit tegen zwart", en het was toen zo dat de sterkste het steeds haalde. Laat ons hopen dat er nooit meer een zo droeve tijd zal komen.

Tijdens de oorlog moest mijn vader zoals zovele anderen op het vliegveld van Brustem gaan werken. Wat daar allemaal gebeurd is ben ik nooit te weten gekomen; daar heeft hij nooit één woord over verteld maar er was toch iets vreselijks gebeurd. Toen ik reeds veel ouder was, wij woonden reeds jaren op klein Tegelij vertelde een oude vriend Alfons Remels me meer dan eens "uwe Pa had geen schrik van die Pruisen, ze hebben zelfs op punt gestaan om hem te doden, ze stonden met het geweer tegen zijn hoofd". Wat er van waar is ben ik nooit te weten gekomen; alleen diegenen die er bij betrokken waren konden het vertellen, maar zij hebben er nooit een woord over verteld, en ze zijn reeds lang overleden. Maar één zaak weet ik wel, mijn vader kon geen Duitser meer zien of ruiken. Wanneer wij jaren nadien de T.V. op een Duitse zender richtten was steevast zijn gezegde "daar zijn ze weer, die vuil Pruisen". Maar die jonge knaap van de laatste oorlogsdagen kon hij niet zien verhongeren, want hij vroeg nog aan de weerstanders om die jongen te sparen.

Zoals ik reeds gezegd heb woonden we tijdens de oorlogsjaren meer in het centrum waar ook de tramstatie lag. Deze tram was aangelegd 1913; hij liep van St-Truiden naar Herk-de-Stad en zo verder naar Hasselt. Hij kwam van St-Truiden over Gorseem, Runkelen, Binderveld tot bij ons. Gorseem, Runkelen en Binderveld waren indertijd nog zelfstandige gemeenten. In de jaren 70 zijn ze allemaal opgeslokt door een grotere gemeente.

Van de tram en al wat erbij hoort weet ik niet veel, maar ik weet nog dat er in de tramstatie jaarlijks een kermis werd gehouden. Kermissen zoals nu waren er in die belabberde tijd helemaal niet. Het werd allemaal zeer eenvoudig gehouden, een schietkraam, een draaimolen, een hoge schuifaf, en een molen met middelpunt vliedende kracht, waar men zich goed moest vasthouden of me vloog tegen de boord van de molen waar men zich pijn kon doen, en de volgende dag vol blauwe plekken stond. Natuurlijk was er ook de onvermijdelijke danstent waar de ouderen zich te pletter dansten. In de tramstatie lagen een paar goederen-sporen alwaar de handelaars de aangevoerde waren konden afhalen. Het is vanuit deze tramstatie dat men de stenen en keien aanvoerde voor het verharden van de weg op Tegelrij. Van hier vertrok men met paard en kar naar de werf. Ook werd van hier de vernieuwing van de tramlijn naar Rummen aangevat, want tijdens de eerste wereldoorlog hadden de Duitsers de tramlijn gedeeltelijk ontmanteld. In deze tramstatie gingen de kinderen dan ook regelmatig spelen, soms was men zeer onvoorzichtig want de reeds wat oudere kinderen durfden het ook aan om de lege wagons voort te duwen, de wissel te verleggen en zo de wagons tegen het stootblok te late lopen. Victoire vertelde me dat daar gemakkelijk ongelukken hadden kunnen gebeuren, doch wij kinderen wisten van niets. Wat wij als kinderen ook deden was het leggen van nagels op de tramrails, zodanig dat de voorkant er van platgereden werd en wij een zo gezegde schroevendraaier bekwamen. Het einde van de oorlog was voor iedereen een bevrijding en voor ons kleine gasten was het een feest omdat wij chocolade kregen van de binnentrekkende Amerikaanse soldaten. En zo gingen de peuterjaren voorbij. Tijdens de laatste oorlogsjaren ben ik dan ook naar de

kleuterschool moeten gaan, in de zusterschool waar de nonnetjes ons de eerste beginselen hebben bijgebracht van de taal en het leren omgaan met mensen. Waar de zusterschool vroeger stond staat nu het nieuwe postkantoor, dat er na een jarenlange omzwerving van de post er toch is gekomen.

Oude meisjesschool Nieuwerkerken, nu postkantoor

kleuterschool moeten gaan, in de zusterschool waar de nonnetjes ons de eerste beginselen hebben bijgebracht van de taal en het leren omgaan met mensen. Waar de zusterschool vroeger stond staat nu het nieuwe postkantoor, dat er na een jarenlange omzwerving van de post er toch is gekomen.

Dan ben ik in 1946 naar de jongensschool getrokken, waar men zoveel als mogelijk aan mijn verdere opvoeding heeft gewerkt, wat niet altijd zo gemakkelijk verliep. In het eerste leerjaar zat ik bij meester Hayen, nadien in het tweede leerjaar bij meester Bessemans. Vroeger in mijn jeugd mochten jongens en meisjes niet samen onderwijs volgen; daarom moesten de jongens vanaf het eerste studiejaar naar de jongensschool, en bleven de meisjes in de zusterschool waar er op dat ogenblik nog voldoende zusters waren om hen te onderrichten.

In 1948 hebben mijn ouders een huis gebouwd op Klein Tegelrij, wat op dat ogenblik nog een

modderweg was, want de weg was nog niet verhard. In de zomer van dat jaar zijn we dan ook verhuisd naar ons nieuwe verblijf. Waar er in die tijd nog maar vijf huizen stonden, staan er nu zoveel dat alles is volgebouwd. Toen was het er nog een zalige tijd, want verkeer was er nauwelijks, amper een boerenkar zodat we ongestoord ons konden en mochten uitleven zonder gevaar te lopen van te verongelukken. De weg waar mijn ouders hadden gebouwd lag zeker 1 meter lager, wat wil zeggen dat bij een plonsbui het voor onze deur een rivier was, want al het water van Rozenbos kwam naar ons toegestroomd. Gelukkig dat wij zo hoog gelegen waren, want ik weet nog goed dat het water bij de burens aan de voordeur binnenliep en langs achteren weer buiten. Maar in die tijd waren de mensen ook meer behulpzaam dan nu. Want kon men niet over de straat door het teveel aan water, dan liep men gewoon over iemands grond zonder dat er misbruik en zonder dat er veel misbaar van werd gemaakt. Het was er wel zeer prettig wonen, iedereen was vriend van iedereen. Het was er rustig, gemoedelijk en één en al vriendschap. Tijdens de zomermaanden zaten de mensen 's avonds buiten op de rand van de gracht samen te keuvelen, te vertellen, en te discussiëren over de voetbal en zo meer. Najver was er niet, en iedereen was vriend van iedereen. Wanneer er ergens in de buurt een varken werd geslacht deelde de ganse buurt mee, met wat bloedworst of spek, en voor de hele goede vrienden soms nog wat meer. Het was de tijd dat niemand geld bezat en dat toch iedereen gelukkig was met hetgeen men bezat. Het was de tijd dat men de eieren die men in de zomermaanden over had van de hennen oplegde in een kroeg met een speciale vloeistof er over zodat men tijdens de lange wintermaanden toch eieren had om te eten. Eieren koken lukte dan wel niet meer, maar men had er toch om in de pan te klutsen. In die tijd sprak men nog niet van die speciale granen zodat de kippen méér en gedurende een langere tijd eieren konden leggen. Het was nog allemaal puur natuur.

Natuurlijk moesten we ook dagelijks naar de school en dat was soms wel niet zo eenvoudig, want had het geregend, dan was de huidige Heuvelstraat een grote modderpoel en hadden we de grootste moeite om tot aan de school te geraken. Hoe dikwijls heeft de straat ook niet blank gestaan door de regenval. Nadien heeft men er een fietspad aangelegd van asse, een fietspad dat gescheiden was van de straat door een greppel. Dat hielp niet zo heel veel want wanneer de weg te modderig was om er met paard en kar over te rijden reed men gewoon met een wiel over het fietspad, en was het voor ons voetgangers onbegaanbaar. Laten we niet vergeten dat bijna niemand de gelukkige eigenaar was van een fiets. Gelukkig heeft de toenmalige burgemeester de goede ingeving gehad om op korte maar regelmatige afstand houten paaltjes te plaatsen zodat de boeren het fietspad niet meer konden gebruiken om er met paard en kar over te rijden. Het was de tijd dat we 's morgens met de hele bende kinderen samen naar school gingen wat soms wel wat strubbelingen meebracht, maar als ik nu terug denk aan die tijd dat echte ruzie uit den boze was. Het was toch een plezante tijd.

En dat we met velen waren om samen naar school te lopen mag gerust aangenomen worden, want de kinderen van Klein Tegelij, Begijnenbosstraat, Weg naar Schakkebroek en deze van de ring, dit was de Diestersteenweg tegen de grens met Rummen; er waren in die tijd nog veel grote gezinnen. In de school waren er wel strenge meesters, regelmatig moest er straf geschreven worden en er waren er die een nogal losse hand hadden? Oorvegen werden er geregeld uitgedeeld; soms moest men geknield op de knieën en werd er met een regel van één meter op de benen geslagen. Maar gewoonlijk werd er daarover niet gezeurd, want het was goed mogelijk dat, als men er thuis iets van durfde zeggen men nog wat slagen op de hoop toe kreeg. Ik heb wel mee gemaakt dat een bepaalde meester er met de regel van 1 meter op los sloeg. Dan moest men knielen op de trede voor de lessenaar en dan sloeg die welbepaalde meester er op los. Dit was wel een zeer pijnlijk geval. Spelen deed men in die tijd nog zeer veel op straat, voor zover men het straat kon noemen, in de zomer een stoffige boel en in de winter een zeer modderige bedoening, zodanig erg dat het niet meer begaanbaar was. Knikkeren was zowat een der voornaamste bezigheden van de mannelijke jeugd.

Werd men dan wat ouder, dan deed men op zondag aan spelen die wat méér voor de oudere jeugd waren voorzien. Zo gebeurde het veel dat men deed aan "stopke werpen". Dit ging als volgt: men had een kurken stop die men op een bepaalde afstand neerzette. Daarop legde men de inzet van iedere speler en dan moest men trachten op met een groter geldstuk de stop te raken zodanig dat het geld op de grond viel en wie het kortst bij het geld lag was de winnaar. Men moest wel zorgen dat men tussen de kurk en het geld lag. Dat dit wel enige kunde vereiste kan men zich dan ook heel goed inbeelden, want elk spel duurde maar een paar minuten. Had men niet de feeling en voldoende vaardigheid dan was men snel uitgespeeld, want veel zakgeld konden onze ouders ons niet geven. Ze hadden al genoeg zorgen om het hoofd om ons op een fatsoenlijk wijze op te voeden, met het weinige loon dat men in die tijd verdiende.

Verder was er nog een ander spel dat als volgt gespeeld werd. Men trok twee lijnen op een afstand van 5 à 8 meter van elkaar en met een grote rondel van wel 5 cm gooide men om zo juist mogelijk de lijn te raken. Dit spel werd gewoonlijk gespeeld in paren en men trachtte de tegenspeler van de lijn te werpen wat wel enige vaardigheid vereiste. Sommigen hadden dan ook zelfgemaakte rondellen van lood gemaakt, die waren veel zwaarder dan de gewone, en waren mits enige handigheid beter te hanteren omdat ze vaster in de hand lagen.

André Schiffeleers

UIT HET ARCHIEF VAN JEF BONNEUX...

Mevrouw Anna Grauls, weduwe van de vroegere eerste schepen van Kozen Jef Bonneux, heeft aan Heemkunde-Nieuwerkerken een deel van zijn heemkunde-archief geschonken,... waarvoor onze oprechte dank. Niet alleen is hierin waardevolle informatie over de geschiedenis van onze gemeente te vinden. Door deze fragmentair te ontsluiten in ons informatieblad willen wij ook hulde brengen aan deze sympathieke duizendpoot die als amateur-historicus en lokaal politicus het verleden van zijn streek met zoveel liefde heeft bestudeerd, en er talrijke brochures over heeft gepubliceerd die nog steeds te verkrijgen bij onze vereniging. Deze gegevens zijn niet alleen een bron van informatie voor het grote publiek; vooral de huidige heemkundigen kunnen hierin vaak aanknopingspunten en gegevens voor hun eigen studies vinden.

In deze eerste bijdrage behandelt Jef Bonneux "de pest in Wijer", en vermeldt hij de namen van de inwoners die in 1631 aan deze vreselijke ziekte overleden.

L.R.

De pest, een vreselijke ziekte.

We kennen deze vreselijke ziekte, Goddank maar van horen zeggen. Maar tot het einde van de 17e eeuw heeft ze in Europa lelijk huis gehouden, en vele streken voor méér dan de helft ontvolkt. Het was in feite een ratteziekte, die door de beten van de rattevlooiën op de mensen werd overgedragen. Door deze beten kregen de mensen builenpest, vuile etterende wonden. Daar de verzorging en de kennis ervan maar zeer primitief was werd de pest van mens op mens overgedragen, en kregen ze de zo gevreesde longpest, die bijna altijd dodelijk was. Men kreeg hoge koorts met zware hoofdpijn, men moest geweldig hoesten zodat er bloed naar boven kwam, en de dood meestal 3 à 4 dagen later volgde.

Nu moet u niet denken dat dit alles ver van hier gebeurde, want ook onze voorouders van Kozen en Wijer werden door die vreselijke ziekte getroffen, en dit in het jaar 1631. Van Kozen is er bij mijn weten weinig of niets van bewaard gebleven. Alleen weten we dat men schreef dat Paulus Vanhove,

oom van de heilige Joannes Berchmans van Diest, die toen in Kozen pastoor was, zich zeer verdienstelijk had gemaakt en zijn parochianen op alle mogelijke wijze had bijgestaan. Maar van Wijer zijn er geschriften bewaard gebleven en kunnen we daarover iets meer vertellen.

De pest moet er uitgebroken zijn in het begin van februari 1631, en heeft geduurd tot einde september met als hoogtepunt de maand juli toe er 19 mensen werden opgeschreven die aan de pest gestorven waren. Tenminste stierven er dat jaar 50 mensen aan de pest, waaronder op 5 juni hun pastoor Henri Boden. Deze had waarschijnlijk ook de zieken bij gestaan, en vervolgens zelf eraan bezweken. Buiten de 50 mensen die aan de pest gestorven waren werden te Wijer nog 9 andere mensen opgeschreven die op een andere wijzen waren dood gegaan, wat het totale sterfte cijfer op 59 bracht. Waarschijnlijk is er toen bijna de helft van de bevolking van Wijer omgekomen.

Hierna volgen hun namen:

Februari:

1. Cluysen Maria, kind
2. Cluysen Agnes, kind
3. Cluysen Margareta, moeder
4. Lemmens Jacob, bij Cluysen
5. Grauls Willem

Maart:

6. Staels Gerard
7. Selis Maria, kind

April:

8. Germijns Anna X Grauls Albert
9. Selis cath., kind
10. Drughmans Cath., kind

Mei:

11. Druchmns Mathias, zoon
12. Selis Theodoor
13. Selis Anna

Juni:

14. Boden Henri, pastoor, 5 juni

15. Swijns Nicolas, met 6 kinderen

16. Vandebos Herman
17. Floets Henri
18. Mombers Mathias

Juli:

19. Druchmans Joes
20. Droghen Anna
21. Wiers Anna
22. Schanenborcht Anna
23. Staels Walter
24. Bamus Jacob
25. Defasta Maria
26. Quautpers Eva
27. Vaes Margaretha
28. Vandebosch Leonard
29. Staels Walter
30. Jacobs Paulus
31. Prijs Anna
32. Boltis Antoon
33. Vaes Joes
34. Iliaens Willem
35. Vanzwijgenhoven Sebastiaan
36. Rubens Joannes
37. Schauborcht Anna

Augustus:

38. Paulus Arnold

39. Lemmens Joannes

40. Selis Joannes
41. Putmans Gerard
42. Swijsens Elisabeth
43. Haenen Catharina
44. Vanecht Anna
45. Peeters Margaretha
46. Lievesoons Amarantia
47. Thijs Joannes

September:

48. Vanecht Engelbertus
49. Staels Judocus
50. Vanecht Maria

Stierven in andere omstandigheden:

1. Selis Joes, kind
2. Bartholeyns Joes
3. Wennen Catharina, kind
4. Haelen Margareta
5. Schrijvers Joes
6. Selis Petrus, 80 jaar
7. Vandendijk Anna, ongehuwd
8. Vandam Henri
9. Walborcht Elisabeth

Deze laatste 9 mensen stierven blijkbaar niet aan de pest gezien de 50 anderen achter hun naam de vermelding "pest" kregen.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
11de Jaargang – Mei-Juni 2015

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

EERSTVOLGENDE ACTIVITEITEN.

Een brochure over "DE POLITIE IN NIEUWERKERKEN"

Ere-politiecommissaris van Nieuwerkerken, Paul Bonneux, heeft de geschiedenis geschreven van alle veldwachters in Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer. Dit boeiende verhaal begint in 1811 toen Pierre Lenaers in uitvoering van een Franse wetgeving uit 1795 als de eerste veldwachter ooit in Binderveld werd aangesteld. Jan Blanken werd in 1839 in Wijer benoemd, gevolgd door Jan Haven die in 1841 zowel in Nieuwerkerken als in Kozen in dienst trad. De evolutie over twee eeuwen, van toen tot nu, kende meerdere inter-gemeentelijke samenwerkingen en samenvoeging van gemeenten (1971 en 1977), tot de overschakeling in 1994 van de veldwachters tot het politiekorps met stedelijk karakter binnen de politiezone Sint-Truiden-Gingelom-Nieuwerkerken.

Deze brochure (A4-formaat, 16 blz., geïll.) kost 5 Euro (plus € 2,5 Euro verzendingskosten), of na afspraak af te halen bij Eddy Cox, Berkenstraat 22 te 3500 Nieuwerkerken – tel 011/681495.

Een postzegel met een afbeelding van "De Garde", een linsnede van Henri Van Straten, wordt n.a.v. deze publicatie uitgegeven. Inlichtingen omtrent de aankoop op hogervermeld adres.

Project "Pastoor PIETER HUBERT CRETEN" op Monumentendag 2015.

De bijdrage van Heemkunde-Nieuwerkerken aan de Vlaamse Monumentendag 2015 op 12 september is gewijd aan Pieter Hubert Creten (1823-1894). Hij kwam in 1866, dit jaar 149 jaar geleden, als pastoor naar Wijer. Buiten het zaalkerkje, het kasteel, het landhuis De Schans en de brouwerij Het Paenhuis, allen in baksteen gebouwd, stonden er alleen maar vakwerkhuizen en hutten. De schaarse bevolking was arm en weinig ontwikkeld.

Met de komst van Creten kwam hier vlug verandering in. Onmiddellijk restaureerde hij het bouwvallige kerkje, en kocht hij het Van Peteghem-orgel. Ook onder zijn impuls werden de pastorie en de gemeenteschool gebouwd, want onderwijs was onontbeerlijk in de volksoontwikkeling.

Als schrijver van meerdere volksromans leerde hij zijn volk lezen. Zijn grafmonument op het

kerkhof wordt op initiatief van Heemkunde-Nieuwerkerken gerestaureerd. Op zaterdag 12 september wordt hij te Wijer feestelijk herdacht. Een brochure over zijn "leven en werk" wordt uitgegeven als een eerbetoon aan, en in goede herinnering aan deze belangrijke sociaal-culturele voorman.

Een gedetailleerd programma volgt in het Infoblad van september-oktober.

De grafsteen tijdens de restauratiewerken

"POSTSTEMPEL WIJER" GEZOCHT VOOR EEN PUBLICATIE OVER DE POST IN NIEUWERKERKEN.

Wij zoeken "een stempelafdruk van het postkantoor Wijer", in de zeventiger jaren gevestigd in het huis Copis. Deze kan voorkomen op overschrijvingsformulieren, betaalbewijzen, aangetekende zendingen, enz. Deze documenten blijven uw eigendom; er wordt alleen een fotokopie van genomen. Eddy Cox (tel.011/681495), Berkenstraat 22 te Nieuwerkerken dankt u bij voorbaat voor uw hulp.

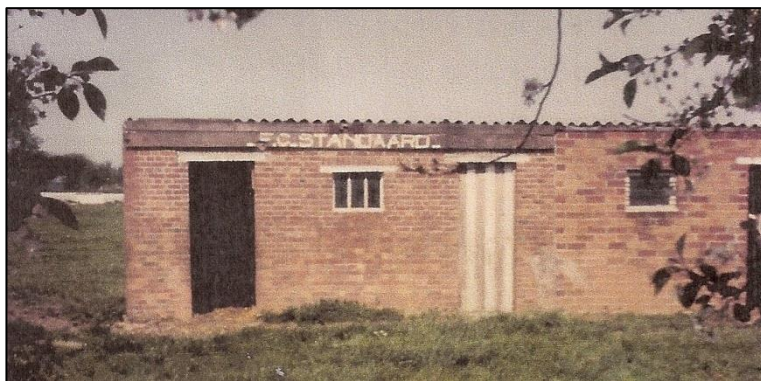
Ludo Raskin

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER – Aflevering 17.

Op onze tocht langs de straten in de Atlas der Buurtwegen van 1842 gaan we vervolgens verder in de richting van Kozen.

Het laatste huis dat we in vorige aflevering besproken hebben was het "Huis Henricus Serdons", waarvan we nog een foto kregen van Magda Vantilt, waarvoor onze dank.

Aan de linkerkant van de weg zien we op de kaart perceel 1. Dit was in 1842 nog eigendom van de kasteelheer Jozef Deheyster. Op de kaart in vorige aflevering was dit nr. 72. Helemaal boven links hebben we op deze kaart de ligging van het voetbalveld van F.C. Standard Wijer er bij getekend. Het lag eerst onderaan (foto met overblijfsel van de kleedkamers). Later is het voetbalveld verhuisd, en lag het ongeveer tegenover Clément Buekers. Op deze twee plaatsen heeft het gelegen van na Wereldoorlog II tot ongeveer 1967-68 toen de voetbalvereniging er mee ophield.

De kleedkamers van de voetbal

De percelen 2 en 3 (akkerland) hoorden toe aan Christiaan Vandeborgh (landbouwer uit Schakkebroek). Nr. 5 was het huis en koer van Vandeborg Pieter-Jan (landbouwer in Wijer). Perceel 6 was op dat ogenblik een weide met stal of schuur. Later is er van dit gebouw een hoeve gemaakt. De volgende twee percelen zijn niet benoemd of genummerd. Mogelijk behoorden ze ook nog bij nr. 6. Het kleine blokje op de kaart kan een bakoven geweest zijn.

Perceel 7 was eigendom van de gemeente Wijer en was een "openbare weide". Hierop mocht toen iedereen kosteloos zijn dieren laten grazen. Ook werden de dieren met touw of ketting vastgelegd aan een paal; dat noemde men toen "tören" of "teuren". Het kon ook zijn dat kinderen of volwassenen een koe of schaap lieten grazen terwijl het dier met touw of ketting geleid werd; dit noemde men "huuën" of hoeden. Later in de vijftiger jaren werd dit uitzonderlijk nog gedaan langs de grachtkanten en bermen door mensen met één of twee koetjes gezien ze te weinig aan weide hadden. Het gebruik of gezegde "huur-koe" stamt uit die tijden. Een armere mens "huurde" een gekalfde koe voor de melk totdat ze terug drachtig was; dan ging ze terug naar de eigenaar-boer om te kalven en hij kon dan beschikken over de grote hoeveelheid melk na het kalven, tot ze nadien terug weer als "huur-koe" werd uitbesteed. Het groot stuk grond onder nr. 7 is ook weer niet benoemd; het is pas in de jaren vijftig bebouwd geworden.

Op perceel nr. 8 (huis en koer), nr. 9 (tuin) stond een "oude" winning, eigendom van Wijnand Frédéric Destappers, een rentenier uit Hasselt. Zelfs op de oude kaart van Wijer uit 1747 staan er ook maar twee huizen op circa dezelfde plaatsen.

Over de familie Vandeborg, de eigenaar van het huis op perceel 5, is redelijk veel te vertellen. Vooreerst is over drie generaties heen de schrijfwijze van de familienaam verschillend.

Het verst kunnen we teruggaan tot een Vandeborgh Arnold (°Doornik 1742+Wijer 1811), die in Wijer trouwde met Serdons Maria (°Wijer 1763+Wijer 1822). Hun kinderen werden geboren in Schakkebroek (Herk-de-Stad). De eerste zoon Christiaan, een arbeider, (°Herk-de-Stad 1793+Wijer 1886) trouwde in Wijer Serdons Anna-Maria, een meisje uit zijn buurt (en mogelijk wat familie, zie verder). De tweede zoon, Pieter Jan was een pannembakker, (°Herk-de-Stad 1801+Wijer 1859) die huwde met Wiggers Chatharina Elisabeth (ook een buurmeisje). Christiaan heeft op zijn beurt een zoon Petrus Johannes (°1830 Wijer), een landbouwer, die in 1856 op zijn beurt te Wijer huwt met Vantilt Maria Agnes (°1828+Wijer 1898). Het is een dochter van Vantilt Renier en Senden Margaretha uit de Opperstraat, die we eerder al vermeld hebben. Dochter Maria Victorina Vandeborg (°Nieuwerkerken 1861+Wijer 1941) was de echtgenote van onderwijzer Marcel Maes. Haar grafsteen staat nog op het oude kerkhof.

In het huwelijk van Petrus Johannes en Vantilt Maria Agnes stierven twee tweelingen daags na hun geboorte in 1857 en 1864. Een andere zoon uit dit huwelijk is Johannes Leopold (°1868 Nieuwerkerken+....) die huwde met Vannitsen Maria Elisabeth (°Kozen). Zij waren de laatste bewoners tot Pieter Jan Vandersmissen-Haven (zoon van Emile Vandersmissen) afkomstig van het Pannengoed de winning kochten rond 1919.

De boerderij of het huis op perceel nr. 5 is ook nog bewoond geweest door Richard Jooken (°1873 Wijer+ 1966) en zijn echtgenote Poelmans Eufrasie (°1880+1980), te Wijer beter gekend als het honderdjarige mammeke Schiffeleers".

Voormalig huis van Richard Jooken

Voor Richard zal zijn vader Gerard (°1831), die horlogemaker was, in dit huis gewoond hebben. Richard erfde of kocht het huis en verbouwde het tot zoals het op bijgaande foto afgebeeld staat. Na Richard heeft zijn dochter Irma, die gehuwd was met Albert Schiffeleers, het huis verder verbouwd tot de huidige vorm, met magazijn voor veevoerders en meststoffen als toenmalige zaakvoerders van de A.V.V. (Boerenbond). De boerderij ernaast waar Emile Vandersmissen woonde werd gekocht en afgebroken door de dochter van Albert, die er samen met haar echtgenoot een woonhuis bouwden.

Op de percelen 8 en 9 stond dus de winning van Destappers; mogelijk werd zij ook wel bewoond door een Vandeborg of een Serdons, of een Wiggers. Zelfs Magda Vantilt heeft de winning nooit weten staan. Haar vader Theofiel Vantilt (°1901 Wijer+1964 Wijer) en moeder Leonie Orye (°1900 Stevoort+1961 Wijer) hebben er hun woning gebouwd rond de jaren 1930. Theofiel Vantilt, en nadien zijn zoon Stefaan en kleinzoon Eric hadden er een broeierij van kuikens en fazanten. Theofiel was een achterkleinzoon van Renier Vantilt; het was zijn "groot-tante" die met Petrus Johannes Vandeborg getrouwd was.

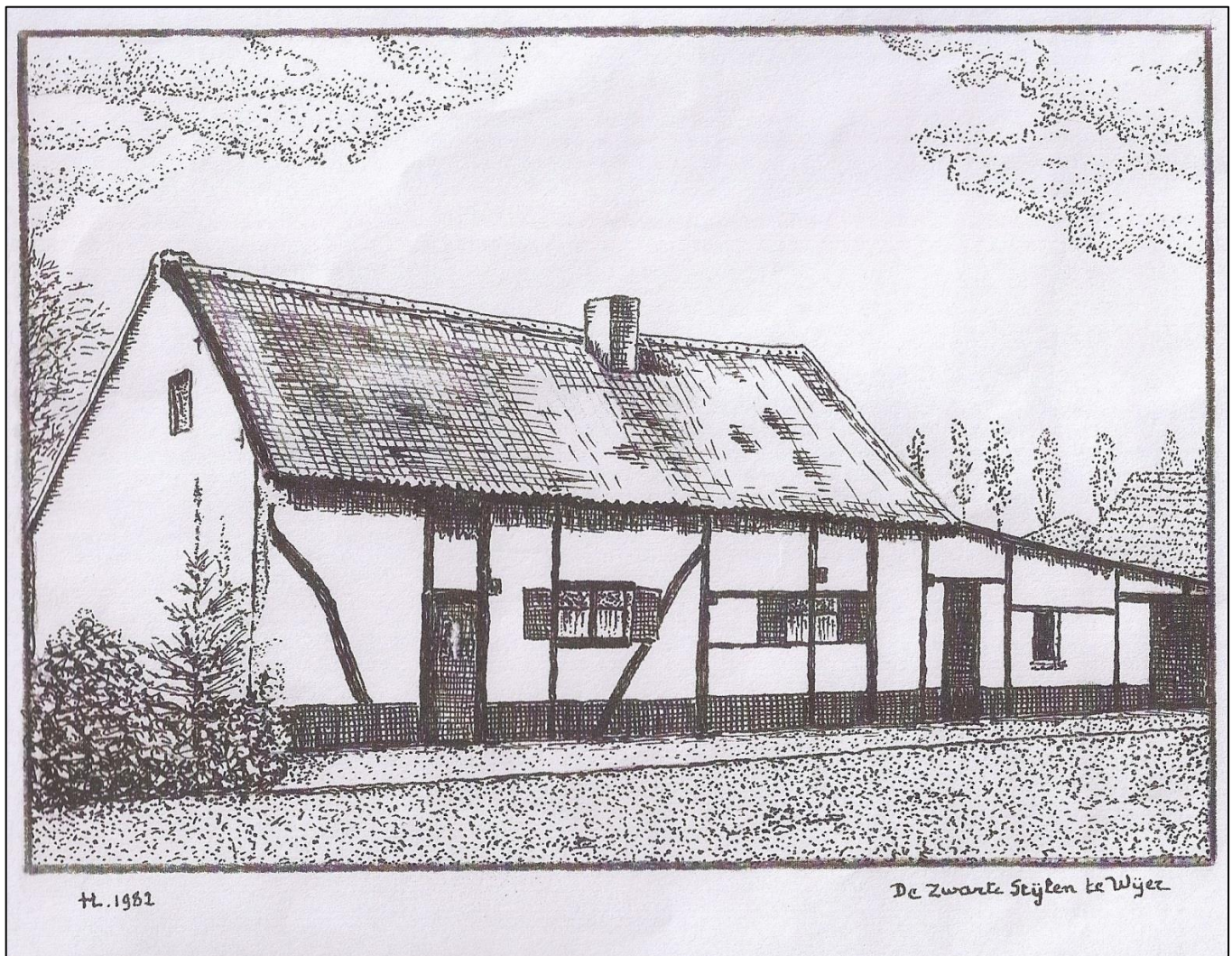
Op de kaart zien we nu de weg nr. 28, genaamd "Oefsteeg" (Weg van Bruggeveld naar bos OEF in Kozen).

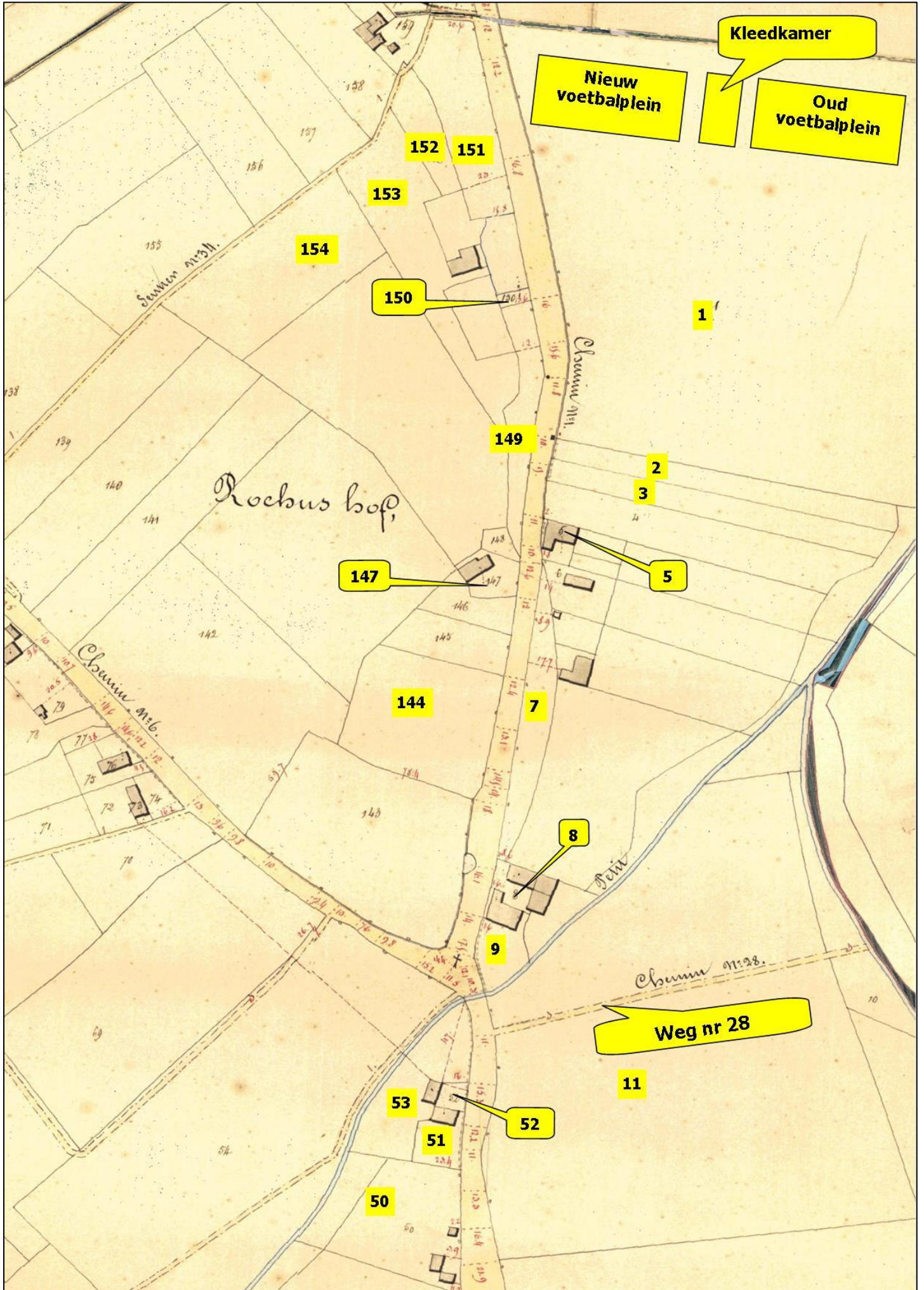
Op perceel nr. 11 (ook eigendom van Destappers) staat nu een modern nieuw huis van Paesmans. We gaan even terug naar de rechterkant van de weg, vanaf het punt waar we zo juist begonnen zijn. De percelen 149, 150 en 151 waren in 1842 eigendom van de gemeente Wijer.

De nrs. 152 en 153 waren eigendom van de weduwe De Succa (rentenierster uit Brussel). De familie De Succa was ook eigenaar en kasteelheer van Binderveld. Perceel 154 behoorde aan Meekers Lambert (cafébaas uit Antwerpen), en nr.156 aan Meekers Gerard (koster in Wijer) waarover gesproken werd in het Infoblad van Jan-feb 2015. Zij waren broers; Lambert was naar Antwerpen verhuist. Nr. 155 (weide) was eigendom van Jan Vantilt (cafébaas).

Na 1845 zijn er zeker een paar lemen vakwerkhuisen op perceel 149 gebouwd. Eerst stond er het lemen huis waarin Frederik Degeling woonde. Later is zijn dochter Irma erin getrokken met haar man Florent Poelmans. Rond de helft van de 20ste eeuw heeft Florent een nieuw huis gebouwd en het oude gebruikt als magazijn. Het volgende lemen huis is het huidige café "de Zwarte stijlen". Hierin woonden tot aan zijn dood August Degeling en zijn gezin; nadien woonde er tot circa 1950 zijn dochter Stefanie, die gehuwd was met Gustaaf Gielen, en vervolgens Albert Degeling en zijn gezin.

Café "de Zwarte stijlen" staat er nu nog; en juist er achter of ernaast richting Kozen stonden

nog één of twee oude huizen, op de plaats waar later het huis van Denis Haesevoets en Vera Sauwens gebouwd is.

In het huis dat tegen "de Zwarte stijlen" gebouwd was woonden o.a. Louis Bamps en Cecilia Iliens (Cecile van Joes). Zij zijn zo ongeveer in 1955 naar Tichelrij verhuisd waar ze café "Monte Carlo" hebben geopend. Die huizen staan dus niet op bijgevoegde kaart; zij zijn gebouwd na het opmaken van de Atlas der Buurtwegen in 1842.

De ouders van August en Frederik waren Degeling Ludovicus (°1842+....) en Ruymen Anna Gertrude (°1841 Herk-de-Stad+1891 Wijer). Naast Gust, Free en Stefanie waren er ook nog Jozef, gehuwd met Slingers Pauline, en Victor die gehuwd was met Degeling Maria Regina. Frederik (°1883 Wijer+1963 Wijer) was gehuwd met Bussers Stefanie, en August (°1885 Wijer+1965) was gehuwd met Reekmans Celestine (°1889 Kozen).

Nu komen we aan de eigendom van Wiggers Jean (°1745 Wijer+1806 Wijer) gehuwd met Nijns Rosalie (°1760 Buvingen+1848 Wijer). Dit zijn de percelen 144 (land), 145 (weide), 146 (tuin), 147 (huis en koer) en 148 (tuin). Zijn ouders worden al vermeld in Wijer vanaf 1738 (Wiggers Jean en Vanstraelen Elisabeth). Al aan hun eigendommen is te zien dat het wel een belangrijke familie moet geweest zijn, want in vorige aflevering zijn we Wiggers Guillaume of Willem (°1790 Wijer+1871 Wijer) al tegen gekomen, waar Mil Buekers gewoond heeft. En verderop op het Zwarteinde zullen we Wiggers Gisbert (°1797 Kozen+1863 Wijer) tegen

Voormalig huis van Narke Philtjens en achteraf Henri Rijnders

komen. Hun dochter Catharina Elisabeth (°1801 Wijer+1865 Wijer), het buurmeisje tegenover, was met Vandeborg Pieter Johannes getrouwd.

Behoorde dat mysterieuze Rochushof, dat aan zijn huis grensde, ook tot zijn goed of is hij na het Rochushof gekomen? De percelen zijn in de loop der jaren in handen van andere mensen gekomen. Het huis nr.147 is later gekocht door Leonard Philtjes-Degeling Maria en kind. Henri Reynders heeft hem opgevolgd. Waar nu de tuin van het huis van Maurice Hendrix-Vranken ligt (perceel 146 vroeger), vroeger gebouwd circa 1930 door zijn vader Henri Hendrix die gehuwd was met Victoire Heusdens, stond ook nog een stuk lemen huis volgens mijn neef Firmin Hendrix. Daarin heeft Louis Hendrix, de vader van Désiré (Ré van Massaer), nog gewoond. Mijn grootvader Gustaaf Heusdens had dat huis met grond gekocht voordat hij de boerderij op de hoek van de Schansstraat kon kopen.

Op perceel 144 heeft het huis gestaan van Vital Stiers die gehuwd was met Schreurs Jozefien. Dit is nu herbouwd of gerestaureerd en bewoond tot een paar jaar geleden door Jefke Stiers-Vrijdags Julie, een van zijn zonen. En tenslotte perceel 143 dat eigendom was van Vantilt Pierre uit Kozen; het is waarschijnlijk in handen gekomen van Richard Jooker, aangezien er twee van zijn kinderen, Frans en Henri, op gebouwd hebben. Dat laatste huis is intussen ook weer afgebroken en er staat weer een nieuw huis op.

Het laatste dat we bespreken is de eigendom van de weduwe Jacobus-Serdons. Dit zijn de percelen nrs. 50 (land), 51 (tuin), 52 (huis en koer) en 53 (weide). Deze eigendommen liggen over de beek, waar later het huis van Leon Poelmans gestaan heeft (nu afgebroken), en het recenter huis van Urbain Poelmans dat er nog staat. Het was tot voor kort een winkel van verf en behangpapier, en werd recent verkocht.

Serdons Jacobus (°1767 Wijer+1811 Wijer) was getrouwd met Speelmans Margriet (°1770 Wijer+1842 Wijer). Eén van hun dochters, Anna Maria (°1796 Herk-de-Stad+1850 Wijer) trouwde met Vandeborgh Christiaan, zoals reeds vermeld in de aanvang van dit artikel. Hun zoon Henricus was getrouwd met Bersael Carolina (zie vorig Infoblad met uitleg en foto).

De zus van Jacobus was reeds getrouwd met Vandeborgh Arnold Jean (zie begin van deze bijdrage). Ik schreef hierin dat de buurjongens en -meisjes met elkaar trouwden, wel te verstaan als de partijen "goed genoeg" waren. Want daar werd vroeger onder rijkere mensen toch wel rekening mee gehouden. Eventueel werd zelfs een neef aan een nicht gekoppeld.

Als besluit kan ik zeggen dat drie families hier vermeld uit Wijer verdwenen zijn. Serdons vinden we terug in Rummen, en Wiggers in Widoioie. Vandeborg zal ook wel ergens terug te vinden zijn.

In een volgende bijdrage gaan we verder richting Mierhoop en Kozen.

TWEE EENVOUDIGE OORLOGSVERHALEN VOL WEEMOED EN DIENSTBAARHEID

Urbain Motmans werd op 12 december 1919 geboren te Gorsems-Schelfheide, als boerenzoon uit een gezin van negen kinderen. Als twintigjarige soldaat milicien was hij "kanonnier te paard" met standplaats te Mechelen. Gezien hij te Nieuwerkerken in de fanfare reeds op de trompet speelde won hij in het leger een schiftingsproef en werd er trompet speler en rechterhand van de korpsoverste wiens paard hij ook verzorgde. Al de verschillende verwittigingssignalen voor de soldaten zoals Opstaan, Verzamelen, Appel voor de gestraften, Slapengaan en lichten uit, werden op de trompet door Urbain geblazen. En gedurende de dag was hij steeds in de buurt van zijn commandant.

Op 10 mei 1940 blies hij weer het "verzamelen", en iedereen dacht "vandaag weer oefeningen"; doch het werd tot ieders verbazing "ten oorlog trekken". De eerste dag ging de tocht naar Heverlee; de volgende haltes waren Bonheiden en Maldegem waar de soldaten acht dagen bij gezinnen logeerden.

Van links naar rechts: Julien Gielen, Jean Thomas, en Urbain Motmans... in betere tijden.

De oorlog duurde niet lang; de overgave aan de Duitsers werd op 28 mei in Torhout getekend toen Urbain in Vladslo verbleef. Het werd een chaos; van legerorganisatie was er plots geen sprake meer gezien de meeste oversten weg waren. Er was geen georganiseerd eten meer; alle militair materieel werd in de steek gelaten en iedereen trachtte burgerkledij te bemachtigen. Dit laatste lukte Urbain niet, zo ging het dan te voet van Oudenaarde zevenendertig kilometers verder naar Aalst. Onderweg werden zij opgepikt door een vrachtwagen en naar de kazerne Polygon te Brasschaat gebracht waar de soldaten een vrijlatingsbrief kregen om alzo naar huis te kunnen gaan.

Doch de soldaten werden er krijgsgevangen genomen. Via het Rode Kruis kon hij een brief naar huis sturen, waarop zijn broer per fiets en met burgerkledij naar Brasschaat kwam. Te laat echter want tachtig man met ieder een half broodje waren reeds met de trein in beestenwagens over Nederland naar Krefeld in Duitsland afgevoerd. Na een voetmars van vijftien kilometers bereikten zij een weiland, hoog op een berg waar turf werd gestoken, en waar zij in barakken zouden verblijven.

Urbain Motmans zag er drie dorpsgenoten: Alfons Joris (Fons van de poechter), Armand Joris (Ma van geluk), en François Lowel (François van Armand van Frans en Sardine), evenals iemand van Herk. Op het menu stond iedere dag één keihard broodje... voor vijf man. Urbain bewondert nog steeds en na zoveel jaren "Ma van geluk" die iedere dag het brood verdeelde in een volgorde dat zo iedereen om beurt het eerste stuk mocht nemen, en hij steeds als laatste het minste brood had.

Na een tijdje Krefeld moest weer iedereen met een half broodje de trein op naar Stuttgart, en twee dagen later naar Ludwigsburg op tachtig kilometers van Munchen.

Urbain Motmans ging onmiddellijk in op de vraag om als vrijwilliger te werken als boerenhulp in Lochem, op vijftien kilometers van Alhem. Zijn baas, een bakker, was een oudstrijder van 1914-18. Hij had buiten drie koeien en twee varkens ook nog drie dochters en één zoon die dienst deed in het Duitse leger. Deze bakker had in 1923, voor de grote devaluatie van de Duitse mark, een grote hoeveelheid tarwe aangekocht hetgeen hem tot welstand had gebracht.

Met zeis, riek en koeiengespan zorgde Urbain voor schraal gegroeid gras en klaver voor de koeien. Hij kapte dennentwijgen voor strooisel onder de dieren, kloof dennenhout voor de bakkersoven en de huisverwarming, en hielp waar nodig in de bakkerij. Stapvoets en in een perfect gedrilde groep gingen de "krijgsgevangen-boerenhulpen" dagelijks op en af naar hun barakken, de groep "verlatend" en "aansluitend" aan de verspreide haltes bij de boerderijen. Urbain had geluk en voldoende te eten, en hij werd er zelfs als een gezinslid behandeld. Bovendien verdiende hij als krijgsgevangene een halve mark per dag. Eens per maand mochten alle krijgsgevangenen uit de omgeving samen naar de zondagsmis, bij een zeer bezorgde Duitse priester.

Voor Urbain Motmans was de meimaand van 1940 een opgejaagd soldatenleven te midden van massa's vluchtelingen. In juni volgde zijn krijgsgevangenschap met langdurig treinvervoer in beestenwagens die steeds voorrang moesten geven aan militaire transporten. En vooral was er steeds te weinig eten voor deze jongeren. Als boerenhulp werd hij gelukkig gedurende de dagtaak als een gezinslid behandeld.

Het grote geluk na dit onzalig avontuur was echter dat hij samen met zijn lotgenoten reeds in december 1940 Kerstmis thuis in Nieuwerkerken kon vieren.

Julien Gielen, eveneens een boerenzoon, werd in Gorsems-Schelfheide geboren op 10 oktober 1921. Bij hem thuis kwam een oproepingsbrief om zich als dienstplichtige bij zijn eenheid te melden. Deze oproep viel samen met het uitbreken van de oorlog op 10 mei. Ondanks Nieuwerkerken op 6 september 1944 werd bevrijd duurde de oorlog nog tot 8 mei 1945. Zoals andere dienstplichtigen moest hij zijn legerdienst doen in oorlogstijd, en zodoende werd hij nadien ook als oudstrijder 40-45 erkent.

Julien was eerst gekazerneerd in Turnhout waar zijn dorpsgenoot en officier "poewske" René Strauven korpsoverste was. Deze was in Nieuwerkerken nog beter gekend als René van Twanske. Van Turnhout verhuisde hij naar Izegem, waar hij en zijn medesoldaten werden ingekwartierd bij boeren; dit wil zeggen er alleen logeren, en het eten kwam van een militaire veldkeuken. Als vrijwilliger hielp hij mee op de boerderij en bij het oogsten van het vlas.

Van Izegem ging hij naar Oostende om met een schip in Engeland te geraken. Er aangekomen werd de reis in een boemeltrein voortgezet doorheen Schotland en zo naar Ierland met als standplaats een groot vliegveld dat diende als uitvalsbasis van het Amerikaanse leger dat van daar uit Europa bestookte. Over de hoeveelheid eten was niet te klagen; veel schapenvlees met rode bieten, en vis waaraan soms wel eens een reukje zat. De aardappelen zagen eruit als geschilde rapen, hetgeen zorgde voor veel braken. Een anekdote die Julien steeds bij gebleven is gaat over de afspraak met de legeraalmoezenier dat de soldaten een half uur voor het begin van de H. Mis mochten stoppen met werken. Een overijverige korporaal negeerde deze afspraak waarop Julien zijn bevel weigerde uit te voeren. Hij werd bestraft met acht dagen "koeken" (militaire corvée), een straf die door de tussenkomst van de aalmoezenier teniet werd gedaan. Als tijdverdrijf en om zijn eetrantsoen aan te vullen ging onze boerenzoon 's avonds in de weiden een koe melken met zijn helm als emmer en drinkbeker.

Overgelukkig was Julien toen hij na vijf jaar legerdienst zijn geliefd Schelfheide terug zag. Hij is nu 94 jaar oud, wat hem echter niet belet heeft de muren van zijn hoeve te herschilderen. Julien blijft actief, en is bekend om zijn dienstbaarheid aan iedereen en speciaal dan voor de kloosters. Vooral de ouderen in die kloosters erkennen Julien als de "grote weldoener" die hij eigenlijk zijn leven lang geweest is.

de Grote Oorlog 1914-1918

HASEVOETS Petrus Josephus Eduardus, zoon van Hasevoets Petrus Arnoldus en **Smets** Virginia, geboren de 14de juni 1884 te Cosen, (akte n° 13). Wonende in de Neercosenstraat 10 te Cosen. Ingedeeld bij het 14de Linierement met stamboeknummer 114/21034.

Gewezen Burgemeester van Kozen.
Gehuwd met **Bogaerts** Maria Octavia de 01ste december 1909 te Alken.
Overleden de 26ste oktober 1962 te Cosen.

Militair dossier n° 6257528 en n° 6257531.

HOEBRECHTS Petrus Ludovicus, zoon van Hoebrechts Josephus en **Machiels** Anna Maria Catharina, geboren de 10de februari 1880 te Cosen, (akte n° 4). Ingedeeld bij het 14de Linierement met stamboeknummer 114/18932.

Gehuwd met **Philtjens** Leontina de 26ste oktober 1910 te Cosen (akte n° 9).
Schrijver van beroep.

Militair dossier n° 6261775.

JORIS Ludovicus, zoon van Joris Marcel Isidoor en **Vanstreels** Maria Regina, geboren de 26ste december 1893 te Cosen, (akte n° 27).

Wonende in de Ridderstraat 9 te Cosen.
Dienstknacht van beroep.

Milicien 3de Militiekanton lichte 1913, Ingedeeld bij het 7de Regiment Artillerie, 2de Batterij de 27ste juni 1913 met stamboeknummer 162/831, groot 1,69m.

Bij reorganisatie ingedeeld bij het 6de Regiment Artillerie de 16de december 1913. Op de 1ste januari 1917 ingedeeld bij het 12de Regiment Artillerie, 106de Batterij. Met onbepaald verlof de 30ste september 1919.

“DE GROOTE OORLOG” IN NIEUWERKERKEN

In dit boek van ons mede-bestuurslid Luc Schepens wordt de geschiedenis van wereldoorlog 1914-1918 vertaald naar vooral de “lokale beleving” van deze rampspoed. De auteur heeft buiten een bondige nationale en internationale situering van deze wereldoorlog voor alles de impact van gebeurtenissen en feiten op de inwoners van Groot-Nieuwerkerken als uitgangspunt genomen. Zijn verhaal leest dan ook als een stomende trein. De gesneuvelde soldaten, oudstrijders en weggevoerden van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer staan in de kijker met hun biografiën en persoonlijke verhalen die niet alleen hun nazaten tot de verbeelding spreken.

Bij de samenstelling van het boek blijkt op pagina 90 een portretfoto foutief geplaatst. Dit spijtig euvel wordt hier (op blz. 4) op verzoek van de familie verbeterd afgedrukt.

Geïnteresseerden kunnen zich dit boek (244 blz. en rijkelijk geïllustreerd) vooralsnog aanschaffen voor de prijs van 14,90 Euro (plus verzendingskosten), of af te halen bij Eddy Cox, Berkenstraat 22 te 3850 Nieuwerkerken, Tel. 011/681495.

HET LIEDJE VAN DEN DRIES.

Erfgoed Haspengouw organiseert de actie “Storysongs” met de bedoeling “verhalende streekliedjes uit Haspengouw van ongeveer 90 jaar geleden” te bewaren en terug in de belangstelling te brengen. Hiertoe werden oude mensen geïnterviewd in meerdere wooncentra van de tien gemeenten die aangesloten zijn bij Erfgoed Haspengouw. Veel van die teksten waren nog bekend; de melodieën vaak veel minder. Dank zij muzikanten en muziekgroepen werden tien liedjes, één voor iedere aangesloten gemeente geselecteerd.

Een rondreizende tentoonstelling die de historische context van de liedjes verklaart doet ook Nieuwerkerken aan in februari 2016.

Voor Nieuwerkerken werd “Het liedje van den Dries” gekozen, en ingezongen en naverteld door Victoire.

Vrienden lief ik wil je iets vertellen
't is zo aangenaam en zo gezellig
Het is toch zo iets knottig fijn
't mag wel eens om te lachen zijn.
Nieuwerkerken is zo'n vieze streke
Met zijn gehuchten en zijn kromme beken
Zo hebt ge Schellefhei, Daarbij ook Tichelrij
Den Dries met al zijn rare namen
Luistert eens samen...

Refrein:

Kozee en de schele poechter
Lange Ruit en Naarke Prot
Koureber je Jukke, ge moet niet verder zukke
Want geloof me vrij den dries kan niet kapot.
Kromme Gust, de Nak en 't Pruutje
Rooske Prutte en de Mol
Cartouche, de Kost en Foele
De weet wie ik wil bedoele
en zo raakt 't refreintje vol.

Als men daar eens wandelt langs de straten
En ge hoort de mensen samen praten
Da's precies lijk op ne boulevard
Al die huizen staan vast tegen elkaar
Soms hoort men ze daar vechten en kijken
De ruzie komt meestal door de wijven
Dan is 't gevloek getier, geraas en een gezwier
Dan zoudt ge vluchten ver van hier
Maar 't mooiste dat ge kunt beramen
Dat zijn hun namen.

REFREIN

Zie ik wil mij daarop niet beroemen
Met al die rare namen op te noemen
't is maar voor een klein plezier
Nu wij samen hier nu zijn op zwier
Niemand hoeft daarom niet kwaad te wezen
Want het is toch zo iets uitgelezen
Zo iets knottig fijn, het kan niet beter zijn
Want luistert eens naar het refrein
En moest ik iemand affronteren
Wil ik me excuseren.

REFREIN

Fotoverslag van de Pastoor Creten viering van 12 september 2015, door Herman Slaets.

Het gerestaureerde grafmonument.

Vitrine met zijn romans en archief.

Brochure Creten te koop.

*Organist Ivo Smets
aan het Van Peteghemorgel.*

*Toespraak over
zijn "Leven en werk".*

*Burgemeester B. Bamps,
ondernemer P. Kumpen, en schepen L. Vaes.*

*Met veel dank aan Paul Kumpen,
onze dorpsgenoot en sponsor.*

EEUWELINGE GEVIERT

50 jaar geleden, op kerstdag 1965, werd Victoria "Toria" Thewis gevierd door gans de gemeente Nieuwerkerken. Victoria was op 22/12/1965 honderd jaar geworden. Voor de eerste maal in de geschiedenis van de gemeente werd een inwoner honderd jaar.

Burgemeester Secretin, gouverneur Roppe, dochter Laurence en Toria

Toria werd geboren te Gelinden als dochter van Jean Thewys en Marie Thérèse Tesseur. Haar ouders verhuisden al spoedig naar Engelmanshoven. Toria ging naar school te Gelinden en later te Mechelen-Bovelingen. Nadien hielp zij haar ouders op de boerderij.

Op 20/08/1898 huwde zij te Engelmanshoven met Jean Zurinckx. Het jonge paar vestigde zich te Nieuwerkerken. Jean was landbouwer en kolenhandelaar en reisde daarbij ook in likeuren.

Toria baatte eerst een winkel in kruidenierswaren uit en later heeft zij lange tijd, in de Tramstatie, een herberg opengehouden. Jean en Toria kregen 5 kinderen. Op het ogenblik van de viering waren nog 3 kinderen in leven nl. haar dochter Laurence en 2 zonen.

Haar echtgenoot, Jean, was 32 jaar schepen van de gemeente Gorsem. Hij overleed op 14/09/1936.

Voor de viering van de honderdjarige werd een feestcomité aangesteld, waarvan Henri Coune voorzitter was. Samen met het gemeentebestuur van Nieuwerkerken leidde dat feestcomité de viering in goede banen.

Omstreeks 10 uur werd voor de woning van de eeuweling in de Tramstation een stoet

gevormd die Toria naar de parochiekerk van Nieuwerkerken moest brengen. Daarvan werd, omwille van het slechte weer, afgezien. Aan die stoet namen verschillende groepen en praalwagens deel o.m. de verkeersbrigadiertjes, ruiters en de vlaggen van alle organisaties, de fanfare "De Eendracht", een groep met versierde fietsen, een groep van de school die "Tijl en Nele" voorstelde, spelers en bestuur van de pas opgerichte voetbalvereniging VV "Real" Nieuwerkerken. De overige praalwagens en groepen waren een uitbeelding van het leven van Toria. De verloving, de winkelierster, een taxi, het vervoer met de geitenbok, de kolenhandelaar, de tram, de jeneververkoop enz.

Vervolgens vertrok de stoet onder belangstelling van Toria naar de Sint-Pieters kerk van Nieuwerkerken. De eucharistieviering werd voorgegaan door de E.H. Jan Creyns. De kerk zat bomvol.

Na de eredienst vertrok de stoet via de kerkstraat, de Bornestraat en de Diestersteenweg terug naar 't Oude Tramstation. De stoet trok opnieuw voorbij aan de woning van de jubilarisse onder belangstelling van de overheden, de genodigden en publiek dat aan de woning was toegestroomd.

Bij de genodigden waren o.m. aanwezig: gouverneur Roppe, senator Knops, Burgemeester Secretin met schepenen en raadsleden, ere-

arrondissementscommissaris Emiel Knops, de provincie-raadsleden, Plevoets, Van Eylen en Ronsmans. Burgemeester Bollen en secretaris Hendrickx van Gelinden e.a.

De Gouverneur onderhield zich met Toria en overhandigde haar een geschenk. Feestleider Emiel Engelbosch dankte in naam van alle inwoners de heer Gouverneur voor zijn aanwezigheid. Burgemeester Secretin gaf lezing van de brief welke hij van de Koning en de Koningin ontving.

Namens de Koning overhandigde hij haar een zilveren bonbonnière. De heer Henri Coune, voorzitter van het feestcomité bracht op zijn beurt hulde aan de gevierde. Achterkleinzoon Romain Kimps (toen 7 jaar) las een gelegenheidsbrief voor. Burgemeester Secretin overhandigde haar een tinnen schotel namens het gemeentebestuur. Ook pastoor Creyns hield nog een korte toespraak en tenslotte sprak dhr. Engelbosch namens de jubilarisse en haar familie nog een welgemeend dankwoord uit.

Bron: Het Belang van Limburg van december 1965.

De herberg die Toria uitbaatte was het tramstation van Gorsem (in die tijd behoorde, wat nu de Tramstatiestraat is, nog tot de gemeente Gorsem). De Tram Sint-Truiden – Herk-de-Stad reed van 1913 tot 1948.

Toria was de grootmoeder van Christiane Zurinckx (echtgenote van Louis (Wietje) Kimps) die thans in het rusthuis verblijft en die nog frituur heeft uitgebaat in het vroeger café van haar grootmoeder (het huis gelegen in de Tramstatiestraat 10). Ook het restaurant "de Oude Statie" is daar geweest. Later is dat restaurant naar Binderveld verhuisd.

Als 7-jarige heb ik dit volksfeest meegemaakt. Ik herinner mij die dag nog vrij levendig. O.m. dat ik op een wagen zat die het gezin uitbeeldde. De weersomstandigheden zaten niet echt mee. Het was een regenachtige dag. De feestvierders lieten het echter niet aan hun hart komen. De mensen van Nieuwerkerken hebben die dag veel plezier gemaakt. Zij trokken naar het huis van de honderdjarige en daarna van café naar café (en die waren toen talrijker dan nu). De mensen die misschien wel het meeste plezier hebben gemaakt die dag waren de mensen van de Dries. Zij maakten een tram en reden de ganse dag met die tram door het dorp. Plezier verzekerd.

Ik herinner mij ook nog de drukte die heerste de dagen voor kerstmis. Er werd vergaderd, er werden kleren gepast en er werden praalwagens gebouwd.

De mensen van de Tramstatiestraat en de Raasbeekstraat maakten twee wagens. Eén wagen beeldde de herberg uit, op de andere nam het gezin met kleine kinderen plaats. Wij kinderen keken dat jaar opgewonden uit naar kerstmis. Er gebeurde niet veel in onze straat. Toen was er de jaarlijkse kermis (statiekermis) en dan had je het gehad. Een stoet met praalwagens en oude klederdracht, met versierde fietsen enz. dat was echt een hele gebeurtenis in ons jonge bestaan.

Toria zelf herinner ik mij als een zwijgzame vrouw, steeds donker gekleed en zittend in haar zetel. Zij was moeilijk te been. Veel heb ik haar nooit horen zeggen, alhoewel zij wel helder van geest was.

Toria overleed al het jaar daarop, in 1966. Dat kan ik goed onthouden omdat haar grafsteen zich naast die van mijn oom Henri Machiels bevindt, die eveneens in 1966 overleed.

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER – Aflevering 18.

In de vorige aflevering (mei-juni 2015) kwamen we tot aan de percelen 11 (links) en 50 (rechts) van de Grote straat richting Kozen.

Perceel 11 (Destappers) was een relatief groot akkerland. Er werden pas na 1950 huizen op gebouwd.

Perceel 12 hoorde toe aan de pannembakker Leonard Stiers (zie de bijdrage over Pelender). Als welstellend industrieel bezat hij verschillende hectaren grond in Wijer, en zelfs in Schakkebroek.

Perceel 13 was eigendom van de herbergier Jan Vantilt. Nu bevindt zich op de scheidingslijn van de nrs. 12 en 13 de HELSTRAAT (op de kaart door ons bijgekleurd samen met de ligging van de Pelenderhoeve op het grondgebied van Kozen, iets achter de Wijerbeek). Op de oude kaarten bestond de Helstraat niet; alleen een rudimentaire "karrevaart" is soms aangegeven. Langs Kozen zien we wel iets dat min of meer op een weg lijkt. Die weg begint tegenover het zaad- en tuincentrum Vanbrabant aan de Wijerstraat in Kozen. Hij liep echter niet door tot aan de Pannengoedwinning (Pelender). Dit is de reden waarom Jef Bonneux schrijft dat deze winning niet langs Kozen bereikbaar was. Vanaf de Grote straat tot aan de Wijerbeek is de afstand ongeveer 300 meter, en de winning ligt 100 meter achter de beek, bijna in Wijer. Om met zware karren en wagens dakpannen vanaf de winning (annex pannembakkerij) tot op de weg van Wijer naar Sint-Truiden te geraken was het veel gemakkelijker die 400 meter wat te verharden, op alzo op de Grote straat te

Binnenkoer Pannengoedwinning of Pelender

geraken. Daarom denk ik dat Leonard Stiers, die toch eigenaar was van perceel nr. 12 , toen die weg min of meer op eigen initiatief heeft aangelegd. Het zou pas in 1975 zijn dat de weg gebetonneerd werd en er een aansluiting gemaakt werd met de straat die vanaf Kozen kwam.

De "Pannengoedwinning, of Pelender", ook soms "Pannenhoeve" genoemd.

Volgens Jef Bonneux zou de hoeve rond 1780 zijn gebouwd, op een perceel grond dat men Pelenderbos noemde, vandaar PELENDER. Het werd een grote pannenbakkerij, gesticht en uitgebaat door Leonard Stiers die gehuwd was met Elisabeth Wintmolders. Hij stierf in 1863; zijn zonen hebben hem opgevolgd tot de sluiting van de pannenbakkerij.

Een dochter van Leonard, Anna Maria (1809-1883) huwde met Henri Schruers (Alken 1814+Kozen 1885). Hierdoor kwam de naam Schreurs op de hoeve terecht om er te blijven tot 2013 toen de laatste telg stierf en de hoeve verkocht werd en gerestaureerd door Stijn Stijnen en Veerle Schreurs. Zij baten er een Bed en Breakfast uit. In de publicatie "Oude hoeven in Kozen en Kortenbos" van Jef Bonneux, opnieuw gebundeld door Heemkunde-Nieuwerkerken, kan men de evolutie van de stambomen van de families Stiers en Schreurs volgen.

Perceel 13 was eigendom van Jan Vantilt, later gekocht door de heer Dessers de echtgenoot van Gerardine Copis. Op die percelen hebben later de kinderen van Florent Poelmans gebouwd.

De percelen 14 en 15 waren stukken land waarop later een woning gebouwd en waarin Emile Hendrix nog gewoond heeft, evenals Jean Sauwens. De winkel van Jef Gilis-Delsaar is al ruim 15 jaar geleden afgebroken, en het huis van Gustaaf Gielen en Stefanie Degeling staat er nog. Vlak hiernaast ligt de weg nr. 29, de "Joupensteeg" geheten die ook "weg van het Blooske naar Joupensweike" werd geheten(nr. 16). Die weg leidt naar het huis nr. 17 dat volgens onze kaart toe behoort aan de herbergier Jan Vantilt-Geerdens. Was daar een café gelegen, of was hij alleen eigenaar en had hij elders een café? Dit is mogelijk want het voormalige huis van Lowiske Clemens in het dorp was in de periode van 1842 ook eigendom van een Jan Vantilt.

De rare veelhoek op perceel 18 (weide) kan ik niet verklaren. Het was ook van Jan Vantilt. Was het een steenoven of een kleikuil die erop gevestigd was? Het kruisvormig teken achteraan kan een pannendrogerij voorstellen. Nu staat er vooraan het huis van wijlen Jef Bonneux (van Charelke).

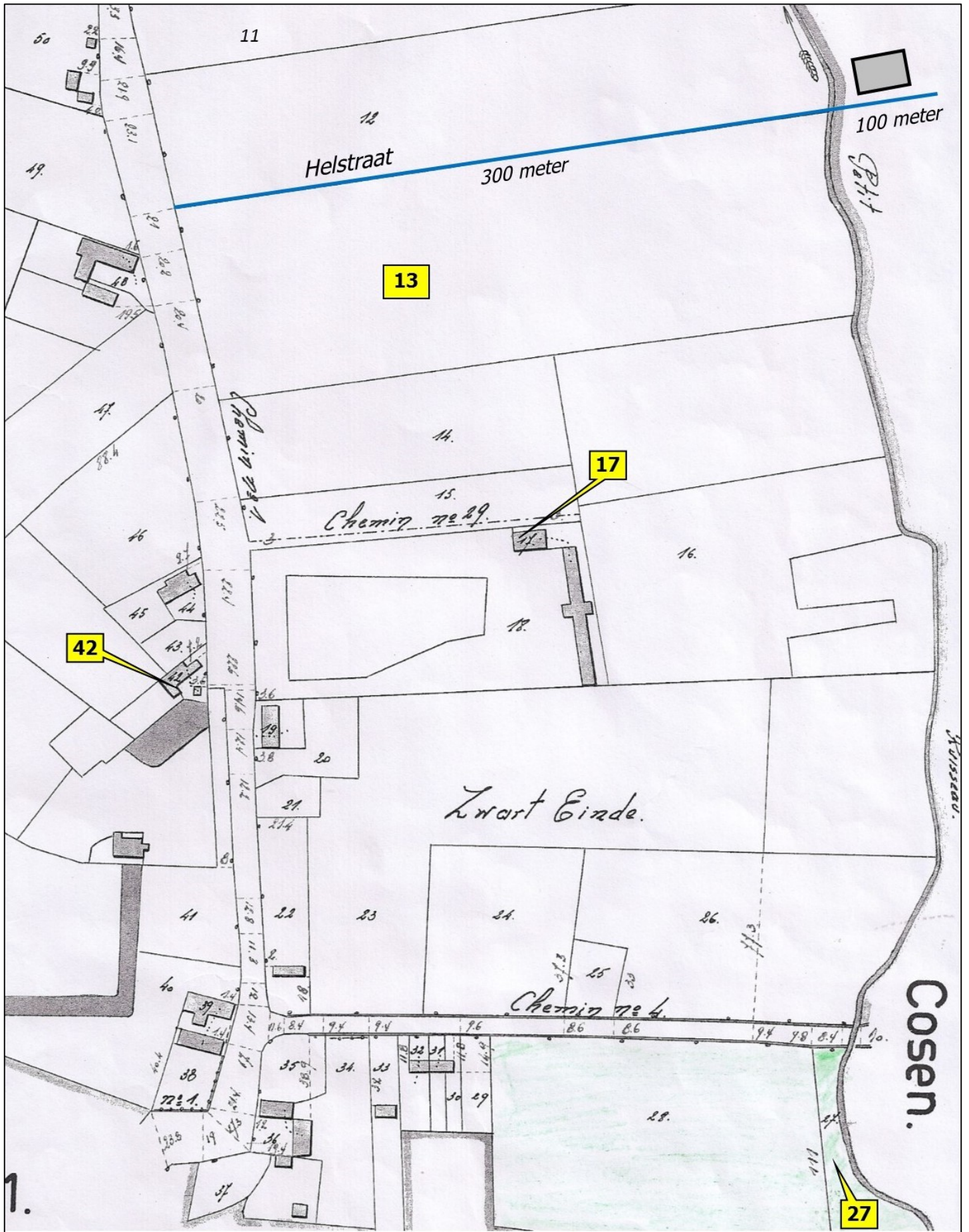
Perceel 19 (Antoine Vroonen) was een tuin met gebouw. Perceel 20 was een boomgaard, en perceel 21 eveneens een tuin. Nr. 19 is nu een weide met enkele canadabomen beplant.

Perceel 22, eigendom van Catharina Engelen, werd later verkaveld in bouwplaatsen waarop verschillende nieuwe huizen werden gebouwd.

We draaien nu linksaf naar Kozen en zien op perceel 23 Antoine Vroonen als eigenaar. Op dit perceel is later de hoeve van Basile Poelmans-Neven gebouwd, waarvan nu nog een stuk leemgevel te zien is. Als eigenaars spreken we hier over "die van Moeke". Mogelijk bouwde Cornelius-Lambertus Poelmans (Kozen1830 +Wijer 1884) de boerderij en werden zijn kinderen er geboren, o.a. Ludivicus (°1862) die op zijn beurt er tussen 1884 en 1903 verschillende kinderen kreeg. Bij die kinderen hoorden ook Basile en Julien, deze laatste was de mandenmaker uit de Opperstraat, en Armand de echtgenoot van Stefanie Hendrix, en Julia de vrouw van Natalis Schiffeleers.

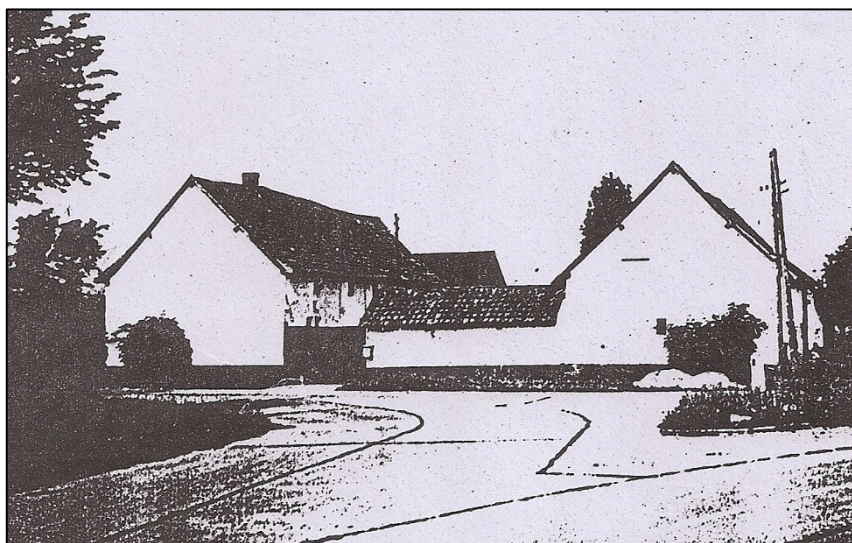
De percelen 24 (weide), 25 (tuin) en 26 (land) waren eigendom van de weduwe Jozef Keesen, een rentenier uit Sint-Truiden. Ook hierop zijn er in de 20ste eeuw woningen gebouwd.

Nu keren we terug naar perceel 50 gelegen op de andere (rechter) kant van de straat. Tegenover de "nieuwe" Helstraat zien we perceel 48 (huis en erf), eigendom van Gisbert Wiggers (Kozen 1797 +Wijer 1863). Gisbert was in 1829 een eerste maal gehuwd met Maria Catharina Vantilt

(Donk 1808 +Wijer 1833), een dochter van Jan Vantilt-Geerdens. Hij hertrouwde met Anna Catharina Hendrickx (Nieuwerkerken 1810 +Wijer 1856), de dochter van de buren Johannes Hendrickx en Aldegondis Smets. Zij kregen zes kinderen. In mijn jeugd stond daar het huis van Florent Stiers 1907 (+1947) en echtgenote Octavie Schreurs (°1904-1985), en nu het huis van Leon Poelmans. Mogelijk is de oude boerderij nog bewoond geweest door Bonaventuur Schreurs (1851-1933) en Anatole Robben (Herk de Stad 1860-Wijer 1931). Een dochter van dit echtpaar, n.l. Octavie trouwde met Florent Stiers, en haar zus Stefanie (1896-1965) bleef als ongehuwde tot aan haar dood bij Stefanie wonen. Octavie zelf werd al weduwe in 1947.

Tegenover de weg nr. 29 liggen de percelen 42 (Antoine Degeling, huis en erf) en de nrs. 43, 44 en 45 eigendom van de weduwe Henri Degeling (Ida Massar). Henri Degeling (°Rummen 1781 +Wijer 1838) en Ida Massar (°Rummen +Wijer 1847) kwamen dus van Rummen, en hij was timmerman van beroep. Zijn zoon Antoon (Rummen 1820 +Wijer 1869) gehuwd met Catharina Jozefina Vroonen had op zijn beurt kinderen waaronder Ludovicus Degeling, de vader van August en Frederik (zie de vorige bijdrage). Op die percelen 43, 44 en 45 woonden nadien Charelke Bonneux (1890-1976) die gehuwd was met Antonie Smolders (1894-1934). Het huis dat er nagenoeg tegenaan is gebouwd is werd bewoond door Alfons Menten (1902-1983) en zijn vrouw Clementine Vanbergen (1905-1975). Deze laatste was een dochter uit het bijzonder kinderrijk gezin (17) van de herbergier Jozef Vanbergen (1861-....) en Melanie Stiers (1863-....). Mogelijk woonde deze Jozef Vanbergen met zijn huishouden in een huis dat afgebroken werd in 1923. In het Bevolkingsregister staat op dat adres ingeschreven: Rossillon Herbert Louis en drie dochters uit het gezin Vanbergen Jozef, die vermeld staan als "dienstmeiden".

Boerderij van de familie Hendrickx (Hendrix)

Het volgende huis is de boerderij van de weduwe Joseph-Henri Bertrand, een rentenierster uit Sint-Truiden; het zijn de percelen 38 tot 41, zijnde tuin, huis en erf, en twee boomgaarden. De boerderij zal bewoond en uitgebaat worden door de opeenvolgende familieleden Hendrickx (Hendrix). Het was in 1819 dat Johannes (Jean) Hendrickx en zijn echtgenote Aldegondis Smets vanuit Gorsem via Tichelrij naar deze hoeve kwamen. Na hen volgde hun zoon Willem met echtgenote Catho Beckers. En een zoon van Willem, Jef, volgde hem op en kocht begin 20ste eeuw de

boerderij plus 12 hectaren grond op de Gulden Akker. In 1943 heeft zijn dochter Stefanie hem opgevolgd. Zij was gehuwd met Armand Poelmans. De stallingen zijn in 1965 afgebroken en het huis in 1972. Nu staat er het huis van hun zoon Firmin (van Stefanie) Poelmans (echtgenote Augusta Mellemans).

Een mooie beschrijving van het ganse geslacht Hendrickx (Hendrix) heb ik gelezen in het boekwerk van Jef Hendrix van Kozen. Het is een familiechroniek vanaf 1630 tot 1983.

Achter de winning lag een grote vijver, ontstaan uit de uitgravingen voor de pannenbakkerij in de 18de eeuw. En tussen de winning en de stallingen liep een weg die uitkomt op Tichelrij.

Tegenover de boerderij Hendrix lag in 1842 de eigendom van Guillaume (Willem) Boonen, landbouwer van beroep. Deze omvatte de nrs. 34 (weide), 35 (boomgaard), 36 (huis met erf) en 37

(weide). De weg loopt verder naar het Mierhoopbos. Guillaume Boonen (+Wijer 1874) en echtgenote Anna Maria Smets (Wijer 1790 +1853) trouwden in 1815 en kregen 8 kinderen. Mogelijk woonden de ouders van Anna Maria in de hoeve, zijnde Charles Smets (Wijer 1757 +1837) en zijn echtgenote Johanna Catharina Greven (Wijer 1751+1808).

In de Bevolkingsregister zie ik ook dat Bernard Poelmans (Kozen 1841 +Wijer 1917) en Anna Catharina Droogmans (°Zolder 1843) op dit adres gewoond hebben. Zij huwden in 1873, en rond die tijd stierf Willem Boonen. Kinderen van Bernard waren de bekende Wijernaren Jefke, Mandus, Eufrasie (het 100-jarige Mammeke Schiffeleers), en Carolina die gehuwd was met Jef Hendrix.

Na Bernard is Aloysius Paesmans (Kozen1891 +Wijer 1964) en Clementine Schreurs (Kozen 1895 +Wijer 1963) op de boerderij gekomen en er gebleven tot aan hun dood. Hun zoon Remy heeft het huis gerenoveerd, en het bedrijf uitgebreid; zijn zonen doen nu op hun beurt verder. Zoon Karel is bedrijfsleider van Fruit Snacks op de Mierhoopweg. Een andere zoon van Aloïs was Jef, onlangs overleden. Hij was gemeentesecretaris in Rummen, en jarenlang organist in de kerk van Wijer. Zoon Alfons richtte zijn eigen fruitbedrijf op aan de Helstraat. Dochter Martha (°1933) werd kloosterzuster bij de clarissen in Hasselt. Zus Maria tenslotte was getrouwd met fruitkweker Jacobs in Kozen.

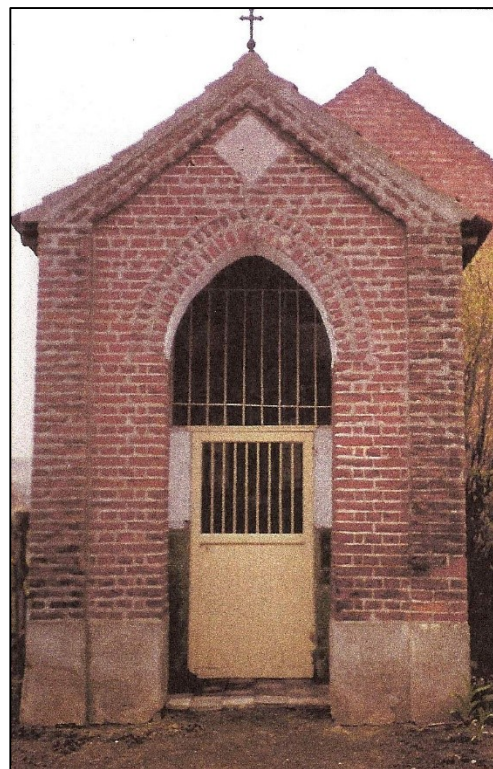
Perceel 33 was eigendom van Johanna Gos. Later heeft Nathalis Schiffeleers (Nieuwerkerken 1879+Wijer 1957) er een woning op gebouwd. Hij trouwde twee maal: de eerste keer met Maria Adons en vervolgens met Julia Poelmans (°1899 +1986), dochter van Ludovicus Poelmans en Jozefina Degeling (zie vroeger vermeld). Naast dit huis werd in 1890 door pastoor Hubert Creten een Sint-Hubertuskapel gebouwd. Ze werd in de zeventiger jaren door een auto omver gereden en niet meer herop gebouwd.

Perceel 30 en 31 (weide en huis) waren eigendom van Pierre Beutjens. Naast de weg die nu naar Thuwis loopt bouwde het echtpaar Louis Reynders (Kozen 1870 +Wijer 1954) en Emilie Sauwens (1873 +Wijer 1957) in 1917 hun huis. Het huis werd terug afgebroken na de dood van Emilie (1957) in 1958-1959. Hun nakomelingen werden "die van BEE(U)S" genoemd. Zo bijvoorbeeld: Gaby van Beers, die coiffeuse was en getrouwd was met Charel Velaers, de laatste veldwachter van Wijer en Kozen. Zij bouwden begin 1950 een woning op perceel 28; het werd nadien lichtjes verbouwd.

De percelen 27 en 28 waren in 1842 bos, en eigendom van kasteelheer Jozef Eugène De Heyster. Achteraan tegen de beek op het perceel 27 werd in onze tijd bewoond door Leonard Claes en echtgenote Gusta Bex. Het huis van Gaby en Charel staat ongeveer 100 meter verder. De ouders van Leonard waren Jozef Hendrik Claes (Alken) en Maria Rosalie Creten (°Kozen 1875).

Dit overzicht brengt ons op het einde van de Grote straat en een stukje Zwarteinde. De straatbenaming is wel aangepast sinds de fusie van Wijer bij Kozen en Nieuwerkerken.

Tot slot wil ik een woord van dank richten aan de vele inwoners en hun familieleden die mij hebben geholpen de nodige gegevens voor deze aflevering bij elkaar te brengen. In een volgende aflevering beschrijven we eerst de bewoning op de Mierhoopweg, en vervolgens de Dennenbosstraat.

St-Hubertuskapel

DE TABAKSNIJMACHINE VAN NIEUWERKERKEN.

In 2014 werd aan onze voorzitter Eddy Cox door een Truienaar de vraag gesteld of onze vereniging geïnteresseerd was in een kleine metalen machine die hij op zijn zolder gevonden had, en die wat herkomst en functie hem onbekend was. Zo belandde dit vreemde voorwerp bij Heemkunde Nieuwerkerken. In het hierna volgend artikel wordt het raadsel opgelost door Herman Vanclooster, erevoorzitter van de Vrienden van de Stedelijke Musea in Tienen. Met dank aan de auteur.

2014.

Tegen een zonnige muur van het ziekenhuis staat de chirurg die mijn buurman aan een rokerslong had geopereerd, samen met enkele verplegers en een poetsvrouw en zuigen tussen twee bedrijven gretig de rook uit hun sigaren.

Ik denk aan Lafontaine en de fabel van 'De vos en zijn passiepreek...'

Of... misschien is roken toch één van de fatale regulatoren die zorgt voor een natuurlijke selectie en evenwicht in de wereldbevolking?

1942.

In die tijd was je alleen 'man' - vrouwen 'deden' het nog niet - na je eerste sigaret.

Een jeugdherinnering kwam scherp terug toen ik de foto' van een tabak snijmachine op de website van de Heemkundige Kring Nieuwerkerken vond. Zo eentje stond er in het kamertje achter de smidse van mijn vader. Alleen intimi kenden het en voor de commiezen en de Duitsers was het een verdoken monstertje.

Met de wagenmaker-buurman had hij het bij een officiële tabak

Tabak snijmachine

snijder gekopieerd op stuk karton, aangepast en productief gemaakt en aangedreven door 'de transmissie'.

Er waren nog andere geniale uitvindingen voor persoonlijk, familiaal en burengebruik onder de oorlog: molen om bieten te raspen voor suikersiroop, een graanmolen, een spinnetoestel gemonteerd op een naaimachine, een trommeltje om cichorei te branden, een primitief stokerijtje voor alcohol, een vreemde combinatie om bier te brouwen...

Smid en wagenmaker konden in mijn oorlogsdorp ongeveer alles 'maken' wat er niet was in tijden van nood. Toch speelde tabak een voorname rol in het saboteren van het systeem door burgerlijke ongehoorzaamheid. Samen met alcohol, beschouwd als een luxeproduct, dat 'in het donker' geproduceerd en vooral gesmokkeld werd en dat voor serieuze inkomsten voor de staatskist kon zorgen.

Er was het officiële circuit van de telers en fabrikanten van snuif- pruim- pijp- en roltabak naast de gespecialiseerde sigarenproductie.

Snuiftabak

Tot in de jaren 70 van vorige eeuw had je nog zonderlingen die 'rapé' of fijne poedertabak 'snoven'. In Landen was er in die tijd nog een fervente snuiver, pastoor op rust.

Ze maakten een putje tussen geplooid duim en wijsvinger, hielde de rapé tegen de neus en zogen het via de neusgaten hard tot in de sinusholten. Een verlossende niesbui volgde.

In alle dorpscafés stond een porseleinen spuugbak met zaagmeel. De tabakspruimers konden perfect de bruine straal van tussen de lippen in de bak mikken. De pruim zat als een worst tussen wang en tanden en je vond hier en daar van die vreemde drollen op straat.

De pijp was zeer populair, bestond in alle maten en prijzen. Rijke burgers zogen de rook uit een pijp met een meerschiumen kop die soms zeer artistiek gesneden werd – niet uit het schuim van de zee – maar uit een zeldzaam voorkomende delfstof. Het waren statussymbolen die deel uitmaakten van de privécollectie van dorpsnotabelen.

Roltabak kwam er met uitvinding van het vloeitje of sigarettenblaadje. Bekendste waren de RIZLA-blaadjes. Goed voor een scheef gerolde 'koet' die bij het werk in een mondhoek hing.

RIZLA-blaadjes

Kweken en bewerken.

Rokers teelden reeds eeuwen voor eigen gebruik hun tabak, zaaiden zelf de minuscule zaadjes, verpotten die en zetten ze uit op een perceel in eigen tuin. Zonder tegenslag en bij goede

verzorging kon men na drie vier maanden oogsten.

Er waren verschillende soorten. De 'inlandse' was zacht van geur en smaak en had meer afgeronde bladeren. de 'Amerikaanse' was donker en sterk en had een speciale scherpe bladrand, was lichter van kleur. De kunst was om de juiste mix te vinden. Vandaar de term: 'straffen toebak'. De 'commiezen' (accijnzbedienden) kwamen de planten tellen en de teler kreeg een officieel document waarop het bedrag van de accijnzen en dat was nodig om zijn tabak bij de officiële snijder te laten snijden. Onder de oorlog ge beurde de controle veel strenger en toch werd er nog genoeg gesjoemeld met medeweten van, of op een bijkomend plantsoentje achter hagen of heggen. Een Zwarte of Witte kon een buur wel verraden en dan werd de boel met een ferme boete aangeslagen.

Als kinderen maakten wij de hele cyclus mee: het uitplanten zelf was een delicate operatie wegens de juiste afstand tussen de rijen. Dan moest men ophogen net zoals bij aardappelen, daarna kwam het 'luizen' of wegnijpen van okselscheuten. Vanaf juli plukte men één voor één de onderste bladeren (zandblad). Zo kreeg je tunnels tussen de rijen en die vormden bovengrondse loopgrachten voor de kinderen, zolang de vaders het niet ontdekten. De pluk ging geleidelijk verder tot aan de top van de plant. De geogste bladeren stak men met een lange scherpe oognaald op een koord. Dat was meestal opgelegd vakantiewerk voor de grote kinderen. Ik herinner me de penetrante geur en de kleverige handen die je er aan overhield. Uitgestrekt armen waren de maat voor de 'resems'. Die hingen dan uit elkaar geschoven onder de 'oversteken' van schuren en hokken of tegen de gevels van stallen te drogen. Vóór de winter haalden de vaders ze binnen om op de zolders volledig te drogen. Daarna knoopte men ze samen in 'menotten' of bundels die met een blad dichtgebonden werden. Ze gingen dan samengedrukt in een koffer of zak tot de voorraad van vorig jaar opgerookt was. De teler moest dan weer een bewijs van de accijnzen kunnen voorleggen bij de tabakssnijder. Voor de oorlog waren er in het dorp twee officiële tabaksnijders. Daar kon je alleen terecht wanneer de aantallen klopten. Na het snijden moest weer het aantal kilo's ingevuld worden.

Tandwielmechanisme van de tabak snijmachine

drogen. Daarna knoopte men ze samen in 'menotten' of bundels die met een blad dichtgebonden werden. Ze gingen dan samengedrukt in een koffer of zak tot de voorraad van vorig jaar opgerookt was. De teler moest dan weer een bewijs van de accijnzen kunnen voorleggen bij de tabakssnijder. Voor de oorlog waren er in het dorp twee officiële tabaksnijders. Daar kon je alleen terecht wanneer de aantallen klopten. Na het snijden moest weer het aantal kilo's ingevuld worden.

Toch sjoemeld en de meesten met gewicht en aantal en vervalste cijfers.

Er was grove en fijne snee. De roker mengde dan achteraf zijn eigen product.

Sommige kleine kwekers sneden ook zelf hun product met een scherp broodmes. Vóór het snijden moest men de droge blaren nog even met water besproeien.

Mijn vader had uiteindelijk in 1942 zijn privé tabakssnijmachine klaar - een technisch hoogstandje. Alle onderdelen waren in het vuur gesmeed. Alleen de schroefdraad (slekke – slak) onder de bak waarmee de voorraad tabak naar het mes werd vooruit gestuwd was 'gefreest'.

De bak waarin de geperste tabak kwam had de wagenmaker in hardhout gemaakt. De aandrijving gebeurde via de transmissie van een hoofdmotor. Het vlijmscherpe mes was een aangepast slagmes waarmee een geslacht varken aan de ladder in twee gespleten werd.

Vooraan is het tandwielmechanisme dat voor de progressie zorgde, waarop mijn vader een vliegwiel had gemonteerd dat met een drijfriem draaide op de transmissie in de smidse.

Betrouwbare vrienden en burens mochten 's avonds hun 'menotten' brengen om te laten snijden.

Het waren spannende tijden voor mijn vader, de clandestiene kwekers en rokers, de garde, de onbetrouwbare controleurs, de collaborateurs, soms burens en de Duitsers die we in kwartier hadden en zeker voor de kinderen die de gesneden voorraad 's anderendaags in een zak die voor konijnenvoer gebruikt werd naar de klant mochten dragen.

Elke dag kwamen 'smokkelaars' uit de grote steden afgezakt en kochten alles wat er 'op den buiten' kon gemist worden. Niet alleen de sjoemeltabak ging naar Brussel en Antwerpen maar ook de 'speciale' mengsels waarin gedroogde bieten- en andere blaren verwerkt waren.

Gevaarlijke, heerlijke, spannende tijden waren dat voor ons. Het toestel verdween na het overlijden van mijn vader en de verkoop van de smidse. Hoop dat het de erfgoedreliëf toch nog ergens terecht kwam bij een Heemkundige kring.

Heemkundige Kring Nieuwerkerken heeft een uniek stuk in zijn collectie. Koesteren en overdragen aan duizend volgende generaties.!

Pijpen in diverse vormen

Het naamplaatje op de tabak-snijmachine

Pruimtabak

PASTOOR FRANSSEN... 80 JAAR GELEDEN.

Ons medelid Etienne Vanoirbeek vestigt de aandacht op een artikel in het weekblad "t Nieuws der week", 33 jg., nr. 26, verschenen op zaterdag 26 juni 1937.

Hierin verwijst Guillaume Bessemans, die een gerespecteerd onderwijzer was in Nieuwerkerken, in een vlammend betoog naar de officiële hulding van pastoor Franssen, op 16 juni, n.a. zijn 25-jarig jubileum als pastoor aldaar. Volgens de schrijver was deze viering op zijn zachts gezegd ondermaats voor een zo hoogstaande figuur, die nu nog tot de verdienstelijkste pastoors van Nieuwerkerken gerekend wordt. Op de oorzaak hiervan gaat meester Bessemans niet in gezien blijkbaar iedereen die kent; volgens ons medelid Jean Thomas moet deze miskenning mogelijk gezocht worden bij het gemeentebestuur dat o.a. weinig of geen inspanning deed om pastoor Franssen voor te dragen voor "een erekruis wegens moed en zelfopoffering" bij de gijzeling van 25 inwoners door de Duitsers in augustus 1914.

Pastoor Franssen

In dit artikel gaat meester Bessemans des te meer in op de grote realisaties van deze sociale pastoor. Niet alleen bevat het een levensschets, ook zijn talrijke verwezenlijkingen binnen de parochiale werking en het lokale onderwijs worden belicht. Door dit te kleuren en te doorspekken met meerdere persoonlijkheden, gebeurtenissen en toestanden uit het toenmalige maatschappelijk leven krijgt de lezer vandaag een beter inzicht in het tijdsbeeld van onze voorouders.

Deze kleurrijke tekst wordt in de oorspronkelijke spelling gepubliceerd omdat hij in de keuze van woorden en het gebruik van hoofdletters ons nu nog zo literair en respectvol klinkt. Tot slot van deze inleiding op het huldeartikel van Guillaume Bessemans is het gewenst dat ook de persoonlijkheid en verdienste van deze dorpsonderwijzer als leraar, culturele en sociale voorman eens in de kijker zou worden gesteld.

Ludo Raskin

Hierna de tekst van meester Bessemans:

Het huldebetoon, dat zich op 16 Juni laatstleden afspeelde, was voor mij te nederig van opzet. Ik had het graag wat grootscher gezien, heel wat grootscher zelfs, omdat het hier gold de viering van een edele figuur, de edelste vast en zeker van heel de parochie. Wien we toen vierden was een priester met een gulden priesterhart! een sociale priester, een priester, die zijn volk kent en liefheeft, maar niet altijd begrepen wordt door zijn volk! een priester, die veel heeft gedaan voor zijn volk, meer dan iemand onder ons, ooit voor zijn volk zal doen! We vierden toen, in bijzijn van Z. E. H. Kan. Kubben, pastoor-deken te St-Truiden, en talrijke andere priesters van het dekenaat, den Zeer Eerw. Heer Franssen, vijf en twintig jaar pastoor alhier.

VERDIENSTELIJKE LOOPBAAN

Geachte Heer Jubilaris (of laat mij zeggen, Zeer Eerw. Heer Pastoor, zoo ken ik U beter, zoo noem ik U liever !) ik wil even pogen een korte schets te maken, een nederig beeld op te hangen van Uw rijke, welgevulde, zeer verdienstelijke loopbaan.

Te Geystingen - het dorp van Mgr Rutten zaliger, dat thans nog twaalf priesters telt in leven - zaagt Ge het daglicht op 19 April 1872. Onder 't waakzaam oog van Moeder zaliger werd Gij stilaan groot, en gingt Ge te leer in 't Kollege der Kruisheeren te Maaseik. Na uw studiën aldaar voleind te hebben, gingt ge verder: twee jaar in St Roch, deed nog twee jaar wijsbegeerte in St Truiden, en vier jaar godgeleerdheid in 't Groot Seminarie te Luik.

Na U, gedurende zoovele jaren, door gebed en studie, voorbereid te hebben tot het Priesterschap, mocht Ge, op 25 April 1897, Paaschdag, Uw vurigste hartewensch bevredigd zien. Uit de handen van Mgr Doutreloux zaliger, ontvingt Ge de H. Priesterwijding.

's Daags nadien mocht Ge reeds het altaar bestijgen in het lieve Geistingen. Wat een eer voor dat gezegende dorp! Maar wat een eer vooral voor Uw onmiddellijke familie, die reeds zoovele priesters den Heer had afgestaan!

KAPELAAN TE ST-TRUIDEN

Op 1 Mei 1897, zeven dagen dus na Uw H. Wijding - het was een feestdag van O. L. Vrouw - werd Ge benoemd tot kapelaan der Hoofdkerk in St Truiden. Ge waart de eerst geplaatste van heel Uw klas. Daar hadt ge nu eens een ruimen werkkring. Naast Uw gewone bezigheden als kapelaan, gaaft Gij U verder nog, heel en al, aan de «kinderen van Kanunnik Senden». Met dezen eerbiedwaardigen generaal aan 't hoofd, hebt Gij onuitwischaar werk verricht, samen met M. Abbé Juveyns zaliger, Fernand Plugers zaliger, Jozef Knapen, de huidige stadssekretaris van Sint-Truiden, Robert Govaerts uit den « Bazar » der Luikerstraat, en Emiel Goyens, thans bediende op het checkambt te Brussel. Het St Trudo's Gesticht had rap Uw rijke gaven van hart en geest ontwaard, en pikte U op, voor de hoogste klas, als professor van Godsdienst en als bestuurder van de zoo bloeiende Congregatie van O. L. Vrouw, in 't gesticht opgericht.

Tien jaar lang zijt Ge geheelonthouder geweest. Uw diensten aan den Bond bewezen werden zoodanig op prijs gesteld, dat men U weldra uitriep als Algemeen Voorzitter van de matigheidsbonden van Limburg met den begaafden Heer Inspekteur Raskin van Stevoort als Algemeen Schrijver. Onder dat noeste bestuur ging in Limburg de matigheidsgedachte vooruit in snel tempo. In 't jaar 1911 waart Ge weer van de partij op het «Geheelonthouders-kongres» te Gent. De taak van verslaggever werd U opgedragen, en gloedvol, voor een bomvolle zaal, bespraakt Gij Uw onderwerp Uw vurigste en vinnigste interpellant aldaar was niemand minder dan Oud-Minister Heyman, de toenmalige propagandist van Pater Rutten.

PASTOOR TE NIEUWERKERKEN

Het zal U wellicht gespijt hebben, Zeer E. Heer Pastoor, wanneer Ge, op 16 December van het jaar 1911 van het Bisdome Uw verplaatsing vernaamt, nadat Ge reeds tweemaal geweigerd hadt pastoor te worden, omdat Ge zoo gaarne in St-Truiden arbeiddet; omdat Ge zoo moeilijk kondt scheiden van dat volk, waar voor Ge reeds zooveel hadt gedaan. Als nieuw werkterrein werd U Nieuwerkerken aangewezen, waar Ge weer eens Uw werkkraft zult kunnen ontplooien. De verplaatsing van Sint Truiden naar Nieuwerkerken was een verhooging van gezag en ook een belooning voor Uw 15 jarig onverpoosd werken als kapelaan, in den dienst van de Kerk en van Uw Volk.

Op Verloren Maandag van het jaar 1912 werd Ge hier door den Zeer Eerw. Heer Beckers, Pastoor-deken van St-Truiden, plechtig geïnstalleerd. In de tijdruimte, die verliep tusschen Uw benoeming en Uw plechtige aanstelling tot pastoor, zei zekeren Zondag Eerw. Heer Directeur Geelen, thans Inspekteur van het Katholiek Vrij Lager Onderwijs in Limburg, deze welgepaste woorden: (hij sprak over U en Uw twee Eerw. voorgangers): «Nieuwerkerken krijgt steeds de pastoor, die het noodig

heeft. De Eerw. Heer Indekeu - die thans nog in leven is - hielp de boeren vooruit. Hij was stichter en ijverig bestuurslid van de plaatselijke Boerengilde. De Eerw. Heer Muselaers kreeg als opdracht Gods Huis te verruimen, dat veel te klein bleek voor de groeiende bevolking. Beiden hebben hun zending naar best vermogen volbracht. Aan Eerw. Heer Franssen - de nieuwe herder - wordt thans de zorg der scholen opgedragen. Met fier gemoed, Z. E. H. Pastoor, moogt Ge luid bekennen, dat Ge Uw taak ten uiterste hebt volbracht.

BOUWEN VAN SCHOLEN

In 1915 - onder den oorlog dus - hebt Ge twee jongens- en twee meisjesscholen gebouwd, en in 1936 - verleden jaar - hebt Ge nog twee jongensscholen bijgebouwd. Zes klassen dus, splinternieuwe klassen, in één gemeente, zonder steun haast van iemand, hebt Gij hier voor de jeugd, aan de bevolking geschonken, omdat Ge mint en liefhebt, de jeugd en de bevolking. Ik wil U roemen voor dat volbrachte rechte werk, en luid verkondigen, dat Ge voor die daad alleen, recht hebt aanspraak te maken op de blijvende dankbaarheid van heel de parochie.

IN AUGUSTUS 1914

Laat mij nog even een stondje verwijlen bij een gebeurtenis uit Augustus 1914. De oorlog was verklaard. De Duitsche Ulanen waren reeds op Belgischen bodem. In Schaffen en Halen hadden zij een gevoelige neerlaag geleden. Razend van woede komen er enkelen Nieuwerkerken binnengevallen. De bevolking was rustig aan den oogst. Onder voorwendsel dat er geschoten was, wilden zij gansch «Den Dries» alvast plat-branden. Ze hadden ook de voornaamsten van het dorp al ingerekend, om ze wat verder op Rozenbosch te fusilleeren. Ge zaagt die woestaards afkomen met hun buit (Uw parochianen.) Dit griede Uw priesterhart zeer, en op gevaar af zelf het leven in te boeten, verliet Gij de pastorij, snelde de Duitsche schurken te gemoet, die schietensgereed het geweer naar U toe gekeerd hielden; Gij verdedigdet Uw volk - 25 personen hadden ze reeds in hun greep - deed uitschijnen hun onschuld en verkreegt ten langen laatste hun vrijstelling. Wat een vreugde in die huisgezinnen! Uw kranig pleidooi, Zeer Eerw. Heer Pastoor, ten overstaan van die honden van Ulanen, ten bate van uw parochianen, is een daad van verheven naastenliefde en zielegrootheid.

25 JAAR SOCIALEN ARBEID

En nu bekruipt me 'n gevoelen van schaamte en droefheid, als ik denk aan den dank, dien Gij voor die bovenmenselijke daad hebt bekomen. Er werd in heel de gemeente geen enkele verantwoordelijke persoon gevonden, om eer te laten wedervaren aan hem, die eer toekwam.

Het eerekruis voor «heldenmoed» en «zelfopoffering» is nooit aangevraagd geworden. Die gewilde nalatigheid heet ik «schuldig» op zijn minst genomen.

Maar er is nog meer! Gij hebt hier ter plaatse 25 jaar socialen arbeid verricht. Honderden!... ja 500n vergaderingen hebt Gij voorgezeten en geleid op de pastorij. Steeds stond ze voor ons open! Nooit was het U te veel Uw eigen werk op zij te leggen, om ons, die naar de zitting kwamen, te believen. Alles namen wij in beslag: Uw gezellige ontvangstkamer, vuur en licht in den Winter, Uw tijd en kundigheden. Iedereen was welkom bij U: De pastorij noemdet gij zoo gaarne «het Huis van Iedereen». En ik beken het hier rechtzinnig: Van de honderden keeren dat ik de pastorij heb bezocht, heb ik ze steeds beter, edeler verlaten, dan ik ze binnenging. En dat was zoo bij iedereen.

OP GEESTELIJK GEBIED

Voor de glorie van Gods Huis hebt Gij steeds geijverd. Ofschoon Gij de kerk niet hebt vergroot, hebt Gij ze toch versierd, van binnen heel en al afgemaakt. Na den oorlog hebt Gij het «altaar» in gecisileerd koper aan de kerk geschonken als een monument van dank aan den Opperheer. Het «koor» hebt Gij laten Beschilderen met biddende engelen, en het «orgel» gansch laten vernieuwen. Dagelijks zijt Ge eerste in de kerk en ook de laatste. De H. Kommunie reikt Gij uit per dag, zoo dikwijls er personen zich opnieuw aanbieden ter H. Tafel. Die gave van gedienschtigheid roemen zelfs Uw tegenstrevers.

OP STOFFELIJK GEBIED

Vóór den oorlog waren meer dan honderd menschen der parochie verplicht het Walenland in te trekken, voor twintig, één en twintig weken, om er de kleine en groote beeten te doen en den oogst. Dit moesten ze, om eenig geld te kunnen verdienen voor het onderhoud van vrouw en lieve kinderen. Wat al nadeelige gevolgen voor den huiselijken kring: vader heel dien tijd ver weg van huis..., moeder alleen met de kleuters. Die droevige toestand die reeds te lang had geduurd, trok de aandacht sterk van Eerw. Heer Pastoor. Dag en nacht was hij er mee bekommerd! Kon hij zijn parochianen toch maar helpen, en ze ter plaatse wat bezigheid bezorgen! En nu zien wij hem bij de «grooten der wereld» aankloppen, om wat grond los te krijgen voor zijn zoo geliefde medemenschen. Het kostte heel dikwijls veel zweet, eer hij iets vermocht te bekomen; maar door volhardend aan te houden, werd zijn droom toch een werkelijkheid. De «Râ-Wei» die toeoorde aan Kanunnik Ulens, werd verhuurd aan acht menschen, die daardoor nu vijf zes roeden akkergrond kregen. De «Zeven Bunders» toeoorde aan den heer Baron de Moffarts zaliger van Nieuwenhoven, werden verdeeld tusschen de menschen van «De Dries». «Achtergaal en Kloosterbosch» dat uitgestrekt woud van vier en vijftig Hectaren gelegen boven op Tichelarij, werd door toedoen van Zeer Eerw. Pastoor en geholpen en gesteund door M. Ridder Cartuyvels van Sint Truiden en wijlen M. Alfons Duchateau der Groenselmart, ontgonnen en omgezet in akkerbouw. «Rozenbosch» dat acht hectaren groot was, en Tichelarij volledig scheidde van de «kom» van het dorp, werd herschapen in landouwen. En nu staan er veertien huizen op, die de verbinding helpen uitmaken van «dorp» met «Tichelarij». Wat en verandering!

Wat een menigte weldaden voor de parochianen, door den invloed en noeste werking van Zeer Eerw. Heer Pastoor bekomen!

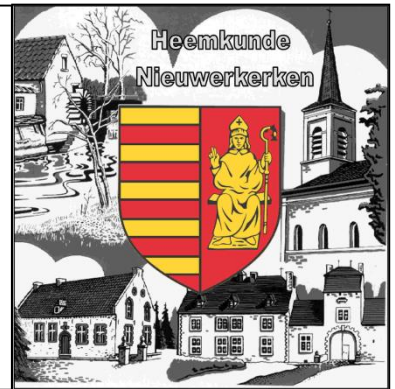
En nu zult Gij wellicht vragen, hoeveel eerekruisen heeft hij wel voor al dien arbeid van 25 jaar gekregen? En ik antwoord: Niet een!

Gij bezit dus geen enkel eerekruis, Eerw. H. Pastoor!... al mochten er gemakkelijk 4, 5, 6, op Uw borst prijken. Maar heeft de wereld U op dat gebied miskend, O. L. Heer zal er U betere hebben voorbehouden! Hij zal er U eens toekennen, die U zullen doen schitteren, «ver» boven ons allen uit.

Ik eindig, Zeer Eerw. Heer Pastoor, al is het mij gemakkelijk Uw verdiensten en schoone daden nog aan te dikken. De tijden gaan en de menschen verdwijnen. Alleen hun heerlijk leven en deugden blijven, en hebben ook maar belang voor de zielen, die ze verrijken. Dit is een groote troost!

Mocht deze nederige hulde geen berisping verdienen van Uwentwege, maar bij het volk een grootere waardeering voor U en Uw werk hebben bekomen, dan zou ik den Heer dankbaar zijn.

G. B. (Guillaume Bessemans)
Nieuwerkerken, 17 Juni 1937.

OP WANDEL MET LIESKE RUSSELEN DIE IN 1593 ALS HEKS VERBRAND WERD.

Erfgoeddag, zondag 24 april te Wijer, vult het algemene thema "rituelen" in met een "heksenwandeling". Onze gidsen van Heemkunde vertellen deze lijdensweg naar en van de plaats waar Lieske Russelen, inwonster van Wijer, in 1593 woonde, gefolterd en veroordeeld werd en vervolgens afgevoerd naar de brandstapel.

Jozef Bonneux vertelde reeds haar verhaal in een brochure (1992). Als aanvulling op deze brochure verscheen in 1993 een toelichting en beschrijving van de goederen van de Kerk, meestal gronden waarop de inwoners-pachters belastingen aan de Kerk moesten betalen.

Uit die beschrijving toonde Jozef Bonneux niet alleen aan dat er nog steeds familieleden van Lieske uit die tijd in Wijer wonen. Hij vond ook terug dat "Elisabeth Russelen", evenals haar vader en grootvader belastingen betaalden op een stuk grond "in de bocht van de Hoekstraat tegen die stege die gaat naar het veld dat men noemt: op de Blauwgeit".

Jozef Bonneux besloot: "laat ons de sterfdag van Lieske Russelen, 29 mei 1593, herdenken. Zij die hier in onze buurt van het Zwarteinde, Hoekstraat en Neercosen geleefd en gewoond heeft, die zoals wij nu op onze straten en stegen gelopen en gewandeld heeft, maar 400 jaren geleden ten prooi viel aan de waanzin van die tijd en op gruwelijke wijze onschuldig werd ter dood gebracht door het gerecht van die tijd".

Heemkunde Nieuwerkerken wil de laatste tocht van Lieske Russelen, van haar schamele woning tot het kasteel van Wijer overdoen. Tijdens deze tocht zal niet alleen verteld worden over Lieske, ook over de verschillende rituelen die onze voorouders honderden jaren herhaalden tijdens hun werkzaamheden op het veld, in hun huizen, gebeden,....

Een herdenkingsbordje "Lieske Russelen" zal op deze wandeling aangebracht worden.

Etienne Vanoirbeek

Praktische gegevens m.b.t. deze wandeling:

Lokaal "oude jongensschool te Wijer", doorlopend open vanaf 13.30 tot 18.00 uur.

Wandeling naar Lieske Russelen: starturen vanaf het Lambrechtsplein te 14.00, 14.30, en 15.00 uur.

Halverwege mogelijkheid tot het drinken van "een heksendrank".

Afstand 4,5 km, aangepast schoeisel aangeraden.

Cafetaria tot 18.00 uur. Gelegenheid tot aankoop van de brochure "Heksenverhalen" door Jef Bonneux, 4 Euro, of bestellen bij Eddy Cox, Berkenstraat22, 3850 Nieuwerkerken, tel. 011/681495.

Blauw Geit

Hier leefde en woonde Lieske Russelen, wegens
vermeende hekserij onschuldig veroordeeld tot de
brandstapel op 29 mei 1593

Heemkunde Nieuwerkerken

Herdenkingsbordje "Lieske Russelen"

KVLV-WIJER GEEFT HET VOORBEELD.

De jaarkalender 2016 die de KVLV-Wijer dit jaar heeft uitgegeven – en nog steeds verkrijgbaar - bevat voor iedere maand niet alleen de werkingsactiviteiten. Ieder maand wordt bovendien geïllustreerd met een zwart-wit foto van een nog bestaand of recent afgebroken lemen vakwerkhuis, met annex een foto van de laatste bewoners.

Dit initiatief toont aan dat het niet alleen specifieke heemkundige verenigingen moeten zijn die in hun werking aandacht moeten hebben voor ons erfgoed, en het verleden in het algemeen. Ieder vereniging (van sport over zangkoren tot onderwijs en overheden) heeft eigen aanknopingspunten met "hoe het vroeger was". Hiervoor kan de KVLV-Wijer model staan.

L.R.

HET LIEDJE VAN DEN DRIES, IN ORIGINELE HANDGESCHREVEN VERSIE.

Als er over iets in Nieuwerkerken de laatste maanden gesproken (en gezongen) werd dan is het wel "het liedje van den Dries". Info Heemkunde Nieuwerkerken publiceerde vorige jaar (september-oktober) de volledige tekst. Deze maakte ook deel uit van de tentoonstelling "Storysongs" recent in De Brug georganiseerd (februari) door Erfgoed Haspengouw.

Ter afsluiting van het verhaal rondom dit populaire en volkse liedje wordt hierna de originele eerste versie in het gesigneerd handschrift van zijn auteur Alfons Mees afgedrukt, met dank aan Paul Bonneux.

L.R.

Lied van den Dries

Vrienden lief ik wil u iets vertellen
 Het is voorwaar iets aardig iets of erelligs
 Luister t'is iets knoddigs fijn
 Het mag wal eens om te lachen zijn
 Kruwenkerken is zo'n veele streken
 Met zijn gekruchten en zijn knomme beken
 Hier hebt ge brachelij, ginder schelfrei
 De rasbeek en den Dries daarbij.
 Den Dries, ja met al zijn rare namen
 Luister eens samen,

Refrain

Boere an de scheele foekter
~~Kromme Guse en kranke prot~~
 de lange rit en kranke prot
 Kore beer en fukke, ge moet niet verder zieke
 Want geloof me wry, den Dries kan niet kapot
 Kromme Guse de kak en't puntje
 Rooste prutten en de mol
 Cartouelle de kost en foelen
 Ge niet wry et wil bedoelen
 En daarmee is nu gans mijn refrainje vol

2

als je daar eens wandelt langs de strate
 En je hoort die meuten samen praten
 t'is precies lijk op een Boulevard
 En die huizen staan tegen meelkaar
 soms hoort men ze vechten en ook kysen
 Ja die ruzie komt meestal door wijven
 Dan is't gevluck, getier, geroas en een gewier
 Dan houd je vlichtten ver van hier
 Maar het schoonste wat je kunt beraamen
 Zijn wel hun namen.

3

Kee, ik wil me daarop niet beroemen
 Al die rare namen op te noemen
 t'is maar voor een klein plezier
 Wijl we samen hier nu zijn of swier
 Niemand hoeft daarom met kwaad te wesen
 Want het is toch wel iets uitgelesen
 Zoo iets knoddig fijn, het kon niet beter zijn
 Want luister maar naar het refrein
 Een moest ik soms iemand affronteren
 Wil me excuseren

Vergeef mij mijn slecht gekribbel Olsesz

TOESPRAAK DOOR JEAN THOMAS IN DE KERK VAN NIEUWERKERKEN OP 11 NOVEMBER 2015.

In 1914 bleef ons dorp grotendeels gespaard van moorden en andere onheil. Op 17 augustus liep het echter anders. Uit een doortrekkende groep Duitse soldaten zonderden zich 2 achtergebleven ruiters om onbekende reden af in de Steeg (nu Pastorijstraat) in plaats van den Dries om vervolgens richting Nieuwerkerken te nemen.

Bij vaststelling van deze 2 vermisten keerde de Duitse kolonne terug naar Nieuwerkerken en werd een boer met zijn oogstkar gedwongen om op den Dries het mansvolk dat door de soldaten op een brutale wijze uit de huizen werd gesleept naar de kerk te voeren. Eén van de ongelukkige, Jef Cuypers, die zich achter een poort had verstopt werd in zijn been geschoten. Aan de kerk werden deze gijzelaars tegen de kerkmuur gezet en bedreigd met executie. Pastoor Franssen kwam tussenbeide bij hun overste en kon hem overtuigen het paardenspoor van de 2 vermisten te volgen in de Steeg waardoor zij spoedig gevonden werden en een bloedige wraak op de gegijzelden werd vermeden.

Na 4 jaar Duitse brutaliteit met veel ontberingen, angst en onrust over vaders aan het front en hun kinderen, evenals vluchtelingen uit de frontstreek van West-Vlaanderen zorgde de Spaanse griep voor vele doden in ons dorp. Gelukkig was er ook de wapenstilstand op 11 november 1918, een helend feit waar ook vandaag nog miljoenen mensen uit oorlogsgebieden van dromen.

20 jaar later maakten wij in 1938 de grote mobilisatie mee toen de opgeroepen soldaten bij de gezinnen werden ingekwartierd, op strozaken in de schuren sliepen, en hun eten moesten afhalen in een gaarkeuken. Een spectaculair moment was het toe op 8 mei 1940 op den Dries een Duitse parachutist neer kwam, en tot verbazing van de kijklustigen een strooien pop bleek te zijn.

Op 10 mei 1940 brak de oorlog in alle hevigheid uit, met veel verwarde dorpingen op straat en doortrekkende vluchtelingen; de Belgische soldaten op den Dries lieten er hun legermateriaal achter en gingen op zoek naar burgerkledij. De soldaten die als krijgsgevangenen opgepakt werden door de Duitsers op boten gezet (zoals Mon Schiffeleers) of in beestenwagons geladen (zoals Urbain Motmans) en met de trein naar kampen in Duitsland gevoerd. Het dagrantsoen was één broodje voor 5 man.

Ravitaillering en rantsoenering leerden wij kennen. De boeren werden door de bezetter onderworpen aan zware leveringsplichten van granen, vee en veldvruchten. Controles, huiszoekingen en inbeslagnemingen waren de bestraffing voor overtredingen. De gezinnen kregen te weinig rantsoenzegeltjes nodig om te overleven, en het aantal bedelaars die om een boterham smeekten stond in groot contrast met de oorlogsmokkelaars die alle levensmiddelen konden leveren voor wie ze zwaar betaalden.

Voor jonge mannen die verplichte arbeidsdienst in Duitsland weigerden waren er geen rantsoenzegeltjes, doch zij werden op ieder ogenblik gezocht en als opgejaagd wild gevangen en naar kampen getransporteerd als werkweigeraars.

In Nieuwerkerken werden boeren verplicht om met paard en kar bouw- en andere materialen van de tramstation naar de Duitse legerbasis op Tichelrij te voeren. Hier stond een radarinstallatie met zoeklichten en afweergeschut; zij stond in verbinding met het vliegveld in Brustem en werd dag en nacht door schildwachten bewaakt. De jonge Jef Dirix uit Schakkebroek werd alzo doodgeschoten, en Yvonne Hayen werd op de Diestersteenweg dodelijk getroffen door een vallende bom.

Op 1 augustus 1944 ligt kapelaan Peeters bij de vroegmis van 6u30 op zijn knieën voor het altaar en

zegt tegen de kinderen "bidt, er is een groot onheil over ons dorp gekomen". Hij verwees naar de Duitse razzia in het dorp die nacht waarbij er één dode viel en 8 inwoners naar concentratiekampen werden afgevoerd. Alleen de toen 16-jarige politieke gevangene Pierre Bamps en 2 andere werkweigeraars overleefden de Duitse concentratiekampen.

Op 6 september 1944 werd ons dorp bevrijd, en op 8 mei 1945 eindigde deze tweede wereldoorlog. In 1946 was er een nooit gezien massa volk op de been in Nieuwerkerken om in de kerk de begrafenis en de hulde aan onze oorlogsslachtoffers bij te wonen. Op 13 september 1950 werd een kapel-monument ingehuldigd met twee gedenkstenen voor de slachtoffers van beide wereldoorlogen; deze gedenkstenen werden in 1971 overgebracht naar een nieuw herdenkingsmonument.

Dit bondige oorlogsverhaal in Nieuwerkerken in gedachte moeten wij toch tevreden zijn dat we reeds 70 jaar in welstand en vrede leven, en dit in een tijd dat op zovele plaatsen in de wereld onmenselijke oorlogen woeden en immense vluchtelingenstromen weer op gang zijn gekomen. Wij moeten desondanks de hoop koesteren en er naar streven dat het eens en voor iedereen "nooit meer oorlog" mag zijn.

Een speciaal woord van dank.

Ik kan het niet over mijn hart krijgen om in deze kerk niets te zeggen over "Pa Keuster" (de koster Hubert Vandormael) en zijn zonen die zovele jaren ten dienste stonden van de ganse dorpsgemeenschap. Denken wij bij voorbeeld alleen maar aan de begrafenissen met 1-2-5 of 7 heren waarvoor zij kledij klaar en weg moesten leggen; alsook aan de rouwdoeken achter het altaar, en aan de katafalk waarin de overledene gedragen werd door 6 geburen "van sterfhuis tot op het kerkhof", en in de kerk werd ingeschoven omringd door circa 25 hogere en lagere kaarsen met naargelang de betaling "nieuw-vol, halfvol of halflicht".

Jean Thomas

Van links naar rechts herkennen wij de Nieuwerkerkenaren Albert Machiels (de witte van Naer), Yvonne Celis (Vonne van den rit) die als kind het eerst bij de op den Dries gevallen parachutepop aankwam, en Jean Thomas (Jean van Plin van Jeank van de klomp).

PLEIDOOI VOOR EEN "WEGGEVOERDENPLEIN", TOESPRAAK DOOR JEAN THOMAS OP 11 NOVEMBER.

Vele dorpsgenoten werden 75 jaar geleden als krijgsgevangenen naar Duitsland gebracht. Edmond Schiffeleers maakte samen met Bazile Hayen, Jef Swijzen en Louis Vandenborne de lange overtocht in een overvol vrachtschip,... zonder eten of drinken. Urbain Motmans, Alfons Joris (Poechter), Armand Joris (van Geluk) en François Lowel (van Herman) geraakten er per trein samen gedrukt in een overvolle beestenwagon,... zonder eten of drinken. Het dagrantsoen in de kampen was 1 klein broodje voor 5 man, wat verbeterde als de gevangenen een dagtaak deden bij de lokale boeren.

Gerard Jacobs was een van de opgepakte jongeren die weigerden in Duitsland te gaan werken; werkweigeraars waren jongens die liever 5 jaar ondergedoken leefden – zonder rantsoenzegeltjes nodig om voldoende eten te kopen – als opgejaagd wild om maar niet aangehouden en getransporteerd te worden.

Van de op 1 augustus 1944 weggevoerden naar de concentratiekampen overleefde enkel de toen jonge 16-jarige Pierre Bamps evenals Gusta Lambrechts de hel van uithongering en folteringen die beide meemaakten.

Om het doorstane leed van al die weggevoerden en hun families nooit te vergeten stelden de Oudstrijdersbond en Heemkunde Nieuwerkerken bij de herdenking van de Tweede Wereldoorlog en de razzia op 1 augustus 1944 aan het Schepencollege voor om het tot nog toe naamloze gemeenteplein als vaste en definitieve benaming "Weggevoerdenplein" te geven. Op 16 juni 2015 besliste het Schepencollege dit voorstel mee te nemen bij de herinrichting van dit plein en de aanpalende Kerkstraat.

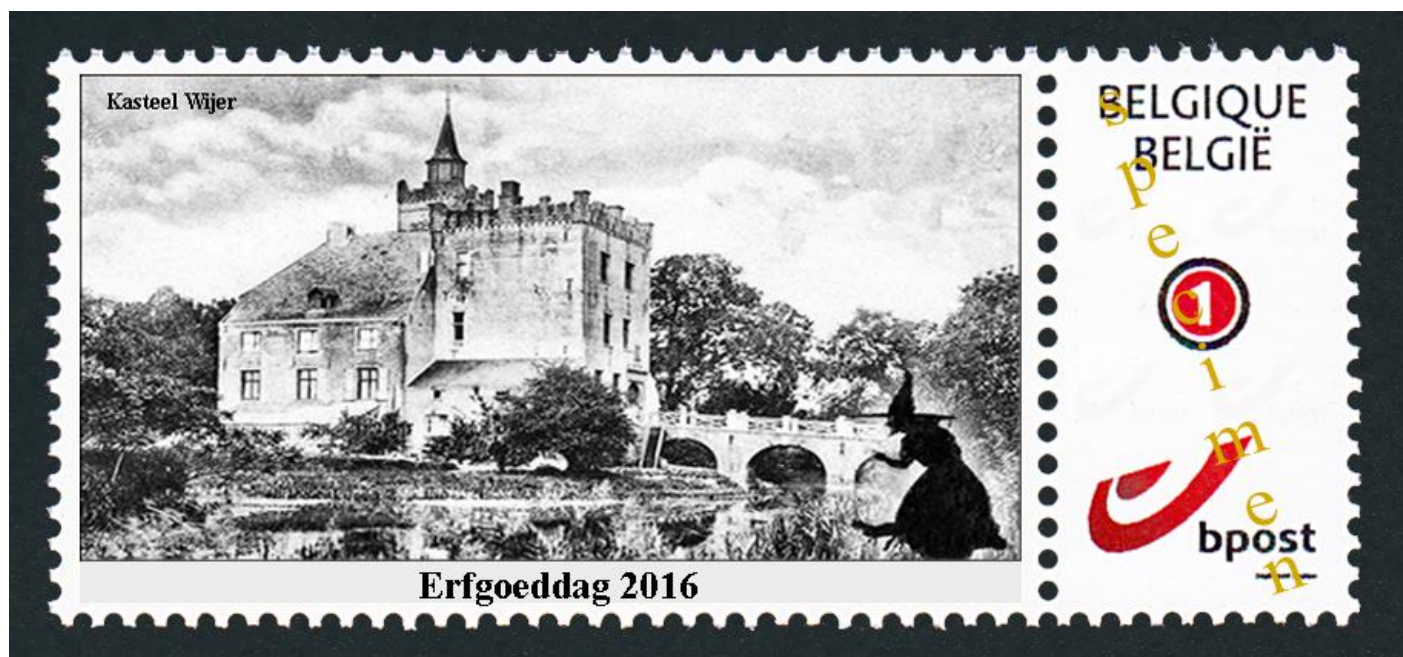
Weggevoerdenplein

De Oudstrijders en Heemkunde danken het Schepencollege hiervoor, en zijn er van overtuigd dat de naam "Weggevoerdenplein" een blijvende herinnering en hulde aan ALLE weggevoerden van Groot Nieuwerkerken (Binderveld-Kozen-Nieuwerkerken-Wijer) zal zijn.

GELEGENHEIDSPOSTZEGEL n.a.v. ERFGOEDDAG 2016.

Heemkunde Nieuwerkerken geeft een postzegel uit waarop het kasteel van Wijer prijkt in zijn oude glorie, en voor de verbouwingen van 1920. Het spitse torentje op de postzegel werd rond die tijd verwijderd. Rechtsonder werd n.a.v. de heksenwandeling van Lieske Russelen een decoratieve heks toegevoegd.

Deze postzegel kost 2 Euro, en is te bestellen bij Eddy Cox, Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken, Tel 0499-735674. Hij is ook te koop op 24 april 2016 gedurende de heksenwandeling, evenals op de documentatiestand van Heemkunde in de "oude jongensschool te Wijer" waar eveneens verschillende brochures over de monumenten van Wijer verkrijgbaar zijn.

25 jaar Stichting Abdij, Stad en Regio.

In 1991 werd te Sint-Truiden een Stichting opgericht die zich op de eerste plaats zou bezig houden met de instandhouding en herbesteding van het enorme gebouwencomplex van de vroegere Sint-Trudo-abdij. Op 9 december 1975 brandde de abdijkerk af en gingen gebouwen verloren. Sindsdien hebben er zich buiten de middelbare school en het internaat vele vaste en tijdelijke culturele werkingen ontwikkeld. Dit laatste sluit aan bij de permanente bekommernis om ook de geschiedenis van de abdij en haar belang voor de stad en haar omgeving te blijven actualiseren.

Van 23 april tot en met 1 mei, in de sfeer van Erfgoeddag, hebben er in de Keizerszaal, de Academiezaal, de Hoevegebouwen en de Crypte lezingen en tentoonstellingen plaats.

Nieuwe gegevens over Gorsems-Schelfheide in relatie met Nieuwerkerken.

Het gehucht Gorsems-Schelfheide was vanaf 1795 officieel een enclave van de gemeente Gorsems totdat het op 12 maart 1954 definitief bij de aangrenzende gemeente Nieuwerkerken werd gevoegd. Een historisch gegroeide toestand van lang voor de Franse Revolutie werd hierdoor genormaliseerd.

In onze infobladen van september-oktober en november-december 2005 beschreef Jean Thomas reeds de goede verhouding tussen Schelfheide en Nieuwerkerken die op parochiaal vlak en dorpsleven een éénheid was, doch die administratief-bestuurlijk twee verschillende entiteiten bleef. In ons infoblad maart-april 2014 ging Jean Thomas hierop verder, en publiceerde Robert Vandevort de wet van 12 maart 1954.

In deze aflevering verwijst Robert Vandevort aan de hand van gevonden archiefstukken dat er reeds in oktober 1929 vanuit het Provinciebestuur tevergeefs werd aangedrongen op een overgang van Schelfheide naar Nieuwerkerken.

L.R.

Onthechting van het gehucht Schelfheide van de gemeente Gorsems en samenvoeging bij Nieuwerkerken

In het stadsarchief van Sint-Truiden vond ik briefwisseling tussen de burgemeester en schepenen van de gemeente Gorsems en de gouverneur van Limburg die betrekking heeft op de onthechting van Schelfheide van Gorsems en de samenvoeging bij Nieuwerkerken. In 1954 was dat een feit, maar uit de hieronder besproken briefwisseling blijkt dat het provinciebestuur van Limburg reeds in 1929-1930 dacht aan een samenvoeging van Schelfheide bij Nieuwerkerken.

Dat blijkt o.m. uit een verslag van de burgemeester van Gorsems van 30 oktober 1929. In dat verslag stond te lezen dat tijdens de zitting van de gemeenteraad van Gorsems van 25 juli 1929 het voorstel tot onthechting van het gehucht Schelfheide werd verworpen met 5 stemmen tegen 2.

De burgemeester geeft in dat verslag weer wat in de gemeenteraad ter onthechting van het gehucht Schelfheide is gezegd geworden en wat ter niet onthechting werd ingebracht. Vooral dat laatste is interessant. De gemeenteraad is ervan overtuigd dat bij een onthechting de inwoners van Schelfheide meer nadeel dan voordeel zouden hebben o.m. omwille van de goede financiële toestand in Gorsems. In Nieuwerkerken moesten volgens de gemeenteraad van Gorsems de inwoners meer taksen en belastingen betalen dan in Gorsems. Ook gebeurden er volgens de raad aanzienlijke werken aan de wegen te Schelfheide en werd een laagspanningsnet aangelegd voor de verstrekking van

electriciteit aan de inwoners van Schelfheide. Een transformatiecabine zou nog worden gebouwd op het grondgebied van Schelfheide. Dat alles gebeurde met het geld van de gemeente Gorsem, waar zowel de inwoners van Gorsem-dorp als van Schelfheide hadden aan bijgedragen.

De gemeenteraad meent dat bij een onthechting de gemeente Nieuwerkerken zou profiteren van de gemeentekas van Gorsem gelet op de werken die die laatste gemeente had laten uitvoeren terwijl dat in Nieuwerkerken blijkbaar niet het geval was.

De Gorsemse gemeenteraad stelde voor om een referendum te organiseren om de mening van de bevolking te kennen. De raad vroeg ook aan de Hogere overheid om bij een eventuele onthechting rekening te houden met de aanzienlijke uitgaven die Gorsem voor het uitvoeren van allerhande werken deed.

In een brief van 21 december 1929 deelde de secretaris van de gemeente Gorsem aan de arrondissementscommisaris mee dat het gehucht Schelfheide in de gemeenteraad door 6 inwoners van dat gehucht vertegenwoordigd was. Het merendeel van de gemeenteraadsleden van Gorsem waren dus inwoners van het gehucht Schelfheide. Dat het gemeentebestuur ervoor koos om het gehucht Schelfheide bij Gorsem te laten lag dus zeker niet aan het feit dat de meerderheid van de raadsleden bestond uit inwoners van Gorsem-dorp, integendeel.

In een brief van 24 mei 1930 stelt de gouverneur voor om op 5 juni 1930 om 14 uur in het gemeentehuis van Gorsem een onderzoek te laten doorgaan i.v.m. de onthechting van Schelfheide van Gorsem en toevoeging bij Nieuwerkerken. Een zekere heer Palmers zou daarvoor afgevaardigd worden door de Bestendige Deputatie. De gouverneur vraagt om de inwoners in het algemeen, maar zeker de familiehoofden van Schelfheide, hiervan te verwittigen, zodat zij hun mening kunnen geven. Hij vraagt ook om de notabelen van het dorp te verwittigen.

De burgemeester en schepenen laten in een brief van 1 juni 1930 aan de gouverneur weten dat zij een onderzoek op 5 juni niet zien zitten en zij geven daar drie redenen voor nl. 1) de afwezigheid van veel inwoners, omdat zij deelnemen aan de bietencampagne in Wallonië; 2) omdat veel inwoners werkzaam zijn in de koolmijnen en in fabrieken en daarvoor verlof moeten nemen, wat voor hen een aanzienlijk financieel verlies zou betekenen en 3) de inwoners willen in het geheim hun mening meedelen. De burgemeester en schepenen vragen dan ook om op een zondag een referendum te houden.

In een brief van 13 november 1930 laat de gouverneur weten dat de Bestendige Deputatie heeft beslist om de onthechting van Schelfheide van Gorsem en samenvoeging bij Nieuwerkerken nog niet aan de provincieraad voor te leggen.

De onthechting van Schelfheide van Gorsem ging nog niet door, maar dat betekende niet dat het provinciebestuur zijn plan liet varen.

De briefwisseling die is gevoerd tussen 1 juni 1930 en 13 november 1930 ontbreekt.

Hieronder heb ik de tekst weergegeven zoals die in de 5 originele brieven is te lezen. De taal waarin die brieven zijn opgesteld werd behouden.

Provincie Limburg - Gemeente Gorssum

1

Verslag nopens de vraag tot onthechting van het gehucht Schelfheide van de gemeente Gorssum.

De Gemeenteraad van de gemeente Gorssum heeft kennis genomen van de aanvraag tot onthechting van het gehucht Schelfheide van de gemeente Gorssum en van de vragenlyst gevoegd aan het schryven van den Heer Arrondissement-Kommissaris, dd. 19 juli 1929, aanw.Ct..nr.2/29.

Na in zitting van 25 juli 1929 beraadslaagd te hebben over gezegd onderwerp, heeft de gemeenteraad de onthechting van het gehucht Schelfheide van de gemeente Gorssum verworpen met 5 stemmen tegen 2.

TER ONTHECHTING VAN HET GEHUCHT SCHELFHEIDE VAN DE GEMEENTE GORSSUM is gezegd geworden: Schelfheide heeft geen de minste verbinding met Gorssum-Dorp, terwyl het op gansch zyne lengte grenst aan Nieuwerkerken. Voor het oogenblik telt het gehucht Schelfheide zes gemeenteraadsleden, waaronder de twee schepenen, terwijl het gemeentehuis in Gorssum-Dorp is gelegen; de Heer Gemeentesecretaris woont te Sint-Truiden; het gehucht Schelfheide maakt deel der parochie Nieuwerkerken; de overledenen van Schelfheide worden begraven op ' kerkhof van Nieuwerkerken; de veldwachter van Nieuwerkerken is hulpveldwachter voor het gehucht Schelfheide; de kinderen van Schelfheide gaan ter school in de aangenomen scholen van Nieuwerkerken: de jongensschool is gelegen op het grondgebied van Nieuwerkerken, de meisjesschool onder Schelfheide.

TER NIET ONTHECHTING VAN HET GEHUCHT SCHELFHEIDE VAN DE GEMEENTE GORSSUM wordt ingebracht : de inwoners van Schelfheide zouden, moest de onthechting plaats grypen meer nadeel dan voordeel hebben, gezien den goeden finantieelen toestand van Gorssum, alwaar de ingezetenen slechts 80 opcentiemen betalen, en geene gemeentetaksen, dan, dat moest het gehucht Schelfheide vereenigd worden met de gemeente Nieuwerkerken de inwoners van Schelfheide, na de onthechting, in Nieuwerkerken evenveel opcentiemen zouden te betalen hebben en daarbuiten nog de gemeentetaksen van 50 opcentiemen op de honden, 50 opcentiemen op de rywielen, 50 opcentiemen op de voertuigen, de straatbelasting van 10 % op het kadastraal inkomen der bebouwde eigendommen en 5 % op het kadastraal inkomen der onbebouwde eigendommen, taks op loonen en wedden 25 % der afgehouden bedrijfsbelasting aan de bron op loontrekkenden.

De wegen gelegen te Schelfheide zyn verbeterd geworden met het geld der gemeente Gorssum: in den loop van 1929 werden verbeteringswerken uitgevoerd aan de buurtwegen nr. I te Schelfheide en nr. 16 te Nieuwerkerken voor de som van fr. 355.171,80 (voor beiden gemeenten). Om het aandeel door Gorssum te dragen in gezegde verbeteringswerken heeft het gemeentebestuur van Gorssum twee leningen moeten aangaan, elk van fr. 50.000 (aandeel der gemeente en voorschot op de toelagen der provincie).

Er is nog besloten geworden verbeteringswerken uit te voeren aan den landbouwweg nr. 18 te Schelfheide; het bestek beloopt ter som van fr. 123.000.

Aanzienlyke sommen zyn in de laatste jaren door Gorssum betaald geworden voor verbeteringswerken uitgevoerd meestal aan de wegen van het gehucht Schelfheide (zonder toelagen); de uitgaven gedaan voor onderhoudswerken aan de wegen te Gorssum-Dorp zyn gering, aangezien het hier wegen van groot verkeer geld.

Een laagspanningsnet voor de vertrekking van electriciteit is aangelegd geworden te Gorssum-Dorp en te Schelfheide: het bedrag der aanbesteding, waarvan het grootste gedeelte voor Schelfheide,

bedraagt fr. 173.366,20; ook wordt eene transformatiecabine gebouwd te Schelfheide voor de vertrekking van electriciteit aan de inwoners van Schelfheide. De onderschryving voor 't bouwen dezer cabine bedraagt fr. 29.900. Gorssum-Dorp kan deze cabine ontbeeren daar het stroom kan krygen langs de cabine geplaatst te Metsteren-St.-Truiden.

De gemeente Nieuwerkerken wil nu genieten van de electriciteit en vraagt om de huizen, gelegen in de Kerkstraat, te mogen verbinden met het net van Schelfheide; alzoo ontsnapt de gemeente Nieuwerkerken aan 't bouwen eener cabine of ten minste in de tusschenkomst der kosten voor het bouwen dezer, alzoo zouden een zeker getal huizen van Nieuwerkerken kunnen verlicht worden met electriciteit zonder de minste kosten voor deze laatste gemeente, dan dat het gemeentebestuur van Gorssum zich de kosten niet gespaard heeft voor het aanleggen van een laagspanningsnet en het bouwen eener transformatiecabine, waarvan de kosten gezamenlyk beloopt ter som van fr. 203.266,20 zonder rekening te houden dat Gorssum nog een perceel grond heeft moeten aankopen voor het oprichten der cabine.

Om gezegde kosten te kunnen betalen heeft de gemeente Gorssum ene hoeveelheid boomen verkocht voor de som van fr. 37.000 en heeft besloten eene oppervlakte van 4 h.28 a.45 c. gemeentegronden te verkoopen: van dit alles zou de gemeente Nieuwerkerken kosteloos genieten !

Jarenlang werden toelagen betaald door de gemeentekas van Gorssum aan inrichtingen gevestigd te Schelfheide, namelyk : aan de Maatschappy van Onderlingen bystand (zetel gemeente Nieuwerkerken); de Fanfaren Maatschappy, voor kermisfeesten, duurtetoeslag aan den Eerwaarden Heer Kapelaan te Nieuwerkerken.

Dit alles wordt betaald door de gemeentekas van Gorssum, dus zoowel door de ingezetenen van Gorssum-Dorp als door de bewoners van het gehucht Schelfheide.

Nadat groots en kostelyke verbeteringswerken uitgevoerd zyn geworden en nog uitgevoerd zullen worden aan de wegen van het gehucht Schelfheide, dat het laagspanningsnet voor de vertrekking van electriciteit is aangelegd geworden zoowel te Schelfheide als te Gorssum-Dorp en dat de transformatiecabine te Schelfheide binnen enkele dagen zal opgebouwd worden; nadat dus de gemeente Gorssum zich noch moeite noch kosten gespaard heeft om dit alles te verwezenlyken en te bekostigen, wordt de onthechting gevraagd van Schelfheide om vereenigd te worden met de gemeente Nieuwerkerken, dewelke moest de onthechting geschieden, grootelyks zou genieten van de gemeentekas van Gorssum, gezien de werken welke uitgevoerd zyn te Schelfheide en nog zullen uitgevoerd worden aldaar met het geld van de gemeente Gorssum.

Ook ware het nuttig een referendum te doen plaats hebben om alzoo het algemeen gevoelen der bevolking nopens gezegde onthechting te kennen.

Wat er ook van zy het Gemeentebestuur van Gorssum laat thans aan de Hoogere Overheid over te oordeelen of de onthechting voordeelig of niet voordeelig is, doch vraagt dat indien de onthechting plaats moet hebben, rekening zou gehouden worden van de aanzienlyke uitgaven gedaan door de gemeente Gorssum, inzonderheid voor werken van allen aard deze laatste tyden uitgevoerd te Schelfheide.

Gedaan te Gorssum, den 30 october 1929.

De Burgemeester.

Provincie Limburg
Gorssum, den 21 December 1929.

2

Mynheer de Arrondissement-Kommissaris

Als gevolg van uw briefwisselingskaart van 20 dezer maand, heb ik de eer U te laten weten dat het gehucht Schelfheide in den gemeenteraad van Gorssum vertegenwoordigd is met zes raadsleden, namelyk de Heeren:

Strauven Emiel, schepen
Zurinckx Jean, schepen
Serdons Libert, Raadslid
Lowel Gustaaf, Raadslid
Vandenborne Armand, Raadslid
Vandermeeren Joseph, Raadslid.

Gelief te aanvaarden, Mynheer de Arrondissement-Kommissaris, de hulde myner gevoelens van diepen eerbied.

Vr.den Burgemeester,
De Secretaris.

3

Hasselt, 24 mei 1930

Provinciaal Bestuur van Limburg
Gouvernement provincial du Limbourg

3de Afdeeling-Division
Aanw Nr 6280
Uitgangsnr 11895

Aan de Heeren Burgemeester en Schepenen
der gemeente

AANGETEKEND

Overeenkomstig de voorgeschreven onderrichtingen heeft de Bestendige Deputatie in hare zitting van 19n dezer, haar lid, Mijnheer Palmers A., afgevaardigd om in uwe gemeente tot een onderzoek over te gaan als gevolg op eene aanvraag tot onthechting van het gehucht Schelfheide van uwe gemeente, en indeeling bij Nieuwerkerken.

Dit onderzoek waaraan gij wel zult willen tegenwoordig zijn, zal plaats hebben ten gemeentehuize te Gorssum op Donderdag, 5n juni a.s. te 14 ure.

Ik verzoek U, Heeren, de inwoners in het algemeen, doch inzonder de familiehoofden van Schelfheide, te laten weten, hetzij door plakbrieven, hetzij anderzinds, dat zij op gestelden dag en uur hunne opmerkingen en bezwaren kunnen doen gelden nopens betwiste zaak.

De leden van den Gemeenteraad, inzonder die woonachtig te Schelfheide, de Eerwaarde Heer Pastoor, de heer Voorzitter der Commissie van Openbaren Onderstand, de heer Hoofdonderwijzer, zouden tevens op gezegd onderzoek kunnen uitgenodigd worden, ten einde aan den Heer Afgevaardigde der Bestendige Deputatie, alle inlichtingen te verschaffen die hem, voor het vervullen zijner zending, zouden kunnen nuttig zijn.

Voor den Gouverneur :
De Griffier der Provincie
get.

4

Gorssum, den 1 juni 1930

Mijnheer de Gouverneur,

Wij hebben de eer Ued. te laten weten dat de Gemeenteraad van Gorssum in de zitting van 31 mei 1930, na kennisgenomen te hebben van uw schrijven van 24 mei ll. 3e afd. Aanw. nr. 6280/11895, betrekkelyk het onderzoek nopens de aanvraag tot ontheffing van het gehucht Schelfheide van de gemeente Gorssum, en de indeeling ervan by Nieuwerkerken, eenpariglyk den wensch uitgedrukt heeft gezegd onderzoek niet te zien plaats grypen op 5 juni a.s. En zulk om de volgende redenen:

- 1) een groot aantal inwoners, inzonder familiehoofden van Schelfheide, zyn in de onmogelykheid zich op 5 juni a.s. ten gemeentehuize aan te bieden, daar zy tydelijk afwezig zyn en werkzaam in de beeten in 't Walenland;
- 2) Anderen, nogmaals in't byzonder familiehoofden werkzaam zyn in de koolmynen en fabrieken en zy een aanzienlijk geldverlies zouden ondergaan moesten zy hun werk verletten om op 5 juni a.s. hunne opmerkingen en bezwaren nopens bewuste zaak te komen doen gelden;
- 3) een groot deel der bevolking vraagt hunne gedachten nopens gezegde zaak geheim uit te drukken ten einde zich niet te moeten bloot stellen aan den invloed waarvan in zulke gevallen zou kunnen misbruik gemaakt worden.

Dientengevolge nemen wy de eerbiedige vryheid, Mijnheer de Gouverneur Ued. te verzoeken een referendum te doen plaats grypen op eenen Zondag ten einde alzo eener in de mogelykheid te stellen vryelyk en onbekommerd zyn gedachten te kunnen uitdrukken.

Gelief te aanvaarden, Mynheer de Gouverneur, de hulde onzer gevoelens van diepen eerbied.

Van wege het College :
De secretaris

De Burgemeester en Schepenen,

5

Hasselt, 13 november 1930

Provinciaal Bestuur van Limburg
Gouvernement provincial du Limbourg

2de Afdeeling
Aanw Nr 35 / 8 Sf.
Uitgangsnr 761/B.

Aan de Heeren Burgemeester en
Schepenen der gemeente
GORSSUM

Heeren,

Ingevolge uwen brief van 27 october 1930, betreffende de uitbreiding der electrificatie op het gehucht Schelfheide, heb ik de eer Ued. te melden dat de Bestendige Deputatie beslist heeft de onthechting van het gehucht Schelfheide en de indeeling ervan bij de gemeente Nieuwerkerken nog niet te onderwerpen aan den Provincieraad.

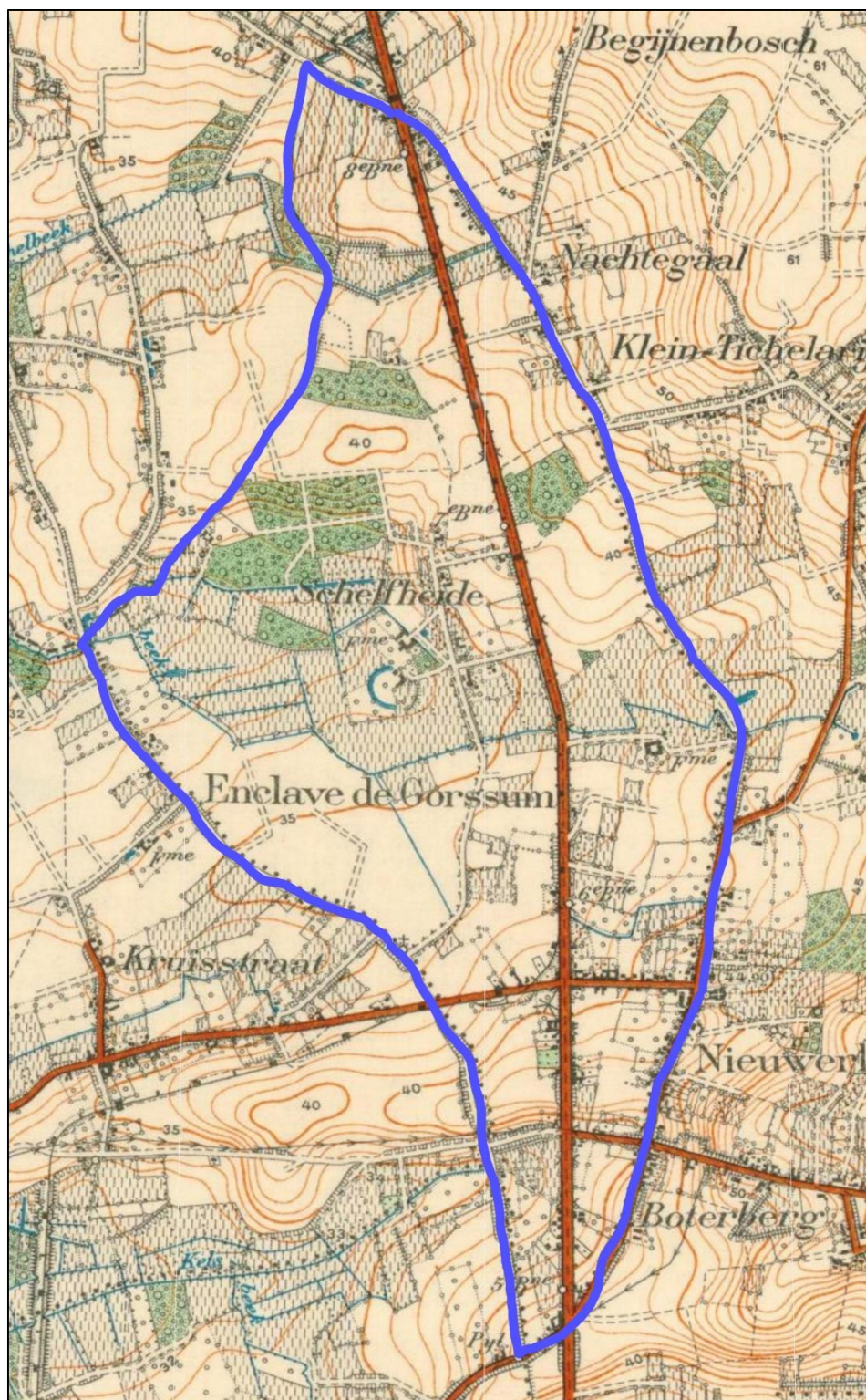
Bijgevolg kunt gij de studie betreffende de uitbreiding van uw laagspanningsnet in voormeld gehucht voortzetten.

De GOUVERNEUR (1),
get.

N.B. De toenmalige gouverneur was Hubert Verwilghen (°1883 - †1955), gouverneur van Limburg van 1928 tot 1940.

Bron: Deze documenten werden bestudeerd in het Stadsarchief van Sint-Truiden – Archief Gorsem – Groep 5: Overheidshandelingen. Plaatskenmerk: SAST GORS 501.14

Gemeentegrenzen: onthechting van het gehucht Schelfheide van de gemeente Gorsem en aansluiting ervan bij Nieuwerkerken.

Schelfheide rond 1939

LIESKE RUSSELEN INDACHTIG...

Op Erfgoedzondag 24 april 2016 herdacht Heemkunde Nieuwerkerken het trieste lot van Lieske Russelen die op 29 mei 1593 voor vermeende hekserij te Kozen op de brandstapel stierf.

Haar lijdensweg en foltering vanaf haar woonst op Blauw Geit naar het kasteel van Wijer en terug werd door twee groepen geïnteresseerden overgedaan o.l.v. onze gidsen Etienne Vanoirbeek en Robert Vandevooort.

Vooraf werd in aanwezigheid van o.a. burgemeester Benny Bamps en de schepenen Dries Deferm en Luc Vaes een gedenkplaat onthuld waar Lieske toen woonde,... nu een fruitplantage in volle bloei. (L.R.)

Schepen Dries Deferm en voorzitter Eddy Cox bij de gedenkplaat.

Zicht op aandachtige toehoorders met o.a. burgemeester Benny Bamps.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
12de Jaargang – September-Oktober 2016

Redactie- en coördinatieadres:

Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken

Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

OORLOGSMONUMENT(EN) IN ONS DORP.

Na op 16 juni 1919 een omzendbrief omtrent "de oprichting van oorlogsmonumenten" van de Gouverneur ontvangen te hebben nam op 28 augustus 1919 ook de gemeenteraad van Nieuwerkerken een beslissing ter zake. De gemeenteraad was toen samengesteld uit burgemeester Isidoor Plevoets, de schepenen Alphonse Hendrickx en Jozef Graulus, de raadsleden Alphonse Vanstraelen en Pieter Lassaut, en als gemeentesecretaris de oud-strijder Jozef Meuwissen. Deze beslissing luidde: Dat het voor het nageslacht billijk is dat trouw de gedachtenis bewaard wordt aan hen die voor 's lands vrijheid en onafhankelijkheid gesneuveld zijn ene som van 400 Fr. toe te kennen tot het plaatsen van een gedenkzuil op het kerkhof der gemeente Nieuwerkerken. (Het kerkhof was niet alleen de begraafplaats van de inwoners van het dorp en parochie Nieuwerkerken; ook de enclave Gorsems-Schelfheide van de gemeente Gorsems behoorde toen nog parochiaal bij Nieuwerkerken. Pas in 1954 werd deze enclave bij wet bij Nieuwerkerken gevoegd).

Inhoudiging van de Gedenkzuil op 6 oktober 1919.

De Gedenkzuil met Erepark lag toen tussen de kerktoren (voor de latere verbouwing, met slechts één deur voor een veel smallere kerk) en het kosterhuis met aan die zijde ook het missiekruis en het aanplakbord van de gemeente. Midden een afgebakend vierkant stond de Gedenkzuil in witte Franse steen waarop de namen van de drie gesneuvelden Bonneux en Ceuleers van Nieuwerkerken, en Joris van Gorsems-Schelfheide. Op 11 november 1919 werd de eerste Wapenstilstand aan deze gedenkzuil herdacht.

De Tweede Wereldoorlog.

Twintig jaar later op 28 augustus 1939 werd een algemene mobilisatie uitgeroepen, en op 10 mei 1940 begon bij ons de Tweede Wereldoorlog. Het Belgisch leger capituleerde snel na een 18-daagse veldtocht. Wie als soldaat geluk had, geraakte thuis, maar velen, ook in ons dorp, werden als krijgsgevangenen in overvolle beestenwagens (o.a. Urbain Motmans, Herman Joris (Geluk) en Alfons Joris (Poechter) of in de laadruimte van vrachtschepen (Edmond Schiffeleers, Bazile Hayen (Krol), Jef Swijzen (Kloenk) naar Duitse krijgsgevangenenkampen afgevoerd. Het dagrantsoen was één klein broodje voor vijf man; die toestand verbeterde wanneer deze soldaten werden tewerkgesteld bij lokale boeren, en vooral toen velen hetzelfde jaar naar huis mochten.

De oudere dorpsgenoten die 1914 hadden meegemaakt zegden dat de Duitse troepen in 1940 geordende lammetjes waren vergeleken met de barbaarsheid van het Duitse leger in 1914. In de volgende vier jaren werden die lammetjes echter geordende barbaarse leeuwen met een groot schrikbewind en stelselmatige afname van alle vrijheid, met een voedselrantsoenering tot hongersnood, en met gijzelaars en opgepakte werkweigeraars, tot ontvoering en dood van

weerstanders die vaak na foltering in onmenselijke concentratiekampen belandden.

Zo zorgde op 1 augustus 1944, veertig dagen voor de bevrijding van ons dorp, een Duitse nachtelijke razzia voor het grootste onheil dat ons dorp ooit overkwam. Eén man werd doodgeschoten, en negen anderen afgevoerd naar concentratiekampen waaronder de toen zestienjarige Pierre Bamps, de enige die zijn dorp terug zou zien. Gans het dorp leefde intens mee met deze grote schok. Op 21 juni 1946 kwam het eerste slachtoffer terug, de laatste op 2 maart 1959. In het voorjaar 1946 herdacht Nieuwerkerken zijn "1 augustus 1944-slachtoffers" voor het eerst met een begrafenis mis, en een massa volk in de kerk, op het kerkhof en in de Kerkstraat.

De lichamen van de teruggekeerde slachtoffers werden bijgezet in een grote grafkelder onder de Gedenkzuil in het midden van het Erepark der oud-strijders, met in gedachte de latere oprichting van een monument voor de "1 augustus 1944-slachtoffers" evenals voor Isidoor Bamps die als weerstander werd neergeschoten in het treinstation van Geetbets, en nadien overleed in het ziekenhuis van Diest.

Het Kapel-Monument.

De Oud-strijdersbond 1914-1918, met als voorzitter de onderwijzer Jozef Meuwissen, de Kerkfabriek

en weerstander pastoor Lathouwers kwamen overeen om samen met de gemeentebesturen van Nieuwerkerken en Gorssem op grond van de Kerkfabriek een Kapel-Monument op te richten, gelijktijdig met de verbouwings- en vergrotingswerken aan de kerk van Nieuwerkerken. Het Feestcomité van de Oud-strijdersbond zorgde voor de verkoop van de nu nog gekende "steunkaart met herdenkingsfoto's" aan 20 Fr./stuk wat toen gelijk stond met een uurloon van een arbeider. Niet alleen kreeg deze steunkaart een ereplaats in de huiskamers; ook met activiteiten van verenigingen en Vlaamse kermissen werd 50.662 Fr. bij de bevolking opgehaald als tussenkomst in de bouw van het Kapel-Monument. De totale kostprijs bedroeg 127.307 Fr.

Steunkaart

Het Kapel-Monument werd gebouwd op grond van de Kerkfabriek, onder de mooiste beukenboom van het dorp, met trappen bereikbaar, en met uitzicht op de Boulevard. Het gebouw stond boven een geboorde waterput met pomp die nagebootst en verhoogd tot in het midden van de kapel bereikbaar was voor gebruik via een kraan met waterslang. Tegen de achterzijde in het gebouw hangt nog steeds het grote missiekruis, boven een rustaltaar dat gebruikt werd voor de eindzegen van de jaarlijkse processie. Gezien de waterleiding pas na 1960 in Nieuwerkerken werd aangelegd werd deze waterput onder de kapel veelvuldig benut door de bevolking voor grootschalig gebruik, en vervoerd met watertonnen op karren ten behoeve van de woningbouw en het drenken van het vee.

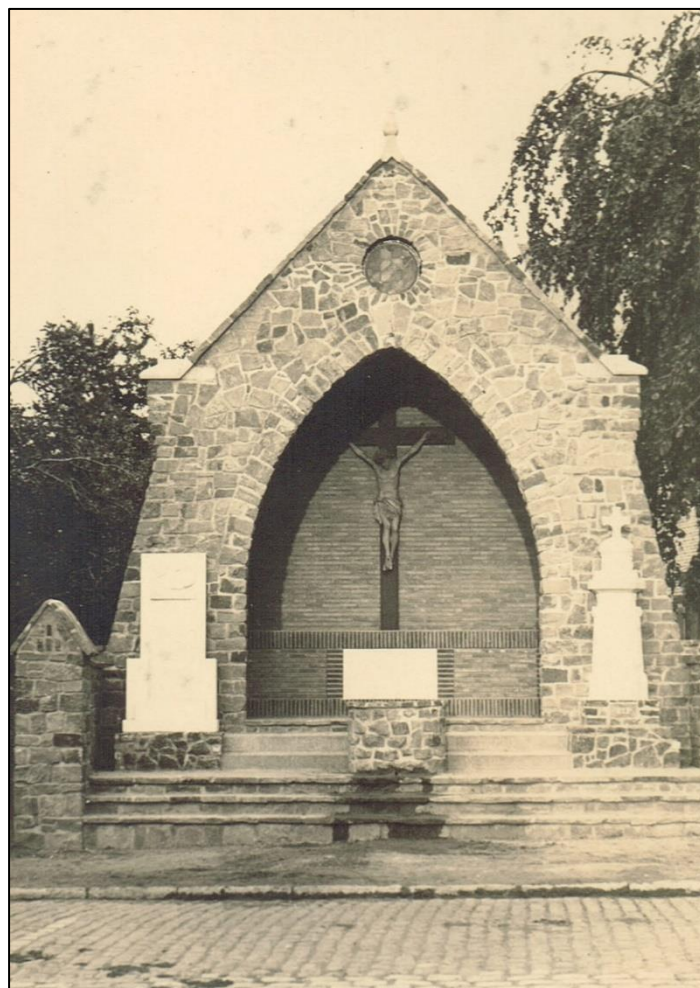
Een gedenkplaat in de kapel verwijst hieromtrent:

*Gij zult water putten uit de bronnen van de Zaligmaker
Hulde vanwege Nieuwerkerken en Gorssem
Aan de helden van beide oorlogen.*

Het bouwen van het Kapel-Monument en de verbreding van de kerk gebeurden gelijktijdig, vandaar de plechtige inhuldiging door de Bisschop van Luik (Limburg) op 13 september 1950. Het Erepark en grafkelder voor de "1 augustus 1944-slachtoffers" en Isidoor Bamps bleven op het kerkhof. De Gedenkzuil 1914-1918 en de namenplaat "1 augustus 1944" werden verplaatst naar de kapel die dank zij alle dorpsgenoten uit respect en als hulde aan de oorlogsslachtoffers werd opgericht.

Een nieuw Monument in 1971.

In de geschriften van de Oud-strijdersbond lezen we dat in 1971 het Kapel-Monument zou afgebroken worden om de verbreding en aanpassing van de Kerkstraat mogelijk te maken. Het gemeentebestuur zou op haar kosten een nieuw monument met gedenkzuil en rustaltaar oprichten aanleunend aan de linker kerkmuur. De bevolking stelde zich vragen bij de voorgenomen verwijdering van het Kapel-Monument, waarop het gemeentebestuur haar plannen aanpaste. Bij de verbredingswerken van de straat verdwenen nu niet alleen de trappen aan de kapel; ook de deksteen van de waterput in de kapel en de ijzeren leuning op de muur tussen de kapel en het kerkhof verdwenen.

Kapel-monument vóór 1971

Nieuw monument

Het nieuwe monument aan de linkerzijgevel van de kerk is nu bereikbaar via een trappenpartij, met het nieuwe rustaltaar met "Gedenkzuil 1914-1918" aan de ene zijde en een naamgedenkplaat "1 augustus 1944" aan de andere zijde. Het Erepark met de stoffelijke resten en grafstenen 1914-1918 kwamen op het toen nieuwe kerkhof als een erehaag naar de grafkelder van de "1 augustus 1944-slachtoffers" met een verhoogde grafzuil met hun namen.

Op het Erepark zijn er geen graven van de oud-strijders 1940-1945. Wel ligt er het graf van de enige opgepakte weerstander (Pierre Bamps) die zijn dorp terug zag, evenals het graf van weerstander en oud-

voorzitter van de Oud-strijdersbond (Georges Reekmans) met enkel een klein stenen plaatje tegen de grafzuil, met volgende tekst: In memoriam Oud-strijders van Wereldoorlog 2, 1940-1945.

Grafkelder - 1 augustus 1944 - Slachtoffers

Eén "Weggevoerdenplein" voor Groot-Nieuwerkerken.

In 1939 moesten alle dienstplichtigen tussen de 20 en 30 jaar oud tijdens de mobilisatie hun gezin, voor velen hun vrouw en kinderen verlaten zonder loon; een aantal van hen verdwenen nadien in de moeilijkste omstandigheden als krijgsgevangenen naar Duitse kampen.

De verstandhouding en vriendschap tussen de oud-strijders van 1914-1918 met 4 zware jaren oorlogservaring en de oud-strijders van 1940-1944 met een veldtocht van slechts 18 dagen was zeker niet groot. Het onmenselijk leed met voor velen de dood die als weerstander opkwamen tegen de Duitse bezetting zorgde bij de bevrijding overal voor terechte huldebetogingen. Er was evenwel weinig aandacht voor hen die 5 jaar eerder meestal zes maanden tot een jaar als krijgsgevangenen veel honger en ontbering moesten ondergaan in de Duitse kampen.

Om al deze weggevoerden, oud-strijders van 1940, opgepakte werkweigerars en weerstanders nooit te vergeten deden de Oud-strijdersbond en Heemkunde-Nieuwerkerken het Gemeentebestuur het voorstel om het nog niet benoemde plein tegenover het gemeentehuis van Groot-Nieuwerkerken de naam "Weggevoerdenplein" te geven, als blijvende hulde aan ALLE weggevoerden van Binderveld-Kozen-Nieuwerkerken-Wijer.

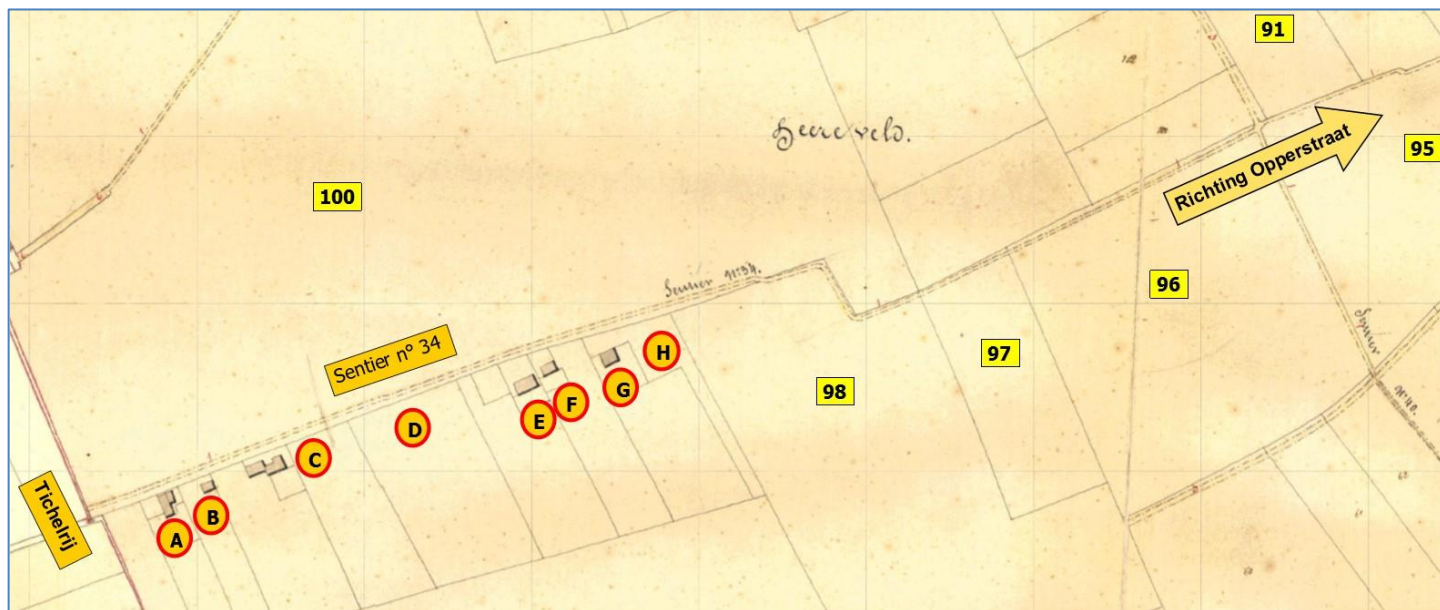
Op 16 juni 2015 besliste het Schepencollege deze naamgeving mee te nemen bij de herinrichting van het plein. Samen met de kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen en families van alle weggevoerden hopen wij dat dit "Weggevoerdenplein" er op korte tijd zal komen.

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER - DEEL 19

De Dennenbosstraat.

In het infoblad van januari-februari 2014 (Oude gebouwen... Deel 15) hebben we een straatplan afgedrukt en reeds een kleine vermelding gemaakt m.b.t. de Dennenbosstraat. Onderaan links de weg nr. 34 liep de verderzetting van het voetpad van Kasteelveld naar Tichelrij. Deze "Trage weg" begon al vanaf de Grotestraat en liep tot aan de Opperstraat. Vervolgens nog een stukje verder over de gewone weg tot aan het huis van (later) René Creten (nu Erwin Geraerts) en vervolgens de hoek om naar rechts tot Tichelrij. In die tijd en tot 1971 was het een fietspad-voetweg die alleen te begaan was met een kruiwagen. Geen kar (karrespoor) breed was deze verbinding tot waar de huizen begonnen (Narke Machiels). Vanaf daar was het een kiezelwegje vol met gaten en kuilen, en slecht bevaarbaar vooral in de winter en bij regenweer. In 1971 heeft de "nieuwe gemeente Nieuwerkerken" de huidige betonweg aangelegd. Vandaag staan de huizen vanaf de nrs. 26 tot 58 op grondgebied van Wijer; de andere huizen van de nrs. 1 tot 24 op grondgebied Tichelrij.

Het boven aangehaalde kaartje hield links onder op bij een kruispuntje met perceel 95 en 91 aan weerszijden van de weg nummer 34. Ondertussen heeft Valère op internet het vervolg van dat pad gevonden tot Tichelrij. Daarop zien we de percelen 96 (Delgeur) en 97, 98 en 100 (De Pitteurs)

liggen. Deze 3 percelen waren allen bosgebied. Na nr. 98 zien we enkele "Blokjes" liggen, op percelen die niet benoemd werden. Die blokjes kunnen voorlopers geweest zijn van de eerste huizen die er stonden. Mogelijk zelfs maar "hutten". Het kunnen ook stallen voor dieren geweest zijn. Op een kaart van 1873 (dus 30 jaar later) zien we zelfs dat er al enkele huizen bijgebouwd zijn.

Op **nr. 2** staat vermeld: Pieters Johannes (°Wijer 1828 +Wijer 1905), pannenlegger van beroep, getrouwd met Vanbergen Anna Elisabeth (°Wijer 1821+Wijer1889). Hun dochter Maria Ludovica (°Wijer 1859) trouwde met Ruelens Bona (°Donk 1839). Zij hadden 2 dochters in Donk n.l. Bertha (°Donk 1888+Wijer 1980) en Amandina (°Donk 1892+Wijer 1975), evenals 2 kinderen geboren in Wijer doch zeer jong gestorven. Bertha bleef "jonge dochter" en Amandina huwde met Smeets Livinus van Donk. Zij bleven kinderloos, maar adopteerden een jongen uit het weeshuis van Zelem. Zijn naam was Willy Janssens of in de volksmond Willy van "Jentjes". Willy werd wel officieel Willy

Ruelens, naar de naam van de twee zussen. Bertha woonde in een huis achter het huidige huis nr. 28; het brandde af in 1950. Amandina woonde met man en kind in de huidige witte boerderij nr. 52 (bouw +- 1890).

Witte boerderij nr. 52

Hier wil ik nog vermelden dat het huis nr. 2 mogelijk gebouwd werd door Peters Christiaan (+Wijer 1803), gehuwd met Vanbergen Elisabeth (°Wijer 1770+Wijer 1827). Hun kinderen waren Isabelle de later moeder van Pieters Johannes (zie hoger) en ook Anna Elisabeth Peters (Wijer 1803+Wijer 1879). Deze trouwde met Elen Christiaan.

Huis **nr. 3** stond vlak naast nr. 2. Eveneens achter het huidige huis nr. 28. Daarin woonden Ilsbroeks Guillelmis (°1847+1885), gehuwd met Jans Maria Antoinette (°Schulen1844+Wijer 1895). Zij hadden een dochter Elisabeth (°Wijer 1875+Wijer 1963). Zij was de tante van Henri Knaepen, die nog in dit huis gewoond heeft en vervolgens het huidige huis nr. 28 heeft gebouwd, en waar zijn dochter Juliette nog woont.

Huis **nr. 4**. - Omstreeks 1824 woont Elen Adrianus (°Herk-de-Stad 1792+Wijer 1873) er in door huwelijk met Ana Elisabeth Peters (zie kader). Uit dit huwelijk komen meerdere kinderen voort, o.a. Maria Elen (Wijer 1837) die getrouwd was met Leunen Johannes Baptist (°Wijer 1831+1900). Hun dochter Emilie (°1876) trouwde met de slachter Pol Creten, en hun zoon Pieter Jozef Elen huwde met Elen Filiberta. De zoon van deze twee was Désiré Leunen (Réke) (°1917), evenals hun dochters Florentine (°1921) en Marie Lisa Clementine (°1920).

Huis **nr. 5**. – Toenmalig huis nr. 5 (na 1900) was het huis op het huidige nr. 26 (Maurice Bamps). Dit werd mogelijk gebouwd door Buntinx Pieter Jan (°Wijer 1868+Wijer 1956) die gehuwd was met Schreurs Anna Catharina (°1858). Hun zoon Louis Gerard Buntinx (°Wijer 1896), gehuwd met Remels Maria Ludovica, heeft gebouwd in de huidige Bleukenstraat. Hij was kleermaker van beroep en vader van René, Jef, Zulma, en Lucienne.

Huis **nr. 7**. – Elen Johannes (°Herk-de-Stad 1839+Wijer 1904) huwde in 1875 met Machiels Anna Elisabeth (°Kozen 1850). Ook zij hadden 6 kinderen tussen 1876 en 1893, allen geboren in Wijer. Dochter Ludovica (Vica °1893) trouwde met Vandebroeck Gustaaf (°Gorseme 1892). Zij hadden twee zonen: René (°Gorseme 1927) en Romain (°Wijer 1932). Gustaaf, Vica en kinderen woonden in het huidige straatje (fietsrouteweg) naar de Mierhoop toe (Fruit-snacks). Het voormalige huis is nu gerenoveerd.

Om even samen te vatten geef ik nog de bewoning op de dag van vandaag, aangeduid met een letter tussen haakjes, die verwijst naar de kaart. De nieuwste huizen worden echter niet vermeld. Huis nr. 56 (H) – hierin woonden Narke Machiels-Bamps met zonen Jef, Pierre en Marcel? Allen overleden.

Huis nr. 54 (G) – Jef Bamps en Gusta Elen.

Huis nr. 52 (F) – Ruelens Amandina, Bertha en Willy.

Huis nr. 50 (E) – Louis Prijs gehuwd met Stefanie Creten (vroeger Pol Creten en Emelie Elen).

Huis nr. 44 (D) – René Claes-Ruymen.

Huis nr. 36 (C) – Désiré Leunen en Bertha Grosemans.

Huis nr. 28 (B) – Henri Knaepen en Adrienne Jacobs.

Huis nr. 26 (A) – Buntinx-Schreurs, nu Maurice Bamps.

Deze mensen zijn allen gestorven. Hun kinderen of kleinkinderen en/of andere mensen bewonen de huizen, al dan niet gerenoveerd of mogelijk in de toekomst af te breken.

Dit is een kleine bijdrage over de oude huizen en bewoners in de Dennenbosstraat. Door interview met huidige bewoners (Eugenie Cleeren en Juliette Knaepen) evenals met oud-gemeentesecretaris Jos Creten (zoon van René) hebben wij toch weer wat bijgeleerd over de boeiende geschiedenis van ons geliefd dorpje Wijer.

Denis Heusdens

Mooi gedicht en beslist de waarheid

Toen.....

De keuken uit mijn kindertijd was altijd vol met mensen.

er stond een warme kachel in, wat had je meer te wensen?

de was hing er te drogen en de hesp aan een spijker.

de koffie stond te pruttelen, waar was het leven rijker?

We zaten in ons keukentje met negen man te eten

met soep vooraf en pudding toe, ik zal 't nooit vergeten.

de afwas was het ergste niet, dan stonden we te zingen.

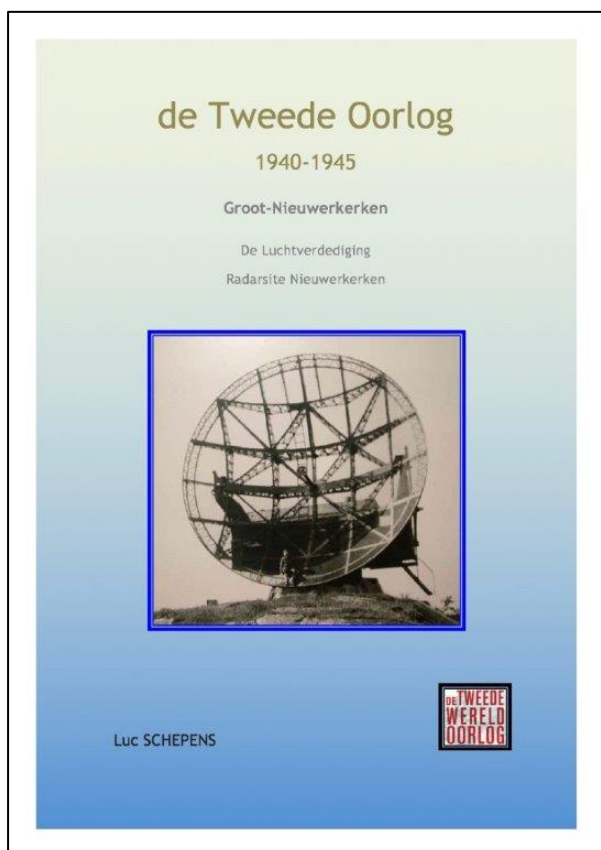
een grote zinken teil, dat was ons bad, er waren ergere dingen.

brood was er altijd op de plank en patatten in de kelder.

was 't vuil dan ging de dweil erdoor en alles was weer helder.

DE LUCHTVERDEDIGING, EN DE RADARSITE NIEUWERKERKEN.

Een nieuw en onthullend boek over onze gemeente in de 2de Wereldoorlog.

Het succesvol boek (2014) van ons medelid Luc Schepens over Groot-Nieuwerkerken in de 1ste Wereldoorlog (1914-1918) krijgt in het najaar 2016 een belangrijk vervolg.

Hierin behandelt Luc Schepens het in Nieuwerkerken nog regelmatig besproken thema van de plaatselijke "Radarinstallatie". Een aantal bestaande relictten hiervan zijn er nog de stille getuigen.

Over 116 pagina's gespreid vindt men in dit boek archiefgegevens over deze Duitse luchtverdediging tijdens de 2de Wereldoorlog (1940-1945) boven Sint-Truiden en het hoger gelegen Nieuwerkerken. Ook de rol van uitwijk- en schijnvliegvelden wordt toegelicht, en een tot nog toe onbekende studie uit 1921 over een oefenterrein op Begijnenbos komt aan bod, de radarinstallatie te Nieuwerkerken zelf alsook verhalen en getuigenissen, dit alles geïllustreerd met veel foto's en archiefstukken.

Het boek van Luc Schepens is hierdoor een vlotlezende vulgariserende wetenschappelijke studie van een

belangrijke oorlogsperiode in onze gemeente, die bovendien gekoppeld wordt aan het zware oorlogsleed dat vele inwoners toen heeft getroffen. Zie de bijdrage in dit infoblad van Jean Thomas over "Oorlogsmonument(en) in ons dorp".

Op 11 november 2016 wordt dit boek voorgesteld, na de jaarlijkse 11de novemberviering in feestzaal "de Graefswinning" in de Kerkstraat te Nieuwerkerken. Het is er te koop aan 10 Euro. Eveneens te bestellen en te betalen op adres: Eddy Cox, Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken.

Rekeningnummer BE51 7350 0844 6462, Bij verzending portkosten: plus 6 Euro.

Op de boekvoorstelling op 11 november e.k. zijn de liefhebbers in de gelegenheid zich ook nog het eerste en hogervermelde boek (2014) van Luc Schepens aan te schaffen: 15 Euro.

Voor meer info (ook over andere publicaties van Heemkunde-Nieuwerkerken) zich wenden tot bovenvermeld adres: telefoon 0499-735674.

VETERANEN VAN NAPOLEON IN BINDERVELD, KOZEN, NIEUWERKERKEN EN WIJER, 1815

Rombout Nijssen

Bestuurlijke veranderingen

Nadat de Europese mogendheden in oktober 1813 bij Leipzig de legers van Napoleon verslagen hadden, en vervolgens naar Parijs optrokken, dat op 31 maart 1814 bezet werd, werd op 11 april 1814 het Verdrag van Fontainebleau ondertekend. Daarin zag de Franse keizer af van de Franse troon en werd vastgelegd dat hij zich zou terugtrekken op het eiland Elba.

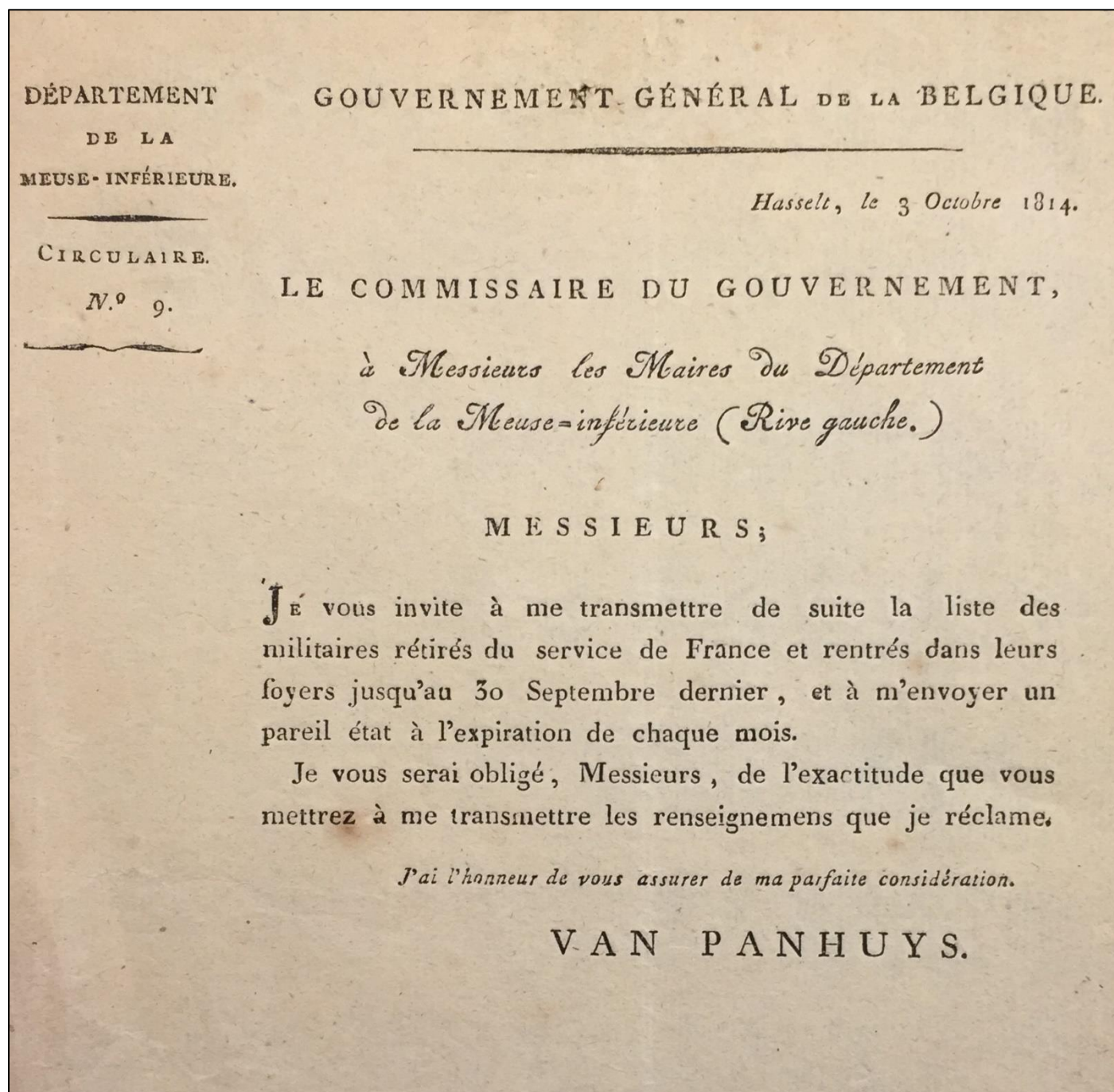
Ten aanzien van de gebieden die de Franse legers sinds de Revolutie veroverd hadden, werd een maand later, in het Verdrag van Parijs van 30 mei 1814 tussen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Pruisen, Rusland en Oostenrijk overeengekomen dat de grenzen van Frankrijk zouden worden teruggebracht naar de situatie van 1 januari 1792. Ten noorden van Frankrijk zou een nieuw koninkrijk ingericht worden, waarvan de grenzen later, in Wenen, zouden vastgesteld worden. In eerste instantie werden de voormalige Nederlandse gebieden samengebracht in een nieuw koninkrijk, het Koninkrijk der Nederlanden, terwijl de gebieden die nu België uitmaken, sinds de verdrijving van de Franse legers uit dit gebied verdeeld waren over drie generaal-gouvernementen: het generaal-gouvernement België, dat de huidige provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Vlaams- en Waals Brabant, Antwerpen en Namen bevatte, het generaal-gouvernement van de Nederrijn, dat de voormalige Franse departementen van de Nedermaas, van de Roer en van de Ourthe – en dus ook de huidige provincies Limburg en Luik – bevatte, en het generaal-gouvernement van de Middenrijn, dat de voormalige departementen van de Wouden (Luxemburg), van Rijn en Moesel, van de Saar en van Mont-Tonnerre of Donnersberg bevatte. Deze gebieden werden bestuurd door gouverneurs-generaal, bijgestaan door een voorlopige regering. Aan het hoofd van de besturen in ieder voormalig departement stond een regeringscommissaris, waarvan de opdracht vergelijkbaar is met die van onze provinciegouverneurs.

Vanaf 1 augustus 1814 werd Willem van Oranje - die al koning was van de noordelijke Nederlanden - ook gouverneur-generaal van het generaal-gouvernement België, zodat hij de eenmaking in het Koninkrijk der Nederlanden kon voorbereiden. Voor onze provincie is het nog van belang te vermelden dat het generaal-gouvernement België op 20 augustus uitgebreid werd met de gebieden van de departementen van de Ourthe en van de Nedermaas die ten westen van de Maas lagen, waaronder het huidige Belgisch Limburg.

Je kan een land maar goed besturen als je het goed kent, zo wisten Willem van Oranje en zijn regering, en één van de dingen die de regering graag wilde weten was hoeveel veteranen uit de legers van Napoleon er waren, en waar die woonden. De Franse legers waren nadat Napoleon verslagen was grotendeels ontbonden, maar voor veel soldaten betekende de reis van de plaats waar

zij zich bevonden toen hun eenheid werd ontbonden naar hun woonplaats een hele opgave en een echt avontuur. De meesten deden er maanden over om weer thuis te geraken.

Het is in dat verband dat regeringscommissaris Van Panhuys, van het op de linker Maasoever gelegen deel van het departement van de Nedermaas, op 3 oktober 1814 in een omzendbrief aan de burgemeesters in zijn ambtsgebied vroeg hem maandelijks een lijst te bezorgen van de voormalige soldaten uit het Franse leger die weer in hun thuisgemeente aangekomen waren. De lijsten die hem toegestuurd werden worden nu bewaard in het Regionaal Historisch Centrum in Maastricht¹. Weinig burgemeesters dienden getrouw iedere maand een lijst in, en omdat concrete richtlijnen voor de

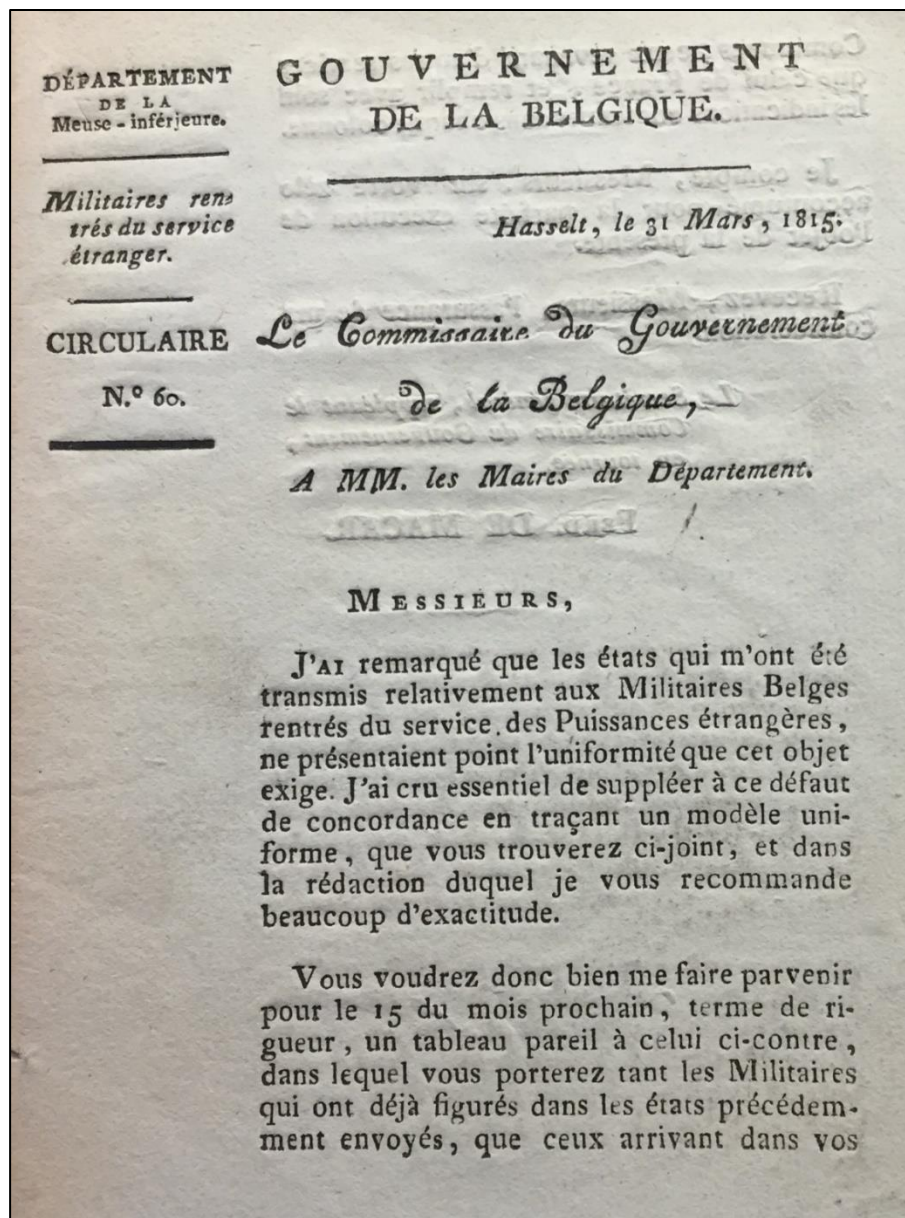

De omzendbrief van regeringscommissaris Van Panhuys, 3 oktober 1814

¹ Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 122. Met veel dank aan de heer Julien Daenen, die ons op het bestaan van deze reeksen wees.

opmaak van de lijsten ontbraken, was eenvormigheid ver te zoeken. Op die manier was het voor de medewerkers van Van Panhuys moeilijk om een systematisch overzicht van de stand van zaken op te maken.

In maart van het volgende jaar werd juiste informatie over de veteranen nog belangrijker. Napoleon had immers op 1 maart 1815 weer voet aan wal gezet in Frankrijk, en wist na een zegetocht van drie weken op 20 maart Parijs te bereiken en er de touwtjes weer in handen te nemen. Het is in die context dat Van Panhuys op 31 maart 1815 zijn secretaris-generaal Ferdinand de Macar een tweede omzendbrief naar de burgemeesters liet sturen, waarin hij hen opdroeg hem tegen 15 april een overzicht te sturen van de voormalige militairen die weer thuis waren. Deze keer moesten niet alleen de veteranen van het Franse leger, maar alle voormalige militairen *rentrés du service des puissances étrangères* in de lijst opgenomen worden. Geleerd door de ervaring, en met het oog op de eenvormigheid van de informatie die aan de regeringscommissaris bezorgd moest worden, werd deze keer een modelformulier bij de omzendbrief gevoegd. In de weken daarna togen de gemeentebesturen aan het werk, en tegen 15 april waren de formulieren uit zo goed als alle gemeenten in de lokalen van het regeringscommissariaat in Hasselt aangekomen.

De omzendbrief van secretaris-generaal Ferdinand de Macar, 31 maart 1815

Los van de bedoelingen waarmee deze lijsten van veteranen destijds werden opgesteld, bieden zij vandaag een goed overzicht van het aantal voormalige *soldaten van Napoleon* in de Limburgse dorpen en steden in de lente van 1815². Bij wijze van voorbeeld nemen we hier de lijsten die door de *maires* of burgemeesters van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken³ en Wijer aan de regeringscommissaris bezorgd werden, onder de loep.

Veteranen van Napoleon

Uit maart 1816 bleven bevolkingsstaten van de meeste Limburgse dorpen bewaard⁴. Zij leren ons dat Binderveld toen 284 inwoners telde, Kozen 470, Nieuwerkerken 460 en Wijer 340. Daarvan waren er in 1815 in Binderveld 5, in Kozen 5, in Nieuwerkerken 11 en in Wijer 8 veteranen uit de legers van Napoleon. In Binderveld woonde ook nog een veteraan uit het Oostenrijkse leger: de 44-jarige dagloner Guillaume Abelous, die gedurende 16 jaren als soldaat Europa doorkruist had, voordat hij in 1809 door het Franse leger krijgsgevangen genomen was.

Naam	Geboortedatum	Leef-tijd	Leger	Diensttijd	Eenheid	Rang	Beroep	Reden van het verlaten van het leger	Gedrag	Opmerkingen
Binderveld										
Abelous, Guillaume	6 maart 1770	44	Oostenrijk	16 jaren	15de infanterieregiment	soldaat	dagloner	in 1809 gevangen genomen door de Fransen	goed	
Vandersmissen,	28 juli 1785	29	Frankrijk				dagloner		goed	gehuwd
Menten, Pierre	14 september 1788	26	Frankrijk	2 jaren	131ste	grenadier	dagloner		goed	
Terneven, George	12 februari 1789	25	Frankrijk	6 jaren		voltigeur	dagloner	gevangen genomen	goed	
Boesmans, Jean	28 mei 1793	21	Frankrijk	20 maanden	108ste	grenadier		met verlof gestuurd op 20 juni 1814	goed	
Menten, George	14 maart 1794	22	Frankrijk	13 maanden	131ste	soldaat			goed	
Kozen										
Devivier, Guillaume	3 mei 1792	23	Frankrijk	2 jaren		soldaat	dagloner	om zijn moeder, weduwe, te helpen	eerlijk	
Hoebreghs, Pierre	1 augustus 1793	22	Frankrijk				dagloner	om zijn ouders te helpen	eerlijk	
Leemans, Henri	11 februari 1793	22	Frankrijk				dagloner	om zijn ouders te helpen	eerlijk	
Vanleeuw, Guillaume	21 mei 1785	30	Frankrijk	8 jaren			landbouwer	omdat hij, na in Engeland gevangen gezet te zijn, geen middelen van bestaan had	eerlijk	
Wanten, Chretien	26 juni 1794	21	Frankrijk	1 jaar		soldaat	landbouwer	om zijn ouders te helpen op de boerderij	eerlijk	

² Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 123 en 124.

³ De buurgemeenten Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer vormen sinds 1976 de fusiegemeente Nieuwerkerken. Nieuwerkerken was in 1815 een stuk kleiner dan de gemeente die in 1970 met Binderveld fuseerde. In 1954 werd de enclave Schelfhei van de gemeente Gorssem, die tussen de gemeenten Binderveld en Nieuwerkerken lag, en niet aan het eigenlijke Gorssem grensde, bij Nieuwerkerken gevoegd.

⁴ Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 6888.

Nieuwerkerken											
Hofman, Pierre	12 juni 1788	27	Frankrijk	4 jaren	16de dragonders	soldaat	hoeve-knecht	zonder reden	verdacht	heeft gediend als remplant, en is gehuwd	
Van Brabant, Guillaume	13 september 1792	23	Frankrijk	3 jaren	5de bevoorrading sbataillon	soldaat	huisknecht	ontslaan	goed		
Vanstraelen, Henri	11 april 1784	31	Frankrijk	6 jaren	5de bevoorrading sbataillon	soldaat	slager	ontslaan	goed	gehuwd	
Vanalin, Jean	6 juli 1793	21	Frankrijk	2 jaren	108ste linieregiment	soldaat	huisknecht	wilde geen militair zijn	goed		
Poelmans, Henri	10 januari 1794	21	Frankrijk	2 jaren	108ste linieregiment	soldaat	dagloner	zonder reden	goed		
Lassau, André	1 december 1786	29	Frankrijk	10 jaren	5de linieregiment	soldaat	dagloner	ontslaan	goed	is verschillende keren gedeserteerd, zodat hij slechts 3 werkelijke dienstjaren telt	
Jeuris, Jean	22 november 1785	30	Frankrijk	10 jaren	36ste linieregiment	soldaat	hoeve-knecht	ontslaan	goed	is 3 keer gedeserteerd en telt daarom maar 4 dienstjaren	
Kempeners, Gilles	14 februari 1794	21	Frankrijk	8 weken	8ste linieregiment	soldaat	dagloner	ontslaan	goed		
Velaers, Michel	23 januari 1794	21	Frankrijk	14 maanden	131ste linieregiment	soldaat	dagloner	zonder reden	goed		
Thijs, Chrétien			Frankrijk	10 maanden	69ste linieregiment	soldaat	dagloner	zonder reden	goed		
Eijen, Gregoire	5 mei 1794	20	Frankrijk	8 dagen	7de linieregiment	soldaat	dagloner	niet betaald zijnde	goed		
Wijer											
Boenen, Guillaume	7 maart 1793	21	Frankrijk	4 maanden	linie	soldaat	dagloner		goed	gedeserteerd	
Caerlens, François	1793	21	Frankrijk	0			dagloner			conscrit van het jaar 1814, onmiddellijk na de loting	
Senden, Pierre	4 september 1791	23	Frankrijk	2 jaren	tamboer	soldaat	dagloner		zeer slecht	gedeserteerd	
Senden, René	1 oktober 1793	21	Frankrijk	0			landbouwer		goed	conscrit van het jaar 1814, gedeserteerd op de dag dat hij moest	
Vanaeken, Jean	22 november 1782	32	Frankrijk	7 à 8 jaren	dragoner	soldaat	dagloner		goed	gedeserteerd	
Vannitsem, Gerard	1 mei 1793	21	Frankrijk	0			dagloner		goed	gedeserteerd na de loting	
Vanstraelen, Chrétien	24 december 1794	20	Frankrijk	2 jaren	infanterie	soldaat	dagloner		goed	gedeserteerd	
Wiggers, Guillaume	8 juli 1790	24	Frankrijk	4 à 5 jaren	cavalerie	soldaat	dagloner		slecht	gedeserteerd	

De gegevens over de veteranen volgens de lijsten uit april 1815

De burgemeester van Binderveld kende 5 veteranen van het Franse leger in zijn gemeente. Van één van hen, Hubert Vandersmissen, wist hij echter niet te melden hoe lang hij gediend had, welke functie hij in het leger uitgeoefend had of in welke eenheid hij diende. De vier anderen waren respectievelijk 13 maanden, 20 maanden, 2 jaar en 6 jaar in dienst geweest. George Terneven, die 6 jaar bij het leger was, was een cavalerist, de drie anderen waren infanteristen. Over Terneven wist de burgemeester ook te melden dat aan zijn loopbaan in het leger een einde kwam toen hij krijgsgevangen genomen werd.

Burgemeester Esselen van Kozen had ook weet van 5 veteranen van Napoleon in zijn gemeente. Zij waren in Kozen teruggekomen nadat de geallieerde legers Napoleon in Leipzig verslagen hadden en de Franse legers tot in Frankrijk teruggedrongen hadden. Van de vijf mannen die hij in zijn lijst opnam, waren er twee - Pierre Hoebregts en Henri Leemans - waarvan hij niet wist hoe lang zij bij het Franse leger geweest waren. Aangezien zij in 1793 geboren waren, mag aangenomen worden dat zij pas begin 1814 ingelijfd waren, en dat zij dus niet meer dan enkele weken legerdienst achter de rug hadden toen de geallieerden in maart 1814 Parijs veroverden. Chretien Wanten was een jaar jonger, maar had er wel al een jaar in het leger opzitten toen hij begin 1814 weer in Kozen verscheen. Guillaume Devivier en Guillaume Vanleeuw waren respectievelijk 2 en 8 jaren in dienst geweest. De laatste was bovendien krijgsgevangen gemaakt door het Engelse leger.

COMMUNE DE *Kozen*

ÉTAT des Belges, qui ayant Servis chez quelque Puissance étrangère sont rentrés dans leurs Foyers.

N.º d'Ordre.	1.º Nom. 2.º Prénom.	Lieu de Naissance 1.º Commune. 2.º Canton. 3.º Arrondissement.	Date de la Naissance	Nom. d'années.	Puissance chez qui il a Servi.	Durée de Services.	Dans quelle Arme.	Dernier grade qu'il occupait.	Profession actuelle.	Pourquoi il a quitté le Service.	Conduite.	OBSERVATIONS.
1	<i>Devivier</i> 2. <i>Guillaume</i>	1. <i>Kozen</i> 2. <i>Strom</i> 3. <i>Halle</i>	<i>23</i> <i>3 mai</i> <i>1792</i>	<i>23</i> <i>ans</i>	<i>France</i>	<i>2 an</i>	—	<i>Soldat</i>	<i>jeu</i> <i>naturel</i>	<i>pour</i> <i>affection</i> <i>pour</i> <i>sa patrie</i> <i>mais</i> <i>jeune</i> <i>et en Belgique</i>	<i>Honnêt</i>	
2	<i>Hoebregts</i> 2. <i>Pierre</i>	1. <i>Kozen</i> 2. <i>Strom</i> 3. <i>Halle</i>	<i>22</i> <i>août</i> <i>1793</i>	<i>22</i> <i>ans</i>	<i>France</i>	—	—	<i>a été</i> <i>caché</i> <i>par</i> <i>resté</i> <i>après son</i> <i>corp</i>	<i>jeu</i> <i>naturel</i>	<i>pour</i> <i>affection</i> <i>pour</i> <i>sa patrie</i>	<i>Honnêt</i>	
3	<i>Leemans</i> 2. <i>Henri</i>	1. <i>Kozen</i> 2. <i>Strom</i> 3. <i>Halle</i>	<i>21</i> <i>février</i> <i>1793</i>	<i>21</i> <i>ans</i>	<i>France</i>	—	—	<i>jeu</i> <i>naturel</i>	<i>jeu</i> <i>naturel</i>	<i>idem</i>	<i>Honnêt</i>	
4	<i>Vanleeuw</i> 2. <i>Guillaume</i>	1. <i>Kozen</i> 2. <i>Strom</i> 3. <i>Halle</i>	<i>30</i> <i>mai</i> <i>1785</i>	<i>30</i> <i>ans</i>	<i>France</i>	<i>8</i> <i>ans</i>	—	<i>Chartier</i> <i>pour</i> <i>ministère</i>	<i>culte</i> <i>valeur</i>	<i>parce qu'après</i> <i>avoir été</i> <i>prisonnier</i> <i>en</i> <i>Angleterre</i> <i>il n'avait</i> <i>pas</i> <i>mois</i> <i>pour</i> <i>vivre</i>	<i>Honnêt</i>	
5	<i>Wanten</i> 2. <i>Chretien</i>	1. <i>Kozen</i> 2. <i>Strom</i> 3. <i>Halle</i>	<i>26</i> <i>juin</i> <i>1794</i>	<i>26</i> <i>ans</i>	<i>France</i>	<i>1</i> <i>an</i>	—	<i>Soldat</i>	<i>culte</i> <i>valeur</i>	<i>pour</i> <i>affection</i> <i>pour</i> <i>sa patrie</i> <i>à</i> <i>La</i> <i>Chartre</i>	<i>Honnêt</i>	

(certificat pour cinq individus à dessein nommés, qui sont tous rentrés à l'intérieur des Hautes provinces alliées, d'après à Kozen le quinze avril mille huit cent quinze le maire G. Esselen)

Het antwoordformulier van de maire van Kozen over de veteranen in zijn dorp, 15 april 1815

In Nieuwerkerken lijstte de burgemeester 11 namen van veteranen van Napoleon op. Eén van hen was de 27-jarige landbouwwerkman (*laboureur*) Pierre Hofman uit Meerssen bij Roermond, die als *remplacant* iemand vervangen had die zich ingeloot had, en die zich na 4 jaren dienst bij het 16de regiment dragonders met zijn echtgenote in Nieuwerkerken gevestigd had. De burgemeester liep niet hoog op met Hofman, wiens gedrag hij in tegenstelling tot dat van de 10 overige veteranen, als suspect beschouwde.

Hofman was niet de enige veteraan in Nieuwerkerken die daar niet geboren was. Hij was wel de enige cavalierist. Van de overige tien hadden er acht gediend als infanterist, terwijl de twee anderen tot een logistiek bataillon behoord hadden. Gilles Kempeners was afkomstig uit Sint-Truiden en Chrétien Thijs en Gregoire Eijen waren afkomstig van Wijer. Van Michel Velaers wist hij zelfs niet van waar hij afkomstig is. Alle vier probeerden zij in Nieuwerkerken als dagloner aan de kost te komen.

Gilles Kempeners was na 8 weken dienst uit de dienst ontslaan, terwijl Gregoire Eijen al na 8 dagen *n'étant point payé*, omdat hij niet betaald werd, voor de eer bedankt had en in Nieuwerkerken een beter onderkomen gezocht had. Chrétien Thijs en Michel Velaers hadden het respectievelijk 10 en 14 maanden volgehouden. Jean Vanalin en Henri Poelmans waren beiden 21 en dienden samen gedurende 2 jaren in het 108ste linieregiment. Guillaume Van Brabant en Henri Vanstraelen waren respectievelijk 6 en 8 jaren in dienst geweest bij het 5de bevoorradingsbataillon, voordat zij op reguliere wijze uit het leger ontslagen waren. 23 en 31 jaar oud, bouwden zij in 1815 in Nieuwerkerken respectievelijk als huisknecht en slager aan hun toekomst. Henri Vanstraelen en Hofman waren overigens de enige veteranen in Nieuwerkerken waarvan de burgemeester meldde dat zij gehuwd waren. Jean Jeuris en André Lassau spanden in Nieuwerkerken de kroon. 29 en 30 jaar oud, waren zij beiden niet minder dan 10 jaar aan het Franse leger *verbonden* geweest. Zij konden echter bezwaarlijk voorbeeldige militairen genoemd worden. Op tien jaren hadden zij het gepresteerd van amper 3 (Lassau) en 4 (Jeuris) jaren werkelijke dienst te verrichten. De overige tijd waren zij voortvluchtig als deserteurs.

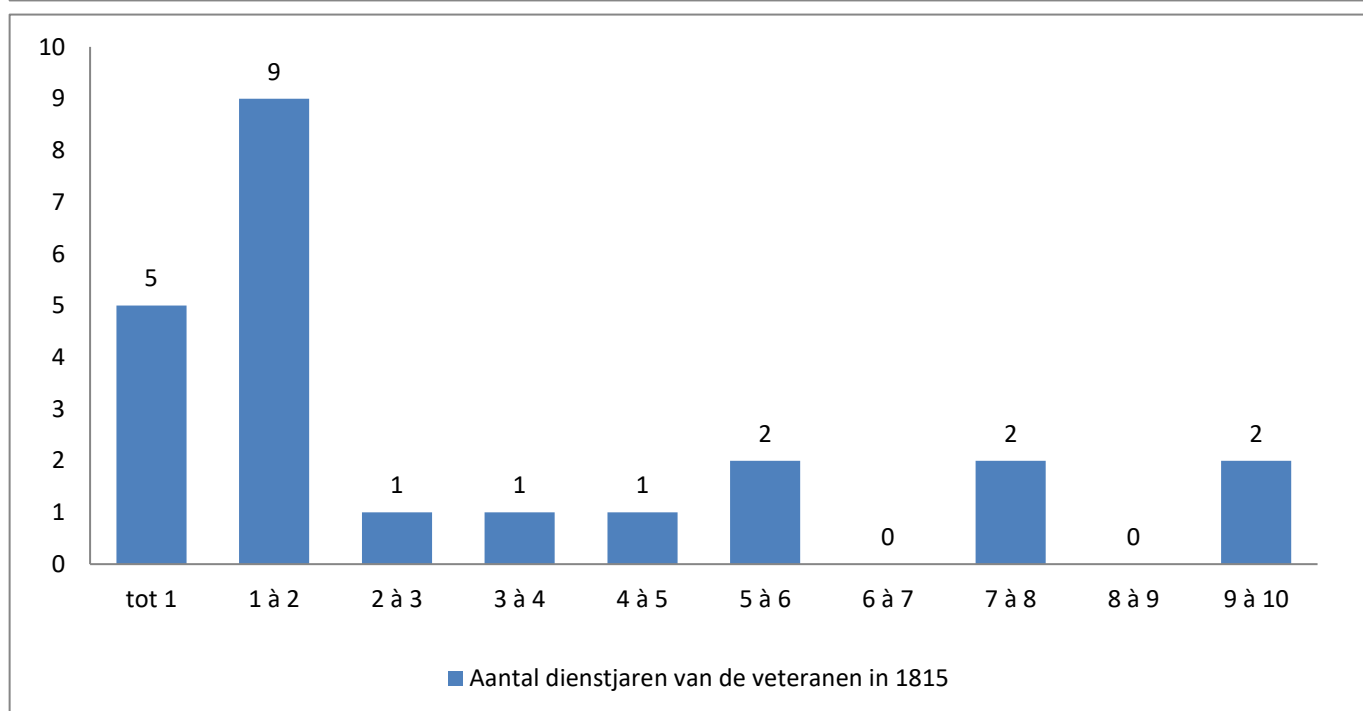
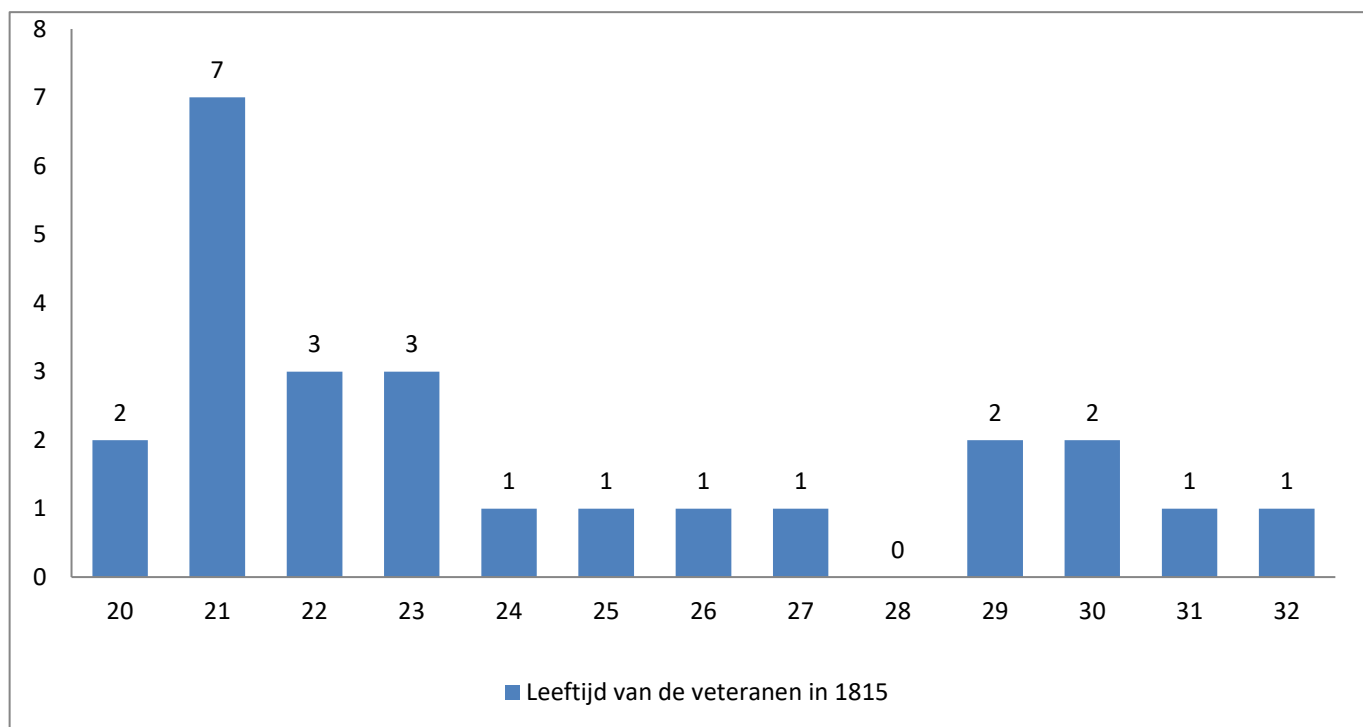
In 1815 was Nicolaas Joseph de Heusch *maire* van Wijer. Hij nam in zijn lijst ook de namen op van 3 mannen die bij de loting een nummer getrokken hadden dat hen tot legerdienst verplichtte, maar die zich uit de voeten gemaakt hadden voordat zij werkelijk in dienst moesten⁵. Zij kunnen bezwaarlijk als veteranen beschouwd worden. Van de overige vijf mannen vermeldde hij hoe lang zij in het leger gediend hadden. Pierre Senden en Chrétien Vanstraelen hadden ieder 2 jaar gediend, terwijl Guillaume Wiggers 4 à 5 jaar, en Jean Vanaken zelfs 7 à 8 jaar onder de wapens geweest waren. Over Pierre Senden meldde de burgemeester nog dat hij tamboer geweest was. Boenen en Vanstralen waren infanteristen geweest, terwijl Vanaeken en Wiggers bij de cavalerie gediend hadden. Ook deze vijf waren uiteindelijk uit het Franse leger gedeserteerd.

Van 24 veteranen vermeldden de burgemeesters welk beroep zij uitoefenden toen zij weer in hun dorp waren. Onder hen waren er twee die *cultivateur* of landbouwer genoemd werden, één veteraan was *boucher* of slager, twee mannen kwamen aan de kost als *domestique* of huisknecht, twee anderen werden *laboureur* of hoeveknecht genoemd, maar de overgrote meerderheid, 17 van de 24, moest als *journalier* of dagloner door het leven. Deze categorie van mannen moest dagelijks op zoek naar werk en naar eten. In de perioden dat het veld geploegd of ingezaaid moest worden, in de hooitijd, de oogsttijd, en gedurende een aantal weken in de winter, als het graan gedorst werd, was er wellicht wel werk te vinden voor deze veelal jonge mannen. Even vaak echter zal er in hun dorp niet voor ieder van hen werk te vinden geweest zijn ...

⁵ François Caerlens, René Senden en Gerard Vannitsem waren allen in 1793 geboren. Guillaume Boenen, die ook tot hun lichte behoorde, bood zich wel bij de kazerne aan, maar nam na 4 maanden ook de benen en deserteerde.

Samenvattend

Samen telden Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer in 1816 1554 inwoners, waaronder 26 veteranen van Napoleon⁶. Bijna 1,7 % van de mannen, kinderen inbegrepen, had in het Franse leger gediend. De verhouding van het aantal veteranen ten opzichte van het bevolkingsaantal verschilde sterk van dorp tot dorp. In Binderveld bedroeg hun aandeel 1,8 % van de bevolking. In Kozen was dat amper 1 %, en in Wijer 1,5 %. In Nieuwerkerken vormden de veteranen 2,4 % van

⁶ De drie mannen uit Wijer die zich na de loting uit de voeten maakten en niet in dienst gingen waren, beschouwen we niet als veteranen.

de hele bevolking, en 5,2 % van de mannelijke bevolking⁷. De veteranen vormden geen overgroot, maar toch een betekenisvol deel van de bevolking in deze dorpen. Dankzij de bevolkingsstaten uit maart 1816, die wellicht mede om militaire redenen werden opgevraagd, kennen we de aantallen mannen in de leeftijdscategorie van 19 tot 22 jaar. In de vier bestudeerde dorpen behoorden 76 mannen tot deze leeftijdscategorie. Twaalf van hen, of bijna 16 %, waren veteranen.

Van 23 veteranen uit de bestudeerde dorpen weten we hoe lang zij in dienst geweest waren. Vijf van hen waren niet langer dan een jaar in dienst geweest. Onder hen waren Gregoire Eijen, die het zelfs maar acht dagen had uitgehouden in het leger, en Gilles Kempeners, die er na acht weken de brui aan gegeven had. Anderzijds waren er twee veteranen, George Terneven uit Binderveld en Henri Vanstraelen van Nieuwerkerken, die zes jaren in de Franse oorlogen hadden meegevochten, en Guillaume vanleeuw uit Kozen en Jean Vanstraelen uit Wijer die het er zelfs na acht jaren dienst nog levend van af gebracht hadden. De onverbeterlijke deserteurs André Lassau en Jean Jeuris, waren weliswaar pas 10 jaar nadat zij in dienst gegaan waren weer afgezwaaid, maar zij waren in die periode als deserteurs meer op de vlucht geweest voor het leger, dan dat zij de wapens gedragen hadden.

Nu we een zicht hebben op het aantal veteranen van Napoleon in de dorpen van de fusiegemeente Nieuwerkerken, blijft de vraag naar het aantal mannen die in de jaren 1795-1814 met het Franse leger gevochten hebben, en die niet terugkeerden, open. Wellicht moet het antwoord op die vraag gezocht worden in het Franse legerarchief.

De lijsten van teruggekeerde militairen uit april 1815 kunnen geraadpleegd worden in de leeszaal van het Regionaal Historisch Centrum Limburg, Sint-Pieterstraat 7 in Maastricht. Je kan ze aanvragen als de nummers 123 en 124 van het archief van het provinciaal bestuur van Limburg.

⁷ In Nieuwerkerken was er in tegenstelling tot de drie andere bestudeerde gemeenten een merkkelijk onevenwicht tussen het aantal mannen en het aantal vrouwen. In maart 1816 woonden er 210 mannen en 250 vrouwen in de gemeente: Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 6888.

EEN GEPLAND MILITAIR OEFENTERREIN OP TICHELRIJ.

In zijn boek over "de radarinstallatie in Nieuwerkerken gedurende de Tweede Wereldoorlog" onthult Luc Schepens ook het voornemen van het Garnizoen Sint-Truiden (2de Lansiers) om omstreeks 1921 een nieuw oefenterrein uit te bouwen op het grondgebied Begijnenbos (Tichelrij) te Nieuwerkerken. Uit de hierna gevonden documenten (Stadsarchief Sint-Truiden) blijkt dat er een grondige studie aan vooraf ging, zelfs met de nodige onteigeningen. Een deel van het terrein was eigendom van de Godshuizen van Sint-Truiden. Opvallend is dat er toen reeds militaire belangstelling was voor de plaats waar nadien in 1943 een Duitse radarinstallatie werd gebouwd. Uit een brief van de grondeigenaar uit 1923 blijkt echter dat dit oefenterrein er nooit gekomen is. Hierna worden enkele documenten afgedrukt omtrent dit geplande project; zij zijn een nuttige aanvulling van onze gemeentelijke geschiedenis waarvan hier weinigen ooit gehoord hebben.

(Summiere en vrije vertaling uit het Frans).

- I. Het door de stad Sint-Truiden gekozen terrein is uiterst geschikt tot oefenterrein. Het is eigendom van het "Hospice", en kan aangepast worden mits het planten van bomen om de wind op het zanderige gedeelte te breken.
- II. Een gedeelte is verhoogd; een ander deel is uiterst geschikt tijdens de winter (droge ondergrond), en nog een ander deel van het terrein enkel bij droge weersomstandigheden.
- III. Het terrein bevat een hoog plateau, interessant bij tactische gevechten.
- IV. Het terrein moet minstens 30ha omvatten, om paard bewegingen toe te laten, evenals oefeningen/verplaatsingen te voet.
- V. Het terrein is vlot bereikbaar via "la grande route de Herck", afstand ongeveer 7km (zeker tijdens de winter en slechte weersomstandigheden). Bij mooi weer kan men via zanderige binnenwegen sneller ter plaatse zijn. De ruiter kan in goede omstandigheden het oefenterrein bereiken. De afstand is dus ideaal en uiterst geschikt via de verharde wegen.
- VI. Voor de toegang tot het terrein is een "avenue" nodig tussen "la grande route de Herck" en het terrein.
- VII. Voor het ogenblik is het terrein onbruikbaar; men dient het te draineren d.m.v. Greppels te graven. De beplantingen rond het terrein kan men behouden, toegevoegd met dennen en snel kruisende bomen.

BESLUIT:

1. Aanleggen boulevard, bomen rond het terrein, breken van de wind.
2. Aanleggen van een hindernissen piste, met gracht gevuld met water.
3. Een gedeelte tot het uitvoeren van veldtocht werken.
4. Een schietstand.
5. Een gedeelte tot het uitoefenen van gevechten.
6. Een terrein voor oefeningen, hindernissenpiste.

Feestelijkheden met tot doel de inwoners van Sint-Truiden en de naburige gemeenten het garnizoen te appreciëren en de vriendenband aan te halen.

Het terrein kan ook dienst doen als park voor voertuigen.

Le Commandant du 2de Lanciers.

Delbaue

3e Division d'Armée
2e Lanciers
Etat - Major
St Trond

RAPPORT AU SUJET D'UN
D'UNE PLAINE DE MANOEUVRES

I. CONDITIONS GÉNÉRALES: Le terrain choisi par remplit la généralité des conditions d'une manoeuvres.

Il est trop peu étendu. Il y a donc lieux incultes appartenant aux Hospices et être à faire de la plaine un polygone pourrait entourer de boulevards plantés d'arbres couper le vent soulevant la poussière dans

II. NATURE DU TERRAIN. Une partie de la plaine et couverte d'herbes maigres. elle convient évolutions en hiver parce que bien sèche. L'marécageuse en hiver. Elle est à abandonner utiliser pendant la saison sèche, alors que des tentances à devenir trop poussiéreuse.

III. FORME DU TERRAIN. La plaine comprend le som qui y fait suite et l'un des versants. Elle suffisante pour donner lieu à de petites hy exercices de conduite de combat.

IV. HYGIÈNE. Elle ne devrait pas descendre en d nécessaire pour d'amples évolutions à cheval d'une certaine envergure.

V. DISTANCE DU QUARTIER À LA PLAINE. Par la qui est la voie à emprunter en hiver et par ent de 7 Km. environ. En été et par temps empruntant des chemins de terre parfaitement Quoiqu'il en soit, la distance la plus lon excessive. A l'aller, elle permettra au chev avant de commencer les évolutions. Le caval dre dans sa selle et de se mettre bien en avant de devoir travailler.

Au retour, cette distance est suffisante

— Stad Sint-Truiden —
VILLE DE SAINT-TROND
DIENST DER WERKEN
"SERVICE DES TRAVAUX"
RESTEUR: G. GOVAERTS
DIRECTION: STADSINGENIEUR
Ingénieur-Architecte de la ville
— LUIKERSTRAAT, 15 —
— RUE DE LIÈGE, 15 —

Sint-Truiden, 9 Juin 1921

Plaine d'exercice du Liebaertbosch
Notes relatives au rapport du 18 Avril 1921
du Garde Général Forestier

Le rapport du garde général comporte de nombreuses erreurs, notamment:

1.-Le terrain proposé comme plaine d'exercice ne comporte pas 16 Ha. momentanément incultes, mais bien vingt-cinq hectares (Exactement d'après le cadastre: 3H 18+3H40+1H20+1H39+2H70+3H58+2H05+1H22+2H+2H36+0H73+1H-24H81a-) complètement déboisés et sans plantations.

2.-Ces 25 Ha de terrains incultes ne sont pas éparpillés, mais forment un bloc uni.

3.-Il ne se trouve sur ce bloc que quelques sauvagons, formant des broussailles en différents endroits (environ 1H2) et provenant des arbres qui ont été coupés à ras du sol par les allemands ou les habitants. Ces broussailles pourraient d'ailleurs en grande partie être maintenues, je pense, sans valeur.

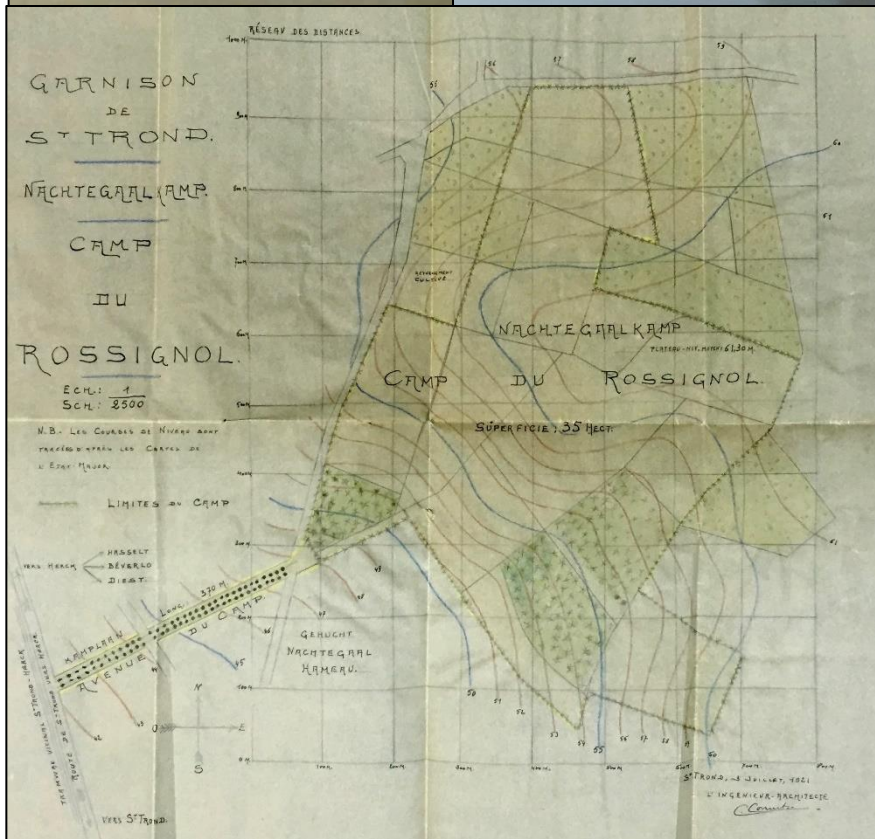
4.-Derrière ce bloc se trouve d'un côté une pépinière ^{de pins} sylvestres. Gespins sont destinés être plantés par les Hospices sur le terrain dit "Drie Bonder" en dehors de la plaine d'exercice proposée.

5.-Le terrain n'est pas situé à 13 Km de la ville, mais bien à environ sept Km de la caserne du 2me Lanciers.

6.-Il n'existe aucun terrain plus rapproché ou à même distance de la ville que le terrain du Liebaertbosch présentant une surface aussi grande que celui-ci

7.-Quant au Gorssumveld, c'est un terrain cultivé par Mr Em Van Slype à proximité de l'agglomération et offert récemment en location à un particulier au prix annuel de 2000frs (deux-mille francs) 1'Hectare. Loïn d'avoir une surface de 50 à 75 Ha, il ne mesure en tout suivant le cadastre, que 19Ha2, enclavés entre 2chemins. Environ 14 Ha de ce terrain forment un champ de culture de Ire classe (culture de la betterave) et les 6Ha restants sont transformés en verger et plantés de beaux cerisiers!

L'Ingénieur Architecte communal,
G. Govaerts

Mynheeren,

Ingevolge uw aanvraag hebben wy vanaf 15 Februari 1921 verhuurd aan het Gemeentebestuur van Sint-Truiden, om ter beschikking gesteld te worden van het Huitery-Garnisoen als oefeningplein, eene oppervlakte grond van 25 hectaren, gelogen te Nieuwerkerken, ter plaatse genaamd "Beygenbosch". De huurprijs is wederzyds vastgesteld geworden aan 92 franken de hectaar of fr.2300,-.

Alhoewel gezegd oefeningplein nooit gebruikt is geworden door het 2e regiment Lanciers, hebt gy ons tot heden toe geene kennis gegeven dat wy den grond terug in gebruik kunnen nemen.

Wy versoeken U dien ten gevolge in handen te willen storten van onzen ontvanger de som van vier duizend see honderd franken, synde het bedrag der pachtsoemen vervallen op 15 Februari 1922 en op 15 Februari 1923.

Indien gy sinnens zyt dezen grond niet meer langer in huur te houden, zoudt gy ons verplichten door ons ten spoedigsten daarover te berichten daar wy voornemens zyn dezen grond tot meer winstgevande doeleinden te gebruiken.

Aanvaardt, Mynheeren, de verzekering onser oprechte hoogachting.

Banens den Beheerraad:
De Voorzitter,
J. J. M. M. M. M.

EEN NIEUW BOEK OVER DE TWEEDE WERELDORLOG IN NIEUWERKERKEN

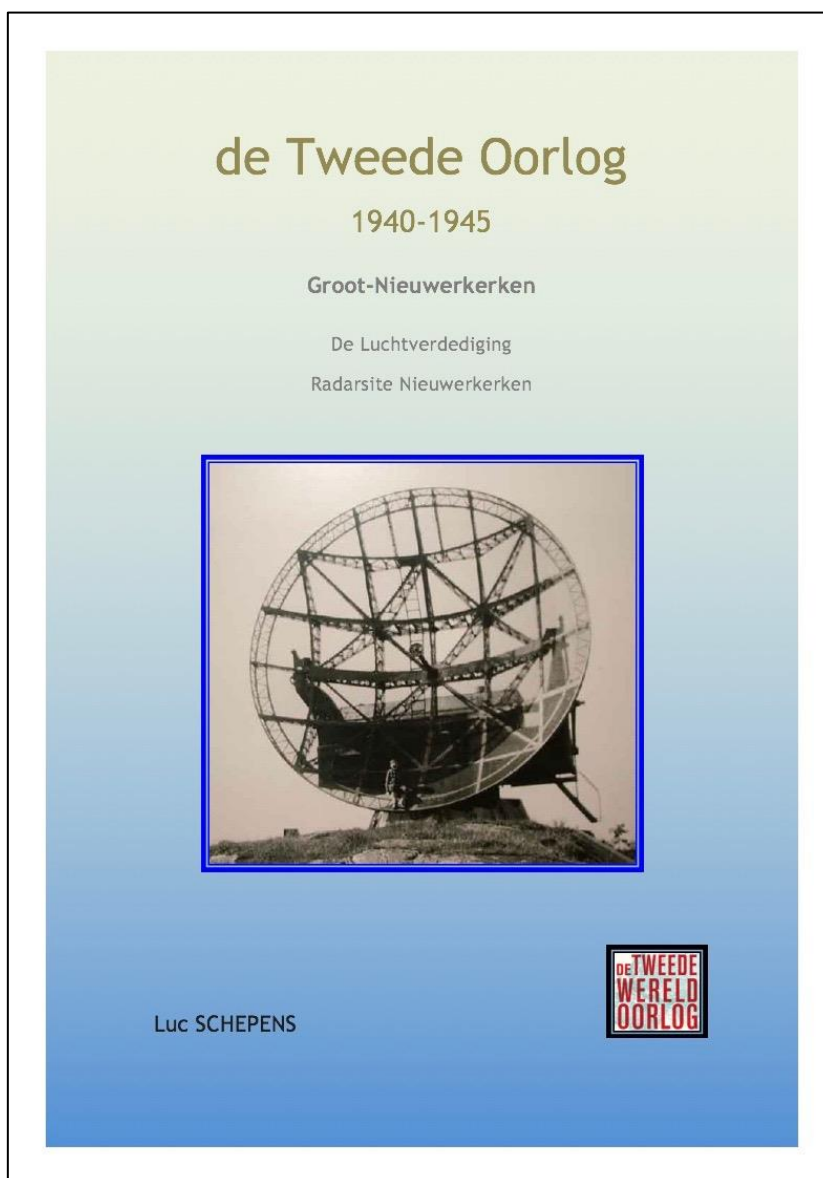
“De luchtverdediging, en de radarsite Nieuwerkerken” is een onthullend boek over dit aspect in onze gemeente gedurende de oorlog van 1940-1945. Buiten ongekende informatie over de planning van een militair oefenterrein op Begijnenbos in 1921 behandelt auteur Luc Schepens ook de rol van uitwijk- en schijnvliegvelden.

Dit boek (116 blz., rijkelijk geïllustreerd) is te koop aan 10 Euro, te storten op rekeningnummer BE7350 0844 6462. Bij verzending plus 6 Euro portkosten.

Adres: Eddy Cox, Berkenstraat 22, 3850. ☎ 0499-735674.

Auteur Luc Schepens schreef in 2014 reeds het boek “De Grote Oorlog 1914-1918” (244 blz., 300 ill.) in Nieuwerkerken. Hierin inventariseerde hij o.a. alle soldaten van Binderveld-Kozen-Nieuwerkerken en Wijer.

Dit boek kost 16 Euro, plus 6 Euro portkosten. Inlichtingen en bestelling op hogervermeld adres.

OVER DE HEILIG HART-DEVOTIE... EN HET HEILIG HARTBEELD TE WIJER.

Ons medelid Etienne Vanoirbeek bezorgt ons een verslag uit het Belang van Limburg (26-06-1937) van de inhuldiging van het H. Hartbeeld in Wijer, op zondag 20 juni 1937. Het wordt hierna in oorspronkelijke versie gepubliceerd.

De "Bond van het H. Hart" in Wijer.

Priester Michel Leën (°Reppel 1879 +Kleine Brogel 1945) was van 1923 tot 1932 pastoor te Wijer, in opvolging van Antoon Ernon (° 's Gravenvoeren 1846 +Wijer 1923) die er pastoor was van 1881 tot 1923.

Pastoor Leën richtte meerdere parochiale verenigingen op. Na het preken van een "Missie" (19-25 april 1926) door twee paters specialisten, - een gebeurtenis waarbij de parochianen met indringende toespraken in de kerk en persoonlijke huisbezoeken de "christelijke leer" en een betere beleving van de "godsdienstige gebruiken" werd verduidelijkt, - werd in Wijer een "Bond van het H. Hart voor mannen" opgericht. Op 1 november van hetzelfde jaar volde de oprichting van de "Bond van het H. Hart voor vrouwen".

Op zondag 20 juni 1937 werden zowel de parochie als de gemeente plechtig aan het H. Hart toegewijd. Aanleiding hiervoor was o.a. de inhuldiging van een groot H. Hartbeeld boven de ingang van de parochiezaal op de speelplaats van de meisjesschool, en de zegening van de nieuwe bondsvlag.

De toenmalige muzikale pastoor Jan Bongaerts (°Tongerlo 1887 +Hasselt 1975), pastoor in Wijer van 1932 tot 1946) schreef en componeerde een gelegenheidskantate die door méér dan 100 volwassenen en kinderen werd uitgevoerd. Volgens krantenverslagen was er een grootste volkstoeloop (ca 3000 mensen) waaronder 22 H. Hartbonden uit de omgeving.

Het H. Hartbeeld werd gemaakt door beeldhouwer M. Standaert (Brugge); het werd in een tekening van G. Jooris (Gent) ook afgebeeld op de nieuwe bondsvlag.

Bij de laatste renovatie van de parochiezaal in de jaren tachtig is dit H. Hartbeeld spijtig genoeg gesneuveld. Bij het lichten van het verweerde poreuze beeld viel het onherstelbaar uiteen.

Een door de Belgische Katholieke Kerk gestuurde devotie.

De H. Hartverering dateert reeds uit de middeleeuwen; zij komt na het concordaat van 1801 tussen Napoleon en het Vaticaan, waarbij de katholieke godsdienst en zijn werking in het openbaar leven terug erkend werd, tot nooit geziene ontwikkeling. Het jonge België wordt in 1869 toegewijd aan het

H. Hart. Dit besluit maakt deel uit van de enorme expansie van de katholieke Kerk in de 19de eeuw met o.a. de bouw van vele parochiekerken en scholen, evenals de stichting van nieuwe congregaties en kloosters. Ook de Maria-devotie situeert zich in dit renouveau. Na de verschijningen in Lourdes (1858) komt een gelijkaardige opleving van en toewijding aan O.L. Vrouw op gang. De huidige Paesmans-Lourdes-grot bij voorbeeld, die zeer vroeg door Stannis Senden op zijn velden in Kozen-Wijer werd gebouwd in 1881, is een van de vele parochiale en privé grotten groot en klein die overal zullen verrijzen. (cfr. Infoblad sept-okt 2011).

Paus Leo XIII legt de H. Hartverering op bij de eeuwwisseling in 1900, met als feestdag 7 juni. Leopold II vindt in 1906 bij het 75-jarig bestaan van ons land dat in navolging van de Sacré-Coeur-basiliek te Parijs er in Brussel een soortgelijk kerkmonument moet komen. Kardinaal Mercier zet zich hierachter, en in de periode 1926-1973 wordt de basiliek van Koekelberg gebouwd en toegewijd aan het H. Hart. In Hasselt wordt in 1961 de nieuwgebouwde H. Hartkerk ingewijd als Limburgs provinciaal monument.

Na de 1ste Wereldoorlog worden massaal H. Hartbeelden in dorpen en steden officieel ingehuldigd. Ze staan opvallend centraal op pleinen en aan kerken. Ze worden op vele plaatsen gelijktijdig als herinneringsmonument voor de gevallen helden-soldaten gebruikt, zoals bij ons in Kozen en Stevoort; hun namen staan er in steen gebeiteld. Bij de inhuldiging werd vaak de lokale gemeenschap door de kerkelijke en burgerlijke overheid officieel aan het H. Hart toegewijd, met de belofte de christelijke waarden en het gezin er altijd te verdedigen. In Stevoort wordt in die zin nog lang de uitdrukking "heilig Stevoort" gebruikt; er bestond o.a. een gemeentelijk reglement op "het verbod van danstenten".

Ook in Limburg zal in geen enkele kerk het H. Hartbeeld ontbreken: o.a. scholen zoals de Normaalschool te Mechelen aan de Maas (1912) en het Technisch Instituut te Hasselt (1906), om alleen maar de oudsten te vernoemen. Nieuwe kloosters, o.a. in Diepenbeek en Lanaken, voeren het H. Hart in hun benaming.

Iconografie en beleving van de H. Hartdevotie.

Het H. Hartbeeld bestaat in verschillende afbeeldingen en formaten al naar gelang de openbare functie en het privé gebruik. Het meest voorkomend in het openbaar domein en in de kerken is het éénkleurig (wit, grijs), rechtstaande Christusbeeld (steen, brons, beton) gehuld in een lange geopende mantel, de armen hoog en uitnodigend gespreid, met op de borst een stralend en doorboord hart bekroond met een doornkrans.

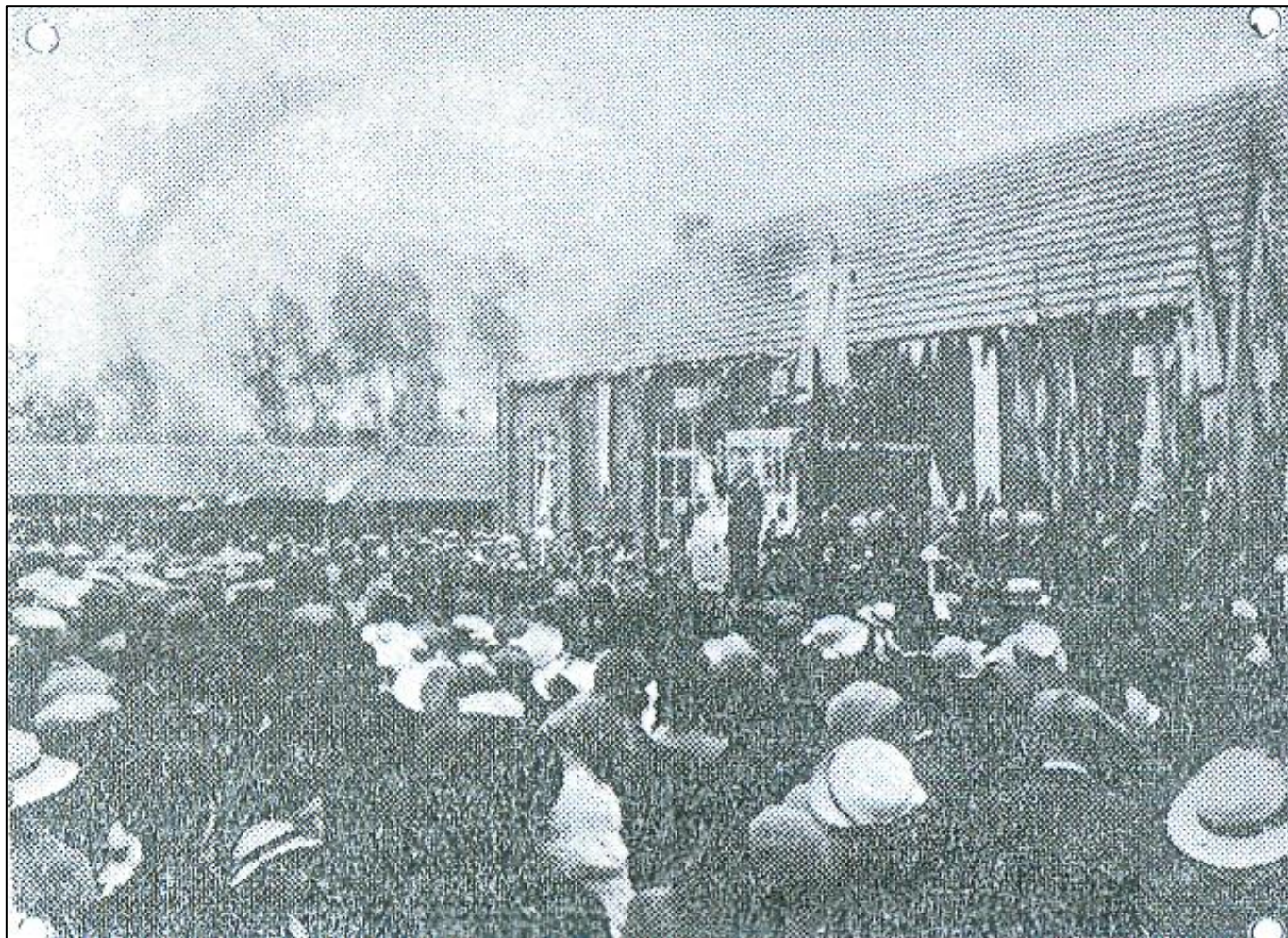
Een tweede populair formaat, nu nog vaak thuis te vinden evenals op populaire antiekmarkten, is de kleurrijke H. Hartbuste in plaaster die voorheen veelal prijkte op de schouwmantel van de woonkamers. Op sommige plaatsen kreeg het beeld zelfs een "Intronisatie" (ereplaats) door de pastoor bij het betrekken van het nieuwe huis door gezinnen die hun familie wilden toewijden aan het H. Hart.

De ouderen onder ons herinneren zich nog de doodsprentjes waarop de overledene vaak "Lid van de Bond van het H. Hart" wordt genoemd. Deze bond (met proost, leden en vlag) bestond in iedere parochie, en was bedoeld om de gelovigen mannen en vrouwen maandelijks naar de mis en de communiebank te krijgen. Hun aanwezigheid werd dan geregistreerd door een "ijveraar van de bond" met een stempel op hun groene lidkaart.

Ook de jaarlijkse openbare bloemenhulde aan het H. Hartbeeld op de feestdag 6 juni was één van die hoogdagen in het parochiaal leven.

Gelezen in "T NIEUWS DER WEEK" drie en dertigste jaargang (nr.26) zaterdag 26 juni 1937

De H.Hartfeesten te Weier

De Heer Lavigne spreekt de menigte toe

DE VERSIERING

Verleden Zondag had te Weier de vlaggezegening van den Bond van het H. Hart en de wijding van een prachtig H. Hartbeeld plaats. Bij het binnenkomen der gemeente werden de bezoekers verwelkomd door mooi opgesmukte praalbogen. De huizen tooiden met godvruchtige schietgebeden omgeven door tientallen rozen, draperiën of wimpels. De straten, waarlangs de stoet straks zou trekken, werden afgeboord met honderdtallen lichtgroene dennetjes, die een bloesem van witte, roze-roode, groene en mauve rozen droegen, afgewisseld met hoog-roode en blanke paaltjes die lustig hun lichtgekleurde vlaggetjes wapperden in 'n zacht windje. 't Geheel werd lief verbonden, gesnoerd met lichtgroene slierten... waarlijk ter eere 't H. Hart kan Weier iets puiks uitpakken!

DUIZENDEN DEELNEMERS

In dichte drommen kwamen de H. Hart-bonden der omliggende dorpen aangezwaaid. Wij telden er twee en twintig. Drij muziekmaatschappijen zorgden voor de vroolijke noot. Met vluggen tred, Weier is nogal heuvelachtig, daalde de lange, onafzienbare menschenzee door de kronkelende straten naar t ruime schoolplein. Drij duizend menschen stonden daar, wachtend op de dingen die komen zouden. 't Gansche plein werd overheerscht door 't machtige H. Hartbeeld, opgetrokken in hard-grijs cement, fijn van bouw, slank van opvatting en uitvoering: de armen wijduitgestrekt, den voorbijganger uitnodigend zich te schutten onder Zijn veilige hoede.

DE TOESPRAKEN

Daar verkondigt de gekende Pater Verwimp 't begin der plechtigheid aan; op 't verhoog hebben plaats genomen: de Z.Z. E.E. H.H. Peuskens, als afgevaardigde van Monseigneur; Bongaerts, pastoor te Weier; Hanssen, pastoor te Schakkebroek; Habraken, pastoor te Kuringen en verschillende andere geestelijken; de voltallige gemeenteraad met den vriendelijken burgemeester aan 't hoofd en al de notabelen van parochie en gemeente. Merkten we nog op als eerste spreker, de algemeen geachte Heer Lavigne, oud-onderwijzer van Weier, nu rustend te St-Truiden. De sympathieke meester komt recht, plaatst zich vóór de mikrofoon en begint met zich te verontschuldigen geen talentvol redenaar te zijn. Ruim 'n kwartier hangt de duizendkoppige menigte gebonden aan zijn lippen. Hij trekt de historiek van den bond te Weier, roemt de tegenwoordige werking, geeft 'n groote pluim aan de mannen en vrouwen van Weier - ik dacht ze komen meest uit zijn school: hoe mooi voor een oud-meester! - en deed als slot, de zedelijke werking der bonden van 't H. Hart uitschijnen in tegenstelling met de tegenwoordige...

Dan wekt de Z. E. H. Deken in stijlvolle bewoordingen de aanwezigen op tot kristelijke daden. De bondsmannen moeten staan in Godsdienst; niet eens per maand, doch altijd en overal. Zij moeten zijn een handelende en sterke dam tegen Satan, de afbreker van al wat kristelijk, edel en goed is.

ZEGENING VAN VLAG EN BEELD

Nu begint de plechtigheid der zegening: een prachtig harmonisch gekleurde zijden vlag ontrolt voor onze oogen: de stoere vaandrig, afkomstig van S... mag fier zijn! De landouwen van Weier dragen sinds eeuwen de kerk, goed erkenbaar, de jonkheid (verbeeld door 'n knielende jongen en maagd) liggen in aanbidding vóór het alles-omvattende en overheerschende H. Hart. Ja, Fons, gij moogt hoog gaan op uw standaard! - Dan wijdt de Z. E. H. Peuskens 't rijzige H. Hartbeeld en 't Lof begint.

LOF EN TOEWIJDING

Lof ter eere van 't H. Hart gezongen door de gansche menigte.

Burgemeester Vanstraelen plaatst zich vóór de mikrofoon. In klare en harttreffende bewoordingen offert hij de gemeente, de macht en het gezag te Weier aan Jezus' levend Hart. Nimmer zullen zij dulden dat Jezus' liefdeleer te Weier zal verguisd worden. Na de burgerlijke overheid treedt E. H. Bongaerts, de pastoor... de herder voor. Hij draagt de parochie, de jeugd, de grijsheid: het heden en de toekomst op, ik zoek de vlag. Ja, Jezus' liefde zal zegevieren in kerk, in huis, in school, op de vette akkers, de weelderige boomgaarden, de veelkleurige bloeiende weiden, ja, op de straat in privaat en publiek leven, overal... Jezus' leer en Jezus' liefde!!

Na de benedictie wordt 't H. Sacrament geborgen en nu

DE GELEGENHEIDSCANTATE

Want Weier heeft een kunstminnende en muziekliefhebbende pastoor. Hij stelde voor de gelegenheid een cantate op. Honderd dertig jonge Weienaren leenen het stemmenmateriaal De fanfaren van Alken zorgen voor begeleiding en onderlijning. E. H. Bongaerts zelf zal leiden, Nu zacht biddend, zwellend zingt gansch de bevolking Jezus' lof; lijzig dalend en dan, plots invallend stijgend klinkt 't over de omgevende bloeiende weiden, weelderige akkers... Weier aan 't H. Hart «Wij zullen bloemen strooien: juichen de kindertjes - « Wij zullen bloemen strooien... » herhalen vijftig maagden - « Wij zullen bloemen strooien... » jubelen de mannen... en «Wij zullen bloemen strooien... schetteren de fanfaren en plots, pakkend, komt 'n rij kleine, gansch onschuldige schare van blanke kindertjes bij en bestrooien de altaar trappen met hemelsch-geurende rozen en lelie en irissen en duizend andere...

DE BOERENJEUGD

Het koor ruimt plaats voor de boerenjeugd Zij jubelen, met plastische uitbeelding, het bondslied uit. Rhytmisch trachten ze hun gevoel, hun woorden te verduidelijken in gebaar... Vermoeid in de beenen, doch 't hart aangenaam vervuld van dankbare gevoelens jegens de menschen van Weier, jegens al de omstaanders, jegens de H. Hartbonders, trokken we rond zes uur naar huis.

G. W. te S.

DE REKENINGEN VAN DE GEMEENTE BINDERVELD VAN 1875.

Op de volgende bladzijden worden de rekeningen van de toenmalige gemeente Binderveld voor het jaar 1875 opgelist. Deze documenten (Rekeningen) werden ons ter beschikking gesteld door Jos Wintmolders van Kozen. Hij had ze kunnen kopen op de rommelmarkt van Sint-Truiden.

Het oudste document gaat over de gemeentefinanciën van bijna anderhalve eeuw geleden. Voor de gemeenteraad tekenden P.C. Vanschoonbeek (landbouwer, burgemeester), C. Arnauts (molenaar), A. Bessemans en P.J. Michiels.

Pieter Paul Lebeau

P.P. Lebeau¹ was toen gemeentesecretaris, alsook gemeente-onderwijzer. Hij was gehuwd met Elisabeth Stiers.

De totale uitgaven van de gemeente bedroegen toen 2.735 Belgische frank (nu € 69). De bezoldiging van de onderwijzer was 700 frank of 1/4de van de uitgaven.

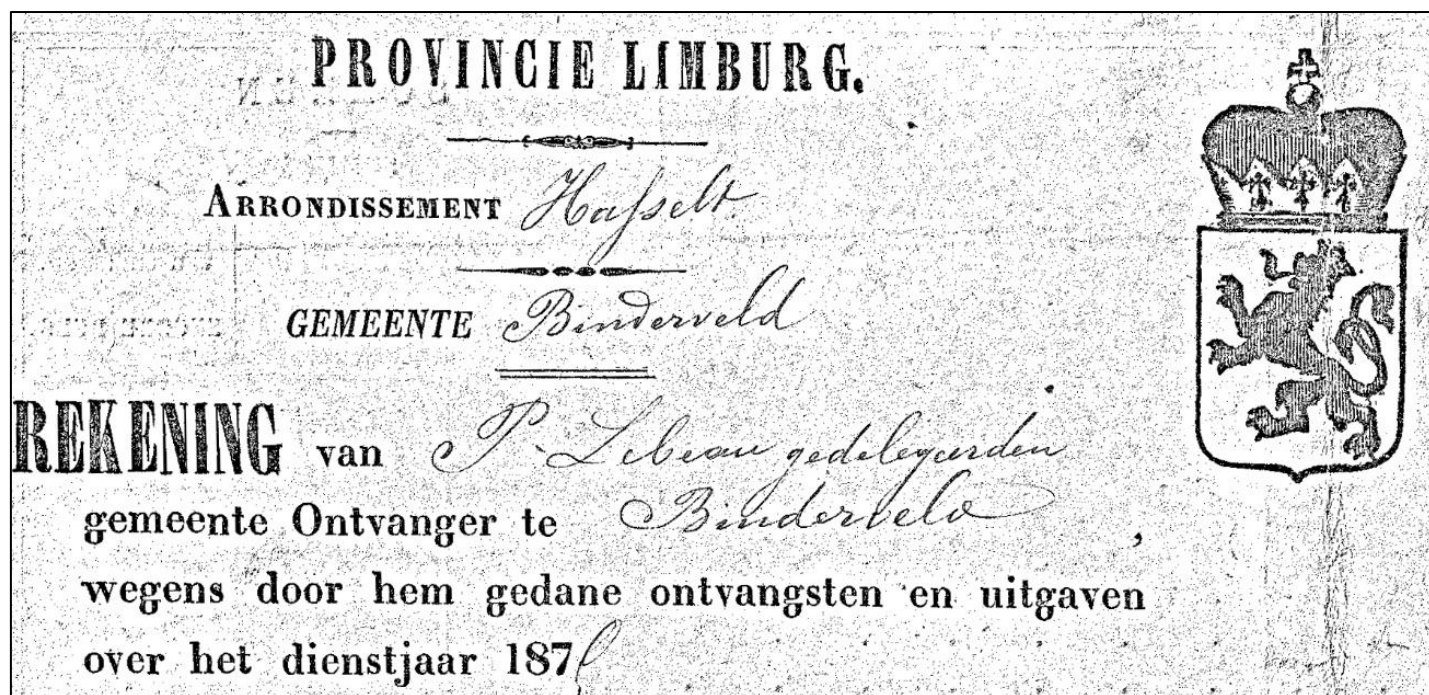
Meer dan de helft van het budget gaat naar onderwijs. Wat ook opvalt is dat er bij de inkomsten een post "Schoolgelden van de welhebbende leerlingen" is vermeld. Blijkbaar was er toen ook onderwijs voor volwassenen evenals een naai- en breischool.

Voor het opwinden van de horloge (vermoedelijk van de kerk) wordt 18 frank voorzien.

1875 was een goed jaar. Men kon 1.000 frank deponeren in de "Algemeene Spaarkas" als reserve voor de volgende jaren.

Valère Grauwels

¹ Hij was de grootvader van de schrijver Paul Lebeau (*Borgerhout 1908 +Brussel 1982). Het voornaamste werk van hem was zijn roman "Xantippe". Zijn novelle "Zomer in Zilverberg" (1962) zou zich afspelen in Binderveld. Dit verhaal werd in 1979 verfilmt. Hij schreef tevens onder het pseudoniem Lambert Stiers, een toen veel verspreide familienaam in Binderveld.

Provincie Limburg

Arondissement Hasselt

Gemeente Binderveld

Rekening van P. Lebeau gedelegeerden gemeente Ontvanger te Binderveld wegens door hem gedane ontvangsten en uitgaven over het dienstjaar 1875.

Ontvangsten			
		Saldo vorig jaar	1460,82
Buitengewone ink		Toelage staat behoeftigen	100
		Meubels school	220
Gewone inkomsten	§1	Opcentiemen en belastingen	
		7 gewone opcentiemen grond- en personenbelasting	164,57
		10 opcentiemen voor afschaffing persoonlijke taks	235,2
	§2	Aandeel in het gemeentefonds daargesteld bij de wet 18/7/1860 afschaffing gemeentelijke octrooien	538,81
	§3	30 opcentiemen buurtwegen	705,57
	§5	Gewone en vaste inkomsten	
		Pacht land en landgoederen	27
		Vergoeding voor het weiden van vee	201
		Rechten van aflevering van extracten der akten van de burgerlijke stand	10

	§6	Lager onderwijs	
		Toelagen van de staat en provincie voor het lager onderwijs	960,2
		Toelage Bureel van Weldadigheid	50
		Schoolgelden van de welhebbende leerlingen	58,8
	§7	Lager onderwijs. Scholen van volwassenen	
		Toelagen van de staat en provincie	130
		Toelagen bureel van weldadigheid	10
		Totaal gewone en buitengewone inkomsten	

Uitgaven	Hoofdst 1	Door de wet opgelegde uitgaven	
	§1	Kosten van het bestuur	
		Jaarwedde Burgemeester	37
		Jaarwedde Schepenen	10
		Secretaris	170
		Ontvanger	80
		Bureelkosten plaatselijk bestuur	35
		Abonnementskosten wetten en besluiten	6
		Abonnementskosten Memoriaal admin	23
		Kosten registers burgerlijke stand	21,26
		Belasting op de gemeentegoederen	2,66
		Opwinden horloge	18
		Toelage der voorzieningskas gemeentesecretarissen	6
		Bijhouden registers burgerlijke stand	13
		Bijhouden registers bevolking	10
		Vergoeding koepokinenter	15
	§2	Algemene veiligheid	
		Jaarwedde veldwachters	90
		Verzekering brand	21,99
	§3	Kosten van militie en burgerwacht	
		Geleidingskosten der lotelingen naar de provinciale hoofdplaats	6
	§4	Buurtwegen	
		Onderhoud buurtwegen	92,6
		Reiniging waterlopen	6
	§5	Gestichten der weldadigheid	
		Onderhoud van zinnelozen	202,4
		Onderhoud van met oogziekte behepte behoeftigen	126
		Onderhoud van behoeftigen in godshuizen en in bedelaars-werkhuizen	73,98
§6	Eredienst		
	Toelagen aan de fabriek voor opbouw van pastorie	12	

§7	Openbaar onderwijs		
	Voor onderwijzer onderwijs van behoeftige kinderen		240
	Schoolgelden betaald door de welhebbende kinderen		58,8
	Vaste bezoldiging onderwijzer		700
	Onderhoud van schoolgebouw en meubelen		16
	Schoolbehoefte arme kinderen		45
	Brand voor de school (verwarming)		70
	Vergoeding voor de naai- en breischool		117,2
§8	Gemeenteschulden		
	Intresten der gevestigde schuld		118,52
	Intresten van geldleeningen		40
Hoofdst 2	Aan de verkiezing overgelatene uitgaven (facultatieve uitgaven)		
§1	Lager onderwijs. Scholen van volwassenen		
	Vergoeding onderwijzer		80
	Vaste schadeloosstelling aan den onderwijzer		65
	Schoolbehoefte		20
	Verwarming en verlichting		35
	Vorming en onderhoud der schoolbibliotheek (voorzien, maar blijkbaar niet uitgevoerd)		0
§2	Andere uitgaven		
	Vergoeding beambte belast met het schrijven van de extracten van den burgerlijke stand		10
	Onvoorziene uitgaven		11,81
	Voor het inbinden van 24 memorialen van administratie		30
	Totaal Uitgaven		2735,22
	Totaal Ontvangsten		4871,97
	Batig slot		2136,75
	Blijft te ontvangen		20
	Fondsen in de algemeene spaarkas geplaatst		1000
			1020
	Overschot		1116,75

Aldus in waarheid opgemaakt door den ontvanger voornoemd, te Binderveld den 10 juni 1896.

Vanwege den raad, de gemeentesecretaris

P. Lebeau

De gemeenteraad, na de tegenwoordige rekening onderzocht te hebben;

P.C. Vanschoonbeek (Burgemeester)

C. Arnauts (Molenaar)

A. Bessemans

P.J. Michiels

Vivario. De instrumenten waren grotendeels tweedehands.

Over de werking en activiteiten evenals over het gespeelde repertoire is weinig geweten. Buiten de opluistering van kerkelijke plechtigheden zoals processies is er nog de foto op blz. 7 waarop de "fanfare" de begrafenisstoet van de oorlogsslachtoffers uit de familie Lambrechts in december 1944 opent. Tot daags voor Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart in augustus 1944, toen pastoor Bongaerts een been brak, was hij de vaste dirigent, speelde klarinet, en was hij ruggegraat en animator van het muziekkorps. Hij werd opgevolgd door Karel Velaerts uit Rummen, spelend lid (piston) en ingetrouwd in Wijer, nadien nog lang als de veldwachter gekend.

De "fanfare van Wijer" bleef actief tot mei 1948 toen ze voor het laatst in de processie mee opstapte. Het was haar zwanenzang zoals pastoor Jaak Martens het in het parochieregister schreef. Bij gebrek aan een degelijke leiding en een te groot verloop van jonge muzikanten (legerdiensten/vrijages/huwelijken/verhuis naar elders) ontbrak het vooral aan de nodige structurele uitbouw om tot een vaste muzikantengroep uit te groeien. Enkele spelers sloten nadien aan bij de fanfare van Nieuwerkerken o.a. Jef Dekens (bugel) en Adrien Vantilt (saxofoon). Wat met de instrumenten, de vlag en het partiturenarchief gebeurde blijft een vraagteken.

Ludo Raskin

Priester Jan Bongaerts, geboren te Tongerlo (Opitter) op 9 mei 1887, werd in augustus 1932 pastoor benoemd in Wijer. In 1944 brak hij een been, hetgeen tot een amputatie van zijn voet leidde, gevolgd door zijn opruststelling in november 1945. Zijn opvolger pastoor Jaak Martens schreef dat hij terug naar Alken ging... "om zich te wijden aan zijn geliefde muziek".

Muziek liep immers als een rode draad doorheen zijn actieve parochiale werking. Hij richtte in Wijer in 1932 het Cecilia-mannenkoor op. In 1933 werd het Van Peteghemorgel uitgebreid met 12 spelen en 2 klavieren; een elektrische motor dreef voor het eerst de blaasbalg aan. Alle kerkelijke plechtigheden werden muzikaal opgeluisterd. Hij componeerde in 1937 bij de inhuldiging van het H. Hartbeeld een gelegenheidskantate voor 100 kinderen, jonge en oudere zangers. In 1938 organiseerde hij in Wijer als flamingant voor het kanton Herk-de-Stad de regionale Gulden Sporenviering met Vlaamse liederen en samenzang. In november van hetzelfde jaar volgde de oprichting van de Katholiek Jeugharmonie.

Jan Bongaerts verbleef na zijn ongeval en op rust te Alken actief als organist en muzikale animator; hij stierf na een lang leven op 17 september 1975. Na pastoor-organist Hubert Creten, die o.a. het bekende Van Peteghemorgel voor Wijer aankocht in 1869, was Jan Bongaerts de tweede muzikale pastoor die als zielenherder ook belangrijke culturele accenten aan het parochiale leven in Wijer heeft toegevoegd.

Pastoor Bongaerts

Met dank aan

Paul Vanstraelen voor een uitgebreid gesprek over "de fanfare", en het identificeren op de foto's van een groot aantal muzikanten. Eveneens dank aan iedereen die gegevens en foto's bezorgden.

R. V.

Begraafnisstoet van vier leden - oorlogsslachtoffers uit de familie Lambrechts 4 dec. 1944
 Links op de foto : Paanhuis meteen bijgebouw in lemen vakwerkbouw. Aan de overzijde schuin
 tegenover het paanhuis liggen het verbouwde huis Lambrechts en het huis
 Firmin Knaepen. Ook nog zichtbaar is de verdwenen oude kerktolmuur.

WANDELING OP DE RADARSITE TE NIEUWERKERKEN

Een indrukwekkend en bijna vergeten monument uit de Tweede Wereldoorlog zijn de restanten op Begijnenbos van een bovengrondse radarinstallatie, door de Duitse bezetter er gebouwd vanaf 1941.

Deze maakte deel uit van de Kamhuberlinie, een radar-verdedigingsstelsel dat liep van Denemarken naar Frankrijk tot Zwitserland. Eén van deze stations stond op de hoogste vlakte in Nieuwerkerken en beschermde het vliegveld van Brustem en verre omgeving tegen vijandige vliegtuigen die via die weg ook Duitsland bombardeerden.

Een beperkt aantal grote en kleinere betonnen voetstukken waarop de radarschermen, zoeklichten en afweergeschut stonden is het enige dat nog overblijft op dit méér dan 30 hectaren groot open gebied.

Heemkunde-Nieuwerkerken, samen met het gemeentebestuur, heeft deze radarsite opgewaardeerd. Medelid Luc Schepens schreef er een boek over (122 blz., rijkelijk geïll., info Eddy Cox 011-681495).

De twee geleide wandelingen op Erfgoeddag 23 april 2017 o.l.v. medelid Etienne Vanoirbeek lokten een 80-tal bezoekers.

OUDE GEBOUWEN EN INWONERS VAN WIJER – Deel 20.

MIERHOOP(WEG) (*laatste aflevering*)

Bij de opmaak van de Atlas der Buurtwegen in 1842 was Weg nr.1 de baan vanaf "de Halt van Wijer" (tramstopplaats in Herk-de-Stad op de weg richting Stevoort) doorheen Wijer dorp naar Sint-Truiden. Merkwaardig is wel dat die weg rechtdoor liep aan Paesmans, dwars door het Mierhoopbos naar "de Heide" (grondgebied Sint-Truiden), links naar Kortembos en rechts via de viersprong naar Nieuwenhoven, Melveren en Sint-Truiden. De weg naar Kozen was eerder een smalle afslag naar Kozen dorp, en zo kon men ook verder naar de kerk van Kortembos.

Vroeger heette Weg nr. 1 Grote straat; het werd evenwel Zwarteinde vanaf Leon Poelmans tot aan Leonard Claes, en de mensen van de Mierhoop(weg) woonden toen ook op het Zwarteinde. Door de fusie van Wijer met Kozen, en later met Nieuwerkerken, zijn de straatnamen wat aangepast en heeft Kozen de Zwarteindestraat gekregen en heeft Wijer sedert 1973 er een Mierhoopweg bij.

Deze straat loopt rechtdoor vanaf Paesmans tot aan de grens met de Wijerbeek die er de weg dwarst. Vroeger (50-60 jaar geleden) was dit zeker in het bos een bergkiezelsteeg, en vooraan een aarde weg. Nu is het een geasfalteerde weg voor doorgaand verkeer, dwars door het bos, een weg die zelfs in het drukke "Limburgs Fietsroutenetwerk" is opgenomen.

Op de kaart van de Atlas der Buurtwegen uit 1842 stond langs deze weg geen enkel huis. Alleen vooraan links en rechts lagen enkele percelen (akker)land, en vooral bos. Achteraan alleen bos, loof- of gemengd bos en dennen. Op een nog oudere kaart uit 1745, bewaard op het Rijksarchief te Hasselt, is het bos nog sterker aanwezig. Op 100 jaar tijd was er eigenlijk niet zoveel veranderd behalve dat er aan de linkerkant méér bos geroid werd dan rechts.

Aangezien het bevolkingsregister van Wijer pas begint vanaf 1900 kunnen we niet goed natrekken het wie en wat eventuele eigenaars en bewoners betreft van voor die datum.

Nadien vinden we er de familie Jozef Pieter Bex (°1867 +1954) en Jozefine Van Hoyland (°Hasselt 1869 +1949) die eerst nog in de Dennenbosstraat woonden, en nadien verhuisden naar een oud huis op de Mierhoop. Het was een huisgezin met veel kinderen, zodat men nu nog soms in Wijer symbolisch zegt "een man gelijk Bex", verwijzend naar iemand die altijd hard gewerkt heeft en goed voor zijn gezin heeft gezorgd.

Vervolgens staat in het bevolkingsregister een "oud huis afgebroken" vermeld. We denken dat een dochter van Bex, n.l. Paulien (1894-1984), die trouwde met Armand Poelmans (1885-1980), toen op die plaats rond 1920 een nieuw huis hebben gebouwd.

Er stond ook nog het huis van Theophile Clerx (189.-1966) en Jozefine Vanbergen (1890-1980), de ouders van o.a. schoenmaker Urbain Clerx in de Opperstraat.

Een derde huis was dat van Hendrik Briels (°Kozen 1843) en Ludovica Hendrix (°Kozen1848), gehuwd in 1878. Een van hun kinderen, zoon Jef Briels (1890-1975), trouwde met Martha Bex (1896-1957).

In 1945 werd er het huis gebouwd van Arthur Bamps en A. M. Wintmolders, beide afkomstig uit Kozen. Dit huis werd nadien overgenomen door Jozef Adons; en Tuurke, die verhuisde naar de Opperstraat. Opvallend is dat de latere huizen voornamelijk aan de linkerkant van de weg zijn gebouwd, en dit tot tegen het bos.

Links (nr. 224) op de oudste kaart staat een huis getekend dat waarschijnlijk toebehoorde aan Guillaume Boonen, en later aan Aloïs Paesmans. Na de percelen 223 en 224 van Boonen volgen 222 en 220 van andere eigenaars.

Op dezelfde oude kaart staan de benamingen "Everboden Gruijtershoven (219) die een relatie aangeven met de Abdij van Averboden (Everbeur); en Gruijtershoven zal wel een cijnshof geweest zijn.

Hoeve Paesmans

Op de kaart van 1842 komt kadastraal het gebied "Schraatshoven" voor, eigendom van notaris Delgeur uit Sint-Truiden.

Aan de rechterkant zijn in de jaren 1930 enkele huizen gebouwd. Het eerste was dat van Camiel Hendrix die er tijdelijk een café hield, en het nadien doorgaf aan zijn broer Alfons (1911-1969).

Verder wordt het huis vermeld van Vital Schreurs, waarin eveneens en langer in tijd café werd gehouden. De echtgenote van Vital, Florke Creten, werd 102; haar zus in Kozen haalde zelfs de 106. Het huis van Vital en Florke werd gerestaureerd met een opvallende voorgevel met houtbekleding. De volgende huizen werden allen na 1960 gebouwd.

Tussen het huis van Karel Paesmans (Fruitsnacks) en Henri Smolders loopt een smalle landbouwweg die ook opgenomen is in het Fietsroutenetwerk en uitkomt op Tichelrij.

Opmerkelijk is dat alle lemen vakwerkhuisen van voorheen er vervangen zijn door stenen gebouwen. Het huisnummer 77 echter is een nieuw vakwerkhuis, gebouwd in 1999 volgens het jaartal aangebracht in de houten balk boven de voordeur. Het oude gebinte werd van elders aangevoerd en opgericht op een plaats waar voordien nooit een huis stond. Dit is een voorbeeld van het feit dat vakwerkhuisen vroeger vaak als "roerend goed" werden aanzien, in tegenstelling met stenen huizen. De eigenaar huurde ergens grond, bracht het balkwerk van zijn woning mee, en had de mogelijkheid om na afloop van zijn huurcontract zijn woning te demonteren en mee te nemen.

Vakwerkhuis huisnummer 77

Het voorlaatste huis kreeg nationale belangstelling doordat het de "eerste prijs" was in het succesvolle TV-programma-wedstrijd "De Werf" van VTM. Het winnend koppel "Nele en Fanny" veroverden deze pas gebouwde villa in een rechtstreekse uitzending op 25 november 2005.

Het fruit- en landbouw bedrijf (1973) van Remy Raskin en zoon Etienne is de laatste bewoning voor de grens met Sint-Truiden. Jaarlijks ging er in de maand augustus op hun eigendom het bekende "rock-festival Wijer Davert" door, hetgeen de Mierhoopweg dan ook even boven lokale uitstraling gaf.

Denis Heusdens

*Kaart van 1745.
Met aanduiding van de huizen gebouwd na 1845.*

N A W O O R D.

Wijer een dorpsgemeenschap in beweging.

Het strekt ons medelid Denis Heusdens niet alleen tot eer zijn dorp in 20 bijdragen bij wijze van spreken "meter na meter over een periode van 175 jaar" te hebben ontleed wat bebouwing en bewoning betreft. Het is bovendien een unieke en niet voor de hand liggende prestatie voor een kleine heemkundige vereniging. Enig in haar soort en voorwerp van respect en bewondering is dit onderzoek ook een spiegel van herkenning voor de levenden, en als studie vooral nuttig voor de volgende generaties.

Onvoorspelbaar veel uren archiefonderzoek, plaats bezoeken en vooral boeiende gesprekken met de oudste inwoners van zijn geliefd Wijer waren voor Denis Heusdens de drijfveer om met dit moeizame project tot het einde door te gaan. Het moet zeker overwogen worden om deze 20 bijdragen in de toekomst ooit tot één zelfstandige uitgave te bundelen.

Wat opvalt in deze "kroniek van een dorp in beweging" is dat het bezit van de adellijke grootgrondbezitters zoals de Heusch, de Pitteurs, en de renteniers uit Hasselt en Sint-Truiden volledig van eigenaar verwisseld is. Toen bij voorbeeld notaris Joseph Willems van Sint-Truiden in 1911 het kasteeldomein kocht bleven er slecht 100 hectaren over van de 185 (in Wijer en omgeving) bij een vorige verkoop in 1857. In 1995 was er alleen nog de kasteelwoning met vijver over, die nu opnieuw te koop staat.

Anderzijds zijn veel huidige kleine eigenaars van gronden en bewoners van gebouwen vaak nog familie van deze vermeld als eigenaar in de Atlas der Buurtwegen uit 1842.

Vanaf de jaren 60-70 van voorbije eeuw is het uitzicht van het dorp ook in Wijer grondig veranderd. De lemen vakwerkhuizen zijn op een tweetal na (Verlaerstraat) verdwenen of verbouwd. De historische gebouwen (kasteel, schans, hoeven) veranderen van eigenaar en krijgen andere bestemmingen. Wijer staat stilaan vol met mooie alleenstaande woningen, langs een vernieuwd weggennet, waarlangs het tegenwoordig evenwel zoeken is naar een café.

Dit proces voltrok zich geleidelijk, vooral door een constante inwijking van jonge gezinnen die Wijer een ideale en centrale uitvalsbasis vonden voor werk en gezin. Het basisonderwijs floreert er, na de teloorgang van de jongensschool. De bevolking wordt zoals elders merkkelijk ouder; in Wijer wonen er méér dan 70 tachtigjarigen en ouder. De gronden werden sterk verkaveld, en enkele woonwijken werden aangelegd. Wijer ontsnapt ook niet aan het fenomeen "appartementen in het dorp". De parochiale structuur is door het bisdom Hasselt opgeheven, en er werd één federatiepastoor voor de vier kerkdorpen van Nieuwerkerken aangesteld; de kerk wordt steeds minder gebruikt, en er woont nu een gezin in de pastorij.

Ook bestuurlijk is Nieuwerkerken in beweging. Na twee fusies van gemeenten (1972 en 1976) dient zich in de nabije toekomst onder stimulans van de Vlaamse Overheid onvermijdelijk een derde aan.

EUGEEN SAUWENS (1907 – 1992) - DECORATIESCHILDER.

Sommige artistiek-ambachtelijke beroepen hebben een lange traditie, komen niet meer zoveel voor, en dreigen door de maatschappelijke en technische vooruitgang geleidelijk aan aan belang in te boeten. Een voorbeeld hiervan is het beroep van decoratieschilder/marbreerder (het imiteren van marmer en kwalitatieve houtsoorten door beschildering).

Vanuit onze inhoudelijke visie op dergelijke heemkundige aspecten heeft ons medelid Eddy Cox een brochure samengesteld over Eugeen Sauwens (1907-1992) uit Kozen, die hierin als een verdienstelijke decoratieschilder wordt voorgesteld.

Hoe een talent tot bloei komt.

Geboren op 15 februari 1907 was Eugeen de jongste van elf kinderen in het gezin van schrijnwerker Sauwens te Kozen. Onderwijzer Herman Vandeborne overtuigde zijn ouders om de jonge Eugeen, die hem was opgevallen door zijn artistieke aanleg, na de lagere school in 1921 het vak van decoratieschilder te laten leren aan de Sint-Lucasschool te Schaarbeek. Zijn twee oudere werkende broers maakte dit financieel mogelijk.

In 1924 behaalde hij de "Gouden Medaille" als laureaat aan de "Ecole Supérieure de Peinture Logelain Bruxelles". Hij startte in 1927 een eigen decoratiebedrijf, nadat hij te Sint-Truiden bij de gekende decoratieschilder Jean-François Germeys (Frantz) enkele jaren stage had gelopen.

In 1935 huwde hij met Léonie Leclere (1910-1939) en woonde op de Hasseltse steenweg te Kozen. Na het overlijden van zijn echtgenote hertrouwde hij met Juliana Vaes (1917-1991) en vestigde hij zich te Meveren (Sint-Truiden).

Zijn artistiek-ambachtelijke activiteiten belette hem niet actief betrokken te blijven bij zijn dorp. Hij voetbalde bij FC Standard Wijer, speelde en regisseerde het amateurtoneel te Kozen waarvoor hij ook de decors schilderde, en Eugeen werd later ook een bekroonde duivenmelker te Sint-Truiden.

Een benijdenswaardig palmares.

Zijn succes als vakman zou hem spoedig naambekendheid geven. Eddy Cox schrijft hieromtrent: "De combinatie vakbekwaamheid, kennis van materialen, eigenhandig vervaardigde restauratie gereedschappen en verfborstels, het beheersen van oude verftechnieken, het nauwkeurig samenstellen en mengen van verven en kleuren, dit alles aangevuld met een grote liefde voor het vak leverde verbluffende resultaten op. Eugeen Sauwens werd spoedig bekend voor zijn imitatie marmer schilderijen en restauratie toepassingen binnen de kerkelijke gebouwen".

Eugeen Sauwens werkte veel in Limburgse kerken en historische gebouwen. Zeker nadat zijn zoon Roland zich bij zijn vaders bedrijf aansloot en vakkundig werd opgeleid. De Nationale Dienst van het Kunstpatrimonium schonk zijn vertrouwen hetgeen zich vertaalde in talloze opdrachten.

Belangrijke resultaten zijn het marbreren van het hoofdaltaar in de basiliek van Kortenberg, en dit in de Begijnhofkerk te Sint-Truiden. In de kerk van Binderveld werd het hele interieur aangepakt (altaar, doksaal, orgel en binnendeuren). In Nieuwerkerken restaureerde hij in het koor vier geschilderde musicerende engelen die na Wereldoorlog I werden aangebracht over een bestaande muurschildering.

Andere opdrachten in de naaste omgeving zijn o.a. restauraties in de kerken van Kerniel, Schurhoven-Sint-Truiden, Dormaal en Vreven. Hij werkte ook in de pastorie van Kozen, en vele andere privé-woningen waarin hij bestaande marmer schilderijen herstelde. Een belangrijk werk in opdracht van de ABB was de restauratie van het interieur van het congres- en ontvangscentrum Concert Noble te Brussel, evenals de discotheek Orlando te Westerlo, in neo-barokstijl en nu verdwenen na een brand in 2014.

Amateurschilder.

In zijn weinig vrije tijd schilderde Eugeen veel landschappen, portretten, decoratieve vogels en bloemen. Hij kon het niet laten en kopieerde zelfs taferelen van grootmeesters zoals Jacob Jordaens, Pieter-Pauwel Rubens, Claude Monnet en François Bouchez om er maar enkele te noemen.

Een bekende tijdgenoot en ook marbreerder was zijn Tongerse stielgenoot Paul Noldus (1898-1992) die bijna uitsluitend werkte in de woningen van de Luikse bourgeoisie. Typisch in diens vrij werk zijn de bijna geometrisch-abstracte Haspengouwse landschappen.

Deze uitgave van Heemkunde-Nieuwerkerken (formaat A4, 102 blz., 140 ill. in kleur) is verkrijgbaar bij Eddy Cox, Berkenstraat 22 te 3850 Nieuwerkerken – tel. 0499 73 56 74

Kostprijs 25 Euro, + 6 Euro verzendingskosten, te storten op rek. nr. BE51 7350 0844 6462 van Heemkunde-Nieuwerkerken.

Eugeen Sauwens aan het werk

Het hoofdaltaar van de basiliek van Kortenberg

Pater AUGUST GRAMMEN en het gezin ISIDOR MARIS-VIRGINIE GRAMMEN.

Emigratie vanuit Wijer naar America begin 20ste eeuw.

In het Infoblad Heemkunde-Nieuwerkerken 8ste jg. jan.-feb. 2012 werd in de bijdrage "Oude gebouwen en Inwoners in Wijer - deel 10" uitgebreid ingegaan op de familie Pieter Grammen uit Grazen die vanaf 1814 in de Verlaerstraat te Wijer woonde in de nu nog bestaande lemen vakwerkhoeve De Kazerne genoemd.

Weduwnaar Pieter Grammen (1770-1842) hertrouwde er in 1814 met de weduwe Elisabeth Bollen (1778-1844) en trok in bij zijn nieuwe bruid in de Opperstraat (huidige woning van Patrick en Nicole Auwerx-Bartholomevis).

Zoon Pieter Grammen (1821-1909) uit dit tweede huwelijk trouwde in 1846 met Anna Gertrudis Vangeel (1823-1907). Zij kregen negen kinderen: Leonard (1846-1927), Veronica (1848-1924), Frans (1850-1926), Theresia (1851-1867), Melanie (1854-1944), Dominicus (1857-1906), Ludovica (1859-1920), Virginie (1861-1934) en August (1865-1931). In 1865 verhuisden de ouders-landbouwers met enkele kinderen wegens plaatsgebrek te Wijer en zochten een betere toekomst in Stevoort waar zij de grote hoeve Cannartshof huurden. De naam Grammen kleurt reeds méér dan 150 jaar de geschiedenis van Stevoort, doch heeft haar oorsprong als familiestam nog steeds tastbaar in Wijer.

Deze bijdrage gaat over de twee jongste kinderen: Virginie Grammen (1861-1934) die in 1891 te Wijer huwde met haar buurjongen Isidor Maris (1858-1943), evenals over haar broer August Grammen (1865-1931) die pater Minderbroeder werd. Beiden emigreerden begin vorige eeuw definitief naar de USA.

August Grammen (1865-1931).

De jongste in het huisgezin Grammen mocht studeren, en werd de eerste priester van eigen bodem in Wijer. Hij werd pater Minderbroeder in 1891, en deed zijn eremis te Wijer op 1 april 1891. Het zou nog 105 jaar duren voordat de tweede eremis in Wijer, deze van Tony Vandekerckhof, die op 27 mei 1996 gewijd werd, zou doorgaan. Deze laatste woonde schuin tegenover het huis van August Grammen in de Opperstraat.

Pater Marcellinus, dit was de kloosternaam van August, trok in 1902 in opdracht van zijn orde naar Peru (Zuid-America) om er de mogelijkheid voor een eerste stichting van de minderbroeders in dit land te onderzoeken. Dit liep echter faliekant af. Hij trok vervolgens naar New-York, en trad in 1903 uit de orde, doch bleef wel als priester-missionaris tot aan zijn overlijden in 1931 actief in Pala bij Rincon (New Mexico). Hij vroeg in 1908 en kreeg in 1910 de Amerikaanse nationaliteit. Op weg naar New Orleans (Louisiana) stierf hij aan een hartaanval te Mandeville; op het kerkhof aldaar is zijn grafkruis met naambordje via internet te zien.

In de lokale krant werd toen met veel respect over hem gesproken. Opvallend is ook dat in die tekst gezegd wordt dat hij nog een zus (Virginie) had in Los Angeles (Californië), een nicht Mrs. M. Raimbou in Mandeville, en een nicht Miss Helen Raimbou in New York.

Mijn moeder, Maria Raskin-Hermans (1911-1995), het oudste kind van Blondina Grammen (1878-1948) wiens

Het nog bestaande lemen vakwerkhuis 'De Kazerne' (1774) in de Verlaerstraat te Wijer.

Lemen vakwerkhuis Grammen (voor 1747) in de Opperstraat te Wijer. Foto uit 1970, toestand voor de huidige ingrijpende verbouwing. Het rechtse deel in baksteen werd in 1891 aangebouwd n.a.v. de eremis van pater Marcellinus.

De jonge pater Marcellinus Grammen

vader Leo Grammen (1846-1927) de oudste zoon was van Pieter Grammen en broer van August, woonde tot haar huwelijk in 1934 op de hoeve Caenen te Sint-Lambrechts- Herk op een boogscheut van het Cannartshof.

Zij was twintig jaar toen haar nonkel-pater Marcellinus in 1931 overleed. Zij had van hem als beeld dat van een enigszins vreemde priester in clergymanpak en met deukhoed die in haar kindertijd eens op Caenen vanuit America op familiebezoek kwam. Zij herinnerde zich nog het geheimzinnige verhaal in de familie over deze pater die een meisje uit Wijer mee nam naar het verre America, en waarvan men nadien niets meer had gehoord. Deze vreemde gebeurtenis krijgt een deels verhelderende verklaring in de volgende toelichting over het leven van zijn zus Virginie.

Virginie Grammen (1861-1934).

Virginie huwde op 3 september 1891 met Isidoor Maris (1858-1943), een buurjongen uit een nu verdwenen lemen vakwerkhuis in de Opperstraat, ongeveer waar nu Jos Wouters woont. Dit landbouwersgezin kreeg zeven kinderen: Martha, Caroline, en Ferdinand werden in Wijer geboren, Jozef, Emilie, en Hubert-Gustaaf in Stevoort en Ludo-Alfred als jongste in Pala (Californië).

Veel details omtrent hun al dan niet succesvol doen en laten is nog niet voldoende onderzocht, en heeft waarschijnlijk te maken met hun emigratie in 1904 naar America.

Uit de passagierslijsten, die ik via het Antwerpse Red Star Line-museum kon inkijken blijkt dat het gezin Isidoor Maris/Virginie Grammen en zes kinderen evenals hun nichtje allen op dat ogenblik in Kuringen ingeschreven in Antwerpen op 31 mei 1904 vertrok met de boot Kroonland en op 10 juni in New York is aangekomen. Migranten moesten kunnen aantonen dat iemand in de USA voor hun verantwoordelijk tekende. Op het immigratieformulier is dat... Rev. P. Grammen, die er reeds verbleef als missionaris.

Het 13-jarig nichtje dat mee inscheepte was Martha Stappers (1891-1976), het vierde kind van Melanie Grammen (1854-1944). Deze zus van Virginie huwde in 1895 te Stevoort met August Stappers (1860-1893), landbouwer die op 33-jarige leeftijd stierf en een weduwe met vijf kinderen achter liet.

Het landbouwersgezin Maris-Grammen en mogelijk ook het nichtje Martha Stappers reisden door naar Pala in San Diego (Californië). Isidoor Maris staat als "farmer" vermeld op de reisformulieren.

Pater Grammen heeft zo goed als zeker een doorslaggevende en beschermende rol gespeeld in deze voor die tijd belangrijke en definitieve emigratie binnen zijn familie die in 1910 de Amerikaanse nationaliteit kreeg.

Via internet en met de hulp van de familie Jan Neelen-Yvonne Keppenne (echtgenote is een afstammeling van Dominicus Grammen (1857-1906), broer van August) zijn ook alle nazaten van de zeven kinderen van Isidoor en Virginie in America bekend:

- Martha (1893-1979) huwde met Charles Hayden Maughan (1891-1978), 2 kinderen,
- Caroline (1894-1983) met Grover Smith (1893-1969), 1 kind,
- Ferdinand (1896-1973) met Bertha Mildred Holmes (1903-1982), 4 kinderen,
- Jozef (1898-1962) met Marie Catherine Grunett (1901-1983), 2 kinderen,
- Emilie (1899-1985) met Joseph Aloysius Trindl (1898-1983), 2 kinderen,
- Hubert-Gustaaf (1902-1973) met Helen Mary Bilpusch (1902-1975),
- Ludo-Alfred (1905-1966) met Alice J. Phen (1913-1972), 4 kinderen.

Het nichtje Martha Stappers (1891-1976) huwde in 1916 met James B. Larkin.

Met veel dank voor de hulp vanwege het Red Star Line-museum te Antwerpen, en het Minderbroeders-archief te Sint-Truiden, nu in het Kadoc te Leuven, kon dit emigratie verhaal in eerste orde gereconstrueerd worden. Verder onderzoek moet nog veel méér verduidelijken.

Pieter Grammen en Anna Gertrudis Vangeel (rond 1900) te Wijer, voor het nog bestaande keldergat van hun huis in de Opperstraat.

August Gammen op latere leeftijd als missionaris in New Mexico (USA)

Grafplaat Peter A. Grammen, op het kerkhof te Mandeville. Het geboortjaar 1867 is foutief, het moet 1865 zijn.

Melanie Grammen (4de van links) met haar dochter Martha Stappers (3de van links).

Familie Maris-Grammen (rond 1900), met 5 van hun 6 jonge kinderen, voor hun vertrek naar America.

Familie Maris-Grammen (rond 1907), met hun 7 kinderen in Californië. De man met strohoed zou pater August Grammen kunnen zijn.

De familie Maris-Grammen, met 7 grote kinderen in Californië.

De oceanboot "Kroonland" die ook de familie Maris-Grammen in 1904 vanuit Antwerpen naar "het beloofde land America" bracht.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandlijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
13de Jaargang – November - December 2017

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

DE BEWONING AAN DE GROTE STEENWEG, TOEN HIJ NOG BIJ GORSEM HOORDE.

De Zillebeek was en is nog steeds de grens tussen Nieuwerkerken en Sint-Truiden tot aan de splitsing met de Kerkstraat.

Het eerste huis was dat van Pieje Motmans, wiens zoon Jef Motmans-Bourguignon in de volksmond "de boer van Pius" heette, droeg boven de ingangsdeur een bord met daarop de tekst "In de Boerendans bij Petrus Motmans".

Het volgende huis was dat van Henri Hayen-Poelmans, voor iedereen "Bij Krol", met bakkerij, bieraftapperij en café. Vader Henri had de mooiste tuin van het dorp, en moeder Roos zorgde met dochter Céline voor het grote huishouden en de vele vreemde helpers. Dochter Alice deed de winkel, en haar zus Yvonne stierf bij een bominslag aan de steenweg. De oudste zoon Jef coördineerde de vele werkzaamheden: Fons was de bakker, en Eugène en Baziel deden de broodronden. Pierre deed de café's en verdeelde bier in het dorp, en ten slotte nog Mil die overal zo nodig bijsprong.

Vervolgens stond er een stenen werkmanswoning, een verdwenen schuur, het vroegere café "Bij Teng", en een groot herenhuis van Janneke van de Mannentap en Solvie die voor het hele dorp Madame van Janneke was.

Papjan boerde "op den Heuvel" nu Boomkwekerij Carolus aan de Heuvelstraat; hij had er een grote fruitweide, was paardenkoopman en baatte een zandkuil uit.

Vervolgens lag er de tweewoonst van Serlote Boonen, Fille Lowel en Jefke Boonen. Fin Strauven en Fil volgde na 1918 de hovenier op in het kasteel van Rullingen, waar toen de latere pastoor Herman Lowel geboren werd. Jefke Boonen was "de kantonnier" die later samen met Fille per fiets en met de schoep zorgde voor het onderhoud van de staatswegen.

Het volgende huis was voor 1930 het gekende café "bij Mariane uit de Kraai" (Berden-Surins, de ouders Lonke Berden-Bonnex). Dit café was eveneens lokaal van de fanfare, en aan de voorgevel stond een grote voederbak voor paarden; er liep een voetpad tussen twee doornenhagen richting Binderveld en een grote weide tot aan de Bornestraat.

De naam Schelfheyde op de vlag van de fanfare werd in 1954 bij de afsplitsing van Gorseem veranderd in Nieuwerkerken

Aan de andere zijde tegenover Krol woonde Robert Cox-Vandermeeren. Hij was haam- en gareelmaker en lederbewerker vooral voor paarden doch ook voor honden- en koeiengespan. Zijn huis was gedurende de oorlog onbewoonbaar wegens een bominslag aan zijn voordeur. Na Cox volgde het café "Jeank uit de kraai"; hij verhuisde naar de Statie waar zijn kleindochter Christiane van Romain van Jeank uit de Kraai "Frituur de Oude Statie" had. Libert Motmans vertelde me: "t was Le Corbeau en Le Nouveau Corbeau, maar welke kant "nouveau" was dat wist hij zelf niet".

Zelf kende ik er Marie Priemen en Desiré Lenaerts (Ré en Ké); zij bezaten 15 koeien en het halve dorp heeft er regelmatig een kan of kruikje verse melk gehaald. Marie die klokslag half zes 's morgens en 's avonds met de fiets behangen met kruiken ging melken op de Boredries. Naast Priemen liep een beekje als afwatering van de Dries en verderop lag een zaagkuil waar planken

werden gezaagd; een man stond boven, de tweede in de kuil en onder het zaagsel.

Tegen de Bornestraat stond het grote lemen huis van Sooi Jeuris die volgens Jeanne van de koster (Vandormael) een uitstekend orgel- en pianospeler was. In zijn huis dat café "Het Rood Huis" heette stond een piano. Sooi was een echt heren type; samen met Eduard Boonen was hij een van de pioniers van onze fanfare "De Eendracht". Op de vlag van de fanfare uit 1899 werd in 1954 bij de afsplitsing van Gorseem naar Nieuwerkerken de naam Schelfheyden vervangen door Nieuwerkerken. De Boonsteeg was toen en nu nog het natuurlijk wachtbekken van het Drieswater dat toen en nog steeds een te kleine doorsteek heeft onder de Grote Steenweg.

Aan de andere kant van de Steenweg en de Bornestraat woonde Finneke van 't Vrouwkes en Louis Secretin die in hun groot huis sigaretten, blaadjes en tabak verkochten. Boven op de berg woonden Herman van Frans Smisse (Lowel), die een specerijenwinkel had en als houthandelaar met een aantal dorpsgenoten een week lang in de Kempen hout ging zagen er nodig voor de mijnbouw. Ook was hij fruithandelaar met hoogstamboomgaarden in o.a. Kortessem en Waasmond. Zijn plukladders hadden tot 65 sporten. Bij het uitbreken van de oorlog in 1940 had hij samen met zijn broer Gustaaf een vrachtwagen die als brandstof hout gebruikte, zo vertelde me de méér dan 95jarige zoon van Staaf Henrike (Lowel).

Slachter Bèr van de Beukenbosch woonde in het volgende huis, gevolgd door kleermaker Clooike (Grooten) die getrouwd was met Roos van Rikus Lassaut. Vervolgens woonde het weefke in een groot lemen huis naast de boomzagerij Vrancken waar bruggen kepers, latten en planken werden verzaagd. Zoon Georges weet nog dat de zaag met Luikse antraciet werd aangedreven; later volgde "den elektriek", doch om gelijktijdig graan te malen was de stroom op de Boulevard te zwak. Lène Michel van Hoegarden was cafébazin, en het laatste huis voor de Tramstatie was de grote lemen boerderij van Jannes (Joannes) Motmans.

Tramstatie

Tegenover "Café Het Rood Huis" aan de Bornestraat voetbalde Louis van Tru (Hendrickx) nog in Jeuris weide, waar tussen 1930-1940 de huizen gebouwd werden van Jeank van de Hoveniers Graulus die gemeentesecretaris was van Nieuwerkerken en er "open gemeentehuis" hield in Gorsems-Schelfheide. Zijn deur stond altijd open voor aangifte van geboorte, huwelijk en overlijden. Zijn broer Mil, in het volgende huis, was de geliefde hoofdonderwijzer in de jongensschool van Nieuwerkerken-Schelfheide.

Na de tweewoonst van Trees Paulus-Hoebrechts en Fons en Mathilde Hoebrechts komen we aan een huis in pastorstijl (door de ouderen nog gekend als kapelanie) gebouwd door kapelaan Hendrickx, die in 1938 pastoor werd in Borlo. Volgens de Witte Cuyper (Fons en Anna van de kantonier Boonen), die jarenlang in de kapelanie woonde is de garage gebouwd door soldaten die in 1938-39 gemobiliseerd werden en er in schuren en bij gezinnen woonden, en aan Janneke van de Nonnentap onderdak nodig voor een veldkeuken.

Na de kapelanie komt het huis van Fred Roggen, gevolgd door het "Café De Vieze" van Jef Brans wiens dochter Yvonne en schoonzoon René er "Bakkerij Hendrickx" van maakten. Ernaast woonde Zand Corthouts die met zijn grote spiegeltent tot in Hakendover op kermissen aanwezig was. Vervolgens krijgen we Janneke Vandermeeren (Pa Meyre) die schrijnwerker-radenmaker was. Hij maakte niet alleen kruiwagens, karren en wagens waarvan het houten wiel belegd werd met een ijzeren band. Hij bouwde ook 3 huizen waarvan een jarenlang bewoond werd door Irma "de wijzevrouw". Als vroedvrouw heeft ze jarenlang en dag en nacht per fiets of afgehaald met de koets vele dorpsgenoten op de wereld gebracht. Met de pasgeborene op de arm en vergezeld door peter en meter ging ze naar de doopvont achteraan in de kerk. Later ging zij samen met moeder en kind naar de kerk om de "Kerkgang" te doen, wat wou zeggen dat zij met kaarslicht en wijwater naar het

Onze-Lieve-Vrouwaltaar gingen om de rituele reiniging van de moeder, die pas nadien vrijelijk op straat mocht komen. Zoon Mil van de vroedvrouw had winkel waar Octavieke ons voor 0,10 frank of een kwartje 0,25 fr. snoep verkocht.

Bij Eugenieke Lowel-Boonen ging iedereen een "kremke" halen, en in het huis ernaast kregen Georges Vranken en jaargenoten hun eerste muzieklessen van Pierre Boonen, zo vertelde Georges Vranken. Wat verder stond de grote lemen schuur van Jannes Motmans, waarin een voor die tijd grote en zware dorsmachine stond. Vervolgens stond er een tweewoonst bewoond door Trees Vranken-Bronckaerts die er café hielden, en broer Jef die in het tweede huis woonde.

Tuur Bronckaerts, Jef en overbuur Mil Vranken waren de uitbaters van de boomzagerij Vranken. Lea van Wellen (Louis Vanstraelen) was naaister en had een stoffenwinkel; bij de bevrijding in 1944 kocht iedereen een stukje Belgische vlag. Haar echtgenoot Louis Vanstraelen werd de autobusuitbater die veel dorpsgenoten naar de Luikse staalfabrieken vervoerde. In zijn huis woonde nadien Jan van Schoepses (Machiels) die in Nieuwerkerken de man zou worden van de socialistische ziekenkas en syndicaat. Zijn broer Henrike was voor de oorlog de grote voortrekker van soortgelijke christelijke organisaties; zowel Henrike als Jan waren behulpzaam voor hun medewerkers.

Een naphtepomp verscheen en verdween bij velomaker Fons Creten, wiens buurman Mil van Gilles (Marneffe) was die het boegbeeld en uitbater was van "het dopgeld" voor de christelijk gesyndiceerden en nog later de Welvaartwinkel (met Mariëke van Poewes) uitbaatte. Fons van de Kantonier en Lusie van Boyen hadden een kruidenierswinkel, met nadien een diamantslijperij met ooit 20 medewerkers. Henri Boyen was postmeester; voordien was hij schoen- en klompenverkoper. Zoon René werd legerofficier, en zoon Marcel diamantslijper en cafébaas.

Zicht op de Boulevard

Jong zijnde was Jeenke van Paulusses getrouwd met Pol Donné. Toen heette zij Mam Jeen, en later voor iedereen Tante Jeen. Jeenke was een diep christelijke vrouw die moest leven met een m er dan diepe pastoorshaat. De pastoor was toen in een dorp de grote baas van de gemeenschap. Die haat vond zijn oorsprong in het feit dat het gezellig cafeetje van Jeenke ook het stamlokaal van de socialisten was. Jeenke haar koer, schuur en café waren bovendien een zegen voor de Luikarbeiders en de "travaux-mannen" met dit café als wachtplaats voor bus of vrachtwagen. Bij weer en wind was het er toch gezellig warm bij het kacheltje in de herfst- en wintertijd. Iedereen van het dorp, rood-oranje- blauw of groen die geen of zeven pinten dronk was er welkom. Zowel bij vreugde of verdriet leefde Mam Jeentje mee. En iedereen noemde ze "me junkske", woorden die de ouderen nooit zullen vergeten omdat ze weten dat ze bij Mam en later Tante Jeenke gemeend waren.

Na het gezellige cafeetje van Jeentje was er nog het café "Bij Poewske" (Strauven) die varkenskoopman was, en ook lokaalhouder van de fanfare. Het groot lemen huis met een waterput aan de voordeur en omgeven door hoge perenbomen was eigendom van Jannes Motmans. Via een voetweg naar Schelfheide gaan, dwars door het veld over de Grote Steenweg naar de kapelanie in de Kerkstraat met een splitsing naar de Boulevard tegenover de kerk en aansluitend via het kerkbaantje richting de Dries.

Na het voetwegje lag er het lemen huisje van Plinneke Cuyckx en haar zuster, omgeven door bloemen en groen, en met een zwarte ingangspoort. Aan de voorzijde stond een waterput met uitstekend drinkwater; hieraan hing een "snel", een ijzeren pint, waarmee voorbijgangers gratis van het putwater konden drinken. Hoeve Graefswinning ligt nog steeds tussen de Grote Steenweg en de toen onbegaanbare modderweg die nu de Heuvelstraat heet.

Via Gielenbosje en Wolverstraat gaat onze weg naar Den Renk met café "Kegelbaan-In de Eikenboom". Vannylen (nu Gima). Ernaast woonde "Cr mevaar", hij was een speciale figuur met een mooi gedraaide witte snor. We zagen hem met korf en per fiets als opkoper van kippen en konijnen, evenals verkoper van "bukkingen" en haringen.

Een woning verderop was het café "Bij Bet Perenbooms" (Pol Bessemans); het was het laatste huis van Gorsem-Schelfheide grenzend aan Klein Tichelrij, zijstraat rechts Nieuwerkerken en links Gorsem-Schelfheide.

Het eerste huis in Nieuwerkerken was het café "Den Haan-bij Bèr Billen" (Vandersmissen), en het laatste huis was café en winkel "In de Ring" waar de jaarlijkse Renk-kermis doorging. Tussen de tramlijn en de steenweg lag "het smeedje", een klein lemen huis met een blaasbalg in de smidse. De volgende respectievelijk in leem en stenen huizen heetten "bij Pr...tte" en Louis van Pie Jeure; zij stonden zo kort bij de weg dat de tram een bocht moest nemen over de Steenweg. Voor de Dreef naar Schelfheide liep een voetweg dwars doorheen de aardappelen, graan en bieten als verbinding tussen Schelfheide kerk en Dries. Aan de Dreef woonde Jefke van Pa Jeen (Bourguignon) die als spoorbediende gedurende de oorlog veel pakjes hielp versturen naar de krijgsgevangenen en opgepakte werkweigeraars.

Aan Schelfheide weg lag het café Gielen, "Zwarte Stijlen", met aan de gevel een rode vlag als stopplaats van de tram en wachtzaal in het café. Nog voor de Wolverstraat liep een veel gebruikte voetweg als verbinding tussen Tichelrij en Rummen. Tegenover de Wolverstraat ligt het grote Sebastipolbosch; bij de bevrijding in 1944 was er een opslagplaats voor munitie en legermateriaal in de buurt van het groot lemen huis van Nand Bossens.

Aan De Renk naast de Rummenweg (de grens Gorsem Schelfheide/Rummen) lag het huis waar de familie Poelmans woonde.

Eindelijk terug in Nieuwerkerken waar de schrijnwerker-radenmaker Herman Schoemans en zijn zoon Jefke, een bekend gewerenmaker alsook de families Vanmunster (metsers) woonden.

Al waren er slechts 5 huizen grondgebied gemeente Nieuwerkerken toch voelden alle bewoners van Gorsem-Schelfheide zich echte Nieuwerkerkse dorpsgenoten. Het aantal huizen is aan de Grote Steenweg is nu méér dan verdubbeld, met méér auto's dan vroeger fietsen in de gezinnen. Nostalgisch kijk ik terug naar gebruiken van saamenhorigheid die nu bijna allemaal verdwenen zijn zoals: babbelen bij de waterput, of napraten in de winkel; weg is ook de gezelligheid van het dorpscafé, en een gekapte boomstam als zitbank gebruiken, in de schaduw van een linde. Ook de grachtkant en de huisdorpel waren plaatsen van ontmoeting na een lange dag van hard labeur. Wat wij nu missen in ons leven met zijn veel vrije tijd zijn deze eenvoudige elementen die de goede nabuurschap toen uitmaakten. Zij bevorderden vooral de begrippen zoals eerlijkheid, rechtvaardigheid, vriendschap en genegenheid. Nu is er spijtig genoeg minder tijd om van eenvoudige contacten met familie, burens, dorpsgenoten en vrienden ten volle te genieten.

Jean Thomas

BEGIJNENBOS GEEFT ZIJN GEHEIMEN LANGZAAM PRIJS.

Nieuwe resten van de radarsite blootgelegd.

In mei 2016 publiceerde ons medelid Luc Schepens zijn boek "de Tweede Oorlog (1914-1918)" over De luchtverdediging Raum 6 - Radarsite Nieuwerkerken.

Deze radarinstallatie maakte deel uit van de uitgestrekte Kammhuberlinie, een Duits radarverdedigingssysteem dat liep van Denemarken naar Frankrijk tot Zwitserland. Op Begijnenbos beschermde zij het militaire vliegveld van Brustem en verre omgeving tegen vijandige luchtaanvallen. Na de oorlog werden deze radarschermen, zoeklichten en afweergeschut ontmanteld. Alleen de zware betonnen voetstukken bleven, en verdwenen als verre herinneringen onder de landbouwgrond.

Onder impuls van Heemkunde-Nieuwerkerken werden dit jaar een aantal van deze grote en kleinere restanten blootgelegd. Op Erfgoeddag 23 april 2017 volgden geleide wandelingen evenals de onthulling van een gedenkplaat die de wandelaars herinnert aan dit opmerkelijke aspect van de Tweede Wereldoorlog in Nieuwerkerken (cfr. Infoblad Heemkunde - maart-april 2017).

Ons medelid Eddy Cox ontdekte recent, op aangeven van een pachter, een nieuwe betonnen fundering, waarop de ijzeren armatuur voor bevestiging van apparatuur nog duidelijk zichtbaar is; een stuk ijzeren buis (?) lag er bij.

Bijgevoegde foto's van de nieuwe vondst evenals documentatie omtrent dergelijke radarsites geven een goed idee over deze zoeklichten en dergelijken zoals er 4 ooit op Begijnenbos stonden.

Het boek van Luc Schepens "De luchtverdediging Raum 6 - Radarsite Nieuwerkerken" is nog te koop bij Heemkunde-Nieuwerkerken p/a Eddy Cox, Berkenstraat 22 te 3850 Nieuwerkerken – Tel. 0499/73.56.74. Prijs €10.

Zoeklichten

Metalen buis
Ø buitenzijde 4cm

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
14de Jaargang – Januari – Februari 2018

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

EEN GELUKKIG NIEUWJAAR.

Wij wensen alle 6.957 inwoners van Groot-Nieuwerkerken, en speciaal onze lezers en sympathisanten, een goede gezondheid en veel creativiteit in alles wat het Nieuwe Jaar hun brengen zal.

KOZEN EN WIJER HERDENKEN HUN 800-JARIG BESTAAN MET DE UITGAVE VAN EEN BOEK EN EEN TENTOONSTELLING.

De naam Kozen wordt voor het eerst in een handschrift uit 1218 (Abdij Averbode) vermeld als CUSINUS. De eerst gekende "heer van Kozen en Wijer" was toen "Franck van Wesemael" wiens kasteel lag waar nog steeds het kasteel van Wijer staat. De naam Wijer is nog iets ouder gekend, en wordt in een document uit 1139 VILLARE genoemd.

Heemkunde-Nieuwerkerken wil dit jubileumjaar samen met de inwoners herdenken en heeft alzo een belangrijk werkjaar voor de boeg. In het najaar (week-end 8-9-10 september Monumentendag) wordt in het Buurthuis te Kozen een tentoonstelling georganiseerd waarin de geschiedenis van beide dorpen wordt in beeld gebracht. Gelijkijdig wordt het boek "De geschiedenis van Kozen en Wijer", auteur Luc Carlens (270 blz.) uitgegeven. Omtrent deze en mogelijk nog nevenactiviteiten worden de inwoners tijdig op de hoogte gehouden.

ERFGOED IN BEWEGING TE NIEUWERKERKEN.

In onze vier kerkdorpen (Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer) worden wij dagelijks geconfronteerd met ons verre verleden. Vooral door de nog aanwezige oude gebouwen worden wij positief bewust van de omstandigheden waarin onze voorouders leefden en werkten. De instandhouding van dit erfgoed door restauratie en herbestemming is dan ook een voorrecht en een plicht t.o.v. onze nakomelingen.

Een bondig overzicht leert ons wat de laatste tijd in onze gemeente Nieuwerkerken op dat vlak gerealiseerd werd, en wat er zich nog aandient.

In Binderveld kreeg het grondig gerestaureerde kasteel een commerciële bestemming; dit gebeurde ook in Kozen met de totaal verbouwde Palenderhoeve.

Nieuwerkerken bezit met "De blauwe (zwarte) stijltjes" een uitzonderlijk wooncomplex in leem en vakwerkstijl (19e eeuw); dit uitzonderlijk huis met verdieping staat nu te koop en wacht reeds lang op restauratie.

In Wijer is er veel in beweging. In de Verlaerstraat wordt het vakwerkhuis De Kever (19e eeuw) met een moderne aanbouw uitgebreid, en het nog oudere vakwerkhuis De Kazerne (1774) verwisselde van eigenaar. Na de recente verkoop van het landhuis De Schans (1782) wordt het park heraangelegd gevolgd door de restauratie van de woning. Nog in Wijer werd de pastorie (1867) opgeknapt en als gezinswoning verhuurd. De herbestemming van de vroegere jongensschool/huis van de onderwijzer/gemeentehuis (1870) is een toekomstproject dat ons allen beroerd.

In Kozen ten slotte wordt verwezen naar de lopende restauratie van Het Paenhuis (1743). Deze vroegere dorpsbrouwerij krijgt als bestemming woongelegenheden in het opgewaardeerde dorpscentrum waarin o.a. de oude pastorie (1718) (verhuurd als gezinswoning), het Buurthuis (oude jongensschool) (1856), de meisjesschool (1902), de Sint-Antoniuskapel (1680) en de kerk (1920) centraal staan.

Naast deze vooral privé-initiatieven ter bescherming en herwaardering van de oude gebouwen als erfgoed kan de overheid met bijvoorbeeld nieuwe straatnamen ook persoonlijkheden eren voor hun belangrijke maatschappelijke rol die ze in onze gemeenschap in het verleden hebben gespeeld. Zo is het erg jammer en een gemiste kans dat in de nieuwe woonwijk Wijer-gaard ons voorstel van straatnaam "Pastoor Cretenstraat" niet werd weerhouden. Hubert Creten was pastoor in Wijer van 1866 tot 1881. Buiten zijn verdienste als priester-volksromanschrijver was hij de bouwpastoor van de pastorie (1867) en de jongensschool (1870). Door zijn onvermoeibare tussenkomst bij het provinciebestuur werd de modderige veldweg (nu de Grote straat) over de ganse lengte gekasseid. Hierdoor werd het afgesloten Wijer definitief ontsloten richting Herk-de-Stad en Sint-Truiden. De ouderen spraken toen uit dankbaarheid over "de Cretenweg", toen een verdiend respect... dat vandaag nog de moeite loont om overgedragen te worden op de volgende generaties.

Ludo Raskin

Wijer - Verlaerstraat: een nieuwe toekomst voor 'De Kever'.

Wijer – Schansstraat: het domein 'De Schans' op weg naar oude glorie.

Kozen: "Het Paenhuis" staat in de stijgers.

DE GEMEENTESCHOOL VAN BINDERVELD

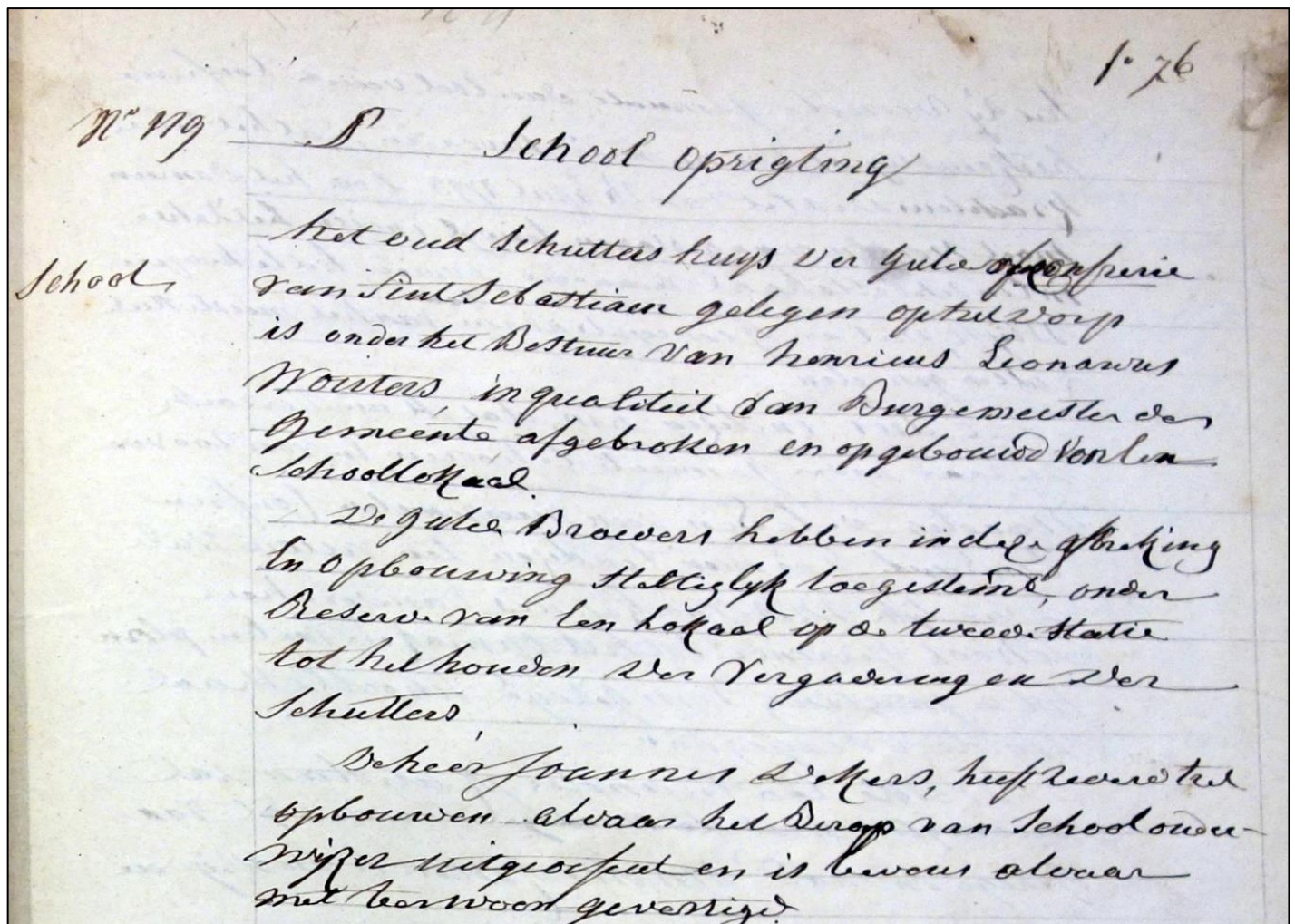
De gemeenteschool van Binderveld heeft zich in de loop der tijden op 3 locaties bevonden:

- Van 1830 tot 1867 op het dorpsplein achter de grot
- Van 1867 tot 1952 aan de Molenstraat, waar nu een appartementsgebouw staat
- Van 1952 tot nu, waar nu de huidige kleuterschool "t Goudhaantje" is

School en gemeentehuis van 1830 tot 1867.

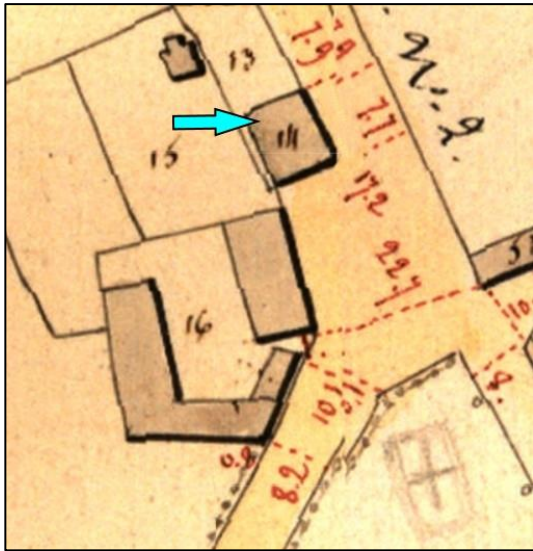
In een register met aantekeningen van 1815 tot 1830 van burgemeester Henricus Leonardus Wouters, aanwezig in het Rijksarchief van Hasselt, vinden wij verschillende teksten terug over het afbreken van het schutterslokaal van de Sint-Sebastiaansgilde, dat zich rond 1825 op het dorpsplein bevond. Op dezelfde plaats zou een schoollokaal gebouwd worden. De briefwisseling is gespreid over de jaren 1825-1829.

Het moet een gebouw met een verdieping geweest zijn want we vinden volgend fragment terug in de teksten. *"De gilden Broeders hebben in deze afbreking en opbouwning toegestemd, onder reserve van een lokaal op de tweede statie tot het houden van vergaderingen der schutters."* Hier wordt de naam van de heer Joannes Dekers ook al vermeld (rond 1830, de eerste schoolmeester).

Tekst uit het register met aantekeningen uit de 19^e eeuw, in verband met de afbraak van het schutterslokaal en de opbouw van een school.

In verslagen van het jaar 1827 vinden we terug dat het gebouw ook moest dienen voor de vergaderingen van de gemeenteraad. "... dat het tevens tot raadhuis zal strekken".

1: Dorpsplein 1843

In de "Atlas der buurtwegen" van 1843 staat een gebouw (Nr. 14) dat in de kadasterplannen van deze periode omschreven staat als "School- en gemeentehuis". Het gaat hier over een gebouw van amper 130 vierkante meter, dat achter de grot in de voortuin van de huidige woning "Hoogstraat 5" gelegen was. Dit oud schoolgebouw werd in 1926 verkocht en volledig afgebroken.

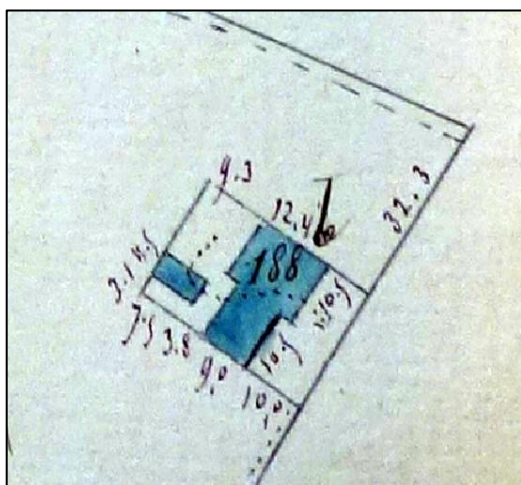
Op afbeelding 1 kan je zien dat de kerk er toen nog niet was. Die werd op dit plan in potlood bijgetekend en in 1845 gebouwd.

In de bevolkingsregisters wordt bevestigd dat Joannes Dekers (°1801) in 1852 schoolmeester en secretaris was. Vermoedelijk woonde hij ook in dat schoolhuis (Domus Schola) volgens de nota's van pastoor Coenegrachts

(Registrum Animarum, Rijksarchief Hasselt). Joannes was getrouwd met Victoria De Schrijnmakers, zuster van de toenmalige kasteelheer.

Pieter Lebeau (°1835 Niderheim NI), de grootvader van de schrijver Paul Lebeau, werd hier schoolmeester vanaf 1864. Hij was ook gemeentesecretaris en was getrouwd met Elisabeth Stiers uit Binderveld.

School en woning schoolhoofd vanaf 1867 tot 1952.

2: Inplantingsplan nieuwe school en woning langs de Molenstraat.

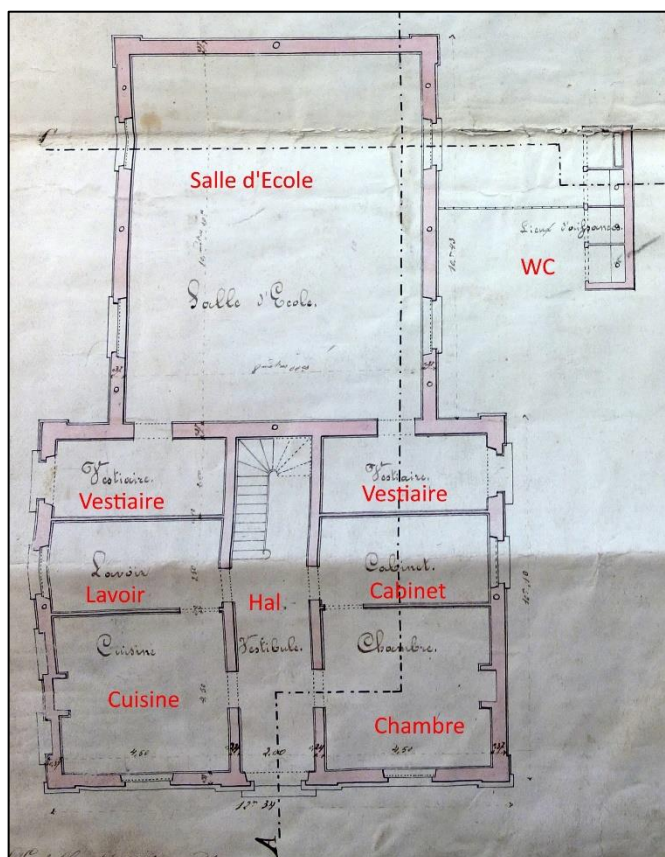
In het rijksarchief van Hasselt vinden we de plannen (jaar 1865) voor een nieuwe gemeenteschool en woning voor de onderwijzer. Rond 1867 werd deze school in gebruik genomen.

Er was blijkbaar maar één klaslokaal waar alle leerjaren samen zaten. Op afbeelding 3 kan je zien dat de vestiaires tot het schoolgedeelte behoorden, zonder toegang tot de woning van het schoolhoofd. Het trapgeveltje boven de ingang van het woonhuis werd later bij een verbouwing verwijderd.

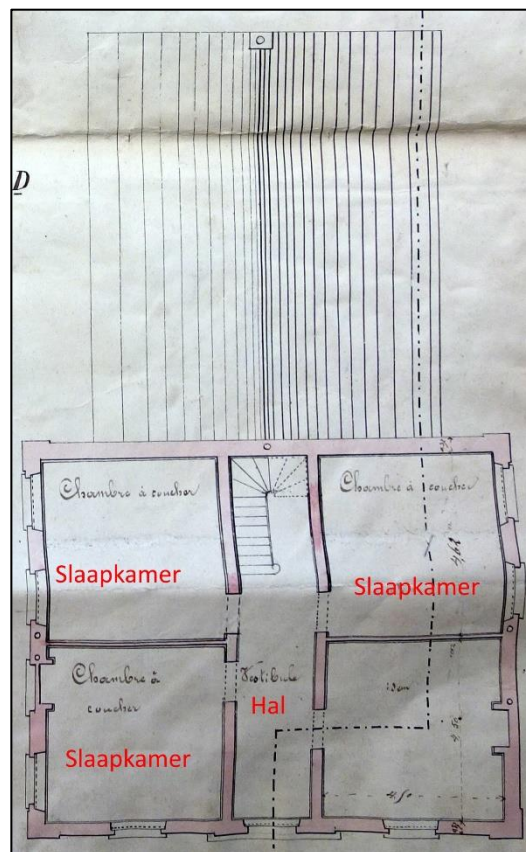
In 1894 werd meester Lebeau opgevolgd door Stijn (Ludovicus, Celestinus) Beckers (°1877 Binderveld). Hij was gehuwd met Maria Josephina Van Houdt.

Van 1931 tot 1961 was mevrouw Lutgarde Preud'homs onderwijzeres en van 1947 tot 1970 was de heer Richard Kinnaert onderwijzer.

In dit gebouw bevond zich tot 1970 (fusie met Nieuwerkerken) ook een lokaal voor de gemeentesecretaris.

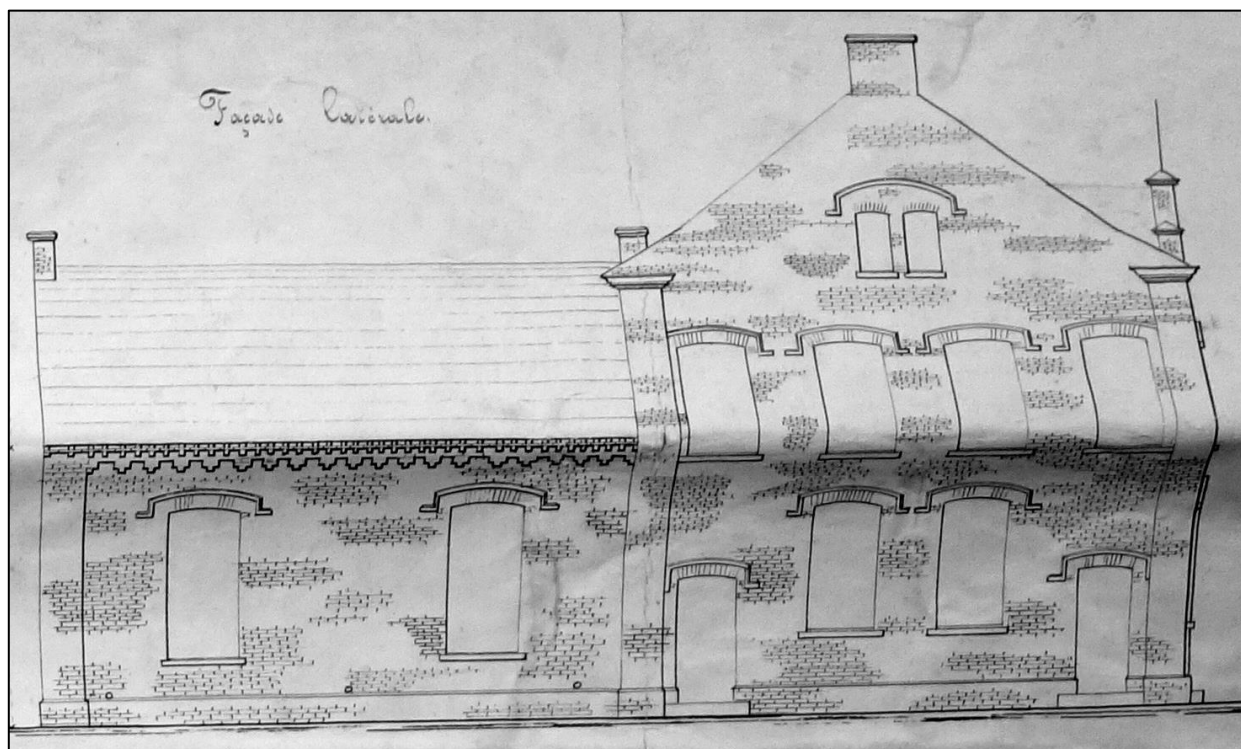
3: Gelijkvloers. Bovenaan het schoolgedeelte en onderaan het woonhuis. Plan uit 1865.

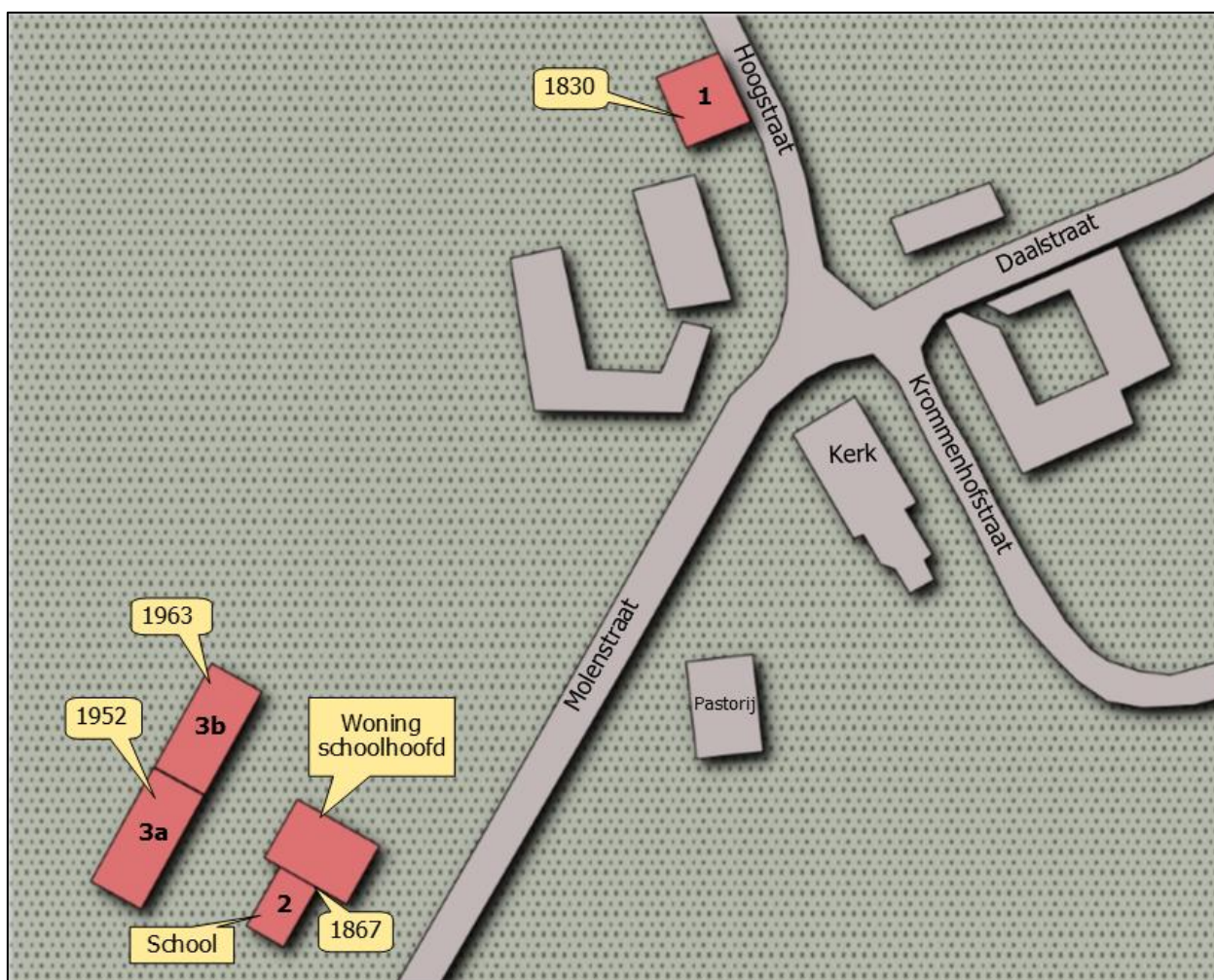
4: Verdieping. De 2 kamers aan de linkerkant werden klaslokaal rond de jaren 1960.

5: Bemerkt de aanbouw van het schoolgedeelte boven de pijl op deze oude foto.

6: Gevel langs de kant van de Molenstraat

7: Kaart met de 3 locaties van de school van Binderveld met aanduiding van het bouwjaar.

Huidig schoolgebouw vanaf 1952.

In 1952 werden de twee linkse lokalen gebouwd van het huidige schoolgebouw. De eerste drie leerjaren werden in één klas gehuisvest en de laatste drie leerjaren in de andere klas. Later werd het schoolgedeelte van het oude gebouw afgebroken en vervangen door een nieuw afdak met toiletten.

In Binderveld was er geen kleuteronderwijs tot in 1959 toen men begon met kleuteronderwijs in een van de twee bestaande klaslokalen. De laatste drie leerjaren verhuisden toen naar de eerste verdieping van het oude school- en gemeentehuis.

8: Afdak op de plaats waar het oude schoolgebouw aan de Molenstraat stond.

In 1963 werd een derde klaslokaal (voor de kleuters) met daarboven de zaal bijgebouwd. Dit nieuwe deel werd op zondag 27 oktober 1963 (HBVL) ingehuldigd in aanwezigheid van minister Bertrand. In zijn welkomstwoord vermeldde burgemeester Plevoets dat het de eerste keer was dat Binderveld met het bezoek van een minister vereerd werd.

Na de fusie van Binderveld met Nieuwerkerken in 1971 verdween de lagere school in Binderveld. Momenteel is er alleen nog de kleuterschool "t Goudhaantje".

In 1998 werd het oude schoolhuis gesloopt en werden er 6 nieuwe appartementen gebouwd.

Valère Grauwels

9: De overheden tijdens hun bezoek aan de nieuwe schoollokalen te Binderveld. Pastoor Smeulders, Z.E.H. Vossen, Z.E.H. Deken Deneys en Minister Bertrand. Op de achtergrond het nieuwe gedeelte. HBVL 29/10/1963.

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
14de Jaargang – Maart – April 2018

Redactie- en coördinatieadres:
Ludo Raskin, Opperstraat 183 Wijer, 3850 Nieuwerkerken
Lay-out: Valère Grauwels

ISSN 2295-3531

BOEK "GESCHIEDENIS VAN KOZEN EN WIJER".

In een oud geschreven document uit 1218 wordt Kozen als Cusinus vermeld, en Wijer heeft in 1132 als naam Vilare. De eerst gekende Heer van Kozen en Wijer in 1288 was Franck van Wesemael ; zijn kasteel stond waar nu nog het kasteel van Wijer ligt.

Ter gelegenheid van dit 800-jarig jubileum van Kozen wordt door de vereniging Heemkunde-Nieuwerkerken het boek "De geschiedenis van Kozen en Wijer" uitgegeven.

Schrijver van dit boek (ca 280 blz. met 206 illustraties) is de oud-Kozenaar Luc Carlens, die hierin en voor het eerst vele historische teksten bundelt die in de loop van de voorbije eeuwen over het ontstaan, het bestuur en het wel en wee in Kozen en Wijer zijn geschreven.

Dit vlot leesbaar boek is alleen verkrijgbaar bij Heemkunde-Nieuwerkerken, en wordt voorgesteld in het weekend van 8-9 september 2018 in het Buurthuis Ter Cosen, bij de opening van "de tentoonstelling Kozen 800".

Nadien is het boek alleen te bestellen bij Heemkunde op onderstaand adres. De verkoopprijs is dan 19 Euro. Iedereen die echter vanaf nu intekent op dit boek betaalt slechts 16 Euro.

Dit bedrag moet voor einde mei gestort worden op rekeningnummer BE51 7350 0844 6462 van Heemkunde-Nieuwerkerken, Berkenstraat 22 te 3850 Nieuwerkerken met vermelding "Boek Kozen 800". Alleen na ontvangst van dit bedrag zal de naam van de intekenaar achteraan in het boek vermeld worden in de lijst van de intekenaars.

Bijkomende inlichtingen zijn te krijgen op hoger vermeld adres of via
☎ 0499/73.56.74.

VLAG VAN DE FANFARE "EENDRACHT" BLIJFT BEWAARD.

Door de welwillende bemiddeling van Jean Thomas, jarenlang voorzitter van de fanfare De Eendracht Nieuwerkerken, zorgt de vereniging Heemkunde dat de oude ruitvormige fanfarevlag uit 1909 niet verloren gaat. Het kan immers niet dat een dergelijk stuk erfgoed, dat méér dan een eeuw lokale muziekgeschiedenis en amusement vertegenwoordigt, zo maar zou verdwijnen.

In afwachting van eigen aangepaste opslagruimte bij Heemkunde wordt deze vlag bewaard in het gastvrije Rijksarchief te Hasselt waar al eerder de vlag van de handboog schutterij Sint-Sebastiaan van Wijer uit 1886 is ondergebracht.

Moge beide voorbeelden ook andere verenigingen in onze vier deelgemeenten inspireren om zorgvuldig en bewarend om te gaan met hun archief en belangrijke voorwerpen. Heemkunde-Nieuwerkerken kan en wil steeds hiertoe ondersteuning bieden.

In de hierna volgende bijdrage wordt de geschiedenis van deze fanfarevlag deskundig door Jean Thomas uit de doeken gedaan.

L.R.

FANFARE "EENDRACHT SCHELFHEIDE NIEUWERKERKEN"

De 19de eeuwse "Zangvereniging Eendracht" splitste zich in "Fanfare Eendracht Schelfheyden" en "De ware Vrienden Nieuwerkerken", met als stichtingsdatum 25 juli 1895. Beide groepen waren amusementsverenigingen die toneel speelden en o.a. volksspelen organiseerden in openlucht ter gelegenheid van de kermis.

In het boek "Harmonies en Fanfares in Limburg" staat te lezen over de gemeente Gorseme dat de fanfare Schelfheyden aanwezig was op de 75ste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheidsfeesten te Hasselt.

Waarschijnlijk is deze fanfare niet meer actief geweest na de Eerste Wereldoorlog. Over Nieuwerkerken staat in hetzelfde boek dat de toneelgroep "De Ware Vrienden" met enkele blaasinstrumenten omstreeks 1895 een eigen fanfare oprichtte.

Op 7 mei 1928 verleent de koning in een brief vanwege het Koninklijk Paleis de fanfare "Eendracht Schelfheide-Nieuwerkerken" wegens 50-jarig bestaan de gunst de titel Koninklijke Maatschappij te voeren. Op de grafsteen van Alfons Marneffe, gestorven en begraven op het kerkhof van Nieuwerkerken in 1918, staat 25 lid van de fanfare De Eendracht.

In 1909 schonk de familie Lejeune de Schiervel-t'Serstevens een vlag aan de fanfare met de geborduurde tekst "Eendracht Schelfheyden" erop; onderaan stond hun wapenschild. Graaf d'Oultremont de Duras betaalde het hout voor de vlaggenkast, evenals het hout voor de mobiele muziektribune. Bovenaan deze ruitvormige vlag was een metalen ring bevestigd waaraan gewonnen medailles konden gehangen worden, medailles waarvan Serlet van Pius (Karel Berden) de herkomst kon vertellen. Deze vlag werd bewaard in het café-winkel Libert Serdons-Lowis Motmans.

Anna van de Kantonier die de kantschool in Sint-Truiden volgde was in 1930 reuze fier dat ze een geborduurd bordje met de tekst "Koninklijke Maatschappij" mocht maken, en dat nog steeds aan de oude vlag bevestigd is.

Wij waren allemaal dorpsbewoners van Nieuwerkerken, doch wie aan de linkerkant woonde van de Kelsbeek, Kerkstraat, Heuvelstraat, Klein Tegelij woonde administratief in de gemeente Gorsemschelfheide. In 1954 werden de bewoners van Schelfheide door de aanhechting bij Nieuwerkerken officieel Nieuwerkerkenaren, hetgeen ze in het verleden al in feite waren. De tekst "Schelfheyden" op de fanfarevlag werd toen veranderd in "Nieuwerkerken". Bij de viering 75 jaar Eendracht werd een nieuwe rechthoekige fanfarevlag gewijd tijdens een misviering in een feesttent opgesteld bij Vital Motmans in de Tramstraat. Bij het 90-jarig bestaan van de fanfare was er opnieuw een nieuwe vlag met als goede peter en meter Emanuel Vanstraelen en Mathilde Hayen-Joris (café Sportwereld).

De Eendrachtvlag Schelfheyden-Nieuwerkerken trok méér dan 100 jaar door onze straten bij processies,

begravenissen van muzikanten en ereleden, gouden bruiloften, honderdjarigen, priesterwijdingen, inhalingen van pastoors, optochten en zoveel meer. Het Nieuwerkerkse gezegde "Geen feest zonder 't muziek met vlag" was zolang het kon in Nieuwerkerken de waarheid.

ZO GING DAT IN 1931: EEN BENZINEPOMP IN KOZEN

Naast de hoge aanschafprijs zijn er nog twee voornamelijk oorzaken die het algemeen gebruik van elektrische wagens in de weg staan. In de eerste plaats is er het beperkte bereik van die wagens: met een opgeladen batterij kan je absoluut niet het aantal kilometers afleggen dat met een traditionele wagen met een volle tank wel kan. Voor verre verplaatsingen, zoals een gezinsvakantie naar het zuiden, is het gebruik van een elektrische wagen voorlopig nog geen optie. Anderzijds kan je je autobatterijen maar op een beperkt aantal plaatsen opladen. Bovendien komen er maar mondjesmaat nieuwe oplaadpunten bij, omdat er vrij weinig elektrische wagens gebruikt worden, en er dus weinig vraag naar oplaadpunten is. Het is een traditioneel cirkelprobleem: doordat er weinig elektrische wagens zijn, is er weinig behoefte aan oplaadpunten, en doordat er weinig oplaadpunten zijn, blijft het problematisch een oplaadpunt te vinden, en blijven we de voorkeur geven aan een wagen met een traditionele motor.

Ooit deed dezelfde situatie zich voor met benzineauto's. Uiteraard was de prijs van een auto in de jaren '20 en '30 van de twintigste eeuw de voornaamste oorzaak van het feit dat er hier maar weinig aangeschaft werden. Ook de toestand van de meeste wegen in onze gemeente nodigde in die tijd niet echt uit om zich met een auto te verplaatsen. Minstens zo belangrijk waren in die tijd echter het verbruik van de toenmalige motoren, en daardoor hun beperkte radius. Benzine was nog goedkoop, en in financieel opzicht was het hoge verbruik van de wagens in die tijd geen groot probleem. Erger was echter dat je ten gevolge van het hoge verbruik, ook met een volle tank niet buitengewoon ver geraakte. Tot in de jaren '20 van de twintigste eeuw zat de wagen met benzine motor daardoor opgezadeld met hetzelfde probleem als de elektrische wagen vandaag: er waren weinig wagens, en dus waren er ook weinig mensen die investeerden in de aanleg van een benzinepomp, en doordat er weinig benzinepompen waren, kon je weinig uitrichten met een wagen die op benzine reed.

Het duurde tot midden de jaren '20 voordat grote benzinemaatschappijen besloten dat ook in onze provincie die cirkel doorbroken moest worden. Maatschappijen als de Amerikaanse Texas Company – het latere Texaco, l'Alliance – later BP – en het Antwerpse Purfina – later Fina, nu Total – besloten in die periode te investeren in een net van benzinepompen, vanuit de hoop dat de beschikbaarheid van benzine zou leiden tot een groter verbruik, en dus tot winst. Een redenering die de maatschappijen in kwestie sinds een eeuw fortune opbrengt. Autoverkopers en eigenaars van cafés langs staatswegen werden aangezocht met het aanbod een benzinepomp op hun eigendom te installeren.

In die tijd beschikten de meeste eigenaars van een benzinepomp over een ondergrondse ton met een inhoud van 2.000 liter, iets dat toen beschouwd werd als een hinderlijke, gevaarlijke of ongezonde inrichting van eerste klasse, en waarvan de plaatsing dus aan een toelating vanwege de bestendige deputatie van de

provincieraad onderworpen was. De dossiers over het afleveren van dit soort vergunningen door de bestendige deputatie vanaf 1925 bleven bewaard¹. Nadat in de eerste helft van de jaren '20 in Sint-Truiden de eerste benzinepompen in de omgeving geïnstalleerd waren, ging het snel en ook in de dorpen rond Sint-Truiden werden er ondernemers gevonden die zich op de nieuwe markt van de benzinedistributie wilden wagen.

Kozen kon daar natuurlijk niet bij achterblijven, en het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de aanvraag van de American Petroleum Company (later ESSO) om bij de heer Aloïs Droogmans in de Broekstraat², ter hoogte van de plek waar nu de Heiligenbornstraat vanuit de Dorpsstraat richting Alken vertrekt, door het gemeentebestuur welwillend onderzocht werd.

De aanvraag voor het ingraven van een benzineton van 1.500 liter en de bouw van een pomp was op 13 juli 1931 bij het provinciebestuur ingediend. Op 15 juli was de aanvraag doorgestuurd naar het gemeentebestuur, dat van de gouverneur de opdracht kreeg in een onderzoek de *commodo et incommodo* uit te zoeken of er bezwaren waren bij de inwoners of bij de eigenaars van de percelen in een straal van 100 meter rond het perceel waarop de installatie zou geplaatst worden. Dat bleek niet het geval te zijn, waardoor het schepencollege op 3 augustus een positief advies kon afleveren. Begin november waren alle administratieve hordes genomen, en op 9 november 1931 besloot de bestendige deputatie dat de aanvraag van Droogmans ingewilligd kon worden. De ondergrondse tank en de pomp werden op de binnenplaats van de hoeve geïnstalleerd.

Hoe het de familie Droogmans met haar benzinepomp verging, meldt het dossier in het archief van het provinciebestuur niet. Wie daar meer over weet, en zeker wie er een foto van zou willen delen, wordt uitgenodigd dat bij onze heemkring te melden.

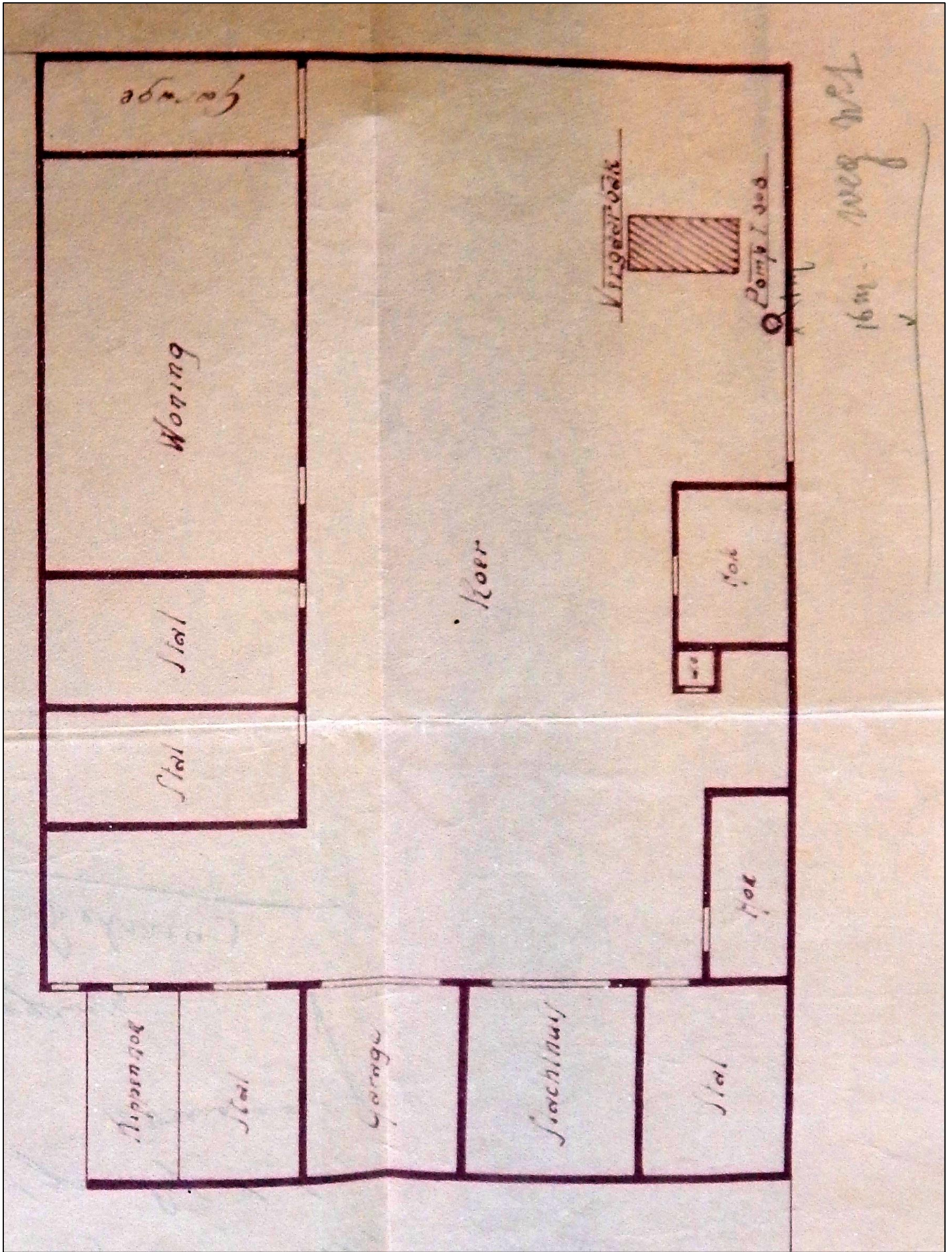
Illustratie 1: grondplan van de hoeve Droogmans, met de aanduiding van de voorgenomen plaatsing van de pomp en van de voorraadton.

Illustratie 2: plan van de pompinstallatie.

Rombout Nijssen

¹ Deze bijdrage is gebaseerd op de inhoud van dossier Nieuwerkerken/1931 in het bestand *Hinderlijke, gevaarlijke of ongezonde inrichtingen* van het archief van het provinciebestuur te Hasselt.

² Aloïs Droogmans baatte destijds een boerderij, annex slagerij, uit in de toenmalige Broekstraat.

DIMENSIONS D'UNE POMPE G. & B. - T 308

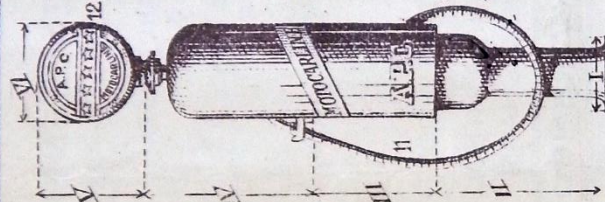
(TYPE CI-CONTRE)

- I. SOCLE CARRÉ 0.38 m. x 0.38 m.
- II. PIED (hauteur) 0m 76
- III. CORPS (hauteur) 0m 57
- IV. COLONNE MUNIE DE SA SUPER-STRUCTURE 0m 90
- V. GLOBE 0m 43
- VI. DIAMÈTRE DU GLOBE 2m 66
- VII. DIAMÈTRE DU CORPS 0m 43
- VIII. DIAMÈTRE DU CORPS 0m 39

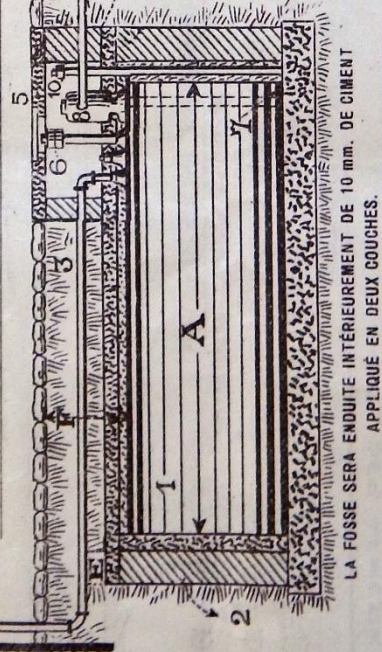
PLAN TYPE D'UNE INSTALLATION D'ESSENCE G & B

LÉGENDE:

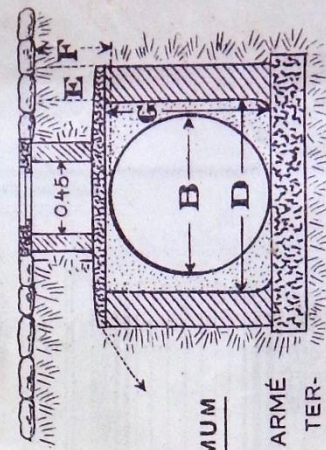
- 1. RÉSERVOIR MAGASIN.
- 2. FOSSE MAÇONNÉE.
- 3. TUYAU D'AÉRAGE.
- 4. BOUCHE D'AÉRAGE.
- 5. DALLE EN BÉTON MUNIE D'UN REGARD AVEC COUVERCLE ET CLEF.
- 6. TUYAU D'ALIMENTATION ET CADENAS.
- 7. FILTRE DU TUYAU D'ASPIRATION.
- 8. SOUPAPE DE SÛRETÉ.
- 9. TUYAU D'ASPIRATION.
- 10. TUYAU DE VISITE.
- 11. TUYAU DE DISTRIBUTION G.B. AVEC FILTRE.
- 12. GLOBE ÉLECTRIQUE

COUPE LONGITUDINALE

COUPE TRANSVERSALE

COUVERTURE EN BÉTON DE 0.08 m. D'ÉPAISSEUR MINIMUM

LE BÉTON DE FONDATION SERA ARMÉ OU NON SUIVANT LA NATURE DU TERRAIN.

LA FOSSE SERA ENDUITE INTÉRIEUREMENT DE 10 mm. DE CIMENT APPLIQUÉ EN DEUX COUCHES.

VUE EN PLAN

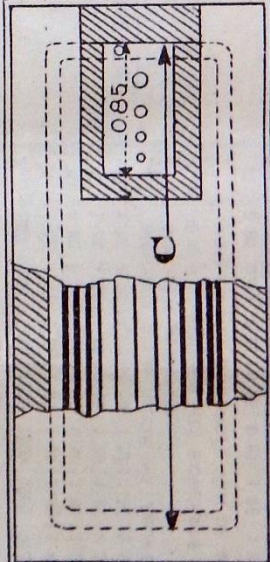

TABLEAU DES DIMENSIONS.

LITR.	500	800	1000	1200	1500	2000	2500	3000	4000	5000	6000	10000
A	1.06	1.32	1.62	1.95	2.40	2.92	3.46	4.60	4.50	5.40	6.88	
B	0.80	0.90	0.90	0.90	0.90	1.06	1.06	1.06	1.06	1.20	1.20	1.42
C	1.36	1.62	1.92	2.25	2.70	2.62	3.92	4.46	5.60	5.60	6.40	7.88
D	1.10	1.20	1.20	1.20	1.20	1.38	2.06	2.06	2.06	2.20	2.20	2.42
E	MINIMUM 0.18 m. POUR MAÇONNERIE ET 0.10 m. POUR CONSTRUCTION EN BÉTON.											
F	0.50 m ENTRE LA PARTIE SUPÉRIEURE DU RÉSERVOIR ET LE DESSOUS DU PAVEMENT.											
G	0.85	0.95	0.95	0.95	0.95	1.10	1.10	1.10	1.10	1.25	1.25	1.45

AMERICAN PETROLEUM COMPANY
 SOCIÉTÉ ANONYME BELGE
 AVENUE DE FRANCE, 101
 ANVERS

TIMBRES

KRONIEK VAN DE "VRIJDAGHSWINNING" TE KOZEN.

In het archief van schepen-heemkundige Jef Bonneux, dat zijn echtgenote Anna Grauls in 2015 aan Heemkunde-Nieuwerkerken schonk, zit een mooi verhaal over deze nog bestaande lemen vakwerkhoeve en haar bewoners, gelegen in de Eendenpoelstraat 16. Het werd in 1998 geschreven door Leo Velleman, parketmagistraat uit Edegem (Antwerpen), die deze hoeve in 1974 kocht en restaureerde tot zijn buitenverblijf. Méér nog dan de loutere geschiedenis van het gebouw interesseerde hem als amateur-volkskundige ook de herkomst en het leven van de vroegere bewoners.

Het was immers Alfons Vrijdaghs, geboren te Kozen in 1890, die in 1916 de balkenstructuur van een lemen vakwerkhuis in Hoepertingen kocht. Vervolgens werd deze als "roerend goed" overgebracht naar de Eendenpoelstraat te Kozen, en heropgebouwd tot woonhuis-boerderij voor zijn kinderrijk gezin.

Deze kroniek van Leo Velleman schetst ook op indringende wijze het harde en principiële leven van een nog niet verre generatie. In 1998 kwam de "Vrijdaghswinning" in bezit van de familie Danny Depré en Elvire de Jong. Op hun beurt werd met een groot hart en veel respect voor het oude gebouw en de natuur van de landelijke omgeving verder gewerkt aan de instandhouding en bewoning tot een aangename leefomgeving.

Ludo Raskin

De winning is gelegen te Nieuwerkerken, in de deelgemeente Kozen, aan de straat Eendepoel 16, kadastraal gekend als "de lange weide", sectie A nrs. 114/a en 114e, groot volgens titel 52 aren 66 ca. en volgens kadaster 52 aren 92 ca.

In haar eerste structuur werd de winning er door de landbouwer Alphonse Gustave VRIJDAGHS, genoemd "Fonske", gebouwd. Zij bestond uit de huidige stal, de dorsvloer, de woonkamer, de eerste slaapkamer en de twee kamertjes aan de westzijde. De winning zou daarvoor hebben gestaan te Hoepertingen, thans deelgemeente van Borgloon.

Fonske, die geboren was te Kozen op 20/11/1890 en op zijn veertiende jaar een weeskind was, woonde met zijn echtgenote Elisabeth VAN MANSHOVEN te Hoepertingen, waar hun kinderen Maria Elisabeth Louise op 1/12/1918, Eugenia Etisa op 24/7/1920 en Remy Antoine Leonardus op 29/3/1922 werden geboren. Het perceel te Kozen sectie A nr. 114, groot 79 aren maakte vermoedelijk deel uit van de nalatenschap van de ouders van Fonske. Hij was erin gerechtigd voor 1/3 ingevolge de akte van verdeling van 16/12/1916, verleden voor meester Adrien COEMANS, notaris te Sint-Truiden. Fonske kocht de overige 2/3 elk voor een bedrag van 800 frank van zijn zussen, respectievelijk bij akte dd. 19/7/1919 van Maria Elisabeth VRIJDAGHS, echtgenote van Leonardus CEULEMANS, geboren te Kozen op 26/5/1888, en bij akte van 2/8/1920 van Julienne Hubertine VRIJDAGHS, ongehuwde dienstmeid, geboren te Kozen op 13/7/1893.

Hij wilde blijkbaar op zijn eigendom te Kozen een landbouwuutbating beginnen en kocht daartoe een Haspengouwse winning in vakwerk te Hoepertingen. Volgens zijn zoon René stond die winning op de wijk Tereiken en was zij eigendom van ene LAQUAY. Deze naam komt thans nog voor in Hoepertingen zoals blijkt uit de telefoongids. Het gebinte in eikenhout werd door Fonske gekocht en overgebracht, wellicht met kar en paard, naar de Eendepoel te Kozen, waar het werd (op)gericht. Nog steeds volgens de zoon René zou dat gebinte de datum 1633 hebben gedragen.

Dergelijke datum werd doorgaans gebeiteld in een balk door de timmerman, die het gebinte had samengesteld en van merktekens had voorzien. Dat jaartal werd nog niet aangetroffen. Mogelijk bevond het zich in de moerbalk aan de straatzijde van de stal. De eiken constructie is daar echter verdwenen en vervangen door een bakstenen gevel, evenwijdig met de as van de straat. Bovenop de betonnen balk in de stal is het jaartal 1947 gegrift, wat erop wijst dat de verbouwing in dat jaar is gebeurd.

Zoon René vertelde ook dat zijn vader in 1916 eerst de waterput naast de westkant van de winning had gegraven en daarna begon aan het richten van het gebinte of de "timmer". Het was een hete zomer en Fonske moest zich regelmatig verfrissen en zijn dorst lessen aan de put.

Na het richten van de "timmer", diende tussen het vakwerk de "stijlen" te worden geplaatst. Vervolgens werden de "vitsen", gesplitst uit licht hout, tussen de stijlen gevlochten en ontstond de inwendige structuur van de binnen- en buitenwanden. Die werden daarna met leem bestreken. Die leem werd ter plaatse uitgegraven en voor het uitstrijken of "plekken gemengd met gehakt stro om het krimpen en barsten te voorkomen. De wanden werden verder afgewerkt met een laag kalkmortel Als dakbedekking werden "vleugelpannen" gebruikt, die doorgaans in de buurt in zogenaamde "veldovens" waren gebakken. Tussen de pannen werden aan de binnenzijde stropoppen aangebracht tegen het insijpelen van regenwater of inwaaien van sneeuwvlokken.

De 'Vrijdaghswinning', voorzijde met rechts lage stallen

Zicht op de structuur van het oude woonhuis van uit de binnentuin

Stemmige gesloten binnentuin

Oude zijgevel, buiten, linkerzijde

Zicht op de achtergevel vanuit de fruitweide

Die werkzaamheden in Kozen hebben ongetwijfeld van Fonske veel inspanningen gevergd. Veel hulp zal hij daarbij niet hebben gehad. En hij had in Hoepertingen een gezin met drie kindjes te onderhouden.

In de loop van 1922 of 1923 zal de winning bewoonbaar zijn geworden en kwam Fonske met vrouw en kinderen in Kozen wonen. Het vierde kind Joseph Juliaan werd er op 19/10/1923 geboren. Ook de vier volgende kinderen zagen daar het levenslicht Louisa Amelia op 10/4/1925, René Michel op 5/7/1926, Justina Antonetta op 21/7/1928 en Amelia Juliette op 7/12/1932. Een negende kind zou jong zijn overleden.

De landbouwuitbating en acht kinderen noopten tot uitbreiding van de winning. Volgens zoon René werd daartoe aangekocht het gebinte van een dwarsschuur op het Zwarteinde. Zij maakte deel uit van een hoeve, thans een bakstenen gebouw en bewoond door een orgelbouwer. Die dwarsschuur werd achteraan haaks op de bestaande winning opgebouwd. In de ruimte links van de poort werden een grote en een kleine slaapkamer bij het woonhuis gevoegd. Naast de schuur werd een kippenhok met schuin aflopend dak gebouwd. Een binnenplaats werd gevormd door het optrekken van vijf stalletjes en een overdekte ruimte in baksteen, die aansloten op een reeds bestaande sekreet en bakhuis. Op de binnenplaats werd een ruime rechthoekige mestkuil gebouwd. Mogelijk zijn de laatstgenoemde bouwwerken in 1947 uitgevoerd samen met de hogervermelde uitbreiding van de stal.

Op 29/5/1936 overleed te Kozen Maria Elisabeth VANMANSHOVEN. Fonske was dan weduwnaar met acht kinderen, waarvan het oudste 18 en het jongste 3 1/2 jaar oud. En hij boerde voort op zijn grond rond de hoeve en op percelen die hij elders in Kozen bezat of pachtte. Zeven van zijn kinderen huwden en verlieten het ouderlijk huis. Zijn jongste Amelia Juliette werd kloosterlinge. Zijn zoon René kocht een westelijk deel van het perceel van zijn vader aan de Eendepoel en bouwde er naast de hoeve een woning voor zijn gezin.

Fonske bleef in zijn hoeve wonen met zijn paard en enkele melkkoeien. Er was geen aansluiting op het waternet Hij wilde daar niet van weten en maakte gebruik van de waterput, nu op het perceel van zijn zoon René, die naar zijn oordeel het beste water in Kozen bevatte. De huisvrouwen uit de buurt kwamen er water putten voor het bereiden van erwtensoep.

De elektrische leidingen waren zeer oud en beslist onveilig. Zij leverde stroom aan enkele verlichtingslampen van 15 watt. Nadat hij uiteindelijk zijn landbouwbedrijfje had opgegeven, wilde hij zijn winning niet verlaten, doch besteedde er geen zorg aan. De lemen buitenwanden brokkelden af, het regenwater sijpelde door gebroken dakpannen, het hout van deuren en ramen verweerde, de toegangspoort en andere metalen onderdelen geraakten met roest bedekt, een gebroken vensterglas werd met een plankje afgedekt, enz.

Op de binnenplaats stond een autowrak, waar Fonske na zijn middagmaal in de zon een dutje deed. Onkruid en vooral bramen overwoekerden grond en fruitboompjes naast en achter de hoeve. Oude fruitbomen, door de wind geveld, bleven gewoon liggen. De doornhaag langsheen de straat werd haast drie meter hoog. Zijn kinderen mochten in geen geval iets herstellen of opruimen en schaamden zich voor de woonst van hun vader. Een gewoonte bleef hij trouw. Meer dan 65 jaar heeft hij gezongen in het koor van de Sint-Laurentiuskerk te Kozen.

In 1974 werd hij ziek en overgebracht naar de Sint-Ursulakliniek te Herk-de-Stad, waar hij overleed op 31/7/1974. Enkele dagen voor zijn opname zou hij aan zijn zoon René ongeveer het volgende hebben gezegd: "Als ik sterf, zullen ze de hele boel hier wel afbreken".

Die sombere voorspelling is niet uitgekomen. Zijn huisje dat hij, volgens de tekst van zijn rouwprentje, met hard werken en veel ontberingen had kunnen bouwen, maar helaas ook erg heeft verwaarloosd, staat er nog steeds.

Z.E.H. Frans GEIVERS, geboren te Oud-Turnhout op 23/10/1922, was sedert 1971 pastoor te Kozen. Hij heeft Fonske nog enkele jaren gekend en zijn uitvaartliturgie geleid.

Tijdens de laatste week van augustus 1974 ontving hij op zijn pastorij zijn nicht Irm GEIVERS, geboren te Oud-Turnhout op 17/7/1933, en haar echtgenoot Leo VELLEMAN, geboren te Berchem-Antwerpen op 6/9/1930, toen Eerste substituut Procureur des Konings bij de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen. Zij woonden met hun drie kinderen te Edegem-Elsdonk. Leo had sedert lang interesse voor de volkskunde, meer bepaald voor de volkswoning (hoevebouw) en de volksdevotie. Een landelijke woning als buitenverblijf zou de jaarlijkse reizen naar het zuiden overbodig maken. Pastoor GEIVERS maakte zijn nicht en haar man zonder moeite warm voor het welige Haspengouw met zijn glooiende wijdse landschappen en pittoreske hoevetjes in vakwerk. Zij zochten enkele winningen op die te koop stonden, onder meer deze van Fonske VRIJDAGHS, die een maand eerder was overleden. Ondanks de lamentabele toestand, hiervoor beschreven, leek de "timmer" nog zeer behoorlijk. Bij het tweede bezoek, daags nadien, troffen zij in de hoeve René VRIJDAGHS, die de woning ernaast bewoonde. Zij vernamen dat de hoeve door de kinderen VRIJDAGHS te koop werd gesteld en konden ze bezichtigen. Op de woonkamer na bleken al de overige kamers, kamertjes, stal, dorsvloer, schuur en stalletjes even verwaarloosd als de buitenzijde van de gebouwen. De restauratie van de hoeve en de inrichting ervan als buitenverblijf zou een zware karwei worden. Desondanks werd tot de aankoop besloten. Bij akte van 12/12/1974, verleden voor meester Emile TIRMARCHE, notaris met standplaats Sint-Truiden, verkochten de acht zussen en broers VRIJDAGHS, de winning met de erbij horende grond aan het echtpaar Irm GEIVERS en Leo VELLEMAN, die op 31/12/1974 zou geïnstalleerd worden als substituut Procureur-generaal bij het nieuwe Hof van beroep te Antwerpen.

En zoals Fonske VRIJDAGHS zelf zijn winning heeft opgebouwd, hebben ook de nieuwe eigenaars, bijgestaan door hun drie kinderen, eigenhandig de restauratiewerken uitgevoerd tijdens de weekeinden en de vakanties. Van de buitenwanden werd de leem verwijderd en met cementmortel bezet. Een septische tank werd ingegraven en de aflopen werden erop aangesloten. Een waterleiding werd aangebracht en aangesloten op het distributienet. De bestaande elektrische leidingen werden verwijderd en vervangen door veiliger bedradingen met een nieuwe aansluiting op het stroomnet. De binnenwanden werden voorzien van pleisterplaten. De eiken moerbalken werd ontdaan van hun laag bepleistering en latwerk, en de erop rustende kinderbalken van de kalklaag waarmee de zolderingen waren bedekt. Binnen en buiten werden de wanden voorzien van een laag verf en de eiken balken van een houtbeschermer. De versleten en vergane ramen en deuren werden vervangen en al het houtwerk werd geschilderd. De nodige herstellingen aan het dak werden uitgevoerd door buurman René VRIJDAGHS, die verder tijdens de afwezigheid van zijn burens een wakend oog hield op zijn gewezen vaderhuis en er tijdens de winter de sneeuw, van de zolder veegde. In augustus 1985 werd de gevel van de stal aan de straatzijde voorzien van kunstleien.

Op de grond naast en achter de winning werd gras gezaaid en een nieuwe boomgaard aangelegd, die jaarlijks appels, peren, pruimen, perziken, noten, frambozen, aalbessen en heerlijke zoete kersen zou opleveren.

De oude fruitbomen, die zouden zijn aangeplant in 1921, hebben de ene na de andere de geest gegeven. De grootste boom, die knapperige zoete donkere Eisdense kersen gaf en zich in de lente als een enorme witte ruiker door de omgeving liet bewonderen, werd op 1/3/1990 door een zware storm geveld. Dat noodweer bracht ook vrij ernstige schade toe aan de daken van woonhuis en schuur waarvan pannen werden weggerukt. Rond dat tijdstip werd buurman René VRIJDAGHS door een beroerte getroffen en bleef daardoor gedeeltelijk verlamd tot zijn overlijden op 28/2/1997. Op 22/9/1986 was pastoor Frans GEIVERS heengegaan.

Tijdens de zomermaanden van 1991 en 1992 werden de daken vernieuwd. Het houtwerk werd vervangen en degelijke nieuwe pannen werden aangebracht.

Bij akte van 4/6/1998 werd de winning door het echtpaar VELLEMAN-GEIVERS verkocht aan Eivire de JONG en Danny DEPRÉ.

Het zal aan de nieuwe eigenaars behoren deze kroniek verder te schrijven.

Edegem, 8 juli 1998
Leo Velleman

BINDERVELD: UIT NOTARISARCHIEVEN VAN DE 18DE EEUW

Het betreft hier een inventaris van de dieren en inboedel van de molen van Binderveld in het jaar 1732, ons bezorgd door Rombout Nijssen.

RH, Verzameling minuten en repertoria van notarissen, nr. 2324: minuten van notaris Laurent Hubar te Sint-Truiden.

Repertorie van die bestialen, meubelen etc. gehouden in die molen van Binderveld, toebehoerende Jan Neumans, den 3 decembris 1732

- Eenen rossen henxst
- eene gestreepte merrie wit en swert
- een swerte merrie
- eene rosse merrie
- eenen rossen blinden henxst
- een roedt veulen
- drij roede koyen
- eene swerte koye
- twee veerssen
- eene sogge met clyne kurrens
- vier verckens

- eene groote schapraye met alderlye eetwaer en bagagie daer in
- eene wagen
- eene kerre
- eene bottelkerre
- eenen ploegh met egge en toebehoorten
- eenen setel
- drij stoelen
- eene ovale tafel
- eene bancke
- eene tenne schotel
- eenen tennen telloir
- eene copere melckcruijcke
- ses ijsere ketels groot en clyn
- 2 braetpannen
- eene copere panne
- eene tenne compe
- eene saege, noch eene saege
- een bijl
- eenen emmer
- 2 merckcorven

- een vat, een half en een vierdel
- eene aeme, twee halve en een vierdel
- eene mouwe
- 2 bancken
- eenen platten merckcorve
- 2 botertonnen
- eene cuijpe
- 5 steene botercroegen
- 3 steene potten
- eene kiste
- 2 spinwielen
- een stuck lynwaet
- 8 slaeplaykens
- eenen wan
- elff sacken
- 2 sargien
- een bedde en 2 sargien
- een lijff en 2 rocken
- 7 vrouwhemens
- 2 groote cuypen
- alderleye perdtsgereetschap
- eene groote sogge en vijff verckens
- 2 wagelleeren
- 1 myte ongedorssen coren
- nogh ongedorssen alderleye somergraenen in de schuere
- eene quantijt kennip in het block en geleege
- 1 myte hoye
- eenen peckpot
- de hamen en wagenketens
- eene huijsbancke
- 3 cuijpen
- 2 sargien, 2 paer slaeplaykens, 2 sargien
- een breeckijser
- 2 emmers
- eene groote washcuijpe
- drij heelen, een hengijser, eene tange
- een vierijser, een plet
- 2 ladderen clyn en groot
- eene ijseren bille

Ter presentie van Peter Neumans en Margriet Rijpen als getuygen,
Laurent Hubar notarius immatriculatus ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

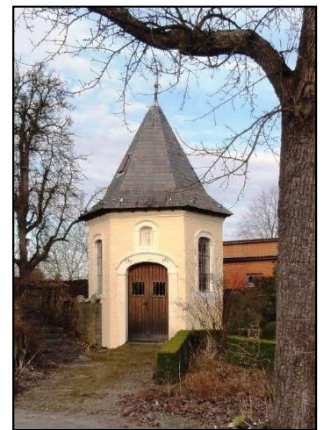
EEN KLEIN A-B-C... OVER KOZEN EN WIJER

geeft de lezer een eerste inzicht in het herkenbaar verleden, en ontsluit de historische gebouwen, n.a.v. de herdenking KOZEN 800.

De reeds eerder gepubliceerde brochures en boeken over ons erfgoed in Groot-Nieuwerkerken zijn verkrijgen bij Heemkunde-Nieuwerkerken, p/a Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken, tel. 0499-735674.

A - Antoniuskapel

Tegenover het buurthuis Ter Cosen staat de zeshoekige Sint-Antoniuskapel (einde 17e e), mogelijk opgericht in de periode van pestziekte bij het vee. Eigendom kerkelijk goed, sedert 1970 privébezit. Jef Bonneux, heemkundige en schepen, stimuleerde de restauratie en werd bij zijn overlijden in 2000 eervol opgebaard in deze kapel. Iedere 17e januari, na de mis van "Sint-Antonijs met zijn varken", is er in de kerk een openbare verkoop van levensmiddelen.

B – Basiliek Kortenbos

De verering van een O.L.-Vrouwbeeldje in het gehucht Kortenbos evolueerde snel tot een drukbezocht bedevaartoord. De abdij van Averbode die de parochiepriesters leverde voor Brustem en Kozen bouwde er in 1641 een éénbeukige barokkerk. In de loop der eeuwen werd ze rijkelijk versierd met kunstwerken en bemeubeling. Aan de overzijde staat het kasteel "De groeten Engel" (ca 1642). De internationaal bekende Nederlands-Belgische schilder Bram Bogart (1921-2012) woonde en werkte er van 1988 tot 2012.

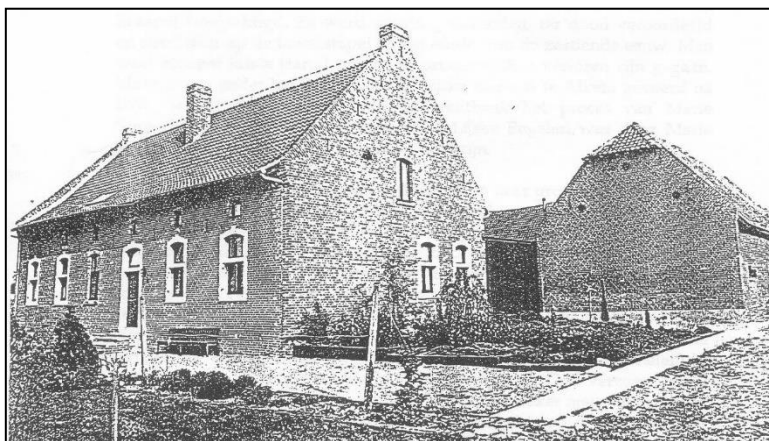
C – Hoeve Casselaer

Vlak bij de basiliek werd in 1736 door abdis Barbe de Rivière d'Aerschot van de abdij van Herckenrode, een indrukwekkende bakstenen vierkanthoeve gebouwd. Na de Franse Revolutie (1789) werd deze Casselaerhoeve als zwartgoed verkocht aan o.a. de heren van Duras. De familie Gilot kocht Casselaer in 1906. Zij was ook actief in de gemeenteraad van Kozen van 1911 tot 1976 toen burgemeester Dr. Gilot zijn Kortenbos bij de samenvoeging van gemeenten naar Sint-Truiden zag verhuizen.

D - Duifhuishof

In 1593 wordt Marie Sampermans, wonende op het Duifhuishof aan de Heiligenborn, vermeld in een heksenproces. Rond 1760 woonde er notaris Kristiaan Vanleeuw. De bakstenen hoeve lag zowel in Kozen als in Alken, met de middengang als grens. Dit gaf hem de mogelijkheid tot ongeoorloofde notariële activiteiten in beide dorpen, met de nodige moeilijkheden van dien. In een buitengevel staat de tekening van een kelk in baksteen, als bescherming tegen heksen.

E – Ruimten voor Erediensten

De eerste kerk van Kozen brandde af in 1486. Op het huidige kerkhof werd onder pastoor Breugelmans in 1763 een nieuwe kerk gebouwd. Pastoor Tijskens begon in 1914 met de bouw van de huidige derde Sint-Laurentiuskerk aan de overkant van de straat. Vertraagd door oorlogsomstandigheden werd ze pas in 1922 ingewijd. Bouwmeester Hyacint Martens (Stevoort) tekende het neo-romaanse plan, en aannemer Janssen (Neerpelt) bouwde met bakstenen die ter plaatse gebakken werden.

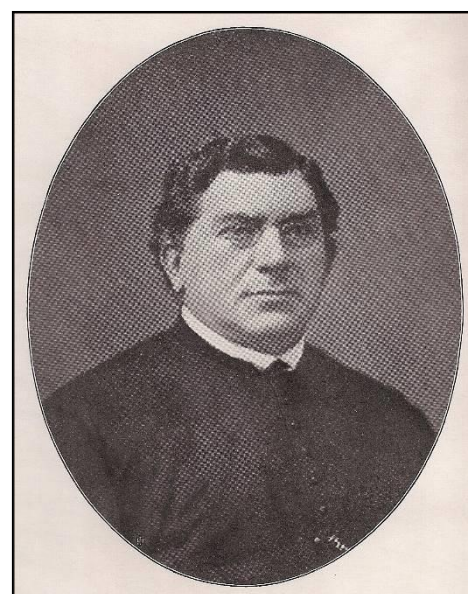
Oude kerk tot 1922

F – Opvallende pioniers in beide dorpen

Buiten de sociaal-culturele bouwpastoor van Wijer en schrijver van volksromans Hubert Creten (1823-1894) zijn er nog andere geestelijken die als voormannen de dorpsgrenzen overschreden.

Missionarissen van het eerste uur zijn Alex Senden (1857-1901) naar Congo, August (Marcellinus) Grammen (1865-1931) naar de VSA, Medard (Hubertus) Adons (1872-1951) en Theo (Julianus) Adons (1879-1922) naar China.

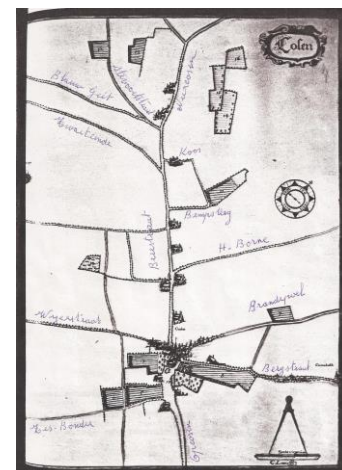
Kanunnik Blasius Senden (1855-1946) was een activist tegen alcohol en tabak, en priester Benedictus Paesmans (1905-1989) een sociaal pionier in armenzorg en voor ex-gevangenen.

Hubert Creten

G – Geschiedenis van Kozen en Wijer

De ouds gekende verwijzing naar Kozen als Cusinus dateert uit 1218 volgens een archiefstuk in de abdij van Averbode. Wijer wordt eerder vermeld in 1139 als Villare. De eerste bekende heer van Cosen was Franck van Wesenmael; hij benoemde een schout en de schepenen die het dorp administratief en gerechtelijk bestuurde. Wijer was bestuurlijk, juridisch en kerkelijk een onderdeel (buitenkwartier) van Herk-de-Stad. Ook voor beide dorpen veranderde dit na de Franse Revolutie (1789) toen onder Napoleon voor gans het Franse rijk één centraal bestuursysteem werd ingevoerd met een éénvormige wetgeving en rechtbanken.

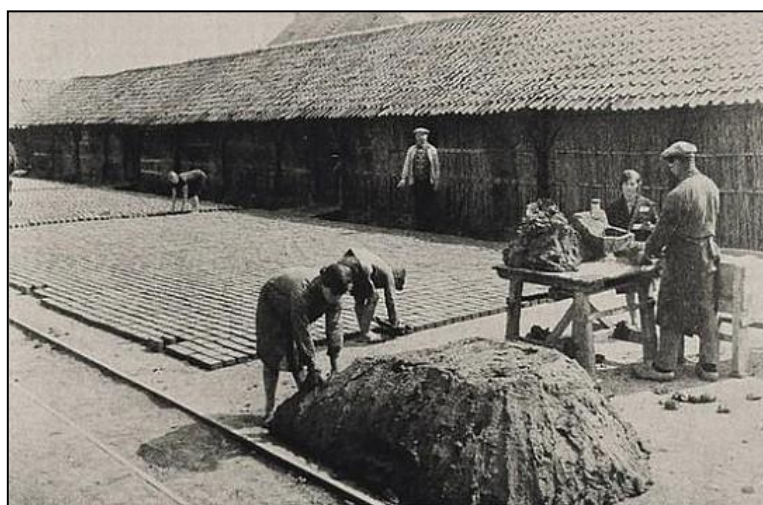
H – Hoeven in Kozen

Kozen was rijk aan boerderijen, tot 1914 vooral opgetrokken in leem. Nog bekende gebouwen dragen de namen Casselaer, Duifhuishof, huis van schout Vanleeuw, Paanhuis, hoeve Wanten, Pellender. Hun bewoners oefenden generaties lang ook bestuursfuncties uit, o.a. Senden Vanleeuw, Jeuris, Paesmans,... In de Breetstraat (in 1824 nog Moosstraat) staat het restant van de Mooshoekwinning (1782), deels in vakwerk en baksteen. Weinig werknemers werkten buiten het dorp, hetgeen het belang van de boerderijen als werkgever aantoont.

I – Industrie, van leem tot baksteen

De ontginning en verwerking ter plaatse van klei nodig voor muren van vakwerkhuisen, bakstenen en dakpannen blijft niet alleen nog zichtbaar aanwezig in Nieuwerkerken in de niveauverschillen van de landschappen. Ook kadastrale benamingen zoals o.a. Tichelrij, Pannengoed, Pellender, en straatnamen zoals o.a. Tegelijstraat, Leemstraat illustreren dit. De familie Kumpen in Wijer was er tijdelijk industrieel actief in een pannen- en buizenbakkerij, en zette haar activiteiten grootschalig en met Wijerse klei verder in haar Hasseltse bedrijf Keramo.

J – Scholenbouw

Het buurthuis Ter Cosen was voordien een jongensschool /woonhuis van de onderwijzer, gebouwd in 1855 naar een plan van architect Claes (Hasselt). Opvallend nog is het mooie reliëf-metselwerk in baksteen. Meester Amandus Vlekken had er in de periode 1885-1902 soms méér dan 100 jongens en meisjes in de klas. Voor de meisjes werd er aan de overkant in 1902 een school gebouwd, bestuurd door de slotzusters van het H. Graf, in 1924 vervangen door de zusters van Heverlee. In Wijer werd de gemeenteschool/ schoolhuis van de onderwijzer/gemeentehuis in 1871 gebouwd. Vanaf 1929 gaven de zusters van Berlaar les in de Schans totdat er kort nadien een meisjesschool in de Schansstraat werd gebouwd.

K – Kasteelsite te Wijer

Op de kruising van drie dorpen werd te Wijer eind 13e eeuw aan de Wijerbeek een kasteelverblijf gebouwd voor de heren van Cosen; de kasteelhoeve lag aansluitend op Kozen, en de koetsierswoning op grondgebied Stevoort. De burcht-woontoren (16e e) werd verbouwd in 1661. Meerdere wapenschilden en dateringen in de gevels van kasteel en hoeve verwijzen naar vroegere bewoners zoals de Kerkchem. In 1880 werd o.a. de woontoren met neo-gotische kantelen versierd, en werd er later aan de achterzijde nog een woonhuis aangehecht. Bij verkoop in 1870 bedroeg het kasteeldomein en goederen nog 185 ha, grotendeels in Wijer gelegen.

L – De heks Lieske Russelen

Op het gehucht Blauw Geit, nu fruitplantage grenzend aan Wijer/Stevoort, woonde in 1593 Lieske Russelen die door een andere gefolterde vrouw beschuldigd werd van hekserij. Op haar beurt werd zij nu in de kelder van het kasteel te Wijer tot bekentenis gedwongen. Zij onderging eveneens het "godsoordeel" waarbij zij aan handen en voeten gebonden de waterproef moest ondergaan. Verdrong ze in de vijver dan was ze onschuldig, bleef ze drijven was ze een heks. Lieske Russelen werd gewurgd en verbrand. Een gedenkplaat tussen de fruitbomen herinnert nu aan deze barbaarse tijd.

M – Lambrechts-monument

Gedurende de Tweede Wereldoorlog (1940-45) was er in Limburg onder leiding van de Wijerse beroepsmilitairen Tony en René Lambrechts een verzetsbeweging actief tegen de Duitse bezetting. Spectaculair waren hun gewapende overval op de gevangenis van Hasselt en de hierop volgende Duitse repressie op hun schuiloord te Zelem. Vader Lambrechts en drie zonen sneuvelden, en dochter Gusta overleefde het concentratiekamp. Een provinciaal verzetsmonument (1947) en het Lambrechts-plein herinneren hieraan.

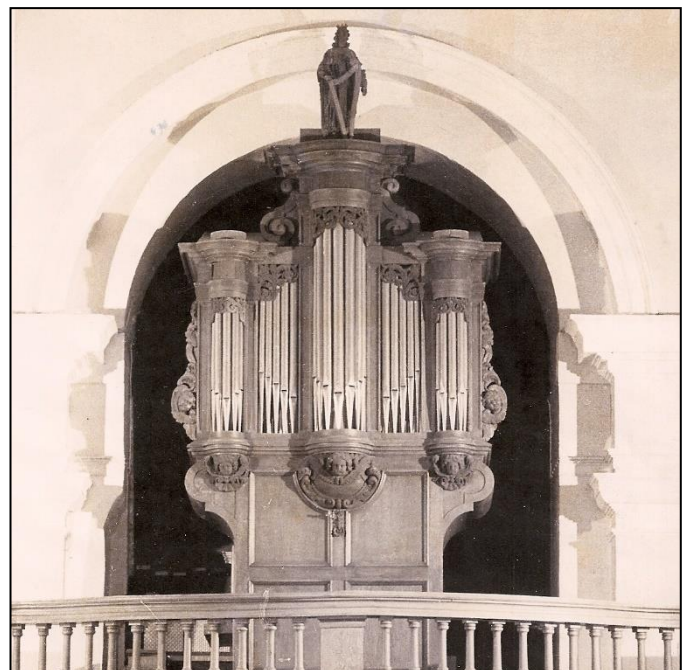
N – Bijtjes uit het neolithicum

Van de vroegste tijden dateren meerdere stenen bijtjes en schrapers die zoals beschreven vanaf einde van de 19e eeuw in de akkers van de Mierhoop gevonden werden. De laatste vondst van een bijtje gebeurde er nog in 2007, in een plantage van Piet Paesmans. Deze werktuigen geven aan dat er hier in het neolithicum (4500 tot 2500 voor Chr.) menselijke bewoning en activiteit bestond. Op de Heide (Kortenbos) werden in 1988 eveneens bijtjes en schrapers gevonden.

O – Het Van Peteghem-orgel

Hubert Creten (1823-1894) was van 1866 tot 1881 pastoor te Wijer. Als een sociaal-cultureel pionier was hij een weldaad voor de arme Wijerse gemeenschap. Op korte tijd verkreeg hij de bouw van een stenen pastorie, een school/woonhuis van de onderwijzer/gemeentehuis, en kocht hij een toen reeds bekend Van Peteghem-orgel voor zijn kleine kerk. Hij blijft bovendien bekend als auteur van meerdere volksromans. Op het kerkhof van Wijer staat zijn grafmonument.

P – Witheren Pastorij te Kozen

De abdij van Averbode verkreeg in Kozen de parochierechten in 1230, en leverde er de paters-pastoors tot 1891. In 1718 werd de huidige pastorij gebouwd; zij was met water omgeven en maakte deel uit van de kerkelijke goederen (nu meisjesschool, Antoniuskapel, parochiezaal, kerkhof). Ook was de pastorij toen uitgebouwd tot een kleine hoeve met zelfs een nu verdwenen tienden schuur. Tegenwoordig is het charmante gele gebouw in relatief goede toestand en aan privépersonen verhuurd.

Q – Quid ? Vereniging voor Heemkunde

Over het verleden van de vier kerkdorpen van Nieuwerkerken werd reeds in 1872 geschreven door onderwijzer Gerard Joris. Ook Mathieu Vanbergen beschreef zijn opzoekingen en richtte in 1971 een oudheidkundige kring op. Belangrijker nog was schepen Jef Bonneux (Kozen) die tientallen brochures over deelaspecten van het sociaal-maatschappelijk en culturele leven en bouwkundig erfgoed schreef. In 2002 werd voor een structurele aanpak de vereniging Heemkunde-Nieuwerkerken opgericht. Achtereen volgens waren voorzitter André Schiffeleers, Rombout Nijssen, en Eddy Cox. Door het periodiek inrichten van activiteiten, tentoonstellingen, en het uitgeven van een infoblad, boeken en brochures is er nu een gestructureerde bekommernis om het verleden blijvend een nieuwe toekomst geven.

R – Restauratie van het Paanhuis

De aanwezigheid van de weinig overgebleven vakwerkhuisen en historische bakstenen gebouwen in Nieuwerkerken geeft buiten een positief gevoel ook de bestendige bekommernis weer om hun verdere instandhouding en aangepaste inhoudelijke invulling te geven. Op dit ogenblik worden in Wijer enkele vakwerkhuisen gerestaureerd, en is het park van de Schans heraangelegd in afwachting van een renovatie van het gebouw. In Kozen is er het lopende grote huisvestingsproject waarvan de restauratie van het Paanhuis met aangelande vakwerkgebouwen de essentie uitmaakt.

S – De Schans in Wijer

Oorspronkelijk met water omgeven was de Schans in Wijer een toevluchtsoord voor dorpsbewoners en hun vee in onzekere tijden. Op een kaart van Wijer uit 1743 staat ze voor het eerst duidelijk afgebeeld. Samen met het aangrenzende Paanhuis (brouwerij, nu Lambrechts-plein) was de Schans de belangrijke tegenhanger van het kasteeldomein. Achtereenvolgende langdurige eigenaars waren o.a. de familie de Heusch, en Kempeneers-Pollenus. Op de Schans logeerde in 1929 de eerste zusters die er ook tijdelijk les aan de dorpsmeisjes gaven.

T – De Tijd van Toen

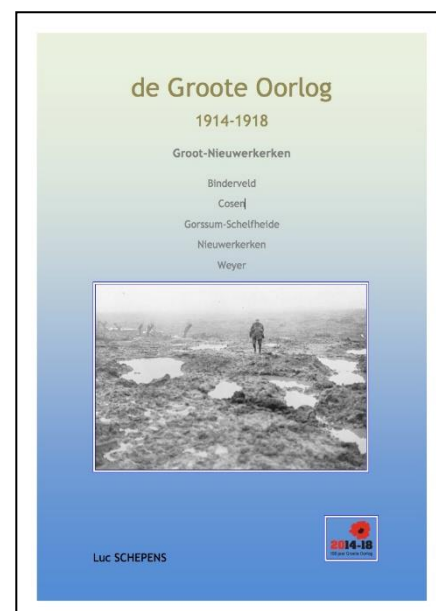
In 1631 stierven te Wijer 56 inwoners aan de pest, waaronder ook de pastoor. De oude schutterskraag van Kozen (1651) versierd met zilveren breuken van schutterskoningen wordt in Bokrijk bewaard. In Wijer bestond er een schutterij in 1742; in 1886 volgde een tweede. Een in 1823 in Kortenbos gevonden vondeling baby kreeg als naam Conrardus Kortenbos. Pastoor Creten schreef in 1873 in een parochie register, nu bewaard op het Rijksarchief te Hasselt: "Wij zijn ontlast van Thiclerij, Wat zijn wij blij".

De naam Heemkune Nieuwerkerken staat op één van de 600.000 dog tags in het land-art herdenkingsmonument 1914-18 "Coming world / Remember me" van Koen Vanmechelen te Zillebeke (2018).

U – Uitgave van twee boeken

Waar de historische monumenten ons veel leren over het verleden in Nieuwerkerken geven twee recent verschenen boeken er een verhelderend inzicht in de tot nog toe onbekende menselijke aspecten van beide wereldoorlogen van voorbije eeuw. Auteur Luc Schepens geeft alle soldaten en oorlogsslachtoffers van de oorlog van 1914-18 een gezicht, en beschrijft in een tweede boek de nadrukkelijke aanwezigheid in Nieuwerkerken van het Duitse radar-luchtafweersysteem in 1940-45.

V – Vakwerkhuizen

In Kozen en Wijer blijven er nog maar enkele originele vakwerkhuizen over, anderen zijn min of meer gerestaureerd door het lemen vakwerk te vervangen met baksteen in het balkskelet. Tot de Eerste Wereldoorlog werden alle huizen in vakwerk gebouwd met materiaal uit eigen streek: eikenhout voor de balken, wilgentwijgen voor het vlechtwerk van de muren, en leem en stro voor de bepleistering. Voor de weinige stenen gebouwen (kasteel, kerk, pastorie, school, molen, paanhuis) werden met ter plaatse ontgonnen klei in veldbrandovens bakstenen en dakpannen gebakken.

W – Aanleg van wegen

Het onderhoud van wegen, stegen en kerkpaden was voor de gemeentebesturen een bestendige bron van zorg. Bijvoorbeeld in 1854 besliste Kozen tot verharding van de modderige karrensporenweg tot een kiezelweg van 3771 meter die liep van Kortenbos tot Wijer. Dit gebeurde in eigen regie, zonder aannemer: de inwoners leverden verplicht het handwerk, de eigenaars van paard en kar haalden de nodige kiezel in het station van Oreye. Einde realisatie van de weg in 1875. In Wijer werd in die periode de Grotestraat over de Mierhoop naar Kortenbos onder impuls van pastoor Creten gekasseid.

X-Y-Z – Naslagwerken over Kozen en Wijer

In het pas verschenen boek "Geschiedenis van Kozen en Wijer", in 2018 uitgegeven n.a.v. de herdenking Kozen 800, wordt overzichtelijk ingegaan op het verleden van de twee aangrenzende dorpen die bestuurlijk en wat rechtbanken betreft erg verschilden. Luc Carlens, oud Kozenaar, bundelde in dit boek reeds verschenen teksten en dit over de eeuwen heen. Magda Vantilt, auteur van het tweede boek, schreef in 1972 n.a.v. het Jaar van het Dorp een overzichtelijk beeld "Wijer, verleden en heden", een schat aan historische gegevens en feiten.

ZO GING DAT IN KOZEN IN 1938: GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN EN DE HISTORIE VAN HET VAST RECHT

1933 is één van de voornaamste jaren in de geschiedenis van de gemeente Kozen. Tot dat jaar was het dorp na zonsondergang in het duister gehuld. In 1933 werd in Kozen een gemeentelijk openbaar elektriciteitsnet aangelegd. Hoogspanningsdraden brachten de stroom tot in een elektriciteitscabine, en van daaruit brachten draden die hoog aan houten palen vastgemaakt waren, het wonder van de elektriciteit naar iedere woning.

Van dan af konden kinderen en studenten ook in de winter na vijf uren hun huiswerk nog maken of hun les nog leren. De nieuwe elektrische lampen gaven immers veel beter licht dan de oude petroleumlampen. Wie voortaan onverwacht 's nachts naar de stal moest omdat hij hoorde dat de dieren onrustig waren, hoefde nu niet meer met een gevaarlijke petroleumlamp uit te zoeken wat de reden van de onrust was, maar kon met een draai aan de lichtknop de hele stal verlichten. Graan dorsen en wannen, wat tot dan toe met de dorsvlegel en met een met de hand aangedreven wanmolen gedaan werd, zou dankzij de zegeningen van de elektriciteit ook in Kozen in de toekomst machinaal kunnen gebeuren. De dorpsbestuurders zagen de toekomst van het dorp al voor zich. Nergens zou men nog kunnen zeggen dat Kozen achterbleef.

De aanleg van het elektriciteitsnet was een kostelijke zaak, maar het gemeentebestuur rekende er op dat de inwoners snel gewoon zouden worden aan het nieuwe comfort en dat de betaling van het elektriciteitsverbruik voldoende zou opbrengen om de investeringen af te betalen en de elektriciteitsleverancier te vergoeden. Al gauw bleek echter dat de beschikbaarheid van elektriciteit niet dadelijk een einde maakte aan de zuinigheid waarmee de mensen van Kozen met verlichting omgingen. Wanneer er niemand meer in een kamer was, werd het licht uitgedaan. Veel verbruikers vonden dat één brandende lamp in huis ruim volstond. Het gebruik van elektriciteit van het net voor het aandrijven van dors- en wanmachines viel in eerste instantie ook tegen. Veel boerderijen beschikten immers nog over een generator op benzine, waarmee de elektriciteit opgewekt werd die nodig was om dors-, zaag- of andere machines aan te drijven. Voordat het openbaar elektriciteitsnet aangelegd was, waren die generatoren noodzakelijk, en nu het net er was, werden zij zolang zij niet versleten waren niet zomaar uit dienst genomen.

In die omstandigheden bleef het elektriciteitsverbruik zwaar achter bij de verwachtingen, en al snel bleek dat het elektriciteitsnet niet voldoende opbracht om de kosten ervan te dekken. In 1937 stond het water de gemeenteontvanger aan de lippen. Het gecumuleerde tekort op de exploitatie van het elektriciteitsnet leidde ertoe dat de bodem van de gemeentekas in zicht kwam. Het gemeentebestuur moest ingrijpen om te vermijden dat de elektriciteit de gemeentefinanciën structureel zou ontwrichten.

De oplossing werd gevonden in een zogenoemd vast recht. Iedereen wiens woning op het elektriciteitsnet aangesloten was, betaalde vanaf 1937 niet meer alleen zijn verbruik, maar ook een vast recht: een vast bedrag, dat hetzelfde was voor iedere aansluiting. Zoiets was in Kozen nog nooit gezien en veel inwoners vonden dat al te gortig. Betalen voor elektriciteit die zij niet verbruikten ? Dat kon toch niet !

Een dertigtal huisvaders weigerden dan ook dat vast recht te betalen. Toen aanmaningen niet bleken te helpen, besloot het gemeentebestuur de huisgezinnen die het vast recht niet betaalden, van het net af te sluiten. Wie niet betaalde zat weer in het donker. De reactie van de misnoegde Kozenaren bleef niet lang uit. Die hadden ondertussen immers ondervonden hoe een kortsluiting veroorzaakt kon worden. Van dan af deden zich geregeld kortsluitingen voor op het net in Kozen, waardoor het hele dorp tijdelijk zonder elektriciteit kwam te zitten. Vreemd genoeg vielen die kortsluitingen vooral voor tijdens avondlijke vergaderingen van de gemeenteraad.

De tweespalt tussen de Kozenaren die tegen het vast recht waren, en zij die het betaalden, tussen de mensen die niet wilden betalen voor iets dat zij beschouwden als een onrechtmatige belasting en zij die door de acties van de tegenstanders regelmatig in het donker kwamen te zitten, liepen zo hoog op dat de kwestie van het vast recht de inzet werd van de gemeenteraadsverkiezingen van 1938.

Al in 1937 riep een dichterlijke ziel met het spotlied De vaste-rechtendraad de kiezers op het jaar daarna goed na te denken aan wie zij hun stem zouden geven. In het lied dicht hij de wonderlijke elektriciteit, waarvoor nu extra vast recht betaald moet worden, uitzonderlijke kwaliteiten toe:

De vaste-rechtendraad

'k Ben nu maar teruggekomen
want ik heb wat nieuws vernomen,
't is verdekke ongehoord
hoe men ieders ruste stoort.
Luistert daarom naar dit lied,
Wat er nu weer is geschied.

'k Weet het niet, maar 'k vind het slecht,
hoe de looper van het recht
tot ons komt om ons te foppen
en ons zakken leeg te kloppen.
Dat men ons daarbij wil dwingen,
't is om uit uw vel te springen !

's Zondags in het schoollokaal:
Was me dat daar een kabaal !
Toen die goede brave heren
aan eenieder wilden leren
hoe met het nieuw vast recht
iedereen zijn werk beslecht.

Als ge 't recht dan nu hebt vast,
mensen lief dan opgepast.
Wees niet boos meer of niet kregel,
maak het draadje aan uw vlegel !
Zonder moeite dorst die 't graan !
Kan er iets nog schoner gaan ?

Om mest te varen, 'k vind dit chiek,
'k maak den draad maar aan mijn riek.
En het mest vliegt, tot mijn lust,
op de kar, wijl ik mij rust.
Is het varen dan gedaan,
maak ik de draad weer anders aan.

Dan maak ik hem aan mijn schup,
direct naar 't veld, en een, twee hup !
'k Sta er nevens met gemak,
'k steek mijn handen in mijn zak.
Zelf moet ik nu niets meer doen,
de schup die werkt met veel fatsoen !

Als ik 's avonds lig te gapen
in mijn bed en niet kan slapen,
'k roep dan maar eens op mijn vrouw,
of zij het draadje brengen wou.
'k Steek dat dan gauw in mijn oren,
niets kan dan mijn rust nog storen !

Neen, ik wil daarom niet liegen:
'k heb een draad ook aan mijn wiege.
Begint de kleine 's nachts te kraaien,
direct is dan de wieg aan 't draaien !
En die draait zo lang en goed,
tot de kleine slaapt weer goed.

Hebt ge reumatiek aan 't been,
of de kramp aan uwen teen,
of het klauwzeer in den mond,
neem dan toch den draad terstond !
Onnodig veearts of dokter,
de rechten draad die zorgt daarvoor.

Hebt ge wat in uw broek gedaan,
trek het u niet te zeer aan !
Ga naar water niet op zoek,
hou den draad maar aan uw broek
en die wordt vanzelf dan rein.
Zeg eens, vindt ge dat niet fijn ?

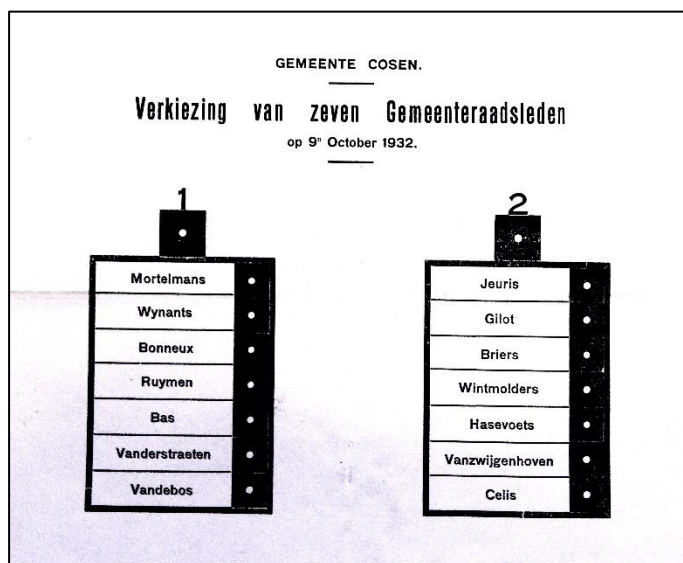
Steekt eerstdaags de bak vol drek,
 en dat komt, ik weet het krek,
 luister dan naar goede raad:
 gauw erbij dan met den draad !
 En die zuigt en spoelt zo fijn,
 dadelijk is het bakske rein !

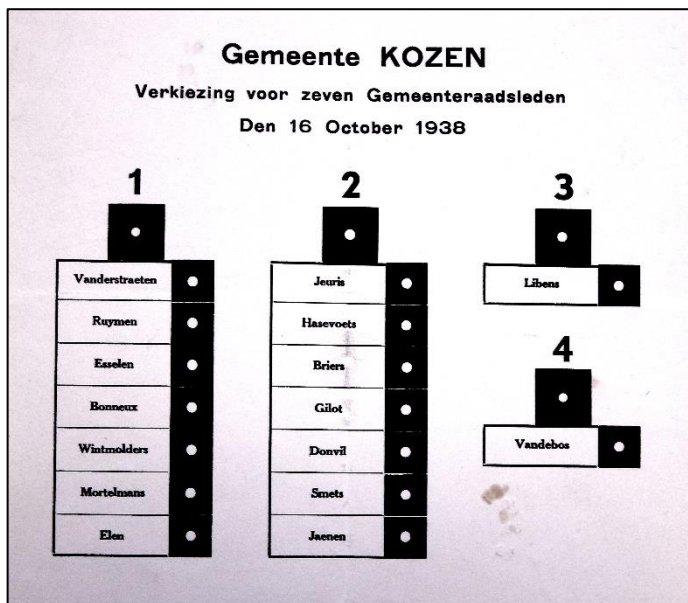
Doch met die vaste-rechthistorie,
 maak uw rekening eens potdorie !
 Is uw beurse nu nog vol,
 dra is ze ledig dan, en hol !
 Juist daarom mensen, opgelet,
 waar ge 't naaste jaar uw puntje zet.

'k schei nu uit, ik weet niets meer,
 doch kom wellicht nog wel eens weer.
 Als Tist, of Jef, of Pieterjan
 de wijs hiervan niet vinden kan,
 dan doen ze maar als jonge gutten:
 probeer dan maar van het te fluiten !

In 1932 hadden twee lijsten aan de gemeenteraadsverkiezingen meegedaan: de lijst Mortelmans en de lijst Jeuris. Jeuris had de verkiezingen gewonnen, en zijn lijst leverde vier gemeenteraadsleden (Joseph Jeuris, Eduard Haesevoets, Felix Briers en Urbain Gilot), tegen drie van de lijst Mortelmans (Louis Vanderstraeten, Louis Mortelmans en Joseph Wijnants). Jeuris volgde zichzelf in januari 1933 op als burgemeester, en Gilot en Haesevoets werden schepenen.

In 1938 stonden er in Kozen vier lijsten op de stembrieven. Burgemeester Jeuris, de schepenen Haesevoets en Gilot en raadslid Briers trokken de eerste lijst, de lijst van de voorstanders van het vast recht. De tweede lijst was de lijst van Mortelmans, die nu getrokken werd door Louis Vanderstraeten, de man die in 1932 op die lijst het grootste aantal voorkeurstemmen behaald had. Jeuris en Vanderstraeten trokken met een volledige lijst naar de kiezer. Daarnaast waren er nog twee eenmanslijsten, van Hendrik Vandebos en van Vital Libens. Vandebos en Libens haalden onvoldoende stemmen en werden niet verkozen. De historie van het vast recht deed wel de verhoudingen in de gemeenteraad kantelen. De lijst Jeuris haalde deze keer nog maar drie verkozenen (Gilot, Hasevoets en Jeuris), terwijl de lijst Vanderstraeten – Mortelmans zich in vier verkozenen mocht verheugen (Alfons Bonneux, Egide Esselen, Louis Vanderstraeten en Alfons Ruymen). Jeuris bleef in eerste instantie burgemeester, maar werd later vervangen door Egide Esselen. Zijn lijstgenoten moesten hun schepenzetels afstaan aan Vanderstraeten en Bonneux.

Gauw bleek dat het nieuwe bestuur ook een middel moest vinden om de elektriciteitsrekening te betalen. De prijs van het vast recht werd wat gemilderd, er werden meer huizen op het net aangesloten en geleidelijk aan steeg ook het verbruik. De storm ging liggen, twee jaar later werd ons land voor de tweede keer door Duitsers bezet, en toen er in 1946 weer gemeenteraadsverkiezingen georganiseerd werden, waren er heel andere dingen aan de orde.

Rombout Nijssen

DE TELOORGANG VAN HET PELENDER-KAPELLETJE.

De huidige Pelenderhoeve, nu een monumentale B en B in de Helstraat te Kozen-Wijer, domineert er al bijna 250 jaar het open kasteellandschap.

De benaming Pelender verwijst naar het vroegere Pelenderbos aldaar, en leefde verder in de Pelenderhoeve, die vroeger ook wel Pannenhoeve werd genoemd. Zij was lange tijd alleen bereikbaar via de Grote straat in Wijer. Later werd de Helstraat, die niet op de Ferrariskaart van 1771-78 staat, aangelegd en werd hierdoor dit gebied tussen Wijer en Kozen ontsloten.

Het was Pieter Stiers die rond 1780 er een hoeve bouwde, en zijn familie er van 1797 tot 1863 een pannenvakkerij uitbaatte. Recent werd deze hoeve door de familie Schreurs ingrijpend verbouwd tot een luxueus Bed en Breakfast-verblijf, gelegen op het fietsroutenetwerk Limburg.

Van de herfst tot het voorjaar zagen de voorbijgangers op een aangrenzende akker een stenen veldkapelletje dat door de jaren heen sterk voorover helde, dermate dat men alle ogenblikken de fatale val verwachtte. Hetgeen jarenlang gevreesd werd, en als het ware miraculeus overeind bleef is dit najaar spijtig genoeg gebeurd. Onttrokken aan het zicht door de hoge maïsplanten werd dit O.L.Vrouwkapelletje bij het kneuzen van de oogst omver gereden. Hiermee verdween weer eens en bijna onopgemerkt een belangrijk "klein landschapselement" in ons dorp.

Door de teloorgang van volkse devoties allerhande en de evolutie van wonen en werken sneuvelen jaarlijks ook kapelletjes die enkele decennia geleden nog courant in de huisgevels werden geïntegreerd. Soms worden de nissen zelfs toegemetseld, en herinneren alleen nog hun contouren aan hun religieus verleden.

Dergelijke aspecten van actief volksgeloof, zo ook de hoefijzers hoog tegen de zijgevels van sommige huizen aangebracht als beschermingssymbolen tegen ziekten en ander onheil, dreigen als waardevolle "kleine landschapselementen verloren te gaan. Zij zijn nochtans de stille getuigen van de christelijke woon- en volkscultuur van onze voorouders, en hierdoor een belangrijk te respecteren aspect van ons erfgoed.

Ludo Raskin

**EEN BLOEMLEZING UIT ONZE JUBILEUMTENTONSTELLING
'KOZEN 800 JAAR'
8-9-10 SEPTEMBER 2018**

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
15de Jaargang – Januari – Februari 2019

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

Waarde lezer,

Voor u ligt het eerste nummer van de vijftiende jaargang van het infoblaadje.

In maart 2005 verscheen het eerste nummer van ons informatieblad 'Info Heemkunde Nieuwerkerken' op initiatief van ons medelid Ludo Raskin. Hij was gedurende 14 jaar de gangmaker en inspirator van ons informatieblad, dat alle twee maanden stipt werd afgeleverd. Het gaat hier over 516 bladzijden artikels die door medewerking van andere leden van Heemkunde Nieuwerkerken werden geproduceerd. Hij geeft de fakkel nu over aan de jongere generatie. Hen moedig ik aan om vastberaden op de ingeslagen weg verder te gaan. Aan onze leden zou ik willen zeggen, duik eens in uw documentatie voor het aanbrengen van een artikel.

In naam van onze vereniging en mezelf een welgemeend hartelijk dank aan onze uittredende hoofdredacteur voor het puike werk gedurende de vele jaren.

Eddy Cox

HET ONROEREND GOED VAN BINDERVELD IN 1842.

In Limburg duurde het tot in de jaren 1840 voordat de hele operatie van het kadastraal opmeten en identificeren van de eigenaars achter de rug was. In die context werden door de provinciale directie van het kadaster te Hasselt omstreeks 1842-1843 de zogenaamde *processen-verbaal van afpaling* aangelegd.

In deze dossiers bracht de administratie voor elke gemeente in Limburg de stukken bijeen die nodig waren om de gemeentegrenzen en de waarde van het onroerend goed vast te stellen. Deze dossiers worden nu in het Rijksarchief in Hasselt bewaard, en kunnen er door iedereen geraadpleegd worden.

De tekst van het 'Proces verbaal van afpaling' van Binderveld voor het jaar 1842 volgt hierna. De tekst werd ongewijzigd overgenomen, zoals toen genoteerd.

LIGGING

De Gemeente Binderveld is gelegen 16 kilometers ten zuid-westen van de stad Hasselt hoofdplaats der provincie en van het arrondissement en vijf kolometers te noord-westen van de stad St-Truyden hoofdplaats van het kanton en hare gewoone marktplaats.

Aengrenzende gemeentens

Zij wordt begrenst ten noord-westen door het gehucht Schelfheide, afhingende van de gemeente Gorssum, ten zuiden door de gemeente St-Truyden en ten westen door de gemeente Runkelen en noch ten westen en noord westen door de gemeente Rummen, Provincie Brabant.

Rivieren en beeken

Er bestaat geene rivier in deze gemeente, maar er bevinden zich drie Beekjens, de eene op de grenzen tegen de gemeente Runkelen de Molenbeek genaemt, deze brengt een watergraenmolen in beweging, deze beek welke nog door een ander beekje versterkt is, ontbreekt zeer zelden van water. Het beekje genaemt de Logebeek grenzende tegen de gemeente St-Truyden, en het beekje genaemt de Raasbeek tegen de gemeente Rummen, deze twee laatste zijn volstrekt onbeduidend, zelfs de laatstgenaemde ontbreekt dikwijls des zomers geheel van water.

Groote wegen en Buurtwegen

Er bestaat geen groote weg; men vindt verscheidene buurtwegen ten getalle van vijf en leidende naer Diest, naer Rummen, naer Nieuwerkerken, naer St-Truyden en naer Runkelen. Deze wegen ofschoon wel onverhard zijnde, bevinden zich des winters of in het regenachtige jaergetij in eenen om zoo te zeggen onbruikbaren staet, men vindt in deze omstreken nog kiesel nog andere harde stoffen om deze te kunnen verbeteren.

Ongelijkheid van den Grond

De oppervlakte deze gemeente is nagenoeg effen uitgezondert eenige heuvelen of onbeduidende hoogtes welke zich omtrent den weg leidende naer Nieuwerkerken bevinden.

Graed van Vruchbaarheid van den Grond

Den grond is deels van middelmatig deels van slechte hoedanigheid maar wordt met groote zorg in groote, middelbare en klein maeten bewerkt. Moerassen, heiden of andere onvruchtbaere gronden worden er niet gevonden.

Voortbrengzels van den grond

De voornaamste voortbrengzels van haer grond gebied bestaen in tarwe, rogge, haver, klaver, aardappelen, hooi, beestenvoeder, groentens, weinige boomvruchten, olieachtige planten worden om zoo te zeggen niet geteeld als zijnde den grond daer niet toe geschikt. Omtrent 1/3 gedeelte van haer grondgebied is met hakhout en opgaende boomen beplant.

Paardenfokkerij en vee

Er worden paarden aengefokt voor den landbouw en terzelve getal is meer dan toereikent tot het gebruik der landbouwers dewelke er een klein gedeelte naer buyten verkoopen. Het gedeelte hooi en grasgewas hetwelk niet tot hunne voeding dienen wordt verbruikt door het hooien van vee; er bevinden zich geene schaepen.

Takken van nijverheid van de bewoners

De voornaemste tak van nijverheid is den landbouw. Er wordt geen anderen handel gedreven dan in voortbrengzelen van den grond en in het vee dat er geteeld wordt, behalve het vertier in melk, boter, kaas en andere tot verbruik der inwoners dienende voorwerpen.

GEBOUWDE EIGENDOMMEN

De gemeente is zamengesteld uit haere hoofdplaets en door de hier en daer verspreide huizen bevattende in het geheel 61 huizen meestal in hout en leem getimmerd en bewoond door geringe landbouwers en arbeiders. Het huis der eerste klasse of schoon de naam dragende van kasteel is hegt en sterk met kareelen gebouwd en met schalien gedekt bevindt zich niet in den besten staet, de

woningen der drie eerste klasse in het algemeen zijn tamelijk ruim en wel in hout en leem gebouwd. De overige zijn niet zoo ruim of derzelver inrigtingen zijn niet zo geriefelijk.

BEVOLKING

De geheele bevolking der gemeente bedraagt 360 inwoners. Er waren 61 huizen, dus gemiddeld 6 personen per huis.

BOUWLANDEN

De bouwlanden dezer gemeente zijn verdeeld in vier klassen ingevolge de hieronderstaende uitgedrukte verscheidenheden. Op het einde van de beschrijving van iedere klasse wordt het aangerekende inkomen vermeld.

De eerste klasse.

Is zeer gunstig in de nabijheid der woningen gelegen zij bestaat uit eenen zagten geelen zandgrond van eene zeer gemakkelijke bewerking hebbende eene laag groeiaarde van vijftien a achttien centimeters en rustende op ondergrond van zand en men bebouwd dezelfve meestal met... die landen laet men zeer zelden braken. Men begroot de hectare op 23.

De tweede klasse.

is zamengesteld deels uit grijze zandachtige aerde iets hooger dan de voorgaende en een weinig verder van de woningen gelegen, hebbende eene diepte van 12 à 14 duimen groeiaarde rustende op ondergrond van geele zand; deels uit eenen vochtigen geelen zandgrond, voordeelig gelegen, hebbende insgelijks eene laag groeiaarde van 12 à 15 centimeters op ondergrond van natachtige zand en bebouwd met Deze landen worden almeest weing gebraakt men begroot de hectare op 18.

De derde klasse.

bestaat gedeeltelijk uit eenen natten vasten zand grond, meer van de woningen verwijderd gelegen, hebbende de laag groeiaarde van 10 duimen, en rustende op dezelfde aerdstof. Gedeeltelijk uit eenen ligten fijnen zandgrond op eene zachte helling gelegen hebbende insgelijks 8 à 10 centimeters groeiaarde en rustende op ondergrond van dezelfde natuur. De landerijen van deze klasse worden meest bebouwd met... En worden braek gelaeten. Men betroot de hectare op 13.

De vierde klasse.

is nabij de bosschen en verre afgelegen, bestaat uit eenen zeer natten grijzen zandgrond hebbende slechts eene laag groeiaarde van 7 à 8 duimen rustende op een soort van Potaerde. Zij worden bebouwd met En begroot de hectaren op 8.

TUINEN

De tuinen dezer gemeente worden in twee klassen gerangschikt.

De eerste klasse is gelegen op grond van de eerste klasse der bouwlanden gunstig aen de woningen gelegen, beplant met vruchtboomen, in de tuinen dezer klasse worden alle soorten van groentens zorgvuldig geteelt tot gebruik der eigenaers. Dezelfver gunstige ligging, gemakkelijke bewerking en meer andere voordeelen in het oog houdende heeft men vermeent deze tuinen een vierde hooger te moeten begrooten dan de bouwlanden der eerste klasse dus per hectare 29

De tweede klasse ligt op grond van de tweede en derde klasse der bouwland is slechts getuind en bebouwd met grove groentens tot gebruik van de landman en bevinden zich achter tuinen van deze klasse welk op dezelfde hoedanigheid van grond gelegen zijnde iets beter bezorgd toch brengende dezelfde soorten van groentens op en insgelijks tot gebruik der landliedden dienende en derhalve

heeft men vermeent dat de waarde dezelve die der bouwlanden der eerste klasse niet kan te boevengaen dus per hectare op 23

BOOMGAERDEN

De boomgaerden dezer gemeente zijn in de nabijheid der woningen gelegen en zijn in twee klassen verdeeld naer evenwaardigheid van den grond waer op zij liggen.

De eerste klasse is voordeelig bij de woningen op grond van de eerse klasse der bouwlanden, met levende heggen wel omtuind, beplant met appelboomen van middelmatigen opbrengst en leverende daer en boven een goed hergroend gras er beweiding op deze voordelen niet uit het oog verliezende zoo heeft men dezelve een vierde hooger dan de bouwlanden der eerste klasse begroot de hectare op 29.

De tweede klasse is insgelijks nabij de woningen op tamelijken goeden grond gelegen deels met oude en jonge appelboomen onregelmatig beplant, slechter omtuind brengende een goed toch weinig hergroend gras op; deels slechts met jonge appelboomen beplant en voortbrengende een voedzaam gras men heeft aen deze klasse eene waarde per hectare toegekend van 21.

WEIDEN

Men vindt de weiden dezer gemeente, deels tusschen de hooilanden deels aen de Mole Beke en elders door de gemeente verspreidt. Dezelve zijn in vier klassen verdeelt.

De eerste klasse bekleed eenen goeden grond nabij de kom der gemeente gelegen brengt een zuiver goed en voedzaam en wel hergroend gras op. Men begroot de hectare op 42

De tweede klasse is zeer voordeling nabij de huizen gelegen op iets te vogtigen grond brengende uit deze weiden een gras van geringe hoedanigheid op. Men heeft de hectare eene waarde toegekent van 29

De derde klasse is gelegen op grond van minder hoedanigheid dan de voorgaende en leveren een gras met biesen gemengd op. Men begroot de hectare op 22.

De vierde klasse bestaet gedeeltelijk uit eenen vochtigen grond gedeeltelijk met biesen overdekt en brengt een zuur en mager gras op; gedeeltelijk in de kom der gemeente gelegen, bekleed eenen natten grond vrij ongelijk en brengt een slecht met hei doornen gemengd gras op. Men heeft slechts aen deze klasse eene waarde per hectare toegekent van 13.

HOOILANDEN

Men vind de hooilanden in de laegtens langs de beek en elders door de gemeente verspreid en men heeft geoordeeld dezelve in drie klassen te moeten rangschikken

De eerste klasse in eene schoone vlakke op goeden grond gelegen, des winters genoegzaam bewaterd, maer willekeurig in den zomer, brent een overvloedig gras van goede hoedanigheid voort hetwelke tweemaal 's jaars afgemaait wordt. Men schat de hectare op 42.

De tweede klasse is zeer voordelig nabij de huizen gelegen op iets te vogtigen grond brengende uit deze weiden een gas van geringe hoedanigheid op. Men heeft de hectare een waarde toegekent van 29.

De derde klasse is gelegen op grond van mindere hoedanigheid dan de voorgaende en leveren een gras me biesen gemengd op. Men begroot de hectare op 22.

De vierde klasse bestaat gedeeltelijk uit eenen vochtigen grond gedeeltelijk met biesen overdekt en brengt een zuur en mager gras op; gedeeltelijk in de kom der gemeente gelegen, bekleed eenen

natten grond vrij ongelijk en brengt een slechts met mei doornen gemengd gras op. Men heeft slechts aan deze klasse eene waarde per hectare toegekent van 15.

BOSSCHEN

De bosschen dezer gemeente geen verschil onder malkanderen opleverende heeft men dezelve in eene klasse gesteld.

Eenige

De bosschen bestaen uit eiken, elzen, esschen en berken struiken, bezet met veele zwaare eike boomen, het hakhout word alle 6 à 7 jaren gekapt. Men begroot de hectare op 16.

VIJVER

De eenige in deze gemeente is rondom een landgoed het kasteel genaemd gelegen en met visschen bevolkert dezen vijver ontfangt het water uit de molen beek, voor zoo ver de molenaer er aen toestemd en daer dezen vijver aengelegd is tot siraad van het landgoed zoo heeft men vermeent hem de waarde van de bouwlanden der eerste klasse te moeten geven dus de hectare op 23.

POELEN

De poelen dienende tot drinkpaetsen voor het vee worden geschat op de waarde der landerijen waer op zij liggen of waeraan zij paelen.

LANDWEGEN

De landwegen worden geschat als de gronden waarop zij liggen paelen en toebehoren.

OPPERVLAKTE DER GEBOUWDE EIGENDOMMEN

De oppervlakte der gebouwde eigendommen wordt geschat ingevolge Artikel 391 der methodische verzaemeling op de waarde der bouwlanden van de eerste klasse.

WATER KOREN MOLEN

Dezen Water Koren Molen staet in een redelijk goed gebouw heeft een buitenrad van 4 meters diameter op de verenigde beeken van St-Truyden en Halmael, welk rad twee paer steenen in beweging brengt bestemd tot het malen van rogge, tarwe en andere soorten van graenen; de mekanische werktuigen bevinden zich in middelmatigen staet, dezen molen ontbreekt zeer zelden aen water. Er bestaet geen authentiek huurkontraet en wordt dus bij vergelijking geschat op een zuiver inkomen na aftrek van een derde voor verval kosten van onderhoud op 150.

HUIZEN

De huizen der gemeente worden verdeelt in acht klassen naer gelang der vrij merkbaere verscheidenheden welke men tusschen dezelve vindt, zij worden over het algemeen door de eigenaers zelve bewoont of met tot den landbouw dienende gebouwen en andere eigendommen verhuurd.

De eerste klasse bestaet uit een huis genaemd het kasteel, hegt en sterk van kareelen gebouwd, met schalien bedekt, hebbende vier beneden en vier boven plaetzen dienende tot woning van gemiddelde personen.

De tweede klasse is een nieuw en groot huis, waarvan den voorgevel in kareelen en het overige in hout en leem getimmert met pannen gedekt is bevattende zes beneden plaetsen dienende te gelijkertijd tot herberg en tot pachthoeve.

De derde klasse bestaat uit huizen in hout en leem getimmerd gedeeltelijk met pannen gedeeltelijk met stroo gedekt hebbende drie plaetsen en twee kabinetjes alsmede de noodige landelijke gebouwen, en dienend tot woning van landbouwers.

De vierde klasse is samengesteld uit huizen van hout en leem met pannen of stroo gedekt iets minder uitgebreid dan de voorgaende toch hebbende twee beneden plaetsen en twee kabinetjes dienende tot woning van landbouwers.

De vijfde klasse is samengesteld uit dezelfde bouwstoffen dan de voorgaende klassen, dienende tot landbouwers woonigen hebbende slechts 3 à 4 beneden vertrekjes.

De zesde klasse bevat huizen in hout en leem getimmerd met stroo gedekt hebbende twee plaetsen en een kabinetje dienende tot woning van dagloonders en ambachtslieden

De zevende klasse huizen van den aard der voorgaende toch noch kleinder en slechter getimmerd.

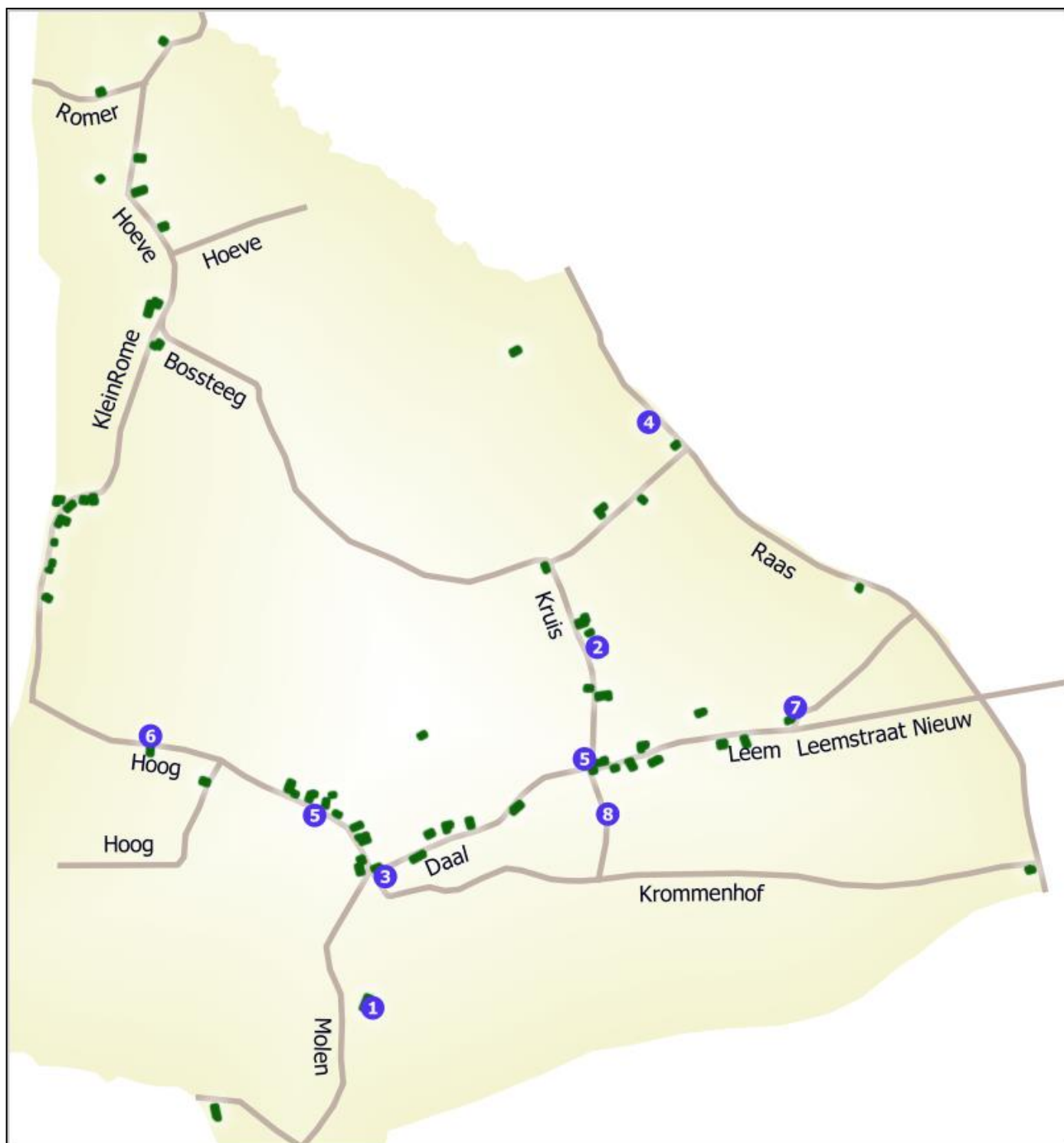
De achtste klasse is samengesteld uit leem hutten dienende tot schuilplaats van arme lieden hebbende slechts eene plaets, eene deur en eene venster.

De schatting van ieder der bovengenaemde klassen naer de opgegeven grondslagen en na aftrek van het inkomen van dezelve oppervlakte wordt bepaeld als volgt.

Klasse	Aantal huizen	Onzuiver Inkomen	Zuiver Inkomen in gulden	Huizen gekozen als voorbeeld		
				Kadaster Nummer	Naam eigenaar in 1842	Huidige straat en huisnummer
?	1		150		De molen	Molenstraat, 81
1	1	88	66	B172	Deschrijnmaekers Wed Joseph Antoon	Molenstraat, 31
2	1	48	36	B19	Desucca Wed Louis Leonard	Kruisstraat, 36
3	2	36	27	B97	Bussy Gisbert	Daalstraat, 66
4	3	28	21	A99	Surinx Gerard	Raasbeekstr, 101
5	12	20	15	A153	Desucca Wed Auguste	Daalstraat, 2-4
				B186	Stiers Jan	Hoogstraat, 17
6	15	12	9	A207	Stiers Willem	Hoogstraat, 68
7	18	8	6	B36	Van Munsteren Pieter	Leemstraat, 54
8	9	4	3	B82	Ghijsens Theresia, Wed Desucca Louis Leonard	Krommenhof, 78
Totaal	61					

Tabel met een inventaris van de huizen in Binderveld rond het jaar 1842. Er waren dus in totaal 61 huizen. In het geraadpleegde document wordt het aantal huizen per klasse vermeld, alsook het huis dat als voorbeeld werd genomen.

Bemerk dat de molen in een aparte klasse werd ondergebracht met een hoge waarde. Het hoogst van allemaal.

Kaart met de locatie van de 61 woningen (eventueel met bijgebouwen).

Met een cirkel worden de voorbeeld-woningen aangeduid met het nummer van de klasse. Op al deze plaatsen bevindt zich momenteel nog altijd een woning. Meestal werd de woning in de loop der tijden wel aangepast of volledig herbouwd.

Het gedeelte van de Leemstraat, hierboven aangeduid met de tekst 'Leemstraat Nieuw' bestond in 1842 nog niet.

Het overzicht van de gebouwen in 1842 met de te betalen belasting. In totaal voor 1.600 Frank.

SOORT VAN EIGENDOMMEN.	KLASSE.	GETAL.	BEGROOTING van het gebouwde eigendom.	BELASTBARE OPKOMST		Middelbare prijs van het gebouwde eigendom, de klassen bereen- genomen.
				by klasse.	by soort van eigendom.	
BELASTBARE GEBOUWDE EIGENDOMMEN.						
Water graan molen.	1	1	286	286	286	286
	1	1	126	126	-	
	2	1	69	69	-	
	3	2	51	102	-	
Huizen	4	3	39	117	-	1314
	5	12	30	360	-	
	6	15	18	270	-	
	7	18	12	216	-	
	8	9	6	54	-	
TOTAAL		62				1600

Benaming	Klasse	Oppervlakte in ha	Totaal oppervlakte in ha	Aantal	Begroting per ha in Frank	Belasting	Totaal Belasting	Gemiddelde belasting per ha
Bouwlanden	1	65,054	248,8555	246	44	2862,376	8229,8385	33,07
	2	97,985			34	3331,49		
	3	74,8725			25	1871,813		
	4	10,944			15	164,16		
Tuinen	1	1,9455	3,796	61	55	107,0025	188,4245	49,64
	2	1,8505			44	81,422		
Boomgaarden	1	3,2955	5,7435	25	55	181,2525	279,1725	48,61
	2	2,448			40	97,92		
Weiden	1	3,697	40,9795	60	80	295,76	1825,1965	44,54
	2	7,881			55	433,455		
	3	21,232			42	891,744		
	4	8,1695			25	204,2375		
Hooilanden	1	24,506	53,696	57	80	1960,48	3355,21	62,49
	2	18,274			59	1078,166		
	3	10,916			29	316,564		
Bossen	1	12,971	12,971	3	30	389,13	389,13	30,00
Vijver	1	0,454	0,454	1	44	19,976	19,976	44,00
Oppervlakten Landwegen	1	2,56	2,56	72	44	112,64	112,64	44,00
			369,0555	525			14399,588	39,02

Tabel met de verschillende bodemtypes met hun oppervlakte en belasting die erop moest betaald worden. We merken hier dat de belasting op de grond bijna 9 maal meer was dan de belasting op de huizen. De totale belasting op de huizen was 1.600 Frank en op de gronden 14.400 Frank.

In de tabel zijn de bedragen in Frank. In de teksten van blz. 3 tot 5 zijn de bedragen vermoedelijk in Gulden, die ongeveer 2 maal de waarde van Frank had. De overschakeling van Gulden naar Frank is in die jaren slechts geleidelijk aan gebeurd.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
15de Jaargang – Maart – April 2019

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

Erfgoeddag 2019 – Zondag 28 april

Onder de noemer "Hoe maakt U het" is Erfgoeddag 2019 een geschikte gelegenheid om ambachten in de kijker te zetten.

In samenwerking met Heemkunde Nieuwerkerken stellen Dhr. Nagels orgelbouwer, restaurateur en zijn echtgenote keramiste hun beide ateliers open voor het publiek.

Wist U dat een orgel tot 1000 en meer pijpen kan bevatten? Dat het ontwerp voor de bouw van een nieuw orgel begint met het tekenen van een plan? Dat Dhr. Nagels een bijzondere band heeft met het Van Peteghem orgel in de kerk van Wijer? Tijdens doorlopende rondleidingen maakt u kennis met alle facetten van orgelbouw en de mogelijkheden van het werken met klei als grondstof.

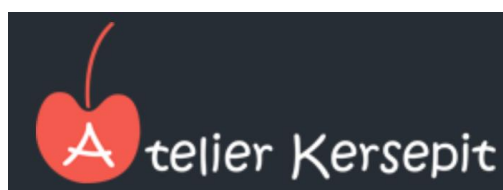

Heemkunde Nieuwerkerken geeft voor deze gelegenheid een nieuwe postzegel van het type "My Stamp" uit, het beeld toont een ontwerp van keramiste Mevr Houben, een mooie gelegenheid tot uitbreiding van uw verzameling of de start van een nieuwe.

De zegels worden aangeboden aan de prijs van € 2, ze kunnen bekomen worden door voorafbetaling met vermelding van "Keramiek" en het gewenst aantal op rekeningnummer: BE51 7350 0844 6462 van Heemkunde Nieuwerkerken. Bestelde zegels kunnen afgehaald worden de dag van de activiteit zelf. Voor verzending met bPost, op eigen risico, € 1 verzendkosten bij uw betaling voegen. De inschrijfperiode voor de postzegels eindigt op woensdag 11 april 2019

Alle info via 0499 735 674 of heemkunde.nwk@telenet.be

U bent van harte welkom op zondag 28 april 2019 van 10 – 17u op onderstaande locatie.

Zwarteindestraat 96
3850 Kozen

ZO GING DAT IN TICHELRIJ IN 1788: EEN REGLEMENT VOOR DE WAGENMEESTER

In het ancien régime, de periode uit onze geschiedenis die eindigde met de inlijving van ons land bij de Franse Republiek in 1795-1796, werden onze dorpen nog niet door een gemeenteraad bestuurd. In de meeste dorpen woonde een beperkt aantal huishoudens, en wanneer er in zaken van gemeentelijk belang een beslissing genomen moest worden, kwamen de hoofden van de huishoudens daarvoor bijeen. De kerk, een herberg, of bij goed weer een plek onder een boom in het centrum van de gemeente, waren de meest voorkomende plaatsen waar de *gemeentenaren* bijeenkwamen.

Voor het beheer van de gemeentelijke financiën deden de meeste gemeenten beroep op een of twee dorpsmeesters of burgemeesters. Hun voornaamste taak was het innen van de belastingen die door de vergadering van de hoofden van de huishoudens waren vastgesteld, en het betalen van de uitgaven van de gemeente met het geld dat de belastingen opbrachten. Na een jaar legden zij rekenschap af van hun beheer, en werd er een opvolger gekozen.

Tichelrij, nu een gehucht van de gemeente Nieuwerkerken, was in het ancien régime een zelfstandige gemeente die deel uitmaakte van de parochie Wijer. Jaarlijks werd er één dorpsmeester gekozen, die in Tichelrij de *wagenmeester* genoemd werd.

Op 8 oktober 1788 bood notaris Henricus Vanderdonck van Stevoort zich in Tichelrij aan, waar de hoofden van de huishoudens zich verzameld hadden onder de linde, *op henne gewoonlijke gemijntens vergaderplaetse*. Daar stelde hij op verzoek van de mensen van Tichelrij, en in aanwezigheid van Franciscus Vanderdonck van Stevoort en Govaert Schurmans van Wijer die als getuigen optraden, een gemeentelijk besluit op over de verkiezing en de vergoeding van hun *borgemeester* of *wagenmeester*¹.

Op 8 oktober 1788 waren de volgende personen onder de linde in Tichelrij bijeengekomen: Joannes Smets, Christiaan Bex, Henricus Kuijpers, Willem Morren, Giseberthus Van Straelen, Gerard Deckers of Deekens, Roeland Van de Bos, Petrus Joannes Thijes, Arnold Goorts, Cornelis Hendrickx, Peeter Van Brabant, Henrick De Bruijn, Joannes Michiels, Cornelis Van Rutten, Jan Schoeps, Theodorus Schuermans, Erasmus Hendrickx, Henricus Van Brabant, Joannes Spierkens, Henrick Lahaut, Joannes Plevoets en Henricus Van Tilt.

Acht van de tweeëntwintig aanwezigen handtekenden de notariële akte met hun naam. Elf anderen verklaarden niet te kunnen schrijven, en tekenden met een kruisje. Henricus Kuijpers, Henrick Lahaut en Henricus Van Tilt waren volgens de notaris wel aanwezig, maar tekenden niet.

De verzamelde gemeentenaren van Tichelrij verklaarden tegenover de notaris dat het sinds *eenen tijdt immemorieel* de gewoonte was dat de wagenmeester van Tichelrij niet vergoed werd voor het werk dat hij voor de gemeente deed en waarvoor hij zich niet buiten Tichelrij moest begeven, en dat de wagenmeester, wanneer hij op de hoogte gebracht werd van *iets raekende henne gemeijnte*, dat aenstonts aan de gemeente kenbaar maakte.

Hun toenmalige wagenmeester, Henricus Van Tilt, had dat echter niet gedaan toen op 24 augustus aan de kerk van Wijer aangeplakt en uitgeroepen werd dat de gemeentenaren van Tichelrij en Wijer opgeroepen werden voor een vergadering. Doordat de wagenmeester de boodschap niet

¹ De akte bleef bewaard in het minutenregister van notaris Henricus Vanderdonck van Stevoort: Rijksarchief Hasselt, *Verzameling minuten en repertoria van notarissen*, nr. 4671.

doorgegeven had, hadden de inwoners van Tichelrij verstek laten gaan voor die bijeenkomst. Daarop hadden de burgemeesters van Wijer daar officieel tegen geprotesteerd en door notaris Vanderdonck daarover een akte laten opstellen, die aan Henricus Van Tilt overhandigd was en aan de linde, *sijnde de gewoonelijcke affictieplaets hender gemeijnte*, aangeplakt. Het was dankzij die aangeplakte kopie van de notarisakte dat de inwoners van Tichelrij te weten gekomen waren dat zij een vergadering met die van Wijer gemist hadden.

Die gang van zaken, en het feit dat Van Tilt zich een vergoeding had voorbehouden voor de werkzaamheden die hij als wagenmeester voor Tichelrij verricht had, ook die waarvoor hij niet buiten de gemeente was moeten gaan, had de gemeentenaren van Tichelrij doen besluiten dat het goed zou zijn een aantal regels voor de verkiezing en de ambtsuitoefening van hun wagenmeester officieel vast te leggen in een notariële akte.

De gemeentenaren verklaarden overeengekomen te zijn dat zij voortaan jaarlijks op half maart bijeen zouden komen om een nieuwe wagenmeester te kiezen. Daarvoor zouden zij, nadat dit reglement zou zijn voorgelezen, twee *bequaeme* gemeentenaren aanduiden, en dan in een tweede ronde met meerderheid van stemmen kiezen wie van die twee hun wagenmeester zou worden. De vorige of *afgaenden* wagenmeester zou diezelfde dag zijn rekening ter controle moeten voorleggen en het overschot van zijn rekening *terstonts* aan zijn opvolger moeten overmaken (art. 1 en 10).

De verkozene zou verplicht zijn die last te aanvaarden, de eed af te leggen en zijn functie getrouw uitvoeren, zonder iets te mogen aanrekenen voor wat hij binnen de eigen *jurisdictie* voor de gemeente zou doen (art. 2). Wanneer hij voor gemeentezaken naar Sint-Truiden of Herk-de-Stad moest gaan, dan mocht hij daarvoor 10 stuivers aanrekenen. Wanneer hij elders moest zijn, mocht hij een bedrag aanrekenen *naer proportie* van de afstand die hij moest afleggen. Voor een verplaatsing of vacatie naar Luik kon dat oplopen tot 3 gulden per dag (art. 4).

De voornaamste taak van de wagenmeester bleef het innen van de gemeentelijke belastingen. Daarvoor moest hij de hoofden van de huishoudens *ontrent alderheijligen* herinneren aan het bedrag dat zij moesten betalen, waarop die tot Sint-Andries (30 november) de tijd hadden om te betalen. Wie niet op tijd betaalde, mocht zich verwachten aan een boete *naer den landrecht* (art. 5). Na verloop van zijn ambtsjaar, op half maart, moest de wagenmeester tegenover de gemeentenaren van Tichelrij rekenschap afleggen van *sijne ontfangene penningen* en van de betalingen die hij voor de gemeente verricht had. Een eventueel overschot op zijn rekening, het bedrag dat hij meer ontvangen had dan uitgegeven, moest hij *instantelijck* aan de nieuwe wagenmeester overdragen (art. 6). Schade die het gevolg was van zijn eigen *negligentie* – wanneer hij bijvoorbeeld nagelaten zou hebben bij iedereen het belastinggeld op te halen – mocht hij niet op de gemeente verhalen, en was voor zijn eigen rekening (art. 7).

Een tweede belangrijke taak van de wagenmeester was de organisatie, *op den gestelden tijdt*, van de onderhouds- en herstellingswerken aan de wegen. Iedere gemeentenaar moest daaraan meewerken zodra het hem *door hennen wagenmeester sal aengekondight worden*, op straffe van een boete van 1 gulden voor iedere dag dat men niet opdaagde (art. 11).

Wanneer de wagenmeester weet had van iets dat een last of belasting voor de gemeente inhield, moest hij dat *door speciale convocatie* en *instantelijck* aan de inwoners laten weten (art. 3). De wagenmeester moest steeds waakzaam zijn om *geene nieuwe gebruijken* in te voeren zonder dat de gemeentenaren daar op voorhand over ingelicht waren en er hun goedkeuring aan gehecht hadden. Mocht een wagenmeester onverhoopt toch iets laten gebeuren dat de gemeente tot nadeel strekte en dat niet volgens de oude gewoonten verliep, dan waren de consequenties daarvan voor hem persoonlijk, zonder dat de gemeente ook maar in de *minste quaede consequentie* zou *willen comen*.

Slechts nieuwigheden die het gevolg waren van *gebruijken, wetten oft beveelen* die voor het hele land golden zouden door de gemeente erkend worden (art. 8).

Tot slot werd nog vastgesteld dat in de gevallen die niet in dit reglement voorzien waren, de gemeentenaren en de wagenmeester zich moesten *reguleren ende houden involgens het auwdt herkomen en gebruyck hender gemeijnte* en de regels *op het alderprofeijtelijckste voor de voorsschreven gemeijnte te interpreteren* (art. 9).

Voordat de notaris weer naar Stevoort vertrok, kozen de gemeentenaren volgens de regels in dit reglement Cornelis Hendrickx tot hun nieuwe wagenmeester voor de periode tot half maart 1789. Wellicht kwam deze periode overeen met de rest van de ambtstermijn van Henricus Van Tilt, wiens aanstelling werd *geannulleerd ende wederroepen*.

Fragment van de kadastrale reductiekaart van Nieuwerkerken, omstreeks 1845. Tichelrij was toen een gehucht van Nieuwerkerken.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Verzameling minuten en repertoria van notarissen*, nr. 4671: minuten van notaris Henricus Vanderdonck te Stevoort.

Op heden den achden octobris 1788 voor mij ondergesschreven openbaer notaris in Stevort residerende en in presentie der naer te noemene getuijgen, compareerden personelijck de eersaeme mannen naementlijck Joannes Smets, Christiaen Bex, Henricus Kuijpers, Willem Morren, Giseberthus Van Straelen, Gerard Deckers, Roeland Van de Bos, Petrus Joannes Thijes, Arnold Gorts, Cornelis Hendrickx, Peeter Van Brabant, Henrick De Bruijn, Joannes Michiels, Cornelis Van Rutten, Jan Schoeps, Theodoris Schuermans, Erassemus Hendrickx, Henricus Van Brabant, Joannes Spierkens, Henrick Lahaut, Joannes Plevvoets, Henricus Van Tilt, allen gemeijntenaeren der gemeijnte Tichelerije, dewelcke allen mits desen verclaeren ten ondergesschreven eijnde den eenen door den anderen tegens alsnu te sijn geconvoceert ende alsnu alhier op Tichelerije onder de linde, als seggende te sijn henne gewoonelijcke gemijntens vergaderplaetse, vergadert sijnde, hebben tesaemen gedelibereert over en wegens het borgemeester oft wagenmeesterschap van henne gemeijnte, ende verclaeren soo tesaemen als eenieder van hen int besonder, dat van auts, jae van eenen tijdt immemorieel in gebruijck is geweest dat hennen wagenmeester allen en ieder devoiren raekende de gemeijnte binnen de jurisdictie Tichelerije te doen, gratis moeste doen, ende ook gedaen heeft, sonder de voorsschreven gemeijnte iets daarvan te rekenen, alsmede ook dat allen hetgeene aen hennen wagemeeester raekende henne gemeijnte geintimeert oft andersints genotificeert wierde, denselven sulcx aenstonts aen henne gemeijnte moeste kenbaer maken ende ook althoos kenbaer gemaakt heeft, ende noijt anders als voorseijt is in henne gemeijnte geplogen geworden, dan door hennen wagemeeester Hendrick Van Tilt, dewelcke hen van alsulcke publicatie, affictien en notificatie derselve, als tot Wijer aen henne parochiale kercke gedaen is den 24sten augusti nomini, waerbij henne gemeijnte neffens de gemeijnte Wijer geroepen was te vergaderen, alles uijtwijzens deselve publicatie en affictie bij mij notaris berustende, ende door faute van convocatie alsdan doer niemant van henne gemeijnte heeft present geweest, waeruijt gevolght is dat de regerende dorpmeesters van Wijer sijn genootsaekt geweest van door een publieck act voor mij notaris gepasseert, te protesteren, soo bij hetselven act is uijtgedruckt, ende met copije autentieck desselfs, alsmede autentiecke copije der voorsschreven publicatie, bijden aen den voorsschreven wagemeeester Van Tilt geintimeert ende op de linde tot Tichelerije, als ons door den voorsschreven wagenmeester Van Tilt aangewesen sijnde te sijn de gewoonelijcke affictieplaets hender gemeijnte, geaffigeert, van welck sij gemeijntenaeren alsnu verclaeren tot hennen kennis gekomen te sijn, niet door hennen wagemeeester Van Tilt maer door eenen anderen, en door de publieke affictien, ende mits hennen wagemeeester alsnu pretendeert van alle devoiren binnen de jurisdictie te doen, betaelt te sijn, soo verclaeren de voorsschreven comparanten gemeijntenaeren tesaemen te sijn geconvenieert in voegen en manieren soo volghet, te weten:

- 1. Dat sij comparanten gemeijntenaeren onder hen twee mannen sullen inleggen ende daeruijt met de meeste voesen sullen kiezen eenen bequaemen gemeijntenaer tot wagemeeester.*
- 2. Dat denselven gekosen sijnde door de meeste voesen der gemeijntenaeren, den last sal moeten aenveerden, sijnen eed presteren ende getrouwelijck dienen, en gratis binnen de jurisdictie.*
- 3. Dat hij van alles wat tot henne gemeijntens last soude connen comen, deselve gemeijnte door speciale convocatie instantelijck kennis geven sal.*
- 4. Dat hij voor alle noodige vacatien te doen tot St. Truijden, de stadt Herck en allen en idere diergelijcke distantie, en vorders naer proportie derselve, sal meugen rekenen voor ieder thien stuijvers en niet meer, en voor vacatie tot Luijck voor iederen dagh als daertoe nootwendigh sal moeten gebruijken, drie guldens daeghs.*
- 5. Den wagenmeester sal ook moeten inmaenen de reele en personeele inkomsten der voorsschreven gemeijnte, soo ende gelijk deselve reets opgesteld sijn en opgesteld soude connen worden, te weten sal moeten ieder huijsman eens maenen ontrent alderheijligen en St. Andries naestvolgende moet ieder voldaan hebben op pene naer den landrecht.*

6. *Den wagenmeester sal ook het selfste jaer van sijne bedieninge, te weeten op halfmeert, soo bij den thienden artikel vermelt, van sijne ontfangene penningen aen de voorsschreven gemeijntenaeren van Tichelerije, daertoe specialijck geconvoceert zijnde, moeten doen publieke rekeninge, bewijs et reliqua, ende den overschot instantelijck aenden alsdan regerende wagemeeester overtellen.*
7. *Den wagenmeester sal ook moeten responsabel sijn voor alle fouten, schaden en interessen door sijne negligentie veroorsaekt.*
8. *Den wagenmeester sal sijn ook moeten verhoeden dat hij sonder prealabel kennis en consent der voorsschreven gemeijnte geene particuliere nieuwe gebruijken, streckende alleenelijck tot prejuditie van henne gemeijnte, sal laeten invoeren, het waer door wie het ook mochte wesen, oft op wat pretext het ook soude gedaen worden, en in cas sulcx contraventoirlijck aen henne tegenwordige conventie quaeme te geschieden, soo verclaeren deselve van nu als dan, ende dan als nu, te cesseren ende te annulleeren ende deswegens in geene de minste quaede consequentie te willen comen, ten waer het gebruijken, wetten oft beveelen waeren, streckende oft sprekende van het geheel landt, welke laeste sij verclaeren te accepteren en te observeren voor soo veel sij neffens andere daertoe gehouden sijn.*
9. *Dat bij aldien over en wegens andere voorvallen en punten bij desen niet begrepen, de voorsschreven gemeijntenaeren ende ook hennen wagenmeester hen sullen moeten reguleren ende houden involgens het auwdt herkomen en gebruijck hender gemeijnte althoos op het alderprofeijtelijckste voor de voorsschreven gemeijnte te interpreteren.*
10. *Dat alle jaeren op halfmeertdage door de voorsschreven gemeijnte eenen nieuwen wagemeeester sal publikelijck gecosen worden, ende eerst ende vooral dese conventie voorgelesen sijnde, den last sal moeten aenverden, op welcken teijdt den afgaenden wagenmeester ook sal moeten doen prompte rekeninge, bewijs et reliqua van sijne publike penningen, en den overschot terstonts overtellen.*
11. *Dat allen en iedere gemeijntenaeren sullen moeten compareeren soo tot het repareeren der straeten als andersints, op den gestelden tijdt, als hen hetselven door hennen wagenmeester sal aengekondight worden, op verbeurte van iederen dagh eenen gulden ten profeijt der gemeijnte. Ende deses alsnu door mij ondergeschreven notaris in presentie der getuijgen aen de voorsschreven comparanten gemeijntenaeren voorgelesen ende geexpliceert sijnde, sijn allen daer bij gebleven, met belooften van soo tesaemen als van eenieder van hen in 't besonder, en die en wie het lot van wagemeeester nu en in toekomende sal vallen, hen volontairelijck hieraen te onderwerpen, met verbandt, renuntiatie en submissie soo naer recht.*

Ende alsoo hebben de voorsschreven comparanten gemeijntenaeren ingeleijt Joannes Smets en Cornelis Hendrickx, en den keus is gedaen, ende is het lot met de meeste voesen gevallen aen Cornelis Hendrickx, denselven alhier present ende het wagenmeesterschap volontairlijck op den voet soo voor aenverdende en accepterende om te dienen tot halfmeert 1789, annullerende ende wederroepende de voorsschreven comparanten allen en iedere die van iemant anders als doer de voorsschreven comparanten tot wagenmeester soude connen aengesteld sijn oft in toekomende soude aengesteld worden, verclarende niemant in dier qualiteijt als wagemeeester te erkennen als door hen in 't publiek met de meeste voesen gekosen, waerover en alles wesch voorsschreven is de voorsschreven comparanten gemeijntenaeren in mijns notaris handt hebben ieder in het besonder gestipuleert.

Aldus gedaen ende gepasseert op dagh en dato soo voor op Tichelerije onder de linde, als sijnde de gewoonelijcke vergaderplaetse, ter presentie ende overstaen van Franciscus Vanderdonck van Stevort ende Govaert Schurmans van Wijer.

[getekend:]

Joannes Smets
Christiaan Becx hanteeken X seght niet te connen schrijven
X hanteeken Willem Morren
Gisbert Van Straelen
X Girard Deekens hanteeken
hanteeken X van Roelant Vandenbos
Peter Joannes Theijs
hanteeken van X Arnold Goorts
Cornelus Hendrickx
Petrus Van Brabant X hanteeken
Hendreck Debruyn
X hanteeken van Joannes Michiels
X Cornelis Van Rutten
X Jan Schoeps
Theodorus Schurmans
Erasmijns Hendrickx
X Henricus Van Brabant
Jan Spirkens
X Henrick Plevoets
Franciscus Vanderdonck uti testis
Govaert Schurmans

Quod attestor H. Vanderdonck notarius immatriculatus Leodiensis ad praemissa specialiter requisitus in fidem subscripsit.

Rombout Nijssen

UIT DE OUDE DOOS

Op de binnenkoer van het kasteel van Nieuwerkerken. Foto uit oktober 1931.

De kalfjes lusten het wel, uit Nieuwerkerken (L.)

ERFGOEDSPOT - WANDELING OP DE RADARSITE VAN NIEUWERKERKEN

Dit jaar organiseert Erfgoed Haspengouw geen lezingenreeks, WEL Erfgoedspots. Elke maand bezoeken we een onbekend erfgoedpareltje met een gepassioneerde kenner. Nu was het de beurt aan de 'Radarsite' van Tegelrij - Nieuwerkerken.

Op donderdag 21 maart nam Luc Schepens van Heemkunde Nieuwerkerken ons mee langs de restanten van de Kammhuber-Linie uit WO II.

We wandelden langs de betonnen funderingen van de 'Würzburg-Riese' radar, zoeklichten en 'Flak Turm'. Flak is de verkorting van 'FLugAbwehrKanone'.

De Kammhuber-Linie was een verdedigingsgordel van de Duitse luchtafweer tijdens WO2, die liep langs Denemarken, Noord-Duitsland, Nederland, België, Oost-Frankrijk tot Zwitserland.

De radarsite van Nieuwerkerken, die deel uitmaakte van 'Raum 6' van deze linie, werd gebouwd vanaf einde 1941.

Het was de bedoeling om de Engelse bommenwerpers, die voornamelijk 's nachts het Duitse luchtruim teisterden, op een efficiënte manier te onderscheppen. De Duitse vliegtuigen hadden een basis op het vliegveld van Brustem. De radartechniek was toen in volle ontwikkeling.

De betonnen fundering van de 'Würzburg-Riese' Radar

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
15de Jaargang – Mei – Juni 2019

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

HET KASTEEL VAN NIEUWENHOVEN DOOR DE EEUWEN HEEN.

Het landgoed Nieuwenhoven, een van de belangrijkste in de omgeving, ligt in het noorden van Sint-Truiden, ten oosten van de gemeente Nieuwerkerken.

10de Eeuw. De historiek van Nieuwenhoven is verbonden met de abdij van Sint-Truiden, omdat het één van de vele bezittingen was. Wanneer de abdij de oudste kern van domein Nieuwenhoven verwierf, is onduidelijk. Ofwel bezat de abdij al vroeg (7de -12de eeuw) gronden bij het huidige Nieuwenhoven ofwel werden de gronden en het hof later (12de eeuw) aan de abdij overgedragen. Sommige publicaties vermelden dat het Nieuwenhovenbos, in de 10de eeuw Bruderholt genoemd, door Bertha van Vlaanderen aan de abdij zou zijn geschonken. Dit wordt door andere bronnen tegengesproken.

13de Eeuw. Abt Adam van Ordingen (1297-1330) verbouwde het tot speelhof van de abt. Zo beschikte de abdij over een nieuw buiten- en rustverblijf, een herstellingsoord voor zieke en vermoeide oude kloosterlingen. In 1328 verbleef de prins-bisschop van Luik gedurende enkele dagen op Nieuwenhoven. Dit wijst erop dat de accommodatie toch van een hoog niveau moet geweest zijn.

Kasteel in Neotudorstijl gezien vanaf de zuidelijke inrit na 1862

Kaart met de voornaamste onderdelen van het domein van Nieuwenhoven

14de Eeuw. De benaming 'Nieuwenhoven' zou gebaseerd zijn op 'Nieuwe Hof', verwijzend naar het buitenhuis. De oudste vermelding waarin het toponiem 'Nieuwenhoven' voorkwam was een akte in verband met een plundering van het hof 'Nieuwenhoven' uit het jaar 1305. Na deze plundering werd het buitenhuis versterkt en in 1340 gerestaureerd door abt Amelius van Schoonvorst (1330-1350). In 1330 werd het eerste kasteel gebouwd en een tiendenschuur. Er werden nog gronden bij aangekocht.

In de jaren 1346 tot 1385 heerste in Sint-Truiden de builenpest en zijn veel mensen gestorven. De monniken zijn gevlucht naar Nieuwenhoven waar ze samen de boerderij uitbaten.

15de Eeuw. In 1491 werd de term 'Kasteel' voor de eerste keer gebruikt in een pachtcontract met Henri Goes. Het landbouwbedrijf dat bij het buitenhuis hoorde werd in 1492 vernietigd en heropgebouwd.

16de Eeuw. Er werd omgeschakeld van gemengde teelt naar veeveelt. Abt Willem van Brussel zorgde voor een nieuwbouw en bouwde een muur rond het domein. Abt Christof de Blocquery (1558-1568) verfraaide het verblijf met nieuwe bouwwerken. Onder het bewind van abt Jozef Leonard Betten (1566-1607) vond de grootste storm van de eeuw plaats. Ganse bonders bossen en huizen zijn toen verloren gegaan, doch op enkele jaren tijd herstelde zich alles zonder menselijke ingrepen.

17de Eeuw. De Sint-Trudoabdij bezat toen 430 ha grond bij Nieuwenhoven, waarvan 259 ha bos. Abt Hubert Germeys (1612-1638) herbouwt de vakwerk hoeve in baksteen, het woonhuis in 1617, het poorthuis en de langschoor in 1623. Het kasteel was L-vormig aan de oostzijde en de hoeve U-vormig aan de westzijde. Kasteel en hoeve worden een geheel.

Kasteel op het einde van de 17de eeuw, met binnenkoer, hoeve, boomgaarden, paden en vijvers.

18de Eeuw. Abt Jozef van Herck (1751-1780) verbouwt grondig naar de smaak van de tijd. Hij bouwt ook een kapel. Na de inlijving van het prinsbisdom Luik bij de Franse republiek werd Nieuwenhoven genationaliseerd. De laatste abt Eucherius Knaepen (1791-1795) wordt verdreven. In 1797 koopt een ex-religieuze Anna Barbara Hella uit Hoei het domein. Hierna zal het domein gedurende drie generaties in vrouwelijke lijn worden doorgegeven.

*Kasteelhoeve en kasteel van Nieuwenhoven.
Ferraris kaart (rond 1771)*

*Potloodtekening van het kasteel,
vóór de aanpassing naar Tudor stijl*

19de Eeuw. In 1804 komt het domein in handen van Maximilien-François Niesse, gehuwd met Jeanne Massion. Hun dochter Symphorosa huwt met generaal Etienne-Jacques Travers.

In 1833 huwt dochter Laure Françoise Travers (°1813 +1895) met de Engelsman Charles Whettnall (°1811 Londen +1882 Sint-Truiden), die in de Belgische adelstand werd opgenomen als Baron. Vanaf 1861 tot 1868 werd het kasteel en de dienstvleugels herbouwd in de Tudorstijl, de Engelse laatgotiek. Het ontwerp was van architect Isidoor Gérard. De bestaande dienstgebouwen werden toen pittoresk aangekleed met schermgevels. Het kasteel werd in de diepte en lengte vergroot met vier hoge torens onder koepelvormige daken met topversiering, neogotische nissen en omlijstingen aan vensters en deuren. Aan de oostgevel werd een terras aangelegd met een trap naar het park.

Er werd ook een nieuwe vleugel aan het koetshuis, dwars op de binnenkoer gebouwd, zodat er van op het kasteel geen zicht meer was op de mesthoop van de kasteelhoeve.

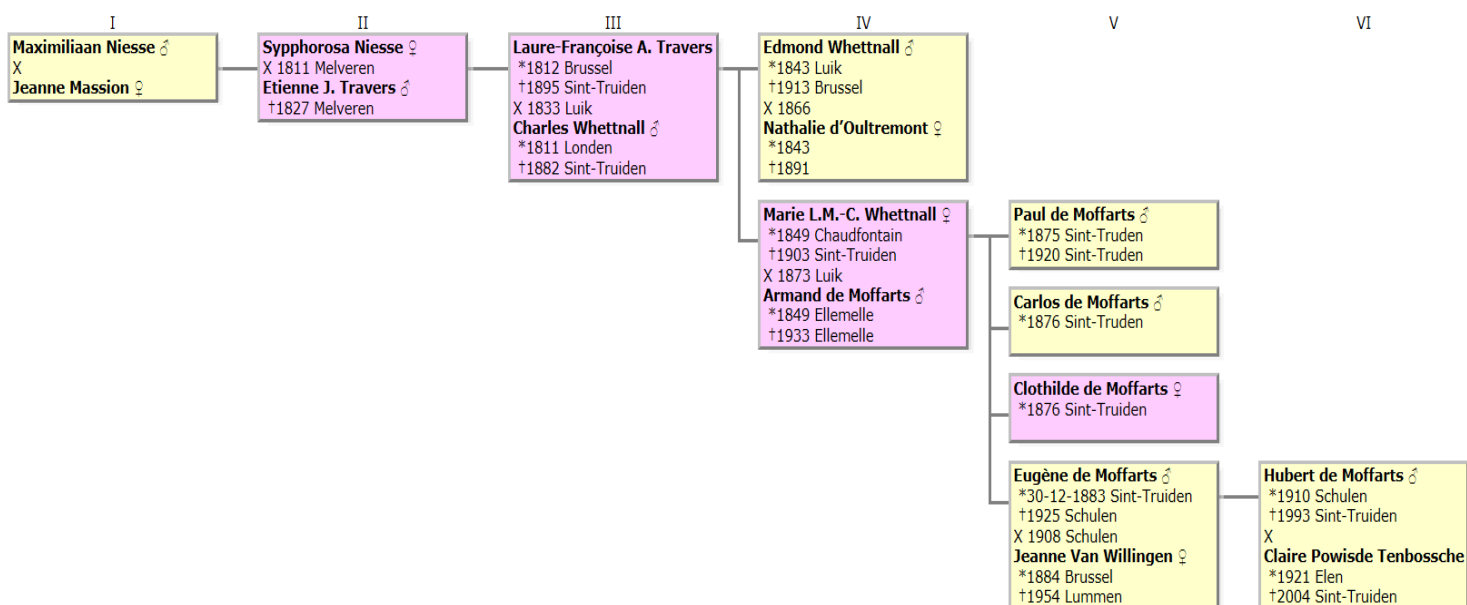
Begin van de 19de eeuw evolueerde het kasteeldomein van geometrische aanleg naar vroeg landschappelijke stijl als 'Engels' park, daarna tussen 1860 en 1868 herzien als landschappelijke stijl met riant karakter.

Kenmerkend voor de landschappelijke stijl zijn de golvende grasvelden, solitaire, geïsoleerde bomengroepen, bochtige paden en wandelwegen. Dit in tegenstelling tot het strakke geometrische lijnenspel dat er eerder was. De vijvers werden ook op dezelfde manier aangepast. Naast het kasteel, onder een tumulus ligt nog een overblijfsel van een vroegere ijskelder. Het ijs van de vijvers tijdens de wintermaanden werd het ganse jaar gebruikt om te koelen.

Aan de rand van het grondgebied werden rond 1870 een viertal diensthuizen in Engelse landstijl gebouwd. In deze huizen werden meestal halve ruwe boomstammen als versiering gebruikt. Het gaat hier over het boswachtershuis (nu bezoekers-centrum), de 'Kleine Winning', Moeder Lambik en het koetsiershuis aan de steenweg. Het bezoekerscentrum en Moeder Lambik zijn nu nog in die stijl. *Zie verder meer hierover.*

Kadaster schets (1868) en foto van de gebouwen, toen in Tudor-stijl.

Stamboom (vereenvoudigd) van de families Niese, Travers, Whettnall en de Moffarts

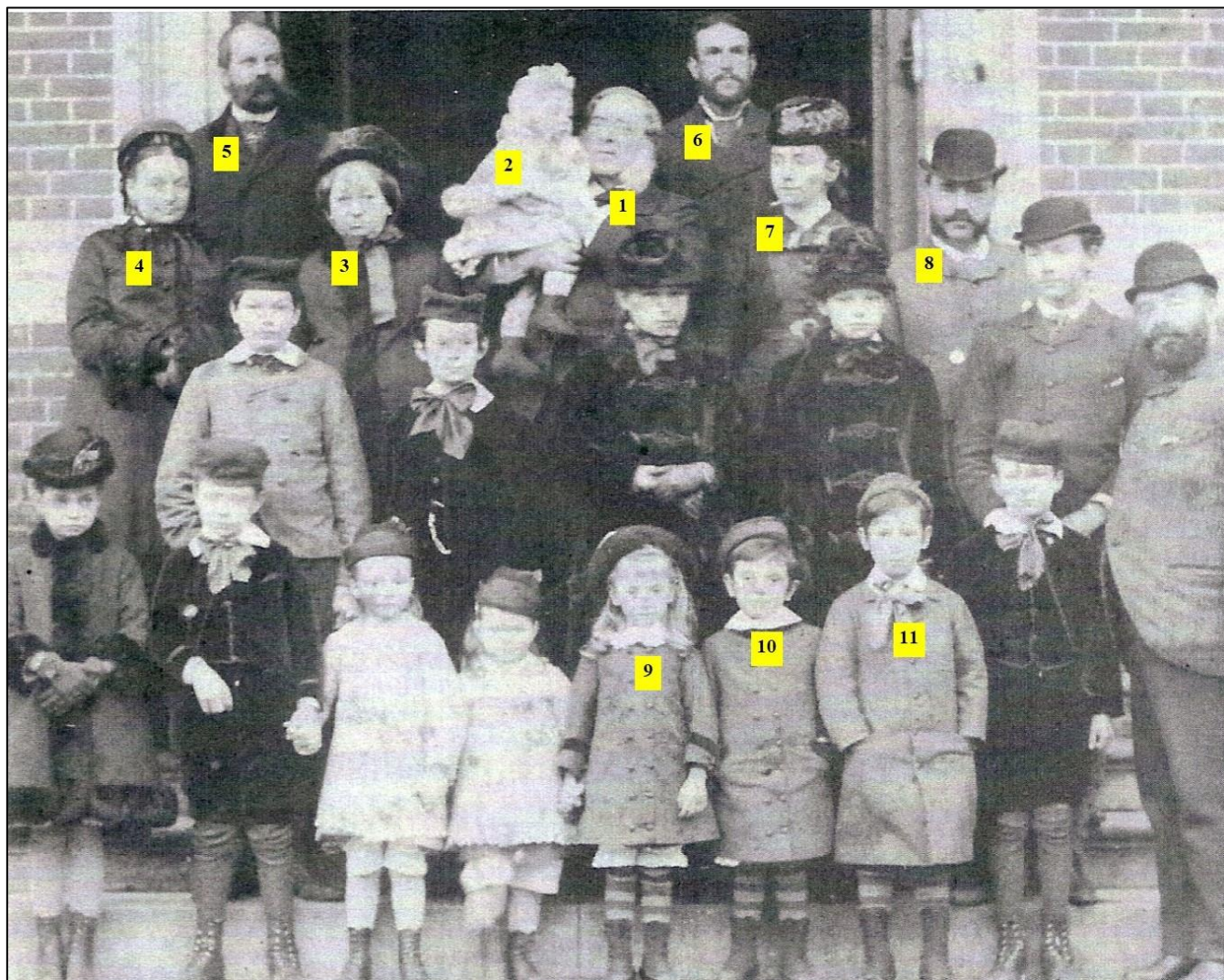
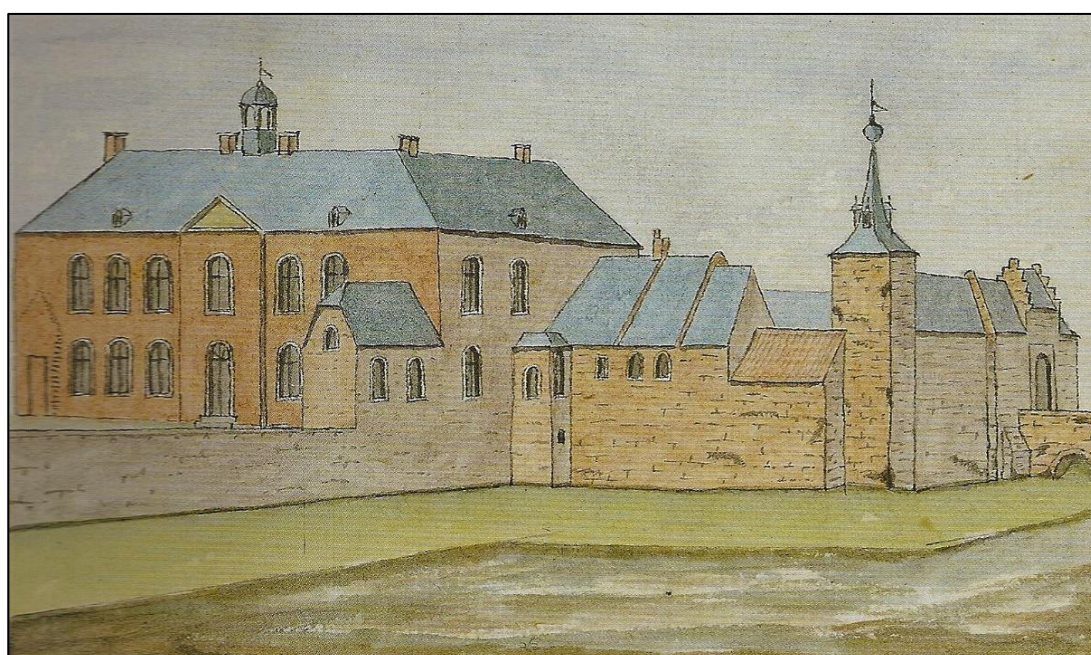
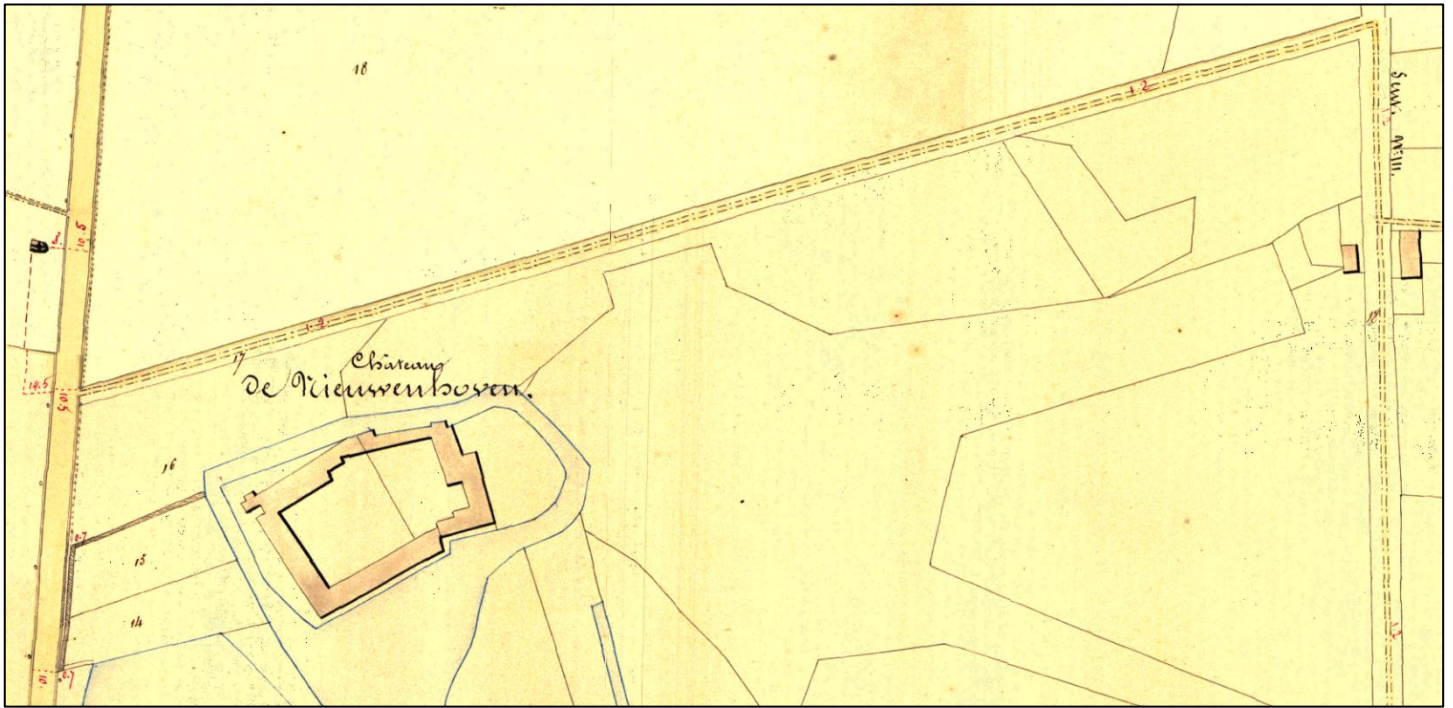

Foto van ± 1868 : de familie Charles Whettnall. 1 Charles Whettnall, 2 Eugène de Moffarts, 3 Laure Travers, 4 Marguerite Whettnall, 5 Raymond Cornet, 6 Armand de Moffarts, 7 Marie-Louise Whettnall, 8 Edmond Whettnall, kinderen van Armand: 9 Clothilde de Moffarts, 10 Carlos de Moffarts, 11 Paul de Moffarts

Kasteel van Nieuwenhoven (Aquarel van Philippe de Corswarem)
Getekend rond 1800. Bemerkt de hoektoren en de kapel.

Atlas van de buurtwegen van 1844. Bemerkt de kapel (richting Dries linksboven), de ommuurde moestuin, en de grachten. Rechts, naast Sentier n° 111 stonden toen 2 gebouwen.

In 1878 werd er ook een nieuwe toegangsweg vanaf de Hasseltse steenweg aangelegd. Dit had voor gevolg dat het boerenbedrijf en het kasteel gescheiden werden. Voorheen was er alleen de L-vormige inrit aan de Engelbamp.

In de tweede helft van de 19de eeuw werd er ook een kapel gebouwd in neogotische stijl aan de overzijde van de straat naast de veldweg richting Dries.

Edmond, de zoon van Charles, liet ook zijn sporen na op het domein. Hij was senator, provincieraadslid en burgemeester van Nieuwerkerken.

In 1873 huwt de dochter van Charles Wettall, Marie-Louise (°1849 +1902), met Armand de Moffarts (°1849 +1933). Alzo belandde het domein bij de familie de Moffarts.

De familie Chabot huurt de kasteelhoeve van 1883 tot 1958. Eerst Victor Chabot, die 100 jaar werd in 1941, en daarna Ferdinand en diens zoon Paul.

20ste Eeuw. In januari 1932 brandde de hoofdvleugel van het kasteel volledig af.

In de krant van toen lezen we het volgende:

De brand moet ontstaan zijn in één der schouwen, zich bevindend in een toren van het kasteel. Een gemakkelijke prooi vindend in de houten dakbetimmering nam het vuur een zeer snelle uitbreiding, zoodat weldra het gansch gebouw in lichte-laaie stond. De brandweeren van St-Truiden en Hasselt snelden ter plaatse van de ramp, maar konden niet beletten dat het prachtige kasteel, één der merkwaardigheden uit de omgeving van St-Truiden, totaal uitbrandde, met zijn kostlijken inboedel van meubelen, kunststukken en allerhande kostbaarheden. Van het eigenlijk kasteel bleef niet meer over dan berookte muren, waarachter brandend en smeulend puin te ontwaren valt. De schade is aanzienlijk en loopt in de miljoenen. Zij is, naar het schijnt, slechts voor een geringe waarde door verzekering gedekt. Vele nieuwsgierigen spoeden zich naar de plaats van het onheil, waar de aanblik van het afgebrand prachtgebouw meewarig aandoet.

Een jaar later in 1933 sterft de hoogbejaarde Armand de Moffarts. De hoofdvleugel werd later in vereenvoudigde vorm heropgebouwd volgens de aquarel van Philippe de Corswarem, maar met toevoeging van de bijkomende zuidelijke polygonale hoektoren.

Na Baron Armand de Moffarts kwam het beheer in handen van zijn zoon Eugène de Moffarts en bij diens overlijden in 1925 nam diens weduwe Jeanne van Willingen de fakkel over.

In 1950 erft Hubert, de zoon van Eugène, het domein. Hij huwde met Claire Powis de Tenbossche. Hubert stierf in 1993. In 1972 verkoopt de barones de bossen en landerijen aan de provincie Limburg, nu 'Provinciaal Domein Nieuwenhoven'.

De familie Castermans pachtte de kasteelhoeve van 1959 tot 2000.

21ste Eeuw. In 2007 wordt het kasteel en de vijvers aangekocht door Jeanne Hogenboom. De bedoeling is om er een breed activiteitencentrum uit te bouwen waar mensen kunnen wonen, werken en recreëren.

Diensthuzen aan de rand van het grondgebied van Nieuwenhoven.

Op de kaart van bladzijde 2 kan je de locatie van deze huizen zien.

Het boswachtershuis.

De eerste bewoner van het boswachtershuis, toen midden in het Galgenbos, was Pierre Nijs (°1810 +1882). Twee zonen van Pierre kwamen ook in dienst van de baron. Isidoor (°1860 +1950) werd jachtopziener en Jean (°1856) werd de eerste rentmeester van Nieuwenhoven.

- Na Isidoor werd Isidoor Smits van Runkst jachtopziener tot 1947, en daarna Nicolas Wissels tot in 1987.
- Remi Vavedin, schoonzoon van Jean, (°1901 +1979) werd de tweede rentmeester. Hij stond in voor het bosbeheer en opvolging van de werklieden.

Moeder Lambik.

De eerste bewoner was Louis Langenaeken, schrijnwerker bij de baron. Twee generaties later hield Eufrasie Langenaeken hier al café. In 1932 kwam het echtpaar Ida Sidonia Vandenbussche en Louis Coenen hier wonen. Vanaf toen noemt het café 'Moeder Lambik', zo genoemd omwille van de geuze Lambik, die de uit het Brusselse afkomstige Ida er schonk. In 1960, na de dood van Ida baatte de zoon Achille het café verder uit tot het jaar 2000.

De kleine winning.

Rond 1870 werd er een eenvoudig woonhuis gebouwd. In 1906 werd het woonhuis vergroot en een koestal met hooizolder bijgebouwd. De eerste huurders waren Victor Deplet, en daarna zijn zoon Charles. In 1916 kwam Ferdinand Chabot, zoon van Victor, die op de kasteelhoeve woonde. Daarna kwamen Arthur Vandenborne in 1935, Louis Vanrusselt in 1937 en daarna diens zoon Laurent. In 1970 kocht Laurent de hoeve van André de Moffarts (broer van Hubert). In 1991, na de dood van Laurent, werd de hoeve verkocht aan Gerard Hellings en Gilberte Vanderlooy afkomstig van Alken.

Het koetsiershuis of strooien huis.

In 1878 gebouwd aan de inrit aan de Hasseltsesteenweg. In 1922 kwam Felix Pulinx hier wonen nadat de koets werd vervangen door de auto, gevolgd door François Deveux.

Kasteel Nieuwenhoven – Toestand anno 2000 – Met aanduiding bouw- of renovatiejaar. Het kasteel in Neotudorstijl dat in 1932 is afgebrand is gearceerd weergegeven.

Huidige toestand van de oostvleugel en gedeelte van de noordvleugel vanaf de binnenkoer

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
15de Jaargang – September – Oktober 2019

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

HET AMANDINAHUIS

Impressie over de evolutie van de bouw van een hoeveke.

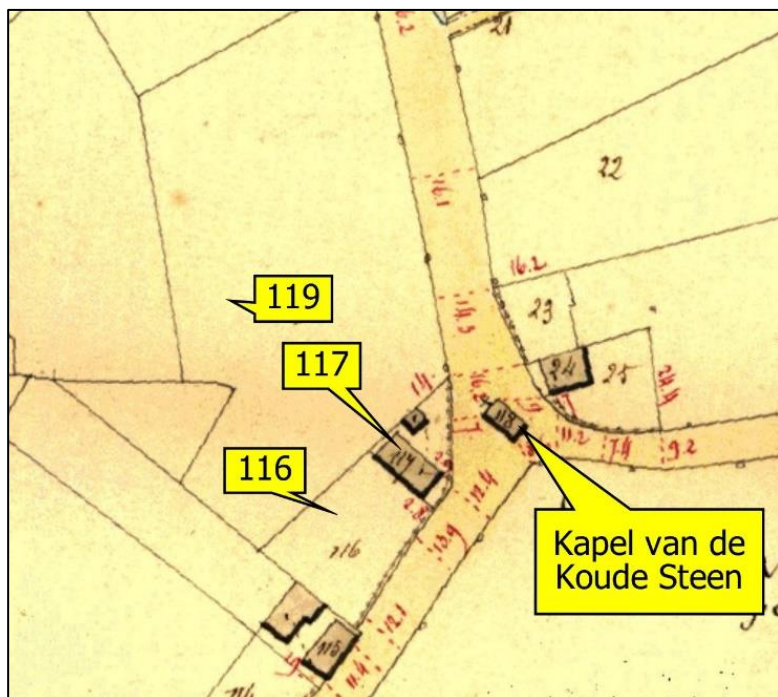
We gaan eens een paar stappen buiten onze gemeente zetten om eens te kijken naar het bekendste huis van Schakkebroek, namelijk het Amandina geboortehuis (en museum), mogelijk slechts een paar honderd stappen in het verlengde van de Verlaerstraat, in Wijer.

Huidige toestand van het Amandinahuis.

Het was en is nog een oud hoeveke van vóór 1840 dat na verschillende aanpassingen in de loop der jaren geworden is wat men nu ziet. Het hoeveke stond in de Atlas der Buurtwegen van 1845 op naam van Melchior Goossens, die drie kinderen had, waaronder Petronella Goossens, die later trouwde met Pieter Johannes Thijs.

Onze stap buiten de gemeentegrenzen van het huidige Nieuwerkerken is zéker ook verantwoord omwille van het feit dat Gorsems-Schelfheide en Wijer de latere bewoners leverden die de grootouders en ouders van de H. Amandina zouden worden. Ik vermeld hiertussen ook nog dat Schakkebroek vóór 1909 geen kerk had én dat borelingen nogal eens voorkwamen in de parochieregisters van Wijer.

Er woonde dus een familie Thijs Herman-Maris Johanna Maria (afkomstig van Schulen) tegenover de Kapel van de Koude Steen (aan 't Moleken). De nummers 116 en 117 (huis en tuin) en 119 (land) op het kaartje! Het huis moet ongeveer gestaan hebben waar achteraf Pol Vanstraelen gewoond heeft en waar nu een paar moderne huizen staan.

Deze Herman Thijs had 3 kinderen: Guillaume (°1800 HdS en +na 1845 Wijer), Petrus Johannes (°1802 Schulen en +1848 Schakkebroek) en Henricus (°1811 HdS en +1889 Stevoort).

Petrus Johannes was 3 maal getrouwd maar zijn tweede huwelijk was in 1833 met Petronella Goossens (°1812 Schakkebroek

en +1836 Nieuwerkerken). Door dat huwelijk was dus het kleine hoeveke in bezit van de familie Thijs gekomen is in 1855.

Dat koppel had slechts 2 kinderen aangezien Petronella al stierf bij de geboorte van haar tweede kind op nauwelijks 24 jarige leeftijd. Dàt laatste kindje was Maria Agnes Thijs, de moeder van Amandina (°1836 Nieuwerkerken en +1878 Schakkebroek). Maria Agnes huwde met Cornelius Jeuris (°1830 Nieuwerkerken en +3-5-1892 St-Truiden) van Gorsems-Schelfheide en ze kregen samen 7 kinderen waaronder Paulina die als zesde kind geboren is op 28-12-1872.

Een broer van Petrus Johannes, Henricus, trouwde met Vantilt Regina en een dochter van dat paar was Veronica Thijs! Zij trouwde met Leo Adons (Stevoort). Vier van hun zonen werden minderbroeder missionaris! Twee stierven in China ook de marteldood (Julianus in 1922 en Marinus in 1931). De 2 anderen, Hubertus en Eliseus waren in 1950 nog werkzaam in China.

Voor die 4 broers is er een monument opgericht in Runkst op het Sint Hubertusplein. Deze familie Thijs-Vantilt heeft nog gewoond in Wijer tegenover de kerk in het huis waar later Jef Jamar gewoond heeft en nú Hugo Willems.

Een ander aanknopingspunt met Nieuwerkerken is het boek geschreven door pater Fidelis Vrijdaghs, ook missionaris in China, over het leven van de H. Amandina, waaruit ik een deel van bovenstaande informatie gehaald heb.

Het bakhuis, de varkensstallen en WC (huiske).

Bouwgeschiedenis van het Amandinahuis van het ontstaan tot heden.

Een huis leeft mee met zijn inwoners. Zij waarderen het op of laten het verkommeren. Voor het Amandinahuis in Schakkebroek was dat zeker het eerste!

Oorspronkelijk, en dat was vóór 1840, was het Amandinahuis veel kleiner dan het nu is. Het staat kadastraal vermeld in de Atlas der Buurtwegen als eigendom van Melchior Goossens (landbouwer) op Terbermen zoals dat deel van het gehucht of waeghen van Schakkebroek toen heette. In 1855 ging de boerderij door erfenis over in bezit van Maria Agnes Thijs (1836-1878), zijn kleindochter. Zij huwde met Cornelius Jeuris van Nieuwerkerken en ze werden nadien de ouders van de H. Amandina. In 1893 werd Lambert Mommen-Maris de nieuwe eigenaar en bewoner. Van 1937 tot 1954 woonde er zijn zoon Leonard en zijn vrouw N. Grauwels.

In de schets uit het kadasterarchief is de verandering te zien die het boerderijtje ondergaan heeft vanaf 1840 .

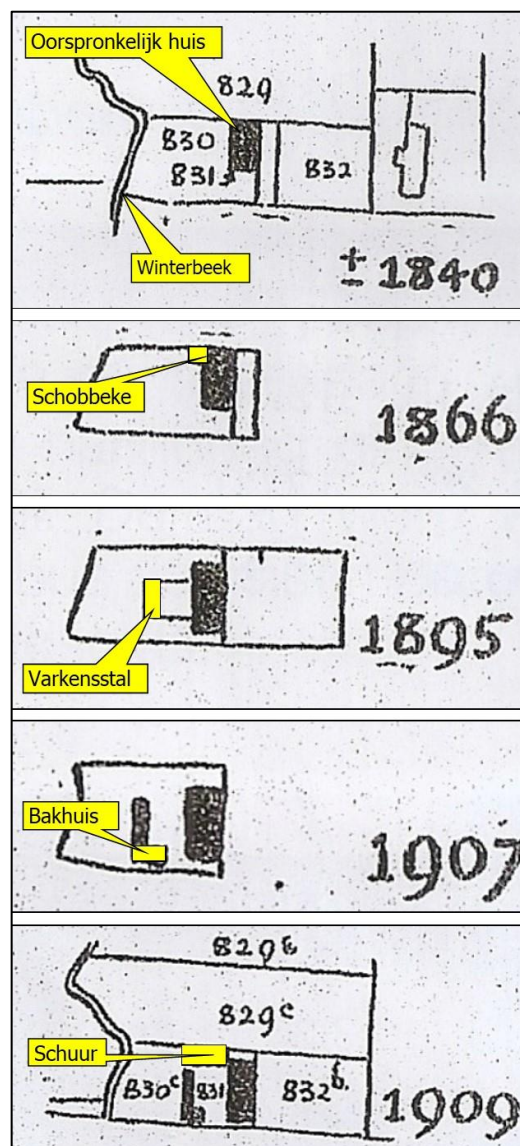
Van 1840 tot 1866 was het Amandinahuis een langgevelig gebouwtje (vakken b tot g van de platte grond).

In 1866 werd er een klein 'schobbeke' (of afdak) aan gebouwd. In 1895 werd de woning verlengd naar de straatzijde toe en werden de varkensstallen gebouwd door Lambert Mommen. Deze Lambert Mommen veranderde het vroegere woonhuis in stallen, de 'Schuurnere' en de koestal in woonvertrekken waar dan nog een kamer met kelder werd toegevoegd (vakken h en i).

Achteraan (vak a) bouwde Mommen het 'klein taske'. Op het schetsje zien we in 1907 het bakhuis naast de "Invaart". Tenslotte kwam in 1909 de schuur erbij.

Dat een huis leeft zien we hier dus duidelijk. Naargelang de boerderij groter werd en de mensen geld hadden, werd eraan gewerkt. Zo werden bijvoorbeeld in 1895 de varkensstallen gebouwd met bijbehorend een varkensboogaard. Dit was noodzakelijk omdat de varkensteelt aan belang gewonnen had in de streek maar ook in het algemeen.

Vroeger betrad men het huis via de Schuurnere (dit is de dorsvloer) met rechts een deur naar de koestal. Daarachter lag 't Klein Taske. Via de Schuurnere bereikte men ook de groentetuin met waterput. Tegen de delen 7 en 6 was er een strogevel , geen pannengevel zoals nu. Toen Mommen langs die kant uitbreidde (1895) en h en i bijbouwde (kelder en kelderkamer) werd de strogevel trouwens verwijderd. Later werden aan de straatzijde de pannen tegen de nieuwe gevel geplaatst. In de tijd van Amandina was er dus weinig plaats voor zoveel inwoners (de ouders en zeven kinderen, één kind was gestorven). Op het gelijkvloers was er dus alléén de kamer als slaapvertrek, zodat er op zolder ook nog wel iemand zal geslapen hebben.

Kadasterschetsen vanaf 1840, met aanduiding van het toen bijgebouwde deel.

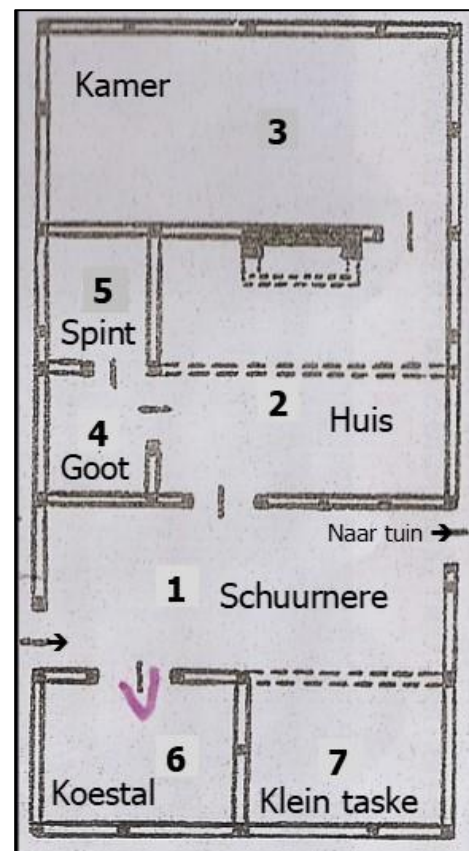
Toen in 1954 het geboortehuis van de H. Amandina (toen nog Zalige Amandina) ging gerestaureerd worden werd de hulp ingeroepen van de heer Weyns, conservator van het Openluchtmuseum van Bokrijk. Tot dan was het Amandinahuis bewoond door Leonard Mommen en zijn gezin. Die verkocht het Amandinahuis aan pastoor Appermans. Pastoor Appermans liet voor hem recht tegenover een nieuwe stenen boerderij bouwen, waar het gezin Mommen kon intrekken en zo kwam het geboortehuis van Amandina vrij voor restauratie en zou worden ingericht als museum.

Toch bleef het gedeeltelijk bewoond door een gezin dat een conciërge-functie waarnam.

Bij de restauratie of omvorming tot museum moest de schuur een kapel worden. De binnenkant van de kapel werd zo oorspronkelijk mogelijk behouden. Dit wil zeggen de kepers en panlatten bleven zichtbaar en de pannen werden gedicht met "wijpen". Ook het balkwerk in de muren werd in zijn oorspronkelijke staat gelaten. De ramen die erin aangebracht moesten worden, moesten aan de achterzijde komen omdat men het "oude" uitzicht rond de binnenplaats wilde behouden.

Nu merken wij hier wel op dat in de loop der jaren (na 1970) platen tegen het plafond geplaatst werden met isolatie omwille van energiebesparende maatregelen, daar men in de kapel meerdere malen per week de mis opdraagt in plaats van in de parochiekerk.

Het museum(ke) was de vroegere woonkamer, die ooit werd omgevormd tot koestal. Zie aanduiding op plattegrond blz. 5.

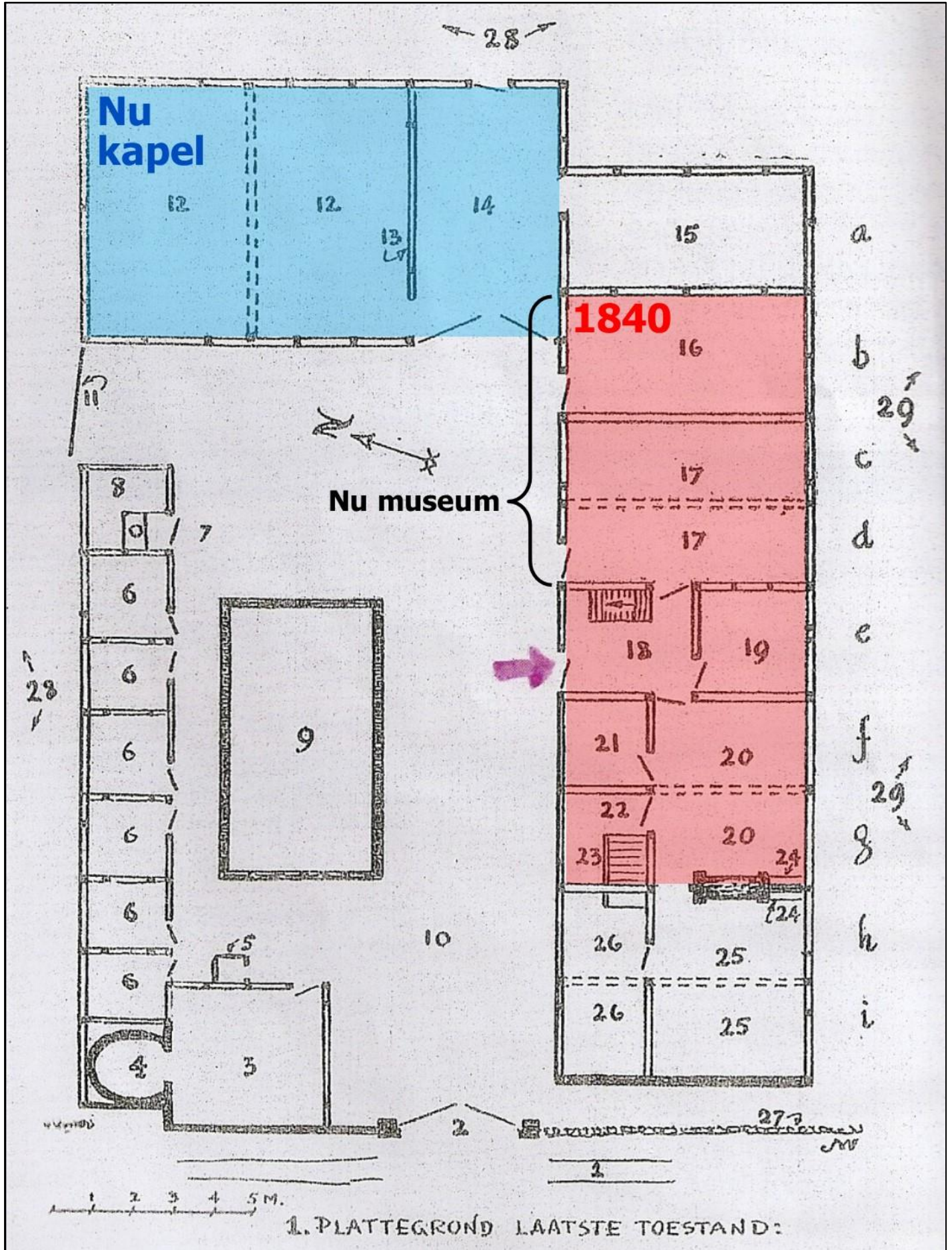

Oorspronkelijke woning 1840, zie aanduiding op plattegrond blz. 5.

Legende "Plattegrond laatse toestand".

1. Gracht
2. Envoat (invaart) met poo(r)t en posten
3. Bakkes (bakhuis)
4. Hoven (oven)
5. Hondskot
6. Verkesstallen
7. Huiske (sekreet)
8. Zijkkuil (aal- en beerput)
9. Mestkuil
10. Mesthof
11. Goar (Gaar)
12. Grote tast» (graanberging)
13. Nerewendje (nerewandje)
14. Schuurnere (dorsvloer), met schuurpoort en achterdeur
- 12-14. Schuur

15. Kleine tast
16. Pjaadsstal (paardestal)
17. Kouwstal (koestal)
18. Vèrhuis (voorhuis)
19. Patattekamer
20. Huis
21. Sloapkemerke
22. Goat (goot)
23. Kalderdeur (kelderval)
24. Moerschaap (muurschap of -kast)
25. Kamer
26. Kalder en kalderkemerke
27. Djo(r)nhoag (doornhaag)
28. Verkensboomgaard
29. Hof

1. PLATTEGROND LAATSTE TOESTAND:

Plattegrond (laatste toestand),
met aanduiding van oorspronkelijke woning van 1840 en de ligging van de kapel.

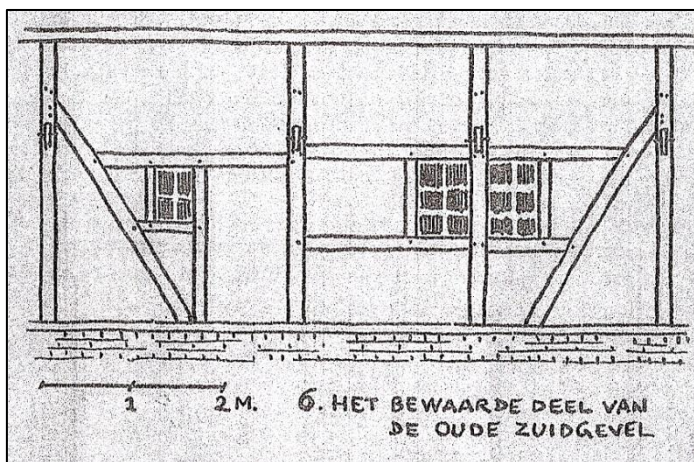
De informatie in dit artikel werd gehaald uit de studie "Het Amandinahuis te Schakkebroek" geschreven door Dr. Jozef Weyns (toenmalig conservator van Bokrijk) ter gelegenheid van de omvorming van het Amandinahuis tot museum. Merk hierbij op, de typische dialectische weergave van de verschillende delen, die ons zo vertrouwd in de oren klinkt. Hiermee werd een reeks publicaties ingezet, uitgaande van het Openluchtmuseum en daarom "Bokrijkse Berichten" genoemd. Het volledige artikel kan worden opgevraagd in de bibliotheek (bibliotheek@herk-de-stad.be).

Kamer van de ouderlijke woonst (Amandinamuseum).

De deuren van de kleine tast, paardenstal en koestal. Plattegrond nrs 15,16 en 17.

Schets van het bewaarde deel van de zuidgevel.

Huidige toestand van dit deel van de zuidgevel.

NIEUW LEVEN VOOR OUDE KRUISEN

Kerkhoven en begraafplaatsen, oorden van stilte en bezinning zijn bedoeld om de herinnering aan verloren geliefden te bewaren. De Poolse dichteres Wisława Szymborska citeert in haar dichtbundel 'Einde en Begin': "De eeuwigheid van doden duurt zolang de herinnering hun eer bewijst." (Wikipedia).

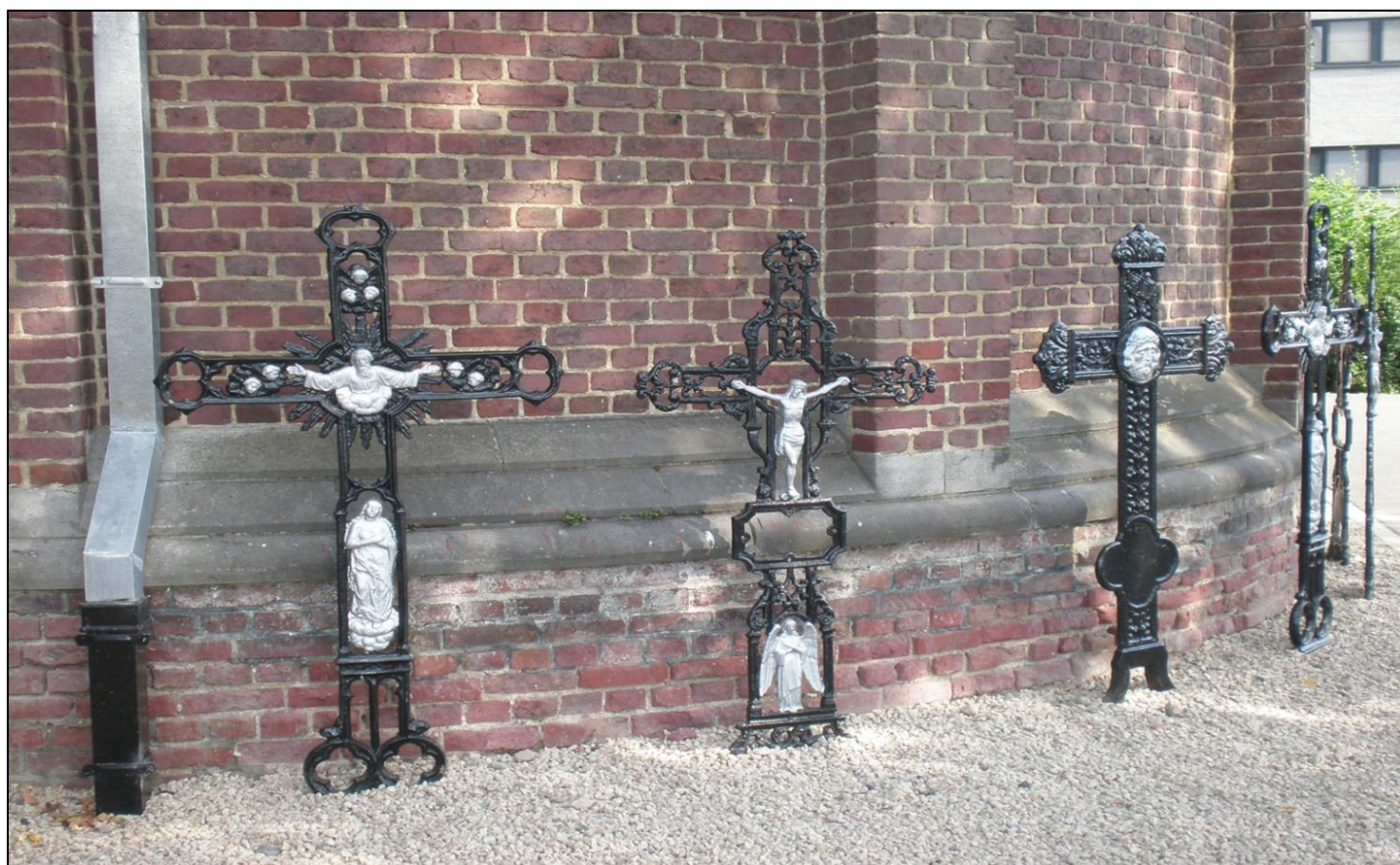
De zichtbare herinnering op kerkhoven en begraafplaatsen uit zich in de vorm van grafattributen en grafzerken, soms monumentaal, vervaardigd door vaklui die generaties lang de knepen van het vak van vader op zoon doorgaven. Door de invloed van een bloeiende metaalindustrie waren gietijzeren kruisen in de periode halverwege de 18e en 19e eeuw populair, vervaardigd door vaklui, kunstenaars in hun vak, tonen zij een grote variëteit aan Bijbelse symbolen.

Heemkunde Nieuwerkerken wil graag in samenwerking met de gemeentelijke overheid, E.H. Agignon en de kerkfabriek werken aan een project tot behoud van funerair erfgoed, nl de inrichting van een lapidarium, een verzameling van kerkhof-attributen. Het woord is afgeleid van het Latijnse "Lapis" wat steen betekent.

Een eerste stap is reeds gezet door de plaatsing van grafkruisen, behouden van verlopen en niet verlengde concessies, na een voorafgaandelijke prachtig uitgevoerde restauratie door de gemeentelijke technische dienst.

Heemkunde Nieuwerkerken ontvangt in dank grafornameenten afkomstig van kerkhoven en begraafplaatsen uit de vier deelgemeenten. Info : 0499 735674 of heemkunde.nwk@telenet.be

Eddy Cox

Graag nodigen wij u uit op de 16de Genealogische Ontmoetingsdag Limburg van de
Kon. Ver. Familiekunde Vlaanderen – Prov. Limburg vzw.

Op zondag 13 oktober 2019 van 11:00 tot 17:00 uur

in het triclinium van het Gallo-Romeins museum, Kielenstraat 15 te Tongeren

in samenwerking met volgende standhouders:

- Uit België: Kon. Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap Tongeren, Stadsarchief Tongeren, PRO-GEN gebruikersgroep Limburg, Geschied- en Oudheidkundig Genootschap Riemst, Heemkundige Kring Nieuwerkerken en de Heemkundige Kring Landrada Munsterbilzen met Falerisch Onderzoek.
- Genealogische computerbestanden van Mathieu Kunnen en Patrick Vanoppen.
- Nederland: Stichting Edmond Delhougne Roermond, Kon. Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap sectie Genealogie, Nederlandse Genealogische Vereniging afdeling Zuid-Limburg.
- Een heraldische stand van René Vroomen voor KVFVL (BE) – KLGOG (NL) – NGV (NL).

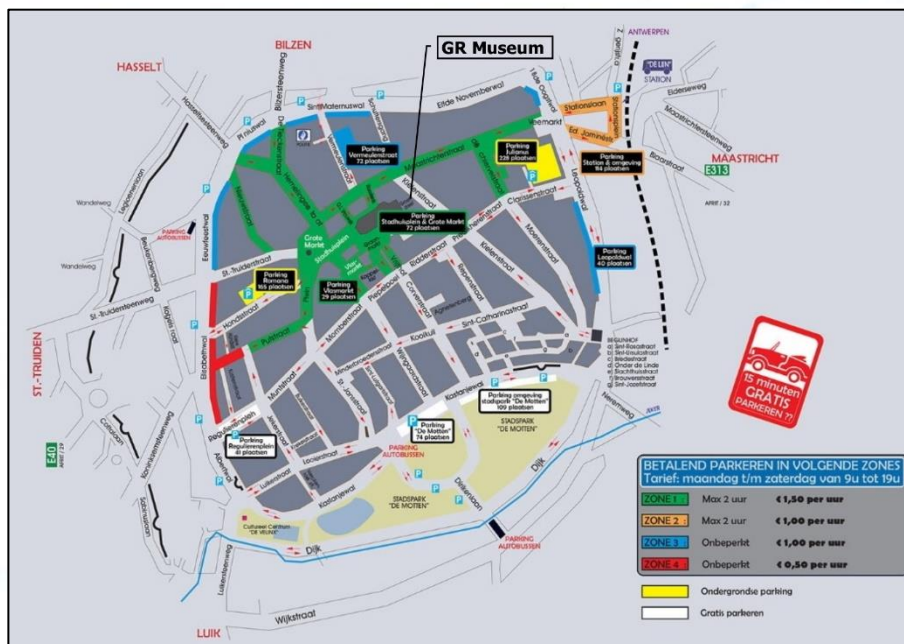
Tevens zal omstreeks 14:00 uur de huldiging en uitreiking plaatsvinden in het auditorium aldaar van de Edmond Delhougne penning aan dhr. Piet Severijns uit Tongeren, door:

Stichting Edmond Delhougne, Instituut voor genealogie en streekgeschiedenis

De "Edmond Delhougne penning" is bestemd voor een persoon, die een bijzondere bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling en de promotie van de genealogie binnen het gebied van de Nederlandse- en/of Belgische provincie Limburg.

Gratis toegang – wel aanmelden aan balie - Gratis parkeren in witte zones op zondag in Tongeren, zie schets:

ZO GING DAT IN WIJER IN 1792: DE VERPACHTING VAN DE GEMEENTELIJKE BELASTINGEN

Rombout Nijssen

In de zeventiende en achttiende eeuw, in de periode voordat ons land in 1795-1796 bij de Franse Republiek werd gevoegd, werden onze dorpen niet bestuurd door een gemeenteraad, schepenen en een burgemeester, maar door de vergadering van de gezinshoofden. Jaarlijks, op een voor ieder dorp apart vastgestelde dag, kwamen de hoofden van de huishoudens bijeen om de uitgaven te bespreken waar het dorp voor stond. In de meeste gevallen ging dat over het onderhoud van wegen en beken, het loon van de onderwijzer, het loon van de gemeentelijke varkenshoeder, een bijwedde voor de kapelaan, en vooral de renten of intrest op de leningen die in de voorgaande jaren waren aangegaan. Op die manier werd berekend hoeveel inkomsten de gemeente zou moeten hebben om die uitgaven te kunnen betalen.

Vervolgens werd beslist waar men die inkomsten vandaan zou halen. Meestal werden er daarvoor drie belastingen geheven. Een eerste belasting was een belasting per hoofd of per huishouden. Een tweede belasting was een belasting op de rijkdom, die werd gemeten aan de hand van het aantal dieren dat men bezat: per paard, per rund, per varken, per schaap, per geit, enzovoort werd er een belastingbedrag vastgesteld. De derde en belangrijkste belasting was die op het grondgebruik. Van alle belastingen bracht deze veruit het meeste op. Een van de redenen dat vooral het grondgebruik belast werd, was dat men op die manier ook mensen van buiten het dorp kon doen meebetalen aan de gemeentelijke belastingen. In Wijer bijvoorbeeld, hadden immers ook mensen van Kozen, Schakkebroek, Stevoort en elders grond in gebruik.

Nadat was afgesproken hoeveel en welke belastingen geheven zouden worden, werden er twee dorpsmeesters of burgemeesters gekozen. Hun taak bestond er in die belastingen te innen, en met de opbrengst ervan de uitgaven van de gemeente te betalen. Na een jaar moesten die dorpsmeesters op een nieuwe vergadering van de hoofden van de huishoudens rekenschap afleggen over hun beheer. Dan werden de belastingen voor het nieuwe jaar vastgesteld, en werden er twee nieuwe dorpsmeesters aangesteld. In de meeste dorpen werden de beide dorpsmeesters door de inwoners gekozen. Elders werd een van beiden door de inwoners, en de andere door de plaatselijke heer of zijn vertegenwoordiger aangesteld.

De in het Rijksarchief te Hasselt bewaarde minuten van notaris Van Der Donck van Stevoort uit het jaar 1792¹, bevatten een akte waaruit blijkt dat de inning van de belastingen in Wijer in dat jaar anders geregeld was.

De akte leert ons dat de notaris op 21 juni 1792 op de kelderkamer van het *paenhuijs* in Wijer, *als zijnde de gewoonlijke gemeijntens vergaderplaats* van de gemeente, ontvangen werd door een

¹ Rijksarchief Hasselt, *Verzameling minuten en repertoria van notarissen*, nr. 4672.

aantal inwoners van het dorp, waarvan hij naast de dorpsmeesters van dat jaar Jan Senden en Govart Schurmans, slechts vijf anderen met naam noemt: Francis De Mulder, Ghijsbreght Heeren, Philip Vandevooort, Leonard Ieliaens en Peeter Senden. De hoofden van de huishoudens in het dorp waren de voorgaande zondag in de mis verwittigd dat er die dag een vergadering van de gemeentenaren zou doorgaan, en de vergeetachtigen waren er door het luiden van de kerkklok nog eens aan herinnerd. Samen met notaris Henricus Van Der Donck van Stevoort, en in aanwezigheid van twee getuigen, Francis Bartoleijns die de kasteelhoeve pachtte en Joannes Jans, de pachter van de Monnikenhof, stelden de aanwezige gemeentenaren de voorwaarden voor de verpachting van de inning van de gemeentebelastingen op en gaven zij *involgens hen gebruijck en usantie* de inning van die belastingen uit aan degene die bereid was dat voor de laagste prijs te doen.

Het valt overigens op dat men in Wijer in 1792 blijkbaar vier jaar achterliep met de inning van de gemeentebelastingen. De belastingen die in 1792-1793 geïnd werden, hadden immers betrekking op het jaar 1788.

De grondbelasting of *reelen last* voor 1788 was vastgesteld op 7 gulden per bunder, zowel voor mensen van Wijer als voor mensen van buiten de gemeente die in Wijer grond bewerkten. De *personeele lasten* waren vastgesteld op 3 gulden per huishouden, *groot oft kleijn*. Voorts moesten er belastingen betaald worden op de veestapel, die als volgt vastgesteld werden: 1 gulden voor ieder paard, 10 stuivers voor ieder veulen van een jaar, 10 stuivers voor iedere koe, 5 stuivers voor iedere vaars, 5 stuivers voor iedere zeug, 2 stuivers en 2 oord voor iedere *looper*², 2 stuivers voor ieder schaap en 1 stuiver voor iedere *aude gans* (art. 5).

De pachter van de belastinginning in Wijer moest *een huijshoudende man* zijn, een man dus die hoofd van een huishouden was. Bovendien moest hij *genoegsaem besitten*, om met zijn vermogen borg te kunnen staan voor het doorstorten van de belastingen in de gemeentekas. Daarenboven moest hij *terstonts naer sijne inpachtinge eenen goeden en sufficienten borg en cautionaris* stellen: hij moest een tweede persoon aanduiden die bereid was om ook met zijn vermogen borg te staan voor het vergoeden aan de gemeente van schade die het gevolg zou kunnen zijn van fouten van de belastingpachter. Zowel de pachter als de tweede persoon die zich borg stelde stonden met hun volledige vermogen garant voor een juiste inning van de belastingen, en het doorstorten ervan aan de gemeentekas. Eventuele tekorten konden, naar keuze van de gemeente, verhaald worden op het vermogen van beiden of van een van beiden (art. 1). Wie eerder de gemeentebelastingen al gepacht had, en nog niet het volledige bedrag dat hij aan de gemeente verschuldigd was betaald had, werd uitgesloten van deze verpachting en mocht ook niet als borg optreden (art. 8).

Indien na het bieden zou blijken dat de laagste inschrijver *niet conde oft wilde voldoen* aan de pachtvoorwaarden, dan zou een nieuwe inschrijvingsronde georganiseerd worden. *Alle costen, schade en interessen* die dat voor de gemeente zou veroorzaken, zouden dan op de eerste inschrijver verhaald worden (art. 9).

Op de maandag na de vijftiende dag van iedere maand moest de belastingpachter of *collecteur* in Wijer een zitdag houden. De belastingplichtigen moesten daar maandelijks, tot zij het door hen verschuldigde bedrag volledig voldaan hadden, minstens een twaalfdedeel van de belastingen die zij verschuldigd waren, komen betalen. Al in juli moest hij de eerste zitdag houden, op een plaats in het dorp die hij zelf mocht kiezen, maar die hij op voorhand bekend moest maken (art. 2). Maandelijks moest de collecteur het bedrag dat hij ontvangen had ter hand stellen aan een zekere baron de

² Een looper is een opgroeiend varken, geen big meer, maar ook nog niet in de fase waarin het vetgemest werd. Deze varkens liepen wel eens los rond de boerderij, of zij werden door een gemeentelijke varkenshoeder in een kudde gehoed.

Heusch *alhier binnen Wijer residerende*, die blijkbaar als kassier van de gemeente optrad³ (art. 3). Zes weken na de laatste van twaalf zitdagen moest de collecteur zijn rekening aan de gemeente voorleggen (art. 6).

De collecteur moest er op toezien dat iedere belastingplichtige tijdig betaalde. Mocht blijken dat er iemand niet tijdig betaalde, dan moest hij *den gerechtsdienaer naar diegeene in faute sijn* sturen, om hen te verwittigen dat zij hun schuld binnen de 15 dagen moesten voldoen. Betaalde iemand ook dan niet, dan moest de collecteur de schout inlichten en vorderen dat die beslag liet leggen op een deel van de bezittingen van de achterstallige betaler. Indien de collecteur naliet deze gerechtelijke stappen te zetten, dan moest hij zelf voor het tekort opdraaien. Wanneer de nalatige belastingplichtige ook na een vordering door de schout niet wilde betalen, en tegen de collecteur zou gaan procederen, dan zou de gemeente de gerechtskosten van de collecteur op zich nemen (art. 4).

Ingeval de collecteur onvoldoende toezag op de tijdige betaling van de belastingen, *oft manckeerde van sijne sitdagen te houden*, dan zouden alle *funeste gevolgen, schaden en interessen* die daar uit zouden voortvloeien voor zijn rekening en die van zijn borg zijn (art. 7).

Nadat de notaris de voorwaarden voor de belastingverpachting had voorgelezen en uitgelegd, en die door de aanwezigen stilzwijgend waren bevestigd, werd de inning opgeroepen en toegewezen aan Jan Senden, die met het bod om de belastingen te innen in ruil voor *vijf guldens per hondert* of 5 % van de opbrengst, het laagste bod had uitgebracht. Peeter Senden meldde daarop dat hij zich borg stelde voor Jan. Tot slot betaalde Jan de notaris ter plaatse vier gulden voor het opstellen van de akte en de organisatie van de openbare verpachting.

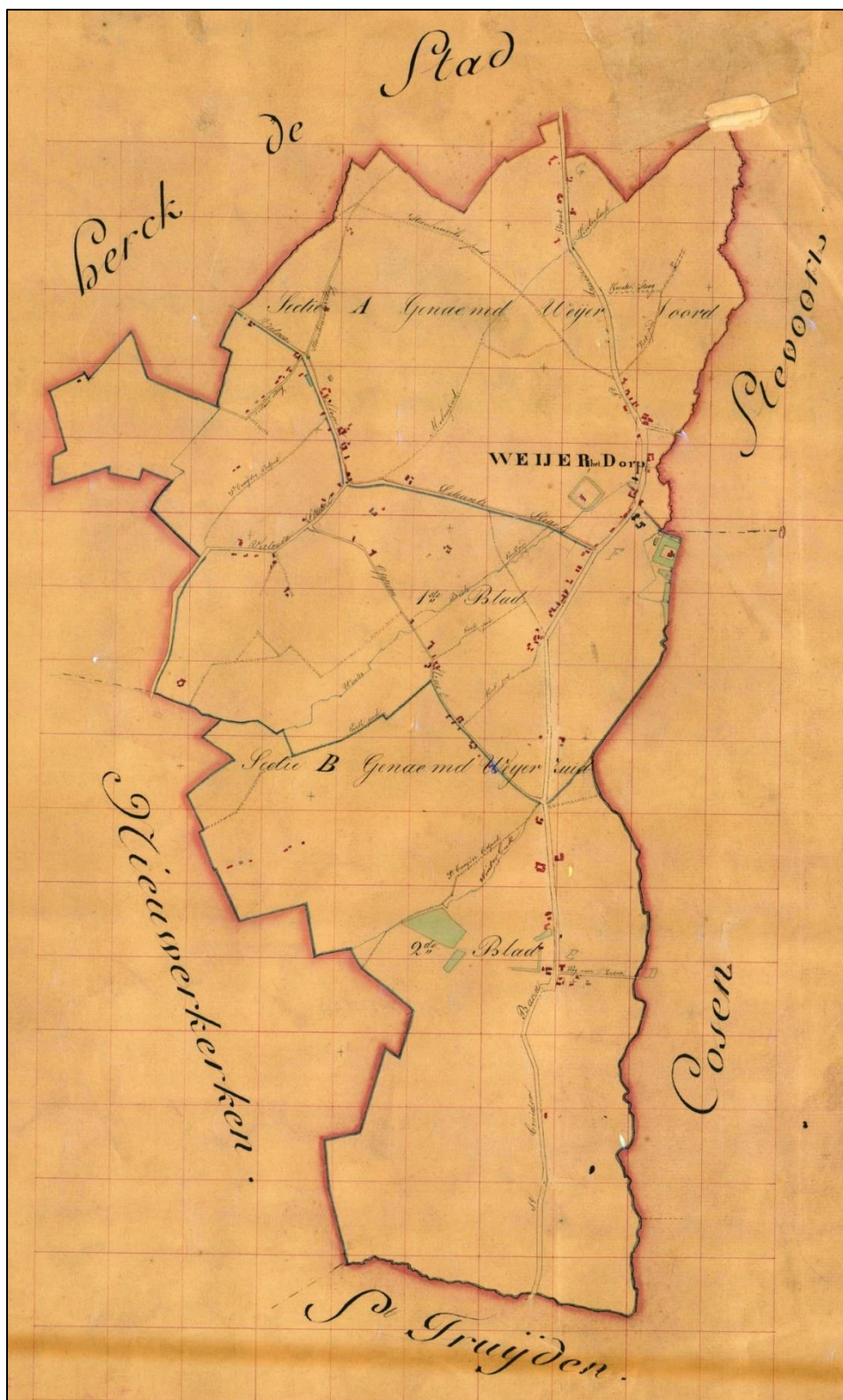
Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Verzameling minuten en repertoria van notarissen*, nr. 4672: minuten van notaris Henricus Van Der Donck te Stevoort.

Desen 21sten junij 1792 sijn voor mij ondergesschreven openbaer notaris in Stevort residerende, en in presentie der getuijgen hiernaer te noemen, persoonelijck gecompareert de eersaeme Joannes Senden ende Govart Schurmans, dorpmeeesters deses dorp Wijer, met hen Francis De Mulder, Ghijsebreght Heeren, Philip Vandevoort, Leonard Ieliaens, Peeter Senden, alle gemeijntenaeren deses dorp Wijer, dewelcke naer voorgaende kerckelijke publicatie op sondag lestleden alhier in de kercke Wijer gedaen door hennen weerdigen heer pastoor, soo sij verclaeren, en naer den hedigen alhier gedaene klockslag, hen alhier vergadert zijnde ten eijnde om het colect oft inmaeninge van alle en iedere reele en personeele publike lasten en taxten hender gemeijnte ten profejjt derselve gemeijnte ten minsten prijse publiekelijk uijt te geven involgens hen gebruijck en usantie, soo ende gelijk sij de selve sijn uijtgevende bij ende mits desen, alles onder dese hier naevolgende clausulen en conditien, te weten:

Primo is conditie dat den inpachter deses colect sal moeten wesen een huijshoudende man en genoegsaem besitten in mobiliaren oft andersins in immobiliaire goederen tot assurantie deser inpaghtinge oft dan de inmaeninge deser penningen, daer en boven sal denselven terstonts naer sijne inpachtinge moeten stellen ende alhier ter handt brengen eenen goeden en sufficienten borg en

³ Van baron Nicolas Joseph de Heusch, geboren in Eigenbilzen in 1794 en overleden in Wijer in 1824, is geweten dat hij in de eerste decennia van de negentiende eeuw schout of burgemeester van Wijer was. De geschiedenis van de familie de Heusch in Wijer voor de negentiende eeuw is nog niet gekend. Ook de vermelding van een baron de Heusch in Wijer in 1792 maakt ons niet veel wijzer. Mogelijk gaat het om de vader van Nicolas Joseph, met name Raphael Adrien de Heusch, geboren in Eigenbilzen in 1755. Zie W. Muisse, R. Enckels, M. Bussels, *De familie de Heusch in de provincie Limburg*, in *Het Oude Land van Loon*, 1961, 16, p. 149-168.

cautionaris, ten volle contentement der voorsschreven comparanten gemeijntenaeren, welken borgh oft cautionaris sig generaelijck ende principaelijck mits desen verobligeert gelijk den inpachter selfs, en eenieder van hen voor het geheel en als voor henne eijgene schulden, soodat in cas den inpachter eenige faut quaem te doen, de publike penningen aengaende oft andere voorvallen de administratie der selve aengaende, hetwelck soude strecken tot naedeel der voorsschreven gemeijnte, de voorsschreven dorpmeesters oft henne successeurs, soo den cautionaris als inpachter selfs soo een van de twee oftwel beijde tesaemen naer des uijtgevers en henne successeuren keurs, daervoor sullen connen en meugen aenspreken ende met de alderpromptste en summairste wegen van recht daertoe bedwingen, soo tot reparatie van schaden en interessen, als tot tijdelijke rekeninge, bewijs et reliqua van henne [gedecclareerde] penningen aen dito gemeijnte te doen, soo binnen als buijten vacantie ende ten allen tijde van suspens van recht, renuntieerende soo inpachter als borg oft cautionaris mits desen expresselijck aen alle beneficien, privilegien, indulten en exceptien hieraen contrarierende.

Het verzamelpen van het oorspronkelijk kadasterplan van Wijer, getekend omstreeks 1844, op basis van opmetingen uit 1828.

2. Den collecteur oft dan den inpachter deses sal gehouden sijn alle maenden sitdag te houden, ende dat 's maendags naer den 15den van ieder maent, ende te beginnen voor d'eerste reijse in de maent julij naestvolgende, sulcx binnen desen dorpe Wijer, ten huijse doer den collecteur tevoorens te designeren, alwaer ieder gemeijntenaer sal moeten komen betaelen sijn reel en personeele lasten, ten deelen oft ten geheelen dag, sal ten ieder reijse niet minder mogen betaelen als het twelfden deel van sijne verschulde lasten.

3. Den inpagter oft colector sal gehouden zijn alle maenden hetgheene hij sal ontfangen hebben over te tellen aen den eedelen heer baron de Heusch alhier binnen Wijer residerende, alle involgens contract en volle consent doer dese gemeijnte Wijer in behoorlijke forme voor desen ingegeven en gemaekt.

4. In cas den colector op sijnen tijdt soo voorsschreven is niet betaelt en wierde, sal gehouden zijn den gerechtsdienaer te senden naer diegeene in faute zijn, ende den defaliant ofte defalianten doen aenseggen van henne reele en personeele lasten te betaelen binnen den tijdt van xv dagen naer die aencondinge, en in cas alsdan binnen dien tijdt noch niet betaelt sijnde, soe sal den inpagter oft colector gerechtigt zijn het relaes van den dienaer met de princepaele reets vervallene schult aen den heer scholtus deser jurisdictie over te geven ende desen laesten te praemen tot de volle executie tegens den defaliant oft defalianten, ende in cas den colector in faute bleef van sulcx te doen, sal voor alle schaden en interessen responsabel zijn en blijven, en in cas het gebeurde dat den defaliant oft defalianten hen quaemen te oponeeren - naer de voorsschreven formaliteitjen geobserveert zijnde - soo sal dese gemeijnte Wijer hennen colector moeten ontheffen ende teenemael costeloos en schadeloos houden.

5. Den inpagter oft colector sal inmaenen voor het jaer 1788 voor ieder soo binnen als buitenbonders seven guldens voor reelen last, en de minmaete naer proportie, ende voor personeele lasten sal moeten maenen en inbeuren van ieder huijs en huijshouden, groot oft kleijn, drie guldens

	f 3 - 0 - 0
voor ieder perd	f 1 - 0 - 0
voor ieder veulen van een jaer	f 0 - 10 - 0
voor ieder kojje	f 0 - 10 - 0
voor ieder verse	f 0 - 5 - 0
voor ieder schaep	f 0 - 2 - 0
voor ieder vercken genaemt looper	f 0 - 2 - 2
voor ieder sogh	f 0 - 5 - 0
voor ieder aude gans	f 0 - 1 - 0

6. Den colector sal tot de voorsschreven inbeuringe sijne voorsschreven sitdagen moeten houden successivelijk soo boven geseijt is, te weeten van maent tot maent dusdanig dat denselven ten tijde van twelf sitdagen sijne penningen sal moeten ontfangen hebben, waervan ses weeken naer den laesten sitdag sal moeten aen de voorsschreven gemeijnte rekeninge en bewijes doen, ende sulcx doen consteren met absoluete slodt van rekeninge.

7. Ende in cas den colector langer vertiesde van sig doen te betaelen, oft manckeerde van sijne sitdagen soo boven geseijt is te houden, soo sullen alle funeste gevolgen, schaden en interessen zijn ende blijven ten prevativen laste van den colector en sijnen cautionaris.

8. Ook is expresselijk conditie dat niemant tot inpagtinge deses colect oft ook tot cautionaris des selfs sal geadmitteert worden, tenzij dat soo d'een als d'ander alhier instantelijk sullen doen wettelijk consteren dat sij van henne voorige inpagtinge door volle voldoeninge van dito gemeijnte ten vollen ontslagen zijn.

9. Ende in cas dat contraventoirlijk aen dese voorsschreven conditien gebeurde dat iemant hetselve quaem in te paghten ende alsdan aen deses inhoudt niet conde oft wilde voldoen, soo sal men hetselven wederom en op een niefs uijtgeven, ende alle costen, schade en interessen dewelcke aen dito gemeijnte daerdoor sal toegebracht worden, sullen ook met de alderpromptste en geprivilegerste wegen van regt aen den inpagter connen gevraegt worden, ende denselven bedwingen tot de volle indemnatie der selve.

Alle welke voorsschreven conditien door mij notaris aen de omstanders voorgelesen ende geexpliceert, sijnde van niemant gecontradiceert, maer hebben deselve allen stilswijgende gelaudeert, met beloften van deselve wel ende deugdelijck naer te comen, onder henne obligatie van persoon en goederen, meubelen en immeubelen, soo hebbende als toekomende, daer en alwaer gelegen, geene uijtgesondert, alles naer den landregt, met expres consent in de realisatie ende

aprobatie deses daer ende alwaer noodig, met constitutie van alle en iedere thoonder deses oft copije autentiek, ten eijnde naer stiel etc.

Ende alsoo heeft men het voorsschreven collect opgeroepen ende beginnen op den afslag te hooghen, ende is eijndelijk met laesten en minsten hooghsel verbleven aen Jan Senden voorsschreven om en voor de somme van vijf guldens per hondert, ende is ten selvenmael alhier gecompareert den eersaemen Peeter Senden, denwelcken verclaert den inhoudt deser voorsschreven conditien teenemael gehoort en seer wel verstaen te hebben, denwelcken sig vrijwilliglijk heeft gestelt als borgh oft cautionaris voor den voorsschreven inpaghter dus sig ook gelijk den voorsschreven inpaghter selfs ende soo den eenen als den anderen hen in solidum sijn verobligerende.

Aldus gedaen ende gepasseert, uijtgegeven ende geagreëert op dag en dato soo boven ten huijse van Hendricus Leenaers genaemt het paenhuijs op de kelderkamer gestaen binnen Wijer, als sijnde de gewoonelijke gemeijntens vergaderplaetse, en hebben de uijtgevers, inpachter en cautionaris over den inhoudt deses in mijns notaris handt gestipuleert ter presentie ende overstaen van d'eersaeme Francis Bartoleijns, pachter op het casteel alhier binnen Wijer, ende Joannes Jans, pachter op de wenninge genaemt den Moninxhoff, beijden als geloofbaere getuijgen ten desen speciaelijk versoeght.

[getekend:]

Jan Senden borgemeester en inpachter

Peeter Senden gemyntenaer en borgh

Govaert Schurmans

Gisbertus Heenen

Philippus Vandenvoort

X hanteeken van Leonard Ieleaens

Francus Demulder

Francus Carlens

Joannes Jans

Quod attestor H. Vanderdonck, notarius immatriculatus Leodiensis ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

Desen 21sten junij 1792 ontfangen van Joannes Senden voor opstellen deser conditie en uijtgeven deses ter somme van vier guldens.

WIJER KERMIS

Wat ik mij kan herinneren over de kermissen van in mijn jeugd, dit moet zo ongeveer vanaf 1950 zijn. Ik was toen zes jaar!

Er waren in Wijer, dat toch maar een klein dorpje was, twee kermissen! De Eerste Zondag van Mei was de Kleine kermis. Die werd gehouden, of de standplaats was aan de Kapel van de Koude Steen, of aan 't Moleken (wat er juist langs gelegen was). Het Moleken was een winkel en Café! (later is er ook café De Vlieg bijgekomen). De foorattracties zullen zo wat de Paardenmolen geweest zijn, de schommels (of "schokken"), mogelijk een Rups (zéker later). Schietkramen en eventueel nog iets anders klein voor die tijd. Uiteraard zal er met de jaren die volgden wel de ene of de andere nieuwere attractie bij gekomen zijn. Ik denk niet dat dààr ooit botsauto's gestaan hebben. Wat er wél stond was de TENT! De Spiegeltent, voor de groteren en ouderen, natuurlijk. Ik herinner me wel dat de Tent, eerst aan Café bij Eva stond; juist over de grens met Tichelrij (Nieuwerkerken). Voorbij Terheide. De Tent mocht niet op grondgebied Wijer staan van de pastoor (Martens, in die tijd). Wegens aanzet tot Ontucht, zoals men dat vroeger noemde? Nu, toen Pastoor Martens vertrokken is (sept 1958) is de Tent korter bij gekomen. Ze stond achter de twee cafés, straks opgenoemd.

Ook onmiddellijk in de buurt was er nog het café Bij Nol de Kuiper (later Pauline van Nol) en wat verder naar Tichelrij was er nog het café van Gos met Kegelbaan en de café Remels, waar nu Jefke Roosen woont en zijn drankcenter heeft. De andere cafés in andere straten ga ik niet vernoemen.

De kermis was altijd 2 dagen! De zondag en de maandag. Exact weet ik het niet, maar denk zo rond 1962 is de "Klein Kermis" afgeschaft en verhuisd naar het Dorp op het Dorpsplein (nu Lambrechts-plein). Het was enkel de Locatie die veranderd was, de kermis bleef op dezelfde datum.

De Grote kermis, de eerste zondag van Augustus, was in het dorp, in de buurt van de kerk! De foor stond meestal in de weide van Lowiske (Pee Vantilt). Dezelfde attracties, maar de botsauto's waren er toch dikwijls bij! Mogelijk ook de zwikkers! Een grote draaimolen met stoeltjes aan kettingen; Iedereen zal ze wel kennen. De Tent stond daar ook ergens waar plaats was. Ooit bij de Mem vanachter, ook bij Lowiske en mogelijk wel ergens op het Dorpsplein, waar oorspronkelijk het Paanhuis op stond. Mogelijk is dit ook pas na 1958 in voege getreden, voor dezelfde reden als hierboven vermeld.

Wat grote mensen deden, daar heb ik zo geen zicht op omdat ikzelf nog te jong was. Maar één zaak wil ik toch vermelden, ter gelegenheid van de Grote kermis was de Dorpelingen koers. Wielervedstrijd, dus. Dat was voor ons, jonge snotters een heel evenement, die grotere jongens, die dan met een fiets met "kromme guidon", spatborden afgedaan, enz, in koersuitrusting reden, zo met die tuben gekruist over hun schouders en eventueel zo een ouderwets lederen helmke op! Sommigen hadden wel een echte koersfiets met een "derailleur". Dat was voor ons het einde! Er kwam dan ook redelijk volk naar kijken, mogelijk van omliggende dorpen ook.

De voetbalploeg organiseerde dan soms ook een wedstrijd tussen onze ploeg en een bétère ploeg. De onze werd dan versterkt met bétère elementen, ook weer uit de buurt. En ook een wedstrijd tussen de reservenploeg en de "Oude Glorien". Zie foto op het einde van het artikel. Dat moet zo in 1955 geweest zijn. Een heel evenement voor de voetballiefhebbers.

Wat ik ook niet mag vergeten is dat de mensen dan hun familieleden uitnodigden op een eetmaal. Niet altijd, en niet altijd véél volk, dat was variabel. Er werd aan huis gekookt, meestal met de producten van het huis.

Een kip, een konijn, een deel van het varken. Bij de rijkere mensen zal daar ook wel runds of kalfs bij geweest zijn. Gezellig en lekker was het zéker! Wij maakten het maar ééns of twee keer per jaar mee.

Met de jaren die volgden veranderde het allemaal. De standplaatsen veranderden, omdat ze bebouwd werden. Lowiske stierf, daarna is het nog wat gebleven tot de grond ingenomen werd door nieuwe huizen, en dan is alles naar het Dorpsplein verhuisd, dat ondertussen opgeruimd en ingericht was als parking voor de kerk, enz...

Over de cafés in het dorp wou ik nog even iets zeggen. Je had er dus het Paanhuis! Van oudsher huisbrouwerij en herberg. Dan was er het café Pijpops Leon. Winkel en café en duivenlokaal.

Bij Albert Vantilt-Mekers Cecile was het ook café en winkel. Later is het café De Mem erbij gekomen én het café van Gaston Buekers en Bertha. Verder weg van het dorp waren er natuurlijk nog cafés .

Nu is zelfs de Kleine kermis van de eerste zondag van mei volledig van de kalender afgevoerd wegens geen belangstelling meer én enkele malen slecht weer, zodat er geen kat kwam kijken.

De Grote kermis bestaat nog; met botsauto's en andere attracties. De ene of andere vereniging zet er dan den grote tent waar de mensen rustig een glas kunnen drinken en een praatje slaan.

Zéker een mooi initiatief, én noodzakelijk aangezien er geen enkele café van de voornoemde nog bestaat! Alleen de Zwarte Stijlen, wat verder op in de Grote straat bestaat nog!

Denis Heusdens

"De Oude Gloriën". Van links naar rechts. Bovenste rij: Boesmans Edward, Noblesse Clement, Huybrechts Albert, Gielen Jean, Bamps Jef, Copis Emile, Hendrix Medart, Huybrechts Charel. Onderste rij: Vranken Jules, Noblesse Gustaaf, Heusdens Maurice, Heusdens Sylvain, Stiers Albert.

ZO GING DAT IN WIJER IN 1756: DE VERPACHTING VAN DE KASTEELHOEVE

Rombout Nijssen

Op 16 januari 1756 bood notaris Ceulemans van Sint-Truiden zich aan bij de woning van zijn stadsgenoot Henricus Roberti aan de Korenmarkt. Roberti was onder meer rentmeester van de heer van Afferden, die heer was van Kozen en bezitter van het kasteel van Wijer. De notaris was daar om het pachtcontract op te stellen voor de kasteelhoeve van Wijer, die Roberti voor zes jaren wilde verpachten aan Mathijs Dormael en diens echtgenote Elisabeth de Cock¹. Lambertus Roberti en Margareta Wijers traden als getuigen op.

Over de pachttermijn werd bepaald dat die zes jaar zou duren, en niet stilzwijgend verlengd zou worden. Beide partijen moesten elkaar uiterlijk een half jaar voor het verlopen van die termijn laten weten of zij de overeenkomst al dan niet wilden voortzetten (art. 21).

De toekomstige pachters zouden gedurende de eerste drie jaren jaarlijks 400 gulden pacht betalen, en de volgende drie jaren 500 gulden². De pacht zou jaarlijks half maart moeten betaald worden, en voor het eerst half maart 1757. Naast het pachtgeld zouden de pachters ook jaarlijks de gemeentelijke *contributiens* op de pachtgoederen moeten betalen. Voorts waren de kasteelhoeve en de bijhorende landerijen met allerlei renten en cijzen belast, die gedurende de pachtperiode ook door de pachters betaald moesten worden. De voornaamste daarvan waren 16 vaten rogge, 10 of 11 vaten haver, 3 kannen smout, 3 kapuinen (gecastreerde en vetgemeste hanen), en circa 12 guldens en drie *oude grooter*³. Die renten en cijzen waren aan verschillende instanties verschuldigd, waaronder de kerkfabriek, de armentafel en de pastoor van Wijer, de pastoor van Kozen, en de cijnshoven van Sint-Amor en van *den Grooten Heer* in Herk-de-Stad. Details over die cijzen en renten werden niet in het pachtcontract opgenomen, maar de pachters kregen *eene precise specificatie* ter hand gesteld, zodat zij wisten waar en wanneer zij betaald moesten worden. Jaarlijks moesten de pachters aan de rentmeester van de kasteelheer de bewijsstukken voorleggen van de betaling van al die renten en cijzen (art. 3). In geval van misoogst, hagelslag of een andere vorm van heirkraft, konden de pachters aanspraak maken op een vermindering van de pachtprijs. In dat geval moesten zij dat binnen de drie dagen aan de verpachter melden, die dan een deskundige ter plaatse kon sturen om de situatie te evalueren. Op basis van diens verslag zou de verpachter dan

¹ De akte bleef bewaard in het minutenregister van notaris Joannes Franciscus Ceulemans te Sint-Truiden: Rijksarchief Hasselt, *Verzameling minuten en repertoria van notarissen*, nr. 606.

² Geldsommen werden in de achttiende eeuw uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 zilveren stuivers waard, en in een stuiver gingen vier oorden. Eén gulden werd in die tijd beschouwd als een behoorlijk dagloon voor een arbeider. In 1735 werkten Anthoen Janssens en zijn knecht gedurende 12 dagen voor de gemeente Wijer, en kregen daarvoor 24 gulden (Rijksarchief Hasselt, *Gemeenterekeningen van Wijer*, nr. 1).

³ De *oude groot* is een middeleeuwse zilveren munt, die in de achttiende eeuw wellicht betaald werd met eigentijdse munten die evenveel zilver bevatten.

beslissen of hij al dan niet een korting zou toestaan (art. 16).

De pachters mochten de boomgaard van het kasteel gebruiken, maar moesten toestaan dat de kasteelbewoners zoveel fruit *uijt den hof oft boomgaert* zouden halen als zij voor hun gebruik nodig hadden. De bossen en vijvers van het kasteel waren niet in de verpachting inbegrepen, en ook de helft van de moeshof hielden de kasteelbewoners voor zichzelf (art. 1). Voor die moeshof moesten de pachters de werklieden van de heer toelaten jaarlijks 50 kruiwagens mest van hun mesthoop weg te halen (art. 20). Mocht de verpachter er voor opteren zijn helft van de moeshof niet zelf te *cultiveren oft beplanten*, dan moesten de pachters *die eedele heeren, henne familie oft vrinden als sij op Wijer komen*, voorzien van de *noodighe groenwaer voor henne keucken* (art. 5). Voorts moesten zij jaarlijks, *wanneer die eedele heeren op Wijer komen, ende anders niet*, een vet schaap, 25 pond boter en 10 hoenderen leveren voor de keuken van het kasteel (art. 6). Wanneer de kasteelheer in Wijer was, moesten de pachters het nodige hooi en stro en de haver leveren voor zijn paarden en die van zijn gezelschap (art. 4).

De heren van Afferden woonden in de stad Venlo, en daarom moesten de pachters jaarlijks een vracht waren met een met paarden bespannen kar van Wijer naar Venlo voeren (art. 6).

In het pachtcontract werd niet gespecificeerd welke landerijen precies in de overeenkomst inbegrepen waren. Wellicht was dat voor beide partijen daarzonder ook duidelijk. Wel werd bepaald dat de pachters hun dieren niet in de bossen van het kasteel mochten laten lopen, op straffe van de schade die de dieren zouden aanrichten te moeten vergoeden (art. 18). Een bijzonderheid is dat er een *foesel oft geneverstokerije* in de verpachte goederen inbegrepen was. De pachters werd op hart gedrukt de *ketels met die helmen en slanghen, cuijpen, goten, pompe, handtketel en allen ander gerief derselve* in goede staat te houden, en ze na afloop van de pachttermijn *in goeden en volkomen staet* achter te laten (art. 19).

Voor het maken van mutsaarden en het zagen van brandhout mocht de pachter gebruik maken van het schaarhout op het *Jennisbosch* en van het snoeihout dat groeide op de randen van de landerijen die hij pachtte. Jaarlijks mocht hij een zesdedeel van het schaarhout kappen, maar *jonghe opgaende eijcken* moest hij laten staan. Hout dat te dik was om het nog met het kapmes of *hastel* te kappen, moest hij ook laten staan (art. 2).

De eigenaar verwachtte van zijn pachters dat zij zijn landerijen volgens de regels van de kunst zouden bewerken, het land goed bemesten en draineren, en de omheiningen en grachten rond bossen, weiden en akkers onderhouden (art. 7 en 11). In weiden en beemden moesten de pachters de molshopen plat maken (art. 15). In geen geval mochten de pachters stro verkopen. Dat moest dienen om de dieren van de boerderij te strooien, en moest zo in mest omgezet worden. Al het mest moest gebruikt worden om de landerijen van de kasteelhoeve te verbeteren. De pachters moesten er ook over waken dat derden niet over het pachtland zouden lopen, en op die manier ten koste van de kasteelheer nieuwe wegen of *onbehoorlijcke passagien* over diens landerijen zouden maken (art. 17).

De hoevegebouwen waren nog grotendeels uit hout en leem opgetrokken en met strooien daken bedekt. De pachters moesten zowel de daken als de muren onderhouden, en in het voorjaar nieuw stro in de daken steken en de lemen wanden bijwerken waar dat nodig was (art. 13). Mochten de hoevegebouwen ten gevolge van de *onachtsaemhijt* van de pachters of hun werklieden beschadigd geraken, dan moesten de pachters die op hun kosten herstellen (art. 12). Indien de verpachters tot *gerief van het pachthof* nieuwe gebouwen wilden laten bouwen, dan moesten de pachters het daarvoor benodigde hout en andere materiaal op hun kosten aanvoeren, voor zover dat niet verder dan in het eigen dorp of jurisdictie opgehaald moest worden (art. 14).

Wanneer de pachters na afloop van de pachtperiode de hoeve weer zouden verlaten, zouden zij de mesthoop in de hoeve moeten laten en het mest niet mogen gebruiken op de landerijen die zij van dan af zouden bewerken. Bovendien moesten zij de landerijen deels geploegd en deels ingezaaid achterlaten (art. 8). Na hun vertrek hadden zij nog recht op de helft van de graanoogst van de velden die zij hadden ingezaaid. De andere helft van het graan en al het stro was voor de nieuwe pachter (art. 9). Anderhalf bunder moesten zij met klaver ingezaaid achterlaten, zodat de volgende pachter over wintervoer voor zijn vee zou beschikken (art. 10).

Het contract werd afgesloten met de belofte van de pachters dat zij zich aan de bepalingen van de overeenkomst zouden houden, en dat zij zich met hun hele vermogen borg stelden voor de stipte betaling van de pacht.

Aquarel toegeschreven aan Philippe de Corswarem, met de voorstelling van het kasteel van de heer van Kozen in Wijer, omstreeks 1845. De gebouwen op de voorgrond, voor de brug over de kasteelvijver, zijn de hoevegebouwen.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Verzameling minuten en repertoria van notarissen, nr. 606: Minuten van notaris Joannes Franciscus Ceulemans te Sint-Truiden.

Op heden desen 16 januarij 1756 voor mij openbaren notaris geimmatriculeert binnen die rijxer stadt St. Truiden residerende, ende in presentie der getuijghen naerghenoempt, compareerde personelijck den heer Henricus Roberti, aldtborghemeester deser stadt, denwelcken in qualijt als rentmester der eedele heeren van Aefferden en andre heeren henne consorten, heeft uijtgegeven in eenen termijn van ses consecutive jaeren, soo hij uijtgheeft bij desen, het neerhof en appenderende goederen des casteel van Wijer, soo ende gelijck Gerardt Bollen teghenwoordighen pachter die in taust besitt, ende dat aen den eersaemen Matthijs Dormael ende sijne huijsvrouw Elisabeth de Cock, bijde alhier present, ende hetselven neerhof oft winninghe ende aenhanck voor den gesijden termijn aennemende voor ende omme die drij eerste jaeren ad vierhondert guldens Brabants ende die drij volghende oft leste jaeren ad vijfhondert guldens Brabants jaerlijxs, voor die eerste rijse te vallen ende te betalen op half meert des jaers 1757 ende soo vervolgens, los ende vrij van alle taxen ende contributiens, hoe dieselve mochten ghenoept worden, alreede opgesteld oft naermaels op te stellen, ende voorders alles onder naervolgende conditien:

Eerst reserveren sich die eedele heeren uijtgeveren allen die boschen, vijvers, met die helpsicht van den moeshof ende sooveel fruijt uijt den hof oft boomgaert als sij oft die hen representeren tot provisie noodigh mochten hebben.

Twee: het schaerhaut staende dese conditie uijt te waschen op Jennisbosch sal sijn tot profijt van die aennemenen, wel te verstaen dat denselven met allen ander kanthaut sal moeten verdijlt worden in ses deelen, om alsoo alle jaeren gedurende hennen taust eenen cap te hebben ende niet voorders als het hastel gaet, sonder die heijsters oft jonghe opgaende eijcken te meughen cappen oft beschadighen.

Drij: die aennemenen sullen gehauden sijn jaerlijxs te betalen alle schattinghen der goederen bij hen gebruijckt oft in taust gehalden die niet vrij en sijn, alsmede sesthien vaten rogge, thien oft eelf vaten haver, drij kannen smaut, ontrent twelf guldens in renthen als chijnsen, drij cappuijnen en drij aude grooten, soo aen die kercke, armen en pastorije van Wijer, aen den heer pastor van Cosen, alsoock in differente rijsen in die chijnsboecken van St. Amoris, van den Grooten Heer, als andre tot Wuestherck te betalen, van alle welcke eene precise specificatie aen hen bij desen is overgelevert, ende van welcke betalinghe sullen schuldigh sijn jaerlijxs te doceren.

Vier: sullen oock gehauden sijn te leveren aen des eedele heeren peerden, aen die van sijne vrinden oft bedienders, soo dickwils als sij tot Wijer komen, het noodigh hoije en stroije en haver voor die cappuijnen die op St. Stevensdagh geleverd worden.

Vijf: indien die eedele heeren uijtgeveren den halven moeshof die sij absolutelijck reserveren, niet liten cultiveren oft beplanten, soe sullen die aennemenen gehauden sijn die eedele heeren, henne familie oft vrinden als sij op Wijer komen, te versien van noodighe groenwaer voor henne keucken, voor sooveel hennen hof medebrenghet.

Ses: die aennemenen sullen oock gehauden sijn allen jaer wanneer die eedele heeren op Wijer komen, ende anders niet, te leveren een vet schaep, vijftwintigh ponden boter en thien hoenderen, soo oock te doen een vrachte met karre en peerden van Wijer naer Venlo.

Seven: die aennemenen sullen gehauden sijn die landen wel te mesten, versien van behoorlijke watervoren en in behoorlijck saisoen te bauwen volghens beste regenooten.

Acht: soo die aennemerer naer expiratie van hennen taust quaemen af te vaeren, sullen sij gehauden sijn allen het mest en veggie in het bascoer te laten, noch en sullen gheene veggie, ploeghrecht oft melioratie kunnen pretenderen, op wat pretext het saude meughen wesen.

Neghen: die aennemerer sullen in het afvaeren genieten die helpsicht der haerde vruchten welcke sij sullen besajet hebben, die andre helpsicht met het geheel stroije sal blijven tot profijt der eedele heeren uijtgeveren oft van den nieuwen pachter en huerlinck.

Thien: die selve in hen afgaen sullen oock gehauden sijn te besajen onderhalf bonder claveren tot profijt van den nieuwen pachter.

Eelf: die aenemerer sullen vangelijcken gehauden sijn alle landen, boschen, wijden en andre grachten waervan sij het gebruijck hebben, te versien van behoerlijcken vrede, dieselve diepen, hollen ende opmaken naer behooren.

Twelf: die aennemerer sullen oock responsabel sijn en staen voor alle eventuele schaede, hoedanigh die oock mochte wesen, die deur hen oft henne bedienders onachtsaemhijt aen die gebauwen souden kunnen overkomen, alles tot indemnijt der heeren uijtgeveren.

Derthien: sullen oock gehauden sijn die stroije daken en wanden tot het backhuijs toe inclus, deughdelijck te onderhouden.

Vierthien: ingeval die eedele heeren uijtgeveren tot gerief van het pachthof eenighe nieuwe wercken geliefden laten te maken, soo sullen die aennemerer alle maeterialen ten hennen laste moeten bijhalen en varen binnen jurisdictie oft desselfs distantie gelijk oock alle ander haut tot provisie der selve heeren uijtgeveren.

Vijfthien: die aennemerer sullen oock gehauden sijn die molhoopen in alle wijden en bempden bij hen gehalden te breken op behoerlijcken tijt en die aude af te steken, maer sal hen niet gepermitteert sijn te cappen in eenighe boschen sonder expres consent der eedele heeren uijtgeveren.

Sesthien: in gevalle van miswas, hageslagh oft heijerocracht die buijten schult der aennemerer aen die uijtwaschende vruchten souden kunnen voorkomen, sullen die aennemerer gehauden sijn binnen drij daghen visitatie te versoecken, op poene van gheen gratie te genieten, en sullen met die gratie die hen alsdan sal geschieden moeten content wesen.

Seventhien: die aennemerer sullen noijet eenigh stroije, mest oft veggie aen iemandt meughen vercoopen oft overlaten, op wat pretext hat saude meughen wesen, maer sullen gehauden sijn alle goederen in behoerlijcken staet te hauden, sonder dieselve in eeniger manieren, hetsij met beesten oft onbehoerlijcke passagien te laten misbruijcken.

Achthien: het sal aen die aennemerer oock niet toegelaten sijn eenighe van sijne beesten te laten hoeden oft loopen in die boschen, hetsij die afghecapt sijn oft niet, op poene van alle schaede en misbruijcken te vergoeden.

Neghentien: alsoo in dese verpachtinghe oock begrepen is die foesel oft geneverstokerije, soo sullen die aennemerer oock gehauden sijn die ketels met die helmen en slanghen, cuijpen, goten, pompe, handtketel en allen ander gerief derselve in goeden staet te halden, alsoo sij oock aen hen met eene verdere specificatie in goeden en volkomen staet sijn overgelevert, diensvolgens sullen naer expiratie van desen hennen taust oft in hen afvaeren alsoo moeten overleveren.

Twintigh: die aennemerer sullen allen jaer voor den moeshof van die eedele heeren uijtgeveren moeten laten volghen uijt henner mesthof vijftigh cruijwagens mest.

Eenentwintigh: gheene stille oft swijgende conditie sal plaetse grijpen, maer sullen gehauden sijn een half jaer tevens wedersijds op te segghen oft dan een nieuwe aen te gaen.

Alle welcke voorsschreven conditien ende clausulen die aennemerer beloven wel ende deughdelijck te achtervolghen onder obligatie van henne respectieve persoonen ende goederen, meubelen ende immeubelen, hebbende ende toecomende, ter wat plaetse geleghen, gheene uijtgenomen, met volle consent in realisatie ende approbatie desers daer ende alwaer noodigh, eenieder ten desen constituerende, waerover en alles wes voorschreven is, hebben parthijen wedersijts in mijns notaris handen gedaen behoorlijcke stipulatie.

Aldus gedaen ende ghepasseert op dagh, maendt ende jaere als boven, ten huijse van den heer eersten comparant, gestaen binnen dese stad, op den Corenmert, ter presentie ende overstaen van sieur Lambertus Roberti ende van Margareta Wijers als geloofbaere getuijghen hiertoe versocht.

[getekend:]

Hen. Roberti

Handt X teecken van Matthys Dormael, verclaerende niet te connen schryven.

Elisabeth Decock

Lamb. Roberti testis

Handt X teecken van Margaretha Wyers, verclaerende soo voor.

Quod attestor, Joannes Franciscus Ceulemans, notarius publicus et immatriculatus ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

UIT HET REGISTER MET AANTEKENINGEN BETREFFENDE DE GESCHIEDENIS VAN BINDERVELD (19DE EEUW). (Rijksarchief Hasselt BE-A0515/127-150)

Het gaat hier over geschriften genoteerd door Henri Leonard Wouters (31/12/1788 Runkelen + 20/4/1860 Gorseme). Hij was in die periode Burgemeester (Schout) van Binderveld. Deze notities beginnen met een beschrijving van de gemeente Binderveld. Volgens de meeste historische geschriften is de benaming Binderveld gebaseerd op de vermelding 'Bilrevelt' uit de 12de eeuw. In deze tekst wordt gesuggereerd dat de naam zou te maken hebben met de aanwezigheid van 'bijen'. De tekst is in de oorspronkelijke schrijfwijze overgenomen zoals hij werd genoteerd.*

De Gemeente van Binderveld en heerlijkheid van dien naam waer of de oorsprong of naem onzeker is, gelijk meest alle lokaliteiten, nogtans heeft men de zekerheid gegeven op eenen grafsteen gelezen te hebben Bienveld en in eenen Register Bienderveld het geen betekent 'Campagne des abeilles'. Waardoor men heeft gedacht dat deze gemeente aldus is genoemd geweest, aangezien dat voorheen in de gemeente vele biën aanwezig waeren.

Deze plaats was destijds zeer bemind en tot het kweken van biën, omdat er vele bosschen bestonden in welke bosschen vele berke boomen en hout waschden, wiens bloemen zeer gezogt worden door de biën. De landen waeren zeergering en werden veel bezaayt met boekwey, wiens bloeisel ook niet min van de bien gezogt word.

De heerlijkheid van Binderveld is gelegen in het kanton van Sint-Truyden omtrend de vijf kilometers van de stad Sint-Truiden, kort bij de katsij van St-Truiden na Herk de stad, westwaerts paelende aan

den ouden weg van Sint-Truyden naar Herk weze de molenbeek, genaamd Cicindria. En den weg van Zoutleeuw door Runckelen naar Rummen welken half scheidt aan de gemeynte Rummen toebehoort. Over welken weg of tegen welken weg onder Rummen grense het goed genaemt kloosterveld voorskommende van het voormalig abdij van Oriënten. Welken weg verlatende heeft voor grenspaal het goed voorskommende van het vorig abdij van Mielen, genaemt roomen goed, verkogt door de algemene maatschappij der Nederlanden onder het bestuur van het koninkrijk. Koninkrijk der Nederlanden ter begunstiging een volkse vleyt. En zo voortgaende door een voormalig bosch genaamd roomenbosch. Behorend (als koper van het bestuur der domeynen kerk (?) eveneens van het oud abdij van Mielen) aen den heer Coenen van Terlenen onder Rummen.

Ten noorden grenst de gemeynte Binderveld tegen Rummen met ene straete geleydende van Binderveld eik (?) naar Laer onder Rummen alzo voortgaend van aen de Stukken straat welke men ook Hoevenstraet noemt tot aen de rasbeek op de straet van Rummen na St-Truyden grenst Binderveld tegen Rummen met eene waterleyding geheten Rasbeek.

Zuydwaerts heeft de heerlijkheid voor grens de gemeynte van Sint-Truyden van aen de straat van St-Truyden naar Rummen tot tegen de grens van Runckelen en tegen de gemeynte Runckelen de ... Molenbeek, genaamd Cicindria tot aan de galgweyde onder Rummen, waer wij hebben begonnen.

De gemeynte Binderveld betaamt in ene bevolking van 325 zielen en is van ene uytgestrektheid van 378 hectaren en heeft ab immemoriale tempore gestaen wat de geestelijk jurisdictie aangaet onder de parochie van Wilderen, volgens de oude beschigstukken geheten onze lieve vrouw Wildre, alwaer pastoors zijn geweest van de 16de eeuw te weten...

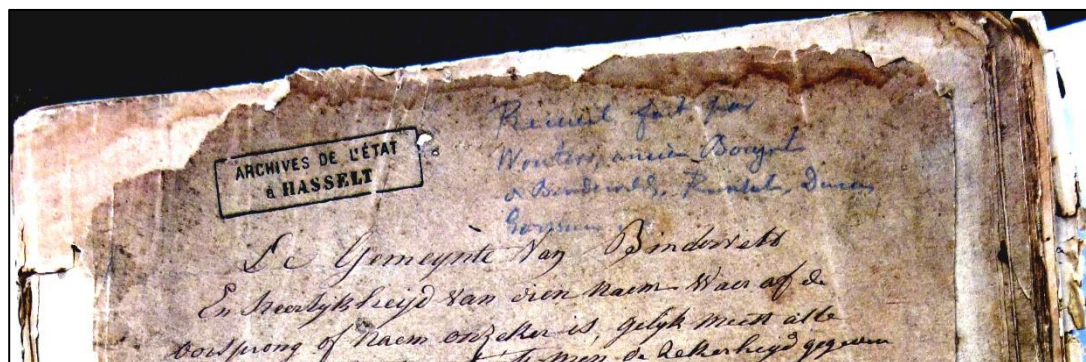
1. Henricus Swartenbroekx	van 1588 à 1600
2. Matthijs Van Swartenbrouk	van 1601 à 1637
3. Vandervelken Cyrillus	van 1638 à 1642
4. Vangeebergen Antonius	van 1643 à 1656
5. Van Meer Gerardus	van 1657 à 1660
6. Van den Borch Ferdinandus	van 1661 à 1691
7. Van Roost Guillam	van 1692 à 1714, welken Van Roost is Janseniste geworden
8. Demalzen Joannes Bertrandus	van 1727 à 1758
9. Van Posten Henricus Leonardus	van 1759 à 1806

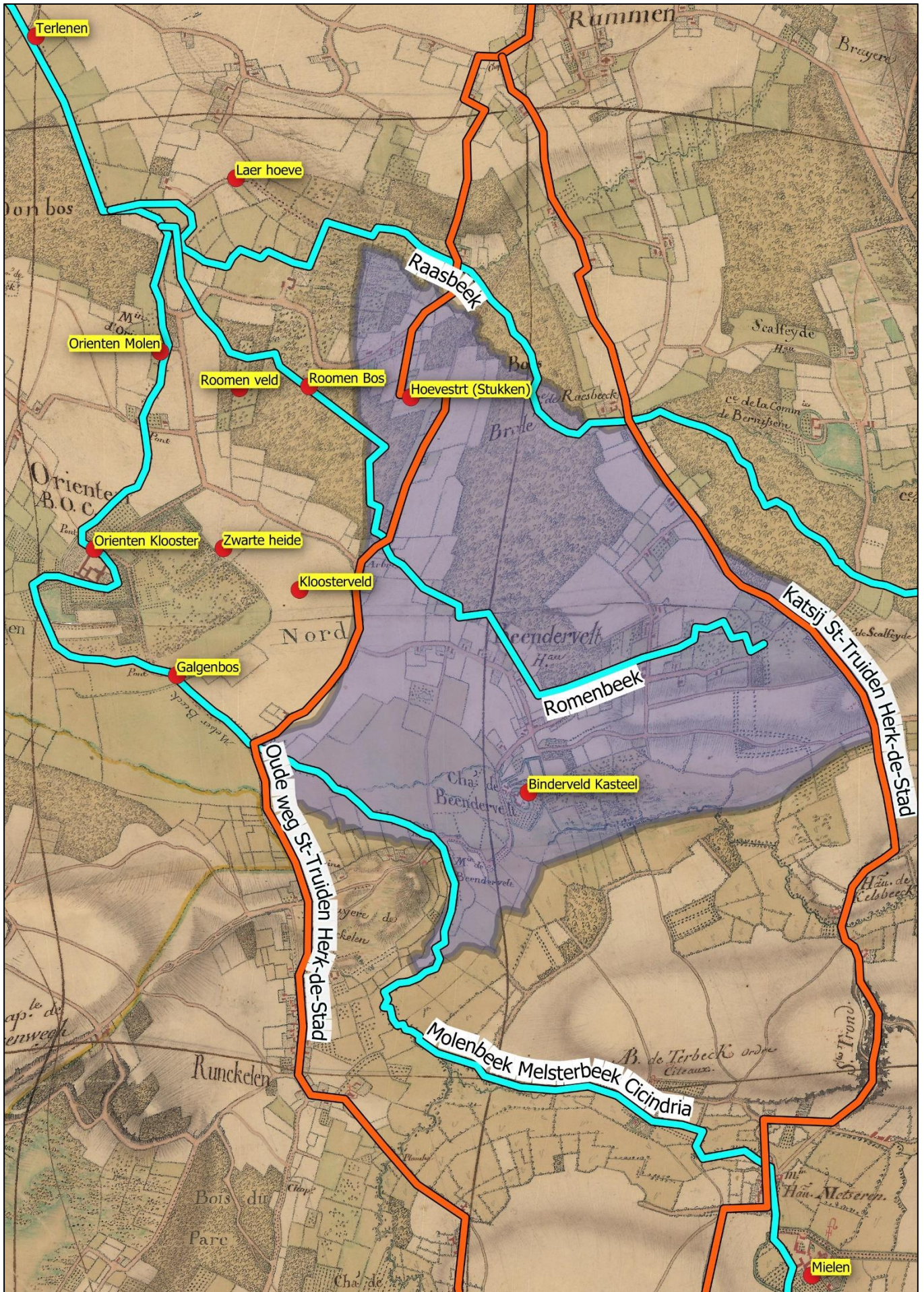
Van 1806 is de gemeynte Binderveld van de parochie Wilderen genomen en verenigd krachtens de wetten nopens de nieuwe conscriptia der succursalen op parochien aen de parochie Nieuwerkerken.

De eerste bladzijde van het register.

Bovenaan lezen we :

« *Recueil fait divers Wouters, ancien bourgmestre à Binderveld, Runkelen, Duras, Gorsum. »*

Villaretkaat (1745-1748) van Binderveld met aanduiding van de wegen, waterlopen en locaties die in de tekst voorkomen.

ZOEKEN NAAR SPOREN VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG, EN UITKOMEN IN 1891

Rombout Nijssen

Hondenpenning. Einde 19de eeuw.

Op zondag 8 maart kwamen in Nieuwerkerken 34 metaaldetectoristen samen voor een gezamenlijke zoekdag op het terrein waarop tijdens de Tweede Wereldoorlog een Duitse radarpost stond. "Tijdens de Tweede Wereldoorlog bouwden de Duitse bezetters hier een radarpost uit" legt Mario Raeymaekers van Hobby-archeologie Limburg uit. "Die maakte deel uit van een linie van radarposten die reikte van Noord-Europa tot het zuiden van Frankrijk. Die radars speelden een belangrijke rol in het onderscheppen van Engelse en Amerikaanse vliegtuigen die Duitsland gingen bombarderen. De site is honderden hectaren groot, de drie radars stonden immers op een behoorlijke afstand van elkaar. Wij hopen hier metalen voorwerpen terug te vinden die verloren of weggegooid werden door de honderden Duitse soldaten die hier van 1942 tot 1944 gewerkt hebben."

Voormiddag gingen de detectoristen onder een lentesonnetje aan de slag. Vanaf de middag veranderde dat. Kou en regen dunden de rangen van de zoekers uit. "Onze zoekdag is anders uitgedraaid dan wij verwachtten" zegt Mario. "Het waren blijkbaar gedisciplineerde militairen die hier werkten. Slechts een klein aantal vondsten kan met de oorlogsjaren in verband gebracht worden. Wij vonden een groot aantal muntjes uit de periode van de 18de tot de 20ste eeuw en enkele meer bijzondere dingen. Deze hondenpenning van het gemeentebestuur van Nieuwerkerken van het einde van de 19de eeuw bijvoorbeeld is toch wel iets bijzonders."

De penning is een rond koperen schijfje met een doormeter van circa 30 mm. Aan de ene zijde staan de naam van de gemeente *Nieuwerkerken* en het getal *146*. Boven en onder zit er een gat in de penning. Naar alle waarschijnlijkheid was de penning met klinknagels, riempjes of touwtjes aan de halsband van de hond vastgemaakt.

Honden moesten dit soort penningen dragen nadat op 16 juni 1891 het Koninklijk Besluit inzake *voorkomingsmaatregelen tegen de hondsrazernij* uitgevaardigd werd¹. Opdat gezagsdragers in staat zouden zijn vast te stellen wie de eigenaar was van een hond die tekenen van hondsdoelheid vertoonde, werd daarin bepaald dat *alle (sic) hond, boven de drie maanden oud, op straat rondlopende, moet ten allen tijde aan den hals eene medalie dragen waarop de naam der*

¹ *Verzameling der wetten en koninklijke besluiten van België*, Brussel, 1891, p.543-549.

De metaaldetectoristen in actie.

gemeente, door de eigenaar bewoond, en een volgnummer te lezen staan, ten einde alzo toe te laten bij middel van een register door de gemeente gehouden, den naam en het adres van dezen eigenaar weer te vinden. De medaille wordt geleverd door het gemeentebestuur en moet gemaakt zijn volgens een der modellen door de regering aangenomen.

Deze penning werd dus gedragen door een hond waarvan de eigenaar in Nieuwerkerken woonde, en die in het hondenregister van die gemeente het nummer 146 droeg. Onderzoek in het gemeentelijk archief in Nieuwerkerken zal moeten uitwijzen of dit register bewaard bleef. Mogelijk kunnen we dan vaststellen wie de bezitter was van de hond die dit plaatje verloor.

BINDERVELD: DE ROOF DER KLOKKEN IN DE TWEDE WERELDOORLOG.

In een oud schriftje (formaat schoolschriftje), waarvan de bladzijden nogal wat door elkaar zijn geraakt lezen we een en ander over belevenissen - vroeger - in Binderveld... Wie deze herinneringen heeft/hebben neergeschreven is meestal niet te achterhalen... Wij nemen letterlijk over, ook met mogelijke oude spelling en taalfouten. (E.H. Piet Moesen, 2002.)

Reeds in de eerste dagen der oogstmaand 1941 werden door de Duitschers inlichtingen gevraagd nopens de klokken van Binderveld. De Heer Ernest Joris, burgemeester, moest seffens het gewicht der beide klokken aangeven (4 oogst 1941)

Eenige dagen daarna was er van 't Bisdom Luik een vragenlijst ter invulling nopens de klokken gekomen. Deze werd met de grootste zorg en nauwkeurigheid ingevuld en aanstonds naar de Z.E.K. Kukken, pastoor deken van St-Truiden teruggestuurd. Helaas, het zou allemaal niets helpen om ze te mogen bewaren. Op woensdag 9 juni 1943 omstreeks kwart over 4 uur kwamen er twee Duitsche

officieren per auto aan. Ze zijn in den toren geklommen en hebben de klokken bezichtigd en de nodige inlichtingen opgetekend. Ze maakten ook een tour in de kerk en spraken herhaaldelijk hun verwonderring uit over de goeie orde, de sierlijkheid en de reinheid die er heerschte. Al wat ze zagen en opmerkten was : prima! en nogmaals prima! Deze getuigenis komt ons van een parochiaan, die gans alleen de kerk bewaakte. Van hier zijn die twee ongewenschte bezoekers met hetzelfde doel naar Runckelen gegaan.

Als gevolg van dit droevig bezoek kwam er op 30 juni 1943 een brief aan, te Hasselt gedateerd en verzonden op 28 juni 1943. Aan die Kirchengemeinde St-Jan Binderveld, waardoor bekend werd gemaakt dat "die kleine glocke (/O: 75, Höhe: 60 cm) niet moest worden ingeleverd". Was getekend: io H. Wiegeman M.V.R.

Op Donderdag, 5 oogst 1943, in den namiddag kwam er een camion voorgereden. Hij hield stil voor de kerk. 15 of 16 werklieden stegen eruit. Zij laadden werktuigen en gereedschappen af: een grote winde (op een koperen plaatje stond: materiaal W.Z. Waroux Zondervan, Bruxelles), kabels, houten balken, gebetoneerde balken, ijzeren bouten enz. Op het kerkpleintje, tegen den kerkhofmuur zetten ze de winde en wierpen de zware balken er nevens. De gemakkelijker te vervoeren stukken brachten ze voorzichtigheidshalve in de kerk en legden ze op het hoogzaal achter het orgel. Daar stond ook een doos met allerlei medikamenten in, welke ze hadden meegebracht.

De verslagenheid in het dorp was groot. Tegen de avond kwamen velen zich vergewissen of het dan toch waar was, wat men spoedig had verteld. Misnoegd keerden zij terug. Sommigen wilden de zware gereedschappen wegvoeren en verbergen. In al dat gejammer sprak een verstandig man, Gerard Herbots-Beckers: doet dat toch niet; ze zullen het dorp zeer streng straffen en een aantal bewoners wegvoeren en dan nemen ze de klok toch mee... Na den oorlog kopen wij een nieuw. 6 Augustus. 1ste vrijdag van de maand, Verheerlijking van Jezus op den Thabor... Men heeft niet geslapen. Heel vroeg is de kerk open. Sommige parochianen komen biechten en communiceren.

Om half zeven luiden beide klokken, zooals het gewoonlijk gebeurt op de 1sten vrijdag van elke maand. Ook in Runckelen luiden de klokken. De akkoorden smelten samen. De klokken werden gegoten te Leuven, vertrokken samen van daar op 10 juli 1875 en kwamen tegelijkertijd op hun bestemming. 't Is de laatste keer dat ze samen hun Meester minzaam bejegenen, gelijk hun patronen St-Jan en St-Andries het samen deden op de Jordaanboorden. Vandaag is naar gewoonte de Mis voor den student Emiel Vanrusselt, begraven in Binderveld op 20 maart 1940. De kinderen komen in groepjes uit alle richtingen, het is immers in de H. Mis algemeene Communie voor de jeugd.

De dagelijksche klokkenluider Jozef Luwel heeft bevel gekregen seffens na de H. Mis de klokken te luiden. 't Is de laatste keer dat ze samen zullen klinken na een vereeniging van 68 jaren.

Nauwelijks is het "Ite Missa est" gezongen, of daar klinken statig en plechtig, in verheven melodie, de klankvolle tonen der geliefde St-Jansklok. 't Is doodstil in de kerk. Enkele ogenblikken daarna begeleidt de Mariaklok de laatste uitzendingen van hare grote zuster.

De grote mensen en kinderen gaan naar buiten. Een groep blijft wachten voor de kerk. Vandaag wordt de H. Communie naar de zieken gedragen. Adrien Luwel, de grootste der koorknepen, heeft zich gehaast om de kleine klok te gaan luiden en de student van het H.Hartcollege te Sint Truiden, Pierre Massoels, zal de gewone luider, Jozef Luwel, helpen op zijn beurt.

De pastoor, voorafgegaan door Paul Bangels, de koster, met de lantaarn der berechting, treedt door de verlaten kerk. Het fijne schelletje weerklinkt als wilde het ook mee doen met de volle galmen, die uit den toren in overvloed naar buiten stromen.

De drie luiders in het portaal knielen voor Ons Heer. De mensen en de kinderen op 't plein buigen den knie. Emma Diepenrijckx weduwe van Louis Beckers, communiceert maandelijks op den eersten vrijdag. Hoe vreemd klinkt het klokkengelui in haar woonkamer. Al de aanwezigen snikken en hebben de tranen in de oogen. 't Is niet om de versleten grootmoeder, die communiceert: daar zijn ze aan gewoon. 't Is om het vreemdsoortig gevoel dat hun borst beklemmt: de St-Jansklok luidt voor de laatste keer...

Door de Krommenhofstraat gaat men naar de plaats, genoemd "de Kapel". Pol Poelmans zal ook communiceren. 't Is een overtrokken hemel, een ruwe rukwind waait over de hagen die den ingesloten veldweg omboorden. De wind tiert in de kruinen der bomen der nabijgelegen boomgaarden. In de abeelen van de natte beemden hoort men het geweldig loeien. En over dat alles luiden de twee klokken als in een stormvaart hun laatste bezieling uit. Wij komen uit de ingesloten weg en over 't mulle zand, in den draai, komen wij op de hoogte, in 't vlakke veld. Wij zijn er gans alleen met Ons Heer. De klokkenklanken sterven uit ... De laatste melodieën sterven weg in den rukwind. De zwanenzang der St-Jansklok is geëindigd. Voor ons op, over Schelfheide, de grote Tichelarij, Weyer, Stevoort... zijn ze gegaan naar... Duitschland.

De hemel wordt hoe langer hoe somberder. Dit jaar wil hij niet meedoen in de heerlijkheid van Kristus op den Thabor. Wanneer wij onze ronde naar de zieken hebben gedaan, dreigt de regen. Wij zijn nog maar nauwelijks terug of daar breekt de stortregen los. Regenen zal het vandaag, tallooze buien, de een na de andere, de een is nauwelijks weg of de andere is reeds gereed en stort neder. Nu en dan heeft de zon amper den tijd om een afkeurende straal te schieten tusschen de onvriendelijke vlagen. Vandaag is het weder misnoegd en onvriendelijk.

Reeds voor 9 uur is de gekende camion teruggekomen. Sierlijk is hij geenszins. Vroeger is hij rood geverfd geweest. Als nummer draagt hij 417827. Op de neus staat: Dodge Brothers; en nog wat lager: Gaze Belloy. In de straat tegen de weide van Jan Busselen is hij blijven staan. Een grote winde werd daar afgeladen. 13 Werklieden, allen Vlamingen zijn uitgestapt. In het kerkportaal zijn ze nu neergehurkt tegen de muren en eten en drinken.

Zonder tijd te verliezen begint het werk. De St-Jansklok hangt in den toren zuidwaarts, 't is te zeggen in de richting van het koor der kerk. St-Jan kijkt naar het hoogaltaar.

't Is echter door het wester galmgat, dat ze haar uittrede zal doen. Plots weerklinken daar de eerste slagen. Schaliën komen van de klankborden naar beneden. De ruwe werkliedentaal is onverstaanbaar. Zij tieren en razen door malkaar, want ze vinden groten weerstand. De klankborden willen niet begeven. Na veel moeite verdwijnt eindelijk het bovenste bord. Zeer traag volgt het tweede en nog langzamer het derde. Men wil den houten raam waarin de klankborden staan ineens wegrukken om spoediger te vorderen. Doch de houten omlijsting wil maar niet losgaan. Na veel moeite zien ze dat ze hem nooit zullen loskrijgen. Dan heeft een der werklieden, met een bijl, het bovenste gedeelte rechts en links van den eikenhouten rand kapot gehakt. Het vierde klankbord verdween spoedig, terwijl het vijfde of onderste bord is blijven staan.

Een kabel werd gespannen. Hij vertrok uit den toren, raakte het hoogste punt van den halvercirkel in het galmgat, daalde neder over het dak der kerk, ging boven de graven van Hadeline Lebeau, Karel Rethy, Marie Boyen en Louis Goosens over den kerkhofmuur, naar de straat, waar de grote winde stond, omtrent de gebetonneerde elctriciteitspaal, tegen de weide van Jan Busselen-Désiron.

Inmiddels zijn de regenvlagen talrijk en overvloedig gekomen. 't Is somber overal... Op het middaguur ligt het werk stil. Na verloop van een luttel tijds horen wij rumoer in de kerk. Wij gaan ons vergewissen. Wij gaan binnen door de sacristie. Een onverdraaglijke geur hangt in de kerk. Op 't hoogzaal zijn ze nog bezig met eten en drinken. Tabaksgeur van de slechtste hoedanigheid vervult

de kerk. Een walm van zweet en vuile werkmansklederen verpest de ruimte. Wij knielen neer voor 't tabernakel en kijken strak naar het hoogzaal zonder een woord te zeggen. Men heeft ons seffens begrepen. Plotseling verlaat een groep zijn plaats en stormt over het trapje af naar buiten. Enkele blijven vreedzaam zitten en trachten te slapen: hetgeen zij hebben kunnen doen.

Om 1 uur wordt het werk herbegonnen. De boord van de klok verschijnt het eerst naar buiten. De klepel is eruit. Zij past juist in den halven cirkel van het galmgat en raakt er tegen aan. Welk een akelig zicht! De klok is er als een wijd opengerukte mond, waaruit de tong is gerukt. De bovenrand likt de arduinen omlijsting van het galmgat. Is er dan toch zoo'n grote magnetische aantrekkingskracht tusschen arduinsteen en brons? We weten het niet... 't Is eerder, zo dunkt ons, het allerlaatste vastklampen aan den ruimen en hoogen bovenzaal van den toren, waar de klok troonde, ver boven de doening der bewoners en waar ze nu tegen wil en dank moet vertrekken. Zoo hangt ze enkele minuten, terwijl de romp en de kop nog in den toren verborgen zijn.

Wederom vallen er regendruppels en toch begint de nederlating. Voorzichtig komt ze naar buiten. De buitenrand wordt zichtbaar, ook de romp is nu te zien: hij is omgord met een kabel, waarvan de knoop of samenstrengeling juist op 't middenvlak is aangebracht; ook de kop komt naar buiten. Nu is ze gans losgerukt van de arduinen omlijsting. Zij is gans zichtbaar. Zij hangt in de ruimte, juist buiten den torenmuur. Een geweldige regenvlaag, vreeselijk als een zondvloed, barst los. De werklieden in de Molenstraat lopen huilend weg en zoeken zich te verschuilen waar ze kunnen. In den toren grijnslacht men en kijkt men naar buiten naar den stortvloed. En terwijl het noodweer bleef voortduren en de klok in de ruimte hing, werd ze meesterlijk gewasschen met een overvloed van rein en malsch regenwater, dat onvervalscht uit de wolken op haar terecht kwam.

De klok is rein en zuiver. Nu is ze weer zo frisch als op den dag van haar doopsel, toen ze met de Maria-klok in de kerk stond, gesierd en gehuldigd door al de omstaande parochianen, en door pastoor-deken Cartuyvels van St-Truiden, aan den eredienst toegewijd.

Na de regenvlaag herneemt het werk. Langzaam daalt de ontklepde romp der klok in de richting van het kerkhof over het dak; daalt eventjes in een bocht en klimt weer omhoog, komt over de dakgoot, daalt over het grafmonument van Hadeline en komt allengskens zich zacht neervleien voor het eenvoudig, zwart geverfde houten kruisje op het graf van Karel Rethy-Driesen.

Eenige werklieden komen in allerijl uit de straat, klimmen als katten op den kerkhofmuur om een handje bij te steken. Daar kortstondige verbazing: door het vastgrijpen van den kabel vernielen ze de omsluiting van het grafmonument Goosens-Lebeau, en de kabel die hen ontglipt komt terecht op den grooten arduinsteen, die het graf bedekt; deze breekt gelijk glas. Daar liggen nu door mekaar: én arduinen kolommetjes, én sierkettingen, en stukken van de grafbekleding. Men ziet er niet naar om; men vindt dat heel natuurlijk, men werkt voort.

Bij al dit gebeuren waren er slechts enkele kinderen en enkele vrouwen op 't plein voor de kerk. Ze wisten feitelijk niet hoe ze zich moesten gedragen en zagen meestal sprakeloos toe. Têrwijl heel de aandacht gericht was naar de nederdalende klok gebeurde er een ongekluk in den toren. Een der werklieden was uit het houtwerk naar beneden gestort. Hij werd door den trap, die van het hoogzaal daalt, naar onder gebracht. In 't kerkportaal zat hij op den met rood fluweel overtrokken bidstoel van Maria Everaerts. De ongelukkige, een lange sterke kerel van omstreeks 25 á 30 jaar, was bleek als en stervende en kreunde van de pijn. Op de vraag: Hebt ge pijn? toont hij zijn rechter dijbeen. Dit is zo fel gezwollen, dat zijn broek er omheen gespannen is. Het verschil tusschen de twee beenen is geweldig. Het linker is normaal gebleven, terwijl het rechter afschrik inboezemt door zijn omvang. Vanwaar zijt gij? Van Tongeren... Zoo, van Tongeren... en uit welke straat? Uit de Sacramentsstraat. En hoe is uw naam? Hier heeft hij niet willen antwoorden. Wellicht heeft hij gedacht dat het beter was onbekend te blijven. En wat meer is: op de enkele oogenblikken

dezer samenspraak kwamen andere werklieden nieuwgierig voor de open kerkdeur staan om te zien en te hooren. Daarbij kwam er weer een vlaag overvloedige regen. Op een oogwenk stond heel het kerkportaal vol werklieden, die stom toezagen en geen woord zegden. Inmiddels ging de Tongenaar voort met kreunen van de pijn. Men telefoneerde naar dokter Ballet te Rummen om de lijder te komen verzorgen: hij kwam niet. Naar dokter Kevers te Sint-Truiden, die niet kon komen. Men vroeg naar een taxi-auto om hem te vervoeren: er was er geen beschikbaar.

De hevige regenvlaag houdt aan. Ze is verbitterd. Met volle stroomen stort het water uit den grijzen en lauwen hemel. Het weder zelf is misnoegd. Des niettegenstaande wordt de camion tegen de trappen ven het kerkhof gebracht. De werkman met zijn gebroken been wordt seffens vervoerd. Zijn pijnen schijnen onverdraagbaar. Eenige uit den groep grijpen den lijder vast en leggen hem op heel zijn lengte in den open camion. En terwijl het nog regent vertrekken ze met hem door de Daelstraat.

Naderhand hebben wij vernomen, dat de ongelukkige naar Sint-Truiden in de St-Annakliniek gebracht werd, alwaar hij echter niet lang gebleven is.

De werklieden, die ter plaatse gebleven waren, maakten inmiddels de kabels en koorden los in den toren, brachten al hun benodigdheden weer voor het kerkhof, naast den muur en wachtten om te vertrekken.

De klok had zich zachtjes neergeveld op 't eenvoudig grafterpje van Karel Rethy-Driesen. Daar lag zij voor het rechtgeblevene zwartgeverfde houten kruisje, met den kop naar de kerk gekeerd en de opening in de richting der school. De beeltenis van St-Jan raakte den grond.

Zij, die 68 jaren lang jubelde en weende, meegaande met de blijde en droevige gebeurtenissen die het parochiaal leven samenstrengelen, was nu dood.

De laatste blijde gebeurtenis, waarin zij herhaaldelijk den heelen dag door de fijnste en welluidendste akkoorden van haar gevoelige ziel had uitgejubeld, was op Zondag, 18 juli 1943: een plechtigheid gelijk zij er nog geen had meegemaakt: de eremis van een jonge priester. Zulks gebeurde niet sedert het opbouwen van de parochiekerk. Ook zal de klok de nodige stemming brengen onder het volk.

Heel de dag staat in het teken van het Sakrament van het Priesterschap. Reeds een uur voor de vroegmis luidt zij triomf. Een half uur daarna herbegint zij met haar zuster Maria-Jozef den zegezing der priesterwaardigheid. Een uur voor de hoogmis is zij weer alleen; statig en zwaar en ernstig herinnert zij aan 't volk de heuglijke gebeurtenis. Een half uur voor de hoogmis klinken beide klokken klaar met malkaar, zij jubelen in opgetogen welluidendheid: hun samenzang begeestert 't volk, dat de nu nog nooit geziene plechtigheid zal zien. Hun verrukkend klankenspel stijgt ten toppunt na de H. Mis. "Te Deum laudamus". En priesters, zangers en klokken, in een en hetzelfde gevoel van dankbare vreugde, vereenigen hun stemmen. Heel het azuren uitspannel van den warmen zonnigen zomerdag is doortinteld van ongerepte vreugde. Ook heel het inwendige der kerk wedijvert om hun meeslepde melodieën te evenaren. Hetgeen de morgen was zal ook de namiddag zijn. Een uur voor het Lof is St-Jan weer even plechtige als 's morgens aan 't roepen: vandaag officie door drie priesters.

Zij herneemt een half uur later met Maria-jozef al maar weer even vreugdig: huldigt Christus in zijn woon, heden namiddag zijn er drie priesters aan 't altaar. De dorpelingen hebben gedwee gehoorzaamd: weer liep de kerk vol van meevierende parochianen.

De laatste droevige gebeurtenis waarin de St-Jansklok een rol speelt is het afsterven van Julien

Hinnisdaels-Vanbrabant, een der oudste parochianen. De dagen die de begrafenis voorafgaan beweenen beide klokken driemaal per dag dit overlijden. Zij verkondigen tot ver buiten de dorpsgrenzen dat er iemand gestorven is op 24 juli 1943. Wat weenden ze luid! Hun klaagtoon werden begrepen door heel de omgeving, want zelden was er een begrafenis met zoveel volk der aangrenzende parochiën zowel uit Brabant als uit Limburg. Was het misschien met een pijnlijk voor gevoel, dat het de laatste lijkstoet zou zijn, die zij zouden begeleiden, volgens oud gebruik door eenparig klokkenspel? Op zoveel plaatsen reeds treurt een enkel klokje, gans alleen en eenzaam over haar dooden. Hier ook zal het zoo zijn in 't vervolg.

Bij het vallen van de avond op dien onvergetelijken eersten vrijdag in de Oogstmaand, zijn de meeste parochianen hun klok komen bezien en haar hun afscheid komen brengen. De groote meerderheid der bewoners had haar nog nooit gezien. Slechts een klein groepje ouderlingen wisten te vertellen over haar aankomst in het dorp, hoe zij met Maria-Jozef in 't midden van de kerk tentoon gesteld werd, hoe zij beide heerlijk versierd waren en plechtig gedoopt werden; en wat men niet vergeet: dat iedereen ze had mogen luiden in de kerk alvorens ze werden verheven. Al de vreemdelingen, die voorbijgingen evenals de vreemde werklieden, die naar huis keerden, kwamen zien en gingen zonder veel te zeggen hun weg voort.

Ook wilde men de beeltenis van Sint-Jan zien. Men kon niet verdragen dat deze naar den grond gekeerd lag. Daarom draaide men de klok half om, zoodat de beeltenis naar boven kwam en elkeen ze vereerde ... Ook klopte men met de hand op de klok, zoodat zij nog tamelijk luid weerklonk. 't Was als de laatste warme handdruk met dengene, die onmededogend losgerukt werd uit een geliefd midden. En terwijl de bezoekers over het plat getrapte gras de ronde maakten om St Jan, hoorde men dikwerf zeggen: willen wij ze wegslepen?... Zij ligt nog juist gereed. Kom laten wij samenspannen, wij krijgen het gedaan...

Tot in het eerste duister van den aangebroken nacht kwamen er bezoekers. De getemperde klanken verraadden hun handklop op 't gewijde en gezalfde metaal. Het dof geruisch stierf akelig en pijnlijk weg op 't kerkhof.

's Zaterdags, 8 oogst, kwamen reeds vroeg in den morgen nog bezoekers. Al de marktgangers kwamen nog even zien. Ook nog enkel anderen, waaronder Ernest Joris, de niet-pratikeerende kasteelbewoner.

Opvallend! Een onbekende had in het duister met krijt binnen in de klok geschreven: "Wie met klokken schiet, wint de oorlog niet". Goeie gevormde letters, wel een hand groot, op twee lijnen geschreven, met wit krijt. Ongeveer de helft van binnen de klok was beschreven. En alsof reeds een straal van hoop door al de droefheid flitste, had iemand met vluchtige hand, met kleinere letters, maar toch goed leesbaar, op den buitenkant van den rand geschreven, in volle letters: "Nog veertien dagen!". Die onbekende had de oorlogsfeiten gevolgd en wist dat de vijand in de laatste dagen veel tegenslag had gehad, ja veel klopp had gekregen.

Om 9 uur kwam de gekende camion opnieuw aan. Deze keer stegen er 16 werklieden uit, meestal dezelfde van gisteren, allen slordig en slecht gekleed. Een groep ervan laadde de kleine winde, balken en poutrellen en kabels in den camion, die met deze vracht en inzittenden verdween door de Daalstraat. Inmiddels bracht een andere groep werklieden de klok van het kerkhof tot voor de kerk. Haar kop rustte op den bovensten dorpel van het kerkhof. De binnenrand, waarvan de twee plaatsen door den klepel gepolijst als spiegels blonken in den zonnigen morgen, keek naar de kerkdeur. Dat was de laatste kortstondige rust der godgewijde klok op gewijde grond.

De werklieden die haar tot op die plaats hadden gebracht, gingen zonder fatsoen door malkaar liggen, in 't gras, voor het huis van Jan Busselen-Désiron, en rookten een cigarette.

De camion bleef niet lang weg. Fluks sprongen de werklieden recht bij het zien van zijn terugkeer. De groote winde werd eerst opgeladen, daarna nog eenige balken en eindelijk de klok. De camion stond vast aangeschoven tegen de dorpel van het kerkhof, en toch moesten ze veel moeite doen om de klok erop te krijgen. Nu lag ze niet meer. Ze stond. Dat is de mannelijke houding vol sterkte in het lijden. De werklieden kropen in den camion, namen plaats rechts en links op een grote balk en hielden de wacht. Een oogenblik daarna verdween alles door de Daalstraat. Er was niemand te zien, noch op het kerkplein, noch in de aangrenzende straten. 't Was kwart over elf uur, Duitse tijd.

's Namiddags om half twee, is de overste der onderneming komen inspecteren in den toren, nopens het ongeluk dat gisteren voorviel. 't Was een man van rond de 40 jaren. Hij was vergezeld door een camion vol werklieden, die wellicht moesten uitleg geven over het gebeurde. Ook het vernielde grafmonument Goosens-Lebeau werd bezichtigd.

De klok werd naar Sint-Truiden gevoerd. De eerstvolgende dagen na haar wegvoeren zijn nog eenige parochianen haar gaan zien. Om ze van de andere klokken te onderscheiden, had men er met groen verf op geschreven: "Binderveld". Op 25 oogst 1943 was zij er nog. Zij stond nabij de treinstatie in de afdeeling van het goederenvervoer, in open lucht, nabij de cimenten omheining, waar de tram naar Tienen loopt. Er waren nog zes zeer groote klokken, die door de groote afmetingen van hun boorden een vreeswekkend gezicht maakten.

De St-Jansklok werd aan de kerk bezorgd door pastoor Biesmans; werd gegoten te Leuven en vandaar verzonden op 10 juli 1875; zij woog 585 kilos en had 1546,16 Fr. gekost. De lijst der bijdragen van de parochianen werd bewaard: ze staat in dit gedenkboek. (?)

Afschrift van het dokument dat door bemiddeling van Z.E.Heer Deken Kubben van Sint-Truiden naar het Bisdome Luik werd gestuurd:

Klok, naam en ouderdom: de twee klokken zijn van 1875.

- de groote heet Sint-Jan den Dooper
- de kleine heet Maria-Joseph

Doorsnede en gewicht:

- de groote: doorsnede 97 cm, 584 kg.
- de kleine: doorsnede 76 cm, 300 kg.

Gieter: beide klokken werden gegoten te Leuven in 1875 door A.L.J. Vanaerschodt, major successor en A.L. Vandengheyn.

Versiering:

- Op de groote klok: beeld van Sint Jan den Dooper met kruiswimpel in de rechterhand en lammeke aan de voeten.
- Op de kleine klok: beelden van Maria Onbevlekt met uitgestrekte armen en van Sint Jozef, het Kindje Jezus op den linkerarm dragende.
- Beide klokken dragen in het bovendak dezelfde weelderige krans van doorengestregelde leliën en rozen.

Opmerking: de twee klokken munten uit door hun allerwelluidendste klank. Zij zijn zoo gepaard, dat zij slechts één geheel vormen. Wat melodieuze klankexpressie betreft zijn zij de schoonste en merkwaardigste van heel de omgeving. Pastoor Biesmans, die een begaafd musicus was, heeft de vorige, zeer oude klokken laten hergieten en dit pronkjuweel aan de kerk bezorgd. Daarop zinspelen de jaarschriften. Daarbij de versieringen: de beelden en vooral de stijgende en dalende guirlandes of arabesken zijn voortreffelijk schoon.

DE VERLAGING VAN DE POSTTARIEVEN IN 1946

Het Ministerieel Besluit van 16 mei 1946 bepaalde dat de posttarieven met 10% verlaagd werden.

Aan de basis van deze waarde vermindering lag de devaluatie die door de toenmalige Belgische regering onder leiding van Achiël Van Acker werd doorgevoerd. Het Ministerieel Besluit van 16 mei 1946 bepaalde dat de posttarieven met onmiddellijke ingang verlaagd werden met 10%. Het vervangen van de reeds gedrukte postzegels door nieuwe was door de naoorlogse omstandigheden niet aan de orde. De bestaande zegels dienden gebruikt te worden maar met een aanduiding van de waardevermindering.

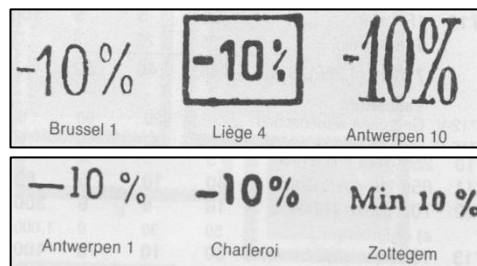
De postontvangers werden op donderdag 16 mei via dienstorder nr 20 op de hoogte gesteld van deze maatregel die van kracht werd op maandag 20 mei !

Via diezelfde dienstorder kregen alle postontvangers de opdracht hun voorraad postzegels en kaarten te voorzien van een opdruk – 10%. De dienstorder vermeldde verder dat de opdrukken dienden aangebracht te worden met een stempeltje met een maximum grootte van 15mm x 10mm, verdere beschrijvingen wat betrof vorm of letter type bleven achterwege.

De postontvangers dienden dus het stempel (bij voorkeur staal) te ontwerpen volgens eigen inzicht en in snel tempo iemand te vinden in de lokale handel voor de fabricatie ervan, met als logisch gevolg een grote variatie aan ontwerpen gebruikte materialen.

Verder bepaalde de dienstorder welke postzegels en kaarten mochten worden overdrukt

- postzegels van 1,50fr , 2fr en 5fr
- enkele postkaarten van 0,75fr en 2 fr
- dubbele postkaarten van 1,50fr en 4fr

Variatie van ontwerpen en gebruikte materialen

Opdruk Gellingen

Definitie: Belgische min 10 procent postzegels zijn Belgische postwaarden, die tgv van de bovenvermelde devaluatie een waarde vermindering van 10% ondergingen. Zowel postzegels als postwaardestukken (gele briefkaarten) vielen onder deze maatregel.

De tarieven onder de loupe genomen :

Port voor binnenlandse zendingen tot 15 gr

- met ingang op 15-09-1945: 1,50 fr
- vanaf 20-05-1946: 1,35 fr (-10%)
- verhoging vanaf 15-12-1948: 1,75 fr

Algemene opdruk zegeldrukkerij Mechelen

Postkaart 132 (1fr) met opdruk 23 (-10%) met bij-frankering van 1fr voor buitenlandse zendingen. Port voor deze zendingen met ingang op 20-05-1946 bedroeg 1,75 fr. De zegels van 1fr werden overdrukt als aanvullende waarden voor briefkaarten, bij gebrek aan corresponderende waarden?

Opdruk Nieuwerkerken (Limburg)

OPERATIE GUTT

Deze operatie was de aanleiding voor de verlaging van de posttarieven.

De Operatie Gutt of de Gutt-operatie is de naam van de muntsaneringsoperatie uitgevoerd in België na de bevrijding in 1944 en draagt de naam van de minister van Financiën Camille Gutt. Deze geldhervorming werd doorgevoerd met de besluitwet van 6 oktober 1944, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 7 oktober 1944. De monetaire operatie had als doel de koopkracht van de Belgische burgers te garanderen door de geldhoeveelheid in te krimpen en de prijzen te stabiliseren. Daarnaast was het ook de bedoeling om de zwarte oorlogswinsten aan te pakken.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren de prijzen enorm gestegen door de grote schaarste aan allerlei levensmiddelen en de zwarte markt, wat ervoor zorgde dat de financiële toestand van het land dramatisch was. Tussen mei 1940 en oktober 1944 verdrievoudigde de totale geldhoeveelheid in België. Tegenover dit geld stonden echter niet meer goederen: de bezettingseconomie was een schaarste-economie, vooral het voedseltekort was nijpend en quasi-permanent geworden. Het was duidelijk dat deze grote inflatie een nefast effect zou hebben op de vredeseconomie. Er werd ook verwacht dat de aanwezigheid van geallieerde troepen in België na de bevrijding de inflatie nog ging doen toenemen.

Het plan bestond uit drie punten: de wisselcontrole, overheidscontrole op grote transacties en de omruiling van het oorlogsgeld tegen nieuw geld.

Tussen 9 en 13 oktober 1944 moest al het papieren geld in België omgewisseld worden bij de post of bij de bank. Ieder lid van het gezin kreeg maar nieuwe briefjes ter waarde van tweeduizend frank. Veertig procent van het overige vermogen werd geblokkeerd en de andere 60 procent werd op rekeningen geplaatst en geconverteerd in muntsaneringsleningen die op lange termijn werden terugbetaald. Alle waardepapieren, deposito's, aandelen en obligaties moesten eveneens ingeleverd worden voor vernieuwing. Het volledige roerende vermogen van de Belgen en het onroerend goed kon zo naar waarde geschat worden met het oog op de heffing van een belasting op het kapitaal. De geblokkeerde veertig procent werd vanaf november van dat jaar 1944 geleidelijk vrijgegeven. De zestig procent kon later dienen voor de betaling van belastingen. Er waren wel een paar 'achterpoortjes' om te ontsnappen aan de wet. Men kon bijvoorbeeld de aangifte van het roerend goed laten doen door minder gegoede derden of door sommige verenigingen zonder winstoogmerk (onder andere kloosters), die vrijgesteld waren. Daar deze operatie enkel gold voor grotere coupures kwamen steeg de hoeveelheid van 20 en 50 frank biljetten enorm. Omdat in september 1944 er

reeds bekend werd dat de muntsaneringsoperatie er aan zat te komen konden er al voorzorgen worden genomen. Wie veel geld bezat kon dit investeren in allerlei waardevaste goederen zoals juwelen, postzegels, uurwerken, kunst en antiek, piano's, fietsen, vensterglas, trein- en tramtickets en voedsel. Om technische redenen, vooral een gebrek aan schepen om de nieuwe in Londen gedrukte biljetten te transporteren, liep de operatie vertraging op. Met de sanering heeft Gutt ervoor gezorgd dat de totale geldhoeveelheid sterk werd teruggeschroefd en dat het gehavende vertrouwen in het geld werd hersteld. De geallieerden vroegen echter nog extra miljarden voor het beëindigen van de oorlog. Hierdoor werden de effecten van de saneringsoperatie deels teruggedraaid. Maar over het algemeen kan men stellen dat men de inflatie hiermee behoorlijk onder controle kreeg.

Bron Wikipedia

HET PALMTAKJE EN DE VOLKSGEBRUIKEN

(Buxus sempervirens)

Het takje van de palmboom (struik) wordt op verschillende wijze gebruikt bij volksgebruiken, zowel vroeger als nu. Denk maar aan Palmzondag, de palmprocessies in en rond onze kerken. Op Palmzondag worden palmtakjes gewijd in de kerk. Ze worden daarna op de graven gestoken.

Er is ook een gebed ter nagedachtenis van de overledenen. Een typisch Zuid-Limburg gebruik, in Vlaamse dorpen aan de taalgrens (Heks, Horpmaal, Mechelen-Bovelingen).

Het was paus Gregorius de Grote (690-706) die de ceremonie van de palmwijding en de processies regelde zoals we ze vandaag de dag nog kennen.

Het gewijde palmtakje was zo goed als een beschermengel. Het volk geloofde van oudsher dat het palmtakje een beschermende kracht had.

Voor zowel mens, dier en plant, zowel thuis, in de stal, als op het land.

Ze werden door de gelovigen in huis bewaard en kregen in de huiskamer een ereplaats achter het kruisbeeld. Men kwam ze tegen in schuur en stal; hele bussels werden boven de deur gestoken om er voor te zorgen dat de bliksem niet zou inslaan op de boerderij. De gewijde palm stond gelijk aan een gewijde kaars of wijwater.

Bij het bouwen van een nieuwe woning kwam het gewijd takje onder de drempel terecht, als ook onder de fundamenten van de nieuwe woning.

Ook dieren werden beschermd door een gewijd palmtakje. Zo werd een gewijd takje vastgemaakt aan het kopstuk van het paard, meer bepaald aan de oogkleppen van koetspaarden.

Was vroeger een boerderij ver van de kerk gelegen, dan werd het lijk naar de kerk gevoerd met paard en kar.

"Hij besproeit, en met gewijden Pallem speerst het peerd en stal, om de lijkvaart te bevrijden van gevaar en ongeval". (Uit Kerkhofblommen, Guido Gezelle (1830-1899).

Daarbij kruisigde de voerman zichzelf, paard en kar met gewijde palm.

Ook trekpaarden op de boerderij kregen een gewijd palmtakje.

Als op Palmzondag de dieren voor het eerst naar de wei werden gebracht, dan werden ze met een in wijwater gedrenkt palmtakje gezegend.

In de streek van Tongeren maakte men in de zestiende eeuw van palmhout amuletten, die men om de hals van de mens droeg om niet behekst te worden.

Op het land terwijl de boer met grote stappen over zijn veld schreed, stak hij in vroegere jaren op Palmzondag op de vier hoeken van zijn akkers een palmtak in de grond. Soms nog een takje in het midden, als herinnering aan de vijf wonden van de zaligmaker. Zonder stil te staan bad hij daarbij hardop:

Ik plant u hier.
In den dauw des hemels.
En in de vettigheid der aarde
Dat God u zegene en beware.

Gelijktijdig met dat gebed trok de boer een kruis met het palmtakje in de aarde; in het midden plantte hij dan het palmtakje.

De verre voorlopers van onze palmtakjes waren de hazelaartakjes.

De hazelaartakjes werden door onze voorouders niet alleen gebruikt om in het lentevuur te werpen, maar ze werden ook op pas gezaaide akkers gestoken om de vruchtbaarheid van het land te bevorderen. In Heks werd op Sint-Marcus (25 april) een palmtakje op de hoogste bonenstaak gestoken ter bescherming tegen de mussen.

Een palmtakje werd ook in de auto achter de spiegel gestoken, Ook gebruikte men een palmtakje om een dood lichaam te besprenkelen met wijwater.

Auteur Valley Jos

BINDERVELD IN 1763: DE VERKOOP VAN DE GEMEENTELIJKE ACHTERMAAT

Rombout Nijssen

Op 2 september 1763 organiseerde notaris Laurens Hubar van Sint-Truiden de openbare verkoop van het nagras van de gemeente Binderveld. In Binderveld had de gemeente immers recht op de tweede snede van het hooigras. Nadat de eigenaars of pachters van de beemden er de eerste snede gemaaid en gehooïd hadden, had de gemeente het recht om het gras dat er daarna weer groeide door de dieren van de inwoners te laten afgrazen of te wachten tot het nagras volgroeïd was en het dan te laten hooïen.

In 1763 werd beslist dat het nagras ten voordele van de gemeentekas verkocht zou worden. De twee burgemeesters van dat jaar, Huijbrecht Willems en Wouter Franssens, hadden op de kasteelkapel van Binderveld en in de naburige dorpen brieven aangeplakt waarop de openbare verkoop op 2 september werd aangekondigd. Bovendien had de belleman van Sint-Truiden ook daar aangekondigd dat alle geïnteresseerden op 2 september welkom waren in Binderveld om daar mee te bieden of te zien hoe het gras *ofte achtermate* op de gemene broeken in Binderveld verkocht zou worden.

Om negen uur begon de notaris *met luijder stemme de conditiens* voor de verkoop voor te lezen. In de eerste plaats werd bekend gemaakt dat er per vijf stuivers gehoojd moest worden (art. 1)¹. Indien twee geïnteresseerden gelijk zouden bieden, en het niet duidelijk zou zijn wie het hoogste bod voor een bepaald perceel had uitgebracht, dan zou dat perceel opnieuw ingezet worden (art. 9). *Vremdelingen*, kopers die niet in Binderveld woonden dus, moesten dadelijk het schrijfgeld en de helft van het bedrag dat zij geboden hadden vereffenen, of iemand met bezittingen in Binderveld zou zich voor hen garant moeten stellen (art. 7). Mocht er na de openbare verkoop en voordat er gehoojd kon worden onverhoopt *eenige schade ofte abuses* voorvallen aan de hooilanden, dan moest de koper het daarmee doen, zonder daarvoor nog op een prijsvermindering te mogen rekenen (art. 10).

Voorts was het zo dat iedere koper zijn kavel of kavels volledig betaald moesten hebben voordat hij het gras of hooi mochten wegvoeren. Wie dat toch zou doen, zou *dobbel schrijfgelt* moeten betalen, en zou zich zelfs blootstellen aan gerechtelijke vervolging wegens *attentaet* of diefstal (art. 2). De betalingen zouden in Sint-Truiden moeten gedaan worden, ten kantore van de notaris, die daarvoor *goede ende valide quittance* zou afleveren (art. 3). Boven de koopsom zouden de kopers aan de notaris nog een schrijfgeld van 5 oorden per gulden, of 6,025 %, moeten betalen voor de kosten die aan de organisatie van de openbare verkoop te pas waren gekomen (art. 4).

De kopers moesten hun hooi binnen de veertien dagen na de verkoop wegvoeren, *tensij het weder sulcx absolutelijck niet toe en liet*, in welk geval met de dorpsmeesters besproken moest worden hoelang het hooi mocht blijven liggen (art. 5). Wie zijn hooi niet tijdig zou betalen of wegvoeren, verloor daardoor zijn rechten. De gemeente zou het dat hooi dan opnieuw mogen verkopen of het anderszins te gelde maken. Wat het dan meer zou opbrengen, zou ten voordele van de gemeentekas zijn, terwijl een eventuele minderprijs door de oorspronkelijke bidder of zijn garant moest bijgepast worden (art. 8). Nadat het hooi weggevoerd zou zijn, zouden de gemeentenaren van Binderveld daar alsnog hun dieren mogen laten grazen (art. 6).

Nadat hij deze *conditien* had voorgelezen begon de notaris de percelen af te roepen, en konden de geïnteresseerden bieden. In totaal werden er 36 percelen nagras aangeboden, waarvan vijftien in het Kelsbroek, elf in het Voorste Broek, vier op land van de kasteelvrouw van Binderveld, twee op land van Peeter Michiels, drie op land van Jan Livesoens, en één op grond van Gaspar Van de Poel. Het nagras op de vijftien percelen in het Kelsbroek werd verkocht voor 91 guldens en 10 stuivers, de opbrengst van het Voorste Broek bedroeg 104 guldens en 15 stuivers, en het gras op de overige percelen werd verkocht voor 107 guldens en 10 stuivers. In totaal mochten burgemeesters Willems en Franssens zich dat jaar verheugen in 303 guldens en 15 stuivers extra inkomsten voor de gemeentekas.

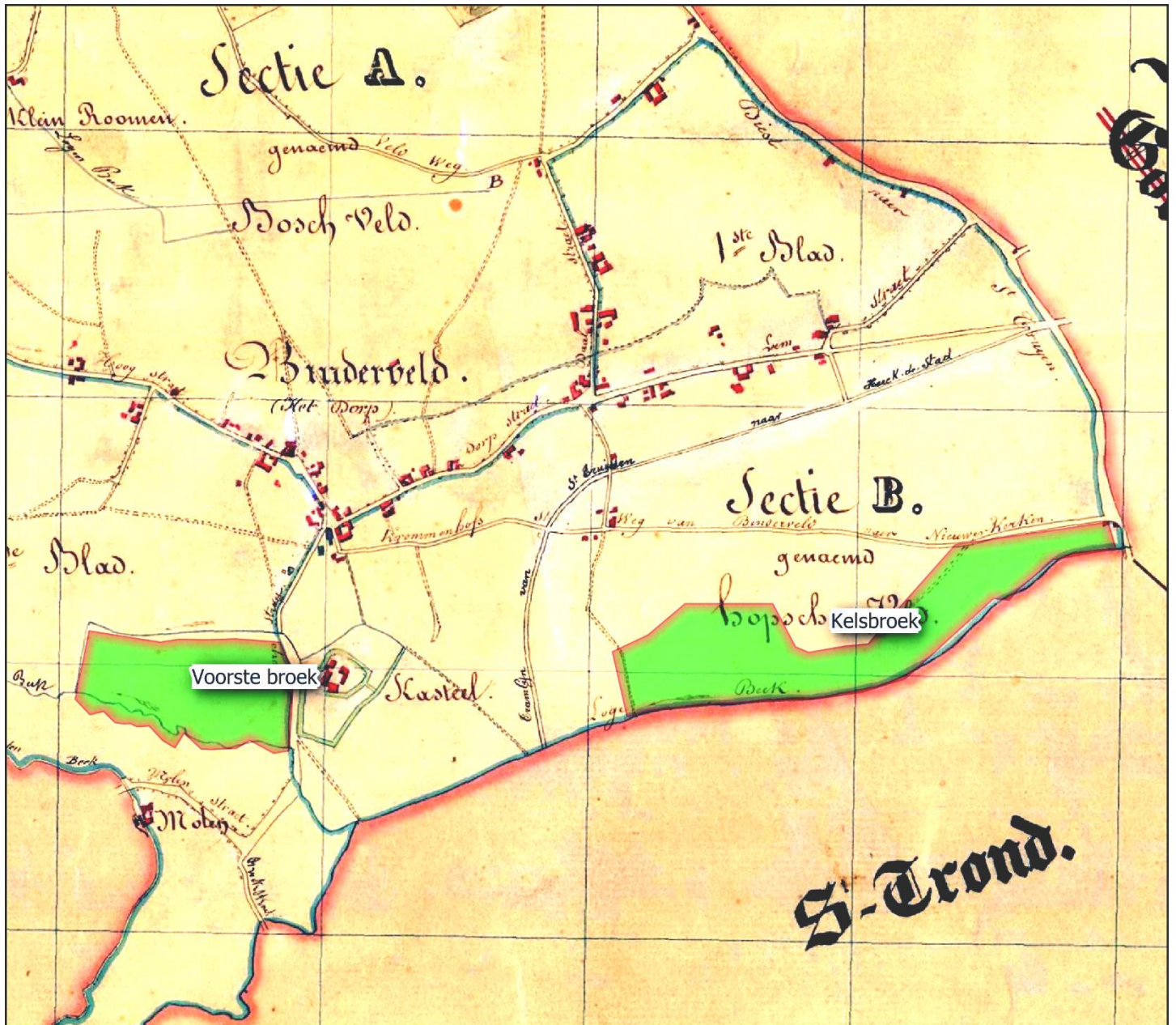
Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Verzameling minuten en repertoria van notarissen, nr. 2381.

Conditien ende voorwaerden waerop d'eersame Huijbrecht Willems ende Wouter Franssens, moderne dorpmeesters van Bindervelt, in name hender gemeijnte naer voorgaende affixiens van billetten op de cappelle castrael van dito Bindervelt ende der naestgelegene dorpen, ende publicatie gedaen binnen de stadt St. Truijden door den belleman aldaer, publieckelijck ten meestbiedende met parceelen sullen vercoopen het gras ofte achtermate staende uijtgewassen op henne gemeijne broecken onder dito Bindervelt gelegen ende signantelyck op het Kelsbrouck ende Voorstebrouck.

Eerst is conditie dat nimant sal meugen minder hooghen als met vijff stuijvers Brabants temael.

¹ Geldbedragen werden in de achttiende eeuw uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 stuivers waard, en in een stuiver gingen 4 oorden.

Twee: geenen cooper en sal meugen eenigh gras van den grondt affvoeren, tensij hij sijnen coop ofte coopen ten vollen betaelt heeft, op poene van attentaet, en op poene van dobbel schrijfgelt te betaelen.

Kadasterplan van Binderveld, 1845. De tramroute en het nieuwe stuk Leemstraat werden op de kaart aangevuld. Het Kelsbroek en het Voorste Broek zijn aangeduid.

Drij: de betalinge sal moeten geschieden in handen mijns notaris tot St. Truijden alleen, denwelcken hun daarvan sal leveren goede ende valide quittance.

Vier: de coopers sullen boven de coopenningen instantelyck in de selve handen noch moeten betaelen van iederen gulden ende guldensgelanck van hunnen coop ofte coopen vijff orden, soo voor die billetten, affixiens derselve, opstellen der conditien, vacatiens als andersints, sonder daervoor iet aen de principaale coopenningen te meugen corten.

Vijff: het gecoght gras sal moeten gemajet ende van die bempden affgevoert worden inwendigh vierthien daghen, tensij het weder sulcx absolutelijck niet toe en liet, in welcken gevalle de coopers de permissie van langer te blijven sullen moeten van de dorpmeeesters becomen.

Ses: het grass afgemajet ende affgevoert sijnde, sal de paturagie blijven tot profyt ende gebruik der gemeijntenaeren.

Seven: de vremdelingen sullen moeten voor hunne cooppenningen stellen eenen goeden ende suffisanten cautionaris onder dese jurisdictie bedwanckbaer, ofte instantelijck boven het schrijffgelt namptiseren de helsicht van den prijs van hennen coop oft coopen.

Acht: soo wanneer iemant der coopers in faute verbleeff van sijn gecoght gras binnen den gestatueerden tijdt te betaelen, te majen ende te vervoeren, sal het aen de vercoopers vrij sijn het selven sonder eenige formalitijten van recht te moeten gebruikken, wederom op een nieff te vercoopen, op alsulcke maniere als sij sullen raetsaem vinden, en wat het meerder sal comen te gelden, sal wesen tot profijt der gemeijnte, en wat minder, sal men op den persoon des coopers, sijnen cautionaris ofte genamptiseerde penningen aequi principaliter et in solidum meugen verhaelen met prompte ende parate executie als voor princepenningen ende gabellen.

Negen: indien in het hooghen eenigh abues voorquamp, ende twee ofte meer het selven parceel pretendeerden, sal men denselven coop weder op een nieff insetten en wat het meerder sal comen te gelden sal wesen tot profijt der gemeijnte.

Thien: sij het saken naer het houden van desen coop eenige schade ofte abues aen het gecoght gras quame voor te vallen, sulcx sal wesen tot laste van den coopere, sonder iet ten dien eijnde te connen corten ofte wederheijsschen.

Op heden desen tweeden septembris des jaers xviic drij en sestigh, ten negen uren 's morgens, dese conditiens door mij ondergescreven notaris in presentie van menighvuldige getuijgen publiceelijck met luijder stemme voorgelesen sijnde, hebben wij beginnen t'exponeren ende aff te roepen, ende is verbleven als volght:

In 't Kelsbrouck

n° 1. Roland Van den Bosch	4 - 5 - 0
2. Wouter Franssens	5 - 5 - 0
3. Guilliam Claes	5 - 15 - 0
4. Jan Joris	8 - 5 - 0
5. Christaen Christiaens	7 - 0 - 0
6. Jan Moors	6 - 5 - 0
7. Henrick Smissen	8 - 5 - 0
8. Arnold Van Mechelen	5 - 5 - 0
9. Gaspar Gubel	6 - 10 - 0
10. Peeter Wauters	6 - 15 - 0
11. Jan Jacques	7 - 5 - 0
12. Jan Jacques	6 - 0 - 0
13. Francis Ceux	3 - 15 - 0
14. Christiaen Christiaens	4 - 5 - 0
15. Gilis Derneven	6 - 5 - 0

7. Joannes Michiels	9 - 0 - 0
8. Geert Schurmans	6 - 10 - 0
9. Geert Schurmans	7 - 0 - 0
10. Wouter Franssens	7 - 10 - 0
11. Francois Marguelier	6 - 5 - 0

Van mevrouw de Bindervelt

n° 1. Marten Derneven	9 - 5 - 0
2. Gilis Derneven	8 - 15 - 0
3. Renier Haijen	10 - 0 - 0
4. Arnold Natus	10 - 0 - 0

Van Peeter Michiels

n° 1. Peeter Mellen	6 - 10 - 0
2. Pierre Claes	7 - 0 - 0

Van Jan Livesoens

n° 1. Huijbrecht Willems	9 - 0 - 0
2. Gaspar Van de Poel	15 - 10 - 0
3. Francis Preudhoms	11 - 0 - 0

Voorste Brouck

n° 1. Herman Thialants	12 - 0 - 0
2. Geert Schurmans	11 - 10 - 0
3. Cornelis Van Rutten	14 - 15 - 0
4. Cornelis Van Rutten	10 - 0 - 0
5. Guilliam Roosen	11 - 15 - 0
6. Wauter Franssens	8 - 10 - 0

Henri Appeltans een plecke kemp van

Gaspar Van de Poel	20 - 10 - 0
--------------------	-------------

Aldus geexponeert, gehooght ende verbleven op date soo boven ter presentie ende overstaen van de coopers ende menighte andere getuijgen.

Quod attestor, Laurens Hubar, notarius immatriculatus ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

OPEN MONUMENTENDAG 1989

Beste lezer,

Heemkunde Nieuwerkerken is op zoek naar de reden voor de aanmaak en uitreiking van deze medaille.

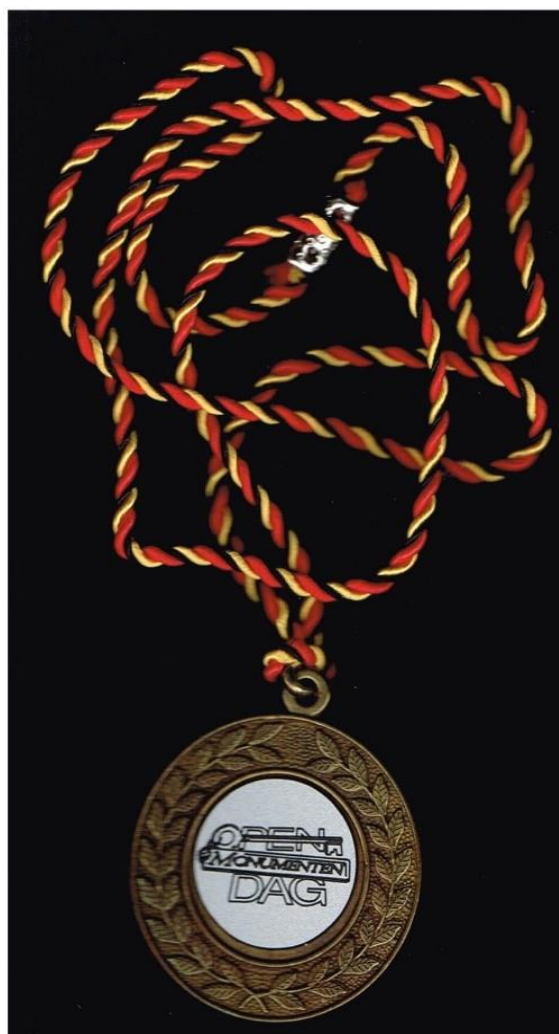
Gaat het om een herinneringsmedaille voor deelnemers of medewerkers van de eerste Open Monumenten dag in 1989? Navraag bij de organiserende instelling heeft tot op heden geen sluitend antwoord opgeleverd.

Was er aan de betreffende OM dag een wedstrijd verbonden?

Werden de medailles om een bepaalde reden uitgereikt door provincie of gemeentebestuur?

Mocht u op een van deze vragen een antwoord hebben of herinnert u zich nog iets van de betreffende OM dag dan graag een seintje naar heemkunde.nwk@telenet.be of 0499 735674

Alle informatie word in dank aanvaard.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
16de Jaargang – September – Oktober 2020

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

DE DEPORTATIES NAAR DUITSLAND.

1914 – 1918

Om de uitputting van zijn effectieven tegen te gaan, en mannen, tot dan toe *gedurende de bezetting* van België in industriële en economische diensten werkzaam, aan de legerdienst terug te schenken, was Duitsland op het gedacht gekomen al de beschikbare werkkrachten van het land in te lijven, ten bate van zijne economische en militaire mobilisatie.

Bij besluit van het Duitse G.H.K. van de 3de oktober 1916, werd de deportatie van werkloze burgers bevolen. De Duitse overheid stelde dit besluit voor als een maatregel tot openbare orde en zedelijk welzijn, om te verhelpen in de zware crisis van de werkloosheid, die er toen heerste. Feitelijk was het zij zelf, die de Belgische arbeidersklasse tot de werkloosheid gedoemd had en met het rijke België te beroven van zijn voorraden, grondstoffen, zijn landbouw- en nijverheidsmaterieel, er de financiële handel en landbouw stil te leggen.

Niet alleen de werklozen werden gedeporteerd, de weerbare burgers werden weggehaald zonder rekening te houden met hun sociale stand, hun middelen van bestaan, hun familietoestand en hun ouderdom (mannen van meer dan vijfenvijftig jaar, renteniers, kleine burgers en werklieden werden opgeëist en ontrukkt van hun werk enz....)

Deze wegvoeringen werden op zo'n onmenselijke wijze gedaan dat onze bevolking nog lang die tonelen van wanhoop in 't geheugen zullen bewaren. In principe kon iedereen gedeporteerd worden, tenzij als men het tegendeel kon bewijzen. Doch, terwijl er geen enkele regelmatige rechtsmacht bestond om dit bewijs te onderzoeken stonden onze ongelukkige landgenoten machteloos blootgesteld aan de willekeur van officieren en afgevaardigden van de aanwervingsburelen.

Onderstaand uittreksel uit een officieel bericht werd op 12 november 1916, door generaal Hurt, gouverneur van Brabant aan de burgemeesters van de provincie gezonden. Het gaf een idee van hoe de Duitse overheid het besluit, dat de deportaties organiseerde verstond en toepaste: *"De Duitse administratie"* zegt het bericht *"heeft noch de tijd, noch de middelen om inlichtingen in te winnen over de toestand van iedere persoon ..."*

In Duitsland waren de ongelukkige gedeporteerden onderworpen aan een nog verschrikkelijker regiem dan de krijgsgevangenen. Bij hun aankomst werden zij opeengedrongen in schiftingskampen, waar men ze de slechtste behandelingen deed verduren, om ze te dwingen zogenaamde *"vrijwillige"* werkcontracten te ondertekenen, die dan *"overeenkomstig waren met het volkenrecht"* toelieten ze te doen arbeiden in munitiefabrieken. Allen weigerden, velen weigerden zelfs om 't even welk werk te doen. Sommige waren zo uitgeput door de honger en de slechte behandelingen dat ze toe gaven! Zij namen werkgereedschap aan, maar bleven halstarrig weigeren een *"arbeidscontract"* te ondertekenen.

Om te trachten de openbare bevolking in Duitsland, in bezet België en in de omliggende landen, over het lot van de gedeporteerden Belgen te bedriegen, deed de Duitse regering, in door haar betaalde kranten valse brieven opnemen, die zogezegd van Belgische arbeiders uitgingen en hun tevredenheid betuigen over de zorgen, die zij ontvingen en vooral over het eten. Doch iedereen, in bezet België, wist genoeg van wie deze valse brieven uitgingen en onze mannen lieten zich slechts deporteren door dwang en geweld. Daar al de brieven van de gevangenen door de Duitsers gecensureerd werden, gebruiken zij soms fijne en vermakelijke listen om aan hun families de waarheid te laten weten.

Zo schreef een man aan zijn vrouw: *"Ik werd zo goed behandeld als de kostgangers van de heer x ..."*. Nu, heer x ... kweekte varkens aan. Een Waal hemelde 't regiem op, waaraan hij onderworpen was en tekende: *"J. Amintie"* (J'ai Menti - ik heb gelogen). Een ander sprekend over zogezegde makkers die bij hem waren, schreef: *"Navoi, Purin, Onno, Hapeto"*. (N'envoyez plus rien, on nous prend tout - zend niets meer, men neemt ons alles af!).

"Tekenen" was, in hun ogen, zich gewonnen geven voor de vijand. Maar een groot aantal van deze ongelukkigen konden het regiem van industriële slavernij, waaraan Duitsland ze onderwierp niet uitstaan. Talrijk waren deze, die er aan bezweken of die, gans uitgeput terug naar huis gezonden werden. Hun gezondheid was in enkele weken zo erg achteruit gegaan dat hun familie ze nauwelijks nog herkende bij hun terugkomst.

Duitsland zal door de eeuwen heen, onder zijn andere schandvlekken, eerst en vooral deze dragen van de wraakroepende deportaties van de Belgische burgers gedurende de bezetting van ons ongelukkig vaderland.

Rond de 4° december 1916 was het ook een zwarte dag voor de bevolking van onze gemeente namelijk werden er ook toen verschillende mannen weggevoerd naar Duitsland. Hier een gedeelte lijst van namen: Graulus August, Celis Antoon, Meeus Alfons, Lassaut Gustaaf, Vandemeeren Emiel en Josef, Jeuris Jef, Ruymen Fons, Pels Leopold, Engelen Gerard, Bonn  Leopold, Paesman Alex, Smets Guillome, Vandekerkhof Edeward, Pacolet Gustaaf, Bries Felix, Sauwens Hubert, Neven Lambert en nog vele anderen.

Volgens gegevens zijn er in Nieuwerkerken zeventien jonge mannen ontvoerd en in Kozen twaalf mannen. Drie jonge mannen van Nieuwerkerken hadden veel geleden en zijn lang ziek geweest.

In Binderveld zouden er het zes jongens zijn geweest. Ze hadden in verschillende kampen gezeten en moesten werken. Ze hadden daar ook veel armoede en ontbering geleden en zelfs mishandelingen ondergaan. Na hun vrijlating en bij hun thuiskomst is één jonge man plotseling overleden en een jonge man zeer ziekelijk geworden.

De mannen van St-Truiden, Zepperen, Ordingen, Brustem, Mielen, Kerkom, Buvingen, Muizen, Gingelom, Velm, Halmaal, Wilderen, Gorseem en nog andere gemeentes waren bijeengeroepen geweest in de kazerne. Meer dan 1600 mannen waren rond 10 uur tegenwoordig. Slechts om 12 uur begon de "keuring" door twee Duitse geneesheren, die moesten onderzoeken of men goed genoeg was om naar Duitsland te gaan. Om 17 uur 's avonds trokken 1400 mannen tussen een dubbele haag Duitse soldaten naar het station. Er was een order gegeven dat gedurende de dag geen mens op de straat mocht verschijnen. De stad leek wel op een kerkhof van 7 uur 's morgens tot 19 uur 's avonds. Door de vensters zagen de vrouwen en de kinderen hun mannen, zonen en vaders naar de slavernij vertrekken.

Velm:

Van Velm waren er 32 mannen ziehier hun namen: Arthur Libens, Domien Brouckaers, Arthur Lambrechts, Guillaume Marzée, Guillaume Tassens, Theo Lindekens, Emile Lonnen, Georges Basteyns, Prosper Lenaerts, Antoine Muis, Emile Tilkens, Hubert Wijnants, Joseph en Henri Wiame, Jan en Jules Digneffe, Alexis en Jos Vanderyken, Petrus Haan, Jos Mievis, Camille Godfrenon, Emiel Sterkendries, Petrus Kempeneers, Fernand Boonen, André Ruilofts, Henri Kempeneers, Louis Jansens, René Rouen, August Poelmans, Oktaaf Odeurs en Albert Houtecler is in Duitsland overleden de anderen zijn teruggekeerd, er zijn nog twee mannen gestorven aan de griep bij hun thuiskomst. Enige mannen zijn vroeger thuisgekomen van Duitsland, ze hadden veel ontberingen doorstaan dat ze haast niet meer te herkennen waren. Ze kregen te eten bv. Bietensoep, gedroogde pulp en weinig brood, men kreeg 8 mark voor 14 dagen slavenwerk, vele lagen in hospitalen ziek.

Mielen-Boven Aalst:

In Aalst waren er 45 weggevoerden waaronder August Ruppel, Armand Menten en Pierre Coelmont. Ze waren studenten aan de middelbare school. Bij hun vertrek hadden zij zich allen moedig en bewonderenswaardig gedragen. Op de trein riepen zij onophoudelijk "Leve België" en zongen de Brabançonne en de Vlaamse Leeuw.

Nog enkele namen die niet hierbij mochten ontbreken: Nestor Bollingh, Alois en August Bergers, Adolf en Albert Dams, Gustaaf en Clement Sterken, Arthur Daenen, Georges Tachelet en Edgard Daniels, de meesten hadden in de gevangenis gezeten en zijn enige maanden later allen teruggekeerd.

Zepperen: |

In Zepperen waren er 51 jongens ontvoerd en 13 mannen die vroegtijdig zijn teruggekeerd.

Sint-Truiden:

In St-Truiden waren er 48 mannen. Deze zijn allen teruggekomen behalve Vansimpsen Pieter, 22 jaar oud, hij was in Duitsland verongelukt. In Bevingen en de Sint-Lambertusparochie zijn er 7 mannen weggevoerd en allen behouden en terug gekomen. Nog een paar namen die tot de gemeente St- Truiden behoren: Wouters Mathieu, Dekkers Max, Coopmans Karel en Roosen Jef.

Wilderen:

In Wilderen waren er ook verschillende mannen naar Duitsland gestuurd, waaronder Cordonnier Jos die er op 24 januari 1917 in een kamp is overleden.

Melveren:

In Melveren werden 35 mannen ontvoerd waaronder: Jacques Josef, Vaes Henri en Dehaes Felix en August.

Gingelom:

In Gingelom waren 30 jonge mannen weggevoerd allen zijn terug gekeerd. Eén jonge man is na zijn thuiskomst aan zijn ontberingen overleden.

Brustem:

Hier werden er 55 mannen weggevoerd. In Duitsland tijdens het werk is Stiers Theophiel onder ene zware last gekomen. Herman Vanmechelen werd doodgeschoten, dit toen hij in een nacht voor hem en zijn gezellen uit honger brood ging halen bij een Russische krijgsgevangenkamp bij Wittenberg.

Groot-Gelmen:

In Groot-Gelmen werden er 26 mannen ontvoerd. Onder die mannen was Vanbrabant Camille 19 jaar oud bij een werkongeval omgekomen. Drie mannen zijn teruggekomen en rond 1 januari 1917 en andere tussen juli en augustus 1917.

Mechelen-Bovelingen:

In deze gemeente waren er 4 jongens ontvoerd namelijk de twee gebroeders Clement en Pieter Vandensavel, Henri Missotten en Michel Cent.

† Jos Verheyden

UIT DE OUDE DOOS...

Artikel uit het familiemagazine "Publiek" jaargang 1984 over een zangavond die plaatsvond in 1934 te Nieuwerkerken.

Nieuwerkerken

— EEN WELGELUKTE ZANGAVOND. — *In het lokaal van Jozef Ruymen, dat prachtig versierd, verlicht en verwarmd was, ging verleden zondag om 5 uur een welgelukte zangavond door, gegeven door de "Troep van Sevilla". Madelaine en Maurice speelden prachtig spel. Jef en Miel waren helemaal in hun rol.*

Jeanne zong heerlijk schoon en Georges deed het wonderwel. Deze troep jeugdige zangers heeft het ver gebracht. De overtalrijke bezoekers hebben heel den tijd aangenaam genoten, niet enkel van een lekkere pint en zacht geurende sigaar, maar vooral van den schoonen zang en het fraaie muziek.

Morgen avond van 6 tot 9 uur geeft de Werkersbond ook een zangavond in hetzelfde lokaal van Jozef Ruymen. Hij heeft de zoo welgekende zangvereniging: "De Demergalm" van Hasselt verzocht, die ons door zijn talrijke kluchtliederen, alleen- en tweezangen met begeleiding van piano en orkest in een vroolijke stemming zal brengen. Al de zangers, die op de planken komen, zijn gekostumeerd. Deze gezellige avond duurt drie uur, met twee tussenpoozen van een kwartier. Schoolkinderen worden niet toegelaten. Voor een verfrissing zal worden gezorgd. Wie dus nogmaals van een prettigen avond wil genieten, gaat morgen een paar uurtjes doorbrengen in gezegd lokaal. Het inkomgeld is één frank.

DOOD VAN DEN EERW. P. ALEXIS SENDEN.

Uit "De Stem van Haspengouw" van zaterdag 3 maart 1906. Bezorgd door Etienne Vanoirbeek.

Deze lijkrede, uitgesproken door E. H. Pastoor Grouwels, wordt hierna afgedrukt zoals toen genoteerd, in de tijdsgeest van toen, vooral ten aanzien van het toenmalige Belgisch Congo.

Verleden Donderdag, had te Cosen, onder een overgrooten toeloop van volk, de plechtige lijkdienst plaats van den Eerwaarden Pater ALEXIS SENDEN, missionnaris van de Congregatie van het Onbevleete Hart van Maria, na eenen harden apostolischen arbeid van bijna twaalf jaren in Opper-Congo overleden, in den ouderdom van 49 jaren.

Na de Mis beklom de E. H. Pastoor Grouwels, van Cortenbosch, den kansel, en sprak ter gedachtenis van den dierbaren overledene priester, de volgende schoone lijkrede uit, die, in 't kort ja, maar op treffende wijze het schoone, het moeilijke, het bij God zoo verdienstelijke apostelwerk van den priester missionnaris van Cosen schetste.

Consummatus in brevi explevit tempora multa.
Weinige jaren geleefd hebbende heeft hij veel tijds vervuld.
Boek der wijsheid, 4e h., 13e v.

Eerwaarde Heeren, geachte Toehoorders,

Mij is de taak opgelegd bij dezen plechtigen zielendienst van den Eerw. Pater Josephus-Alexis Senden, over eenige dagen in den Heer overleden op de missie van Sint-Trudo, in den verren Congo, eene lijkrede over dien grooten man Gods voor te houden. Wel niet, voorzeker, om uwe gemoederen tot grootere treurnis over dezen dood op te wekken, wijl wij allen zeer vast betrouwen, dat zijne schoone priestersziel reeds in den Hemel eene overrijke belooning geniet, maar eerder, om u, door zijn voorbeeld, te toonen wat een eenvoudige geloovige durft ondernemen en vermag uit te voeren ter eere van God en ter zaligheid der zielen, als hij, gehoor gevende aan de roepstem des Heeren, edelmoedig met de goddelijke genade tracht mede te werken.

De parochie Cosen, overal gekend om hare gehechtheid aan den katholieken Godsdienst, had de eer de geboorteplaats te zijn van den Zeer Eerw. Pater missionnaris Joseph-Alexis Senden, den 31 Mei 1857. Alexis had het geluk de jongste zoon te zijn van zeer godvreezende ouders, die hem van de prilste jaren, de liefde tot God en de vrees voor het kwaad, zoo door hunne lessen als door hunne voorbeelden diep in het hart wisten in te planten. Het is ons allen overbekend, dat de goede God hem, evenals aan zijne achtbare broeders, eenen geweldigen aandrang in het hart had gedrukt om, zonder eenig gevoelen van eigenbelang, zooveel mogelijk nuttig te zijn aan den evenaaste. Ja, 't is grootelijks aan deze edelmoedige naastenliefde te danken, dat hij den moed en de sterkte heeft gevonden, om zijne krachten, om zijn leven voor het welzijn van den evenmensch op te offeren.

Na, in zijne kinderjaren, met vlijtig ter school te gaan, eene genoegzame geleerdheid te hebben opgedaan voor eenen boerenjongen, greep hij op den ouderdom van 14 jaren alle slag van handwerk aan. Hij was vernuftig, sterk, behendig en ondernemend; daarbij inschikkelijk, gediensig, gezellig, ja, zelfs boertig; bovenal toch was hij godvruchtig en onberispelijk van gedrag, en zoo werd hij van God en van de menschen bemind. Zoo bleef Alexis voortleven bij zijne ouders tot op den ouderdom van 27 jaren.

Indien de gewone tijd, waarop de goddelijke Voorzienigheid zijne levieten tot den priesterlijken staat roept, de ouderdom is van rond de 14 jaren om ze zoo de gelegenheid te laten hunne twaalfjarige

voorbereidende studiën tot het priesterschap te doen, dan heeft de Alwijze God eene uitzondering gemaakt aan dezen regel, ten opzichte van onzen diepbetreurden Alexis.

Alexis is een van die werklieden welke de Heer van den wijngaard in dezen wijngaard werken zond, niet in den vroegen morgen, niet om 3, noch om 6, noch om 9 ure, maar wel om 11 ure, dat is, laat op zijn leven, maar die daarom niettemin de volle belooning van den dag ontvangen heeft. (Matth., XX.)

Alexis goddelijke roep tot den staat van priestermissionaris was wonderlijk. Deze gebeurtenis heeft Hij mij ooit zelf verteld:

«Op een winteravond,» zegde hij, «toen ik reeds 27 jaren oud was, nam ik eens uit eene kast, bij mijne ouders, een klein boek in het Fransch geschreven. Ik las daarin op goed valle het uit, en alhoewel ik maar hier en daar een Fransch woord verstond, begreep ik gansch duidelijk dezen zin uit het Evangelie overgenomen: »

“Heft uwe oogen op, en ziet hoe de oogst aan 't rijpen is. De oogst is overvloedig, maar er zijn te weinig arbeiders.”

«Niet enkel, » voegde hij er bij, «begreep ik dezen zin, maar ik begreep aanstonds, dat die overvloedige oogst de verlaten heidenen waren van den Congo en dat de Heer mij riep als werkman, om in den Congo, in zijnen zielenoogst, te gaan arbeiden.»

Van stonde af, werd dan zijne ziel aangegrepen door eene onwederstaanbare en onverzettelijke gedachte: alles te verlaten om zich den Heere Jesus teenemaal toe te wijden.

Vele anderen wellicht, verschrikt bij de overgrootte en heldhaftige opofferingen, die de uitvoering van deze opvatting onvermijdelijk vraagt, zouden voor die goddelijke en klare roepstem doof gebleven zijn, en, den laffen jongeling van het Evangelie gelijk, aandie genade verzaakt hebben.

Alexis niet: daartoe is zijne liefde tot God te rechtzinnig, zijn hart te edelmoedig, zijne naastenliefde te vurig. Het moge hem nog zoo moeilijk, ja, onmogelijk schijnen : God wil het, hij wil het ook : hij zal, hij moet priester-missionaris worden.

Bedenkt nochtans welke moeite, welke opofferingen, welke vernederingen het hem gaat kosten! Hij is reeds 27 jaar oud en ongeleerd! Zal hij op dien ouderdom nog ergens in een Seminarie aangenomen worden? Welke hartgrievende betwijfeling! Hij moet alles, alles verlaten, vader, moeder, zuster, broeders, huis, land, bedrijf, geboorteplaats, vaderland. Hij, groote jongen van 27 jaren, moet naast kinderen van elf jaren op de schoolbanken gaan nederzitten en dan, minder geschikt om te leeren dan deze, door hen voor botterik en lomperd bespot en begekt worden.

Niets nochtans is in staat hem van zijn heldhaftig besluit af te schrikken. Na beurtelings bij den Eerw. Heer Germanes, kapelaan te Cortenbosch, en bij zijnen Eerw. broeder, leeraar aan de Normalschool, te St-Truiden, eenige kennissen in het Latijn en in andere leervakken te hebben opgedaan, vertrekt de edelmoedige student naar Turnhout, om er in de apostolieke school zijne letterkundige studiën te voltooien. Na drie jaren van taaien arbeid heeft hij er zijne humaniora meesterlijk doorleerd. om, aangenomen zijnde in het Missiehuis van Scheut, vervolgens zijne hogere studiën van wijsbegeerte en godgeleerdheid aldaar en te Leuven te voltrekken.

Reeds ten jare 1894, oud zijnde 37 jaren, wordt bij priester gewijd in de maand Juli, om, hetzelfde jaar, in September, naar den Congo te vertrekken en er zijn vruchtbaar apostolaat aan te vangen.

Hoe nu gewagen van Alexis' apostolische loopbaan bij die talrijke wilde volkeren van den Congo? Hoe spreken van den honger en den dorst die hij er zoo blijgezind uit liefde voor Jesus heeft geleden?

Hoe tellen de emmers zweet die hij er voor de zaligheid der zielen heeft vergoten? Hoe naspeuren zijne duizende uren gaans door woeste bosschen en moerassen, door gloeiende hitte en

overvloedige plasregens, door onmetelijke streken, vervuld met moordzuchtige menscheneters, met vergiftige insecten, evenals door bloedgierige en wreede dieren? Hoe spreken van zulk wonderbaar apostolisch leven, en dat gedurende een zeer lang tijdperk van omtrent 12 jaren?

Pater Alexis Senden

Wij bekennen het: als wij Alexis' zendelingsjaren op de zienswijze der Europeanen natellen, dan betreuren wij, dat onze heilige missionaris zoo jong is gestorven. En nochtans is het ook waar, dat, beschouwd in betrekking met den Congo en met de duizenden opofferingen van het missionarisleven, onze heilige priester er een buitengewoon hoogen ouderdom heeft weten te bereiken. Wij weten immers uit den eigen mond van Alexis, dat de gemiddelde leeftijd (verblijfstijd) der Belgische missionarissen in den Congo nauwelijks drie jaar is. Zoo ongezond is daar het klimaat; zoo brandend de zon; zoo slecht het voedsel; zoo gevaarvol het verblijf; zoo zwaar de overlast des priesters. En hij, dank aan zijnorsch lichaamsgestel, dank aan zijne natuurlijke kalmte, dank aan zijne onverschrokken inborst, zoo niet, dank aan eene bovennatuurlijk hewaringskracht, hij houdt het er, immer kloek en gezond, twaalf jaren vol, twaalf jaren; dat is viermaal driejaren, dat is viermaal een gewoon missionarisleven.

Alexis alleen dus, heeft er, tot den dood toe, het werk van vier helden vervuld: helden toch zijn al de missionarissen van het zwarte Congoland Oh! Wie hier te lande, onbekend, gelijk wij zijn, met zijne ontelbare bezwarigheden, wie, zeg ik, zou ooit in staat zijn, de apostolische werken maar op

te sommen die onze heldhaftige priester ter beschaving, ja, maar toch meer hoofdzakelijk ter zaligmaking van duizenden Congoleezen uitgedacht heeft, ondernomen en met eigen handen voltrokken.

Wilt gij u daarvan een denkbeeld vormen? Stelt u voor: een woest grondgebied minstens zoo groot als gansch België, te midden van duizenden en duizenden wilde heidenen, die hij gaat bekeeren, maar die van welkdanig stielwerk ook niet meer gedacht hebben dan de apen der omliggende bosschen; daar te midden, zeg ik, staat Alexis, gansch alleen beschaafde man, om die zwarte heidenen te beschaven en tot het waar geloof te bekeeren.

Hij wil vruchten winnen om zijne bekeerlingen te spiizen: Goed. Hij moet zelf bosschen uitroeien, behakken, bewerken, bezaaien, maaien, oogsten, dorschen, malen, hakken.

Hij wil een huis, eene school, een klooster voor zusters, woningen voor zijne bekeerlingen, eene kerk, enz. hebben: Goed. Maar hij moet zelf leem steken, ze kneden, honderden duizenden kareelen vormen, ze bakken, mortel maken, metselen, boomen kappen, ze zagen, timmeren. Hij moet smid zijn, zinkbewerker, schoen- en kleermaker.

En alle die werken zijn hem des te moeilijker te voltrekken en aan zijne bekeerlingen voort te leeren, omdat de grondstoffen en de noodige werktuigen hem doorgaans ontbreken en hij zich in de volstrekte onmogelijkheid bevindt ze zich aan te schaffen.

En u daarna zeggen, dat onze heldhaftige Apostel, ondanks alle deze bezwaren, na in zijne drie eerste jaren de schoone Missie van Sint-Joseph bijna gansch alleen herbouwd te hebben, in zijne negen laatste jaren de schoone Missie van Sint-Trudo, met hare talrijke gebouwen, omtrent gansch alleen zóó toereikend heeft ingericht, dat er nu 1600 bekeerlingen, 1600 vurige christenen verblijven, leven, werken, maar vooral God dienen en er hunne zielen zalig maken. En nochtans, al dat zwaar hand- en stielwerk, hoe noodzakelijk nog, was voor onzen missionaris maar enkel bijwerk.

Immers zijn hoofddoel was de bekeering der heidensche en wilde Congobewoners tot het geloof van Jesus-Christus te bewerken. Tot dat doel had de goddelijke Meester hem, op zijn 27° jaar, in zijnen

wijngaard geroepen; daartoe was hij op studie gegaan, priester gewijd, en kloekmoedig naar den Congo scheepgegaan.

Uit zijne wonderschoone brieven aan zijne familie (die tot onze algemeene stichting, zouden moeten gedrukt worden), is het op te maken, hoeveel honderden heidenen hij uit de slavernij heeft vrijgekocht, van een geweldigen dood verlust, gespijsd, gekleed, gehuisvest, in den godsdienst onderwezen, gedoopt, tot de eerste Communie voorbereid en aangenomen; hoe groot getal christene huwelijken hij voorbereid en ingezegend heeft, en ook hoe een verbazend groot getal er door zijne liefderijke zorgen in de liefde Gods zijn overleden en in de Hemelzalen ter eeuwige zaligheid opgenomen.

Met evenveel recht als de H. Paulus het tot zijne bekeerlingen schreef, kon hij tot de zijne zeggen: « Ik heb u tot het leven der genade in J.-C. gebaard »

Hoe groot moet dan niet op dit uur de droefheid zijn van die 1600 bewoners van Sint-Trudo, die nu allen het afsterven van hunnen dierbaren vader beweenen! Zij weten het immers: zonder de heldhaftige zelfopoffering van Alexis lagen ze nu nog omtrent allen in de slavernij des duivels, in de rampzalige duisternissen des heidendoms gedompeld. Gewis zal zijne heilige gedachtenis bij hen en bij hunne nakomelingen, te allen tijde in zegening blijven?

Immers, zoo wij, hier te lande, onze eerste geloofsverkondigers nog in dankbare zegening houden, en roemen, zooals een heiligen Willebrordus, een H. Maternus, een H. Livinus, een H. Amandus, een H. Trudo, en meer anderen, waarom zouden dan de Congoleezen, niet enkel nu, maar ook nog na verloop van vele eeuwen hunnen eersten Apostel, hunnen geloofsverkondiger, hunnen weldoener, hunnen vader in J.-C., den eerbiedwaardigen ALEXIS SENDEN, in dankbare zegening niet blijven vereeren!

Ik wil eindigen : O eerbiedwaardige en bewonderenswaardige Alexis, de eer, de roem en het christelijk toonbeeld der Cosenaren, wij betrouwen het met eene onverzettelijke overtuiging, hoog heeft de Heer U in den Hemel, ter vergelding van uwe onberekenbare verdiensten, op den troon der Belijders verheven; wij smeeken u dan, bekom ons den geest van uw groot geloof, het vuur uwer liefde tot God, uwen iever voor de zaligheid der zielen, evenals uw kalm en onomstootbaar vertrouwen op de goddelijke Voorzienigheid in al de wederwaardigheden des levens.

Deze indrukwekkende rede werd met heilige stille aanhoord en iedereen voelde zich getroost, opgebeurd door die roerende, schoone woorden. Dat de heilige ziel van den eerbiedwaardigen missionaris Pater Alexis Senden in vrede ruste, en dat hij, van daarboven, een beschermenden oogslag op zijn geliefd Congoland blijve richten.

MONUMENT VAN HET H. HART

Heilig Hartbeelden zijn standbeelden, in de Rooms-katholieke kerk toegewijd aan Jezus Christus. De beelden tonen een staande Christus figuur gekleed in een lang gewaad, met op de borst een vlammend hart. De handen zijn opgeheven ten hemel of wijzen naar het hart. Het hart symboliseert de persoon van Christus, de vlam staat symbool voor liefde en barmhartigheid.

Deze beelden vonden in de eerste helft van de 20e eeuw een vaste locatie op vele gemeente pleinen en markten. Een aantal wordt als gemeentelijk of rijksmonument beschermd.

In de periode tussen de twee wereldoorlogen fungeerden Heilig Hart beelden vaak als oorlogsmonument, merendeels als een combinatie van de toewijding van de gemeente aan het H. Hart en ter herdenking van de lokale gesneuvelden uit WO I, wier namen op de sokkel van het beeld werden aangebracht. Veelal later aangevuld met gesneuvelden uit WO II (Afb. 1).

Afb. 1

Afb. 2

Na de Tweede Wereldoorlog leefde de devotie van het Heilig Hart sterk verder tot de zestiger jaren. De aanzet hiertoe was de encycliek van Paus Pius XII in 1956 waarin hij schreef over het Heilig Hart en de betekenis ervan in de moderne samenleving. Beelden uit deze periode tonen dezelfde gelijkenissen als deze uit het interbellum, klassiek vorm gegeven volgens de standaard symboliek. Veel kleurrijke borstbeelden in gips, al dan niet geflankeerd door een kandelaar aan beide zijden sierden de schouwmantel van menige huiskamer, een gebruik dat sinds midden 19de eeuw bestond, maar dan opnieuw opflakkerde (Afb. 2).

In de vijftiger jaren van de vorige eeuw stond in Kozen op de hoek van de Wyerstraat en de Doorstraat een H. Hart monument (Afb. 3). In de zestiger jaren werd het elektriciteitsnet in Limburg sterk uitgebreid en was Interelectra op zoek naar kleine percelen grond, groot genoeg voor de bouw van een elektriciteitscabine. Het toenmalig H. Hart monument dat niet meer in de beste staat verkeerde werd afgebroken en vervangen door een nieuw bouwwerk waarin ook de elektriciteitscabine werd verwerkt. Met als resultaat, een mooie open kapel die de sombere aanblik van de cabine verbergt (Afb. 4).

Afb. 3 – Het oude H. Hartmonument

Afb. 4 - De nieuwe H.Hartkapel verwerkt in een elektriciteitskabine

Afb. 5 - Vergelijking tussen de twee H.Hart beelden

De arduin plaat met inschrift PX, de eerste letters van Christus vormend bleef behouden. Mogelijk raakte het originele beeld beschadigd bij de afbraak werken en werd het vervangen (Afb. 5). Dit kan afgeleid worden door de stand van de handen die bij beide beelden verschillen.

Met dank aan Nestor en Rombout.

DE ADELLIJKE FAMILIE "DE HEUSCH" ALS BEWONERS OP DE SCHANS VAN WIJER, EINDE 18E BEGIN 19E EEUW.

Ludo Raskin

Inleiding

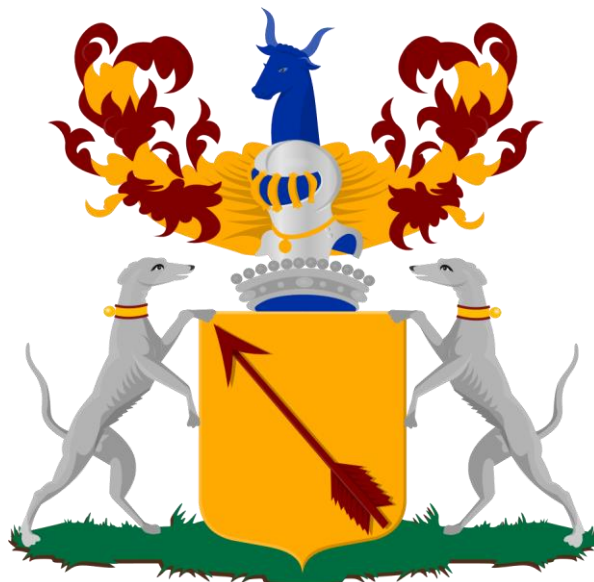
De recente restauratie/verbouwing van de Schans te Wijer, het ons bekende classicistische woonhuis met het jaartal 1782 op de voorgevel, is een ideale gelegenheid om bepaalde aspecten van geschiedenis en bewoning nader toe te lichten. Minder geweten is immers dat in Wijer buiten Heren van Kozen op het kasteel er ook ooit Heren van adel op de Schans woonden.

Op de eerste plaats wordt hieromtrent verwezen naar de brochure "De Schans van Wijer in 1782" die onze dorpsgenoot en heemkundige Jef Bonneux in 1996 uitgaf. Hierin situeert hij het ontstaan, de functie en de eigenheid van de schansen in het algemeen, en gaat hij concreet in op de bewoners van de Schans in Wijer.

Een tweede en recentere publicatie in 2017 is het lijvige boek "Het verdwenen kasteel van Zangerij" (Bilzen) van auteur Lambert Hendriks. De geschiedenis van dit kasteeldomein, gelegen in de deelgemeente Eigenbilzen is belangrijk omdat haar adellijke familie "de Heusch" einde 18e begin 19e eeuw te Wijer op de Schans over drie generaties lang de bewoners leverde.

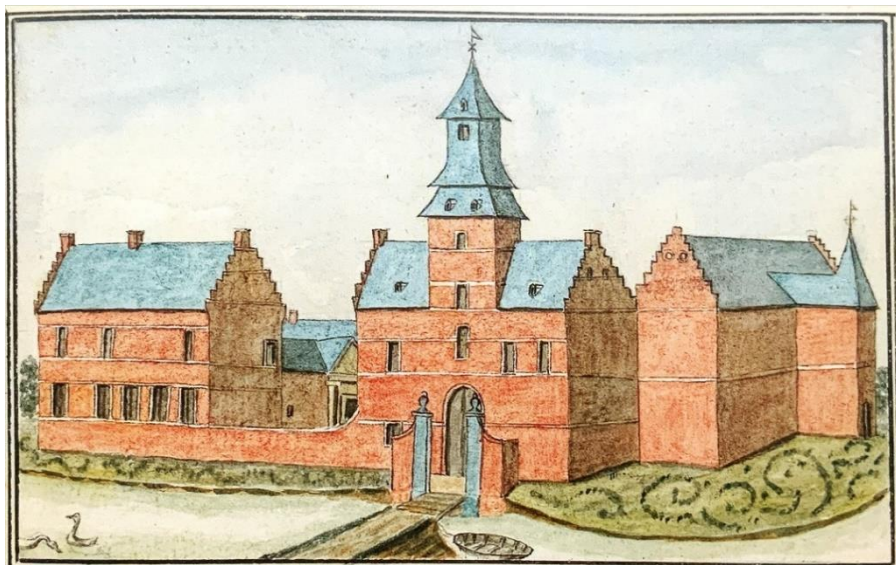
Over de aanwezigheid in onze contreien van dit adellijke geslacht is veel gepubliceerd en in archieven bewaard. Ook internet was een behulpzame bron voor deze beknopte bijdrage.

Over de aanwezigheid in onze contreien van dit adellijke geslacht is veel gepubliceerd en in archieven bewaard. Ook internet was een behulpzame bron voor deze beknopte bijdrage.

Wapen van familie de Heusch

Hoe de Heusch in Eigenbilzen terecht kwam.

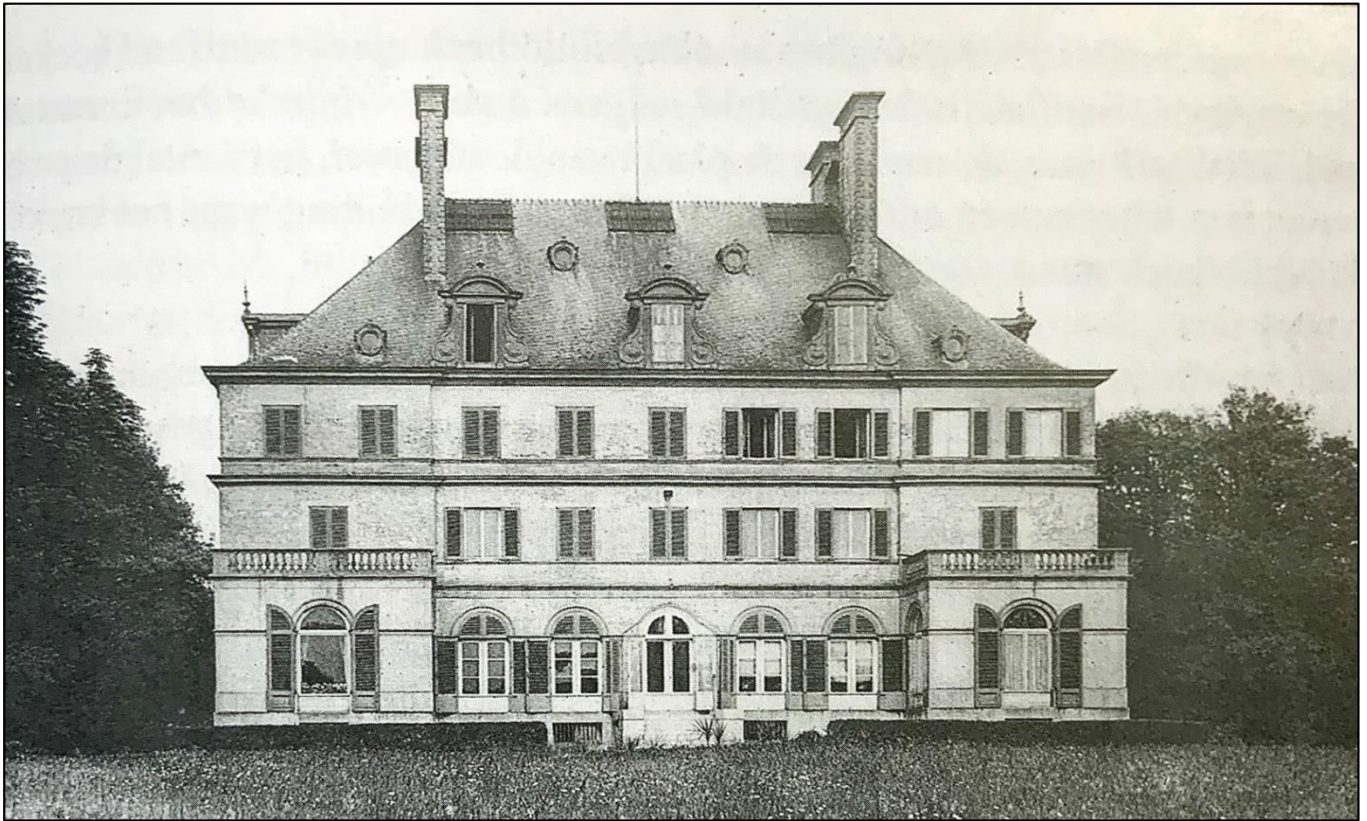

Zangerij

Het bekende waterslot van Zangerij uit midden 16de eeuw. Aquarel door Philippe de Corswarem

Deze adellijke familie kwam uit Holland. Midden de 16e eeuw was ene de Heusch schepen in de stad 's Hertogenbosch. Zijn zoon Arnold erfde in 1570 het Haenengoed te Eigenbilzen van Jaspas van den Dijck, kanunnik van het kapittel van Sint Servaas te Maastricht. Hij noemde zich "de Heusch de la Zangerij".

Deze kroostrijke stam de Heusch heeft van 1570 tot de verkoop van het domein in 1807 over 7 generaties heen op Zangerij gewoond. Zij was door huwelijken en erfenissen uitgesproken aanwezig in de Limburgse adel, evenals in het nabije Luik en Namen.

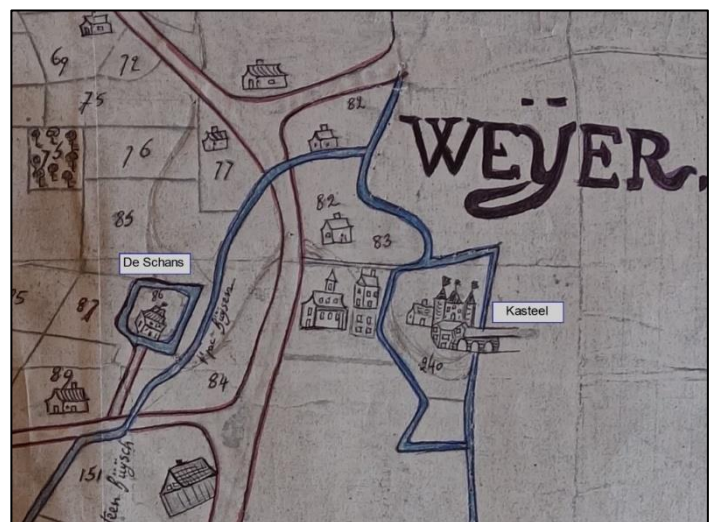

Het kasteel van Zangerij in 1864. Afgebroken in 1955.

Arnold de Heusch en nazaten werden vanaf 1603 begraven in het koor van de oude kerk in Eigenbilzen; in een grote familie grafkelder aan een buitenmuur van de nieuw kerk rusten de adellijke families die na 1807 Zangerij bewoonden.

Eerste bewoning op de Schans te Wijer.

In het doopregister van Wijer werd de geboorte op de Schans op 10 mei 1780 ingeschreven van Alard Frans de Heusch. Hij was een zoon van baron Adrien Nicolas de Heusch (1746-1807) en gravin Thérèse Cathérine de Looz Corswarem (1749-1842) die samen met twee zonen (Joseph 1777 en Albert 1778) vanuit het kasteel van Schalkhoven naar Wijer waren verhuisd. Op de Schans zouden nog vijf kinderen geboren worden: Alard Frans 1780, Nicolas Bonaventure 1782, Leo Adrien 1784, Marie Thérèse 1786, en Caroline Josephine 1788.

Oudste gekend beeld en situering van de Schans te Wijer; detail op een archiefkaart uit 1747 (Rijksarchief Hasselt)

Adrien Nicolas bouwde (of verbouwde) in 1782 de Schans; de muurankers in de voorgevel bevestigen dit, doch geven geen uitsluitsel over een ouder gebouw (in leem of baksteen) of eerdere bewoning. Het werd een sober classicistisch landhuis dat in Wijer toen zeker indruk heeft gemaakt. Ondanks het geen kasteelallures had (vijf kamers onder en twee boven volgens toenmalige beschrijving) werden de voor- en achtergevel centraal bekroond met een uitgebouwd frontonvenster. De vroegere gedempte slotgracht wordt nu nu grotendeels in ere hersteld. Op de archiefkaart van 1747 (Rijksarchief-Hasselt, en de Ferrariskaart uit 1771-78) zijn zowel deze slotgracht als een mogelijk nog ouder huis aangegeven.

De aanwezigheid van "de Heusch" in Wijer blijkt ook uit de recente bijdrage van Rombout Nijssen in dit infoblad, november-december 2019, waarin hij de akte van juni 1792 m.b.t. de inning van de belastingen in Wijer bespreekt. In artikel 3 wordt "... den edelen heer baron de Heusch alhier binnen Wijer residerend..." aangewezen als ontvanger van de opgehaalde belastingen. Deze akte werd door notaris Van der Donck van Stevoort opgesteld op de kelderkamer van het paenhuis te Wijer (toenmalig brouwerij en vergaderplaats van het gemeentebestuur), eigendom van baron de Heusch, nu het gemeenteplein van Wijer. Hoe en waarom kwam deze familie uit Schalkhoven in Wijer terecht? Wie was de eigenaar van de Schans?

Een brede zoektocht doorheen bestaande publicaties en via internet laat toe deze vragen ten dele te beantwoorden.

Van Eigenbilzen via Thisnes en Schalkhoven naar Wijer.

Adrien Nicolas de Heusch had nog een oudere broer, Henri Joseph Alard de Heusch (1741-1798) die gehuwd was met gravin Marie Cathérine de Looz Corswarem (1753-1831), een zus of nicht van Thérèse. Beide echtparen woonden op het kasteel van Schalkhoven tot 1776 toen het uit financiële nood verkocht werd aan advocaat Jean Barthels uit Vliermaal. Henri Alard had dit kasteel in 1766 geërfd van zijn moeder Anne Françoise Josephine van Eyll (1710-1766) die gehuwd was met Alard Laurent Gilles de Heusch (1690-1750), en wonende op het kasteel van Thisnes (Namen). Zij verhuisden in 1743 van Thisnes naar Schalkhoven gezien de familie van Eyll er eigenaar van was.

Alard Laurent Gilles zijn vader, één generatie terug, was Nicolas Servais de Heusch (1647-1705), geboren op het kasteel Zangerij, en broer van Ernest Willem de Heusch (1643-1720), beide broers waren kinderen van Arnold de Heusch (1605-1663) derde baron van Zangerij.

Toen advocaat Jean Barthels in 1778 zijn intrek nam in het kasteel van Schalkhoven waren beide broers met hun gezinnen reeds vertrokken. Adrien Nicolas zoals hoger vermeld trok naar de Schans te Wijer, en Henri Joseph Alard werd de nieuwe baron van Landwijk, een kasteeldomein te Donk (Halen) dat hij in 1774 van een andere tak de Heusch van Zangerij geërfd had, waarover verder meer.

Kasteeldomein Landwijk te Donk.

Ernest Willem de Heusch (1643-1720), vierde baron van Zangerij, kocht in 1718 het domein Landwijk, dat bij zijn overlijden in 1720 door zijn tweede zoon Adrien Willem de Heusch (1699-1774) geërfd werd. Hij was gehuwd met de rijke Barbara van Hilst (1684-1754). In 1756 bouwde hij er op zijn 700 hectaren groot domein een kasteel als buitenverblijf. Hij had een licentie in de rechten en was in 1737, 1743 en 1746 burgemeester van Hasselt. Op het Groenplein bouwde hij er zijn patriciërswooning, nu nog het oude stadhuis. Hij werd Heer van Landwijk, Herten en Wijer genoemd. Gezien hij kinderloos stierf werd bij testament van 7-8-1774 Henri Joseph Alard de Heusch, zoals eerder vermeld, de nieuwe eigenaar van Landwijk. Na zijn gedwongen verkoop van Schalkhoven kwam hij goed terecht; voor zijn broer Adrien Nicolas was er mogelijk een broederdienst want die ging met zijn gezin naar de Schans in Wijer waar hij in 1782 een woonhuis bouwde.

Henri Joseph Alard de Heusch, die een leven vol schulden maakte, emigreerde in 1776 samen met zijn zoon Jean Louis naar America. Zijn echtgenote bleef alleen achter op Landwijk wat haar gevluchte echtgenoot niet belette in 1790 nogmaals te huwen nu met de Amerikaanse Marie Willis. Hij stierf er in 1798. Bij de dood van zijn echtgenote Catharina de Looz Corswarem in 1831 ging Landwijk over naar Bonaventure de Heusch (1782-1862), zoon van Adrien Nicolas. Bonaventure was de tweede zoon die in Wijer geboren was, in 1782 het jaar van de bouw van de Schans.

Terug naar Wijer.

In 1796 kocht Adrien Nicolas de Heusch, die circa 1778 met zijn kroostrijke familie op de Schans woonde, het domein Bombrouck te Kortessem waar hij een kasteel bouwde, en er in 1807 stierf; zijn zoon Bonaventure uit Wijer volgde hem op, dezelfde die in 1831 Landwijk erfde. Een andere zoon Albert Charles de Heusch (1778-1845) huwde met Jacobine Bosch (1781-1861) en werd de tweede Heer op de Schans. Zes kinderen werden er geboren: Adrien 1806, Charles 1808, Josephine 1810-1810, Frédéric 1813, Louisa 1814-1814), en Pauline 1815.

Albert Charles werd in 1807 tot burgemeester (maire) aangesteld; in 1816 de Hollandse Tijd werd hij tot schout benoemd, en datzelfde jaar kreeg hij zijn in de Franse Tijd afgeschafte titel van baron terug. In de periode 1818-19 was hij vaak afwezig en werd er een nieuwe schout benoemd. Het was wachten op een nieuwe tak de Heusch die in Wijer de Schans zou komen bewonen. Deze zou rechtstreeks door de laatste en 7e baron de Heusch van Zangerij in weliswaar dramatische omstandigheden geleverd worden.

De teloorgang van Zangerij en de vlucht naar Wijer.

Adrien Arnold de Heusch (1755-1809) was zoals hoger vermeld de 7e en laatste baron van Zangerij te Eigenbilzen. Hij was lange tijd vrijgezel, en een avontuurlijke figuur die op roekeloze wijze "zwartgoed" (aangeslagen onroerend goed) van de Franse Overheid opkocht en hierdoor zijn zware hypotheeken en schulden niet kon aflossen. Burgemeester van Eigenbilzen benoemd op 7 maart 1796 werd hij om die reden al op 5 oktober 1797 afgezet. In 1807 werd het kasteeldomein Zangerij (ca 700 hectaren groot) openbaar verkocht te Maastricht. Na 237 jaar ononderbroken aanwezigheid van adellijke stam de Heusch de la Zangerij viel het doek in dramatische omstandigheden.

De nieuwe eigenaar was Gery Joseph Colpin (1772-1836), een ingeweken fransman die huwde met Marie Emérence Elisabeth Roemers uit Maastricht. Gery Colpin was van 1816 tot 1829 burgemeester van Eigenbilzen.

Adrien Arnold de Heusch blijft ons ook om een andere reden bekend, een gebeurtenis waarom hij in zijn tijd berucht en besproken was. Op 8 november 1794 werd Nicolas Joseph Steegen gedoopt te Eigenbilzen. Hij was een onwettig kind geboren uit een standen overschrijdende relatie van de baron van Zangerij met zijn dienstmeisje Elisabeth Steegen. Pas op 7 april 1803, negen jaar later, werd deze zoon door hun huwelijk gewettigd en kreeg hij door erkenning de naam de Heusch.

Dit gebeurde vijf jaar voor de dramatische openbare verkoop van Zangerij in 1807. Waar moeder en zoon tussen 1807 en 1821 verbleven is nog niet geweten; mogelijk in het jachthuis van Zangerij. Vader Adrien Arnold vertrok naar het Ned.-Limburgse Eygelshoven waar hij in 1809 overleed, en begraven werd te Eigenbilzen.

Nicolas Joseph de Heusch (1794-1824) huwde in 1821 te Walhorn met Angelica Theresia de Hodiamont (1790-1887). Het koppel verhuisde samen met moeder Elisabeth Steegen naar de Schans te Wijer. Zij kregen er drie kinderen: Adrien Johannes 1822, Théodore 1823-1825 en Christine 1824. Nicolas Joseph wordt als baron opgenomen in de adel, en wordt vanaf mei 1823 in de Hollandse Tijd schout (burgemeester) van Wijer. Hij stierf er op 8 december 1824, slechts dertig jaar oud. Zijn zoontje Theodore overleed een jaar later, in 1825, het jaar dat ook moeder Elisabeth Steegen er op 7 augustus overleed.

Weduwe de Hodiamont verhuisde na deze dramatische tijden met haar twee overgebleven kinderen Adrien Johannes en Christine naar het kasteel Riderborn te Vliermaalroot waar ze introkken bij

Théodore Victor de Heusch (1765-1849) en zijn echtgenote Catharina de Preston (1776-1866), burgemeester van Vliermaalroot, en kinderloos. Zij adopteerden Adrien Johannes.

Adrien Johannes de Heusch (1822-1910) werd later burgemeester van Vliermaalroot en provincieraadslid en gedeputeerde. Weduwe de Hodiamont bleef eigenaar van de Schans. In de periode 1840-48 werden haar goederen te Wijer verhuurd door Théodore Victor de Heusch (1765-1849) afkomstig uit Eigenbilzen en woonde te Vliermaalroot. Hij was een broer van Adrien Arnold, de schoonvader van weduwe de Hodiamont. Weduwe de Hodiamont stierf in 1887 op het kasteel Ridderborn te Vliermaalroot. Tot wanneer Adrien Johannes de Heusch eigenaar van de Schans is gebleven blijft nog te onderzoeken.

Na het vertrek van de laatste familie de Heusch in 1829 werd de Schans te Wijer verhuurd aan een gezien uit Kozen.

Besluit.

Alleen het prachtig gerestaureerde landhuis met het opvallende jaartal 1782 op de voorgevel, evenals de verhalen over het verblijf met een dramatische afloop van de familie de Heusch, herinneren aan hun aanwezigheid. Geen glasraam of koorgestoelte te Wijer zoals vaak te zien is in de Haspengouwse kerkjes, evenmin zijn er nog grafstenen van de drie kinderen en twee volwassenen te vinden op het kerkhof van Wijer. De vernieuwing van het van het grote groene park met dreef, bomen en waterpartijen is een aanwinst en toegevoegde waarde voor de toekomst.

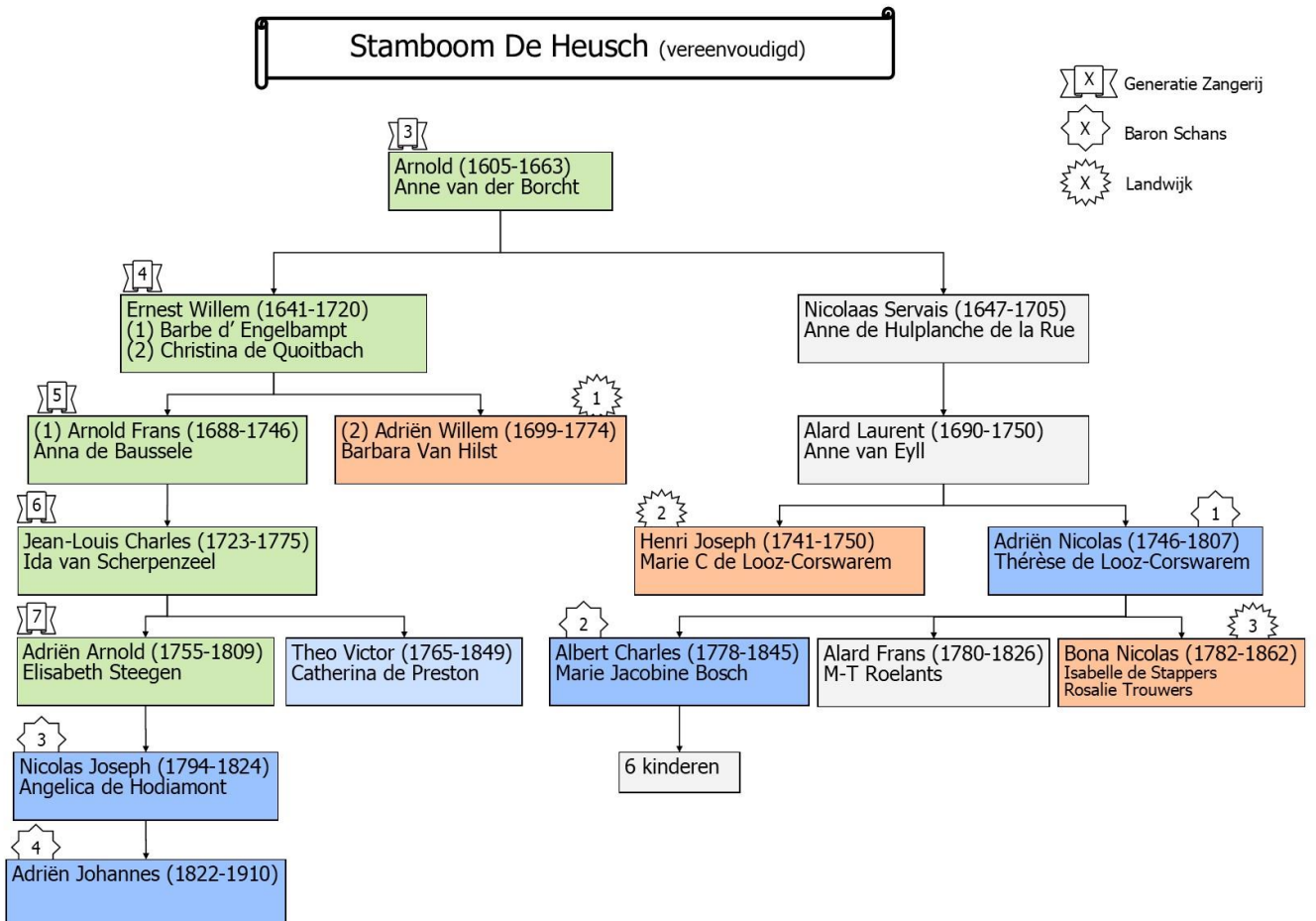
Het is alsof de oorspronkelijke functie van de Schans als vluchthuis voor de dorpsbewoners hier een vervolg kreeg en zich vertaalde in een landhuis voor adel in financieel moeilijke tijden. Wat echter niet belette dat deze schansbewoners, ondanks de morele schaduw van de bewoners van het nabije kasteel, zich als baronnen en baronnessen, burgemeesters en schouten in hun stand zouden hooghouden.

Voorkant van de Schans, nog volop in restauratie, toestand 2020.

Achterkant van de Schans, nog volop in restauratie, toestand 2020.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
17de Jaargang – Januari – Februari 2021

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

DE BOND VAN HET HEILIG HART

De oorsprong is terug te vinden aan het front tijdens de Eerste Wereldoorlog. In de zomer van 1915 verboden de Franse autoriteiten om nog langer emblemen op de Franse vlag of driekleur te dragen of te bevestigen. Als gevolg hiervan startte er een katholieke campagne om het embleem van het Heilig Hart toe te laten op de nationale vlag. De devotie tot het Heilig of Allerheiligst Hart van Jezus is een uitdrukking voor een specifieke spiritualiteit, zoals deze in de Rooms-katholieke Kerk vorm krijgt. De 19de eeuw kenmerkte zich door de definitieve scheiding tussen Kerk en Staat, het opkomend socialisme en de groeiende verwereldlijking. De Kerk reageerde op deze veranderingen door zich naar het volk te richten, door het oprichten van verenigingen, broederschappen, retraites enz... Derwijze vond de kerk een plaats in het dagelijks leven van de gelovigen, waarvan de arbeidersklasse zich het snelst naar het Socialisme keerde. Om deze verloren zielen terug te winnen werden verenigingen opgericht.

De plaatselijke bonden werden meestal opgericht en geleid door de plaatselijke pastoor of kapelaan, de ijveraars vormden de spil ervan, zij kwamen regelmatig samen, deden aan ledenwerving en gingen na wie de bondsmis, de voornaamste activiteit, bijwoonde. Leden dienden tenminste eenmaal per maand te communie te gaan, de kaart werd dan afgestempeld en door de ijveraar terug aan de leden bezorgd.

Vraag?

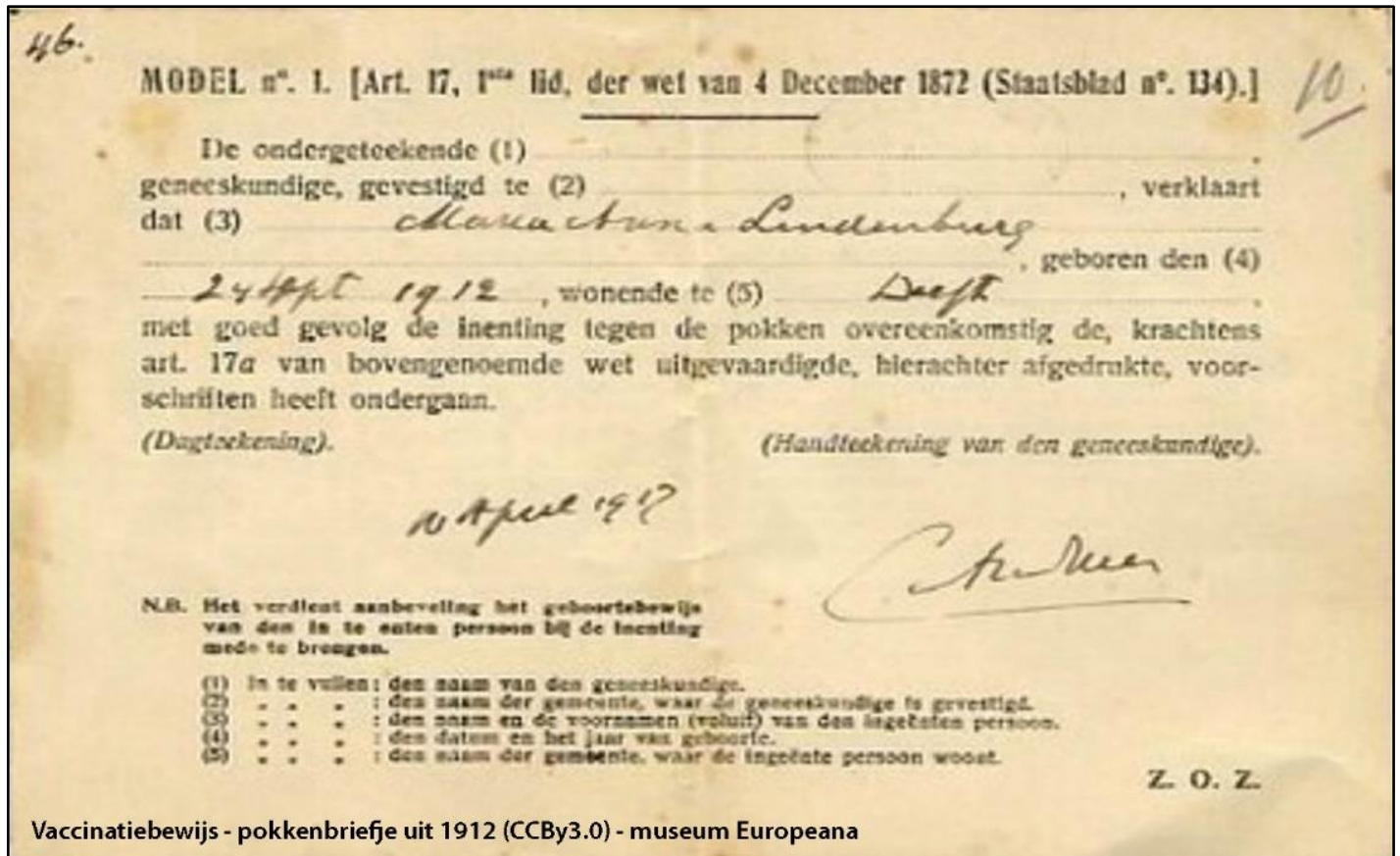
Bij verbouwingswerken aan een lemen hoeve daterend uit 1774 werden in een muur 3 vorken aangetroffen. Heeft hier iemand een verklaring voor?

Antwoorden aan heemkunde.nwk@telenet.be

VACCINATIEBEWIJS: HET POKKENBRIEFJE (19E EEUW)

...en het verzet tegen de verplichte vaccinatie

Toen eind achttiende eeuw een vaccin tegen de pokken werd ontwikkeld, bleek deze vaccinatie het aantal dodelijke slachtoffers dat jaarlijks aan de ziekte bezweek forst te verminderen. In 1823 besloot de Nederlandse overheid de koepok-vaccinatie daarom voor kinderen indirect verplicht te stellen. Wie naar school wilde moest vanaf dat moment een bewijs van vaccinatie kunnen voorleggen, het zogenoemde pokkenbriefje.

Aangezien de pokken vooral gevaarlijk was voor kinderen, stond de ziekte bij ons ook wel bekend als de kinderpokken. Met een verplichte vaccinatie wilde de overheid het aantal slachtoffers drastisch verminderen. De inenting bewees zijn nut, maar was niet zonder gevaren. Sommige kinderen kregen na de inenting bijvoorbeeld ernstige bijwerkingen, waaronder soms zelfs een fatale hersenontsteking.

De vaccinatie was in 1796 ontdekt door de Engelse plattelandsarts Edward Jenner. Toen hij een achtjarige jongen infecteerde met wat vocht uit een koepok, bleek de jongen daarna immuun te zijn voor het veel gevaarlijkere menselijke pokkenvirus.

In 1808 had koning Lodewijk Napoleon de inenting al voor Nederlandse schoolgaande kinderen verplicht. Ook werden er allerlei campagnes opgezet om de inenting te promoten. In 1823 volgde de nationale verplichtstelling voor alle schoolgaande kinderen en kwam dus ook het pokkenbriefje in omloop. Ouders die hun kinderen niet wilden inenten konden met hun kroost vanaf dat moment dus niet meer op de scholen terecht. Men moest dan thuis zelf maar voor onderwijs zorgen.

Poster uit laat 19e eeuw
Edward Jenner vaccineert een jong kind
CC By SA3.0 - Welcome Library - wiki

Tegenstanders

Sinds de opkomst van de pokkenvaccinatie waren er in Nederland ook mensen die het helemaal geen goed idee vonden om gezonde kinderen tegen de pokken in te enten. Dat de vaccinatie aardig wat bijwerkingen had speelde hierbij ook een rol. In de ogen van sommige tegenstanders was het verwerpelijk om een gezond lichaam ziek te maken, ook al werden de kinderen hierdoor beschermd tegen een ernstige ziekte.

Een bekende 'anti-vaxxer' was begin negentiende eeuw de Amsterdamse onderwijzer, arts en Réveilman Abraham Capadose. In 1823, het jaar dat de overheid de verkapte vaccinatieplicht instelde, publiceerde hij een geschrift getiteld "Bestrijding der vaccine of de vaccine aan de beginselen der godsdienst, der rede en der ware geneeskunde getoetst". De bezwaren van Capadose waren religieus gemotiveerd. De arts meende dat vaccineren getuigde van wantrouwen ten opzichte van God, alsof die niet te hulp zou kunnen schieten in geval van ziekte... Nadat een kind van Isaïc da Costa, een geestverwant van de arts, aan de kinderpokken stierf, werd Capadose wat milder en stelde hij dat iedereen voor zichzelf moest uitmaken of er gevaccineerd werd of niet. Van verplichting moest hij nog steeds niet hebben.

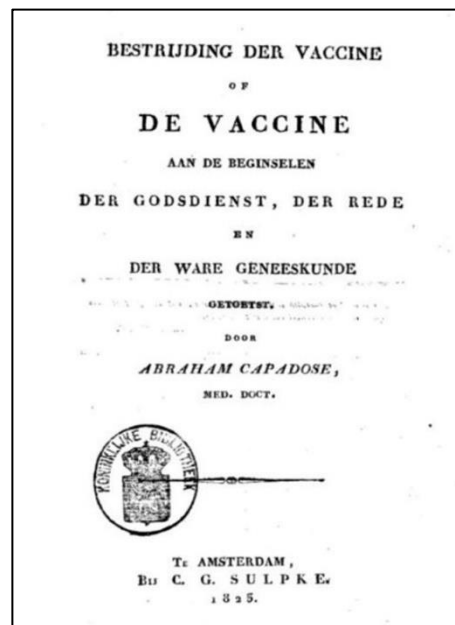
Dr. Abraham Capardose
Foto David Octavius Hill

Er waren meer tegengeluiden te horen en niet alleen vanuit religieuze hoek. Zo bestempelde de beroemde dichter Willem Bilderdijk de vaccinatie bijvoorbeeld als een teken van 'verdierlijking'.

In 1881 werd de Bond tegen de Vaccinatiedwang opgericht, met als voorzitter Levinus Wilhelmus Christiaan Keuchenius, tevens Tweede Kamerlid namens de Anti-Revolutionaire Partij (ARP).

De verplichte vaccinatie voor schoolgaande kinderen werd in 1857 onder druk van christelijke partijen afgeschaft. Na een pokkenuitbraak vanaf 1870, die aan circa 23.000 mensen het leven kostte, werd de inenting echter weer verplicht gesteld en mochten kinderen dus alleen nog naar school als ze daar een pokkenbriefje konden overleggen. Dit werd vastgelegd in de Wet op de Besmettelijke Ziekten (1872). Hierin werd ook bepaald dat kinderen uit gezinnen met cholera, tyfus, pokken, roodvonk, difterie of mazelen, pas acht dagen nadat een arts het gezin had bezocht weer naar school mochten. Als de arts tenminste had geconstateerd dat de ziekte was geweken.

Opnieuw was er verzet tegen de verplichte vaccinatie. ARP-leider Abraham Kuyper stemde met zijn partij tegen de wet. Volgens de protestants-christelijke politici was de indirecte 'vaccine-dwang' in strijd met de gewetensvrijheid. Bovendien zou de regel vooral de 'kleine luyden' met gewetensbezwaren treffen omdat die over onvoldoende financiële middelen beschikten om hun kinderen thuis te houden en huisonderwijs te geven.

Titelblad van een anti-vaccinatie geschrift van Capadose

Kuyper verzamelde ongeveer 43.000 handtekening tegen de wet in de hoop koning Willem III zover te krijgen dat hij de wet niet zou ondertekenen. Tevergeefs. De koning zette zijn handtekening onder de wet. Vanaf 1912 werd het mogelijk om wegens gezondheidsredenen een vrijstelling te krijgen voor de vaccinatieplicht. Voor de ARP en andere tegenstanders was dit echter nog niet genoeg. In een artikel op Onderwijsmuseum.nl schrijft John Exalto, universitair docent historische pedagogiek.

"De Anti-Revolutionaire Partij (ARP) vond dat daarmee de indirecte vaccinatiedwang gehandhaafd bleef: 'een ongeoorloofde aantasting van de persoonlijke vrijheid' die gemakkelijk in consciëntiedwang zou kunnen ontaarden."

In deze periode verzette ook Gerrit Hendrik Kersten, een van de oprichters van de Staatkundig Gereformeerde Partij, zich fel tegen de vaccinatieplicht. Net als Kuyper lanceerde hij verschillende handtekeningenacties. Politiek boekte hij daarmee geen succes, maar Kersten wist met zijn acties wel de aandacht van de media te vestigen op de vaccinatieplicht. Het was overigens niet zo dat alle tegenstanders ook tegen vaccinatie waren. Verplichting ging hen echter een brug te ver. Mensen dienden vrij te kunnen beschikken over het eigen lichaam.

Vaccinatie set uit ca 1925 - 1928 (CcC By 4.0 - Welcome Images - wiki)

Inentingswet

In 1928 werd de verplichte vaccinatie voor drie jaar opgeschort, naar aanleiding van de acties van gewetensbezwaarden én kritische geluiden uit de medische hoek, waarbij gewezen werd op gevaarlijke bijwerkingen van de inenting. Na herhaaldelijke nieuwe opschortingen werd in 1939 de Inentingswet aangenomen. De regering wilde met een nieuwe verplichting de inmiddels gedaalde vaccinatiegraad weer wat opkrikken. Dit keer werd er echter rekening gehouden met 'gewetensbezwaarden'. Ouders die hun kinderen niet wilden laten inenten konden bij de burgemeester een uitzonderingspositie krijgen. Deze nieuwe situatie bleef van kracht tot 1975. Kort daarna verklaarde de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) de wereld 'pokkenvrij'. Ook het pokkenbriefje was daarmee definitief geschiedenis geworden.

Ingezonden door Eddy Cox. Bron: Historiek.net.

DE DUIVENSPORT IN DE VORIGE EEUW

Het principe van de duivensport zal wel altijd hetzelfde geweest zijn, vroeger en nu nog. Alleen zijn de mogelijkheden voor mens en dier natuurlijk veranderd zoals dat met véél zaken gaat. In de loop van dit artikel zal dat wel wat duidelijker worden.

Wanneer men met duiven wilde 'spelen' moest (en moet) men al zeker lid zijn van de KBDB, 'De Koninklijke Belgische Duiven Bond' en men moest coördinaten aanvragen. De landmeter kwam die dan bepalen ter plaatse waar het hok van de liefhebber stond. Aan de hand van die coördinaten wordt dan de afstand bepaald tussen de lossingsplaats en het hok. Een combinatie van die afstand, de gevlogen tijd en de snelheid waarmee een duif vliegt (de wind voor of tegen speelt hier een rol!) bepalen dan de uitslag of de plaats op het 'Resultaat' dat opgemaakt wordt door de 'Uitteller'.

Wou men met een 'Vlucht' meedoen moest men de duiven gaan inzetten in het 'Duivenlokaal'. Ieder dorp had zo wel een lokaal vroeger! Nu is dat fel verminderd door allerhande omstandigheden. In het duivenlokaal waren natuurlijk de faciliteiten aanwezig die nodig waren voor de inkorving.

Verschillende helpers hielpen de duiven aannemen en voorzien van één of twee gummi ringen. Daarop staat een nummer (getal). Die ring moest de duivenliefhebber van de poot afdoen en in een plastic of aluminium potje steken. Dat potje moest dan in de klok of 'Constateur'. Deze prikklok werd in onze streken ook 'Tellè' genoemd, afgeleid van het merk 'Toulet'. Het potje erin en ogenblikkelijk op de knop duwen en zo stond de tijd op de klok. Dat was of is een hele bedoening die dus snel moet gebeuren want elders komen natuurlijk ook duiven thuis. Bij het inkorven kreeg men dus zo 'n klok mee naar huis in bruikleen. Men kon ook een 'eigen' klok hebben. Voor de gehuurde moest men natuurlijk een kleine vergoeding betalen. De eigen klok werd dan wel met de klokken van het lokaal gelijk gezet voor het vertrek naar het huis van de liefhebber.

Men kon de duiven voor 'port' meegeven of voor 'goed'. Voor Port betekent dat men geen geld kan verdienen als de duif goed vliegt; er is geen weddenschap op afgesloten! Wanneer men wil gokken op de prestatie van de duiven kan men 'poolen'. Dus geld zetten per duif op de verschillende manieren die daarvoor voorzien zijn.

Wanneer dan de dag van de thuiskomst de duiven van hun ring ontdaan zijn en die zit in de klok moet de liefhebber ermee terug naar het lokaal. Als er genoeg klokken binnen waren dan ijkte men

de klokken op een speciale manier om ze allemaal op dezelfde tijd te krijgen. Dit werd gedaan omdat zo'n klok wel wat voor of achter kon lopen.

Dan kon het 'uittellen' beginnen. Er was een aangeduide persoon die dat werkje op zich genomen had. Vroeger deed men dat zeker met pen en papier, of met een rekenmachine (molen rekenmachine). Als dat gedaan was kon men het 'Resultaat' maken. Het klassement! Een zeer ingewikkelde bedoening want men moest dus rekening houden met verschillende factoren, zoals hierboven aangegeven, tijd afstand en gezet geld. Het was vanzelfsprekend dat niet alle duiven geld opbrachten; wie niet vroeg genoeg was had niets of minder! Een duif die alleen maar voor port vloog, maar toch geconstateerd was kon dus ook op het resultaat voorkomen, zelfs op de eerste plaats. De oorspronkelijke resultaten werden misschien wel eerst met de hand geschreven. Nu is dat allemaal met computer, printen of fotokopie.

Vroeger (jaren '50 en vroeger) zag ik mensen die met hun korfje achter op de fiets naar 'Schorrebosberg' reden, of soms nog verder, om de duiven te gaan lossen. Dat hoort bij het 'opleeren'! Nu neemt men de auto en sommigen rijden zelfs tot Namen. Soms wordt er door de maatschappij een of meerdere 'opleervluchten' georganiseerd waardoor de leden dan de duiven naar 't lokaal brengen en zij ergens naartoe rijden en daar de duiven lossen zonder dat ze een nacht in de korf moeten zitten; de liefhebber moet hiervoor ook wel wat betalen per duif die hij mee geeft.

De laatste jaren is de 'Elektronische' controle in gebruik gekomen. De constateur is voorbijgestreefd en met de 'Chips' is het veel nauwkeuriger! Nu kunnen er verschillende duiven tegelijk thuis komen (en binnenkomen). Die worden allemaal gelijktijdig genoteerd door de computer! ZELFS duiven van verschillende vluchten van op verschillende afstanden mogen onder mekaar thuis komen; het is altijd juist. Dit heeft echter zijn PRIJS. De elektronische installatie kost gauw 1000 euro. En de chips ring die elke duif voor de vlucht nodig heeft kost ook nog eens 1,6 euro. Deze kan wel ooit terug afgedaan worden voor een andere duif. De gewone identiteitsring die elke duif krijgt als ze een 10 tal dagen oud is en altijd aanhoudt zolang ze leeft kost tegenwoordig ook al 1 euro.

De tijden dat er met duiven gespeeld werd op 'graan en water' zal wel lang voorbij zijn als men een prijsje wil spelen! Degene die overblijven zijn min of meer professionele melkers die goed uitgerust zijn met elektronica en infrastructuur. Daardoor zijn er ook veel minder melkers dan vroeger én ook minder inkorvingslokalen; in sommige lokalen nemen ze zelfs geen gewone melkers meer aan met constateur en gummi ring! Zo ook de regels van de Bond verstrengen altijd! Sedert enkele jaren is men verplicht de 'Wedstrijdduiven' te laten inenten tegen het PARAMYXO virus; elk jaar zolang de duiven vliegen in de wedstrijd. Dat kost ook nog eens minstens 1 euro per duif. De nieuwe regels (van dit jaar!) zijn dat alle aanwezige duiven op het hok daarvoor moeten ingeënt zijn. Ook de kwekers en de thuisblijvers.

Dat alles brengt met zich mee dat de duivensport veelal door oudere mensen beoefend wordt, waar dat vroeger door iedereen gebeurde. De kosten zijn te hoog voor jonge mensen die nog in het volle leven zitten. En de ouderen sterven ook stilaan uit! Mogelijk zal het systeem wel eens normaliseren, wie weet? Ik weet één zaak én dat is dat die duiven 'Atleten' zijn die super verzorgd moeten worden. Ook op gebied van medicamenten en medische opvolging door de dierenarts (soms).

En de duivenliefhebber is ook iemand die er véél moet voor over hebben om goede resultaten te halen. Zowel op gebied van verzorging als op het investeren in 'Goede Duiven'! Want alle andere zijn Sierduiven !!

Kom kom kom !!!

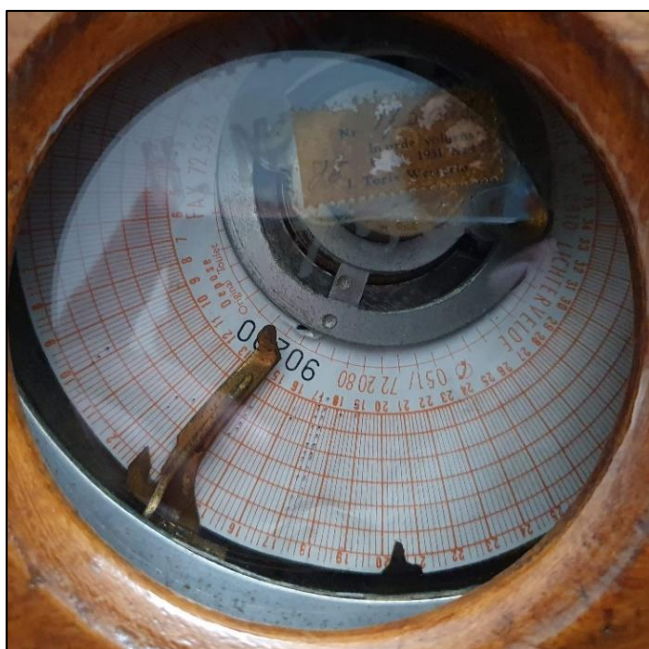
Foto's van een 'Constateur' bezorgd door Ludo Vanrusselt.

Prikklok, constateur, 'tellè'

Opening voor potje langs buiten gezien

De tijd werd in deze ronde kaart 'geprikt'

Mechanisme om het potje met ring in de vergaarbak (onderaan) te deponeren

Potjes om de ring in te stoppen

Duivenresultaat uit het jaar 1930, bezorgd door René Mignolet. Dit werd toen nog met de hand geschreven en zonder veel hulpmiddelen uitgerekend.

De vereenigde Duivenmaatschappijen: "Bond Streeiden & Omstreken", en "Recht voor Ellen."

Breligny: 15 Juni 1930. Wind: Noord-Oost.

376 duiven gelost om 9.10 uur.

Gezet geld: 19.255 fr. 50 - Doet: 940 fr. - Inschrijving: 5.020 fr. - A.B.C.: 5.893 fr. - Doet: 49 fr.
 Totaal gezet: 31.157 fr. 50

No.	1ste 5					2de 5					3de 5					4de 5					5de 5																
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5												
2 1/2	23	5	5	5	5	20	20	20	20	20	1	2	3	4	5	V	K	HH	H10	H25	H50	100	50	50	20	20											
376	364	339	286	253	229	190	93	79	61	51	61	51	61	51	61	44	44	44	44	44	113	113	113	108	93	92	123	152	152	339	244	175	146	302	187	228	221

No.	1ste 5					2de 5					3de 5					4de 5					5de 5									
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5					
A.	94	94	93	90	89	12	11	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	94	94	94	94	94
B.	64	64	63	60	56	8	8	8	7	7	7	7	7	7	7	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	64	64	64	64	64
C.	38	38	36	31	31	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	38	38	38	38	38

Volgnummer	Naam	Woonst.	Groep	Inzet	Afstand	Gretalen	Boskating		Looprechten	Mist	Mist per uur	Mist per minuut	Duiven	Duiven per 5 duiven	Prijs per 10 duiven	Linschrijvingen	Championnat	Serien	Volgnummer
							voor	achter											
1	Gerards, Jos.	Brenisson	2	3255.6	506734	14	57	06	H	49	58	30	931.3	10	10	25	10010	534	1
2	Gerards, Louis	Thalhe	1	3175.4	502948	14	52	42	H	44	44	44	44.5	10	20	25	10010	376	2
3	Stoormans, St.	Thalhe	1	3255.0	502344	15	06	00	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	344	3
4	Maichels, Alf.	Nieuwek.	2	3281.0	675734	14	28	00	H	46	46	46	46	10	20	25	10010	242	4
5	Leenen, Rene	S.B.	2	3241.8	508673	14	00	05	H	47	47	47	47	10	20	25	10010	398	5
6	Colmont, Jos.	Thalhe	1	3247.4	505434	15	28	00	H	42	42	42	42.5	10	20	25	10010	235	6
7	Bongers, J.	Brenisson	1	3245.6	508160	20	35	24	H	41	41	41	41	10	20	25	10010	235	7
8	Gerards, Jos.	Brenisson	1	3245.6	508160	20	35	24	H	41	41	41	41	10	20	25	10010	235	8
9	Kempereus, J.	Thalhe	1	3259.1	5060734	17	47	054	H	43	43	43	43	10	20	25	10010	235	9
10	Compmans, J.	S.B.	2	3246.4	505434	17	48	240	H	43	43	43	43	10	20	25	10010	235	10
11	Conthouls, Gys	Thalhe	2	3245.2	5067145	14	00	16	H	44	44	44	44	10	20	25	10010	235	11
12	Kempereus, J.	Thalhe	2	3246.4	505434	17	47	054	H	43	43	43	43	10	20	25	10010	235	12
13	Delbecq, J.	Thalhe	2	3245.2	5067145	14	00	16	H	44	44	44	44	10	20	25	10010	235	13
14	Wolpinant, Jos.	Leau	1	3249.3	504534	14	35	124	H	44	44	44	44	10	20	25	10010	235	14
15	Blayen, Pomy	Thalhe	1	3257.8	502860	13	57	00	H	44	44	44	44	10	20	25	10010	235	15
16	Mica, Jos.	Thalhe	1	3247.1	502033	15	18	12	H	44	44	44	44	10	20	25	10010	235	16
17	Lammix, Leau	Thalhe	1	3247.1	502033	15	18	12	H	44	44	44	44	10	20	25	10010	235	17
18	Overaels, Frans	Leau	2	3190.8	502195	14	02	543	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	18
19	Jordens, St.	Leau	2	3194.1	504192	14	22	107	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	19
20	Wagbels, G. R.	S.B.	1	3246.5	504388	13	00	05	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	20
21	Talma, G.	Leau	2	3194.5	504238	14	33	209	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	21
22	Kammanen, P. A.	S.B.	1	3249.3	502860	14	33	209	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	22
23	Cecuwels, Gys	Leau	2	3246.5	504388	13	00	05	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	23
24	Chyven, Louis	Conthouls	2	3249.3	502860	14	33	209	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	24
25	Vanoverstraeten	Leau	1/2	3194.9	502860	14	33	209	H	45	45	45	45	10	20	25	10010	235	25

Berekening "Vlucht per minuut".
 Duiven gelost om 9u10.
 Gegevens eerste duif:
 Afstand: 3245.6 is 324560 meter.
 Gecorrigeerde aankomsttijd: 14u58:30.
 Dit geeft een vluchtijd van 348,5
 minuten of 931,3 meter per minuut.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
17de Jaargang – Maart-April-Mei-Juni 2021

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

GEDACHTENISPRENTJES WIJER

De prentjes werden bezorgd door Ludo Vanrusselt. Denis Heusdens verzorgde de bijgevoegde teksten.

*Den heldendood voor God, Koning en
Vaderland stierf den 7 Augustus 1914,
te Wandre*

HENRI VANBERGEN
geboren te Weyer, den 15 October 1884
Soldaat bij het 9de Linieregiment
echtgenoot van
MARIA RUYMEN.

De betreurde afdijve was een braaf, rechtschapen man, die ten volle beseftte dat een onbedongen gehoorzaamheid aan 's lands wetten, het vervullen van den plicht de hoeksteen is van 's menschen geluk.

Dierbare Maria, het afscheid viel wel zwaar, niet waar Liava, nadat we elkaar voor Godes altaar eeuwige getrouwheid en onwankelbare minne hadden gezworen!

Het vaderland riep hem om aller geluk te helpen bewerken en volmoedig beantwoordde hij dien roep. Hij ging, streed moedig en onverschrokken, en stortte zijn bloed voor het heil van 't dierbaar brokje.

Gelukkig zij die voor hunnen God, voor hun geliefd land weten te sterven!

Hunne nagedachtenis blijft in aller harten gegrift, in aller gabelen genoemd.

Marie, jammer niet, uw man viel als offer eener rechtvaardige zaak. Zijn naam alleen weze u een steun, zijn daad een werkelijke troost.

Mijn Jezus barmhartigheid! (100 d. afaat).

Een plechtige lijkdienst zal gezongen worden te Weyer, op Maandag 13 Maart 1916, om 9 uren.
Dinsdag, 14 Maart te 7 uren, dienst van wege de broederschap van het H. Sacrament.

Appolonia Hendrix
weduwe van LUDOVICUS VANBERGEN
echtgenote van FRANCISCUS BESSEMANS
Lid van de Gebroederschapen van het H. Sacrament, van den H. Rozenkrans, van den wekelijkschen Kruisweg, van de 3e Orde, enz.
Geboren te Weyer den 16 Maart 1861 en aldaar godvruchtig in den Heer ontslapen den 25 Maart 1925, gesterkt door de genademiddelen onzer Moeder de Heilige Kerk.

De betreurde overledene genoot nog verleden Zondag een blozende gezondheid, naderde godvruchtig tot de H. Tafel, woonde 's namiddags de vergadering der 3e Orde bij en reeds 's Woensdags droeg een Engel haar reine ziel op zijn blauke wieken naar het Rijk van Eeuwig Licht.

Zalig diegene welke door God bereid gevonden wordt, wanneer Hij komt rekenschap vragen; een eenwig geluk wordt de belooning eener tijdelijke beproeving.

Zij was een deugdzaam, opassende vrouw, die om haar gul karakter, haar geestigen aard, hare dienstvaardigheid, door hare geburen kennissen geacht en bemind werd.

Met reden mag zij nu de woorden herhalen: « Ik heb den goeden strijd gestreden; mijn levensloop voleindigd; mijn geloof bleef bewaard. » Nu is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigen, welke de Rechter mij geven zal.

Ja, die kroon der rechtvaardigen zal zij erven, zij, die een zoo groote godsvrucht had tot het H. Hart van Jezus, die we zoo dikwijls zagen neerknielen op de Communiebank.

Geleefden, ik verliet deze aarde voor een oneindig beter Vaderland en zal u in den Hemel beminuen, zoals ik u op aarde heb liefgehad!

Gedenkt mijne ziel in uwe gebeden.
Zoet Hart van Jezus, wees mijne liefde!

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, heeft plaats te Weyer, op Zaterdag 28 Maart, om 9 1/2 u.; de vigilien om 9 u.

Leopold-Joannes VANTILT
echtgenoot van
MARIA-LUDOVICA CLEMENS
Lid van den Wekelijkschen Kruisweg en van de Broederschap van 't Allerheiligste Sacrament; geboren te Weyer, den 12 September 1874, en aldaar zachtjes in den Heer ontslapen, den 28 Januari 1922 voorzien van de laatste H.H. Sacramenten.

O Heer! welke diepe wonde slaat Ge in ons minnend harte, onder welke schrikwekkende beproeving doet Ge ons gebukt gaan!

De grimmige en onverbiddelijke dood ontruikt ons, al te vroegtijdig helaas! een liefdevollen echtgenoot, een alterbesten vader, die onverpoosd zweegde voor 't welzijn zijner lievelingen en om zijn talrijk kroost behoort voor te bereiden tot den harden levensstrijd.

O teerbeminde weldoener, gij moogt de zoete overtuiging met u mededragen in 't graf, dat gij jegens allen uwe plichten met nauwgezetheit en liefde hebt vervuld. We danken u voor uwe wijze lessen en raadgevingen, voor uwe stichtende voorbeelden, voor uwe nooit volprezen zelfopoffering. Nimmer zullen we vergeten dat Christus het midelpunt was van uw christelijk leven en dat ge op voorbeeldige wijze het eng en moeilijk pad der jeugd hebt bewandeld.

Dierbare kinderen, gij die mijn hemel waart op aarde, bemint steeds uwe goede en ongelukkige moeder, gelijk ik haar lief had, leeft samen in vrede, groeit op in deugd en godsvrucht, en eenmaal zien we elkander weer in de vreugde der eeuwige zaligheid.

*Bermhertige Jezus, geef hem de eeuwige rust!
(73. en 7 q. afl.)*

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Weyer, Dinsdag, 31 Januari om half tien; de vigilien om 9 ure.

HENRI VANBERGEN

De eerste gesneuvelde soldaat in WO I, al op 5 of 6 augustus. Hij was een paar dagen voor zijn mobilisatie gauw getrouwd met zijn verloofde; de man dood en de vrouw na een week weduwe! Hij is de zoon van Appolonia Hendrix, de oudste. Er is meer geschreven over Henri in het boek van Luc Schepens over WO I.

APPOLONIA HENDRIX

Over Appolonia is geschreven in het 'Infoblad' met de bijdrage over de Verlaerstraat! Ze was getrouwd met Ludovicus Franciscus Vanbergen en had op 39 jarige leeftijd 12 kinderen toen haar echtgenoot overleed in 1900, nog juist voor de geboorte van het laatste kind. Later is ze hertrouwd met Franciscus Bessemans. Zie foto 1 op bladzijde 5 met haar 12 kinderen, waaronder dus ook Henri.

LEOPOLD JOANNES VANTILT

Echtgenoot van Louiske Clemens. Woonde in Wijer dorp, in de Grote Straat, tegenover huidige garage Claes, waar nu huis van Jos Vervoort en zijn dochter staat. Hij was lid van de oude uitgebreide Vantilt familie.

MIJNHEER
Dominicus - Franciscus VANNITSEM
weduwnaar van
Maria - Josephina LENAERTS

Lid van het Kerkfabriek en van de Gebroedersschappen van het H. Sacrament, van den H. Rozenkrans, vanden wekelijkchen Kruisweg en van het werk des priesterschaps ; geboren te Weyer, den 20 Februari 1844 en aldaar godvruchtig in den Heer ontslapen, den 20 Januari 1924, gesterkt door de genademiddelen onzer Moeder, de Heilige Kerk.

Allen, die hem van nabij kenden, zullen eenparig verklaren dat hij een echt stichtend leven heeft geleid. Hij vervulde steeds zijne godsdienstplichten met de grootste nauwgezetheid, sprak nooit kwaad van den evennaaste, was werkzaam, matig, vooruitziende, vredelievend, gaf immer en in alles een navolgenswaardig voorbeeld en bleef vreemd aan de gewoonten en ondeugden der groote wereld.

Goed doen was zijn werk, zijn leven, zijn geluk ! Toen zijn mond geen verstaanbaren klank meer kon uitbrengen, wanneer zijn blik reeds verflauwde, zag men hem met stervend oog het kruis zoeken en den hemel, en toen het uur der verlossing was geslagen, ging zijne ziel vol blijdschap naar boven en bood zich hoopvol aan vóór den troon des Heeren.

Geliefde kinderen, wilt uwe moeder en mij niet vergeten. Blijft onze lessen gedenken en maakt dat gij allen, Gods roepstem volgend hier op aarde, u eenmaal onbevreesd voor den Goddelijken Rechter kunt vertoonen.

*Genadige Jezus, geef hem de eeuwige rust !
(7 j. en 7 q. afl.)*

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, heeft plaats te Weyer, op Woensdag, 23 Januari om 10 u.; de vigiliën om half tien.

Maria Josephina Vandenberg
weduwe van
LOUIS HENDRIX

geboren te Nieuwerkerken den 21 Mei 1865 en overleden te Schakkebroek den 25 Juni 1932, bediend van de H.H. Sacramenten.

De dood der rechtvaardigen is kostbaar, want zij is het einde hunner ellende, de voltrekking hunner overwinning en de deur van het eeuwig leven.

De dierbare overledene welke wij betreuren was waarlijk de goede, deugdzaam huisvrouw, waarvan de H. Schriftuur spreekt. God alleen had zij voor oogen, altijd gewapend met den rozenkrans, leed zij zonder morren een leven van zware beproevingen, en steeds tevreden met Gods wil, stierf zij, den glimlach op de lippen, en het gebed als een zang van zegepraal in den mond.

Lieve kinderen, die mij zoo nauw aan het hart laagt, de zoete hoop van mij op aarde nog in uw midden te zien, en de zoete woorden uwer moeder te hooren is u ontrukkt ; nogthans troost u, volgt mijne voorbeelden na, onderhoudt mijne raadgevingen, bidt voor mij uwe Hemelsche Moeder, want door Maria gaan wij tot Jezus, waar ik denk u allen weer te zien.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (100 d. afl.)
Zoet Hart van Jezus wees mijn toelicht. (300 d. afl.)

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Schakkebroek, Dinsdag 28 Juni te 10 uren. De vigiliën te half tien.

PHILOMENA SURINX
weduwe van
HENDRIK BUEKERS

Lid van O. L. Vrouw van Bijstand, Geloovige Zielen, Voortplanting des Geloofs.
Geboren te Nieuwerkerken, den 29 Juni 1858 en godvruchtig in den Heer overleden te Berbroek den 23 December 1935, voorzien van de laatste Heilige Sacramenten.

—o—

De beproevingen des levens en bijzonder de laatste smarten harer ziekte verdroeg zij met volkomen overgeving aan Gods Wil, altijd bezielde met dit heilzaam gedacht : De Heer beproeft deze dien hij bemint.

Haar leven was gevuld met deugden en goede werken. Haar geluk bestond in anderen gelukkig te maken. Al weldoende heeft zij haar levensloop volbracht gelijk haar Goddelijken Heiland.

Zij was waarlijk de sterke vrouw, die het hart van haren man steunde, op den gang van haar huisgezin acht sloeg en haar brood niet in ledigheid heeft geëten. Zij stierf bemind van God en van de menschen en hare gedachtenis zal in zegening blijven.

Geliefde kinderen, geeft uw hart niet over aan de droefheid, want eens zal ik u wederzien en uw hart zal zich verheugen, en uw vreugde zal niemand u ontnemen. (Joan. 16).

Intusschen, wat gij geleerd en gehoord en van mij gezien hebt, doet dat, en de God van vrede zal met u zijn. (Phil. 4).

Ook smee ik u dat gij mij bijstaat in uwe gebeden voor mij tot God.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Berbroek, Maandag 30 December te half elf ; de vigiliën te 10 uur.

DOMINICUS VANNITSEM (schrijnwerker)

Woonde op de hoek van de Grote Straat en de weg naar Stevoort, waar nu het huis van René Motmans staat. Hij was van Wijer en zijn vrouw was van Rummen. Zijn kleinzonen waren Emile Wilms en Jefke Wilms. Deze laatste was gehandicapt en reed met een driewieler met handaandrijving. Jefke was zeker een dorpsfiguur.

MARIA JOZEFINA VANDEBORG en Louis Hendrix

Hun beider ouders waren afkomstig uit Wijer. Die zijn rond 1860 verhuisd naar Nieuwerkerken. Haar zus was de vrouw van Meester Maes van Wijer (Moaske). In Wijer woonde Vanderborg waar nu Gerda Schiffeleers woont en voor haar Vandersmissen Miel. Hendrix woonde tegenover Paesmans.

FILOMENA SURINX

Afkomstig van Nieuwerkerken en in Berbroek getrouwd met Hendrik Buekers. Ze was de moeder van Emile Buekers die woonde tegenover de nieuwe kerkhof in Wijer. Een oud gebouw, al lang afgebroken. Er was winkel.

MARIA LUDOVICA VANSTRAELEN (echtgenote Julien Poelmans)

Woonde Opperstraat. Haar echtgenoot en zonen maakten tenen manden en korven. Zoon Edmond (*1930) woont er nog steeds.

FULGENTIUS VANDENDIJK

Woonde Verlaerstraat, steeg naar Vanstreels en Bessemans. Zijn zoon was Jean van Flegens. Na Jean is het huis afgebroken. Meer info kan je vinden in "InfoHeemkunde 2012 5/6".

ENGELBERTUS ILSBROEKS

Zoon van Guillemis Ilsbroeks (°1847+1885) en Maria Antoinette Jans. Zie "InfoHeemkunde 2016 9/10".

Maria Ludovica Elisabeth VANSTRAELEN
Lid der Derde Orde, van het Priesterschap en verschillende andere genootschappen
 echtgenote van
JULIEN POELMANS
 geboren te Weyer, den 9 November 1891 en aldaar godvruchtig in den Heer overleden den 8 Augustus 1936, voorzien van de H.H. Sacramenten.

—o—

Kort, smartvol, verduelig was haar lijden, en haar heengaan was de dood van een Maria's kind.

Zij was een voorbeeldige moeder, voorzichtig in haar woorden en vreedzaam van karakter.

Lieve echtgenoot, dierbare kinderkens, ik verlaat U slechts tijdelijk.

In 's Hemelswoon bij Jezus en Maria, die ik in mijn aardsch leven zoo vurig mogelijk bemind heb ga ik onze zes engeltes vervoegen.

Weent dus niet, ik ben niet dood, maar leef in hooger en beter 's feeren, in den schoonen hemel.

H. Franciscus, stichter der Derde Orde, bid voor ons.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Weyer, Dinsdag 11 Augustus te 10 u. : de vigilien te 9 1/2 u.

Vergadering ten sterfhuize om 9 ure.

FULGENS VANDENDIJK
 echtgenoot van
ELISABETH LARUELLE
 geboren te Weier den 18 September 1868 en aldaar godvruchtig in den Heer overleden den 10 Februari 1938, voorzien van de laatste H.H. Sacramenten der stervenden.

—o—

De slag die ons treft, o Heer, heeft ons hart verbrijzeld. Een gedacht nochtans zal ons troosten: Gij zijt onze Vader, behandel ons dan naar uw goëddunken, wij weten dat Gij ons bemint.

Eenvoudig en oprecht was zijn levenswandel; van jongsaf heeft hij de waarheid en de rechtvaardigheid bemind en de deugd beoefend. Math. II 12.

Hij was uw kind, o Maria, toon dat gij zijne moeder zijt.

Zalig zij die zich onder Maria's bescherming stellen, want zij zullen niets te vreezen hebben in het uur des doods.

Dierbare echtgenote, lieve kinderen, treurt niet om mij gelijk zij die geene hoop hebben, éénmaal zullen wij elkander weerzien in den hemel. Intusschen gedenkt mijner in uwe gebeden.

Zoet Hart van Jezus wees mijne liefde. 300 d. afl.
Mijn Jezus barmhartigheid. 300 d. afl.
De Heer geve hem de eeuwige rust.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis zal plaats hebben in de parochiekerk van Weier, Maandag 14 Februari te 10 u. : de vigilien te half tien.

Engelbertus IIsbroeks
 weduenaar van MARIA SMOLDERS
 echtgenoot van JULIANA DURWAAEL
Lid der H. Familie en der Gelooivige Zielen :
 geboren te Weyer den 5 November 1870 en overleden te Schakkebroek den 4 Februari 1930, voorzien van de H.H. Sacramenten:

—o—

Smartvolle dagen en nachten heb ik doorgebracht, doch ik heb mijn lijden geduldig verdragen. Ik heb gezwegen en mijn mond niet tot klagen geopend.

O Maria, zijn hart heeft U bemind, zijn tong U geloofd, bijzonder in zijne laatste stonde, geleid nu uwen dienaar in het Hemelsch Paradijs.

Dierbare echtgenote, lieve dochters, treurt niet zeer over mijn afsterven, vele jaren hadden wij nog kunnen samen blijven, doch God heeft het anders beschikt, zijn H. Wil geschiede.

O God, slechts één beë: Geef Vader-lief, de kroon die hij op aarde won; geef hem het hemelsche loon.

Heer, geef uw dienaar Engelbertus de eeuwige rust
Mijn Jezus, barmhartig! 300 d. afl.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Schakkebroek, Zaterdag, 8 Februari om 10 u. de vigilien om half tien.

EILSABETH VANDENDIJK x Brems Frans
 Zus van Xaverius (Veres)

MARIA ISABELLA VANSTRAELEN, echtgenote Louis Schreurs
 Woonde waar nu de bakkerij Hayen is, of was.

PIETER JAN VANSTRAELEN x Filomena Thoelen
 Bewoner en eigenaar van Het Moleken. Winkel en Café, op de hoek van de Schansstraat en Verlaerstraat. Aan de kapel van de Kouden Steen. Meer info kan je vinden in "InfoHeemkunde 2011 9/10".

Elisabeth VANDENDIJK
 weduwe van
FRANSUS BREEMS
Lid van de 3e Orde, van den Levenden Rozenkrans en van den Wekelijkschen Kruisweg ;
 geboren te Weyer, den 24 October 1854 en godvruchtig in den Heer overleden te Schakkebroek (Herck-de-Stad), den 14 Mei 1922, voorzien van de H.H. Sacramenten.

O bittere dood! hoe droevig is het oogenblik waarop wij onze moeder naar het grafzien dragen, maar toch : de wil van God geschiede.

Zij was eene oprechte christelijke moeder, die geheel haar leven besteed heeft tot geluk en welzijn harer kinderen en ze gedurig den weg der deugd voor oogen stelde, welke zij heeft bewandeld tot haar laatste oogenblik. Daarom vreesde zij ook de dood niet en verdroeg de smarten harer ziekte met het grootste geduld. Ook zal de Heer haar in genade ontvangen hebben.

Vaartwel, mijne lieve kinderen, kleinkinderen en bloedverwanten, bemint elkander, blijft God altijd getrouw en bidt voor mij, dan zullen de dagen van dit tranendal als een rook voorbijgaan en mij en uwen vader wedervinden in den schoonen hemel.

Mijn Jezus, barmhartigheid! (100 d. afl.)
Zoete Harten van Jezus en Maria, weest mijne toevlucht! (300 d. afl.)

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, heeft plaats in de parochiekerk van Schakkebroek, Woensdag, 17 Mei te 10 uren; de vigilien te halftien.

Maria- Isabella VANSTRAELEN
 echtgenote van Louis SCHREURS
lid van den Wekelijkschen Kruisweg en van het gebroederschap van het H. Sacrament.
 geboren te Weyer, den 5 Januari 1872 en zeer godvruchtig in den Heer ontslapen, na voorzien te zijn van de laatste heilige Sacramenten, te Schakkebroek den 9 Juli 1919.

Wreed zijn steeds de slagen des doods, maar al die onze overledene gekend hebben, spreken lof van haar. Zij was immers een voorbeeld van christelijke deugden en oefende de dubbele plichten van echtgenote en moeder in volmaaktheid uit. Zij eerde ten zeerste hare oude-moeder, haren goeden man en hare nog zoo jonge lieve kinderkens; haar gedrag was steeds ouderispelijk. Een zoo schoon leven, verrijkt door zoovele deugden en goede werken werd eindeljk bekroond met eene zachte dood, welke immer troost en slicht. Steeds gelaten met den wille Gods, te midden der bedrukste pijn en eener lange en smartvolle ziekte, altoos gewapend met haren onafscheidbaren "Rozenkrans," teeken van haar vast geloof en onwrikbaar betrouwen op God, zoo sliet zij met volle kennis, den glimlach op de lippen en het gebed als een zang van zegenpraal in den mond. Treurig afscheid, pijnlijke stonden voor hen die in hun klagende zichten, haar Hemelwaarts volgden. Doch, van uit den Hoogen roept zij; lieve echtgenoot, kinderen, moeder, broeders en zusters, bloedverwanten en vrienden, stilt uwe droefheid, besproeit mijn graf met tranen van gebeden en welhaast zullen wij elkander wederzien in het hemelsch Jeruzalem, verblijfplaats der uitverkorenen.

Zoete Harten van Jezus en Maria, weest mijne toevlucht! (300 d. afl.)

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis zal plaats hebben te Schakkebroek, Woensdag 9 Juli te half tien; de vigilien te 9 uren.

Pieter - Joannes VANSTRAELEN
 echtgenoot van
PHILOMENA THOELEN
Lid der Derde Orde, van den Wekelijkschen Kruisweg, van de Broederschap van het H. Sacrament, van het Werk des Priesterschap en van den gedurigen eeredienst van den H. Jozef ;
 geboren te Weyer, den 14 April 1855, en aldaar godvruchtig overleden den 26 Januari 1922, na gesterkt gereest te zijn met de H.H. Sacramenten der stervenden.

De dood is schoon voor de vrienden van God; zij stelt een einde aan hun ballingschap op deze aarde en tot belooning opent zij hun de deur eener gelukzalige eeuwigheid.

De betreurde overledene was in der waarheid een voorbeeldige christen, een liefhebbende echtgenoot en vader, die alleen zijn geluk zocht in den huiselijken kring.

Hij had het uur zijner dood gedurig voor oogen en bereide zich dagelijks om voor den rechterstoel van den Almogende te verschijnen.

Zijn deugdzame levenswandel, zijne liefde tot Jezus en Maria zijn ons een waarborg dat hij reeds thans de kroon der gerechtigheid heeft ontvangen, dat hij overgegaan is tot een beter Vaderland, 't eeuwigbloeiend Paradijs!

Vaartwel, dierbare echtgenote en teergeliefde kinderen, die ik, ja, zoo innig lief had! Ik laat u de vrees Gods als het kostbaarste kleinood. Houdt steeds mijne raadgevingen levendig voor oogen, blijft elkander oprecht beminnen en gedeekt mijne ziel in uwe gebeden en goede werken. Ik van mijn kant zal voor u aan het H. Hart, bron van allen troost, sterkte en moed vragen te midden uwer zware beproeving.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (300 d. afl.)

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Weyer, Maandag, 30 Januari om 10 ure; de vigilien om half tien.

Mijnheer JOZEF SCHREURS
 weduwnaar van
EMILIE JEURIS

*Gedurende 50 jaren Voorzitter der Kerkfabriek ;
 Vereerd met het eerekrans ;
 Lid van verschillende genootschappen ;*

geboren te Kozen den 3 Juli 1849 en godvruchtig in den Heer overleden te Wijer den 14 Mei 1933, voorzien van de H.H. Sacramenten der stervenden.

— o —

De hooge ouderdom is een eerekroon voor wie den weg der deugd bewandeld heeft.

De rechtvaardige vindt de gerustheid en den vrede der ziel in zijn uiterste.

Als goede vader zorgde hij met wijs beleid voor zijn gezin en bleef aan godsdienst en kerk getrouw.

Troost U, beminde kinderen en kleinkinderen, helpt mij door uwe gebeden bij moeder in den hemel, waar wij na een korte scheiding elkander zullen wederzien.

*Mijn Jezus, barmhartigheid !
 Heilige Jozef, bid voor ons !
 Goede Jezus, geef hem de eeuwige rust !*

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben in de parochiekerk van Wijer, Donderdag 18 Mei te half elf, de vigiliën te 10 uur.

Andere diensten zullen later aangekondigd worden.

Een dertigste is begonnen in de Minderbroederskerk te St-Truiden.

Maria SCHREURS
 JONGE DOCHTER
lid van de Derde Orde van den H. Franciscus,
 geboren te Weyer, den 29 Februari 1900, en na eene kortstondige ziekte overleden te Schakkebroek, hebbend met de laatste H.H. Sacramenten, den 21 April 1921.

Wij hadden haar zo lief, zij was geheel onz'vreugde ;
 Waarom riep God zoo vroeg haar van deze aarde weer ?
 Ze ontloek nog maar, die bloem, bij de ochttenzon des levens.

En schielijk, stervend, dood, boog zij haar hoofd terneer
 Een bloeme was 't, o God ! maar voor deze aard te edel ;
 Daarom ook hebt Gij haar in bet'ren grond verplant,
 En U ter eere, o God ! en uwer heilige Moeder,
 Bloeit zij nu jeugdig schoon in 't ware vaderland !
 Een engel was z', o God ! dien Gij ons hadt geschonken,
 Zoo zuiver en zoo rein als d'Eng'len voor uw troon ;
 Maar kunnen engelen ook op deze aarde leven ?
 Alleen de hemel, Heer ! is hunne ware woon !
 Gij gaaft ze ons eens, o God ! en nu naamt Gij ze weder :
 Uw wil geschiede steeds, in droefheid als in vreugd ;
 Zij bidt bij U voor ons, voor ouders, zuster, broeders,
 Voor allen, die zij minde, en stichtte door haar deugd !

*Zoete Harten van Jezus en Maria, weest mijne toelucht !
 (300 d. afl.)
 Jezus, Maria, Jozef, laat mijne ziel met U in vrede rusten !
 (300 d. afl.)
 H. Franciscus, bid voor ons.*

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben in de parochiekerk van Schakkebroek, op Zaterdag, den 23 April, de vigilie om half tien, de mis om 10 uren.

De dienst van wege de congregatie van de 3de Orde zal gezongen worden Donderdag, 28 April om 7 uren.

Emilie DEGELING
 echtgenoot van FRANS SCHREURS
Lid van verschillende godvruchtige instellingen ;

geboren te Nieuwerkerken den 17 October 1862 en overleden te Schakkebroek den 2 Januari 1932, voorzien van de H.H. Sacramenten.

— o —

De overledene was eene brave en werkzame huismoeder ; steeds bezorgd voor haar huisgezin en het welzijn harer kinderen. Zonder moedeloosheid zag zij haar lichaam onder de smarten wegwijnen, doorstond met wonderbaar geduld hare lange ziekte en stelde haar volkomen betrouwen op God. Ook zag zij met kalmte en vertrouwen haar einde te gemoet, overtuigd dat de dood een gelukkige overgang is tot het eeuwige leven.

Vaartwel, beminde echtgenoot, lieve kinderen en kleinkinderen, zusters, bloedverwanten en kennissen, ik word weliswaar vroeg aan uwe liefde ontruk ; droogt uwe tranen, want een beter leven wacht mij. Vergeet mij niet in uwe gebeden, bemint elkander, dan zullen wij ons wederzien in den hemel.

*Zoet Hart van Jezus, wees mijn toelucht (300 d. afl.)
 H. Maria, bid voor mij. (100 d. afl.)*

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, heeft plaats te Schakkebroek, Dinsdag 5 Januari te 10 u., de vigilie te half tien.

JOZEF SCHREURS x Emilie Jeuris
 Mogelijk van Pelender. Zijn moeder was een dochter van de pannbakker Leonard Stiers.

MARIA SCHREURS
 Dochter van Frans Schreurs, de vader van Free Schreurs, de slachter! Woonde op de hoek van de Schansstraat en het doodlopend gedeelte van de Schansstraat.

EMELIE DEGELING
 Was de vrouw van Frans Schreurs (en dus de moeder van Free en Maria hierboven).

Maria Philomena VANDENDIJK
 weduwe van
PETRUS JOANNES VANDEREIJT

*Lid van de Derde Orde, St Franciscus Salesius,
 Voortplanting des Geloofs, Wekelijkschen Kruisweg,
 en van de Geloovige Zielen ;*

geboren te Wijer den 26 October 1863 en godvruchtig in den Heer overleden te Schakkebroek den 25 Augustus 1933, voorzien van de H.H. Sacramenten.

— o —

De dierbare overledene was eenvoudig, rechtzinnig, godvreezend en week af van 't kwaad. (Iob.)
 Zij hield in oog al de uitgangen van haar huis en heeft haar brood niet in ledigheid geëten. (Prov.)
 Als eene teedere Moeder, was zij eene ware dienaar van Maria, wier bijstand zij tot den laatsten oogenblik heeft afgesmeekt.

Het was eene vrouw wonderlijker als men kan zeggen en weerdig van te leven in de gedachtenis der goeden. (Mach.) In het midden der kwellingen is zij standvastig gebleven in de deugd en onwankelbaar in het geloof, zij heeft niet opgehouden God te dienen en te loven. (Cyp.)

Vaartwel, beminde kinderen, lieve kleinkinderen, ik verlaat u, maar van uit den hoogen hemel hoop ik over U te waken en Gods rijke bescherming over U te kunnen afmeeken. Gij van uwen kant, vergeet mij niet in uwe gebeden en weest mijne arme ziel indachtig.

Jezus, Maria, Jozef, geeft haar de eeuwige rust.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Schakkebroek, Dinsdag 29 Augustus te 10 uur ; de vigiliën te half tien.

Rosalie MARIS
 echtgenoot van
LAMBERT MOMMEN

geboren te Wijer den 1 Maart 1865 en godvruchtig in den Heer ontslapen te Schakkebroek den 19 Augustus 1933, voorzien van de H.H. Sacramenten.

— o —

De overledene was eene brave en werkzame huismoeder ; steeds bezorgd voor haar huisgezin en het welzijn harer kinderen. Zonder moedeloosheid zag zij haar lichaam onder de smarten wegwijnen, doorstond met wonderbaar geduld hare lange ziekte en stelde haar volkomen betrouwen op God. Ook zag zij met kalmte en vertrouwen haar einde te gemoet, overtuigd dat de dood een gelukkige overgang is tot het eeuwige leven.

Vaartwel, beminde echtgenoot, lieve kinderen en kleinkinderen, bloedverwanten en kennissen, ik word weliswaar vroeg aan uwe liefde ontruk ; droogt uwe tranen, want een beter leven wacht mij. Vergeet mij niet in uwe gebeden, bemint elkander, dan zullen wij ons wederzien in den hemel.

*Zoet Hart van Jezus, wees mijne toelucht. (300 d. afl.)
 H. Maria, bid voor mij. (100 d. afl.)*

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben te Schakkebroek, Woensdag 23 Augustus te half elf ; de vigiliën te 10 uur.

MARIA-LIVINA BEX
 weduwe van
Christiaan HUYBRECHTS

Lid van den Wekelijkschen Kruisweg en van het Genootschap van St-Lucia ;

geboren te Weyer, den 28 April 1861 en aldaar godvruchtig in den Heer overleden, den 28 April 1936, meermaals gesterkt door de Genadiddelen onzer Moeder de H. Kerk.

Het was een diep christene vrouw. Ze schonk het leven aan zeventien kinderen en had steeds haar beste krachten veel om hare dierbaren behoorlijk op te voeden, om door woord en voorbeeld het schoone, het goede, de noodzakelijke plensbetrachting in een helder daglicht te stellen.

Wat is er sterker, duurzamer, heilzamer dan moederlijke, zelfopofferende liefde, grenzenlooze goedheid, hartgrondig medelijden, volkomen onderwerping aan Gods wil bij hartverscheurende sterfgevallen, bewonderenswaardig geduld bij haar smartelijke ziekte, kenmerkten deze goede moeder. Ze vereenigde haar lijden bij dat van Christus, haar Broeder, en zoo vermeerdeerde ze hare verdiensten voor den Hemel. Ze had tevens een groote devotie tot de Welbemide van Christus, en zal nu oetevindig verheugd zijn vast te stellen dat God nooit wederstaat aan het gebed van deze Alvermogende Voorspreekster.

Geliefde kinderen en kleinkinderen, hebt dank voor uw goede zorgen en blijft steeds godvruchtig. Uw aardse moeder werd U ontnomen, maar vergeet nimmer dat Maria steeds daar is, in 't uur van droefheid en lijden.

Barmhartige Jezus, geef haar de eeuwige rust.
 (7 jaar en 7 Quadr.)

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben in de parochiekerk van Weyer, op Zaterdag, 2 Mei, te halftien ; vigiliën te 9 uur.

FILOMENA VANDENDIJK

Zus van Franciscus Xaverius ! (Veres, in de volksmond)

ROSALIE MARIS (echtgenote Mommen Lambert). Bewoners van het Amandinahuis.

MARIA LEVINA BEX

Zus van Pieter Jozef Bex. Woonde in Zwarteinde beschreven in "InfoHeemkunde 2017 5/6".

FELIX JEURIS
Lid van de Broederschap van het H. Sakrament, van de Geloovige Zielen en van den Wekelijkschen Kruisweg ; geboren te Weyer den 30 Augustus 1849 en aldaar overleden den 5 October 1925, voorzien van de H.H. Sacramenten.

Deze trouwe dienaar van den Almachtige, werd om zijne zachtmoedigheid en vriendelijkheid van elkeen bemind, om zijn regelmatig leven van allen geacht en om zijne dienstvaardigheid te recht geprezen.

Indien gij ooit een mensch hebt zien sterven denk dat gij ook denzelfden weg zult inslaan. (Nav. van Ch.V 23)

Daugdzzaam en in trouwe plichtsvervulling heeft hij geleefd, berustende in Gods H. Wil is hij gestorven.

Hij was vol geloof, godvruchtig, zachtzinnig en oprecht. Hij aanvaarde goedhartig al wat hem overkwam, hij bleef tevreden in zijn lijden en verduidelijgde in den dag zijner ellende ; zijne dood was kostbaar in de oogen van God.

O Maria, goede Hemelmoeder, gij waart mijn troost in mijne droefheid, mijn toevlucht in mijne ellende en tot het einde toe de hoop mijner zaligheid.

Dierbare bloedverwanten en gij allen die mij dierbaar waart, van U vraag ik geen tranen maar gebeden.

Mijn Jezus barmhartigheid ! 100 d. aft.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis zal plaats hebben te Weyer, Donderdag 2 October om half elf ; de vigilien om 10 uren.

Een dertigste heeft plaats te St-Truiden bij de E. Paters Minderbroeders.

Joannes-Emilius Vannitsem
Lid van verschillende godvruchtige instellingen ; geboren te Weyer, den 3 Maart 1882, en aldaar godvruchtig overleden den 19 Februari 1928, gesterkt door de genademiddelen onzer Moeder de H. Kerk.

O dierbre, zoo'n heengaan is heerlijk, een waardige belooning van uw vroem en rein leven.

Uw lijden was gering en de glorie zal oneindig wezen.

De betreurde overledene was ootmoedig van harte en zachtvaardig van inborst ; hij was oprecht en gemoedelijk in zijn omgang met iedereen ; den naaste bijstaan en steeds bereid zijn tot hulpvaardigheid was zijn grootste voldoening ; hij wist s'leeds zijn tong te beheerschen en hield zich verwijderd van ijdele en zieldoedende vermaken.

Broeders en zusters had hij hartelijk lief ; geen opoffering viel hem te zwaar wanneer het gold hen gelukkig te maken.

Toen, pas enkele dagen geleden, de droeve mare van het al te vroegtijdig afsterven van Ernest Lavigne zich bliksemsnel verspreidde, was hij zoo aangedaan, zoo diep getroffen, dat hij geen enkel woord kon uiten... en daar ligt hij nu zelf verstijfd onder den killen zoen van den dood.

Lieve broeders en zusters, uw liefde voor mij heeft me gesterkt en getroost. Ik ben thans dicht bij Jezus' troon, waar ik vader en moeder heb weergevonden. Welk geluk ! Samen waken we over u en bidden voor u. Weldra zien we elkander weder waar geen lijden of scheiden meer bestaat.

Mijn Jezus, barmhartigheid. (300 d. aft.)

De plechtige uitvaart, gevolgd van de begrafenis, heeft plaats te Weyer op Donderdag 23 Februari, te half elf ; de vigilien te 10 uren.

FELIX JEURIS

JULES EMILE VANNITSEM.
 zoon van Dominicus.

Foto 1: Appolonia Hendrix (wed. L.F. Vanbergen), vooraan, met 12 kinderen.
 Boven: Henri, Gustaaf, Frans, Hubert, Vital, Emil. Beneden: Leopold, Florentine, Blondine, Joseph, Gerardine, Modest.

BINDERVELDSE STAMOUDERS UIT DE 18DE EEUW EN HUN NAKOMELINGEN.

Op de laatste genealogische uitgave van de "Pro-Gen-Gebruikersgroep Limburg" vinden we 144 Binderveldse huwelijken terug uit de 18de eeuw. Deze gegevens vinden hun oorsprong in de parochiearchieven van Wilderen, omdat Binderveld nog geen aparte parochie was.

Naam	Voornaam	Huw Datum	Echtgenote	Echtgen Voornaam
Ablus	Martinus	11-02-1776	Surinx	Margaretha
Anteunis	Petrus	22-02-1757	Wilms	Maria
Appeltans	Henricus	18-01-1756	Claes	Helena
Bangels	Joannes	08-01-1797	Marillier	Maria Christina
Bartholomeus	Arnoldus	19-05-1754	Cuypers	Barbara
Besmans	Arnoldus	30-01-1791	Huygen	Maria Lucia
Bocka	Hieronimus	11-02-1748	Van Munster	Anna Maria
Boeckers	Joannes	30-11-1782	Stiers	Maria Catharina
Boesmans	Christianus	14-01-1781	Ghijssens	Joanna Catharina
Borgers	Jacobus	22-04-1787	Geijssens	Anna Maria
Calten	Martinus	10-02-1766	Selis	Maria Elisabeth
Carelens	Joannes Jac	15-07-1759	Van Rutten	Anna Maria
Carelens	Renerus	14-06-1744	Bertrand	Anna Maria
Cillis	Walterus	04-01-1736	Van der Bempde	Maria
Claes	Joannes	25-06-1735	Parens	Elisabeth
Claes	Michael	07-09-1760	Moemans	Maria Gertrudis
Claes	Petrus	01-02-1754	Ghijssens	Anna Maria
Claykens	Arnoldus Math	21-05-1786	Menten	Anna Christina
Cleren	Gerardus	20-11-1757	Siepers	Catharina
Cleykens	Joannes	06-10-1793	Van den Broeck	Catharina
Cloes	Jacobus	07-01-1761	Grenade	Helena
Cloes	Petrus	12-04-1779	Neven	Anna Elisabeth
Comans	Laurentius	15-05-1735	Canuels	Maria Anna
Corthouts	Joannes	26-01-1744	Bocka	Anna
Corthouts	Joannes	26-07-1772	Anteunis	Elisabeth
Corthouts	Lambertus	24-08-1739	Renis	Elisabeth
Cuyx	Franciscus	26-04-1756	Natis	Elisabeth
D'Autrent	Guilielmus	20-11-1783	Surinx	Margaretha
De Befve	Jacobus Josep	09-10-1796	Selis	Ida
Deckers	Wilhelmus	11-06-1780	Louette	Anna
Dekers	Joannes	09-02-1773	Van Mechelen	Joanna
Diepereycks	Joannes	25-02-1772	Dehon	Isabella
Dieperyx	Henricus	29-09-1728	Mickmans	Catharina
Diepreyx	Libertus	22-04-1768	Huybrechts	Gertrudis
Du Chateau	Petrus	12-04-1774	Derneven	Maria Catharina
Du Chateau	Wilhelmus	19-11-1775	Michiels	Anna
Entbroux	Henricus	28-01-1742	Delville	Catharina
Ghijssens	Joannes	04-03-1753	Cleeren	Agnes
Ghijssens	Wilhelmus	22-06-1749	Schurmans	Maria Barbara
Grauels	Hubertus	25-07-1730	Berckenbosch	Catharina
Grauwels	Philippus	27-10-1778	Boeten	Maria Catharina
Grendville	Franciscus	28-02-1764	Thijs	Anna
Hagelsteens	Franciscus	25-04-1762	Van Gisbergen	Barbara
Hagelsteens	Franciscus	25-07-1773	Derneven	Anna Gertrudis
Hayen	Hermanus	24-09-1797	Grosemans	Maria Margaretha

Hayen	Petrus	03-10-1797	Pieters	Maria Catharina
Hayen	Thomas	25-11-1787	Fredrix	Petronella
Hendrix	Martinus	30-11-1741	Bartholomues	Anna Maria
Jacobs	Joannes Franci	12-09-1779	Schurmans	Joanna Maria
Jaquemijn	Henricus	26-04-1744	Kempeneers	Mechtildis
Jaquemijn	Henricus	02-04-1742	Bangels	Elisabeth
Jaquemijns	Henricus	21-06-1733	Surinx	Catharina
Jaques	Joannes	18-02-1776	Oyen	Maria Elisabeth
Landwijt	Joannes Micha	19-02-1775	Michiels	Anna Catharina
Langenaecken	Joannes	19-08-1792	Oyen	Catharina
Lievesoens	Joannes	10-08-1740	Schurmans	Sibilla
Lievesoens	Joannes	02-08-1761	Borgers	Maria
Louet	Aegidius	14-07-1782	Van Munster	Margaretha
Louette	Aegidius	07-02-1753	Putzijs	Anna Elisabeth
Machiels	Joannes	20-05-1762	Schurmans	Sibilla
Marillier	Joannes	13-12-1753	Natis	Catharina
Marillier	Joannes Franc	11-04-1763	Menten	Armelandis
Medarst	Joannes	28-04-1794	Grandville	Anna Gertrudis
Mekers	Gerardus	13-06-1791	Neven	Margaretha
Mekers	Gerardus	29-04-1794	Menten	Helena
Melders	Henricus	30-01-1791	Grommen	Maria Cornelia
Mellis	Petrus	30-09-1753	Terneven	Maria
Michiels	Gerardus	?-02-1784	Grommen	Catharina
Michiels	Henricus	30-11-1776	Van Oppen	Aldegondis
Michiels	Petrus	04-08-1778	Schurmans	Anna Margaretha
Michiels	Petrus	07-02-1796	Lievesoens	Anna
Mickmans	Joannes	23-10-1735	Otten	Anna
Mijs	Henricus	10-05-1744	Cleeren	Elisabeth
Minten	Erasmus	21-01-1742	Van Eyen	Maria
Minten	Henricus	21-05-1741	Heusdens	Agnes
Natis	Joannes	23-03-1760	Struys	Elisabeth
Neven	Joannes	10-08-1734	Van Eijen	Lucia
Neven	Petrus	27-04-1738	Bartholomues	Elisabeth
Nummans	Joannes Petrus	25-07-1730	Berwaerts	Maria
Oemans	Joannes	22-07-1764	Neutelers	Maria
Oeyen	Aegidius	26-11-1772	Neven	Margaretha
Oyen	Joannes	15-04-1742	Billen	Maria
Oyen	Joannes	28-04-1772	Stiers	Maria Josepha
Oyen	Joannes	15-02-1795	Diepereyx	Juliana
Plugers	Lambertus	26-05-1743	Van Hees	Joanna
Putzeijs	Joannes	29-07-1770	Derneven	Margaretha
Quintens	Joannes	26-01-1744	Van Geesbergen	Joanna Maria
Quintens	Joannes	24-08-1734	Heusdens	Elisabeth
Renen	Josephus	19-01-1772	Schuermans	Catharina
Robaer	Paulus	12-02-1793	Grandville	Maria Catharina
Roosen	Guilielmus	07-01-1755	Kempeneers	Mechtildis
Schrijenen	Henricus	29-06-1762	Smissen	Elisabeth
Schrijnen	Lambertus	14-01-1759	Surinx	Maria
Schurmans	Gerardus	31-01-1745	Festrarts	Anna Catharina
Schurmans	Paulus	22-09-1732	Lievesoens	Margaretha
Schurmans	Paulus	05-08-1792	Berden	Maria Isab Liv Const
Selis	Jacobus	21-02-1762	Otten	Anna

Simons	Joannes	25-04-1797	Droogen	Catharina
Smets	Henricus	21-02-1757	Ghijssens	Maria Catharina
Smolders	Joannes	22-01-1730	Van Ham	Gertrudis
Stiers	Joannes	09-01-1785	Lievesoens	Margaretha
Strauven	Joannes	01-05-1736	Timmermans	Maria
Surinx	Lambertus	19-06-1738	Schrijvers	Maria
Swennen	Theodorus	23-10-1763	Raymaeckers	Catharina
Terneven	Aegidius	19-06-1747	Van Munster	Maria
Terneven	Joannes	28-07-1754	Otten	Anna
Terneven	Martinus	16-07-1730	Counen	Catharina
Terneven	Petrus	30-11-1759	Cuypers	Barbara
Thijs	Arnoldus	21-11-1728	Van Hees	Elisabeth
Tits	Arnoldus	28-11-1780	Van Gisbergen	Elisabeth
Uytdebroek	Gerardus	17-09-1763	Menten	Maria Agnes
Van Brabant	Lambertus	28-10-1731	Oyen	Elisabeth
Van Brabant	Walterus	25-11-1777	Oyen	Maria Elisabeth
Van Brabant	Walterus	09-05-1784	Neven	Maria Lucia
Van Brabant	Wilhelmus	25-10-1778	VanWilkenhuysen	Maria
Van de Bos	Mathias	02-02-1729	Frans	Joanna
Van de Bos	Petrus	28-04-1772	Korthouts	Anna Maria
Van de Bosch	Petrus	24-06-1761	Van Eyen	Anna Maria
Van de Broeck	Franciscus	15-07-1792	Schurmans	Maria Theresia
Van de Poel	Joannes Baptis	25-07-1779	Strauwen	Anna
Van de Pool	Gaspar	03-06-1754	Smets	Maria
Van de Pool	Gaspar	16-08-1767	Strauwen	Anna Maria
Vandersmissen	Joannes	02-08-1795	Cleren	Maria Elisabeth
Van Eyben	Mathias	01-05-1730	Van Munster	Maria
Van Geebergen	Jacobus	28-05-1767	Cleren	Barbara
Van Hees	Joannes	05-05-1740	Falan	Maria Josepha
Van Hees	Joannes	30-12-1747	Terneven	Gertrudis
Van Mechelen	Arnoldus	06-10-1748	Heusdens	Agnes
Van Mechelen	Joannes	05-07-1728	De Dasse	Margaretha
Van Mechelen	Joannes	11-11-1731	Bartholomues	Anna Maria
Van Mechelen	Joannes	25-05-1733	Neven	Aldegondis
Van Straelen	Guilielmus	17-11-1754	Van Hees	Joanna
Van Swijgenhoven	Wilhelmus	10-02-1743	Van Hees	Joanna
Van Tilt	Henricus	24-02-1781	Grommen	Catharina
Vanaken	Petrus	04-06-1781	Hayen	Barbara
Vandebos	Christianus	09-02-1738	Frans	Sibilla
Vanderbempd	Joannes	18-02-1749	Frans	Sibilla
Velaers	Martinus	07-01-1787	Derneven	Anna Margaretha
Vos	Joannes	23-11-1783	Geijssens	Anna Catharina
Wauters	Mathias	15-01-1769	Van Mechelen	Anna Maria
Willems	Fredericus	03-02-1788	Minten	Catharina
Wilms	Hermanus	21-04-1793	Derneven	Margaretha
Wilms	Hubertus	31-05-1762	Vandersmissen	Anna Maria
Wilms	Joannes	23-10-1746	Neven	Anna Catharina

Tabel 1: Binderveldse huwelijken in de 18de eeuw.

Uit deze huwelijken werden 14 stamouders geselecteerd met de meeste nakomelingen in Binderveldse families. In 'Tabel 1' zijn deze stamouders aangeduid met een grijze balk. Dit gebeurde op basis van stamboomgegevens, die gedurende vele jaren werden verzameld door Eddy Bangels en mezelf. Op de volgende bladzijden vind je de Binderveldse nakomelingen van deze stamouders terug, meestal tot de 5de generatie, met verwijzing naar hun woonplaats rond 1940. Om de tabellen eenvoudig te houden worden enkel relevante vertakkingen opgenomen. Deze lijst is zeker niet volledig. Na verder onderzoek kunnen hier zeker aanvullingen worden toegevoegd.

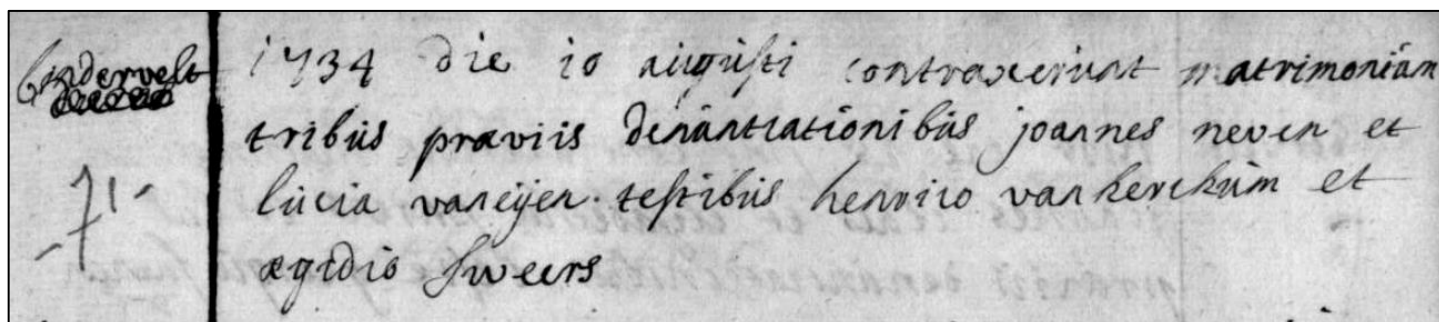
Sommige familienamen van deze stamouders zijn minder bekend voor ons. Meestal kennen wij de families het beste langs de vaderlijn (naamlijn), omdat dit onmiddellijk herkenbaar is. In veel gevallen is de moederlijn minstens zo belangrijk in de afstamming.

Om sommige familietakken die meerdere keren voorkomen niet steeds te herhalen wordt in de tabellen verwezen naar die familietak door een nummer. In de 3de kolom met als hoofding → wordt met een nummer verwezen naar de nummering van de familietak die voorkomt in de 1ste kolom met als hoofding ↓. Op die manier zie je ook de verwevenheid van de Binderveldse families. Het jaar van huwelijk wordt aangeduid met een '&'. In de 2de kolom wordt de hiërarchie van de nakomelingen weergegeven door middel van insprongen.

In de 4de kolom aangeduid met een 🏠 wordt verwezen naar de woonplaats (58 locaties) van deze afstammelingen, aangeduid op de stafkaart van het jaar 1939 (bladzijde 16). De letters verwijzen naar de straat en het volgnummer naar de locatie in de straat. Betekenis van de letters: M=Molenstraat, HG=Hoogstraat, KLR=Kleinromestraat, HV=Hoevestraat, D=Daalstraat, L=Leemstraat, KRU=Kruisstraat, R=Raasbeekstraat, KRO=Krommenhofstraat.

De meest courante familienamen in volgorde van voorkomen bij de nakomelingen zijn: Bangels, Vanbrabant, Grauls, Appeltants, Stiers, Terneven, Diepenrijckx, Vandersmissen, Hayen, Kempeneers, Lambrechts, Claes, Strauven, Surinx, Duchateau, Poelmans, Anteunis, Schats, Vlekken, Smets, Dekers, Graulus, Grauwels, Herbots, Lievesoens, Michiels, Beffe, Grosemans, Maris, Vrancken, Bessemans, Hinnisdaels, Ruelens, Dirix, Oyen, Langenaken, Ghijsens, Joris, Knaepen, Rethy, Vanstraelen, Adriaens, Appeltans, Bussy, Jacques, Lebeau, Mellis, Schurmans, Secretin, Vangeel, Vanoirbeek, Wouters, Abrams, Breesch, Busselen, Dendas, Laporte, Vanderseyen, Vanaken, Vanmechelen, Vanroye.

Info over de tabellen op de volgende bladzijden:			
Kolom 1 ↓	Kolom 2	Kolom 3 →	Kolom 4 🏠
Hier kan je het vervolg van de nakomelingen zien onder het nr dat je vond in kolom 3.	Naam stamouders en nakomelingen met insprong per generatie.	Zoek dit nr in kolom 1 om het vervolg van de nakomelingen te zien.	Straatcode en volgnummer waar de nakomelingen woonden/wonen.

Huwelijksakte van Joannes Neven en Lucia Vaneyen op 10/8/1734 (Par. Wilderen)

↓	Neven Joan &1734 Vaneyen Lucia	→	
	Claes Petrus &1779 Neven Anna Elisabeth		
	Claes Egidius &1819 Jacques Anna Christina		
	Bangels Egidius &1852 Claes Anna Catharina		
14	Bangels Julien &1894 Vanbrabant Edelia		D4
	Bangels Theophiel & Bangels Louise		D4
	Vanbrabant Theofiel & Bangels Marie		
	Diepenrijck Louis & Bangels Sylvie		D9
	Bamps Jozef & Bangels Celestine		
	Bangels Gustaaf & Vanbrabant Lucie		L12
	Bangels Victor		D4
	Bangels Pieter Pië &1883 Grosseels Gertrude		D9
	Bangels Theofiel & Bangels Louise		D4
	Bangels Jules & Grauls Octavie		L9
	Janssens Jozef & Bangels Celine		L8
	Bangels Louis & Grauls Octavie		HG9
	Vanbrabant Emiel & Bangels Louise		D6
	Vanbrabant Walterus &1784 Neven Maria Lucia		
	Anteunis Joannes &1827 Vanbrabant Maria Catharina		
	Anteunis Jean Arnold & Nelis Anna Maria		
13	Vanbrabant Carolus Ludov &1893 Anteunis Maria Josep		
	Vanbrabant Emiel & Bangels Louise		D7
	Vanbrabant Gerard & Kempeneers Therese		KRO6
	Anteunis Egidius &1874 Vandereyken Rosina		
	Rotty Felix Emile &1910 Anteunis Maria Paulina		L13
	Graulus Felix & Anteunis Maria Elisabeth		
	Graulus Ludovicus & Vanrijkel Maria Barbara		
	Armand, Emile, Julien, Marie, Leopold, Maria Emerentia		D8
	Vanbrabant Joannes &1824 Appeltans Joanna Maria		
11	Vanbrabant Walteris &1859 Stiers Maria Gertrudis	13 14	
	Vanbrabant Clementina, Evarist		D4

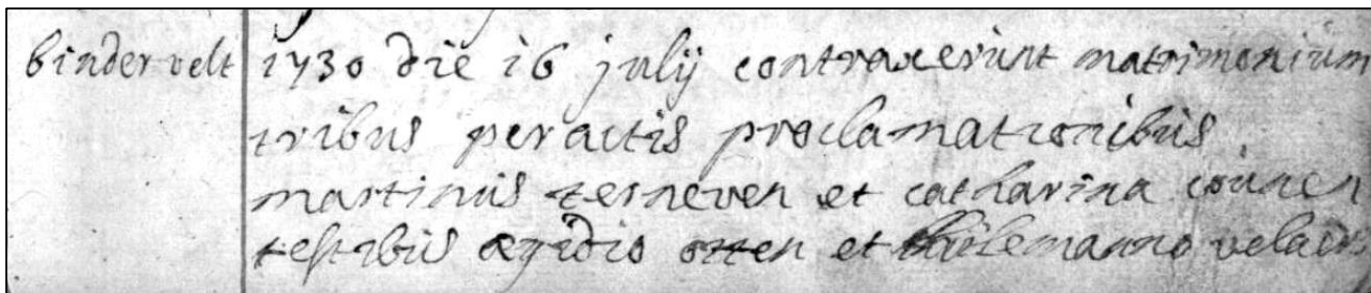
↓	Mellis Petrus &1753 Terneven Marg Gertr	→	
	Vandersmissen Jozef &1816 Mellis Maria Elisabeth	8	
	Vandebruggen Henri & Vandersmissen Maria Isabelle	18	

↓	Deckers Joannis & Vanmechelen Joanna Agnes	→	
	Deckers Cornelius &1806 Pluymers Maria Gertrude	17	
	Deckers Arnoldus &1844 Billen Anna Elisabeth		
	Deckers Joan &1832 De Schrijnmakers Victoria		
	Deckers Louis &1836 De Schrijnmakers Maria Magdal Ernestina		

↓	Lievesoens Joannes &1761 Borgers Maria	→	
	Stiers Joan &1785 Lievesoens Anna Margaretha	6 7	
	Lievesoens Petrus & Vanhoren Elisabeth		
	Lievesoens Gerardus &1822 Pietermans Anna Maria		
10	Lievesoens Lodewijk &1862 Michiels Philomena		
	Vlekken Leo Ludovicus &1890 Lievesoens An Mar Clot		
20	Vlekken Armand & Vanstraelen Bertha		KRO3
21	Vlekken Louis & Vanstraelen Theresia		KRO4
	Ruelens Henricus Bona & Vlekken Emilie		HG8
	Vlekken Gustaaf		KRO4
	Grauls Jozef &1914 Lievesoens Josephina		KRO1
8	Mellis Petrus &1807 Lievesoens Maria Gertrudis		
	Prijs Antoine &1841 Mellis Anna		
	Debruyne Petrus &1845 Prijs Maria		
	Maris Evarist &1913 Debruyne Gertrudis		L3

↓	Oyen Joes &1795 Diepenrijckx Juliana	→	
6	Stiers Gerard &1826 Oyen Maria Elisabeth	11	M1
7	Stiers Joannes &1822 Oyen Isabelle Ludovica		
	Lebeau Pieter &1863 Stiers Elisabeth		D6
	Lebeau Adrianus & Vandenborne Wouwer Elisa Johanna		
	Lebeau Paul &1942 Greefs Ida		
	Stiers Petrus &1869 Plevoets Maria Seraphina		
	Strauven Carolus &1898 Stiers Maria Isabella Eugenia		
	Strauven Victor & Hendrickx Josephine		D3
	Strauven Armand &1920 Paques Blanche		D6
	Strauven Lucien & Vandeborne Elly		L1
22	Stiers Emiel &1919 Busselen Maria Clementina		KLR3
	Vanrusselt Joannes & Stiers Emma		HG3
	Mees Arth &1922 Stiers Justine		KRU7
	Vanstraelen Pieter & Oyen Maria Albertina		
	Moyaerts Willem &1914 Vanstraelen Albertina		
	Moyaerts Eugenia		
	Poelmans Emile & Moeyaerts Celestina		L6

↓	Appeltants Joannes Henricus &1756 Claes Maria	→	
	Appeltants Anna Catharina		
	Vanbrabant Joannes &1824 Appeltants Anna	11	
	Appeltants Guilhelmus &1794 Reniers Anna Catharina		
	Appeltants Renerus & Vandersmissen Maria Theresia		
	Appeltants Henri &1844 Foriers Angelina		
	Hendrickx Lambertus & Appeltants Rosalia		
	Vanaken Gerard Jozef & Hendrickx Maria Carolina		R6
	Appeltants Jacobus & Vanmunster Anna Maria		
	Appeltants Joh &1822 Vanrusselt Catharina		
	Wouters Joh Bapt &1866 Appeltants Maria Louisa		
	Wouters Carolus Hubertus &1900 Laporte Maria Emilia		
	Preud'Homs Lambertus &1933 Wouters Lutgardis		KLR4

Huwelijksakte van Terneven Martinus en Coenen Catharina op 16/7/1730. (Par. Wilderen)

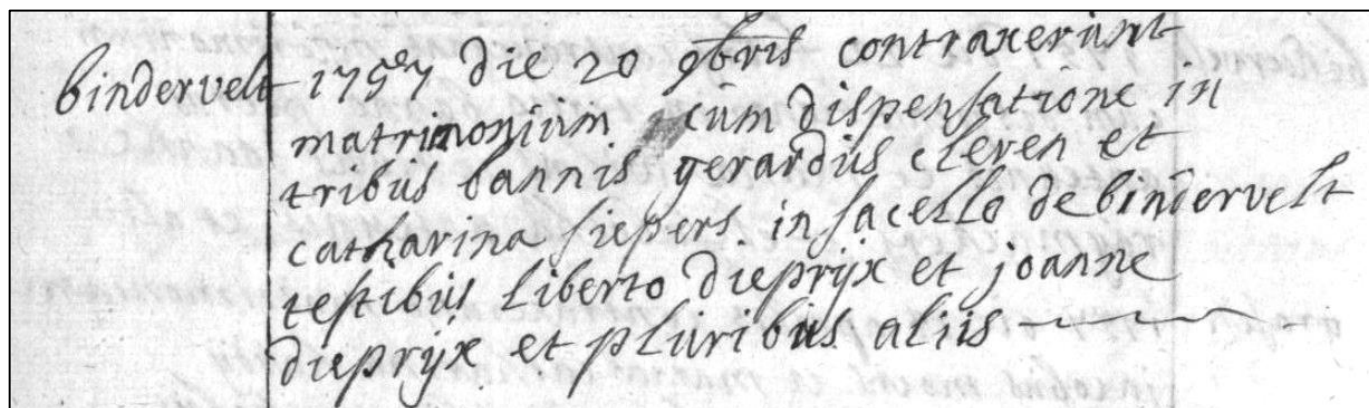
↓	Terneven Martin & 1730 Coenen Catharina (Akte hierboven)	→	
	Duchateau Petrus & 1774 Terneven Maria Catharina		
9	Surinx Gerardus & 1818 Duchateau Maria Catharina		
15	Langenaken Jean & 1828 Surinx Maria Catharina		
	Grauls Joh Fr & 1849 Langenaken Albertina		
	Grauls Henri & 1874 Jacques Maria Melania		
	Bangels Louis & 1919 Grauls Octavie		HG9
	Grauls Hubertus & 1917 Honshoven Maria Elisabeth		KLR5
16	Govaers Alfons & 1876 Grauls Maria Leonarda		
	Vrancken Henricus & 1895 Goevers Maria Catharina		D5
	Joris Ernest & Vrancken Leonie		M2
	Luwel Theofiel & Vrancken Celestine		L11
	Schats Arthur & Vrancken Leontine		HV6
	Leenaers Jean & Vrancken Josefina		D5
	Grauls Ludo Leo & 1882 Ceuleers Maria Bertilia		KRU6
	Bangels Jules & 1914 Grauls Octavie		L8
	Grauls Alfons & Gielen Rosalie		D2
	Graulus Patricius Emiel & 1910 Grauls Josephina		KLR1
	Grauls Emiel & Vanhoren Maria Carolina		
	Grauls Louis & Vrancken Germaine		KRU6
	Surinx Leonard & 1841 Vanstraelen Anna Catharina		
	Surinx Anna Mar Cl & 1903 Schreyneen Joh		
	Surinx Felicien & Vandersmissen MT & 1936 Dessers MJ		R5
	Haesen Frans & 1922 Surinx Maria		R4

↓	Duchateau Petrus & 1774 Terneven Maria Catharina	→	
	Duchateau Joan & 1809 Machiels Maria Elisabeth	9	
	Plevoets Lambert & 1841 Duchateau Anna Maria		
	Plevoets Joan Arnold Plevoets Anna Maria Elisabeth		
	Plevoets Raymond & 1913 Deglin Maria Sidonia		KRU4

↓	Oyen Jean & 1772 Stiers Maria Josepha	→	
	Langenaken Joannes & 1792 Oyen Catharina	15	
	Govaers Willem & Langenaken Suzanna	16	

↓	Machiels Pierre & Schurmans Anna Margaretha &1796 Lievesoens Anna	→	
	Michiels Joannes & Schats Anna	10	
	Ruymen Martin &1828 Machiels Marie		
	Schats Fred &1856 Ruymen Anna Maria		
	Schats Petrus Eugenius & Serdons Catharina		
	Schats Calixtus &1923 Knaepen MR &1936 Penxten MPA		
23	Schats Adelardus &1891 Surinx Maria Seraphina		HV2
	Schats Eugene &1919 Joris Maria Hortencia		HV5
	Smets Frans &1920 Schats Anna Maria		HV1
	Schats Theo &1919 Kempeneers Jozefine		HV2
	Schats Arthur & Vrancken Leontine		HV6
	Michiels Henricus &1833 Anthoons Maria Barbara		
	Michiels Petrus &1873 Schiffeleers Maria Sophia		HG2
	Julia, Louis, Adrianus, Clotilde, Hubertus		HG2

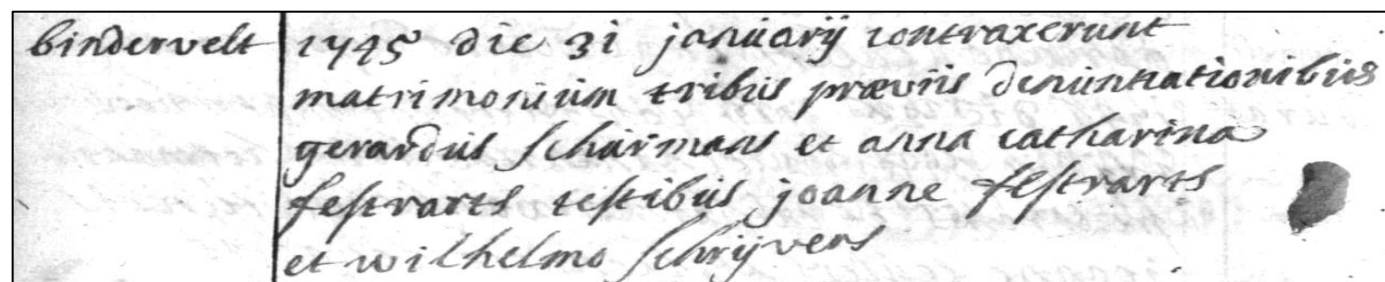
↓	Cleren Gerard &1757 Separs Catherina	→	
	Vandersmissen Joannes &1795 Cleren Maria Elisabeth		
	Vandersmissen Petrus &1845 Schevenels Maria Magdalena		
	Vandersmissen Joz &1874 Vandersmissen Louisa		
	Vandersmissen Charles &1904 De Koninck Justine		KLR2
	Vandersmissen Jules		KLR2
	Vandersmissen Frans & Mulkers Maria Mathildis		L14
	Vandersmissen Irma		KLR2
	Huybrechts Julianus &1904 Vandersmissen Antonia		HG4
	Huybrechts René		
	Vandersmissen Petrus J Alphonsus		KRO5
	Vandersmissen Gustaaf		KRO2
	Pulinx Joan &1843 Vandersmissen Theresia		
	Vanroye Augustinus & Pulinx Philomena		
	Baldewijns Jean &1896 Vanroye Maria Leontina		
	Kempeneers Isidoor &1915 Baldewijns Maria Wilhelmina		
	Vanroye Jozef & Chapelle Marie Louise		
	Thoelen Clement & Vanroye Bertha		HG5
	Vanroye Theophile & Bessemans Maria Ludovica		HG4

Huwelijksakte van Cleren Gerard en Separs (Siepers) Catharina op 20/11/1757. (Par. Wilderen)

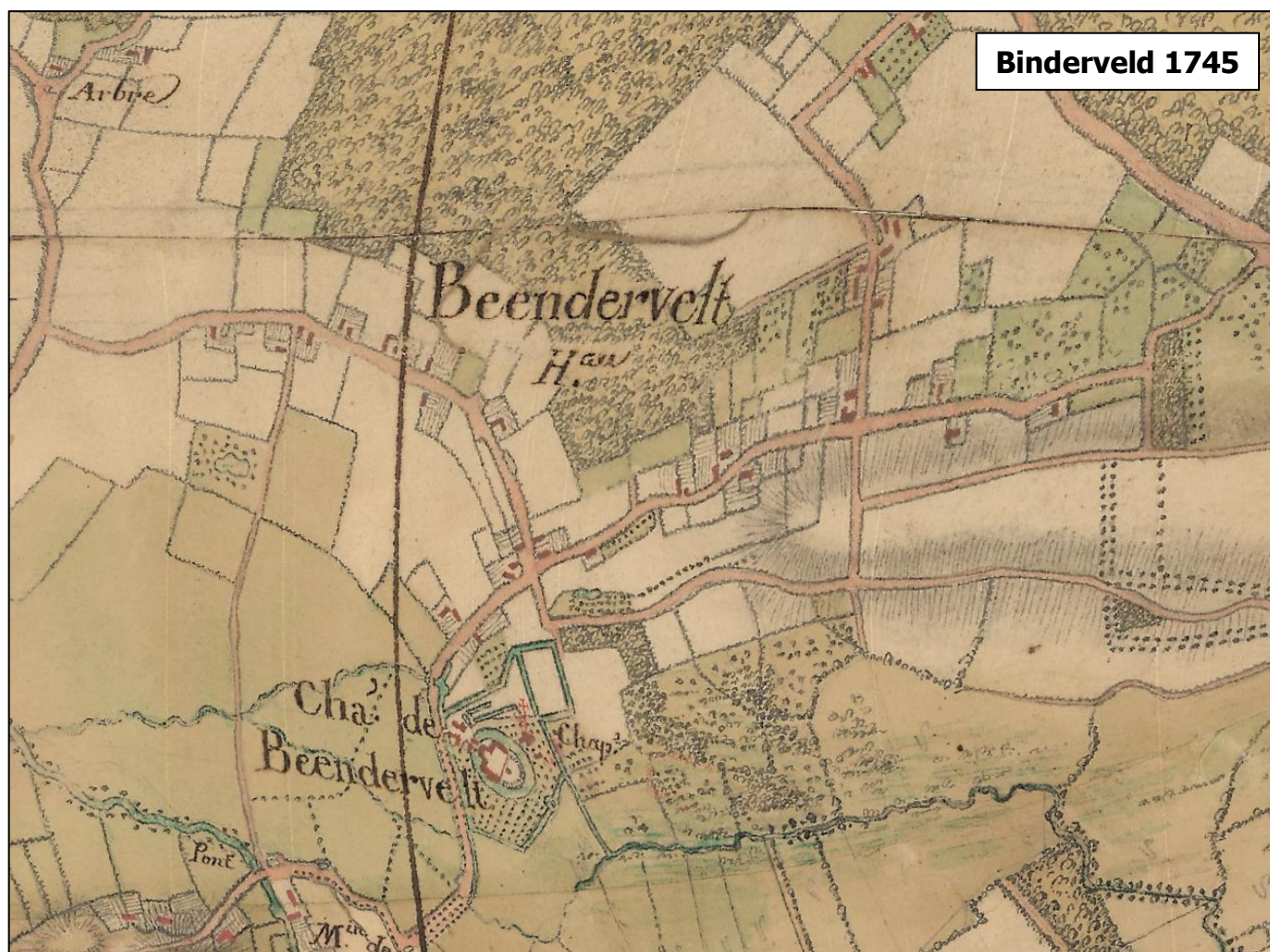
↓	Diepenrijx Henricus &1728 Nickmans Maria Catharina	→	
	Diepenrijx Libertus &1768 Huybrechts Gertrudis		
	Diepenrijx Hubert & Schats Margareta		
	Vanmunster Jean &1838 Diepenrijx Maria Gertrude		
	Surinx Remi & Vanmunster Maria Elisabeth	23	
	Diepenrijx Joannes & Busselen Maria Josephina		
	Diepenrijx Libert & Timmermans Maria Constantia		
	Roggen Alfred &1913 Diepenrijx Jozefine		
	Diepenrijx Jean Gen & Gailly Paula		
	Diepenrijx Emma &1881 Beckers Joannes Ludovicus		
	Herbots Gerard &1909 Beckers Jozefine		D1
	Diepenrijx Alfons &1889 Vandermeeren Nathalie		L5
	Diepenrijx Libert, Jules, Emma, Jozef		
	Diepenrijx Gerard & Surinx Maria Elisabeth		
	Diepenrijx Maria & Strauven Jozef		L5
	Diepenrijx Louis & Bangels Sylvie		D9
	Diepenrijx Victor & Luwel Maria		L10
	Diepenrijx Evarist &1923 Hanauer Georgette		HG7
	Gijsens Louis &1844 Diepenrijx Louise		
	Busselen Carolus & Ghijsens Maria Virginia	22	
	Busselen Jean &1924 Deziron Maria Eugenia		HG1

↓	Schurmans Gerardus &1745 Festraets Anna Catharina	→	
	Vandebroek Joan &1792 Schurmans Maria Theresia		
	Vanstraelen Arnold &1821 Vandebroek Anna Maria		
	Vanstraelen Lambert &1860 Hayen Maria Theresia		
	Vanstraelen Henri & Brans Mathilde	20 21	
	Terneven Georges &1825 Vandebrouck Isabella		
	Rethy Thomas & Terneven Maria Catharina		
	Rethy Carolus &1880 Driesen Jozefina		
	Knaepen Pierre &1927 Rethy Rosalie		L7
	Terneven Petrus &1870 Pulinckx Maria Elisabeth		
	Vanhoren Hubert &1894 Terneven Melanie		
	Vanhoren Jef & Strauven Maria		KRU1
	Terneven Engelbertius &1894 Hendrix Maria Ludovica		
	Terneven Jef &1931 Landerloos Maria Irene		HV8
	Terneven Carolus Victor &1924 Kabergs Elisabeth		
	Terneven Willem Alfons &1895 Delsaer Maria Elisabeth		
	Terneven Romain		R1

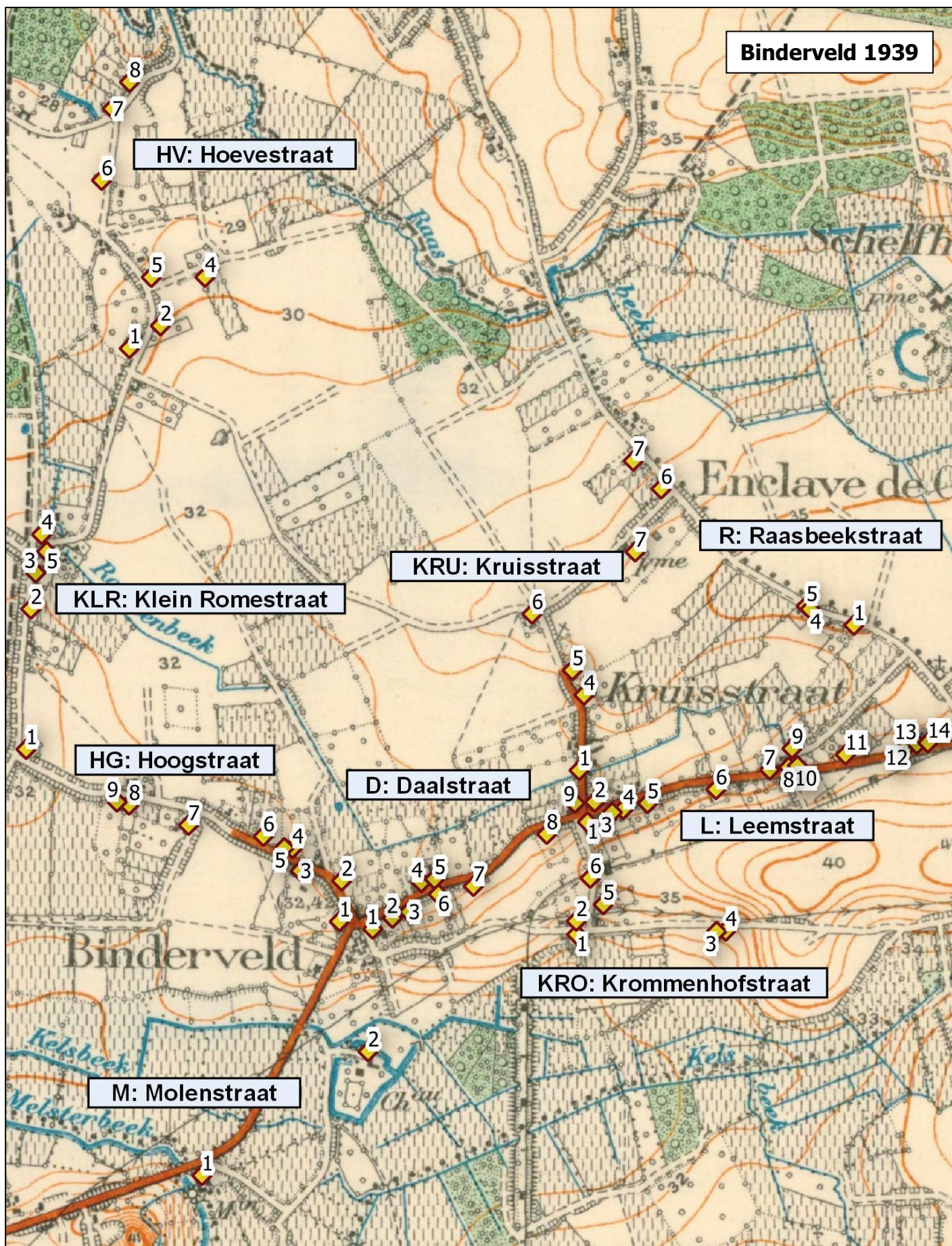

Huwelijksakte van Schurmans Gerardus en Festrarts Catharina op 31/1/1745. (Par. Wilderen)

↓	Vanbrabant Lambertus &1731 Oyen Maria-Elisabeth	→	
	Vanbrabant Henricus &1778 Vanwiddingen Ida &1816 Pluymers AMC		
	Vanbrabant Henr Lamb &1804 Noemans Maria Theresia		
	Vanbrabant Lambert &1847 Selis Catharina Elisabeth		
	Vanbrabant Henricus &1880 Gos Anna Maria		
	Vanbrabant Emiel &1919 Vangeel Elvire		R7
17	Vanbrabant Henricus &1834 Dekers JM &1838 Surinx MC		
18	Vanbrabant Hermanus &1863 Vandebruggen Maria Elisabet		
	Hinnisdaels Jul Fr &1886 Vanbrabant Anna Maria		
	Hayen Jozef &1912 Hinnisdaels Bertha		HV7
	Hinnisdaels Frans &1931 Vanderbruggen Clem		HV4
	Grosemans Leo &1887 Vanbrabant Maria Theresia		KRU5
	Grosemans Fredericus &1913 Bats Theresia		L4
	Grosemans Ludovicus Jozef & Willems Julia		L2

Villaretkaart van 1745 van het centrum van Binderveld. De kaart bevat waardevolle informatie voor wie zich een beeld wil vormen van de leefwereld van onze voorouders tussen 1745 en 1748. Hier vinden we ongeveer 42 locaties van bewoning terug op Bindervelds grondgebied.

Stafkaart uit 1939, met nummer van woonplaatsen waarnaar verwezen wordt in de tabellen afstammelingen.

VOLKSTELLING GEMEENTE NIEUWERKERKEN, EINDE VAN DE 18DE EEUW

Gelezen in LIMBURG, jaargang LV, 1976, afl. 2

Een volkstelling in de gemeente Nieuwerkerken op het einde der 18de eeuw.

Het huidige Nieuwerkerken is ongeveer vier maal zo groot als in 1798 en is samengesteld als volgt:

1. Het echte Nieuwerkerken, waarover de telling gaat, grenzend aan Sint-Truiden en waarvan de westgrens de Kerkstraat was en de noordgrens de "Tichelrije".
2. "Tichelrije", nu "Tegelrij" geschreven: een heerlijkheid met schout en schepenen, gelegen ten noorden van 1, parochiaal bij Wyer, rond 1798 gemeentelijk bij Nieuwerkerken gevoegd en rond 1880 ook parochiaal bij deze gemeente ingelijfd.
3. Het leengoed "Schelfheide" ten westen van 1 en 2. Rond 1795 als enclave gevoegd bij de gemeente Gorssem bij Sint-Truiden en op 27/4/54 (Koninklijk Besluit van 12/3/54) gemeentelijk aan Nieuwerkerken gehecht waar het op parochiaal gebied steeds thuishoorde.
4. Binderveld: een zelfstandige gemeente en parochie. Op 1/1/'71 gefusioneerd met Nieuwerkerken.

De officiële tellingslijsten die we hier behandelen bevinden zich op het Rijksarchief te Maastricht. Hiervan zijn fotokopies in bewaring op het Rijksarchief te Hasselt. Deze officiële lijsten werden opgesteld door een gemeentenaar die tekent: "Agent voor Nieuwerkerken". De man heette Dionijs Joris (nr. 137), was "cuiper" van beroep, 40 jaar oud en ter plaatse geboren. Hij was gehuwd met Claes Elisabeth, oud 33 jaar, in maart in de gemeente gekomen en er al 10 jaar verblijvend. Ze woonden op de Boterbergh en hadden 4 kinderen beneden de 12 jaar.

Welke is nu de datum van de telling?

De Franse bezetter verplichtte tot een volkstelling bij wet van 10 Vendémiaire an 4 (2 oktober 1795) en deze wet werd voor onze streken van kracht door besluit van 27 Vendémiaire an 4 (19 oktober 1795).

De oudste inschrijving in ons gemeentelijk bevolkingsregister, een geboorte, en nog wel van Tichelrij, is gedateerd 22 Frimaire van het jaar 7 der Franse revolutie (12 december 1798). Deze eerste akte van geboorte, tevens de oudste akte in onze gemeentearchieven bewaard, met de pen geschreven, luidt letterlijk als volgt : "Den 22 Frimaire van het jaar 7 der Franse revolutie is in het kraam gekomen tot Nieuwerkerken op Tichelrije de huysvrouw van den borger Peeter Smeets, genaamd Anna Catharina Vanstraelen, geboortig van Kozen. Dit kind werd genoemd Joannes Smeets, wettige zoon van Peeter Smeets, Cultivateur, geboren te Weyer, oudt 26 jaren. Ondertekend van Peeter Smeets als vader.

Ondertekend als getuigen: Joannes Smeets, geboren te Weyer en Anna Catharina Schoeberghs, geboren te Kozen."

De ambtenaar van de burgerlijke stand tekent: W. Dooterange agent.

Daarna volgen er nog 3 overlijdens, eveneens met de pen geschreven en enkel vermeldend de naam van de overledene en de datum. De volgende akten zijn in het Frans en op gedrukte formulieren. Hier tekent Dooterange als "Meyer".

Deze Wouter Dooterange, de teller schrijft D'austrange, (nr 72 van de tellingslijsten) was "Boshuër" van beroep. Hij woonde op de bovenste Dries, 45 jaar oud en op 39-jarige leeftijd ingeweken op 16 maart. Hij was gehuwd met Margo Surinx, 50 jaar oud en eveneens op 40 jarige leeftijd ingeweken. De man had een mooi zeer leesbaar geschrift.

De Wet op de burgerlijke stand werd voor onze streken verplichtend gemaakt bij wet van 29 prairéal an 4 (17/6/1796), volgens de nieuwe telling nog hetzelfde jaar, maar voor onze tijdrekening het jaar daarna. Werkelijk verschil : 8 maanden later.

Uit de eerste akte van de burgerlijke stand blijkt nu duidelijk dat op 12 december 1798 de heerlijkheid Tichelrije al ontbonden was en gemeentelijk bij Nieuwerkerken gevoegd. Als we nu in overweging nemen dat de wet op de telling die van de burgerlijke stand met 8 maanden voorafging, dan zouden we geneigd zijn de datum der telling te situeren tussen 19 oktober 1795 en 12 december 1798.

Dan zijn we gaan zoeken in de burgerlijke stand naar namen van personen die geteld zijn om, voortgaande op de ouderdom, een datum van de telling te bepalen. We vonden 2 namen, te weten:

1. Anna Maria Moers (nr. 7). Deze huwt op 13 Ventôse van het jaar 10 (3 maart 1802) met iemand van Binderveld. Ze is dan 53 jaar oud. Bij de telling is ze nog ongehuwd en eveneens 53 jaar oud. Deze vrouw kan ook in april geboren zijn en dan zouden we als datum der telling krijgen april 1801 - maart 1802.
2. Mathieu Bams, (de teller schrijft Matthijs in echt Nieuwerkerkens dialect), deze man treedt als getuige op in 1809 (toen was weer de gewone jaartelling in voege) en is dan 54 jaar. De teller geeft hem 46 jaar, dus zou Bams in 1801 werkelijk 46 jaar geweest zijn en kunnen we bovengenoemde datum als de juiste beschouwen.

Dan heeft men dus langer gewacht met de uitvoering van de wet op de telling dan op deze van de burgerlijke stand.

Uit de benamingen der straten blijkt nu duidelijk dat de noordergrens van Nieuwerkerken zeker niet verder kwam dan de "Vlaamse beek". Mogelijk en zelfs zeer waarschijnlijk lag het kasteel nog op grondgebied "Tichelrije". Hoe de teller te werk gegaan is om iedereen stelselmatig in te schrijven blijkt nergens uit. Er is geen rangschikking volgens alfabetische orde, volgens woonplaats of iets dergelijks. Alles staat lukraak door elkaar. Of er gezinnen vergeten zijn zal wel een onbeantwoorde vraag blijven.

Het eerste blad geeft volgend opschrift:
 Departement van de Nedermaes
 Cantong van Herck
 Gemeente van Nieuwerkerken

Lijst: behelsende het getal en de naemen, ouderdom staet oft beroep der inwoners van de gemeente Nieuwerkerken. De plaets hunner woninge en op wat tijd in de gemeente gekomen sijnde.

De lijst begint met Bartholomeus Morren, pastoor, wonende aan de kerk (de enige die daar woonde), 42 jaar oud, op 24 juni in de gemeente gekomen en er al 15 jaar verblijvende.

Op het einde van de doorlopende nummering die eindigt op 165 maar toch maar 164 namen bevat (nr.77 is overgeslagen) geeft de teller een totaal van 280 zielen. Dit moet een foutieve berekening zijn want de 164 genoemde namen zijn personen van meer dan 12 jaar oud, daarbij zijn er 84 kinderen vermeld onder de 12 jaar zodat de bevolking bedroeg: 164 + 84 of 248 zielen.

De tellingslijsten, gewoon ongelijnd papier, bevatten 9 kolommen in deze volgorde: nummer, naam, ouderdom, staet oft beroep, woonplaats, tijd der aenkomst in de gemeente, tijd van verblijf in de gemeente, getal kinderen beneden de 12 jaar en aanmerking. Deze laatste kolom is blanco.

Per kolom gaan we even ontleden:

1. Nummer: zoals reeds gezegd van 1 tot en met 165 met het nummer 77 gewoon overgeslagen.

2. Naam: de tabel hieronder geeft de namen zoals ze op de lijsten voorkomen.

Deze met een vraagteken zijn onduidelijk geschreven en de getallen tussen haakjes geven het aantal personen met die naam weer. De namen zijn geschreven in het dialect van de streek. Totaal: 164.

Appeltans (1)	d'Outrange (5)	Moermans (4)	Stiers (1)
Bams (3)	Duvieux (1)	Moers (3)	Surinx (7)
Bertrand? (1)	Esselen (1)	Moleng (1)	Swijzen (1)
Bogaers (1)	Flicks (1)	Morren (2)	Tommas (2)
Bokkaers (1)	Gielen (3)	Orel? (1)	Van Alzen? (1)
Boonen (4)	Glaesen (2)	Pefferts (4)	Van Gesselen? (1)
Broukmans (1)	Heeren (1)	Pietermans? (2)	Van Wellenk (1)
Brugmans (6)	Hendricks (4)	Plugis (1)	Vanaken (1)
Carlens (6)	Herman? (1)	Poelmans (1)	Vanbrabant (8)
Celis (1)	Houbroeck (1)	Priemen (1)	Vandebosch (1)
Christiaens (11)	Huygen (6)	Prijs (2)	Vandereydt (2)
Claes (3)	Jochoms (2)	Putsijs (7)	Vanrutten (3)
Cuypers (7)	Joris (7)	Roggen (1)	Vanstraelen (2)
De Brem (2)	Lambrechts (1)	Schrijnen (2)	Velaars (1)
De la Vielle (1)	Lassaut (2)	Smolders (1)	Wielms (1)
Degeling (1)	Lox (2)	Speelmans (1)	
Dendas (1)	Menten (1)	Spievens? (5)	

Wat dadelijk opvalt is het groot aantal verschillende namen. Bewijst dit dat de jonkheid zo maar, niet in familieverband of in de buurtschap trouwde? Mochten er vrijers van andere dorpen hier een vrouw komen halen? Op zeer vele plaatsen was dat niet toegelaten.

Opvallend is dat de namen: Christiaens, Huygen, Putzeys, Brugmans en Surinx bijna gans uit Nieuwerkerken verdwenen zijn, terwijl de namen: Vanbrabant, Carlens, Joris, Cuypers nog steeds standhouden.

3. De ouderdom: onderstaande tabel geeft de ouderdom, ingedeeld in leeftijdsklassen.

Leeftijd	Personen
-12	84) 84 jonger dan 12 jaar
12-20	30
21-30	20
31-40	33
41-50	36 164 ouder dan 12 jaar
51-60	23
61-70	14
+70	8

Is dit een normaal beeld van de ouderdom der bevolking?

Op te merken valt, dat in leeftijdsklasse 12-30 zeer vele jongens en meisjes in dienst gingen als inwonende knecht of meid en deze zijn dus elders geteld. Er zijn hier slechts 3 meiden en 2 domestieken aangegeven, waarvan dan nog twee bij de pastoor in dienst waren.

4. Beroepen: op enkele uitzonderingen na, is alleen voor het gezinshoofd een beroep aangeven. Daar buiten is er 1 inwonende domestiek en 3 dienstmeiden. Een domestiek schijnt alleen te wonen, één gehuwde vrouw is spinneresse en voor één gezinshoofd is geen beroep vermeld.

Voor de inwonende kinderen, oud of jong, en voor andere inwonende gezinsleden heet het: "sijn (haar) dochter, soon, vader, moeder, suster of nicht. De getrouwde vrouw staat vermeld als "sijn vrouw".

Samengevat krijgen we volgende beroepen:

weduwvrouw of arme weduwe	8	
spinneresse	1	
dienstmeid	3	Bij pastoor, verkendrijver en man zonder beroep
domestiek	2	Bij pastoor en de kerreman
handwerker	30	
verkendrijver	1	
sohoenmaker	1	
kerreman	6	Persoon met kar en paard. Kar wordt als k-e-e-r uitgesproken.
custer	1	
boshuer	2	Hu-en betekent: de koeien hoeden of laten grazen en bewaken
saeger of bertsaeager	3	Bert: planken, dus plankenzager
wever	1	
ajoin	1	Hulp
klonkenmaeker	1	
cuiper	1	Kuipen- en tonnenmaker
wolspinner	1	
blindt sijnde	1	
arme man	1	
pastoor	1	
geen beroep vermeld	1	De man zonder beroep heet zoiets als Herman.
Totaal:	67	

5. Woonplaats: volgens onze tellingskolom woonden de 62 gezinnen als volgt :

Aen de kercke	1 (pastoor)
Kerckstraet	9
Bovensten dries	37
Ondersten dries	6
Boterbergh	8
Hoesselaar	1

Of deze gezinnen allemaal een aparte woning betrokken is uit de lijsten niet op te maken. Voor elke vermelding van woonst hebben wij een huis genomen. Mogelijk zijn er minder huizen.

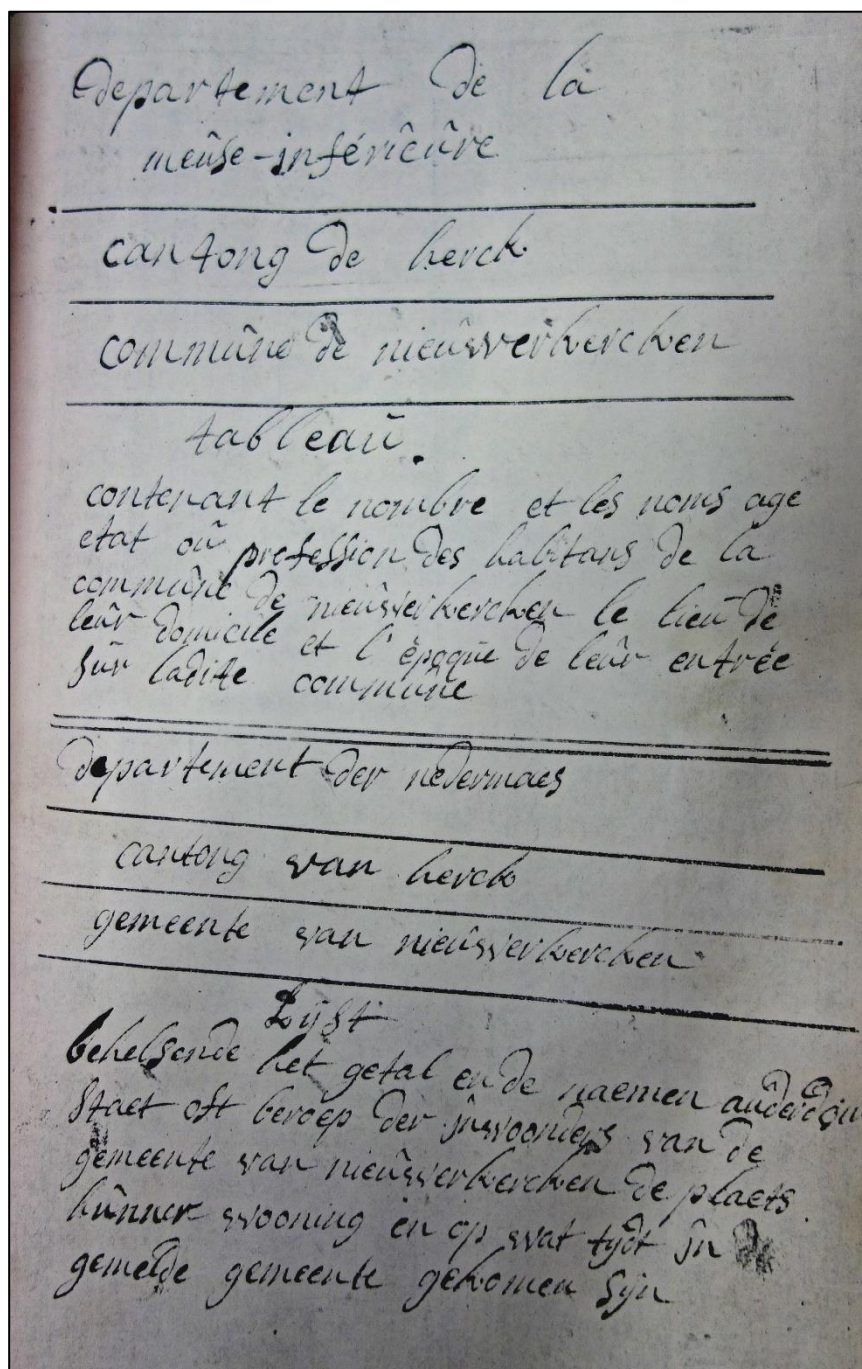
We kunnen er nog aan toevoegen dat "Aen de kercke" enkel ,de pastoor woonde en de vraag stellen: "Waarom bouwde men de kerk niet op den Dries?"

6. Tijd der aankomst in de gemeente : Deze lijst bevat 2 verschillende vermeldingen, nu namelijk "hier geboren" en dat geldt dan voor 102 personen, ofwel de maand der inwijking zonder jaartal en dat voor 62 personen. Voor 80 %: 16, 17 of 18 Meert.

7. Tijd van verblijf in de gemeente: Deze kolom is enkel ingevuld voor de 62 inwijkelingen en geeft een tijd aan van 1 tot 49 jaar. Als we dit laatste cijfer aftrekken van de ouderdom dan bekomen we de ouderdom bij de inwijking en dat ziet er als volgt uit:

ouderdom bij inwijking	mannen	vrouwen	
-10	2	2	
11-20	4	2	
21-30	7	13	
31-40	17	10	
41-50	3	2	
Samen:	33	29	= 62

Voor de inwijkelingen beneden de 10 jaar gaat het om 4 personen, 2 mannen en 2 vrouwen, op datum der telling volwassen personen maar jaren geleden samen met hun ouders in de gemeente gekomen. Dit blijkt duidelijk uit de tellingslijsten. Ook voor de 6 personen uit de leeftijdsklasse 11-20 kan dit zo zijn al wordt het niet door de tellingslijsten bewezen.

Eerste bladzijde van de telling van Nieuwerkerken

Als we nu deze 10 personen niet meetellen, dan blijkt uit de tabel dat op 52 inwijkelingen er 47 dit deden tussen de 21 en de 40 jaar en praktisch allen rond 15 maart. Hierin zijn begrepen 8 echtparen waarvan er 5 gelijktijdig inweken en 3 echtparen die niet gelijktijdig toekwamen. Of al deze mensen al gehuwd waren bij hun inwijking kan uit de tellingslijsten niet worden afgeleid. Wat dadelijk opvalt is het groot procent inwijkelingen: 62 op 164. Dit zal wel de oorzaak zijn van de grote verscheidenheid der namen waarvan reeds eerder sprake.

Die 15-16-17 maart was vroeger de datum dat knechten en meiden hun post verlieten of een nieuwe post betrokken. Nochtans, om knecht of meid te zijn moesten ze niet naar Nieuwerkerken komen, want die posten waren hier niet.

Wat kwamen die mensen hier zoeken in een zo arme streek? Waar werkten die 30 handwerksters? Er was geen nijverheid, zelfs geen grote boerderij!

In de geschreven artikels over Nieuwerkerken vinden we het volgende :

G. DE CORSWAREMME in "Mémoire historique", enz., Brussel 1855. Samengevat: "Deze heerlijkheid was een vrij goed, waar noch taksen noch belastingen geheven werden. Feitelijk werd hier geen gezag erkend, behalve dat van de pastoor. Misdadigers uit naburige landen (naburige dorpen) kwamen hier een schuilplaats zoeken."

EUG' DE SEYN in zijn "Geschied- en aardrijkskundig woordenboek" neemt deze tekst over, maar voegt er nog bij dat Nieuwerkerken géén schild heeft, wat inderdaad zo is.

Ons cijfermateriaal schijnt die auteurs gelijk te geven.

8. Getal der kinderen beneden de 12 jaar: In totaal 84, wat ons toelaat de samenstelling der gezinnen in tabelvorm weer te geven.

8 gezinnen van	1 persoon	8
12 gezinnen van	2 personen	24
11 gezinnen van	3 personen	33
7 gezinnen van	4 personen	28
8 gezinnen van	5 personen	40
6 gezinnen van	6 personen	36
6 gezinnen van	7 personen	42
2 gezinnen van	8 personen	16
2 gezinnen van	9 personen	18

62 gezinnen van gemiddeld 4 personen = 248 personen

Het heeft er de schijn van dat Nieuwerkerken eigenaardige voorouders heeft.

Maar we moeten bedenken dat iemand die de "Heer" niet behoorlijk groette, zonder zijn toestemming hout uit de bossen haalde of één van de konijntjes de nek omdraaide, reeds als misdadiger aangezien werd.

Villaret kaart (1745-1758) met de bewoning in Nieuwerkerken van die tijd.

Het is duidelijk dat er toen op "De Dries" de hoogste concentratie van bewoning was.

Voor het Nieuwerkerken van toen tellen we hier ongeveer 70 huizen. Dit komt ongeveer overeen met de aantallen van de volkstelling.

In 1796 werd, op bevel van de Franse bezetter, in alle gemeenten een bevolkingstelling gehouden.

Op de volgende bladzijden enkele afrukken van het oorspronkelijke document van deze bevolkingstelling in Nieuwerkerken.

nummers	NOMS de habitans en dessus de 12 ans	ages	etat ou profession	Congiele des habitans par hameau ou rue
numm- ers	naemen der inschouwers boven de 12 jaeren	ouder- dom	staet oft beroep	vyoonplact der inschouwers volgens getuyg oft straat
1	Bartolomeus moeren	42	pastoor	aen de kerke
2	jan moeren	80	syn vader	idem
3	m: anna slicks	138	syn nigte	idem
4	matys den das	60	domstiek	idem
5	a: maria de bren	20	diensmejt	idem
6	willen moers	50	handwerker	kerkstraat
7	a: maria moers	53	syn suster	idem
8	jan moers	48	handwerker	kerkstraat
9	maria esselen	41	syn vrouw	---
10	jan christiaens	48	handwerker	bovensten dries
11	a: maria wieling	41	syn vrouw	---
12	laurens christiaens	12	syn soen	---
13	joannes bogaeus	35	handwerker	bovensten dries
14	j: maria spiveus	30	syn viduws	---
15	lorris spiveus	60	handwerker	boven: dries
16	barbara doutrange	61	syn vrouw	---
17	matys smoldevs	41	handwerker	boven: dries
18	maria anna pligis	47	syn vrouw	---
19	willen van brabant	41	handwerker	boven: dries
20	catharina houibloep	48	syn vrouw	---
21	leonard van brabant	12	syn soen	---
22	lambert van stralen	43	verbedryger	boven: dries
23	anna bang	40	syn vrouw	---
24	joanna pefers	20	diensmejt	---
25	peeter spiveus	61	handwerker	boven: dries
26	peeter spiveus	51	syn soen	idem
27	catharina claus	28	syn vrouw	---

Epoque de l'entrée dans la commune	Durée du séjour	Nombre des enfans au-dessous de douze ans par famille	observations
Aget der komst in de gemeente	Aget van verblyf	getal der kindereij onder de 12 jaeren per huysgeest	aenmerkingen
24 jūnij	15 jaer		
17 maart	7 jaer		
24 jūnij	5		
16 maart	2		
hier geboren			
hier geboren			
hier geboren			
hier geboren			
17 maart	15	3	
hier geboren			
18 maart	20	3	
hier geboren			
17 maart	7		
hier geboren	0	1	
hier geboren			
12 april	32		
19 maart	16		
19 maart	16		
hier geboren			
17 maart	15	2	
19 maart	15		
hier geboren			
hier geboren		2	
hier geboren			
16 maart	3	1	
		12	

1918: SPAANSE GRIEP. MEER OVERLIJDENS IN BINDERVELD?

De Spaanse griep was een grieppandemie in de jaren 1918-1920. Deze wereldwijde epidemie eiste naar schatting 17 tot mogelijk 100 miljoen levens, een aantal dat het totale dodental van de Eerste Wereldoorlog (16 miljoen) overtreft. In België schat men het aantal overledenen tussen 30.000 en 80.000 dodelijke slachtoffers.

De Spaanse griep begon met hoge koorts, hoesten, spierpijn en keelpijn, gevolgd door extreme moeheid en flauwten. Men verloor zoveel energie dat men niet meer kon eten en drinken. De ademhaling werd steeds moeilijker en binnen enkele dagen trad de dood in. De Spaanse griep had de opmerkelijke eigenschap om jonge volwassenen te treffen. Dit in tegenstelling tot gangbare griep-epidemieën, waarbij met name kinderen en bejaarden de ziekte krijgen en laatstgenoemden de grootste risico's lopen.

In augustus 1918 had de helft van de 2 miljoen Amerikaanse soldaten in Europa de ziekte: 43.000 man overleefden het niet. Dit is bijna de helft van het aantal Amerikaanse militairen dat in Europa stierf. Aan het front vielen ruim 50.000 man. De ziekte sloeg snel over naar andere legerkorpsen, ook de Duitse.

In de maand juli van 1918 sloeg de griep in België een eerste keer toe. Volgens sommige berichten werden vooral ouderen, sukkelaars en dronkaards getroffen. Anderen beweerden dan weer dat arbeiders en scholieren ziek werden. De epidemie was uitzonderlijk door de slachtoffers die ze koos. Anders dan andere griep-epidemieën kreeg vooral de jeugdige bevolking van 20 tot 40 jaar met haar te maken, weten geschiedkundigen nu.

In oktober-november 1918 begon de griep onverwacht meer dodelijke slachtoffers te maken. De bevrijding en de rondtrekkende verzwakte soldaten hebben daar waarschijnlijk toe bijgedragen.

In gemeenten uit onze buurt werden meer overlijdens opgemerkt. In Aalst bij Sint-Truiden 18 tegen 12 normaal, Brustem 44 tegen 26, Ordingen 9 tegen 5, Gotem 11 tegen 3.

Omdat er tijdens de oorlog 14-18 geen kranten en ook geen plaatselijke pers verscheen is er via deze bronnen weinig informatie beschikbaar over deze epidemie in onze streken.

22.11.18

Geneeskundige Commissie van Brugge.

VOORZORGSMATREGELEN

aanbevolen om de verspreiding der aansteekelijke **GRIEP**, genaamd « **SPAANSCH GRIEP** » onder de bevolking te beletten.

1. Geene ongesteldheid, hoe klein ook veronachtzamen; in afwachting der aankomst van den bijgeroepen geneesheer zich te bed leggen;
2. De zieken en voornamelijk deze aangedaan van longverwickelingen in eene **bijzondere** kamer afzonderen;
3. Zich onthouden van longzieken en personen welke bijna genezen zijn (herstellenden) te bezoeken;
4. Zich zoo goed mogelijk voeden;
5. Zich beschutten tegen koude, bijzonder aan **hals en voeten**;
6. De woonplaatsen en bovenal de slaapkamers in de grootste reinheid houden: deze kamers verluchten en vrijhouden van vochtigheid;
7. Zorgvuldig waken op de reinheid zijns lichaams en zijner kleederen;
8. Dagelijks verscheidene malen **gorgelen** met **gebicarbonateerd water**;
9. Meermaals daags **waterdampen** met « **menthol** » of « **Gomenol** » inademen;
10. Alle vergaderingen en samenscholingen vermijden;
11. Na de genezing de ziekenkamers reinigen en ze doen ontsmetten in geval dat de ziekte vergezeld was door longen ontsteking of andere verwickelingen;
12. **Alle scholen** der stad, van de hoogste tot de laagste, voor een onbepaalden tijd doen **schorsen**.

Brugge, den 4 November 1918.

De Secretaris,
Ed. Gilleman.

De Schepen-Voorzitter,
L. DE SCHEPPER.

Brugge, drukkerij G. BARBIAUX-DE CHESELLE, Waalschestraat, 33.

1918 Aankondiging.

Er zijn overeenkomsten met de huidige Coronacrisis.

Binderveld...

Het begraafregister van Binderveld leert dat in de periode van 1911 tot 1925 jaarlijks gemiddeld vier mensen begraven werden. In 1918 liep dat aantal op tot 10! Had dat met de Spaanse griep te maken? We kunnen dit niet met zekerheid besluiten. Het is in ieder geval een ferme stijging, die destijds wellicht veel indruk gemaakt heeft op de mensen van Binderveld.

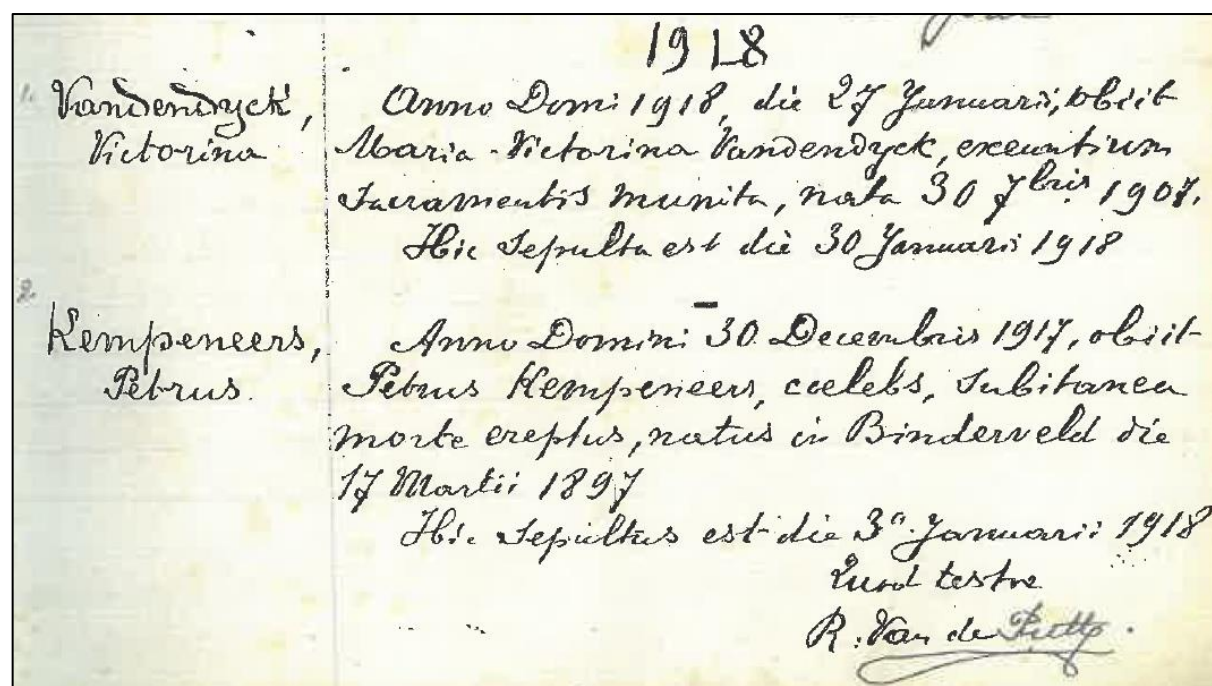
Misschien kunnen eventuele familieleden van deze overledenen hier verheldering brengen?

Overledenen van het jaar 1918. Omdat de Spaanse Griep in onze streken pas in juli 1918 uitbrak zullen het vooral de overledenen van de tweede jaarhelft zijn die eventueel aan de epidemie te wijten zijn, tenzij het al eerder onder de radar bij de bevolking circuleerde.

Valère Grauwels

Naam	Geboortedatum	Datum Overlijden	Leeftijd
Kempeneers Petrus	17/03/1900	30/12/1917	20
Luwel Carolus	5/12/1866	5/01/1918	52
Langenaeken Anna-Maria	17/01/1850	17/01/1918	68
Vandendijck Victorina	30/09/1907	27/01/1918	11
Vanaken Emilia	31/12/1857	28/02/1918	61
Terneven Augustinus	12/6/1828	12/03/1918	90
Plevoets Seraphina	28/4/1844	24/06/1918	74
Hinnisdaels Hubertus	16/8/1830	18/07/1918	88
Boonen Elisabeth		5/10/1918	54
Michiels Petrus	17/7/1841	21/10/1918	77
Bonnu Josephus	6/03/1905	31/10/1918	13
Busselen Carolus	15/9/1830	26/01/1919	89

Lijst van de overledenen in het jaar 1918

Afdruk van het begraafregister. Je kan deze raadplegen in het Rijksarchief te Hasselt.

3. Survel, Carolus. Anno D. 1918, die 5^a Januarii, obiit Carolus Survel, maritus Marie-Rosalie Hendric, exeuntium Sacramentis munitus, natus in Rumme, 5^a Decembris 1866.

Hic sepultus est 8 Januarii 1918.
Quod testor,
R. Van de Putte

4. Sangenaeken, Anna-Maria. Anno D. 1918, die 14^a Januarii, obiit Anna Maria Sangenaeken, caelebs, exeuntium Sacramentis munita, nata in Binderveld 17 Januarii 1850.

Hic sepulta est 21 Januarii 1918.
Quod testor.
R. Van de Putte

5. Vanaken, Emilia. Anno D. 1918, die 28 Februarii, obiit Emilia Vanaken, uxor Polydori Poelmans, nata in Gorsum, die 31 Decembris 1857, exeuntium Sacramentis munita.

Hic sepulta est 4 Martii 1918.
Quod testor.
R. Van de Putte
par

6. Bernerven, Augustinus. Anno Domini 1918, die 12^a Martii, obiit Augustinus Bernerven, maritus Josephine Antekenis, exeuntium Sacramentis munita, natus in Binderveld 12 Junii 1828.

Hic sepultus est 15^a Martii 1918.
Quod testor,
R. Van de Putte
par

Vidi hoc 12 Junii 1918
C. H. Schuur

7. Pervoets, Seraphina. Anno Domini 1918, die 24^a Junii, subito obiit Maria-Seraphina Pervoets, uxor Petri Joannis Stiers, nata in Nieuwerkerken, 28 Aprilis 1844.

Hic sepulta est 27^a Junii 1918.
Quod testor,
R. Van de Putte

Hinnisduels, Anno Domini 1918, die 18 Julii, obiit Huber
 Hubertus. *tes* Hinnisduels, maritus Coletae Ruyssen
 natus in Bunderveld, 16 Augusti 1830
 Hic sepultus est 22 Julii 1918.

Quod testor,
 R. Van de Putte

par.

Boonen, Anno Domini 1918, die 5^a Octobris, subito
 Elisabeth obiit Maria Elisabeth Boonen, sacro oleo
 munitus, uxore Godefredi Kempeneers
 Hic sepulta est 9 Octobris 1918

Quod testor
 R. Van de Putte

par.

11. Michiels, Anno Domini 1918, die 21 Octobris, obiit
 Petrus Petrus Michiels, uxore Sophie Schuffe
 Leers, executionem Sacramentis munitus,
 natus in Bunderveld, 17 Julii 1841
 Hic sepultus est 24 Octobris 1918.

Quod testor,
 R. Van de Putte

par.

11. Bonnu, Anno Domini, die 31 Octobris 1918,
 Josephus obiit Franciscus Josephus Bonnu, caelebs,
 executionem Sacramentis munitus, natus
 in Bunderveld, 6 Martii 1905.

Hic sepultus est 4 Novembris 1918
 Quod testor,
 R. Van de Putte

par.

12. 1919
 Budselen, Anno Domini 1919, die 26^a Januarii,
 Carolus obiit Carolus-Ludovicus Budselen, viduus
 Virginiae Ghysens, natus in Bunderveld,
 die 15 Septembris 1830, executionem Sa-
 cramentis munitus.

Hic sepultus est 29 Januarii 1919
 Quod testor.

Vidi haec 13 Julii 1919

W. Heckler

R. Van de Putte

UIT DE OUDE DOOS

Etienne Vanoirbeek bezorgde ons volgende foto's. Als iemand een idee heeft waarover het hier gaat, dan vernemen we het graag. Antwoorden sturen naar: etiennevanoirbeek@outlook.be

GEZOCHT

Informatie over de vroegere Schuttersgilde St-Sebastiaan uit Wijer.

Contact: ☎ 0499/73.56.74 of ✉ heemkunde.nwk@telenet.be

Waarvoor reeds dank.

DANK

Heemkunde Nieuwerkerken wenst langs deze weg zijn dank te betuigen aan de gever van het oranje mapje, gevonden in de brievenbus, met documentatie over de gemeente Nieuwerkerken.

DOOR WIND EN REGEN

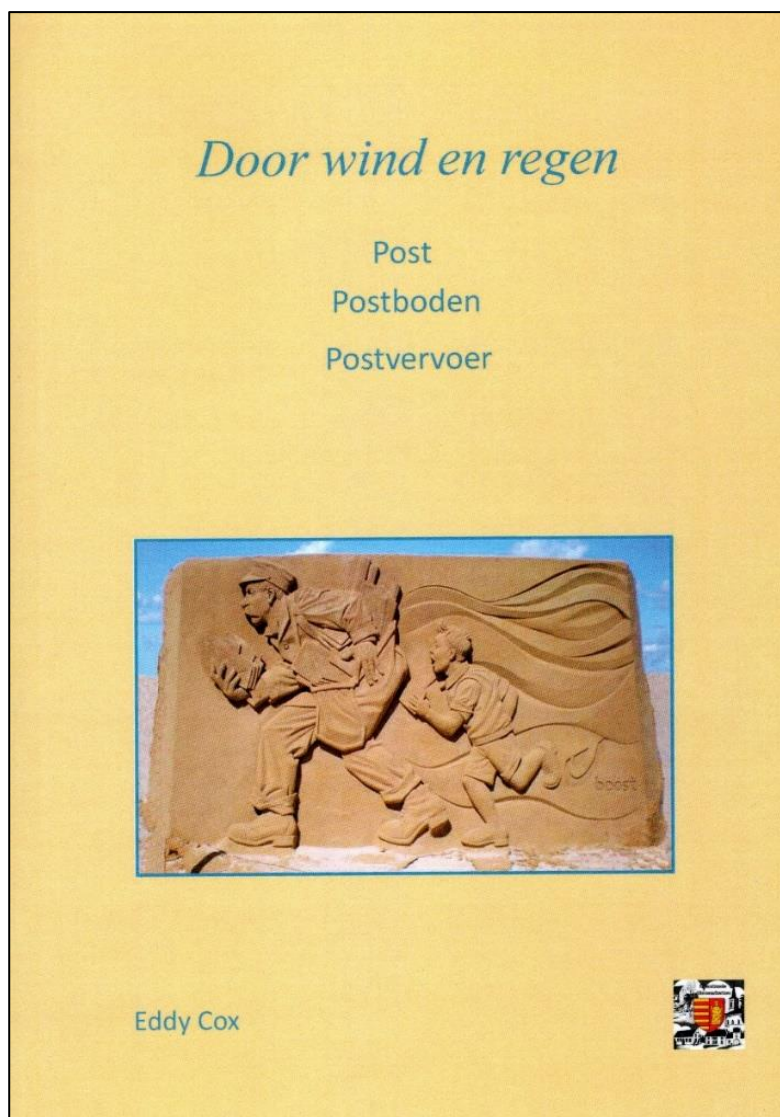
Beste lezer,

Eind oktober verscheen een nieuwe publicatie van Heemkunde Nieuwerkerken.

Het betreft een boek getiteld " Door wind en regen" Post, Postboden , Postvervoer, bedoeld als een eerbetoon aan alle postale werkers.

Deze in een beperkte oplage van 100 exemplaren, rijk geïllustreerde publicatie, telt 220 bladzijden en biedt in 20 hoofdstukken een overzicht van het hoe en wat, zoals gebruikte materialen, vervoer middelen en de evolutie van berichtgeving van in de oudheid tot het huidige postsysteem.

Info: ☎ 0499/73.56.74 of
✉ heemkunde.nwk@telenet.be

ERFGOEDDAG

Als thema voor de Erfgoeddag die doorgaat op zondag 24 april 2022 koos FARO, het Vlaams steunpunt voor Cultureel Erfgoed het onderwijs, onder de noemer "Erfgoeddag maakt school". Heemkunde Nieuwerkerken neemt deel met een tentoonstelling van schoolbenodigdheden van na WO II zoals, lei en griffel, inktpot, klasfoto's, schrijfgerief, passerdoos, boekentas, drinkbus, bulletijns, school spaarformulieren, inhoudsmaten, tekeningen en zo meer. Met daaraan gekoppeld een doorlopende Power Point presentatie. Hiervoor doen we graag een beroep op de inwoners van de vier deelgemeenten om ons dergelijk materiaal ter beschikking te stellen om de tentoonstelling op te bouwen. Alle ter beschikking gestelde voorwerpen blijven uw eigendom en worden na afloop aan de eigenaars terug bezorgd.

Wij verwelkomen u graag in Buurthuis "Ter Cose" Opkozenstraat 7 te Kozen op zondag 24 april 2022 van 10u tot 17u, gratis inkom. Tijdens en na uw bezoek is er gelegenheid tot nakeuvelen bij een drankje en aankoop van onze publicaties in onze cafetaria. Iedereen van harte welkom.

HEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
18de Jaargang – Januari – Juni 2022

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

ERFGOEDDAG, ZONDAG 24 APRIL 2022

Beste lezer,

Als thema voor de Erfgoed dag die doorgaat op zondag 24 april 2022 koos FARO, het Vlaams steunpunt voor Cultureel Erfgoed het onderwijs, onder de noemer "Erfgoeddag maakt school".

Heemkunde Nieuwerkerken neemt deel met een tentoonstelling van schoolbenodigdheden van na WO II zoals, lei en griffel, inktpot, klasfoto's, schrijfgerief, passerdoos, boekentas, drinkbus, bulletijns, school spaarformulieren, klasfoto's, inhoudsmaten, tekeningen en zo meer. Met daaraan gekoppeld een doorlopende Power Point presentatie.

Hiervoor doen we graag een beroep op de inwoners van de vier deelgemeenten om ons dergelijk materiaal ter beschikking te stellen om de tentoonstelling op te bouwen. Alle ter beschikking gestelde voorwerpen blijven uw eigendom en worden na afloop aan de eigenaars terugbezorgd.

Wij verwelkomen u graag in Buurthuis "Ter Cose" Opkozenstraat 7 te Kozen op zondag 24 april 2022 van 10u tot 17u, gratis inkom. Tijdens en na uw bezoek is er gelegenheid tot nakeuvelen bij een drankje en aankoop van onze publicaties in onze cafetaria. Iedereen van harte welkom.

Voor deze gelegenheid publiceert Heemkunde Nieuwerkerken een "My Stamp" postzegel met permanente frankeergeldigheid gerelateerd aan het thema, 2€/zegel. Bestellen kan door overschrijving op Rek. nr BE51 7350 0844 6462 van Heemkunde Nieuwerkerken, Berkenstraat 22, 3850 Nieuwerkerken.

Met vermelding "ABC zegel" en het gewenste aantal.

Contact via 0499 735674 of heemkunde.nwk@telenet.be

Inschrijven kan tot en met 07 april 2022. Verzending via bPost vanaf 25 april 2022 of afhalen tijdens de tentoonstelling.

Verzending via bPost:

- Genormaliseerd tot 50 gr op eigen risico 1,19€
- Niet genormaliseerd tot 100 gr op eigen risico 2,38€
- Aangetekende zendingen + 7,90€

Gratis fotosessie voor de kinderen in samenwerking met Digifriends.

OORLOGSSCHADE IN BINDERVELD, KOZEN, NIEUWERKERKEN EN WIJER TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG, 1939-1945¹

Rombout Nijssen

Vier dorpen in het westen van Limburg

Sinds de fusies van 1976-1977 vormen de dorpen Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer samen de gemeente Nieuwerkerken. Nieuwerkerken ligt aan de grens met de provincie Vlaams-Brabant, tussen Sint-Truiden en Herk-de-Stad.

Tussen Binderveld en Nieuwerkerken lag tot 1954 de enclave Schelfhei. Schelfhei hoorde bij de gemeente Gorseem, hoewel het volledig los lag van die gemeente. In Schelfhei woonden meer mensen dan in Gorseem zelf, maar toch bevonden de gemeenschapsvoorzieningen zoals school en kerk zich in Gorseem dorp. De inwoners van Schelfhei waren in kerkelijk, sociaal en economisch opzicht helemaal op Nieuwerkerken gericht. Daar gingen zij naar de kerk en daar gingen hun kinderen naar school. Het was dan ook een logische beslissing dat Schelfhei in 1954 van Gorseem werd losgemaakt en bij Nieuwerkerken gevoegd. Bij de fusies van 1970 werden Binderveld en Nieuwerkerken samengevoegd.

Het zuiden van de gemeente Kozen behoorde vanouds tot de parochie Kortenbos. Kortenbos was geen zelfstandige gemeente, maar een parochie waartoe de bewoners van een deel van Kozen, een deel van Brustem, een deel van Zepperen en een deel van Alken behoorden. De basiliek was en is de parochiekerk van Kortenbos, en de gemeenschap heeft een eigen lagere school. Bij de fusies van 1970 werd het zuiden van Kozen, met onder andere de basiliek van Kortenbos, van de gemeente afgesplitst en bij Sint-Truiden gevoegd. Kozen verloor zo ongeveer een vierde van zijn oppervlakte. Het overblijvende deel van de gemeente werd samengevoegd met Wijer en vormde de nieuwe gemeente Kozen.

Zes jaren later, bij de fusies van 1976-1977 werden de toenmalige gemeenten Nieuwerkerken (met Binderveld en Nieuwerkerken) en Kozen (met Kozen en Wijer) samengevoegd. Sindsdien vormen zij de gemeente Nieuwerkerken.

Negentienduizendvijfhonderd bebroede eieren

In februari 1940, als het Belgisch leger in Wijer een tankstation voor zijn voertuigen inricht, wordt de oorlogsdreiging voor de mensen van het dorp een stuk concreter. Hoewel Wijer in de jaren voor de oorlog een traditioneel landbouwersdorp is, zijn er toch al ondernemers die met de nieuwe technologieën van die tijd hun voordeel doen. Een van hen is Theo Van Tilt, die aan de Grotestraat een kuikenkwekerij uitbaat.

Wanneer op 10 en 11 mei de gevechten tussen Belgische en Duitse eenheden het elektriciteitsnet beschadigen, valt in Wijer de elektriciteit uit, wat zware gevolgen heeft voor Van Tilt. Hij heeft in de voorgaande jaren immers geïnvesteerd in een elektrische broedinstallatie. 19.500 eieren liggen die dagen in zijn elektrisch verwarmde broedbakken. Zodra de verwarming uitvalt gaan al die eieren verloren. Van Tilt schat zijn verlies op 12.700 frank. Alsof dat niet genoeg is, steelt een Duitse militair in de eerste oorlogsdagen nog zijn fiets. Die is niet meer gloednieuw, maar hij is volgens de aangever toch nog 500 frank waard, zodat zijn totale schade ten gevolge van de oorlogshandelingen 13.200 frank bedraagt.

Theo Van Tilt is bij de laatsten die een dossier indienen bij het Ministerie voor Wederopbouw. Hij wacht tot 24 januari 1960². Anderhalf jaar later, op 19 juni 1961, stelt de administratie vast dat Van Tilt recht heeft op een vergoeding van 1.231 frank in obligaties en op een terugbetalingswaarborg voor een lening van 39.960 frank. Dat laatste betekent dat hij voor dat bedrag een lening tegen een verlaagde intrestvoet kan aangaan bij de Nationale Kas voor Beroepskrediet. Dat hij de vergoeding van 1.231 frank niet contant maar in obligaties krijgt die op een obligatierekening vastgezet worden, betekent dat hij dat bedrag pas na verloop van tijd mag opnemen en dat hij moet aantonen dat hij het geld gebruikt voor het herstellen van de oorlogsschade.

Uit het dossier blijkt dat de administratie Van Tilts aangifte niet in vraag stelt. De reden waarom de aanvrager slechts een fractie van zijn schade vergoed krijgt, is dat uit het onderzoek gebleken is dat hij over een voldoende groot eigen vermogen beschikt, waardoor aangenomen mag worden dat hij ook met een gedeeltelijke terugbetaling van de schade in staat is om zijn bedrijf weer op te starten.

150 dossiers³

Theo Van Tilt en zijn echtgenote zijn niet de enigen in Nieuwerkerken of in Wijer die materiële schade geleden hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog. In het archief van de Hasseltse directie van het Ministerie van Wederopbouw zijn 18 dossiers bewaard die betrekking hebben op aanvragen voor een vergoeding voor oorlogsschade die zich in Binderveld heeft voorgedaan, 24 dossiers hebben betrekking op schadegevallen in Kozen, 32 dossiers gaan over schadegevallen in Nieuwerkerken, 20 dossiers hebben betrekking op schade in Gorseem Schelfhei en 56 dossiers gaan over oorlogsschade in Wijer had.

Wellicht hebben meer mensen in onze dorpen schade geleden ten gevolge van de oorlogshandelingen. Het is zeer waarschijnlijk dat niet iedereen die schade geleden heeft een aanvraag voor een vergoeding ingediend heeft. Er was immers vastgesteld dat de schade minstens 2.000 frank moest bedragen om in aanmerking te komen voor een vergoeding. Het is waarschijnlijk dat mensen die zagen dat hun schade niet in de buurt van dat bedrag kwam, geen dossier hebben ingediend. Voorts is het zo dat niet iedereen in aanmerking kwam voor een tegemoetkoming. Wie niet aan de hand van een door de burgemeester ondertekend attest kan aantonen dat hij zich tijdens de oorlogsjaren als een goede Belg heeft gedragen, heeft geen recht op een vergoeding en dient wellicht ook geen aanvraag in.

Een volledig dossier bevat gegevens over de aanvrager van een vergoeding, over het schadegeval en over het bedrag waarop de aanvrager de schade schat; over de behandeling van het dossier door de administratie, met gegevens over haar berekening van het schadebedrag; en tenslotte ook gegevens over de vaststelling van de vergoeding en de wijze waarop die zal worden uitbetaald. De meerderheid van de aanvragers vraagt een vergoeding voor de schade die werd aangericht aan hun woning of boerderij door de schokgolven die veroorzaakt werden door ontploffingen in de onmiddellijke nabijheid, voor handelswaren die uit hun winkel geplunderd werden of voor huisraad die vernield werd.

Voor de vaststelling van het bedrag van de schade aan woningen wordt meestal beroep gedaan op een expertise door een architect of een aannemer. Voor winkelwaren of kledij en andere huisraad wordt gebruik gemaakt van prijslijsten en van door de administratie vastgestelde forfaitaire stuksprijzen. Aanvragers gaan soms uit van de prijs die zij betaalden toen ze iets aankochten, terwijl de administratie uitgaat van het bedrag dat nodig is om het verloren voorwerp of dier te vervangen.

Anderzijds vergeten aanvragers wel eens dat hun bezittingen door de jaren ouderdom niet meer evenveel waard zijn als nieuwe waren. In dat geval trekt de administratie een deel van het gevraagde bedrag af omwille van sleet.

Vergoedingen kunnen verstrekt worden in de vorm van een betaling of in de vorm van een schuldwaarborg. De betaling kan op twee manieren gebeuren: in contant geld of in de vorm van staatsobligaties die pas op termijn te gelde gemaakt kunnen worden. Beperkte bedragen worden in de regel in contant geld uitbetaald, grotere bedragen voor de helft in contant geld en voor de helft in obligaties. Wanneer iemand een schuldwaarborg verleend wordt, dan betekent dat dat hij dat bepaalde bedrag bij een financiële instelling kan lenen aan gunstige voorwaarden, aangezien de Staat de terugbetaling van het kapitaal garandeert.

Niet alle dossiers zijn volledig. Sommigen bevatten alleen gegevens over de aangifte van schade, zonder dat er gegevens zijn over de behandeling van het dossier door de administratie of over de toegewezen vergoeding.

Binderveld: gestolen fietsen en drie vliegtuigbommen

Alfons Vandersmissen en zijn echtgenote wonen aan de Krommenhofstraat. Volgens hun aangifte zijn zij de eersten die met oorlogsschade te maken krijgen als Belgische militairen al in augustus 1939 zonder te betalen een fiets opeisen . Ook bij Louis Schurmans in de Dorpsstraat wordt vóór 10 mei 1940 al een fiets opgeëist door Belgische militairen. In de dagen na de inval nemen Belgische militairen nog twee fietsen mee bij Hubert Moyaerts in de Leemstraat.

Op 11 mei 1940 krijgt Binderveld met de gevechten te maken. Een paard van Louis Schurmans wordt getroffen door een scherf van een obus. Het paard is zwaargewond en bezwijkt twee dagen later. Vanaf 11 mei worden in Binderveld gedurende drie dagen Duitse soldaten ingekwartierd. Ernest Joris meldt na de oorlog dat ingekwartierde soldaten op 12 en 13 mei 1940 de huisraad van het kasteel plunderen.

VI. Het schadegeval.	a) Augustus 1939 b) Binderveld Velo opgeëist door Belgisch leger in Augustus 1939
a) Datum.	
b) Plaats, oorzaak, omstandigheden en aard.	c) Belgisch d) geheel
c) Gebeurlijk de nationaliteit van het leger dat de schade heeft veroorzaakt.	e) n.v.m.
d) Omvang van de beschadiging (gedeeltelijke of geheele vernieling).	
e) Werd er naderhand geplunderd of beschadigd?	
VII. De vaststelling.	a) Burgemeester van Binderveld b)
a) Naam, voornaam, adres en beroep van den deskundige, welke is opgetreden voor rekening van den gesinistreerde.	
b) Bedrag van de door den deskundige geoordeelde eereloon en uitschotten.	

Alfons Vandersmissen geeft aan dat zijn fiets al in augustus 1939 door het Belgisch leger werd opgeëist.

In september 1941 ontvreemden Duitse militairen 300 kg haver bij Hubert Moyaerts. Bij Pierre Diepenrijckx in de Hoogstraat wordt in de loop van de oorlog een afsluiting vernield.

Tot 18 augustus 1944 blijft Binderveld van grote oorlogsschade gespaard. Die dag echter wordt boven onze streek een geallieerde bommenwerper door Duitse jachtvliegtuigen aangevallen. Om

snelheid te winnen en aan de aanvallers te ontkomen, dropt het geallieerde vliegtuig zijn bommen. Drie daarvan slaan in Binderveld in, op een akker van Louis Schurmans aan de Krommenhof. Zij slaan drie kraters, acht meters breed en drie meters diep volgens de aangifte van Schurmans. Veldvruchten en fruitbomen worden vernield.

De ontploffingen veroorzaken een schokgolf die de lemen huizen in de omgeving dooreenschudt. Zowel woningen als hun inboedels raken beschadigd. Naast Louis Schurmans in de Dorpsstraat, melden ook Gerard Herbots, Gaston Herbots, Victor Strauven en Henri Vrancken van de Daalstraat, Lucien Kempeneers van de Kruisstraat en Ernest Joris van het kasteel van Binderveld schade aan hun woningen en hun inboedels ten gevolge van de ontploffingen van 18 augustus 1944.

Bij de bevrijding in september 1944 stelen terugtrekkende Duitse soldaten bij Louis Schurmans weer een fiets.

Kozen: schade tijdens de eerste oorlogsdagen en bij de bevrijding

Wie in Kozen op 10 mei 1940 nog twijfelt of de oorlog echt uitgebroken is, wordt snel met de neus op de feiten gedrukt. Duitse vliegtuigen gooien bommen af die in de omgeving van de Opcosenstraat terechtkomen. De schokgolven die door de ontploffingen veroorzaakt worden, beschadigen de woningen en inboedels van Celestin Wintmolders en van Maria Juliana 's Heeren in de Opcosenstraat. Wintmolders beschrijft in zijn aangifte wat er gebeurde: *"Duitsche bommen ontploften op circa 20 meter van de woning. Door den luchtdruk werd het gansche gebouw geschud, de muren en vensters ontwricht, de ruiten gebroken, de pannen dooreen geworpen, de deuren stuk en de zolderingen bouwvallig. Daarbij al de huismeubels met geweld verslingerd en gansch stuk, ofwel gedeeltelijk vernield. Daarbij gansch het dak verschoven en van de muren afgezakt."*

Verschillende huisgezinnen slaan op de vlucht en sommigen laten hun huis onbewaakt achter. Jan Vandermeeren die aan de Steenweg in Kortenbos woont, is een van de mensen die zijn woning later geplunderd terugvindt. Bij hem worden op 10 mei een fiets, twee uurwerken, tafelmessen en een slijpriet gestolen. Isidoor Vanleeuw in de Wijerstraat beschrijft hoe zijn fiets meegenomen wordt door een vluchtende Belgische soldaat: *"Rijwiel opgeeischt door Belgisch soldaat te mijnen huize. De militair werd op de hielen gevolgd door oprukkende Duitse krijgers. Aan het afleveren van een bon werd niet gedacht."* Op 12 mei nemen terugtrekkende Belgische militairen de fiets van Maria Vanroye uit Kortenbos en de fiets die Jan Ramaekers van de Bergstraat aan de kerk van Kortenbos gezet had, mee.

6003566

F 1/1

Proces-Verbaal van schatting der schade toegebracht aan de boerderij van Mr Wintmolders Celestin, Of-Korenstraat 18 te Koken; door het ontploffen van Duitse bommen in den nabijgelegen boomgaard. (20 meter afstand)

Deze schade werd opgemaakt door Heeren Remy hoofdonderwijzer - Koken - Vandebos Jozef - schrijnwerker - Vandebos August - aannemer en Appeltans Jan - metser te Koken.

Bedoelde eigendom bestaat uit een groot woonhuis met verdiep; gedeeltelijk gebouwd in hout en leem, terwijl de paardestaal, koestal en schuur in steen zijn.

Algemeene Toestand:

Door den luchtdruk, werd het gansche gebouw geschild; de muren en vensters ontwriekt; de ruiten gebroken; de pannen dooreen geworpen; de deuren stuk en de kolderingen bouwvallig.

Daerlij al de huismebels met geweld verslingerd en gansch stuk ofwel gedeeltelijk vernield. Daerlij gansch het dak verschoven en van de muren afgeraakt.

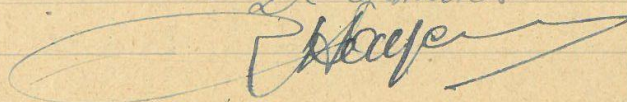
Raming der schade - Prijs 1939.

	Frank	c ^h oi
1. 96 Ruiten stuk = 18 m ² x 55 fr per m ² .	990	00
2. 2100 pannen afgeworpen - 250 f het 1000	525	00
2 gewonen werkhieden 4 dagen werk - 25 f ieder per dag	200	00
3. 4000 Kg. kalk voor bereiting aan 20 f de 100 Kg.	800	00
4. 8000 Kg. zand aan 5 fr de 100 Kg.	400	00
Over te brengen	2915	00
Mie Kerzijk a.u.b.		

De kostenraming voor het herbouwen van de woning van Celestin Wintmolders (recto)

	Overgebracht	2915	00
	Twee stielmannen 16 dagen werk aan 5/ en 4 fr per uur	1152	00
5.	Ge-repareerd aan deuren en vensters - 2 schijnwerkers - 6 dag - 40 fr	480	00
6.	Twee nieuwe vensters gezet - maat 11 = 1,60 m / 1,30 m.	960	00
7.	Materialiaal voor 2 repareren van vensters en deuren	600	00
8.	Twee plaatsen herstellen	1200	00
9.	Belangpapier in al de plaatsen herstellen - 4 onder - 8 long	700	00
10.	Enwaalf gordijnen gansch stuk 10 fr stuk	960	00
11.	1 Verschoven dak op hoekstal terug in orde brengen - Lastig werk - 3 werkdagen - 6 dagen - 40 fr.	720	00
12.	Plafonds repareren - terug schilderen	360	00
13.	Daken terug invoegen - openingen toestoppen - nieuwe webben leggen - kepers en latjes waar t stuk is - 3w - 3d.	360	00
14.	Omgevallen gewel opnieuw op metselen - oude deuren af- knabben -		
15.	Muur omgedruwd door de drukking - zelfde werk als vorige		
	75000 baksteen - 140 fr het 1000	2100	00
	7500 Kg zand 5 fr de 100 Kg	375	00
	3750 Kg. kalk - 20 fr - de 100 Kg.	750	00
	Daghuur 1 meter en 1 dienaar - 20 dagen 40 fr en 30 fr	1400	00
16.	Drie schouw-garnituren gedeeltelijk vernield	300	00
17.	Glaswerk - potselen - Paravols (gedeeltelijk)	200	00
18.	Koffieservies - eetservies	300	00
19.	Versiering - garnituren - potten - bloemen - breiwerk (gedeeltelijk onbruikbaar)	600	00
	Algemeen totaal	14432	00

Opge-maakt te Koken den 14 Juni 1940

De op-maker

Ondertussen worden op 11 mei verlaten huizen geplunderd. Gerard Wintmolders, de gemeentesecretaris, doet aangifte van de plundering van een woning in de Dorpsstraat. Lambert Vaes van de Opcozenstraat ziet op 10 mei dat er Belgisch artilleriegeschut opgesteld staat in de nabijheid van zijn woning. Liever dan te moeten meemaken hoe die stellingen door de Duitsers worden aangevallen, gaat hij met zijn gezin op de vlucht. Bij zijn thuiskomst zijn twee fietsen en een kar verdwenen, en vindt hij zijn woning bezet door Duitse militairen.

6003273

Faktuur - afschrift

*M^r. Vanleeuw-Isidoor
aan Vanstraelen Leon*

*Voor verkoop en levering van het volgende
betaalbaar*

Nonen den 12-11-1939.

*1 Heerenrijwielt - Merk - Millard
met lamp - prijs - 825 f.*

Vanstraelen Leon

*Geboortewetgeving van boerenstands
handtekening
Nonen den 10-12-1941
De Burgemeester,
L. S. S. S.*

6003273

*De ondergetekende, Nossin Margareta,
woonachtig te Hasselt, Blijde Inkomstraat
n. 30, verklaart op haar eer getuige te zijn
geweest van het feit dat in den nacht van
11 op 12 Mei 1940 een Belgisch
militair den fiets heeft opgevoerd van
Vanleeuw-Isidoor, in wiens woning zij, als
vluchteling, bedoelde nacht heeft mogen
doorbrengen,*

Nossin Margareta

GEZIEN VOOR ECHTVERKLARING DER IN ONZE
TEGENWOORZIGHEID GEPLAATSE HAND PEE-
KENING VAN. *M. Nossin*

HASSELT, den 11-12-41
DE BURGEMEESTER!

Vanleeuw

Door Isidoor Vanleeuw ingeleverde bewijsstukken voor de waarde van zijn fiets en voor het feit dat hij door een soldaat werd meegenomen.

Emiel Vlecken is onderwijzer in Kortenbos en woont er in het schoolhuis. Ook hij slaat op 10 mei op de vlucht. Bij zijn terugkomst is de woning geplunderd. In zijn aangifte schrijft hij *"Bij het uitbreken van den oorlog werd het woonhuis verlaten. Bij onze terugkeer op 2 juni vonden wij de deuren opengebroken en het huis geplunderd. Gedurende verscheidene dagen werd het door Duitsers bezet."*

In de woning van Leonard Gilis in de Helstraat worden op 11 mei Duitse militairen ingekwartierd. Na hun vertrek blijkt de klerkast geplunderd te zijn.

Op 16 mei is er weer een Duitse eenheid op doorreis in Kozen. Hun materiaal wordt voortgetrokken door een vijftiental paarden, die zij te grazen zetten op een weiland van Albert Wanten in de Bergstraat. Zelf doen de soldaten zich te goed aan het spek, de eieren en de koffie die zij in het huis van Wanten vinden.

Daarna keert de rust terug in Kozen. Pas op 13 mei 1942 is er weer oorlogsschade te melden. Die dag krijgt de burgemeester opdracht een Duitse eenheid in te kwartieren. Liever dan de dorpsbewoners te plagen door her en der enkele militairen te laten overnachten, biedt hij het hele

gezelschap aan in de gemeenteschool te overnachten. Wanneer de soldaten de volgende dag de school verlaten hebben, blijken ook de voorraad schriften en potloden en de weegschaal met de koperen gewichten verdwenen te zijn.

b) TOTALE VERNIELING

VERNIELDE OF VERDWENEN VOORWERPEN			Handelswaarde in nieuwen staat, op 31 Augustus 1939	Aftrek voor ouderdom
Aantal	BEKNOPTE OPGAVE EN BESCHRIJVING	Jaartal van aan- schaffing		
300	<i>schrijfborden</i>		180 -	
100	<i>"</i>		50 -	
28	<i>"</i>		27.50	
36	<i>potloden</i>		27 -	
	<i>Koperen gewichten</i>		101 -	
	<i>weegschaal</i>		65 -	
Totalen			1150.50	
Verschil			1150.50	

(1) Bij gebrek aan plaats, bijlagen gebruiken.

De aangifte van de uit de gemeenteschool van Kozen verdwenen voorwerpen.

Hoewel de geallieerde legers na de landing in Normandië op 6 juni 1944 gedurig terrein winnen en de Duitse eenheden duidelijk niet tegen de overmacht opgewassen blijken, noodzaakt de situatie aan het front in Rusland de Duitse legerleiding om eenheden van het Westen naar het Oosten te verplaatsen. Op 20 juni 1944 passeert een Duitse eenheid op weg naar Duitsland Kozen. Bij Joseph Droogmans in de Opcosenstraat stelen Duitse soldaten twee fietsen en een radio.

Groeiende zenuwachtigheid bij Duitse bezetters, die steeds meer militaire nederlagen te verwerken krijgen en die in eigen land met altijd grotere tekorten aan arbeidskrachten te maken hebben, is de dieperliggende oorzaak van de razzia die Duitse agenten op 29 augustus 1944 in Kozen houden. Anders dan in Nieuwerkerken, waar zij op 1 augustus op zoek gaan naar weerstanders, is de razzia van 29 augustus in Kozen bedoeld om werkweigeraars te vinden. Twee zonen van Lambert en Maria Vaes-Ruymen in de Opcosenstraat zijn werkweigeraars. Zij weigeren in te gaan op het bevel van de Duitse overheid om in Duitsland te gaan werken, en houden zich schuil. De Duitse agenten die de jongemannen zoeken kunnen hen niet vinden en plunderen de woning van hun ouders.

Op 6 september zijn de eerste Amerikanen in Kozen, zo verklaart althans Jules Coenen, als hij na de oorlog aangeeft dat een Amerikaanse tankeenheid van 6 tot 16 september 1944 gebruik gemaakt heeft van zijn weilanden aan de Eendenpoel om er hun kamp op te slaan. Maar liefst negen hectaren weiland, zo verklaart Coenen, zijn door de Amerikaanse tanks en vrachtwagens beschadigd en moeten hersteld worden. Bovendien is een groot deel van de aardappelen, bieten en rapen die hij nog in het veld had staan door dezelfde Amerikanen vernield.

Vanaf september 1944 krijgen onze dorpen ook te maken met de Duitse V1's. Twee van die tuigen storten in Kozen neer. De eerste V1 die Kozen raakt valt op 4 september en beschadigt huizen in de Dorpsstraat. De tweede valt exact twee maanden later, op 4 november, en richt vooral schade aan in de Bergstraat.

Pierre Hasevoets meldt schade aan zijn woning in de Neercosenstraat ten gevolge van de inslag van een V1 - hij noemt die een robotbom - op circa 150 meter van zijn woning. Mogelijk gaat het hier om een V1 die in Alken of in Stevoort gevallen is. De schade aan de woningen van Leonard Nulens en Lucien Reynders in de Wijerstraat is het gevolg van de ontploffing van een V1 in het Zwarteinde in Wijer, dicht bij de grens met Kozen.

Nieuwerkerken: een radarpost, vliegtuigbommen en de razzia van 1 augustus 1944

Drie inwoners van Schelfhei geven schade aan die al op 10 mei 1940 voorgevallen is. In de loop van die dag vallen er Duitse bommen in het Mouveld. Zij beschadigen de woning van Lambert Joris en na het bombardement zit er een krater in een akker van Emiel Bangels. Bangels vergeet niet te melden dat het aan- en aflopen van nieuwsgierigen die de volgende dagen de krater wilden zien nog meer schade aan zijn veldvruchten aanrichtten. Bij de weduwe Cuypers in de Kerkstraat stelen Duitse soldaten twee fietsen. Bovendien besluit een Duitse eenheid op doortocht een weide die haar toebehoort als kampplaats in te richten. Na hun vertrek blijken de haag en verschillende fruitbomen vernield te zijn.

Nieuwerkerken zelf krijgt volgens de aangiften vanaf 11 mei met het oorlogsgeweld te maken. Florentine Vandormael van de Kerkstraat meldt dat een bombardement door Duitse vliegtuigen die dag de hagen rond een van haar percelen heeft beschadigd. Diezelfde dag trekken terugtrekkende Belgische militairen door het dorp. Bij Jozef Cuypers op de Dries nemen zij een kar mee. Jean Lavigne en zijn echtgenote hebben aan de Steenweg een herberg en een winkel waar zij kruidenierswaren en veevoerders verkopen. Op 10 mei gaan zij op de vlucht en bij hun terugkomst vinden zij hun zaak geplunderd terug. Een dag later, op 12 mei, nemen terugtrekkende Belgische militairen bij Felix Bonneux op de Dries een kar, paardengetuig en een kruiwagen mee.

Daarna komen de Duitsers het dorp in. In de loop van mei steelt een Duitse militair een fiets bij Jozef Motmans aan de Weg naar Binderveld, terwijl een Duitse eenheid die maand een twintigtal paarden een weiland van Charles Strauven van de Kerkstraat laat afgrazen en haver, hooi en stro opeist.

Dezelfde eenheid richt die maand ook schade aan fruitbomen van Charles Strauven en Urbain Joris, ook van de Kerkstraat, aan.

DOSSIER Nr. 0/600473

18/569
10 FEB. 1942

0026163

0/600473

De ondergeteekenden, Joris, Gaston wonende Kerkstraat, 102 te Gorseem en Joris, Lucien eveneens wonende Kerkstraat, 102 bevestigen dat op datum van 11 Mei 1940 door het neerwerpen van bommen door Duitse vliegtuigen volgende schade aangericht werd aan de volgende vruchten welke te velde stonden en toebehoorde aan den genaamde Bangels, Emile wonende Nieuwe steenweg, 82 te Gorseem-Schelfheide.

Eveneens werden de volgende voeders voor paarden in beslag genomen:

Namelijk: x5x

500 Kgr. hooi bedrag der schade 450 Fr.

90 Kgr. haver bedrag der schade 80 Fr.

1 are rogge werd vernietigd, x 150 Fr.

1 are aardappelen vernietigd 150 Fr.

TOTAAL: -----
830 Fr.

Gorseem, den 20 Januari 1942

De Getuigen,

J. Joris
Lucien Joris

De Aanvrager,

E. Bangels

Gemeentebestuur

van

Gorseem

Voor wettiging van bovenstaande handteekeningen,

Gorseem, den 21 Januari 1942

De Burgemeester,

A. J. ...

In de nacht van 27 op 28 maart 1941 lost een geallieerd vliegtuig zijn bommen boven Schelfhei. Mogelijk gaat het ook hier om een vliegtuig dat snelheid wilde maken omdat het door Duitse jagers onderscheept werd. De schokgolven van de ontploffingen beschadigden de woningen van de weduwe Hayen, Jozef Cox, van Jozef Carlens en van de familie Motmans aan de Diestersteenweg.

Toevallig zijn die nacht twee rijkswachters van de brigade van Sint-Truiden op wachtronde in Schelfhei. Dankzij hun verslag, waarvan een afschrift in het dossier van de weduwe Hayen zit, weten wij meer over wat er die nacht gebeurde. Anders dan wat uit de schadedossiers blijkt, melden zij dat vier woningen – van de weduwe Hayen, van Jozef Carlens, van Jozef Cox en van Desiré Lenaerts – zwaar beschadigd zijn, en vier andere licht beschadigd. In hun verslag schrijven de twee rijkswachters:

In den nacht van 27 op 28 maart 1941, om 23 uur 30 minuten, bevonden wij ons op dienst in de gemeente Gorseem, gehucht Gorseem-Schelfheide, wanneer onze aandacht getrokken werd door verscheidene vliegtuigen die in de lucht zweefden. Plotseling hoorden wij verschillende zware slagen die veroorzaakt waren door het ontploffen van bommen. Eenige oogenblikken later ontdekten wij de plaats waar deze gevallen waren en die was de gemeente Gorseem, gehucht Gorseem-Schelfheide. Op deze plaats vertoonde de steenweg Sint-Truiden – Herk-de-Stad een diepe trechter die bijna de heele breedte van den steenweg omvatte.

...

De genaamde Hayen Yvonne werd ter plaatse gedood. Haar broeder, Hayen Jozef, werd zwaar gewond en overgebracht naar de Sint-Annakliniek te Sint-Truiden. Grauls Elvire werd licht aan het achterhoofd gekwetst.

...

Volgens wij hebben kunnen bestatigen zijn er op een afstand van 250 meters 6 bommen gevallen, die allen ontploft zijn. Bij uitzondering van de bom die in den steenweg gevallen is, zijn al de anderen op velden en weiden gevallen, waar zij eveneens groote trechters geslagen hebben en schade hebben toegebracht aan de landerijen.

...

Rosalie Poelmans, de moeder van Yvonne en Jozef Hayen, verklaart aan de

rijkswachters: *Wij hoorden de vliegmaschinen ronken en*

terzelfdertijd het gefluit van het vallen der bommen. Wij zijn uit elkaar gesprongen, doch mijne dochter Yvonne werd ten gronde geslingerd, evenals mijn zoon Jozef. Mijne dochter werd bijna op den slag gedood en mijn zoon Jozef werd hevig gewond en schreeuwde van pijn. Wij hebben den geneesheer Ballet van Rummen verwittigd, die mijn zoon verzorgd en naar de Sint-Annakliniek van Sint-Truiden overgebracht heeft, waar deze zich nu nog bevindt. Er werd niemand anders gekwetst. Al het licht was goed verduisterd. Wij baten alhier een bakkerij en herberg uit en er zijn 300 broden van 1,8 kilo vernietigd, evenals 300 kilo meel. In mijn herberg werden ongeveer 85 liter likeur verbrijzeld. Al het huisgerief, stoelen, kasten, tafels, bedden werden verbrijzeld of hevig beschadigd.

De Duitse radar in Nieuwerkerken

Al de deuren en vensters zijn verbrijzeld. Drie karren die zich onder een bergplaats bevonden en de luxauto die zich in den stal bevond werden beschadigd. Den voorgevel, den achtergevel en stallingen werden gansch vernield, evenals het gansche dak, de zoldering en al de plafonds.

Het verslag gaat verder met verklaringen van de bewoners van de overige beschadigde woningen.

Op de grens met Herk-de-Stad en Wijer, ligt op de plek die Begijnenbos genoemd wordt een van de hoogste punten in de verre omgeving. De Duitse legerleiding vindt dit de geschikte plaats voor een radarpost, die deel uitmaakt van een ononderbroken lijn van radarposten die van Noorwegen tot Frankrijk reikt. Zodra de radar in Nieuwerkerken operationeel is, worden van daaruit onder meer de Duitse nachtjagers van het vliegveld van Brustem naar hun doelen geleid⁴.

Volgens de aangifteformulieren worden de meeste installaties in de periode van november 1941 tot november 1942 geplaatst. Een tiental inwoners van Nieuwerkerken geeft schade aan ten gevolge van het afgraven van akkers en weilanden om het terrein te egaliseren, het plaatsen van de radars en bijhorende technische installaties, de bouw van barakken voor administratie en logement, de aanleg van loopgrachten en het opwerpen van beschermende wallen.

De gedenkstee voor de slachtoffers van de verzetsactie van 8 april 1944 in Geetbets

Bij Louis Motmans aan de Weg naar Binderveld nemende Duitse bezetters in de loop van 1943 een grote voorraad materialen in beslag.

Verschillende jonge mannen van Nieuwerkerken zijn actieve weerstanders. Isidoor Bamps is student en woont bij zijn ouders in de Kerkstraat. Op 3 april 1944 richten Duitse agenten schade aan de huisraad aan als zij hem in de woning van zijn ouders zoeken. Vijf dagen later is Isidoor een van de weerstanders die een overval uitvoeren op het treinstation van Geetbets met de bedoeling een

postzak met rantsoenzegels buit te maken. Bamps wordt tijdens de operatie in Geetbets neergeschoten. Hij overlijdt wordt naar hospitaal in Diest overgebracht, maar overlijdt daar op 11 april⁵.

Het wedervaren van Isidoor Bamps is de prelude van de grote razzia in Nieuwerkerken in de nacht van 31 juli op 1 augustus 1944, waarbij één weerstander wordt doodgeschoten en negen anderen worden weggevoerd. Acht van hen sterven in ellendige omstandigheden in Duitse kampen⁶.

Jozef Nijns is een 24-jarige telegraafbediende. Hij is getrouwd met Eugenie Plevoets. Samen met hun 1 maand oude kind wonen zij op de Dries. Hij wordt gedood als Duitse agenten hem willen aanhouden.

Armand Bamps is de vader van Isidoor, die eerder dat jaar neergeschoten is. Armand wordt naar Duitsland afgevoerd en overlijdt op 24 december van hetzelfde jaar in het Duitse kamp van Schandelah, dat een buitenpost is van het concentratiekamp van Neuengamme in Nedersaksen.

Armands 16-jarige zoon Pierre Bamps wordt ook aangehouden. Hij overleeft de mishandelingen⁷.

Louis Borgers is de echtgenoot van Philomena Vanstraelen en woont in de Tichelrijstraat. Hij overlijdt op 17 januari 1945 in het concentratiekamp van Neuengamme bij Hamburg⁸.

De broers Maurice en Paul Meeuwissen uit de Kerkstraat overleven de kampen⁹.

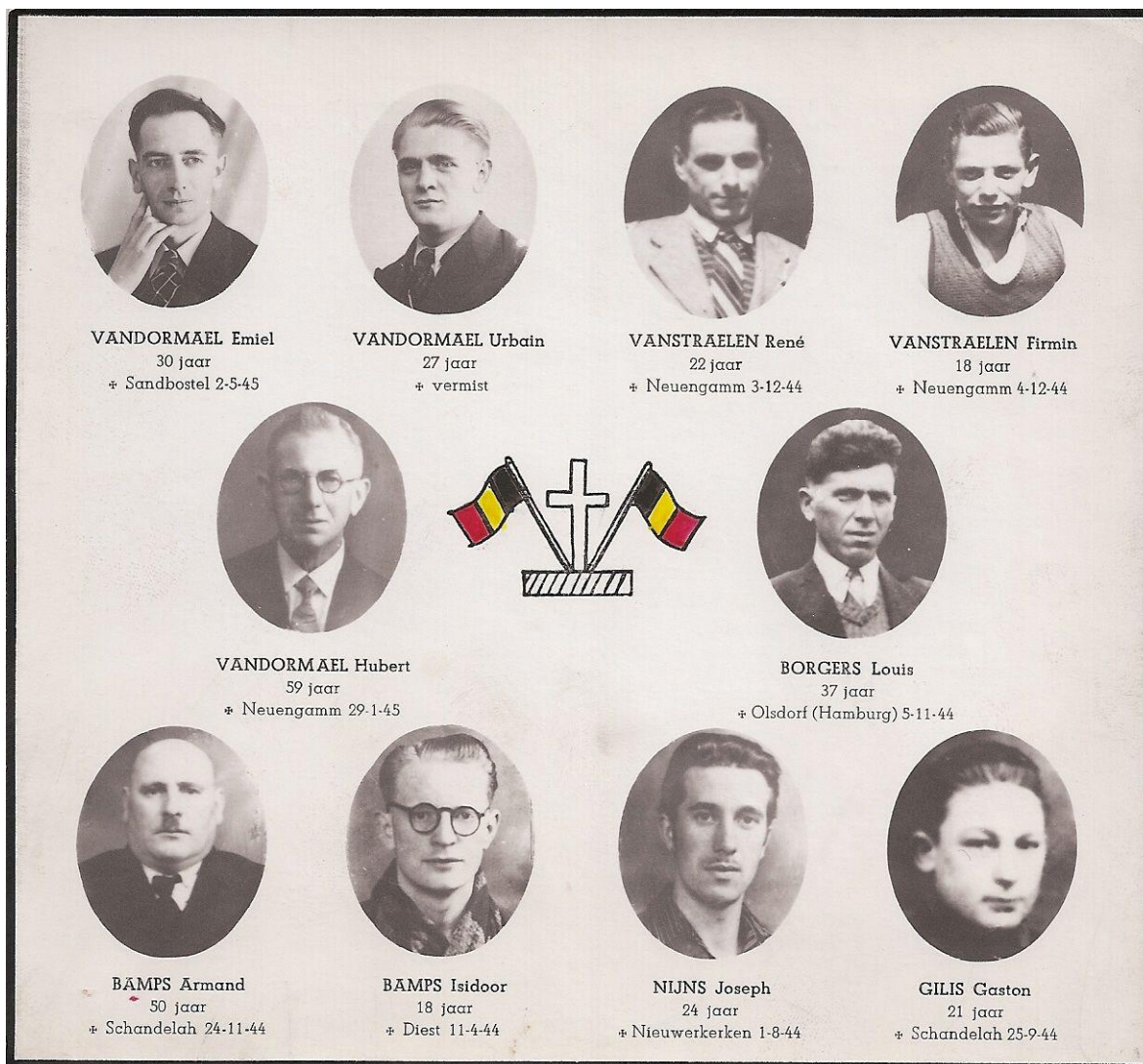
Hubert Vandormael is de 59-jarige koster van Nieuwerkerken. Hij overlijdt op 29 januari 1945 in het kamp van Neuengamme. Hij wordt samen met zijn zonen Emiel en Urbain aangehouden. Emiel is 29 als hij op 21 mei 1945 in het kamp van Sandbostel in Nedersaksen sterft. Sandbostel was oorspronkelijk een kamp voor krijgsgevangenen, maar in april 1945 huisvest het ook circa 9.500 overlevenden van Neuengamme en zijn buitenposten. Zijn drie jaar jongere broer Urbain is einde april 1945 overleden in het concentratiekamp van Ravensbrück in het latere Oost-Duitsland.

De broeders Remi (Firmin) en René Vanstraelen wonen bij hun ouders in Tichelrij. Remi is 17 als hij wordt aangehouden. Hij overlijdt op 9 december 1944 in het kamp van Neuengamme. Zijn vier jaar oudere broer René is zes dagen eerder gestorven, op 3 december 1944, in het concentratiekamp Meppen-Versen, dat dan ook een buitenpost van het kamp van Neuengamme is.

De achtste weggevoerde van 1 augustus 1944 in Nieuwerkerken is Gaston Gilis. Hij is 22 als hij op 25 september 1944, minder dan twee maanden na zijn aanhouding, in het kamp van Schandelah overlijdt. Over zijn aanhouding worden in de dossiers oorlogsschade geen gegevens aangetroffen.

Op 4 september 1944 komen terugtrekkende Duitsers door Schelfhei. Bij Isidoor Mees stelen zij twee jonge zware trekpaarden. Ook bij Pierre Carlens en bij Maria Cuypers in de Kerkstraat wordt gestolen.

Jozef Motmans, die één van de eerste inwoners van Nieuwerkerken is die met materiële oorlogsschade te maken krijgt als een Duitse soldaat in mei 1940 zijn fiets steelt, is volgens de bewaarde dossiers ook de laatste die materiële schade te betreuren heeft: in de loop van september 1944 stelen terugtrekkende Duitse soldaten zijn paard.

*Gedachtenisprentje voor de tien dode weerstanders
en politiek gevangenen van Nieuwerkerken*

Wijer: mei 1940, infrastructuurwerken, een neergestort vliegtuig, V1's en de plundering van de woning van de familie Lambrechts

Edmond Copis en zijn echtgenote baten een boerderij met een winkel uit in de Grotestraat in Wijer. Zij zijn in het voorjaar van 1940 bij de eersten in Wijer die af te rekenen krijgen met de gevolgen van de oorlogsdreiging. Van februari tot mei 1940 wordt hun hoeve gedeeltelijk bezet door Belgische militairen, die er een benzinedepot inrichten. Op 4 mei 1940 beschadigt een legervrachtwagen het poorthuis en vernielt de twee arduinstenen die links en rechts van de poort de gevels moeten beschermen. De militairen die de administratie van het depot doen, zijn bij Copis ingekwartierd, en beschadigen zes stoelen, een kapstok, twee tapijten, een tafel en een tafellaken, een luster en een wasdroger. Gedurende de dagen na de inval van 10 mei trekken Duitse militairen door Wijer en plunderen de winkel van Copis. Zij nemen er koffie, likeuren, conserven, sokken en suikergoed mee. Op 13 juli wordt zijn woning een tweede keer door Duitse militairen bezet. Zij maken van een weide van Copis gebruik om er dertien paarden te laten grazen en er oefeningen te houden. Bovendien verwonden de paarden twee vaarzen van Copis zodanig dat er op de dieren een noodslachting toegepast moet worden.

Ook Theo Van Tilt en zijn echtgenote, die aan de Grotestraat een kuikenkwekerij uitbaatten, krijgen al snel te maken met de gevolgen van de oorlog. In mei 1940 stelen Duitse militairen bij hen een fiets. Veel erger is dat in de eerste dagen na de inval de elektriciteit in de gemeente uitvalt. Daardoor vallen ook hun elektrische broedmachines zonder stroom, waardoor 19.500 broedeieren verloren gaan.

In Nieuwerkerken en Wijer wordt met verbazing gereageerd als de Duitse luchtmacht vanaf 1941 op een van de hoogste punten van Nieuwerkerken, op Begijnenbos, een radarsite uitbouwt. Naast radarinstallaties komen er barakken waarin de bemanning kan schuilen, barakken voor logement, voor het opslaan van de voorraden en voor de administratie. De radarsite grenst aan Wijer en het is dus niet verwonderlijk dat de werken die aan de uitbouw van de site te pas komen ook in Wijer gevolgen hebben. Vijf personen uit Wijer dienen bij het Ministerie van Wederopbouw een dossier in met de vraag voor een vergoeding van schade die te maken heeft met de aanleg van de radarinstallatie.

Gasparina Hendrickx verklaart dat Duitse militairen in de loop van oktober 1941 ter hoogte van haar akker de weg verbreed hebben, en daarvoor een stuk van haar land afgegraven hebben. Zij heeft een arbeider tien dagen moeten laten werken om het land weer in zijn oorspronkelijke staat te herstellen. Willem Bartholomevis van de Opperstraat verklaart na de oorlog dat twee mannen 14 dagen gewerkt hebben om zijn akker, die in de loop van oktober 1941 door Duitsers vernield is, weer vlak te maken. Jozef Vandekerkhof uit de Opperstraat verklaart veldvruchten verloren te hebben doordat de Duitse bezetters van oktober tot december 1941 op zijn land barakken en andere installaties voor de radarpost van Nieuwerkerken bouwen. Leopold Vanstraelen van de Schansstraat ziet in de zomer van 1942 een korenveld van 25 aren verloren gaan doordat de Duitse bezetters de gronden totaal onbruikbaar maakten met loopgrachten.

Pierre Tournelle en zijn echtgenote wonen in de Opperstraat. Hun woning is op 11 september 1942 bezet door Duitse militairen die betrokken zijn bij de werking van de installaties voor vliegtuigobservatie, en die volgens de aangifte van het koppel voor 2.000 frank schade aan hun woning aanrichten. Voorts hebben die Duitse militairen op 14 juni 1944 een radio gestolen. Tot slot geven zij nog schade aan omdat zij vanaf september 1942 gedurende drie jaren een perceel van 20 aren niet hebben kunnen bewerken.

Op 5 november 1943 stort een vliegtuig van de geallieerden neer in een boomgaard op Zwarteinde, die eigendom is van Gerardine Copic van de Grotestraat. De weduwe ziet daarbij hoogstambomen, een deel van de haag en een deel van de draadomheining verloren gaan.

Jozef Festraets uit de Schansstraat werkt voor de Belgische Spoorwegen in de werkplaatsen bij het station van Hasselt. Hij is een van de slachtoffers als het station op 8 april 1944 door de Amerikaanse luchtmacht gebombardeerd wordt. Gewond wordt hij naar het gasthuis van Hasselt overgebracht. Zijn kledij en alle voorwerpen die hij die dag bij zich heeft zijn verdwenen of volledig vernield. Het grootste verlies is zijn nieuwe vel, maar ook zijn schoenen, zijn jas, zijn klak, een paar sokken, een lederen tas, een drinkbus, een handdoek en een paar blokken worden door deze arbeider node gemist.

b) TOTALE Vernieling

VERNIELDE OF VERDWENEN VOORWERPEN			Handelswaarde in nieuwen staat, op 31 Augustus 1939	Aftrek voor ouderdom
Aantal	BEKNOPTE OPGAVE EN BESCHRIJVING	Jaartal van aan- schaffing		
	<i>nieuwe velo</i>	<i>43</i>	<i>1300 f.</i>	
	<i>Èen paar schoenen</i>	<i>43</i>	<i>150 f.</i>	
	<i>werkmanjas</i>	<i>43</i>	<i>150 f.</i>	
	<i>klak</i>	<i>44</i>	<i>20 f.</i>	
	<i>paar sokken</i>	<i>43</i>	<i>30 f.</i>	
	<i>lederen handtasch</i>	<i>40</i>	<i>75 f.</i>	
	<i>drinkbus</i>	<i>40</i>	<i>25 f.</i>	
	<i>handdoek</i>	<i>43</i>	<i>9 f.</i>	
	<i>paar blokken</i>	<i>44</i>	<i>12 f.</i>	
Totalen			<i>1771</i>	
Verschil				

(1) Bij gebrek aan plaats, bijlagen gebruiken.

De aangifte van Jozef Festraets

Theo Lambrechts woont tijdens de oorlog in de Grotestraat. Zijn echtgenote is in 1934 overleden. De leden van de familie staan bekend als verzetslieden. Op 3 mei 1944 wordt hun huis overvallen door Duitse politiemensen. René en Tony zijn op dat moment niet thuis, en Louis en Edmond weten te ontsnappen. Theo en zijn dochter Gusta worden meegenomen naar de gevangenis in Hasselt¹⁰.

Een maand later, op 10 juni, overvallen Louis en René Lambrechts samen met vijf kompanen de gevangenis om hun vader en zuster te bevrijden. Zij slagen erin Theo, Gusta en veel andere gevangenen te bevrijden. René en vier anderen overleven de actie echter niet. De overlevenden verzamelen zich in Zelem. Daar zien zij, in een woning waar verzetsmensen elkaar vaker ontmoeten, ook Edmond en Tony terug. In de nacht van 28 op 29 juni wordt de woning door Duitse politiemensen en militairen omsingeld en overvallen. In het vuurgevecht dat dan volgt wordt Theo Lambrechts doodgeschoten. Louis, Edmond en Gusta worden aangehouden. De volgende dag worden Louis en Edmond ter dood veroordeeld en in Hechtel terechtgesteld. Gusta wordt naar Duitsland afgevoerd.

Ondertussen is Theo's huis in Wijer op 12 juni volledig leeggehaald door de Duitse politie. De overlevenden van de familie dienen na de oorlog een dossier in waarin zij de schade aan de inboedel – hoofdzakelijk huisraad en kleermakersgerief – aangeven.

*Herdenkingsmonument voor de weerstanders van de familie Lambrechts
en provinciaal monument voor de Weerstand in Wijer*

Tijdens de bevrijdingsdagen in september 1944 worden weilanden en akkers van Emile Buckers uit de Grotestraat door Amerikaanse eenheden bezet om er geschut op te stellen. De veldvruchten op de akkers – aardappelen, bieten, rapen en raapkolen – gaan daarbij verloren en de afsluiting van de weide wordt vernield.

Een drietal maanden na de bevrijding, op 1 december 1944, wordt Wijer voor het eerst rechtstreeks geconfronteerd met de Duitse wonderwapens. Die dag stort een V1 neer in een akker bij Zwarteinde. De schokgolven die veroorzaakt worden door de ontploffing beschadigen de lemen boerderijen en woningen in de verre omgeving.

Het Duitse gevaarte is ingeslagen in de met koren ingezaaide akker van Stephanie Hendrix. Daarbij is 20 are koren verloren gegaan. Stephanie bezit twee woningen, aan het Zwarteinde en aan de Grotestraat, die beiden ten gevolge van de ontploffing beschadigd zijn.

Ook de woning met de kruidenierswinkel van Jos Gilis aan Zwarteinde is beschadigd. Alfons Menten en zijn echtgenote wonen in een lemen boerderijtje aan Zwarteinde. Zij zien ten gevolge van de ontploffing hun inboedel verloren gaan.

De familie Paesmans bezit een 30 jaar eerder verbouwde hoeve aan Zwarteinde, die zwaar beschadigd geraakt is. De V1 is deels op land van Paesmans terecht gekomen en heeft er een krater met een diameter van wel 15 meter geslagen. Na de oorlog moet de grond weer gelijkgemaakt worden en moet de bouwlaag hersteld worden.

Voorts veroorzaakt de inslag van de V1 en de daaropvolgende ontploffing nog schade aan zes woningen en inboedels aan het Zwarteinde en één aan de Grotestraat.

Op 20 december 1944 wordt Wijer voor de tweede keer opgeschrikt door de ontploffing van een V1. Deze keer komt het tuig in de boomgaard van Sidonie Vannitsen, echtgenote van Frans Wilms, in de Grotestraat terecht. Haar woning, op circa 100 meter van de plaats van de inslag, en drie boerderijen die op grotere afstand liggen, worden door de ontploffing beschadigd.

Bij wijze van besluit

Wie tijdens de Tweede Wereldoorlog ten gevolge van oorlogshandelingen belangrijke schade geleden heeft – de schade moet een bedrag van minstens 2.000 frank vertegenwoordigen – kan rekenen op een tegemoetkoming vanwege het Ministerie van Wederopbouw. In de bewaarde dossiers van de directie Hasselt van het Ministerie zitten 150 dossiers die betrekking hebben op schadegevallen in de dorpen die nu Nieuwerkerken vormen.

Uit die dossiers blijkt dat de mensen van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer tijdens de oorlog verschillende keren met de gevolgen van het oorlogsgeweld te maken krijgen. Tijdens de mobilisatie wordt er schade aangericht aan de hoeve van Edmond Copis in Wijer en er zijn dossiers over fietsdiefstallen die aan gemobiliseerde Belgische militairen toegeschreven worden.

In de kuikenwekerij van Theo Van Tilt in Wijer is de schade aanzienlijk als op 10 mei de elektriciteit uitvalt en duizenden broedeieren verloren gaan. Voorts krijgen de dorpen te maken met de gevolgen van de gevechten van de eerste dagen van mei en met de ongemakken die oprukkende en terugtrekkende troepen met zich brengen: opeisingen van fietsen en andere vervoermiddelen en vernielingen en opeisingen tijdens inkwartieringen.

Vanaf oktober 1941 krijgen vooral de mensen van Wijer en Nieuwerkerken te maken met Duitse militairen die de radarpost in Nieuwerkerken uitbouwen en bemannen, en met de opeisingen die daaraan te pas komen.

Zware schadegevallen zijn dikwijls het gevolg van onbedoelde luchtbombardementen. In maart 1941 lost een geallieerd vliegtuig zijn bommen boven Schelfhei. In november 1943 stort in een boomgaard op Zwarteinde in Wijer een geallieerde bommenwerper neer. In augustus 1944 richten de bommen van een voor zijn achtervolgers vluchtende geallieerde bommenwerper veel schade aan in Binderveld.

Op 8 april 1944 wordt Isidoor Bamps van Nieuwerkerken tijdens een verzetsactie in Geetbets neergeschoten. Hij overlijdt op 11 april. Op 12 juni van dat jaar halen Duitse politiemensen de woning leeg van de familie Lambrechts in Wijer, die actief is in het verzet. In mei en juni betalen verschillende familieleden met hun leven voor hun verzetsactiviteiten.

In de nacht van 31 juli op 1 augustus 1944 vindt in Nieuwerkerken de meest traumatiserende gebeurtenis uit de oorlog plaats: een Duitse razzia en de wegvoering van een groep mannen die

verdacht worden van medewerking aan de weerstand. De meesten van hen zien hun familie niet meer terug en sterven in Duitse kampen.

Tijdens de bevrijding, die voor onze dorpen op 6 september komt, wordt er vooral schade aangericht door Amerikaanse soldaten die er hun kampen opslaan. Terugtrekkende Duitsers nemen fietsen in beslag.

Na de bevrijding blijven onze dorpen niet van materiële schade gespaard. Nu zijn het de Duitse V1's die het land teisteren. De eerste valt al voor de bevrijding, op 4 september 1944, in Kozen. Op 4 november wordt Kozen een tweede keer door een Duitse raket getroffen. Op 1 en op 20 december stortten in Wijer twee V1's neer.

¹ Dit artikel is het resultaat van een cursus Historisch artikel schrijven, ingericht door Heemkunde Nieuwerkerken in februari en maart 2022. Deelnemers waren Josiane Carlens, Eddy Cox, Valère Grauwels, Rombout Nijssen, Mario Raeymaekers, Etienne Vanoirbeek en Ludo Vanrusselt. De resultaten van dit onderzoek werden ingevoerd op de website Onder de radar van het provinciebestuur van Limburg. Het verdient aanbeveling dit artikel te lezen terwijl je op je computer deze website opent, klikt op de kaart en op de meldingen in Nieuwerkerken inzoomt: www.onderderadar.be.

² Van Tilt diende al in 1940 een aangifte van de door hem geleden oorlogsschade in bij het Ministerie van Financiën. Verkeerdelijk ging hij er van uit dat hij daarmee alles gedaan had wat nodig was om zijn rechten te vrijwaren en aanspraak te maken op een vergoeding. Pas omstreeks de jaarwisseling 1959-1960 realiseerde hij zich dat het toch wel erg lang duurde voordat hij van de Administratie voor Wederopbouw iets vernam.

³ De gegevens voor dit artikel komen uit de dossiers oorlogsschade die bewaard worden in het Rijksarchief te Hasselt.

⁴ L. Schepens, De Tweede Wereldoorlog 1940-1945. Groot-Nieuwerkerken. De luchtverdediging Raum 6, radarsite Nieuwerkerken, Nieuwerkerken, 2016, 120 p.

⁵ G. Leus, Dramatische overval op station te Geetbets (8/4/1944), in *Nooit meer oorlog. Verzetslui, oud-strijders, werkweigeraars... 1940-1945 in groot Nieuwerkerken. Een poging tot reconstructie*, Nieuwerkerken, z.d., p. 5-16.

⁶ G. Leus, Razzia te Nieuwerkerken (1/8/1944), in *Nooit meer oorlog. Verzetslui, oud-strijders, werkweigeraars...*

1940-1945 in groot Nieuwerkerken. Een poging tot reconstructie, Nieuwerkerken, z.d., p. 17-20; M. Vanmuysen, Razzia te Nieuwerkerken, in *Idem*, p. 21-33.

⁷ P. Bamps, N° 44796. Het verhaal van een weggevoerde, Nieuwerkerken, 2012, 15 p.; W. Boffin, Bamps Pierre Nieuwerkerken, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 34-38.

⁸ W. Boffin, Was de aanhouding van Louis Borgers een toeval? in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 47.

⁹ W. Boffin, De arrestatie van Paul en Maurice Meuwissen, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 46.

¹⁰ Familie Lambrechts tijdens WO II, Nieuwerkerken, 2012, 32 p.; W. Boffin, Wie was René Lamrechts ?, in *Nooit meer oorlog*, Nieuwerkerken, z.d., p. 49-55.

MIJN EERSTE TOCHT DOOR DE BROUSSE

Door Pater Edgar Cuypers

Brochure uitgegeven ter gelegenheid van het 60-jarige priesterjubileum van Pater Edgar Cuypers. Uitgegeven door "Heemkunde NWK" en "Heemkunde Groot St-Truiden". Ten voordele van de ontwikkelingswerken van Pater Edgar Cuypers, missionaris.

Beste lezer,

In je handen heb je het verhaal dat P. Edgar schreef over zijn eerste tocht door de brousse.

Het is niet geschreven tijdens die tocht zelf. Dat kan je opmaken uit enkele tekstdelen. Wel is het verhaal aan het papier toevertrouwd na een aantal voettochten, safari's (swahiliwoord!), in de brousse. P. Edgar ziet veel dingen nog met verwonderde ogen en hij beschrijft heel mooi.

Dat was ook wel nodig: in die tijd mocht de pater maar ééns in de zeven jaar naar huis komen. Wat hij dus in Congo zag en deed, schreef hij neer in de talloze brieven die hij naar familie en vrienden stuurde. Omdat er in die tijd nauwelijks sprake was van fotografie konden zijn lezers zich het best een idee vormen over het leven in Congo aan de hand van mooi beschrijvende verhalen.

Zo is dat ook in dit verhaal, veel dingen zijn haast visueel weergegeven. Bovendien kan je uit zijn manier van vertellen, zijn woorden en sommige typische uitdrukkingen opmaken dat hij van Nieuwerkerken was en dat hijzelf als jongere vaak tijdens de zomermaanden op de stoep of tijdens de wintermaanden thuis bij de haard naar vertellende ouderen had geluisterd.

Zo een broussetocht had heel wat voeten in de aarde, er kwam echt heel wat bij kijken. Geloof me vrij dat het niet zomaar een uitstapje was. In veel gevallen was de pater dan drie volle weken onderweg van het ene dorpje dichtbij tot het meest veraf gelegen van zijn missiepost dat op zijn beurt ook weer tot soms honderd kilometer van de centrale post en prokuur in Butembo lag.

In dit verhaal mogen we ervan uitgaan dat P. Edgar vertrekt vanuit Muhangi, +/- 25 km vogelvlucht ten zuidwesten van Butembo en zowat vijf kilometer ten noorden van de "mustari wa usawa" d.i. de evenaar.

Waarom gingen die tochten altijd over paadjes? Wel, omdat in de weinige jaren dat België Congo in het bezit had, van 1908 tot 1960, ons land niet in staat was een land dat tachtig maal groter was van

een goede wegeninfrastructuur te voorzien. En zeker niet als het in die periode ook nog eens betrokken was in twee wereldoorlogen.

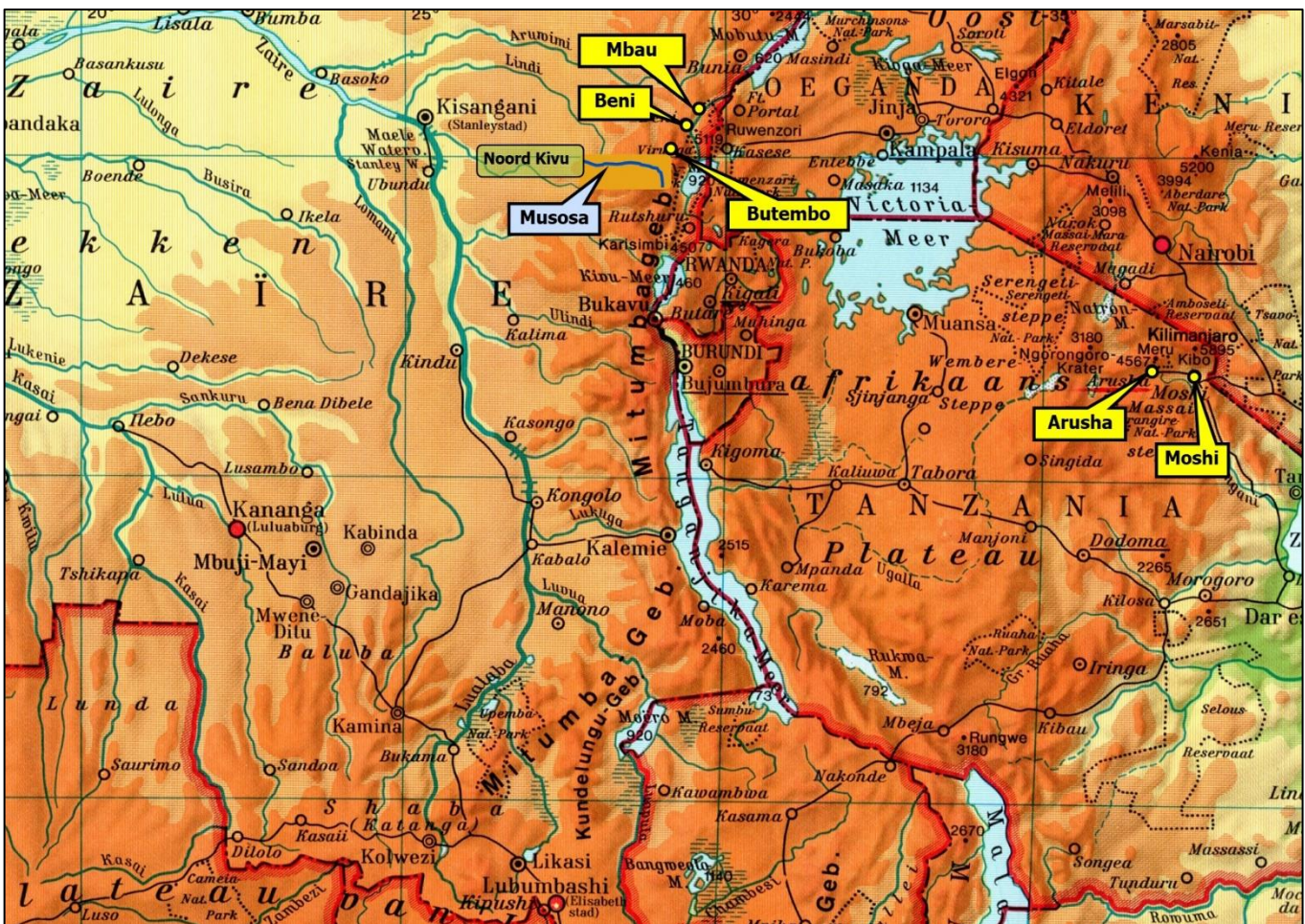
Dat die paden altijd bergop-bergaf liepen kon niet anders in een oud vulkanisch gebied waar de ene berg tegen de andere geschurkt zit. In de dalen was het vochtig en koud, de zon geraakte er niet, op de flanken en boven op de bergen was het droger, warmer en ook gezonder. En, ook belangrijk, daar is minder last van muggen.

Misschien vraag je je af waar P. Edgar overal gewerkt heeft. Wel, dat is in hoofdzaak in het bisdom Beni-Butembo. Dat ligt op de evenaar in het oosten van Congo. De meest afgelegen posten waar hij werkte waren Mbau in het noorden bij de pygmeëen en Mbingi, de meest zuidelijke waar de boerderij was die het bisdom van vlees voorzag.

De pater was niet alleen missionaris-parochiepriester, hij was ook onderwijsinspecteur en samen met broeder Maurice Hex van Schalkhoven, bouwer van scholen en sanatoria.

Later, vanaf de jaren 90 werd hem gevraagd de taak van aalmoezenier van de VN-gevangenis van Arusha in Tanzania op zich te nemen. Dat heeft hij gedaan tot de laatste dagen van zijn leven, is dan teruggekeerd naar Congo waar hij stierf en waar hij naast de ingang van de kathedraal van Butembo is begraven.

Veel leesgenot gewent,
Omer Vanstraelen

Kaart van Congo en Tanzania met de aanduiding van de voornaamste plaatsen waar P. Edgar verbleef

MIJN EERSTE TOCHT DOOR DE BROUSSE

't Is nog vroeg in de morgen. De zon staat amper boven de bergen van Muhangi en de dalen hangen nog vol met slierten van nevels. Onze koffers staan startensklaar en 8 stevige boys hijsen ze op hun kop. Een kruiske van P. Leo die ons een vruchtbare tocht wenst, een laatste bezoek aan O.L.Heer in het H. Sacrament om zijn zegen over onze reis af te smeken, en daar gaan wij onze dragers achterna. Met de lange pelgrimsstok in de hand en onze zware schoenen met nagelkoppen beslagen, gaan we, ik althans, het onbekende tegemoet. We volgen, P. Gerwin en ik, eerst de grote weg die langzaam naar beneden gaat. In de verte steekt de Muhola zijn beboste kop omhoog, ver boven het dal, dat zich tussen ons en hem uitstrekt, als een weide met struiken en molshopen. Maar wanneer wij daar later zullen voorbijkomen, zien wij dat de struiken bossen zijn en de molshopen niet te versmaden heuvels. Een hele uittocht is het. We gaan op de "trek" zouden de Zuid-Afrikaanders zeggen. Inderdaad zo is het, want wij hebben al het nodige bij, om gedurende 17 dagen ver van alle beschaving te gaan leven bij de zwarten.

We verlaten nu de grote weg en volgen het voetpaadje dat snel links afbuigt en naar beneden slingert. Onze wandelstok en nagelkoppen komen ons nu goed van pas, want de paadjes zijn alles behalve asphaltwegen. Ge moet niet vergeten dat wij hier in een bergland zitten en 100 meter vlak is hier een zeldzaamheid. Wanneer het dan geregend heeft en vooral in de diepten waar het altijd vochtig is zijn de klimmende of dalende paadjes dan ook vaak glibberig en helemaal uitgehold door de regens.

Daar in de diepte zien we onze dragers. Ze zijn nog fris, vertellen een kwinkslag of roepen op mekaar, want in de brousse ziet men vaak alleen zijn onmiddellijke voorganger. Niet altijd is er plaats voor twee personen naast elkaar en zijn de pistes breed genoeg dan nog lopen de zwarten gaarne in ganzenpas. Voorop gaat de man die onze klederen en persoonlijke benodigdheden draagt, als brevier, zeep, een paar boeken, reserveschoenen enz... De volgende heeft ons draagbaar altaar op het hoofd. De twee volgenden hebben meer dan genoeg aan onze bedden. De parabel van het evangelie moet voor onze zwarten niet de minste verwondering baren. Dan komt er een die, in een mand op zijn rug, onze aardappelen, groenten en wat fruit heeft. Daarop volgt onze wandelende keuken. De laatste heeft het grootste maar niet het zwaarste pak, nl. onze toeklappende tafel en lange stoel. Ieder heeft zijn pakje eten, bonen of bananen bij, dat aan hun schouder bengelt of boven op het koffer ligt. Vlak achter ons aan loopt onze kleine misdienaar met onze lantaarn en een kruikje fris water om de dorstige kelen op tijd en stond te laven. Sommige dragers, die een hemd of een oude jas rijk zijn trekken ze uit, want ze beginnen stilaan warm te krijgen. Geboren trekkers en wandelaars zijn de zwarten. Geen blanke kan ze bijhouden en wanneer wij straks blij zullen zijn ons wat te kunnen uitrusten, hervatten zij weer de reis naar huis terug, soms uren ver.

We zitten nu op een hoogte van ongeveer 1200 m en nog altijd gaat het naar beneden. Ginds in de verte zien we ons einddoel liggen op 1800 m hoog, en weldra gaat dan ook de klimpartij beginnen. Nog niet voor goed echter. Daar gaan we weeral de dieperik in, nog verder dan daar straks. Zo gaat dat nog verschillende malen op en af en de Witte zou meer dan eens hebben uitgeroepen : "Weeral ien bloes¹", maar stilaan neemt het klimmen toch de bovenhand.

Deze morgen stond de zon in een spattenloze hemel, maar ondertussen is het betrokken weder geworden en de regen dreigt. De vrouwen die op het veld werken roepen ons toe: "Haast U Pater, de regen² zal U doden." Zij zelf blijven nog rustig doorwerken, om straks als verzopen katten thuis te komen. Want om wat regen geven zij niet veel.

¹ 's Morgens vroeg kan het in de bergen onder vrij dichte begroeiing erg fris zijn. Een bloes kan je dan best verdragen.

² Die regens zijn echt koud. Zoals overal in de bergen kan het weer snel omslaan.

In de barza

Moeizaam gaat het naar boven en bij iedere uitademing laten onze boys een fluitend geluid horen, ten teken dat het moeilijk gaat. Daar vallen de eerste druppels. We zijn toch bijna boven en tussen de bananenbomen zien wij reeds de eerste hutten van Kinrayambro. Was de eerste regen welkom op ons verhitte lijf, dan haasten wij ons nu om in het dorp en onder dak te zijn. Even gekeken waar de barza zich bevindt, en wij er naar toe. We bukken ons even en we zijn binnen, in het droog.

De barza, (gewoonlijk zijn er twee, één bij het begin, en één bij de achterkant van het dorp) is een grote hut met twee ingangen, waar de mannen de meeste tijd van hun leven slijten. Het is de vergaderplaats waar alles wordt besproken, wat van kortbij of veraf maar enigszins in hun belangensfeer is betrokken. In de barza wordt geen vrouwvolk toegelaten, zij die dit verbod overtreedt, moet als boete een kip betalen, zei een oude. "Kuti" klinkt onze groet. "Eyehe" is het wederwoord. Geen nieuws is goed nieuws. Gauw loopt er ene weg door de regen en komt terug met twee lage stoeltjes, de enige die er in heel het dorp zijn, want voor hen zijn wij voorname bezoekers.

Wat is er zo al te zien in die ronde hut van een meter of 3-4 diep? In het midden op de grond hebt ge tussen een drietal kopdikke stenen het hart van de barza. Voor het ogenblik is het niets dan smeulende as, straks is het een knetterend vuurtje, dat vooral 's avonds een spookachtige gloed werpt op de in kring neergehurkte zwarten en het wit van hun ogen, en het ivoor van hun tanden leven doet. Een aantal houten blokken liggen achteloos in de hut verspreid, het zijn de stoelen. Dan staan er nog een paar lege, holle plantenstekken tegen de wand aan. Straks zult ge weten waarvoor ze dienen. In de wand zijn een of twee kleine openingen aangebracht om de rook gemakkelijk naar buiten te laten, alsook een paar uitgebouwde bergplaatsen om een pijp of een inlands glas (een uitgeholde vrucht) in weg te zetten. Tegen het zwart berookte en glimmende gebint hangen immer en altijd enige pakken sorgho te drogen. Sorgho moet namelijk dienen om hun bier te alkaliseren. En een pintje drinken, ja, dat doen ze gaarne. Dat is zo de hele inhoud.

Buiten giet het met emmers. Ik kijk al eens ongerust naar boven of ons strooien dak nog niet begeeft. Een oude zwarte heeft het vuurtje al wat aangewakkerd en er wat droog hout opgelegd. Ondertussen zijn er nog een paar komen aanrennen met een groot bananenblad boven hun hoofd, dat uitstekend dienst doet als regenscherm. Na ons gegroet te hebben komen ze kort bij het vuur gekropen. Ze willen natuurlijk weten waar we vandaan komen, hoe we het stellen waar we naar toe gaan, enz.... Plots zegt P. Gerwin: "Vuli hayi?". "Waar is hij?" U denkt wellicht dat met die "Hij" de chef bedoeld wordt? Die "Hij"³ is echter heel iets anders, en sommigen lachen luid terwijl de ouden eens monkelen. Het antwoord luidt: "Hij is weg". Nu is het de beurt van de Pater om eens schalks terug te lachen, wat de vrolijke stemming tot uitbarsten brengt. Die "Hij" is nl. niets anders dan het bananenbier, waar ze wel een beetje te veel van houden.

Het duurt niet lang of ze vragen een beetje tabak. De Pater haalt een pakje oude, zware Semois uit zijn zak en geeft hen een greep. Een pijpenkop komt voor den dag. De Pater neemt hem over en begint hem goed vol te proppen en doet alsof hij de tabak heel hard aanduwt, wat hen doet lachen,

³ "Hij" werd met een ietwat speciale toon uitgesproken en iedereen, behalve vrouwen en kinderen, wist waarover het ging. Pombe, arak of mandarakwa werd niet uitgesproken want dat mocht eigenlijk niet gemaakt worden. Daarom trokken een klein aantal mannen diep in het bos om daar hun drank te brouwen. Die werd in grote kalebassen door sterke mannen op het hoofd naar het dorp gebracht. Die kalebassen zijn grote vaten die bestaan uit de gedroogde schaal van de kalebasvrucht en die kan tot 30 liter inhoud bevatten. Brouwerijen zoals wij die hier kennen waren er niet in de streek, wel in Kisangani. Maar de camions die daar bier gingen halen waren soms een maand onderweg. De blonde bieren zoals Simba, de Tembo en de Stanor waren wel van superieure kwaliteit, voor de zwarten echter onbetaalbaar.

want zij zelf leggen maar een heel klein beetje ineens in hun pijp. Nu halen zij een van die lange holle stengels bij en steken er de pijpenkop in. Ze leggen er een gloeiend houtskooltje op en zijn aan't smoren. Één lange trek aan de pijp, ge zoudt wel zeggen dat ze de damp tot in hun tenen willen trekken, en dan komt een echte wolk door neus en mond naar buiten. "De Paters roken zware tabak" zegt een oude, terwijl hij de pijp verder geeft, die nu van mond tot mond gaat. En P. Gerwin heeft lol, wanneer hij de zwarten ziet snuiten trekken; zij zelf steken hun arm uit om nog eens te mogen trekken, dat doet hun deugd.

Intussen heeft het opgehouden met regenen en we vertrekken verder.

Aankomst in het dorp

Een paar zwarten vergezellen ons een eindweegs. De beleefdheid vereist dit. Ginder boven ligt onze pleisterplaats. Deze maal is het een huis in steen, de meeste keren echter is het een simpele hut. Daar horen we een langgerekt geroep: "Jambo Padirilli..." Het is een groep christene vrouwen, die bezig zijn het bos te ontginnen, om nieuwe velden aan te leggen. Ze hebben ons gezien, wuiven met de hand en roepen ons luidkeels hun goeden dag toe, in hun Kongolese uitbundigheid.

Bij de ingang van het dorp staat een hele groep zwartjes. Als ze ons in de verte zien aankomen, gaan hun handjes al de lucht in en schreeuwen ze "Daar zijn ze". Want ze wisten al lang dat we zouden aankomen. Hier in de brousse gaat alle nieuws met een verbazende snelheid van mond tot mond en van dorp tot dorp⁴. Is er iemand weggeweest dan zal hij in de barza zijn hele reis van naald tot draad en in geur en kleur met overvloed van gebaren vertellen, zonder het minste te vergeten. Verschillende van de zwartjes zijn intussen al weggelopen. De blanke is nog iets heel vreemds voor hen en velen hebben er schrik van. Is de chef in het dorp, dan komt bij ons groeten en de katechist komt al gauw aanlopen met een paar stoelen, die ze bij de blanken hebben afgekeken en goed nagemaakt. "Zijt ge moe?" vragen onze dragers, die languit in het gras liggen uit te blazen. Op ons bevestigend antwoord schudden ze twijfelachtig het hoofd, "En ge hebt toch niets gedragen!" - "En mijn stok dan" zeggen we. Daarop schieten ze allen in hun lach. Hunne lachspieren komen niet zo moeilijk in beweging als de onze, moet ge weten. Nu komen ze nader want ze weten dat ze een paar franks. Krijgen en een sigaret. Daarna kuieren ze stilletjes naar huis. Tijd hebben ze in overvloed.

Veel volk is er niet in het dorp. Enkel wat schoolkinderen en grijsaards. Soms wordt de tamtam geslagen, om diegenen die in het veld of in de Matonge⁵ zitten, van onze komst op de hoogte te brengen. De mannen zijn op reis of aan het werk. De vrouwen zitten van 's morgens tot 's avonds op het veld, samen met hun kleine kinderen, die hen nooit verlaten. Ook de kip gaat met de kuikens in een korf mee naar het veld en ook wat houtskool op een bananenblad om een vuurtje aan te leggen.

De keukenpiet zet de tafel klaar, slaat onze bedden op en begint de noen klaar te maken. Tussendoor zorgt hij gauw voor een armvol, liefst droge en dorre bananenbladeren, waar hij misschien beter op zal slapen als wij op onze broussebedden. Enkele zwarten zorgen dat wij brandhout hebben en daar komt al 'n hele karavaan kleine meisjes met water aangedragen. De chef heeft ze naar de bron gestuurd, en nu komen ze terug, ieder met een pannetje vol water op het hoofd⁶, of met een soort kroeg op de rug gebonden. Ze gieten het water in een uitgeholde boomstam, die als waterkuip dienst doet.

⁴ Nieuws verspreidde zich het snelst via de tamtam waarvan de roffel vele malen weerkaatst wordt door de bergflanken.

⁵ Brousse.

⁶ Daarom droegen zij een gevlochten ring op het hoofd, iets wat wij hier kenden als een "VROENK".

Zo gauw als de boy met onze dampende soep komt aandragen, trekken de ouden zich terug, want het is onbeleefd de blanke te blijven aangapen wanneer hij bezig is met eten. De kleinen worden dan ook door de ouden weggejaagd, voor niet lang echter, want de nieuwsgierigheid is hen toch te sterk af en achter hoek of kant staan ze te loeren wat blanken toch allemaal met stokjes zitten te eten. Stilaan komen ze dichter en dichter tot de hele deur vol staat en achter ieder gaatje of spleetje van de hut gluurt er één of meer spiedende en begerige ogen. Onwillekeurig kwamen mij de eerste dagen van de bevrijding voor de geest. Deden wij ook zo niet tegenover de rijke Amerikaanse soldaten? In den namiddag komen dan de katechisten⁷ van de omliggende dorpen met hun katechumenen die verlangen gedoopt te worden. Het schrift van de katechist wordt opengeslagen. De Pater kijkt eens gauw na of ze dikwijls de katechismus hebben bijgewoond (600 maal), en dan worden ze ondervraagd. Akte van berouw? Hoeveel goden zijn er? Wat is het doopsel? Is Jezus Christus God en mens? Enz... Komt het antwoord prompt bij de jongeren, dan zijn er van die oudjes... ja, hun geheugen is geloof ik, al lang toegegroeid. Niettegenstaande hun goede wil en hun vurig verlangen om gedoopt te worden, moet P. Gerwin beroep doen op al zijn goedheid, die nochtans niet klein is, om ze toch 10 op 20 te geven. Degenen die lukken krijgen een briefje van de Pater en mogen dan voor 6 maanden naar de missie komen om daar door de paters onderricht te worden en eindelijk het doopsel te ontvangen.

Rond 5u komt er meer beweging op de paadjes die naar het dorp leiden, en de ene na de andere komen ze thuis van hun werk. De katechist slaat de trom en rond half zes, bij het ondergaan der zon, komen de christenen samen voor het avondgebed. De vrouwen die het meel aan 't voorbereiden zijn leggen hun stamper even neer. Neergeknield op een stuk hout of op een bananenblad antwoordt groot en klein stichtend op de gebeden van de katechist, terwijl de heidenen van ver staan toe te kijken. Dan is het etenstijd, "de" maaltijd van de dag voor de zwarten, en wanneer na een kwartiertje de kleintjes terug bij ons zitten, dan is hun buikje wel eens zo dik als te voren, zodat ge er werkelijk een vlooike op zoudt kunnen kraken⁸.

't Is gauw donker in Kongo. Nacht en dag duren ieder 12 uur. Om 7 u. 's morgens is het voor hen 1 u. van de dag, en om 7 u⁹ 's avonds is het voor hen 1 u. van de nacht. We steken onze lamp aan en het zijn kreten van verbazing wanneer ze het schelle licht zien¹⁰. Er wordt wat gepraat en gelachen. Ik heb verwonderd gestaan hoe zelfs de jonge kinderen, die nooit naar school gingen, de mooie inlandse spreekwoorden kennen. Ge hoeft slechts het eerste woord uit te spreken en onmiddellijk voegen ze er al lachend de rest aan toe. Hier zijn er een paar: "Het kuikentje dat niet schreeuwt, geraakt niet uit de schelp." "Iets zeggen tot degene die niet begrijpt, is de vrucht leggen in een mand zonder bodem". "De rivier heeft geen vrienden, daarom zet ze ook 's nachts haar tocht voort." Even later haal ik mijn mondharmonica voor de dag en speel enige godsdienstige liederen die ze kennen, en dadelijk zingt heel de jeugd dat het davert, want ze kunnen hun trechter nogal open zetten. De ouden zijn wel eens komen zien, maar zitten nu weer bij hun vuurtje, en wanneer wij rond half tien gaan slapen, blijven zij nog lang voortpraten in hun hutten. We gaan nog even een luchtje scheppen en ons avondgebed doen. Het is bijna zo klaar als over dag. Een grote maan hangt in de hemel te glanzen, een maan die inlanders onweerstaanbaar aantrekt. Rondom ons in de verte horen we het nu eens slepend, dan weer huppelend roffelen van de tamtam. Nu wordt er gedanst, doorheen de ganse brousse. Een enkel gevoelen maakt zich onweerstaanbaar van ons

⁷ Katechisten waren mannen die een opleiding gekregen hadden die hun in staat stelde in beperkte mate de geloofsleer te vertellen en gebedsdiensten voor te gaan in hun dorp. Later heeft P. Edgar in Butembo een echte katechistenschool opgericht waarin getrouwde mannen als intern gedurende 30 weken een opleiding van katechist kregen. De hele dorpsgemeenschap van de man droeg daar financieel toe bij en engageerde zich de thuisgebleven echtgenote te helpen bij de opvoeding van de kinderen en het werk op het veld. Dit systeem van katechistenvorming heeft later wereldvermaardheid gekregen.

⁸ Dit is een uitdrukking die vroeger in Nieuwerkerken werd gebruikt als iemand gegeten had en zijn buik gespannen stond.

⁹ Om 18u15 valt de duisternis.

¹⁰ De aladdin petroleumlamp met wick en 'gloeikous' gaf een sterk wit licht.

meester, het is de grote, onmetelijke rust die als een wijding om dit wijde, woeste berglandschap hangt. Benevens de tamtam beheerst een enkel geluid de nacht van Kongo, nl. het getsjirp der krekels. Maar hier in de bergen is er nog wat anders. 't Is alsof er in de verte een trein voorbijrolt. Een geluid dat echter nooit verzwakt, maar altijd geheimzinnig eender blijft. 't Zijn de wateren van de bergrivier, die over de rotsen huppelen, "die nergens blijven overnachten, daar zij toch geen vrienden hebben", en in hun helder water het Zuiderkruis weerspiegelen, dat zijn zegenende armen over de nacht van Afrika strekt.

De dorpsmuzikant

Het is genoeg bekend hoe gaarne onze zwarten dansen. De dans is voor hen een gelegenheid om al hun diepere gevoelens op hunne manier te uiten. Ze hebben een fijn gevoel voor ritme en maat. Zo zag ik eens een kleine jongen van een jaar of 4, 5 op een gevelde boom zitten, terwijl zijn handjes op de stam sloegen op het ritme van de tamtam. Onze Europese muziek en instrumenten laten hen koud, spreken niet tot hun gemoed. Laat echter een primitieve dans afdraaien op een grammofoon, dan ziet ge hun ogen schitteren en komen hun ledematen en heel hun lichaam instinctmatig in beweging.

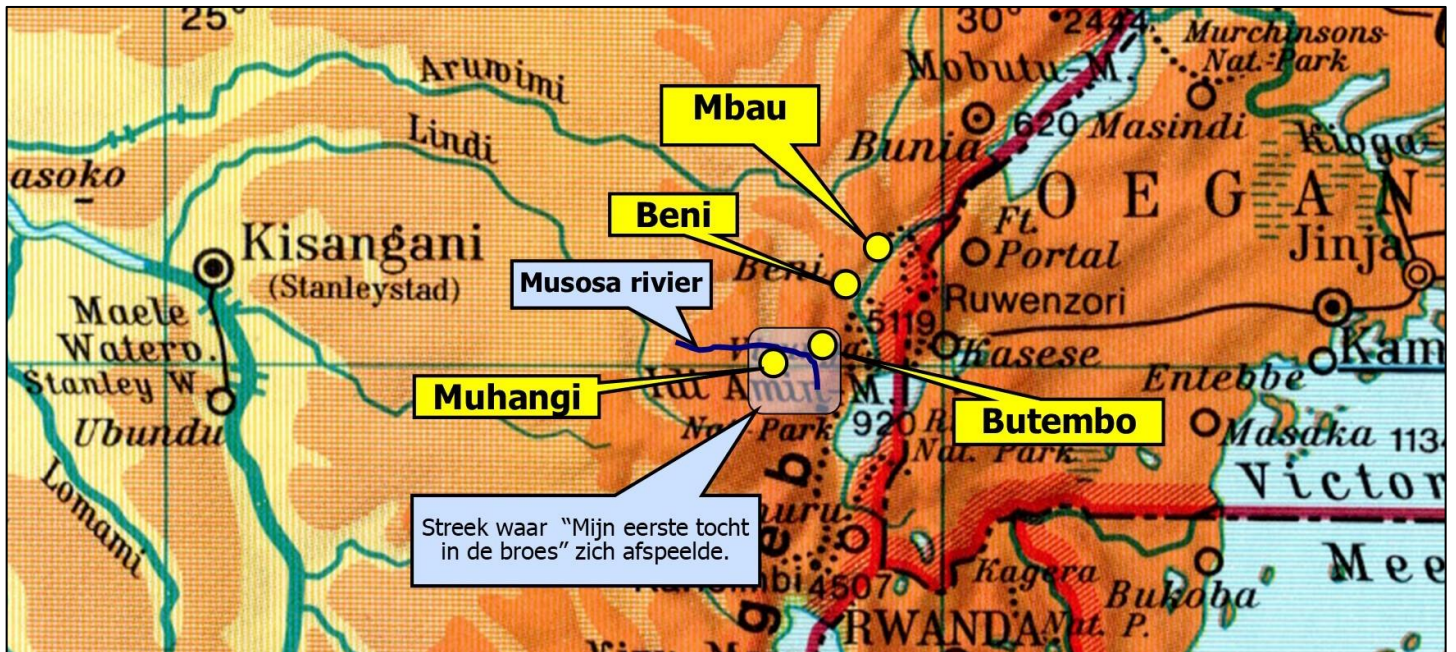
Op een avond zaten we met de zwarten te praten in een hut, toen ik de klank van een snaar meende te horen. Ik had als muziekinstrument bij de zwarten nog niets gezien buiten de trommel, de fluit en een tokkelinstrument, gemaakt uit ijzeren plaatjes van verschillende lengte en vastgemaakt boven een klankbord (een holle vrucht). Op onze vraag kwam de muzikant een kleine serenade geven. Tot mijn verwondering zag ik een snaarinstrument, dat heel wat gelijkenis vertoonde met viool of banjo. Een klankbord met twee snaren slechts, die evenwel niet naast maar wel boven elkaar stonden, en naar believen konden worden gespannen. Alles gemaakt uit hout en vezels.

Een stoeltje wordt bijgeschoven en hij begint te tokkelen. Altijd hetzelfde deuntje, dat uit niet meer dan een vijftal noten bestaat. We vragen hem van ook een liedje te zingen. Na wat aandringen begint hij dan toch. Zijn zoon begeleidt hem met de tamtam, die met het vlak der handpalmen wordt geslagen. Onwillekeurig had ik die handen in het oog, die in ongestadig tempo nu weer eens traag dan zacht, dan weer snel en hard, onvermoeibaar en licht als aan een klavier speelden. Steeds op dezelfde toon zong de oude, bebaarde zwarte, met nu en dan een originele variatie, de blik in de verte verloren onder het op en neer deinen van heel zijn lichaam. Wat hij zong verstond ik niet. Wellicht een oude overlevering van zijne voorvaders, over het bos, het water, het bier. Na drie, vier strofen kwam steeds meer hetzelfde, korte, klagende refreintje terug. Nu zwijgt hij weer een paar minuten en tokkelt maar verder, om dan weer in te vallen en voort te gaan met zijn lied zonder einde.... Want werkelijk op datzelfde melodietje kunnen ze gemakkelijk een half uur blijven zingen. Rondom in het halfduister stonden de anderen roerstil te luisteren en gaarne zouden ze wel een ronde gedanst hebben. Maar het is slapenstijd en ze willen de rust van de Pater niet storen.

Onder 's konings geleide door bos en savanne

Voor de minnaars van de vrije, wilde natuur is er hier gelegenheid tot wandelen en bewonderen. In ons vikariaat hebt ge zowel het grote equatoriale woud, als het galerijwoud¹¹, de naakte vlakke en de savanne. Niet vergeten echter dat, wanneer men meer dan 2, 3 uur gemarcheerd heeft, de natuur van haar schoonheid en aantrekkingskracht begint in te boeten.

¹¹ Galerijwoud is bos dat zich weerszijden van een rivier uitstrekt.

Op één van onze tochten werd ons de grote eer gedaan, begeleid te worden door de koning¹² zelf van de streek. Als kenteken droeg hij een muts van zwartrood apenstaartje, een lans eveneens met apenhaar versierd en een ivoren hoorn om de hals.

Toen onze dragerskaravaan klaar was, blies hij even op zijn galmende hoorn, groette ons ten teken van vertrek en nodigde ons uit hem te volgen. Het voetpaadje drong onmiddellijk het woud binnen en kronkelde onder de bomen en tussen de wortels door naar boven. Het leek mij dat onze dragers er ietwat weigerachtig tegenover stonden deze morgen. Maar ik wist nu al waarom. Het zou een zware tocht worden, al duurde hij maar 2 uur. We beklimmen een steile helling. In alle moeilijke kronkelingen slingert het paadje zich doorheen het woud. Het is van op te passen en niet te veel rond te kijken om niet te struikelen, want wortels van alle dikten versperren de weg. Bijna onmogelijk om enkele meter verder het bos in te geraken. Men moet wel zaag en bijl hebben om er door te kunnen. Woudreuzen met natuurlijke steunbogen beneden aan hun stam, bijna als de veren aan het uiteinde van een pijl, heffen hun trotse kruin boven alles uit. Anderen door de bliksem en de jaren geveld, werden als het ware in de armen van hun broeders opgevangen, of liggen gans ten gronde in het struikgewas verward. Aan de zware takken der bomen hangen armdikke lianen naar beneden, die samen met de jonge boompjes en de struiken een onontwarbaar kluwen vormen. Tussenin op de grond groeien nog wat kleine plantjes en soms mooie bloemen, in de trant van onze tulpen. Gras groeit er omzeggens niet. Er is dan ook geen gevaar om nat te worden, hetgeen in de savanne niet altijd het geval is vooral wanneer de morgendauw nog in het gras hangt. De zon kan doorheen dat blaren- en takkengewelf de grond niet bereiken. Enkel hier en daar boort een dikke stralenbundel door een open plek zoals in de kerk door de glasramen.

Schone, langstaartige fazanten schieten al kakelend uit een hoge top dieper het woud in. Hier en daar is een diepe kuil gegraven. Het zijn luipaardenvallen. Ook vernuftige, met strikken voorziene apenvallen werden gespannen over de weg die deze dieren gewoonlijk volgen. Het stijgen en de neerhangende lianen zijn een grote last voor onze dragers, die er van zuchten. Gelukkig heeft onze koning een scherp mes (een machete) bij de hand om de takken die ons al te zeer in de weg hangen door te hakken. We zijn boven. Het duurt evenwel niet lang en daar gaan we weer even steil naar beneden. Gelukkig vormen de wortels der bomen natuurlijke trappen om ons tegen te houden, want het is vochtig. "Ni matendere" hoor ik onze dragers mekaar toeroepen. "Het is glad". Hier komen

¹² Het beheer van een volksstam, hier de NANDE, werd waargenomen door de MUKUBWA op plaatselijk niveau. De MUFALWE of SULTANI was de koning van de hele stam.

we reuzenvarens tegen. Geen struiken meer als bij ons, maar echte bomen met ruige, stekelige stam. Eens stak ik er mijn hand naar toe om steun te zoeken bij het dalen, maar ik trok ze al gauw terug. Hij had "hete pootjes" als het bietje van Gezelle. We zijn na heel wat dalen aan een vlakke gekomen en in de verte horen we de Musosa-rivier al bruisen. Hier krijgen we een stuk echte savanne met lang olifantengras. Meestal is het broussesegras korter en de pistes breder. Hier is ze bijna helemaal toegegroeid en we gaan door twee muren gras, die ons van weerszijden insluiten. Nu en dan moeten we over een brugje en de gladde armdikke stronken waar we over moeten eisen onze aandacht op om niet in het slijk terecht te komen. Een jager gewapend met een lans en vergezeld van twee kleine, graatmagere keffers komt ons voorbij. Hij gaat op zoek achter wilde varkens. Hier en daar staat nog een groepje bomen, waarvan er sommige bezaaid zijn met grote, helrode bloemen.

Onze koning gaat steeds voor ons op en buigt het gras wat opzij¹³, wat niet belet dat onze broekspijpen gauw nat zijn. Gelukkig hebben we steeds al het nodige bij ons om bij onze aankomst droge kleren aan te trekken. Na een half uur gaan doorheen het lange gras komen we terug in het bos en moeten we door de rivier waden. Hier zijn de buffels vannacht voorbij gekomen om te drinken. We zien hun verse sporen. Dikke stenen liggen in de bruisende bergrivier, die niet erg diep is en we komen er droogvoets over. Opnieuw een weinig stijgen en we zijn in de buurt van het dorp. Onze koning blaast op zijn hoorn om onze aankomst te melden. Drie langgerekte tonen die door het bos galmen.

Het dorp ligt midden in het woud. Het zijn zagers van de missie. Het dorpsplein ligt nog vol boomstronken, in wanorde dooreen. Er tussen in staan een tiental hutten. Rondom het dorp is het houtslachting van belang. Het kreupelhout hebben ze verbrand. Alleen de schone en rechte bomen worden tot planken gezaagd. De anderen worden ook omgehakt; de kleine dienen als brandhout en de grotere die ze niet meester kunnen, blijven maar liggen. Tussen de boomstronken door schieten de vers geplante bananenbomen, waarzonder de zwarte niet leven kan, reeds omhoog, en de vrouwen zijn bezig met het bewerken van de rijke bosgrond.

Onze koning heeft zich wat "malufo"¹⁴ laten brengen om te bekomen van de reis. Hij komt afscheid nemen, blaast eens op zijn horen en verdwijnt met de dragers terug in het woud, naar huis toe.

Bijgeloof

Moet het U verwonderen dat onze zwarten, zelfs onze christenen nog gehecht zijn aan hun bijgelovige praktijken en dat de tovenaars of beter gezegd de kwakzalver nog steeds een voornaam personage is, al zit hij in het diepste der brousses verborgen. Nooit zult ge van anderen te weten komen wie het is en waar hij woont. Hij kent de kracht der kruiden, maar ook het hevigste vergift weet hij voor te bereiden en zijn wraak is zonder genade. Wanneer na eeuwen christelijke beschaving het spiritisme, de horoscopie en de kaartlegster nog zoveel succes hebben in Europa, hoe moet het hier dan zijn.

Op een zekere dag komen we voorbij een dorpje van enkele hutten. Achteraan zien we een heel klein hutje in een boom gebouwd. "Iko nyumba ya shetani", "Dat is het huisje van de duivel", zeggen onze dragers. Hier was een ziek kind in huis. Nu werd voor dat hutje een kip geslacht en het bloed rondgestrooid om de slechte geest uit het kind te verdrijven.

¹³ Het olifantengras (matete) wordt tot 2 m hoog

¹⁴ Een drankje "gebrouwen" in de buurt van Muhangi.

In de velden ziet ge wel eens een vogelschrik hangen. Vaak is het een dode vogel, meestal een kraai, een der rare vogels die ze niet durven opeten want er zit vergif in volgens hen. Andere malen is de vogelschrik een zakje aan een stok gebonden. En ge moogt wel zeker zijn dat niemand het zal wagen een hand naar de vruchten uit te steken. In dat zakje steken enkele voorwerpen bij de tovenaar gehaald. En degene die het zou aandurven iets weg te nemen, zal niet vaak meer stelen, zeggen de zwarten. Hij wordt gestraft waarin hij misdeed. Een ziekte zal in zijn benen slaan, en weldra zal hij lam zitten op de dorpel van zijn hut als een grijsaard. Hebben ze een ziekte opgedaan, of hebben ze ergens pijn, niet veroorzaakt door slag of stoot, dan zit er een worm in hun binnenste die de tovenaar er wel zal uitkrijgen met een flinke bloedlating.

Zij die aan vallende ziekte lijden, hebben een treurig lot. De anderen kijken weinig naar hen om, want een boze geest is in hem gevaren en wanneer men te veel in zijn nabijheid blijft, krijgt men dezelfde ziekte. De familie zorgt wel dat hij eten krijgt, om zich de wraak van de geest niet op de nek te halen. Deze sukkelaars zitten veelal alleen en het gebeurt dan ook dikwijls dat ze vallen wanneer ze neven hun vuurtje staan. Velen lopen er rond die deerlijk verbrand zijn. De zwangere vrouw vooral zal zich hoeden voor vele dingen. Nooit zal ze een kameleon¹⁵ aanraken. Eet ze wild varkensvlees dan zal haar kind onvermijdelijk geboren worden met een hazenlip.

Het feit dat alles wat hen overkomt een geheimzinnige oorzaak heeft, brengt vaak wantrouwen mee in de dorpen, in de families, ja tussen man en vrouw. Door sommige voorvallen, die nu en dan uitlekken, kan men zich een gedacht vormen wat het vroeger moet geweest zijn: toen de tovenaar nog heer en meester was. In een dorp kwam men ons vertellen dat een jonge christen man verdwenen was, dat men hem nergens meer had gezien sinds hij zich de laatste maal was gaan wassen aan de rivier. Er werd geheimzinnig gefluisterd in de barza. Er heerste angst over de mensen, vooral de mannen. Deze laatsten beweerden ons, dat de vrouwen van het dorp de jongen betoverd hadden, hem ergens in de brousse gevangen hielden en hem later zouden opeten. Op onze vraag of zij mannen waren dan wel zwakke kinderen of versleten grijsaards antwoordden zij: de vrouwen zijn sterker dan wij¹⁶, zij kunnen de vorm aannemen van geesten. Moesten er hier geen blanken geweest zijn, dan hadden die vrouwen waarschijnlijk wel de proef van het vergif moeten doorstaan en zouden er enkele onschuldige slachtoffers gevallen zijn, in plaats van een paar behendige deugnieten.

Gelukkig worden onder de christenen zulke gevallen zeldzaam. Toch is er nog veel gebed, veel christelijk leven, veel ontwikkeling nodig om dat onnozel bijgeloof uit te roeien en de macht van de tovenaar te breken.

Terug thuis

17 malen zijn we zo van dorp tot dorp getrokken. Het hele bergland van Muhola hebben we doorkruist en overal waren de christenen blij dat de pater hen weer eens kwam opzoeken. Hoe het ging in Korea, in Perzië, met Cercle Tongeren, S.T.V.V. of F.C. Beringen wisten we niet, maar we waren er niet minder gelukkig om. Toch was ons contact met de missie niet helemaal gebroken. Tweemaal zond Pater Leo ons een drager met verse groenten, vlees en boter. Ook kwam de boodschapper van de missie, die 6 uur ver de brieven was gaan halen op het postkantoor, een keer bij ons voorbij. Hij had wat nieuws bij uit het verre vaderland en ook een pakje Belangen van Limburg. Die avond werd er niet veel gepraat of gezongen, maar laat gelezen onder onze

¹⁵ Een beestje dat er een beetje uitziet als een salamander. Het kan van kleur veranderen, beweegt langzaam maar heeft een zeer snelle tong om insecten te vangen.

¹⁶ Vrouwen zijn inderdaad vaak sterker dan mannen, omdat zij veel meer zwaar werk doen dan de mannen.

petroleumlamp. Stilaan verlangden we toch weer naar huis. En de missie die hoog op een berg ligt, zagen we de laatste dagen al dicht en dicht naderen en haar licht ons 's avonds wenken uit de verte. Toen we de laatste heuvel voor de missie opklommen kwam Whisky ons al kwispelstaartend tegemoet. Het was dan ook een blij weerzien. 's Avonds werd er een flinke boom gekaart en werden de wederwaardigheden van de tocht naar voren gehaald.

Is het bezoeken van de christenen hier in dit bergland soms zware arbeid, het is ook een verpozing, want het is het leven in de open, vrije natuur. Maar vooral weet de missionaris dat hij gekomen is om het evangelie aan de armen te verkondigen, om in deze goedwillige maar onwetende en zwakke zielen een glimpje van Gods licht en een vonkje van zijn liefde te zaaien. Jammer genoeg blijft de oogst groot en de arbeiders zeldzaam. Laatst vroeg mij een chef: "Pater, ga met me mee naar Mgr. om hem te vragen een missie bij mij te komen stichten". Mgr. moest weigeren bij gebrek aan personeel.

Wanneer ge uw hart verheft tot God, mag ik u vragen Hem van tijd tot tijd de noden van onze Kongomissie aan te bevelen, opdat zijn rijk zich wijder en dieper moge vestigen in de bergen en vlakten ten westen van het Edward meer.

ADVENIAT REGNUM TUUM
"Uw rijk kome"

Pater Edgar Cuypers

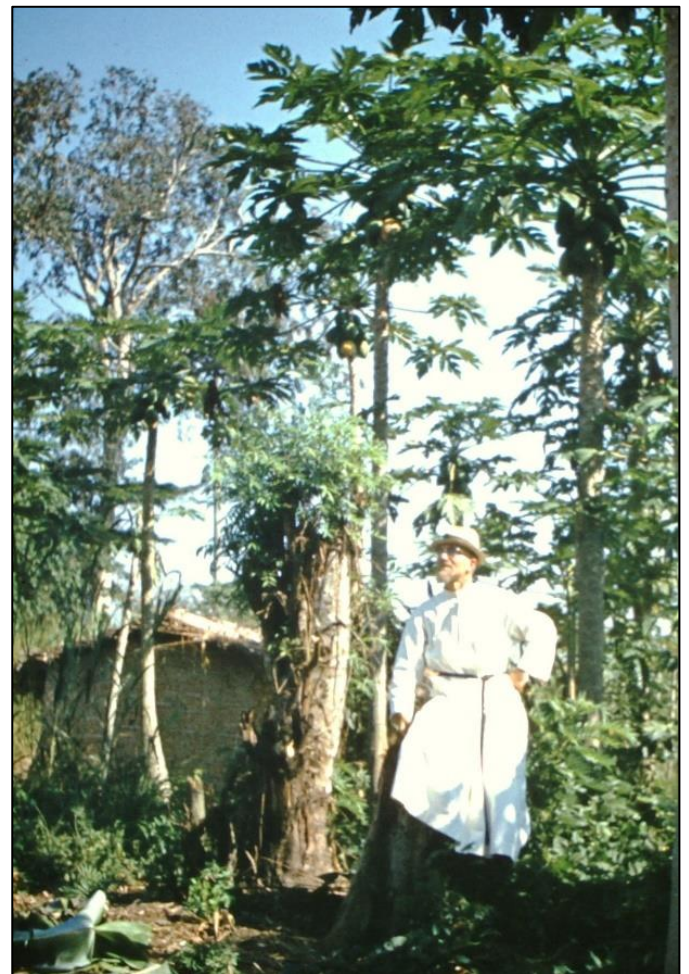
NIEUWERKERKEN
TERUG UIT CONGO. — Na een missiearbeid van 7 jaar in Congo, kwam E. P. Edgard Cuypers maandagavond naar zijn geboortedorp terug. Geheel de parochie, maar vooral de bewoners van de nieuwe steenweg die voor een mooie versiering gezorgd hadden, verheugden zich bij deze blijde thuiskomst.

Bij zijn aankomst in zijn geboortedorp, omstreeks 21 u. 30, vergezeld van familieleden en vrienden, die hem op het vliegveld te Melsbroek afhaalden, verdrong zich een grote menigte die de missionaris verwelkomde.

Onder de begeleiding en marsmuziek van de plaatselijke fanfare, ging het dan naar de ouderlijke woning, waar hem 'n prachtige kelk als geschenk vanwege de geburen werd aangeboden.

Een welkomsgedicht werd door het nichtje van de Pater uitgesproken. E.P. Edgard dankte zichtbaar ontroerd voor al deze blijken van sympathie, was zeer tevreden terug in zijn geboortedorp te vertoeven doch gaf te kennen dat de helft van zijn hart bij de zwartjes gebleven was.

Wij wensen E. P. Cuypers een zeer aangename verlofperiode.

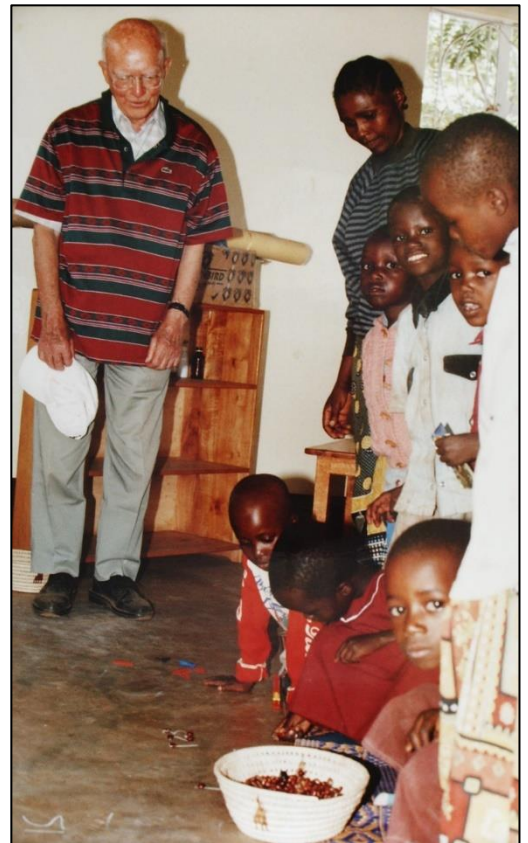

*Artikel HBVL 19/12/1957.
Terug in het geboortedorp.*

*Tussen de papayabomen in de buurt van Beni,
1969*

Zondagsmis in Bunyuka, 1969

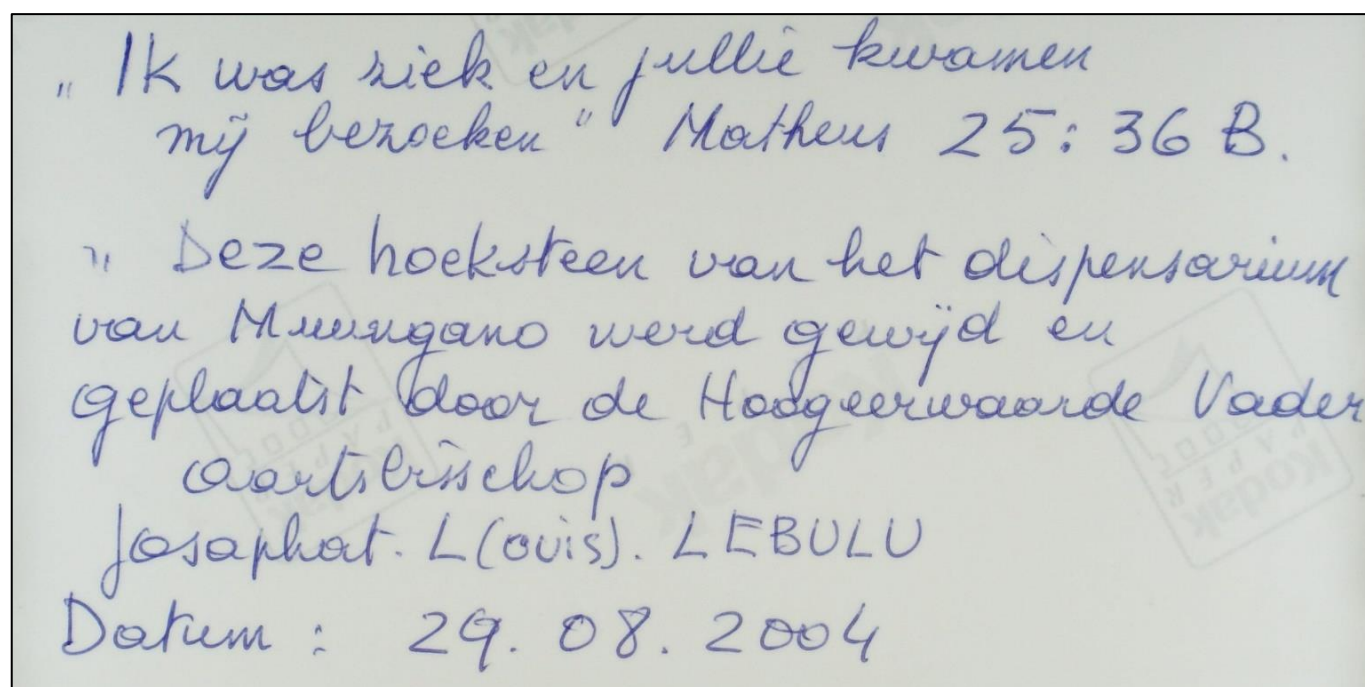
Op bezoek in Kinderopvangtehuis, 2003

In de tuin van het noviciaat van Butembo, 2008

Gedenkplaat aangebracht aan het dispensarium van Muungano in Tanzania. Het dispensarium werd opgericht door P. Edgar met o.a. steun van de Missiegroep van Nieuwerkerken.

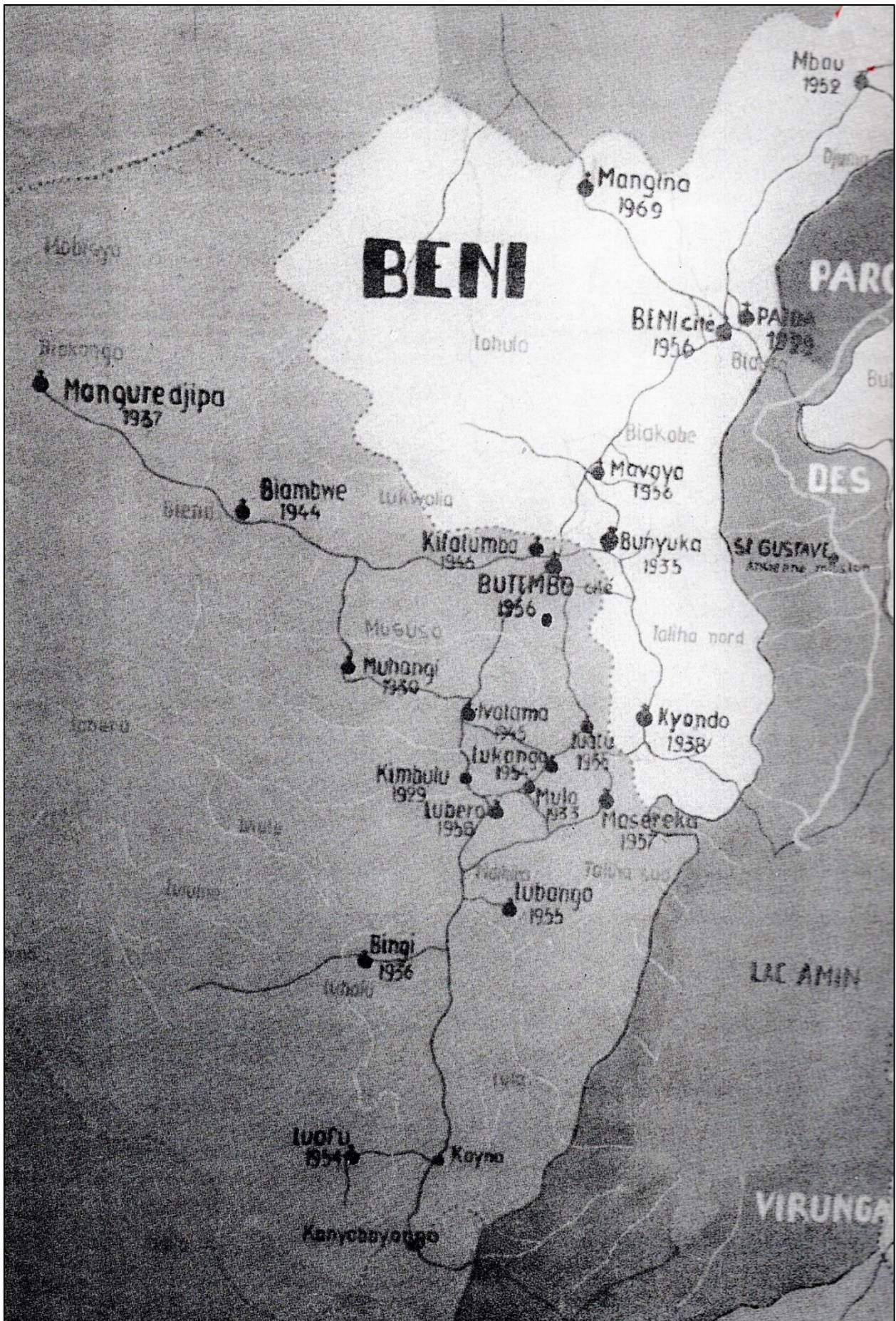
Handgeschreven vertaling uit het swahili door P. Edgar van de tekst op de gedenkplaat.

Ontspanningsavond met enkele catechisten

Ontmoeting na de zondagsmis

Het centraal gelegen Butembo en de meer zuidelijk gelegen missieposten, alle met hun stichtingsjaar.

SCHATTEN OP ZOLDER, SCHILDERIJ OUD BURGEMEESTER VAN KOZEN

Bij het opruimen op zolder van hun boerderij vonden de kleinkinderen van oud burgemeester Jeuris een niet ingekaderd schilderij opgerold in krantenpapier. Nieuwsgierig naar de inhoud werd de krant opengevouwen en kwam tot hun verbazing het schilderij met afbeelding van hun grootvader te voorschijn.

Jozef Jeuris geboren te Kozen op 15 april 1892 en er overleden 4 augustus 1956, was er burgemeester gedurende de periode 1927 -1939. Landbouwer van beroep en weggevoerde WO I. Tijdens WO II bivakkeerden Duitse soldaten op de boerderij en vond Jozef het verstandig om het schilderij uit het kader te halen en te verbergen op zolder, temeer omdat hij erop staat afgebeeld met de Belgische driekleur rond zijn arm.

De periode van tachtig jaar dat het schilderij verborgen was op zolder liet zijn sporen na en dus nam het petekind van oud burgemeester Jeuris de taak op zich voor het vinden van een restaurateur. Na wat rondvragen kwam hij terecht bij, schilder en restaurateur Roland Sauwens, die tijdens het restaureren de verbazing van zijn leven kreeg. Het schilderij bleek een werk te zijn van zijn eigen vader, Eugene Sauwens, die zijn opleiding als schilder en decorateur voltooide aan het St. Lucas Instituut in Brussel, nu LUCA School of Arts.

Met dank aan Nestor en Roland

Eddy Cox

HERKENT IEMAND DEZE TWEE SCHEPENEN?

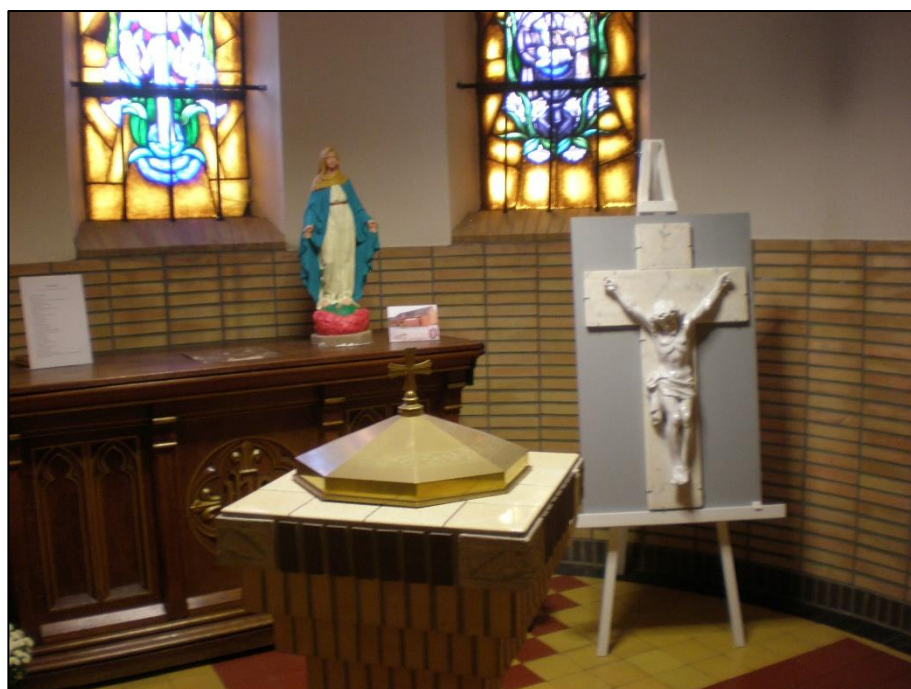
Bij deze foto staat de tekst "Nieuwerkerken, Burgerlijke stand 1901-1910".

Antwoorden sturen naar: heemkunde.nwk@telenet.be

LAPIDARIUM

Graven op kerkhoven en begraafplaatsen worden vaak versierd met grafornamenten. Na het verstrijken van en niet verlengen van een concessie worden deze ontruimd waardoor dit funerair erfgoed verloren gaat. In een samenwerking akkoord tussen Heemkunde Nieuwerkerken en het gemeentebestuur kunnen relictien afkomstig van kerkhoven en begraafplaatsen in de gemeente bewaard en in een permanente tentoonstelling in de kerk van Nieuwerkerken ontsloten worden voor het grote publiek. Een tentoonstellingsgids geeft duiding bij de relictien in het lapidarium.

Info : heemkunde.nwk@telenet.be of 0499 735674

MONUMENTJE

Tijdens de herdenking van de oorlogsslachtoffers werd het nieuwe monumentje op het erepark van de oud strijders door burgemeester Deferm voorgesteld. In het oude China was de leeuw het symbool van dapperheid. De dapperheid, gesymboliseerd door de leeuw in het oude China was ook een eigenschap van alle gevallen, weerstanders en verzetslieden uit beide oorlogen. Velen onder hen die de gruwel overleefden, betaalden tijdens hun verdere leven nog de tol onder de vorm van een opgelopen aandoening of de gevolgen van verwondingen opgelopen tijdens de gevechten of verzetsactiviteiten.

Laat dit monumentje om die redenen een eerbetoon zijn aan allen die met gevaar voor hun eigen leven onversaagd de vijand in de ogen keken tijdens beide wereldoorlogen. Zij baanden voor ons de weg naar de vrijheid, naar een leven zoals we het nu beleven.

Eddy Cox

RADARSITE NIEUWERKERKEN RAUM 6.

Door Luc Schepens.

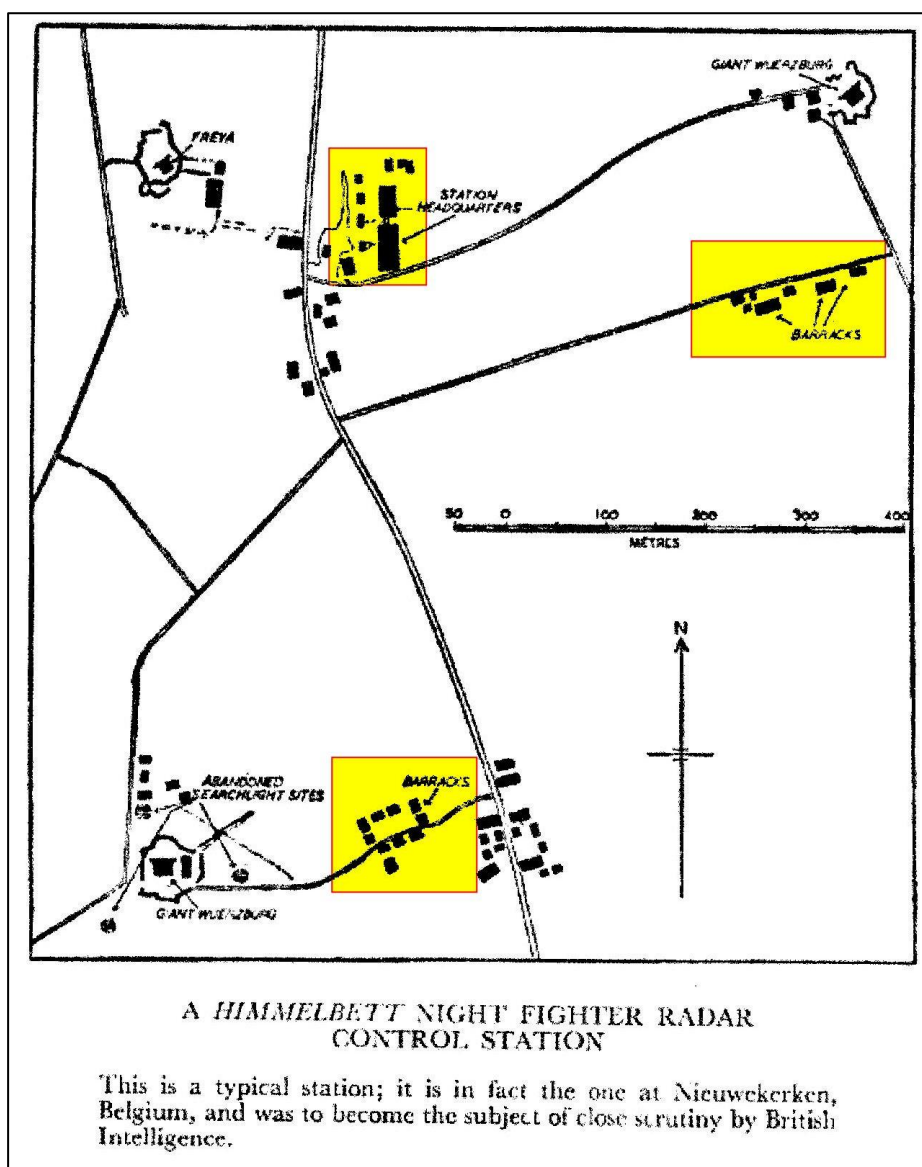
In 1941 begon men met de bouw van de Kammhuberlinie, genoemd naar de generaal die op het idee kwam om een lijn van radarstations op te stellen die het hele Reich zouden beschermen.

Een van de Kammhuberstations bevond zich in Nieuwerkerken. Het maakte deel uit van Raum 6 en bestond zoals gebruikelijk uit drie radars: een Freya voor detectie op grotere afstand en twee Würzburg-Riese waarvan de ene de bommenwerper volgde en de andere de nachtjager.

Een honderdtal Luftwaffe-soldaten legerden in een tiental barakken.

Op deze kaart kan u duidelijk de mogelijke "Blockhäuser en Barakken" waarnemen, die in de meeste briefwisseling worden behandeld.

Sommige "Blockhäuser" hadden de afmetingen: 19,78m x 8,26m
 Andere: 18,70m x 8,26m

De barakken bevonden zich aan de huidige hoek Tichelrijstraat en de Bleukenstraat, andere bevonden zich in de Dennenbosstraat. Een ander deel ter hoogte van het doodlopende straatje in de omgeving van de radarsokkel. Op de kaart hierboven met rechthoeken aangeduid.

Op deze kaart kan perfect een topografisch beeld vormen qua hoogten. De locatie was dus blijkbaar goed gekozen, open terrein en bijna hoogste punt van Nieuwerkerken.

In Nieuwerkerken werden boeren verplicht om met paard en kar bouw- en andere materialen van de tramstation naar de Duitse legerbasis op Tichelrij te voeren. Hier stond een radarinstallatie met zoeklichten en afweergeschut, zij stond in verbinding met het vliegveld in Brustem en werd dag en nacht door schildwachten bewaakt.

Tijdens mijn activiteiten als vrijwilliger bij het stadsarchief te Sint-Truiden, kwam ik toevallig een aantal documenten tegen in verband met de radarsite te Nieuwerkerken in Raum 6.

Deze documenten handelden over het "onderhoud" en "bouwen" van enkele "Blockhäuser en Barakken" op de radarsite. De gevonden documenten dateren beginnend van 04 juli 1942 en verder tot eind november. Met de mogelijkheid nog documenten te vinden, som ik deze al eens op.

Alle documenten zijn uiteraard in het Duits, ik probeer zo goed mogelijk het juiste weer te geven.

De kleuren op de afbeelding links geven de hoogte aan.

G. U. den 4. Juli 1942

Een brief gericht aan:
 Firma Leo Tomsin te Hasselt
 Door Dienststelle L-35217 L.G.P.A. Brussel.

Onderwerp: Barackenbau
 Regiearbeit

... andere opdrachten, Aubel en Opglabbeek.

In NIEUWERKERKEN ist in einer Kopfstube die Wandfläche neu zu streichen, ausserden die Eingangstür zum Speisesaal auszubessern. Besondere kleinere Arbeiten werden besonders durch den Sachbearbeiter angegeben.

... Die Tarnfarbe ist bei der Bauleitung anzufordern, alle anderen Farben sind von Ihnen zu liefern. Auf Ihre Farbpreise erhalten Sie 10% als Zuschlag vergütet.

Getekend
 Otto
 Reg.-Baurat a.K.

Het gaat hier duidelijk over een schilderwerk in het "hoofdgebouw" aan één van de wanden en het verbeteren van de toegangsdeur naar de eetzaal. Kleinere werken worden door de opzichter aangegeven.

G.U. den 16. September 1942

Bauleitung der Luftwaffe St. Trond
Feldpostnummer L-35217
L.G.P.A. Brussel.

Br. B. Nr. 4717/42
Vertr. Verz.: 466
Ap./Go.

An die
Firma Phillip Holzmann A.G.
St. Trond

Betr.: Barackenbau-Blockhäuser.
Bezug: Ihr Angebot vom 2. September 1942.

Ihnen werden auf Grund obigen Angebotes in NIEUWERKERKEN nachstehende Blockhäuser in Auftrag gegeben:

1. Blockhaus 19.78 x 8.26 m und
2. Blockhäuser je 18.70 x 8.26 m

und wird Ihnen für ein Blockhaus der geforderte Preis von 88.500 bfrs. Bewilligt.

Sie wollen die benötigten Barackenplatten auf dem Lager der Bauleitung aussuchen en entsprechend der Zeichnung umändern.

Das Kantholz wird in den nachtsen Tagen hier eintreffen, sodass mit dem Abend begonnen werden kann.

Sämtliches Material ist mittels **Trambahn** nach NIEUWERKERKEN zu versenden, hier sind von Ihnen Pferdegespanne zu beschaffen, die Vergütung erfolgt zu den bauseits festgelegten Sätzen.

Die genauen Standorte der Blockhäuser werden in NIEUWERKERKEN noch angegeben.

Anlagen:
2 Zeichnungen

stellv. Bauleiter.

*Deze beschrijving van de bouw van de "Barackenbau" en "Blockhäuser" met de aangegeven afmetingen en de gevraagde prijs. De barackenplatten zal met uitzoeken bij het magazijn van de bouwleider. Het vierkant hout zal binnen enkele dagen beschikbaar zijn bij het magazijn.
Belangrijke opmerking, het materiaal zal eerst vervoerd worden via de "tramweg" en vervolgens met paardengespan naar de juiste locatie te vervoeren.*

Ku/P. St. Trond den 21 september 1942

Baustelle
 Philipp Holzmann
 Hauptniederlassung Frankfurt am Main

Bauleitung der Luftwaffe
St. Trond

Onderwerp: Barackenbau - Blockhäuser
 Unser Angebot vom 2.9.42
 Ihr Auftrag vom 16.9.42
 Br. B. Nr. 4717/42
Vertr. Verz.: 466 Ap./Go.

Wir bestätigen den Erhalt Ihres obigen Auftrags Schreibens mit dem Sie uns de Aufbau von 3 Blockhäusern in NIEUWERKERKEN zum preis von
Bfrs. 88.500 für 1 Blockhaus

Übertragen.

Zu unserem Bedauern haben wir bei der nochmaligen Durchsicht unserer Angebotsunterlagen feststellen müssen, das bei der Umrechnung des in Reichsmark Kalkulierten Einheitspreises auf belgische Francs ein Fehler unterlaufen ist. Wir hatten ermittelt:

1) Lohnaufwendungen für Herrichten, Laden, Umladen, Entladen, Transportieren, Abbinden und Aufstellen aller Blockhausteile:	RM	6.500,-
2) Soziale Lohnbelastungen:		
19% von RM 6.500,- =	RM	1.235,-
3) Werkzeugvorhaltung:		
3% von RM 6.500,- =	RM	195,-
		<hr/>
	RM	7.930,-
4) Einrichtungs-, Betriebs- und Verwaltungskosten der Baustelle:		
10% von RM 7.930,-	RM	795,-
		<hr/>
	RM	8725,-
5) Allgemeens Unkosten, und zwar:		
a) Geschäftsunkosten der Zentrale:		4,5%
b) Geschäftsunkosten der Zweigniederlassung:		3,5%
c) Wagnis:		1,0%
d) Gewinn:		5,0%
e) Umsatzsteuer:		2,0%
		<hr/>
		16,0%

100 x 16

 19% von RM 8.725,- = RM 1.655,-
 100 - 16

6) Lohnnebenkosten, wie Auslösungen, Wege- und Quartiergelder:

10% von RM 6.500,-	RM650,-
Zur Abrundung:	RM20,-
	<hr/>
Sa.	RM11.050,-

Bei der Umwandlung dieses Betrages in belgische Francs würde irrtümlich mit 8, statt mit 12,5 multipliziert.

Es hätten im Angebot eingesetzt werden müssen:

$$12,5 \times 11.050 = \text{Bfrs. } 138.100,-$$

Der ausgeworfene Betrag, zu dem uns die Arbeiten übertragen sind, liegt also mit

	Bfrs. 88.500,-
	<hr/>
um	Bfrs. 49.600,-

Unter dem von uns auf Grund der kalkulationsmässigen Selbstkosten ermittelten Preis.

Demgemäss würden wir mit einem erheblichen Verlust zu rechnen haben, wenn die Bauleitung auf der Annahme zum angebotenen Einheitspreise besteht. Wir können wohl die Auftragsannahme nicht von einer Preisberichtigung abhängig machen, bitten jedoch darum, einer solchen wenigstens in dem Umfang zustimmen zu wollen, dass wir bei Ausführung der Arbeiten vor einem Verlust bewahrt bleiben. Wir sind bereit, auf die Zuschläge für Wagnis und Gewinn und auf einen Teil der Zuschläge für Geschäftskosten, insgesamt auf rd. 9% der Generalien = rd. Bfrs. 9.600,- zu verzichten und uns mit einer Nachbilligung von Bfrs. 40.000,- zufrieden zu geben.

Im Vertrauen darauf, dass die Bauleitung - dem Umstand, dass das Versehen bei der Preisabgabe nachweisbar auf die Verschiedenheit der Währung in Kalkulation, die wir als deutsche Firma gewohnheitsmässig in Reichsmark aufstellen, und Angebot zurückzuführen ist, Rechnung tragend - einer Preisberichtigung auf Bfrs. 128.500,- zustimmen kann, werden wir die Arbeiten auftragsgemäss in Angriff nehmen und durchführen. Sollte die Bauleitung uns jedoch von der Annahme des Auftrages entbinden können, so bitten wir, uns möglichst umgehend hiervon benachrichtigen zu wollen.

Heil Hitler

Für Phillip Holzmann
Baustelle St.Trond - Hochbau

Afrekening. Er was blijktbaar een foute berekening gebeurd bij de omzetting naar Belgische Francs.

G.U. den 12. November 1942

Bauleitung der Luftwaffe St. Trond
 Feldpostnummer L-35217 b.
 Luftgaupostamt Brussel.

Onderwerp: Blockhäuser in R.-W.- Stellungen Grossraum 6

Für die Herstellung der Fundamente für die Blockhäuser wurden die beiden Firmen Jos. Bloem, Lüttich, und Fern. Ulens Jandrain, zur Preisabgabe aufgefordert, da diese Firmen bereits schon mit anderen Arbeiten in den in Frage kommenden Stellungen beschäftigt sind.

Es wurden nachstehende Einheitspreise abgegeben:

			Fa. Bloem	Fa. Ulens
1	1 m3	Erdaushub bis 2m tief	69,00	65,00
2	1 m3	Erdaushub von 2 bis 4m tief	95,00	90,00
3	1 m3	Kiesbeton	250,00	200,00
4	1 m2	Betonfussboden	71,50	70,00
5	1 m2	Zementestrich	30,00	26,00
6	1 m3	Kellermauerwerk	175,00	170,00
7	1 m2	Glatten aussehen Zementputz	40,00	26,00
8	1 m3	Erdgeschossmauerwerk	180,00	175,00
9	1 m2	Glatten inneren Wandputz	30,00	26,00
10	1 m2	Ebene gestelzte Betondecke	70,00	67,50
11	1 kg	I eisen abladen	1,00	1,00
12	1 m2	Glatten inneren Zementputz	25,00	25,00
13	1 Stuck	Ziegelstein-Treppenstufe	45,00	40,00

Da Firma Bloem für die Arbeiter Auslösungen für Übernachtung pp. Zahlen muss und die Arbeiten in NIEUWERKERKEN und Meeuwen auszuführen hat, wurden die Preise anerkannt und beiden Firmen der Auftrag über die Arbeiten für die abgegebenen Preise an den einzelnen Stellungen erteilt.

Die Preise sind eingehend geprüft und mit den einzelnen Firmen mündlich besprochen.

Gesehen:
 Reg.-Baurat a.K.

aufgestellt:
 Bau-Ingenieur

Hier worden beide offertes voor de opdrachten in NIEUWERKERKEN en Meeuwen voorgedragen, uiteindelijck worden beide firma's de opdracht gegeven deze Blockhäuser te bouwen, aangezien beide firma's reeds op deze plaatsen hebben gewerkt, welke deze in NIEUWERKERKEN bouwt blijft voorlopig uit.

Ku/F. St. Trond den 13 november 1942

Baustelle
Philipp Holzmann
Hauptniederlassung Frankfurt am Main

Onderwerp: Barackenbau
Blockhauser Nieuwerkerken und Enines
Auftrag vom 16.9 und 13.11.42
Br. B. Nr. 4717/42 - Vertr. Verz.: 466 Ap./Go
Nachtragsangebot für Aussenanstrich mit Carbolineum

Den im Leistungsbeschrieb nicht vorgesehenen äusseren Carbolineumanstrich bieten wir wis folgt an:

Ca. 205 qm Holzwerk der Aussenwände einschl. des Fachwerks, des Gesimses und der Sparrenköpfe gut deckend 2 mal mit Carbolineum streichen, die Rundholzpfosten vorher sauber entrindend abschaben, ausschliesslich Materiallieferung bei Durchmass der Tür- und Fensteröffnungen, sowie der Pfosten, Riegel, Schwellen und Streben in Vertikalprojektion, des Gesimses in Abwicklung:

Für de qm Bfrs. 9,75 und insgesamt Bfrs. 2.000

Wit bitten um baldmöglichst Auftragserteilung.

Heil Hitler!

Du/Kleinermanns

Für Philipp Holzmann
Aktiengesellschaft
Baust. St. Trond - Hochbau

Wir bitten um ihre gefl. Rückantwort in Deutscher oder Niederländischer Sprache.

*Bij deze opdracht voor de gunning van een Blockhauser in NIEUWERKERKEN en Enines (**Énines** is een dorp in de Belgische provincie Waals-Brabant en een deelgemeente van de gemeente Orp-Jauche. Het was een zelfstandige gemeente tot het bij de fusie van 1971 toegevoegd werd aan de gemeente Geten die zelf op zijn beurt in 1977 opging in de nieuwe fusiegemeente Orp-Jauche.) worden werken gevraagd een Blockhauser te behandelen met "Carbolineum" ter grootte van 205 m², de buitenwanden goed zuiver te maken en 2 maal te behandelen met een laag. Het kopshout af te schrapen, zowel de deur- en vensteropeningen, voor een prijs van 2.000 Bfrs.*

*De firma Philipp Holzman is nog steeds actief (Die **Philipp Holzmann AG** war ein weltweit tätiger deutscher Baukonzern mit Sitz in Frankfurt am Main. Op Wikipedia vindt u de gehele geschiedenis: [Philipp_Holzmann](#)*

Ku/F. St. Trond den 13 november 1942

Baustelle
Philipp Holzmann
Hauptniederlassung Frankfurt am Main

Onderwerp: Barackenbau
Blockhauser Nieuwerkerken und Enines
Auftrag vom 16.9 und 13.11.42
Br. B. Nr. 4717/42 - Vertr. Verz.: 466 Ap./Go
Nachtragsangebot für Innenwandverkleidung.

Den im Leistungsbeschrieb nicht vorgesehenen äusseren Verkleidung der Holzverschalten Innenwandflächen mit Kapakplatten bieten wir wie folgt an:

Ca 145 qm Kapakplatten passend zuschneiden, auf Holzverschalten inneren Wandflächen lot- und fluchtrecht anbringen und auf den Stossen und an Wand-, Fussboden-, Decken-, Tür und Fensteranschlüssen Deckleisten sachgemäss anbringen, ausschliesslich Materiallieferung und bei Durchmass der Tü- und Fensteröffnungen:

Für de qm Bfrs. 17,25 und insgesamt Bfrs. 2.500

Wir bitten um baldmöglichst Auftragserteilung.

Heil Hitler!

Du/Kleinermanns

Für Philipp Holzmann
Aktiengesellschaft
Baust. St. Trond - Hochbau

Wir bitten um ihre gefl. Rückantwort in Deutscher oder Niederländischer Sprache.

*Bij deze opdracht voor de gunning van een Blockhauser in NIEUWERKERKEN en Enines, worden werken gevraagd aan de binnenzijde, voor het plaatsen van "Kapakplatten" op de houten binnenwanden. De Kapakplatten dienen te worden genageld, perfect aan te sluiten bij de vloer, deuren en vensters, en deklijsten.
Dit voor een oppervlakte van 145 m2 voor een prijs van 2.500 Bfrs.*

Ku/P. St. Trond den 14 november 1942

Baustelle
Philipp Holzmann
Hauptniederlassung Frankfurt am Main

Onderwerp: Barackenbau - Blockhäuser

Wir bestätigen den uns am 13. ds Mts. Zu den Bedingungen unseres Angebots vom 2.9.42 und Ihres Auftragsschreiben vom 16.9.42 Br. B. Nr. 4717/42 Veto. Verz.: 1466 Ap-/Go erteilten weiteren Auftrag zur Errichtung eines Blockhauses bei Enines, in Grösse und Ausführung gleich dem in der Freyastellung bei NIEUWERKERKEN errichteten, jedoch statt Rundholz-Kantholzpfoften 16/16 cm im Aussenwandfachwerk und dieses mit Schwarten sauber und fluchtrecht verkleidet, zum Preise von Bfrs. 88.500,-

Nachdem seich bei den Blockhäusern in NIEUWERKERKEN zeigte, dass der Aufbau zum bewilligten Preis - wenn auch bei sehr bescheidenem Nutzen - möglich ist, nehmen wir von der Forderung einder Preiserhöhung lt. unseren Schreiben vom 21.9.42 Abstand.

Ihren Anordnungen gemäss werden wir auch für das Blockhaus Enines die Materialien, welche die Bauleitung nicht verfügbar hat im Sinne des Ihnen mit Schreiben van 29.9.42 für die Blockhäuser in NIEUWERKERKEN bereits Bestätigten im freien Handel beschaffen, die erforderlichen Transportmittel - da die Benutzung von Trambahn auch nicht zu beschaffen sind - wie auch für NIEUWERKERKEN in Abänderung Ihres Auftrage vom 16.9.42 angeordnet, in geeigneten Kraftfahrzeugen zur Verfügung stellen en Beides - Materiallieferung und Transportkosten unter Nachweis der Selbstkosten und Berechnung der für Geschäftsunkosten, Risiko un Gewinn anfallenden Zuschlage gesondert berechnen.

Den Statischen Nachweis für die Balken und Unterzüge der Blockhäuser lassen wir Ihnen im Laufe der kommenden Woche zugehen.

Heil Hitler!

Du/Kleinermanns
Agostini
Miko

Für Philipp Holzmann
Aktiengesellschaft
Baust. St. Trond - Hochbau

Wir bitten um ihre gefl. Rückantwort in Deutscher oder Niederländischer Sprache.

Hier gaat het schrijven over het bouwen van een "Blockhäuser" in Enines, zoals deze gebouwd werd op de Freyastellung te NIEUWERKERKEN. Wel wordt gevraagd geen rondhout balken te gebruiken voor de buitenmuur, maar balken van 16/16 cm. Dit voor het bedrag van 88.500 Bfrs. Verder als er materialen dienen te worden aangekocht, kan men dit doen in de "vrije handel" zoals dit werd toegepast in NIEUWERKERKEN. Aangezien er geen mogelijkheid bestaat het "tramtraject" te benutten, komen er motorvoertuigen aan te pas voor het transport der materialen. Kosten dienen te worden bewezen.

G.U. den 19. November 1942

Dienststelle L-35217 b.
Luftgaupostamt Brussel.
B. B. Nr. 7229/42
Ap./C1.

An die
Firma Phillip Holzmann A.G.
St. Trond

Betr. : Blockhäuser.
Bezug: Ihr Angebot v. 13.11.1942.

Die Bauleitung erteilt Ihnen den zusätzlichen Auftrag die Blockhäuser in NIEUWERKERKEN und Enines lt. Ihrem Angebot mit Karbolineum zu Streichen, und bestätigt Ihnen den Preis von 2.000 bfr. (Zweitausend bfr.) für ein Blockhaus.
Die Arbeiten sind sofort auszuführen.

Reg. Baurat a.k.

Een vervolg en goedkeuring op de offerte van 13 november 1942 waarin nu de opdracht wordt toegewezen. Dit voor de som van 2.000 bfr voor één Blockhaus. De werken dienen onmiddellijk te worden gestart.

BAUSTELLE
Philipp HOLZMANN
AKTIENGESELLSCHAFT

St. Trond, den 27.11.42

Zeichen: Ku/P.
Es wird gebeten, das Zeichen
in der Antwort zu wiederholen

Bauleitung der Luftwaffe
St. Trond Nr. 4350/42

Hauptniederlassung Frankfurt am Main

Betr: Barackenbau - Blockhäuser

Beifolgend überreichen wir Ihnen statischen Nachweis
für die Balkendecken der Blockhäuser in 3-facher Ausfertigung.

Anlagen

Für PHILIPP HOLZMANN
AKTIENGESELLSCHAFT
Baust. St. Trond - Hochbau

Eingang
30 NOV 1942

Giro-Konto N°. 882 bei der Reichsbank in Frankfurt a. M. - Postscheck-Konto Frankfurt (Main) N°. 10 900

Ku/P. St. Trond den 20 november 1942

Baustelle
Philipp Holzmann
Hauptniederlassung Frankfurt am Main

Bauleitung der Luftwaffe
St. Trond

Betr.: Barackenbau/Blockhäuser
Karbolineumanstrich
Zusatzauftrag vom 19.11.42 B.B.Nr. 7229/42 Ap./C1

Wir bestätigen den uns mit Obigem erteilten Auftrag zur Ausführung des äusseren
Karbolineumanstrich der Blockhäuser in NIEUWERKERKEN und Enines nach Massgeba unseres
Angebots zum Preise von Bfrs. 2.000,- für ein Blockhaus

Die Arbeiten werden unverzüglich in Angriff genommen.

Heil Hitler

Du/Agostini
Kleindermanns

Für Phillip Holzmann
Baustelle St.Trond - Hochbau

Wir bitten um ihre gefl. Rückantwort in Deutscher oder Niederländischer Sprache.

Op de volgende bladzijden worden de originele documenten met de gedetailleerde beschrijving van de gebruikte materialen afgedrukt.

PHILIPP HOLZMANN, A-G

BAUSTELLE ST-TROMD

STATISCHER NACHWEIS

FÜR DIE BALKENDECKEN DER BLOCKHÄUSER IN NIEUWERKERKEN
UND ERINES

VORBEMERKUNG

DA DAS ZU VERWENDENDE BAUHOLZ FRISCH EINGESCHLAGEN
ALSO WEDER GEFLÖSST, NOCH ABGELAGERT IST, WIRD MIT EINER
HOLZBEANSPRUCHUNG AUF BIEGUNG VON $65 \text{ KG}/\text{CM}^2$
FÜR DIE DECKENBALKEN UND VON $75 \text{ KG}/\text{CM}^2$ FÜR DIE
STÄRKEREN QUERSCHNITTE DER UNTERZÜGE GERECHNET.

Pos. 1. - BALKENDECKE

$L = 5.48 + 0.22 = 5.70 \text{ M.}$

BELASTUNG

AUS Splittanfällung	$0.20 \times 1800 =$	360 KG/M^2
" Strohhalm	$0.10 \times 1600 =$	160 " "
" Zwischendecke	$3 \times 6 =$	18 " "
" Eigengewicht		60 " "
" Dach (Eigengewicht + Schnee)		122 " "
		<hr/>
		$P = 720$ " "

$M = \frac{P \times L^2}{8}$

$M = \frac{720 \times 5.70^2}{8} = 2920 \text{ KG.M.}$

$W_x = \frac{2920 \times 100}{65} = 4500 \text{ CM}^3$

$\frac{B \times H^2}{6}$

GEWÄHLT $\frac{2 \times 14 \times 31^2}{6} = 4484 \text{ CM}^3$

BALKEN 14×31 IM ABSTAND VON 50 CM.

Pos. 2. BALKENDECKE

Pos. 2. BALKENDECKE

$L = 2,00 + 0,20 = 2,20 \text{ M}$

BELASTUNG

Δus Splittauffüllung	$0,20 \times 1800 =$	360	KG/M ²
" Strohlehm	$0,10 \times 1600 =$	160	" "
" Zwischendecke	3×6	18	" "
" Eigengewicht		30	" "
" Dach (Eigengewicht + Schnee)		122	" "
		<u>P = 690</u>	" "

$M = \frac{690 \times 2,20^2}{8} = 417 \text{ KG M}$

$W_x = \frac{417 \times 100}{65} = 641 \text{ ‰}^3$

GEWÄHLT $\frac{2 \times 8 \times 16^2}{6} = 680 \text{ ‰}^3$

BALKEN 8x16 IM ABSTAND VON 50 ‰

Pos. 3. UNTERZUG

$L = 5,00 + 0,30 = 5,30 \text{ M}$

BELASTUNG

Δus Pos. 1.	$\frac{720 \times 5,70}{2} =$	2050	KG/M ²
" Pos. 2.	$\frac{690 \times 2,20}{2} =$	760	" "
Eigengewicht		140	" "
		<u>P = 2950</u>	" "

$M = \frac{2950 \times 5,30^2}{8} = 10750 \text{ KG M}$

$W_{x2} = \frac{10750 \times 100}{75} = 14330 \text{ ‰}^3$

GEWÄHLT $\frac{2 \times 35 \times 35^2}{6} = 14300 \text{ ‰}^3$

2 BALKEN 35x35 ‰

Pos. 4. UNTERZUG

$L = 3,80 + 0,30 = 4,10 \text{ M}$

BELASTUNG

Δus Pos. 1.	$\frac{720 \times 5,70}{2} =$	2050	KG/M ²
" Pos. 2.	$\frac{690 \times 2,20}{2} =$	760	" "
Eigengewicht		110	" "
		<u>P = 2920</u>	" "

$$M = \frac{2920 \times 4,10^2}{8} = 6132 \text{ KGM.}$$

$$W_x = \frac{6132 \times 100}{75} = 8276 \text{ }^{\circ}/\text{M}^3$$

$$\text{GEWÄHLT } \frac{2 \times 28 \times 30^2}{6} = 8300 \text{ }^{\circ}/\text{M}^3$$

2 BALKEN 28x30 $^{\circ}/\text{M}$

Pos. 5. UNTERZUG

$$L = 3,20 + 0,30 = 3,50 \text{ M}$$

BELASTUNG

Aus Pos. 1.	$\frac{720 \times 570}{2} =$	2050 KG/M ²
" Pos. 2.	$\frac{690 \times 220}{2} =$	760 " "
EIGENGEWICHT	=	90 " "
		<hr/>
		P = 2900 " "

$$M = \frac{2900 \times 3,50^2}{8} = 4540 \text{ KGM.}$$

$$W_x = \frac{4540 \times 100}{75} = 6120 \text{ }^{\circ}/\text{M}^3$$

$$\text{GEWÄHLT } \frac{2 \times 25 \times 28^2}{6} = 6450 \text{ }^{\circ}/\text{M}^3$$

2 BALKEN 25x28 $^{\circ}/\text{M}$

Pos. 6. UNTERZUG

$$L = 2,75 + 0,25 = 3,00 \text{ M.}$$

BELASTUNG

Aus Pos. 2.	$\frac{690 \times 2,20}{2} =$	760 KG/M ²
EIGENGEWICHT	=	60 " "
		<hr/>
		P = 820 " "

$$M = \frac{820 \times 3,00^2}{8} = 923 \text{ KGM.}$$

$$W_x = \frac{923 \times 100}{75} = 1230 \text{ }^{\circ}/\text{M}^3$$

$$\text{GEWÄHLT } \frac{2 \times 16 \times 16^2}{6} = 1366 \text{ }^{\circ}/\text{M}^3$$

2 BALKEN 16x16 $^{\circ}/\text{M}$

Für PHILIPP HOLZMANN
AKTIENGESELLSCHAFT
Baust. St. Tron - Hoorn

ST. TROND. 20. 11. 42.

Alle Messerschmitts-nachtjachttoestellen van Sint-Truiden waren in 1942 uitgerust met een SeeburgLichtenstein-radarontvanger in de neus van het vliegtuig (FuG 202 BC).

In concordantie met de gegevens, verstrekt door de langeafstandsradars van het type Freya (Funkmessgerät 39) en de doelvolgradars van het type Würzburg (Funkmessgerät 62) aan het schietveld in de Grote Heide te Meeuwen en in het Begijnenbos te Nieuwerkerken. Er waren ook twee waarnemingsstations van het Kamp Hansen Höhe in Bessemer bij Lanaken en het Kamp Dorna aan de kerk van Niel-bij-As (Jägerleitstelle), die directieven gaf aan de Bordfunkers van de Duitse nachtjachtvliegtuigen om de Britse bommenwerpers accuraat te kunnen lokaliseren in hoogte en afstand.

Fliegerhorst Sankt-Trond was in augustus 1941 al operationeel, maar op 15.1.1942 kwam het Geschwader II./NJG1 van de vliegbasis Stade (bij Hamburg) naar Brustem met hun zwartgeverfde Messerschmitt Bf 110 toestellen, die tijdens de nachtjacht met de hulp van schijnwerpersposten en de grondradars te Nieuwerkerken en Meeuwen effectief naar hun objectieven werden geleid.

Parallel daarmee ontwikkelde Kammhuber nog een tweede systeem. Voor elk Himmelbett plaatste hij ook nog 3 radars om de bommenwerpers te volgen en de eigen nachtjagers naar hun doel te leiden. Dat was de Dunkle Nachtjagd. 8 Raum 6 bevond zich boven onze provincie. De grens tussen Raum 5 en Raum 6 viel ongeveer samen met de Belgisch-Nederlandse grens. De nachtjagers van II/NJG 1 (Nachtjagdgeschwader) die in Brustem gelegerd waren stonden in voor de onderscheppingen boven Raum 6. Voor Himmelbett 6A stonden er drie radars opgesteld in Meeuwen. Eenzelfde configuratie bevond zich in Nieuwerkerken, centraal voor Himmelbett 6B. De volgende radars voor 6C bevonden zich in Jauche, kort bij Tienen.

KRANTENKNIPSELS

Afschaffing buurtspoorweg Sint-Truiden – Herk-de-Stad. HBVL 20 maart 1947.

Buurtspoorweg St. Truiden—Herk-de-Stad. — Reeds enkele jaren voor den oorlog is er sprake geweest van de afschaffing van den buurtspoorweg St. Truiden—Herk-de-Stad daar de balans steeds met een groot deficiet sloot. Ten titel van proef werd alsdan besloten de uitbating voort te zetten met automotrices in plaats van stoomtreinen. Tijdens de bezetting ging het verkeer per buurttram beter wegens het gevaar op spoor en de minder gunstige treinregeling. Thans echter blijkt opnieuw dat de uitbatingsonkosten meer bedragen dan de inkomsten, zoodat men definitief besloten heeft over te gaan tot de afschaffing dezer lijn. Het zal wel n'et aangenaam zijn voor de bewoners der gemeenten Gorssem, Duras, Bindedveld, enz. en bijzonder niet voor de studenten, doch men verzekert dat regelmatige autobusdiensten het verkeer zullen verzekeren.

Inhaling O.L.V van Banneux in Nieuwerkerken. HBVL 24 april 1955.

Grootse Mariale Feesten te Nieuwerkerken

Te Nieuwerkerken is men reeds bruidjes rond het beeld plaats nedruk bezig aan de versieringen men. Vandaar vertrekt de karavan van de straten om zoals men weet van auto's met het beeld voorop op 1 Mei a.s. O. L. Vrouw van Banneux' op haar doortocht door het dekenaat te ontvangen. Al de mensen wedijveren om hun straat zo schoon mogelijk te maken ook de huizen zullen om het mooist versierd worden en vooral de kerk zal die drie dagen dat O. Lieve Vrouw te Nieuwerkerken vertoefd versierd zijn en 's nachts in het licht baden.

Hier volgt de definitieve regeling voor de Mariatocht van 1, 2, en 3 mei gelijk het aan alle parochies van het dekenaat bekend gemaakt is geweest door de Z. E. Pater :

1 Mei : 5 uur 30 (half zes) in Herk de Stad kort lof, waarna de stoet van auto's vertrekt met het beeld voorop. Alle autobezitters van het dekenaat worden uitgenodigd om met hun versierde auto (wit en blauw) in Herk te zijn.

Rond 6 uur (zes uur) aankomst aan de grens van Nieuwerkerken (de « Ring »). Welkomwoord door geestelijke en wereldlijke overheid. Lied van de kinderen. Daar neemt de versierde camion het beeld over. Op die camion zullen vier mijnwerkers en enige wezigen :

a) Magnificat ; c) Tantum Ergo ; d) Gegroet Maagd der Armen. — Daarna wordt het beeld naar de kerk gebracht.

1 MEI : 9 uur 30 (half tien) kaarskensprocessie naar de Dries en de Diestersteenweg. 11 uur : Biechtgelegenheid. 12 uur : Middernachtmis. Van 1 tot 4 uur Nachtaanbidding.

2 MEI : H.H. Missen te 4, 6, 7, 8 en 9 u. De H. Mis van 9 uur speciaal voor de zieken waarna zegening van elke zieke met de gewone aanroepingen.

's Namiddags om 3 uur zegening van Moeders en kinderen. 's Avonds om 7 uur 30 samenkost voor kaarskensprocessie naar Tichelarij (terug rond 11 uur).

12 uur 's nachts middernachtmis (geen nachtaanbidding).

3 MEI : H.H. Missen 7, 8, 9 en 10 uur. Te 10 u. Plechtige Hoogmis. 3 uur Bloemenhulde en toewijding van schoolpersoneel en kinderen aan O. L. Vrouw.

7 uur Samenkost voor vertrek naar Binderveld met kaarskensprocessie.

Machien 5

PLECHTIGHEID AAN HET MONUMENT

Zegening door de Bisschop van de nieuwe vlag van de meisjes van K. A.

Zegening van de auto's door Zijne Exc. de Bisschop.

Welkomwoord door Z. E. H. Pastoor.

Toespraak Pater Vossen.

Kort woord door Z. E. H. Deken.

Lof in open lucht aan het monument gezongen door alle aanwezigen : a) Lauda Jeruzalem ;

Diefstal in de kerk van Binderveld. HBVL 9 april 1904.

Binderveld. — Donderdag nacht zijn alhier dieven in de kerk gedrongen en hebben deze, alsook de omliggende kapellen gansch geplunderd. Den nacht te voren werd de kerk van Weyer ook door kwaaddoeners bezocht, er niets van waar vindende, hebben de schelmen hunne woede bot gevierd op eenige voorwerpen, die zij stukken geslagen hebben.

INFOHEEMKUNDE NIEUWERKERKEN

www.heemkunde-nieuwerkerken.be

Tweemaandelijks informatieblad van Heemkunde Nieuwerkerken
19de Jaargang – September – December 2023

Redactie- en coördinatieadres:
Valère Grauwels, Molenstraat 9, 3850 Nieuwerkerken

ISSN 2295-3531

JAN HUBERTUS BAS

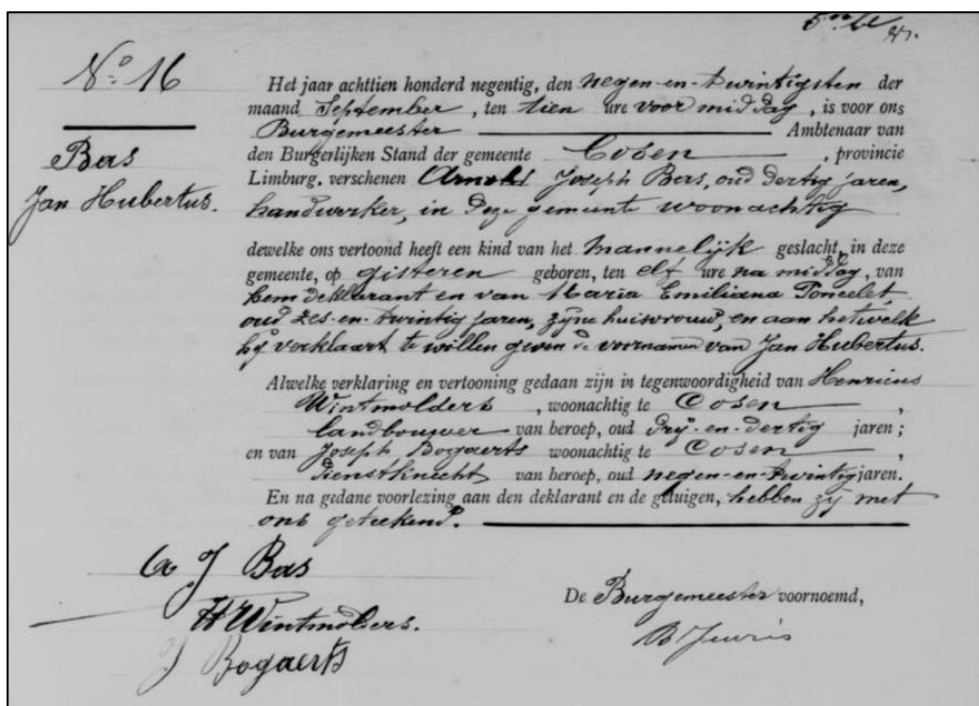
Hubert Bas werd geboren in Kozen op 28 september 1890 als oudste zoon in het kroostrijke gezin van Arnold-Jozef Bas en Emilie Poncelet. Hij had drie zussen en zes broers: Anna Sophie, Clementine, Mathilde en Emiel, Eugeen, Isidoor, Victor, Antoon en Leopold.

Zijn broers waren te jong om opgeroepen te worden. Emiel die geboren was op 23-04-1895 werd 19 jaar in april 1914 en Eugeen die geboren was op 17-12-1896 werd 19 jaar in 1915 maar zij vochten niet in de Grote Oorlog. Hubert had in 1910 zijn dienstplicht vervuld bij het 11e Linierregiment en werd op 30 juli 1914 opgeroepen voor de strijd en ingedeeld bij het 31e Linierregiment.

Hij werd vermist te Luik op 6 augustus bij de slag van Wandre en dook vervolgens weer op als gevangene op 12 augustus, in een school ingericht als ziekenhuis te Herstal. Hij werd overgebracht naar het kamp Hameln in Duitsland en mocht pas in januari 1919 naar huis komen. In september 1919 werd hij eindelijk met onbepaald verlof uit het leger ontslagen.

Zijn vader heeft helaas de behouden terugkeer van zijn zoon niet mogen meemaken want hij was tijdens de oorlog overleden.

Hubert huwde op latere leeftijd met Maria Wanten, afkomstig van de hoeve Wanten in de Bergstraat. Zij hadden geen kinderen. Zij woonden in een boerderij in de Stevoortstraat in Kozen. Hubert overleed in Kozen op 25 november 1953, 63 jaar oud. Zijn graf bevindt zich op het kerkhof van Kozen.

Geboorteacte van Jan Hubertus Bas. Jan Hubertus BAS werd geboren te Cosen de 28ste september 1890 ten 11 ure in de namiddag. Hij was de zoon van Arnold Joseph BAS (Hasselt °22 januari 1860), handwerker en Maria Emiliana Poncelet (Cosen °30 juni 1864) huisvrouw, akte n° 16 en wonende in Stevoortstraat n^o5 te Cosen.

Bas, Arnold Jozef, geboren op 22-01-1860 te Hasselt, overleden op 10-04-1915 te Kozen op 55-jarige leeftijd. Zoon van **Bas, Joannes** en **Vanmanshoven, Anna Gertrude**.
 Gehuwd op 29-jarige leeftijd op 22-09-1889 te Kozen met **Poncelet, Maria Emeliana**, 25 jaar oud, geboren op 30-06-1864 te Alken, gedoopt op 30-06-1864 te Alken (getuige(n): Henricus Eelen - Anna Catharina Ballett), overleden op 18-12-1946 te Kozen op 82-jarige leeftijd. Huishoudster. Dochter van **Ponselet, Petrus Joannes** en **Elen, Philomena**.
 Uit dit huwelijk:
 1. m **Bas, Jan Hubertus**, geboren op 28-09-1890 te Kozen.
 2. v **Bas, Anna Sophia**, geboren op 24-02-1892 te Kozen.
 3. v **Bas, Maria Clementina**, geboren op 08-11-1893 te Kozen.
 4. m **Bas, Emilius Ludovicus**, geboren op 17-12-1895 te Kozen.
 5. m **Bas, Arnoldus Eugenius**, geboren op 17-12-1896 te Kozen.
 6. v **Bas, Mathildis Veronica**, geboren op 26-07-1898 te Kozen.
 7. m **Bas, Bonaventura Isidorus**, geboren op 20-03-1900 te Kozen.
 8. m **Bas, Felix Victor**, geboren op 05-12-1901 te Kozen.
 9. m **Bas, Antoon Hubert**, geboren op 13-06-1903 te Kozen.
 10. m **Bas, Gustaaf Leopold**, geboren op 19-01-1909 te Kozen.

Het gezin van Arnold-Jozef Bas en Emilie Poncelet.

Militie NATIONALE "Hasselt" / NATIONALE MILITIE

Levée de Lichting van 1910

Bulletin de renseignements / Inlichtingsblad

concernant un milicien remis le 1910 . à l'autorité militaire.

NUMÉRO DE LA LISTE DE TRAVAIL	1. Nom et prénoms du milicien. 2. Surnom ou sobriquet. 3. Profession. 4. Etat civil. 5. Lieu de naissance (com. prov. et pays). 6. Date de naissance. 7. Commune de l'inscription.	TAILLE	LENGTE	OBSERVATIONS
1	Bas, Jan Hubertus	Un mètre	Een meter	
2	Landbouwer	0,51	51 millim.	
3	ongehuwd	59. H ²		
4	Hasselt Limburg België	10 ¹ / ₂ 84		
5	28 September 1890			
6	Cosen			

Renseignements concernant les Parents. — Inlichtingen betreffende de Ouders.

1. Prénoms du père.	2. Nom et prénoms de la mère.	3. Nom et prénoms de la mère.	4. Prénoms de la mère.
Bas, Arnold Jozef	Poncelet, Maria Emeliana		

Le milicien désire se rendre en congé illimité à Cosen te goen.

RÈGLEMENT MATRICULE / MODÈLE 2

DÉPÔT DU IIIe CORPS D'ARMÉE

FICHE MATRICULAIRE

du nommé **Bas, Jean, Hubert**, N° M¹⁰ 111.57585

Né à **Cosen**

Province de **Limbourg**

Le **28 septembre 1890**

Dernier domicile **Cosen**

Prénoms du père **Arnold Jozef**

Nom de la mère **Poncelet**

Prénoms id. **Maria Emeliana**

Domicile des parents

Nom de l'épouse

Prénoms id.

Services antérieurs comptant éventuellement pour la pension.

A été incorporé en qualité de **milicien**

Commune dans laquelle il a été inscrit **Cosen**

Province de **Limbourg**

Bureau de recrutement

Classe de milice **1910**

Etat civil

Nombre d'enfants

Certifié exact par **Le Capitaine-Payeur DESCAMPS**, Trésorier, Chef du bureau central de la comptabilité.

(1) Corps, établissement ou service.

Hij werd ingelijfd bij het 11de Linie Regiment, 3de Bataljon, 2de Compagnie, met stamnummer 57589 als militie klasse 1910, op datum van 08 juni 1910.

Jan Hubert zijn stamboekfiche.

26-10-15 P.
 Liste No Bas No Matricule 5758

NOM Bas
 Prénoms Jean - Hubert
 Grade et position soldat m 1910
31^{ou} 11e Régiment de ligne
3e Bataillon 2e Compagnie
e Groupe e Escadron
e Batterie

Centre d'instruction de _____
 Nationalité _____
 Né à Hasselt (Luxemb) 28-9-90
 Adresse id.
 Disparu à Liège le 6 août 1914
 Blessé à _____ le _____
 A l'Hôpital _____ le _____
 A l'Ambulance _____ le _____
 Sorti le _____
 Évacué sur _____ le _____
 Décédé ou tué à _____
 Inhumé à Bruxelles le 10-3-14
 Réformé le _____
 Prisonnier à Cette (Algérie) (Allem.)
 Présent au corps le 19-2-16

Renseignements divers :
Cet homme figurait partie de la 3¹ du 31^{ou} 11e comme la comptabilité de cette C^o a été perdue, il nous est impossible de vous fournir son extrait d'état militaire.

Jan Hubertus "verdween" te Luik (Herstal) op 06 augustus 1914, hij nam deel aan de gevechten rond het fort van Barchon. Vervolgens aan de slag om Wandre in de nacht van 05 op 06 augustus 1914 (omgeving van het kerkhof), krijgsgevangene genomen de 12de augustus 1914 bij een Rood Kruis hospitaal ingericht in een school te Herstal.

Bas Jan Hubert
 veldrijder
 Heuvelstraat 5
 Cosen.

Cosen, den 25 Juli 1934.

Aan Luitenant, kolonel Sieben bevelhebber van 't
 11 Linië Regiment.

Heel gaarne vertriek ik 16 volgoede inlichtingen
 aan gaaue mijne gevangeneming.

1) Mijne Compagnie waarvan ik deel uit maakte
 heeft verscheidene schermutselingen met den vijand
 gehad den 5 voegt 's namiddags in de omgeving
 van 't fort van Barchon. alsook heeft onze Compagnie
 deel genomen aan den slag in de nacht van 5 op 6 voegt
 die uitgestreden is geweest op het kerkhof van Wandre
 en omgeving waar ik reeds zeer lijdend was.

2) Ik heb mijne Compagnie nog gevolgt tot Herstal waar ik
 den 6 voegt om 11 uur voormiddag in een rood kruis
 gasthuis ben opgenomen.

3) Omdat ik hevig lijdend was aan darm en maag,
 krampen en pijn gevolgt zoodat het onmogelyk was
 mijne Compagnie nog te volgen.
 Gelieve de verzekering mijner oprechtheid en mijner
 besten dank te aan vaarden.

Met hoogachting
 J. H. Was

IIe REGT. DE LIGNE
 Entré le 30/7/34 sous le n° 5731
 sous le n^o

Bij een brief van 25 juli 1934 is te lezen dat Jan Hubert leed aan maag en darmklachten, waardoor hij werd opgenomen in een Rode Kruis ziekenhuis te Herstal, waar hij later werd gevangengenomen...

Was in Cellerlager Hannover (Duitsland) de 19de februari 1916. Grepatrieerd de 09de januari 1919.

BELOEGE LEEZER
COMMISSIE N° 1 DER FRONTSTREPEN
AAN DE KRYGGEWAGEN
80, Rue des Famineurs
LUIK

Luik, den 18. 7. 1934.

N° 1642-

Mynheer,

- Voor welke kwaal zyt gy in een hospitaal opgenomen geweest ?
*Ik ben opgenomen geweest in 't hospitaal omdat ik hevige
doel van (manc) en darmkrampen met zyne gevolgen.*
- In welke plaats (dorp) hebt gy deze kwaal opgedaan ?
*In de omgeving van 't fort van Beersel, die 5 oogen
en was gelyktyd in die slag van Meunche.*
- Ten gevolge van welke omstandigheden hebt gy ze opgedaan ?
By onbetout.
- Tot welke eenheid behoort gy op het oogenblik uwer ontruiming ?
*Op 't 31ste Linie Regiment 3 B.C. deel van de
Habitsien Commandant De Harroy.*
- In welk gasthuis zyt gy verzorgd geweest ?
*De datum van in- en uitgang.
In een roodkruis gasthuis te Arossal. Datum van in-
gang die 6 oogen 11 van voortmeling te een uitgang 18 oogen.*
- Kampen voor kryggewagene waarin gy overgebracht geweest zyt na uwen uitgang uit het gasthuis.
*Naar 't gevangene kamp van Munsster Tussvalleand
waer ik ginder heeft nog oel gelyktyd te een myn kameel.*
- Zyt gy oorlogsinvalid ten gevolge der kwaal opgedaan in oogen 1914 ?
nee.

De Generaal-Majoor DENAYER, Voorsitter, P.O.
De Kapitein SAUNERS, Sekretaris,

*Bas Jan Hubert
redakteur
Hooftkantaal 5
Cosen, den 15 Juli 1934*

Commissie N° 1. Zetelende te LUIK

Proces-Verbaal

Heden 3 OCT. 1934 (datum)
hebben wij **Général - Major DENAYER** *Président*
Waja Dren } *Membres*
Cap. Commandant Paul }

(namen),
het dossier onderzocht van *Sub. Mub. 1410. Bas. Jan Hubert
van het 44-geborente Cosen op 18. 7. 1890*
die om toekening van frontstrepn bij toepassing van de wet van 2 Juli 1932
verzoekt.

Wij oordeelen dat belanghebbende de voorwaarden vervult (niet vervult)
welke bij alinea 1. van artikel 9 worden vereischt.

Handtekening van de Leden der Commissie :
Denayer *Waja*

Ik vertien *een* frontstrep (frontstrepn) aan *Sub. Mub. 1410*
bijkomende frontstrep *Bas. Jan Hubert, van het 44-
geborente Cosen op 18. 7. 1890* bij toepassing
van de bepalingen van alinea 1. van artikel 9.

Te LUIK, den 3 OCT. 1934 193
Generaal-Majoor DENAYER, Voorsitter, *Denayer*

- S. P. M. -
3^e SECTION
17 OCT 1934
3^e BUREAU B.

Deze vragenlijst van 18 juli 1934 was bestemd tot het bekomen van frontstrepn. Uit een Proces-Verbaal van 03 oktober 1934 krijgt hij bevestiging i.v.m. zijn aanvraag tot frontstrepn.

N° 8.

Het jaar achttien honderd zeven-en-negentig, den twee-en-twintigsten der
maand Mei, ten vier ure na middag, is voor ons
Scheper *afgevaardigd* Ambtenaar van
den Burgerlijken Stand der gemeente Cosen, provincie
Limburg, verschenen *Hannus Wanten, oud zes-en-twintig jaren,
landbouwer, in syz gemeente woonachtig*

dercelke ons vertoond heeft een kind van het vrouwelyk geslacht, in deze
gemeente, op *beiden, 22de mei* geboren, ten *zes* ure
voor middag, van hem deklurant en van *Maria-Philomena-
Octavia Winstmolders, oud zes-en-twintig jaren, zyn
huusvrouw en een hietwelk hij verklaart te willen,
geuy te wotnamy van *lijker-Maria-Elisabeths.**

Alcelke verklaring en vertooning gedaan zyn in tegenwoordigheid van *Herrub
Juris*, woonachtig te Cosen
landbouwer van beroep, oud *een-en-veertig* jaren;
en van *Herman Douce* woonachtig te Cosen
landbouwer van beroep, oud *een-en-veertig* jaren;
En na gedane voorlezing aan den deklurant en de getuigen, hebben zij met
ons getekend.

H. Wanten. De Scheper voornoemd,
H. Douce *H. Juris* *H. Winstmolders*

Jan Hubertus huwt in 1930 met Anna Maria Elisabeth Wanten (° Cosen de 22ste mei 1897 akte n° 8 en † Kozen de 17de augustus 1971).

Jan Hubert bekommt de Herinneringsmedaille Oorlog 1914-1918.

De **Herinneringsmedaille** van de Eerste Wereldoorlog (Frans: "*Médaille Commémorative de la Guerre 1914-1918*") was een Belgische herdenkingsmedaille voor de oorlog die op 21 juli 1919 bij koninklijk besluit werd ingesteld en werd uitgereikt aan alle leden van de Belgische Strijdkrachten die dienden tijdens de Eerste Wereldoorlog en die in aanmerking kwamen voor de Overwinningsmedaille.

Jan Hubert bekommt de Overwinningsmedaille.

De **Overwinningsmedaille**, (Frans: "*Médaille de la Victoire*") ook wel "Intergeallieerde Medaille 1914-1918" of, vanwege de tekst op de keerzijde "Medaille van de Oorlog voor de Beschaving" genoemd, is de Belgische Intergeallieerde Medaille die na de overwinning in de Eerste Wereldoorlog aan ongeveer 300.000 tot 350.000 veteranen werd uitgereikt. De medaille werd op ingesteld op 15 juli 1919 ingesteld door koning Albert I der Belgen. De medaille werd uitgereikt aan allen die dienstdeden in het gemobiliseerde Belgische leger tussen 1 augustus 1914 en 11 november 1918.

Jezus, Maria, Jozef
 Bid voor de ziel van zaliger
MIJNHEER
JAN-HUBERT BAS
 echtgenoot van
Mevrouw Maria Wanten
 Voorzitter van de Boerengilde,
 Lid van de Bond van 't H. Hart, van St.Jozefswerk,
 Derde-Orde en andere godvruchtige genootschappen,
 geboren te Kozen, de 28 September 1890 en aldaar godvruchtig overleden, de 25 November 1953, voorzien van al de genademiddelen van onze Moeder de H. Kerk.

De dierbare overledene was een wijs en bedachtzaam man, spaarzaam met woorden, maar des te meer nadenkend en diepgevoelig van hart. Hij was een man die werkelijk leefde uit het geloof.
 Hij trok alle harten tot zich, omdat hij voor allen zachtmoedig was en gedienschtig.
 Zijn naam zal in zege blijven onder allen die hem kenden. God zal hem de eeuwige kroon geven der uitverkorenen.
 Hij heeft geleefd in de vreze des Heren en is in vrede gestorven. (Joh. XIV 5)
 De zieken, die het H. Hart van Jezus vereren, vinden een veilige schuilplaats in dat Hart tijdens hun leven, maar vooral in het doodsuur. (H. Marg.-Maria).
 Dierbare echtgenote : «Ik weet het, uw droefheid is groot. Betrouw op God. Hij zal uw troost, uw steun en uw sterkte zijn. Ik ben slechts voor 'n korte duur van U gescheiden, eenmaal zullen we elkaar weerzien in de Hemel». Bloedverwanten en vrienden, bidt voor mij. Ik dank U voor uw genegenheid en goede zorgen. Mijn Jezus barmhartigheid.

De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis, zal plaats hebben in de parochiekerk van Kozen, op **ZATERDAG, 28 NOVEMBER 1953, te 11 uur.** — Lauden te 10.30 uur.

Jan Hubertus overleed te Kozen de 25ste november 1953 en werd er begraven de 28de november 1953.

MEVROUW
Maria WANTEN

WEDUWE VAN DE HEER
Hubert BAS
 lid van de bond van het H. Hart, St.-Jozefswerk, Lid van de bond der gepensioneerden en andere genootschappen.

Geboren te **Kozen** op 22 mei 1897 en godvruchtig overleden te Kozen op 17 augustus 1971 gesterkt door de genademiddelen van Onze Moeder de H. Kerk.

De plechtige Eucharistieviering waarop U wordt uitgenodigd zal plaatshebben op vrijdag 20 augustus 1971 om 10 u 30 in de St.-Laurentiusparochiekerk van Kozen, gevolgd door de teraardebestelling op het gemeentekerkhof.

Samenkomst en rouwbeklag : Bergestraat 19, 3821 Kozen om 10 uur.

Familie, vrienden en kennissen die bij vergetelheid geen doodsbericht ontvingen, gelieven dit als zodanig te beschouwen.

Begr. Lenaerts-Fabry,
Alken, Tel. (011) 12647

922

Overlijdensbericht van de weduwe van Jan Hubertus.

BIJKOMEND STUK KERKHOF GEWIJD IN BINDERVELD IN 1898.

In het overlijdensregister vanaf 1893 van Binderveld bevindt zich een tekening en tekst in verband met de zegening van een deel van het oude kerkhof rond de kerk. Blijkbaar was het stuk kerkhof aan de kant van de pastorie gewijd in 1846, na de bouw van de kerk. Het deel aan de kant van de Krommenhofstraat werd pas gewijd in 1898 door de deken van Sint-Truiden J. M. Lenaerts.

Een deel van het kerkhof, met een afmeting van 3,9 op 4,2 meter werd niet gewijd. Dat deel bevond zich waar nu de uitgang naar de Krommenhofstraat is (aangeduid met de letter a op de tekening). Dit deel werd waarschijnlijk niet gewijd omdat het bedoeld was om ongedoopten te begraven.

Benedictio coemeterii.

anno 1898, die 17° mensis benedicta secti: pars coemeterii qua est sita a dextris Ecclesia (ad latus brongetii), et omnes alia partes ejusdem coemeterii; exceptis: a. parte sita in angulo dext. dionali: inter duas ultimas columnas muri delineata per tres lapides in terram infixos et habente capacisuram m.m. 3,90 x 4,20.

b. parte majore, quoadempta, id est ab anno 1846, inservitibus ad sepeliendum, sita a sinistris Ecclesia (ad latus Gristolue) restite benedicta die 27 Junii, 1846.

Benedictio facta est a R.^o adm. Dno J. M. Lenaerts, decano Brudmansi, adstantibus At Dno Vicario bnd. Cuyffers et me inscripsit

Em: Bouillon parochus
in Binderveld

b. b. Pars non-benedicta coemeterii est illa de qua sub litt. a) dicitur circa coemeterium constructa est in die 19 Sept.^{bris} ad diem 30 oct.^{bris} 1898.

inceptum anno Dni M.DCCC.LXXXXIII.
a R. D. Lud: Hoebens, past^{or}

Dit register werd aangemaakt door pastoor Hoebens.